THESAURUS
ANTIQUITATUM SACRARUM.

THESAURUS
ANTIQUITATUM
SACRARUM

COMPLECTENS

SELECTISSIMA CLARISSIMORUM VIRORUM OPUSCULA,

IN QUIBUS

VETERUM HEBRÆORUM MORES

LEGES, INSTITUTA, RITUS SACRI, ET CIVILES ILLUSTRANTUR:

OPUS

Ad illuſtrationem utriuſque Teſtamenti, & ad Philologiam ſacram, & profanam utiliſſimum, maximeque neceſſarium.

VOLUMEN DECIMUMSEPTIMUM.

AUTORE

BLASIO UGOLINO.

VENETIIS

MDCCLV.

Apud Joannem Gabrielem Herthz, et Sebastianum Coletti.

SUPERIORUM PERMISSU AC PRIVILEGIO.

EMINENTISSIMO PRINCIPI

JOSEPHO MARIÆ FERRONI

S. R. ECCLESIÆ CARDINALI.

BLASIUS UGOLINUS

F E L I C I T A T E M.

C*UM multa debeam*, EMINENTISSIME PRINCEPS, *V. C. mihique amicissimo Francisco Benalio*, *inprimis mihi sunt illi maximæ agendæ habendæque gratiæ*, *quod ejus opera factum sit*, *ut hæc mea studia tuis Au-*

spiciis

spiciis ac præsidio muniantur: Exarsit hisce temporibus, quæ jampridem summorum virorum auctoritate ac doctrina deferbuisse videbatur, pervetus illa invidia, qua ANTIQUITATES SACRÆ, *sive hominum sive temporum injuria pene conflagrarant. Conqueruntur de me nonnulli (pauci quidem illi sunt, neque enim in tanta literarum luce, qui cæcutiant, multi esse possunt) quod eruenda, exponendaque curaverim vetustissima Hebræorum monumenta, ex quibus in tantis vetustatis tenebris philologiæ sacræ plurimum lucis impertiri posset; quasi videantur istorum judicio improbandi, qui tanta cum laude Græca ex Græcis, & Romana ex Romanis illustranda suscepere: præsertim cum nulla literis sacris a Græcis Latinisque Scriptoribus expectanda sint præsidia, cum ab iis Hebræorum antiquitates, gentis sive invidia sive infamia, vel neglectæ, vel ignoratæ sint: Denegandane erit Judæis in rebus suis ea fides, quam plerique omnes Græcis, nugacissimis scriptoribus in rebus patriis merito habendam censuere? Neque enim existimandi sunt Hebræi tanta vel impudentia, vel stultitia fuisse homines, ut credantur, e. g. in describendis vestibus Sacerdotalibus, Templo, Sacrificiis, diebus festis, ceterisque hujusmodi rebus, in quibus si nugati essent, facile universi populi* αὐτόπτου *testimonio refelli, atque explodi potuissent, nulla compendii atque utilitatis proposita ratione, consulto, quo ab omnibus irriderentur, mentiri, & desipere voluisse. Ea est enim in hisce eruendis,*

ex-

expromendisque monumentis ad philologiæ sacræ penetralia aperta, & patefacta via, ut Palæstina, quæ plerisque adhuc fuerat impervia, facile ab omnibus adiri, & perlustrari possit. Sed tædet me, seu potius pudet in hujusmodi nugis vel memorandis, vel explodendis bonas horas male perdere, cum tantum ex tuis Auspiciis ANTIQUITATIBUS SACRIS *comparatum sit præsidii ac dignitatis, ut nihil sit, quod istorum judicium, seu potius maledicta perhorrescam: Nulla Tibi, quo tantam existimationem atque autoritatem comparares, vel a genere, vel a fortuna, vel ab ingenio, vel a disciplina præsidia defuere. Tanta enim doctrinæ, ac sapientiæ fama claruisti adolescens, ut honoribus, quos tanta cum laude consecutus es, jam tum omnium judicio dignus esses & haberere. Cum Legatus in Galliam designatus esses, permagni interesse Ecclesiæ putavit summus Pontifex, ut in Urbe detinerere, ut post tantas dignitates pari integritate partas, ac gestas Congregationi Episcoporum, & Regularium a secretis adesses. Quo munere amplissimo, honorificentissimoque tanta cum laude perfunctus es, facta omnibus Tui adeundi, conveniendi, consulendique potestate, ut maximam Tibi integritatis, fidei, consilii æquitatis, & vigilantiæ famam comparares. Cardinalis, serius fortasse, quam tua in Ecclesiam promerita, & omnium vota postulabant, a* BENEDICTO XIV. *Pontificum omnium maximo optimoque creatus es, grata omnium Ordinum, præsertim bonorum gratulatione, quantam unquam neque vidimus, neque*

que

que meminimus. Quæ puero, quæ adolescenti Tibi affuerant, Tibi adstant Cardinali, innocentia, integritas, humanitas, munificentia, ceteræque Virtutes, admonentes, Tibi nunc ampliorem oblatam esse facultatem ut de omnibus bene mereri possis: Magnificentia & dignitas, quæ Virum principem quam maxime decent, præ ceteris prædicatur, ita ut ædes tuæ, civium & peregrinorum frequentia, qui tantum splendorem admirantur, quotidie celebrentur: Patuerunt illæ, & adhuc patent probitati, virtuti, doctrinæ, bonisque artibus, quibus abs Te nulla unquam præsidia, studia, & ornamenta defuere: ANTIQUITATES SACRAS, *quas tuis Auspiciis tuendas exornandasque suscepisti, ne patiare in Vestibulo assidere, cum præ ceteris vetustate, præstantia, utilitate, & Divina origine commendentur. Vale*

BLA-

BLASIUS UGOLINUS
LECTORI.

ABsoluta jam editione *Mechiltha*, *Siphra*, *Siphri*, & *Pesichta*, in quibus tot, ac tam præclara ex ultima antiquitate extant monumenta, ut merito ab omnibus philologiæ sacræ promtuaria habeantur, in hoc volumine dies festos Hebræorum ex vetustissimis fontibus illustrandos suscepimus. *Tosaphtha*, seu Additamenta edere in primis aggressi sumus, vetustate, atque autoritate cum *Misna* comparanda, scientia vero multarum rerum, quæ in *Misna* desiderantur, etiam præferenda. A plerisque R. *Chija*, vel *Chajia*, qui etiam teste *Tzemach David* ob excellentiam vocatus est *Chaijah bar Rab*, qui vixit seculo post Christum natum tertio ineunte (de quo vide plura apud *Abrahamum* b. *Dior*, in lib. Kabbalæ p. 7. *Juchasin* p. 91. *Schelschelet̃h* pap. 32. *Tzemach David* an. 3979.) hæc Additamenta vindicantur. *Maimonides* in præfat. sua ad *Misnam*: *Visum est* (inquit) *uni e discipulis* R. Jehudæ Hakkadosch, *qui vocatur* R. Chaijah, *componere librum insistendo vestigiis magistri sui, in quo exponeret quod perplexum esset in verbis ejus, hoc est* Tosaphta, *idest supplementum complectens expositionem* Misnæ. R. *Jac. Chagis* in præfatione ad librum כריתות scribit ואחר שחוברו ששה סדרים מחולקים בסדר יפה במסכתות ופרקים וחלוקות קטנות ראה רבי חיא תלמידו של רבינו הקדוש שהיו דברי המשנה סתומים אשר לא יספיקו לרוות צמאונינו חבר התוספתא ועניניה תוספות על המשנה וגלוי טעמא וכך חברו רבי חייא ורבי אושעיא וחכמים אחרים ברייתות ר״ל לשון ברא שנ׳ חוץ למדרשו של רבי וכתב מהר״ קארו בכללי גמרא שלו ימים רבים הוקשה לי למה זו נקרא ברייתא וזו תוספתא עד שמצאתי בכריתות שכתב שהתוספתא היא שניתוספא על המשנה לפיכך אינה כתובה לא בלשון תניא ולא בלשון ת״ר עכ״ל והיה לי לומר שהתוספות הם שסדרו ר׳ חייא בפני רבי והיה אומר לו כתוב כך וכך: *Et postquam* (inquit) *compositi essent sex ordines convenientique ordine dispositi per tractatus, & capita, & sectiones minores, vidit* R. Chija *discipulus Rabbenu Hakkadosch, quod verba* Misnæ *occlusa sint, neque sufficiant ad restinguendum sitim, ideo conscripsit* Tosaphta, *idest Additiones ad* Misnam *& declarationes sensus ejus: Sic &* R. Chija, *&* R. Oschaja *& sapientes alii composuerunt* Baraithoth, *h. e. vi etymi* ברא *quod denotat extra instituta extra scholam Rabi nata. Ita* R. Joseph Karo *in libro* כללי גמרא *scribit: Multis annis dubium, & difficile mihi visum est, cur aliud dicerent* Baraitha, *aliud* Tosaphtha, *donec in libro* Kerithuth *inveni scriptum*, Tosaphtha *dici, quod additum sit* Misnæ, *propterea nusquam de ea dicitur traditio, aut tradunt magistri: Hinc dixi* Tosaphoth *esse eas, quas* R. Chija *vivo adhuc* R. Jehuda *proposuit monitus ab eo*; scribe sit, vel sic. Verum inter autores *Tosiphoth* recensentur *R. Nehemias*, & *Bar Kaphra*, ut refert autor *Tzemach David* ad an. 979. Millen. 4. *In libro* (inquit) Halicoth Olam *absolute scribitur* Tosaphta R. Nehemiæ, *& in Kabbala* R. Abrahami ben David scriptum est, *Bar Kaphra* scripsisse Tosiphthoth. Idem scribit R. *Chaijah* una cum R. *Oschajah*, & *R. Simeone* composuisse *Mechiltoth*. *Quod pertinet* (inquit) *ad* Mechiltoth, *scriptum est in Kabbala* R. Abraham ben David, R. Chaija, *&* R. Oschaja *&* R. Simeonem *ea conscripsisse*. Consedit in consistorio R. *Jehuda Hakkadosch*, ut scribit in introductione sua ad *Gemaram* R. *Samuel*. *Sapientes autem magni in consistorio* Rabbenu

benu Hakkadosch *extiterunt*, *qui ab illo didicere*, Simeon, & Gamaliel filii ejus; R. Alphes, R. Chanina *filius* Chausæ, R. Chaija, Rab, R. Jannai, Bar Kaphra, & Samuel, R. Jochanan, & R. Oschaja. *Additamenta* omnia in octo & quinquaginta Tractatus distributa nunc primum a nobis ex Hebraico Latine reddita in hoc *Thesauro Antiquitatum Sacrarum* edenda curabimus.

Præterea *Gemaræ Hierosolymitanæ*, *Babylonicæ* vetustate, & rerum veritatæ præferendæ versionem quæ Judæos, & Christianos omnes adhuc pro sua dialecto, atquæ obscuritate deterruit, in hoc volumine aggressi sumus. De ejus ætate Judæi & Christiani dissentiunt: R. *Gedalia* in *Schalschelech Hakkabala* pag. 34. 1. ducentesimo ab excidio templi anno conscriptam fuisse contendit. בימיהם היה ר' בא' רבי יוחנן שחרב הגמרא ירושלמית על המשניות בחמשה סדרים שלמים אבל בסדר טהרות לא עשה גמרא אלא במסכת נדה וחברו בשנת ד' אלפים לבריאה שהיה כמו מאתים שנים לחרבן. *Illis diebus erat caput scholarum in terra Israel* R. Jochanan, *qui fecit* Gemaram Hierosolymitanam *super Mischnajoth*, *quoad quinque ordines perlectos libri Mischnajoth; sed super ordinem* Taharoth *non composuit Gemaram*, *si exceperis tractatum* Nidda: *Composuit autem A. M.* 4000. *qui est circiter ducentesimus ab excidio templi*. Cum quo fere consentit R. *David Ganz* in *Tzemach David*, qui *Jochananem* A. M. 3990. præsidem scholæ in terra Israel constitutum esse, & *Gemaram Hierosolymitanam* composuisse testatur. Parum abit R. *Serira Gaon* in lib. *Juchasin*. Alii vero, sc. *Maimonides* in præfatione ad *Jad Chasaka*, *Abarbanel* in proœmio in *Pirke Avoth*, autor יסוד ועלם lib. IV. cap. 18. *Simson Mikkenon* Part. IV. lib. כריתות cap. 2. & *Elias Levita* præfat. in *Methurgeman* seculo integro faciunt recentiorem, trecentis ab everso templo annis i. e. A. C. 370. eam vulgatam esse asserentes. Ex Christianis Scriptoribus *Buxtorfius* in recensione Talmudis p. 229. ad *Ganzium* provocans refert in annum 230. quem plerique sequuntur. *Lightfootus* in Centuria Chorographica *Matthæo* præmissa cap. 81. Tom. II. Opp. pag. 221. in seculum IV. post. C. N. rejicit, quod in variis locis Diocletiani ibi fiat mentio, præsertim *Avoda Sara* fol. 39. 4. ubi inscriptio hæc legitur: אנא דיקליטיאנוס מלכא שבנית אהן ירירה דצור לגריה דארקליס אחי תמניא יומין. *Ego Diocletianus rex hac forum Tsur*, i. e. Tyri *condidi fortunæ fratris mei Herculii octoginta diebus:* Cumque in tractatu *Scheviith* fol. 38. 4. referatur res, triginta annis post aliquam Diocletiani actionem gesta, annus imperii Constantini nonus, aut decimus memorari videtur: Recentior visa est *Joh. Mashamo* in Canone Chronico p. 156. qui ad seculum V. pertinere censuit. Recentissimam faciunt *Morinus*, *Vossius*, & *Perizonius*, qui eam rejiciant in seculum VII. Si vera sint, quæ testantur Judæi de anno emortuali *Jochananis*, vetustior procul dubio credenda illa est. R. *Abraham b. Dior*, in lib. Kabbalæ *Schelschelech* p. 34. & *Ganzius*, *Jochananem* an. 4039. C. 279. ætate II. Amoraitarum obiisse testantur: Idem rexit Academiam an. 80. iisdem autoribus, cui præesse cœpit post R. *Chanina* h. e. an. 3959. C. 199. h. e. an. 3959. C. 199. Si credimus R. *David Ganz* ad hunc annum, cujus tamen computus erroris facile convincitur, qui ait *Jochanan* successisse R. *Chaninæ*, si per decem annos Academiæ præfuit, quinque annis ante obitum Rabbenu illi præfectus dici debet, quod contrariatur Judæis Scriptoribus, ac speciatim *Abrah. ben Dior* in lib. *Kabbalæ* in fine *Tannaim*. Præstat itaque dicere, quod R. *Chanina* post Rabbenu Hakkadosch tantum quinque annos vixerit, & obierit an. 3959. quo tempore R. *Jochanan* 15. annos habuisse dicendus est vi supputationis ante commemoratæ. Inde consequitur eum natum esse an. 3944. C. 184. Jam porro veri fit simile R. *Jochananem* statim sub initium suscepti muneris h. e. an. 3959. cogitasse quidem de commentario in Mischnajoth, sed distulisse forte ad an. ætatis 30. qui respondet an. 3974. C. 214.

Hactenus de ætate hujus *Gemaræ*, nunc de stylo; Ejus stylus a dialecto *Gemaræ Babylonicæ* differt ita quidem, ut ille ex Syriaca, & Chaldaica lingua six mistus, hic vero ad Chaldaicam propius accedat. Plerique Aramæa lingua eam conscriptam esse præcipiunt, quæ quidem appellatio generalis est, & pluribus linguis seu dialectis, potius communis: Aramæa enim comprehendit sub se Babylonicam, Hierosolymitanam, & Syriacam, Babylonica Chaldaismum sistit tum Biblicum tum Targumicum impuriorem, tum Talmudicum, qualis obtinet in *Gemara Talmudis Babylonici*. Syriaca proprie vocatur, qua constat versio novi Testamenti Hierosolymitani quæ ex Syriaca & Chaldaica dialectis conflata est. Magistri sane distinguunt Aramæam a Syra in *Bava Kama* fol. 83. 1. & *Sota* fol. 49. 2. *Lightfootus* in *Horis Hebraicis* in *Acta Apostolorum* glossam ad *Sota* fol. 49. hanc affert: *Lingua Syriaca est cognata linguæ Aramææ; & dico ego, quod hæc est lingua Talmudis Hieroso-*

rosolymitani. Iisdem in locis Syriaca סורסי lingua terræ Israelilicæ, Aramæa vero Babyloniæ vernacula esse dicitur; quod tamen eo sensu capiendum, quem latitudo appellationum illarum per se infert, ut nempe Aramæa magis ad dialectum Chaldaicam accedere putetur, Syriaca vero illa sit, quam rectius Syro Chaldaicam appelles: Hæc posterior Judæis nostræ ætatis obscurior est, & minus cognita, efficitque adeo, ut sensus *Gemaræ Hierosolymitanæ* minus pateat: Idcirco duæ tantum extant hujus Gemaræ editiones, *Veneta* altera, altera *Cracoviana*. Prior cura Bombergii sine anno notato lucem vidit teste *Schabbatæo* in Siphte Jeschenim pag. 88. 2. Posterior anno 369. qui Hebraice exprimitur per בשונאי (pro qua in שׂ׳ mendose legitur בשנאי sine ו) i. e. A. M. 5369. & A. C. 1609. eadem forma apud *Isaacum ben Aharon*. In hac *Mischna* & *Gemara* literis quadratis annotationes autem marginales rotundioribus seu Rabbinicis impressæ sunt. Ex præfatione hæc in primis verba annotari merentur. הן המה ס׳ הרביה אשר העמיק בדברים כבורים וצלל במים אדירים הויות אביי ורבא בחפננו צרורים ולשם בנבורים הוא הכה קרית ספר ויגרש משם בני ענק כל סבר קשי אשר לא נזכר בתלמוד שלנו וסמך לה׳ מן אתריץ מגיאין ונם ס׳ יפה מראה רס׳ המסורת בינינו אשר חבר החסיד כמהרר יהודה מסלוק וזולת אלוק ספרים הרבה. Reddiderat sc. autor in antecedentibus rationem, cur rursus sit apud Judæos *Gemaræ Hierosolymitanæ* usus, eamque repetierat ab obscuritate nimia, quæ lectores deterreret, inprimis cum nulla exstat ejus illustratio, nisi quæ R. *Eliefer ben Jehuda* (idest ראבׄיה) & R. *Samuel Japhe* in יפה מראה necnon *Jehuda* Thessalonicensis, i. e. *Jehuda b. Mose* in *Masora Talmudis Hierosolymitani*, aliique nonnulli, quibus ad editionem suam usus sit, monuerint; editor tamen suum annotare neglexit. Eadem *Gemara* quoad ordinem I. una cum Tractatu שקלים ex ordine II. recusa est Amstelodami an. 470. C. 1710. in fol. cura *Eliæ fil. R. Jehuda Lovv* VVischnicensis, qui hinc inde textum male habitum restituit, & commentationibus suis, ex antiquissimis Judæorum scriptis, *Tosaphta*, *Mechilta* &c. depromtis, illustrare aggressus est. Specimen luculentum conatus ejus habet in *Relationibus Innoxiis*. Totum volumen quinque Alphabetis & totidem plagulis absolvitur: *Mischna* & *Gemara* literis quadratis expressa, cingitur ab utroque latere commentario, Rabbinicis literis excusso. Primus sane is *Elias* est, qui ex recentioribus Judæis, secus ac *Babylonico Talmudi*, plurium sc. curas experto, accidit, lucem affundere tenebris ejus instituit. Cum enim dictio *Gemaræ Hierosolymitanæ* maxime obscura sit, tum propter brevitatem, tum ob diversam nonnihil a *Babylonica* disputandi, differendique rationem, ipse vero contextus ab injuriis temporum, & Typographorum incuria male habitus sit, usus insuper inter hodiernos Judæos minus frequens; mirum non est, paucorum, vel nullius potius industriam in opera tædii & laboris plena se exercuisse. Conqueruntur de his momentis Magistri Judæorum, qui Amstelodanensi illi editioni suffragia, & commentandi formulas præmiserunt. Ex Christianis scriptoribus *Job. Lightfootus*, qui tamen præ ceteris huic Gemaræ operam addixit, obscuritatem ejus aliquoties, ut non superandam professus est. Lege v. c. Tom. II. Operum pag. 170. Ubi postquam locum ex *Scheviith* fol. 36. 3. attulisset subjungit: *Quid sibi hæc omnia velint, non datur vel conjectari, imo vix datur, quid aliqua horum sibi velint; nec adest Oedipus, nec Sphinx ipsa. Silent ipsi Talmudici a commentando, nec adest nobis alius, qui commentetur*. Interim illam Christianis se præ *Babylonica* commendavit. Ita enim brevior est, succintiorque, adeoque inter legendum cum tædio minus conjuncta, & vel sic tamen non pauca manu affert, quæ ad illustrandam antiquitatem, sacrumque Codicem faciunt, id quod scripta *Lightfooti* manifestum faciunt. Præterea & ab ineptiis, & a fabulis aliena est, & recte *Humph. Prideaux* in præfat. ad versionem Tractatus R. *Maimonidis* de jure pauperis, & peregrini observavit in *Gemara Hierosolymitana* vel vix vel rarissimo haberi nugas & deliria, quæ in *Babylonica* exstant: Obscuritas non prohibuit quominus quidam nostratium lectioni ejusdem & illustrationi operam impenderent. Ita *Theodorus Dassovius* in *Novis Literariis Maris Baltici* an. 1705. p. 91. sperare jubet Titulos duos *Mischnæ* cum *tota Gemara Hierosolymitana*, nempe Titulum *de solenni comparitione in festo*, & Titulum *de Primitiis*, ubi partim ex adjectis editioni *Cracoviensi* scholiis partim ex *Jephe Mare* phrases & res difficiliores explicentur, ut & historia & stylus facile intelligatur. Reliqua vide apud Cl. *VVolfium* in Tom. II. *Bibliothecæ Hebraicæ*, unde hæc fere omnia descripsimus. Quæ cum ita sit, ignoscendum mihi erit, si in tanta dialecti difficultate, rerum obscuritate, & codicum corruptione aliquando offenderimus: Sicui nonnulla loca videbuntur obscura, consulenda sibi erit *Mischna*, *Tosaphtha*, ceterique Hebræorum commentarii, ex quibus Gemaræ plurimum lucis impartiri poterit: Plerosque Tractatus *Gemaræ Hierosoly-*

mitane in *Thesauro* dabimus: reliquos in supplementis, in quibus omnia *Maimonidis* opera deprehendentur, edemus;

Non est prætereunda, neque amplius dissimulanda nonnullorum querela, qui doleant, quod peregrinis opibus ex oriente conquisitis nostratia fastidierim, quasi peregrina habenda sint Philologiæ Sacræ Veterum Hebræorum monumenta. Utinam ex vicinis regionibus ea nobis comparari possent præsidia in illustrandis *Antiquitatibus Sacris*, ut Palæstina, Phœnicia, Syria Ægyptus, Chaldæa, ceteræque finitimæ gentes tanto impendio, & labore, nullo præeunte, & muniente viam, in tanta itinerum obscuritate, & longinquitate, nullis fere ducibus non adeundæ, perlustrandæque nobis essent! Utinam a Græcis, & Latinis Scriptoribus aliquid præsidii nobis esset! Verum quæ adhuc extant apud hujusmodi autores quam pauca, quam ridicula, quam falsa, quam a veritate aliena illa sunt! Contra vero si veteres Hebræi consulantur, quam plana, quam facilia, quam clara omnia fient! Si minus istos res ipsa persuadeat, tot & tantorum virorum autoritas & doctrina persuadere debet. Possem hoc loco clarissimorum virorum referre judicia, sed satis erit afferre testimonia *Relandi*, & *Seldeni*, qui in hoc literarum genere principes habeantur; quorum alter in epistola ad *Jo. Conradum Hottingerum* commentario de decimis Judæorum præmissa: *Fontes ipsos* [inquit] *adire maluisti, quam hinc inde quædam corradere, & male consutas lacinias, pannosve aliorum Autorum in lucem denuo protrahere: Non multum sane præstare is valet in Antiquitatibus Hebraicis, qui vetustissimos Gentis Israeliticæ codices,* Misnam *videlicet, &* Gemaram, *veteresque* Rabboth, *&* Midraschim, Zohar, Siphri, *& qui iis pares sunt, negligit aut contemnit: Qui aut Judæorum odio, aut sua ductus ignorantia, ab his se abstinet, nec cogi se patitur, ut in istis desudet, a quo cogetur ad scriptionem? Nosti me patrocinium quidem omnium rerum, quæ in Pandectis Judaicis leguntur, suscepisse nunquam, non esse tamen adeo iniquo adversus Judæos animo, ut illis negatum velim, quod Græcis, Romanis, Persis, & quibus non plena manu concedimus: Scilicet ita censeo, quum Hebræi de rebus patriis testantur, nec religionis aut sensus de Deo interest, testenturne hoc vel illo modo, neque aut sanæ rationi, aut indubitatis aliarum gentium testimoniis, ea quæ memoriæ produnt, adversa sunt, fidem ipsis esse habendam; atque ita quemadmodum Romanis Scriptoribus adsentior, Capitolii aut Amphitheatri alicujus formam describentibus, pari jure credendum esse Judæis, qui Templum Hierosolymitanum delinerarunt. Quod nisi in auxilium advocemus Judæorum Scriptores, quam jejuni sunt libri Christianorum, qui de sacrificiis v. g. aut sacerdotibus agunt? E contrario si Judæorum traditionibus utimur, quanta lux affunditur plurimis locis veteris Testamenti? Quam plana redduntur illa, quæ lectorem vel maxime attentum intricant, & impeditum tenent?* Alter vero in sua præfatione ad dissertationem de *Anno civili Judæorum* scribit: *Quisquis* (inquam) *horum aliorumque ex hisce subinde non ita levis momenti pendentium cognitionem, velut nihili, nec opera & oleo omnino dignam æstimet, vereor sane ne is simul non modo plurima ignaviæ portentosa de seculis anteactis somnia, suavesque* (*sed sæpe fateor non ita inutiles*) *sciolorum sive hallucinationes sive simulationes pronius multo quam par est admittat, sed etiam eas ingenuæ, nobiliori, diffusiorique disquisitioni, veræque ac solidæ inde solum orituræ disciplinæ frequenter nimis sive per incuam sive per ignaviam, ne quid gravius dicam, anteferat. Quod si, ut non raro objiciatur, ipsum corpus utrumque Talmudicum aliquot seculis ævo, quo sive floruit sive stetit Ecclesia seu Respublica Judaica, recentius fuisse compositum, adeoque nec fidem ideo alterutri, neque commentariis Rabbinicis inde natis habendam, næ is qui hac ductus ratione, ita sentiat, necesse est ut ratione non dispari nec Digestis Juris Cæsarei, nec Codici Justinianeo credendum putet in sententiis, Rescriptis, Sanctionibus innumeris Justinianum ipsum tanto intervallo antevertentibus, nec Theodosiano in iis, quæ Theodosio ipso vetustiora, nec demum historicis ullis præter sacros ipsos, aut qui res gestas, moresque sibi plane coævos, aut tantum non proximantes tradidere. Sed immane quantum videtur interea mirum, homines reperiri, qui eo vecordiæ insolentioris devenerint, ut in priscæ atque alienæ sibi Ecclesiæ, seu Reipublicæ jure, ac moribus discutiendis, definiendisque, novitiis temerariis, jejunisque sui ipsorum, per tot secula, totque intervalla distantium commentis, quicquid ejusdem cives veteres, Jurisconsulti, ac Theologi a Majoribus acceptam fideliter scriptis mandarunt, audacissime postponant. Quod plane haud aliud est, quam aut miserum nesciendi, aut fallacissimum scientiæ larvam obtendendi studium.* Neque enim credendus est R. *Jehuda* suo ingenio *Mischnam* composuisse, sed veteres traditiones scripto mandatas collegisse, uti *Maimonides* in præfat. יד חזקה testatur. וממשה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חברו חבור שלמדים אותו ברבים בתורה שבעל פה אלא בכל דור ודור ראש בית דין או נביא שהיה

שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו היא מלמד על פה ברבים ומן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי מוחו מביאור התורה ומהלכותוה כמו ששמע וסדברים שנתחדשו בכל דור ודור בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במידה מי״ג מדורת והסכימו עליה בית דין הגדול וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קבץ . כל השמועות וכל הדינים וההוראות והפירושים ששמעו ממשה רבינו שלמדו ב״ד שבכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה ושנאו ברבים ונגלה לכל ישראל והכתבוהו כולם ורבצו בכל מקום כדי שלא תשתכח התורה שבעל פה מישראל . *A Mose magistro nostro usque ad magistrum nostrum Hakkadosch nullus exaraverat ea, quæ publice docebantur ex lege orali, sed in singulis generationibus, princeps Synhedrii, aut propheta illius generationis, sibi ipsi scribebat commentarios traditionum, quas audierat a magistris suis; publice vero ore docebat, & ita unusquisque sibi viritim describebat expositionem legis, & rituum ejus, quemadmodum audierat: Quod vero attinet ad ea, quæ singulis generationibus innovabantur in judiciis, quæque traditione non habebantur, sed ex aliquo de tredecim modis; horum autoritas erat penes Synhedrium magnum: Ita totum hoc usque ad magistrum nostrum Hakkadosc perduravit. Ille collegit omnes traditiones, omnia judicia, sententias, & expositiones, quas audierant a Mose magistro nostro, quasque singularum generationum Synagogæ super universa lege docuerant: Ex his omnibus librum* Mischna *composuit, publiceque legit, ut omnibus Israelitis innotesceret. Descripserunt eum omnes, & ubique docuerunt, ne ab Israelitis oralis lex oblivione periret.* Idem sentit Jac. VVindetus in tractatu de vita functorum statu p. 161. ed. Roterdam. Fascic. IV. Opuscul. *R. Jebudæ* (inquit) *præsto fuisse ad Misnam concinnandam majorum suorum chartas, non different fateri, qui opus perlegerint. Ejus enim pleraque pars istiusmodi est, ut omnino per meram traditionem sine scripti adminiculo eo usque conservari non potuerit.* Imo compendium quoddam ante natales Christi per *Hillelem* confectum extitisse contendit *Seldenus* in prolegomenis ad Uxorem Hebraicam pag. 17. *Verum quidem est* [inquit] *Deuteroses Mosaicas, ut ipsi vocant in quoddam ordinum sex compendium ab* Hillele *ante Christi natales conjectas fuisse, cum antea per sexcentos distraherentur; qua de re consulas* Sepher Juchasin fol. 19. 2. & fol. 30. 2. *præter* R. Gedaliam ben Lechajah *in* Schalscheleth fol. 26. 4. Hinc merito *Josephus Scaliger* lib. VI. de emend. Temporum: *Si quis neget* [inquit] *Canones in Digestis Talmudicis antiquos esse, idem est ac siquis capita Papiniani, Pauli, Ulpiani, & aliorum Jurisconsultorum in Digestis Justiniani producta neget esse eorum Jurisconsultorum, quorum nomine citantur. Quod nemo sanus dixerit:* Quæ cum ita sint, nihil est, quod isti conquerantur, quod præteritis rivulis, fontes ipsos vetustimos adeundos, pescrutandosque censuerim, unde plurimum lucis utrique Testamento comparari possit, cum illi ipsi rivuli ab hisce fontibus derivati sint.

INDEX OPUSCULORUM,

Quæ in hoc volumine continentur.

NICOLAI MULERI

JUDÆORUM
ANNUS LUNÆ-SOLARIS:
ET
TURC-ARABUM
ANNUS MERE LUNARIS.

Recens uterque e suis fontibus deductus, & cum anno Romano facili methodo connexus.

LECTOR SALVE.

UI annales Turcicos lingua Latina vel Gallica ediderunt, viri alioqui eruditi, passim mendose annos Turcicos cum annis nostris copularunt, uti non uno loco monuit Scaliger, & res ipsa loquitur. Quare in gratiam eorum qui Annales istos evolvunt, construximus hunc annorum syllabum seu Indicem, e quo unusquisque citra temporis dispendium emendare poterit tempora prave a Leunclavio aliisve posita. Indicem exorsi sumus ab eo fere tempore quo gens ista capta Adrianopoli Christianos premere cœpit in Europa, & eundem porro extendimus ad annum Christi 1675. stilo Juliano. Comprehendit annos Turcicos 330. annos vero Romanos 320.

Anni Arabici.	Connexio cum annis nostris.			Feriæ
757	1356	Janu.	5	3
758	1356	Dec.	25	1
759	1357		14	5
760	1358		3	2
761	1359	Nov.	23	7
762	1360		11	4
763	1361	Octob.	31	1
764	1362		21	6
765	1363		10	3
* 766	1364	Sept.	28	7
767	1365		18	5
768	1366		7	2
769	1367	August.	28	7
770	1368		16	4
771	1369		5	1
772	1370	Julii	26	6
773	1371		15	3
774	1372		3	7
775	1373	Junii	23	5
776	1374		12	2
777	1375	Junii	2	7
778	1376	Mai.	21	4
779	1377		10	1
780	1378	April.	30	6
781	1379		19	3
782	1380		7	7
783	1381	Mart.	28	5
784	1382		17	2
785	1383		6	6
786	1384	Febr.	24	4
787	1385		12	1
788	1386		2	6
789	1387	Januar.	22	3
790	1388		11	7
791	1388	Dec.	31	5
792	1389		20	2
793	1390		9	6
794	1391	Nov.	29	4
* 795	1392		17	1
796	1393		6	5
797	1394	Octob.	27	3
798	1395		16	7
799	1396		5	5
800	1397	Sept.	24	2
801	1398		13	6
802	1399		3	4
803	1400	August.	22	1
804	1401		11	5
805	1402		1	3
806	1403	Julii	21	7
807	1404		10	5
808	1405	Junii	29	2

Anni Arabici.	Connexio cum annis nostris.			Feriæ
809	1406		18	6
810	1407		8	4
811	1408	Mai.	27	1
812	1409		16	5
813	1410		6	3
814	1411	Apr.	25	7
815	1412		13	4
816	1413		3	2
817	1414	Mart.	23	6
818	1415		13	4
819	1416		1	1
820	1417	Febr.	18	5
821	1418		8	3
822	1419	Januar.	28	7 *
823	1420		17	4
824	1421	Januar.	6	2
825	1421	Dec.	26	6
826	1422		15	3
827	1423		5	1
828	1424	Nov.	23	5
829	1425	Nov.	13	3
830	1426		2	7
831	1427	Octob.	22	4
832	1428		11	2
833	1429	Sept.	30	6
834	1430		19	3
835	1431		9	1
836	1432	Aug.	28	5
837	1433		18	3
838	1434		7	7
839	1435	Julii	27	4
840	1436		16	2
841	1437		5	6
842	1438	Junii	24	3
843	1439		14	1
844	1440		2	5
845	1441	Mai.	22	2
846	1442		12	7
847	1443		1	4
848	1444	April.	20	2
849	1445		9	6
850	1446	Mart.	29	3
851	1447		19	1
852	1448		7	5 *
853	1449	Febr.	24	2
854	1450		14	7
855	1451		3	4
856	1452	Januar.	23	1
857	1453		12	6
858	1454		1	3
859	1454	Dec.	22	1
860	1455		11	5

Ita legere oportet:

Annus Turcarum 757. iniit anno Christi 1356. die 5. Januarii feria 3. & annus 758. eodem anno, die 25. Dec. feria prima: & ita deinceps.

hoc signo * notatur initium cycli solaris in annis Romanis

Anni Arabici.	Connexio cum annis nostris.			Feriæ
861	1456	Nov.	29	2
862	1457		19	7
863	1458		8	4
864	1459	Octob.	28	1
865	1460		17	6
866	1461		6	3
867	1462	Sept.	26	1
868	1463		15	5
869	1464	Sept.	3	2
870	1465	August.	24	7
871	1466		13	4
872	1467		2	1
873	1468	Julii	22	6
874	1469		11	3
875	1470	Junii	30	7
876	1471		20	5
877	1472		8	2
878	1473	Mai.	29	7
879	1474		18	4
880	1475		7	1
* 881	1476	Apr.	26	6
882	1477		15	3
883	1478		4	7
884	1479	Mart.	25	5
885	1480		13	2
886	1481		2	6
887	1482	Febr.	20	4
888	1483		9	1
889	1484	Januar.	30	6
890	1485		18	3
891	1486		7	7
892	1486	Dec.	28	5
893	1487	Dec.	17	2
894	1488		5	6
895	1489	Nov.	25	4
896	1490		14	1
897	1491		4	6
898	1492	Octob.	23	3
899	1493		12	7
900	1494		2	5
901	1495	Sept.	21	2
902	1496		9	6
903	1497	Aug.	30	4
904	1498		19	1
905	1499		8	5
906	1500	Julii	28	3
907	1501		17	7
908	1502		7	5
909	1503	Junii	26	2
* 910	1504		14	6
911	1505		4	4
912	1506	Mai.	24	1

Anni Arabici.	Connexio cum annis nostris.			Feriæ
913	1507		13	5
914	1508		2	3
915	1509	April.	21	7
916	1510		10	4
917	1511	Mart.	31	2
918	1512		19	6
919	1513		9	4
920	1514	Febr.	26	1
921	1515		15	5
922	1516		5	3
923	1518	Januar.	24	7
924	1518		13	4
925	1519	Janu.	3	2
926	1519	Dec.	23	6
927	1520		12	4
928	1521		1	1
929	1522	Nov.	20	5
930	1523		10	3
931	1524	Octob.	29	7
932	1525		18	4
933	1526		8	2
934	1527	Sept.	27	6
935	1528		15	3
936	1529		5	1
937	1530	August.	25	5
938	1531		15	3
939	1532		3	7 *
940	1533	Julii	23	4
941	1534	Julii	13	2
942	1535		2	6
943	1536	Junii	20	3
944	1537		10	1
945	1538	Mai.	30	5
946	1539		19	2
947	1540		8	7
948	1541	April.	27	4
949	1542		17	2
950	1543		6	6
951	1544	Mart.	25	3
952	1545		15	1
953	1546		4	5
954	1547	Febr.	21	2
955	1548		11	7
956	1549	Januar.	30	4
957	1550		20	2
958	1551		9	6
959	1551	Dec.	29	3
960	1552		18	1
961	1453		7	5
962	1554	Nov.	26	2
963	1555		16	7
964	1556		4	4

Anni Arabici.	Connexio cum annis nostris.			Feriæ.
965	1557	Octob.	24	1
966	1558		14	6
967	1559		3	3
* 968	1560	Sept.	22	1
969	1561		11	5
970	1562	Auguſt.	31	2
971	1563		21	7
972	1564		9	4
973	1565	Julii	29	1
974	1566		19	6
975	1567		8	3
976	1568	Junii	26	7
977	1569		16	5
978	1570		5	2
979	1571	Mai.	26	7
980	1572		14	4
981	1573		3	1
982	1574	April.	23	6
983	1575		12	3
984	1576	Mart.	31	7
985	1577		21	5
986	1578		10	2
987	1579	Febr.	28	7
988	1580		17	4
989	1681	Febr.	5	1
990	1582	Januar.	26	6
991	1583		15	3
992	1584		4	7
993	1584	Dec.	24	5
994	1585		13	2
995	1586		2	7
996	1587	Nov.	22	4
* 997	1588		10	1
998	1589	Octob.	31	6
999	1590		20	3
1000	1591		9	7
1001	1592	Sept.	28	5
1002	1593		17	2
1003	1594		6	6
1004	1595	Auguſt.	27	4
1005	1596		15	1
1006	1597		4	5
1007	1598	Julii	25	3
1008	1599		14	7
1009	1600		3	5
1010	1601	Junii	22	2
1011	1602		11	6
1012	1603		1	4
1013	1604	Mai.	20	1
1014	1605		9	5
1015	1606	Apr.	29	3
1016	1607		18	7

Anni Arabici.	Connexio cum annis nostris.			Feriæ.
1017	1608		7	5
1018	1609	Mart.	27	2
1019	1610		16	6
1020	1611		6	4
1021	1612	Febr.	23	1
1022	1613		11	5
1023	1614		1	3
1024	1615	Januar.	21	7
1025 *	1616		10	4
1026	1616	Dec.	30	2
1027	1617		19	6
1028	1618		9	4
1029	1619	Nov.	28	1
1030	1620		16	5
1031	1621		6	3
1032	1622	Octob.	26	7
1033	1623		15	4
1034	1624		4	2
1035	1625	Sept.	23	6
1036	1626		12	3
1037	1627		2	1
1038	1628	Aug.	21	5
1039	1629		11	3
1040	1630	Julii	31	7
1041	1631		20	4
1042	1632		9	2
1043	1633	Junii	28	6
1044	1634		17	3
1045	1635		7	1
1046	1636	Mai.	26	5
1047	1637		16	3
1048	1638		5	7
1049	1639	April.	24	4
1050	1640		13	2
1051	1641		2	6
1052	1642	Mart.	22	3
1053 *	1643	Mart.	12	1
1054	1644	Febr.	29	5
1055	1645		17	2
1056	1646		7	7
1057	1647	Januar.	27	4
1058	1648		17	2
1059	1649		5	6
1060	1649	Dec.	25	3
1061	1650		15	1
1062	1651	Dec.	4	5
1063	1652	Nov.	22	2
1064	1653		12	7
1065	1654		1	4
1066	1655	Octob.	21	1
1067	1656		10	6
1068	1657	Sept.	29	3
1069	1658		19	1

Anni Arabici.	Connexio cum annis nostris.			Feriæ
1070	1659		8	5
1071	1660	August.	27	2
1072	1661		17	7
1073	1662		6	4
1074	1663	Julii.	26	1
1075	1664		15	6
1076	1665		4	3
1077	1666	Junii	24	1

Anni Arabici.	Connexio cum annis nostris.			Feriæ
1078	1667		13	5
1079	1668		1	2
1080	1669	Mai.	22	7
1081	1670		11	4
1082	1671	April.	30	1
1083	1672		19	6 *
1084	1673		8	3
1085	1674	Mart.	28	7
1086	1675		18	5

REGES TURCARUM.

Osman alias *Othman* a Buri ad sceptrum evectus Burusam in Bithynia occupavit anno Hegiræ 726. ibi sedem regiam fixit. *Prima sedes regni.*

Urchanes patri successit & e vita excessit anno 760.

Murath, sive *Amurath* Adrianopolim cepit anno 763. Christi 1362. mortuus est anno 791. *Secunda sedes.*

Bajazites post obsidionem Constantinopoleos in prælio capitur a Temure Chan anno 804. in cavea ferrea moritur.

Post aliquot annorum interregnum filius ejus

Muhameth regnare cœpit anno 816. desiit vivere anno 824.

Murath sive *Amurath* secundus imperavit annos 30. menses 6. obiit anno 855. 1. Muharrhem feria 4.

Muhameth secundus Constantinopolim vi expugnat anno 857. moritur anno 885. *Tertia*

Bajazet secundus, obiit anno 918. mense Sefer.

Selim Ægyptum subegit. Obiit anno 926.

Successit filius *Suleiman*, qui imperavit annos 46.

PRÆ-

PRÆFATIO.

ANNI Judaici forma cum ob artificiosam Solis & Lunæ connexionem pulcerrima, tum propter Historiam sacram cognitu dignissima merito censetur. Quam ex abstrusis Judæorum scriniis erutam primus, ni fallor, sermone Hebraico in lucem protulit *Sebastianus Munsterus*, vir ut a rerum Astronomicarum cognitione, ita etiam a linguæ sanctæ peritia instructissimus. Hunc longo temporis intervallo secutus *Josephus Scaliger* vir incomparabilis, longe luculentius ac cultiore calamo rem annariam Judæorum pertractavit, tanto animi ardore ut eandem sæpius repetierit, refinxerit & ad incudem revocaverit. Quippe hoc quasi filo Ariadnæo ductus omnium fere gentium annos, ex antiquitatis labyrinthis admiranda ingenii sagacitate in lucem protraxit, quo omnium populorum annales & tempora ad unam anni Juliani formam reduceret, atque ita priorum Chronologorum errores emendaret.

Anno 1527.

Verumenimvero vir magnus multis variisque implicitus occupationibus, & in diversas distractus cogitationes, facere non potuit quin nonnullibi adhæserit, & ut se extricaret novos in re astronomica canones incerto autore formaverit. Et quidem ob hanc præcipuam causam quoniam alios Astronomos præter Hipparchum & Ptolemæum ad Calendarii Judaici explicationem accersivit. At Judæorum olim Magistri hujus Calendarii formatores & reformatores Hipparchum istum naturæ interpretem, & cum eo Ptolemæum sectati sunt, ipsorum vestigiis religiose insistentes. Quod nobis demum innotuit ante annos plus minus viginti cum Tabulas Lunæ-solares e Ptolemæi fontibus conderemus. Quas si *Scaligero* (qui nobis earum pertexendarum autor fuit) videre contigisset, idem prorsus nobiscum sensisset & jure merito castigasset posterioris ætatis Rabbinos qui istud vel ignorarunt vel dissimularunt.

Quamobrem haud contemnendum operæ pretium facturi videmur, si totum Judæorum כור העבר ad proprios fontes reductum, & extra molem voluminum segregatum paucis brevibusque tabulis comprehensum publice proponamus. Porro scriptionis hujus methodus talis observata fuit & ordo. Primo loco damus Calendarium Romanum in suos menses diesque expansum, in quo præter literas feriarum indices continentur dies ab anni principio collecti. Quoniam duo ista requiruntur in emendata temporis positione, numerus, inquam, dierum & feria hebdomadis. Huic Calendario adnexus est cyclus Solaris, ut ex eo cognoscatur litera, ut vocant, Dominicalis, quæ feriæ primæ indicium facit quotannis. Præmisimus etiam Calendarium Judaicum integrum suis Sabbathis diebusque festis ac Jejuniis solemnibus exornatum; cujus dies singuli cum diebus anni nostri connexi visuntur: quæ omnia congruunt anno Judaico 5397. qui primus est in cyclo Lunari.

Ubi istud observandum venit, Festa omnia & Jejunia fixa haberi, hoc est, semper iisdem adhærere mensium diebus, ita ut in cæteris annis nihil mutandum veniat præter sabbatha, & dies anni Romani. Accessit ad calcem calendarii cyclus Lunæ quasi intenso digito demonstrans quo die anni nostri Judæi hoc seculo annos suos auspicentur proxime.

Quibus præmissis rem tandem aggredimur primariam, tradimusque duplicem anni formam, quarum prior mere cælestis est, horas horarumque momenta in singulis noviluniis (כולר vocant) observans: altera est forma anni politica menses singulos e diebus solidis constituens, initium capiens non a qualibet feria hebdomadis (ראש השנה dicunt) sed solummodo a feria secunda, tertia, quinta, septima, rejectis reliquis feriis tanquam minus idoneis ad anni exordium. Et ne forte Lunæ annus longius a Sole diffluat, docebitur quid sit שנה פשותה quid שנה מעברת Annus Communis & Annus Embolimæus. Item quid sint Tekuphæ, quibus tanquam vinculis Luna alligatur suo Soli; ne quatuor anni tempestates autumnum, hiemem, ver, æstatem alienis mensibus referat. Denique cognoscetur quid sit annus Ordinarius, quid Deficiens uno die mutilatus, quid annus Abundans uno die auctior Ordinario, sive sit annus iste Communis, sive Embolimæus. Hæc est hujus doctrinæ summa, quam paucis delucide ob oculos ponere conabimur, primum ex antiquis Judæorum rivulis, dein ex ipsissimis Astronomiæ Ptolemaicæ haustam fontibus, quo manifestus fiat numerorum utrimque consensus.

Rosch Haschana
Schana Peschuta
Schana Mehubereth

Dies	Januarius. di. 31.		Februarius. di. 28.		Martius. di. 31.		Aprilis. di. 30.	
1	A	1	d	32	d	00	g	91
2	b	2	e	33	e	61	A	92
3	c	3	f	34	f	62	b	93
4	d	4	g	35	g	63	c	94
5	e	5	A	36	A	64	d	95
6	f	6	b	37	b	65	e	96
7	g	7	c	38	c	66	f	97
8	A	8	d	39	d	67	g	98
9	b	9	e	40	e	68	A	99
10	c	10	f	41	f	69	b	100
11	d	11	g	42	g	70	c	101
12	e	12	A	43	A	71	d	102
13	f	13	b	44	b	72	e	103
14	g	14	c	45	c	73	f	104
15	A	15	d	46	d	74	g	105
16	b	16	e	47	e	75	A	106
17	c	17	f	48	f	76	b	107
18	d	18	g	49	g	77	c	108
19	e	19	A	50	A	78	d	109
20	f	20	b	51	b	79	e	110
21	g	21	c	52	c	80	f	111
22	A	22	d	53	d	81	g	112
23	b	23	e	54	e	82	A	113
24	c	24	f	55	f	83	b	114
25	d	25	g	56	g	84	c	115
26	e	26	A	57	A	85	d	116
27	f	27	b	58	b	86	e	117
28	g	28	c	59	c	87	f	118
29	A	29			d	88	g	119
30	b	30			e	89	A	120
31	c	31			f	90		

Areolæ continent literam Dominicalem, & numerum dierum collectorum ab anni initio.

Hebdomas quælibet septem habet ferias quarum prima nobis est dies Dominica; septima feria est Judæorum sabbathum.

Anno bissextili Februar. habet dies 29. quo anno geminatur litera f in 24. & 25. Februar. assunta altera litera Dominicali post 25. Febr.

Dies	Majus. di. 31.		Junius. di. 30.		Julius. di. 31.		Augustus. di. 31.	
1	b	121	e	152	g	182	c	213
2	c	122	f	153	A	183	d	214
3	d	123	g	154	b	184	e	215
4	e	124	A	155	c	185	f	216
5	f	125	b	156	d	186	g	217
6	g	126	c	157	e	187	A	218
7	A	127	d	158	f	188	b	219
8	b	128	e	159	g	189	c	220
9	c	129	f	160	A	190	d	221
10	d	130	g	161	b	191	e	222
11	e	131	A	162	c	192	f	223
12	f	132	b	163	d	193	g	224
13	g	133	c	164	e	194	A	225
14	A	134	d	165	f	195	b	226
15	b	135	e	166	g	196	c	227
16	c	136	f	167	A	197	d	228
17	d	137	g	168	b	198	e	229
18	e	138	A	169	c	199	f	230
19	f	139	b	170	d	200	g	231
20	g	140	c	171	e	201	A	232
21	A	141	d	172	f	202	b	233
22	b	142	e	173	g	203	c	234
23	c	143	f	174	A	204	d	235
24	d	144	g	175	b	205	e	236
25	e	145	A	176	c	206	f	237
26	f	146	b	177	d	207	g	238
27	g	147	c	178	e	208	A	239
28	A	148	d	179	f	209	b	240
29	b	149	e	180	g	210	c	241
30	c	150	f	181	A	211	d	242
31	d	151			b	212	e	243

In Epocha Christiana quartus quisque annus est Bissextilis, nempe post centenarios hi:

4. 8. 12. 16. 20. 24. 28. 32. 36. 40. 44. 48. 52. 56. 60. 64. 68. 72. 76. 80. 83. 88. 92. 96.

In quibus annis dies collecti majores 59. referri debent ad diem proxime antecedentem.

Dies	Septemb. di. 30.		October. di. 31.		Novemb. di. 30.		Decemb. di. 31.	
1	f	244	A	274	d	305	f	335
2	g	245	b	275	e	306	g	336
3	A	246	c	276	f	307	A	337
4	b	247	d	277	g	308	b	338
5	c	248	e	278	A	309	c	339
6	d	249	f	279	b	310	d	340
7	e	250	g	280	c	311	e	341
8	f	251	A	281	d	312	f	342
9	g	252	b	282	e	313	g	343
10	A	253	c	283	f	314	A	344
11	b	254	d	284	g	315	b	345
12	c	255	e	285	A	316	c	346
13	d	256	f	286	b	317	d	347
14	e	257	g	287	c	318	e	348
15	f	258	A	288	d	319	f	349
16	g	259	b	289	e	320	g	350
17	A	260	c	290	f	321	A	351
18	b	261	d	291	g	322	b	352
19	c	262	e	292	A	323	c	353
20	d	263	f	293	b	324	d	354
21	e	264	g	294	c	325	e	355
22	f	265	A	295	d	326	f	356
23	g	266	b	296	e	327	g	357
24	A	267	c	297	f	328	A	358
25	b	268	d	298	g	329	b	359
26	c	269	e	299	A	330	c	360
27	d	270	f	300	b	331	d	361
28	e	271	g	301	c	332	e	362
29	f	272	A	302	d	333	f	363
30	g	273	b	303	e	334	g	364
31			c	304			A	365

Annus bissextilis dies continet 366.

Qui alias Cyclus Solis dicitur.

Anni in hoc cyclo primi:

1532
1560
1588
1616
1644
1672

Anni Bissextil.	post biss. primi.	post biss. secundi.	post biss. tertii.
1. G. F.	2. E.	3. D.	4. C.
5. B. A.	6. G.	7. F.	8. E.
9. D. C.	10. B.	11. A.	12. G.
13. F. E.	14. D.	15. C.	16. B.
17. A. G.	18. F.	19. E.	20. D.
21. C. B.	22. A.	23. G.	24. F.
25. E. D.	26. C.	27. B.	28. A.

Literæ in cyclo hoc procedunt ordine.

Gaudet Frisia Equis, Dat Carbasa Battavus Austris.

In anno bissextili prior litera in usu est usque ad 24. Februarii cui mox post 25. Febr. succedit altera ad anni finem, diei Dominicæ index.

Regula perpetua.

Annos Christi divide per 28. residuo adde 9. rursus subducendo 28. si excreverit, habebis cyclum Solis. Ut Annus 1616. post divisionem relinquit 20. adjectis 9. sunt 29. quare annus est cycli primus, & sequens annus est secundus & ita deinceps numerabis donec perveneris ad annum præsentem, 1630. qui est 15. cycli: & habet literam C. Idem erit si diviseris 1630. in 28. & residuo 6. adjeceris 9. Utere sequenti tabella.

Tabella divisionis	
1	28
2	56
3	84
4	112
5	140
6	168
7	196
8	224
9	252

CALENDARII JUDAICI
DELINEATIO.

In qua annus Judaicus quinquies millesimus trecentesimus nonagesimus septimus cum suis Sabbathis festisque repræsentatur, connexus cum annis Christi 1636. & 1637. cyclis Solis XXI. & XXII.

Sola Sabbatha mobilia sunt in anno Judaico; festa vero & Jejunia perpetuo iisdem anni mensisque diebus immota adhærent.

Est autem iste annus 1397. ordine primus in cyclo Lunari Judæorum ducentesimo octogesimo quinto.

IN CALENDARII VESTIBULO HÆC OBSERVANDA VENIUNT.

I.

Primus annus in Epocha Judaica cœpit anno Periodi Julianæ 953. Octobris septimo, feria secunda: cyclo Solis primo. Hoc est, annis 3761. ante Epocham annorum Christi.

II.

Anni Judaici exordium est ab æquinoctio autumnali, quod in primo cycli Lunaris anno perpetuum est, ex abaco Ptolemaico.

III.

Anno Christi currenti, ut vocant, addantur 3761. summa erit annus Judaicus iniens ab autumno. Ut anno Christi 1630. incipit annus 5397. mense Septembri.

IV.

In calculo Æquinoctiorum & Noviluniorum observant Judæi tempus (uti Astronomorum filii loquuntur) medium, horasque numerant non a meridiano Hierosolymitano, uti hactenus creditum fuit, sed a meridiano Eden ubi creatus Adam, sub quo est Ur Chaldæorum: qui meridianus distat ab Alexandrino versus ortum scrupulis horariis 849. qualia in una hora continentur 1080.

תשרי Primus mensis in anno Politico.

ANNO 1636.		Dies	I. THISRI dierum 30.
Septemb.	20	1	Clangor Tubarum.
	21	2	*Levit.* 23.
	22	3	Jejunium Godoliæ.
	23	4	
	34	5	*Sabbathum.*
	B 25	6	
	26	7	Jejunium propter vitulum fabricatum.
	27	8	
	28	9	
	29	10	Jejunium Kippurim.
	30	11	
Octob.	1	12	*Sabbathum.*
	B 2	13	
	3	14	
	4	15	Σκηνοπηγια.
	5	16	
	6	17	
	7	18	
	8	19	*Sabbathum.*
	B 9	20	
	10	21	ἡ βαϊοφόρος.
	11	22	Octava σκηνοπηγιας
	12	23	Festivitas Legis.
	13	24	
	14	25	
	15	26	*Sabbathum.*
	B 16	27	
	17	28	
	18	29	
	19	30	

Hic annus Judaicus 5397. primus est in cyclo Lunari, quem præcessere cycli integri 284.

Hic mensis est septimus in anno sacro.

Character Thisri hoc anno 3. 1. 704.

De cæde Godoliæ legendus Jerem. cap. 41.

Festa & jejunia Judæorum diei suo affixa manent. Sabbatha vero mutant quotannis sedem suam.

10. die Jejunium Expiationum quod unum a Deo mandatum est *Levit.* 23.

Die 15. est festum Tabernaculorum *Levit.* 23.

Die 21. gestantur rami salicis vel palmarum.

מרחשון Mensis Secundus.

1636.	Dies	2. MARCHESVAN dierum 29.
Octob. 20	1	
21	2	
22	3	*Sabbathum.*
B 23	4	
24	5	
25	6	
26	7	Jejunium.
27	8	
28	9	
29	10	*Sabbathum.*
B 30	11	
31	12	
Novemb. 1	13	
2	14	
3	15	
4	16	
5	17	*Sabbathum.*
B 6	18	
7	19	
8	20	
9	21	
10	22	
11	23	
12	24	*Sabbathum.*
B 13	25	
14	26	
15	27	
16	28	
17	29	

Octavus in anno sacro.

Ejus Character hoc anno 4. 14. 417.

Hic Mensis בשנה שלימה in anno Abundanti augetur uno die. Sunt in eo anno tres Menses continue pleni, primus, secundus, & tertius.

Die 7. excæcatur Sedekias & filii ejus coram eo jugulantur. *Jeremiæ* 52. Quæ causa est jejunii.

כסליו Menſis Tertius.

1636.		Dies	3. CASLEU dierum 30.
Novemb.	18	1	
	19	2	*Sabbathum.*
	B 20	3	
	21	4	
	22	5	
	23	6	
	24	7	
	25	8	
	26	9	*Sabbathum.*
	B 27	10	
	28	11	
	29	12	
	30	13	
Decemb.	1	14	
	2	15	
	3	16	*Sabbathum.*
	B 4	17	
	5	18	
	6	19	
	7	20	
	8	21	
	9	22	
	10	23	*Sabbathum.*
	B 11	24	
	12	25	Encænia.
	13	26	1. *Macch.* 4.
	14	27	
	15	28	Jejunium.
	16	29	
	17	30	*Sabbathum.*

Nonus in anno ſacro.

Character hoc anno 6. 3. 130.

Hic Menſis בשנה חסירה In anno Deficiente minuitur uno die, qui annus tres habet menſes continue cavos, ſecundum tertium & quartum. Reliqui menſes præter ſecundum & tertium, nullam admittunt in numero dierum mutationem.

Die 28. Jojakim combuſſit volumen quod ſcripſerat Baruch dictante Jeremia. *Jerem.* 36.

טבת Mensis Quartus.

1636.	Dies	4. TEBETH. dierum 29.	Decimus in anno sacro. *Character hoc anno 7. 15. 923.*
Decemb. B 18	1		Mensis hujus mentio in libro Estheris c. 2. v. 16.
19	2		
20	3		
21	4		
22	5		
23	6		
24	7	*Sabbathum.*	
B 25	8	Jejunium.	Die 8. scripta est lex Græce diebus Ptolemæi regis.
26	9		
27	10	Jejunium.	Die 10. obsidetur Jerusalem a Rege Babyloniæ.
28	11		
29	12		
1637. 30	13		
31	14	*Sabbathum.*	
Januar. A 1	15		
2	16		
3	17		
4	18		
5	19		
6	20		
7	21	*Sabbathum.*	
A 8	22		
9	23		
10	24		
11	25		
12	26		
13	27		
14	28	*Sabbathum.*	
A 15	29		

שבט Mensis Quintus.

ANNO 1637.		Dies	5. SCHEBAT dierum 30.	Undecimus in anno sacro. *Ejus Character hoc anno*, 2. 4. 636.
Januar.	16	1		Zachariæ 1. v. 7.
	17	2		1. Machab. 16. v. 14.
	18	3		
	19	4		
	20	5	Jejunium.	Die 5. moriuntur Seniores qui fuerunt æquales Josuæ filii Nun. *Jud.* 2.
	21	6	*Sabbathum.*	
	A 22	7		
	23	8		
	24	9		
	25	10		
	26	11		
	27	12		
	28	13	*Sabbathum.*	
	A 29	14		
	30	15		
	31	16		
Februar.	1	17		
	2	18		
	3	19		
	4	20	*Sabbathum.*	
	A 5	21		
	6	22		
	7	23	Jejunium.	Die 23. congregati sunt omnes Israelitæ contra Benjamin. *Judicum* 20.
	8	24		
	9	25		
	10	26		
	11	27	*Sabbathum.*	
	A 12	28		
	13	29		
	14	30		

אדר ראשון Mensis Sextus.

Dies	ADAR prior, mensis intercalaris dierum 30.
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	Phurim katon.
16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	
24	
25	
26	
27	
28	
29	
30	

Hic mensis hunc occupat locum in anno Embolimæo, hoc est in annis Cycli Lunaris tertio, sexto, octavo, undecimo, decimoquarto, decimoseptimo, decimonono.

Caret diebus festis & jejuniis. Sola in eo celebrantur Sabbatha, & Phurim minor.

Anno Embolimæo Judæi bis celebrant dies Phurim, primum die 15. hujus mensis, qui dicitur Phurim minor, & rursus mense sequenti.

In plærisque Europæ locis Christiani ineunte Carnisprivio imitantur Phurim Judæorum.

אדר שני Mensis Sextus.

ANNO 1637.	Dies	6. ADAR ordinarius dierum 29.	
Februar. 15	1		Hic mensis in anno Embolimæo ordine septimus, dicitur Adar secundus. In anno sacro est ultimus ejus *Character hoc anno*. 3. 17. 349.
16	2		
17	3		
18	4	*Sabbathum*.	
A 19	5		
20	6		
21	7	Jejunium.	Die 7. moritur Moses.
22	8		
23	9	Jejunium.	9. Schola Schammai & schola Hillel inter se contendere cœperunt.
24	10		
25	11	*Sabbathum*.	
A 26	12		
27	13	Humiliatio Esther.	
28	14	פורים, Mardochæus.	Die 14. Purim 1. Sortes Mardochæi. *Est.* 3. & 9.
Martii, 1	15	Susan Purim,	
2	16		
3	17		
4	18	*Sabbathum*.	Diebus Purim Judæi indulgent genio per biduum vacantes conviviis & rebus ludicris, ex constitutione Mardochæi. *Esth.* 9.
A 5	19		
6	20		
7	21		
8	22		
9	23		
10	24		
11	25	*Sabbathum*.	
A 12	26		
13	27		
14	28		
15	29		

ניסן Mensis Septimus.

1637.		Dies	7. NISAN dierum 30.
Martii.	16	1	Jejunium.
	17	2	
	18	3	*Sabbathum.*
	A 19	4	
	20	5	
	21	6	
	22	7	
	23	8	
	24	9	
	25	10	Jejunium. *Sabbathum.*
	A 26	11	
	27	12	
	28	13	
	29	14	
	30	15	פסח PASCHA.
	31	16	
Aprilis.	1	17	*Sabbathum.*
	A 2	18	
	3	19	
	4	20	
	5	21	
	6	22	
	7	23	
	8	24	*Sabbathum.*
	A 9	25	
	10	26	Jejunium.
	11	27	
	12	28	
	13	29	
	14	30	

Hic est primus in anno sacro.

Characterem habet hoc anno 5. 6. 62.

Mortui sunt filii Aharon.

Hic mensis in libris Mosis *Abib* appellari videtur *Exod.* 34.

10. moritur Maria Mosis soror. Eligitur Agnus Paschalis.

Quoties Sabbathum occupat diem jejunii, transfertur jejunium.

Agnus mactatur die 14. inter duas vesperas. Solemnitas Paschatis die 15. *Exod.* 12.

Die 26. moritur Josua filius Nun. *Jos.* 34.

אייר Menſis Octavus.

1687.	Dies	8. I J A R dierum 29.	Secundus in anno ſacro. *Character ejus hoc anno* 6. 18. 855.
Aprilis. 15	1	*Sabbathum.*	
A 16	2		
17	3		
18	4		
19	5		
20	6		
21	7		
22	8	*Sabbathum.*	
A 23	9		
24	10	Jejunium.	Die 10. moritur Eli Pontifex maximus, & ambo filii ejus. Capitur arca teſtimonii. 1. *Sam.* 4.
25	11		
26	12		
27	13		
28	14		
29	15	*Sabbathum.*	
A 30	16		
Maii. 1	17		
2	18		
3	19		
4	20		
5	21		
6	22	*Sabbathum.*	
A 7	23		
8	24		
9	25		
10	26		
11	27		
12	28	Jejunium.	Die 28. moritur Samuel Propheta. Plangitur ab omni populo. 1. *Sam.* 25.
13	29	*Sabbathum.*	

סיון Mensis Nonus.

1637.	Dies	9. SIWAN dierum 30.	Tertius in anno sacro. *Characterem habet hoc anno* 1. 7. 568.
Maii. A 14	1		
15	2		
16	3		
17	4		
18	5		
19	6	Pentecoste.	A Paschate ad Pentecosten dies sunt 50. nobis Christianis dies 49.
20	7	*Sabbathum.*	
A 21	8		
22	9		
23	10		
24	11		
25	12		
26	13		
27	14	*Sabbathum.*	
A 28	15		
29	16		
30	17		
31	18		
Junii. 1	19		
2	20		
3	21	*Sabbathum.*	
A 4	22		
5	23	Jejunium.	23. desistunt ferre primogenita & primitias Jerosolyma in diebus Jeroboam filii Nabat.
6	24		
7	25		
8	26		
9	27	Jejunium.	27. combustus est Rabi Hanina una cum libro legis.
10	28	*Sabbathum.*	
A 11	29		
12	30		

תמוז Mensis Decimus.

1637.	Dies	10. THAMUS dierum 29.	Quartus in anno sacro. *Character ejus hoc anno* 2. 20. 281.
Junii. 13	1		
14	2		
15	3		
16	4		
17	5	*Sabbathum.*	
A 18	6		
19	7		
20	8		
21	9		
22	10		
23	11		
24	12	*Sabbathum.*	
A 25	13		
26	14		
27	15		
28	16		
29	17	Jejunium.	17. franguntur tabulæ Legis. Epistemon cremat librum Legis. Ponit statuam in templo.
30	18		
Julii. 1	19	*Sabbathum.*	
A 2	20		
3	21		
4	22		
5	23		
6	24		
7	25		
8	26	*Sabbathum.*	
A 9	27		
10	28		
11	29		

אב Mensis Undecimus.

1637.	Dies	11. AB dierum 30.	
			Quintus in anno sacro.
			Characterem habet hoc anno 4. 8. 1074.
Julii. 12	1	Jejunium.	1. moritur Aharon Pontifex.
13	2		
14	3		
15	4	*Sabbathum.*	
A 16	5		
17	6		
18	7		
19	8		
20	9	Jejunium.	9. Decretum contra Judæos ne ingrederentur in terram Judæam. Desolatio templi prioris & posterioris.
21	10		
22	11	*Sabbathum.*	
A 23	12		
24	13		
25	14		
26	15		
27	16		
28	17		
29	18	Jejunium. *Sabbathum.*	18. Extincta est lucerna vespertina in diebus Ahaz.
A 30	19		
31	20		
Augusti. 1	21		
2	22		
3	23		
4	24		
5	25	*Sabbathum.*	
A 6	26		
7	27		
8	28		
9	29		
10	30		

אלול Mensis duodecimus, anni ultimus.

1637.	Dies	12. ELUL dierum 29.	Sextus in anno sacro. *Character ejus hoc anno* 5. 21. 787.
Augusti, 11	1		
12	2	*Sabbathum.*	
A 13	3		
14	4		
15	5		
16	6		
17	7	Jejunium.	
18	8		
19	9	*Sabbathum.*	
A 20	10		
21	11		
22	12		
23	13		
24	14		
25	15		
26	16	*Sabbathum.*	
A 27	17	Jejunium.	17. moriuntur exploratores qui diffamaverunt terram. *Num.* 14.
28	18		
29	19		
30	20		
31	21		
Septemb. 1	22		
2	23	*Sabbathum.*	
A 3	24		
4	25		*Hic annus* 5397. *cœpit vicesimo Septemb. & terminatur octavo Septemb. totis undecim diebus minor anno Romano.*
5	26		
6	27		
7	28		
8	29		

CYCLUS TERMINORUM;

HOC EST

Cyclus Lunæ Judaicus cum anno Romanorum connexus, huic ſeculo congruens.

	Anni.	*Neomenia Thiſri.*
	1	Septemb. 20.
	2	Septemb. 9.
Embol.	3	Auguſti 30.
	4	Septemb. 18.
	5	Septemb. 6.
Embol.	6	Auguſti 25.
	7	Septemb. 14.
Embol.	8	Septemb. 3.
	9	Septemb. 22.
	10	Septemb. 11.
Embol.	11	Auguſti 31.
	12	Septemb. 19.
	13	Septemb. 7.
Embol.	14	Auguſti 29.
	15	Septemb. 16.
	16	Septemb. 5.
Embol.	17	Auguſti 26.
	18	Septemb. 12.
Embol.	19	Septemb. 2.

Tabellam hanc adi cum anno cycli Lunaris; ut cognoſcas cum quoto die menſis Septemb. vel Auguſti quadret Neomenia menſis Thiſri, in anno Juliano.

Ut anno primo cycli Calendæ Thiſri in 20. Sept. Anno ſecundo Septemb. 9.

Sed *Roſch haſchana* id eſt caput anni civilis nonnunquam diſcrepat uno alterove die, quod cognoſcitur ex feriis.

Quinque anni Embolimæi initium capiunt ſub exitum menſis Auguſti, duo principio Septembris; in anno Juliano.

In anno Gregoriano Thiſri nunquam aſcendit in menſem Auguſtum.

DE
ANNO JUDAICO
CAPUT PRIMUM.

De diversis anni differentiis.

HEbræorum Calendarium in lucem edere cogitanti propositum non erat de tota re annaria agere, sed illa tantum proponere quæ ad Judæorum Neomænias, calendariumque maxime spectant: Verum a viro magno & amico * monitus ut in eorum gratiam qui in hac disciplinæ parte rudiores adhuc sunt, de anno ἐν γένει nonnihil in medium adferrem, constitui paucis de anno ejusque generibus differere, simulque demonstrare qualis sit anni Hebræorum forma. Annus igitur latiore significatu est alicujus orbis cœlestis revolutio & circulus, sive temporis intervallum quo sidus aliquod aut sidera circulum motu proprio absolvunt: Et in hac significatione tot sunt annorum genera quot sunt motuum cœlestium periodi; nempe annus Lunæ, annus Solis, Martis, Jovis, Saturni, & omnium stellarum fixarum simul & conjunctim super polis Zodiaci in orbem latarum, qui annus est omnium longissimus.

* UBBO-NEEM-MIO. p. m.

Annum quid.

Sed strictiore & magis usitata significatione, annum appellamus illud temporis intervallum, quod quatuor complectitur tempestates, Ver, Æstatem, autumnum, & Hiemem, ut a messe ad messem, vel ut Poeta loquitur: *Post aliquot*, mea regna videns mirabor, *aristas*. Ubi post *aliquot aristas*, idem quod post aliquot annos. Quoniam agricolæ a messe ad messem annum definiunt. Hebræis שנה *Schana* dicitur, Græcis ἔτος καὶ ἐνιαυτός, Latinis annus, quasi major annulus, sicut circus, major circulus nuncupatur.

Istius anni triplex est in usu civili differentia. Est enim annus vel mere Solaris, vel mere Lunaris, vel mixtus. Anno mere solari utuntur passim Europæi omnes ex instituto & edicto Julii Cæsaris; quem Calippus trecentis fere ante Cæsarem annis definiverat diebus trecentis sexaginta quinque, cum quadrante diei. Istos dies Cæsar in duodecim menses distribuit, quarto quoquo anno ex quatuor diei quadrantibus conflans diem unum mensi Februario inserendum, ita ut quodlibet quadriennium compleatur diebus 1461. Et hæc ut usu novissima, ita commoditate longe optima censetur anni forma. Priscis temporibus apud plerasque in Oriente gentes in usu fuisse creditur alia anni solaris forma, totidem constans diebus 365. sed absque horarum appendice: hac tamen lege ut exacto seculo (1. e. post annos 120.) integer mensis intercalaretur, ex centum & viginti diei quadrantibus collectus, ne menses æstivi in ver hiememque & contra hiberni in æstatem migrarent, quod in annis Nabonassari ob neglectam intercalationem, necessario accidit.

Calippus

Anni Ægypt.

Consulatur Calendarium nostrum Roman. Tabul. Frisicis annexum.

Anno mere Lunari hodie utuntur Turcæ & Arabes aliique populi sectæ Machometanæ addicti. Quorum annus duodecim mensibus Lunaribus completur, diebus constans ut plurimum 354. & interdum diebus 355. absque ulla intercalatione libere fluens: Unde fit ut nulli apud eos sint menses hiberni, nulli æstivi, sed quod hiems occupaverit, eosdem post annos plus minus sedecim occupabit æstas, ab eadem æstate post alteros sedecim annos, rursum ad hiemem retro redituros. Qua ratione fit ut menses singuli totum annum solarem perambulent spatio annorum plus minus triginta duorum, a calce caput versus ascendendo.

Annus Arabum.

Tertia anni species est mixti generis Solem simul respiciens & Lunam. Menses in eo duodeni ad motus Lunaris normam describuntur, uti in anno mere Lunari, a Novilunio ad sequens Novilunium, alternis pleni & cavi, hoc est dierum 30. & dierum 29. hac tamen conditione, ut menses servent suas tempestates, hoc est, menses verni, æstivi, autumnales, & hiberni perpetuo in eadem maneant tempestate. Quo solo differt ab anno mere Lunari. At quo pacto istud obtineri potest cum duodecim menses Lunares alternis cavi plenique non excedant numerum dierum 354? Respondebo istud obtineri crebra intercalatione integri mensis in anni calce. Quoties nempe ex excessu anni solaris supra annum Lunarem collecti fuerint dies triginta, (quod tertio quoquo anno accidit aut citius) crescit iste annus uno mense, diesque habet ordinaro 384. annum solarem superans diebus fere novemdecim. Hujus,

Annus mixtus.

Hujus, inquam, intercalationis beneficio impeditur mensium illa vaga migratio, & singuli in suis retinentur tempestatibus. Hac tertia anni forma usi quondam fuere Græci, Chaldæi, Syri, Judæi, Itali, Germani, Galli, ante tempora Julii Cæsaris, discrepantes tamen tum anni capite, tum mensium appellationibus. Germanorum Gallorumque veterum menses fuisse Lunares docet Cæsar in Commentariis, & tamen non fuisse vagos arguit vetus appellatio, ut *Faarmanet*, *Hoimanet*, *Trimilchi*, id est, mensis flumina mareque navigantibus aperiens: mensis fœno secando colligendoque idoneus: Trimilchi vero Majo nostro respondens a lactis ubertate, tertioque iterata mulsione diurna nomen habet. Hæc inquam aliaque mensium Germanorum nomina satis docent menses istos non fuisse vagos, sed in eadem anni tempestate hæsisse. Quod etiam confirmatur luculento testimonio Diodori Siculi, scribentis τὴν ἐννεακαιδεκαετηρίδα populis ad Borealem Oceanum sitis, fuisse cognitam, eamque ex motu Oceani fuisse observatam. Quare non omnis sapientia (ait Scaliger) penes Chaldæos & Orientem fuit. Etiam Occidentis aut Septentrionis homines fuerunt λογικὰ ζῶα. Est autem Enneadecaeteris cyclus novemdecim annorum quo ratiocinia solis Lunæque paria faciunt. Admiranda enim Dei opificis providentia effectum est, ut menses Lunares 235. tempore æquentur novemdecim annis solaribus, quod apud Græcos primus demonstrasse fertur Meton Astronomus uno seculo prior Alexandro Magno. Qui Meton dictum mensium 235. numerum ita in annos novemdecim distribuit, ut sint duodecim anni duodecim mensium, & septem anni tredecim mensium. Illosque appellant communes, hos vero intercalares, Græce ἐμβολιμαίους. In annis igitur 12. communibus sunt menses 144. in septem annis intercalaribus continentur menses 91. simul constituentes dictam summam 235. mensium. Qui simul juncti æquantur annis novemdecim solaribus, adeo præcise ut differentia minor sit sesquihora, quemadmodum paulo post fiet manifestum. Quare non immerito hic Cyclus a Græcis μέγας ἐνιαυτὸς, Annus magnus appellatur: Annus non tantum Græcis Chaldæisque notus, sed etiam veteribus Cimbris, Saxonibus, Britannis aliisque Oceani Septentrionalis accolis. Quæ vel sola disciplina ipsos a barbarie vendicare potuit.

Beda & post ipsum Scalig.

Emend. temp. p. 164.

Cyclus Lunæ.

Meton.

Sed ut ad Judæos revertamur: Cum staret floreretque ipsorum respub. usi sunt Judæi hac ipsa anni forma, tot gentibus communi, eandemque etiamnunc soli ex tot populis constanter retinent, ac conservant. Quod referendum putavi quo tanto ardentius in hoc pulcherrimum utilissimumque studium incumberent viri literati, ad cognoscendum anni formam, qua non tantum Dei Ecclesia usa fuit, sed etiam majores nostri in Germania, Gallia atque Britannia, atque adeo plerique omnes in Europa Asiaque populi, amplius dicam, Anni forma, quam nos Christiani a Patribus traditam adhuc servamus in celebratione festorum Paschatis & Pentecostes. Cujus anni a Judæis integre conservati subsidio adjutus atque probe instructus magnus ille Scaliger, divinum illud opus de Emendatione temporum condidit atque ex tenuibus veteris anni Græcorum & Latinorum vestigiis ruderibusque, structuram collapsam erexit, in pristinamque formam restituit. Quod nemo ante ipsum ob hujus subsidii defectum adeo luculenter præstare potuit.

CAPUT II.

De Principio diei apud Judæos. De meridiano Paradisi.

NOtum est Judæos diem auspicari ab occasu Solis. Quod olim Gallis etiam in usu fuisse testatur J. Cæsar. Sed hora occasus Solis propter inæqualitatem dierum certa esse non potest. Epilogismus vero Astrorum requirit horam certam non vagam sed fixam. Quare placuit Judæis assumere horam sextam a meridie exactam. Qua hora scilicet occidit Sol principio anni Judaici, sive illud sit principium vernum sive autumnale. Ptolemæus autem tempus Astronomicum exorditur a meridie, hoc est octodecim horis serius quam Judæi. Quare tempori noviluniorum Ptolemæi addendæ sunt horæ 18. ut consentiat cum tempore Judaico, & quidem sub eodem meridiano Alexandrino Ægypti. Præterea quoniam meridianus Judæorum orientalior est Alexandrino scrupulis horariis 849. (qualia in hora una continentur 1080. dicta *Helakim* voce Hebræa.) Quæ scrupula 849. æqualia sunt sexagenis primis 47. secundis 10. idcirco præter horas adjici debent etiam scrupula 47. 10. Iste vero meridianus Judaicus major est Hierosolymitano. Nam uti docet Ptolemæus ex observationibus Eclypsium, ipsa Babylon ab Alexandria distat non amplius 50. scrupulis unius horæ. In cujus vicinia creatus creditur Adamus circa fluenta Euphratis,

Helakim

Paradisus tis, ubi olim גן בעדן primum Adami domicilium. Inde igitur petenda fuere Temporis primordia potius quam ab urbe Hierosolyma. In Tabulis vero Frisicis tempora putantur a media nocte sub meridiano Frisico, qui duabus horis occidentalior est Alexandrino. Tempus igitur noviluniorum e Tabulis Frisicis, Uraniaque Ptolemaica excerptum augendum est horis 8. scrup. 47. 10. ut convertatur in tempus Judaicum, & quadret meridiano per Eden transeunti. Exempli gratia: Anno Periodi Julianæ 953. mense Octobri novilunium medium fuit die sexto, horis 20. scrup. 24. sec. 10. post medium noctis in Frisia. Huic tempori adde horas sex ob diversum diei principium & rursum horas 2. scrup. 47. 10. propter meridianorum differentiam,

		hor.		
Octob.	6	20	24	10
		8	47	10
Octob.	7	5	11	20

Octobris die septima horis 5. 11. 20. ab occasu Solis. Vel Judæorum more Octob. 7. 5. 204. quod est ipsissimum novilunium Tohu, Judæis passim decantatum, cujus character in ipsorum scriptis passim occurrit,

ב ה רד
204 5 2

Id est, die secunda hebdomadis, horis quinque, scrupulis 204. post horam sextam vespertinam i. e. post initium diei secundæ.

Hæc est omnium neomæniarum Epocha vel Radix, dicta *Tobu* quoniam, ex Judæorum sententia, primus fuerit iste Luminarium congressus, & quidem nocturnus, paulo ante mediam noctem, sexto die post creatam Lunam.

En calculum istius novilunii ex abaco Ptolemaico.

Tab. fris. pag. 92. & 108. 118. 120.

		dies.	hor.	m.	sec.
Radix	901	10	15	4	7
Anni	52	4	19	52	17
Octob.	biss.	8	5	23	30
Subtrahe		23	16	19	54
ex		30	12	44	4
Octob.	die	6	20	24	10
Adde			8	47	10
Octobris		7	5	11	20

Hoc est Octob. 7. fer. 2. 5. 204.

CAPUT III.

De mensibus eorumque appellationibus.

MEnsium nomina accepta debentur Chaldæis. Nam ante captivitatem Babylonicam in Biblis non occurrunt, inquit Rabbi Ezra. Sunt vero ordinario alternis pleni & cavi, hoc est di. 30. & 29.

	Caput anni civilis.			*Caput anni sacri.*	
	THISRI	30		NISAN	30
Autumn.	MARCHESVAN	29	*Verni.*	IJAR	29
	CASLEU	30		SIVAN	30
	TEBETH	29		THAMUZ	29
Hiberni.	SCHEBAT	30	*Æstivi.*	AB	30
	ADAR	29		ELUL	29
		177			177

In

In anno Embolimæo inseritur mensis intercalaris dierum 30. dictus *Adar prior*, mensem Schebat proxime sequens.

In anno Abundanti Marchesvan est plenus; in anno deficiente Casleu est cavus. Quare in illo dantur tres menses continue pleni, in hoc tres continue cavi.

Reliqui menses præter Marchesvan & Casleu semper servant quisque suum dierum numerum.

Unde manifestum, alterum semestre esse semper dierum 177. nempe a Nisan ad sequentem Thisri. Sed a Thisri ad sequentem Nisan dies 176. 177. 178. vel denique 206. 207. 208. quod observandum fuerat.

ÆQUINOCTIA

Continentur in mensibus Thisri & Nisan, Solstitia ad Tebeth & Thamuz pertinent.

Porro mensium dictorum mentio in sacris Bibliis exstat hisce locis.

Nisan *mensium primus*, *Estheris* 3. *v.* 7. *Nehem.* 2. *v.* 1.
Sivan *mensis tertius*, *Esth.* 8. *v.* 19.
Casleu *nonus mensis*, *Zach.* 7. *Nehem.* 1. *v.* 1. & 1. *Macch.* 4. *v.* 52. & 2. *Macch.* 1.
Tebeth *decimus*, *Esth.* 2. *v.* 16.
Schebat *undecimus*, *Zacch.* 1. & 1. *Macch.* 16.
Adar *duodecimus Esth.* 3.
Elul *Nehem.* 6. & 1. *Mach.* 14. *v.* 27.

Abib mensis primus Exodi 34. v. 18. consentit cum Nisan. Quanquam nonnulli vocem Abib capiant pro epitheto mensis primi.

Leguntur præterea trium mensium nomina quæ in usu fuere ante captivitatem Babylonicam; *Zif* mensis secundus, *Ethanim* septimus & *Bul* mensis octavus. Vide 1. Regum 6. & 8. Quod satis arguit alia fuisse mensibus nomina ante migrationem in Babyloniam.

CAPUT IV.

De ratione inveniendi cyclum Solis & cyclum Lunæ in quolibet anno proposito.

ANnum Judaicum currentem, ut loquuntur, divide in 28. hoc est totam annorum summam partire in 28. & quod remanet supra istam partitionem est cyclus Solis, qui te docebit literam feriæ primæ indicem in abaco cycli Solaris adnexi supra ad calcem Calendarii Romani. Exempli gratia, proponatur annus 5361. cujus initium fuit anno Christi 1600. mense Augusto exeunte. Facta divisione per 28. in quotiente est 191. & supersunt 13. Quotientis istius nullus est usus. Sed ex residuo 13. discimus datum annum 5361. esse in cyclo Solari decimum tertium, ineuntem cum neomænia Thisri. Sed nobis idem fuit cyclus Solaris dicto anno Christi 1600. a cal. Januarii ad anni Romani exitum. Literæ ex abaco Romano sunt, F. E. quarum posterior usum habet in primis mensibos anni 5361. hoc est ad initium anni nostri 1601. tunc enim succedet cyclus Solis 14. & ejus litera D.

Pag. 2.

Cyclus Lunæ.

Pro cyclo Lunari annum datum divides in 19. servato quotiente & numero abundanti. Ut si sit idem annus 5361. divisor 19. in eo continetur ducenties octogies bis, & abundant 3. Unde liquet effluxisse cyclos integros 282. a neomænia Tohu usque ad initium anni 5361. & datum annum esse tertium in serie cycli Lunaris. Porro cyclus Lunæ Judæorum solo capite differt a cyclo Lunæ Romanorum. Qui enim est Judæis primus cycli, idem est Romanis tertius ab autumno ad cal. Januarii sequentes, sed post calendas Januarii nos numeramus quartum. Quod observandum propter festum Paschatos. e. g. Anno Christi 1600. cyclus Lunæ Romanus est quintus, qui Judæis est tertius ab autumno in autumnum anni 1601. quo anno cyclus Lunæ sextus est nobis, tertius vero Judæis ad finem anni 5361.

Differentia inter cyclum Lunæ Romanorum & Judæorum.

Sed ut studiis consulamus eorum qui in arte numerandi minus sunt exercitati, visum fuit hoc loco proponere pinacidion levando divisionis tædio.

	Solis	Lunæ
1	28	19
2	56	38
3	84	57
4	112	76
5	140	95
6	168	114
7	196	133
8	224	152
9	252	171

Hoc enim pinacidio ob oculos posito quemlibet numerum nullo negotio partieris in 19. vel in 28.

Calculi compendium in utroque cyclo.

Datur compendium in æra minore, id est quando omittuntur numeri millenarii annorum. Exempli gratia, annus Judaicus 5361. habet æram minorem 361. cui si addideris 16. summamque 377. diviseris in 28. restabit 13. pro cyclo Solari anni propositi 5361. Item in Epocha Christiana æra minor esto excessus supra mille annos. Cui adde unitatem, & summam divide in 28. reliquum habebis cyclum Solis: Exempli gratia, si proponatur annus Christi 1600. dividere oportet 601. in 28. a divisione abundant 13. pro cyclo Solari in dato anno 1600.

Item si experiri libet cyclum minorem, id est cyclum Lunarem in anno Judaico, æræ minori adde 3. & summam divide in 19. dabitur cyclus istius anni. Ut in superiori exemplo anni 5361. partire 364. in 19. restabit 3. pro cyclo Lunari istius anni 5361. Amplius præstare libet in gratiam tyronum, vel etiam illorum qui nimis φειδωλοὶ esse coguntur temporis sui successivi. Tabellam damus omnium annorum Judaicorum a principio æræ Christianæ, qui ultimi fuere in cyclo Lunari, una cum numero cyclorum qui effluxere a prima neomenia Tohu, ad exitum cujusque anni. Cujus tabulæ talis est usus. Proponatur denuo annus Judaicus 5361. hunc quære in tabella, vel si istic non reperiatur, cape numerum proxime minorem 5358. cum quo absoluti sunt cycli 282. Et annus propositus 5361. est tertius in cyclo currenti 283. Quid dari possit expeditius?

TABELLA

Cyclorum Lunarium a principio annorum Christi ad nostra tempora.

Anno Christi currente.	Anni Judaici absoluti.	Cycli absoluti.	Anni Judaici absoluti.	Cycli absoluti.	Anno Christi currente.
secundo.	3762	198	4085	215	325
21	3781	199	4104	216	344
40	3800	200	4294	226	534
59	3819	201	4484	236	724
78	3838	202	4674	246	914
97	3857	203	4864	256	1104
116	3876	204	5054	266	1294
135	3895	205	5244	276	1484
154	3914	206	5263	277	1503
173	3933	207	5282	278	1522
192	3952	208	5301	279	1441
211	3971	209	5320	280	1560
230	3990	210	5339	281	1579
249	4009	211	5358	282	1598
268	4028	212	5377	283	1617
287	4047	213	5396	284	1636
306	4066	214	5415	285	1655

Priusquam ad Judæorum abacum Lunarem procedamus, visum fuit tabellam præmittere sive Canonem, cujus solo inspectu, horarum partes sexagesimæ primæ, secundæ, & tertiæ convertuntur in Helakim Judæorum. Octodecim Helakim æquipollent uni sexagesimæ. Quare tabella ista constructa est per continuam additionem numeri 18. Rursus unum Helak valet sec. 3. tert. 20. cujus numeri continua collectione absolvitur tabella minor usque ad Helakim 18.

Ca-

Canon quo horarum partes ſexageſimæ convertuntur in *Helakim*; vel contra.

Sexageſimæ.	Helakim.	*Sexageſimæ.*	Helakim.
1	18	31	558
2	36	32	576
3	54	33	594
4	72	34	612
5	90	35	630
6	108	36	648
7	126	37	666
8	144	38	684
9	162	39	702
10	180	40	720
11	198	41	738
12	216	42	756
13	234	43	774
14	252	44	792
15	270	45	810
16	288	46	828
17	306	47	846
18	324	48	864
19	342	49	882
20	360	50	900
21	378	51	918
22	396	52	936
23	414	53	954
24	432	54	972
25	450	55	990
26	468	56	1008
27	486	57	1026
28	504	58	1044
29	522	59	1062
30	540	60	1080

Helakim.	*Sexageſimæ partes.*		
	prim.	ſec.	tert.
1	0	3	20
2	0	6	40
3	0	10	0
4	0	13	20
5	0	16	40
6	0	20	0
7	0	23	20
8	0	26	40
9	0	30	0
10	0	33	20
11	0	36	40
12	0	40	0
13	0	43	20
14	0	46	40
15	0	50	0
16	0	53	20
17	0	56	40
18	1	0	0

Numerus 1080. eſt in multas partes diviſus, & ideo ad horam dividendam idoneus.

Horam partiuntur Judæi Chaldæi & Arabes in partes 1080. quæ dicuntur *Helakim*, in numero ſingulari *Helak*.

Si proponantur Helakim 200. mutanda in ſcrupula ſexageſima ſic agendum. 198. Helakim faciunt 11. & duo Helak. ſunt ſec. 6. tert. 40. Quare 200. Helak. valent 11. 6. 40.

Rurſus, ſumto ſcrupula 47. 30. convertenda in Helakim illa ſunt 846. & ſec. 30. ſunt Helak 9. hoc eſt ſimul 855. Helakim.

CA-

CAPUT V.

De tabularum ſequentium conſtructione.

LUnæ abacus Judæorum tribus quatuorve abſolvitur tabellis ; e quibus brevi compendio colliguntur noviluniorum æquabilium tempora, ab initio annorum Judaicorum porro in infinitum uſque, & quidem juxta leges numeroſque Ptolemaicos, a quibus non deſciverunt Judæi. Tabellarum ejuſmodi ſtructura talis eſto. Menſis Lunaris æquabilis conſtat diebus 29. horis 12. ſcrup. 44. 3. 20. uti videre eſt in Tabulis Friſic. p. 74. Scrupula iſta horaria reducuntur in *Helakim* 793. exacte. Qualia 1080. horam conficiunt. Quantitas igitur Menſis eſt dierum 29. hor. 12. *Helakim* 793. Abjectis 4. hebdomadibus, abundat dies 1. 12. 793. Hoc enim eſt Judæis in uſu familiari, ut e tempore Lunæ abjiciant hebdomadas omnes, & quod ſupra integras hebdomadas dierum abundat, id ſolum in tabulas rationales referant. Ita cum annus Lunaris communis abſolvatur diebus 354. horis 8. hel. 876. omiſſis 50. hebdomadibus, in tabulis ſuis notant 4. 8. 876. Denique cum integer cyclus annorum 19. contineat dies 6939. hor. 16. ſcr. 595. rejectis hebdomadibus 991. ſcribunt dies 2. horas 16. Helakim 595. In conſtructione igitur tabularum prima ordine eſt tabula menſium contexenda per continuam additionem diei 1. 12. 793. uſque ad menſes 13. ita ut dierum numerus nunquam excedat ſeptenarium. Secundo loco venit tab. cycli decemnovennalis perpetui, in quo e menſibus 235. componuntur anni 19. inſigni artificio. Nam ſunt iſtic anni duodecim, communes dicti, quoniam conſtant menſibus duodenis; reliqui ſeptem anni menſes habent tredecim, & vocantur anni Embolimæi, Græco vocabulo, ob menſem intercalarem, ἐμβόλιμον.

Hebraice talis annus appellatur *Schana Mebubbereth*, quod ſonat Annus gravidus ſive prægnans, metaphora rei conveniente. *Annus prægnans.*

Sunt autem anni prægnantes in cyclo Lunari hi: *tertius*, *ſextus*, *octavus*, *undecimus*, *decimusquartus*, *decimusſeptimus*, *decimusnonus*. Quare duodecies additur numerus menſium duodecim 4. 8. 876. & ſepties numerus tredecim menſium 5. 21. 589. quiſque ſuo loco & ordine.

Tertia denique tabula contexitur ex ſecunda per additionem radicis Lunaris omnium vetuſtiſſimæ, quæ eſt dierum 2. hor. 5. Helakim 204. Judæi radicem iſtam appellant *Molad Tohu*, quaſi dicas novilunium inane, quod nempe fuerit in primo temporis Lunaris puncto, cum Luna poſt creationem rerum moveri cœpta eſt a congreſſu Solis. Qui congreſſus contigit feria ſecunda, ſexto demum die poſt creatam Lunam ex mente Judæorum. Lunam enim cum Sole creatam volunt die 25. menſis Elul, feria quarta, & ad Solem acceſſiſſe neomenia Thiſri, feria ſecunda horis quinque ſcrup. 204. ab occaſu Solis, ita ut ſub ejuſdem feriæ ſecundæ finem, ineunte feria tertia, Luna novella ab Adamo conſpici potuerit. *R. Eliez.*

CAPUT VI.

Continens tabulas quatuor quæ ſecundum noſtram methodum ſufficiunt ad totam rem annariam Judæorum abſolvendam.

DE tabularum conſtructione egimus capite antecedenti, initio facto a menſis Lunaris quantitate Ptolemaica quæ eſt 29. 12. 793. vel omiſſis dierum hebdomadibus 1. 12. 793. Sed ob uſus commoditatem mutatus eſt tabularum ordo. Nam quæ præcedenti capite fuit ordine tertia, illa hic primum tenet locum. Et quæ iſtic prima, ei poſtremus aſſignatur locus. His acceſſit tabula quarta, terminos continens neomeniæ Thiſri, cuilibet ævo inſervientes. Sunt, inquam, termini in anno Romano fixi, qui non ultra trecentos annos uno loco manent, ſed poſt tria ſecula refixi in diem antecedentem transferuntur. Supra pag. 22. ſimilis extat tabula in uſum noſtri ævi. Sed de cauſa refixionis ac translationis hujuſmodi terminorum, paulo poſt latius.

TABULA PRIMA.

Cyclus Lunæ primus in Periodo Judaica, Radices Lunæ continens.

	Anni ineuntes	Radices noviluniorum. fer.	hor.	ſcrup.
	1	2	5	204
	2	6	14	0
Emb.	3	3	22	876
	4	2	20	385
	5	7	5	181
Emb.	6	4	13	1057
	7	3	11	566
Emb.	8	7	20	362
	9	6	17	951
	10	4	2	747
Emb.	11	1	11	543
	12	7	9	32
	13	4	17	928
Emb.	14	2	2	724
	15	1	0	233
	16	5	9	29
Emb.	17	2	17	905
	18	1	15	414
	19	6	0	210

In hoc cyclo notantur anni non abſoluti ſed anni ineuntes.

Primus annus Judæorum cœpit anno Periodi Julianæ 953. die ſeptima Octobris; quæ dies erat æquinoctii & novilunii ſimul, juxta abacum Ptolemaicum, Annis 3761. ante Epocham Chriſtianam.

Iſto anno 953. cyclus Solis fuit primus, & ut Judæis placuit, cyclus Lunæ primus.

Horam partiuntur Judæi, Chaldæi, & Arabes in ſcrupula 1080. quorum 18. æquantur uni ſexageſimæ parti. Iſtæ horarum partes ab ipſis vocantur *Helakim*.

TABULA SECUNDA.

Cycli collecti.	fer.	hor.	scrup.	Cycli collecti.	fer.	hor.	scrup.
1	2	16	595	201	1	14	795
2	5	9	110	202	4	7	310
3	1	1	705	203	6	23	905
4	3	18	220	204	2	16	420
5	6	10	815	205	5	8	1015
6	2	3	330	206	1	1	530
7	4	19	925	207	3	18	45
8	7	12	440	208	6	10	640
9	3	4	1035	209	2	3	155
10	5	21	550	210	4	19	750
11	1	14	65	211	7	12	265
12	4	6	660	212	3	4	860
13	6	23	175	213	5	21	375
14	2	15	770	214	1	13	970
15	5	8	285	215	4	6	485
16	1	0	880	216	6	23	0
17	3	17	395	217	2	15	595
18	6	9	990	218	5	8	110
19	2	2	505	219	1	0	705
20	4	19	20	220	3	17	220
30	3	16	570	221	6	9	815
40	2	14	40	222	2	2	330
50	1	11	590	223	4	18	925
60	7	9	60	224	7	11	440
70	6	6	610	225	3	3	1035
80	5	4	80	226	5	20	550
90	4	1	630	227	1	13	65
100	2	23	100	228	4	5	660
198	7	13	90	229	6	22	175
✠ 199	3	5	685	230	2	14	770
200	5	22	200	231	5	7	285

Anno primo æræ Christianæ finiebatur cyclus 198. autumno & tunc cœpit fluere cyclus 199. A quo tempore tabula per singulos cyclos crescit.

TABULA SECUNDA.

Cycli collecti.	fer.	hor.	scrup.	Cycli collecti.	fer.	hor.	scrup.
232	7	23	880	264	3	1	480
233	3	16	395	265	5	17	1075
234	6	8	990	266	1	10	590
235	2	1	505	267	4	3	105
236	4	18	20	268	6	19	700
237	7	10	615	269	2	12	215
238	3	3	130	270	5	4	810
239	5	19	725	271	7	21	325
240	1	12	240	272	3	13	920
241	4	4	835	273	6	6	435
242	6	21	350	274	1	22	1030
243	2	13	945	275	4	15	545
244	5	6	460	276	7	8	60
245	7	22	1055	277	3	0	655
246	3	15	570	278	5	17	170
247	6	8	85	279	1	9	765
248	2	0	680	280	4	2	280
249	4	17	195	281	6	18	875
250	7	9	790	282	2	11	390
251	3	2	305	283	5	3	985
252	5	18	900	284	7	20	500
253	1	11	415	285	3	13	15
254	4	3	1010	286	6	5	610
255	6	20	525	287	1	22	125
256	2	13	40	288	4	14	720
257	5	5	635	289	7	7	235
258	7	22	150	290	2	23	830
259	3	14	745	300	1	21	300
260	6	7	260	400	4	20	400
261	1	23	855	500	7	19	500
262	4	16	370	600	3	18	600
263	7	8	965	1000	1	14	1000

Neomenia Thisri eundem in diebus, hori & Helakim characterem habere non potest, nisi post absolutos cyclos Lunares 36288. sunt anni 689472.

TABULA TERTIA.

Cyclus decemnovennalis perpetuus ſine epocha temporis.

	Anni abſoluti.	fer.	hor.	ſcr.
	1	4	8	876
	2	1	17	672
b	3	7	15	181
	4	4	23	1057
	5	2	8	853
b	6	1	6	362
	7	5	15	158
b	8	4	12	747
	9	1	21	543
	10	6	6	339
b	11	5	3	928
	12	2	12	724
	13	6	21	520
b	14	5	19	29
	15	3	3	905
	16	7	12	701
b	17	6	10	210
	18	3	19	6
b	19	2	16	595

Cyclus hic 19. annorum abſolvitur diebus *6939*. Horis *16*. ſcrup. 595. qui ſunt menſes 235.

TABULA menſ. collect.

Menſes.			
1	1	12	793
2	3	1	506
3	4	14	219
4	6	2	1012
5	7	15	725
6	2	4	438
7	3	17	151
8	5	5	944
9	6	18	657
10	1	7	370
11	2	20	83
12	4	8	876
13	3	21	589
½	0	18	396

Radix Tohu 2. 5. 204. huic cyclo continue addita componit cyclum primum col. LXVIJ LXVIIJ.

Menſis conſtat 4. ſeptimanis die 1. hor. 12. *793*. ex abaco Ptolemaico.

A novilunio ad plenilunium ſunt dies 14. hor. 18. *396*.

In quolibet cyclo Lunari ſunt anni communes duodecim, & ſeptem Embolimæi, ſignati litera b. Nempe annus cycli tertius, ſextus, octavus, decimusquartus, decimusſeptimus decimus nonus.

Modus menſis Lunaris 1. 12. *793*. eſt θεμέλιον totius Epilogiſmi Lunaris non minus in abaco Ptolemaico quam in computo Judæorum.

Neſcio quid Arabes & Turcas moverit ut menſem Lunarem minutum iverint uno Helak pro *793*. ſcribentes *792*. ſed alias dabitur de eo differendi locus.

TA-

TABULA QUARTA.

Termini neomeniarum Thisri, quos proxime antecedit vel sequitur Rosch Haschana, docente feria politica.

	Cyclus Lunae Judaicae.	*Initio annorum Judaic.*		*Seculo Mosis.*		*Seculo Salomonis.*		*Aera contractuum* Macchab.		*Seculo Apostolorum.*		Nostro seculo.	
	1	Octob.	7	Sept.	30	Sept.	29	Sept.	26	Sept.	25	Sept.	20
	2	Sept.	26	Sept.	19	Sept.	17	Sept.	16	Sept.	15	Sept.	9
b	3	Sept.	16	Sept.	9	Sept.	6	Sept.	4	Sept.	4	Aug.	30
	4	Octob.	4	Sept.	27	Sept.	25	Sept.	23	Sept.	22	Sept.	18
	5	Sept.	23	Sept.	16	Sept.	15	Sept.	13	Sept.	11	Sept.	6
b	6	Sept.	12	Sept.	5	Sept.	3	Sept.	3	Sept.	1	Aug.	25
	7	Octob.	1	Sept.	24	Sept.	22	Sept.	20	Sept.	19	Sept.	14
b	8	Sept.	21	Sept.	13	Sept.	11	Sept.	9	Sept.	8	Sept.	3
	9	Octob.	8	Octob.	2	Sept.	30	Sept.	28	Sept.	27	Sept.	22
	10	Sept.	28	Sept.	21	Sept.	19	Sept.	17	Sept.	16	Sept.	11
b	11	Sept.	17	Sept.	10	Sept.	8	Sept.	6	Sept.	5	Aug.	31
	12	Octob.	6	Sept.	28	Sept.	27	Sept.	25	Sept.	23	Sept.	19
	13	Sept.	24	Sept.	18	Sept.	16	Sept.	14	Sept.	13	Sept.	7
b	14	Sept.	14	Sept.	7	Sept.	5	Sept.	3	Sept.	2	Aug.	29
	15	Octob.	3	Sept.	26	Sept.	24	Sept.	21	Sept.	21	Sept.	16
	16	Sept.	22	Sept.	14	Sept.	13	Sept.	11	Sept.	9	Sept.	5
b	17	Sept.	10	Sept.	3	Sept.	2	Aug.	31	Aug.	30	Aug.	25
	18	Sept.	29	Sept.	22	Sept.	20	Sept.	19	Sept.	18	Sept.	12
b	19	Sept.	19	Sept.	12	Sept.	10	Sept.	7	Sept.	7	Sept.	2

Trecentis quibusque annis termini minuuntur die uno. Quare quælibet columna usui esse potest ad annos fere sexcentos.

Columna nostri seculi præcesserat pag. 22. sed hoc loco repetenda fuit.

Termini Paschales hos præcedunt diebus 163. in eodem anno Romano.

CAPUT VII.

Tabularum proxime præcedentium usus.

RIte perceptis iis quæ tribus antecedentibus capitibus tradita sunt, nulla esse poterit in usu tabularum difficultas. Sed ex iis evestigio cognosces caput Astronomicum cujuslibet anni Judaici: Hoc est, una numerorum additione habebis characterem Thisri, & mox ejus cum anno Romano connexionem.

Exemplo uno atque altero innotescet methodus. Proponatur idem annus Judaicus 5361. cujus quæritur character & initium in anno Romano.

Primum per subductionem 3761. constat dictum annum habere suum principium in anno Christi currente 1600. Et antea patuit cyclum Solarem esse 13. literamque Dominicalem E. Item jam ante innotuit annum 5361. esse tertium in cyclo Lunari, & effluxisse cyclos integros 282. Quare e prima tabula excerpe radicem anni tertii quæ est 3. 22. 876. Deinde e secunda tabula capies numeros respondentes cyclis 282. Nempe 2. 11. 390. Ambos hos numeros sic collocatos colliges in unam summam:

	dies	hor.	helakim.
Radix anni ordine tertii	3	22	876
pro 282. cyclis	2	11	390
Summa	6	10	186

Est igitur character Tisri 6. 10. 186. quorum numerorum sensus hic est, neomeniam Tisri esse feria sexta, horis 10. scrup. 186. post initium feriæ sextæ.

Terminus anni tertii hoc seculo est Augusti 30. feria autem sexta isto anno est Augusti 29. ex litera E quæ adhæret diei 31. Ergo caput anni Astronomicum fuit Augusti 29. anno Christi 1600. quod quærebatur.

Aliud exemplum ex antiquitate sumtum. Exodus sive migratio populi Israelitici ex Ægypto contigit anno Judaico 2264. circa festum Paschatos, anno Periodi Julianæ 3217. ex calculo I. Scaligeri. Quæritur character Tisri ejusque copula cum anno Romano. Primum cyclus Solaris anni 2264. est 24. litera F cyclus Lunaris 3. cycli absoluti 119.

	dies	horæ	hel.
Radix anni tertii	3	22	876
pro 100. cyclis	2	23	100
pro 19. cyclis	2	2	505
Summa	2	0	401

Terminus anni tertii seculo Exodi Sept. 9. Litera f docet feriam secundam quadrare diei nono Septembris. Quo ipso die fuit neomenia Tisri anno Periodi Julianæ 3216. Quod etiam probari potest ex Tabulis Ptolemaicis. Medium novilunium dicto anno Periodi Julianæ 3216. est Septemb. 8. 15. 35. 7. in Frisia. Cui tempori si addideris hor. 8. 47. 10. exsurget Septemb. die 9. hor. 0. 22. 17. quæ scrupula horaria sunt Helakim 401.

Tab. Fris. pag. 96.

Porro additio in hisce duobus exemplis ita processit. In priori exemplo, Helakim erant 1266. unde subductis 1080. remanent Helakim 186. subscribenda. Et pro 1080. Helakim, addenda est una hora. Itaque horarum summa 34. Demtis horis 24. restant horæ 10. & dies sunt non 5. sed 6.

In altero exemplo habuimus Helakim 1481. deductis 1080. restant 401. scribenda: horæ sunt 48. hoc est bini dies, addendi reliquis diebus, & sunt dies 9. hoc est dies duo supra numerum septennarium. Unde summa trium numerorum est d 2. hor. 0. Helakim 401.

Pascha vero anni Judaici 2264. fuit die 17. Aprilis anno Periodi Julianæ 3217. De cujus methodo dicetur infra.

Adjicere libet exemplum tertium. Josephus lib. 6. de bello Judaico cap. 4. notavit Pascha incidisse in 14. Xantici qui Aprili nostro respondet. Examinandum est tempus. Quando Pascha est 14. Aprilis, tunc Tisri sequens fuerit die 24. Sept. nam

a Pa-

a Paschate ad sequentem Tisri semper dies sunt 163. uti paulo post docebitur. E tabula Terminorum Tisri liquet diem 24. Sept. quadrare cyclo Lunari duodecimo. Fuit igitur annus æræ Christianæ 70. Judaicus 3831. quo anno cyclus Lunæ 12. Solis 23. litera G & præperiere cycli 201. uti patet ex tabula cyclorum col. XLV

	dies	hor.	hel.	
Radix cycli duodecimi	7	9	52	
201. cycli	1	14	795	
Summa	1	23	847	Character Tisri

Vide c. 9. Feria prima, sed propter horas 23. sumenda est feria secunda. Quæ congruit diei 24. Septembris. Dies 14. Septemb. numerum habet 267. unde demtis diebus 163. restant dies 104. qui numerus respondet diei 14. Aprilis fer. 7. Quare dubitari non potest quin historia istius anni pertineat ad annum æræ Christianæ septuagesimum.

Sed fidem tabularum experiamur e Ptolemæo. Annus Christi 70. fuit annus Periodi Julianæ 4783.

Tab. Fris. pag. 97. pag. 112. pag. 116. pag. 120.

	dies	hor.	1.	2.
Radix anni 4701	22	16	53	0
anni 82	6	23	27	41
Aprilis	1	9	47	50
Summa	31	2	8	31
Plenil.	45	7	6	5
Aprilis die	14	4	57	34

Aprilis die decimoquarto: horis 4. 57. 34. a media nocte sub meridiano Frisiæ fuit plenilunium.

Addantur horæ 8. 47. 10. habebimus horas 13. 44. 44. sive April. 14. hor. 13. 805. characterem plenilunii, sub meridiano Eden in Babylonia, horas numerando ab occasu Solis. Neomenia Nisan juxta calculum Judaicum characterem habet hunc 6. 19. 409. cui pro dimidiato mense adjicere oportet 0. 18. 396. summa erit 7. 13. 805. Consensum vides in diebus, horis, & momentis horarum.

Character neomeniæ Nisan elicitur e charactere Thisri sequentis, qui erat 1. 23. 847. demto enim charactere mensium sex 2. 4. 438. remanet character Nisan antecedentis 6. 19. 409.

CAPUT VIII.

Anni triplex differentia.

HActenus de neomeniis diximus ex calculo Astronomico, in quibus sunt horarum, & scrupulorum appendices supra dies integros: ubi annus Lunaris Communis diebus 354. constat cum appendice hor. 8. scrup. 876. Annus vero Embolimæus diebus 384. cum totidem horis scrupulisque. Sed usus civilis horas repudiat, & earum loco dies observat solidos. Quamobrem cum annus civilis ordinario absolvatur diebus 354. vel diebus 384. ne quid decedat de ratione temporis interdum adjicitur dies unus, ut sint in anno dies 355. vel 385. qui annus vocatur Abundans: & propter excessum istius diei nonnunquam ex anno ordinario eximitur dies unus, qui annus est dierum 353. vel dierum 383. cui anno nomen impositum est a defectu. Unde natæ sunt annorum differentiæ quæ sequuntur.

		Dierum
Communis	Deficiens	353
	Ordinarius	354
	Abundans	355
Embolimæus	Deficiens	383
	Ordinarius	384
	Abundans	385

Quæ

Quæ diei adjectio semper fit in Mense Marchesvan, & exemptio semper in Mense Casleu. Sed istæ annorum differentiæ commode explicari nequeunt antequam cognita fuerit translatio feriarum, de qua nunc agendum.

CAPUT IX.

Feriarum translatio ejusque causæ.

TRanslatio ista vel est astronomica proprie ad caput anni civilis spectans, vel est translatio religiosa ad anni sacri principium potissimum relata. Prioris translationis causa hæc est. Quoties in charactere Tisri sunt horæ 18. vel plures, transfertur neomenia in diem sequentem. Quoniam ab hora sexta vespertina in sequentem meridiem sunt horæ 18. hæc justa videtur translationis causa. Alteram peperit religio seu verius superstitio. Primum festum in anno sacro, ac præcipuæ dignitatis est festum Paschatos, quod semper celebratur decimaquinta die Nisan, cujus diei feria nunquam discrepare potest a feria neomeniæ antecedentis. Nam in quolibet mense communem habent feriam dies 1. 8. 15. 22. & 29. (margin: יח *Jach*)

Judæorum autem superstitio a majoribus tradita vetat Pascha celebrari feria secunda, quarta, vel sexta: restant igitur quatuor feriæ festo idoneæ, nempe prima, tertia, quinta, septima. Feriæ rejiculæ designantur voce בדו *Badu*. Qui characteres Hebræi respondent nostris numeralibus 2. 4. 6. Itaque sententia apud eos usitata est hæc, *Nunquam Nisan in Badu*. (margin: *Badu.*)

Jam attende. A neomenia Nisan ad Tisri sequens semper dies 177. sive septimanæ 25. & dies 2. Unde sic loquuntur Judæi, *a Nisan ad Tisri*, ב *Beth*. Si igitur feriis Nisan 1. 3. 5. 7. adjeceris singulis binarium, habebis ferias Tisri 3. 5. 7. 2. quæ solæ sunt idoneæ in anni civilis exordio. Rejiciuntur igitur 1. 4. 6. Hebraicæ אדו *Adu* id est 1. 4. 6. Nunquam igitur Tisri in Adu, hoc est, Judæi nunquam annum auspicantur a feria prima, quarta, vel sexta. Quare nec festum Tabernaculorum, istis feriis. Quod festum a 15. Tisri nunquam recedit. Festum vero Pentecostes (ut hoc obiter addam) unitatem adjicit feriæ Paschatos, ab eo distans diebus 50. Quare Pentecoste Judæorum observatur hisce feriis 1. 2. 4. 6. nunquam feria tertia, quinta aut septima. (margin: *Pentecoste.*)

Delectus igitur feriarum originem habet a festo Paschatos. Causa adhuc ignoratur. Nam quæ alii adferunt de continuatione festi cum Sabbatho, locum habere nequit in feria secunda, & quarta, nec etiam quoties Pascha celebratur feria prima. Sed redeamus ad Neomeniam Tisri, quæ si rite constituta fuerit, nunqam Pascha incurret in ferias vetitas.

Feria Tisri est vel Astronomica vel Civilis. Illa e calculo Astronomico nascitur appendicem trahens horarum & scrupulorum. Unde nomen ei datum *Molad* a verbo ילד quod est nasci. Alteram vero, *Kebiam* vocant Judæi a figendo: Hæc horarum appendice caret, & vel consentit cum Molad vel illam sequitur intervallo unius aut alterius diei: nunquam præcedit. Hujus dissensus causæ adferuntur quatuor; *Jach*, *Adu*, *Gatrad*, & *Batuthakphat*. Quarum duæ priores omni annorum generi communes sunt, atque adeo in usu frequentiori; duæ reliquæ in anno communi tantum habent locum, & rarius usurpantur, præsertim postrema quæ non egreditur annum primum post Embolismum. Quoties in *Jach* deest vel unum Helak, nulla fit translatio. (margin: *Molad Kebia*; יח *Jach*)

Illarum causas, *Jach*, inquam, & *Adu* jam explicuimus, restat ut exemplis propositis confirmemus.

Si fuerit Molad Tisri 2. 20. 500. feria secunda habetur idonea anno inchoando, sed *Jach* (id est horæ 18. vel plures) translationem suadet in feriam tertiam. Kebia igitur Tisri, alias *Rosch Haschana*, est feria tertia.

Item si Molad fuerit 6. 10. 186. Kebia erit feria 7. propter Adu. Est etiam ubi binæ concurrunt translationis causæ ut in 4. 19. 296. hic unica sufficit translatio propter *Jach*, a feria quarta in quintam, istic cessante *Adu*. Sed si talis occurrat casus 7. 20. 105. gemina opus est translatione, una & potissima propter *Jach*, a feria 7. ad primam, & altera ob *Adu* a prima ad secundam. Ergo concurrentibus binis istis causis, translationis initium faciundum est a *Jach*, deinde ad *Adu* veniendum si opus fuerit. Et ubi *Jach* transierit in *Adu*, geminanda erit translatio, quæ Scaligero Comperendinatio dicitur. In Hebraicis literis *Gatrad* continentur hi numeri 3. 9. 204. Præceptum tale est: Quoties in anno Communi occurrit tale Molad Tisri 3. 9. 204. aut eo majus transfertur Kebia a feria tertia in feriam quintam, (margin: *Gatrad.*)

ג ט רד

204 9 3

Batu-thakphat *Batuthakphat* Hebraico valet 2. 15. 589. Quando anno primo post Embolismum Molad Tisri fuerit 2. 15. 589. aut eo majus, transfertur Kebia in feriam tertiam:

ב טו תקפט

589 15 2

Harum duarum translationum ratio cognoscetur capite sequenti.

CAPUT X.

Quibus signis cognoscatur anni qualitas.

Annus Embolimæus innotescit ex cyclo decemnovennali. Sed num annus sit Ordinarius, Deficiens vel Abundans, hoc pacto sciemus. Subtrahe Kebiam Tisri anni præsentis e Kebia anni sequentis, e differentia cognosces anni qualitatem. Nam in anno Communi si differentia fuerit 3. erit annus Deficiens, si 4. Ordinarius si 5. Abundans. In anno Embolimæo differentia Kebiarum semper erit 5. 6. 7. pro anno Deficiente, Ordinario, Abundante.

In anno Communi	3	Deficiens
	4	Ordinarius
	5	Abundans
In anno Embolimæo	5	Deficiens
	6	Ordinarius
	7	Abundans

Hi numeri sunt dies abundantes supra integras hebdomadas, in diebus 353. 354. 355. & 383. 384. 385.

Notandum in feriarum subductione quoties major numerus tollendus venit e minore numero, oportet prius addere 7. numero minori.

Ferias subducendi ratio.

	5	5	2	5	7
Subduc.	2	7	5	5	7
Residuum.	3	5	4	7	7

Quando nihil remanet pro differentia scribitur 7.

Sed præstat hoc loco proponere integrum cyclum Lunarem initio facto ab anno Judaico 5397. cujus anni caput in anno Rom. 1636. Sept. 20. ut in annis singulis cernantur feriarum translationes, Kebiæ & anni qualitates. Prima columna continet Molad Tisri composita ex tabula radicum addendo characterem cyclorum 284. scilicet 7. 20. 500. Sequitur litera Dominicalis e cyclo Solari, qui anno primo hujus cycli est 21. & anno nono est primus: Connexio Molad cum anno Romano: Kebia Tisri, Anni qualitas triplex, postremo fixio Kebiæ in anno Romano. Anni Embolimæi noscuntur ex litera b.

Annus primus est Communis Ordinarius, nam differentia Kebiarum 3. & 7. est 4.

Secundus est Communis Abundans, quoniam Kebia 7. subducta e Kebia 5. relinquit 5.

Tertius annus est Embolimæus Abundans, quia Kebia 5. subducta ex 5. remanet 7.

Rursus annus quartus est Communis Ordinarius, quia Kebia 5. ex Kebia 2. hoc est 5. ex 9. residuum est 4.

Denique annus quintus est deficiens, quoniam Kebia 2. subducta ex Kebia 5. differentia remanet 3.

Atque ita deinceps de reliquis annis judicandum.

Tabu-

Tabula decemnovennalis ab anno 5397. & deinceps continens Molad & Kebias Tisri.

Anni in cyclo.	*Molad Tisri.* fer.	hor.	scrup.	Lit. dom.	*Initium anni Astronom.*	Kebia.	Anni qualitas.	*Initium anni civilis.*	ANNO
1	3	1	704	b	Sept. 20	3	Ord.	Sept. 20	1636
2	7	10	500	a	Sept. 9	7	Ab.	Sept. 9	
b 3	4	19	296	g	Aug. 29	5	Ab.	Aug. 30 t	
4	3	16	885	f	Sept. 17	5	Ord.	Sept. 19 t	
5	1	1	681	d	Sept. 6	2	Def.	Sept. 7 t	1640
b 6	5	10	477	c	Aug. 26	5	Ab.	Aug. 26	
7	4	7	1066	b	Sept. 14	5	Ord.	Sept. 15 t	
b 8	1	16	862	a	Sept. 3	2	Def.	Sept. 4 t	
9	7	14	371	f	Sept. 21	7	Ab.	Sept. 21	
10	4	23	167	e	Sept. 10	5	Ord.	Sept. 11 t	1645
b 11	2	7	1043	d	Aug. 31	2	Ab.	Aug. 31	
12	1	5	552	c	Sept. 19	2	Def.	Sept. 20 t	
13	5	14	348	a	Sept. 7	5	Ab.	Sept. 7	
b 14	2	23	144	g	Aug. 27	3	Ord.	Aug. 28 t	
15	1	20	733	f	Sept. 15	2	Ab.	Sept. 16 t	1650
16	6	5	529	e	Sept. 5	7	Def.	Sept. 6 t	
b 17	3	14	325	c	Aug. 24	3	Ord.	Aug. 24	
18	2	11	914	b	Sept. 12	2	Ab.	Sept. 12	
b 19	6	20	710	a	Sept. 1	7	Ab.	Sept. 2 t	1654

Translatio facta est undecies, quod indicat litera t. Anno 4. comperendinatio, ob *Gatrad*.

Anni in hoc cyclo Ordinarii 6. Abundantes 9. Deficientes 4.

Dies 6941.

Nam 6 anni ordinarii dies habent	2124
Anni novem abundantes dies	3195
Anni quatuor deficientes dies	1412
Menses 7 Embolimi	210
Summa dies	6941

Cur in anno Communi feriæ transferantur ob Gatrad *& propter* Batuthakphat.

IN voce Hebræa Gatrad quatuor sunt literæ consonantes g t r d æquipollentes nostris characteribus numeralibus 3. 9. 204. uti in altera voce literæ septem efficiunt hunc numerum 2. 15. 589. Quibus numeris significatum voluerunt Judæorum magistri; Quando in anno Communi character Tisri fuerit 3. 9. 204. aut major, opus esse comperendinatione propter Kebiam anni sequentis. Nam si ad 3. 9. 204. addideris 4. 8. 876. dabitur character anni sequentis 7. 18. 0, qui necessario comperendinatur in feriam secundam, primum propter *Jach*, & rursus propter *Adu*. Sed si subduxeris Kebiam 3. anni prioris ex Kebia 2. anni sequentis, restabit differentia 6. qualis non admittitur in anno Communi, uti supra videre est. Quare ad vitandam ejusmodi anomaliam feria tertia transfertur in feriam quintam: quæ feria 5. subducta ex sequente Kebia 2. relinquit differentiam 4. indicem anni Ordinarii. Quod si dicto characteri desit vel unum Helak, manebit feria tertia: quoniam sequentis anni character tunc fuerit 7. 17. 1079. ubi non transfertur feria 7. quoniam unum deest Helak ad horas 18. complendas.

Exemplum in tab. antecedente in anno 4.

Quemadmodum *Gatrad* transfert feriam licitam propter annum sequentem, ita in *Batuthakphat* feria licita 2. transfertur ob feriam anni Embolimæi proxime antecedentis. Nam quoties anni Embolimæi character fuerit 3. 18. 0. sequentis anni character necessario erit 2. 15. 589. sed anni Embolimæi feria comperendinatur a 3. in 5. propter *Jach* & *Adu*. Jam differentia feriæ 5. & 2. est 4. quæ prorsus anomala est in anno Embolimæo. Transfertur igitur feria 2. in feriam 3. tunc subducta feria 5. ex 3. remanet differentia 5. index anni Embol. deficientis, in quo dies sunt 383.

Sed ubi non antecesserit proxime annus Embolimæus, nulla continget mutatio. Nec etiam quidquam mutabitur deficiente uno Helak ex 2. 15. 589. uti docent hæc exempla,

	fer.	hor.	scr.	fer.	hor.	scr.
Anni Embol. character	3	18	0	3	17	1079
Adde	5	21	589	5	21	589
Anni Comm.	2	15	589	2	15	588

Numerus 5. 21. 589. est character mensium tredecim. In secundo exemplo annus Embol. non mutat feriam 3. atque ideo manet feria 2. in anno sequenti, quoniam ex subductione feriæ 3. ex fer. 2. restat differentia 6. index anni Embolimæi ordinarii, constantis diebus 384. Rarissime occurrunt exempla. Nam si character fuerit 2. 18. aut major feria transfertur propter *Jach* sed unum proferre libet.

Anno Judaico 5440. cyclo 𝔇 6. Emb.

Character Tisri 3. 19. 587. Kebia 5.

Anno sequenti 2. 17. 96. Kebia 3.

Kebiarum differentia est 5. docens annum 5440. esse Emb. deficientem.

Pergendum nunc est ad reliquorum mensium neomenias. In quibus nihil molestiæ esse potest, ubi rite constituta fuerit Kebia Tisri, & cum anno Romano connexa.

CA-

CAPUT XI.

De reliquorum mensium neomeniis.

NAM invento anni capite, & cognita anni qualitate, facili negotio inveniuntur reliquorum mensium neomeniæ. In anno ordinario menses omnes sunt alternis pleni & cavi: & a Tisri ad sequentem Nisan sunt dies 177. in anno Embolimæo dies 207. semper. Annus deficiens detrahit, Abundans vero addit diem unum. Quare in anno Communi a Tisri ad sequentem Nisan dies sunt 176. 177. 178. in anno Embolimæo dies 206. 207. 208. Sed a Nisan ad sequentis anni caput semper dies 177. qualiscunque fuerit annus. Quia vero abjectis septenariis e diebus 176. remanet 1. & e diebus 206. restant 3. feria neomeniæ Nisan ita cognoscetur si ad Kebiam Tisri adjeceris numeros sequentes.

In anno Communi	Deficiente	1
	Ordinario	2
	Abundanti	3
In anno Embolim.	Deficiente	3
	Ordinario	4
	Abundanti	5

Exempli gratia: Si Kebia Tisri in anno Communi abundanti fuerit 5. neomenia sequentis Nisan erit feria 1. quia 5. & 3. componunt feriam primam. In anno Embol. abundanti esset feria 3. quoniam 5. & 5. faciunt feriam tertiam.

Exemplum reliquorum mensium.

In proxime præcedenti cyclo decemnovennali annus tertius est Embolimæus abundans. Caput ejus in 30. Augusti: quare tres primi menses sunt pleni.

Dies addendi		*Dies*					
30	Tisri	242	Augusti	30	fer.	5	*Anno 1638. cyclo Solis 23. lit. Dom. G.*
30	Marchesvan	272	Septemb.	29	fer.	7	
30	Casleu	302	Octob.	29	fer.	2	
29	Tebeth	332	Novemb.	28	fer.	4	
30	Schebat	361	Decemb.	27	fer.	5	
30	Adar prior	26	Januar.	26	fer.	7	*Anno 1639.*
29	Adar alter	56	Februar.	25	fer.	2	
30	Nisan	85	Martii	26	fer.	3	
29	Ijar	115	Aprilis	25	fer.	5	
30	Siwan	144	Maji	24	fer.	6	
29	Thamus	174	Junii	23	fer.	1	
30	Ab	203	Julii	22	fer.	2	
29	Elul	233	Augusti	21	fer.	4	
	Tisri	262	Septemb.	19	fer.	5	

Sequitur aliud exemplum anni in cyclo præcedenti decimisexti, qui est annus communis deficiens.

Cyclus

Cyclus Solis 8. litera E.

	Dies addendi		Dies collecti				
Anno 1651.	30	Tisri	249	Septemb.	6	fer.	7
	29	Marchesvan	279	Octob.	6	fer.	2
	29	Casleu	308	Novem.	4	fer.	3
	29	Tebeth	337	Decemb.	3	fer.	4
	30	Schebat	1	Januar.	1	fer.	5
1652. *biss. lit. Dom.* C.	29	Adar	31	Januar.	31	fer.	7
	30	Nisan	60 59	Febr.	29	fer.	1
	29	Ijar	89	Martii	30	fer.	3
	30	Siwan	118	April.	28	fer.	4
	29	Thamus	148	Maii	28	fer.	6
	30	Ab	177	Junii	26	fer.	7
	29	Elul	207	Julii	26	fer.	2
		Tisri	236	Augusti	24	fer.	3

Cautio observanda.

Quoties in dierum collectione transitus fit ab anno communi in annum bissextilem Julianum, dies 60. pertinent ad 29. Februarii: & pro sequenti dierum collectione detrahitur unitas ex 60. Idem faciundum si numerus dierum collectorum superaverit 60. dempta unitate nunquam errabis.

Dies 29. addunt præcedenti feriæ unitatem; dies 30. addunt 2.

CAPUT XII.

De Tekuphis.

HActenus de anno mensibusque Lunaribus disseruimus, nunc ordo postulat ut de anno Solari dicatur, quæ est altera pars עבור *Ibbur* Judæorum. Annus Solaris constat diebus 365. cum quadrante diei, id est, horis sex, ex mente Calippi, quem in anno ordinando secutus est J. Cæsar,

Ovid. fast. 3.

> *Is decies senos ter centum & quinque diebus*
> *Junxit, & e pleno tempora quarta die.*

Plenus dies est spatium 24. horarum.

Anni Solaris caput sive principium Judæis appellatur *Tekupha*, quasi dicas * revolutionem: cum Sol orbe Signorum peragrato ad suum revertitur principium. Statuuntur autem in Solis circulo annuo quatuor Tekuphæ, sive principia juxta quatuor anni tempestates: Est enim Tekupha veris cum Sol adit signum Arietis, quod Cæsaris ævo fiebat die 25. Martii. Cui e diametro opponitur Tekupha autumnalis, cadens in 24. Septembris. Reliquæ duæ Tekuphæ referuntur ad utrumque Solstitium. In qua doctrina annus Solaris dividitur in quatuor quadrantes æquales, secundum æquabiles Solis motus. Unicuique quadranti tribuuntur di. 91. cum hor. 7. hel. 540. Duo quadrantes habent dies 182. & horas 15. quæ est distantia a Tekupha vernali ad Tekupham autumnalem: item a Tekupha æstiva ad brumalem. Omnino necesse est rationem habere horarum, ne quid de justa anni quantitate decedat: atque ita migrent anni tempestates in menses alienos. Porro Tekupha verna concluditur in mense Nisan, æstiva in mense Thamuz; autumnalis in Tisri, hiberna denique in Tebeth. Quanquam nonnunquam sed perraro, egrediantur

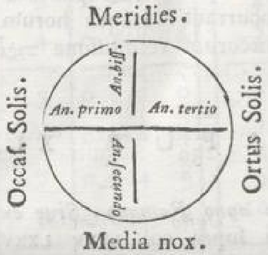
* *Græcis* τροπὴ *dicitur.*

tur suos terminos. Tekupharum doctrinam nobis (ait summus Scaliger) promtum est scire qui Juliana anni forma utimur, modo neomeniæ Tisri sedem in mense Juliano statuere sciamus. Semper enim Tekupha Tisri in 24. Septembris.

Quod verissimum est. Exempli gratia. Cum Rosch haschana fixum fuerit in 20. Septembris Juliani tunc Tekupha erit die quinto mensis Tisri. Et rursus si neomenia Tisri civilis sit 30. Augusti (quod accidit anno tertio cycli Lunaris) dicemus Tekupham autumnalem cadere in diem 26. Tisri. Denique ubi *Rosch haschana* connexum fuerit cum 24. Augusti, (quod evenire potest anno 17. cycli) tunc Tekupha Tisri egrediens terminos suos statuitur in die secundo Marchesvan.

Verumenim vero non satis est novisse diem Tekuphæ nisi etiam addantur horæ: initio facto a Tekupha Nisan, quæ funem ducit in doctrina Tekupharum; hæc igitur Tekupha in anno bissextili Juliano observatur meridie, Anno primo post biss. in occasu Solis; Anno secundo post biss. media nocte, Anno tertio post biss. in ortu Solis, denique altero bissextili Tekupha revertitur ad meridiem.

Typus dicti quadriennii.

Cum horæ numerantur a media nocte id accidet die 25. *Martii meridie*; die 25. sex horis a meridie; die 26. ineunte, die 26. in ortu Solis: deinde post alterum bissextum rursus die 25. meridie. Judæi more suo dicerent die 25. meridie; die 26. ineunte; die 26. medio noctis; die 26. in ortu Solis, & rursus die 25. meridie. Hac horarum observatione tacite intercalatur dies solidus in anno solari, post exactum quadriennium.

Pro Tekupha Tisri addere oportet dies 182. horas 15. ad Tekupham vernalem. Quare anno bissextili Tekupha autumnalis Septembris vigesimoquarto horis tribus post initium diei Romani, hoc est post mediam noctem, Exemplum subnectam Tekuphæ Tisri:

Anno Christi.						
1600	Anno biss.	Sept.	24	hor.	9	noctu.
1601	Anno primo.	Sept.	24	hor.	3	interdiu.
1602	Anno secundo.	Sept.	24	hor.	9	interdiu.
1603	Anno tertio.	Sept.	25	hor.	3	noctu.
1604	Anno biss.	Sept.	24	hor.	9	noctu.

In singulis quadrienniis eadem ratio est.

Hic horas numeravimus a principio noctis & a principio diei. Citima Tekupha anno bissextili, reliquæ crescunt additione horarum sex, qui est quadrans diei.

Ista Tekupharum methodus facilis est & expedita, alioqui in Cal. Judaicis nihil est operosius indagatione Tekuphæ, cum illa quæritur absque subsidio Calend. Romani.

Porro veteres Rabbini rituum ac cærimoniarum magistri ad Tekupharum doctrinam quasdam cautiones apposuere superstitiosas, eo fine ut majori cura a vulgo observarentur Tekupharum momenta, quas hoc loco verbis Scaligeri subnectere libet.

Neque

Neque secus (inquit Scaliger) ac veteres illi Græci unicuique τροπῇ sive Tekuphæ στοιχεῖον suum attribuunt,

Lib. 7. Emend. Temp. pag. 599.

Tekuphæ Tebet brumali *Aquam*.

Tekuphæ Nisan vernali *Aerem*.

Tekuphæ Thamuz solstitiali *Ignem*.

Tekuphæ Tisri autumnali *Terram*.

Atque adeo ex horum quatuor elementorum excessu interitum mundo & hominibus minantur: puta ex solstitialis Tekuphæ excessu ἐκπύρωσιν: ex brumalis excessu κατακλυσμόν. ex altera fore ut fataliter exaquescat Mundus, ex altera exignescat.

Sic etiam propter easdem rationes periculum * ὕδερος illi imminere, qui in eo momento, quo Tekupha Tebeth committitur, aliquid biberit: aut καύσωνος & ardentissimi morbi, qui in Tekupha Thamus ad ignem accesserit. Propterea superstitiosissima curiositate articulum ipsum Tekupharum observant, ne forte imprudentes malum immedicabile incurrant. Itaque horum hominum superstitioni acceptum feramus licet, quod Græcorum vetustissima περὶ τροπῶν doctrina nobis conservata sit. Hactenus Scaliger.

**Hydropis.*

CAPUT XIII.

De connexione Tisri cum anno Romano. Sive examen terminorum Tisri, qui supra col. LXXV LXXVj.

NEomenia Tisri in anno primo cujusque cycli comitatur æquinoctium Hipparchicum seu Ptolemaicum, quod non memini a quoquam esse observatum.

Anni solares trecenti juxta Ptolem. uno die minores sunt totidem anni Calippicis, sive Julianis: istud statuit Ptolemæus & tabulæ ejus Solares evidentissime demonstrant. E quibus nos hic exhibemus diem, horam & momentum æquinoctii æquabilis, ad meridianum Eden quo reliqua tempora omnia referuntur. Caput anni in primo cycli anno nunquam præcedere potest istud æquinoctium, sed semper comitatur brevi intervallo. Primo anno epochæ Judaicæ neomenia Astronomica Tisri serior erat æquinoctio horis 14. scrup. *96*. cui interstitio singulis cyclis accedunt scrupula horaria *76*. fere, & in cyclis 338. hoc est in annis 7422. accedit dies unus: tunc molad Tisri abesse potest ab æquinoctii momento diem unum horas 14. scrup. *96*.

Tab. Fris. pag.132.

En tabulam æquinoctiorum Ptolemaicorum, cum Excessu Lunæ supra annos Solares Hipparchicos, in eum præcipue finem constructa, ut per eam probetur fides tabularum antecedentium col. LXVij & seqq. præsertim tabulæ quartæ col. LXXV paulo operosior est usus: sed ea carere possunt, quibus de certitudine Tab. priorum nullus inhæret scrupulus. Helak bis secatur in partes decimas, semel in part. 190.

Tabula

Tabula inserviens inventioni Terminorum Tisri: hoc est cum quo die anni Romani connectatur caput anni Judaici cum cyclus Lunæ est 1.

Anni Judaici ineuntes	Æquinoctii tempus. dies	hor.	hel.	ANNI	Æquinoctii complementum. hor.	hel.	d.
1	Octob. 6	15	108	1	0	86	4
301	Octob. 5	15	108	2	0	172	8
601	Octob. 4	15	108	3	0	259	2
901	Octob. 3	15	108	4	0	345	6
1201	Octob. 2	15	108	5	0	432	0
1501	Octob. 1	15	108	6	0	518	4
1801	Sept. 30	15	108	7	0	604	8
2101	Sept. 29	15	108	8	0	691	2
2401	Sept. 28	15	108	9	0	777	6
2701	Sept. 27	15	108	10	0	864	0
3001	Sept. 26	15	108	20	1	648	
3301	Sept. 25	15	108	25	2	0	
3601	Sept. 24	15	108	30	2	432	
3901	Sept. 23	15	108	40	3	216	
4201	Sept. 22	15	108	50	4	0	
4501	Sept. 21	15	108	75	6	0	
4801	Sept. 21	15	108	100	8	0	
5101	Sept. 19	15	108	125	10	0	
5401	Sept. 18	15	108	150	12	0	
5701	Sept. 17	15	108	200	16	0	

Cycli.	Excessus Lunæ. hor.	hel.	d.
1	0	76	6
2	0	153	2
3	0	229	8
4	0	306	4
5	0	383	0
6	0	459	6
7	0	536	2
8	0	612	8
9	0	689	4
10	0	766	0
20	1	452	
30	2	138	
40	2	904	
50	3	590	
60	4	276	
70	4	1042	
80	5	728	
90	6	414	
100	7	100	
200	14	200	
280	19	928	
281	19	1004	6
282	20	1	2
283	20	77	8
284	20	154	4
285	20	235	0

Excessus Lunæ in an.	Helakim.	partes 190.
1	4	6
2	8	12
3	12	18
4	16	24
5	20	30
6	24	36
7	28	42
8	32	48
9	36	54
10	40	60
11	44	66
12	48	72
13	52	78
14	56	84
15	60	90
16	64	96
17	68	102
18	72	108
19	76	6

Annus Solaris Hipparchi & Ptolemæi supra dies 365. constat horis 5. hel. 993. cum 6. decimis.

Anni igitur 19. habent dies 6939. hor. 16. hel. 518. $\frac{4}{10}$ cyclus Lunaris totidem horasque. & Helakim 595.

Quare Lunæ Excessus est 76 $\frac{6}{10}$. Helakim, in quolibet cyclo.

Tabulæ usus duobus tribusve exemplis innotescet. Volo scire Molad Tisri in anno Romano, initio anni Judaici 5397. qui cadit in annum bissextilem nostrum 1636. Anno 5401. æquinoct. in tabula notatur Septemb. 18. hor. 15. 108. unde constat neomeniam Tisri futuram die 19. aut 20. sed scire libet horam & momentum. Tolle 5397. ex 5401. differentia est anni 4. quibus in columna complementi respondent hor. o. scr. 346. quæ addenda sunt

ad Septemb.	18	15	108
			346
Sept.	18	15	454

Æquinoctii momentum dicto anno 5397. fuit Septembris die decimooctavo horis 15. 454.
Quærendus nunc Excessus Lunæ in cyclis 284.

is est	hor.	20	154
cui adde per regulam perpetuam	hor.	14	96
dies 1	hor.	10	250

Si igitur hunc Lunæ excessum addideris

ad Septemb.	18	15	454
	1	10	250
	20	1	704

Molad Tisri erit vigesimo die Septemb. hor. 1. 704. Tabulæ priores habent 3. 1. 704. maximo consensu. Adduntur horæ 14. 96. quia in primo anno Judaico tantillo tempore Tisri morabatur æquinoctium.

Aliud exemplum ubi annus Rom. non est bissextilis.

Annus 5416. est etiam primus in cyclo Lunari. Quæritur ejus Molad in die anni Romani. Differentia 5416. & 5401. est 15. annorum, quibus annis in columna complementi conveniunt scrupula e regione annorum 10. & ann. 5. nempe hor. 1. scr. 216. quæ non addenda ut prius, sed subducenda sunt e radice

Subtrah. quoniam an. 5416. posterior est radices 5401.

Sept.	18	15	108
* Subtrahe		1	216
	18	13	972
Addantur 18. horæ		18	
Æquinoct. dicto an. 5416.	19	7	972

		hor.	
Excessus Lunæ cycl. 285.		20	231
adde		14	96
Distantia Lunæ ab æquinoct.	1	10	327

Æquinoctium Septembris die	19	7	972
	1	10	327
Tisri Septemb.	20	18	219

Molad Tisri e tabulis est 5. 18. 219. Et 20. Sept. est fer. 5.

Regula observanda

Quæris cur additæ sint horæ 18? Id fit quoniam annus propositus 5416. est tertius post bissextilem cyclo Solis 12. anno Christi 1655. Si fuerit annus primus adduntur horæ 6. si secundus, horæ 12. si tertius horæ 18. Anno bissextili nihil addendum. Exemplum pertinens ad seculum Mosis.

Annus Judaicus 2262. inchoat cyclum Lunæ centesimum vigesimum, & in cyclo solari est 22. Quæritur ejus connexio cum anno Rom. In tabula bini sunt numeri 2101. & 2401. utrolibet uti licet. Si tollas 2262. ex 2401. differentia erit anni 139. E contra demto numero 2101. ex 2262. restant anni 161. Annorum 139. complementum est hor. 11. 130. * addenda ad diem Sept. 28. 15. 108. Summa 29. 2. 238. Et quia annus 2262. est primus post bissextilem, addendæ sunt horæ sex. Est igitur tempus æquin. Sept. 29. 8. 238. Anni autem 161. habent complementum hor. 12. 950. non addenda sed * subtrahenda ex Sept. 29. 15. 108. restant 29. 2. 238. ut antea, ex additione: Et accedentibus horis 6. æquinoctium fuit Septemb. die 29. h. 8. 238. Lunæ excessus congruens cyclis 119. est hor. 8. 475. idemque auctus horis 14. 96. docet neomeniam Tisri esse infra æquinoctium hor. 22. 571.

** quia radix superat annum datum.*

** quoniam rad. 2101 minor est anno proposito.*

Æquinoct. Sept.	29	8	238
adde		22	571
	30	6	809

Tisri igitur anni propositi 2262. fuit Sept. 30. hor. 6. 809. Cujus character fer. 7. 6. 809. qui colligitur ex

Radice 1	2	5	204	*Sept.* 30. *fuit fer.* 7.
199 cyclis.	5	1	605	*cyclo Solis* 22.
	7	6	809	

Ejusmodi exemplis probatur fides Tabularum omnium non minus tab. quartæ quam cæterarum. Cognita anni primi connexione, tabula quarta docebit reliquorum annorum copulam.

CAPUT XIV.

De tribus nobilissimis festis in Ecclesia Judaica.

TRia in lege Mosaica instituta sunt festa magna, in quibus omnis mas comparere jubetur coram Domino. Illa sunt, festum Paschatos, festum Septimanarum, sive Pentecostes, & festum Tabernaculorum. De quibus legendus est Moses Exodi 12. Exodi 23. v. 14. Deuteronomii 16. v. 16. Illorum tempus legitimum in Calendario ita designatur; Pascha semper decimaquinta Nisan, Pentecoste sexta die mensis Siwan & Scenopegia decimaquinta mensis Tisri. Quamobrem Pascha & Scenopegia die plenilunii, quod proximum est æquinoctiis. Agnus Paschalis comparandus die decima mensis Nisan (qui seculo Mosis Abib dici videtur) mactandus die decimaquarta inter duas vesperas, hoc est inter tertiam & sextam horam pomeridianam, & mox ineunte die decimaquinta solemni ritu comedendus. A Paschate ad Pentecosten sunt dies quinquaginta, unde appellatio Græca. Et a Paschate ad Scenopegiam dies 177. hoc est semestre ordinarium, quæ intervalla in Calendario Judaico sunt perpetua. Nam istud semestre a neomenia Nisan ad sequentem neomeniam Tisri semper est dierum 177. Illud etiam observant Judæi feriam Pentecostes esse secundam Paschatis & feriam Scenopegias esse tertiam Paschatis, quod satis intelligitur ex dicto dierum numero 50. & 177. ubi omissis septenariis remanet 1. & 2. Cum igitur Pascha fuerit feria prima, Pentecoste erit feria secunda, & Scenopegia feria tertia. Item neomenia Nisan & Pascha sunt in eadem feria, quemadmodum etiam neomenia Tisri & Scenopegia. Causa manifesta est: quia in quolibet mense feria calendarum est etiam feria dierum 8. 15. 22. & 29. Porro festum Paschatos Judaici nullo negotio aptari potest Calendario Romano, uti etiam festum Pentecostes. Nam si a neomenia Tisri demantur dies 163. dies residui indicabunt Pascha Judaicum in eodem Romano sed in antecedenti anno Judaico. Demptis vero diebus 113. habebimus Pentecosten. Exempli gratia; Anno 5397. Tisri inchoatur die 20. Sept. feria 3. qui dies est 263. a cal. Januarii, facta subductione dierum 163. restant dies 100. qui numerus congruit 10. Aprilis fer. 1. anno Christi 1636. & anno Jud. 5396. Pentecoste 30. Mai. fer. 2. *Regula.*

Rursus anno Judaico 5398. Tisri nono Sept. numero 252. anno Christi 1637. facta subductione, residui sunt dies 89. congruentes diei 30. Martii Juliani fer. 5. Pentecoste numero 139. Mai. 19. feria 6. eodem anno Christi 1637. sed anno Judaico 5397. Diximus supra Pascha nunquam cadere in *Badu* hoc est in feriam 2. 4. 6. sed de eo sollicitus esse non debes, quoniam ubi rite constitutum fuerit caput anni, hoc est principium mensis Tisri, nunquam ex hac methodo Pascha continget in Badu. Historiæ celebrationis Paschatis leguntur Josuæ 5. v. 9. item 2. Reg. v. 21. Et 2. paralipom. 30. ubi Pascha celebratur mense secundo. Quod nonnunquam factitarunt Judæi stante ipsorum republica, uti ex ipsorum scriptis docet Scaliger. *Scaliger Emend. temp. p. 101.*

Paschatos enim tempus legitimum illud est, ut Sole peragrante Signum primum Zodiaci, die plenilunii celebretur Pascha, nefas judicabant antevertere æquinoctium vernum, aut diem plenilunii. Si igitur plenilunium contigisset pridie æquinoctii, hoc est pridie Tekuphæ Nisan ut Judæi loquuntur, istud plenilunium adscribebatur mensi Adar, & sequenti novilunio erat initium primi mensis. Sed stante repub. Judæorum constituti fuere certi Judices quibus commissa erat rei annariæ, & festorum *Paschat. tempus legitim.* *Scaliger Emend. temp. p. 101.*

cura. Qui si animadverterent nondum maturas esse fruges, sed adhuc serotinas esse, neque fructus arborum quibus mos est tempore Paschali florere, hisce argumentis nisi, intercalabant isto anno, hoc est, geminabant mensem Adar, ut frumentum maturum esset, ex quo offerretur manipulus in 16. Nisan: & ut fructus florerent more omnium. Hac ratione fiebat ut Paschatis festum semper esset in 15. Nisan.

Sed postquam eversa fuit ipsorum respub. non aliter quam e scripto Computo annum suum descripserunt, & dies festos observarunt. Quos ea in re imitati sunt tum Veteres Christiani, tum illi qui autore Gregorio Pontifice, annum reformarunt, uti patet ex terminis Paschalibus, quos hoc loco subjungere visum est.

TERMINORUM PASCHALIUM HARMONIA,

HOC EST

Termini Paschales quadruplices, Christianorum bini, & Judæorum bini, omnes ad annum Julianum reducti.

Cyclus Lunæ Roman. initium habet hisce annis.	Cyclus Lunæ Rom.	Romani veteres in anno Juliano.		Cycl. Lunæ Judai.	Judæorum veteres ab no 4105.		Judæorum recentes huic ævo idonei.		Rom. Gregoriani ad ann. Julian. reducti.		
	1	Apr.	5	17	Apr.	6	Apr.	2	Apr.	2	
	2	Mart.	25	18	Mart.	27	Mart.	22	Mart.	22	
1615	3	Apr.	13	19	Apr.	14	Apr.	10	Mart.	11	✠
1634	4	Apr.	2	1	Apr.	3	Mart.	30	Mart.	30	
1653	5	Mart.	22	2	Mart.	23	Mart.	19	Mart.	19	
	6	Apr.	10	3	Apr.	10	Apr.	7	Apr.	7	
	7	Mart.	30	4	Mart.	31	Mart.	27	Mart.	27	
✠	8	Apr.	18	5	Mart.	20	Mart.	16	Mart.	16	
	9	Apr.	7	6	Apr.	8	Apr.	4	Apr.	4	
	10	Mart.	27	7	Mart.	28	Mart.	24	Mar.	24	
	11	Apr.	15	8	Apr.	15	Apr.	12	Mar.	13	✠
	12	Apr.	4	9	Apr.	5	Apr.	1	Apr.	1	
	13	Mart.	24	10	Mart.	25	Mart.	21	Mart.	21	
	14	Apr.	12	11	Apr.	13	Apr.	8	Apr.	8	
	15	Apr.	1	12	Apr.	1	Mart.	29	Mart.	29	
	16	Mart.	21	13	Mart.	22	Mart.	18	Mart.	18	
	17	Apr.	9	14	Apr.	9	Apr.	6	Apr.	6	
	18	Mart.	29	15	Mart.	30	Mart.	26	Mart.	26	
	19	Apr.	17	16	Mart.	18	Mart.	15	Mart.	15	

In prima columna continetur cyclus Lunæ Romanus, in tertia cyclus Judaicus. Veteres Termini Paschales conveniunt cum Terminis Paschalibus Judæorum, quales erant ætate Constantini Magni: Ita etiam Termini Paschales a Gregorio Pon-

tifice

tifice reformati, non dissentiunt a Terminis Paschalibus Judæorum, qui jam quatriduo distant a priscis terminis. Quoniam gens ista terminos suos figit ac refigit, uti par est, arbitrio Lunæ. In cyclis 3. 8. 11. dissensus est unius mensis.

Compendiosa via inveniendi diem Paschatos in utroque anno Juliano & Gregoriano.

OCcasione hujus Harmoniæ facere non possum quin obiter demonstrem methodum Paschatos Christianorum. Ubi cognitus fuerit cyclus Lunæ Romanus cum cyclo Solis in anno proposito, tabulam hanc intrabis cum cyclo Lunæ, & ex ea capies Terminum Paschalem pro utroque anno, Juliano, inquam, & Gregoriano; Litera Dominicalis proxime sequens terminum monstrabit diem Festi, & quamvis terminus sit die Dominica, Pascha nihilominus differtur in Dominicam sequentem. Exempli gratia, Anno Christi *1636.* cyclus Lunæ Rom. est tertius, cyclus Solaris 21. litera B Cyclo Lunæ 3. respondet terminus April. 13. pro anno Juliano, pro anno Gregoriano terminus est Martii 11. Dies Aprilis 13. habet lit. e hoc est feriam quartam, & sequitur Dominica Aprilis 17. quæ est dies Paschatos in anno Juliano: Et Martii 11. est feria *6.* Dominica vero die 13. Martii, qui in anno Gregoriano est 23. Martii. Pascha quinque septimanis præcedens Pascha anni Juliani. Judæorum vero Pascha Aprilis 10. feria prima, una septimana ante Pascha nostrum in anno Juliano.

Anno sequenti *1637.* cyclo Lunæ 4. Solis 22. lit. A Termini sunt, in anno Juliano Aprilis 2. in anno Gregoriano Martii 30. Pascha istic Aprilis die nono, hic vero Aprilis secundo, hoc est Aprilis duodecimo anni Gregoriani. Judæorum Pascha ipso die termini Gregoriani, die inquam 30. Martii Juliani feria quinta.

Sæpenumero rogati fuimus ab amicis: Cur Pascha anni reformati nonnunquam præcedat Pascha anni veteris intervallo quinque septimanarum? Respondi, istud nunquam alias contingere posse præterquam in annis tertio, octavo & undecimo cycli decemnovennalis: In reliquis enim annis Termini Paschales unum idemque respiciunt plenilunium: sed istis tribus annis termini distant intervallo unius mensis & trium dierum, ne forte Pascha celebretur sole occupante signum Tauri, præter institutum veteris Ecclesiæ. Tridui spatio moti sunt etiam cæteri termini reformati, ut a plenilunio tanto propius abessent.

JUDÆO-

JUDÆORUM PASCHATA.

Pascha semper Mense Mart. aut Apr.

Cyclus Judaicus.	Anni a Christo nato.	PASCHA.	Lit. dom.	Cyclus Judaicus.	Anni a Christo nato.	PASCHA.	Lit. dom.
13	1630	Mar. 18 f. 5	c	17	1653	Apr. 2 f. 7	b
14	1631	Apr. 7 f. 5	b	18	1654	Mar. 23 f. 5	a
15	1632	Mar. 27 f. 3	g	19	1655	Apr. 12 f. 5	g
16	1633	Mar. 16 f. 7	f	1	1656	Mar. 30 f. 1	fe
17	1634	Apr. 3 f. 5	e	2	1657	Mar. 19 f. 5	d
18	1635	Mar. 24 f. 3	d	3	1658	Apr. 8 f. 5	c
19	1636	Apr. 10 f. 1	b	4	1659	Mar. 29 f. 3	b
1	1637	Mar. 30 f. 5	a	5	1660	Mar. 17 f. 7	ag
2	1638	Mar. 20 f. 3	g	6	1661	Apr. 4 f. 5	f
3	1639	Apr. 9 f. 3	f	7	1662	Mar. 25 f. 3	e
4	1640	Mar. 28 f. 7	d	8	1663	Apr. 12 f. 1	d
5	1641	Mar. 16 f. 3	c	9	1664	Mar. 31 f. 5	cb
6	1642	Apr. 5 f. 3	b	10	1665	Mar. 21 f. 3	a
7	1643	Mar. 25 f. 7	a	11	1666	Apr. 10 f. 3	g
8	1644	Apr. 11 f. 5	f	12	1667	Mar. 30 f. 7	f
9	1645	Apr. 1 f. 3	e	13	1668	Mar. 17 f. 3	ed
10	1646	Mar. 21 f. 7	d	14	1669	Apr. 6 f. 3	c
11	1647	Apr. 10 f. 7	c	15	1670	Mar. 26 f. 7	b
12	1648	Mar. 28 f. 3	a	16	1671	Mar. 16 f. 5	a
13	1649	Mar. 18 f. 1	g	17	1672	Apr. 2 f. 3	gf
14	1650	Apr. 6 f. 7	f	18	1673	Mar. 22 f. 7	e
15	1651	Mar. 27 f. 5	e	19	1674	Apr. 11 f. 7	d
16	1652	Mar. 14 f. 1	dc				

Annis cycli Judaici 2. 5. 10. 13. 16. 18. Pascha Judaicum antevertit priſcam Tekupham Judæorum, ſive diem 25 Martii. Sed non prævenit Tekupham Alfonſinam quam Judæi attribuunt ſuo Rabbi Adda: quæ fixa eſt in 14. Martii ut habet Calendarium Paleſtinum Venetiis excuſum typis Hebraicis anno Judaico 5335.

CA-

CAPUT XV.

De Temporis Epocha Judæorum, & Scaligerana.

EPochæ lingua Græca appellantur clauſtra ac repagula, quibus coercetur aquarum fluxus. Belgis, *Zylen* & *Kolken*. Quæ vox tranſlata eſt ad temporis annotationem inter duos terminos, ut a Moſe ad Salomonem numerantur anni 480. A conditu Conſtantinopoleos ad ejus expugnationem a Turcis, 1122. anni. Quæritur ab eruditis a quo principio fluant anni Judaici? quod conſtat eſſe antiquius Diluvio. Ipſi Judæi uno ore dicunt ſe annos ſuos exordiri a conditu Mundi. Fidem illis non habet magnus Scaliger, primum quia Epocha iſta longiuſcule abeſt ab aliorum calculo, deinde quoniam ſero tandem uſi fuere iſta Epocha temporis, ſcilicet poſt everſionem Hieroſolymæ. Nam in antiquioribus hiſtoriis nulla hujus Epochæ mentio. Suſpicatur igitur eſſe Epoch. annorum artificioſam, gratia Computi inventam a magiſtris Tiberiadis, hujus Computi (עבור) autoribus, ſeu verius reformatoribus, anno Jud. 4105. Ita Epochas temporum artificioſas habuere olim Conſtantinopolitani. Et ipſe Scaliger magno rei Chronologicæ & Aſtronomicæ commodo novam exhibuit temporum Epocham annis mundi antiquiorem, quam appellavit Periodum Julianam, vocari malim Scaligeranam. Illa nititur connexione ac copula trium Cyclorum Solis, Lunæ, & Indictionum, quemadmodum Periodus Dionyſiana, quæ eſt annorum 532. compoſita eſt a binis cyclis, Solis inquam, & Lunæ. Hoc eſt, ſi multiplicemus 28. in 19. producentur anni 532. quæ eſt Periodus Paſchalis Dionyſiana, quo temporis ſpatio recurrunt iidem cycli Solis & Lunæ. At Scaliger multiplicavit annos 532. in 15. cyclum Indictionum, unde nata eſt Periodus annorum 7980. quo annorum intervallo & non citius revertuntur iidem cycli, Solis, Lunæ, & Indictionum. Exempli gratia: Cum hæc ſcribebamus anno Chriſti 1630. cyclus Solis erat 15. Lunæ 16. Indictio 13. talis trium cyclorum copula redire non poteſt, niſi poſt annos 7980. Quando igitur Scaliger exorſus eſt ſuam Periodum? Cum cyclus Solis fuit 1. Lunæ 1. Indictio 1. Quod evenire non potuit, ſi in anteriora putemus tempora, niſi ante annos 6342. Annus igitur iſte qui fingitur habuiſſe trium cyclorum initia, aliquot ſeculis præceſſit veram mundi Epocham: Atque adeo tanta eſt certitudo in hac Periodo Scaligerana, ut ſi quis, exempli gratia, proponat aliquem nobilem eventum contigiſſe cyclo Solis nono Lunæ primo, indictione tertia, eveſtigio colligam id factum fuiſſe anno Periodi Scaligeranæ 4713. ante annos completos 1629. Quam rationem nuſquam prodidit Scaliger, ſed nos aperuimus in Cal. Romano cap. 8. Cycli iſti ſunt certiſſimi characteres temporis, qui nunquam imponunt ubi rite fuerint notati. Sed ad Epocham Judaicam revertamur. Haud magni refert, ſitne Periodus ficta, an non ficta ſed ex ipſorum calculo de conditu rerum producta, uti Judæi omnes exiſtimant. Satis ſit ſciviſſe, iſtius Epochæ initium fuiſſe anno Periodi Scaligeranæ nongenteſimo quinquageſimo tertio, Octobris die ſeptimo, cum cyclus Solis eſſet primus, Lunæ tertius, Indictio octava. Lunæ, inquam, tertius more Romanorum ſed primus Judaicus. Quo anno Æquinoctium autumnale, juxta Hipparchi & Ptolemæi ratiocinia fuit die ſeptimo Octob. & eodem die novilunium, uti ſupra demonſtratum fuit. Sed ſi Alfonſi ſequamur calculum, Æquinoctium fuerit vigeſimo Octobris, totis 13. diebus ſerius Æquinoctio Ptolemaico. Quæ temporis differentia quoſdam habuit incertos in calculo annorum Judaicorum. Novilunium autem abaco Alfonſino Octob. 6. h. 9. 810. hoc eſt horis 19. ante novil. Ptolem. Minime ignoramus æquinoctia Alfonſina abhinc aliquot ſecula eſſe certiora Æquinoctiis Ptolemaicis; ſed temporibus priſcis ante Ptolemæum & Hipparchum, ſerio expendendum quorum tabulæ propius cum cœlo conveniant, veterumne tabulæ an recentiorum. Nos in hoc tractatu inhærendum eſſe duximus Ptolemæi canonibus. Et ut Aſtronomiæ ſtudioſis ſatisfaciamus, idem per annos æquabiles demonſtrare libet, quibus ipſe Ptolemæus in canonibus ſui uſus eſt. Principio annorum Nabonaſſari Epactæ Lunares fuerunt dies 5. hor. 7. 1. 15. a quo tempore ad annum Periodi Scaligeranæ 953. retro numerantur anni æquabiles 3016. ad diem inquam, 21. Martii, fer. 5. quo die fuere calendæ menſis Thoth. Quærantur Epactæ Lunares ad iſtum diem. Epactæ unius anni d. 10. hor. 15. hel.

Periodus Scalig.

Conſulatur Cal. Roman. junctum Tab. Friſicis.

Tab. Friſ. pag. 46.

Tab. Friſ. pag. 64.

hel. 204. ductæ in annos 3016. producunt dies 32068. hor. 17. hel. 744. unde si subduxeris menses 1085. sive dies 32040. hor. 17. hel. 725. restabunt dies 28. hor. 1. hel. 19. Epactæ annorum 3016. subducendæ e dicta radice Nabonassari addito prius mense integro, uti lex subductionis postulat.

	dies.	hor.	hel.	
Radix aucta	34	19	815	uno mense
Epactæ	28	1	19	annorum 3016.
Epactæ	6	18	796	

Habemus igitur Epactas Lunæ ad dictam temporis epocham, Mart. 21. an. 953. nempe dies 6. hor. 18. hel. 796. sub meridiano Alexandrino, horis numeratis a medio noctis. Novilunium igitur die 23. mensis Thoth. horis 17. hel. 1077. Cui tempori si addantur horæ 6. 849. erit Novilunium juxta dies Judaicos die 24. mensis Thoth. hor. 0. hel. 846. quod tempus congruit diei decimotertio Aprilis. At novilunium Tohu fuit uti toties dictum fuit, Octob. 7. 5. 204. Exploremus igitur an sint exacte menses sex intermedii.

Tab. Frif. pag. 70.

	dies.	hor.	hel.	
13. Aprilis.	103	0	846	} addantur.
sex menses.	177	4	438	
	280	5	204	Oct. 7. 5. 204.

Plenissimum videmus consensum tam in annis Ægyptiacis quam in annis Julianis. Hinc etiam fit manifestum dictum Novilunium Tohu incidere in diem 21. mensis Ægyptiaci Phamenoth, a quo die ad diem 14. Septembris anni Periodi Scaligeranæ 3967. sunt anni Ægyptiaci 3016.

Tab. Frif. pag. 76.

Restat, ut de Æra Contractuum paucis agamus, qua usus est scriptor historiæ Macchabæorum.

CAPUT XVI.

De Epocha Judæorum Alexandræa, quæ alias dicitur Æra Contractuum.

HÆC Epocha nomen habet ab Alexandro Magno Philippi filio. Autor ejus fertur Calippus; & a Syromacedonibus transiit ad Judæos. Non est tamen eadem cum Periodo Calippi cujus meminit Ptolemæus in magna Syntaxi. Illa enim initium habuit an. Periodi Scalig. 4383. cycl. Lun. 13. Rom. Alexandræa autem cœpit annis 19. serius, anno Periodi Scalig. 4402. cyclo Lunæ XIII. Anno Judaico 3450. Septemb. 6. feria 5. cyclo Solis VI. Hac temporis Epocha, inquit Scaliger, usi sunt Syromacedones, Chaldæi, Judæi, Hagareni. Qui populi (post annos plus minus 280.) anno Juliano recepto annum suum ad hunc usque diem a Kalend. Octobris ordiuntur. Quod etiam confirmatur testimonio Alfonsinorum, qui inter hanc Epocham & æram Incarnationis ajunt interponi annos Rom. 311. dies 93. quod verum est.

Emend. Temp. pag. 91. Tab. Frif. pag. 245.

Scriptor Historiæ Macchab. Historiam exorditur ab anno centesimo trigesimo septimo hujus Epochæ, hoc est annis fere 176. ante Æram Christi. Et 1. Macchab. 4. v. 52. narratur altaris sanctificatio facta anno 148. die 25. mensis noni, qui est Casleu. Addantur anni 148. ad annos Judaicos 3449. summa est annus Judaicus 3597. quo istud factum. Si vis scire quot annis ante Epocham Christi, subtrahe 3597. ex 3761. restabunt anni 164. Quærendus dies in anno Ro-

Romano. Annus Jud. 3597. est annus sextus cycli Lunaris & præcessere cycli 189. Idem annus est decimustertius cycli Solaris.

		dies.	hor.	hel.	
Radix anni	6	4	13	1057	
cyclorum	189	4	8	135	
Character		1	22	112	Tisri.

Kebia Tisri feria secunda Kal. Septemb. Casleu Octob. 31. & 25. Casleu fuit Novemb. 24. anno Periodi Scalig. 4549. Erat annus Embol. abundans.

Scaliger huic Epochæ contractuum specialem attribuit tabulam Emendat. temp. pag. 93. qua tamen carere tuto possumus, & ejus loco uti præcedenti methodo. Æra contractuum vulgo appellatur, quoniam Judæi in civilibus contractibus, in emtionibus venditionibus, in locatis & conductis hac æra uti consuevere.

Metam hic figere libet susceptæ de forma methodoque anni Judaici scriptionis ex ipsis veteris Astronomiæ fontibus depromtæ. Kebiarum canones studio omisimus, quoniam tantum examinis loco sunt Judæis, ut ex iis innotescant calculi errata. Pergamus ad annos Arabicos sive Turcicos, quos Scaliger dicit esse omnium contumacissimos, quia legibus anni Romani subjici recusant, instar equorum refractariorum qui frænos mordent. Nos tamen ipsos in ordinem redegimus, novisque astrinximus nexibus ut ipsorum contumacia vix ultra bidui spacium excurrat, magno commodo illorum qui lectione Musulmanicæ capiuntur Historiæ.

DE ANNO ARABUM ET TURCARUM.

ARabum & Turcarum annus ad ſolius Lunæ motum deſcriptus eſt nulla habita ratione motus Solaris, uti ſupra tetigimus. Unde fit ut methodus facilis ſit, nullis intercalandi aſtricta legibus.

Menſes ſuos auſpicantur non ab interlunio (ἔνη καὶ νέα) ſed a prima apparitione veſpertina, quæ fere uno die ſerior eſt interlunio, aut ad ſummum biduo: interlunium hic capimus pro momento conjunctionis Solis & Lunæ. Quæ cauſa eſt (inquit Alfraganus) cur tempora ſua & ferias auſpicentur a nocte, uti & omnes populi qui olim menſibus utebantur Lunaribus. Veſtigia exſtant in voce νυχθήμερον, nec non in pleriſque Europæ Horologiis quæ horas numerant 24. initio facto ab occaſu Solis. Quod obiter dictum velim.

Menſis Arabum Aſtronomicus eſt dierum 29. hor. 12. Helakim 792. uno Helak minor menſe Judaico. Menſes vero civiles ſunt ordinario alternis pleni & cavi, Judæorum menſibus æquales. Omiſſio iſta unius helak in menſibus 1080. facit jacturam unius horæ, & in menſibus 25920. perit dies unus. Menſes 1080. conſtituunt annos Arabicos 90. & menſes 25920. continentur in annis Arabicis 2160.

Annus ſemper abſolvitur menſibus duodecim.

Sunt autem Menſium nomina hæc.

1	Muharrem	30
2	Sefer	29
3	Rabiul-ewel	30
4	Rabiul-achir	29
5	Gimaaſil-ewel	30
6	Gimaaſil-achir	29
7	Regeb	30
8	Schaaban	29
9	Ramazan	30
10	Schewaal	29
11	* Zilkaade	30
12	* Zilhigge	29
	dies	354

* alias *Dilkade*.
* alias *Dilhagø*.

Ita quidem menses appellantur Constantinop. quæ pronuntiatio alibi nonnihil inflectitur. *Evvel* Arabice est prior, *Achir* posterior. Mense nono Turcæ se macerant jejuniis, & neomenia mensis decimi celebrant suum Beiram, festum affine nostro Paschati.

Pascha Turcarum.

Hic nulli sunt menses hiberni, nulli æstivi, sed singuli per totum annum nostrum vagantur in orbem, eumque compleant an. fere 32.

Epocha annorum Hegiræ.

HEgiram vocant Arabes persecutionem religionis ergo, ut testatur vir summus Scaliger. Ab illo igitur die quo Muhammedes coactus fuit solum vertere, ob novam de religione doctrinam, annos suos numerant Turcæ & cæteri Muhammedani, & ideo dicuntur anni Hegiræ. Quod tempus quadrat cum 16. Julii anno æræ Christianæ 622. feria sexta. Quæ feria sexta (nobis dies Veneris) pari honore a Turcis colitur, quo a Judæis sabbathum, & a nobis dies Dominica. Erat annus Periodi Scaligeranæ 5335. a calendis Januarii, & annus Periodi Judaicæ 4382. ab autumno antecedenti. Novilunium e tabulis Ptolemaicis fuit Julii die decimoquarto scrup. 19. 3. post mediam noctem sub meridiano Ægypti. Sed more Judæorum fuit die 14. hor. 7. 112. feria quarta. Annus Judæorum 4382. est duodecimus annus cycli Lunaris, præcessere cycli 230.

Alfonsinis 15. Julii feria 5.

	fer.	hor.	hel.	
Radix anni 12	7	9	52	
cycli 230.	2	14	770	
Tisri	2	23	822	Character
Adde 10. Menses	1	7	370	
Mensis Ab	4	7	112	Character,

consentiens cum Ptolemæi calculo.

Terminus anni 12. seculo Apostol. erat Sept. 23. demtis 2. diebus, pro seculo Muhammedis terminus ejusdem anni est Sept. 21. Erat cyclus Solis 14. lit. d. Quare Molad Tisri anni Jud. 4382. fuit Sept. 21. feria secunda, anno Christi 621. Sed politice Sept. 22. feria tertia propter *Jach.*

Erat annus Communis ordinarius, quare mensis Ab sequens inivit Julii 14. feria 4. cyclo Solis 15. lit. G. Sed cum Sol & Luna essent in fine Cancri, Luna sui videndæ potestatem facere non potuit ante vesperam diei 15. Julii, ineunte feria sexta. Sed Astronomi Epocham hanc Hegiræ ordiuntur a feria quinta, nempe a meridiano diei 14. Julii.

Vel quoniam neomenia politica (teste Alfragano) ordinario uno die posterior neomenia Astronomica.

TABULA PRIMA. SECUNDA. TERTIA. QUARTA.

Anni Romani	Excessus. anni.		dies.
32	1	min.	6
65	2	min.	2
97	3	min.	8
130	4	min.	3
163	5	plus	1
195	6	min.	5
228	7	plus	1
456	14	plus	2
684	21	plus	3
912	28	plus	3
944	29	min.	3
977	30	plus	2
1009	31	min.	4
1107	34	min.	1 d.

Anni Rom.	Ex-ceff. dies.	Anni Arab. abfol.	Feriæ.		Anni Ara. ine-unt.	fer. rad.
1	11	30	5		1	6
2	22	60	3	b	2	3
3	33	90	1		3	1
4	44	120	6		4	5
5	54	150	4	b	5	2
6	66	180	2		6	7
7	76	210	7	b	7	4
8	87	240	5		8	2
9	98	270	3		9	6
10	109	300	1	b	10	3
11	120	330	6		11	1
12	131	360	4		12	5
13	141	390	2	b	13	2
14	153	420	7		14	7
15	164	450	5		15	4
16	174	480	3	b	16	1
17	185	510	1		17	6
18	196	540	6	b	18	3
19	207	570	4		19	1
20	218	600	2		20	5
21	228	630	7	b	21	2
22	240	660	5		22	7
23	251	690	3		23	4
24	261	720	1	b	24	1
25	272	750	6		25	6
26	283	780	4	b	26	3
27	294	810	2		27	1
28	305	840	7		28	5
29	315	870	5	b	29	2
30	327	900	3		30	7
31	338	930	1			
32	348	960	6.			
		990	4			
		1020	2			
		1050	7			

Tabula prima & fecunda Exceffum continent annorum Romanorum fupra Arabicos.

Tabula tertia & quarta feriam præftant cujuslibet anni ineuntis.

In periodo 30. annorum Arab. funt anni 19. dierum 354. & anni undecim dierum 355. fignati b.

Quare tota periodus dies habet 10631. quorum character feria 5. principium feriarum in tab. tertia. In quarta tabula funt feriæ radicales quales fuere in cyclo primo annorum Hegiræ. Anni in eadem tabula funt anni ineuntes, in reliquis tribus funt anni abfoluti.

Sed ad methodum veniamus. Hæc abſolvitur quatuor tabellis, quarum ultima reliquarum θεμέλιον, in tabulis Alfonſinis exſtat. Ea eſt periodus triginta annorum Arabicorum, in qua comprehenduntur menſes 360. conſtantes diebus 10631. ſine ulla appendice horarum, vel ſcrupulorum. Totidem menſes Judaici abſolvuntur diebus totidem, & præterea Helakim 360. Exceſſus eſt Helakim 360. quoniam Arabes hujus rei gratia, ſingulos menſes uno Helak mutilarunt. Ex iſto fundamento conſtruximus primam & ſecundam tabulas, quibus ſolis res tota perfici poteſt; nam tabula tertia cum quarta examini inſerviunt, monſtrata feria menſis Muharrem. Quoties igitur in dato anno æræ Chriſtianæ ſcire libet caput anni Arabici, hoc eſt neomenia Muharrem in quem diem anni noſtri cadat, & ſimul quotus fluat annus Hegiræ, hoc pacto agendum: Ex anno æræ Chriſtianæ demantur anni 622. cum reſiduo annorum numero intrabis tabulam primam uno ingreſſu vel pluribus. E qua deſcribes exceſſum annorum & dierum reſpondentem iſti numero annorum vel numero proxime minori. Et cum annis abundantibus ſupra 32. annos adeunda eſt tabula ſecunda, unde colliges exceſſum dierum, addendum diebus primæ tabulæ. *Exemplum hoc eſto*. Scire lubet annum Hegiræ ejuſque principium, anno Chriſti 1631. cyclo Solis 16. lit. b. Subductis annis 622. reſtat numerus 1009. cui in prima tabella reſpondet exceſſus annorum 31. minus 4. diebus: adde igitur annos 31. ad 1009. erunt anni Arabici 1040. terminandi die 15. Julii, niſi deficerent dies 4. finiuntur igitur die 19. Julii, & die 20. init annus Hegiræ quadrageſimus primus ſupra milleſimum. Rurſus proponatur annus 1640. demptis annis 622. relinquitur numerus 1018. E prima tab. excerpes exceſſum annorum 31. minus 4. diebus, & cum reſiduis 9. annis e ſecunda tab. capies exceſſum dierum 98. exceſſui priori adjiciendum. Erunt igitur anni 31. & dies 94. Qui exceſſus additus annis Rom. 1018. docet annos Arabicos 1049. abſolutum iri diebus 94. ante diem 15. Julii vel annum 1050. initurum diebus 94. ante diem 16. Julii, hoc eſt Aprilis 13. feria ſecunda: cyclo Solis 25. lit. d. Examen exemplorum præcedentium hoc eſto. Quære annum 1041. in tabula tertia, vel numerum proxime minorem 1020. cui adnexa eſt feria 2. cum annis reſiduis 21. excerpes e quarta tabula feriam 2. quæ juncta priori facit feriam 4. qua inire debuit dictus annus 1041. Julii 20. feria 4. litera b nihil igitur erratum fuit. In altero exemplo quia annus 1050. non datur hic abſolutus ſed iniens, e tabula tertia cum annis 1020. excerpes feriam 2. & cum reſiduis annis 30. fer. 7. quæ duæ feriæ junctæ dant feriam ſecundam, qua inchoandus annus 1050. recte igitur Aprilis 13.

Method.

Exemplum 2.

Haud leve fecero operæ pretium ſi addidero duo illuſtria exempla ex hiſtoria Muſulmana Leunclavii. Pudor eſt profecto Chronologos ambigere de anno captæ Conſtantinopoleos. Num ſcilicet capta ſit anno Chriſti 1452. an vero anno 1453. Scaliger productis utrimque argumentis ſeſe explicare non potuit. Sed litem hanc decidendam arbitror judicio Patriarchæ Conſtantinopolitani conſentiente cum ſententia Turcarum. Notavit igitur Patriarcha calamitatem iſtam nobiliſſimæ urbium accidiſſe anno Chriſti 1453. die vigeſimo nono Mai, diluculo, die Martis, hoc eſt feria tertia.

Conſtantinop. capta. Emendat pagin. 494.

Iſto anno fuit cyclus Solis 6. lit. g. quare dies 29. Mai feria tertia.

Audiamus nunc ipſos Turcicos ſcriptores ex Leunclavio: *Accepimus*, inquit, *urbem oppugnari cœptam anno Muhametano octingenteſimo quinquageſimo ſeptimo, die XVII. menſis Rebiul-evvel, tandem die XX. menſis Turcici Tzemaſiel-evvel, qui dies Martis erat, matutino tempore in hoſtium poteſtatem veniſſe*.

pag. 579.

Si tempus a Turcis notatum conſentit cum Patriarcha, dico iſti ſententiæ eſſe inhærendum. Examinemus. Ab anno Chriſti 1453. demantur anni 622. & cum annis reſiduis 831. adeatur tabella prima duobus ingreſſibus,

	Exceſſus
Anni 684	21 plus 3. diebus
Anni 130	4 minus 3. diebus
Anni 17	0 plus 185. diebus
Summa — 831	25 plus 185. diebus
adde 25	
856	

Sunt

Sunt igitur anni Arabici 856. completi, & abundant dies 185. pertinentes ad annum sequentem, quos subducere oportet a die 16. Julii hoc est, ex diebus 197. restant dies 12. Quare annus 857. inivit duodecimo Januarii feria 6. Quæ feria rursus subjicienda est examini tab. tertiæ & quartæ. Annis 840. debetur feria 7. & anno 17. feria 6. consensus in feria arguit nihil esse erratum in anni capite. Pergamus. Si Muharrem cœpit 12. Januarii, Sefer igitur 11. Februarii, Rabiulewel 12. Martii, Rabiulachir 11. Aprilis, denique Gimasiulewel Maii die decimo feria quinta. Et eadem feria dieb. ejusdem mensis 8. 15. 22. quare dies xx. feria tertia, conveniens cum 29. Maii. Accedat & tertium testimonium charactere suo firmissimum. Historia Hungarica testatur urbem captam die 29. Maii feria tertia ante festum corporis Christi. Anno Domini 1453. Pascha fuit 1. Aprilis Pentecoste 20. Maii & festum Sacramenti 31. Maii fer. 5. Anno antecedenti idem festum 8. Junii.

Cycl. Lun. 10. fol. 6.

Nulla igitur amplius movenda controversia de anno captæ Constantinopoleos: acquiescendum consentientibus sententiis eorum quibus res optime nota esse debuit.

Rhodus capta.

Alterum exemplum ex historia Turcica est tempus expugnatæ Rhodi urbis & insulæ, a Solymanno Turcarum Imperatore. Nostri scriptores uno consensu testantur urbem post gravem obsidionem tandem certis conditionibus traditam fuisse Solymanno anno Christi 1522. die 25. mensis Decembris. Annales Turcici ajunt Rodon venisse in Solymanni potestatem anno nongentesimo vigesimo nono, tertio die mensis Sefer. Sequamur methodum nostram. Anni a subductione residui sunt 909.

:cessus annorum	684	21 anni plus 3. d.
annorum	195	6 anni minus d. 5.
Ann.	21	o plus diebus 228.
354	900	27 anni plus 226. diebus.
226	27	
128	927	

Ergo anno Christi 1622. die 15. Julii prætererant anni Arabici 927. & præterea transierant dies 226. de anno sequente, ita ut restent dies 128. ad annum 928. complendum. Finem igitur habuit die 20. Novembris feria quinta cyclo Solis 19. lit. E. Sed annus 929. inchoandus erat feria quinta quemadmodum colligere licet e tab. tertia & quarta. Quare in excessu dierum 226. abundavit dies unus. Et annus 929. cœpit die 20. Novemb. & neomenia Sefer 20. Decembris feria 7. & tertius dies mensis fuit Decemb. 23. quo die convenisse arbitror inter Solymannum & Magistrum Rhodium de tradenda urbe, & obsessis datum biduum ad colligenda vasa & componendas sarcinas.

Satis superque demonstrata est vera connexio annorum Hegiræ cum annis Romanis, quantum ex Alfonsi tabulis colligere licuit. Et hæc est ordinaria anni forma a qua nonnunquam desciscere videntur Turcæ exemplo Judæorum, mensium nonnullos ex plenis facientes cavos & contra ex cavis plenos. Sed dissensio inde orta non excedit spatium bidui in mensium neomeniis: alioqui in annorum numero, & mensium consecutione plenissimus consensus.

Calend. missum Constantinopoli.

Quod didicimus, ex literis Viri Amplissimi Corn. Haga præpotentum Ordinum Belgicarum Provinciarum legati in aula Turcica. Is abhinc annos undecim meo rogatu huc misit calendarium Turcicum, collatum cum anno nostro Juliano, cujus summam hic referre visum fuit:

Zilkaade Mensium penultimus anni Mahometani 1027. cœpit die Saturni decimo Octobris anno Christi 1618. Erat dierum 30.

Zilhigge mensis ultimus dicti anni 1027. cœpit die Lunæ nono Novembris. Dies habuit 30.

Muharrem primus mensis anni 1028. inivit die Mercurii non Decembris. Dies habuit 29.

Sefer mensis secundus, die Jovis septimo Janunrii anno Christi 1619. Dies habuit 30.

Ra-

Rabiul-evvel die Saturni ſexto Februarii. Dies habuit 29.

Natalis Machometi celebratus 17. Februarii.

Rabiul-achir die Solis ſeptimo Martii. Dies habens 29.

Æquinoctium calculo Turcarum undecimo die Martii.

Gimaaſil-evvel die Lunæ quinto Aprilis. Dierum 30.
Gimaaſil-achir die Mercurii quinto Maii. Dierum 29.
Regeb die Jovis tertio Junii. Dierum 29.
Schaaban die Veneris ſecundo Julii. Dies 30.
Ramazaan die Solis primo Auguſti. Dies 30.
Schevvaal Bairam majus Turcarum, die Martis Auguſti ultimo. Dies habet 29.
Zilkaade die Mercurii Septemb. 29. Dies 30.
Zilhigge die Veneris Octob. 29. Dies 29.
Annus 1029. inibit die Saturni 27. Novemb. hoc anno Chriſti 1619.

Hæc ex legati literis: ubi videre eſt maximum conſenſum methodi noſtræ ex Aſtronomia deſumtæ cum Calendario ab Haga miſſo, ſi modo excipias mutilationem & repletionem quorumdam menſium, cujus rei rationem adhuc ignoramus & methodum. Annus igitur 1028. habuit quinque menſes plenos & ſeptem cavos: & quidem menſis primus fuit cavus. Totus annus dies habuit 353. æqualis anno deficienti Judæorum. Erat annus octavus Periodi Arabicæ trigeſimæ quintæ: qui alioqui debebat abſolvi diebus 354. Sed menſis ultimus anni præcedentis fuit plenus dierum 30. qui alius eſt cavus.

Alia methodus priore facilior.

FIniturus hic æram noſtram de anno Turcico diatriben certamque methodum annos noſtros convertendi in annos æræ Turcicæ, cum commodum mihi in mentem venit monitionis viri Reverendi D. Ubbonis Emmii primi noſtræ Academiæ Rectoris p. m. qui dicere ſolebat annos Turcicos, ex noſtris tab. haud pari facilitate reduci poſſe in annos Romanos: quod veriſſimum eſt. Quare dum pagellæ hæ cuduntur, excogitata eſt a nobis nova ratio facilis & expedita, qua annus quilibet Turcicus connecti poſſit cum anno æræ Chriſtianæ vetere: quam minime omittendam duximus, in gratiam eorum quibus annales Turcicos evolvere cordi eſt. Periodus Arabica ſive cyclus annorum Arabicorum abſolvitur annis 30. Illam duplicavimus, & fecimus annorum 60. in quibus ſunt dies 21262. in menſes 720. diſtributi. Primus cyclus 60. annorum terminabitur anno Chriſti ſexcenteſimo octageſimo, diebus 273. poſt cal. Januarias, cyclo Solis 17. Erat dies ultima Septembris, feria prima. Et cal. Octobris inivit annus Hegiræ ſexageſimus primus, feria ſecunda. Ab iſto capite perreximus tabellam contexere continua additione annorum 60. Arabicorum, ſingulis periodis apponentes annum æræ Chriſtianæ currentem, uti vocant, cum dierum numero a cal. Januarii in quibus hæret finis anni Arabici in prima columna expreſſi. In ſecunda tabula continentur anni Arabici 60. expanſi cum differentia dierum, quibus ſuperantur, ab annis Romanis numero æquali; anni inquam Arabici non quilibet ſed qui ſuam obtinent ſeriem in cyclo 30. annorum, habita ratione biſſexti Juliani ab anno Chriſti 624. qui primus eſt biſſextilis poſt epocham Arabicam.

Canon

Canon alter, quo anni Turcorum facile reducuntur in annos nostros.

Anni Hegiræ collecti	Anni Christi currentes, cum diebus a cal. Januarii.			cycli Solis	*Anni Expansi Arabum* anni		dies	*Arabum Anni*	Romanorum Anni		Dies
60	680	plus	273	17	1	min.	11	31	30	plus	27
120	738	plus	351	19	b. 2	m.	22	32	31	plus	17
180	797	plus	63	22	3	m.	33	33	32	plus	6
240	855	plus	141	24	4	m.	44	34	33	min.	5
300	913	plus	218	26	b 5	m.	54	35	34	min.	16
360	971	plus	296	28	6	m.	66	36	35	min.	27
420	1030	plus	8	3	b 7	m.	76	37	36	min.	37
480	1088	plus	85	5	8	m.	87	38	37	min.	48
540	1146	plus	163	7	9	m.	98	39	38	min.	60
600	1204	plus	240	9	b 10	m.	109	40	39	min.	70
660	1262	plus	318	11	11	m.	120	41	40	min.	81
720	1321	plus	30	14	12	m.	131	42	41	min.	92
780	1379	plus	108	16	b 13	m.	141	43	42	min.	103
840	1437	plus	185	18	14	m.	153	44	43	min.	114
900	1495	plus	263	20	15	m.	164	45	44	min.	125
960	1553	plus	340	22	b 16	m.	174	46	45	min.	135
1020	1612	plus	53	25	17	m.	185	47	46	min.	147
1080	1670	plus	130	27	b 18	m.	196	48	47	min.	157
					19	m.	207	49	48	min.	168
					20	m.	218	50	49	min.	179
					b 21	m.	228	51	50	min.	190
					22	m.	240	52	51	min.	201
					23	m.	251	53	52	min.	212
					b 24	m.	261	54	53	min.	222
					25	m.	272	55	54	min.	234
					b 26	m.	283	56	55	min.	244
					27	m.	294	57	56	min.	255
					28	m.	305	58	57	min.	266
					b 29	m.	315	59	58	min.	277
					30	m.	327	60	59	min.	288

pl. plus. m. minus tot diebus

In prima columna sunt anni Hegiræ absoluti, quibus in sequenti columna respondent anni æræ Christianæ currentes, cum diebus a cal. Januarii, in quibus finiuntur dicti anni Hegiræ. e. g. Annus Hegiræ 1020. finitus fuit anno 1612. plus diebus 53. hoc est die 22. Februar. & die sequenti inivit annus 1021.

Sequuntur 60. anni Arab. expansi, cum defectu dierum, quibus superantur a totidem annis Rom.

Litera b signat annos dierum 355. ut annus 10. & ann. 40. item annus 18. & ann. 48. dies habent 355.

Usus

Usus.

Usus exemplis docendus. Scire liber connexionem anni Arabici 1020. cum anno æræ Christianæ. Quoniam numerus 1020. occurrit in prima columna discimus e secunda columna dictum annum 1020. exspiraſſe anno Christi 1612. die 53. post calend. Januar. hoc est die 22. Februarii feria 7. cyclo Solis 25. quem continet sequens columna. Et die 23. Februar. cœpit annus Hegiræ 1021. Sed si propositus fuerit annus supra numerum 1020. ut annus 1040. hæc erit methodus.

	anni	dies		
Rad. 1020	1612 plus	53	minor dierum numerus subtrahitur e majore manente signo majoris.	
20	20 min.	218		365
				165
1040	1632 min.	165		200

Sunt anni Arabici absoluti 1040. exeuntes diebus 165. ante initium anni 1632. Hoc est anno 1631. die ducentesimo post cal. Januar. die 19. Julii feria 3. & annus 1041. initium habuit die 20. Julii feria 4. dicto anno æræ nostræ 1631. *Aliud.* Cum constet ex fide annalium Turcicorum Constantinopolim vi expugnatam fuisse anno Turcico 857. quærenda est ejus connexio cum annis nostris: pro numero 857. quærenda est ejus connexio cum annis nostris: pro numero 857. sumamus numerum unitate minorem 856.

	anni	dies	cycl.
840	1437 plus	185	18
16	16 min.	174	16
856	1453 plus	11	34

Annus igitur 856. finem habuit anno 1453. die 11. Jan. & die 12. cœpit annus 857. quod quærebatur.

Examen per ferias: Annus 840. terminatur feriâ 7. & annus decimusseptimus cycli feriam habet 6. quare annus 857. incipit feria sexta: die nempe 12. Januar. cyclo 6. Quem cyclum Solis colligere licet ex eadem tab. nam annus 1437. cyclum habet 18. cui addere oportet eumdem numerum annorum qui additi sunt radici, hoc est anno 1437. & e summa demendus cyclus integer quoties summa datur major numero 28. ut hic ax 34. remanet 6. pro cyclo Solari anni 1453.

Exemplum tertium. Rhodus capta anno Hegiræ 929.

	anni	dies	cycl.	
900	1595 plus	263	20	365 *dies*
28	28 min.	305	28	42 *dies*
928	1523 min.	42 —	20	323

Annus igitur 928. totus effluxerat, diebus 42. ante annum 1523. sive diebus 323. post principium anni 1522. qui est dies decimusnonus Novemb. & annus 929. exordium habuit die 20. Novemb. cyclo Solis 19. feria 5. Cyclus 20. congruit anno 1523. ut patet ex additione 20. ad 28.

Exemplum quartum. Connectendus sit annus 1052. cum anno Romano.

	anni		dies	cycl. Solis	
1020	1612	plus	53	25	*cum dies idem habent*
31	30	plus	27	30	*signum, sunt addendi.*
1051	1642	plus	80	27	

Martii 21. feria 2. anno 1642. finit annus 1051. & Martii 22. fer. 3. incipit annus 1052. cyclo Solis 27.

Annos Judaicos vel Arabicos alia via compendiosa indagare.

NE quis forte de fide tabularum dubitare possit, aut de methodo qua hactenus in utroque anno, Judaico inquam & Turcico usi fuimus, monstrabo aliam viam certam & indubitatam. Consulantur Tabulæ nostræ Frisicæ, e Ptolomæi trama & filo contextæ; ubi in postrema columna ad dextram continetur numerus mensium Lunarium a principio Periodi Julianæ ad quemlibet annum, & anni mensem. Quando igitur cognitus tibi fuerit syzygiarum, id est, mensium Lunarium numerus ab initio Hegiræ, ad quemlibet temporis terminum, numerum istum divides in 12. in quotiente erit numerus annorum Arabicorum qui jam præteriere, & si qui sint menses residui, illi pertinent ad annum currentem.

Pag. 92.

Simili ratione ubi constiterit numerus syzygiarum a principio annorum Judaicorum, divisio erit instituenda per 235. quot menses continentur in uno cyclo Lunari hoc est, in annis novemdecim. Si a divisione nihil remanet habebis cyclos completos: si qui menses restant, illi distribuendi sunt in annos sequentes: uti patebit in exemplis sequentibus.

Docuimus supra Constantinopolim captam anno Arabico 857. atque istius anni principium fuisse mense Januario anno æræ Christianæ 1453. Exploremus per tabulas Frisicas. Ac primum ad annos Christi 1453. adde annos 4713. summa 6166. est annus Periodi Julianæ iniens cal. Januarii dicto anno 1453. cyclo Solis 6.

Tab. Fris. pag. 98. 110.120.

	dies	hor.	min.		*Syzygiæ*
Radix anni 6101	20	12	27	0	75448
Anni 65	28	22	23	25	803
Summa	49	20	50	25	
	60	1	28	7	2
Novil. Januarii die	10	4	37	42	76253

Istius novilunii momento præterierant menses Lunares 76253. ut patet ex additione: ex ista summa pro annis Judaicis auferes menses 11785. pro annis Hegiræ subducendæ sunt syzygiæ 65981.

Judæi inquam tollunt menses —— 11785 ——
Arabes & Turci menses —— 65981 ——

76253	76253
11785	65981
Jud. 64468	10272 Hegiræ

Jam si diviseris 10272. in 12. habebis annos Arabicos 856. completos die 10. Januarii, ac tum cum nova Luna cœpit annus Hegiræ 857. Quæ ratio nunquam fallet in annis aut mensibus Hegiræ.

Alter mensium numerus 64468. exprimit quot menses abierint ab initio Periodi Judaicæ ad 10. Januar. 1453. Idem divisus in 235. docet præteriisse cyclos 274. & re-

& restare menses 78. distribuendos in sex annos Judaicos proxime sequentes post cyclos 274. Primo & secundo anno dabis menses 12. tertio menses 13. quarto & quinto menses 12. & rursus sexto anno menses tredecim: qui simul juncti sunt menses 74. Abundant menses 4. pertinentes ad annum septimum in cyclo 275. Erat igitur annus Judaicus 5213. fluens. Autumno sequenti inibat annus 5214.

Exemplum e sacro codice.

Scriptor historiæ Macchabæorum sæpe laudat annos Græcorum, hoc est annos Alexandræos quorum initium fuit anno Periodi Julianæ 4402. Anno Judaico 3450. Septembris sexto. Erat annus undecimus cycli Judaici hodierni: præterierant cycli 181. Lunares, cyclus Solis 6. lit. g.

Epocha Alexandrina.

Novilunium Sept. sexto hor. 7. 238. mensium numerus 54443. ab initio Periodi Julianæ vel menses 42658. ab Epocha Judaica. Dividendo hos menses in 235. conflabis cyclos 181. & abundant menses 123. qui sunt anni decem absoluti, ita ut cycli annus undecimus cœperit dicto novilunio.

	dies	hor.	hel.
Rad. anni undecimi	1	11	543
* cycli 181	3	19	775
	5	7	238

col. LXVIIJ * *tribus ingressib.*

Esto igitur hoc examen indubitatum fidei ac certitudinis eorum quæ hactenus de utroque anno, Judaico, inquam & Arabico a nobis dicta fuere.

Uberior existit Tabularum Frisicarum usus fructusque quam putaram cum illas hortatu Scaligeri & Ubbonis Emmii pertexerem. Nam ex ipsis nullo fere negotio, cognosci potest quilibet annus Judaicus vel Turcicus, & cum anno Romano certo connecti. Occasio condendi tabulas hæc fuit. Cum in annis juvenilibus Ptolemæi Syntaxin & una Copernici Astronomiam retexerem, deprehendi Erasmum Reinoldum virum alioqui in re Astronomica magnum in ejusmodi tabularum constructione dormitare, & longius a vero ἀμαρτάνειν: credo istud accidisse dum languente corpore una remissior esset ingenii vigor: vel quoniam destitutus fuerat Periodo Scaligerana, sine qua feliciter tractari nequeunt numeri Astronomici in annis Romanis. Nos igitur cautiores facti & adjuti dictæ Periodi subsidio, primum omnes Reynoldi * Epochas examinavimus, emendavimus, formamque calculi correximus. Deinde ex stimulantibus maximis Viris novas de integro condidimus, e fontibus Ptolemæi, Alfonsi, Copernici, & Tychonis Brahe; secuti ubique filum Periodi Scaligeranæ, additoque in prioribus tabulis mensium Lunarium numero. Unde fit ut omnes omnium gentium anni Lunares examinari possint & nitori suo restitui. Visum est hoc loco subjungere epistolam Scaligeri cupide expetentis editionem operis, quod ipsi non contigit videre.

Tabul. Frisicar. utilitas.

* *Tab. Prutenic. p. 85. 86. & seqq.*

EPISTOLA SCALIGERI.

Monsieur, vous ne sauries croire le plaisir & contentement, que j' ai receu de vostre lettre, tant a cause qu' elle m' a ouvert le chemin a vostre amitiè, que pour l' esperance, que vous me donnes d' une nouvelle edition des Tables Astronomiques, qui est une chose que ie desire il y a long temps: & me suis esbahi, que depuis la publication des Canons æquabilium motuum de Stadius, nul, que je sache, n' a entrepris une si louable & profitable besogne, veu que Stadius a laissè en arriere beaucoup de choses necessaires, Reinoldus en dit trop, & sa methode est fort ennuyeuse: les Alfonsins nous ont mis en avant motum trepidationis, lequel reformè per Copernicus a enfantè une autre monstre, assavoir le libramentum, qui comme n' a nul fondement, aussi n' en a il seu donner une bonne demonstration. Somme la chose est faulse, la demonstration intriquee, d' ou il ne se peust debrouiller. Mais nous luy devons beaucoup de ce qu' il a restituè l' astronomie, & arrachee d' entre les mains des Arabes, pour la restituer a Ptolemæus, Hipparchus, les anciens Grecs auteurs, & peres d' icelle. Aussi a il eu quelque sentiment de la faullete du motus Octavæ Sphæræ, lequel Hipparchus a proposè non comme le croiant, ains comme l' abandonnant a la posteritè ou pour le confirmer, s' il se trouve vrai par longues observations, ou pour le confuter, s' il n'avoit autre appui que le soubcon, qu' en a eu Hipparchus en conferant ses observations avec celles de Timocharis. Mais Ptolemæus l' a creu comme si Hipparchus l' asseuroit, Car es observations d' Hipparchus recitees par ledit Ptolemæus, il n' y a nulle apparence que l'opinion d'Hipparchus ait estè telle. Toutesfois il semble que depuis il l' ait creu. Car au premier liure de la Cosmographie Ptolemæus dict, que du temps d' Hipparchus la Cynosura estoit distante du Pole du monde gr. 12. m. 24. Mais soit quil l'ait creu, ou non, nous savons que Pytheas Massiliensis est auteur de ceste folle opinion. Car du temps d' Eudoxus plus ancien qu'Hipparchus de plus de cc. ans, item du temps d'Eratosthenes, & plus bas, du temps d'Hyginus soubs Auguste Cæsar, le pole du monde estoit en mesme distance de la dicte estoile, qu' elle est aujourdhuy, comme ainssi soit que les susdicts Eudoxus, Eratosthenes, Hyginus ont dict que le pole du monde estoit en la dicte estoile, comme aujourdhuy le vulgaire le croit. Comment doncques du temps d'Hipparchus la Cynosure estoit si distante du pole, veu que ni devant lui, ni apres lui, jusques aujourdhui elle n' a changè de place? Copernicus n' a poinct prins garde a ceci, & toutesfois par son admirable jugement il a trouvè que ce n'estoit la huictiesme sphære, qui eust un contraire a mouvement a celuy de l' orient a l' occident, ains que les æquinoxes avancent, & que le maximus circulus, que les deux æquinoxes tracent en la spære, necessairement est oblique, faisant obliques angles avec l' Æquator. Mais il ne passe plus oultre. Car il devoit dire, que l' Æquator n' est poinct Circulus æquinoctialis, sed circulus maximus qui a punctis utriusque æquinoctii designatur. Puncta autem æquinoctialia sunt mobilia: ergo & polus illius maximi circuli est mobilis: & proinde ut circulus æquinoctialis non est idem cum Æquatore ita neque polus circuli æquinoctialis idem cum polo

Paradoxon.

polo Mundi. Je m' estonne comment un si grand homme a laissè passer soubs silence une chose si importante non seulement a la matiere qu' il traictoit, mais aussi a sa reputation. Car de telle obliquite depend encores un' autre chose : & c' est que ces choses estans ainssi il s' ensuit les meridians estre mobiles, & par consequent les lignes meridianes, sur lesquelles on asseoit les Horologes Solaires, aut bout de cent plus ou moins d' ans faire banqueroute, comme les exemples anciens en font foi. Car les aneaus & autres scioteriques d' Alexandrie, qui monstroient directement le iour de l' æquinoxe du temps d' Hipparchus, au temps de Ptolemæus se trouvoient tresfaux, dont Ptolemæus s' esbahit grandement, veu que dit il n' y a aucune apparence exterieure de quelque changement ou esbranlement, qui puisse avoir desloquè l' ancienne assiette de ces instrumens. Et certes Alexandrie estant assise sur un lieu de rochers & pierres, le fondement de ces scioteriques ne pouvoit estre esbranslè sans que le changement n' en fut evident, estant advenu ou par treblement de terre, ou par violence exterieure. Le mesme changement arriva a la Pyramide qu' Auguste fit planter in foro marcant les heures du temps d'ieluy Prince, & du temps de Pline tout se trouvoit au rebours, comme ainssi soit que la place ou estoit la Pyramide fust au niveau lors que Pline escrivoit, & la Pyramide n' estoit bougee de son pied, ains demeuroit a plomb, comme du temps d'Auguste. Qui est cause de cela, sinon la mutation de la ligne meridiane ? & qui de la mutation de la ligne merdiane, que la mobilitè des poincts æquinoctiaux ? I' ai autresfois dressè une petite diatriba de ceste histoire laissant les demonstrations aux Mathematiciens, a qui appartient de chercher la raison des processions æquinotiales, & laisser la fable du mouvement de la huictiesme sphere. Doncques, Monsieur, ie suis tresaise de vostre louable entreprise, & que vous suives la Periode Juliane, sans laquelle on ne fera iamais rien qui vaille en l' astronomie ni en la Chronologie. Les malins esprits, assavoir les ignorans l' ont asses blasmee. Mais il y en a qui commencent a s'appercevoir de la grande utilitè qu'elle apporte a ceux, qui traictent la matiere dont vous faictes profession : combien qu' a mon aduis c' eust estè mieux de commencer par le premier an de la dicte periode, pour y comprendre ce que les Ægyptiens ont supposè avoir estè devant le temps, que Moyse nous propose. Somme toute, puis que vous vous aides d' icelle, il falloit necessairement accomoder le commencement de vos supputations au commencement d' icelle. Mais d' autant que vous aves vos raisons, ie m' en rapporte a vostre discretion. Quant a l' Eclipse de la conception de Romulus ie n' ai poinct failli. Car tant s' en fault que in XXIII. Choiac defecerit Sol, anno primo Olympiados secundæ ut ne luminarium quidem conjunctio fuerit. Neomenia primi mensis Elidensis dicti anni concurrebat cum XXIIII. Julii. Olympias secunda acta est 3942. Periodi, VII. Augusti aureo numero IX. At novilunium eclipticum, cujus meminit, aut quod habebat in animo Tarrutius contigit anno quarto Olympiadis primæ, eodem Periodi Julianæ, diebus XLIIII. ante secundam Olympiadem. Duplex fuit error Tarrutii : & quod annum quartum primæ Olympiados pro primo secundæ acceperit, & quod dixerit defectionem illam Solarem fuisse παντελῆ, quæ admodum exigua fuit. Sed neque illa quæ admodum exigua fuit. Sed neque illa quæ contigit anno Periodi Julianæ 3998. conferenda cum ea, quæ contigit anno sequenti 3999. Mai XXVI. sed Romulum ea mori oportuisse, aut ea quæ accidit anno 3942.

Lib. 36. c. 10.

Vide cal. nost. & Rom. pag. 67.

con-

conceptum fuisse, non magis concedam, quam reliqua Astrologorum commenta, quæ passim in libris veterum leguntur. De anno veteri Romanorum quo minus aliquid certi afferre possimus, in causa est, tum pontificia licentia intercalandi extra tempus suum, tum mutatio Neomeniæ anni propter religionem Nundinarum. Hoc certò affirmare possumus, initium habuisse a VII. Januarii Juliani, ut vetustissimum Gamalionem anni Attici, & præterea Lunarem non potuisse esse, ut qui constaret 355. diebus & alternis bienniis nunc XXIII. nunc XXII. Mercedinos intercalando, contingeret Olympicam tetraeterida quæ mere lunaris erat, superari a quadriennio Romano, diebus solidis XVIII. Neque igitur annus veterum Quiritum potuit esse lunaris, quum uno die major fuerit Lunari, & quod caput est, menses ὑπερημέρυς habuerit IIII. Martium, Maium, Quintilem, Octobrem, unum etiam mutilum Februarium. Neque ejus quadriennium Olympicæ tetraeteridi conveniret, neque lustro Juliano, quod est dierum 1461. Romanum 1465. ut cogerentur unum Marcedonium anno XXIIII. omittere, teste Livio. Ineptissima fuit illa anni forma, si quæ alia. J'ai beaucoup de choses davantage a vous escrire: lesquelles ie remets a un autre temps, pour eviter prolixitè. Tant seulement ie vous prie de haster l'edition de vos Tables astronomiques avec une bonne practique, contenant canons ou propositions avec leur exemples a chacune. Car l'omission des exemples a rebutè beaucoup de bons esprits, mais impatiens, qui sans exemple ne peuvent comprendre les preceptes. Et on ne leur doit point refuser cela. Je salue le tresdocte Ubbo Emmius, duquel, comme tous hommes de bon esprit, je fai grand estat. Ie prieray Dieu,

Monsieur vous mantenir en sa garde. De Leyden ce XIX.
Mars Julien, CIↃ. IↃ. CVIII.

Vrẽ affectionnè a vous obeir

Joseph della scala.

JOHAN-

JOHANNIS SELDENI
DE ANNO CIVILI
VETERIS ECCLESIÆ,
SEU
REIPUBLICÆ JUDAICÆ
DISSERTATIO.

PRÆFATIO.

Scribendi ansa *&* causa. *De* Existimatione, *ac* Autoritate *eorum*, unde desumta *est* Dissertationis *materies*, *deque ejusdem* Usu.

QUÆ de Judaica Temporum Disciplina, atque Observatione prisca, apud magistros Chronologiæ technicæ primarios, sive utcunque occurrunt, Genere cernuntur in duplici. Aut in eo, quo Cyclica asseritur, seu quæ certis, ac in se post intervalla aliquot similiter redeuntibus periodis Cœlestibus, seu Astronomicis, veluti Jarchiniana, vel pro vario Opinionum simul, & Seculorum discrimine, Metonica, Calippica, Alexandrina, ejusmodi aliis coercetur. Aut in eo, quo perquam Vaga traditur, Cyclorumque cancellis omnino libera, suique adeo incerto cum quotannis, tum mensibus singulis (ob multifariam in Terris accidentium varietatem) dissimilis, ut futuram Anni alicujus, aut mensis in ea singularis quantitatem ante ipsum ejusdem exitum ad amussim prænoscere quiret mortalium nemo, magis atque Insulæ fluctuantis, aut Cometæ motum. De Genere heic priori, uti & de Calendario ei accomodo, fusius differuere *Paulus Forosempronienfis*, *Sebastianus Munsterus*, *Josephus Scaliger*, *Gilbertus Genebrardus*, *Jacobus Christmannus*, *Carolus Sigonius*, *Sethus Calvisius*, *Thomas Lydiatus*, *Augustinus Torniellus*, *Dionysius Petavius*, *Joannes Keplerus*, *Alphonsus a Caranza*, *Nicolaus Mulerius*, *Henricus Harvillæus*, *Joannes Morinus*, *Ægidius Bucherius*, *Samuel Petitus*, viri alii in Christianis celebres; haud parum interea quidem sæpenumero invicem dissidentes. Et præibant hisce Rabbi *Ori Ben Simeon*, *Abraham Zabalon*, Rabbi *Nabescon* seu *Nahasson*, præter *Maimonidem*, *Mosem Mikotzi*, Ritualium aliquot autores, aliosque in Judæis satis obvios. De Posteriori etiam Talmudici frequentius. Atque Christianorum etiam quos nominavimus nonnulli; sed ita ut leviori tantum brachio, ac perfunctorie nimis hi plerunque hoc tangant, nec tam ipsam Judæorum hac in re veterum disciplinam plene tradant, quam aliquantulum adumbratam, aut solum demirati (*a*) aut veluti fictam, ut interdum, negare, aut saltem plusquam par est aspernari videantur. Ne rationibus nimirum, seu inventis cujuslibet (pro sententiarum diversitate) Cyclicis locus alias minus haberetur idoneus. Quicquid item hoc de Genere narrant, id universum e *Talmudicorum* seu *Judæorum Traditionalium* scriptis hauriunt. Saltem Scriptum aliquod hac de re *Karæorum*, seu *Scripturariorum Judæorum* (qua de secta nos plura capite secundo) quantum memini nusquam adducunt; tametsi eorum etiam de calculo expressius subinde loquantur. Exercitationem quidem de eis integram, eorumque in-pri-

primis Ceremonias Paschales (quibus temporum ratio necessario accederet) ante decennium promisit *Joannes Morinus* (*b*). Sed nec dum typis fidem liberavit. Rationem autem afferit *Josephus Scaliger* [*c*] Neomeniarum Karæos diversam habere a Judæis cæteris. Easque illis puras putas esse Arabicas, nec a coitu Luminarium putari; sed a phasi Lunari, scilicet post coitum prima. Quæ reprehendit *Dionysius Petavius* [*d*] ut autorem nullum, aut suffragatorem præ se ferentia. Sed plane vera partim ibi dixit *Scaliger*, partim hallucinatus. Etenim cum Karæorum alii in Palæstina, seu Terra Sancta, degant, alii in Ægypto, Constantinopoli, terrarum alibi; verum quidem est Karæos, in Terra Sancta degentes etiam hodieque, idque ex disciplina avita, ab Lunari phasi (quoties ex tempore suo habere possit) menses auspicari, aut trigesimo primo a præcedente Neomenia, civili die eos incipere, adeoque incerto, quod diximus Temporum Observationis genere uti, nec Cyclicam aliquam, seu certo in se redeuntem rationem admittere; alibi vero degentes eodem ipso Cyclo decemnovennali notissimo, seu Hilleliano cum Talmudicis subniti, atque juxta eum Festa celebrare, mensibusque ac Neomeniis locum dare, nec a phasi putare. Talmudicis interea sive in Terra Sancta, sive alibi degentibus, antequam Synedrium Magnum inde prorsus evanuit, id est ante secula aliquot a Christo elapsa, genere posteriore, seu incertissimo illo, postea vero Cyclo jam dicto semper utentibus. Ac demum ex utriusque Sectæ, alias invicem haud leviter sæpe dissidentis, sententia, ac doctrina a Majoribus receptissima, palam fit, rationem illam incertissimam, atque e phasi lunari, & intercalatione, quam infra ostendimus, diversimode accidenti, nec raro plane arbitraria pendentem, Judæis veteribus, seu Utriusque Majoribus, id est Ecclesiæ, seu Reipublicæ Judaicæ veteri fuisse emino in usu. Quod ut luculentius studiosis pateat, cum ex optimis Talmudicorum commentariis editis, tum ex ipsis Karæorum hac de re disciplina, Scriptisque nullibi hactenus typis mandatis, rem toto veluti demensam horreo, visum est repræsentare. Ut nimirum, ita & firmior, & apertior fiat doctrina illa, de tam incerta annorum, mensimque ibi ratione haud quidem demiranda magis atque illa, quæ in veteri Roma, ubi *Pontificibus datum est negotium, eorumque arbitrio intercalandi ratio permissa. Sed horum plerique ob odium, vel gratiam quo quis Magistratu citius abiret, diutiusve fungeretur, aut publici redemtor ex anni magnitudine in lucro damnove esset, plus minusve ex libidine intercalando rem sibi ad corrigendum mandatam, ultro depravarunt*, quod ait *Censorinus* (*e*). Et de phasi Lunari ibi, alia habet *Macrobius* (*f*) mori Judaico non ita dissona. Quemadmodum vero id, de quo in Jure Cæsareo *Proculeianis* cum *Sabinianis*, in Theologia Romano-Catholicis cum Reformatis, Calvinianis cum Lutheranis, in doctrina Judaica Scholæ Hillelianæ cum Sammæana, aliisve id genus cum aliis convenit, id, inquam insigniori multo veritatis charactere apud homines eminere, admitti solet, quam quod pars inter hos alterutra, aut oppugnat, aut sola affirmat, & pro indubitato quidem inde non raro sumitur; ita de consensu heic Sectarum, quas diximus, binarum illustrium toties invicem alias discrepantium, Scriptisque pugnantium, merito in re cum ad sacrorum suorum regimen tum ad mores civiles adeo spectante, est statuendum. Harum neutra de usu vetusto dubitat, utraque pariter asserit; utcunque altera (Talmudica scilicet) postquam Synedrium Magnum desiit, cyclum adhiberi velit Hillelianum, idque ubique Terrarum; altera (seu Karæi) Cyclum hunc intra Terram Sanctam admitti nolit, vetustam illam avitam, ac incertissimam Temporum rationem ibi semper retinens, alibi vero Hillelianum pariter amplexa.

Honore autem, Existimatione, Autoritate, uti & Vetustate Talmudicos Karæis nunquam non præcelluisse, satis est receptum. Etenim hi Sadducæorum propago [sic vulgo (*g*) credi[illegible]] quorum initia sub ann[illegible] Christi 130. collocari sol[illegible]. Illi vero longe antiquiores, atque ex eis Pharisæi, ac Scribæ, *qui supra Cathedram Mosis sedebant*, & de quibus Christus ipse, stante adhuc Ecclesia, seu Republica Judaica: *Omnia* (*h*) *quæcunque dixerint vobis servare, servate, & facite*. Atque expressim Judaicæ Religionis ἡ ἀκριβεστάτη αἵρεσις (*i*) *secta exquisitissima*, seu *exactissima* Pharisaica dicitur *Paulo Apostolo*, qui & eorum in scholis ad Gamalielis (*k*) Talmudici pedes educatus. Quinetiam quoties in Moribus, Ritibus, Sententiis, atque Interpretationibus receptis Ecclesiæ, seu Reipublicæ Judaicæ eruendis, docendisque cordatius ad Christianismi, utpote inde primo orti, res illustrandas, riteque dignoscendas, idque meritissimo, satagunt

gunt Scriptores Christiani celebriores, Talmude plerunque Babylonio (subinde etiam; sed raro nimis Hierosolymitano) & Talmudicorum, qui recentiotiores sunt comentariis, veluti quibus autoritas in hisce amplissima tribuenda, neque Karæorum scriptis omnino ferme solent uti. Et quam clara sane, quam necessaria, quam ingenuis universis grata inde, atque exoptatissima sæpe lux! Utputa, in probe decernendo quinam *Ritus*, & *Forma primæ Cœnæ Dominicæ*, qualisnam in Ecclesia illa olim fuerit, ac quotuplex *Excommunicatio Forensis* (seu ex sententia aliqua humana,) quid Ἀποσυνάγωγος, seu *extra Synagogam fieri*) in quibus ibi singularis civilis tantum consortii cujusdam privatio erat; sed non omnino Templi Sacrorumve usus interdictio; nisi, ut interdum ex accidenti, quoties carcere quis nimis contumax impediretur) Quid *Absolutio*, quid *Synagogæ*, quid *Ecclesiæ*, & in eo, *Si Ecclesiam non audierit*,) quo alii Audientiam intelligunt Episcopalem, Christianorum Presbyteralem alii, alii eam, quæ est Congregationis, seu populi alicujus integri Christiani, alii Pontificiam, uti & *Hieronymus Xaverius* Jesuita, qui in Historia Christi *Acabaro Mogolensium* Imperatori Persice conscripta (*l*), pro *Dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit &c.* substituit

بسر دلر جماعت كوي واكر لنرو نيز نشنوب *Principi Ecclesiæ dic; & si nec illum audierit &c.* cum revera, juxta linguam, & mores, tempore Christi in usu, ac Doctrinam Talmudicam, *Ecclesia*, seu *Synagoga* id est עדה & קהל quæ vocibus illis apud Mosem, reliquosque prophetas, explicantur, tum pro Synedrio (*m*) sumantur Judaico, sive Magno, seu Septuaginta unius-virali, sive Minorum aliquo, seu Vigintitriumvirali, scilicet ex certo personarum qualiscunque tribus Israeliticæ, sed interim rite in facultatem judiciariam Ordinatarum, numero constante, adeoque pro Civilibus plane reipublicæ illius Tribunalibus, tum pro numero Hominum Denario (*n*), seu qui *Plurium* ibi nomine venit, quorum plane nihil Audientiarum, quas diximus alicui analogum fuit magis atque Ἐκκλησίας, γερυσίας, seu Συνέδρια vocabulum apud *Xenophontem*, *Thucydidem*, *Pausaniam*, alios, usurpatum pro legitima concione, cœtu, seu collegio, id est parte aliquota populi selecta, ac civiliter congregata) Qualia ac Quotuplicia ibi *Judicia*; Quid *tanquam Ethnicus*, seu *Gentilis*, & *Publicanus* haberi (Nominum Par, quo simpliciter sumto, ut extra mores mere Judaicos, eosque quatenus Christianismo solum præibant, haud ulla tunc existimationis sequioris, nedum Infamiæ nota irrogabatur, ita neque intra mores illos, aliter atque Gentili, qua simpliciter Gentili necdum in Judaismum recepto, fraternitas Judaica, ejusque effectus singulares, Publicano vero utpote molestiori imperii quod gravate ferebatur Romani instrumento, ideoque cum peccatoribus insignoribus non semel pariter in Evangelio censito, etiamsi Judæus esset, effectus ejusmodi fraternitatis aliquot, arctiorque amicitiæ conjunctio denegabantur; Huic interea omnimoda, si Judæus esset, aut Justitiæ Proselytus, cum Judæis reliquis, sacrorum, illi autem Sacrorum Gentilibus in Templo propriorum, licet non ipsorum Judaicorum, libertate nunquam non permissa) Quid sceleratorum aliquot generum *abscissio*, *exterminium*, seu *Ablatio* quam כרית vocitant, quæ cælitus perpetuo expectanda, nec ad humanum omnino attinuit judicium: Quidnam *Potestas*, seu *Facultas* (conferri, seu expressim donari solita) *Ligandi*, & *solvendi*, id est רשות להורות באיסור והתר *facultas decernendi*, explicandi, interpretandi, declarandi, *de ligato*, & *soluto*, quod plane millies in Talmudicis, ex vetustissimo Ecclesiæ illius usu denotat quid veritum ex lege sacra, quid permissum; (quemadmodum & Græcis (*o*) scimus Δῆσαι quod ligare est, etiam *interdicere* sonare, & Λύειν quod est *solvere*, etiam *permittere*, seu obligationem, sive auferre, sive nondum inductam monstrare, aut asserere) adeoque ad Docendi, seu Interpretandi, seu Theologiæ Præceptivæ) ut *Præceptiva Philosophia*, & *Præceptores*, qui præcepta tantum docebant, latinis (*p*) dicti) munus solum ibi attinuit, quo nempe in ipso Ordinationis formula solenni verbis expressis, non raro donabantur Presbyteri ii quibus, ut mos etiam alias ibi obtinebat, particulariter creatis neque in munus *Presbyterii*, seu *Doctoratus* ibi integrum, seu Judiciorum forensium administrationis facultatem assumtis, Casus solum Conscientiæ ex lege sacra placitisque majorum decidendi, seu sic de Jure publice respondendi illudque docendi Potestas conferri solebat (de hujusmodi Decisionibus integer extat in Corpore Talmudico titulus הוריות *Horajoth* dictus)

ctus) Quinam & Quales ibi simpliciter *Presbyteri*, aut in *Presbyteratus* integri dignitatem seu universaliter creari soliti, id est Divini pariter, atque Humani Juris scientes (quemadmodum in Roma Veteri (*q*) Jurisprudentes) publice, & ritu solenni ab ante creato aliquo agnosci; Qualisnam ille ritus, atque *Manuum impositio*, qua plerunque creabantur Presbyteri ibi omnigeni; atque innumera alia. Quorum sane scientiam genuinam, quatenus studiis Christianis, aut prævia olim fuerit, aut eximium nunc est, aut esse potest explicandi instrumentum, adeoque doctrinam Talmudicam (id est primarias, seu veteres Jurisprudentiæ simul, ac Theologiæ illius Ecclesiæ seu Reipublicæ Interpretationes unde scientia illa eruenda) quotquot, sive per fastidium, sive per contemtum, sive, quod crebrius fit, per ignorantiam simul, ac desidiam pervicacius neglexerint suo solum, suique similium ingenio ac doctrinæ modulo, quantuluscunque fuerit, innitentes, tum misere falli solent, tum perniciosius fallere. Neque aliter ferme atque si quis Geometriæ ignarus ausu temerario Opticen, aut harum alterutrius nescius Astronomiam edoceret, aut hujus denique expers, artem cœli judiciariam, Divini instar, ridicule nimis venditaret. Specimina autem satis ampla singularis Talmudicorum, apud Christianos Scriptores celebriores, Existimationis (sive in Judaismo refutando, sive in Christianismo firmando) habes cum in Romano Catholicis tum in Reformatis. Ut vetustiores illos, *Hieronymum a Sancta fide*, *Nicolaum Lyranum*, & *Joannem Bachonem* nostratem prætercam; in Romano Catholicis sunt quibus sola sectæ hujus Scripta usui fuere maximo, *Petrus Galatinus*, *Paulus Riccius*, *Petrus Brutus*, seu *Catharensis*, *Victoria Porchetus*, *Paulus Burgensis*, *Paulus Forosempronienfis*, *Gilbertus Genebrardus*, *Angelus Caninius*, *Nicolaus Serrarius*, *Philippus Aquinas*, *Antonius Giggæus*, *Dionysius Petavius*, *Joannes Morinus*, *Gilbertus Gaulmin*, *Simeon de Muys*, *Aloysius Novarinus*, alii; in Reformatis, *Sebastianus Munsterus*, *Joannes Capnio*, *Paulus Fagius*, *Cunradus Otto*, *Joannes Mercerus*, *Josephus Scaliger*, *Joannes Buxtorfius* pater, ac filius, *Isaacus Casaubonus*, *Joannes Drusius*, *Sixtinus ab Amama*, *Petrus Cunæus*, *Gulielmus Schickardus*, *Hugo Grotius*, *Joannes Cochius*, *Constantinus L' Empereur*, *Claudius Salmasius*, *Joannes Cameron*, *Ludovicus Capellus*, *Samuel Petitus*, *Joannes Ritangelius*, aliique; inter quos sane locum etiam merentur non postremum *Henricus Ainsivorthus* & *Joannes Vvemesius* Anglice plurima docentes ex Talmudicis; qui etiam subinde cum *Baronio* tum *Bezæ* opem præstant singularem. Ubi igitur dissidium inter Sectas, quas diximus, Talmudicis potius adhærendum, idque ex doctissimorum tot, illustriumque virorum sententia, qui se toties ab illis edoctos agnovere, dissonantia interim Karæorum scripta insuper habentes. Saltem neutiquam sunt ita solliciti de eorum placitis, quæ sane cum Talmudicorum eadem sunt crebro ipsa; istis ex ipsis Scripturæ visceribus suisque interpretamentis non raro idem ipsum docentibus, quod hi ex avita solum petunt traditione. Qua in re sane imitatoribus inter Christianos neque hi, neque illi carent.

Quod autem ex utrisque heic præstitum est, in tricis, nugisque tantum Chronologicis versari, adeoque nec in se operæ pretium forsan cum morosioribus aliquot tum delicatioribus habere ullum videatur. Certe quisquis pro nihilo censeat, accuratius edoceri.

Primo, qualisnam singularis Annorum, Mensium, Festorum, adeoque Temporis omnimodi ratio, in Ecclesia, seu Republica illa divinitus instituta, legisque sacræ verbis, ac receptissimis Jurisprudentum, ac Theologorum, ejusdem sententiis explicata fuerit; qualis item in reliqua Asia, Ægypto, Africa, Græcia, Italia, alibi per orbem terrarum in usu inter Judæos dispersionum, qui numerosissime passim sub Christi maxime tempora creverant, ut scimus ex *Dione*. *Martiale*, *Juvenale*, *Seneca*, *Rutilio*, *Tacitio*, aliis; quo & inprimis spectat illud *Horatii Lib.* 1. *Sat.* 4.

--- Nam multo plures sumus: ac veluti te
Judæi cogemus in hanc concedere turbam;

id est, Proselytum, ut secta illa numerosissiam solet, etiam renitentemsuadendo faciemus.

Secundo, ejusdem ibi usum dum D. N. Jesu Christus ipse in terris, adeoque eum ipsum (quod satis cosequitur) eum observasse.

Tertio, primitivarum Christianorum maxime ex Judæis Ecclesiarum, veluti Hierosolymitanæ, aliarumque id genus pariter inter Gentiles sequacium, mores Judaicos, diu retentos, juxta rationem hanc etiam formatos esse.

Quarto, Æquinoctii verni in Pascha-

chate rite quotannis designandi tempus apud Christianos causam, ac originem.

Quinto, plane frustranea esse (nam & consequitur etiam hoc) Chronologorum maximorum argumenta, quibus nimio cum sudore contendunt, ex Cyclica, seu Astronomica temporis, apud Judæos, ratione, adeoque ex decimaquarta Lunæ in ipsa passione Dominica (quasi illa die decimoquarto a Synodo Naturali aliterve Astronomice evenisset) vera Passionis, Paschatum in Novo fœdere, ac demum Nativitatis, retro putando, tempora eruere.

Sexto, certam mere Judaici alicujus (ante cycli Hilleliani usum) labentis Anni Mensisve quantitatem, seu in diebus Julianis initia aut dies eorum alios Julianis respondentes, nemini dignosci omnino posse, nisi Calendarium ejusdem singulare, aut quod tantundem suppleret, ob oculos positum habeat, (quale nullibi reperitur) adeoque scire plane mortalium cuiquam nequire, quod viri tot illustres se scire perperam existimant.

Quisquis, inquam, horum, aliorumque ex hisce subinde non ita levis momenti pendentium cognitionem, velut nihili, nec opera, & oleo omnino dignam æstimet, vereor sane ne is simul non modo plurima ignaviæ portentosa de seculis ante actis somnia, suavesque (sed sæpe fateor non ita inutiles) sciolorum, sive hallucinationes sive simulationes pronius multo quam par est admittat, seu etiam eas ingenuæ, nobiliori, diffusiorique disquisitioni, veræquæ ac solidæ inde solum orituræ disciplinæ frequenter nimis, sive per incuriam, sive per ignaviam, ne quid gravius dicam, anteferat.

Quod si, ut non raro, objiciatur, ipsum corpus utrunque Talmudicum aliquot seculis ævo, quo, sive floruit, sive stetit Ecclesia, seu Respublica Judaica, recentius fuisse compositum, adeoque nec fidem ideo alterutri, nedum commentariis Rabbinicis inde natis, habendam; næ is qui hac ductus ratione ita sentiat, necesse est, ut ratione non dispari, nec Digestis Juris Cæsarei, nec Codici Justinianeo credendum putet in Sententiis, Rescriptis, Sanctionibus innumeris, Justinianum ipsum tanto intervallo antevertentibus, nec Theodosiano in iis, quæ Theodosio ipso vetustiora, nec demum Historicis ullis præter Sacros ipsos, aut qui res gestas moresque sibi plane coævos, aut tantum non proximantes tradidere. Sed immane quantum videtur interea mirum, homines reperiri, qui eo vecordiæ insolentioris devenerint, ut, in Priscæ, atque Alienæ sibi Ecclesiæ seu Reipublicæ, Jure, ac Moribus discutiendis, definiendisque, novitiis, temerariis, jejunisque sui ipsorum, per tot secula, totque intervalla distantium commentis quicquid ejusdem Cives veteres, Jurisconsulti, ac Theologi a Majoribus acceptum fideliter scriptis mandarunt, audacissime postponant. Quod haud aliud est quam, aut miserum nesciendi, aut fallacissimum scientiæ larvam obtendendi studium.

(a) *Videsis* Jos. Scaligerum *lib.* 2. *de Emend. Temp. pag.* 100. *& lib.* 3. *Can. Isag. pag.* 266. *&* 276. Ægidium Bucherium *de Paschali Judæorum Cyclo cap.* 5. Dionysium Petavium *lib.* 2. *de Doctrina Temp. cap.* 26. *& ad* Epiphanium, *hæres.* 51. *pag.* 151.

(b) *In Indice Capitum posterioris part. exercit. Biblici exercit.* 4.

(c) *Lib.* 2. *de Emend. Temp. pag.* 144.

(d) *De doctrina Temp. lib.* 2. *cap.* 55.

(e) *De Die Natali cap.* 20.

(f) *Saturnal.* 1. *cap.* 15.

(g) *Vide Dissert. hujus cap.* 2. *&* Frederic. Spanhemi *Part.* 2. *Dub. Evangelic.* 38. *& part.* 3. *Dub.* 28. *&* 29.

(h) *Matth.* 23. 2.

(i) *Act. Apost.* 26. 5.

(k) *Act.* 22. 3. *& vide* I. Buxtorf. *in Abbreviaturis, lit.* ר.

(l) *Pag.* 371.

(m) *Lev.* 4. 13. 14. 15. *Numer.* 35. 24. 25. *Ps.* 82. 1. *&c. Misn. & Gemar. tit.* Horajoth. *cap.* 1. *&* 2. *tit.* Sanhedrin. *cap.* 1. Maimonides *Halach.* Shagagoth. *cap.* 12. *&* 13. *&* Maigsha Korbanoth. *cap.* 1. *Moses Mikotzi Præcept. affirmat.* 217. *&c.*

(n) *Vide Misn. tit.* Megillah *cap.* 3. *& it.* Sanhedrin. *cap.* 1. *&c. &* 10. Cameron. *&* Hugonem Grotium *in Matth.* 18. 17. *&* Maimonidem *in Canonibus Ethicis, seu Halach.* Daioth. *cap.* 6.

(o) *Vide* Eustathium *&* Didymum *in illud Iliadis* Σ. ἐμῶ δὲ δῆσεν Ἄρῆς ἀλκτῆρα γενέσθαι *Inscriptionem Isidii apud* Diodorum Siculum *lib.* 1. *&c.*

(p) Seneca *Epist.* 94. *&* 95.

(q) *L.* 4. *D. tit. de Justitia & Jure, & vide* Brisson. *Select. ex Jure Civili, lib.* 4. *cap.* 16.

JOHANNIS SELDENI DE ANNO CIVILI VETERIS ECCLESIÆ, SEU REIPUBLICÆ JUDAICÆ DISSERTATIO.

CAPUT PRIMUM.

Annorum & Mensium *apud veteres* Judæos, *tum* Naturalium, *tum* Civilium, *indicatio generalis*.

Dierum veteribus Judæis, uti & hodiernis, Civilium, ita proprie dictorum, revolutio a vespera ad vesperam fuit, ita ut Nox præcedens, integra diei naturali proxime insequenti conjuncta, Civilem perpetuo conficeret. Annorum autem, & Mensium ratio item erat, quemadmodum etiam apud Christianos, aliosque, alia Naturalis, Civilis alia. Naturalis, seu Astronomica, Mensem Lunari a coitu ad coitum motu definitum, seu synodicum, dierum constituit 29. ac horarum 112. præter partes aliquot ad horam ferme excrescentes. Duodecim Menses sic putati, seu Annus eis Lunaris, dies habuit 354. & horas ferme novem. Annus solaris illis erat, uti & aliis plerisque Astronomice putantibus, dierum 365 præter quadrantem, aut circiter, unde excessum vides, supra Lunarem, dierum undecim, quatuor aut circiter horis demtis. Nam de partibus minutioribus sollicitius heic agendi locus non est. Naturalem hujusmodi calculum, motuumque ad eum rite ineundum cœlestium apices docuisse (*a*) ajunt majores suos, maxime Isacharitas, *qui habebant cognitionem, & intelligentiam temporum, scientes quid faciendum esset Israelitis*, ut in Paralipomenis (*b*) legitur. Et Hieronymus ibi in Quæstionibus, & Traditionibus Ebraicis; *De filiis Isachar viri eruditi, qui norunt singula tempora. Ipsi enim erant Doctores, Computatores, & Magistri, sive ad festivitates celebrandas, sive ad cœtera. Et ideo dictum est in benedictione Isachar, supposuit* (*c*) *humeros suos, & factus est tributis serviens*. Unde & illud R. Samuelis כי יששכר עלה לרקיע והביא אלף ושמונים חלקים *Isacharem ascendisse in firmamentum, & secum deduxisse* (in mortalium usum) *partes* 1080; illas nempe in Judæorum computo non minus celebres, quam Sexagenas apud Græcos, aut Latinos. Hyperbole est manifesta de singulari Tribus illius in re Astronomica peritia. Sed ante secula multa Isacharitarum qualescunque fuerunt hac de re libri periere. Saltem ad manus suas non devenisse fatentur Magistri celeberrimi, Græcorum, seu Paganorum veterum calculo quidem, seu mathesi utentes, sed majorum suorum haud ita dissimilem, aut imparem fuisse interea statuentes. Quin & illud Mosis, (*e*) *Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis*, seu *iu oculis Gentium; ut audientes universa pracepta hæc dicant: En populus sapiens, & intelligens &c.* ita interpretantur ut *Sapientiam* & *Intellectum* ibi sumant (*f*) pro חישוב תקופות ומזלות *calculo revolutionum partium Anni, & Syderum*. Unde etiam a seculis rationem hanc naturalem vetustissimis sibi derivant, sed ut scholis, ac civilis rationis artificum studiis inservientem, atque auxiliarem, nec per se, ac simpliciter omnino usui populari aut civiliter adhibitam. Civilis Mensium ratio alia erat qua eorum in contractibus, pactis, re nuptiali, puerperio, ablactatione id genus aliis præcise dictorum usus, alia qua Annum complebant, ejusve fuere partes. Modo priori, rotundus dierum Triginta numerus mensis

ſis eſt paſſim Magiſtris, adeoque tempus trimeſtre nonaginta: Poſteriori vero, nunc 29. nunc 30. dies menſi Civili aliter, atque aliter aſſignabantur. Unde etiam nunc plures, nun pauciores habuit dies aunus Lunaris Civilis, juxta ſtatim oſtenſa. Neque enim, aut Solaris erat Civilis eorum annus. Nec interim negligebatur in ejuſdem diſpoſitione ſive Lunæ motus, cujus tamen menſura non aliter regebatur Annus Civilis, atque incertiſſimi quidam (nec ſane ii ita pauci) eventus admitterent; ut fuſius mox dicetur. Anni item initium aliud erat qua Feſtorum recurrentium, atque id genus aliorum aliquot ratio habita, aliud qua Jubilæi, ac anni Sabbatici inchoandi. Prius in Vere ſtatuebatur (*g*) ſeu ſub initium Abib, ſeu in Niſan, quod per tempus vernum vagari ſolebat, & τῦ ἔτυς ἀρχή, ſeu anni initium etiam a Fl. Joſepho (*h*) nuncupatur, uti quidem & Philoni (*i*) Poſterius in Autunno, ſeu Tiſri menſe qui a Niſan ſeptimus eſt. Atque alia item (*k*) fuere quoad agenda aliquot alia, ſingularia anni initia (quemadmodum & ſcimus fuiſſe apud veteres Romanos, hodieque apud Chriſtianos præter Kalendas Januarii) quæ tamen in dierum periodis, aut relabebantur, aut ſurſum protrudebantur, prout locum Nœmenia Niſan, ſeu verni menſis primi variatim obtinebat. Sed hac de re plura inferius.

(a) *Maimonides hal.* Kidush hachodesh *cap.* 17. §. 25.
(b) *Lib.* 1. *cap.* 12. 32.
(c) *Geneſ.* 49. 15.
(d) *Apud Abraham Zacuth in* Juchaſin *ſol.* 40.
(e) *Deut.* 4. 7.
(f) *Gemar. Babyl. ad tit.* Sabbath. *cap.* 7. *ſol.* 75. *& vide Moſem Mikotzi praec. affirm.* 47.
(g) *Exod.* 12. 2. *Num.* 28. 16. *Eſther.* 3. 7.
(h) *Antiq. Judaic. lib.* 1. *cap.* 4. *& lib.* 3. *cap.* 10. *alibi.*
(i) *Lib.* 3. *de de vita Moſis.*
(k) *Miſna tit.* Rosh Hashena, *cap.* 1. *& videſis* Hieron. *in Ezech. cap.* 1. Aben Ezra *ad Exod.* 12. J. Buxtorf. *in ſynagoga cap.* 12. *&* Menaſſeh Ben Iſrael *in Conciliat. ad Exod. quæſt.* 11. *præter Chronologos obvios.*

CAPUT II.

Judæorum, quorum Scripta legimus, Sectæ binæ. Talmudici, *ſeu* Traditionales, *&* Karæi, *ſeu* Scripturarii. *Utrorumque diſciplina heic adhibita.*

JAm vero genus eſt Judæorum, quorum ſcripta legimus, duplex. Alterum, Talmudici dici ſolent, ſeu בעלי הקבלה *Magiſtri Traditionum*, quos Traditionles vocabimus; Alterum, Karæi, ſeu קראים *Karaim*, id eſt *Scripturarii*, ſeu בעלי מקרא etiam & בני מקרא, id eſt, & *domini*, & *filii Scripturæ*; utpote qui rejectis Talmudicorum traditionibus, ipſas ſolum, quas ipſi exiſtimant, ex ſcripturæ ſenſu eruendas eſſe, ut ſatis manifeſtas interpretationes amplectuntur, inde nomen ſortiti. Genus prius eos continet Magiſtros (præter ipſos juris Talmudici Corporis utriuſque, Hieroſolymitani ſcilicet, & Babylonici, autores) qui commentarios ſcripſere Theologicos ſimul, & Juridicos ſatis numeroſos, Venetiis, Mantuæ, Cremonæ, Baſileæ, Cracoviæ, Pragæ, alibi typis editos, veluti autores *Sepher Siphri*, *Siphra*, *Mechiltha*, *Peſiktha Zotertha*. Rabbi Elieſer, autorem *Rabboth*, ſeu commentariorum ſic dictorum in Pentateuchum autorem *Hilcoth Gedaloth*, Moſem Maimonidem, Salomonem Jarchium, Aben Ezra, Kimchius, Nachmanidem, Abarbinel, Bechai R. Jehudam autorem *Sepher Muſar*, Abraham Zachuthium, autorem *Sepher Juchaſin*, R. Gedaliah ben Jechai, autorem *Sepher Shalsheleth*. R. Mordecai, Iſaac Ben Gerſom, autorem *Sepher Colbo*, *Sepher Corban* Aharon, Jacob Bar Salomon, autorem *Sepher Aiin Iſrael*, Moſem Cotzenſem, Rabbenu Asher, Jacob Ben Asher, Alpheſium, Jehudam Levitam, Joſephum Caro, Obadiam Bartenorium, & qui ſunt id genus reliqui non pauci, atque hi univerſi Phariſæorum ferme veterum, & Scribarum, qui Moſis cathedram (*a*) occuparunt, placita more ſuo tradunt explicantque, Traditionibus velut in Monte Sinai Moſi, a Numine receptas refertiſſimi. Paſſim apud illos Traditiones hujuſmodi הלכות למשה מסיני *Traditiones Moſi e Sinai* nuncupantur. Poſterius genus, ſeu Scripturarii, propago Talmudicis habentur Sadducæorum; adeoque eorum initia ab illis tribuuntur tempori Joannis (*b*) Hyrcani Judæorum Principis, ſub annum 130. ante Chriſtum incarnatum. In Ægypto, Palæſtina, Conſtantinopoli, ex Scripturariis hujuſmodi habentur. Ipſi autem viciſſim (quale inter ſectas nimium fieri ſolet) Traditionales tunc primo inclareſcere cœpiſſe, contendunt, præcipuumque eorum autorem fuiſſe Rabbi Simeon Ben Shatach, nominis in utroque Talmude celeberrimi. Summa nempe illum gratia apud Hyrcanum (cui ſoror ejus nupta) cum diſcipulis ſuis pollentem ſimplicitati Scripturæ, & genui-

genuinis ejusdem interpretationibns legem Oralem seu Traditiones Talmudicas fidentium tunc primum commiscuisse seu adjecisse. Sic Rabbi Eliah Ben Moseh Scripturatius, de Simeone illo locutus; אח אשת ינאי חרש דרת אחרת לפי דעתו ומוסף על הכתוב *frater uxoris Joannis novavit Disciplinam aliam juxta sententiam suam, & Scripturæ adjecit*; id est, התורה שבעל פה *Legem Oralem* ut expressim idem Eliah. Libri Scripturariorum, quantum hactenus ediscere potui, admodum sunt pauci. Nec quidem typis impressum alium mihi videre contigit præter unicum illum שער יהודה dictum, seu *Portam Jebudæ*, qui totus est על עניז עריות *de Incestu, & concubitu illicito*, autore Rabbi Jehuda Poki מערת בני מקרא *ex cœtu*, seu *secta Judæorum Scripturariorum*. Editus est hic Constantinopoli anno Mundi juxta eorum calculum 5342. seu Christi 1582. Neque alius omnino Judæi alicujus Scripturarii codex manuscriptus ad manus meas pervenit, præter jam memoratum Eliah Ben Moseh, qui & subinde (*c*) se vocat בכ״ר לעיה מכנדייא *Filium bonorati Rabbini Moseb Candiensis*, forte pro *Certensi*. Scripsit ille Tractatum ex receptissimis sectæ suæ sententiis desumtum, ac in סדרים *Sedarim*, seu *Ordines* distributum, quorum primus est בזמנים *de Temporibus*, adeoque de Die, Nocte, Septimana, Mense, Anno. Et inquit שהמצות תלויות בזמנים ידועים להיות כנוז בקר וערב ויום ולילה וחרש ושבוע ושנה על כז ראוי לנו לבארם תחלה קודם תחלונו לבאר במצות התורה. *Cum præcepta, ex temporibus notissimis, veluti matutino, vespertino, Die, Nocte, Mense, Septimana, & anno pendeant, visum est nobis ea explicare, antequam explicationem præceptorum legis aggrediamur*. Ordo ejus secundus est de Sabbato, Tertius de Paschate: Quartus de festivitate Paschali: Quintus de ea, quæ est Septimanarum, sextus de Incestu, seu concubitu illicito, sed mutilus. Nec plura habentur in exemplari, quo utor. Floruit sub annum 240. chiliadis Judaicæ sextæ, id est Christi 1480. Mosem Maimonidem, Aben Ezra, Levi ben Gersom, Traditionalium alios subinde citat. Byzantii, aut loco aliquo non ita inde dissito scripsisse eum, vix dubito. Nam Tabulas Astronomicas in calculum motuum Solis, & Lunæ constructurus, ait (*d*) se operaturum באופק קושנדינא מסכים לדעת אלבאתני *ad latitudinem*, seu *Horizontem Costantinopolis*, *juxta doctrinam Albatenii Arabis*, quia insignis hisce in rebus apud Judæos existimationis alibi, (*e*) etiam apud ipsos habetur testimonium luculentum. Autoribus utitur ille, scriptor quidem diligentissimus, & eruditus, subinde Scripturariis, veluti Rabbi Levi Ben Japhet, Rabbi Jehosua, Rabbi Aharon. Neque enim a titulo Rabbi, aut Rabenu abstinet quoties de suis loquitur, utcunque apud Benjaminum Tudelensem in Itinerario, aliosque (*f*) non semel sic distinguantur invicem רבנים, & קראים, seu *Rabbini*, & *Scripturarii* perinde, ac si hos titulo illo neutiquam insigniri solitos, velint. Forte quidem Benjaminus ille, Traditionalis ipse Judæus, Scripturarios ejusmodi dignitatis nomine a se honestandos noluit, utcunque ipsi inter se eo uterentur. Anne potius ex more obtinuit Traditionales eo nomine, seu titulo magis quam Scripturarios innotuisse? utrisque interea eo insigniri solitis. Nam dissimulandum non est, Scripturarium nostrum ipsos Traditionales, seu eorum sectam generarim interdum (*g*) sed raro satis, רבנים *Rabbinos* nuncupare. Quando scilicet eo solo vocamine, a secta sua discriminatos eos vult; tametsi dum suos pariter, ac Traitionales memorat, Rabbini nomen utrisque indiscriminatim tribuat, adjecto subinde etiam non minus his quam illis formula illa pietatis honorariæ solenni זכרונו לברכה *memoria ejus sit in benedictionem*. Unde ediscendum haud ita semper, inter Sectas hasce intestinum exerceri odium; qua de re obiter scriptores Christiani. Quemadmodum autem Traditionibus adhæret genus heic alterum, sic alterum Interpretationibus, rejectoque quod traditur, quatenus traditur, illud inptimis profitetur (*h*) כל הערקה שאין לה סיוע מן הכתוב היא בטלה *Interpretationem*, seu *disciplinam omnimodam neutiquam in Scriptura ipsa fundatam, vanam esse*. Sed interea cum Traditionum revera genus sit duplex; alterum quod Legis Oralis (seu Traditionum Mosaicarum) nomine venit, velut id, quod seorsim, atque extra Legem Scriptam per se traditum est; alterum quod Disciplinam, seu Interpretationem Legis illius scripta a majoribus traditam, seu qua illi præivere, complectitur; certe Scripturarii Judæi, dum genere posteriore solum utuntur, perplurima interim in eo admittunt quæ, quum placitis in priore genere receptissimis sint simillima, nec magis quam illa quidem, in Scriptura ipsa reperiantur, eo-

eorundem vim, ac ſupplent. Quale ferme etiam de Chriſtianis aliquot pariter, dicendum; qui dum Traditiones majorum, qua Traditiones, rejiciunt, Interpretationes tamen haud minus, nec aliter a ſacri ſermonis ſimplicitate quam Traditiones ipſas alienas, præ aliis ſibi optatiſſimas, enixius conantur adſtruere. De Judæorum ſecta utraque ſpecimen videbis etiam heic luculentum. Codicem Ms. Scripturarii quem dixi uti & alterum illum typis editum, perhumaniter mecum communicavit (& libentiſſime beneficium agnoſco) Radulphus Cudvvorthus Cantabrigienſis, multiplici doctrinæ reconditioris præſtantia morumque ſuavitate juvenis ornatiſſimus, qui etiam ex illo nonnulla oppoſitiſſime adhibuit ipſe, de phaſi Lunari & Calendario Judaico in libello ingenioſo, & pereruditо, de Cœna Domini, Anglice pridem (*b*) edito. Et primus eſt, ac ſolus quantum ſcio, qui inter Scriptores, autore illo omnino hactenus uſus eſt. Jam vero, quæ capite ſuperiore de Annis, & Menſibus Judaicis generatim indicatur, utriuſque ſectæ, tam Scripturariorum, quam Traditionalium, ſeu Talmudicorum diſciplinæ, ſatis ſunt coſona. Quomodo autem in Neomeniis conſtituendis, Menſibus diſponendis, Annis augendis, minuendiſque, ſive conſenſerint ſectæ hæ, ſive inter ſe diſcreparint, in ſequentibus, ex Talmudicorum ſcriptis, atque ex Eliah Ben Moſeh illo, qui ſectæ ſuæ perſonam heic neceſſario ſuſtinet, oſtendetur. Scripturæ autem loca quibus ſecta nititur utraque ſunt notiſſima illa; de Luminarium creatione *ut eſſent* (*i*) *in ſigna, & iu certa tempora & in dies, atque annos*; de menſium, ac dierum in hiſtoria Arcæ Noachi (*i*) enumeratione; de primo anni menſe (*k*) præfigendo; de Paſchate adeoque menſe primo in tempore Abib (*l*) ſeu verno retinendo; de Neomeniis, ſeu Noviluniis peculiari ſacrorum genere celebrandis (*p*) aliis ejuſmodi in Pentateucho obviis, quorum aliqua etiam mox allata. Teſtimonia autem, ſeu ſcripta Talmudica unde ea, quæ de re ipſa tradimus maxime hauſta ſunt, heic ſimul potius indicare viſum eſt, quam abſque operæ pretio aliquo, margines paginarum ſæpe nimium repetitis eis fruſtra illinere. Ea maxime habentur in Miſnis, & Gemaris tituli *Sanhedrin* cap. 1. & tit. *Ros Haſchana* cap. 1. 2. & gloſſis, & commentariis in eaſdem, uti & ad *Exodi* cap. 12. in *Pirke*, ſeu *Capitibus* Rabbi Elieſer apud Moſen Maimonidem in Tractatu *Kidush hachodesh*, capite 1. 2. &c. uſque in 5. & diem 11. &c. & in eis quæ ibi fuſius adnotantur; apud Moſem Mikotzi in Præc. aſſirm. 47. Jacob Ben Aſcher in *Arba Turim* libro *Orah Chaim* cap. 47. ut ſcriptores congeneres, ſed notæ minores, prætermittam.

(a) *Matth.* 23. 2.
(b) *Vide Fl. Joſeph. lib.* 12. *cap.* 18. *& Rabbi Jehudam Levitam in* Sepher Coſri *orat.* 3. *ſect.* 65. *& Gem. Babyl. ad tit.* Kiddoſchim *cap.* 3. *fol.* 66. a Sepher Juchaſin *fol.* 15. (a) *item citata* Joanni Buxtorfio *in lexico Chaldaico, verb.* קרא *col.* 2114. *& tunc* Joſeph. Scalig. *de Emend. Temp. lib.* 2. *pag.* 143. *Elench. Tihæreſii cap.* 2. *Serrar in Minervali cap.* 11. *Joannem Ritangel ad lib.* Jezira *pag.* 33. *&c.*
(d) *Seder* 2. *in calce*.
(e) *Seder* 1. *cap.* 19.
(f) Tzemach David *part.* 2. *anno Chil* 5. 635. *ſeu Chriſti* 875.
(g) *Videſis* Joſeph. Scal. *de Emend. Temp. lib.* 2. *pag.* 143.
(h) *Seder* 1. *cap.* 12. *e conditione* 2.
(i) *Eliah Ben Moſeh ſeder* 1. *cap.* 15.
(k) *Loddini* 1642.
(l) *Geneſ.* 1. 14.
(m) *Ibid. cap.* 7. & 8.
(n) *Exod.* 12. 1.
(o) *Ibid.* 25. 15.
(p) *Num.* 10. 10. & 28. 11.

CAPUT III.

De Anno Communi, *atque* Menſium, *partim* Cavorum *partim* Plenorum duodecim *in eo diſpoſitione*, & Phaſis Lunaris *uſu*, *ac* Neomeniis, *juxta* Talmudicos.

ANnus Civilis, juxta Talmudicos, aut שנה פשוטה, ſeu *annus Communis* erat aut מעוברת, ſeu *Intercalaris*. Communem implebant Menſes duodecim, qui aut חסרים ſeu *Cavi* fuere, aut מלאים, ſeu מעוברים quod ſonat *Pleni*, ſeu *intercalaris*; id eſt, aut dierum 29. aut 30. Neque enim ullum admittunt fuiſſe aliud menſis genus. Cavos autem, & plenos, non ex certa aliqua in ſe redeuntis, ac ſui ſemper ſimilis (quemadmodum modum in computo noſtro, quem Eccleſiaſticum vocant) cycli ratione, aut præſcripto ſtabili faciebant. Nec omnino prænoſci quidem potuit Cavus an plenus menſis aliquis foret ante ipſum menſis exitum, ſaltem proximantem. Neomeniam enim Civilem docent fuiſſe ſemper, aut ipſam Lunarem, poſt ſynodum, ſeu neomeniam naturalem, phaſin, ſeu הראייה vocant, id eſt *viſionem*, aut initium, ſeu tempus veſpertinum diei trigeſimi primi a proxime antecedentis ſeu elabentis menſis Neomenia civili pu-

putati, quemadmodum & de Arabibus quoad phasim, Alfraganus; *voluerunt Arabes, a vespera diem auspicari, quoniam a phasi Lunari incipiunt numerare dies mensium*. Sub exitum igitur Mensis cujuslibet, sive a phasi Lunari id est visione figuræ ejus corniculantis, proxime præcedenti, sive a die postremo (qui semper, aut trigesimus erat, aut vigesimus uonus) superioris mensis nnmerati, diligentissime advertebatur, utrum in vespera, quæ mensis elabentis diem 29 secuta, trigesimum inchoabat, Luna e radiis solaribus emersa conspiceretur, nempe an post interlunium phasis eis extaret tunc Lunaris. Si phasis sic haberetur, solenni acclamationis more sanctificata Neomenia. Cavum faciebant mensem ex diebus illis 29. jam elapsis, a phasi illa proximum auspicantes; sin phasis eo tempore nulla, tunc adjecto die sequente, seu trigesimo, Plenus fiebat mensis, seu Dierum triginta, adeo ut Neomenia Civilis insequens in vespera diei proximi, seu trigesimi primi a proxime superioris mensis Neomenia numerati (nulla phaseos, in illa, habita ratione) initio collocanda foret. Id quod de Phasi dictum est, perpetuo, quoties habita est, juxta eos obtinuit. Quod vero devespera trigesima phasi carente regulariter pronuntiant, exceptiones recipit aliquas. Nempe qnoties constituisset illis, qui Calculo huic præfuere (de quibus mox) turbatum, aut incommode nimis dispositum iri anni præsentis rationem, si juxta frequentiam Lunaris post synodum tempore suo (id est die 30.) phasis defectus per aerem nubilum, aut imbres, aliasve ob causas accidentem, menses præteritos plenos facerent; integrum eis erat, usque receptum pro arbitrio tam Cavos facere quam plenos, eosque, sive continuos, sive alternos. Sed nullum ajunt Sanctificationis acclmationem accessisse Neomeniæ, seu mensis initio præter illud, quod a phasi, ut diximus, est designatum. Id est a Luna tempore suo, seu trigesimi diei vespera, seu initio in cœli conspicua. Cavos autem tunc maxime inseruere quando ex Astronomico calculo dignoscerent phasin (qua de re plura inferius) haberi potuisse, utcunque ab aeris caligine impediretur. Mensium Plenorum nnmerus sic ex arbitrio eorum, qui huic rei præerant pendens, ita ab ipsis corcebatur, laxabaturque, ut nec pauciores quam quatuor, nec plures quam octo, interponi ullo in anno Communi regulariter decernerent. Verba Misnæ (*a*) אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברים בשנה ולא נראה יתר על חמש quod tantundem sonat. Medius autem numerus, seu phases sex, adeoque menses sex Cavi, totidemque Pleni, annum Lunarem naturalem (horis demtis aliquot, & minutiis, quæ insuper accedunt) conficiunt, id est dies 354. Ex adjectione vero, qualem diximus, sive plurium plenorum, sive pauciorum, crescebat, minuebaturque variatim Annus Communis, ut in subjecta tabella.

Menses	*Pleni* 4 *Cavi* 8	*Pleni* 5 *Cavi* 7	*Pleni* 6 *Cavi* 6	*Pleni* 7 *Cavi* 5	*Pleni* 8 *Cavi* 4
1 Nisan	29	30	29	30	30
2 Ijar	30	29	30	29	29
3 Sivvan	30	29	29	29	29
4 Tamuz	29	30	30	30	30
5 Ab	29	29	29	29	30
6 Elul	29	30	30	30	30
7 Tisri	30	29	29	29	29
8 Marchesvan	29	29	30	29	30
9 Casleu	29	29	29	30	30
10 Tebeth	30	30	30	30	29
11 Sebat	29	29	29	30	30
12 Adar	29	30	30	30	30
Dierum summa	352	353	354	355	356

Ita intra hosce terminos regulariter vagabatur juxta Talmudicos Annus Communis. Nec exceptio adjicienda, nisi quoties, aut numerosiores forte phases cavos plures quam octo forte inducerent, aut necessitas aliqua anni extra ordinem intra suos cancellos retinendi accideret.

(a) *Tit.* Erarin *cap.* 2.

CA-

C A P U T IV.

De Mensium Legalium *Initiis* , seu Neomeniis *juxta* Judæos Scripturarios. *Eorum item sententia de* Cavis , *ac* plenis , *horumque numero in* annum communem *admittendo*.

ELiah Ben Moseh, Judæus Scripturarius , caput (*a*) habet בחרוש התורה ועת תחלתו *de Novilunio* , seu *Mense Legali* , *&* *tempore quo incipit*. Id est de Mense Judæorum veteri, ejusque principio . Opiniones aliquot, & argumenta recitans ad hunc modum tandem concludit סוף דבר חדשי התורה הם חדשי לבנה והטעם חרוש הלבנה והראותה בפאת מערב כפי מה שנודע לנו מסכל הירושה ומהקש כח הריבור ודזה הסכימו חכמים כלם בה ובמ *Ita plane statuendum est* , *menses Legis esse Lunares rationemque Novilunii* , seu *mensis initii in Luna* , *ejusque Phasi in plaga Occidentali esse positam quantum scilicet intelligere possumus ex eis quæ hæreditario* (per interpretationes avitas) *accepimus* , *aut diligentius quærendo edidicimus* . *Atque hac de re consentiunt* , *tum Traditionales Judæi* , *tum Scripturarii*. Concensere nimirum ita, ut hæc utrisque pariter esset sententia receptissima de Neomeniarum , & Mensium veterum illa in Ecclesia , seu Republica ratione. Etenim subdit multiplicia quidem hac de re placita fuisse, atque Sapientes , seu Theologos , & Jurisconsultos Judæorum opinionum , ut fieri amat , varietate subinde esse distractos, dum ab ipso Luminarium coitu alii a tempore quo radiis Solaribus occultari primo cœperit Luna, alii aliter mensem auspicandum esse voluerint . Sed vero inquit חכמינו קיימו הרעת האומרת שהתחלת החרש הוא משעה שתראה אחרי בא השמש: *Amplexi sunt Sapientes nostri sententiam illam qua definitur Neomeniæ initium esse*, *a tempore quo conspicitur Luna post Solis occasum*. Id est post crepusculi finem, quod occasum Solis sequitur. Nam caput habet integrum בקרוש החרש על פי חכמי קראים (*b*) *de sanctificanda Neomenia juxta disciplinam Scripturariorum*; ubi quod ante de die inchoando docuerat repetens , scilicet initium ejus, & vesperæ illius , quam tertiam vocant idem esse , seu מתחלת הערב השלישי *ab initio vesperæ tertiæ* diem semper incipiendum (scilicet tres juxta receptas etiam sectæ sententias. facit Vesperas , primam ab occidente sole ad occasus finem , secundam tempus crepusculi, tertiam tenebrarum initium, seu momentum quo finitur crepusculum) pergit, והוא עת התחלת החרש והנה בשת ההיא אם יראה החרש מקרשים היום ההוא *atque hoc tempus est initii Neomeniæ, quo si phasis habeatur*, *diem cujus hoc initium est* , *sanctificare solent*. Atque alibi (*c*) quidem de hujusmodi diei , seu vesperæ tertio initio verba faciens ait Talmudicis illud plane ante ignotum se eorum nonnullis ostendisse, ac assensum ea de re ab eis extorsisse. Atque inquit (*d*) Elia noster Ben Moseh אמרו החכמים למועדים שמש ירע מבואו והטעם עשה ירח למועדים בעת ביאת השמש דהוא תחלת הערב השלישי והטעם שהתחלת החרש הוא מערב השלישי שהוא מבוא השמש *Dicunt Sapientes*, illud (*e*) *Lunam fecisse* (Numen) *in solennitates* (seu stata variatim per menses tempora) *&* *Solem suum noscere occasum* , *denotare* , *Lunam facere solennitates tempore occasus Solis* (finiti) *quod principium est vesperæ tertiæ* ; *Atque initium Neomeniæ*, *seu mensis esse ab vespera tertia*, *quoniam tunc finitur occasus solis* . Hisce de Neomeniis juxta Scripturarios traditis, quæ cum aliis capite hoc allatis nec Talmudicorum disciplinæ sunt , si circumstantias aliquot satis exiguas demas, dissonæ (nam quæ gravioris sunt in utrisque sectæ dissensu circa Temporis calculum momenti seorsim mox dabimus) monet etiam idem Eliah שאין לך חרש פחות מעשרים ותשע יום ולא יתר על שלשים *non esse mensem cui pauciores quam dies 29. nec cui plures quam* 30. Quod non minus Scripturariis , quam Talmudicis receptissimum. Illi etiam non minus quam hi Cavos menses חסרים & Plenos מלאים nuncupant, adjiciuntque אין ראוי לעשות חרש חסר ולקרש יום שלשים אלא בראויה אמנם לעשות חרש מלא שלשים יום ולקרש שלשים באחר אין צריך בראייה *non oportere mensem facere cavum* , *ad diem sanctificandum tricesimum sine phasi Lunari*. *Sed vero ut fiat mensis plenus dierum triginta*, *&* *sactificetur dies trigesimus primus* , *phasi opus non esse*. Ubi sanctificationem sine phasi adhibendam esse , contra quam Talmudici admittunt, qua de re etiam mox plura . Quod vero ad variam mensium , sive cavorum, sive plenorum interpositionem attinet , sapientum sectæ suæ doctrinam ajunt esse, quoties per aeris nubila pluribus continuis mensibus Phasis haberetur nulla, fas esse continuos inde facere plenos menses, seu triginta die-

dierum singulos modo quatuor non excederent. Plures enim simul admittendos regulariter negant, argumento etiam ex illo, quod de Noacho dicitur sumto. *Mense secundo* (*f*) *in die* 17. *mensis ingressus est &c. in arcam*, & dein *in mense* 7. *die* 17. *ejusdem mensis arca quievit super monte Ararat*; interjecto illo, *& cœperunt aquæ minui* מקצה חמשים ומאת יום *a fine centum*, *& quinquaginta dierum*, qui fuit 17. dies mensis septimi. Unde ad hunc modum putant. A 17. die Ijar, seu mensis secundi, ad 17. diem Tisri qui septimus est, utrinque inclusive sunt dies 151. si menses illos singulos quinque plenos admittas. Quoniam vero temporis illius spatium unico die minus in textu fit, id est dierum 150. quorum postremus est ipse dies quo arca quievit, adeo ut excluso termino primo, seu 17 Ijar, restent dies 149. pro mensibus quinque sequentibus, ideo necessum esse ajunt ex hisce quinque unicum fuisse cavum, seu dierum 29. Quod quidem verum esse nemo non videt, qui calculum cum eis eundem admittat. Exemplum sic sibi hinc sumunt quatuor plenos faciendi etiam continuos, nec plures, quia in exemplo plures non habentur, sed nec in exemplo quatuor fuisse continuos liquet, sed liquet potuisse esse continuos, nec in contrarium quid constare. Et Lunares hinc menses tempore Noachi fuisse volunt; quia si solares, tunc dies hi quinque mensium pauciores non exitissent quam 152. quoniam annus solaris est dierum 365 & $\frac{1}{4}$ præter partem unicam partium diei 360. ut ajunt ipsi. Cavos autem menses continuos superare nolunt hi numerum ternarium. Et tribus per phases continuis admissis הנה כן החיוב לעשות הרביע מלא *necessum esse* volunt *quartum fieri plenum*. Scilicet quoties ex arbitrio, juxta quod & ajunt Talmudici, sive Cavi faciendi, sive Pleni. Atque ex mensibus hujusmodi Cavis, & plenis duodecim Annum sibi faciunt Communem, quemadmodum, & Talmudici, & veterem, seu Legalem hunc constanter etiam cum illis asserunt.

(a) *Seder.* 1. *cap.* 5.
(b) *Seder.* 1. *cap.* 11.
(c) *Seder* 1. *cap.* 29.
(d) *Ibidem cap.* 11.
(e) *Psalm.* 104. 19.
(f) *Genes.* 7. 11. & 13.

CAPUT V.

De Anno intercalari, *seu cui adjectus est* mensis decimstertius, *nunc* Cavus *nunc* Plenus. *Atque de* Intercalandi causis *variis*, *incertissimisque*.

INtercalari anno Menses fuere Tredecim. Scilicet Adar qui postremus est in anno Communi, adjiciebatur in Intercalari, alter Adar mensis, Adar secundus, uti & ואדר *Veadar*, seu *Adar* vocitant, cujus initium, & finis similiter, ut de Anni communis mensibus ante dictum est, constituebantur. Nec pro alia ratione, aut cavus fiebat mensis hic adjectus, aut plenus. Unde evenit ut quoties, cavus esset, annus intercalaris minimus ex diebus constaret 381. maximus ex 385. quoties plenus minimus haberet dies 382. maximus 386. intervenientesque suos pariter auctos minutosve numeros, ut heic ob oculos;

Anni Comm. dier.	352,	353,	354,	355,	356.
Mensis Adjectitius seu *Adar secundus*	29	29	29	29	29
Dierum summa	381	382	383	384	385

Si plenus adjiceretur Adar unitate auctus quilibet heic numerus anni pariter intercalaris quantitatem exhiberet. Ratio inrercalandi hujus mensis, unde fieret annus mense integro auctior (nam aut mensis integer anno aut nihil omnino intercalatione adjiciebatur) ex eo pendebat, quod festa ac solennitates, veluti Pascha, Pentecoste, Scenopegia, Dies Expiationum, aliæ, justo, seu congruo anni naturalis, seu solaris tempore & juxta præceptum qua fieri posset divinum rite celebranda. Quod evenire nequibat nisi sic augeretur ob notissimum undecim fere dierum excessum anni solaris, subinde annus Lunaris, ut menses ejus quatenus a numero denominarentur, commodius anni solaris tempestatibus responderent. Clavis heic erat præcipua, atque index anni totius disponendi Paschatis festum. Hoc enim rite collocato, reliqua suos consequenter ut haberent locos festa satis idoneos, necessum erat. Pascha (primum scilicet) nam secundum, quod mense Ijar, seu secundo celebrandum, ex primi tempore omnino pendebat) immolandum erat die XIV. Nisan, seu primi (*a*) mensis desinente, diesque festus XV. & insequentes aliquot variatim celebrandi; id est tempore Abib (*b*) seu maturescentium frugum in dierum menstruorum calculo sic a Numine consti-

tu-

tuto. Et recte quidem ajunt לולי תוספת החרש הזה הפסח בא פעמים בימי החמה ופעמים בימי הגשמים *nisi adjiceretur mensis ille* (Adar secundus) *Pascha* (quod in tempore verno semper celebrandum ex instituto Numinis) *nunc tempore æstivo, nunc item biberno accideret*; quod nemini non manifestum : Tempus autem illud festivum non incipiendum, ex receptissima a majoribus traditione statuere, nisi plane constaret æquinoctium vernum, quam Tekupham Nisan appellant, aut postero immolationi die, aut ante eventurum; adeo ut, nisi præscirent, si annus elabens communis foret, seu duodecim tantum mensium, æquinoctium in ratione temporum, aut ante diem XV. Nisan, seu primi mensis anni imminentis, aut eodem die confectum iri, annum elabentem intercalarem facerent, seu mensium tredecim, ut inde Nisan imminentis anni sursum protrusus, vicem ejus Adare secundo occupante, commodum in diebus suis præberet Paschati locum, seu tempus quod, aut æquinoctium sequeretur, aut non aliter atque dictum est anticiparet. Hinc ajunt hoc fieri solitum כדי שיהיה הפסח בזמן האביב ועל סימן זה סומכין ומעברין ואין חוששין למימן *ne scilicet non celebraretur Pascha tempore Abib*, seu *maturescentium frugum*, id est suo. *Atque rationi huic ita subnitebantur, ut absque ulla alia annum intercalarent*. Etenim aliæ fuere Causæ, eæque ferme Triplices; ut Serotina frugum, agnorum, hœdorum maturitas; Itinerum ad Urbem ducentium incommoda, veluti pontes diffracti, aquarum colluvies, viæ cœnosæ; & minime idoneus Fornacum Hierosolymis agnis Paschalibus assandis status. Etiam causas ob hasce sub exitum anni elabentis prævisas adjectitium, seu intercalarem adhiberi voluere mensem, ne scilicet per aliqua horum incommoda deesset quid Paschati, festisque insequentibus vernis omnino necessarium. Frugum autem, ac vernantis temporis status considerabatur in regionibus illis tribus, Judæa, Transjordanina, ac Galilæa. Si in harum duabus serotina præsideretur sub exitum anni maturitas, intercalabatur annus; non item, si in earum unica aliqua. Quin & aliæ fuere subinde nec minus incertæ intercalandi causæ, pro arbitrio eorum qui huic rei, uti mox dicetur, præerant. Atque ita quidem Talmudici. De Causis his non video satis consentire Scripturarios. Sed plane in hoc consentiunt, quod intercalatio mensis ideo fuerit adhibenda, ut mensis primus tempore Abib; seu verno perpetuo haberetur; quo scilicet tempore rerum conditum, seu initia ponunt, (*c*) non in Autumno, ut fere Talmudici. Menses non dubitant Scripturarii, in lege Lunares fuisse, annum autem, cujus ad rationem ipsi disponendi, Solarem. Et Eliah noster (*d*) והנה מפני ששנת השמש מוסף על שנת הלבנה עשרה ימים ועשרים ואחת שעות וראשונים הנה מפני זה ראוי לנו לפעמים לעשות שנה משלשה עשר חרשים עד שיהיה האביב בחרש הראשון כפי מה שאמר הכתוב שמור את חרש האביב כדי שתתחתוינה שנות החמה עד שנות הלבנה *& vide quoniam annus solaris excedit Lunarem diebus* 10. *& boris* 21. *præter minutias aliquot, ideo subinde oportet annum facere Mensium tredecim, ut inde babeatur Abib*, seu *tempus Vernum mense in primo, juxta id, quod legitur in Scriptura*. Custodi mensem Abib, *ut scilicet ita satis adaptentur invicem anni Solares, ac Lunares*. Nec apud sectam hanc omnino comperio rationem Anni Intercalandi, seu mense adjectitio augendi, fuisse aliam præter eam, qua retinendus Mensis primus, seu Nisan, in tempore quotannis Abib seu verno, quo maturescunt in terra sancta fruges, ne scilicet deesset messis in lege memorata unde primitiarum manipulus (*e*) coram Domino ventilandus tempore Paschali decerperetur. Subtilia habent cum de tempore imminentis messis, seu frugum ibi maturescentium exploratione, tum de signis, veluti spicis, germinibus, aliis quibus ea de re, sive manifesto, sive ex conjectura, esset decernendum. Sed summam esse statuunt (*f*) si sub finem Adaris, seu mensis duodecimi האביב היה נמצא היו מקרשים חחרש הבא חרש ראשון ואם לאו היו מעברים אותו ארר שני *compertum esset fruges maturescere, sanctificandum esse mensem in sequentem pro mense* (anni proximi) *primo*. *Sin vero, mensem illum insequentem pro Adare secundo, seu adjectitio babendum*; adeoque annum fieri intercalarem, seu mensium tredecim. Nec Æquinoctii verni, seu Tekuphæ Nisan, sectæ huic ratio quantum video (qua Æquinoctium, seu Tekupha) ratio omnino habita.

(a) *Exod.* 12. 6.
(b) *Exod.* 13. 4. *Levit.* 23. 5. *Deut.* 16. 1.
(c) *Eliab Ben Moseb Sed* 1. *cap.* 18. 42. *& vid. Exod.* 12. 2.
(d) *Ibidem, cap.* 18. *Deut.* 16. 1.
(e) *Levit.* 23. 10. *& vide Exod.* 23. 15.
(f) *Eliab Ben Moseb Seder* 1. *cap.* 37.

CAPUT VI.

Specimina annalis, *incertissimæque*, *ob causas jam dictas*, intercalationis.

QUonam temporis momento, aut die incertorum, atque in se æquabiliter recurrentium annorum, veluti Ægyptiorum, aut Julianorum, calculo, sic dictiam collocarint Mathematici veterum Judæorum, mihi satis non est compertum. Neque ea de re sunt, aut inter se, aut sibi ipsis satis concordes viri magni, qui in temporum magistris apud Christianos ducunt familiam. Quocunque autem die statuendum juxta illos fuerit calculi annalis ratio pariter ex dato aliquo, seu ficto (qui & forsan verus fuerit) die luculenter constabit. Nam si calculus annalis apud Christianos quæreretur, ejusdem ratio omnimoda intelligi nunc posset tam ex æquinoctio verno in XXI· Martii Juliani (ubi plane non est) quam in X. ejusdem ubi revera reperitur admisso, utcunque alia, atque alia forent ex discrimine ejusmodi ipsissima anni initia. Ut igitur specimen intercalandi, juxta Talmudicos, Adar secundi ob oculos ponatur, detur primo eodem die, qui respondet XXV. Martii Juliani collocatum fuisse priscis, in seculo quod Natalibus Christi propius est, Judæis æquinoctium vernum; quod quidem vero satis est consonum. Detur dein Nisan mensis initium, seu Neomeniam id est, sive phasin, sive trigesimum primum ab antecedente Neomenia civili, seu initio præcedentis, mensis diem incidisse aliquo in anno, in Martii Juliani diem XXIII. Et demum ab hisce velut epochis exempli gratia datis satisque certis, dinumerentur Neomeniæ, indeque Dies, ac Menses Hebraici usque in Septennium absolutum, unde intercalandi ratio, juxta antedicta, fiet manifestissima; quæ in Tabella subsequenti ostenditur. Ubi item Cavorum Neomeniæ asterisco, ut horum a Plenis discrimen facilius oculis pateat, notantur.

	Annus I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
1 Nisan	*Mart. 23	*Mart. 12	*Mart. 30	*Mart. 19	*April. 8	*Mart. 28	*April. 16
2 Ijar	April. 21	April. 10	April. 28	April. 17	Maii 7	April. 26	Maii 15
3 Siwan	*Maii 21	*Maii 10	*Maii 28	*Maii 17	*Jun. 6	*Maii 26	*Jun. 14
4 Tamuz	Jun. 19	Jun. 8	Jun. 26	Jun. 15	Jul. 5	Jun. 24	Julii 13
5 Ab	*Julii 19	*Jul. 8	*Jul. 26	*Jul. 15	*Aug. 4	*Julii 24	*Aug. 12
6 Elul	Aug. 17	Aug. 6	Aug. 24	Aug. 13	Sept. 2	Aug. 22	Sept. 10
7 Tisri	*Sept. 16	*Sept. 5	*Sept. 23	*Sept. 12	*Oct. 2	*Sept. 21	*Oct. 10
8 Marchesvan	Oct. 15	Oct. 4	Oct. 22	Oct. 11	Oct. 31	Oct. 20	Nov. 8
9 Casleu	*Nov. 14	*Nov. 3	*Nov. 21	Nov. 10	*Nov. 30	*Nov. 19	*Dec. 8
10 Tebeth	Dec. 13	Dec. 2	Dec. 20	Dec. 10	Dec. 29	Dec. 18	Jan. 6
11 Sebat	*Jan. 12	*Jan. 1	*Jan. 19	Jan. 9	*Jan. 28	*Jan. 17	*Feb. 5
12 Adar	Feb. 10	Jan. 30	Feb. 17	Feb. 8	Feb. 26	Feb. 15	Mart. 6
13 Adar secundus		*Mart. 1		Mart. 9		Mart. 17	

Præ-

Præfixis heic ſuo in ordine duodecim menſibus cum decimotertio item, ſeu Adare Secundo; monendum eſt, cuilibet anno, præter quartum, tribui menſes totidem alternatim cavos, & plenos Niſan ſcilicet eſt dierum 29. a 23. die Martii incluſive ſeu Neomenia ſua incipiens (verbigratia) in anno primo, Ijar, ſeu menſis ſecundus dierum 30. incipiens itidem Aprilis 21. quale de reliquis dicendum in eodem anno, uti & in ſecundo, tertio, quinto, ſexto, & ſeptimo. Quartus vero, quem & biſſextilem heic admiſimus, habet plenos menſes octo; τοῖς Casleu, & Sebat nono ſcilicet, & undecimo, diebus triginta tributis, cum in ordine alternativo 29. tantum, ut cavi cæteri, habeant. Quæ omnia ex diebus Menſium Julianorum ſingulas Neomenias denotantibus facile dignoſcuntur. Ex annis illis ſeptem, Quatuor ſunt Communes, Tres Intercalares; ut liquet ex Adare altero annis ſecundo, quarto, ſextoque ſubnexo. Communes quatuor, videlicet primus, tertius, quintus, & ſeptimus habent ſinguli dies 354. qui ex *6. Plenis*, totidemque cavis conſtantur. Secundus menſe cavo auctus, dierum eſt 383. uti & ſextus menſe pleno, 384. Quartus vero cum Adarem habeat ſecundum plenum, atque præterea octo ejuſmodi menſes, dierum eſt 386. Atque ſi variatim annum ſuperant Lunarem. Jam vero vides, ſi Neomenia Niſan incideret in 23. Martii, ut in anno primo, decimum quartum ejuſdem menſis reſpondiſſe diei 5. Aprilis, atque tunc Paſcha rite immolandum, indeque feſta annua ordinanda. Retrocedente dein Neomenia Niſan anni proximi in diem Martii 12. dies ejuſdem 14. fit Martii 25. qui ipſe eſt quo (ut ſupra admiſſum) conficitur æquinoctium vernum. Quod quoties per menſium diſpoſitionem eventurum prænoſcerent, qui huic rei prærant, Paſchatis cauſa annum præſentem non faciebant intercalarem. Quamdiu enim ita fieret ut citra decimum ſextum diem Niſan, id eſt, aut in tempore immolationis, aut in die feſti Paſchalis primo, qui dies erat inſequens, ſeu decimusquintus, aut ante, æquinoctium accideret, Paſcha tempore ſuo citra intercalationem ſervari potuiſſe, non dubitabant. Atqui ſi annus heic ſecundus communis eſſet, id eſt die 28. Februarii defineret (ſic enim evenire palam eſt ex eo, quod Neomenia Adar hujus anni menſis pleni eſt 30. Januarii) tunc Neomenia Niſan anni tertii, ſeu ſequentis foret in Martii primo, adeoque dies 14. Niſan (qui ſic diei 14. Martii reſponderet) æquinoctium vernum ſeu Martii vigeſimum quintum) diebus undecim anticiparet, quod nullo pacto ferendum. Igitur Paſchatis anni tertii cauſa, adjiciendus erat Adar ſecundus, ſive plenus, ſive cavus (cavum heic nos fecimus) unde fieret ut die 30. Martii Juliani annus ille tertius, ſeu ejuſdem Niſan menſis inciperet, adeoque Paſchatis feſtum in Aprili, ſeu poſt æquinoctium rite celebraretur. Deſinente vero anno hoc tertio die Martii ut vides 18. Paſchatis inſequentis, ſeu anni quarti (quod in *Aprilis* initia ſic etiam protruditur) cauſa, intercalatione opus non fuiſſe ex jam dictis liquet. At anni quarti exitus, ſi communis foret, dies eſſet Martii octavus adeoque Neomenia Niſan anni ſequentis, ſeu quinti incideret in Martii *9.* Quod ſi fieret 14. Niſan in eo eſſet 22. Martii, unde ſequeretur æquinoctium reſpondere 17. diei Niſan, & Paſchatis immolationem illud nimium, juxta jam dicta, anticipaturam. Ideo Adar ſecundus etiam *heic adjectus*. Annus ſextus inde rite *diſpoſitus*, & *in 16.* Martii (ſi communis eſſet) deſinens, Paſchatis ſimpliciter inſequentis anni cauſa plane intercalandus non erat. Nam ipſa Neomenia Niſan anni proximi ſic fuiſſet 17. Martii, adeoque 14. Niſan, Martii 31. ſeu diebus ſex poſt æquinoctium. At vero fingimus heic ſerotinam fructuum maturitatem præviſam, itinerum incommoda, Fornacum defectus, alia ejuſmodi quorum cauſa pro arbitrio qui rei præerant, intercalatione annali uſi ſunt; unde & exempli cauſa accedit *Veadar*, ſeu Adar alter plenus. Inde etiam intercalaris fieri potuit annus heic ſeptimus, qui tamen ſic diſponitur ut Paſchatis futuri cauſa (quippe quod manifeſto incidit in Aprilem) intercalationi locus ſit in eo nullus. Juxta has autem rationes, intercalares faciebant, idque pro arbitrio, ſive continuos, ſive intermiſſos.

CA-

CAPUT VII.

De Calendario *veterum Judæorum*, *juxta antedicta*. *Dissidium inter* Traditionales, *&* Scripturarios *de* Pentecostes Epocha. Calendarium *integrum cum* Festis Solennitatibus, *&* Jejuniis *omnimodis*, *eorum annis ita*, *ut dictum est*, *vagis*, *incertissimisque satis inserviens*.

QUum igitur Festorum, Solenuitatem, ac Jejuniorum statorum genus fuerit duplex; alterum Hebdomadarium, seu quod in septenarium dierum numerum perpetuo recurrebat, ut Sabbata, quæ diebus Saturni respondent, & jejunia vetustissima (*a*) feriæ secundæ, & quintæ, (de quibus illud Pharisæi (*b*) intelligendum *jejuno bis in Sabbato*, id est, in hebdomada qualibet) alterum Menstruum, seu quod Mensium diebus, aut expressim assignatum, aut inde solummodo pendens, juxta Mensium rationem & dispositionem, locos in temporum serie obtinebat; palam est ex jam ante ostensis, Festa, ac jejunia omnimoda generis secundi aliter, atque aliter, ac perquam diversimode in annis, ac mensibus Julianis, Ægyptiacis, aliisve solaribus certo cyclo redeuntibus, se habuisse, tametsi eundem ipsum dierum in mensibus Judaicis numerum cuncta (modo Pentecosten, ratione statim dicta, excipias) nunquam non sortirentur. Pentecoste autem, seu festum Septimanarum (quod generis secundi appellamus quoniam ex menstruo Paschatis loco pendet) in mensem Tertium seu Sivan perpetuo incidebat; ita tamen, ut necessario nunc diem ejusdem quintum, nunc sextum, nunc septimum juxta Talmudicorum calculum, secundum Scripturarios vero etiam alios dein ejusdem mensis dies occuparet. Scilicet lex sacra ubi de Paschate loquitur, enumerationem dierum illorum quinquaginta (*c*) instituit ממחרת השבת *a crastino Sabbathi*. Id paraphrastes Onkelos vertit מבתר יומא טבא *post diem festum*, & Chaldæus ille alter מבתר יומא טבא קמא דפסחא *post diem festum primum Paschatis*; Græci in exemplaribus nonnullis ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς πρώτης τῶν Σαββάτων *a die postriduano primæ diei Sabbatorum* (τῶ τῆς πρώτης seu *diei primæ* in aliis omisso) Judæi Mauritanienses, uti & Saadias Gaon من غد العطلة *postriduano die diei festo*; Judæi Hispanienses, *de otro die de Sabbath*, uti & vulgatus *ab altero die Sabbati*, & tum Arabs nuper Romæ cum Vulgata editus, tum penes me Arabs vetustus Ms. من بعد يوم لخر *a die altero*. Jam vero Talmudici heic Sabbathum sumunt, pro ipso Paschatis festi primo, seu XV. Nisan. Glossam ad legem illam sacram (*d*) ממחרת שבת ממחרת יום טוב הראשון של פסח שאם אתה אומר שבת בראשית אין אתה יודע איזהו *a crastino Sabbathi*, *id est*, *a crastino diei festi primi Paschatis*. *Nam si intellexeris heic Sabbathum creationis*, *unde nam cognosces*, *quinam dies Sabbathi ille fuerit*. Hinc illis discrimen illud triduanum in Pentecoste diebus Sivan mensis assignanda. Nam quo in anno Nisan, & Ijar fuerint utrique pleni, quintus Sivan illis erat Pentecoste, quo utrique cavi septimus; & demum, quo alter plenus, alter cavus sextus. Scripturariis vero Sabbathum ibi seu festus dies, cui crastinus est heic Pentecostes epocha, non pro paschali aliquo die, qua Paschalis erat, sumitur, sed pro Sabbatho בראשית *creationis*, uti & ipsi nuncupant, id est die Saturni illo, qui Pascha proxime sequitur. Eliah noster Ben Moseh in præfatione ad *Seder* de festo Septimanarum, inquit ראוי לנו להפרש תחלת מחרת השנה אם הוא כדברי בעלי המקרא שאמרו שהוא מחרת שבת בראשית ואם שהוא כדברי בית הלל שאמרו שהוא מחרת יום טוב *operæ pretium erit nobis explicare unde crastinus dies Sabbathi* (in lege sacra) *sit auspicandus*: *an juxta Scripturarios*, *qui volunt crastinum illum fuisse diem Sabbatho creationis postriduanum*, *an juxta Traditionales*, *seu Talmudicos*, *quorum sententia est crastinum illum esse diei festi*, seu *Primi Paschatis*. Ita juxta hos etiam in 8. 9. 10. & ulterius protrudi potuisset Pentecoste. At vero nemo non videt ex jam dictis, Calendarium haberi potuisse apud eos nullum, quod anni, seu mensium prognostici vicem gereret, sed ejusmodi tantum quod Historicum esset, aut Temporis præteriti index. Quale exempli gratia infra formavimus anno Septennii, quod supra finximus primo seu mensium alternatim cavorum, & plenorum duodecim anno. Hoc autem solum huic, seu & annis Septennii reliquis, aliisque omnimodis apud eos congeneribus ita est accommodum, ut Festorum, ac Jejuniorum loca singula heic signata (Pentecoste ob rationem jam ante redditam excepta) nulli eorum anno non pariter, ac perpetuo conveniant. Ita autem formatum est,

ut

ut non menſes ſolum ſed & hebdomadas adeoque dierum ſeptem periodum, & Sabbata inde; & Jejunia pendentia, id eſt omnimodas, ſive ex lege ſacra, ſive ex ſcitis majorum Solennitats ſatis exhibeat. Numeros, ſeu literas Hebraicas adjecimus, uti & vocabula aliquot Hebraica, Feſta, & Jejunia denotantia, quæ ſolum ſumta formam oſtendunt Calendarii quod Judæis, cum Veteribus tum inclinantis illius reipublicæ ævi, non incommode ſemper inſerviret. Hæc autem figuris Arithmeticis, & vocibus Latinis explicantur; ratione etiam pauculis adjecta, & in margine hiſtoria ſacra, aliiſque ſubinde, quæ huc lucem afferant indicatis. Sed en tibi Calendarium ipſum, cujus in quolibet menſe columna Prima, & Tertia, menſium dierum ſeries eſt, Secunda, & Quarta Hebdomadum; quarum ſingularum dies 2 & 5 Jejunium eſt hebdomadarium. Numeri vero aſteriſco notati Feſta, & Jejunia, Solennitateſque reliquas certis menſium diebus aſſignatas, denotant.

	ניסן חסר א׳ Niſan Cavus I.				
*	א	א	1	1	צום *Jejunium*; mortui ſunt filii (*e*) Aaron.
	ב	ב	2	2	
	ג	ג	3	3	
	ד	ד	4	4	
	ה	ה	5	5	
	ו	ו	6	6	
	ז	ז	7	7	
	ח	א	8	1	
	ט	ב	9	2	
*	י	ג	10	3	צום *Jejunium*. Moritur Mirjam ſoror (*f*) Moſis.
	יא	ד	11	4	
	יב	ה	12	5	
	יג	ו	13	6	
*	יד	ז	14	7	פסח *Paſcha* (*g*) immolatum, & dein dies Azymorum ſeptem.
*	טו	א	15	1	
*	יו	ב	16	2	מחרת השבת *Craſtinus dies Sabbathi* (*h*), unde Feſtum ſeptimanarum, ſeu Pentecoſte putanda; juxta Talmudicos.
*	יז	ג	17	3	
*	יח	ד	18	4	
*	יט	ה	19	5	
*	כ	ו	20	6	
*	כא	ז	21	7	
*	כב	א	22	1	מחרת השבת (*i*) *Craſtinus* ille *dies Sabbathi* juxta Scripturarios, ſeu Karaitas.
	כג	ב	23	2	
	כד	ג	24	3	
	כה	ד	25	4	
*	כו	ה	26	5	צום *Jejunium*. Moritur Joſue Ben Nun.
	כז	ו	27	6	
	כח	ז	28	7	
	כט	א	29	1	

	אייר מלא ב׳ Ijar Plenus II.				
	א	ב	1	2	
	ב	ג	2	3	
	ג	ד	3	4	
	ד	ה	4	5	
	ה	ו	5	6	
	ו	ז	6	7	
	ז	א	7	1	
	ח	ב	8	2	
	ט	ג	9	3	
*	י	ד	10	4	צום *Jejunium*. Moritur Eli Pontifex (*k*). Capta Arca.
	יא	ה	11	5	
	יב	ו	12	6	
	יג	ז	13	7	
	יד	א	14	1	
	טו	ב	15	2	
	יו	ג	16	3	
	יז	ד	17	4	
	יח	ה	18	5	
	יט	ו	19	6	
	כ	ז	20	7	
	כא	א	21	1	
	כב	ב	22	2	
	כג	ג	23	3	
	כד	ד	24	4	
	כה	ה	25	5	
	כו	ו	26	6	
	כז	ז	27	7	
*	כח	א	28	1	צום *Jejunium*. Moritur Samuel (*l*) Propheta.
	כט	ב	29	2	
	ל	ג	30	3	

סיון חסר ג׳
Siwan Cavus III.

	א	ד	1	4	
	ב	ה	2	5	
	ג	ו	3	6	
	ד	ז	4	7	
	ה	א	5	1	
*	ו	ב	6	2	חג השבועות *Festum* (*m*) *septimanarum* seu *Pentecoste*, juxta Talmudicos.
	ז	ג	7	3	
	ח	ד	8	4	
	ט	ה	9	5	
	י	ו	10	6	
	יא	ז	11	7	
*	יב	א	12	1	חג השבועות *Festum septimanarum* seu Pentecoste, juxta Scripturarios.
	יג	ב	13	2	
	יד	ג	14	3	
	טו	ד	15	4	
	יו	ה	16	5	
	יז	ו	17	6	
	יח	ז	18	7	
	יט	א	19	1	
	כ	ב	20	2	
	כא	ג	21	3	
	כב	ד	22	4	
*	כג	ה	23	5	צום *Jejunium*. Ob idololatriam & defectionem (*n*) tempore Jeroboami.
	כד	ו	24	6	
*	כה	ז	25	7	צום *Jejunium*. Occisus R. Simeon ben Gamaliel, &c.
	כו	א	26	1	
*	כז	ב	27	2	צום *Jejunium*. Combustus est R. Hanina ben Tardion una cum libro legis.
	כח	ג	28	3	
	כט	ד	29	4	

תמוז מלא ד׳
Tamuz Plenus IV.

	א	ה	1	5	
	ב	ו	2	6	
	ג	ז	3	7	
	ד	א	4	1	
	ה	ב	5	2	
	ו	ג	6	3	
	ז	ד	7	4	
	ח	ה	8	5	
	ט	ו	9	6	
	י	ז	10	7	
	יא	א	11	1	
	יב	ב	12	2	
	יג	ג	13	3	
	יד	ד	14	4	
	טו	ה	15	5	
	יו	ו	16	6	
*	יז	ז	17	7	צום *Jejunium*. Franguntur Tabulæ (*o*) legis. Cessat (*p*) Juge Sacrificium. Urbs fissa. Epistemon cremat librum legis. Ponit statuam in Templo.
	יח	א	18	1	
	יט	ב	19	2	
	כ	ג	20	3	
	כא	ד	21	4	
	כב	ה	22	5	
	כג	ו	23	6	
	כד	ז	24	7	
	כה	א	25	1	
	כו	ב	26	2	
	כז	ג	27	3	
	כח	ד	28	4	
	כט	ה	29	5	
	ל	ו	30	6	

אב חסר ה׳
Ab Cavus V.

*	א	ז	1	7	צום *Jejunium*. Moritur (*q*) Aaron Pontifex.
	ב	א	2	1	
	ג	ב	3	2	
	ד	ג	4	3	
	ה	ד	5	4	
	ו	ה	6	5	
	ז	ו	7	6	
	ח	ז	8	7	
*	ט	א	9	1	צום *Jejunium*. Decretum contra (*r*) eos, quibus negatus est in Terram Sanctam ingressus. Desolatio Templi (*s*) utriusque.
	י	ב	10	2	
	יא	ג	11	3	
	יב	ד	12	4	
	יג	ה	13	5	
	יד	ו	14	6	
	טו	ז	15	7	
	טז	א	16	1	
	יז	ב	17	2	
*	יח	ג	18	3	צום *Jejunium*. Extincta est lucerna vespertina in diebus Ahaz.
	יט	ד	19	4	
	כ	ה	20	5	
	כא	ו	21	6	
	כב	ז	22	7	
*	כג	א	23	1	קרבן העצים *Xylophoria* (*t*).
	כד	ב	24	2	
	כה	ג	25	3	
	כו	ד	26	4	
	כז	ה	27	5	
	כח	ו	28	6	
	כט	ז	29	7	

אלול מלא ו׳
Elul Plenus VI.

	א	א	1	1	
	ב	ב	2	2	
	ג	ג	3	3	
	ד	ד	4	4	
	ה	ה	5	5	
	ו	ו	6	6	
	ז	ז	7	7	
	ח	א	8	1	
	ט	ב	9	2	
	י	ג	10	3	
	יא	ד	11	4	
	יב	ה	12	5	
	יג	ו	13	6	
	יד	ז	14	7	
	טו	א	15	1	
	טז	ב	16	2	
*	יז	ג	17	3	צום *Jejunium*. Moriuntur exploratores (*u*) qui Terram promissionis diffamaverant.
	יח	ד	18	4	
	יט	ה	19	5	
	כ	ו	20	6	
	כא	ז	21	7	
	כב	א	22	1	
	כג	ב	23	2	
	כד	ג	24	3	
	כה	ד	25	4	
	כו	ה	26	5	
	כז	ו	27	6	
	כח	ז	28	7	
	כט	א	29	1	
	ל	ב	30	2	

	תשרי חסר ז׳ Tisri Cavus VII.						מרחשון מלא ח׳ Marchesvan Plenus VIII.				
*	א	ג	1	3	שבתון זכרון תרועה *Sabbatum* [*x*] *Memoriale Clangoris*, Tubarum scilicet.		א	ד	1	4	
	ב	ד	2	4			ב	ה	2	5	
*	ג	ה	3	5	צום *Jejunium*; ob Godoliam [*y*] occisum.		ג	ו	3	6	
	ד	ו	4	6			ד	ז	4	7	
*	ה	ז	5	7	צום *Jejunium*. Moriuntur 20. Israelitæ.		ה	א	5	1	
	ו	א	6	1			ו	ב	6	2	
*	ז	ב	7	2	צום *Jejunium*. Decretum in eos, qui Vitulum aureum fabricarent.	*	ז	ג	7	3	צום *Jejunium*. Excæcatur Sedekias [*dd*], & filii ejus coram ipso jugulantur.
	ח	ג	8	3			ח	ד	8	4	
	ט	ד	9	4			ט	ה	9	5	
*	י	ה	10	5	יום הכיפורים *Dies Expiationum*. [*z*] seu Reconciliationum, ille magnus.		י	ו	10	6	
	יא	ו	11	6			יא	ז	11	7	
	יב	ז	12	7			יב	א	12	1	
	יג	א	13	1			יג	ב	13	2	
	יד	ב	14	2			יד	ג	14	3	
*	טו	ג	15	3	חג הסוכות *Festum* [*aa*] *Tabernaculorum*, seu Scenopegia.		טו	ד	15	4	
*	יו	ד	16	4			יו	ה	16	5	
*	יז	ה	17	5			יז	ו	17	6	
*	יח	ו	18	6			יח	ז	18	7	
*	יט	ז	19	7			יט	א	19	1	
*	כ	א	20	1			כ	ב	20	2	
*	כא	ב	21	2	הושענה רבא Hosanna Rabba.		כא	ג	21	3	
*	כב	ג	22	3	עצרת (*bb*), seu octava Scen.		כב	ד	22	4	
*	כג	ד	23	4	שמחת תורה *Festivitas legis*, [*cc*] seu Gaudium ob legem acceptam.		כג	ה	23	5	
	כד	ה	24	5			כד	ו	24	6	
	כה	ו	25	6			כה	ז	25	7	
	כו	ז	26	7			כו	א	26	1	
	כז	א	27	1			כז	ב	27	2	
	כח	ב	28	2			כח	ג	28	3	
	כט	ג	29	3			כט	ד	29	4	
							ל	ה	30	5	

כסליו חסר ט Casleu Cavus IX.				
א	ו	1	6	
ב	ז	2	7	
ג	א	3	1	
ד	ב	4	2	
ה	ג	5	3	
ו	ד	6	4	
ז	ה	7	5	
ח	ו	8	6	
ט	ז	9	7	
י	א	10	1	
יא	ב	11	2	
יב	ג	12	3	
יג	ד	13	4	
יד	ה	14	5	
טו	ו	15	6	
יו	ז	16	7	
יז	א	17	1	
יח	ב	18	2	
יט	ג	19	3	
כ	ד	20	4	
כא	ה	21	5	
כב	ו	22	6	
כג	ז	23	7	
כד	א	24	1	
* כה	ב	25	2	חנוכה *Encænia*; post altare [ee] ab Antiocho inquinatum; per octiduum.
* כו	ג	26	3	
* כז	ד	27	4	
* כח	ה	28	5	צום *Jejunium*. Joakim combussit volumen a Barucho scriptum [ff] dictante Jeremia.
* כט	ו	29	6	

טבת מלא י' Tebeth Plenus X.				
* א	ז	1	7	
* ב	א	2	1	
* ג	ב	3	2	
ד	ג	4	3	
ה	ד	5	4	
ו	ה	6	5	
ז	ו	7	6	
* ח	ז	8	7	צום *Jejunium*. Obscriptam legem Græce, diebus Ptolomæi legis.
* ט	א	9	1	צום *Jejunium*.
* י	ב	10	2	צום *Jejunium*. Obsidetur Jerusalem a Rege Babylonis.
יא	ג	11	3	
יב	ד	12	4	
יג	ה	13	5	
יד	ו	14	6	
טו	ז	15	7	
יו	א	16	1	
יז	ב	17	2	
יח	ג	18	3	
יט	ד	19	4	
כ	ה	20	5	
כא	ו	21	6	
כב	ז	22	7	
כג	א	23	1	
כד	ב	24	2	
כה	ג	25	3	
כו	ד	26	4	
כז	ה	27	5	
כח	ו	28	6	
כט	ז	29	7	
ל	א	30	1	

	שבט חסר יא׳ Sebat Cavus XI.				
	א	ב	1	2	
	ב	ג	2	3	
	ג	ד	3	4	
	ד	ה	4	5	
*	ה	ו	5	6	צום *Jejunium*. Moriuntur (*gg*) seniores Josuæ coævi.
	ו	ז	6	7	
	ז	א	7	1	
	ח	ב	8	2	
	ט	ג	9	3	
	י	ד	10	4	
	יא	ה	11	5	
	יב	ו	12	6	
	יג	ז	13	7	
	יד	א	14	1	
	טו	ב	15	2	
	יו	ג	16	3	
	יז	ד	17	4	
	יח	ה	18	5	
	יט	ו	19	6	
	כ	ז	20	7	
	כא	א	21	1	
	כב	ב	22	2	
*	כג	ג	23	3	צום *Jejunium*. Congregati sunt (*hh*) Israelitæ contra Benjamin, propter pellicem & Idolum Micha.
	כד	ד	24	4	
	כה	ה	25	5	
	כו	ו	26	6	
	כז	ז	27	7	
	כח	א	28	1	
	כט	ב	29	2	

	אדר מלא יב׳ Adar Plenus II.				
	א	ג	1	3	
	ב	ד	2	4	
	ג	ה	3	5	
	ד	ו	4	6	
*	ה	ז	5	7	צום *Jejunium*. Moritur (*ii*) Moses.
	ו	א	6	1	
	ז	ב	7	2	
	ח	ג	8	3	
*	ט	ד	9	4	צום *Jejunium*. Scholæ Sammai & & Hillel inter se contendere cœperunt.
	י	ה	10	5	
	יא	ו	11	6	
	יב	ז	12	7	
*	יג	א	13	1	יום ניקנור *Dies Nicanoris* (*kk*)
*	יד	ב	14	2	פורים Festum Sortium (*ll*).
	טו	ג	15	3	
	יו	ד	16	4	
	יז	ה	17	5	
	יח	ו	18	6	
	יט	ז	19	7	
	כ	א	20	1	
	כא	ב	21	2	
	כב	ג	22	3	
	כג	ד	23	4	
	כד	ה	24	5	
	כה	ו	25	6	
	כו	ז	26	7	
	כז	א	27	1	
	כח	ב	28	2	
	כט	ג	29	3	
	ל	ד	30	4	

(a) *Mai-*

(a) *Maimonides hal.* Thainijoth *cap.* 1. §. 5. *&c.*
(b) *Luc.* 18. 12.
(c) *Levit.* 23. 15.
(d) *Verſ.* 11.
(e) *Levit.* 10. 1. *Num.* 3. 4.
(f) *Num.* 20. 1.
(g) *Exod.* 12. *&* *Levit.* 23.
(h) *Levit.* 23.
(i) *Joſ.* 24. 29. *&* *Jud.* 2. 8.
(k) 1. *Sam.* 4. 11.
(l) 1. *Sam.* 25. 1. *&* 28. 3.
(m) *Levit.* 23. 15.
(n) 1. *Reg* 12. 27. *&c.*
(o) *Exod.* 32. 19.
(p) *Vide* Machzor *Magnum Venetiis part.* 1. *fol.* 94. (*b*) *&* 95. (*b*)
(q) *Num.* 33. 38.
(r) *Num.* 14. 23. *Sed vide Euſeb. Chron. Num.* 2150. *& ibi Joſ. Scaligerum, & Canon. Iſag. lib.* 3. *pag.* 219.
(ſ) 2. *Reg.* 25. 8. *Joſephus, &c.*
(t) *Vide Nehemiam cap.* 10. 34. *&* 13. 31. *Joſephum Haloſeos lib.* 2. *Joſeph. Scaligerum de Emendat. Temp. lib.* 7. *pag.* 609.
(u) *Num.* 14. 36. *&c.*
(x) *Levit.* 23. 24. *Num.* 29. 1.
(y) 2. *Reg.* 25. 25. *Jer.* 41. 2.
(z) *Levit.* 23. 27.
(aa) *Ibid.* 34.
(bb) *Ibid.* 26.
(cc) *Vide Joſ. Scal. lib.* 7. *de Emendat. Temp. pag.* 607.
(dd) *Regum* 25. 7. *Jerem.* 52. 10.
(ee) 1. *Maccab.* 4. 52. 2. *Maccab.* 2. *& vide Maimonidem hal.* chanoke *cap.* 1. §. 3.
(ff) *Jerem.* 36. 23.
(gg) *Judic.* 2. 10.
(hh) *Judic.* 18. *&* 20.
(ii) *Deut.* 34. 5.
(kk) 2. *Maccab.* 15. 37.
(ll) *Eſther* 9. 27.

CAPUT VIII.

Variatio *annua* Feſtorum *celebriorum in* Septennio *ſuperius exhibito, unde pariter dignoſci poſſit* Jejuniorum *variatio ſimilis, incertiſſimaque. Et de* Jejuniis, *aliiſque aliquot in* Calendario *ſupra memoratis, Monita.*

CAlendaria quidem Judaica habes non ſolum apud Rabbinos ipſos (veluti Abraham Zahalon in *Sepher* יד הרוצים, ſeu *Manu*, *aut Inſtrumento ſedulorum*, in Canonibus Rabbi Naheſchon, & in *Machzorim*, & *Mabaril*, ſeu Ritualibus gentis annalibus: quæ proſtant) ſed etiam apud Sebaſtianum Munſterum, Paulum Middleburgenſem, Carolum Sigonium, Gilbertum Genebrardum, Joſephum Scaligerum, Sethum Calviſium, Dionyſium Petavium, Nicolaum Mulerium, alios. Et Feſta, etiam Solennitates, & Jejunia, eadem ipſa juxta Talmudicos in eis habentur, qua in noſtro. Verum aptantur illa Cyclo Judaico recentiori illi novemdecennali) de cujus initio mox plura) in quo menſes ſunt perpetuo alternatim pleni, & cavi, & anni ſeptem, nempe, 3, 6, 8, 11, 14, 17, & 19, nunquam non intercalares. Sed Cyclus ille ad veterem Eccleſiam, ſeu rempublicam Judæorum non attinet. Uti nec translationes feriarum, ac feſtorum, quibus in ejuſdem ratione recentiores utuntur. Qualecunque autem Jejuniorum in veteri illa Eccleſia, ſive temperamentum, ſive translatio ex more accederet, quoties dies menſtrui eis aſſignati in Sabbatum aut feſtum aliud inciderent, id ſatis quidem veteribus dignoſci potuit ex indicatis in Calendario noſtro. Feſta quæ in eo habentur celebriora, atque adjunctæ Solennitates ex lege ſacra ſunt. Alia item ex majorum inſtitutis, uti & Jejuniorum pleraque. Quod ad feſta illa celebriora attinet; manifeſtum eſt loca eorum annalia perquam diverſimode in annis Julianis, ſeu certa temporis revolutione variaſſe, & vagari ſolere. Verbi gratia, anni, ut in exemplo ſuperius (*a*) allato, Septennii quod finximus primi (cui & Calendarium heic aptatum eſt) Neomenia Niſan erat 23 Martii; ergo erat Paſcha primum, ſeu 14 Niſan, (nempe immolationis tempus) 5 Aprilis; Paſcha ſecundum, ſeu minus, id eſt 14 Ijar, 4 Maii; Pentecoſte Talmudicorum ſeu *6* Sivan, Maii *26*; Dies Expiationum, ſeu 10 Tiſri, 25 Septembris; Scenopegia, ſeu 15 Tiſri, 30 Septembris. At cum Neomenia Niſan anni in eodem Septennio ſecundi, ſeu proxime ſequentis ſit Martii dies 12 Paſcha, ſeu 14 Niſan reſpondet diei 25 Martii. Et reliqua totius Septennii illius aliter, atque aliter ſe habuere juxta tabellam ſtatim adjectam.

Feſta

Festa celebriora Septennii superioris.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
Pascha primum Nisan 14.	April. 5	Mart. 25	April. 12	April. 1	Mart. 24	April. 11	April. 29
Pascha secundum Ijar 14.	Maii 4	April. 23	Maii 11	April. 30	April. 22	Maii 10	Maii 28
Pentecoste Talmud. Sivan 6.	Maii 26	Maii 15	Jun. 2	Maii 22	Maii 14	Junii 1	Junii 19
Dies expiationum Tisri 10.	Sept. 25	Sept. 14	Oct. 2	Sept. 21	Sept. 13	Oct. 1	Oct. 19
Scenopegia Tisri 15.	Sept. 30	Sept. 19	Oct. 7	Sept. 26	Sept. 18	Oct. 6	Oct. 24

Atque ut Festa hæc, lege sacra instituta cum Solennitatibus conjunctis, pro anni diversitate, mensiumque qualitate, quam prænoscere nemo quibat, in annorum certa aliqua ratione adeo incerto vagabantur, sic item Festa reliqua, ac Jejunia; quod nemo non videt aliter fieri nequivisse; utcunque in dierum gentis menstruorum numeris, Loca eadem, seu Dies constanter (modo Pentecosten, causa jam ostensa, excipias) quotannis retinerent. Et quale de ficto Septennio hoc ostenditur, dicendum est pariter de annis apud veteres Judæos omnimodis, quorum ne unum quidem in menses, seu partes suas rite distributum ullibi reperimus. In Jejuniis autem ex majorum institutis superinductis maxime eminent (quod obiter liceat adnotare) quatuor illa quæ assignantur diei 17 Tamuz mensis quarti, 9 Ab mensis quinti, 3 Tisri mensis septimi, & 10 Tebeth mensis decimi. Atque hæc ipsa esse volunt Magistri (*b*) (uti & Patres Christiani ab illis edocti) quæ Zachariæ Prophetæ (*c*) nuncupantur *Jejunium quarti, & Jejunium quinti, Jejunium septimi, & Jejunium decimi*. Etiam in commentario veteri quod ὑπομνηςικὸν appellatur Ιωσήππȣ *Josephi* (codice nimirum a Theodoro Cantuariensi antistite ante annos amplius septingentos (*e*) in Angliam cum Græcis aliis, ut existimatum est, allato, cujus capita pleraque recensiones sunt numerorum, personarum, ac rerum sibi invicem congenerum cum apud Judæos tum apud Græcos) capitis 127. lemma est ποίας νηςείας Ιȣδαῖοι νηςεύȣσι. *Qualia apud Judæos in usu Jejunia*; & dein sequitur, Νομιμὸν μὲν ἓν νηςείαν τὴν ἐν τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ δεκάτη τȣ̃ μηνὸς νηςεύειν παρειλήφασιν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι δ' αὐτοῖς παρειλημμέναι νηςεῖαι καὶ παρὰ τῷ προφήτῃ Ζαχαρίᾳ μνημονευόμεναι περὶ ὧν φησὶ, νηςεία ἡ τετάρτη καὶ νηςεία ἡ πέμπτη, καὶ νηςεία ἡ ἑβδόμη, καὶ νηςεία ἡ δεκάτη ἔςαι τῷ οἴκῳ Ιȣ́δα εἰς χαρὰν καὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ εἰς ἑορτάς· καὶ ἡ μὲν τȣ̃ τετάρτȣ μηνὸς νηςεία ἐςὶν ἐν ᾧ μηνὶ ἡ πόλις ὑπὸ τȣ̃ Ναβȣχοδονόσορ ἐῤῥάγη, ἡ δὲ τȣ̃ πέμπτȣ ἐν ᾧ ἐνεπρήσθη ὁ ναός. Εβδόμȣ δὲ ἐν ᾧ ὁ Γοδολίας ἀνῃρέθη ὑπὸ Ισμαήλȣ. καὶ δεκάτȣ καθ' ὃν μῆνα τοῖς ȣ̃σιν ἐν Βαβυλῶνι ἀπηγγέλθη τὰ γενόμενα ἐν Ιερȣσαλὴμ ἅπαντα κακά. *Ex lege acceperunt Jejunium mensis septimi die decimo observandum. Sunt etiam alia Quatuor eis recepta, eaque a Zacharia Propheta memorata, ubi ait Jejunium quartum, & Jejunium quintum, & Jejunium septimum, & Jejunium decimum erit domui Judæ in gaudium, & lætitiam, & dies festos. Quarti vero mensis Jejunium est in mense illo, quo Urbs a Nebuchodonosor est vastata. Quinti, in mense, quo conflagravit Templum. Septimi, in quo Godolias trucidatus est ab Ismaele. Et Decimi in mense, quo Judæis Babyloniensibus nuntiata sunt mala universa, quæ Hierosolymis acciderunt*. Sic Josippus, seu Josephus ille. Dies Obitus Mosis, Mariæ (*f*), aliorum adjiciuntur neutiquam quidem in sacro sermone memorati. Verum scimus apud Orientales ejusmodi quamplurima alia reperiri velut ex avorum sententiis receptissimis. Quod maxime liquet ex Annalibus MSS. Eutychii Patriarchæ Alexandrini, qui etiam veterum Patriarcharum, ab ipso Ada dies e monimentis in Oriente antiquitus pro fide dignis habitis exhibet emortuales. De Ada ille, وصات لدم يوم الجمعه ي لربعة عشر ليله من الهلال ي ستة ايام من ليسان وهو بر صوده ي تسع ساعات من يوم الجمعه وهي الساعة التي لخرج فيها من الفر دوس

Et obiit Adam die Veneris, seu *feria sexta, Luna decimaquarta, qui sextus erat dies Nisan, qui respondet* τῇ *Barmuda*,

muda, seu Pharmuthi (mensi nempe octavo Ægyptiaco, in fixo eorum anno incipiente die Martii 27) *hora nona feriæ sextæ, quæ eadem ipsa erat hora qua pulsus est e Paradiso*. Similiter Sethum ait mortuum fuisse anno vigesimo ætatis Enochi (quem اخنوخ *Achanoch* nuncupat) يوم الثلثا في تسع ساعات من النهار في سبعة وعشرون يوما من اب وهو مسري *Feria 3, hora 9 diei 27 Ab qui respondet Musri*, seu Mesori Ægyptiorum, cujus initium in anno eorum fixo 25 Julii. Dein, & Enochum tradit obiisse anno ætatis Methusalæ 53, في يوم السبت عند مغيب الشمس لثلاث ايام خلت من تشرين الاول وهو بابه *die Sabbati, post occasum solis, die 3 Tisrin, prioris, qui respondet mensi Baba*, seu Paophi Ægyptiorum, qui incipit 28 Septembris. Alia habet Eutychius id genus non pauca de seculis illis vetustissimis. Et de Christi die Natali, quod obiter etiam notare liceat, ولد سيدنا المسيح في خمسة وعشرون يوم من كانون الاول وفي تسعة وعشرون يوم من كيهك *Natus est Dominus noster Christus die 25 Canun prioris, & die 29 Choiac mensis*; id est plane 25 die Decembris Juliani. Dies enim primus Choiac mensis quarti Ægyptiorum in anno fixo incipit 27. Novembris. Certe in Chronico Alexandrino (& Alexandrinus erat Patriarcha Eutychius) legimus, Christum natum χυάκ κε *Chuiac* 25, quod diebus pauculis anticipat tempus Eutychianum. Nonne potius legendum ibi χυάκ κθ *Chuiac 29*, ut in Eutychio? Sed Patribus Christianis receptum est, Traditionem hanc de 25 die Decembris (eo scilicet die natum esse Christum) ex Occidente in Orientem primo manasse, ea de re consulas imprimis Chrysostomum (*g*), præter Chronologos ea de nuperos, & satis obvios. Nisan autem, Ab, & Tisrin uti & Canun heic sunt menses Syromacedonici. Haud igitur mirum est, apud Judæos traditiones de diebus majorum suorum emortualibus ita invaluisse. De eo vero quod adjicitur diei 8 Tebeth mensis, jejunium scilicet quotannis tunc habendum ob legem Græce olim versam; præter Josephum Scaligerum (*h*), videsis Joannem Morinum (*i*), & Joannem Eusebium (*k*).

(a) *Cap. 6.*
(b) *Maimonides hal.* Thainiioth *cap. 5. §. 4.*
(c) *Cap. 8. 19. & vide ibi S. Hieronymum.*
(d) *Ms. in Bibliotheca Colleg. Benedict. Cantabrigiæ.*
(e) *Antiquit. Eccles. Britannica in Theodoro.*
(f) *De his consulas Samuel. Petitum in Eclog. Chronolog. lib. 1. cap. 10. & 19. & lib. nostrum 1. de successione in Pontificatum Ebræorum cap. 1.*
(g) *Tom. 2. Edit. Basil. homil. 39. Edit Saviliana Tom. 5. pag. 513.*
(h) *In Eusebianis, ad num. 1734. & Canon. Isagog. lib. 3. p. 216.*
(i) *Excerc. Biblic. 8. cap. 3.*
(k) *De Origine sacræ Scripturæ lib. 12. c. 3. & 4.*

CAPUT IX.

Edictorum, seu Epistolarum *Intercalarium*, quibus *Adare* secundo, seu mense adjectitio annus jussu *Synedrii magni* augendus erat, specimen, seu formula Talmudica. Et de *Paschate* Mensis secundi, sub *Ezechia* Rege.

ANno labente, & plerunque sub finem ejus, mos erat Synedrii Magni collegis, decreto publico intercalationem, ubi opus erat futuram statuere. Neque omnino ante initium hoc rite satis fieri potuit. Imo ajunt (*a*) אין מעברין השנה לפני ראש השנה ואם עברהו אין מעוברת *non intercalabant annum ante initium anni, quod si faciebant, intercalatio illa plane irrita habebatur*. Edicto per tribuum tractus, ac urbes Terræ sanctæ, uti & alia etiam loca extera ubi Ebræorum pars aliqua insignior, seu διασπορὰ esset, misso, rem significabant Synedri; adjecta item intercalationis causa. Breviusculam memorat edicti hujusmodi formulam על לשון הנשיא *nomine principis Synedrii* conscribi solitam Moses Maimonides; יודע לכם שהסכמתי אני וחבריי והוספו על שנה זו כך וכך *vobis innotescat me, sociosque meos*, seu *colegas meos*, aut *nos Synedros* consensisse ut *adjiciatur huic anno* (jam labenti) *tantum, vel tantum*, id est, sive cavum mensem integrum, sive plenum, seu Adar ejusmodi secundum. Formula item habetur in utraque Gemara (*b*) verbis non ita multum discrepantibus. לאחנא בני גלותא דבבל בני גלותא דמדי בני גלותא דיון ושאר כל גלותא דישראל שלמכון יסגא מודענא לכון דאימריא רביבין וגוזליא רקיקין וזימנא דאביבאלא מטא ושפר מילתא באפיי ובאנפוי חבריי מוספא על שתא דא תלתין יומין *Fratribus nostris, filiis deportationis Babylonicæ*, seu *qui in Babylonia peregrinantur, iis etiam qui in Media sunt, & in Græcia, cæterisque universis Israelitis ubicunque peregre agentibus, pacem vobis multam*, seu *salutem plurimam. Notum sit vobis quod cum agni*

agni sint adhuc teneri , *& pulli* (columbarum) *graciles* (usibus sacris nimium adhuc impares) *& temqus Abib*, seu *frugum maturescentium nondum ita prope sit* , *visum est mihi*, *& collegis meis adjicere huic anno dies triginta*. Sic legitur in Gemara Hierosolymitana. Tam in hac autem, quam in Babylonia tribuitur hoc edictum Gamalieli Synedrii magni Principi (*d*) Rabban Simeonis filio, atque ut non immerito existimatum est , Pauli Apostoli (*dd*) præceptori. Commemorat quidem edictum hoc, vir summus Josephus Scaliger (*e*) paulo ante ad hunc modum præfatus. *Ab ultima*, inquit, *antiquitae Consistorium Judicum Hierosolymitanum ex libro* τῆς ψηφοφορίας σεληνιακῆς ; *de quo paulo ante egimus quotannis in Galilæam formam anni proxime imminentis mittebant*, *item in alias regiones finium Israel*; *quod & hodie a Sammaritanis fieri in eorum computo demonstravimus*. *Ejusmodi Epistolam Pontificis Maximi*, *& Consistorii ad Galilæos subjecimus*. Dein subjicit formulam edicti a Synedrio etiam emissi (*e*) de indicando tempore τȣ̃ ביעור quod vertens ille *Excussuram*, & *trituræ* voce explicans, non dubitat quin edictum ipsum sit anni Communis præmonitio , quam & sic fieri ait *eleganter* . Et demum pro anni proxime imminentis intercalationis indictione edictum supra allatum sumit; quasi tam annum Communem fore , edicto Synedrii prædici fuisset solitum (ex eo quod fruges jam maturescentes etiam trituræ ferme idoneæ essent) quam fore aliquem Intercalarem . Sed hæc non sine hallucinatione , nec unica . Nam quod attinet ad formulam illam de ביעור adeo, nec sine typographi , aut amanuensis ejus incuria nimia, ibi memoratam, id certum est, vocabulum illud a בער factum esse , quod *removere* , *auferre*, aut *abolere* denotat , nec eam ad anni calculum omnino spectare , sed solummodo ad tempus postremum quo abolendi, auferendi , exponendi erant ab agricolis , & colonis omnimodi fructus , id est solvendi , aut pollucendi, (*f*) idque maxime juxta legem (g) sacram ubi legitur בערתי הקדש מן הבית וגו' *removi* , *quod sanctum est de domo* , *tradidique ipsum Levitis peregrinis &c.* Quod ad annum decimandi tertium pertnet . Atque ex בערתי illo ibi usurpato fit ביעור in edictis illis memoratum , nec cum qualitate anni quid omnino habet commune. Quin & quod ait de anni proxime imminentis intercalatione error est manifestus. Nunquam intercalandus erat annus proxime imminens , sed solummodo præsens, seu labens . Error item est non levis quod habet de libro τῆς ψηφοφορίας σεληνιακῆς, seu computi Lunaris ante ibi indicato . Nam perperam sumit Figuras Lunares variatim secundum inclinationis , aut illuminationis discrimen depictas , quas צורות לבנה vocant Talmudici veteres , pro Calculi libro seu Tabulis. Qua de re nos alibi (*b*) Et demum quod de Pontifice Maximo adjicit, quasi non sine ejus nomine edicta seu epistolæ intercalares emitti solerent; apertissime constat Rabban Gamalielem, qui Princeps erat Synedrii , nec omnino Pontifex , & dictasse , & emisisse edictum illud intercalare , nec Pontifici heic jus aliquod a Talmudicis quidem, ut mox dicetur, permissum , sed omnino , ut judici hac de re nimis impari, negatum . Controversia autem est aliqua utrum edictum illud de Paschate (*i*) celebrando mense (*k*) secundo sub Ezechia rege , ad Intercalationem etiam anni attineret . Et plerunque quidem attinere recipitur , uti etiam ad Synedrii heic potestatem. Dicitur enim ויועץ המלך וגו' id est, *& iniit rex consilium cum principibus suis*, *atque universo cœtu Hierosolymis ut facerent Pascha in Mense secundo*, seu ut Vulgata , *decreverunt ut facerent Pascha in Mense secundo* . Id quod complures non accipiunt perinde ac si mense Ijar contra institutum Numinis , qui in mensium ordine est secundus , Pascha primum (nam non ut secundum (*l*) heic agitur) fuisset deleberandum. Sed quoniam ante dies Nisan decimus sextus (*m*) dum in Templi sacrorumque instauratione occuparentur , adeoque legitimum in anni communis ratione Paschatis tempus præterierat , ideo ne non omnino eo in anno celebraretur, ajunt annum sic adjecto tunc mense intercalatum , ut mensis hic secundus dictus fieret saltem alter Nisan, priori velut pro Adare secundo habito . Qua tamen de re loquuntur fere Magistri ut de eo , quod לפי שעה *pro temporis necessitate* factum est nec moribus avitis consonum. Nam neque rite intercalatione adjiciendus erat mensis alius præter ipsum Adar secundum , qui item ante finitum Adar primum erat adjiciendus. Quod heic non observatum. Et ubi hac de re loquuntur Talmudici dicere solent . Ezechias Rex עבור ניסן בניסן *intercalavit Nisan in Nisan*, id est, Nisan alterum fecit & in mensis

ſis ſecundi locum protruſit. Addunt autem ולא הודו לו *rem fuiſſe* (poſteritati) *improbatam*, quod ipſum, & de aliis aliquot ab illo geſtis loquuntur, Nec defuere (*o*) qui Intercalaris rationis initia ei tribuerent. Sed id Talmudicis acceptum non comperio, ſed potius plane rejectum. Jam vero ex oſtenſis liquet, ita citra ultraque vagari ſolitum Niſan menſem, ſeu Anni Civilis primum, ut non ſolum, tam Aprilem, quam Martium, verum etiam Majum Julianum ſubinde occuparet. Neomeniam autem ejus die undecimo Martii, juxta jam admiſſa, uunquam fuiſſe citeriorem.

(a) *Gem. Hieroſolym. ad tit.* Nedarim, *cap.* 7. *ſol.* 40. *col.* 1. *Babylon. tit.* Sanhedrin. *cap.* 1. *fol.* 12. a, *alij*.
(b) *Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *cap.* 1. *fol.* 11.
(c) *Hieroſolymit. ibid. fol.* 18. *col.* 4.
(d) Sepher Juchaſin, *fol.* 53. & 54. *fol.* & *R. Gedalia in* Schalſcheleth, *fol.* 27. a.
(e) *Act. Apoſt.* 22. 3. *vide Buxtorſ. Biblioth. Rabbinic. lit.* ר.
(f) *Canon. Iſagic. lib.* 3. *p.* 278.
(g) *Habetur in Gemar. Hieroſolym. ad tit.* Sanhedrin, *cap.* 1. *fol.* 18. *col.* 4. & *Babylon. ad tit. eundem ſol.* 11. (h) *uti* & *in Gem. Hieroſolym. ad tit.* Maigsher Sheni, *cap.* 5. *fol.* 56. *col.* 3. §. 6.
(i) *Gloſſ. ad Talm. Bab. tit.* Sanhedrin. *pag.* 11.
(k) *Miſnæ* & *Gemaræ ad tit.* Maigsher sheni, *cap.* 5. & *tit.* Shebiith *cap.* 7. & *Maimonides halach.* Maighsher sheni, *c.* 11. *Moſes Mikotzi præc. affirmat.* 138. *Adde Jo. Cochium in tit.* Sanhedrin, *c.* 1. *pag.* 8.
(l) *Deut.* 26. 12.
(m) *Lib.* (n) *de Jure Nat.* & *Gent. cap.* 5. *pag.* 205.
(o) *d. Paralip.* 30. 2.
(p) *Vide Gemar. Hieroſolym. ad tit.* Peſachim *cap.* 9. *fol.* 36. *col.* 3. & 4. *ad tit.* Nedarim *cap.* 7. *fol.* 40. *col.* 1. *ad* Sanhedrin, *cap.* 1. *fol.* 18. *col.* 4. *halac.* 2. *Babylon. ibid. fol.* 12. (q) & *D. Kimchi ad cit. locum. Paralip.* & *Aben Ezra ad Exod.* 12.
(r) *Num.* 9. 11.
(ſ) *Ibid. cap.* 29. *comm.* 17.
(t) *Vide Gilb. Genebrard. Chronolog. lib.* 1. *anno M.* 3440.

CAPUT X.

Talmudicorum, & Scripturariorum *Sententiæ diſcrepantes de* Locis, *ac* Seculis *ad*, *quæ vetus ille Menſium*, & *Annorum calculus attinuerit*.

IN Menſium Legalium, annique veteris incerta illa, quæ hactenus demonſtratur, ratione partim concordes eſſe, partim diſcrepare invicem Talmudicos, ac Scripturarios ex ante oſtenſis liquet. Sed vero ſunt etiam alia aliquot, nec ſane momenti levis, huc ſpectantia, in quibus impenſius ſunt diſcordes. Ea fere cernuntur, aut in Locis ac Seculis, ad quæ calculus ejuſmodi attinuerit, aut in Perſonis quæ, ſive menſibus, ſive annis intercalandis adeoque phaſibus decernendis, promulgandiſque præfuerint, aut in Legitimo decernendi Modo. Talmudici in ipſo phaſis, intercalationis ejuſmodi decernendæ actu, Loci nullius rationem habent heic ullam præter Terram ſanctam. Ibi ſcilicet, nec alibi neceſſario phaſes ſic obſervandas, juxtaque eas menſes conſtituendos, intercalareſque annos faciendos. Ita tamen ut juxta anni, menſiumque ibi diſpoſitionem qualis ante ex ipſis deſcribitur, Judæi veteres ubicunque terrarum agentes, ſeu diſperſi Neomonias, feſta, jejunia, alia ad anni rationem attinentia ſervarent; quibus nec fas exiſtimatum ex phaſibus alibi habitis quid ſibi hac in re ſtatuere. Sed vero hoc duntaxat obtinuit quamdiu Synedrium Magnum in Terra ſancta haberetur, cujus autoritate (ut mox dicetur) phaſes, ac intercalationes more ſolenni ajunt fuiſſe decernendas. Simulac autem præteriere ſecula illa quibus ullatenus floruit ibi aut non plane emortuum eſt Synedrium illud, nec in Terra ſancta, nec alibi rite locum habuiſſe annalem ejuſmodi ſupputationem. Unde eſt quod aliud inde putandi genus adhibuerint (de quo plura inferius) idque cyclicum nec ita incertum, & nefas eſſe ajunt annos intercalare extra Terram ſanctam, id eſt ad morem, ſeu formulam aliam quam ibi indicatam eos intercalare, qua de re item mox plura. Maimonides (*a*) ex veterum mente כל שאמרנו מקביעות ראש חרש על הראייה ועבור השנה מפני הזמן או מפני הצורך אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל או בית דין הסמוכין לארץ ישראל שנתנו להן הסנהדרין רשות שכך נאמר למשה ולאהרן החדש הזה לכם ראש חדשים ומפי השמועה למדו איש מאיש ממשה רבינו שכך הוא פירוש הדבר עדות זו תהיה מסורה לכם וכל העומד אחריכם במקומכם אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום ודבר זה הלכה למשה מסיני וגו׳ *Quicquid diximus de figendis neomeniis ex ratione phaſis*, *aut de annis intercalandis ex Tempeſtatis*, *aliuſve rei neceſſariæ ratione*, *id univerſum faciendum erat tantum a Synedrio* (Magno) *quod in Terra Iſraelis locum habuit*, *aut a judicibus manuum impoſitione ordinatis Terræ Iſraelis quibus poteſtatem in hanc rem dederit Synedrium. Quoniam* & *ſic dicitur Moſi*, & *Abaroni*: Menſis hic erit vobis principium menſium: *quo innuitur* (*didicimus a majori-*

joribus qui per manus avitas traditiones nobis reliquere) hoc traditum vobis, & unicuique vestrum posterorum qui locum vestrum occupabunt. Sed vero quando non est Synedrium in Terra Israelis, non figendæ sunt neomeniæ, aut anni intercalandi aliter atque calculis, quo hodie utimur, admittit: Atque hoc sane traditio est Mosaica e monte Sinai &c. Sic Talmudici. At vero Scripturarii ita sunt heic, cum de Locis tum de Seculis discordes, ut in terra Sancta perpetuo hodieque juxta phases Lunares, velint a suis Menses adeoque tempus Annuum, Festa, ac Jejunia digeri, atque mensem primum juxta tempus ibi frugum maturescentium (*b*) constitui, sibique intercalationes fieri. Extra vero Terram illam, id nec necessario fieri, nec adeo commode fieri posse. Quod si possit, non cum Talmudicis damnant. Quin & ait ex sectæ suæ disciplina Eliah (*c*) noster, לא מצאנו בכתוב שיסגיל זאת המצוה בארץ ישראל אמנם זאת המצוה היתה מימים קדומים מזמן נח ואברהם אבינו עליו השלום לקדש הירח לפי מקום ומקום *Nullibi reperimus in Scriptura præceptum hoc* (de sanctificandis Neomeniis) *peculiare fuisse Terræ Israeliticæ. Sed vero manavit a seculis vetustissimis adeoque a tempore Noachi, & Abrahæ Patris nostri (quibus pax) mos ille sanctificandi Lunam quocunque locorum.* Sed & de Utriusque sectæ sententiis cira Temporum suorum post reipublicæ illius excidium observationem, plura inferius (*d*)

(a) *Halach.* Kiduſch hachodesh, *c.* 5.
(b) *Eliah Ben Moset* Seder 1. *c.* 40.
(c) Seder 1. *c.* 10.
(d) *Cap.* 17. & 19.

CAPUT XI.

De Personis *quæ* Phasibus *decernendis*, Annisque intercalandis *præfuere*, *adeoque de singularis (juxta* Talmudicos) Synedrii Magni *heic autoritate*. Scripturariorum *item hac de re sententia*.

Personæ, quas, & Phasibus decernendis, & intercalatioui annali præfuisse ajunt Talmudici, erant Princeps, ac Synedrii, seu Collegæ Synedrii, seu Consistorii Hierololymitani illius celeberrimi, סנהדרי הגדולה dicti, id est, *Synedrii* (seu *Sanhedrin*) *Magni* seu eorum ex seipsis mandatarii aliquot minimum tres, qui usque in septem augendi, si sententiis dissedissent; nec omnino alii. Principis autem Synedrii assensum ajunt heic adeo necessarium ut illo invito anni intercalatio admittenda non esset. Atque hac de re nonnulla obiter capitibus proxime superioribus allata sunt. Exceptionem autem tradunt; nec Regem, nec Pontificem Maximum in annali intercalationis negotio (quatenus saltem ex arbitrio, ut ostensum est, haud parum pendebat) rite quid potuisse statuere, adeoque nec in eorum numerum admittendum qui intercalationi ejusmodi præessent. Locum exceptio hæc habui, si modo vel rex Princeps fuisset Synedrii (quod tamen rarissime juxta receptissima eorum scita accidit) vel Pontifex, sive Princeps, sive Collega forte fuisset. Nam qui Pontificem Synedrio huic semper (*a*) præfuisse etiam viri maximi asserunt, temere nimis illud comminiscuntur, nec omnino ex commentariis aut interpretationibu traditionibusve Judaicis quæ planissimæ sunt heic adversissimæ, huriunt. Rationes autem afferunt de Rege (*b*) משום אפכני׳ *Ob stipendiorum solutionem*, scilicet, מחלק ממין לחילותיו כך וכך לשנה ונח לו שיהו כל השנים מעוברות *præstare solebat copiis suis militaribus certam annuatim pecuniam; unde præsumebatur placuisse ei potius ut anni singuli forent intercalares*. Quod enim in annum simpliciter præstituebatur, id ita præstandum erat ut quoties intercalatio fieret annalis tredecim, quemadmodum ubi intercalatio nulla duodecim menses annum (*c*) coficerent. Non aliter atqne ex jure quo passim utimur Christiani, bissextilis annus perinde atque si communibus annis die integro impar non esset sumi solet. De Pontifice maximo ajunt, id in more receptum ne intercalationi annali nimis refragaretur (ubi arbitrio locus) idque animi sui, seu voluptatis causa. Nam præsumebatur eum libenter nolle mensem Tisri, seu septimum, cujus in festo Expiationum, aliquoties erat is lavandus, in frigidiora, aut hyemi proximiora tempora protrudi, quoties Adar secundus præterlabenti adjiceretur. Sic Talmudici. Eousque autem ex Synedrii magni autoritate Anni, Mensium, Noviluniorum adeoque Festorum universorum (præter Sabbathum quod in periodis similiter perpetuo recurrit) rationem omnimodam pependisse volunt illi, ut quantumvis Synedrii omnino inter decernendum errassent, nihilominus ab universis Israelitis eorum standum esset judicio, atque juxta illud festa a Numine imperata, essent ob-

obſervanda . Maimonides ex diſciplina vetuſtiorum (*d*) בית דין שקדשו את החדש בין שוגגים בין מוטעין בין אנוסין הרי זה מקודש וחייבין הכל לתקן המועדות על היום שקדשו בו אף על פי שזה יודע שטעו חייב לסמוך עליהם שאין הדבר מסור אלא להם ומי שצוה לשמור המועדות הוא צוה לסמוך עליהם *Quoties Synedrium ſanctificaſſet Neomeniam, ſive id ex errore , aut ignorantia , aut etiam vi, aut invito feciſſet, ſanctificatio legitima erat . Et unicuique neceſſario inde incubuit officium feſta, atque alia tempora obſervandi juxta diem, quem illi ſanctificaſſent . Atque etiam ſi ſciret ipſe Synedros erraſſe, illorum tamen judicio ei erat nitendum · Neque enim aliis præter illos negotium hoc traditum eſt. Atque is, qui obſervanda juſſit, eorum item judicio juſſit ſtandum* . Quo trahunt illud legis (*d*) *Et loquutus eſt Dominus ad Moſem dicens, loquere ad filios Iſrael, & dices ad eot , ſolennitates Domini* אשר תקראו אותם, id eſt, *quas vocabitis convocationes ſanctas, hæ ſunt ſolennitates meæ* . Ubi & legunt תקראו אותם *vocabitis vos* , quemadmodum habetur etiam in codice Samaritano; quaſi ibi Moſi , & Sydedris ſuis adeoque ſucceſſoribus eorum expreſſim dictum fuiſſet , juxta veſtrum in temporibus digerendis judicium , & pronuntiata, neque aliter ſuos habebunt in annis, & menſibus dies feſta imperata. סוד העיבור, ſeu *myſterium* hoc *intercalationis*, annorumve, ac menſium diſponendorum ſcientiam traditam fuiſſe ajunt אין לכל אדם אלא לסמוכים נבונים *non cuilibet , ſed eis qui manuum impoſitione ordinati intelligentiores eſſent* , id eſt presbyteris, nec omnimodis, ſed in Synedrium cooptatis Magnum. At Eliah Ben Moſeh ex Scripturariorum ſuorum ſententia בזמן inquit בית המקדש היה הדבר מסור לכהן הגדול עם שאר הכהנים או הנביא אשר בכל דור ודור *Tempore, quo Templum ſtetit , traditum*, ſeu *commiſſum eſt negotium hoc* (de Phaſibus decernendis, & quæ inde pendent aliis loquitur) *Pontifici Maximo cum reliquis Sacerdotibus , aut Propheta cujuſve ſeculi* . Sed vero poſt exicidium, judices hujus rei facit (*e*) is, ex ſectæ ſuæ placitis, eos, qui e variis ſui generis Judæorum cœtibus diverſimode electi · Pauciores quam Tres non debere eſſe. Unicum ſcilicet Judicem regulariter negant etiam cum Talmudicis Scripturarii admittendum, ſive hac in re , ſive in alia (exceptionibus aliquot minutulis adhibitis) uti nec numerum parem ob diſſenſus incommodum. Humiles item ſpiritu , Juris ſacri, ut & Aſtronomiæ , & epilogiſmi annalis, & menſtrui juxta ſectam ſuam peritos eſſe debere hos judices monet ſuorum nomine Scripturarius noſter. Diſcrimen igitur inter ſectas haſce non leve eſt de Perſonis , quorum judicio negotium hoc ſuberat, adeo ſcilicet ad ſacra attinens , ut nihil ferme ſupra. Nam feſta omnimoda, (præter Sabbathum hebdomadarium) Jejunia cuncta Neomeniæ peculiaribus item ſacris celebrandæ , Annalis revolutio, ex eorum qui ſic præerant autoritate, ac arbitrio pendebant. Nec Levitici, aut Sacerdotalis generis ullos neceſſario heic omnino præfuiſſe, volunt Talmudici. Ajunt quidem, ut vides , Scripturarii (undenam edocti neſcio) הדבר מסור *rem traditam*, aut *commiſſam* Pontifici Maximo & Sacerdotibus ; ut ſcimus etiam in Roma veteri (*f*) intercalationem fuiſſe Pontifici Minori. Sed non ita iis commiſſam , aut traditam , quin & aliis perſpicaciæ ſingularis, & ſapientioribus (quos cum Mahumedanis Prophetas appellare ſolenne eſt Judæis) cujuſque tribus eandem ipſam pariter conceſſam velint , etiam dum ſtetit Templum; quemadmodum poſt excidium Judicibus quibuſcunque modo ſui generis eſſent ; ſeu Iſraelitæ , ac ſatis ut dictum eſt periti. Dum vero Talmudici Synedrii Magni Principi , & collegis rem ita tribuunt , penes ſummos Reipublicæ præfectos (nam hujuſmodi fuere Princeps, & collegæ illi qualicunque ſcilicet e tribu indiſcriminatim ſelecti Presbyteri) imperium, & arbitrium circa Sacra cum Annua tum Menſtrua hinc toties pendentia , in Eccleſia illa divina [quæ plane ipſiſſima erat illa Reſpublica] manſiſſe interim plane docent. Quod & perquam conſonum eſt ampliſſimæ Tribunalis illius Juriſdictioni ad quam ſolam ſpectarunt , velut *Caſus reſervati*, alia non pauca momenti cum in ſacris , tum in profanis graviſſimi. De errore autem explodendo, cui viris alioquin doctiſſimis recipitur : Forum fuiſſe apud Judæos aliud cui rerum Sacrarum [ſeu earum inſtar quas Eccleſiaſticas vocamus nos] cognitio , aliud cui Civilium , ſeu Profanarum attineret, allibi fuſius dicemus.

(a) *Vide Thom. Aq.* 1. *ſecundæ quæſt.* 105. *art.* 2. *ad* 7. *Baron. Annal. Tom.* 1. *anno* 31. §. 10. 5. 7. *&c. alios obiter ad Deut.* 17.
(b) *Gemar. Babylon. & gloſſ. ad tit.* Sanhedrin *c.* 2. *fol.* 18. (*b*) *Adde Maimonidem halach.* Kiduſch Hachodeſch *c.* 4. §. 11. *& Gemar. Hieroſolymit. ad dict. tit. cap.* 2. *fol.* 19. *col.* 3.
(c) *Vide cap.* 16.
(d) *Halach.* Kidush hachodesh , *c.* 2. §. *ult.*

(e) *Ge-*

(e) *Gemar. Babylon. tit.* Rosh haschana, *cap.* 2. *fol.* 25. (*a*)
(f) *Levit.* 23. 11.
(g) *Ibid. Cap.* 16.
(h) *Macrob. satur.* 1. *cap.* 15. *& videsis Jacobum Gutherium de veteri Jure Pontif. lib.* 1. *cap.* 22.

CAPUT XII.

Et Talmudicorum *&* Scripturariorum *Sententiæ de* Phaseon, *atque* Intercalationum *decernendarum* Loco, *Intercalandi* Tempore, ac Neomeniis sanctificandis.

Legitimus Phaseon, atque intercalationum decernendarum Modus habetur in Loco, quo, sive Phasis, sive Intercalatio erat promulganda, in Tempore Anni Intercalandi, in Neomeniæ Sanctificatione, in Calculi Astronomici usu, in Testimoniis de Phasi admittendis, ac demum in Neomeniis ac Iutercalationibus populo rite indicandis. Locus Talmudicis Hierosolyma erat dum ibi Synedrii Magni, cujus Collegis ut ostensum est incubuit hoc curare negotium, item Locus, Templo scilicet conjunctus. Cum vero alibi in Terra sancta id suas haberet sedes, ibi etiam hac de re decernendum; nec omnino alibi, nec sine convivio solenni. Phasin habitam ibi Lunarem promulgabant illi, unde mensis imminentis initium; quemadmodum, si phasis nulla, aut cavus, aut plenus mensis præteritus, juxta superius dicta, ab illis ibi fiebat. Postquam autem desiit Synedrium, etiam, & desiisse volunt illi [ut & ante dictum est] jus Neomeniarum ex phasi, atque intercalationum decernendarum. Scripturarii vero hac de re sic statuunt, ut etiam tam post Urbis, gentisque excidium quam ante, adeoque etiamnum, in Terra Sancta cum ex phasi Neomeniæ tum ex Abib [*a*] seu *maturescentium frugum tempore* annum, sive communem retinendum, sive intercalandum, juxta ante ostensa velint; qua de re plura mox ubi de utrorumque in regionibus aliis usu. Tempus autem Iatercalationis sub exitum anni intercalandi a Talmudicis plerunque collocatur, uti & res ipsa juxta eos interdum exigebat scilicet quoties ex causis præter incommodum Paschatis locum aliis supra dictis esset intercalandum. Nec omnino intercalandi edicta, seu Epistolæ intercalares emanabant ante initium anni intercalandi, ut docent illi, quod non video non admittere Scripturarios. De Sanctificatione Neomeniæ loquuntur utrique, id est lunæ corniculantis Benedictione, cujus formula singularis habetur apud Talmudicos (*b*) quo & spectat illud Prophetæ, [*c*] *Clangite tuba in Neomenia, in tempore instituto, & die solennitatis vestræ*. Nam ex ipsa lege sacra neomeniis tum tubarum sonus [*d*] solennis, tum peculiare [*e*] sacrificium præstituitur, unde præ cæteris diebus sanctificandæ. Eæ ראשי חרשים *principia mensium* nuncupantur lingua Mosaica. Synedri autem qui rei huic præfuere simul ac tempore suo vidissent corniculantem Lunam [ut docent Talmudici] acclamabant מקודש מקודש *Sanctificata est, Sanctificata est*, succlamante similiter populo qui adesset. Tradunt vero illi sanctificationis formulam hanc a Synedris neutiquam adhibendam Neomeniæ alicui præter eam, quæ phasi insigniretur tempore in suo, id est vespera, quæ exitu diei 29. mensis præterlapsi haberetur, adeo ut quoties plenus fieret mensis, seu 30. dierum Neomenia proxime insequens nunquam esset sanctificanda. Sed quantum video Scripturarii sanctificandas omnimodas pariter docent Neomenias. Elia Ben Moseh [*f*] ex suorum doctrina, אם ביום שלשים נראה הירח עם השמש רע שהיום ההוא הוא מקודש ואם לא יראה עם השמש אמנם יראה אחר עריבתו רע שהיום למחר הוא מקודש אמנם אם לא יראה ביום שלשים ולא בערב גם כן רואים שלשים ואחר ואם יראה עם השמש סמוך לשקיעתו רע שהיום ההוא הוא מקודש ואם יראה עם השמש בעוד יום גדול כגון שנים שעות או שלשה קודם השקיעה רע שהיום הקודם לו הוא מקודש אלה הם סימני ההקרבות אשר אחר זמן הראייה אשר יודיעו זמן המקודש אז *Si conspiciatur Luna cum Sole in die* 30. *scito hunc diem esse sanctificandum. Si non conspiciatur cum Sole, sed conspiciatur post vesperam suam, scito diem postriduanum esse sanctificandum. Sed si nec die* 30. *nec vespera compareat, observandus est dies etiam* 31. *in quo si appareat cum sole prope hujus occasum, scito diem hunc sanctificandum. Quod si conspiciatur cum sole die aperto, veluti horis duabus, aut tribus ante occasum solis, scito diem hunc pridianum* [Id est 30.] *esse sanctificandum. Atque hæc sunt signa, seu causæ probabiles, seu conjecturales, quæ cum accidant post tempus Visionis*, [legitimum, & ordinarium, id est exitum diei 29.] *docent rationem sanctificandi, quæ etiam tunc adhibenda*.

(a) *Eliah Ben Mosch* Seder 1. c. 40.
(b) *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *cap.* 5. *fol.* 42. (*a*) *Jacob Ben Asher in* Orach Chaim, *cap.* 426. *Mos. Mikotzi præc. Aff.* 27. *fol.* 114. (*a*) *& vide I. Buxtorf. Synagog. cap.* 17.
(c) *Psalm.* 81. 3.
(d) *Numer.* 10. 10. *& vide Levit.* 23. 24.
(e) *Ibid.* 28. 11.
(f) Seder 1. *c.* 16.

CAPUT XIII.

De calculi Astronomici *apud utranque sectam usu in* arcu visionis, *seu* Phasis *Lunaris eruendo.*

CAlculi Astronomici juxta utramque sectam heic usus ejusmodi erat, ut ex motu, ac loco Luminarium sæpius (cum phasis legitima, ac ordinaria, sive per aeris nubila, sive alias ob causas haberi nequiret) operosius ediscerent utrum omnino tempore suo, seu legitima, & ordinaria Astronomice haberi potuisset. Atque inde alia de mensium quantitate, ac de Neomeniis constituendis decernebant, sic nempe tempora menstrua ex artificii ratione digerentes, atque intra suos retinentes cancellos, quando visionis, seu phasis Vespertinæ carebant indicatione. Apud Talmudicos (*a*) epilogismus Astronomicus (cui item tres minimum Synedrii collegas præesse debuisse ajunt) hujusmodi exhibetur. Terræ illius latitudo septentrionalis inter gradus 29 & 33 (seu ut volunt alii 35; diffusius in Boream, quam vulgo recipitur, Terram illam extendentes) constituitur, & Hierosolyma sub 32 uti & Longitudo horum in gradu 66 ½ ad Terræ sanctæ inter 63. & 69. Reperta utriusque Luminaris loco ineuntis diei a præcedente Neomenia civili trigesimi, seu temporis, quo phasis legitima, ac ordinaria expectanda [id est, juxta illos, עת השקיעה *temporis ipsius occasus Solis*) adeoque, & Longitudine Lunæ a Sole diligenter observata; aut inter initium Capricorni, & Geminorum finem juxta signorum seriem repertus est Lunæ locus verus, aut inter Cancri initium, ac finem Sagittarii. Si in priori Zodiaci Semicirculo Longitudinem haberet tunc Luna graduum tantum 9. aut minore, consequens ajunt nullam potuisse tunc haberi ullibi in terra sancta phasin; quemadmodum viviciſſim si plusquam graduum 15 in semicirculo illo esset tunc Lunæ Longitudo, dubitandum non fuisse quin Cœlo sereno phasis haberi potuisset ubique illic locorum. Si in semicirculo Zodiaci posteriori, seu qui a Cancri initio ad Sagittarii finem intercipitur, Longitudo Lunaris esset graduum duntaxat 10 aut minor, phasin haberi potuisse nullam pro certo statuebant; ut vicissim si gradus excederet 24 passim in Cœlo sereno potuisset haberi. At vero si gradus Longitudinis Lunaris in priori semicirculo inter 9 & finem 15 aut in posteriori inter 10 & finem 24. reperirentur, tunc ex Latitudinis, ac parallaxis ratione, descensionis varietate, prosthaphæresibus, id genus reliquis in Epilogismo Astronomico adhiberi solitis terminos, & Arcum Visionis (quem קשת הראייה nuncupant) eruebant; unde pronuntiari posset an ea in vespera haberi in aere sereno quiret phasis necne. Scriprurariis vero non tam revera alius est epilogismi modus, quam alii, unde discrimen haud contemnendum nasci palam est, inter putandum termini. Etenim cum Talmudicis diei initium habeatur in ipso Solis occasu, Scripturariis vero (ut capite ante ostensum est quarto) in vesperæ Tertia initio, seu Crepusculi fine; ita apud hos initur ratio dum arcum visionis quantitatem venantur, ut arcus qui in crepusculi fine, seu Vesperæ Tertiæ initio coitum Luminarium insequente, inter ea intercipiatur, pro visionis arcu sit habendus, non vero ille qui inter Solis occasum & coitum. Quo nomine Talmudicos reprehendit Eliah Ben Moseh (*b*) & in Scripturariorum sententiam eorum aliquos a se monitos transiisse ait היו inquit חושבים קשת הראייה עד עת השקיעה והיו חושבים שעת הבקשה והקדוש הוא עת השקיעה ולא ידעו דעת חכמינו שהתחלת היום הוא מתחלת הערב השלישי והראתי להם זה הפסק בספרי חכמינו והודו בזה. *Putare solent arcum visionis usque ad tempus occasus, atque ita eruunt tempus sanctificandum, scilicet ipsius Occasus; neque gnari sunt sententiæ sapientum sectæ nostræ, cui diei initium est a Vesperæ tertiæ initio; quod & ostendi illis in Nostrorum libris, nec rem porro diffitebantur*, Eliah autem ille, constructis (*c*) motuum Lunaris, & Solaris tabulis כאופק קוסטנדינא לדעת אלבתאני ולדעת החכם עמנואל בעל הכנפים *ad Latitudinem Costantinopolitanam juxta doctrinam Albategnii, & Emanuelis Geographi* (Constantinopolis autem Latitudo ei est graduum 41 ⅓) de Phasi Lunari ibi sic demum concludit סוף דבר inquit (*d*), בהיות בין המולד והשקיעה יותר מאחר עשר שעות וחצי עד עשרים וחמש שעות וחצי אפשר שיראה ואפשר שלא יראה ובהיות בין

בין המולד והערב השלישי יותר מארבעה עשר שעות פחות שעה עד עשרים ושבעה שעות וחצי אפשר שיראה ואפשר שלא יראה ואם יהיה בין יתר מזה רע שעל כל פנים יראה אם לא יהיה מניעה והנה לפי זה כשיהיה בין השמש והירח במעלות ישרות שמנה מעלות ועשרה ראשונים לא יראה וכל שכן פחות האלה וכשיהיה בינהם במעלות ישרות ארבעה עשר מעלות על כל פנים יראה וכל שכן יותר *Summa est quoties inter coitum Solis, & Lunæ medium, & occasum Solis intercedant horæ 11 ½ aut quæ usque in 25 ½ excrescunt fieri posse ut phasis habeatur, uti & posse fieri ut non habeatur. Quod itidem dicendum, si inter coitum ejusmodi & vesperam tertiam intercedunt plures quam 14 horæ (sexta parte demta) aut quæ usque in 27 excrescunt. Quod si harum excessus fuerit horarum, haberi potest omnino phasis nisi (per aeris nubila) impediatur. Unde etiam fit ut quoties inter Solem, & Lunam intercipitur arcus tantum graduum 8. Min. 10. aut minor, phasis nulla habeatur, quoties vero arcus ille fuerit graduum 14 aut major, haberi possit.*

(a) *Maimon. hal.* Kidush hachodes, *cap.* 9. *&c.*
(b) Seder 1. *cap.* 29.
(c) Seder 1. *cap.* 19.
(d) Seder 1. *cap.* 29.

CAPUT XIV.

De Testimoniis Phasis *aliunde allatis quando eorum, qui huic negotio præessent, oculis de ea non constaret.*

PRinceps, ac Collegæ Synedrii Magni, seu eorum mandatarii, qui juxta Talmudicos phasi decernendæ præerant, non solum oculis suis credebant, sed & testium pariter fide dignorum, qui corniculantem Lunam se tempore suo seu die 29. exeunte, sive Hierosolymis, sive alibi in Terra Sancta vidisse assererent. Atque inde sive plenos, sive cavos menses faciebant. Etiam die tricesimo de phasi proxime Superioris Vesperæ testimonio allato ita creditum, ut inde mensis præteritus cavus fieret. Adeoque e locis integri diei itinere ab Hierosolymis dissitis satis tempestive in rem advenire potuere testes. Non item qui intervallo majori abessent. Neque heic nefas habebatur tanto itinere in festo aliquo die, aut Sabbatho ipso ad urbem testimonii hujus gratia accedere, ut scilicet Sanctificatio Neomeniæ inde sequeretur. Hoc enim & hujusmodi alia, quæ, ut ad Festa solennia celebranda, aut Solennitates statas observandas attinuere ne quidem pro violatione Sabbathi regulariter habuere. Unde toties illud דוחה את השבת *depellit Sabbathum* de actibus hujusmodi, aliisque aliquot dictum. Binos autem heic minimum voluere illi testes; ut in rebus aliis, sed moribus, ac vita integerrimos, ac sui generis, seu Israelitas; Gentiles autem uti & fœminas & Minores, quemadmodum & rebus in aliis rejiciendos. Quin & de corniculantis figura sollicitius eos examinabant, utrum scilicet reclinante, inclinante, aut ejusmodi alia figura Lunam vidissent quam quæ loco ac Latitudini ejus in Zodiaco, ac habitudini Solari, quam ex epilogismo Astronomico compertam habebant, satis conveniret. Atque in hanc rem צורות הלבנה *depictas* in pariete *figuras Lunares*, variatim scilicet formatas, habuere, juxta quas testimonia exigere solebant. De Figuris illis nos plura alibi (*a*) Jam vero si testimonium de phasi allatum ejusmodi fuisset, ut nec calculo Astronomico esset consonum, scilicet si refragaretur calculus ille quo minus, aut phasin tunc haberi, aut eadem quam renuntiarent testes figura Lunam conspici esset inde credendum, nec quidem testibus creditum. In Scripturariis autem sunt, qui testem admittnnt (*b*) heic unicum. Nec obstare ajunt quod habetur in Lege de Testibus binis, (*c*) pluribusve. Id scilicet eo solum spectare, ut in litium, & actionum judiciis veritas de eo, quod, aut a reo male fit, aut ab actore falso imputatur, a testibus binis, pluribusve fiat manifesta. Heic vero testimonium tantum adhiberi de re visa unde decernatut quid statuendum in præcepto Numinis observando, eoque pariter adjuniversos Israelitas attinente. Et receptior hæc apud illos sententia; quam alii rejiciendam tamen volunt. De moribus item testium sollicitiores sunt Scripturarii, ita ramen ut nec omnes rejiciant non Judæos, quorum etiam aliquos Judæis Talmudici generis plane heic præferunt, veluti Ismaelitas, seu Hagarenos; quoniam horum calculus de Phasi, a Scripturariorum non ita multum dissidet. Eliah Ben Moseh noster inter qualitates, quibus præditum testem volunt Sectæ suæ plerique hanc memorat שלא יהיה חלוק ברעתו בקדוש החדש מרעת חכמינו והנה מזה הצר ראוי לקבל עדות הישמעאלים מפני שהם הולכים אחרי רעת חכמינו בעניני

בענייני הראייה וברוב הזמנים אנו שוים עמהם בקדוש החרש ביום אחד יתר ואין ראוי לקבל לנו עדות הרבנים מפני שהם חלוקים ממנו בזה אמנם החכם רבי לוי אמר ואם יגיד לנו מי שנקריב כי דבריו אמת והטעם אם יעיד לנו שום אדם שדבריו אמת בין מהרבנים או מהגוים כבר נתחייב עלינו שנשתמר *Ut non sit diversæ circa neomeniæ sanctificandæ rationem sententiæ ab ea, quæ sapientibus nostræ sectæ recipitur. Et certe hac causa consonum est accipere testimonium Ismaelitarum, eo quod sequuntur illi disciplinam heic sapientum nostrorum in materie phasis. Et nos ut plurimum cum eis convenimus in neomenia sanctificanda etiam eodem plerunque die. Sed non oportet nos accipere testimonium Rabbinorum* (scilicet Talmudicorum Judæorum) *quoniam illi a nobis hac in re disciplina sunt discordes. Attamen sapiens Rabbi Levi* (Scripturarius) *ait, si quisquam mortalium nobis indicaverit id quod veum est, seu vero ita proximum ut probabile videatur, sive is ex Rabbinis illis fuerit, sive ex Gentilibus, seu Christianis, debere nos juxta rem observare.* Quod Eliæ huic ipsi tamen displicet. Suorum vero, ac aliorum, qui in disciplina Neomeniarum sanctificandarum ipsis sunt satis concordes testimonia de phasi tempestive allata (quoties scilicet Judicum, seu eorum qui phasi decernendæ præessent oculis neutiquam de ea constaret) maxime docent Scriptrarii facienda, fidemque eis non raro habendam, præ ipso calculo Astronomico, quem, sive per hypothesium incertum, sive per putantis incuriam sæpius heic fallere non immerito profitentur, modo scilicet crassissimus, & nemini ferme non manifestus in plaga Lunæ visæ designanda, aliave phasis circumstantia in testimonio, minime reperiretur. Tunc enim etiam ipsi testimonium rejiciendum volunr. Hinc Talmudicos hoc nomine quidem severius reprehendunt, velut qui nec legem sacram satis observarent dum calculum Astronomicum tanti fiebant, ut testimonium huic non satis consonum plane rejicerent. Elias (*d*) hac de re אם עלה בחשבונם כי לא יראה אפילו שבאו עדים והעידו כי נראה אין שומעין להם וזה הפך כונת התורה ודבר סרה במצות השם להחליף המועדים מזמנם להשליך דעת הברור שהוא המוחש וללכת אחרי דעת ההקרבה שהוא החשבון *Quoties per epilogismum initum non reperirent* (de Talmudicis loquitur) *phasin haberi potuisse, etiamsi advenirent testes, qui de phasi testimonium adferrent, neutiquam audiendos eos voluere. Quod quidem sensui Legis contrarium est, & præceptis Numinis adversum: dum inde festa luxantur, suisque e locis detruduntur; & ratione phasis dignoscendæ manifesta, & quæ ex sensu pendet neglecta, adhibetur illa, quæ probabilis est tantum, seu conjecturalis qualis est ipse calculus.* Etenim in hoc negntio rationem manifestam, seu scientiam certam quam דעת הברור nuncupant, solam in ipsa phasi, ut oculorum objectum est, tempore suo, seu vespera diei trigesimi habita positam volunt. Calculum autem Astronomicum, & quæ sunt reliqua, juxta ante dicta, in digerendis mensibus, cavisque, & plenis, variatim faciendis, adhiberi solita, ad דעת ההקרבה, seu *rationem probabilem*, seu *conjecturalem* ajunt attinere. Sed demum ajunt, אמנם כשאין לנו דעת הברור הנה אז נלך אחרי דעת ההקרבה ואם לא כן הוא מרד גדול במצות השם ועל כן אנו בעלי מקרא כשאין לנו דעת הברור שהוא המוחש נלך אחרי דעת ההקרבה *Si vero desit nobis ratio manifesta tum sequimur rationem conjecturalem. Nisi enim sic fieret, præcepta Numinis graviter transgrederemur. Ideoque nos Scripturarii, quoties rationem manifestam, & quæ e sensu pendet non habemus, conjecturalem amplectimur.* Et caput habet Elias noster (*e*) integrum בחיוב דעת ההקרבה כשאין דעת הברור *de eo quod est, necessario adhibendam esse rationem conjecturalem*, seu *probabilem*, *ubi manifesta deest*, idque in mandatis sacris observandis, veluti de mundo, & immundo discriminando, de ciborum delectu legitimo, id genus alii.

(a) *De Jure Nat. & Gent. lib.* 2. *cap.* 6. *pag.* 205.

(b) *Apud Eliah Ben Mosch* Seder 1. *cap.* 12. & 13.

(c) *Deut.* 17. 6. *Num.* 35. 30. & *vide Deut.* 19. 15.

(d) Seder 1. *cap.* 10.

(e) Seder 1. *cap.* 14.

CAPUT XV.

De Neomeniæ Promulgatione, & de Festo Duplici, seu biduo continuo, dubii, in Neomeniis, seu mensibus digerendis, causa celebrando:

Ex incerta Mensium, sive Plenorum, sive Cavorum per annum distribuendorum formula ac more hactenus ostenso, nemo non videt adeo incertam fuisse Festorum, Jejuniorum, alia

aliarumve solennitatum, dierum menstruorum nomine, seu numero, sive in lege sacra, sive in decretis publicis denotatorum, juxta rationem hanc observationem, ut quicunque nesciret cavusne an plenus ab iis qui negotio huic præessent, mensis præteritus fieret, eum ut hodie an cras festum aliquod, decimo, verbi gratia, nono, decimiquarto, seu alicui alii mensis cujuscunque labentis diei affixum, servandum esset, simul ignorare esset necessum. Nam si cavus fieret mensis præteritus, seu dierum 29. tum unico die citius advenire quemlibet mensis insequentis diem palam est, quemadmodum, si plenus, aut dierum 30. die unico serius. Hinc docent Talmudici, huic ut occurreretur incommodo, seculis in vetustioribus morem fuisse, signis flammeis, aliisve in montium summitatibus collocatis Neomeniæ tempus indicare; quoties scilicet, aut phasi Hierosolymis tempore suo habita cavus nocte trigesima fieret mensis præteritus, aut non habita plenus; cujus indicium sic nocte potuit trigesima prima expediri: postmodum vero ajunt, quoniam Cutæi (quo nomine Samaritanos plerunque innuunt) signis hujusmodi positis Judæos hac in re fallere, utpote sibi odiosissimos, conabantur, in morem fuisse receptum, Nuntios, seu Cursores publicos per Terram Sanctam sub Neomeniarum tempora, seu post mensis præteriti qualitatem indicatam, mitti a Synedris Synedrii Magni solitos, qui populum ubique hac de re facerent certiorem. Neque horum itinera, aut dies festos, aut Sabbathum violasse. Ab eis vero qui propter loci ab Hierosolymis distantiam (*a*) tempestive satis edoceri nequirent, Biduum Continuum festo diei unicuique tribuendum, seu diem quemlibet festum Biduo Continuo celebrandum. Ne scilicet verum ipsum diem juxta Neomeniæ, quam ignorarent, constitutionem observandum forte prætermitterent. Etenim si cavus fieret mensis præteritus, dies prior verus erat dies festus, si plenus, posterior. Utrunque igitur voluere sic servandum. Nuntios hosce שלוחין *Apostolos* nuncupant, qua quidem voce indigitantur etiam Judæorum ministri alii a Patriarcha eorum missi ad exigendum per Synagogas aurum, ut videre est in Codice Theodosiano (*b*. Quod vero sic de Nuntiis, seu Apostolis hanc in rem emittendis dictum est, non ad cunctas pariter Neomenias attinet, sed ad eas solum e quarum temporum dies Festi mensibus assignati, & Jejunium illud celebrius quotannis nono die mensis Ab servatum pendebant: Id est ad Neomeniam Nisan, Tisri, Casleu, Adar Jiar ob festa in eis signata, atque ad Neomeniam Ab, propter jam dictum Jejunium. Reliqua enim Jejunia, quæ sparsim aliis habentur in Mensibus, non tanti fecisse videntur ut cursorum publicorum heic usus adhiberetur; qua de re tamen consulas Magistros (*c*) Nuncius, seu Apostolus heic sufficiebat unicus. Et si quis alius fide dignus, licet neutiquam a Synedris missus, decretum de Neomenia indicaret, Festa juxta ea quæ is narraret, celebrare licuit. Scripturarii autem qui hodieque in Terra Sancta Neomenias, temporum rationem, juxta antedicta, servant, de festo ejusmodi duplici item monent; sed alias etiam ob causas. Sic nempe esse illud ab universis sectæ suæ celebrandum, quando, aut per crebrum phasis tempore suo, seu sub exitum mensis preteriti defectum, ac per incommodam forte cavorum, & plenorum mensium præteritorum dispositionem, aliasve inter disquirendum ob causas de certo, juxta eorum disciplinam, Neomeniæ die satis non liqueret, aut per confusionem ejusmodi qualemcunque Neomeniarum, & mensium exituum evenisset ut plane in dubio restaret utrum diei præsenti an postriduano Neomenia legitima esset tribuenda. Verba sunt Eliah Ben Moseh (*d*) nostri; סוף דבר פסקו חכל שראוי לעשות שני ימים מספק שוה זה לזה לא יעריף אחר מחשביהם על האחר *Summa est, consentire universos, oportere celebrari dies binos propter dubium, eosqae non omnino, quantum ad celebrationem, inter se dignitate impares*. Hoc vero maxime observandum in mensibus Nisan, Tisri; quoniam in altero Paschatis festum celebrandum, in altero Expiationum, idque sub gravissima (*e*) Excisionis (כרת *Cerith* dictæ) pœna cœlitus scilicet non humano aliquo Judicio infligenda, nec aliunde quam a Numinis vindicta expectanda. Sed perperam nimis, & contra receptissimam Judæorum cum Talmudicorum (*f*) tum Scripturariorum doctrinam docent Theologi quidam celebres, pœnam illam humani fuisse judicii, adeoque Excommunicationis forensis in Ecclesia, seu Republica illa speciem fuisse, asserunt. Adeo etiam ut interdum ipsum vocabulum כרת, quæ *excisio* est a Numine solum expectanda, pessime reddatur a viris alioquin doctis nec rebus Talmudicis prorsus inassuetis, *Excomunicatio*. Quæ sum-

summa est morum Judaicorum gentisque disciplinæ, aut imperitia, aut peritiæ dissimulatio, nequid gravius dicam. Ea autem de re alibi plenius. De duplici autem ejusmodi festo propter calculi Astronomici incertum subinde observando, rationem addunt Scripturatii, שאין מנהג הכתוב לדבר בעניינים המסופקים רק הולך אחר הברור והוריע לנו הכתוב שכשאין לנו דעת הברור אין נדון על הספק *morem Scripturæ non esse loqui de rebus dubiis; sed de eo quod manifestum, & certum est. Sed interea eam docere nos, quoties certa nobit deest scientia, de dubio* (quatenus dubium est, & manet) *esse judicandum*. Exemplum petunt ex lege sacra de effractore nocturno (*b*) quem eo quod in dubio erat utrum furti, an cædis causa ædes nocte effringeret, ideo patrisfamilias in tutelam sui occidere licuit; non item, si luce hoc fecerat, quia de furto tunc solum præsumendum; quod mulcta, non cæde omnino ex lege compensandum. Hinc ajunt, והזה מפני שמצאנו בכתב חורץ חן על הספק הזה יחוייב לנו נר' לדון על הספק *Quoniam in scriptura comperimus gratiosam pœnæ* (aliter homicidii causa subeundæ) *remissionem propter id quod in dubio est, ideo etiam debemus nos de Dubio judicare*.

(a) *Vide cap.* 17.
(b) *Lib.* 16. *tit.* 8. *lib.* 14.
(c) *Gem. Babyl. ad tit.* Rosh haschana *cap.* 1. *fol.* 18. *& Gloss. in Maimon. hal.* Kiduſch hakodeſch *cap.* 3. *fol.* 200. (*b*)
(d) Seder 1. *cap.* 16.
(d) Seder 1. *cap.* 16.
(e) *Numer.* 19. 13. *Levit.* 23. 30.
(f) *Videsis lib. nost.* 7. *de Jure Naturali*, *&c. cap.* 9. *& Sixtin. Ab Amama Antibarb. lib.* 3. *pag.* 955.
(h) *Exod.* 22. 2.

CAPUT XVI.

Incertissimæ Annorum *quæ hactenus descripta est* rationis, *in Hominum Ætatibus, rebusque aliis civilibus decernendis*, Usus.

Quam operosa res, & molesta esset Neomeniarum, adeoque consequenter Festorum, Jejuniorum, omnimodarumque solennitatum menstruarum apud Judæos recurrentium legitima observatio ex jam ostensis liquet. Quin & incertissima inde atque ex Adare secundo subinde adjecto, sibi crebro dissimillima erat annorum in rebus civilibus dijudicandis ratio. Veluti in majorum, Minorum ætatibus juxta annorum numerum putandis, Locati item, ac Conducti annis, id genus, quæ in hominum commerciis obvia sunt, aliis. Regulariter, verbi gratia, ante annum decimum tertium, ac diem insuper unicum completum Minores habebantur Masculi; Fœminæ vero annum duodecimum, ac unicum præterea diem, qua de re etiam nos alibi (*a*) Jam vero Anni quidem, cum Solaris, tum Lunaris, ut ex ante dictis constat, rationem habuere. Adeoque etiam non solum numero rotundo solarem dierum 365. esse admisere, sed & simplici anni nomine illum subinde intellexere; uti etiam dum commentum vetus sic adjicitur a Bar Chama (*b*) de Satana, & solenni, seu Magno expiationum die; השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבע הוי תלת מאה ושיתין וארבע יומי אית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכיפורי ליה רשותא לאסטוני *HA-SATAN numerum exbibet 364. scilicet sunt dies 364. in quibus facultas est Satanæ Judæis adversari, eosque accusare* (unde nomen habet) *Die vero expiationum deest ei facultas hæc*; seu die 365. quo annus completur. Cæterum in rebus civilibus decernendis, quales jam memoravimus, idque genus aliis, neque Lunaris ratio, neqne Solaris habebatur anni, sed solummodo incertissimi illius, qui e mensibus etiam non minus certis conflabatur, sive communis, sive intercalaris. Adeo ut pro vario annorum ejusmodi discrimine, aliter atque aliter se haberet, & Natorum ætas, & Locationum, aliorumque contractuum tempus. Expressissima sunt hac de re in utroque Talmude (*e*) testimonia. Atque ex eis Moses Maimonides (*d*) de Legitima natorum utriusque sexus ætate annorum numero distinguenda, verba faciens demum subjungit כל השנים האמורות בבן ובבנה ובערכין ובכל מקום אינן לא שנים הלבנה ולא שנים החמה אלא שנים של סדר העיבור שהן פשוטות ומעוברות על פי בית דין כמו שהן קובעין אותם כמו שבארנו בהלכות קידוש החרש ובאותן השנים מונין לכל דברי הדת *Anni omnimodi, sive de prole alterutrius sexus, sive de rerum qualicunque estimatione dicti, alibive memorati, nec Solares sunt, nec Lunares, sed Anni quales ex ordine intercalandi nascuntur, sive communes, sive intercalares, juxta quod Synedrium eos præstituerit, quemadmodum explicatum est a nobis in libro de Sanctificanda Neomenia: Quin & juxta hoc genus annorum putandum est in rebus omnimodis ad legem attinentibus.*

bus. Tantundem habet Moses Cotzensis [*e*] alii. Nemo igitur erat inter eos mortalium cui satis constare potuisset de futuro legitimæ, sive suæ, sive alterius ætatis termino, antequam postremi anni a Synedrio qualitas decerneretur, id est, aut adjiciretur Adar secundus, aut prætermitteretur. Quale & de rebus aliis civilibus, quibus annorum ratio necessaria, dicendum. Et vide quod habetur supra capite undecimo, de annuorum stipendiorum solutione.

(a) *Lib. de Successionibus cap.* 9.
(b) *Gem. Babylon. ad tit.* Joma *cap.* 1. *fol.* 20. 3.
(c) *Hierosolymit. ad tit.* Nedarim, *cap.* 7. *fol.* 40. *col.* 1. *Babylon. ad tit.* Erakin, *cap.* 3. *fol.* 18. (*a*) & *cap.* 8. *fol.* 31. (*a*)
(d) *Halac* Ishoth *cap.* 2.
(e) *Præcept. aff.* 50. *fol.* 134. *col.* 4.

CAPUT XVII.

Quando & unde desierit, juxta Talmudicos, vetus ille mos, *ex Phasi lunari, mensium præstituendorum, atque annos ex arbitrio Intercalares faciendi.* Cyclus enneadecætericus *ab* Hillele *Principe Synedrii Magni introductus. Quandiu* Synedria Judaica *in* Terra sancta.

TAlmudicis, ut ante diximus, receptissimum est, incertam illam Mensium, annorumque rationem ex Synedrii magni decreto pependisse, adeoque quamdiu Synedrium illud in Terra sancta emortuum non est, nec evanuit, perpetuæ Phasium Lunarium observationi, atque annorum, qualem ostendimus, intercalationi locum ibi fuisse, eumque debitum. Atque velut הלכה למשה מסיני *Traditionem, seu Doctrinam Mosaicam e Sinai* (*a*) habent calculum illum menstruum, seu Neomeniarum על פי הראייה *juxta Phasin Lunarem*, seculis scilicet in illis, quibus Synedrii antoritas obtinuit. Cæterum שאין שם בזמן inquit Maimonides, סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה שאנו מחשבין בו היום ואין נזקקין לראיה *Tempore, quo Synedrium ibi defuit, Annos, & Menses præstituere sumus soliti juxta computum hunc quo hodie utimur, nec Phasis habetur omnino necessaria*, quæ & nunc ante computi illius Neomeniam, nunc in ipsa Neomenia, nunc post eam accidit. Computus ille visitur in *Machzor* illo, sen Cyclo Decemnovennali, cui certus est annorum intercalarium, & similiter semper redeuntium numerus, atque obiter habetur apud autores jam ante a uobis indicatos. Autor Cycli hujus fuit Hillel Principis. Rabbi Abraham Zacuthinus (*b*) הלל הנשיא בנו של רבי יהודה הנשיאה תקן העבור על דרך רב ארא עד שיבוא המשיח בן דוד והיה בזמן אביי ורבה וכן כתב רבי שמעון דורן בפירוש האזרות והיה בשנת שש מאות ושבעים לשטרות ואחריו לא היה בית דין ערד *Hillel Princeps Filius R. Jehudæ Principis composuit rationem Intercalationis*, seu *computum annalem juxta doctrinam Astronomicam Rab Ada a nostris adbibendam, usque dum venerit Messias filius David. Floruit autem tempore Abii & Rabba* [*quod & testatur etiam Rabbi Simeon Doran in exegesi sua Monitoria*] *atque anno æræ contractuum* 670. *Neque post eum habitum est nunquam Synedrium*. Alibi (*c*) item de eodem Hillele; תקן העיבור לכל ישראל קודם שתתבטל הסיכה עד ימי המשיח *composuit*, seu *instituit Intercalandi modum universis Israelitis, antequam cessavit, seu desiit Ordinatio Præsbyterorum* (scilicet per legitimam in terra sancta manuum impositionem; qua de re alibi (*d*) egimus) *idque ut usque ad Messiæ adventum duraret*. Scilicet tx doctrina Astronomica, & Chronologica illus Rab Ada Bar Ahaba (*e*) & Samuelis Minoris dicti, uti & Jarchinæi, (*f*) aliorumque (qui prævidentes postquam Synedrium Magnum planè esse desineret, cyclo atiquo annali opus necessario fore, quo tempora sua juxta legem Mosaicam digererentur, materiem artificiosam eam in rem ex medio Luminarium motu diligentius formassent) cyclum illum, enneadecaeteeridem notissimam sibi, posterisque conflavit Hillel ille. Anuus autem æræ contractuum 670 quo floruit Hillel hic respondet Christi anno 358. seu tempori Coustantii Augusti. Adeoque sub id seculum desiit mos ille menses, a phasi Lunari auspicandi, uti & annos mense adjectitio, seu Adare secundo causas ob incertissimas, juxta superius ostensa, augendi, intercalaresque modo vetustiori faciendi; limitibus, seu velut repagulis, cum mensibus adeoque neomeniis, tum annorum rationi certissimis jam secundum Cyclum illum ennecadetericum præstitotis. Neque enim pristinus mos diutius juxta Talmudicos obtinere potuit וסתלק בית רין הקבוע בארץ ישראל *quia* (*g*) *Consessus Judicum stabilis*, seu *Synedrium* cujus ex arbitrio pependit res hæc tota, *desiit esse in Terra Israelitica*. Diximus sub id seculum desiisse juxta Talmudicos mo-

morem illum veterem ; ita tamen ut etiam annos ab Hillele elapsos non pancos mordicus ab ipsis ibi retentus interim videatur. Etenim Septuaginta ab anno Æræ Contractuum annis ; id est Consulibus Florentio, & Dionysio, seu Christi 429. rescriptum habetur Theodosii secundi, & Valentiniani AA. ad Joannem Sacrarum Largitionum Comitem quo Judæorum Synedria in utraque Palæstina memorantur. Verba rescripti sunt (ut in Theodosiano (*b*) occurrunt Codice) *Judæorum primates, qui in utriusque Palæstinæ Synedriis nominantur, vel in aliis provinciis degunt, quæcunque post excessum patriarcharum pensionis nomine suscepere, cognatur exsolvere*. In codice Justinianeo (*i*) pro *nominantur* legitur *dominantur*. Aliaque ibi haud parum a Theodosiani heic verbis discrepant. Sed quantum ad eo Synedriis Judæorum observavit Cujacius (*k*) Quin & Maimonides morem pristinum desiiisse ait בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין *Tempore, quo vastata est Terra Israelitica, nec relicta in eo est Domus Judicii*, seu *Synedrium*; quod & ipse ad ætatem Abii & Rabba refert, seu לסוף חכמי התלמוד *ad finem Doctorum Talmudicorum*, seu seculum, quod in Talmudicorum, (*l*) id est in Gemaris citatorum, serie recentissimum est. De Hillele illo, ejusque computo, præter Scaligerum & Petavium, vide cum primis etiam Joannem Morinum (*m*) & Samuelem Petitum (*n*) Et Talmudicis tam extra quam intra Terram Israeliticam degentibus, receptus calculus ille enneadecaetericus, ibi sic olim præstitutus ; utpote qui priscum illum adeoque incertum suppleret. Ita tamen pristinum illum perpetuo redolere volunt novitium hunc calculum ut tametsi, dum Cyclum in se redeuntem simpliciter spectamus, satis prænoscatur diei cujuslibet in dispositione menstrua festi locus, isque certissimus, nihilominus in regionibus ab Hierosolymis longius dissitis (id est in quibus Judæi mos erat, dum ex phasi, ac Synedrii Magni promulgatione Neomeniæ pendebant, festa duplicia, seu binos simul dies festos, dubiii causa, ut superius dictum est, regulariter celebrare) eandem, quæ ante Cyclum hunc introductum festorum duplicium, obtinuit rationem veliut retineri. Distantiam autem sic definiunt. In locis ab Hierosolymis decem amplius dierum itinere dissitis perpetuo ut ante [quoniam illuc Apostoli seu Neomeniæ nuntii, maxime, שלוחי תשרי *Apostoli Tisri* mensis, cujus dies 10. erat festum Expiationum illud Magnum, tempestive satis pervenire tunc nequibant] festa agunt (*o*) duplicia, quod si locus intra hoc intervallum reperiatur, sic distinguunt. Aut locus ejusmodi habetur intra Terram Sanctam, aut extra. Prioris generis in locis unicum, juxta Cyclum hunc, celebrant festum. In locis posterioris generis, festa regulariter duplicia. Quod tamen sic temperandum, ut a recepto a patribus singulis in locis more aliquo singulari neutiquam interea recedatur. Quicquid enim ad festa hæc duplicia attinet, fatentur esse plane מדברי סופרים *ex scitis scribarum*, quo nomine superinductos mores, ac instituta solent indigitare.

(a) *Vide supra, cap.* 8.
(b) *Sepher* Juchasin, *fol.* 90. (*a*)
(c) *Pag.* 45. (*a*) *&* *tantundem R. Gedaliah Ben Jochai in* Shalsheleth. *fol.* 34. 35.
(d) *In Notis ad Eutychii Origines Alexandrinas.*
(e *Vide Sepher* Juchasin, *fol.* 75. *&* 76.
(f) *Ibidem fol.* 69. (*a*)
(g) Tzemach *David qui citatur etiam Jos. Scalig. canon. Isagog. lib.* 3. *pag.* 271.
(h) *Lib.* 16. *tit.* 8. *l.* 29.
(i) *Tit. de Judæis l.* 17.
(k) *Observat. lib.* 7. *cap.* 30.
(l) *Vide Jos. Scalig. lib.* 7. *de Emend. Temp. pag.* 6. 4.
(m) *Exercit.* 1. *in Pentateuch. Samaritanum.*
(n) *Observ.* 3. *lib.* 3.
(o) *Videsis Jos. Scalig.* Can. *Isag. pag.* 223. *videsis Dionys. Petavium lib.* 2. *de Doctrina Temp. cap.* 27. *&* *Ægid. Bucherium de Paschali Judæorum Cyclo cap.* 6.

CAPUT XVIII.

Excomunicationis Judaicæ *Causæ binæ singulare ad ante ostensa de* Festis duplicibus, *&* intercalationem *attinentes*.

Ex jam ostensis liquet quid sibi velint Causæ binæ singulares inter viginti quatuor eas, ob quas apud Judæos Talmudicos quis posset rite Excomunicari, id est eo usque pristina libertate consortii inter suos civilis privari, ut nec intra quatuor cubitorum distantiam eorum cuiquam assidere ei fas esset, nec legitimi, seu civilis hominum numeri pars aliqua, etiamsi præsens, interdum haberetur. Neque enim a Templo, Sacrificiis, aut Conventibus Sacris omnino quis apud eos ex sententia aliqua Excomunicationis, sive forensi, sive alia humana arcendus erat. Nam & Excomunicatio, tam a privatis, quam a foro aliquo ob caussarum illarum aliquam legitime potuisset

ſet apud eos pronuntiari; qua de re nos alibi fuſius (*a*) Nec quid cum forenſi excommunicationis ſententia apud eos commune erat legibus ſacris de Immundis corpore a (*b*) Templo, Sacriſque arcendis. Scilicet ex ipſa legis ſacræ vi ita arcebantur illi, ut ex ſententia forenſi puniendi quidem eſſent mulcta, aut verberibus ſi legem violarent. Ipſa autem diſertis verbis Lex ſacra, non Forenſis aliqua ſententia, a ſacris eos excludebat. Quod inprimis obſervandum, ubi ex Immundorum ejuſmodi Excluſione argumenta pro Excommunicatione apud Chriſtianos afferri ſolent. Nec ad genus Hieraticum, ejuſve partem aliquam, jus Excommunicandi præ aliis omnino attinuit. Cauſarum autem illarum altera (*c*) eſt ſi quis eſſet מחלל יום טוב שני של גליות *profanator Diei feſti ſecundi* [ſeu diem Duplicis feſti poſteriorem] *captivitatis*, ſeu potius τῆς διασπορᾶς, ſeu *Diſperſionis*, ſeu Judæorum extra Terram Sanctam degentium. Altera [*d*] eſt ſi quis מחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ *Computi annorum, ſeu menſium figendorum rationem iniret extra Terram Sanctam*, id eſt, aliam obſervaret annorum, menſiumque rationem, qua Judæus, præter eam, quæ in Terra Sancta præſtituta eſt, olim ſcilicet a Synedrio Magno, ac poſt præter eam, quæ ab Hillele ejuſdem principe, non ſine collegarum aſſenſu, ut diximus, eſt introducta. Excommunicatum, qualem diximus, appellitant מנודה *ſeparatum*, id eſt, מנודה מן הקהל *Separatum ab Eccleſia, Synagoga, republica Judaica*, ſeu ἀποσυνάγωγον (*e*) *extra Synagogam factum*. Atque dicebatur is eſſe בשמתא in *Shematha*, ſeu בנידוי *in Niddui*, id eſt in *ſeparatione*, aut ἀφορισμῷ [*e*] Quibus vocibus non plane ejectus innuitur, ſed peculiari illa, quam diximus civills inter ſuos conſortii intra quatuor cubitorum diſtantiam libertatis deprivatione punitus. Quemadmodum in illo Virgilii. *Et penitus toto diviſos orbe Britannos* peculiaris tantum inſulæ in Oceano poſitura, non omnino diviſio ejus ab reliquo orbe, quaſi ejuſdem pars non reſtaret, indicatur. Neque omnino admittendum (*g*) Synagogæ vocem in τῷ ἀποσυνάγωγος ſeu *extra Synagogam*, aut *abſque Synagogis* (ut vulgata) *fieri*. Sinagogam, qua proſeucham, aut cultus divini locum, ædeſve ſacras ſignificat, denotare, ſed univerſum populum Judaicum, ſexcenties in Fœdere veteri Sinagogæ nomine denotatum, non aliter atque apud Chriſtianos Eccleſiæ nomine populum Chriſtianum, quæ nihilominus pro ædibus item ſacris paſſim ſumitur. Sic Excommunicatus, a Triumviris ſui generis quibuſcunque, modo ſaltem ad mentem meliorem pœnitentia ductum rediiſſe cum eis conſtaret, legitime potuit abſolvi. Quod ut ſibi fieret ſi non ſedulo conaretur; ſed per tempus bimeſtre, maxime ſi ex ſententia forenſi excommunicatus fuiſſet, contumax perſtitiſſet, τῷ חרם *Cherem* anathematiſmo, ſeu diris, atque execrationibus, ex ſententia item fori feriebatur; interdum etiam carceri traditus; qua de re item nos plura loco ſupra indicato.

(a) *Lib.* 4. *De jure Nat. & Gent. cap.* 8. *&c. Adde Conſtant. L' emperetur in Bertram pag.* 371. *&c.*
(b) *Num.* 5. 2. *&* 19. 11. *&c. Levit.* 13. 46. *& cap.* 12.
(c) *Gemar. Babylon. ad tit.* Peſachim *cap.* 4. *fol.* 52. (*a*)
(d) *Ad finem Gemar. Bab. ad tit.* Beraooth. *& Maim. hal.* Talmud Tora *cap.* 6.
(e) *Johan* 9. 22. 12. 42.
(f) *Vide Luc.* 6. 22.
(g) *Videſis Druſ. Præterit.* 4. *ad Joh.* 9. 22.

C A P U X X I X.

Scripturariorum *ſententia de Annis, & Menſibus tum* intra *tum* extra Terram Iſraelis *obſervandis*, *etiam* poſt Cyclum Hillelianum *ita*, *ut oſteſum eſt*, *admiſſum*.

ITa diſcrepant in annali, & menſtruo computo Scripturarii Judæi a Talmudicis Cycli, quem diximus, Hilleliani introductionem, ut ejuſdem intra Terram ſanctam ne hodie quidem velint Scripturarii uſum admittere (*a*) phaſi ibi rationi, ac priſco intercalandi mori, ac tempori Abib, ſeu frugum ibi matureſcentium ſemper adhærentes. Extra vero Terram Sanctam eundem ipſum Cyclum amplectuntur. Eliah Ben Moſeh noſter, quoniam, inquit (*b*) qui extra Terram Sanctam degimus tempus Abib, ſeu matureſcentium frugum ſatis internoſcere nequimus הכרחנו להמשך אחרי חשבון העבור כפי מה שעושין אחינו ב״ה מפני שזה החשבון במשך אחר מציאת האביב בארץ ישראל בקרוב כי כשאין דעת הברור צריך ללכת אחרי דרך ההקרבה *Cogimur ſequi computum Intercalationis*, ſeu *Cyclum illum*, *quem item amplectuntur fratres noſtri Talmudici*, ſeu *Traditionales. Nam & computus ille adeo nititur tempore Abib*, *ſeu matureſcentium frugum in Terra Iſraelitica*, *ut eidem quotannis*, *aut reſpondeat*, *aut* pro-

proximet. Et ubi manifesta ratio deest, sequenda est ea, quam suppleat conjectura, seu *quæ veritati propior videatur.* Et dein explicat מחזור *Maczor*, seu Cyclum illum decemnovennalem cum certa intercalationis ratione in eo admitti solita, in qua nec tres continui anni communes, nec bini Intercalares. At vero de Judæis hujus generis in Terra Sancta agentibus, autor idem אלא אנשי ארץ ישראל הנמשכים על פי האביב לפעמים יעשו שלשה פשומות מחוברות ולפעמים שתים מעוברות וזהו מצד שנוי הזמנים בבכור והאחור והם הולכים אחרי דעת הברור ואנו הולכים אחרי דעת ההקרבה *Atqui Judæi, qui Terram Sanctam incolunt, tempore Abib, seu maturescentium ibi frugum nixi interdum tres faciunt annos Communes continuos, uti & interdum binos Intercalares; quod evenit ex citioris, aut serioris germinandi temporis discrimine. Utuntur scilicet ii ratione manifesta* (quæ scilicet juxta patrum scita in Terra sancta, ut ante ostenditur, recepta est) *Nos vero conjecturali, seu quæ a veritate non ita videatur distare.* Hinc sequitur, Communem fieri subinde in Terra Israelitica a recentioribus adeoque hodiernis Judæis Scripturariis annum, qui extra Terram eandem degentibus, sive Scripturariis, sive Traditionalibus intercalaris fuerit, uti & intercalarem ibi qui extra degentibus communis; adeoque tempus quod his Nisan, aut Tisri mensis fuerit, illis interdum esse Adar, aut Elul, atque e converso. Addit Eliah noster ex Rabbi Aharone in anno quarto Cycli Hilleliani 269 [qui respondet æræ Christianæ anno 1349] Mensem Tisri eundem fuisse Judæis Scripturariis in Terra Israelitica, qui Elul iis, qui extra degebant. Atque loquit, וכן תקרה בזמננו שנת מאתים וארבעים חמשה עשר למחזור הלכו אנשים מקהלתנו בעיר הקדש ואמרו ששנת ארבעה עשר כמחזור מאתים שבעים וששה שאנו בו והיה לנו עבור היה להם שנה פשוטה *& sic accidit tempore nostro, in anno* 240 (chiliadis scilicet Judaicæ sextæ, seu sub annum Christi 1480) *ac Cycli seu* Machzor *Hilleliani* 15. *Profecti sunt scilicet homines aliquot ex Ecclesia nostra in Urbem Sanctam, qui retulere annum 14 Cycli 276 qui nobis erat intercalaris* (ut oportuit ex ratione Cycli) *Judæis ibi degentibus generis nostri fuisse communem.*

(a) *Vide supra cap.* 10.
(b) Sedar 1. *cap.* 40.

C A P U T XX.

Gyracidis & Apocryphorum Esdræ *aliorumque* Scriptorum Judæis Græcorum (*ut Agathobulorum*, *Aristobuli*, *Fl. Josephi*, *Philonis*) *Testimonia*, *seu Vestigia aliquot de doctrina Temporum* Talmudica, *&* Karaitica *hactenus ostensa*. Neomeniæ, *&* Neomeniæ secundum Lunam *notiones variæ. Et de* Pronoumenia.

JUxta hactenus ostensa Judæi cum Talmudici tum Scripturarii, intelligunt illud a Numine in ipso creationis actu de Luminaribus prolatum: *Et* (*a*) *sint* ולמועדים ולימים ושנים *in signa*, *in certa*, seu *solemnia tempora*, *in Dies*, *& Annos*, uti & reliqua in corpore Mosaico de Annis, ac Mensibus, eorumque initiis, ac diebus occurrentia. Et quanquam ipsius Lunæ (cujus e phasi, & menstrua, & annua adeo variabant tempora) in hanc rem mentio in Lege sacra plane est nulla, sed Mensium duntaxat, & ראשי חדשים (*b*) *principiorum mensium*, attamen expressim legitur apud Syracidem (*c*) de Luna postquam de Sole est præfatus, ϗ ἡ Σελήνη ἐν πᾶσιν εἰς καιρὸν αὐτῆς, ἀνάδειξιν χρόνου, ϗ σημεῖον αἰῶνος. Ἀπὸ σελήνης σημεῖον ἑορτῆς. φωςὴρ μειούμενος ἐπὶ συντελείας. Μὴν κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐςιν. αὐξανομένη θαυμαστῶς ἐν ἀλλοιώσει. *Et Luna in omnibus pro tempore suo*, *ostensione*, seu *indicatione temporis*, *& signo seculi. A Luna signum diei festi. Luminare quod minuitur in fine* [*d*] (motus sui, seu periodi.) *Mensis secundum nomen ejus est. Crescit mirabiliter in mutatione.* Ibi autem codex Complutensis habet ϗ Σελήνην ἐποίησεν εἰς στάσιν ϗ καιρὸν αὐτῆς &c. *& Lunam fecit pro positura*, *& tempore suo &c.* In Apocryphis item Esdræ, Josias dicitur (*e*) *immolasse Pascha quartadecima Luna primi mensis*, & *Novilunium* quinti mensis postea (*f*) in eisdem memoratur. Atque in hisce quidem Lunæ ipsius expressior mentio. Id autem interea verum est, interpretibus veteris Testamenti Græcis τῆς Νεομηνίας vocabulum, seu Νουμηνίας *Neomeniæ*, quod *Novilunium* vertitur, multoties usurpari [uti & semel apud Paulum [*g*] Apostolum] pro *mensis initio*, atque substitui pro ipso חודש, quod tum pro *mense* sumitur tum pro ipso civilis *mensis initio*, atque etiam pro *Luna Nova*, a verbo חדש quod *renovare* significat. Si autem τὸ *Neomeniam* ἀπὸ τῆς μήνης, quod *Lunam* denotat (ut vulgo) potius quam ἀπὸ τοῦ

μηνὸς,

μωὸς, quod *Mensis* est, idque secundum nomen illud *Lunæ* Græcum, uti & ait Syracides, factum velis, tunc ipsa etiam Novilunii vox in eodem plane haberi potest quatenus Lunam primo e radiis solaribus emersam adeoque in Cœlo primo conspicuam, seu Phasin toties ante memoratam significat, seu quatenus ab Interlunio, seu occultationis tempore post Synodum discriminatur. Et certe Angli Neomeniam in sacris literis New-Moone (quod nunc pro synodo ipsa, nunc pro Luna primo post synodum conspicua hodieque sumitur) ut Galli *Novelle Lune*, Itali *nuova* ut Hispani *nueva Luna*, Germani New Mond (uti & cognatæ his linguæ) seu *Novam Lunam* interpretantur; ubi Syrus, & Arabs habent *initium mensis*, juxta locutionem Hebraicam. Sed vero ut idem vocabulum paulo variatum apud Græcos, & Lunam, & Mensem denotat, sic apud Hebræos etiam uti ipsum חודש est, & *Mensis*, & *Nova Luna*, ita ירח (*b*) est tam *Mensis* quam *Luna*, uti & in Linguis cognatis. Mensura scilicet pro Mensurato adhibita. Summa autem est, Neomeniæ, seu Novilunii nomen non solum pro Nova, seu prima, aut primo e radiis solaribus emersa Luna, *revertentes cum primum colligit ignes*, sumi, verum etiam pro mensis initio utcunque ab ipsa Synodo diebus aliquot distante. Unde & ubi mensis præteritus plenus, juxta ante ostensa, seu dierum triginta factus est, nulla scilicet phasi post interlunium legitima habita; dies trigesimus primus, seu civile mensis proximi initium Neomenia dicebatur, quemadmodum & Calendas vocamus, & vocarunt Romani veteres initia mensium etiam ubi Calatio, quod munus erat Pontificium, nulla. Quin & in Græcorum [*i*] commentariis non minus admitti videtur factum esse vocabulum illud ἀπὸ τοῦ μηνὸς quod *Mensis* est, quam ἀπὸ τῆς μήνης quod *Lunam* significat. Unde & distinctio illa Neomeniæ κατὰ Σελήνην *secundum Lunam*, ab ea, quæ simpliciter sic dicta, aut quæ μὴ κατὰ Σελήνην *non* [*k*] *secundum Lunam*, seu non mere Lunaris. Certe Thucydidi (*l*) Neomenia κατὰ Σελήνην *secundum Lunam* est ipsa Lunæ ἡ γένα, seu Nativitas [quatenus distinguitur ea [*m*] ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς, seu ejusdem *ortu*] id est ipsa Luminarium Synodus, ut liquet ex eo quod æstate primi Belli Peloponnesiaci anni ait defecisse solem νεμηνία κατὰ Σελήνην *neomenia juxta lunam*, extra quod tempus nec eclipsin solarem haberi potuisse recte adnotat. Ipsum igitur Synodi tempus, seu eam Interlunii partem, quæ sola est eclipsis tempus, plane intelligit. Cæterum etiam Flavius Josephus Judæus doctissimus, non semel, eodem locutionis genere usus est, Neomenias, in rebus Judaicis Græce enarrandis, memorans; mensium nempe Atticorum, & Macedonicorum, qui Hebraicis propius respondere (nam, nec ipsi sibi inter ipsos, nec cum Hebræorum mensibus iidem omnino fuere) simul cum Hebraicorum ipsorum nominibus. Floruit ille sub Vespasiani, & quæ sequuntur tempora in Domitianum. Mariæ sororis Mosis obitum fuisse ait Xanthici mensis Macedonici [qui propius τῷ Nisan, seu primo Hebræorum, uti & ipse alibi (*o*), respondebat] νεμηνίᾳ κατὰ Σελήνην, & Aharonis κατὰ Σελήνην νεμηνίᾳ Hecatombæonis mensis Attici, qui sic respondebat τῷ Ab [*p*], seu nono Hebræorum. Gelenius substituit *Luna prima*, & quidem recte satis, si juxta illam Thucydidis Neomeniæ Lunaris notionem Josephi Græca sint intelligenda. Nam & scimus Interlunii tempus post Synodum *Lunam Primam* (*q*) Latinis vocatam, & Phasin, diesque sequentes, secundam, tertiam, & sic deinceps. Atqui Ruffino interpreti Josephi veteri, qui annos abhinc mille amplius ducentos sexaginta floruit, priori in loco pro Græcis illis habetur *mensis initio secunda Luna*, uti in posteriori *secunda Luna initio mensis*. Quæ etiam exemplaribus Ruffini Mss. binis in bibliotheca ad S. Jacobi Regia (quorum alterum quidem optimæ notæ) sunt consona. Ac *Mensis initium* is alibi, uti & *Novum mensem* (r) pro Neomenia substituit. Et ubi Mosis mortem tribuit Josephus (*s*) Distri Macedonum mensis Ἀδάρου δ' ὑφ' ἡμῶν, νεμηνίᾳ, *apud nos autem* (habet ille) *Adar mensis initio*. Quod male in Ruffini impressis legitur, *apud nos autem Adar mensis initium est*. Sed & κατὰ Σελήνην adjicitur apud Josephum diebus menstruis, quæ neomeniam sequuntur, ut decimoquinto, aliis. Israelitæ, inquit (*t*), reliquere Ægyptum πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ κατὰ Σελήνην *die* 15. *secundum Lunam*, Xanthici mensis. Jejunium item Magnum Septimi mensis, seu Tisri, quem Hyperberetæo Macedonum propius respondere facit (*u*), τῇ δεκάτῃ αὐτοῦ μηνὸς κατὰ Σελήνην *decimo diei ejusdem mensis secundum Lunam* tribuit, alibique similiter loquitur. Et Ruffinus locis jam indicatis *decima*, & *decimaquinta Luna* tantum habet. Sane si Neomenias, diesque mensis insequentes Hebraicos, seu quales tam Scripturarii

quam

quam Talmudici Judæi, ut ostensum est, suis receptos esse docent, apud Josephum in hac phrasi intelligas, necesse est, ut Novilunium ejus κατὰ Σελήνην *secundum Lunam* minime sumatur, ut Thucydidi, pro ipsa Synodo, sed pro Novilunio civili; scilicet aut pro phasi (ut quoties mensis proxime præteritus propter phasin cavus erat) aut pro trigesima prima a Novilunio civili proxime præterito die; ut, quoties mensis plenus, seu triginta dierum. Atque ita dies reliqui κατὰ Σελήνην hac notione apud eum dici potuere, quatenus a Noviluniis illis civilibus dinumerarentur. Phasis autem adeoque Neomenia ab illa pendens civilis sæpius die a Synodo, cujus dies Luna prima dici solita, secundo, id est secunda Luna habebatur; ut nemo nescit ex Lunari motu non raro nunc haberi. Anne igitur Ruffinus, cujus quidem sub ævum priscus phaseon usus evanuit, omnino apud Talmudicos (qui tamen a Scripturariis in terra sancta perpetuo retentus) ita Josephum intellexit, ut non tam verba transferenda, quam sensum sic substituendum duxerit, ut nomine *secundæ Lunæ* Neomeniam civilem phasi post coitum insignitam denotari voluerit? Græcis autem veteribus etiam ipsa Phasis, seu Neomenia ex phasi, Prima Luna, uti & dies insequens phasin secunda dici solita, quod scimus ex Gemino (x). Sed vero Josephus, *Mense*, inquit (y), *Xanthico, qui nostris Nisan vocatur* καὶ τοῦ ἔτους ἐστὶν ἀρχὴ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ κατὰ Σελήνην ἐν κριῷ τοῦ ἡλίου καθεστῶτος &c. Τὴν θυσίαν πάσχα λεγομένην δι' ἔτους ἑκάστου θύειν ἐνόμισε *& anni Principium est, die* 14. *secundum Lunam, Sole tunc Arietem obtinente, sacrificium Pascha dictum quotannis immolare præcepit*. Ubi Ruffinus, *quartadecima Luna, Sole opposito in Ariete*; Quod plane intelligendum de Luna decimaquarta, non ab ipsa Synodo putata; sed a Luna prima, seu Neomenia Lunari civiliter summa, seu Neomenia Lunari civiliter sumta, juxta superius explicata, si aut Talmudicis, aut Scripturariis credendum. Sed vero & heic expressius restatur Josephus de Paschatis immolatione, Sole Arietem tenente, id est, aut post æquinoctium vernum, aut in ipso, secundum id quod pariter, ut ostendimus, volunt Talmudici. Quin & Philo, Judæus & ipse Alexandrinus, Josepho paullo prior, heic consonus est. Diserte ille (z) de Mose; τὴν ἀρχὴν τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας πρῶτον ἀναγράφει μῆνα, *Primum mensem facit eum, qui sub Æquinoctium est Vernum, in quo mundi initium* [aa]. Et dein, τῷ δὲ μηνὶ τούτῳ περὶ τεσσαρεσκαιδεκάτην ἡμέραν μέλλοντος τοῦ Σεληνιακοῦ κύκλου γίνεσθαι πλησιφαοῦς ἄγεται τὰ διαβατήρια, *Eodem in mense, die decima quarta, sub tempus ipsum, quo suum orbem Lumine complere solet Luna, celebratur Pascha*. Quod, juxta ante ostensa, necessario sic intelligendum sæpius de biduo, aut etiam triduo, ut interdum, veram Lunæ oppositionem sequente. Nam quantum tempus a Synodo vera ad Novilunium civile intercessit, tantum ut ab oppositione Lunari ad Lunam decimam quartam, seu mensis diei decimum quartum intercederet nemini non palam est. Etiam Æquinoctii verni tempus plane interpretatur Philo per id, quod est *Abib* mensis, seu *tempus frugum maturescentium*, de quo supra non semel; κατὰ γὰρ ταύτην, inquit, τὴν ὥραν ὁ σπάρτος, ἡ ἀναγκαία τροφὴ, τελεσφορεῖται, *tunc enim maturescunt segetes ad victum necessariæ*. Alibi (bb) etiam tantundem de Æquinoctio Verno, veluti cujus imprimis in Paschate rite celebrando ratio adhibenda erat, agnoscit. Ac initium Mensis, inter festa gentis suæ definiens, ait festum esse μετὰ σύνοδον τὴν κατά τινα Σελήνην νέαν, νεομηνίαν *quod sequitur Synodum* [Lunarem] *secundum lunam aliquam novam, seu Neomeniam*, ubi eodem sensu Neomeniam sumere videtur, quo Thucydides in ante citatis, seu pro Neomenia naturali; ac diem aliquem sequentem, seu Phasis tempus pro ipso Festo, seu Mensis initio, id est pro Neomenia Civili. Tametsi postea sane τὴν κατὰ Σελήνην (nam sic lego, non Σελήνης, ut in vulgatis) Νουμηνίαν etiam pro Phasis tempore usurpet. Νουμηνία γὰρ, inquit, ἄρχεται φωτίζειν αἰσθητῷ φέγγει σελήνην ἥλιος, *Neomenia incipit Sol splendore sensibili Lunam illustrare*. Et ἡ δὲ ἴδιον κάλλος ἀναφαίνει τοῖς ὁρῶσι, *ipsa vero proprium decus tum patefacit spectantibus*, quod de Phasi ut intelligatur necesse est. Hinc item ob menstruum Phasis, quoties haberi tempore suo potuisset, in Orientis partibus aliis usum veterem, Neomenia, Græco-barbare [cc] dicitur καινὸν φεγγάρι καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ νέου φεγγαρίου *Novum Luminare*, seu *principium novæ Lucis* menstruæ. Et sunt quidem viri magni [*dd*], qui Naturalis Neomeniæ dies, seu ipsas Synodos προνουμηνιῶν seu *Antenoviluniorum* nomine observatas Judæis fuisse volunt; quod fateor vocabulum occurrit in Græcis Judithæ [*ee*]. Eam scilicit ibi jejunasse dicitur *omnibus diebus viduitatis suæ* χωρὶς προσαββάτων καὶ Σαββάτων καὶ προνουμηνιῶν καὶ ἑορ-

τῶν

τῶν ϗ χαρμοσύνων οἴκȣ Ἰσραὴλ, *Exceptis Pro-sabbatis*, *& Sabbatis*, *& Pronoumeniis*, seu *Antenoviluniis*, *& festis lætitiæ diebus Domus Israel*, ut editiones habent Complutensis, Aldina, Regia, aliæ; in aliis, veluti Romana, & Francofurtensi, atque Codice vetustissimo, qui Teclæ tribuitur, in bibliotheca ad S. Jacob. Regia, etiam ϗ νȣμηνιῶν & *Noviluniis* adjecto. Certe nullibi video ego Talmudicis solennem observationem aliquam Anteneomeniæ tributam. Nisi quoties ex ratione festi duplicis, ante ostensa, binæ simul Neomeniæ servarentur, earum altera Pronoumenia forsan dici potuerit. Nec vocabulum illud locum in origine Judithæ codicum forte habuit. Nec aliud præter ϗ νεομηνιῶν &c. post Sabbatha ibi legendum merito suspiceris. Nempe Chaldaice primo scriptum librum illum ait Hieronymus, atque *multorum se codicum varietatem vitiosissimam amputasse*, *ac sola ea*, *quæ intelligentia integra in verbis Chaldæis invenire potuit*, *Latinis expressisse*. At vero in Latinis habet ille tantum *præter Sabbatha*, *& Neomenias*, *& festa Domus Israel*. De Anteneomenia nihil omnino. Quod autem ad Æquinoctii tempus servandum, utpote anni, Paschatis causa, initii indicem attinet, legimus [ff] etiam alios Judæorum Scriptores Græcos, eosque gravissimos admodumque vetustos idem juxta superius ostensa tradidisse. Agathobulos nempe binos præceptores Aristobuli viri eximii, qui ex septuaginta Interpretibus erat, in commentariis suis ad Exodum docuisse δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπίσης ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαν ἐαρινὴν μεσȣ̃ντος τȣ̃ πρώτȣ μηνός. τȣ̃το δὲ εὑρίσκεσθαι, τὸ πρῶτον τμῆμα τȣ̃ ἡλιακȣ̃ ἤ, ὥς τινες αὐτῶν ὠνόμασαν. ζωοφόρȣ κύκλȣ διεξιόντος ἡλίȣ, *oportere universos Pascha immolare* (seu celebrare) *post vernum æquinoctium* (ita ut ante diem, quo conficitur æquinoctii Sydus non omnino fuerit celebrandum) *medio mense primo*; *atque tempus hoc esse*, *cum Sol primam sectionem*, seu *signum Solaris*, *seu*, *ut eorum nonnulli appellitant*, *signiferi circuli permeat*. Et de Judæorum, qui, nec Scripturariorum nomine, nec Talmudicorum vulgo veniunt, sed inter Græcos habentur Scriptores, consonantia heic, hactenus.

(a) *Genes.* 1.
(b) *Num.* 28. 11.
(c) *Cap.* 43. 6.
(d) *Sed vide Jos. Scalig. Canon. Isag. lib.* 3. *pag.* 264.
(e) *Lib.* 3. 1. 1.
(f) *Cap.* 8. 6.
(g) *Ad Coloss. cap.* 2. 16.

(h) *Psalm.* 8. 4. *Deut.* 21. 13. *&c.*
(i) *Hesychium*, *Etymologic. Magnum*, *Glossar.*
(k) *Vide Jos. Scalig. de Emend. lib.* 1. *pag.* 24. (*a*) *lib.* 2. *pag.* 61. (*c*).
(l) *Lib.* 2.
(m) *Achil. Tatius in Aratum: cap.* περὶ Σιλήνης.
(n) *Orig. Judaic.* 4. *cap.* 4.
(o) *Lib.* 3. *cap.* 10. *&* 11.
(p) *Videsis Samuel. Petitum in Eclog. Chronolog. lib.* 1. *cap.* 10. *&* 19. *& lib. Nostrum* 1. *de succeß. in Pon. cap.* 1.
(q) *Vitruvius*, *lib.* 9. *cap.* 4. *Plinius*, *alii*.
(r) *Lib.* 3. *cap.* 10.
(ſ) *Lib.* 4. *cap.* 8.
(t) *Orig. Jud. lib.* 2. *cap.* 6.
(u) *Lib.* 3. *cap.* 11.
(x) *Elem. Astronom. cap.* 6.
(y) *Lib.* 3. *cap.* 11.
(z) *Lib.* 3. *de Vita Mosis.*
(aa) *Vide Philonem lib. de Septenario p.* 1190. *&* 1191.
(bb) *Libro citato*, *pag.* 1174. *&c.* 1189.
(cc) *Simon Portius in Lexico.*
(dd) *Jos. Scalig. lib.* 3. *de Emend. Temp. pag.* 209. *& Can. Isagog.* 204.
(ee) *Cap.* 8. 6. *ubi vide Nic. Serrarium quæst.* 11. 12. 13.
(ff) *Anatol. apud Euseb. Eccl. hist. lib.* 7. *cap.* 32. *Gr. lat.* 36.

CAPUT XXI.

Ex Paganis *nonnullis Scriptoribus*, *&* Christianis *vetustis*, *loca aliquot ad* Temporis rationem Judaicam *ante ostensam attinentia*. Christianis primitivis *disciplina hac in re cum* Judaica *eadem*. *Et de* veteri Paschatis observatione *locus ex Eutychio Patriarcha Alexandrino animadvertendus.*

ETiam in Scriptis cum Paganorum Veterum tum Christianorum Judaico, quem ostendimus usui coævorum occurrunt, quæ jam dictis de phasi Lunari, & varia, incertaque annorum quantitate satis consonant. Ad Neomeniarum solennitatem Judaicam omnino attinet illud Horatii [*a*].

---- *Hodie tricesima Sabbata*, *Vin' tu Curtis Judæis oppedere?* ---- id est, plane προσπέρδειν vel καταπέρδειν [vocabulum apud Aristophanem obvium] seu *ventris crepitu*, sive sonorius emisso, sive petulantius simulato Judæos buccinis arietinis Neomeniam pro more celebrantes *contumeliosius*, *& ludibrio habere*. Quin & Galenus τοῖς κατὰ παλαιστίνην *eis*, *qui Palæstinam incolunt* annum fuisse ait [ubi [*b*] de Latinorum item, & Græcorum mensibus agit] dierum 354. seu mere Lunarem, mensisque apud eos intercalandi morem ejusmodi memorat incertum, ut pro eo quem descripsimus facile sumere liceat. Judæos autem ab eo intelligi non dubitandum. Nam & alibi (*c*) Lapis in Palæstina proveniens

La-

Lapis ei dicitur Judaicus, & Balsami liquor, qui ex Judæa, e Palæstina ei [*d*] petitur. Scripsit autem Galenus sub Commodo Augusto, seu sub annum a Christo 180. cum priscus ille Judæorum mos in temporum ratione nondum evanuerat. Autor item concionis [*e*] Petro Apostolo tributæ, quæ sane vetustissima est, Judæos corripit, quod Lunam, & Mensem adorantes, ἐὰν, inquit, μὴ Σελήνη φανῇ, σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον, οὐδὲ Νεομηνίαν ἄγουσι, οὔτε ἄζυμα οὔτε ἑορτὴν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν, *nisi apparuerit Luna*, *Sabbatum non celebrant Primum dictum* [quod pro Neomenia Tisri accipiunt alii (*f*), alii (*g*) pro primo Azymorum die] *nec Neomeniam*, *nec Azyma*, *nec festum* [quod κατ᾽ ἐξοχὴν pro Pentecoste sumitur] *nec diem Magnum*, quam volunt aliqui fuisse Scenopegiam. Sed tam in Evangelio [*h*] quam in concilii Ancyrani [*i*] Canonibus Dies Magnus, pro ipso Paschatis die usurpatur. *Præclara quidem ista* [inquit Josephus Scaliger] *sed nescit quid dicit*. Nec ad phasin Lunarem locum attinere vult ille; sed ad feriarum translationem. At mihi satis est persuasum, hoc tantum ab autore hoc prisco innui; adeo scilicet ex phasi Lunari apud Judæos solennitatum menstruarum celebrationes simulque festa insigniora mobilia universa pependisse [juxta superius ostensa] ut idem fuerit ac si dixisset aliter, atque aliter omnimoda ejusmodi festa se habuisse prout Lunaris phasis in mensis initio haberetur, aut minimo. Scilicet si non apparuerit Luna tempore suo, seu nocte trigesima tunc dies illos Hierosolymis non omnino servandos [nec alibi sine festo duplici servandos] qui aliter plane servari, præeunte, atque agnita phasi, debuissent. Unde & Epiphanio, ex usu Judaico qui ante Cyclum Hillelianum obtinuit, festa illa vocantur αἱ [*k*] ὑποπίπτουσαι τοῦ κατὰ Σελήνην νεομηνίας καὶ αἱ καθεξῆς ἑορταὶ, *Festa*, aut *Solennitates*, *quæ Neomeniam juxta Lunam*, seu *Phasis Lunaris causa evenere*, *&* *quæ inde pependerunt*, ut Pascha, dies Paschales continui, Pentecoste. Hæc scilicet ut Mobilia, & pro civili Neomeniæ varietate [quæ tamen sub Epiphanii seculum Cyclo illo Hilleliano coercebatur] aliter, atque aliter recurrentia, distinguit ab hebdomadario Sabbato φύσει ἀνακυκλουμένῳ *natura*, seu similiter semper *revertente*. Certe nec desunt, qui firmari hæc velint ex illo Evangelii [*l*] ubi dicitur Judam venisse, tempore nocturno ipsius Paschatis, μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων *cum laternis & facibus*; unde colligi scilicet posse existimant [*m*], Plenilunium, seu decimamquartam a Synodo Lunam Pascha ipsum, seu decimum quartum diem primi Mensis, seu Nisan sic antevertisse ut Novilunium naturale, seu vera Synodus antevertat [veluti, sive biduo, sive triduo] mensis ejusdem phasin, aliudve initium. Aliter enim nec facibus, aut laternis adeo [*n*] opus fuisse; cum non solum in ipso plenilunio, sed & in tempore utrinque proximante satis esse soleant noctes in cœlo illo plerunque sereno, sub id tempus lucidæ.

Nec solum Judæis olim sed & Christianis Primitivis, maxime ex Judæis, Annalis, ac Menstrua observatio, qualis ante describitur, in usu. Quemadmodum enim Christus in terris ipse, ac discipuli ejus, Apostolique legem, moresque Judaicos violare nolebant [*o*], ita & post ascensionem Discipulos, ac Apostolos, etiam & Ecclesiam maxime Hierosolymitanam integram, earundem legum, morumque diu admodum fuisse tenaces liquet. Sic enim Jacobus, & Presbyteri Hierosolymitani ad Paulum (*p*). *Vides frater quot myriades sunt in Judæis*, *qui crediderunt*, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι *& universi sunt Zelotæ legis*, seu qui legem Mosaicam ut sanctissimam servari volunt. *Audierunt autem de te* ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωσέως *Apostasiam doces a Mose Judæos*, *qui per Gentes sunt omnes*, *dicens non oportere eos filios circumcidere*, μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν *neque in moribus* (avitis, seu Judaicis) *ambulare*, seu *neque secundum instituta*, aut *mores vivere*; ubi & codicem Ms. unum habere notat Robertus Stephanus ut etiam & Beza, ἔθεσι τοῖς πατρῴοις *moribus avitis*, *patriis*, seu *paternis*. Vulgata ibi substituit, *neque secundum consuetudinem ingredi*, quod Wiclefius nostras olim vertit neither omen to enter bi custom, *cum ingredi* ibi pro *incedere*, seu *ambulare*, non pro *introire* usurpetur; id est, pro *vivere*, ut in versionibus Anglicanis, quæ secutæ sunt, to live after the customs. Verum quidem est Synodo Hierosolymitana (*q*) ab Apostolis, & Presbyteris annos aliquot ante definitum fuisse nihil Gentibus quæ Christo nomen dederant, satisque aliter simplicem cultus Christiani rationem erant edocti, velut ex religione insuper necessarium, imponendum præter abstinentiam Idolothytorum, Suffocati, ac Sanguinis, (quod ad Res per se pro tempore interdicendas attinuit) καὶ πορνείας, καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυ-

ἑαυτοῖς γίνεσθαι ἑτέροις μὴ ποιεῖτε, *& Incestus* (quod *Fornicatio* vulgo heic, uti, & alibi vertitur) *& quæ non vultis vobis fieri, aliis ne feceritis*. Quæ posteriora ad Personas spectant nunquam non observanda. Unde & concubitus in Levitici decimo octavo interdicti, ac Apostolorum [r] lingua τῆς πορνείας nomine designati, etiam pro interdictis in Ecclesia Christiana perpetuo habiti. Quod vero dein sequitur, certissimum est, ac universale, modo rite intellectum, Æquitatis, Jurisdictionisque omnimodæ, Officiorumque invicem humanorum firmamentum, ac divinum Tabulæ secundæ [s] compendium. Atque habetur quidem in exemplaribus Græcis vetustis, optimisque Novi fœderis editionibus Græcis, atque etiam codice Æthiopico, uti item in antiquissimis Latinorum, atque in eo quo olim Anglicana Ecclesia usa est, ut alibi [t] observavimus. Neque exiguus est ejusdem, ut ibi reperitur, si cum judicio perpendatur, in rebus momenti gravissimi, quæ agitari solent discutiendis, usus. Verum ita de Christianis ex Gentilibus tunc δογματα [u] τὰ κεκριμμένα *dogmata decreta* fuere. At interea Christianis ex Judæis alia hactenus & postea, aut necessaria habita, aut velut necessaria necdum prætermittenda; legis scilicet integræ, morumque patriorum tam qui ad Cæremonialem quam qui ad Judicialem, aut Moralem attinuere, inde pendentium observatio, ut ex paulo ante citatis vides; quæ ad Ecclesiam Hierosolymitanam primario spectabant, & consequenter, ad Christianos ex Judæis dispersos, qui Hierosolyma ut exemplar, juxta disciplinam tunc receptam, sequendum habuere. Obviæ sunt disputationes (x) in Scholis *de Cessatione legalium*, maxime quæ Cæremoniarum nomine veniunt, in quibus agitur de Tempore, quo primum si efficaciam spectes, mortua fuerint, quo primum mortifera, seu illicita, & quando & quomodo *mortua mater Synagoga*, seu lex Mosaica aliquandiu servata (ut illustriorum, ante Sepulturam, cadavera) demum sepeliretur. Et egregius ea de re etiam, extat liber Roberti Capitonis (*Grosse teste* vocitant) Lincolniensis olim Episcopi nondum typis editus, qui luce sane dignissimus. Sed diu post Christi passionem inter Christianos ex Judæis Legalia, & quæ inde pendent omnimoda servata esse, extra controversiam fit. Etiam tota minimum tempore, quod in sacra Actorum historia continetur, seu usque ad ampliorem Evangelii divulgationem, imo usque ad excidium Hierosolymitanum sub Vespasiano (anni sic sunt essent ab incarnatione Christi amplius septuaginta) idem obtinuisse volunt viri docti. Inter mores igitur Judaicos sic a Christianis retentos dubitari nequit quin etiam haberetur illa ipsa, quam ostendimus Annorum, & Mensium ratio legalis, sine qua festa, aliaque sacra non pauca rite celebrari non potuisse, nemo non videt. Nec Christianos ex Judæis solum; sed & ex Gentilibus Legi Mosaicæ quam par erat addictiores eo in seculo fuisse, scimus ex Epistola ad Galatas, quos & expressim reprehendit Paulus (y) quod *Dies observarent, & Menses, & tempora, & Annos*, inter reliqua rudimenta Mosaica. Unde etiam adnotatur pseudapostolos, quorum illi doctrinam secuti essent non solum circumcisionem prædicasse ἀλλὰ καὶ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς Νεομηνίας, *verum etiam Ferias, & Novilunia*. Quin & postquam evanuerat reliqua Legalium observatio, hæc de Temporibus sibi digerendis diu ita mansit apud Christianos Asiaticos, ut Pascha suum, quod in festis habuere primarium, non aliter servari velint quam Judaicus Annorum, & mensium computus observandum designaret; id est eodem cum Judæis die, seu decima quarta Luna primi Mensis Judaici, quemcunque in diem hebdomadis Luna illa inciderat. Qui mos quidem Ecclesiis aliis displicuit, non alio quam Dominico die Lunam Judæorum decimam quartam sequente festum illud celebrari quotannis volentibus. Atque utraque pariter opinio in sui tutelam antiquitatem etiam, & ut fieri amat, Apostolicam traditionem præ se ferebat. Qua de re obvia sunt perplurima eaque expressissima (z) apud Eusebium, Socratem, Epiphanium, alios. Sed vero etiam qui Diem Dominicum sic volebant solum servari, eos non minus juxta Judaicum computum rem statuisse quam qui Lunam decimamquartam, cuique palam est, quamdiu scilicet annorum certus ad hanc rem Cyclus a Christianis sibi repertus erat nullus. Tandem enim præeuntibus, ut fieri solet, aliquot incassum tentamentis, & Judæi sibi, & sibi Christiani (& puto sane diu ante Judæos) cyclos, & fecere, & demum inter se publice recepere certos; saltem pro certis, & similiter per annos aliquot in se redeuntibus habitos. De Judæis diximus nos supra. De Christianis, Chronologi passim. Maxime Ægidius Bucherius ad Canonem Victorii Aquitani Paschalem. Quoniam vero etiam

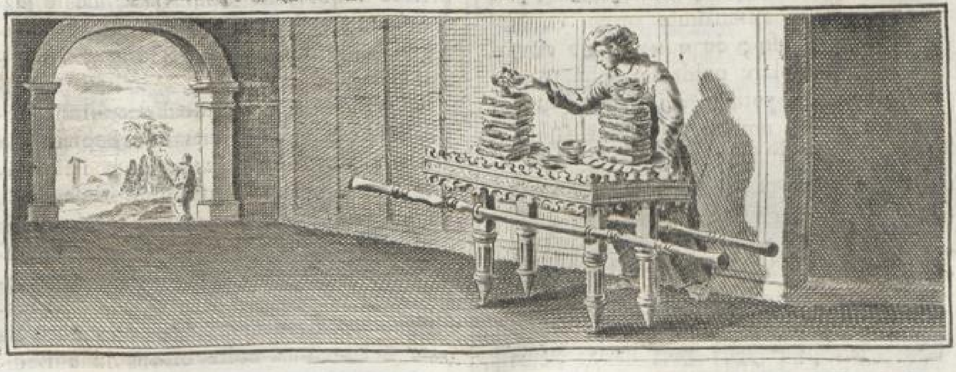
iam apud Eutychium Patriarcham Alexandrinum, Arabem nondum editum, hac de re legitur, quod ſtudioſis forte non omnino ingratum erit, illud etiam adjicere heic viſum eſt. Res tractans ille, quæ ad Victoris Papæ ſeu Severi Auguſti tempora, id eſt ad annum Chriſti 200. aut præter propter, attinent, كتب inquit وي داك الفصر
ديمتريوس بطريرك الاسكندريه
الي غابيوس لسقق بيت المقدس
والي مقبموس بطريرك انطاكيه
والي بقطر بطريرك روميه ي سبب
حساب فصح النصاري فصومهم
وكيف يستخرج من فصح اليهود
ووضعوا ي هذا كتب كثيره
ورسيل حتي تثوا فصح النصاري
علي ما هو عليه اليوم * وذاك لن
النصاري كانوا من بعد صعود
سيدنا المسيح الي السما اذا عيدوا
الجميم من لغلد يبدوا يصومون
لربعون يوما ويفطرون كما فعل
سيدنا المسيح * لان سيدنا المسيح
لما عتمد ي الاردن خرج الي
البريه فاقام بها صايما لربعون يوما
وكان النصاري ان كان فصح
اليهود عيدوا هم ليض الفصح *
ووضعوا هولا البطارك حسابا
الفصح ليصومون النصاري لربعون
يوما ويكون فطورهم ي يوم الفصح

Tempore in illo Scripſit Demetrius Patriarcha Alexandrinus ad Agapium Epiſcopum Hieroſolymitanum, & Maximum Patriarcham Antiochenum, & Victorem Patriarcham Romanum, de materia Paſchali Chriſtianorum, & eorum Jejunio (perquam obvium eſt Patriarchas Alexandrinos Epiſtolas Paſchales ſuas quotannis olim alias ad Eccleſias emittere ſolitos) *& quomodo diſcriminandum eſſet a Paſchate Judæorum. Et quamplurima Scripta, & Epiſtolæ hac de re hinc inde fuere; adeo ut demum conſentirent in Paſchatis obſervationem qualis hodierna eſt. Scilicet cum Chriſtiani poſt Aſcenſionem Domini Noſtri Chriſti in cœlum celebrabant Epiphaniorum diem* (*aa*), *ab eo die Jejunabant quadraginta dies, & tunc Jejunium ſolvebant, quemadmodum fecit Dominus noſter Chriſtus. Etenim Dominus noſter Chriſtus, cum baptizatus eſſet in Jordane, egreſſus eſt in Deſertum, ubi per quadraginta dies jejunavit. Cum autem Judæi ſuum celebrabant Paſcha tum item ſuum pariter Chriſtiani. Sed ſtatuere Patriarchæ hi computum Paſchatis ejuſmodi dein fore, ut Quadraginta dies jejunarent, & dies quo jejunium ſolvereat, eſſet ſibi Paſcha.* Id eſt ut quadraginta dies jejunarent ante Dominicum diem, qui ſequeretur Paſcha Judæorum, & tunc jejunium ſolverent. Quod & alibi ſic ſatis explicat. Nam de Synodo Nicæna verba faciens, & ejuſdem de Paſchate decreto واتفقوا ait
ي لن يكون فصح النصاري ي يوم
الاحد الذي يكون بعد فصح
اليهود * ولن لا نكون فصح اليهود
مع فصح النصاري ي يوم واحد *
وثبتوا ما وضعه ديمتريوس
بطريرك الاسكندريه وغاباليوس
لسقف بيت المقدس ومقسيموس
بطريرك انطاكيه وبقطر بطريرك
روميه من حساب الصوم والفصح
ولن يكون فطر النصاري يوم
فصحهم وهو يوم الاحد الذي يكون
بعد فصح اليهود *Et decreverunt ut Chriſtianorum Paſcha foret dies Primus* [ſeu Dominicus] *qui ſequeretur Paſcha Judæorum, nec celebrandum Paſcha Chriſtianorum ſimul*, ſeu *eodem die cum Judæorum. Idem ſcilicet ſtatuere, quod & ante Demetrius Patriarcha Alexandrinus, & Agapius Epiſcopus Hieroſolymitanus, & Maximus Patriarcha Antiochenus, & Victor Patriarcha Romanus, de Jejunio, & Paſchate, ut nimirum Jejunium ſolverent die quo Paſcha celebrarent, quæ feria eſſet prima*, ſeu Dominicus, *qui Judæorum Paſcha inſequeretur*. Id eſt plane ut die Dominico decimam quartam Lunam ſequente eam, quæ proxime Æquinoctium vernum ſequebatur, Paſcha Chriſtianorum celebraretur, velut *ἀναστάσιμον*, ſeu *Feſtum Reſurrectionis* non ut *σταυρώσιμον* ſeu *Feſtum Crucifixionis*, more Judaico. Quod quidem Patribus Nicænis tribui ſolet (*bb*) (licet in eorum Synodi Canonibus, nec Græcis, nec Arabicis comperiatur) atque etiamnum in Eccleſiaſticis Chriſtianorum Cyclis obtinet. Tam Æquinoctii igitur ra-

tionis quam Lunæ decimæquartæ, ac Terminorum Paſchalium origo ex Judæorum eſt uſu; de quo ſupra. Atqui interea immolare quidem Paſcha rite ex ſententia ſua potuere illi pridie æquinoctii, ſed non omnino diutius ante. Scilicet Paſchale feſtum illud quod Azymorum primo, ſeu Luna decimaquinta incipiebat, æquinoctium antevertere nunquam debuit, ut oſtenſum eſt [*cc*]; juxta quod intelligenda, quæ de Æquinoctio habent Scriptores ex Judæis Græci ſupra citati. Hinc partim forſan ſcimus quid ſibi velit canon ille vetuſtus [ſed Apoſtolis falſo tributus (*dd*)] Epiſcopum, Presbyterum, Diaconum gradu ſuo dejiciendum, ſi Paſcha πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει *ante vernum æquinoctium cum Judæis egerit*. Nam qui eodem cum Judæis die Paſcha Chriſtianum, jejunium ſolvendo, agebant quoties in æquinoctium Luna decimaquinta incidebat, plane ante æquinoctium Paſcha ſuum celebrabant. Die ſcilicet pridiano immolabant olim Judæi, ſtante Templo, uti & poſt Excidium faciebant quod immolationis locum ſibi ſuppleret. Certe palam eſt inter Chriſtianos vetuſtiſſimos, receptam fuiſſe etiam ſententiam illam de Paſchate ante Æquinoctium non celebrando, quod ſatis ediſcitur ex illo Dionyſii Epiſcopi Alexandrini (*ee*) ὅτι μὴ ἄλλοτε ἢ μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν προσήκει τὴν τοῦ πάσχα ἑορτὴν ἐπιτελεῖν *non aliter debere eos Paſchatis feſtum agere quam poſt vernum Æquinoctium*. Floruit ille ſub annum Chriſti 250. Nec ea de re dubitavit Anatolius (*ff*) Epiſcopus Laodicenus, qui non ita multis inde annis de Paſchate ſcripſit, uti nec Epiphanius (*gg*) aut autores conſtitutionum quas Apoſtolicas (*hh*) vocamus, nec fere qui dein ſecuti ſunt. Et perſuaſiſſimum ſane habeo, ex doctrina Judaica, ante oſtenſa, id eſt Talmudicis recepta, ſententiam hanc in Chriſtianos manaſſe. Quod vero ſubinde ſic occurrit de celebratione Judaica ante Æquinoctium, non intelligendum exiſtimo perinde ac ſi illi (ſaltem Talmudici) unquam agnoſcerent legitimam fuiſſe ſimpliciter ejuſmodi celebrationem, ſed capiendum, aut de immolatione, ut dictum eſt, æquinoctio pridiana, aut de Karæorum ſectæ forſan uſu ubique ante cyclum Hillelianum receptum, atque etiam poſt in Terra Sancta (nam Æquinoctii rationem eis citra cyclum illum habitam nondum didici) aut potius de diverſis circa Æquinoctii tempus, & locum placitis. Scimus enim ex Gemino, Hipparcho, Achille Tatio, Ovidio, Columella, Plinio, Vitruvio, Manilio, Capella, veterum aliis, cardines ſolaris circuitus (id eſt Judæorum Tekuphas) in ſignorum quidem initiis, ut hodie, aliis interea in partibus octavis, in decimis, duodecimis, decimiſquintis, aliterque aliis locatos; adeoque juxta diſcrimen hujuſmodi aliter atque aliter in Ariete locatam Tekupham Niſan, ſeu Æquinoctium Vernum. Non igitur in doctrina de celebratione ante Æquinoctium diſcrepaſſe opinor tunc Talmudicos, & Chriſtianos. Sed ex eo quod illud Zodiaco citius perfici crederent illi, quam calculo in ſuo hi tunc admitterent, irrepſiſſe illam de celebrationis anticipatione objectionem. Hac autem de re, ſi plura velis, conſulas ante alios, Dionyſium Petavium, maxime in Epiphanii hæreſes 51. & 70. & in Diſſertationibus ad Auctarium, & Ægidium Bucherium cum in Victorii Canonem, tum in Tractatu de Paſchali Judæorum Cyclo.

(a) *Lib.* 1. *Serm.* 9.
(b) *Comment. in Hippocr. lib.* 1. *Epidem. l.* 1.
(c) *Lib.* 9. *de ſimplic. Medicam. facult. cap. de Lapidibus*.
(d) *Lib.* 1. *de Antidotis*.
(e) *Apud Clem. Alexandrin. ſtrom. l.* 6.
(f) *Joſeph. Scalig. in Prolegom. ad lib. de emend. Temp. & Dionyſ. Petav. in Epiphan. Hæreſ.* 30.
(g) *Iſaac. Caſaubon. exercit.* 14. *num.* 4.
(h) *Johan.* 19. 31.
(i) *Can.* 7. *& ibi Zonaras & Balſamon*.
(k) *Hæreſi* 30. *num.* 32. *ſeu Ebionæorum*.
(l) *Joann. cap.* 18. 18. 3.
(m) *Georg. Hervvart in Chronolog. part.* 1. *c.* 171.
(n) *Sed vide Hug. Grot. in Notis Evangelicis, pag.* 1007.
(o) *Matth.* 23.
(p) *Act. Apoſt.* 21. 20.
(q) *Act.* 15. 29.
(r) 1. *Corinth.* 5. 2.
(ſ) *Videſis Nic. Serrarium ad Tobia c.* 4. *præcept.* 6.
(t) *Lib.* 7. *de Jure Nat. & Gent. cap.* 12.
(u) *Act.* 16. 4.
(x) *Thom. Aq.* 1. *ſecundæ quæſt.* 103. *art.* 4. *Scotus ad lib.* 4. *ſent. diſt. quæſt.* 4. *Jo. Bachon. in ſent. prolog. quæſt.* 6. *art.* 4. *alii ibidem, Suarez de Legibus lib.* 9. *cap.* 10. *&c.*
(v) *Ep. ad Galat.* 4. 10. *& ibi Theophylactus*.
(z) *Eccleſ. Hiſt. lib.* 5. 25. *gr.* 23. *lat. Ruffin. cap.* 24. *& Socrat. lib.* 5. *cap.* 21. *Nicephor. Calliſt. lib.* 4. *cap.* 37. *&c.*
(aa) *Videſis Concil. Aurel.* 4. *cap.* 1. *Caſſian. collat.* 10. *præf. ad Epiſt. Paſchal. Theophili Patriarchæ Alexandrini. Concil. Antiſiodor. cap.* 2.
(bb) *Vide Canon.* 1. *Concil. Antioch. Euſeb. de vita Conſtantini lib.* 3. *cap.* 17. *Socrat. lib.* 1. *c.* 6. *& lib.* 5. *cap.* 21. *& Scriptores de Paſchate obvios*.
(cc) *Vide ſupra cap.* 6. *pag.* 28.
(dd) *Can. Apoſt.* 7.
(ee) *Apud Euſeb. hiſt. Eccl. cap.* 20. *gr.* 15. *lat.*
(ff) *Ibid. cap.* 32. *lat.* 26.
(gg) *Hæreſi* 70. §. 11.
(hh) *Lib.* 5. *cap.* 16.

VIRO

MAIMONIDIS CONSTITUTIONES DE SANCTIFICATIONE NOVILUNII.

Cum interpretatione Latina

LUDOVICI COMPIEGNE DE VEIL.

פרק ראשון

א חרשי השנה הם חרשי הלבנה שנאמר עולת חרש בחרשו ונאמר החרש הזה לכם ראש חרשים כך אמרו חכמים הראה לו הקרוש ברוך הוא למשה במראה הנבואה דמות לבנה ואמר לו כזה ראה וקרש והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה שנאמר שמור את חרש האביב.

ב וכמה יתרה שנת החמה על שנת הלבנה קרוב מאחד עשר יום לפיכך כשיתקבץ מן התוספת הזאת כמו שלשים יום או פחות מעט או יותר מעט מוסיפין חרש אדר ועושין אותה השנה שלשה עשר חרש והיא הנקראת שנה מעוברת שאיפשר להיות השנה שנים עשר חרש וכך וכך

CAPUT I.

§. I. Menses nihil aliud esse, quam lunæ * novitates, vel ex eo cognosci licet, quod in Lege est: *Hoc erit suum cujusque novitatis holocaustum: Num.* 28. 14. &c. & alio loco, *Novitas ista vobis* (*esto*) *principium mensium*, &c. *Exod.* 12 2. Quod sapientes quidem sic interpretati sunt, ut vellent per visum a Deo lunæ novæ * speciem objectam esse *Mosi*, atque eidem præscriptum, ut cum similem visurus esset, eam illico consecraret. At anni diriguntur a nobis ad conversionem solis annuam, quod scriptum in Lege sit. *Observato mensem novarum frugum* &c. *Deut.* 16. 1.

§. II. Annus enim solis fere major est anno lunæ diebus undecim: ex quo cum sint dies collecti triginta, plus, minusve, annum uno mense facimus longiorem, qui annus vocatur intercalaris: neque enim fieri potest, ut annus e duodecim mensibus constituatur, & diebus aliquot. Nam quod in Lege di-

ימים שנאמר לחדשי השנה חדשים אתה מונה לשנה ואי אתה מונה ימים.

ג הלבנה נסתרת בכל חדש ואינה נראת כמו שנים ימים או פחות או יותר מעט כמו יום אחד קודם שתדבק בשמש בסוף החדש וכמו יום אחד אחר שתדבק בשמש ותראה במערב בערב ובלילה שתראה במערב אחר שנסתרה היא תחלת החדש ומונין מאותו היום תשעה ועשרים ואם יראה הירח ליל שלשים יהיה יום שלשים ראש החדש ואם לא יראה יהיה ראש החדש יום אחד ושלשים ויהיה יום שלשים מחדש שעבר ואין נזקקין לירח בליל אחד ושלשים בין שנראה בין שלא נראה שאין לך חדש לבנה יותר על שלשים יום.

ד חדש שיהיה תשעה ועשרים ויראה ירח בליל שלשים נקרא חדש חסר ואם לא יראה הירח ויהיה החדש שעבר שלשים יום נקרא חדש מעובר ונקרא חדש מלא וירח שיראה בליל שלשים הוא הנקרא ירח שנראה בזמנו ואם נראה בליל אחד ושלשים ולא נראה בליל שלשים הוא הנקרא ירח שנראה בליל עבורו.

ה אין ראית הירח מסורה לכל אדם כמו שבת בראשית שכל אחד מונה ששה ושובת בשביעי אלא לבית דין הדבר מסור עד שיקדשוהו בית דין ויקבעו אותו היום ראש חדש הוא שיהיה ראש חדש שנאמר החדש הזה לכם עדות זו תהיה מסורה לכם.

ו בית דין מחשבין בחשבונות כדרך שמחשבים האיצטגנינים שיודעין מקומות הכוכבים ומהלכם וחוקרים ומדקדקין עד שידעו אם אפשר שיראה הירח בזמנו שהוא ליל שלשים או אי איפשר אם ידעו שאיפשר שיראה יושבין ומצפין לעדים כל היום כולו שהוא יום שלשים אם באו עדים ודרשום וחקרום כהלכה ונאמנו דבריהם מקדשין אותו ואם לא נראה ולא באו עדים משלימין שלשים ויהיה חדש מעובר ואם ידעו בחשבון שאי איפשר שיראה אין יושבים יום שלשים ואין מצפין לעדים ואם באו עדים יודעין בודאי שהן עידי

dicitur. *Primum anni mensium esto* *Exod.* 12. 2. indicat menses quidem integros anno annumerandos esse, non ita dies.

§. III. Singulis mensibus occulitur luna, & duo circiter dies non aperitur, paulo plus, minusve: alterum scilicet diem antequm ad extremnm mensem soli conjuncta. Tum vesperi rursus in occidentis partibus aperitur. Qua vero nocte luna primum postquam delituit, aperitur, ab ea mensis initium ducitur. diesque numerantur novem & viginti, nam si tricesima nocte mensis luna nova jam videatur, dies ille tricesimus ipse mensis ineuntis est princeps: sin minus, mensi exeunti ascribitur; alter ab uno & tricesimo die mensis incipit. Porro rricesimo primo die nihil curandum est, luna nova videaturne, an non? Id enim omnino fieri nunquam potest, ut mensis lunaris sint plures, quam dies triginta.

§. IV. Itaque luna cum se aperuerit tricesima nocte, mensis constiterit omnino diebus e viginti novem, qui mensis cavus nominatur: sin autem ea nocte occultetur adhuc, mensis exiens dies habet triginta, qui cum iatercalaris, tum etiam plenus appellatur. Ac quæ luna videatur nocte tricesima, suo se tempore aperire dicitur: sin vero posteriori demum nocte cernatur, nimirum ea luna est, quæ nocte intercalationis suæ conspici dicitur.

§. V. Sed hæc observatio lunæ non est cuique hominum commissa ac credita sic, uti ** septimus a mundo costituto dies, quem diem licet quisque, numeratis diebus sex, ipsemet iustituat atque in otio degat: calendas autem definire ac consecrate consilii proprium est: Quod enim in lege dicitur: *Novitas est vobis* &c. *Exod.* 12. 2. significat hujus rationis descriptio pendet e vobis.

§. VI. Consilium igitur ratione astrologorum, qui syderum norunt statum atque motum, sedulo perscrutabatur & exquirebat, fierine posset, ut suo tempore luna aperiretur, id est nocte tricesima mensis, an se res haberet secus? Si esset, ut posset, die trigesimo toto expectabantur de luna nova nuncii: qui si venerint, intrrogati rite fuerint, testimonia illorum constiterint, idem ille dies dedicabatur: sin minus, intercalabatur: id est, dies ille tricesimus exeunti mensi apponebatur: sin vero foret rationibus liquidum fieri nullatenus posse, luna ut id temporis aperiretur, nuli expectabantur nuncii: tum si qui venissent perspicuum erat aut eos ementiri

שקר או שנראת להם דמות לבנה מן העבים
ואינה הלבנה הוראית.

ז מצות עשה מן התורה על בית דין
שיחשבו וידעו אם יראה הירח או לא
יראה ושידרשו את העדים עד שיקדשו
את החדש וישלחו ויודיעו שאר העם באי
זה יום הוא ראש חדש כדי שידעו באי
זה יום הן המועדות שנאמר אשר תקראו
אותם מקראי קדש ונאמר ושמרת את
החקה הזאת למועדה.

ח אין מחשבין וקובעין חדשים ומעברין
שנים אלא בארץ ישראל שנאמר כי מציון
תצא תורה ודבר יהוה מירושלם ואם היה
אדם גדול בחכמה ונסמך בארץ ישראל
ויצא לחוצה לארץ ולא הניח בארץ ישראל
כמותו הרי זה מחשב וקובע חדשים ומעבר
שנים בחוצה לארץ ואם נודע לו שנעשה
בארץ ישראל אדם גדול כמותו ואין צריך
לומר גדול ממנו הרי זה אסור לקבוע
ולעבר בחוצה לארץ ואם עבר וקבע ועיבר
לא עשה כלום׃

ri prudentes, aut illis certe non veram lunam, sed quandam lunæ similitudinem e nubibus apparuisse.

§. VII. Atque ut consilium ratiocinando quæreret, an aperire se luna posset, necne: item ut eos, qui ad se accederent, lunæ novæ nuncios percontaretur ante, quam calendas consecraret jubente præcepto sancitum est: itemque ut idem mitteret, qui reliquum populum de calendis indictis certiorem facerent, unde cognoscere posset, quando deberet dies agere festos: huc enim spectat Legis hoc. *Hæ sunt feriæ Domini quibus conventus sacros celebrabitis Levit.* 23. 37. & alio loco. *Jus hoc suo tempore servato: Exod.* 13. 10.

§. VIII. Ac quia in vaticinationibus est. *Lex enim Sione prodit, & Hierosolymis Domini nraculum. Isaiæ* 2. 3: idcirco in nulla, præter Judæam, regione aut definiebantur menses, aut intercalabatur ineundis & subducendis illis mathematicorum rationibus: nisi forte vir sapientia præstans, & idem magister in regione Israelitica creatus, ex ea migrasset, nec ullum sibi doctrina parem reliquisset. Omnino vir ille ratiocinando menses definiret, & intercalaret etiam extra regionem Israelitarum, licentiam habebat, verum eidem illi, ubi compertum fuerat exortum esse in Judæa, qui doctrina eum æquipararet (neque enim dici opus est, qui superaret) tollebatur intercalandi potestas extra regionem Israeliticam. Qui si quid deinde præter auctoritatem intercalaret, irritum esset §.

NOTÆ IN CAPUT PRIMUM

* *Novitates*. Lunæ cursus latine, ut est apud *Tullium*, lib. 2. de Nat. Deorum, menses nominantur, quia mensa conficiunt spatia: at hoc non est ita lunæ proprium, quin idem & de sole, syderumque reliquorum longe plurimis recte dici possit. Melius igitur Hebræi, qui lunæ cursus חרשים, id est, *novitates*, a novata luna dicunt omnino omnes interpretes חדש, *mensem* convertunt: recte illi quidem: Quod enim Hebræi *novitatem*, id ipsum Latini *mensem* nuncupant: verum, quoniam in ipso nomine vis argumenti sita est omnis, verbum pro verbo reddere necesse mihi fuit. Nec vero intelligas quod de viso *Moysis* subsequitur, nisi vocabulum hoc חודש simpliciter interpreteris.

* *Speciem objectam esse Mosi*. Est in tractatu Talmudico מנחות de fertis fol. 29. pag. 1. tria *Moysi* fuisse ad intelligendum difficilia usque dum exemplar eorum illi Deus Optimus Maximus ob oculos posuisset, fabricationem candelabri sacri, novilunium, & animantium serpentium genera, de quibus Lege sancitum est. Ac tabernaculi quidem & omnis apparatus sacri exemplar positum esse *Moysi* ante oculos aperte declaratur *Exod.* 25. v. 9. idemque confirmatur ab Apostolo epistola ad *Hebræos*, cap. 8. cæterorum autem fides sit penes auctores.

** *Septimus a mundo constituto dies*. Hunc cum Scriptor noster שבת בראשית dicit, genere ille quidem sermonis utitur usitato: sed eodem adeo præciso, adeo tecto, ut nihil supra: hæc est enim verbis istis שבת בראשית subjecta sententia, sabbatum istitutum continuo post mundi universi creationem, de qua creatione narratur Legis eo capite, cujus initium est בראשית. Atque hoc nomine appellantur sabbata universe omnia, & proprie sabbatum illud, quod subsequitur postremam umbraculorum solemnitatem. Nempe prælegendi in synagogis Pentateuchi rationem Judæi hanc instituerunt, ut eum absolverent quotannis ad extremum umbraculorum diem solemnem, & proximo sequente sabbato usque relegendi ejus initium facerent sic, ut prælectio ejus sabbati inciperet ab prima divinæ Legis voce בראשית ex quo vocabulum habet sabbatum illud.

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר במאמרו
ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם
שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון
קונם פועל אמת שפעולתו אמת וללבנה אמר שתתחדש
עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש
כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו ברוך
יהוה מחדש חדשים (ואומר שלשה פעמים) סימן טוב
תהא לנו ולכל ישראל (ואומר שלשה פעמים) ברוך
יוצריך ברוך עושיך ברוך קוניך ברוך בוראיך (ורוקד
שלשה פעמים) כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול
ליגע בך כך לא יוכלו כל אויבי ליגע בי לרעה (ואומר
שלשה פעמים) תפול עליהם אימתה ופחד בגדול
זרועך ידמו כאבן (והופכו ואומר) כאבן ידמו זרועך
בגדול ופחד אימתה עליהם תפול (ואומר שלשה
פעמים

פעמים) דוד מלך ישראל חי וקיים (ואומר שיר למעלות אשא עיני. הללויה הללו אל בקדשו ונותנים שלום זה לזה.

Gratia tibi, Domine Deus noster, Rector universi mundi, qui dicendo fecisti cœlestes orbes, & omnem hunc eorum ornatum mittendo oris spiritu: tu illis certa definitaque præstituisti spatia, nihil ut mentirentur unquam ratos ordines servantes, & a te datum eis istuc, ut mirifica cum alacritate lætitiaque effectori sui voluntati obsequi viderentur: tu summus opifex, cujus verum, syncerum, constans & immutabile opus: tu jussisti lunam renovari, utique splendidum ac nobile signum fore, ut gravidum modo ventre sustinentes onus aliquando consimiliter renoventur, qui creatorem suum laudibus ornent iis, quæ supremum dominum & rectorem deceant. Gratia tibi Domine rerum de menstruis his novitatibus. (hic ter dicitur.) Signum faustum nobis fuerit, & cunctis Israelitis. (tum ter dicitur.) Laus molitori, laus effectori, laus auctori, laus creatori tui. (hic quisque ter subsilit & dicit.) Ut ego ad te subsulto, nec te possum attingere tamen, item nec adversarii mei me possint attingere, quò mihi noceant: (tum additur etiam ter,) incidat eis terror atque formido, vi roboris tui instar lapidis obmutescant: (deinde contrario ordine) obmutescant lapidis instar tui roboris vi, formido atque terror eis incidat. (inde ter dicitur.) (Namque hoc spectat ad illud quod de *Davide* scriptum legitur *Psal.* 89. v. 37. & 38. *Semen ejus æternum fere, & solium ejus sic, ut solem coram me: Utque lunam fixam & stabile permansurum.*) David, rex Israelitarum, salvus est & incolumis. (Adduntur psalmus 121. cujus titulus, *Carmen gradatim modulandum*: & prima verba sunt: *Oculos in montes tollo, unde veniat mihi auxilium*: & psalmus omnium ultimus cujus initium, *Laudate Deum, laudate Deum præpotentem*: quibus absolutis omnes salutant inter se.)

§ Consentaneum mihi visum est hic eam, quam hodie Judæi Deo de renovatione lunæ fundunt, subjicere precem.

פרק שני

א אין כשר לעדות החדש אלא שני אנשים כשרין הראוין להעיד בכל דבר ודבר אבל נשים ועבדים הרי הן כשאר פסולי עדות ואין מעידין. אב ובנו שראו את הירח ילכו לבית דין להעיד לא מפני שעדות החדש כשרה בקרובים אלא שאם ימצא אחד מהן פסול מפני שהוא גזלן וכיוצא בו משאר הפסלנות יצטרף השני עם אחר ויעידו וכל הפסול לעדות מדברי סופרים אף על פי שהוא כשר מן התורה פסול לעדות החדש.

ב דין תורה שאין מדקדקין בעדות החדש אפילו קדשו את החדש על פי עדים ונמצאו זוממין בעדות זו הרי זה מקודש לפיכך היו בראשונה מקבלין עדות החדש מכל אדם מישראל שכל ישראל בחזקת כשרות עד שיודע לך שזה פסול משקלקלו המינין והיו שוכרין אנשים להעיד שראו והם לא ראו התקינו שלא יקבלו בית דין עדות החדש אלא מעדים שמכירין בית דין אותן שהם כשרים ושיהיו דורשין וחוקרים בעדות.

ג לפיכך אם לא יהיו בית דין יודעים את העדים שראוי את הירח משלחין אנשי

CAPUT II.

§. I. Nuncii lunæ novæ idonei erant demum viri integri ac casti, qui iidem adhibebantur & aliarum rerum testes. Nam mulieres & servi perinde, ac cæteri, qui ad res alias (*a*) testimonio esse nequibant, repudiabantur. Si cum patre filius una vidisset nascentem lunam, consilio renunciarent ambo, non quod propinquorum de luna nova testimonium valeret ad calendas definiendas, sed ut si illorum alter, aut quia latro erat, aut quid simile, ad testimonium dicendum non esset idoneus, alter cum alio tertio ad testandum conjungeretur. Ac quibus testimonii dictio ex sapientum auctoritate non erat, etsi erat ex Lege, tamen nihilominus de nascente luna testimonium eorum rejiciebatur.

§. II. Qui de luna nova renunciabant, eos ex Lege quidem tam fastidiose probare, non erat necesse, nam si per nuncios, quorum id de luna nova testimonium inveniebatur falsum, calendæ fuissent institutæ, recte tamen institutæ essent. Principio igitur omnibus omnino Judæis nascentem lunam nunciantibus facile credebatur, etenim Judæorum quisque, quoad certo scias hominem esse vitiosum, putandus est fide dignus. Eo quo autem religionem adeo labefactarunt (*b*) homines de natura divina prave sentientes, & ab iisdem frequentes sunt pretio conducti, qui falso nunciarent lunam nascentem a se conspectam esse, quam non viderant, constitutum est, ut ii demum ad testandum adhiberentur, quorum innocentia consilio esset cognita & perspecta: nec his quidem fides tribueretur, nisi diu, multumque interrogatis.

§. III. Cum igitur consilio non essent noti per se ipsi qui nascentem lunam vi-

העיר שנראה בה עם העדים שראו עדים אחרים שמכירין אותן לבית דין ומודיעין אותן שאילו כשרים הם ואחר כך מקבלין מהם.

ד בית דין מחשבין בדרכים שהאיצטגנינין מחשבין בהן ויודעין הלבנה כשתראה בחדש זה אם תהיה בצפון השמש או בדרומה ואם תהיה רחבה או קצרה ולהיכן יהיו ראשי קרנים נוטין וכשיבאו העדים להעיד בודקין אותם כיצד ראיתם אותם בצפון או בדרום להיכן היו קרנים נוטות כמה היתה גבוהה בראיית עיניכם וכמה היתה רחבה אם נמצאו דבריהם מכוונין למה שנודע בחשבון מקבלין אותם ואם לא נמצאו דבריהם מכוונין אין מקבלין אותם.

ה אמרו העדים ראינוהו במים או בעבים או בעששית או שראו מקצתו ברקיע או מקצתו בעבים או במים או בעששית אין זו ראיה ואין מקדשין על ראיה זאת אמר אחד ראיתיו גבוה בעיני כמו שתי קומות ואמר השני כמו שלש קומות היה גבוה מצטרפין אמר האחד כמו שלש קומות והשני אמר כמו חמש אין מצטרפין ומצטרף אחד מהם עם שני שיעיד כמותו או יהיה ביניהן קומה אחת.

ו אמרו ראינוהו בלא כוונה וכיון שהתבוננו בו ונתכוונו לראותו להעיד שוב לא ראינוהו אין זו עדות ואין מקדשין עליהן שמא עבים נתקשרו ונראו כלבנה וכלו והלכו להם אמרו עדים ראינוהו ביום תשעה ועשרים שחרית במזרח קודם שתעלה השמש וראינוהו ערבית במערב בליל שלשים הרי אלו נאמנים ומקדשין על ראיה זו שהרי ראוהו בזמנו אבל הראיה שאמרו שראוהו בשחרית אין נזקקין לה שאין אנו אחראין לראיית שחרית ובידוע

viderant, tum urbis ejus incolæ, ex qua conspecta erat luna nascens, una cum his, qui consilio novilunium ibant nunciatum, mittebant & alios, qui apud hoc ipsum consilium illis innocentiæ atque integritatis testimonium tribuerent: Ac tum demum eorum erat nuncio locus.

§. IV. Quovis mense consilium ratione & via astrologorum exquirebat, num esset futurum, ut si luna se aperiret, ad septentrionem vergeret, an ad meridiem, quam latam aut angustam præbitura se esset; & quorsum summa cornua conversura? Tum si qui venirent lunæ novæ nuncii, his eos interrogationibus excutiebat, qua in parte mundi lunam conspexistis, aquilonari, an australi? quorsum ejus tendere cornua, quam altam a terris ferri, quam latam vobis eam videre visi estis? si responderent ea, quæ cum astrologiæ rationibus congruerent, eorum nuncio fides habebatur, sin minus, respuebatur.

§. V. Si nuncii afferebant se Lunæ nascentis similitudinem in aqua, aut etiam ipsam in cœlo vidisse per nubes, aut illius umbram in laterna, aut se lunam novam vidisse partim in cœlo, partim vel in nube, vel in aqua, vel in laterna; scilicet ea visio nulla fuit, nec ejus causa calendæ consecrabantur. Quod si nunciorum alter ajebat, visa mihi fuit luna nova supra terram ferri duorum quasi staturam *** hominum, & trium alter, conjungebantur una. Contra, si lunam unus extulerit in altitudinem staturam trium hominum, alter quinque. Sed enim eorum unus cum alio tertio conjungebatur, qui aut idem, quod ipse diceret, aut unius duntaxat hominis statura ab eo discreparet.

§. VI. Quod si nuncii dicerent lunam novam a se conspectam esse tum, cum minime attenderent, sed ubi applicassent animum testimonii dicendi causa, porro non apparuisse, hujus item testimonii nulla prorsus habebatur ratio ad consecrandas calendas. Nam fieri potuit, ut coactæ nubes in unum speciem exhiberent lunæ, quæ deinde sunt dissolutæ: Sin autem ferrent nuncii vigesima nona mensis die mane ante solis ortum lunam a se conspectam esse in oriente, ad vesperum autem tricesimæ noctis in occidente, his omnino credebatur, atque ex hac eorum visione calendas consecrabant, quippe qui lunam novam suo tempore viderant. Quod autem dicerent mane sibi lunam apparuisse, consilium omnino nihil movebat, nam visionis matutinæ cautio nulla fuit, ac

שהעבים הם שנתקשרו ונראה להם כלבנה וכן אם ראוהו בזמנו ובליל עיבורו לא נראה הרי אלו נאמנין שאין אנו אחראים אלא לראיית ליל שלשים בלבד.

ז כיצד מקבלין עדות החדש כל מי שראוי להעיד שראה את הירח בא לבית דין ובית דין מכניסין אותן כולן למקום אחד ועושין להן סעודות גדולות כדי שיהיו העם רגילין לבוא וזוג שבא ראשון בודקין אותן ראשון בבדיקות שאמרנו מכניסין את הגדול ושואלין אותו נמצאו דבריו מכוונין להשבון מכניסין את חברו נמצאו דבריהם מכוונין עדותן קיימת ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי דברים לא שצריכים להם אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש כדי שיהיו רגילין לבוא.

ח ואחר כך שתתקיים העדות ראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונים אחריו מקודש מקודש ואין מקדשין את החדש אלא בשלשה ואין מחשבין אלא בשלשה ואין מקדשין אלא חדש שנראה בזמנו ואין מקדשין אלא ביום ואם קדשוהו בלילה אינו מקודש ואפילו ראוהו בית דין וכל ישראל ולא אמרו בית דין מקודש עד שחשכה ליל אחד ושלשים או שנחקרו העדים ולא הספיקו בית דין לומר מקודש עד שחשכה ליל אחד ושלשים אין מקדשין אותו ויהיה החדש מעובר ולא יהיה ראש חדש אלא יום אחד ושלשים אף על פי שנראית בליל שלשים שאין הראיה קובע אלא בית דין שאמרו מקודש הם שקובעין.

ט ראוהו בית דין עצמן בסוף יום

persuasum habebant, quod nubes simul collectæ speciem lunæ præbuerint. Atque his etiam credebatur, qui sibi suo tempore lunam nascentem apparuisse, ferebant, tametsi luna non conspiciebatur ea nocte, quæ intercalaris fere dicitur. Solius enim visionis, quæ in tricesimam mensis noctem incurrebat, nostra cautio fuit.

§. VII. Ita fere excipiebantur ii, qui consilio lunam novam nunciabant. Veniebat ad consilium quisquis alioquin ad testimonium dicendum idoneus nascentem lunam viderat, quos omnes consilium introducendos in locum unum, atque illis covivia opipare apparanda curabat, quo magis ad annunciandam lunam novam allicerentur. Nuncii autem suo quisque ordine interrogabantur de his, quæ sunt supra dicta. Primo videlicet nunciorum par illud, quod primum venerat; sed & horum major prior introducebatur ad consilium, ut interrogaretur. Qui si conveniebat cum ratione astrologiæ, ejus arcessebatur socius. Si congruebat cum priore, satis eorum erat testimonium confirmatum. Itaque ex reliquis nunciorum paribus duntaxat rerum capita consilium requirebat, non quod ita opus esset, sed ne abirent animo abjecto atque fracto, atque ægre nunciatum venirent.

§. VIII. Confirmato jam testimonio, consilii princeps ita dicebat, CONSECRATUS EST, cui populus omnis respondebat, CONSECRATUS, CONSECRATUS. Nec calendas consecrabant pauciores. [d] quam homines tres, neque pauciores adhibebantur ad putandas rationes illas geometricas, nec calendæ consecrabantur, nisi cum luna nova suo tempore visa fuit, nec tum quidem consecrabantur, nisi interdiu. Quæ si noctu consecratæ fuissent, hæc consecratio nulla foret. Imo si consilium ipsum cum omnibus una Israeliticis, nascentem lunam conspexisset, nec ei licuisse pronunciare CONSECRATUS EST, quin oppressisset nox una & tricesima mensis, aut si pronunciare per otium quidem licuisset posteaquam visa luna nova fuit; sed consilium produxisset nunciorum examen ad ipsum vesperum unius & tricesimæ noctis, videlicet iste dies non consecraretur, verum mensis esset plenus, id est, calendæ rejicerentur in unum & trigesimum diem, tametsi luna nova conspecta esset nocte tricesima. Neque enim lunæ visio, sed consilium, cum prununciabat CONSECRATUS EST, calendas definiebat.

§. IX. Quod si Consilium ipsum lunam

תשעה ועשרים אם עדין לא יצא כוכב
בליל שלשים בירת דין אומרים מקודש
מקודש שעדין יום הוא ואם ראוהו בליל
שלשים אחר שיצאו שני כוכבים למחר שני
דיינין אצל אחד מהם ויעידו השנים בפני
השלשה ויקדשוהו השלשה.

י בירת דין שקדשו ארת החדש בין
שוגגין בין מוטעין בין אנוסין הרי זה
מקודש וחייבין הכל לתקן המועדות על
היום שקדשו בו אף על פי שזה יודע
שטעו חייב לסמוך עליהם שאין הדבר מסור
אלא להם ומי שצוה לשמור המועדות הוא
צוה לסמוך עליהם שנאמר אשר תקראו
אתם וכו׳.

nam novam vidisset extremo die vigesimo nono ante, quam sydus ullum oriretur, idem hoc Consilium pronunciaret illico, CONSECRATUS EST, quippe cum adhuc luceret. At si lunam novam consilium cerneret trigesima nocte post orta jam sydera duo, postridie demum eorum uni duo alii judices assiderent, atque reliqui duo testimonium de luna nova dicerent coram his tribus qui deinde diem consecrarent.

§. X. Consilium autem etsi calendas per impudentiam, per errorem, per vim consecrarit, nihilominus ratum erat. Atque ad hunc diem a consilio consecratum dies festos quisque dirigetet, oportebat. Quin etiam is, qui errasse consilium probe sciret, idem ipse ejus decreto staret necesse erat, quippe consilio commissa res erat, ac credita, & cui præceptum erat, ut dies festos celebraret, eidem etiam præscriptum, ut consilio morem gereret, quod hæc legis verba. *Hæ sunt feriæ Domini quibus conventus socros celebrabitis &c. Levit.* 23. 37. satis indicant.

NOTÆ IN CAPUT SECUNDUM.

(a) *Testimonio esse nequibant*. Non erat enim testimonii dictio nec aleatoribus, neque fœneratoribus, neque tendentibus rete columbis, neque facientibus commercium earum, quas anno sabbatico terra inculta fuderat, frugum, neque servis hominibus, id quod demonstratur tractatu Talmudico de principio anni, fol. 22. pag. 1. neque porro multis aliis, de quibus disputatur a scriptore nostro, libro de Judicibus, tractatu de testimoniis, capit. 11. & 12.

(b) *Homines de natura divina prave sentientes*. In editione anni 1574. legitur hic אפיקורסין Epicurei: in editione anni 1524. מינין Hæretici, qua de voce fuse disputavit *Buxtorfius* in suo lexico Rabbinico: in tractatu autem Talmudico de principio anni, fol. 22. pag. 1. in ipsa Misna, unde locus hic derivatur ביתוסין *Bajetusæi*, qui iidem etiam *Karæi* nominantur. Nam fuerant *Antigoni Sochæi* cujusdam eximii doctoris auditores duo, quorum uni nomen *Bajetus*, & alteri *Saducus*. Hi cum audissent e doctore suo, cum diceret, Deo serviendum nulla proposita mercede, putantes eum hoc dictum voluisse, nullum neque præmium, neque pœnam expectandam, abnegantes traditionem omnem a communione Judæorum desciverunt, & iidem suas sibi disciplinas constituerunt, quæ ex ipsis vocabula habebant: nam eos qui sectabantur *Saducæi* vocabantur, & *Bajetusæi*, qui in his regionibus, *Ægyptum* dico, vulgo *Karæi* dicuntur. Hoc ego ex scriptoris nostri commentariis in *Capita Patrum* verbum de verbo expressum extuli. Ad rem ut redeam, nomina ista sunt illa quidem propria certarum disciplinarum a recto & vero alienarum: sed enim interdum vis eorum latius patet, ut quibus significantur omnino omnes de vi & natura divina male sentientes.

(c) *Hominum, & trium alter*. Docet enim ratio mathematicorum quanta humilitate luna feratur, terram pene contigens. *Tullius*, lib. 2. de divinatione.

(d) *Quam homines tres*: neque enim paucioribus convenire nomen seu senatus sive consilii, sive consessus judicum passim in Talmude traditur.

(e) *Hæ sunt feriæ*, &c. Hujus videlicet oraculi divini verbis אלה מועדי יהוה אשר תקראו אתם subjiciuntur sententiæ duæ: unam a nobis in textu expressam, & hanc alteram: Hæ sunt feriæ Domini, quas vosmet indicetis, neque enim ad hanc alteram sententiam subjiciendam quidquam aliud requiritur, nisi ut puncta vocalia (sic enim a grammaticis appellantur) postremæ vocis immutentur, adeoque legatur non אַתֶּם; sed אַתֶּם quod esse faciendum sæpius traditur in tractatu Talmudico de principio anni.

פרק שלישי

א עדים שראו ארת החדש אם היה
ביניהם ובין מקום שיש בו בירת דין מהלך
לילה ויום או פחורת הולכין ומעידין ואם
היה ביניהם יותר על כן לא ילכו שאין
עדותן אחר יום שלשים מועלרת שכבר
נתעבר החדש.

CAPUT III.

§. I. QUI nasceutem lunam conspexerant, hi cum distarent a consilio unius diei & noctis iter, aut eo minus, renunciatum ibant. Sin longius abessent a consilio, nihil erat, quod renunciarent. Quid enim eorum poterat nuncius prodesse post exactam trigesimam diem mensis, cum is esset jam intercalaris constitutus?

ב עדים שראו את החדש הרי אלו הולכין לבית דין להעיד ואפילו היה בשבת שנאמר אשר תקראו אותם במועדם וכל מקום שנאמר מועד דוחה את השבת לפיכך אין מחללין אלא על ראש חדש ניסן ,ועל ראש חדש תשרי בלבד מפני תקנת המועדות ובזמן שבית המקדש קיים מחללין על כולן מפני חדש קרבן מוסף שבכל ראש חדש וחדש שהוא דוחה את השבת.

ג כשם שמחללין העדים שראו את החדש את השבת כך מחללין עמהן העדים שמזכין אותן בבית דין אם לא היו בית דין מכירין את הרואים ואפילו היה זה שמודיע אותן לבית דין עד אחד הרי זה הולך עמהן ומחלל מספק שמא ימצא אחר ויצטרף עמו.

ד היה העד שראה את החדש בליל השבת חולה מרכיבין אותו על החמור ואפילו במטה ואם יש להן אורב בדרך לוקחין העדים בידן כלי זיין ואם היה דרך רחוקה לוקחין בידם מזונות ואפילו ראהו גדול ונראה לכל לא יאמרו כשם שראינוהו אנחנו ראוהו אחרים ואין אנו צריכין לחלל את השבת אלא כל מי שיראה החדש ויהיה ראוי להעיד ויהיה בינו ובין המקום שקבוע בו בית דין לילה ויום או פחות מצוה עליו לחלל את השבת ולילך ולהעיד.

ה בראשונה היו מקבלין עדות החדש בכל יום שלשים פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערבים ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו אם יעשו עולה של בין

§. II. Qui lunam novam viderant, hi ejus nuncium consilio necesse erat vel ipso etiam Sabbatho afferrent, quoniam in Lege est. *Hæ sunt ergo feriæ Domini ad convocationem populi, quas indicetis temporibus suis. Levit.* 23. 4. Nam propter omnem, de quo edicitur, ut observetur tempore stato, religiosi muneris functionem Sabbathum elevabatur. Ex quo solas ob Nisan & Tisri calendas fiebat, contra id quod [a] de Sabbatho sancitum est, quippe quæ solæ ad solemnitates celebrandas pertinerent. Cum vero stabat templum, etiam propter singulas calendas contra præceptionem de Sabbatho fiebat. Singulis enim calendis, præter quotidiana, fiebant etiam alia sacrificia, quorum gratia quidem Sabbathum semper pro die profano habebatur.

§. III. Atque ut illi, qui nascentem lunam viderant, nulla habita ratione Sabbathi, consilio nuncium ejus portabant, sic etiam Sabbathum profanantes ad consilium proficiscebantur, qui lunam novam nunciantibus innocentiæ dabant testimonium, si per se ipsi cnnsilio essent ignoti. Quin etiam cum unus tantum inveniretur homo, per quem consilio nota fieret eorum, qui de luna nova renunciabant, integritas, tamen una cum ipsis contra Legem, quæ est de Sabbatho, pergebat ad consilium eam ob causam fieri poterat, ut etinm inveniretur alter, quicum jungeretur.

§. IV. Si qui viderat lunam novam ad noctem Sabbathicam morbo teneretur, is in asinum imponebatur etiam cum grabato. Si periculosum erat iter, portabant arma nuncii. Si longinquum erat, viatico se muniebant. Nec vero qui lunam novam Sabbatho viderant ita magnam, ut cerni facile posset ab omnibus, dicerent, uti nos, sic & alii sine dubio lunam novam conspexere, quare nihil est, quod contra præceptum de Sabbatho quidquam committamus. Nam cuique alioquin ad testimonium dicendum idoneo præscriptum erat, cum Sabbatho lunam novam viderat, atque inter illum & consilii sedem unius duntaxat intercedebat diei & noctis iter, aut eo minus, ut Sabbatho profanando nuncium lunæ novæ consilio deferret.

§. V. Principio tricesima mensis die tota novæ lunæ testimonium accipiebatur, sed enim aliquando stante templo evenit, ut lunæ novæ nuncii (b) ad vesperam necdum accessissent. Itaque altatis ministri valde erant dubii ac soliciti facerentne juge sacrificium, an differrent etiam, si qui porro venirent lunæ no-

הערבים שמא יבאו העדים ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערבים עמדו בית דין והתקינו שלא יהי מקבלי עדות החדש אלא עד המנחה כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין הערבים ונסכיהם.

ו ואם הגיע מנחה ולא באו עדים עושין תמיד של בין הערבים ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש ומקריבין מוסף למחר לפי שלא היו מקדשין אותו אחר מנחה משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בין זכאי ובית דינו שיהו מקבלין עדות החדש כל היום כולו ואפילו באו עדים יום שלשים בסוף היום סמוך לשקיעת החמה מקבלין עדותן ומקדשין יום שלשים בלבד.

ז בשמעברין בית דין את החדש מפני שלא באו עדים כל יום שלשים היו עולין למקום מוכן ועושין בו סעודה ביום אחד ושלשים שהוא ראש חדש ואין עולין לשם בלילה אלא בנשף קודם עלות השמש ואין עולין לסעודה זו פחות מעשרה ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית ואוכלין בערת הסעודה וזו היא סעודת מצוה של עיבור החדש האמורה בכל מקום.

ח בראשונה כשהיו בית דין מקדשין את החדש היו משיאין משואות בראשי ההרים כדי שידעו הרחוקים משקלקלו הכותים שהיו משיאין משואות כדי להטעות את העם התקינו שיהו שלוחים יוצאין ומודיעין לרבים ושלוחים אילו אינן מחללין לא את יום טוב ולא את יום הכפורים

novæ nuncii. Nam facto sacrificio jugi vespertino, quæ solet calendarum nomine sacrificiis addi hostia, porro immolari non potetat. Tum igitur a consilio sancitum est, ut ne de luna nova nuncii ultra vesperam allati haberetur ratio, hanc videlicet ob causam, ut per diei tempus liceret & ea, quæ calendarum nomine addebantur, sacra, & sacrificium juge vespertinum, atque eorum libationes fieri.

§. VI. Itaque ad vesperam si nulli etiam advenissent lunæ novæ nuncii, fiebat sacrificium juge vespertinum, quo facto, si nuncii venissent, reliquum diei spatium quidem exigebatur sancte, sed & posterus dies instituebatur festus, quo demum fiebat sacrum id, quod præter quotidianum postulabat calendarum ratio, namque dies a vesperis non consecrabatur. Verum post excidium templi princeps consilii doctissimus, *Joanne Zacai* filius, una cum reliquo judicum consessu, constituit, ut tricesima mensis die tota testimonio de luna nova [c] daretur locus. Itaque & extremo die mensis trigesimo proxime ad solis obitum excipiebantur etiam nuncii lunæ novæ, si venissent, & idem ille mensis tricesimus dies consecrabatur solus.

§. VII. Consilium mensem intercalarem, sive plenum cum definivisset, quia nulli venerant trigesima mensis die tota lunæ novæ nuncii, quidam una & tricesima mensis die, qua habebantur calendæ, constitutum in locum coibant, in quo epularentur. Huc nec conveniebant de nocte, sed luce dubia ante solis ortum, neque epulas istas pauciores, quam epulones decem celebrabant, neque in his epulis quidquam apponebatur aliud, quam panis ex fecali, & minuto quodam frugum genere. Nimirum hoc est illud, quod passim commemoratur intercalationis menstruæ sacrum epulare.

§. VIII. Principio consilium ubi calendas consecraverat, faces curabat extollendas in montium jugis, quo signo hominibus longe dissitis calendarum consecratio protinus indicaretur. Postquam autem (e) Cutæorum perversitas eo venit, ut facibus similiter elatis plebem deducerent in errorem, a consilio constitutum est, ut mitterentur, qui multitudini calendarum consecrationem nunciarent. His autem nunciis non concedebatur, ut aut quenquam diem festum, aut solemnitatem Expiationum itinere faciendo profanam haberent, multo etiam minus, ut Sabbathum ipsum,

ואין צריך לומר שבת שאין מחללין את השבת לקיימו אלא לקדשו בלבד.

ט על ששה חדשים היו שלוחים יוצאין על ניסן מפני הפסח ועל אב מפני התענית ועל אלול מפני ראש השנה כדי שישבו מצפין ביום שלשים לאלול אם נודע להם שקדשו בית דין יום שלשים נוהגים אותו היום קדש בלבד ואם לא נודע להם נוהגים יום שלשים קדש ויום אחד ושלשים קדש עד שיבואו להם שלוחי תשרי ועל תשרי מפני תקנת המועדות ועל כסליו מפני חנוכה ועל אדר מפני הפורים ובזמן שבית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן.

י שלוחי ניסן ושלוחי תשרי אין יוצאין אלא ביום ראש חדש אחר שתעלה השמש עד שישמעו מפי בית דין מקודש ואם קדשו בית דין בסוף יום תשעה ועשרים כמו שאמרנו ושמעו מפי בית דין מקודש יוצאין מבערב ושלוחי שאר הששה חדשים יש להם לצאת מבערב אחר שנראה הירח אף על פי שעדין לא קדשו בית דין את החדש הואיל ונראה החדש יצאו שהרי למחר בודאי מקדשין אותו בית דין.

יא כל מקום שהיו השלוחין מגיעין היו עושין את המועדות יום טוב אחד ככתוב בתורה ובמקומות הרחוקים שאין השלוחים מגיעין אליהם היו עושין שני ימים מפני הספק לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית דין את החדש אי זה יום הוא.

יב יש מקומות שהיו מגיעין אליהם שלוחי ניסן ולא היו מגיעין להם שלוחי תשרי ומן הדין היה שיעשו פסח יום אחד שהרי הגיעו להן שלוחין וידעו באי זה יום נקבע ראש חדש ויעשו יום טוב של חג הסוכות שני ימים שהרי לא הגיעו אליהן השלוחין וכדי שלא לחלוק במועדות התקינו

sum, neque enim ut calendarum consecrandarum causa, sic & ubique celebrandarum gratia, Sabbathum fieri profanum, permissum est.

§. IX. Omnino mensibus sex mittebantur, qui definitas a consilio calendas nunciarent. Primum mense Nisan, propter solemnitatem paschæ, mense (e) Ab, propter jejunium, quod ejus mensis die nono celebratur, mense Elul, propter anni principium, scilicet ut mensis ejus die trigesimo nuncios expectarent a consilio. Qui si afferrent calendas jam esse institutas, tricesimum mensis diem solum festum agebant, sin minus, & posterum diem celebrabant, usque dum venirent, qui mense Tisri mittebantur nuncii. Mittebantur autem mense Tisri, propter multas ac varias, quæ in eo celebrantur rato tempore, solemnitates. Mense Casleu, propter solemnitatem dedicati templi. Denique, mense Adar, propter solemnitatem sortium, sed enim stante templo mittebantur etiam mense Ijar, propter pascha minus, seu secundum.

§. X. Mense Nisan, itemque Tisri, qui emittebantur a consilio, ut reliquo populo finitas indicarent calendas, non proficiscebantur, nisi calendis ipsis, sole jam orto, postea, quam e consilio audierant, cum pronunciaret, CONSECRATUS EST, nisi forte iidem ipsi a consilio calendas usque ab extremo die nono & vicesimo sic, ut supra diximus, consecrari audierint. Tum enim ut ad vesperum illico se committerent itineri licebat, sed sex horum mensium quatuor reliquis vesperi post visam lunam novam, etsi a consilio calendæ necdum erant consecratæ, permissum fuerat, ut definitarum calendarum nuncii iter instituerent, quia enim postridie calendas a consilio consecratum iri, constabat.

§. XI. Itaque quo loci cunque definitarum nuncii calendarum perveniebant, in eo dies solemnes, ut in Lege est, instituebant simplices, longinquis autem in locis, ad quæ calendarum nuncii aspirare nequibant, dies solemnes geminabant, quippe qui nescirent quo die essent a consilio definitæ calendæ.

§. XII. Erant loca quædam, quo calendarum nuncii perveniebant quidem mense Nisan, mense Tisri non item. Hic æquum foret, ut ad solemnitatem Paschæ, quoniam a nunciis acceperant quando calendæ mensis Nisan constitutæ a concessu judicum essent, agitarent diem solemnem duntaxat unicum, duos autem ad solemnitatem umbraculorum, siquidem de calendis Tisrinis nihil dum ip-

חכמים שבכל מקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שם עושין שני ימים אפילו יום טוב של עצרת.

יג וכמה בין שלוחי ניסן לשלוחי תשרי שני ימים ששלוחי תשרי אינן מהלכין באחד בתשרי מפני שהוא יום טוב ולא בעשירי בו מפני שהוא יום הכפורים.

יד אין השלוחין צריכין להיותן שנים אלא אפילו אחד נאמן ולא שליח בלבד אלא אפילו תגר משאר העם שבא כדרכו ואמר אני שמעתי מפי בית דין שקדשו את החדש ביום פלוני נאמן ומתקנין את המועדות על פיו שדבר זה דבר העשוי להגלות הוא ועד אחד כשר נאמין עליו.

טו בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים והסכימו בנשף ועברו את החדש כמו שבארנו בפרק זה ואחר ארבעה או חמשה ימים באו עדים רחוקים והעידו שראו את החדש בזמנו שהוא ליל שלשים ואפילו באו בסוף החדש מאיימין עליהן איום גדול ומטריפין אותן בשאלות ומטריחין עליהן בבדיקות ומדקדקין בעדותן ומשתדלין בית דין שלא יקדשו חדש זה הואיל ויצא שמו מעובר.

יו ואם עמדו העדים בעדותן ונמצאת מכוונת והרי העדים אנשים ידועים ונבונים ונחקרה העדות כראוי מקדשין אותו וחוזרין וסופרין לאותו החדש מיום שלשים הואיל ונראה הירח בלילו.

יז ואם הוצרכו בית דין להניח חדש זה מעובר כשהיה קודם שיבאו העדים אלו מניחין וזה הוא שאמרו מעברין את החדש לצורך ויש מן החכמים הגדולים מי שחולק

ipsis nunciatum erat. Sed ne discreparent inter se solemnitates, a sapientibus sancitum est, ut quo loci cunque mense Tisri calendarum nuncii perveniebant nulli, ibi singulæ solemnitates biduo celebrarentur, vel ipsa etiam (e) Pentecoste.

§. XIII. Quid autem erat, quod iidem ipsi calendarum nuncii quo loci perveniebant mense Nisan, eodem pervenire non possent mense Tisri? Nimirum quia dies festi mense Tisri sunt duo, quibus ambulare calendarum nunciis non licebat, neque calendis ipsis, quod erat anni principium, neque ejusdem mensis die decimo, quo celebrabatur Expiationum solemnitas.

§. XIV. De calendarum consecratione nuncio vel uni fides tribuebatur. Nec publico tantum nuncio, sed etiam alicui mercatorum, qui itinere faciendo dicebat se e consilio audisse, cum calendas isto vel illo die consecraret. Cujus e testimonio instituebantur dies festi atque solemnes: calendarum enim consecratio cum esset ejusmodi res, quam proferri palam necesse fuit, vel unico ad testimonium dicendum idoneo viro, fides habebatur.

§. XV. Si consilium cum trigesimo die mensis perpetuo nuncium de luna nova sedens expectasset, nec quidquam accepisset, postridie summo mane mensem plenum definivisset, sicut ante disseruimus, tum quatuor, aut quinque post diebus longinqui venerint nuncii, qui pro testimonio dicerent, lunam novam suo sibi tempore, hoc est, nocte tricesima mensis, apparuisse, vel etiam si venerint eodem mense exeunte, consilium illos vehementer perterrebat, interpellabat odiose, rogitando obtundebat, atque ex eorum responsis singulis verbis sic aucupabatur, uti denique efficeret, ne mensis, qui jam diu definitus esset plenus, alter observaretur.

§. XVI. Sin nihilominus in testimonio nuncii perstarent, ipsorum testimonium rite perpensum, tum consilium de integro mensem finiebat, cujus dies dinumerabantur ab eo, qui mensis antecedentis alioqui fuisset tricesimus, siquidem nocte illum antevertente luna nova jam apparuerat.

§. XVII. Quod si consilium mensem illum sic, ut ante testium erat adventum, necesse habebat intercalarem relinqui, relinquebat. Nimirum hoc est illud quod dicebatur mensem interalatarem finiri necessitatis ergo. Fuerunt tamen clari sapientia viri quidam hac de re dissentientes, qui dicerent, non esse

jus

כדבר זה ואומר לעולם אין מעברין את החדש לצורך הואיל ובאו עדים מקדשין ואין מאיימין עליהן.

יח יראה לי שאין מחלוקת החכמים בדבר זה אלא בשאר החדשים חוץ מן ניסן ותשרי או בעידי ניסן ותשרי שבאו אחר שעברו הרגלים שכבר נעשה מה שנעשה ועבר זמן הקרבנות וזמן המועדות אבל אם באו העדים בניסן ותשרי קודם חצי החדש מקבלין עדותן ואין מאיימין עליהן כלל שאין מאיימין על עדים שהעידו על החדש שראהו בזמנו כדי לעברו.

יט אבל מאיימין על עדים שנתקלקלה עדותן והרי הדבר נוטה וגנאי שלא תתקיים העדות ויתעבר החדש מאיימין עליהן כדי שתתקיים העדות ויתקיים החדש זמנו וכן באם באו להזים את העדים שראוהו בזמנה קודם שיקדשוהו בית דין הרי אלו מאיימין על המזימין עד שלא תתקיים ההזמה ויתקדש החדש בזמנו.

jus, ut necessitatis causa mensis intercalaris finiretur, ubi venissent lunæ novæ nuncii eos, non esse terrendos; sed ex eorum esse testificatione consecrandas calendas.

§. XVIII. Ego vero sic arbitror, aut hanc doctorum hominum in hac re dissensionem, duobus mensibus exceptis, Nisan & Tisri, reliquos duntaxat spectare quatuor; aut ad eos summum attinere lunæ novæ nuncios, qui mense Nisan atque Tisri venerant post exactos dies festos atque solennes, qui his mensibus duobus agebantur, quoniam actum erat, jam præterierat tempus sacrificiorum, item & tempus dierum solemnium, sin autem his mensibus duobus lunæ novæ nuncii venissent aute mensem medium, ab iis nullatenus territis accipi quod afferebant. Neque enim ii, qui de luna nova, quæ tempore suo conspecta fuit, nuncium afferebant, ideo tertendi erant, uti mensis plenus definiretur, se quod idem est, intercalaris

§. XIX. At si habebant nunciorum verba suspicionem falsitatis, ut probro & dedecori illis esset, si illorum repudiato testimonio, mensis constitueretur plenus, tum magno cum terrore excutiebantur, ut testimonio tandem confirmato, calendæ suo tempore desigerentur. similiter si tum, cum aliqui lunam novam a se suo tempore visam esse nunciarant, antequam consilium sacrarit calendas, veuirent, qui illos accusarent vanitatis, accusatores consilium ita territabat, ut eorum denique accasatione infirmara calendæ suo tempore consecrarentur.

NOTÆ IN CAPUT TERTIUM.

(a) *De sabbato sancitum est*. Exod. 16. v. 29. *Sua quisque sede maneat: ne suo se quisquam e loco moveat*

(b) *Ad vesperam*. Vespera apud Hæbræos nomen a duplici ratione sua ducit. Sed hac de re diligenter disputavimus libro de cultu divino initio tractatus sexti.

(c) *Daretur locus*. Nullus enim jam metus erat, ne perturbatio rerum inde exoriretur.

Tricesimus dies consecrabatur solus. Nimirum hoc illud est, quod sæpe traditur in tractatu Talmudico de principio anni: unus ex anno dies pro anno expleto, & pars diei pro toto habetur.

(d) *Cutæorum perversitas*, &c. Cutæi sunt iidem, qui Samaritani, de quibus ita Josephus, lib. 9. cap. ultimo. Aliasque gentes nomine Cutæos, qui de flumine Persico nomen id habebant, in Samariam & omnem Israeliticam regionem deducendas curavit. Et inferius: Igitur, inquit, cum fuissent in Samariam transportati Cutæi (hoc enim nomine vocabantur hactenus, quod a quodam Persidis flumine, cui nomen erat Cutæ, migrassent.) Et paulo post etiam: Hi secundum eloquium Hebræorum Hebræi, secundum genus Cutæi, Græce autem Samaritani vocantur.

(e) *Ab: propter jejunium*. Mensis hic quintus est a mense Nisan, & respondet fere Julio. Jam de causa & ratione jejunii, quod ejus mensis nono die celebratur scriptor noster copiose disputat tractatu de Jejunio, §. 2. cap. 5.

(f) *Pentecoste*. Quæ, ut nomen ipsum declarat, ad quinquagesimum ab postero Paschæ die diem celebrabatur, nec a calendis pendebat ullatenus. Atque de hoc nomine עצרת, quo fere Pentecoste appellatur, diligenter ego disserui lib. de cultu divino, tract. 2. ad §. 6. cap. 3.

פרק רביעי

א שנה מעוברת היא שנה שמוסיפין בה חדש ואין מוסיפין לעולם אלא אדר ועושין אותה שנה שנים אדרין אדר ראשון ואדר שני ומפני מה מוסיפין חדש זה מפני זמן האביב כדי שיהא הפסח באותו זמן שנאמר שמור את חדש האביב שיהיה חדש זה בזמן האביב ולולי הוספת החדש הזה הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים.

ב על שלשה סימנין מעברין את השנה על התקופה ועל האביב ועל פירות האילן כיצד בית דין מחשבין ויודעין אם תהיה תקופת ניסן בששה עשר בניסן או אחר זמן זה מעברין אותה השנה ויעשו אותו ניסן אדר שני כדי שיהיה הפסח בזמן האביב ועל סימן זה סומכין ומעברין ואין חוששין לסימן אחר.

ג וכן אם ראו בית דין שעדין לא הגיע האביב אלא עדין אפל הוא ולא צמחו פירות האילן שדרכן לצמח בזמן הפסח סומכי על שני סימנים אלו ומעברין את השנה ואף על פי שהתקופה קודם לששה עשר בניסן הרי הן מעברין כדי שיהיה האביב מצוי להקריב ממנו עומר התנופה בששה עשר בניסן וכדי שיהיו הפירות צומחין כדרך כל זמן האביב.

ד ועל שלש ארצות היו סומכין באביב על ארץ יהודה ועל עבר הירדן ועל הגליל ואם הגיע האביב בשתי ארצות מאלו ובאחת לא הגיע אין מעברין ואם הגיע באחת מהן ולא הגיע בשתים מעברין אם עדין לא צמחו פירות האילן ואלו הן הדברים שהן העיקר שמעברין בשבילן כדי שיהיו השנים שני החמה.

ה ויש שם דברים אחרים שהיו בית

CAPUT IV.

§. I. QUI annus fiebat uno mense longior, is intercalaris appellabatur: sed nullus addebatur unquam anno alius, quam mensis Adar: itaque anno intercalari menses Adar bini continuabantur, atque iidem Adar primus, & Adar secundus dicebantur. Quid ita vero? Nimirum ut haberetur una cum messe Pascha, quippe cum in Lege sit, *Observato mensem novarum frugum, &c. Deut.* XVI. 1. Hujus enim verbi vis ea fuit, ut temporis observandi rationem teneres eam, quæ mensem hunc ad messem adduceret: atqui nisi alterum anno mensem Adar adderes, tum Pascha hybernis, tum æstivis accideret temporibus.

§. II. Tribus de causis annus intercalaris instituebatur: Primo, propter æquinoctium: deinde, propter terræ fruges: tertio, propter arborum baccas. Ut si ex tabularum ratione consilium intelligeret æquinoctium aut decimo & sexto die Nisan futurum esse, aut etiam posterius, alterum anno mensem Adar adderet; ut cum Pascha adesset frugum maturitas. Quæ causa quidem cum esset, annus constituebatur intercalaris, nec ulla causa quærebatur alia.

§. III. Jam si seges esset tardior, quam ut posset ad Pascha meti, nec dum baccas, quæ solebant tempore paschali, profuderant arbores; hac duplici de causa consilium itidem annum faciebat uno mense longiorem, licet decimum & sextum diem mensis æquinoctium antecederet. Etenim ad Pascha necesse erat, tum ut fruges invenirentur maturæ, unde manipulus offerretur Deo primitiarum munus ad decimum & sextum mensis Nisan; tum etiam ut arbores sic, ut solitæ erant, cum essent maturæ fruges, ex se fructus extulissent.

§. IV. Frugum vero maturitas in provinciis omnino tribus observabatur, in Judæa, trans Jordanem, atque in Galilæa. Si in harum duabus maturæ fruges essent, nihil intercalabatur, etsi in provincia tertia nondum maturitatem habebant. Contra vero, si maturitatem in una tantum ex his tribus seges esset assecuta, intercalabatur, si necdum ex se baccas fuderant arbores. Atque hæ quidem præcipuæ erant causæ, cur anni constituerentur intercalares, ut scilicet ad solis conversionem dirigeretur.

§. V. Præterea autem ob quasdam

דין מעברין בשבילן מפני הצורך ואלו הן מפני הדרכים שאין מתוקנין ואין העם יכולין לעלות מעברין את השנה עד שיפסקו הגשמים ויתקנו הדרכים ומפני הגשרים שנהרסו ונמצאו הנהרות מפסיקין ומונעין את העם ומסתכנין בעצמן ומתים מעברין את השנה עד שיתקנו הגשרים ומפני תנורי פסחים שאבדו בגשמים ואין להם מקום לצלות את פסחיהם מעברין את השנה עד שיבנו התנורים וייבשו ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו לירושלם מעברין את השנה כדי שיהיה להם פנאי להגיע.

ו אבל אין מעברין השנה לא מפני השלג ולא מפני הצנה ולא מפני גליות ישראל שעדין לא נעקרו ממקומן ולא מפני הטומאה כגון שהיו רוב הקהל או רוב הכהנים טמאים אין מעברין את השנה כדי שיהיה להם פנאי לטהר ויעשו בטהרה אלא יעשו בטומאה ואם עברו את השנה מפני הטומאה הרי זו מעוברת.

ז יש דברים שאין מעברין בשבילן כלל אבל עושין אותן סעד לשנה שצריכה עיבור מפני התקופה או מפני האביב ופירות האילן ואלו הן מפני הגדיים והטלאים שעדין לא נולדו או שהן מעט ומפני הגוזלות שלא פרחו אין מעברין בשביל אלו כדי שיהיו הגדיים והטלאים מצויין לפסחים והגוזלות מצויים לראיה או למי שנתחייב בקרבן העוף אבל עושין אותן סעד לשנה.

ח כיצד עושין אותו סעד לשנה אומרין שנה זו צריכה עיבור מפני התקופה שמשכה או מפני האביב ופירות האילן שלא הגיעו ועוד שהגדיים קטנים והגוזלות רכים.

ט אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה כיצד יאמר ראש בית דין הגדול לפלוני ופלוני מן הסנהדרין היו מזומנין למקום פלוני שנחשב ונראה ונדע אם שנה זו צריכה עיבור או אינה צריכה ואותן שהוזמנו בלבד הן שמעברין אותה

tres alias necessario consilium annum decernebat intercalarium. Nam si viæ essent deteriores, quam ut posset Hierosolymam ascendere populus, intercalabatur; ut deficiente pluvia viæ repararentur: si pontes interrupti, ut intercedentia flumina non modo plebem tardarent; sed etiam in vitæ periculum vocarent, item intercalabatur, uti pontes reficirentur. Si furnos, ubi coquerentur agni paschales, evertisset perpetuus imber, nec haberetur aliunde, ubi possent agni paschales assari, annus itidem constituebatur intercalaris, uti furnos per otium restitui liceret, atque ante Pascha siccari: (*a*) si Judæi procul exulantes viæ se commisissent, nec ad Pascha possent Hierosolymam aspirare, intercalabatur, ut daretur veniendi facultas.

§. VI. Nec vero propter nivis multitudinem, vim frigoris, exules Judæos, qui non erant domo profecti, neque porro quod aut sacerdotum, aut cœtus pars major esset contaminata, idcirco intercalabatur; ut per dierum numerum, & aspersionem aquæ sublata labe, mundi paschalem agnum immolarent. Sed cum immolabant, ut immundi essent. Attamen publicæ labis causa si fuerat intercalatum, ratum & fixum permaneret.

§. VII. Res vero quædam erant ejusmodi, ut ob illas quidem nullatenus intercalaretur: sed si tum concurrerent, cum ut annus constitueretur intercalaris vel æquinoctium, vel fruges atque reliqui fructus postulabant, his intercalandi necessitas confirmabatur. Ut (*b*) hœdi & agni nondum nati, aut rariores essent: si columbarum pulli nondum evolassent, neutiquam intercalabatur ideo, ut illos quisque ad agnum paschalem, hos frequentes reperirent apparentes Domino, vel sacrificium volucris debentes: sed cum erat intercalandi necessitas, his rebus confirmabatur.

§. VIII. Ut igitur his confirmabatur intercalandi necessitas? Nempe proferentes annum esse intercalarem propter moratum æquinoctium, vel immaturas fruges, & fructus nondum existentes, addebant etiam quod hœdi & columbarum pulli parati adhuc non essent.

§. IX. Non intercalabatur, nisi per eos, qui fuerant ad id officii electi. Itaque consilii magni princeps deligebat nonnullos ex supremo illo Synhedrio quod vocabatur, quibus ita dicebat: curate parati sitis in hoc illo loco, uti deliberemus ac consultemus, utrum oporteat intercalarem constitui annum, necne:

ובכמה מעברין אותן מתחילין בשלשה דיינין מכלל סנהדרי גדולה ממי שסמכו אותן אמרו שנים לא נשב ולא נראה אם צריכה עיבור אם לאו ואחר אמר נשב ונבדוק בטל יחיד במיעוטו אמרו שנים נשב ונראה ואחד אומר לא נשב מוסיפין עוד שנים מן המזומנין ונושאין ונותנין בדבר.

י שנים אומרים צריכה עיבור ושלשה אומרים אינה צריכה בטלו שנים במיעוטן שלשה אומרין צריכה עיבור ושנים אומרים אינה צריכה עיבור מוסיפין שנים מן המזומנין לה ונושאין ונותנין וגומרין בשבעה אם גמרו כולם לעבר או בין שלא לעבר וצריך שיהא ראש בית דין הגדול שהוא ראש ישיבה של שבעים ואחד מכלל השבעה ואם גמרו בשלשה לעבר הרי זו מעוברת והוא שיהא הנשיא עמהן או שירצה ובעיבור השנה מתחילין מן הצד ולקידוש החדש מתחילין מן הגדול.

יא אין מושיבין לעיבור השנה מלך ולא כהן גדול מלך מפני חיילותיו ומלחמותיו שמא דעתו נוטה בשבילן לעבר או שלא לעבר וכהן גדול מפני הצנה שמא לא תהיה דעתו נוטה לעבר כדי שלא יבא תשרי בימי הקור והוא טובל ביום הכפורים חמש טבילות.

יב היה ראש בית דין הגדול והוא הנקרא נשיא בדרך רחוקה אין מעברין אותן אלא על תנאי אם ירצה הנשיא

ne: atque ab his solis, qui erant ad id invitati intercalabatur. Cum igitur iniretur intercalandi consilium, principio tres ex illo supremo Synhedrio quod vocant, judices, qui essent iidem ad dignitatem magisterii promoti considebant: quorum si duo sentirent nihil esse, quod deliberaretur; an oportet intercalari: unus vero deliberandum putaret, partem minorem vincebat major. Sin consultandum ac deliberandum existimarent duo: unus autem nulla deliberatione opus esse censeret, præterea duo ex invitatis arcescebantur ad rem agitandam.

§. X. Tum si duo intercalandum judicabant, tres contra non opus esse intercalatu, jacebant, ii qui numero pauciores erant: sin tribus opus esse intercalato sentientibus refragarentur duo, tunc etiam duo ex invitatis adhibebantur, qui septem rem vehementer agitatam penitus conficiebant. Nam si communiter aut intercalandum, aut non intercalandum constituerant, illorum decreto communi standum erat. Sin inter se dissiderent, in utramque partem majoris numeri valebat auctoritas. Atque ex his septem, omnino necesse erat, ut unus esset consilii magni princeps. Is erat, qui in illo consessu unius & septuaginta judicum primum locum obtinebat. Atqui si priores inter judices tres conveniret, ut intercalaretur, ratum erat; modo princeps ille aut ipse rei interesset, aut certe consentiret. Jam utrum annus constituendus esset intercalaris, cum deliberaretur, incipiebant sententiæ rogari a consessus latere: cum autem id consultaretur, utrum mensis intercalaris seu plenus esset definiendus, sententiam prior dicebat, qui dignitate præstabat.

§. XI. Ad deliberationem utrum intercalaris esset constituendus annus, neque rex admittebatur unquam, nec summus sacerdos. Ille ne forte propter delectum habendum, aut belli administrationem, ad alterutram partem vel intercalandi, vel non intercalandi convocatos impelleret: hic ut ne ab intercalandi sententia deduceret ideo, quod si intercalaretur, mensis Tisri in dies jam frigidos, magno ipsius incommodo incurreret; quippe qui ad (*c*) solemnitatem Expiationum jugi se aqua quinquies ablueret.

§. XII. Summi consilii maximus, qui idem pure princeps appellatur, cum procul aberat, intercalabatur ea conditione, si principi placitum fuerit. Qui si reversus, quod egissent, actum habebat,

באה ורצה הרי זו מעוברת לא רצה אינה מעוברת ואין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה שהשכינה בתוכה שנאמר לשכנו תדרשו ואם עיברוה בגליל מעוברת ואין מעברין אלא ביום ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת.

יג יש לבית דין לחשב ולקבוע ולידע אי זו שנה תהיה מעוברת בכל עת שירצה אפילו לכמה שנים אבל אין אומרין שנה פלונית מעוברת אלא אחר ראש השנה הוא שאומר שנה זו מעוברת ודבר זה מפני הדחק אבל שלא בשעת הדחק אין מודיעין שהיא מעוברת אלא באדר הוא שאומר שנה זו מעוברת בחדש הבא אינו ניסן אלא אדר שני אמרו לפני ראש השנה שנה זו שתיכנס מעוברת אינה מעוברת באמירה זו.

יד הגיע יום שלשים באדר ולא עברו עדין השנה לא יעברו אותה כלל שאותו היום ראוי להיות ראש חדש ניסן ומשיכנס ניסן ולא עיברו אינן יכולין לעבר ואם עברוה ביום שלשים של אדר הרי זו מעוברת באו עדים אחר שעיברו והעידו על הירח הרי אלו מקדשין את החדש ביום שלשים ויהיה ראש חדש אדר שני ואלו קידשוהו קודם שיעברו את השנה שוב לא היו מעברין שאין מעברין בניסן.

טו אין מעברין את השנה בשנת רעבון שהכל רצים לבית הגרנות לאכול ולחיות ואי אפשר להוסיף להם זמן לאסור החדש ואין מעברין משביעית שיד הכל שולטת על הספיחין ולא ימצאו לקרב העומר ושתי הלחם ורגילין היו לעבר בערב שביעית.

bat, ratum erat: sin minus, irritum erat. Neque vero constituebatur annus intercalaris ubicunque loci: sed in una duntaxat Judæa, quam Deus præcipue colebat, id quod in Lege dicitur, *Sed locum* ······ *in quo inhabitet, petitote, &c. Deut.* XII. 5. Quanquam in Galilæa si constitutus esset annus intercalaris, ratum haberetur. Porro annus non definiebatur intercalaris, nisi de die: ac si noctu fuisset intercalatum, irritum esset.

§. XIII. Quovis tempore consilio licebat rationes secum deputare, tum apud se statuere quis annorum futurus esset intercalaris, & id quidem permultos in annos; nullus autem annus renunciandus erat intercalaris, nisi post exactam illam, quæ principium anni dicitur, solemnitatem. Nec tum quidem renunciabatur annus intercalaris, nisi permagna ad indicandum impelleret necessitas: alioqui mense Adar demum renunciabatur, consequentem mensem non Nisan; sed alterum fore Adar, quod annus esset intercalaris. Quod si consilium ante principium anni edixisset venientem annum fore intercalarem, ista quidem denunciatio nequaquam ad intercalandum valeret.

§. XIV. Mensis Adar dies cum venerat tricesimus, necdum esset intercalatum, omnino intercalandum non erat: quippe cum possent illo die calendæ Nisan haberi. Mensis vero Nisan cum venerat necdum intercalatum fuit, intercalari porro non erat integrum. Veruntamen hoc ipso die tricesimo mensis Adar si esset intercalatum, ratum habebatur. Ergo si, postquam erat intercalatum, lunæ novæ nuncius afferretur, calendæ celebrabantur non Nisan; sed denuo mensis Adar: Sin autem calendæ consecratæ fuerant ante, quam intercalatum esset, deinceps non intercalabatur, quoniam mense Nisan non erat intercalandi potestas.

§. XV. Non constituebatur annus intercalaris in fame: etenim cum vitæ tuendæ causa etiam in cellas frumentarias omnes irrumperent, id sane fieri non posset; ut a (*d*) segete mensem ipsum, quo fiebat annus longior, prohiberentur: neque anno Sabbathico: cum enim illæ, quæ e terris incultis sponte sua nascerentur fruges publici juris essent, si annus augeretur solido mense, non liceret reperire, unde Deo libaretur ille, qui præscribitur a Lege, manipulus, atque (*e*) panes illi duo. Ex quo intercalaris constitui solitus erat annus is, qui Sabbathicum antecedebat.

§. XVI.

יו יראה לי שזה שאמרו חכמים אין מעברין בשנת רעבון ובשביעית שלא יעברו בהם מפני הצורך אבל אם היתה השנה הראויה להתעבר מפני התקופה או מפני האביב ופירות האילן מעברין לעולם בכל זמן.

יז כשמעברין בית דין את השנה כותבין אגרות לכל המקומות הרחוקים ומודיעים אותן שעיברוה ומפני מה עיברו ועל לשון הנשיא נכתבו ואומר להן יודע לכם שהסכמתי אני וחברי והוספנו על שנאמר זו כך וכך רצו תשעה ועשרים יום רצו שלשים יום שחדש העיבור הרשות לבית דין להוסיפו מלא או חסר לאנשים הרחוקים שמודיעין אותם אבל הם לפי הראיה הם עושים אם מלא אם חסר.

§. XVI. Ac mihi quidem hoc ita visum est, omnino a sapientibus interdictum esse, ne vel in annonæ difficultate, vel in anno sabbathico intercalaretur; nimirum vel ob (*f*) vias & pontes interruptos, aut quid simile: verum ut annus constitueretur intercalaris, si postularet vel æquinoctii mora, vel frugum & fructuum -arditas, nunquam fieri, ut non intercalaretur.

§. XVII. Cum erat intercalatum, a consilio literæ mittebantur provincias in omnes, ex quibus longinqui cognoscerent & factum esse annum intercalarem, & qua de causa factum esset. Atque literæ verbis erant scriptæ principis consilii in hunc modum. Notum vobis facio decrevisse me una cum meis sociis, ut hic annus augeretur triginta, vel novem & viginti diebus. Nam hoc quidem erat in potestate consilii, mensem intercalarem vel plenum vel cavum denunciare longinquis hominibus, quos hac de re certiores faceret. Consilium autem ipsum mensem eundem ex ratione lunæ vel cavum vel plenum observabat.

NOTÆ IN CAPUT QUARTUM.

(a) *Si Judæi procul exulantes*. Nam interea temporis, dum stabat templum Hierosolymitanum secundum, Judæi per omnes omnium gentium terras dispersi ac dissipati fuerant, qui demum Judæi a scriptore nostro גליות ישראל Judæi procul exulantes appellantur, id quod cum judicio observatur in commentariis textui nostri scriptoris adjectis.

(b) *Hœdi & agni nondum nati*. Ut sacrificiorum libamenta serventur, fœtusque pecorum ..... diligenter habenda ratio intercalandi est. *Tullius*, l. 2. de legibus.

(c) *Solemnitatem Expiationum*. Quæ decimo mensis ejus die celebratur.

(d) *Segete mensem ipsum*, *&c.* Nam ea ne quis uteretur ante, quam altero Paschæ die festo manipulus esset ex ea Deo libatus, a Lege sancitum est, *Lev.* 23. 14. *Ne panem, neu fruges tostas, neu polentam gustatote ad hunc usque diem, quo libamentum Deo vestro feratis.*

(e) *Panes illi duo*. De quibus *Lev.* 23. 16. & 17. dicitur, *Novum Deo fertum obmovetoto: De vestris regionibus fertote panes duos, qui agitentur: duas siliginis decumas continento: fermentati coquuntor: primitiæ Deo feruntor.*

(f) *Vias & pontes*. Variant hic editiones: in ea quæ prodiit anno 1524. in folio magno legitur מפני הצורך: & in ea quæ prodiit anno 1574. in folio parvo legitur מפני צורך הדרכים והגשרים quam lectionem posteriorem ut magis synceram secutus sum.

פרק חמישי

א כל שאמרנו מקביעות ראש חדש על הראיה ועבור השנה מפני הזמן או מפני הצורך אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל או בית דין הסמוכים לארץ ישרץ שנתנו להם הסנהדרין רשות שכך נאמר למשה ולאהרן החדש הזה לכם ראש חדשים ומפי השמועה למדו איש מאיש ממשה רבינו שכך הוא פירוש הדבר עדות זו תהיה מסורה לכם וכל עומד אחריכם במקומכם אבל בזמן

CAPUT V.

§. I. Atque finire calendas ita, ut diximus, ex visione lunæ novæ, & propter anni tempus, aut aliam quandam necessitaten annum uno mense facere longiorem, solius erat consilii in terra Israelitica constituti, quod fere Synhedrium appellatur, & ejus consilii, quod totum erat ex hominibus in eadem terra Israelitica ad dignitatem magisterii promotis; siquidem huic eidem consilio præterea summum illud consilium intercalandi potestatem dederat. Nam quod in Lege dicitur Mosi, atque Aaroni, *Novitas ista vobis (esto) principium mensium*, *Exod.* XII. 2. ejus hanc esse sententiam usque a Mose auditione accepimus alius ab alio, hujus rei sit arbitrium penes vos, item & penes il-

שאין שם סנהדרין בארץ ישראל אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום.

ב ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה שאנו מחשבין בו היום ואין נזקקין לראיה אלא פעמים שהיה יום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הראייה או קודם לו ביום או אחריו ביום וזה שיהיה לאחר הראייה ביום פלא הוא ובארצות למערב ארץ ישראל.

ג ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה מסוף חכמי תלמוד בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי תלמוד עד ימי אביי ורבא על קביעת ארץ ישראל היו סומכין.

ד כשהיתה סנהדרין קיימת והיו קובעין על הראייה היו בני ארץ ישראל וכל המקומות שמגיעין אליהן שלוחי תשרי עושין ימים טובים יום אחד בלבד ושאר המקומות הרחוקות שאין שלוחי תשרי מגיעין אליהם היו עושין שני ימים מספק לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו ארץ ישראל את החדש.

ה בזמן הזה שאין שם סנהדרין ובית דין של ארץ ישראל קובעין על החשבון זה היה מן הדין שיהיו בכל המקומות עושין יום טוב אחד בלבד אפילו המקומות הרחוקות שבחוצה לארץ כמו בני ארץ ישראל שהכל על חשבון אחד סומכין וקובעין אבל תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם.

ו לפיכך כל מקום שלא היו שלוחי תשרי מגיעין אליו כשהיו השלוחין יוצאין יעשו שני ימים ואפילו בזמן הזה

illos, qui muneri veſtro vicarii ſucceſſuri ſunt. Ubi vero in terra Judæa nullus inerat ejuſmodi ſenatus, & menſes finiebantur, uti nunc, per tabularum rationes, atque per eaſdem anni conſtituebantur intercalares.

§. II. Enimvero id Moyſi mandatum in monte Sina fuit, ut dum eſſet ſummum illud conſilium, calendæ finirentur ex viſione lunæ novæ: eaſdem nullatenus de viſione lunæ novæ laborantes dirigeremus ad rationem tabularum, qua nunc utimur, cum ille ſupremus ſenatus interiſſet. Etenim ratione tabularum fit, ut calendæ finiantur interdum eodem, quo luna naſcens appareat die, interdum pridie ejus diei, nonnunquam etiam poſtridie. Quod extremum quidem & perraro accidit, & in iis ſolum locis, quæ ſunt e regione Judææ ad occidentem.

§. III. Ac tum demum omnes omnino Judæi inſtituerunt tempora itidem, uti nunc, tabularum ratione deſcribere, cum ſub ultimis Talmudis ſcriptoribus penitus vaſtata Judæa nullum ſtabile conſilium retinuiſſet; illorum enim ætate ſcriptorum, (*a*) Miſnam compoſuerunt, atque adeo dum ipſum Talmud componeretur uſque ad ætatem (*b*) Abæi & Rabbæ, ſemper id ſequebantur, quod in Judæa conſtitutum erat.

§. IV. Cum eſſet ille, qui ex viſione lunæ novæ calendas finiret, ſenatus; tam in ipſa Judæa, quam regionibus in aliis, ad quas pervenire poterant ii, qui definitas Tiſri calendas nunciatum mitterentur, ſingulas uno die ſolemnitates celebrabant. Cæteræ, quæ longius erant diſſitæ provinciæ, quam ut eo poſſent menſe Tiſri nuncii finitarum calendarum aſpirare, dies ſolemnes duplicabant ex eo, quod ambigerent quonam die calendas conſtituiſſent, qui Paleſtinam incolebant.

§. V. Hoc autem tempore, quoniam ſummum conſilium in Judæa nullum, & quod eſt in ea conſilium, id quoque ex tabularum ratione calendas finit, ſcilicet æquitatis ſit, ut in locis omnibus quamvis a Judæa longe diverſis ſingulæ ſolemnitates unicum omnino diem habeantur itidem, ut apud Judææ incolas; quippe cum ad unam & eandem tabularum rationem ſeſe dirigant omnes. At ſapientes voluerunt ritus patrum perpetuo ſervari.

§. VI. Quamoberm uti quondam, dum Judæam habitantes calendas ex viſione lunæ novæ conſtituebant, in omnibus locis, quo non poterant de calendis finitis nuncii perferri ab iis, qui men-

כמו שהיו עושין בזמן שבני ארץ ישראל קובעין על הראייה ובני ארץ ישראל בזמן הזה עושין יום אחד כמנהגן שמעולם לא עשו שני ימים נמצא יום טוב שני שאנו עושין בגליות בזמן הזה מדברי סופרים שתקנו דבר זה.

ז יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראייה היו רוב בני ארץ ישראל עושין אותו שני ימים מספק לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחים יוצאין ביום טוב.

ח ולא עוד אלא אפילו בירושלם עצמה שהוא מקום בית דין פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים שאם לא באו העדים כל יום שלשים נוהגין היו באותו היום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש והואיל והיו עושין אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה התקינו שיהו עושין אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעין על החשבון הנה למדת שאפילו יום טוב שני של ראש השנה בזמן הזה מדברי סופרים.

ט אין עשיית יום טוב אחד תלוייה בקריבת המקום כיצד אם יהיה מקום בינו ובין ירושלם מהלך חמשה ימים או פחות שבודאי אפשר שיגיעו להן שלוחין אין אומרין שאנשי מקום זה עושין יום טוב אחד שמא יאמר לנו שהיו השלוחין יוצאין למקום זה שמא לא היו שלוחים למקום זה מפני שלא היו שם ישראל ואחר שחזרו לקבוע על החשבון ישבו שם ישראלים שהן חייבין לעשות שני ימים או מפני שהיה חירום כדרך שהיה בין יהודה וגליל בימי חכמי משנה או מפני שהיו הגוים מונעין את השלוחין לעבור ביניהן.

mense Tisri nunciatum mitterentur; sic etiamnum prorsus omnes dies solemnes biduo celebrant. Et qui Palestinam incolunt, hoc tempore, ut olim, dies solemnes simplices habent; quippe qui nunquam sunt aliter soliti. Ex quo cognoscere licet, secundum quemque diem solemnem, quem nos extorres his temporibus celebramus, edicto sancitum esse sapientum.

§. VII. Atque illum quidem, a quo ducitur civilis anni principium, diem festum, vel eorum plerique, qui Palestinam habitabant, geminabant etiam tum, cum ad visionem lunæ novæ calendas dirigerent: neque enim certo scire poterant, quonam die consilium finiisset calendas Tisrinas, siquidem die festo nunciatum proficiscebatur nemo.

§. VIII. Quin etiam Hierosolymæ, quæ erat supremi senatus illius sedes, tamen hunc diem solemnem, unde annus incipit, sæpenumero geminabant. Etenim tricesimus ille mensis dies, quo nuncii lunæ novæ expectabantur, totus habebatur sanctus, itemque posterus, quando die mensis trigesimo lunæ novæ nuncii venerant nulli. Itaque sciverunt, ut & Judæam habitantes, quoniam, dum ad visionem lunæ mensem dirigerent, duos ad principium anni dies agebant solemnes, nunc computatione tempora finientes duos itidem celebrarent. Hinc igitur patet, etiam alterum diem festum ad anni principium celebrari nunc ex decreto sapientum.

§. IX. Quod autem quis locus ab illius supremi senatus sede prope situs sit, non idcirco dies festi simplices in eo agentur, ut si distet ab Hierosolymis quinque dierum iter, aut eo minus; quo nullum est dubium, quin mense Tisri possent emissi abs senatu calendarum nuncii pervenire; hujus nihilominus incolis ut simplices dies solemnes celebrent, permissum non est. Ecquis enim auctor est locum hunc jam tum, cum ab illo supremo senatu calendarum nuncii mitterentur, esse habitatum a Judæis? Judæi forsan habitatum eo non venerunt, nisi post quam cœpta sunt tempora calculorum ratione finiri, qui quidem ut quemque diem solemnem biduo celebrent, omnino necesse est. Deinde cum mittebantur calendarum nuncii via forte fuit interclusa: Hoc enim in via, quæ ducebat in Judæam e Galilæa, evenit illorum ætate, qui Misnam illam, ut dicitur, conscripserunt: tum fieri potest etiam, (c) ut per fines suos Samaritani, sive Cutæi prohiberent calendarum nuncios transire.

§. X.

י ואלו היה חדבר תלוי בקריבת המקום היו כל בני מצרים עושין יום אחד שהרי איפשר שיגיעו להם שלוחי תשרי שאין בין ירושלם ומצרים על דרך אשקלון אלא מהלך שמנה ימים או פחות וכן רוב סוריא הא למדת שאין הדבר תלוי בהיות המקום קרוב.

יא נמצא עיקר דבר זה על דרך זו כך הוא כל מקום שיש בינו ובין ירושלם מהלך יתר על עשרה ימים גמורים עושין שני ימים לעולם כמנהגם מקודם שאין שלוחי כל תשרי ותשרי מגיעין לא למקום שבינו ובין ירושלם מהלך עשרה ימים או פחות וכל מקום שבינו לבין ירושלם מהלך עשרה ימים בשוה או פחות שאיפשר שיהיו שלוחין מגיעין אליו רואים אם אותו המקום מארץ ישראל שהיו בה ישראל בשעת הראייה בכבוש שני כגון אושא ושפרעם ולוז ויבנה ונו וטבריא וכיוצא בהן עושין יום אחד בלבד ואם אותו המקום מסוריא כגון צור ודמשק ואשקלון וכיוצא בהן או מחוצה לארץ כגון מצרים ועמון ומואב וכיוצא בהן עושין כמנהג אבותיהן שבידיהן אם יום אחד יום אחד ואם שני ימים שני ימים.

יב מקום שבינו ובין ירושלם עשרה ימים או פחות מעשרה והוא סוריא או חוצה לארץ ואין להם מנהג או שהיא עיר שנתחדשה במדבר ארץ ישראל או מקום ששכנו בו ישראל עתה עושין שני ימים כמנהג רוב העולם וכל יום טוב שני מדברי סופרים ואפילו יום טוב שני של ראש השנה שהכל עושין אותו בזמן הזה.

יג זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו ואומרין שראש חדש יום פלוני ויום טוב ביום פלוני לא בחשבון

§. X. Etenim ſi loci ſit propinquitas ſpectanda, quid eſt, cur hi, qui Ægyptum habitant Judæi, non habeant dies ſolemnes ſimplices? perveniebant ad eos, qui calendas Tiſrinas nunciatum mittebantur a ſenatu Hieroſolymitano: nam Hieroſolymis per Aſcalonem diebus octo, aut etiam eo citius itur ad Ægyptum. Similis eſt ratio Syriæ ex maxima parte. Ex quo id efficitur, propinquitate loci dirigi nihil.

§. XI. Sic igitur res ſe habet: quæ urbs plus eſt Hieroſolymis diſſita, quam decem dierum ſolidorum iter, in ea dies ſolemnes veteri conſuetudine & majorum inſtituto ſemper habentur gemini; neque enim hi, qui calendas nunciatum abs ſenatu Hieroſolymitano mittebantur, nuncium menſe Tiſri afferebant niſi ad eos, qui aut diſtabant Hieroſolymis iter dierum omnino decem, aut eo minus: quod autem oppidum aut ipſum iter dierum denum, aut eo minus abeſt Hieroſolymis, cum eo licuerit menſe Tiſri calendas nunciatum venire, videndum eſt, utrum id in ea ſit Imperii Judaici parte ſitum, quam habitarent Judæi cum recepta patria menſes exigerent ad viſionem lunæ novæ, ſicut Uſia, Siporium, Luſa, Jabna, Noba, Tiberias, & urbes ſimiles, in quibus dies ſolemnes ſunt ſimplices: an ſit in Syria poſitum, velut Tyrus, Damaſcus, Aſcalon, & ſimiles: an vero ſit etiam extra fines Judæorum, ut Ægyptus, regio Ammonitarum, item & Moabitarum, & ejuſmodi aliæ terræ, in quibus mos & inſtitutum majorum oportet teneatur in utramque partem, ſive ad dies ſolemnes duplices, ſive ad ſimplices celebrandos.

§. XII. Si quæ urbs Hieroſolymis disjuncta aut dierum iter denum, aut eo minus, in Syria ſita ſit, vel extra Iſraelitarum fines, & eidem conſuetudo exiſtat nulla: ſi intra fines Iſraelitarum nova condatur urbs in loco quondam deſerto atque inculto: aut ſi quod oppidum poſitum intra fines Iſraelitarum Judæi jam nunc habitare cœperint; uti maximæ Judæorum parti, ſic & harum urbium incolis ſolemnitates ſunt biduum habendæ. Omnium igitur ſolemnium dierum alter ex auctoritate eſt ſapientum hominum. Et ille alter dies ſolemnis, qui ad principium anni apud omnes celebratur, ille etiam ipſe e decreto ſapientum eſt.

§. XIII. Quod autem his temporibus ſingulis in oppidis calculus ponatur atque renuncietur quando calendæ, quando futuri ſint dies feſti, putandum non

eſt

שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין שאין מעברין שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ ואין אנו סומכין אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם וזה שאנו מחשבין לגלות הדבר בלבד הוא כיון שאנו יודעין שעל חשבון זה הן סומכין אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל אי זה יום הוא וקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שיהיה ראש חדש או יום טוב לא מפני חשבון שאנו מחשבין.

est nostro nos fidentes calculo tempora moderari: menses enim finire & annos extra regionem Israelitarum, integrum non est. Ad eorum igitur, qui regionem incolunt Israelitarum, nos dirigimus rationes ac constitutiones: sed enim & nosmet rationem putamus, ut, quoniam scimus ad eam dirigi Judææ incolas, innotescant atque agitentur dies festi ii, non quos ipsi subducenda ratione comperimus, sed quos constituerunt incolæ Judææ.

NOTÆ IN CAPUT QUINTUM.

(a) *Misnam composuerunt*. Namque hanc esse absolutam & perfectam anno post conditum mundum 3949. post alterum templum disturbatum 120. qui est annus æræ Christianæ 189. narratur libro יוחסין de familiarum seu generibus, seu stirpibus, fol. 160. p. 1.

(b) *Abæi & Rabbæ*. Hi duo, ut scribitur, ætate ac societate inter se conjuncti fuere. Jam priorem eorum mortuum esse anno a mundo constituto 4113. hoc est, anno æræ Christianæ 353. demonstratur eodem illo libro de familiarum stirpibus, atque eodem folio pag. 2. Unde cognoscere licet Talmud hic commemorari non Babylonium, sed Hierosolymitanum: hoc enim, ut est in hoc eodem libro, circiter 300. annos a disturbatione templi secundi perfectum est, quod est circa annum æræ Christianæ 369. At illud alterum, ut apud eundem auctorem proditum est, inchoatur a R. Asa, qui huic operi immoritur anno mundi 4184. hic est æræ Christianæ annus 424. idemque absolvitur & undique expletur anno æræ Christianæ 505. Jam quod hoc articulo toto, idem traditur etiam in eodem libro de familiarum stirpibus, fol. 164. pag. 1. Porro ibi hoc additur, ab Hillele R. Judæ cognomine Sancti pronepote, & eodem consilii principe, cum omnibus Israelitarum primoribus, ex doctrina sibi tradita institutam & literis proditam hanc hodiernam tabularum rationem ad calendas, dies festos & solemnes finiendos.

(c) *Ut per fines suos Samaritani sive Cutæi*. Hic variant editiones: in recentiori legitur כותים Cutæi: in superioribus גוים Ethnici: vide nostram ea de re notam, quam pag. 91. ad §. 4. apposuimus.

פרק ששי

א בזמן שעושין על הראיה היו מחשבין ויודעין שעה שיתקבץ בו הירח עם החמה בדקדוק הרבה כדרך שהאצטגנונין עושין כדי לידע אם יראה הירח או לא יראה ותחלת אותו החשבון הוא החשבון שמחשבין אותו בקירוב ויודעין שעת קיבוצן בלא דקדוק אלא במהלכם האמצעי הוא הנקרא מולד ועיקרי החשבון שמחשבין בזמן שאין שם בית דין שקבעו בו על הראיה והוא חשבון שאנו מחשבין היום הוא הנקרא עיבור.

ב היום והלילה ארבע ועשרים שעות בכל זמן שתים עשרה ביום ושתים עשרה בלילה והשעה מחולקת לאלף ושמנים חלקים ולמה חלקו השעה למנין זה לפי שמנין זה יש בו חצי ורביע ושמינית ושליש ושתות ותשע וחומש ועישור והרבה חלקים יש לכל אלו השמות.

CAPUT VI.

§. I. Calendas igitur cum exigerent ad visionem lunæ novæ, quam poterant accuratissime tempus ipsum, quo cum sole congrederetur luna, exquirebant eadem via ac ratione, qua solent astrologi; id adeo, ut cognoscerent, an futurum esset, ut luna appareret, necne. Ac tum quidem manca putabatur & inchoata ratio proxime accessisse, ac solis & lunæ reperisse non perfectam illam conjunctionem; verum aliam quandam mediam, ut vocant, quæ conjunctio media luna nascens seu novilunium dicitur. Sed enim hæc eadem ratio & absoluta est habita olim, cum in Judæa nullum omnino consilium remansisset, a quo finirentur ex visione lunæ novæ calendæ: & nunc ipsum nostra est metiendi temporis regula; nimirum hæc est ea, quæ computatio, seu tabularum ratio dicitur.

§. II. Quovis tempore quatuor & viginti horis dies & nox efficiuntur; quarum (a) duodecim pertinent ad diem, & ad noctem totidem: Hora autem distribuitur in scrupulos mille & octoginta. Quid ita vero? quia numero in isto licet dimidiam, quartam, & octavam partem reperire, tertiam, sextam, nonam; itemque quintam & decimam, atque alias bene multas, quarum suum quæque nomen habet.

ג משיתקבץ הירח והחמה לפי חשבון זה עד שיתקבצו פעם שנייה במהלכת האמצעי תשעה ועשרים יום ושתים עשרה שעות מיום שלשים מתחלת לילו ושבע מאות שלשה ותשעים חלקים משעת שלש עשרה וזה הוא הזמן שבין כל מולד ומולד וזה הוא חדש של לבנה.

ד שנה של לבנה אם תהיה שנים עשר חדש מחדשים אלו יהיה כללה שלש מאות יום וארבעה וחמשים יום ושמנה שעות ושמנה מאות וששה ושבעים חלקים ואם תהיה מעוברת ותהיה השנה שלשה עשר חדש יהיה כללה שלש מאות שלשה ושמונים יום ואחד ועשרים שעות וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים ושנת החמה היא שלש מאות חמשה וששים יום ושש שעות נמצא תוספת שנת החמה על שנת הלבנה עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ושנים מאות וארבעה חלקים.

ה כשתשליך ימי חדש הלבנה שבעה שבעה שהן ימי השבוע ושאר יום אחד ושתים עשרה שעות ושבע מאות ושלשה ותשעים חלקים סימן להם א״ב תשצ״ג וזו היא שארית חדש הלבנה וכן כשתשליך ימי שנת הלבנה שבעה שבעה אם שנה פשוטה היא ישאר ממנה ארבעה ימים ושמנה שעות ושמנה מאות וששה ושבעים חלקים סימן להם ד״ח תתע״ו וזו היא שארית שנה פשוטה ואם שנה מעוברת היא תהיה שאריתה חמשה ימים ואחת ועשרים שעות וחמש מאות תשעה ושמנים חלקים סימן להם הכ״א תקפ״ט.

ו כשיהיה עמך ידוע מולד חדש מן החדשים ותוסיף עליו א״ב תשצ״ג יצא מולד שאחריו ותדע באי זה יום מימי השבוע ובאי זו שעה ובמה חלקים יהיה כיצד הרי שיהיה מולד ניסן באחד בשבת בחמש שעות ביום ומאה ושבעה חלקים סימן להם אה״קז.

ז כשתוסיף עליו שארית חדש הלבנה והוא א״ב תשצ״ג יצא מולד אייר בליל שלישי חמש שעות בלילה ותשע מאות

§. III. Ex hac igitur noſtra hodierna deſcriptione temporum, ab una ad alteram ſolis & lunæ conjunctionem illam mediam viginti novem intercedunt dies pleni, horæ duodecim, & ex tertia decima hora ſcrupuli ſeptingenti & nonaginta tres. Hoc igitur temporis ſpatium inter unam & alteram lunam novam intereſt, atque adeo menſem lunarem complet.

§. IV. Unde lunaris annus, ſi eſt ex ejuſmodi menſibus duodecim, quatuor diebus & quinquaginta, & trecentis conficietur, horis octo, octingentis & ſeptuaginta ſex ſcrupulis. Sin autem intercalando fiat uno menſe longior, dies continebit trecentos octoginta tres, unam & viginti horas, quingentos & novem ſupra octoginta ſcrupulos; Sed qui ſolis converſione efficitur annus, is dies habet trecentos ſexaginta quinque, horas ſex. Ex quo patet ſolarem annum lunari eſſe longiorem diebus decem, viginti una horis, & ſcrupulis ducentis & quatuor.

§. V. Cum e menſe lunari ſingulas detrahas hebdomadas omnino reliquum erit id, dies una, horæ duodecim, atque ſcrupuli ſeptingenti, tres & nonaginta: character eſt 1. 12. 739. Hæ ſunt menſis epactæ lunaris. Idem ſi facias in anno lunari, eoque communi ſuperant dies quatuor, horæ octo, ſcrupuli octingenti ſeptuaginta ſex: character eſt 4. 8. 876. Atque hæ ſunt lunaris anni communis epactæ: Verum embolimæi ſeu intercalaris epactæ ſunt dies quinque, una & viginti horæ, ſcrupuli quingenti novem & octoginta: character eſt 5. 21. 589.

§. VI. Cum igitur menſis alicujus novilunium exploratum atque perſpectum habeas, huic ſi addas diem unum, horas duodecim, ſeptingentos nonaginta tres ſcrupulos, menſis conſequentis lunam novam comperias ita, ut & quo hebdomadæ die, qua diei hora, quo denique ſcrupulo ſit futura, certo ſcias. Atque hoc exempli cauſa ponatur, menſis Niſan lunam novam extitiſſe ad primum hebdomadæ diem poſt horam lucis quintam, & ex hora ſexta centeſimum & ſeptimum ſcrupulum: character eſt 1. 5. 107.

§. VII. Si his addideris epactas menſis lunaris, diem unum, horas duodecim, ſcrupulos ſeptingentos, nonaginta tres, comperies lunam novam menſis ſequentis, qui dicitur Jar, fieri tertia hebdomadæ nocte, poſt quintam noctis horam, & ſcrupulum horæ ſextæ nongenteſimum; cujus character eſt 3. 5. 900.

חלקים סימן להם נ״ה תת״ק וע״ל דרך זו עד סוף העולם חדש אחר חדש.

ח וכן כשיהיה עמך ידוע מולד שנה זו ותוסיף שאריתה על ימי המולד אם פשוטה היא שארית הפשוטה ואם מעוברת היא שארית המעוברת יצא לך מולד שנה של אחריה וכן שנה אחר שנה עד סוף העולם והמולד הראשון שממנו תתחיל הוא מולד שהיה בשנה הראשונה של יצירה והוא היה בליל שני חמש שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקים סימן להם בה״רד וממנו הוא תחלת החשבון.

ט בכל החשבונות האלו שתדע מהן המולד כשתוסיף שארית עם שארית כשיתקבץ מן החלקים אלף ושמנים תשלים שעה אחת תוסיף אותה למנין השעות וכשיתקבץ מן השעות ארבעה ועשרים תשלים יום ותוסיף ממנו למנין הימים וכשיתקבץ מן הימים יותר על שבעה תשליך שבעה מן המנין ותניח השאר שאין אנו מחשבין לידע מנין הימים אלא לידע באי זה יום מימי השבוע ובאי זו שעה ואיזה חלק יהיה המולד.

י כל תשע עשרה שנה שיהיו מהן שבע שנים מעוברות ושתים עשרה פשוטות נקרא מחזור ולמה סמכנו על מנין זה שבזמן שאתה מקבץ מנין ימי שתים עשרה שנה פשוטות ושבע מעוברות ושעותיהן וחלקיהן ותשלום כל אלף ושמנים חלקים שעה וכל ארבע ועשרים שעות יום ותוסיף למנין הימים תמצא הכל תשע עשרה שנה משני החמה שכל שנה מהן שלש מאות וחמשה וששים יום ושש שעות בשוה ולא ישאר ממנין ימי החמה בכל תשע עשרה שנה חוץ משעה אחת וארבע מאות ושמנים וחמשה חלקים סימן להם את״פה.

יא נמצא במחזור שהוא בזה החדשים כולם חדשי הלבנה והשנים שני החמה והשבע שנים המעוברות שבכל מחזור ומחזור לפי חשבון זה הם שנה שלישית מן המחזור וששית ושמינית ושנת אחת עשרה ושנת ארבע עשרה ושנת שבע

900. Sicque licet consequentium reperire mensium lunam novam vel ad infinitum tempus.

§. VIII. Eodem modo si primam alicujus anni lunam novam cognitam habeas, adjungendis epactis anni, prout erit, vel communis, vel intercalaris, consequentis anni comperies primam lunam nascentem, & ita prorsus sequentium annorum, etiam ad infinitum tempus. Jam exordium putandi ducendum est ab prima post constitutum mundum luna nova. Ea fuit ad (*b*) secundam hebdomadæ noctem post horam quintam, & consequentis horæ scrupulum quartum & ducentesimum: character est 2. 5. 204. Ab hac oportet luna nova putandi initium repeti.

§. IX. Cum ex ratiociniis quærantur lunæ novæ, tum ex epactis menstruis in unum redactis ubi collecti fuerint scrupuli mille & octoginta, ex his constitutam horam oportet in numerum reponi horarum. Cum ex horis collectæ fuerint quatuor & viginti, eas item oportet in numerum dierum referri. De diebus autem si plures septem collegeris hebdomada rejecta, reliquos retinueris: neque enim rationibus ineundis exquiritur dierum numerus; sed luna nova quo hebdomadæ die, qua hora, quo momento futura sit.

§. X. Quod spatium cyclus seu periodus appellatur, id annis conficitur undeviginti; quorum sunt communes duodecim, septem embolimæi. Nec vero sine causa hoc voluimus intervallo tempora circumscribi. Nam si quoties occurrerint scrupuli mille & octoginta, eos rediges in numerum horarum, quoties similiter viginti quatuor occurrerint horæ, eas in dierum ordinem adducas, duodecim annorum communium, & septem intercalarium reperies non pauciores esse dies, quam quos totidem annui cursus solis habent; si modo sic in animum inducas, solem annuam conversionem quinque diebus & sexaginta & trecentis, quarta diei parte ipsa addita, conficere. Etenim in his undeviginti cursibus annuis definiendis sol consumit amplius, quam luna, horam omnino unam, & quadringentos octoginta quinque scrupulos: character est 1. 485.

§. XI. Ergo hujus cycli menses singuli cum lunæ ratione congruunt, & cum ratione solis anni. Porro anni septem intercalares, qui in hujusmodi cyclo insunt, ex hac nostra tabularum ratione eo dispensantur ordine; ut intercalaris sit annus ejus tertius, sextus,

עשרה ושנת תשע עשרה סימן להם
גו״ח י״א י״ד י״ז י״ט.

יב כשתקבץ שארית כל שנה משתים
ועשרה שנה הפשוטות שהיא ד״ח תת״עו
ושארית כל שנה משבע שנים המעוברות
שהיא הכ״א תקפ״ט ותשליך הכל שבעה
שבעה ישאר שני ימים ושש עשרה שעות
וחמש מאות וחמשה ותשעים חלקים
סימן להם ב״יו תקצ״ה והוא הוא שארית
המחזור.

יג כשיהיה לך ידוע מולד תחלת מחזור
ותוסיף עליו ב״יו תקצ״ה יצא לך תחלת
המחזור שאחריו וכן מולד כל מחזור ומחזור
עד סוף העולם וכבר אמרנו שמולד תחלת
המחזור הראשון היה לבהר״ד ומולד השנה
הוא מולד תשרי של אותה השנה.

יד ובדרך הזאת תדע מולד כל שנה
שתרצה ומולד כל חדש וחדש שתרצה
משנים שעברו או משנים שעתידים לבא
כיצד תקח שני יצירה שעברו וגמרו ותעשה
אותה מחזורין של תשע עשרה שנה עד
תשרי של אותה השנה ותדע מניין
המחזורין שעברו ומניין השנים שעברו
ממחזור שעדיין לא נשלם ותקח לכל
מחזור ומחזור ב״יו תקצ״ה ולכל שנה ושנה
פשוטה משני המחזור שלא נשלם ד״ה
תת״עו ולכל שנה מעוברת הכ״א תקפ״ט
ותקבץ הכל ותשלים החלקים שעות ותשלים
השעות ימים והימים תשליכם שבעה
שבעה והנשאר מן הימים ומן השעות
והחלקים הוא מולד שנה הבאה שתרצה
לידע מולדה.

טו מולד השנה שיצא בחשבון זה
הוא מולד ראש חדש תשרי וכשתוסיף

octavus, undecimus, quartus decimus, decimus & septimus, atque undevigesimus: character est 3. 6. 8. 11. 14. 17. 19.

§. XII. Si quis singulas duodecim annorum communium epactas, quæ sunt dies quatuor, horæ octo, & scrupuli octingenti septuaginta sex, & singulas item septem annorum intercalarium colligat epactas, quæ sunt dies quinque, una & viginti horæ, novem & octoginta & quingenti scrupuli, tum ex his in unum redactis singulas subducat hebdomadas, dies supererunt duo, horæ sedecim, & scrupuli quingenti & nonaginta quinque: character est 2. 16. 595. hæ nimirum cycli sunt epactæ.

§. XIII. Unde si primam cycli lunam novam teneas, eique dies addideris duos, horas sedecim, quinque scrupulos, & nonaginta, & quingentos, primam sequentis cycli lunam novam consequeris, & ita prorsus sequentium cyclorum ad tempus infinitum: atque primi cycli novilunium primum evenisse hebdomadæ nocte secunda, post horam quintam, & scrupulum horæ sextæ ducentesimum & quartum ante demonstravimus. Quæ eadem cum fuerit luna nova mensis Tisri, a quo proplepticus annus est orsus, certe & ineuntis anni proleptici luna nova fuit.

§. XIV. Hac igitur ratione scire facile poteris lunam novam cujusvis anni vel mensis sive præteriti, sive futuri. Nam primum annos omnes, qui a constituto mundo ad Septembrem ejus anni, quo de quæritur, omnino præterierint, rediges in cyclos decemnovennales; ut noveris quot omnino cycli, quot etiam anni ex eo, qui completus nondum est, cyclo sint exacti. His cognitis & pro singulis cyclorum epactis sumes dies duos, horas decem & sex, quinque scrupulos, & nonaginta, & quingentos: & pro singulis illorum, qui ex non completo cyclo abierunt, annorum epactis, communium quidem dies accipies quatuor, horas octo, & scrupulos 876. intercalarium vero dies quinque, unam & viginti horas, & scrupulos 589. Cumque scrupulos reduxeris in horas, horas autem in dies, atque ex diebus denique sustuleris omnes hebdomadas, tum & dies, & horæ, & scrupuli reliqui, id quod quæris, demonstrabunt ineuntis anni futuri lunam novam.

§. XV. Quæ autem hac ratione prodibit ineuntis anni luna nova, ea est mensis Tisri: huic igitur adde diem unum, duodecim horas, & scrupulos septin-

עליו אי״ב תשצ״נ יצא מולד מרחשון וכשתוסיף על מרחשון. אי״ב תשצ״נ יצא מולד כסליו וכן לכל חדש וחדש זה אחר זה עד סוף העולם.

ptingentos & nonaginta tres, prodibit luna nova menſis conſequentis, qui Mareſvon nominatur. Adde & huic tantundem, prodibit luna nova menſis ſequentis, qui Casleu appellatur: atque eodem modo conſequentium menſium omnium omnes lunas novas poteris ad infinitum tempus cognitas habere.

NOTÆ IN CAPUT SEXTUM.

(a) *Duodecim pertinent*, &c. Etenim genus eſt horarum unum æqualium inter ſe ac parium, cujuſmodi horæ tum plures, tum pauciores die, noctequc continentur pro anni tempore, atque regionum latitudine: & alterum inæqualium, quales in quocunque die, item & in quacunque nocte ſemper numerantur duodecim.

(b) *Secundam hebdomadæ diem*. Huic loco occurritur. Qui fieri poteſt, ut primum a conſtituto mundo novilunium incurrerit in ſecundum a mundi creatione diem, cum in Lege habeamus quarto demum die luminaria, & hominem die ſexto factum eſſe: quo eodem die ſexto ponitur novilunium primum accidiſſe? Quod ut enodaretur, ipſos in hunc locum commentarios Hebraicos textui noſtri ſcriptoris adjunctos hic expreſſi: ſic igitur illi. Omnino ſcire neceſſe eſt primum hominem hora tertia ſexti a conſtituto mundo diei demum a Deo perfectum fuiſſe. Nam eſſe congeſtam a Deo terram eam, unde hominem finxit prima ejus diei hora, & ſubactam ſecunda, traditum a ſapientibus eſt. Cum igitur ab initio mundi ad effectum hominem effluxiſſent dies ſolidi quinque, atque horæ decem & quatuor e die ſexta, oportuit a nobis cognoſci tum menſem eum, cujus erant dies & horæ iſtæ, tum etiam primam ejus anni lunam novam, ad quem menſis ille pertineret. Ex hoc igitur novilunio, quod accidit exeunte hora ſecunda diei ſexti, ſubductis diebus quatuor, horis octo, & ſcrupulis octingentis ſeptuaginta ſex, quæ lunaris anni communis ſunt epactæ, invenimus ejus anni, qui fabricationem hominis anteceſſit, primam lunam novam accidere ad ſecundam hebdomadæ noctem poſt quintam ejus noctis horam, & ſcrupulos horæ ſextæ ducentos & quatuor: character eſt 2. 5. 204. Et vero dinumerandis iis, qui a conſtituto mundo effluxerunt, annis annus hic proleptieus etiam aſcribitur. Atque his quidem ſatis mihi videtur locus hic explanari.

פרק שביעי

א אין קובעין לעולם ראש חדש תשרי, לפי חשבון זה לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת סימן להם אד״ו אלא כשיהיה מולד תשרי באחד משלשה ימים האלו קובעין ראש חדש ביום של אחריו כיצד הרי שיהיה המולד באחד בשבת קובעין ראש חדש תשרי יום שני ואם היה המולד ברביעי קובעין ראש חדש יום חמישי ואם היה המולד בששי קובעין ראש חדש בשביעי.

ב וכן יהיה המולד בחצי היום או למעלה מחצי היום קובעין ראש חדש ביום של אחריו כיצד הרי שהיה המולד ביום שני בשש שעות ביום או יתר על שש שעות קובעין ראש חדש בשלישי ואם יהיה המולד קודם חצי היום אפילו בחלק אחד קובעין ראש החדש באותו יום המולד עצמו והוא שלא יהיה אותו היום מימי אד״ו.

ג כשיהיה המולד בחצי היום או אחר חצות וידחה ליום של אחריו אם יהיה יום של אחריו מימי אד״ו הרי זה נדחה לשל אחריו ויהיה ראש החדש קבוע בשלישי מיום המולד כיצד הרי שיהיה המולד בשבת בחצות סימן ז״ח קובעין ראש חדש בשנה שמולדה כזה בשני

CAPUT VII.

§. I. Ex (*a*) hac noſtra tabularum ratione calendæ Tiſrinæ nunquam habentur neque hebdomadæ die primo, nec quarto, nec ſexto: quorum character eſt 1. 4. 6. Ac ſi luna nova menſis Tiſri incidat in unum ex tribus hiſce diebus, calendæ in poſterum diem proferuntur. Ergo ſi in primum hebdomadæ diem incurrit luna naſcens, calendæ die altero hebdomadis: ſi in diem quartum, calendæ quinto: & ſi in ſextum, calendæ die ſeptimo celebrantur.

§. II. Item ſi luna nova extiterit ad meridiem, aut etiam poſt meridiem, calendæ in diem poſterum differuntur ut ſi die hebdomadæ altero luna nova fuerit hora ſexta ipſa, vel etiam poſterius, hebdomadæ die tertio calendæ inſtituuntur: ſin autem luna nova exiſtat ante meridiem momento vel uno, calendæ celebrantur eodem ipſo die; niſi is ſit unus ex illis tribus, quorum ſignificatio eſt 1. 4. 6.

§. III. Atqui ut differuntur in diem poſterum calendæ Tiſrinæ cum aut ad meridiem, aut poſt meridiem accidat luna nova, ſic ſi poſterus ille dies ſit unus ex his tribus, quorum ſignificatio eſt 1. 4. 6. in diem perendinum rejiciuntur, tum, inquam, calendæ illæ conſtituuntur tertio poſt die, quam acciderit luna nova ſabbatho accidat ad meridiem, cujus character eſt 7. 18. calendæ quidem, cum ſit ineuntis anni no-

בשבת וכן אם היה המולד בשלישי בחצות או אחר חצות קובעין ראש החדש בחמישי בשבת.

ד מולד תשרי שיצא בחשבון זה בליל שלישי בתשע שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקים משעה עשירית סימנה ג֗ט ר֗ד או יותר על זה אם היתה שנה פשוטה דוחין את ראש חדש ואין קובעין אותו בשלישי בשנה זו אלא בחמישי בשבת

ה וכן אם יצא מולד תשרי ביום שני בשלש שעות ביום וחמש מאות ושמנים ותשעה חלקים משעה רביעית סימנה ב֗טו תקפ֗ט או יתר על כן אם היתה אותה השנה מוצאי המעוברת שהיתה השנה הסמוכה לה שעברה מעוברת אין קובעין ראש החדש בשני בשנה זו אלא בשלישי.

ו היה מולד השנה הפשוטה שאמרנו שתדחה לחמישי פחות חלק אחד כגון שיצא סימנה ג֗ט ר֗ג או פחות מזה קובעין אותה בשלישי וכן אם היה מולד מוצאי העיבור ביום שני פחות חלק: כגון שהיה סימנה ב֗טו תקפ֗ח או פחות מזה קובעין אותה בשני נמצא דרך קביעת ראש חרש תשרי לפי חשבון זה כך הוא תחשוב ותרע המולד באיזה יום יהיה ובכמה שעות מן היום או מן הלילה ובכמה חלקים מן השעה ויום המולד הוא יום הקביעה לעולם אלא אם כן היה באחד בשבת או ברביעית או בערב שבת או אם היה מולד בחצות היום או אחר חצות או אם היה במאתים וארבעה חלקים משעה עשירית מליל שלישי או יותר על זה והיתה שנה פשוטה או שהיה המולד בחמש מאות ותשעה ושמנים חלקים משעה רביעית מיום שני והיתה השנה פשוטה שאחר המעוברת שאם יארע באחר מארבעה דברים האלו אין קובעין ביום המולד אלא ביום שלאחריו או שלאחר אחריו כדרך שבארנו.

ז ומפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אר֗ו לפי שחשבון הוה הוא לקיבוץ

novilunium ejusmodi, rejiciantur in secundum hebdomadæ diem. Itemque si tertio hebdomadæ die luna nova existat vel ad meridiem ipsam, vel post meridiem, in quintum ejus hebdomadæ diem calendæ Tisrinæ differantur.

§. IV. Eadem ratione si mensis Tisri luna nova existat nocte hebdomadæ illa, quam consequitur dies tertius, post horam ejus noctis nonam, & ducentesimum quartum scrupulum, cujus character est 3. 9. 204. aut etiam eo tardius, si alioquin annus sit communis, calendæ differuntur etiam in quintum hebdomadæ diem.

§. V. Item si luna nova mensis Tisri, qui consequitur annum intercalarem, extiterit die secundo, post horam diei tertiam, & quingentos octoginta novem scrupulos, cujus character est 2. 15. 589. aut plures etiam, instituuntur calendæ non die secundo hebdomadæ, sed tertio.

§. VI. Sed enim primæ illæ communis anni calendæ, quas paulo ante diximus in quintum hebdomadæ diem rejici, eædem si luna nova Tisri existat vel unico scrupulo prius, quam posuimus; ut si character ejus sit 3. 9. 203. aut eo minor, die tertio celebrantur. Similiter instituentur secundo hebdomadæ die calendæ primæ ejus anni, qui sequitur intercalarem, si prima illius luna nova scrupulo etiam uno citius, quam statuimus, existat, ut si character ejus sit 2. 15. 588. magis etiam si brevior. Itaque ex hac nostra tabularum ratione hodierna hæc est via & ratio instituendi calendas Tisrinas.

Datur opera, ut cognoscatur luna nova quo die, qua hora, quo scrupulo futura sit. Nam quo die existit luna nova, eodem ipso calendæ habentur: nisi si dies ille hebdomadæ primus, aut quartus, aut sextus sit: vel si ad meridiem demum luna nova accidat, vel post meridiem: vel si prima communis anni luna nova accidat ea hebdomadæ nocte, quam dies tertius subsequitur, post ducentos & quatuor, pluresve horæ decimæ scrupulos: vel si prima ejus anni, qui sequitur intercalarem, luna nova accidat ad quingentesimum octogesimum nonum scrupulum horæ quartæ alterius ex hebdomada diei. Nam ex his quatuor si evenit aliquid, calendæ non celebrantur eodem illo, in quem incidat luna nova, die: sed differuntur, ut exposuimus, aut in diem posterum, aut in perendinum.

§. VII. Quid autem est, quod ex hac computandi ratione calendas Tisrinas nun-

הירח והשמש בהלוכה האמצעי לא במקום האמתי כמו שהודענו לפיכך עשו יום קביעה ויום דחייה כדי לפגוע ביום קיבוץ האמתי כיצד בשלישי קובעין ברביעי דוחין בחמישי קובעין בששי דוחין בשבת קובעין באחד בשבת דוחין בשני קובעין.

ח ועיקר שאר הארבע החיות אלו הוא זה העיקר שאמרנו שהחשבון הזה במהלך אמצעי וראיה לדבר שהמולד יהיה בליל שלישי וידחה לחמישי פעמים רבות לא יראה ירח בליל ששי מכלל שלא נתקבצו השמש והירח קבוץ אמתי אלא בחמישי.

nunquam instituamus neque hebdomadæ primo, neque die quarto, neque sexto? Nimirum quia computatio ista dirigitur, ut supra commemoravimus, non ad solis & lunæ perfectam, sed ad conjunctionem mediam. Unde fit, ut alternis lunæ nascentis diebus calendæ Tisrinæ celebrentur, & differantur, ut aliquando in ipsam solis & lunæ conjunctionem perfectam incurrant. Etenim illarum ea ratio est & modus, ut simul cum luna nascente celebrentur die hebdomadæ tertio, rejiciantur quarto, celebrentur quinto, sexto rejiciantur, sabbatho, seu die septimo, celebrentur, primo rejiciantur, secundo celebrentur.

§. VIII. Sed quod præterea modis etiam quatuor fiat, ut calendæ Tisrinæ differantur, omnino causa est hæc eadem, quia hodierna illa computandi ratio refertur ad mediam illam solis & lunæ conjunctionem. Quod verum esse perspicitur quando, luna nova accidente ad tertiam hebdomadæ noctem, calendæ Tisrinæ rejiciuntur in diem quintum: sæpe enim fit, ut luna illa nova etiam quinta hebdomadæ nocte nondum aperiatur: immo ne sexta quidem. Ex quo facile cognoscitur conjunctionem solis & lunæ perfectam non esse factam nisi quinto demum hebdomadæ die.

NOTÆ IN CAPUT SEPTIMUM.

(a) *Hac nostra tabularum ratione*. Hac autem tabularum ratione cœpisse Judæos uti sub ultimis Talmudis Hierosolymitani scriptoribus, cum in Judæa penitus vastata nullum stabile consilium remansisset, planissime noster auctor supra docuit ad articulum tertium capitis quinti: quod idem in ætatem Abæi & Rabbæ rejicit, id est, in annum circiter ter centesimum & quinquagesimum æræ Christianæ. Unde sequitur, ut idem sentiat, annos abhinc mille trecentos, & octoginta duos constitutum esse, ut calendæ Tisrinæ non celebrentur primo, quarto, & sexto hebdomadæ die: huic autem loco adversatur & repugnat id quod scriptum legitur in illa precatione quæ a Judæis adhibetur Sabbatho Pascha proxime præcedente, quod Sabbathum magnum nominant. Hæc enim precatione in illa stricto sermone & eodem rhythmico scripta leguntur. Magistri illi nostri clarissimi mundi viri, ex quibus erat supremus ille senatus Hierosolymitanus, sic olim statuere statim atque ædificium templi secundi fuerat effectum: Igneum tunc apparuerat eis solium, in quo sedebat mundi rector, qui in ipso vestibulo templi medio suspensus hæsit, a quo illi sunt corona redimiti, & sigillo signati. Tum igitur constituerunt ac communiter decretum fecerunt perpetuum, quod Magistro Eliezer omnium principi permiserunt. Is ergo tunc edixit, ut solemnitas sortium nunquam haberetur neque secundo, neque quarto, neque septimo hebdomadæ die: solemnitas Paschæ neque secundo, neque quarto, neque sexto: neque die hebdomadæ tertio, neque quinto, neque septimo Pentecoste: neque principium anni primo, aut quarto, aut sexto. Hæc continentur eo, quem מחזור vocant, libro precum edito Bononiæ.

פרק שמיני

א חדשה של לבנה תשעה ועשרים יום ומחצה ותשצ״ג חלקים כמו שבארנו ואי אפשר לומר שראש החדש יהיה במקצת היום עד שיהיה מקצת היום מחדש שעבר ומקצתו מהבא שנאמר עד חדש ימים מפי

di-

CAPUT VIII.

§. I. Mensis lunaris conficitur, ut ante dictum est, novem & viginti diebus, & diei semisse, additis tribus scrupulis & nonaginta & septingentis: sed id quidem fieri non convenit, ut ad medium diem calendæ instituantur, sic, ut unus & idem dies partim ad mensem præteritum pertineat, partim ad consequentem. Nam Legis illud: *Usque ad mensem plenum dierum*,

Num.

השמועה למדו שימים אתה מחשב לחדש ואי אתה מחשב שעות.

ב לפיכך עושין חדשי הלבנה מהן חדש חסר ומהם חדש מלא חדש חסר תשעה ועשרים יום בלבד ואף על פי שחדשה של לבנה יתר על זה בשעות וחדש מלא משלשים יום ואף על פי שחדשה של לבנה פחות מזה בשעות כדי שלא לחשב שעות בחדש אלא ימים שלמים.

ג אלו היה חדשה של לבנה תשעה ועשרים יום ומחצה בלבד היו כל השנים חדש מלא וחדש חסר והיו ימי שנת הלבנה שלש מאות ארבעה וחמשים ששה חדשים חסרים וששה חדשים מלאים אבל מפני החלקים שיש בכל חדש וחדש יותר על חצי היום יתקבץ מהן שעות וימים עד שיהיו מקצת שנים חדשים חסרים יתר על המלאים ובמקצת השנים חדשים מלאים יותר על החסרים.

ד יום שלשים לעולם עושין אותו ראש חדש בחשבון זה אם היה החדש שעבר חסר יהיה יום שלשים ראש חדש הבא ואם יהיה החדש שעבר מלא יהיה יום שלשים ראש חדש הואיל ומקצתו ראש חדש ויהיה תשלום החדש המלא שעבר ויהיה יום אחד ושלשים ראש חדש הבא וממנו הוא המנין והוא יום הקביעה ולפיכך עושין ראשי חדשים בחשבון זה חדש אחד יום אחד בלבד וחדש אחד שני ימים.

ה סדר החדשים המלאים והחסרים לפי חשבון זה כך הוא תשרי לעולם מלא וטבת לעולם חסר ומטבת ואילך אחד מלא ואחד חסר על הסדר כיצד טבת חסר שבט מלא אדר חסר ניסן מלא אייר חסר סיון מלא תמוז חסר אב מלא אלול חסר ובשנה המעוברת אדר ראשון מלא ואדר שני חסר.

ו נשארו שני החדשים שהם מרחשון וכסליו פעמים יהיו שניהם מלאים ופעמים יהיו שניהם חסרים ופעמים יהיה מרחשון חסר וכסליו מלא ושנה שיהיה בה שני חדשים אלו מלאים היא שנקראו

Num. XI. 20. huc traditum est spectare, dies quidem in menses referri, non item horas.

§. II. Quamobrem qui menses ad lunæ rationem exiguntur, eorum constituuntur alii cavi, alii pleni, quorum primi diebus novem & viginti conficiuntur, etsi menstrua lunæ lustratio longior est horis aliquot: alteros circumscriptio triginta dierum metitur, tametsi cursus lunæ menstruus nonnullis horis sit brevior: eam videlicet ob caussam, ut mensi præter dies solidos horæ nullæ annumerentur.

§. III. Ac luna quidem si cursum menstruum conficeret diebus viginti novem, addita duntaxat dimidia diei parte, omnino per omnes annos perpetua foret vicissitudo mensium plenorum & cavorum: Cum enim quatuor diebus & quinquaginta & trecentis annuam conversionem conficeret, pleni menses essent sex, & totidem cavi. Verum ad hunc dimidium diem accedunt etiam minuta horæ quædam, ex quibus tandem horæ colliguntur, & ex his denique dies. Unde fit, ut tum in anno sint menses cavi plures, quam pleni, tum cavi, quam pleni, pauciores.

§. IV. Atque ex præsenti tabularum ratione calendæ semper instituuntur die mensis tricesimo: ut si mensis exiens fuerit cavus, hic calendarum dies ad ineuntem mensem pertineat: sin is plenorum obtineat numerum, calendæ nihilominus habentur die tricesimo, qui mensem exeuntem determinet, quoniam ex eo saltem aliquid ad mensem pertinet consequentem; sed habentur etiam calendæ & die postero, a quo mensis ineuntis numerandi dies sunt, quippe in eum proprie diem calendæ constituuntur. Itaque ex hac tabularum ratione non idem omnibus impertitur calendis spatium: sed aliis dies unus, biduum aliis.

§. V. Porro ex hac tabularum ratione menses pleni & cavi sic disponuntur, ut perpetuo plenus sit Tisri, & Tebet usque cavus: Hunc autem qui consequuntur ordinatim alternant. Est cavus Tebet, plenus Sebat, Adar cavus, Nisan plenus, Jar cavus, plenus Sivan, Tamus cavus, Ab plenus, cavus Elul. Anno autem intercalari, quoniam Adar numerantur duo, primus eorum sit plenus, cavus alter.

§. VI. Restant igitur menses duo, Maresvon & Casleu, qui alias ambo pleni, alias ambo cavi, nonnunquam cavus ille, hic plenus est. Primum cum evenit, tum omnes anni menses integri di-

חדשיה שלימים ושנה שיהיו בה שני חדשים אלו חסרים נקראו חדשיה חסרין ושנה שיהיה בה מרחשון חסר וכסליו מלא נקראו הדשיה כסדרן.

ז דרך ידיעת השנה אם חדשיה מלאים או חסרין או כסדרן לפי חשבון זה כך הוא תדע תחלה יום שנקבע בו ראש השנה שתרצה לידע סדור חדשיה כמו שבארנו בפרק שביעי ותדע יום שיקבע בו ראש השנה של אחריה ותחשב מנין הימים שביניהן חוץ מיום הקביעה של זו ושל זו אם תמצא ביניהן שני ימים יהיו כסדרן ואם תמצא ביניהם ארבעה ימים יהיו חדשי השנה שלימים.

ח במה דברים אמורים כשהיתה השנה שתרצה לידע סדור חדשיה פשוטה אבל אם היתה מעוברת אם תמצא בין יום קביעתה ובין יום קביעת שנה של אחריה ארבעה ימים יהיו חדשי אותה שנה המעוברת חסרים ואם תמצא ביניהן חמשה ימים יהיו כסדרן ואם תמצא ביניהן ששה יהיו שלימים.

ט כיצד הרי שרצינו לידע סידור חדשי שנה זו והיה ראש השנה בחמישי והיא פשוטה וראש השנה של אחריה בשני בשבת נמצא ביניהן שלשה ימים ידענו ששנה זו חדשים כסדרן ואילו היה ראש השנה שלאחריה בשלישי היו חדשי השנה זו שלמים ואילו היה ראש השנה בשנה זו בשבת ובשנה שלאחריה בשלישי בשבת היו חדשי שנה זו חסרין ועל דרך זו תחשב לשנה המעוברת כמו שבארנו.

י יש שם סימנין שתסמוך עליהם כדי שלא תטעה בחשבון סידור חדשי השנה והן בנויין על עיקרי זה החשבון והקביעות והרחיות שבארנו דרכם ואלו הן כל שנה שיהיה ראש השנה בה בשלישי תהיה לעולם כסדרן לפי חשבון זה בין פשוטה בין מעברת ואם יהיה ראש השנה בשבת או בשני לא תהיה כסדרן לעולם בין כפשוטה בין במעוברת ואם יהיה ראש השנה בחמישי אם פשוטה היא אי אפשר שיהיו חדשיה חסרים לפי חשבון

dicuntur esse; mutilati vero cum id accidit, quod secundo loco positum est: iidem dicuntur esse menses ordinati, si cavus est Maresvon, plenus Casleu.

§. VII. Atque ex hac tabularum ratione utrum sint anni menses integri, utrum mutilati, utrum ordinati, ea potest via cognosci. Primum danda est opera, ut principium scias ejus anni, cujus de mensibus quæris, sic, ut superiori capite disseruimus. Tum etiam consequentis anni principium cognitum esse oportet: post inter utrumque anni principium quot sint interjecti medii dies videndum est. Nam si dies medii numerentur duo duntaxat, menses erunt mutili: si tres, menses existent ordinati: sint intercedant quatuor, erunt menses integri.

§. VIII. Sic est si de communis anni mensibus quæras: est autem alia ratio anni intercalaris: nam si inter hujus & sequentis anni principium intermedii sint dies interjecti quatuor, menses ejus sunt mutili: si quinque, ordinati: & tum demum integri, cum intersint dies medii sex.

§. IX. Ponamus igitur exempli causa esse principium ejus anni communis, cujus menses quæruntur quales sint, hebdomadæ die quinto, & consequentis anni principium secundo, intelligemus ejus anni menses, quoniam utrique anni principio medii dies interjecti sunt tres, ordinatos esse: sin annus consequens exordiatur ab hebdomadæ die tertio, menses esse integros: sin autem annus hic cum incipiat a die Sabbathico, alter ordiatur ab hebdomadæ die tertio, menses ejus sunt mutilati: similiter in excutiendis intercalaris anni mensibus ea, quam ante diximus, tenenda ratio est.

§. X. Atque in consideranda mensium ratione, quominus peccetur, signa sunt observanda quædam. Ea habentur tum ex hac nostra tabularum ratione ipsa, tum ex anni principiis suo tempore habendis, vel rejiciendis, de quibus ante disputavimus. Sunt autem signa ista ejusmodi; ut cujuscunque anni principium incidit in tertium hebdomadæ diem, ejus menses ex hac quidem tabularum ratione constet esse semper ordinatos: nec refert, utrum annus sit simplex, an intercalaris. Contra si vel intercalaris, vel simplicis anni principium fuerit aut Sabbatho, aut hebdomadæ die secundo, menses ejus ordinatos esse nunquam. Sin anni principium in hebdomadæ diem quintum incurrat, siquidem annus communis est, fieri non pos-

זה ואם מעוברת הוא אי אפשר שיהיו חדשיה כסדרן לפי חשבון זה.

פרק תשיעי

א שנת החמה יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא שלש מאות חמשה וששים יום ורביע יום שהוא שש שעות ויש מהן שאומרים שהוא פחות מרביע היום וכן חכמי יון ופרס יש ביניהן מחלוקת בדבר זה.

ב מי שהוא אומר שהיא שלש מאות וחמשה וששים יום ורביע היום ישאר מכל מחזור של תשע עשרה שנה שעה אחת וארבע מאות וחמש ושמנים חלקים כמו שאמרנו ויהיה בין תקופה לתקופה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחצי שעה ומשתדע תקופה אחת באיזה יום באיזו שעה היא תתחיל למנות ממנה לתקופה השנייה שאחריה ומן השנייה לשלישית עד סוף העולם.

ג תקופת ניסן היא השעה והחלק שתכנס בו השמש בראש מזל טלה ותקופת תמוז היות השמש בראש מזל סרטן ותקופת תשרי היות השמש בראש מזל מאזנים ותקופת טבת היות השמש בראש מזל גדי ותקופת ניסן היתה בשנת הראשונה של יצירה לפי חשבון זה קודם מולד ניסן בשבעה ימים ותשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים סימנה ז"ט תרמ"ב.

ד דרך חשבון התקופה כך היא תדע תחלה כמה מחזורין שלמים משנת היצירה עד המחזור שתרצה וקח לכל מחזור מהן שעה אחת וארבע מאות ושמנים וחמשה חלקים וקבץ כל החלקים שעות וכל השעות ימים ותגרע מן הכל שבעה ימים ותשע שעות ושש מאות שנים וארבעים חלקים והשאר תוסיף אותו על מולד ניסן של שנה ראשונה מן המחזור יצא לך באיזו שעה ובכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של אותה השנה מן המחזור וממנה תתחיל למנות אחד ותשעים יום ושבע

possit ex hac tabularum ratione, menses ejus ut sint mutilati: sin autem intercalaris sit annus, usu nunquam venit, ut menses ejus sint ordinati.

CAPUT IX.

§. I. Sunt aliqui de peritis astrologiæ Judæis, qui censeant solem quinque diebus & sexaginta, & trecentis, quarta diei parte addita, quæ sunt horæ sex, conversionem annuam conficere. Sunt autem alii, qui ex ista quarta diei parte eximant aliquid. Itemque Græcorum hominum & Persarum in astrologia excellentium variæ sunt hac de re, & dissidentes inter se sententiæ.

§. II. Si defendatur sententia prima, intelligitur, exacto cyclo decemnovennali, lunæ cursus a sole superari omnino hora una, ac quinque scrupulis, & octoginta, & quadringentis sic, ut a nobis ante dictum est. Inter singulos anni cardines unum & nonaginta dies intercedere, horas septem atque dimidiam. Itaque ubi noveris a quo die & hora ordiatur unus anni cardo, nullo negotio perveneris ad sequentem, & proxime sequentis notitia ad tertii cognitionem ducet, & sic porro vel ad infinitum tempus.

§. III. Cœptat anni cardo vernus momento illo ipso, quo sol attingit Arietis principium. Æstivus autem cardo, sol cum pervenit ad Cancrum: idem cum ingreditur in Libram, cardinus autumnalis cœpit exordium. Et brumalis, cum sol intrat Caprum. Hac igitur ratione vernus anni cardo, quo anno mundus est a Deo constitutus, novilunium Nisan antecessit diebus septem, novem horis, sexcentis & quadraginta duobus scrupulis: character est 7. 9. 642.

Ratio prima quærendi tempus ipsum, quo quivis anni cardo committatur.

§. IV. Jam hæc est ratio & via cujusque cardinis inveniendi. Primum hoc exploratum esse debet, quot omnino a principio rerum ad quem volueris cunque cyclum integri cycli intercesserint, pro quorum singulis horas singulas, & quinque scrupulos, & octoginta, & quadringentos accipias necesse est: Deinde ut in horas redigas scrupulos, & horas in dies, atque ex tota summa detrahas septem dies, horas novem, sexcentos & quadraginta duos scrupulos: tum id quod reliquum fuerit adde novilunio Nisan, qui sit ejus, de quo agitur, cycli primus, & habebis primum illius cycli cardinem vernum quo die mensis, quaque sit hora incepturus. Postea ab illo unum

שעות ומחצה לכל תקופה ותקופה ואם
תרצה לידע תקופת ניסן של שנה זו
שהיא שנת כך וכך במחזור שאתה עומד
בו קח לכל המחזורין השלמים שעה וארבע
מאות ושמנים וחמשה חלקים לכל מחזור
ולכל השנים הגמורות ששלמו מן המחזור
עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים
וארבעה חלקים לכל שנה וקבץ הכל ותגרע
ממנו שבעה ימים ותשע שעות ושש מאות
שנים וארבעים חלקים והשאר תשליכם
חדשי הלבנה תשעה וחשרים יום ושתים
עשרה שעות ושבע מאות שלש ותשעים
חלקים והנשאר פחות מחדש הלבנה תוסיף
אותו על מולד ניסן של אותה השנה
בכמה יום בחדש היא ובכמה שעה תקופת
ניסן לפי חשבון זה אינה לעולם אלא או
בתחלת הלילה או בחצי הלילה או בתחלת
היום או בחצי היום ותקופת תמוז לעולם
אינה אלא או בשבע שעות ומחצה או
בשעה אחת ומחצה בין ביום בין בלילה
ותקופת תשרי לעולם אינה אלא בתשע
שעות או בשלש שעות בין ביום בין
בלילה ותקופת טבת לעולם אינה אלא
או בעשר שעות ומחצה או בארבע שעות
ומחצה בין ביום בין בלילה אם תרצה לידע
באיזה יום מימי השבוע ובאיזו השעה תהיה
התקופה קח שנים גמורים שעברו משנת
יצירה עד שתרצה והשלך הכל שמונה
ועשרים שמנה ועשרים והנשאר יותר
משמנה ועשרים קח לכל שנה יום אחד
ושש שעות וקבץ הכל והוסיף עליו שלשה
והשלך הכל שבעה שבעה והנשאר מן
הימים ומן השעות תתחיל למנותו מתחלת
ליל אחד בשבת ולאחר יגיע החשבון
כי תהיה תקופת ניסן ולמה מוסיפין שלשה
לפי שתקופה ראשונה של שנת יצירה
היתה בתחלת ליל רביעי.

ה כיצד הרי שרצינו לידע תקופת ניסן
של שנת שלשים ותשע מאות וארבעת
אלפים ליצירה כשתשליך הכל שמנה
ועשרים שמנה ועשרים תשאר שנה אחת
תקח לה יום אחד ושש שעות ותוסיף

unum & nonaginta dies, horas ſeptem & dimidiam numerando quem libuerit anni cardinem aſſequeris. Quod ſi hujus, aut illius e labente cyclo anni, qui agitur, cardinem vernum cupis ſcire, pro ſingulis cyclis totis, qui ceſſerunt a mundo conſtituto, accipe unam horam, quinque ſcrupulos & octoginta & quadringentos, & pro ſingulis, qui e poſtremo cyclo præterierunt, annis dies decem, unam & viginti horas & quatuor ſcrupulos & ducentos: ex quibus una collectis exime dies ſeptenos, horas novem, ſcrupulos ſexcentos & quadraginta duos: deinde reliquum tempus cum diſtribueris in tot, quot poteſt, menſtruos lunæ curſus, qui conficiuntur novem & viginti diebus, horis duodecim, & ſeptingentis, & nonaginta tribus ſcrupulis, hoc tantum ex eo retinebis, quod ſupererit lunari menſe minus: quod novilunio Niſan ejus, qui agitur, anni addes, & comperies cardinem anni vernum quo die menſis, quaque hora futurus ſit. Porro ex hac tabularum ratione nunquam neque anni cardo vernus incipit, niſi vel a prima, aut media nocte, vel a principio, aut medio diei: nec cardo æſtivus, niſi aut ab hora ſeptima & dimidia, aut ab una & dimidia diei vel noctis: nec autumnalis, niſi a diei noctiſve hora nona, vel tertia: neque brumalis, niſi aut ab hora decima & dimidia, aut a quarta & dimidia vel noctis, vel diei. Quod ſi quæris quoto hebdomadæ die, quotaque futurus ſit anni cardo hora, accipias oportet omnino annos omnes elapſos a conſtituto mundo uſque ad eum annum, de quo ſcire cupis, & illos, quoad poſſis, redigas in circumſcriptiones annorum duodetriginta: Deinde pro ſingulis annorum, qui ſuperabunt numerum hunc duodetrigeſimum, accipies diem unum & diei quadrantem, quibus una collectis addes etiam tres dies: Tum ſubductis de ſumma ſingulis hebdomadis numerabis reliquos dies, & horas a prima nocte hebdomadæ: nam ubi deſierint, ibi initium erit verni cardinis. Quod autem addantur dies illi tres, id propterea fit, quia primus ejus, quo fecit omnia Deus, anni cardo cœpit ineunte nocte quarta hebdomadæ.

§. V. Exempli cauſa ponamus vernum quæri cardinem anni poſt conſtitutum mundum quater milleſimi nongenteſimi triceſimi. Ex hoc numero ſingulæ duodetriginta annorum circumſcriptiones cum fuerint ſubductæ, unus omnino ſupererit annus, pro quo ſumetur

עליו שלשה נמצאת תקופת ניסן בליל
חמישי שש שעות בלילה וכשתוסיף עליה
שבע שעות ומחצה הרי תהיה תקופת
תמוז בשעה ומחצה מיום חמישי וכשתוסיף
עליה שבע שעות ומחצה תהיה תקופת
תשרי עשרים ותשע שעות מיום חמיש'
וכשתוסיף עליה שבעה שעות ומחצה תהיה
תקופת טבת בארבע שעות ומחצה מליל
ששי וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה
תהיה תקופת ניסן הבאה בתחלת יום ששי
ועל' דרך זו עד סוף העולם תקופה אחר
תקופה.

ו אם תרצה לידע בכמה יום בחדש
תהיה תקופת ניסן של שנה זו תדע
תחלה באיזה יום מימי השבוע תהיה ובאיזה
יום יקבעו ניסן של שנה זו וכמה שנים
גמורים עברו מן המחזור ותקח לכל שנה
אחד עשר ותוסיף על סכום הימים שבעה
ימים בזמנים אלו והשלך הכל' שלשים
שלשים והנשאר פחות משלשים תתחיל
למנותו מראש חדש ניסן אם יגיע ליום
התקופה מוטב ואם לאו הוסיף יום או שני
ימים או שלשה ימים על המנין עד שיגיע
ליום התקופה ואם תהיה השנה מעוברת
תתחיל למנות מראש חדש אדר שנ'
וליום שיגיע החשבון באותו היום מן החדש
תהיה התקופה.

ז כיצד הרי שרצינו לידע בכמה בחדש
תהיה תקופת ניסן של שנת שלשים
ותשע מאות שהיא שנה תשיעית סמחזור
שנים מאות וששים מצאנו ראש חדש ניסן
נקבע בה בחמישי ותקופת ניסן בחמישי
ולפי שהיתה שנה זו תשיעית למחזור יהיו
השנים הגמורות שמנה כשתקח לכל שנה
מהן אחד עשר יום יהיו כל הימים שמנה
ושמנים תוסיף שבעה הרי הכל חמשה
ותשעים תשליך הכל' שלשים שלשים
נשארו חמשה ימים כשתתחיל למנות

unus dies, & horæ sex, quibus addentur & dies tres. Ita reperietur vernus ejus anni cardo cœpisse ab hebdomadæ quinta nocte media: Tum huic anni cardini si addantur horæ septem & dimidia, reperietur æstivus ejus anni cardo ab una & dimidiata hora diei quinti cœpisse. Huic igitur addantur item horæ septem & dimidia, comperietur cardinem autumnalem proxime sequentem ab hora nona cœpisse diei quinti. Itemque addantur & huic septem horæ & dimidia, comperietur consequentem cardinem brumalem a sextæ noctis oriri hora quarta & dimidia. Rursus huic etiam addantur horæ septem & dimidia, cardo vernus sequens reperietur nasci ab ineunte die sexto: sic est de reliquis ad infinitum tempus cardinibus anni.

§. VI. Si quis autem alicujus anni cardinem vernum scire velit in quotum mensis diem incidat, primum id quærat, in quem cadat hebdomadæ diem: deinde quem in diem sint constitutæ ejus anni calendæ Nisan: tum ex cyclo quot jam abierint anni toti: postea pro singulis annis elapsis sumat dies undecim, & hoc quidem tempore septem illis addat etiam dies, atque ex summa tamdiu subducat dies triginta, dum pauciores triginta remanserint, qui dinumerentur a calendis Nisan: si est, ut assequantur diem cardinis, bene erit: sin minus, addat unum, aut alterum, tertiumve diem, usque dum pervenerit ad eum ipsum diem, a quo vernus anni cardo cœpit. Jam annus cum est intercalaris, dinumerandi dies illi sunt a calendis Adaris secundi. Atque in quem diem mensis desierit numerus, is ipse est unde cardo ducit initium.

Alia ratio quærendi tempus ipsum, quo singuli anni cardines committantur.

§. VII. Quæratur igitur a quoto mensis die cœperit cardo vernus anni nongentesimi tricesimi, qui ducentesimi sexagesimi cycli nonus est. Novimus ejus anni defixas esse calendas Nisan in die quinto hebdomadæ, & in hebdomadæ diem quintum item incidere cardinem vernum. Cum igitur annus ille ponatur cycli esse nonus, ex eo cyclo liquet annos omnino præteriisse octo, pro quorum singulis sumentur dies undecim, ita invenientur dies octo, & octoginta: quibus addentur etiam septem, & conficientur omnino nonaginta quinque dies; Ex quibus cum subducti fuerint triginta quinque dies, reliqui sint quinque, qui numerentur a calendarum Nisaniarum die, quem hebdomadæ quintum esse posuimus. Sic fiet, ut eorum extremus incurrat in secundum hebdomadæ diem.

חמשה ימים מראש חדש ניסן שהיה בחמישי יגיע החשבון ליום שני וכבר ידענו שאין התקופה בשני בשברת אלא בחמישי לפיכך תוסיף יום אחר יום עד שתגיע לחמישי שהוא יום התקופה נמצאת תקופת ניסן בשנה זו ביום שמיני מחדש ניסן ועל הדרך הזארת תעשה בכל שנה ושנה.

ח זה שאמרנו תוסיף יום אחר יום עד שתגיע ליום התקופה לעולם לא תהיה צריך להוסיף אלא יום אחר או שנים או שלשה ופלא גדול הוא שתהיה צריך להוסיף ארבעה ימים ואם מצארת שאתה צריך להוסיף יום על זה תדע שטעירת בחשבון והחזור ותחשב ברקדוק.

פרק עשירי

א שנרת החמה למי שהוא אומר שהוא פחות מרביע מחכמי ישראל יש מי שאומר שלש מאות וששים וחמש יום וחמש שעות ותשע מאות שבעה ותשעים חלקים ושמנה וארבעים רגע והרגע אחר משׁשה ושבעים בחלק ולפי חשבון זה תהיה תוספת שנרת החמה על שנת הלבנה עשרה ימים ואחת ועשרים שעה ומאה ואחר ועשרים חלק ושמנה וארבעים רגע סימן להם י׳כ׳א קכ׳א מ׳ח ולא תמצא תוספרת במחזור של תשע עשרה שנה כלל אלא בכל מחזור מהם ישלמו שני החמה עם שני הלבנה הפשוטורת והמעוברורת.

ב בין כל תקופה ותקופה לפי חשבון זה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחמש מאורת ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע סימן להם צ׳א ת׳ק י׳ט ל׳א ובשתדע תקופה מן התקופורת אימתי היתה תחשוב מאותו רגע מנין זה ותדע תקופה שאחריה על הדרך שבארנו בתקופת השנה שהיא רביע.

ג תקופרת ניסן לפי חשבון זה היתה בשנה ראשונה של יצירה קודם מולד ניסן בתשע שעורת ושש מאורת ושנים וארבעים חלקים סימן להם ט׳תר׳מ׳ב וכן היא לעולם

diem. At quoniam vernum cardinem scimus incidere non in secundum, sed in quintum hebdomadæ diem, annumeretur dies unus & item alter & tertius, usque dum perveniatur ad quintum hebdomadæ diem, quo cardo committitur. Ergo ejus anni cardo vernus a die mensis octavo exorditur. Similis est cæterorum annorum ratio.

§. VIII. Cum autem tamdiu dies dixerim addendos esse, dum illum assequare diem, quo cardo committatur: tamen nunquam fere fit, ut plus duobus aut tribus opus sit: ac mirabile videtur, si addi quatuor oporteat. Nam plures si desiderantur, intelliges in subducta ratione errorem inesse: itaque denuo bene subducendam.

CAPUT X.

§. I. Altera fuit eorum sententia, qui de quarta illa diei parte detrahunt aliquid. Quorum e numero quidam versati in astrologia Judæi sic existimant, solem quinque diebus & sexaginta, & trecentis, horis quinque, & scrupulis nongentis & nonaginta septem, & momentis etiam octo & quadraginta conversionem annuam conficere. Namque singuli scrupuli dividuntur etiam in momenta sex & septuaginta. Qua ratione cognoscitur annum solis cursum lunari esse longiorem diebus decem, una & viginti horis, centum & viginti uno scrupulis, momentis octo & quadraginta, quorum significatio est 10. 21. 121. 48. Atque cyclus decemnovennalis, qui lunaribus efficitur annis partim communibus, partim embolimæis, totidem cursus solis annuos peræquat ita, ut ex his omnino nihil residui relinquatur.

§. II. Hac ratione inter duos anni cardines unus & nonaginta dies intersunt, horæ septem, scrupuli quingenti & undeviginti, unum & triginta momenta: character est *91. 7. 519. 31.* Cum igitur unum anni cardinem noveris quando cœperit, tum si ab eo temporis puncto numeres ea, quæ dixi, spatia, consequentem anni cardinem cognoris, quando committatur: sic, ut ante diximus in eorum sententia, qui præter dies solidos quartam diei partem integram solis annuæ conversioni tribuunt.

§. III. Porro hac eadem ratione cardo vernus ejus anni, quo sunt omnia a Deo facta & constituta, antecessit lunam nascentem mensis Nisan novem horis, & scrupulis sexcentis & quadraginta

בכל שנה ראשונה של כל מחזור קודם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים.

ד כשתדע תקופת ניסן של שנה ראשונה מן המחזור תחשוב ממנה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחמש מאות ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע לכל תקופה ותקופה עד סוף המחזור.

ה אם תרצה לידע מתי תהיה תקופת ניסן לפי חשבון זה הדע תחלה שנים גמורות שעברו מן המחזור ותקח לכל שנה מהן תוספת והיא י״א כ״א קכ״א מ״ח וקבץ כל הרגעים חלקים וכל החלקים שעות וכל השעות ימים כדרך שתחשב במולדות ותגרע מן הכל תשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים והנשאר תשליך חדשי לבנה והנשאר שאין בו חדש לבנה תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה שנה וברגע שיגיע המנין בו תהיה תקופת ניסן של אותה שנה.

ו ונראין לי הדברים שעל חשבון תקופה זו היו סומכין לענין עיבור השנה בעת שבית דין הגדול מצוי שהיו מעברין מפני הזמן או מפני הצורך לפי שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון והוא קרוב מן הדברים שנתבארו באיצטגנינות יותר מן החשבון הראשון שהיתה בו שנת החמה שלש מאות וחמשה וששים יום ורביע יום.

ז וחשבון שתי תקופות האלו שבארנו דרכם הכל בקירוב הוא ובמהלך השמש האמצעי לא במקומה האמתי אבל במקום השמש האמתי תהיה תקופת ניסן בזמנים אלו כמו שני ימים קודם שתי התקופות שיוצאין בחשבון זה בין בחשבון מי שחשב רביע יום גמור בין למי שמחשב לפחות מרביע יום.

פרק אחד עשר

א לפי שאמרנו בהלכות אלו שבית דין היו מחשבין בדקדוק ויודעים אם יראה

ginta duobus: character est *9. 642.* Et primo quoque cycli anno tantundem præcedit lunam nascentem mensis Nisan.

§. IV. Cognito itaque cardine verno anni ejus, qui cycli primus est, ab eo unus & nonaginta dies numerentur, horæ septem, quingenti atque decem & novem scrupuli, momentaque unum & triginta ad proximum sequentem cardinem: itemque a reliquis cardinibus usque ad extremum cyclum.

§. V. Si quis igitur scire cupiat ex hac ratione quando certi cujusdam anni cardo vernus accidet, is prius, quot e cyclo jam effluxerint anni toti, sciat necesse est; quorum pro singulis sumendum est id temporis, quo lunæ cursus annuus a solis annua conversione superatur, dies scilicet decem, una & viginti horæ, centum & viginti unus scrupuli, & momenta octo & quadraginta, quæ redigentur in scrupulos, scrupuli in horas, & hæ in dies itidem, ut luna nascens cum quæritur: Deinde de summa subducendæ sunt horæ novem, & scrupuli sexcenti & quadraginta duo, & reliquo spatio lunares in menses distributo, quod remanserit spatium lunari mense minus, id ad nascentem lunam Nisan addendum est, atque illud ubi desierit, inde cœperit ejus anni cardo vernus.

§. VI. Ac mea quidem sententia cum esset senatus ille maximus, qui aut propter anni tempus, aut propter quamcunque necessitatem, annum constitueret intercalarem, hac utebatur ad intercalandum ratione: nam & est ea vera magis, & ad sententias astrologorum accedit longe propius, quam prima illorum ratio, qui volunt, ut sol quinque diebus, & sexaginta & trecentis, quarta diei parte addita, conversionem annuam conficiat.

§. VII. Atqui utraque illa, quam explicavimus, investigandi cardinis ratio, tantummodo proxime ad rem accedit: etenim utraque dirigitur non ad verum, sed ad medium solis cursum. Quod si temporis observatio dirigeretur ad veram solis rationem, anni cardo vernus hisce temporibus fere biduo prius, quam accidat, accideret: idque tum ex illorum opinione, qui conversioni solis annuæ quartam diei partem totam affingunt, tum etiam ex illorum, qui de quarta illa parte eximunt aliquid.

CAPUT XI.

§. I. Quoniam disputationibus in istis senatum maximum illum Hierosolymitanum diximus,

הירח או לא יראה ידענו שכל מי שרוחו נכונה ולבו תאב לדברי החכמות ולעמוד על הסודות יתאוה לידע אותן הדרכים שמחשבין בהם עד שידע אדם אם יראה הירח בליל זה או לא יראה.

ב ודרכי החשבון יש בהן מחלוקות גדולות בין חכמי הגוים הקדמונים שחקרו על חשבון התקופות והגימטריאות ואנשים חכמים גדולים נשתבשו בהן ונתעלמו מהן דברים ונולדו להן ספיקות ויש מי שדקדק הרבה ולא פגע בדרך הנכונה בחשבון ראית הירח אלא צלל במים אדירים והעלה חרס בידו.

ג ולפי אורך הימים ורוב הבדיקות והחקירות נודעו למקצת החכמים דרכי חשבון זה ועוד שיש לנו בעיקרים אלו קבלות מפי החכמים ראיות שלא נכתבו בספרים הידועים לכל ומפני כל אלו הדברים כשר בעיני לבאר דרכי חשבון זה כדי שיהיה נבון למי שמלאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אותה.

ד ואל יהיו דרכים אלו קלים בעיניך מפני שאין אנו צריכין להם בזמן הזה שאלו הדרכים רחוקים ועמוקים הן והוא סוד העיבור שהיו החכמים הגדולים יודעים אותו ואין מוסרין אותו לכל אדם אלא לסמוכים נבונים אבל זה החשבון בזמן הזה שאין בית דין לקבוע על פי הראיה שאנו מחשבין בו היום אפילו תינוקות של בית רבן מגיעין עד סופו בשלשה וארבעה ימים.

ה שמא יתבונן חכם מחכמי האומות או מחכמי ישראל שלמדו חכמת יון בדרכים אלו שאני מחשב בהן לראיית הירח ויראה קירוב מעט במקצת הדרכים ויעלה על דעתו שנתעלם ממנו דבר זה ולא ידענו שיש באותו הדרך קרוב אל יעלה זה על דעתו אלא כל דבר שלא דקדקנו בו מפני שידענו בעיקרי הגימטריות בראיות ברורות שאין דבר זה מפסיד בידיעת הראיה ואין חוששין לו לפיכך לא דקדקנו בו.

mus, quam accuratissime ratiocinando quæsisse, fierine posset, ut luna se aperiret, necne; sine dubio animus a natura bene informatus, studiosus doctrinarum, & occultarum rerum percipiendarum cupidus scire aveat, qua ratione tandem id fieri convenit, ut quis cognoscat, an certa nocte luna videri, aut non videri possit.

§. II. Sed de hac ratione plurimum inter se diffident veteres illi sapientes alienigenæ, qui ad numerandi & metiendi scientiam animum applicarunt. In ea enim viri cæteroqui doctrina clari sic errarunt, ut rationis hujus aut nullam omnino, aut valde dubiam adepti sint cognitionem. Fuerunt etiam qui magna cum animi contentione quærerent, nec tamen rationem lunæ sunt ad aliquidum assecuti: sed tanquam in altissimas aquas demersi, nihil aliud quam luti plenam manum extulerunt.

§. III. Verum longo temporis usu, & nimia investigatione tandem explorata est illa ratio: præterea autem hac de re multa nos habemus a sapientibus audita, multas etiam rationes, quæ non sunt in ejusmodi scriptæ libris, quos noverint omnes. His de causis visum nobis est rationem illam hic explanare; ut si quis ad hunc laborem suscipiendum compararit animum, habeat, unde sibi faciat satis.

§. IV. Nec vero quisquam, quod nobis ea nunc nihil opus sit, doctrinam hanc contemnendam putet. Nam recondita ea quidem & penitus abstrusa est, & hæc eadem est occulta fastorum illa ratio, quam soli sapientium principes quondam noverant, & nisi viris intelligentibus & ad magisterium promotis, tradebant nemini. At istam fastorum rationem, quæ nunc in usu est, cum nullus sit, qui ad siderum motus tempora dirigat, senatus, etiam e ludo pueri triduo perdiscunt vel quatriduo.

§. V. Fortassis autem eveniet, ut homines docti, tam Judæi, quam alieni, qui ea, quæ Græci tradiderunt de astrologia, præcepta didicerunt, cum intellexerint de meis cognoscendæ lunæ rationibus aliquas esse minus accuratas, id fugisse nos existiment. Verum non est ita: sed idcirco certæ quædam rationes a nobis minus accurate describuntur, quod ex principiis arithmeticorum, atque aliis ex causis evidentibus compertum habeamus, nihil id impedire, quo minus perfecte cognoscatur lunæ ratio. Itaque duximus nihil esse, cur in ejusmodi rebus tantopere elaboraremus.

§. VI.

ו וכן כשיראה בדרך מן הדרכים חסרון מעט מחשבון הראוי לאותה הדרך בכוונה עשינו זה לפי שיש כנגדו יתרון בדרך אחרת עד שיצא הדבר לאמתו בדרכים קרובים בלא חשבון ארוך כדי שלא יבהל האדם שאינו רגיל בדרכים אלו ברוב החשבונות שאין מועילין בראיית הירח.

ז העיקרים שצריך אדם לידע תחלה לכל החשבונות האיטגניות בין לדרכי חשבון הראייה בין לשאר דברים אלו הן הגלגל מוחלק בשלש מאות וששים מעלות כל מזל ומזל שלשים מעלות ומתחיל מתחלת מזל טלה וכל מעלה ומעלה ששים חלקים וכל חלק וחלק ששים שניות וכל שניה ושנייה ששים שלישיות וכן תדקדק החשבון ותחלק כל זמן שתרצה.

ח לפיכך אם יצא לך בחשבון שכוכב פלוני מקומו בגלגל בשבעים מעלות ושלשים חלקים וארבעים שניות תדע שכוכב זה הוא מזל תאומים בחצי מעלה אחת עשרה ממזל זה לפי שמזל טלה שלשים מעלות ומזל שור שלשים מעלות נשאר עשר מעלות ומחצה ממזל תאומים וארבעים שניות מחצי המעלה האחרון.

ט וכן אם יצא מקומו בגלגל בשלש מאות ועשרים מעלות תדע שכוכב זה במזל דלי בעשרים מעלה בו ועל דרך זו בכל המניינות וסדר המזלות כך הוא טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים.

י בכל החשבונות כולם כשתקבץ שארית לשארית או כשתוסיף מנין על מנין תקבץ כל מין עם מינו השניות עם השניות והחלקים עם החלקים והמעלות עם המעלות וכל זמן שיתקבץ מן השניות ששים תשים אותו חלק אחד ותוסיף על החלקים וכל שיתקבץ מן החלקים ששים תשים אותו מעלה ותוסיף אותה על המעלות וכשתקבץ המעלות תשליך אותן שלש מאות וששים והנשאר משלש מאות וששים ולמטה הוא שתופסין אותו לחשבון.

יא בכל החשבונות כולם כשתרצה

§. VI. Item si quas tradimus cognoscendæ lunæ vias, in earum nonnulla videantur non esse initæ, & subductæ rationes quædam idoneæ, consulto fecimus. Nam ex multis & variis illis cognoscendæ lunæ viis sic aliam illustrat alia, ut facile possit inveniri veritas, licet non sint initæ & subductæ multiplices illæ rationes, quæ & homines in arte numerandi non exercitatos adeo deterrent, nec ad visionem lunæ quidquam conducunt.

§. VII. Ante omnes igitur astrologiæ rationes, quæ aut ad perfectam lunæ cognitionem pertinent, aut ad rerum aliarum usum, hæc cognita & percepta esse debent. Primum distribui totum orbem signorum in gradus trecentos & sexaginta: triginta gradus obtineri ab uno quoque signo: primum esse signum, qui Aries dicitur: singulos gradus in partes sexaginta dividi: partes singulas in totidem secundas: harum singulas item dividi tertias in sexaginta, & isto modo ad infinitum fieri, si divisione etiam opus fuerit.

§. VIII. Si quis igitur ratiocinando invenit, sidus aliquod in orbe signifero situm esse post gradus septuaginta, triginta partes, & quadraginta secundas, intelliget id collocatum esse in signo Geminorum, in medio fere gradu undecimo. Nam Aries gradus occupat triginta, & totidem Taurus: restant de Geminis decem ac semissis, atque ex altero etiam semisse secundæ quadraginta.

§. IX. Sic si sidus inveneris aliquod in trecentesimo & vigesimo orbis signiferi gradu, cognosces id inesse in signo, quod Aquarium nuncupant, in gradu vigesimo: similis est reliquorum numerorum ratio. Sed jam signa nominatim & ordine persequamur. Sunt igitur Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Caper, Aquarius, Pisces.

§. X. Jam in ratiocinando cum sit necesse colligi reliquias, & multos ac varios una conjungi numeros, paria cum paribus conjungantur opus est, secundæ cum secundis, cum partibus partes, & gradus cum gradibus. Ubi secundæ fuerint collectæ sexaginta, ex quibus constat una pars, in partium sunt numerum referendæ. Item ubi sexaginta partes collectæ fuerint, ex quibus conflatur gradus, in numero ponentur graduum. De gradibus autem colligendi sunt trecenti & sexaginta, quibus subductis, si qui superent, ii demum numerandi sunt.

§. XI. Sed si sit detrahendus numerus

לגרוע מניין ממניין אם יהיה זה שגורעין אותו יתר על זה שגורעין ממנו. שלש מאות וששים מעלות כדי שיהא איפשר לגרוע זה המניין ממנו.

יב כיצד הרי שהצריכך החשבון לגרוע מאתים מעלות וחמשים חלקים וארבעים שניות סימנן רנ״ט ממאה מעלות ועשרים חלקים ושלשים שניות סימנן קכ״ל תוסיף על המאה שלש מאות וששים יהיו המעלות ארבע מאות וששים והתחיל לגרוע השניות מן השניות תבא לגרוע ארבעים משלשים אי אפשר תרים חלק אחד מן עשרים החלקים תעשה אותו ששים שניות ותוסיף על השלשים ונמצאו השניות תשעים תגרע מהם הארבעים ישאר חמשים שניות ותחזור לגרוע חמשים חלקים מתשעה עשר חלקים שכבר הרימות מהם חלק אחד ועשיתו שניות ואי איפשר לגרוע חמשים מתשעה עשר לפיכך תרים מעלה אחת מן המעלות ותעשה אותם ששים חלקים ותוסיף על התשעה עשר ונמצאו החלקים תשעה ושבעים תגרע מהן החמשים ישאר תשעה ועשרים חלקים ותחזור לגרוע המאתים מעלות מן ארבע מאות ותשע וחמשים מעלות שכבר הרימות מעלה אחת ועשית חלקים ישאר מאתים ותשע וחמשים מעלות ונמצא השאר סימנו רנ״ט כט״נ ועל דרך זו בכל גרעון ונרעון השמש והירח.

יג וכן שאר השבעה כוכבים מהלך כל אחד ואחד מהן בגלגל שלו מהלך שווה אין בו לא קלות ולא כבדות אלא כמו מהלכו היום כמו מהלכו אמש כמו מהלכו למחר כמו מהלכו בכל יום ויום וגלגל של כל אחד מהם אף על פי שהוא מקיף את העולם אין הארץ באמצעו.

יד לפיכך אם תערוך מהלך כל אחד מהן לגלגל המקיף את העולם שהארץ באמצעו שהוא גלגל המזלות ישתנה הלוכו ונמצא מהלכו ביום זה בגלגל המזלות פחות או יותר על מהלכו אמש או על מהלכו למחר.

טו המהלך השוה שמהלך הכוכב או השמש או הירח בנלגלו הוא הנקרא אמצע המהלך והמהלך שהיה בגלגל המזלות שהוא פעמים יותר ופעמים חסר

rus alius ex alio, & ille quam hic sit major vel unica parte, huic, ex quo alius subducendus est, numero gradus addentur trecenti & sexaginta, ut ejus detractio fieri possit.

§. XII. Ut si gradus ducenti, quinquaginta partes, & secundæ quadraginta; character est 200. 50. 40. detrahendæ sint de gradibus centum, viginti partibus, & triginta secundis, character est 100. 20. 30. primum his gradibus centum addentur trecenti & sexaginta, & fiet summa quadringentorum & sexaginta graduum: deinde ut detrahantur de secundis secundæ, quoniam de triginta certe non possunt subduci quadragenæ, una e viginti partibus dividetur in secundas sexaginta, eruntque nonaginta secundæ, ex quibus cum fuerint quadraginta detractæ, quinquaginta supererunt. Tum e partibus undeviginti reliquis (nam fuit una partita in secundas) cum non possint deduci quinquaginta, oportet eximatur e gradibus unus, qui partiatur in partes sexagenas; quæ si conjungantur una cum illis undeviginti partibus invenientur undeoctoginta: detractis inde quinquagenis supererunt viginti novem. Postremo de quadringentis & undesexaginta reliquis gradibus (nam & eorum unus est distributus in partes) subducentur ducenti, sic erunt gradus ducenti & undesexaginta reliqui. Cunctarum igitur reliquiarum character est 259. 29. 50. similiter fiet cujusque numeri detractio tum in solis, tum in lunæ ratione.

§. XIII. Item & in reliquorum planetarum ratione. Nam ex illis in suo quisque orbe motus habet constantes & ratos: neque enim eorum cursus tum incitantur, tum retardantur: sed illorum est quotidiana conveniens constansque conversio. Verum etsi cujusque circulus globum terrenum complectitur totum, terra tamen in eo media non est.

§. XIV. Unde fit, ut si cujusque planetæ metiare cursum ex iis spatiis, quæ conficit in orbe signifero, qui globum terrenum sic arcet ac continet, ut terra media sit, eum esse varium reperias. Neque enim dies ullus est, quo quisque planeta non plus, minusve spatii conficiat in orbe signifero, quam aut hesterno confecerit, aut crastino die confecturus sit.

§. XV. Æquabiles igitur illi & certi cursus solis & lunæ, & cæterorum in orbe suo planetarum vocantur cursus medii: at quos tum celerius, tum tardius definiunt cursus in orbe signorum, hi sunt perfecti atque ex iis demum

V ubi

הוא המהלך האמתי ובו יהיה מקום השמש או מקום הירח האמתי.

יו ככר אמרנו שאלו הדרכים שאנו מבארים בהלכות אלו אינן אלא לחשבן ראיית הירח בלבד לפיכך עשינו העיקר שממנו מתחילין לעולם לחשבון זה מתחילת ליל חמישי שיומו יום שלישי לחדש ניסן משנה זו שהיא שנת שבע עשרה ממחזור שנים מאות וששים שהיא שנת שמנה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה שהיא שנת תשע ושמנים וארבע ואלף לשטרות שהוא שנת תשע ומאה ואלף לחורבן בית שני וזו היא שאנו קוראין אותה שנת העיקר בחשבון זה.

יז ולפי שהראיה לא תהיה אלא בארץ ישראל כמו שבארנו עשינו כל דרכי חשבון הזה בארץ ישראל בנויים על עיר ירושלם ולשאר המקומות הסובבין אותה בכמו ששה או שבע ימים שבהן רואין את הירח תמיד ובאים ומעידים בבית דין ומקום זה הוא נוטה מתחת הקו השוה המסבב באמצע העולם כנגד רוח צפונית בכמו שתים ושלשים מעלות עד חמש ושלשים ועד תשע ועשרים וכן הוא נוטה מאמצע הישוב כנגד רוח מערב בכמו ארבע ועשרים מעלות עד שבע ועשרים ועד אחת ועשרים.

ubi sol, ubi luna versetur explorate percipitur, ac cognoscitur.

§. XVI. Sed quas his disputationibus explicamus rationes & vias, eas ante commemoravimus tantum ad lunæ rationem cognoscendam pertinere. Necesse autem erat stirpem esse aliquam, ex qua semper hujusce ratiocinii principium peteretur. Hanc voluimus esse ineuntem noctem hebdomadæ quintam, & eandem tertiam mensis Nisan, præsentis anni, qui numeratur decimus & septimus ex ducentesimo & sexagesimo cyclo. (*a*) Is est annus a constituto mundo quater millesimus, & nongentesimus & tricesimus octavus. Idem est perscriptionum seu tabularum millesimus quadringentesimus octogesimus nonus. Idemque millesimus centesimus & nonus est annus a disturbato templo secundo. Hunc nos annum vocamus hujusce ratiocinii stirpem.

§. XVII. Et quoniam in Judæa solum luna observaretur sic, ut ante disseruimus, hæ rationes diriguntur a nobis ad situm urbis Hierosolymæ, & aliorum, quibus Hierosolyma circundatur, oppidorum sex septem dierum iter ab ipsa distantium, quippe cum ex illis oppidis lunam assidue contemplantes irent de illa Senatui Hierosolymitano renunciatum. Hæc ora ab æquinoctiali circulo, qui medium mundum amplectitur, declinat septentriones versus duos & triginta circiter gradus, certe neque pauciores viginti novem, neque plures, quam triginta quinque, & a media illa parte terræ, in qua habitatur, ad occidentem est inflexa gradus circiter quatuor & viginti, non plures quidem viginti septem, nec pauciores, quam viginti & unum.

NOTÆ IN CAPUT UNDECIMUM.

(a) *Is est annus a constituto mundo*, &c. Si quis velit recentiorum Judæorum ratiocinium a mundo constituto deductum ad æram Christianam redigere, deducat annorum e numero prima quatuor millia, tum iis, qui superabunt, annis addat ducentos & quadraginta, atque summa reliqui ea fiet, quæ ad æram Christianam quadrabit. Quæ cum ita sint, hæc a scriptore nostro literis consignabantur anno æræ Christianæ millesimo centesimo septuagesimo octavo. Etenim libro יוחסין de familiarum stirpibus scriptum videmus, fol. 163. pag. 1. opus hoc a scriptore nostro totum esse absolutum anno æræ Christianæ 1188. Jam in hanc epocham R. Obadias, cujus commentarii textui scriptoris nostri sunt adjuncti, ita disserit. Quoniam clarissimi viri Majemonidæ epocha temporibus a nostris longius est remota, visum est nobis substituere aliam, unde principium duceremus, ineuntem noctem hebdomadæ tertiam, quam consequebatur dies primus mensis Nisan, anni noni ex cyclo ducentesimo sexagesimo nono. Is annus numerabatur quinquies millesimus centesimus unus a constituto mundo, perscriptionum seu tabularum millesimus sexcentesimus quinquagesimus secundus. Invenimus autem ab epocha una ad alteram intercedere undesexaginta millia dierum insuper etiam dies tres & triginta, & quingentos. Quæ cum addita fuerint epochæ clarissimi Majemonidæ, medius solis cursus invenietur ad epocham nostram confecisse gradus quinque, partes triginta quinque, & secundas quadraginta ex Ariete: character est 5. 35. 40. Et eodem tempore illa altitudo solis quæ dicitur, descripsisse gradus undetriginta, partes quatuordecim ex Geminis: character est 29. 14.

פרק שנים עשר

א מהלך השמש האמצעי ביום אחד שהוא ארבע ועשרים שעות תשעה וחמשים הלקים ושמנה שניות סימנם כ״ה נט״ח נמצא מהלכה בעשרה ימים תשע מעלות ואחד וחמשים חלקים ושלש ועשרים שניות סימנם ט״נא כ״ג ונמצא מהלכה במאה יום שמנה ותשעים מעלות ושלשה ושלשים חלקים ושלש וחמשים שניות סימנם צ״ח ל״ג נ״ג ונמצא מהלכה באלף יום אחר שתשליך כל שלש מאות וששים מעלות כמו שבארנו מאתים וחמש וששים מעלות ושמנה ושלשים חלקים וחמשים שניות סימנם ר״סה לח״נ ונמצא שארית מהלכה בעשרת אלפים יום מאה ושש ושלשים מעלות ושמנה ועשרים חלקים ועשרים שניות סימנם קל״ו כח״כ ועל הדרך הזה תכפיל ותוציא מהלכה לכל מניין שתרצה וכן אם תרצה לעשות סימנין ידועים אצלך למהלכה לשני ימים ולשלשה ולארבעה עד עשרה תעשה וכן אם תרצה להיות לך סימנין סימנין ידועין מוכנין למהלכה לעשרים יום ולשלשים ולארבעים עד מאה תעשה ודבר גלוי וידוע מאחר שידעת מהלך יום אחד וראוי הוא להיות מוכן וידוע אצלך מהלך אמצע השמש לתשעה ועשרים יום ולשלש מאות וארבעה וחמשים יום שהן ימי שנת הלבנה בזמן שחדשיה כסדרן והיא הנקראת שנה סדורה שבזמן שיהיו לך אמצעיות אלו מוכנין יהיה החשבון הזה קל עליך לראיית החדש לפי שתשעה ועשרים יום גמורים מליל הראיה עד ליל הראיה של חדש הבא וכן בכל חדש וחדש אין פחות מתשעה ועשרים יום לא יותר שאין חפצנו בכל אלו החשבונות אלא לדעת הראיה בלבד וכן מליל הראיה של חדש זה עד ליל הראיה לאותו החדש לשנה הבאה

CAPUT XII.

§. I. Cursus solis æquabilis, qui idem medius appellatur, uno die, hoc est, viginti quatuor horis, conficit undesexaginta partes, & secundas octo: character est 59. 8. Idem igitur diebus decem conficit novem gradus, unam & quinquaginta partes, & secundas tres supra viginti: character est 9. 51. 23. Itaque centum lustrat diebus gradus nonaginta octo, partes tres supra triginta, & tres & quinquaginta secundas: character est 98. 33. 53. Unde cognoscitur futurum esse, ut si, quoad fieri possit, de spatio quod idem motus conficit mille diebus, subducas ita, ut a nobis explicatum est, gradus trecentos & sexaginta, reliqui fiant quinque gradus, & sexaginta, & ducenti, partes autem octo & triginta, & quinquaginta secundæ: character est 265. 38. 50. Jam ex eo spatio, quod motus hic perlustrat decem millibus dierum, si detrahas quoad fieri possit, trecenos & sexagenos gradus, reliqui fient sex gradus & triginta & centum, duodetriginta partes, & viginti secundæ: character est 136. 28. 20. Atque isto modo cognosces rationem motus hujus ad quem volueris cunque dierum numerum. Jam si cursum medium bidui, tridui, quatridui ad decimum usque diem characteribus ita mandari velis, id tute facias ipse licet: Itemque si cursum medium dierum viginti, triginta, quadraginta, usque ad centesimum cupias notari characteribus. Explicata enim atque explorata ratio est, ubi cursum medium unius diei notum habeas. Consentaneum est autem illud cognitum & comprehensum animo habere, medius ille solis motus quid intervalli perlustret novem & viginti dierum spatio, quid trecentis & quatuor supra quinquaginta diebus, quibus efficitur annus ille lunaris, cujus sunt ordine dispositi menses, qui annus adeo ordinatus dicitur. Hos enim cursus medios qui rite cognorit, is facile rationes illas perceperit, ex quibus dilucide perspiciatur, luna nova quando se aperiat. Nam a nocte mensis ea, qua primum luna nova se aperit, ad proximi mensis illam noctem qua rursus aperiatur luna nova, dies toti intercedunt viginti novem. Nec omnino contigit unquam, ut plures, paucioresve intersint dies solidi. Atqui hoc unum est, quod hisce rationibus quærimus, luna videlicet nascens quando primum aperiatur. Tum

שנה סדורה או שנה ויום אחד וכן בכל שנה ושנה ומהלך השמש האמצעי לתשעה ועשרים יום שמנה ועשרים מעלות וחמשה ושלשים חלקים ושניה אחת סימנן כ״ח לה״א ומהלכה לשנה סדורה שלש מאות ושמנה וארבעים מעלות וחמשה וחמשים חלקים וחמש עשרה שניות סימנן שמ״ח נה״טו.

נקודה אחת יש בגלגל השמש וכן בשאר גלגלי השבעה כוכבים בעת שיהיה הכוכב בה יהיה גבוה מעל הארץ כל מאורו ואותה הנקודה של גלגל השמש ושאר הכוכבים חוץ מן הירח סובבת בשוה ומהלכה בכל שבעים שנה בקירוב מעלה אחת ונקודה זו היא הנקראת גובה השמש מהלכו בכל עשרה ימים שניה אחת וחצי שניה שהיא שלשים שלישיות נמצא מהלכו במאה יום חמש עשרה שניות ומהלכו באלף יום שני חלקים ושלשים שניות ומהלכו בעשרת אלפים יום חמשה ועשרים חלקים ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום ארבע שניות ועוד ומהלכו בשנה סדורה שלש וחמשים שניות כבר אמרנו שהעיקר שממנו התחלת חשבון זה הוא מתחלת ליל חמישי שיומו שלישי לחדש ניסן משנת שמנה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה ומקום השמש במהלכה האמצעי היה בעיקר הזה בשבע מעלות ושלשה חלקים ושנים ושלשים שניות ממזל טלה סימנן ז״ג ל״ב ומקום גובה השמש היה בעיקר זה בשש ועשרים מעלות חמשה וארבעים חלקים ושמנה שניות ממזל תאומים סימנן כ״ו מ״ה שמנה כשתרצה לידע מקום השמש במהלכה האמצעי בכל זמן שתרצה תקח מניין הימים שמתחלת יום העיקר עד היום שתרצה ותוציא מהלכה האמצעי באותן הימים מן הסימנין שהודיענו הוסף הכל על העקר ותקבץ

Tum ex quo certa quædam luna nova hoc anno aperiatur, uſque dum anno vertente luna nova aperiatur eadem, aut abit omnino tempus id, quod annum diximus ordinatum, aut uno die plus: atque eadem eſt annorum omnium ratio. Curſus igitur ſolis iſte medius novem & viginti diebus perluſtrat duodetriginta gradus, partes quinque & triginta, & ſecundam unam; character eſt 28. 35. 1. anno autem ordinato trecentos & quadraginta octo gradus, partes quinque & quinquaginta, atque decem & quinque ſecundas: character eſt 348. 55. 15.

Solis in orbe ſic, ut in reliquorum circulis planetarum, punctum eſt certum, quo cum planeta commearit, tam eſt remotus a terris, quam cum maxime. Et tanquam id, quod eſt in ſolis orbe, punctum, ita quod in cæteris planetarum (luna tamen excipitur) orbibus ineſt, æquabiliter movetur, atque annis ſeptuaginta unum fere gradum conficit. Atqui hoc punctum, quod idem ſolis altitudo nominatur, diebus decem ſemper unam & dimidiatam ſecundam conficit, quæ dimidia tertiæ ſunt triginta: diebus centum ſecundas quindecim: mille dierum partes duas, & ſecundas triginta: decem millibus dierum conficit quinque & viginti partes. Ex quo intelligitur idem punctum diebus viginti novem perluſtrare ſecundas quatuor & eo amplius: & anno illo ordinato ſecundas tres ſupra quinquaginta: Dictum a nobis ante eſt, hujuſce ratiocinii ſtirpem repeti ab ineunte nocte quinta hebdomadæ, & eadem tertia menſis Niſan, anni videlicet quater milleſimi, nongenteſimi, triceſimi octavi poſt conſtitutum mundum. Ad hujus ratiocinii principium iſtud confecerat motio ſolis media gradus ſeptenos, ternas partes, atque duas & triginta ſecundas ex ariete: character eſt 7. 3. 32. & hæc ſolis altitudo quæ vocatur, ſex & viginti gradus, inſuper partes quinque & quadraginta, & octo ſecundas e geminis: character eſt 26. 45. 8. Ergo ſi quando libeat ſcire ſol ubi ſit ſecundum motum medium, primo numerum dierum, qui a principio hujus ratiocinii uſque ad id tempus prætererint, notum eſſe neceſſe eſt, & converſionem ſolis mediam his diebus confectam, quam ex iis, quæ poſui, ſignis cognoſci licet, ſic addere ad ſtirpem hujus computationis, ut ſuo quæque partium genera generi conjungantur. Nam ubi converſionis ejus erit terminus, ibi tunc temporis ſol

על מין עם מינו והיוצא הוא מקום
שכיבש ובמהלכה האמצעי לאותו היום
מהצד הרי שרצינו לידע מקום השמש
האמצעי בתחלת ליל השבת שיומו
ארבעה עשר לחדש תמוז משנה זו שהיא
שנת העיקר מצאנו מניין הימים מיום
העיקר עד תחלת היום זה שאנו רוצים
לידע מקום השמש בו מאה יום לקחנו
אמצע מהלכה למאה יום שהוא צ֞ח ל֞ג
נ֞ג והוספנו על העיקר שהוא ז֞ג ל֞ב יצא
מן החשבון מאה וחמש מעלות ושבעה
ושלשים חלקים וחמש ועשרים שניות סימניו
ק֞ה ז֞ל כ֞ה ונמצא מקומה במהלך אמצעי
רתחלת ליל זה במזל סרטן בחמש
עשרה מעלות בו ושבעה ושלשים חלקים
ממעלת שש עשרה והאמצעי שיצא
בחשבון זה פעמים יהיה בתחלת הלילה
בשוה או קודם שקיעת החמה בשעה
ודבר זה לא תחוש לו בשמש בחשבון
הראייה שהרי אנו משלימין קירוב זה
כשנחשוב לאמצע הירח ועל הדרך הזאת
תעשה תמיד לכל עת שתרצה ואפילו אחר
אלף שנים שתקבץ כל השארית ותוסיף
על העיקר יצא לך המקום האמצעי וכן
תעשה באמצע הירח ובאמצע כל כוכב
וכוכב מאחר שתדע מהלכו ביום אחד כמה
הוא ותדע העיקר שממנו תתחיל ותקבץ
מהלכו לכל השנים והימים שתרצה ותוסיף
על העיקר ויצא לך מקומו במהלך אמצעי
וכן תעשה בגובה השמש תוסיף מהלכו
באותם הימים או השנים על העיקר יצא
לך מקום גובה השמש לאותו היום שתרצה
וכן אם תרצה לעשות עיקר אחר שתתחיל
ממנו חוץ מעקר זה שהתחלנו ממנו בשנה

ſol ex curſu medio locum habebit. Placet autem rei adjungere exemplum. Si quæreretur, ubinam ex medio curſu ſol eſſet in anno primo hujus computationis, ineunte nocte Sabbathi, qui dies erat decimus & quartus menſis Tamuz, ſiquidem ab ſtirpe ad principium ejus diei, quo quæritur locus ſolis, intercedebant dies centum, curſus ſolis medius his centum diebus definitus ſumeretur, oporteret, nempe gradus octo & nonaginta, tres ſupra triginta partes, & ſecundæ tres & quinquaginta: quæ adderentur ad gradus ſeptenos, partes ternas, duas & triginta ſecundas Arietis, ubi ſol erat initio hujus computationis. Ex quibus una collectis ſumma fieret centum & quinque graduum, partium ſeptem & triginta, & ſecundarum viginti quinque: character eſt 105. 37. 25. Itaque prima illa nocte ſabbathica ſol ex medio curſu in Cancro exiſtebat, in ſeptima & triceſima parte gradus decimi & ſexti. Quod autem quotidianus ſolis curſus medius interdum prima nocte ipſa determinetur, interdum ante ſolis occaſum hora una, nonnunquam etiam tantundem poſt ſolis obitum, id omnino in exponendo motu ſolis, quatenus ad lunæ rationem pertinet, ne attingimus quidem. At in explicando medio lunæ curſu locus ille ſtudioſe tractabitur. Atque hujus motus inveſtigandi ratio ſemper eſt eadem: nam & mille poſt annos ſi ſubducendis & addendis ſpatiis excurſis reliquorum ſumma fiat, eamque adjungas ad eum locum, quem ſol ſecundum motum medium obtinebat in principio hujus ratiocinii, certo cognoſcas ubinam ſol tum motu illo medio feratur. Idem de lunæ motione media dicendum: idemque de cujuſque ſtellæ. Cum ejus quotidianam motionem mediam cognoveris quanta ſit, ſciaſque motionis ejus principium unde ducatur, poſt annos, aut dies tot, quot libuerit, certo comperias ea ubi feratur motione illa media, ſi curſum medium hiſce diebus aut annis confectum adjicias ad illum locum, qui ſtellæ erat ab initio. Eadem ratio in illa altitudine ſolis eſt. Si ad eum, ubi initio erat altitudo ſolis, locum addas & ſpatium diebus aut annis præteritis confectum, quovis die ſolis ubi ſit altitudo reperias. Si quis autem primum alicujus cycli aut ſæculi annum malit eſſe hujus computationis caput, quam eum annum, qui fuit a nobis propoſitus, datur illi eligendi optio. Atque caput iſtuc ſive id antecedat, ſive multis annis ſubſequatur hoc,

זו כדי שיהיה אותו עיקר בתחלת שנת מחזור ידוע או בתחלת מאה מן המאות הרשות בידך ואם תרצה להיות העיקר שתתחיל ממנו משנים שעברו קודם עיקר זה או לאחר כמה שנים מעיקר זה הדרך ידועה כיצד היא הדרך כבר ידעת מהלך השמש לשנה סדורה ומהלכה לתשעה ועשרים יום ומהלכה ליום אחד ודבר ידוע שהשנה שחדשיה שלימים היא יתרה על הסדורה יום אחד והשנה שחדשיה חסרין היא חסרה מן הסדורה יום אחד והשנה המעוברת אם יהיו חדשיה כסדרן תהיה יתרה על השנה הסדורה שלשים יום ואם יהיו חדשיה שלמים היא יתירה על הסדור אחד ושלשים יום ואם היו חדשיה חסרין היא יתירה על הסדורה תשעה ועשרים יום ומאחר שכל הדברים האלו ידועים תוציא מהלך אמצע השמש לכל השנים והימים שתרצה ותוסיף על העיקר שעשינו יצא לך אמצעה ליום שתרצה משנים הבאות ותעשה אותו היום עיקר או תגרע האמצע שהוצאת מן העיקר שעשינו יצא לך העיקר ליום שתרצה משנים שעברו ותעשה אותו אמצע העיקר וכזה תעשה באמצע הירח ושאר הכבבים אם יהיו ידועים לך וכבר נתבאר לך מכלל דברינו שכשם שתדע אמצע השמש לכל יום שתרצה מימים הבאים כך תדע אמצעה לכל יום שתרצה מימים שעברו.

פרק שלשה עשר

א אם תרצה לידע מקום השמש האמתי בכל יום שתרצה תוציא תחלה מקומה האמצעי לאותו היום על הדרך שבארנו ותוציא מקום גובה השמש ותגרע מקום גובה השמש ממקום השמש האמצעי הוא הנקרא מסלול השמש.

ב ותראה כמה מעלות הוא מסלול השמש אם היה המסלול פחות ממאה ושמנים מעלות תגרע מנת המסלול ממקום השמש האמצעי ואם היה המסלול יותר על מאה ושמנים מעלות עד שלש מאות וששים תוסיף מנת המסלול על מקום השמש האמצעי ומה שיהיה אחר

hoc, quod est a nobis, perspicuum est quid oporteat fieri. Namque explicatum est, quem cursum sol definiat ordinato anno toto, quem diebus novem & viginti, quem denique die uno. Demonstratum est etiam annum, cujus sint pleni menses, uno die esse longiorem eo, qui ordinatus nominatur: annum autem illum, qui completur mensibus cavis, uno die minorem esse, quam ordinatum. Jam de anno intercalari, illum, si menses ejus sint ordine dispositi, majorem esse anno communi & eodem ordinato diebus triginta: sin autem illius sint pleni menses, fore, ut ordinatum annum communem superet diebus uno & triginta: cum vero habeat menses cavos, eundem novem & viginti diebus esse majorem anno illo ordinato. Quibus rebus perspectis & cognitis, facile est solis investigare ac consequi cursum medium in quot visum fuerit dies aut annos: quem cum addideris ad id, unde nos hujus ratiocinii stirpem repetiimus, cursum medium solis cognoveris ad quem volueris annum & diem stirpem nostram subsequentem, quem tu diem feceris computationis principium. Hunc autem si detraxeris huic eidem, unde nos computationis duximus initium, medium solis cursum compertum habueris in quem libuerit aut annum, aut diem stirpem nostram antecedentem, a quo tu die exordium computationis ceperis. Et quæ in medio cursu solis, eadem est tenenda ratio in lunæ ac reliquorum notorum siderum motu medio. Ac de solis quidem medio cursu quærendo cum in diem venientem, tum in præteritum satis dictum est.

CAPUT XIII.

§. I. Sequitur, ut agamus de solis cursu vero: hunc quovis die tibi cognitum esse velis, primum in diem eundem ita, ut exposuimus, solis investiges cursum medium: deinde solis etiam altitudinem: tum hanc subducas e medio solis cursu, ex quo quod reliquum fuerit, id *propria solis via* dicitur.

§. II. Porro videndum est hæc *propria solis via* quot sit graduum. Nam si pauciorum est, quam centum & octoginta, e confecto medio solis cursu subducenda est etiam hujus *propriæ viæ* portio: sin autem plurium est, usque dum trecentorum & sexaginta sit graduum, ad solis confectum cursum medium portio hujus viæ propriæ addatur, necesse est. Quibus ita subductis aut addi-

שתוסיף עליו או תגרע ממנו הוא המקום האמתי.

ג ודע שאם יהיה המסלול מאה ושמנים בשוה או שלש מאות וששים בשוה אין לו מנה אלא יהיה המקום האמצעי הוא המקום האמתי.

ד וכמה היא מנת המסלול אם יהיה המסלול עשר מעלות תהיה מנתו עשרים חלקים ואם יהיה עשרים מעלות תהיה מנתו ארבעים חלקים ואם יהיה שלשים מעלות תהיה מנתו שמנה וחמשים חלקים ואם יהיה ארבעים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת וחמשה עשר חלקים ואם יהיה חמשים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה ועשרים חלקים ואם יהיה ששים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ואחד וארבעים חלקים ואם יהיה שבעים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ואחת וחמשים חלקים ואם יהיה שמנים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ושבעה וחמשים חלקים ואם יהיה תשעים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה וחמשים חלקים ואם יהיה מאה מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ושמנה וחמשים חלקים ואם יהיה מאה ועשר תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וחמשים חלקים ואם יהיה מאה ועשרים תהיה מנתו מעלה אחת וחמשה וארבעים חלקים ואם יהיה מאה ושלשים תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה ושלשים חלקים ואם יהיה מאה וארבעים תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה עשר חלקים ואם יהיה מאה וחמשים תהיה מנתו מעלה אחת וחלק אחד ואם יהיה מאה וששים תהיה מנתו שנים וארבעים חלקים ואם יהיה מאה ושבעים תהיה מנתו אחד ועשרים חלקים ואם יהיה מאה ושמנים בשוה אין לו מנה כמו שבארנו אלא מקום השמש האמצעי הוא מקומה האמתי.

ה היה המסלול יותר על מאה ושמנים מעלות תגרע אותו משלש מאות וששים מעלות ותדע מנתו כיצד הרי שהיה המסלול מאתים מעלות תגרע אותו משלש מאות וששים תשאר מאה וששים מעלות וכבר הודענו שמנת מאה וששים מעלות שנים וארבעים חלקים וכן מנת המאתים שנים וארבעים חלקים.

ו וכן אם היה המסלול שלש מאות מעלות תגרע אותו משלש מאות וששים ישאר ששים וכבר ידעת שמנת ששים

additis, inde quod erit, ſolis erit curſus verus.

§. III. Tenendum eſt autem hanc ſolis viam propriam, cum ſit aut ipſorum centum & octoginta, aut trecentorum & ſexaginta graduum, portione tum omnino carere, atque ſolis eundem eſſe curſum verum, & medium.

§. IV. At propriæ hujuſce viæ portio quænam eſt illa tandem? Nimirum ſi gradus occupat decem, portio ejus eſt viginti partes: ſi occupat viginti, portio eſt partes quadragenæ: ſi triginta, portio eſt partes octo & quinquaginta: ſi quadraginta, pro portione debetur gradus unus, & partes quindecim: ſi quinquaginta, gradus unus, & novem & viginti partes pro portione debentur: ſi ſexaginta, portio erit gradus unus, & partes una & quadraginta: ſi ſeptuaginta, erit portio gradus unus, atque una & quinquaginta partes: ſi octoginta, portio erit gradus unus, & partes ſeptem & quinquaginta: ſi nonaginta, portio erit gradus unus, & undeſexaginta partes: ſi centum, gradus unus, & octo ac quinquaginta partes erit portio: ſi centum & decem, portio gradus unus erit, & partes tres ac quinquaginta: ſi centum & viginti, portio gradus unus, ac quinque & quadraginta partes erit: ſi centum & triginta, portio gradus item unus erit, atque partes tres & triginta: ſi centum & quadraginta, erit portio gradus unus, & partes undeviginti: ſi centum & quinquaginta, portio gradus unus, & una pars erit: ſi centum & ſexaginta, portio erit duæ & quadraginta partes: ſi centum & ſeptuaginta, portio erit partes viginti una: ſin autem centum & octoginta ipſos occupat gradus, portio, ſicut docuimus, erit omnino nulla: ſed curſus medius ſolis erit idem, atque verus.

§. V. Cum vero via iſta propria ſit longior gradibus centum & octoginta, tum illius longitudo tota detrahetur e trecentis & ſexaginta gradibus, atque ejus portio cognoſcetur: ut ſi iſta propria via graduum ſit ducentorum, hos e trecentis & ſexaginta ſubduci gradibus oporteat, unde reliqui fiant gradus centum & ſexaginta, quorum, ut ante diximus, portio eſt partes duæ & quadraginta: eadem eſt igitur & ducentorum graduum portio.

§. VI. Similiter ſit propria via iſta trecentorum graduum, hi ſubducentur de gradibus trecentis & ſexaginta: reſtabunt ſexaginta, quorum quidem jam cognoviſti portionem eſſe gradum unum, & unam

מעלות מעלה אחת ואחד וארבעים חלקים וכן אם היא מנת השלש מאות מעלות ועל דרך זו בכל מניין ומניין.

ז הרי שהיה המסלול חמש וששים מעלות וכבר ידענו שמנת הששים היא מעלה אחת ואחד וארבעים חלק ומנת השבעים היא מעלה אחת ואחד וחמשים חלק נמצא בין שתי המנות עשרה חלקים ולפי חשבון המעלות יהיה לכל מעלה חלק אחד ויהיה מנת המסלול שהוא חמש וששים מעלה אחת ושש וארבעים חלקים.

ח וכן אילו היה המסלול שבע וששים היתה מנתו מעלה אחת ושמנה וארבעים חלקים ועל דרך זו תעשה בכל מסלול שיהיה במניינו אחדים עם העשרות בין בחשבון השמש בין בחשבונות הירח.

ט כיצד הרי שרצינו לידע מקום השמש האמתי בתחלת ליל השבת ארבע עשר יום לחדש תמוז משנה זו תוציא אמצע השמש תחלה לעת הזאת ומימנו קה׳ לז׳ כה׳ כמו שבארנו ותוציא מקום גובה השמש לעת הזאת יצא לך סימנו פו׳ מה׳ כג׳ ותגרע מקום הגובה מן האמצעי יצא לך המסלול שמנה עשר מעלות ושנים וחמשים חלקים ושתי שניות סימנם יח׳ נב׳ שנים ואל תקפיד בכל מסלול על החלקים אלא אם יהיו פחות משלשים אל תפנה אליהם ואם היו שלשים או יותר תחשב מעלה אחת ותוסיף אותה על מנין מעלות המסלול לפיכך יהיה מסלול זה תשע עשרה מעלות ותהיה מנתו על הדרך שבארנו שמנה ושלשים חלקים.

י ולפי שהמסלול הזה היה פחות ממאה ושמנים תגרע המנה שהיא שמנה ושלשים חלקים מאמצע השמש ישאר מאה וארבע מעלות ותשעה וחמשים חלקים וחמש ועשרים שניות סימנם קד׳ נט׳ כה׳ ונמצא

& unam & quadraginta partes, quæ eadem trecentorum etiam est portio graduum. Eadem est ratio in reliquis numeris tenenda.

§. VII. Jam si via illa propria quinque & sexaginta sit graduum, quoniam portio sexaginta graduum gradus est unus, & una & quadraginta partes: septuaginta vero graduum portio est gradus unus & una & quinquaginta partes: tum illæ portiones duæ differunt inter se partibus decem, consequens est, ut unusquisque gradus pro rata portione partem unam habeat: ex quo id efficitur, portionem propriæ viæ ejus, quæ gradus obtinet quinque & sexaginta, esse gradum unum, & partes sex & quadraginta.

§. VIII. Ergo illius, quæ gradus obtineat septem & sexaginta, propriæ viæ portio erit gradus unus, & partes octo & quadraginta. Atque idem erit modus servandus in omni ejusmodi via, cum graduum decadibus unitates erunt adjuncti, cum in solis, tum in ratione lunæ.

§. IX. Harum rerum exemplum ejusmodi ponatur. Si quis solis investiget cursum verum qualis esset primo nostro ratiocinii hujus anno, prima nocte sabbathica, quæ erat quarta decima mensis Tamuz, prius idem quærat qualis esset tum cursus solis medius, quem cum, sicut ostendimus, compererit centum & quinque graduum fuisse, partiumque septem & triginta, ac quinque & viginti secundarum, solis etiam quærat altitudinem: nempe reperietur ea fuisse sex & octoginta graduum, partium quinque & quadraginta, & secundarum trium & viginti: tum subducat hanc altitudinem ex solis cursu medio, relinquetur via duodeviginti graduum, partium duarum & quinquaginta, & duarum etiam secundarum: character est 18. 52. 2. Verum in omni hujusmodi via nunquam partium habetur ratio, cum sint pauciores quam triginta: & triginta si colligantur, vel plures, pro gradu uno putantur, isque cæteris viæ gradibus additur: qua ratione via hæc erit graduum undeviginti: unde fit, ut illius sit portio sic, ut diximus, partes duodequadraginta.

§. X. Atque hæc via cum sit minor gradibus centum & octoginta, nimirum oportet partes duodequadraginta portionem ejus ex solis medio cursu detrahi. Itaque ex eodem relinquentur gradus centum & quatuor, undesexaginta partes, & secundæ viginti quinque: character est 104. 59. 25. Ergo prima illa nocte

מקום השמש האמיתי בתחלת ליל זה במזל סרטן בחמש עשרה מעלות בו פחות ל״ה שניות ואל תפנה אל השניות כלל לא במקום השמש ולא במקום הירח ולא בשאר חשבונות הראיה אלא חקור על החלקים בלבד ואם יהיו השניות קרוב לשלשים עשה אותם חלק אחר והוסיפו על החלקים.

יא ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתרצה תדע יום התקופה האמתי כל תקופה שתרצה בין תקופות הבאות אחר עיקר זה שממנו התחלנו בין תקופות שעברו משנים קדמוניות.

פרק ארבעה עשר

א הירח שני מהלכים אמצעיים יש לו הירח עצמו מסבב בגלגל קטן שאינו מקיף את העולם כולו ומהלכו האמצעי באותו הגלגל הקטן נקרא אמצעי המסלול והגלגל הקטן עצמו מסבב בגלגל גדול המקיף את העולם ובמהלך אמצעי זה של גלגל הקטן באותו הגלגל הגדול המקיף את העולם הוא הנקרא אמצע הירח ביום אחד שלש עשרה מעלות ועשרה חלקים וחמש ושלשים שניות סימנם י״ג יל״ה.

ב נמצא מהלכו בעשרה ימים מאה ואחת ושלשים מעלות וחמשה וארבעים חלקים וחמשים שניות סימנם קל״א מ״ה נ ונמצא שארית מהלכו במאה יום מאתים ושבע שלשים מעלות ושמנה ושלשים חלקים ושלש ועשרים שניות סימנם רל״ז ל״ח כ״ג ונמצא שארית מהלכו אלף יום מאתים ושש עשרה מעלות ושלשה ועשרים חלקים וחמשים שניות סימנם רי״ו כ״ג נ ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום שלש מעלות ושמנה וחמשים חלקים ועשרים שניות סימנם ג׳ נ״ג ח״כ ונמצא שארית מהלכו בתשעה ועשרים יום שתים ועשרים מעלות וששה חלקים ושש וחמשים שניות סימנם כ״ב ו׳ נ״ו ונמצא שארית מהלכו בשנת סדורה שלש מאות וארבעה וארבעים מעלות וששה ועשרים

nocte Sabbathica verus solis cursus e Cancro confecerat gradus quindecim, quinque & triginta secundis minus: sed & in exquirendo solis & lunæ cursu vero, & in reliquis calculis ad eorum cognitionem ducentibus habenda ratio est non secundarum, sed partium: nisi secundas fere triginta colligas, quæ pro parte una sunt ducendæ, atque in earum ponendæ numero.

§. XI. Solis igitur cum liceat cursum verum cognoscere qualis sit quolibet tempore, facile est quorumcunque anni cardinum investigare horam ipsam sive subsequentium stirpem hanc, ex qua nos exordium hujus ratiocinii duximus, sive multis annis antecedentium.

CAPUT XIV.

§. I. Luna medios cursus definit duos. Nam ipsa exiguo in orbe convertitur, qui quidem orbis non globum terrenum complexu suo coercet & continet omnem, ejusque in eo orbe cursus medius, viæ cursus medius esse dicitur: exiguus enim hic orbis & ipse movetur etiam in orbe majore, qui terram complectitur totam. Atque hujus orbis exigui majore illum circulum conficientis motio media ea est, quam lunæ medium cursum vocitent. Hic igitur lunæ cursus medius singulis diebus conficit gradus decem & tres, atque decem partes, & secundas quinque & triginta: character est 13. 10. 35.

§. II. Igitur diebus decem conficit centum atque unum & triginta gradus, partes quinque & quadraginta, quinquaginta secundas: character est 131. 45. 50. Ita diebus centum id spatii conficit, ut ex eo si subducantur, quoad ejus fieri possit, gradus trecenti & sexaginta, restent septem gradus, & triginta, & ducenti, partes duodequadraginta, tres & viginti secundæ: character est 237. 38. 23. Quod igitur spatium conficit mille dierum, ex eo si similis fiat detractio, remanebunt gradus quidem ducenti decem & sex; partes vero tres supra viginti, & secundæ quinquaginta: character est 216. 23. 50. Itaque si fiat detractio hæc eadem ex spatio decem millibus dierum confecto, supererunt gradus tres, (*a*) tres & quinquaginta partes, secundæ viginti: character est 3. 53. 20. Jam si fiat detractio eadem ex spatio, quod novem & viginti diebus conficit, superabunt duo & viginti gradus, partes sex, & quinquaginta sex secundæ: character est 22. 6. 56. Et quod anno illo ordinato conficit

חלקים ושלש וארבעים שניות סימן להם שמ״ו כ״ו מ״ג ועל דרך זו תכפול לכל מניין ימים או שנים שתרצה.

ג ומהלך אמצע המסלול ביום אחד שלש עשרה מעלות ושלשה חלקים וארבע וחמשים שניות סימנם י״ג נג״ד נמצא מהלכו בעשרה ימים מאה ושלשים מעלות תשעה ושלשים חלקים בלא שניות סימנם ק״ל ל״ט ונמצא שארית מהלכו במאה יום מאתים ושש ועשרים מעלות ותשעה ועשרים חלקים ושלש וחמשים שניות סימנם רכ״ו כ״ט נ״ג ונמצא שארית מהלכו באלף יום מאה וארבע מעלות ושמנה וחמשים חלקים וחמשים שניות סימנם ק״ד נח״נ ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום שלש מאות ותשע ועשרים מעלות ושמנה וארבעים חלקים ועשרים שניות סימנם שכ״ט מח״כ ונמצא שארית מהלכו בתשעה ועשרים יום שמנה ועשרה מעלות ושלשה וחמשים חלקים וארבע שניות סימנם י״ח נג״ד.

ד ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה שלש מאות וחמש מעלות ושלש עשרה שניות בלא חלקים סימנם ש״ה י״ג מקום אמצע הירח היה בתחלת ליל חמישי שהוא העיקרה לחשבונות אלו במזל שור מעלה אחת וארבעה עשר חלקים מ״ג שניות סימנם אחד י״ד מ״ג ואמצע המסלול היה בעיקר זה ארבע ושמנים מעלות ושמנה ועשרים חלקים ושתים וארבעים שניות סימנם פ״ד כ״ח מ״ב מאחר שתדע מהלך אמצע הירח והאמצע שהוא העיקר שעליו תוסיף תדע מקום אמצע הירח בכל יום שתרצה על דרך שעשית באמצע השמש ואחר שתוציא אמצע הירח לתחלת הלילה שתרצה התבונן בשמש ודע באי זה מזל הוא.

ה אם היתה השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה תניח אמצע הירח

ficit spatium, ejus, cum fuerit facta detractio, reliquæ erunt gradus trecenti ac quatuor & quadraginta, partes sex & viginti, secundæ tres & quadraginta: character est 344. 26. 43. Similis est reliquorum numerorum ratio.

§. III. Jam viæ cursus medius uno die conficit decem & tres gradus, atque tres partes, ac secundas quatuor & quinquaginta: character est 13. 3. 54. decem vero diebus centum & triginta gradus, partes undequadraginta, secundis omnino nullis adjunctis: character est 130. 39. diebus igitur centum id spatium percurrit, ex quo si subducuntur, quoad fieri possit, gradus trecenti & sexaginta, supererunt ducenti & sex supra viginti gradus, partes novem & viginti, tres & quinquaginta secundæ: character est 226. 29. 53. Idem si fiat in spatio per mille dierum confecto, superabunt gradus centum & quatuor, octo & quinquaginta partes, & secundæ quinquaginta: character est 104. 58. 50. similiter si fiat in spatio decem millibus dierum confecto, gradus trecenti & viginti novem, partes duodequinquaginta, secundæ viginti erunt reliquæ: character est 329. 48. 20. Idemque si fiat in spatio per viginti novem dies confecto, remanebunt gradus duodeviginti, partes tres & quinquaginta, secundæ quatuor: character est 18. 53. 4.

§. IV. Quod si similiter facias in spatio, quod idem cursus anno conficit ordinato, reliqui gradus trecenti quinque erunt, decem & tres secundæ, nullis adjunctis partibus: character est 305. 13. Atque ineunte quinta hebdomadæ nocte illa, quod secundum nos quidem harum rationum caput est, lunæ cursus medius perlustraverat gradum unum, partes decem & quatuor, atque secundas quadraginta tres e Tauro; character est 1. 14. 43. Eadem horæ viæ cursus medius gradus lustraverat quatuor & octoginta, duodetriginta partes, & quadraginta duas secundas: character est 84. 28. 42. Ut autem medium lunæ cursum cognoveris, & noveris is qualis fuerit id temporis, a quo ratiocinii ducitur exordium, cui cursum medium postea confectum oportet addi, sane quovis die lunæ cursus medius qui sit, scire licet eadem ratione ac via, qua solis ipsius. Ac cum pervestigaris ac cognoveris qui sit lunæ cursus medius prima nocte, tum etiam animum advertas ad solem, ut in quo sit signo teneas.

§. V. Nam ex quo sol discedit a mediis Piscibus, usque dum ad medium Arie-

כמורת שהוא ואם תהיה השמש מחצי טלה עד תחלת מזל תאומים תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים ואם תהיה השמש מתחלת מזל תאומים עד תחלת מזל אריה תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים ואם תהיה השמש מתחלת מזל אריה עד חצי מזל בתולה תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים ואם תהיה השמש מחצי מזל בתולה עד חצי מאזנים הנח אמצע הירח כמורת שהוא ואם תהיה השמש מחצי מאזנים עד תחלת מזל קשת תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים ואם תהיה השמש מתחלת מזל קשת עד תחלת מזל דלי תגרע מאמצע הירח שלשים חלקים ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי דגים תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים.

ו ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו או תניח אותו כמורת שהוא הוא אמצע הירח לאחר שקיעת החמה בכמו שליש שעה באותו הזמן שתוציא האמצע לו וזה הוא הנקרא אמצע הירח לשעת הראייה.

Arietem pervenerit, lunæ curſum medium ſic, ut eſt, reliqueris: dum autem ab Ariete medio commearit ad ingreſſionem Geminorum, addendæ ſunt ad lunæ curſum medium quindecim partes: dum ab introitu Geminorum ad Leonis commearit introitum idem addes: dum ab introitu Leonis ad mediam Virginem feratur, addes tantundem: dum a media Virgine ad dimidiam Libram volvitur, rurſus lunæ curſum medium relinques ita, ut eſt; dum vero a dimidia Libra ad Sagittarii volvitur introitum, oportet ex lunæ curſu medio quindecim partes eximi; dum ab Sagittarii fertur introitu ad ingreſſionem Aquarii, oportet medio e lunæ curſu partes eximi triginta: & dum ab ingreſſione Aquarii ad dimidios Piſces fertur, oportet quindecim eximi partes e lunæ curſu medio.

§. VI. Poſtquam autem lunæ curſum medium ita vel auxeris, vel minueris, vel in ſuo ſtatu conſervaris, eum habueris ut eſt eo die, in quem inquiris, tertia fere horæ parte poſt ſolis obitum. *Hinc* illum dicunt eſſe curſum lunæ medium ad horam contemplandæ lunæ.

NOTÆ IN CAPUT DECIMUMQUARTUM.

(a) *Tres & quinquaginta*. Omnes editiones habent octo & quinquaginta: ſed numerus conveniens eſt *tres*.

פרק חמשה עשר

א אם תרצה לידע מקום הירח האמתי בכל יום שתרצה תוציא תחלה אמצע הירח לשעת הראייה לאותו הלילה שתרצה וכן תוציא אמצע המסלול ואמצע השמש לאותה העת ותגרע אמצע השמש מאמצע הירח והנשאר תכפול אותו וזהו הנקרא מרחק הכפול.

ב וכבר הודענו שלא באנו בכל אלו החשבונות שעשינו בפרקים אלו אלא לדעת ראיית הירח ולעולם אי אפשר שיהיה מרחק זה הכפול בליל הראיה שיראה בה הירח אלא מחמש מעלות עד שתים וששים מעלות ואי אפשר שיוסיף על זה ולא יגרע ממנו.

ג והואיל והדבר כן התבונן במרחק זה הכפול אם יהיה המרחק הכפול חמש מעלות או קרוב לחמש אין חוששין

CAPUT XV.

§. I. Si quis igitur quo libuerit die lunæ curſum verum ſcire expetit qui ſit, primum quærat eodem illo die ſub horam contemplandæ lunæ qualis ejuſdem ſit curſus medius; item & qualis ſit viæ curſus medius: tum etiam ſolis curſus medius quis ſit id temporis: poſtea ſolis curſum medium e medio lunæ curſu ſubducat, & quod ſuperaverit, duplicet. Atque id a duplicando *diſtantia duplicata* nominatur.

§. II. Quas vero rationes capitibus iſtis complector, his ego, ſicut jam demonſtravi, nihil aliud effici volo, niſi ut lunæ ratio explorate cognoſcatur. Hæc igitur *duplicata diſtantia* nunquam fieri poteſt, ut qua nocte luna ſe aperiat, atque oculis percipi poſſit, aut graduum ſit pauciorum quinque, aut plurium, quam duorum & ſexaginta.

§. III. Quæ cum ita ſint, animum adverteris ad duplicatam hanc diſtantiam. Nam ſi graduum eſt omnino quinque, aut aliquanto major, nihil prorſus addi neceſſe eſt: verum ut gra-

לתוספת ולא תוסף כלום ואם יהיה המרחק הכפול משש מעלות עד אחת עשרה מעלות תוסיף על אמצע המסלול מעלה אחת ואם יהיה מרחק הכפול משתים עשרה מעלות עד שמנה עשרה מעלות תוסיף על אמצע המסלול שתי מעלות ואם יהיה המרחק הכפול מתשע עשרה מעלות עד ארבע ועשרים מעלות תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות ואם יהיה המרחק הכפול מחמש ועשרים מעלות עד אחת ושלשים מעלות תוסיף על אמצע המסלול ארבע מעלות ואם יהיה המרחק הכפול מתשע ושלשים מעלות עד חמש וארבעים מעלות תוסיף על אמצע המסלול שש מעלות ואם יהיה המרחק הכפול משש וארבעים מעלות עד אחת וחמשים מעלות תוסיף על אמצע המסלול שבע מעלות ואם יהיה המרחק הכפול משנים וחמשים מעלות עד תשעה וחמשים מעלות תוסיף על אמצע המסלול שמנה מעלות ואם יהיה המרחק הכפול מששים מעלות עד שלשה וששים מעלות תוסיף על אמצע המסלול תשע מעלות ומה שיהיה אמצע המסלול אחר שתוסיף עליו מעלות אלו הוא הנקרא מסלול הנכון.

ד ואחר כך תראה כמה מעלות הוא המסלול הנכון אם היה פחות ממאה ושמנים מעלות תגרע מנת המסלול הזה הנכון מאמצע הירח לשעת הראייה ואם היה המסלול הנכון יתר על מאה ושמנים מעלות עד שלש מאות וששים תוסיף מנת זה המסלול הנכון על אמצע הירח לשעת הראייה ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו הוא מקום הירח האמתי לשעת הראייה.

ה ודע שאם יהיה המסלול הנכון מאה ושמנים בשוה או שלש מאות וששים בשוה אין לו מנה אלא אם יהיה מקום הירח האמצעי לשעת הראייה הוא מקום האמתי.

ו וכמה הוא מנת המסלול אם יהיה המסלול הנכון עשר מעלות תהיה מנתו חמשים חלקים ואם יהיה המסלול הנכון עשרים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ושמנה ושלשים חלקים ואם

dus obtinet sex, quoad compleat undecim, ad medium illum viæ cursum adjungi gradum unum opus est: ut enim gradus obtinet duodecim, quoad compleat duodeviginti, ad medium illum viæ cursum binos oportet addi gradus: ut est graduum undeviginti, quoad compleat quatuor & viginti, ad ejusdem viæ cursum medium additos oportet gradus tres; ut est viginti quinque graduum, quoad compleat unum & triginta, ad eundem viæ cursum medium gradus addentur quatuor: ut est duorum & triginta, quoad compleat duodequadraginta, ad eundem viæ cursum medium oportet addi gradus quinque: ut est undequadraginta, quoad compleat quinque & quadraginta, ad ejusdem viæ cursum medium sex oportet addi gradus: ut est graduum sex & quadraginta, quoad compleat unum & quinquaginta, ad viæ cursum medium septem oportet addi gradus: ut est duorum & quinquaginta, quoad compleat undesexaginta, ad viæ cursum medium gradus oportet addantur octo: ut est sexagenorum, quoad tres & sexaginta compleat, ad viæ cursum medium gradus novem addantur, necesse est. Atque hisce gradibus cum est amplificatus viæ cursus medius, tum *concinna via* dicitur.

§. IV. Tum vero videndum est, via illa concinna quem graduum numerum contineat: etenim ea cum habeat pauciores, quam centum & octoginta gradus, ejus quidem portio de lunæ cursu medio, ut est sub horam contemplandæ lunæ, subducenda est: Contra si hos magnitudine superet, quoad compleat gradus trecentos & sexaginta, portio ejus est addenda medium ad lunæ cursum, eum, qui est sub horam contemplandæ lunæ: Quo vel addito, vel detracto lunæ medio cursui, cursus existet lunæ verus, is qui erit sub horam contemplandæ lunæ.

§. V. Atenim via concinna cum aut centum & octoginta, aut trecentorum & sexaginta ipsorum sit graduum, tum quidem ejus portio nulla est; sed sub horam contemplandæ lunæ (*a*) ut cursus medius, ita lunæ cursus verus sese habet.

§. VI. Sed hæc concinna via quam portionem habet tandem? Nimirum si graduum est denum, pro portione quinquaginta partes habet: si graduum est viginti, portio ejus est gradus unus, & duodequadraginta partes: si graduum est triginta, portio ejus est gradus duo, & quatuor atque viginti partes: si graduum

יהיה שלשים תהיה מנתו שתי מעלות וארבעה ועשרים חלקים ואם יהיה ארבעים תהיה מנתו שלש מעלות וששה חלקים ואם יהיה חמשים תהיה מנתו שלש מעלות וארבעה וארבעים חלקים ואם יהיה ששים תהיה מנתו ארבע מעלות וששה עשר חלקים ואם יהיה שבעים תהיה מנתו ארבע מעלות ואחד וארבעים חלקים ואם יהיה שמנים תהיה מנתו חמש מעלות ואם יהיה תשעים תהיה מנתו חמש מעלות וחמשה חלקים ואם יהיה מאה תהיה מנתו חמש מעלות ושמנה חלקים ואם יהיה מאה ועשר תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשים ותשעה חלקים ואם יהיה מאה ועשרים תהיה מנתו ארבע מעלות וארבעים חלקים ואם יהיה מאה ושלשים תהיה מנתו ארבע מעלות ואחד עשר חלקים ואם יהיה מאה וחמשים תהיה מנתו שלש מעלות ושמנה וארבעים חלקים ואם יהיה מאה וששים תהיה מנתו מעלה אחת וששה וחמשים חלקים ואם יהיה מאה ושבעים תהיה מנתו מעלה אחת תשעה וחמשים חלקים ואם יהיה מאה ושמנים בשוה אין לו מנה כמו שאמרנו אלא במקום הירח האמצעי הוא מקום האמתי.

ז ואם יהיה המסלול הנכון יתר על מאה ושמנים מעלות תגרע אותו משלש מאות וששים ותדע מנתו כדרך שעשיתה במסלול השמש וכן אם יהיו במניין המסלול אחדים עם העשרות תקח מן היתר שבין שתי המנות האחרים כדרך שבארנו במסלול השמש במנות שלו כך תעשה במסלול הנכון במנות שלו.

ח כיצד הרי שרצינו לידע מקום הירח האמתי בתחלת ליל ערב שבת שיומו שני לחדש אייר משנה זו שהיא שנת העיקר ומניין הימים הגמורים מתחלת ליל העיקר עד תחלת ליל זה שאנו רוצים לידע מקום הירח האמתי בו תשעה ועשרים יום תוציא אמצע השמש תחלת ליל זה יצא לך אמצעו חמש ושלשים מעלות ושמונה ושלשים חלקים ושלש ושלשים שניות סימנם לה̇ לח̇ לג̇ ותוציא אמצע

duum est quadraginta, portio ejus gradus erunt tres, & partes sex: si graduum est quinquaginta, portio ejus tres erunt gradus, & partes quadraginta quatuor: si sexaginta sit graduum, portio sit gradus quatuor, & partes decem & sex: si sit septuaginta graduum, erit portio gradus quatuor, atque partes una & quadraginta: si sit octoginta graduum, portio erit quinque gradus: si nonaginta sit graduum, portio erit quinque gradus, & totidem partes: si centum est graduum, portio sunt quinque gradus, & partes octo: si graduum est centum & decem, portio sunt gradus quatuor, & partes undesexaginta: si centum & viginti sit graduum, (*b*) portio erit gradus quatuor, & quadraginta partes: si centum & triginta graduum est, portio sit gradus quatuor, & partes undecim: si graduum est centum & quadraginta, portio est tres gradus, & partes tres supra triginta: si centum & quinquaginta graduum est, (*c*) portio erit gradus duo, & partes duodequinquaginta: si centum & sexaginta sit graduum, portio gradus unus erit, & partes sex & quinquaginta: si centum & septuaginta sit graduum, (*d*) erit portio quasi gradus unus, partes videlicet undesexaginta: si sit centum & octoginta stricte graduum, portio erit, ut ante dixi, nulla: sed verus lunæ cursus idem erit, qui medius.

§. VII. Jam si via concinna spatio centum & octoginta graduum sit major, tum illam de gradibus trecentis & sexaginta detraxeris, & ejus portionem noveris quæ sit, item, ut in via solis. Atque eadem illa via concinna si graduum decadibus adjunctas habeat unitates, unitatum portiones colligentur ex eo, quod duas inter decadum portiones intersit, discrimine. Namque portionum ratio in via concinna est eadem, quæ in via solis.

§. VIII. Quærat igitur aliquis cursum lunæ verum qui esset ineunte nocte sexta hebdomadæ, mensis Ijar secunda, præsente hoc anno, qui hujus ratiocinii caput est: omnino ab ineunte hujus ratiocinii nocte principe ad ejus, in quam lunæ motus verus exquiritur, noctis initium, ipsi dies sunt novem supra viginti: primum igitur cursus medius solis investigetur, quis tum esset: prodibit enim quinque & triginta graduum, partium duodequadraginta, atque trium & triginta secundarum: character est 35. 38. 33. Deinde vero sub horam contemplandæ lunæ quis id temporis esset lunæ cursus medius? is autem

הירח לשעת הראיה לעת זו יצא לך אמצעו שלש וחמשים מעלות וששה ושלשים חלקים ותשע ושלשים שניות סימנם נ״ג ל״ו ל״ט ותוציא אמצע המסלול לעת זו יצא לך אמצעו מאה ושלש מעלות ואחד ועשרים חלקים ושש וארבעים שניות סימנם ק״ג כ״א מ״ו תגרע אמצע השמש מאמצע הירח ישאר שבע עשרה מעלות ושמנה וחמשים חלקים ושש שניות והרי הוא המרחק תכפול אותו יצא לך המרחק הכפול חמש ושלשים מעלות ושש וחמשים חלקים ושתים עשרה שניות, סימנם ל״ה נ״ו י״ב לפיכך תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות כמו שהודענו ויצא לך המסלול הנכון מאה ושמנים מעלות ואחד ועשרים חלקים ואין מפקידין על החלקים במסלול כדרך שבארנו בשמש.

ט ובאנו לחקור על מנת זה המסלול הנכון שהוא מאה ושמנה נמצאת מנה שלו חמש מעלות וחלק אחד ולפי שהמסלול הנכון הירח פחות ממאה ושמנים תגרע המנה שהוא חמש מעלות וחלק אחד מן אמצע הירח ישאר שמנה וארבעים מעלות וחמשה ושלשים חלקים ותשע ושלשים שניות תעשה השניה חלק ותוסיף על החלקים ונמצא מקום הירח האמתי בשעה זו במזל שור בשמנה עשר מעלות וששה ושלשים חלקים ממעלת תשע עשרה סימנם י״ח ל״ו ועל דרך הזה תדע מקום הירח האמתי בכל עת ראיה שתרצה מתחלת שנה זו שהיא העיקר עד סוף העולם.

tem erat tunc ipsum graduum trium & quinquaginta, partium sex & triginta, & secundarum undequadraginta: character est 53. 36. 39. Tum etiam viæ cursus medius qualis esset? scilicet ille tunc erat centum & trium graduum, unius & viginti partium, & secundarum sex & quadraginta: quorum character est 103. 21. 46. Postea solis cursum medium de medio lunæ cursu detrahat: ita reliqui fient decem & septem gradus, duodesexaginta partes, & secundæ sex: quod spatium cum duplicaverit, habebit scilicet distantiam duplicatam triginta quinque graduum, sex & quinquaginta partium, & secundarum duodecim: quorum character est 35. 56. 12. Igitur ad viæ cursum medium, adjungenda est, ut exposui, portio quinque graduum; unde prodibit (e) via concinna centum & octo graduum, atque unius & viginti partium: partes autem in hujusmodi via, quemadmodum in explicando motu solis docuimus, nihil omnino curantur.

§. IX. Postremo, quærendum est de portione viæ concinnæ, quæ cum esset centum & octo graduum, portio ejus sit quinque gradus, & una pars: Quoniam vero via concinna pauciorum erat, quam centum & octoginta graduum, quinque gradus, & partem unam portionem ejus oportet de medio cursu lunæ detrahi: Itaque supererunt in eo cursu gradus duodequinquaginta, partes triginta quinque, & secundæ undequadraginta, quod pro parte perfecta habendum, & reliquis partibus annumerandum erit. Ergo cursus lunæ verus ad horam illam lustraverat e signo Tauri gradus duodeviginti, & triginta sex ex undevigesimo gradu partes: character est 18. 36. Eadem ratione sub quamlibet horam contemplandæ lunæ quis sit cursus lunæ verus investigaveris, atque id usque ab ineunte præsente anno, qui est nostri ratiocinii princeps ad infinitum tempus.

NOTÆ IN CAPUT DECIMUMQUINTUM.

(a) *Ut cursus medius*. In editione superiori extat אלא אם יהיה מקום: in posteriori autem editione correcte legitur אלא יהיה מקום.

(b) *Portio erit gradus quatuor, & quadraginta partes*. Hæc est lectio editionis superioris, & ea veritati consentanea: nam in editione recentiori mendose legitur, *& viginti partes*.

(c) *Portio erit gradus duo*. In omnibus editionibus, quas mihi videre contigit, legitur hic *gradus tres*; sed mendose: nam æquabilis, constans, & rata portionum ratio postulat *gradus duo*.

(d) *Erit portio quasi gradus unus, &c.* Hic enunciatio nostri scriptoris est sic satis ambigua: docet autem ratio portionum nullum gradum integrum; sed omnino partes undesexaginta tum ei pro rata portione fore.

(e) *Via concinna centum & octo graduum*. In superiori editione mendose hic legitur *centum & octoginta*: in inferiori vero editione legitur emendate *centum & octo*: quanquam & in illa ipsa editione superiori mendum hoc corrigitur initio articuli sequentis.

פרק ששה עשר

א העגולה שסובבת בה הירח תמיד היא נוטה מעל העגלה שסובבת בה השמש תמיד חציה נוטה לצפון וחציה נוטה לדרום ושתי נקודות יש בה זו כנגד זו שבהן פוגעות שתי העגולות בזו לפיכך כשיהיה הירח באחת משתיהן נמצא סובב בעגולה של שמש כנגד השמש בשוה ואם יצא הירח מאחת משתי הנקודות נמצא מהלך לצפון השמש או לדרומה הנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לצפון השמש היא הנקראת ראש והנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לדרום השמש היא הנקראת זנב ומהלך שוה יש לזה הראש שאין בו לא תוספת ולא גרעון והוא הולך במזלות אחרונות מטלה לדגים ומדגים לדלי וכן הוא סובב תמיד.

ב מהלך הראש האמצעי ביום אחד שלשה חלקים ואחד עשר שניות נמצא מהלכו בעשר ימים אחד ושלשים חלקים ושבע וארבעים שניות ונמצא מהלכו במאה יום חמש מעלות ושבעה עשר חלקים ושלש וארבעים שניות סימנם ה״ז מ״ג ונמצא מהלכו באלף יום שתים וחמשים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ועשר שניות סימנם נ״ב נ״ז ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום מאה ותשע וששים מעלות ואחד ושלשים חלקים וארבעים שניות סימנם קט״ס לא״מ ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום מעלה אחת ושנים ושלשים חלקים ותשע שניות וסימנם אחד לב״ט ונמצא מהלכו לשנה סדורה שמנה עשרה מעלות וארבעה וארבעים חלקים ושתים וארבעים שניות סימנם י״ח מ״ד מ״ב ואמצע הראש בתחלת ליל חמישי שהוא העיקר היה מאה ושמנים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ושמנה ועשרים שניות וסימנם ק״פ נ״ז כ״ח.

ג אם תרצה לידע מקום הראש בכל עת שתרצה תוציא אמצעם לאותו העת

CAPUT XVI.

§. I. Quem orbem cursus lunæ sempiternus conficit, is ab eo, quem sol perpetuo lustrat, sic est inflexus, ut ejus dimidia pars altera in septentrionem, altera vergat in meridiem. Sed in eo puncta sunt duo, alterum alterius e regione, ubi hi circuli duo sese contingant. Atque luna in horum uno cum existit, in solis orbe convertitur, atque adeo ipsi soli exadversum est: verum ab alterutro cum discedit, vel in septentrionem fertur, vel in meridiem. Punctum autem, unde luna cursum suum inflectere cœpit ad septentriones, id nominatur *Caput*, & id, ex quo ad meridiem declinat, *Caudam* nuncupant. Ac punctum illud *Caput* quod dicitur, motum habet certum & æquabilem, nullaque fit unquam in ipsius motu neque accessio, neque decessio. Id signorum orbem conficit retro contrario motu, atque sol: nam ab Ariete ad Pisces, & ad Aquarium a Piscibus convertitur: similis est ejus deinceps conversio.

§. II. Hujus igitur *Capitis* cursus medius uno die conficit tres partes, & secundas undecim: diebus igitur decem unam & triginta partes, & secundas septem & quadraginta: diebus centum gradus quinque, partes decem & septem, atque secundas tres & quadraginta: character est 5. 17. 43. dierum vero mille, gradus duos & quinquaginta, partes quinquaginta septem, & secundas decem: character est 52. 57. 10. Unde fit, ut si ex eo, quod decem millibus dierum conficit, spatio subducas, quoad fieri possit, trecentos & sexaginta gradus, reliqui fiant gradus centum & sexaginta novem, una & triginta partes, & secundæ quadraginta: character est 169. 31. 40. Jam diebus novem & viginti conficit gradum unum, partes duas & triginta, & secundas novem: character est 1. 32. 9. & anno ordinato gradus duodeviginti, partes quatuor & quadraginta, secundas duas & quadraginta: character est 18. 44. 42. Idem hic *Capitis* cursus medius ineunte illa nocte quinta hebdomadæ, quæ stirps est hujus ratiocinii, graduum erat centum & octoginta, partium septem & quinquaginta, & secundarum duoderriginta: character est 180. 57. 28.

§. III. In quamcunque horam scire velis Caput id quem definiverit cursum verum, oportet in eandem horam ejusdem

כדרך שתוציא אמצע השמש ואמצע הירח ותגרע האמצע משלש מאות וששים מעלות והנשאר הוא מקום הראש באותו העת וכנגדו לעולם יהיה מקום הזנב.

ד כיצד הרי שרצינו לידע מקום הראש לתחלת ליל ערב שבת שיומו שני לחדש אייר משנה זו שהיא שנת העיקר ומניין הימים הגמורים מתחלת ליל העיקר עד תחלת ליל זו שאנו רוצים לידע מקום הראש בו תשעה ועשרים יום.

ה תוציא אמצע הראש לעת הזאת על הדרך שידעת והוא שתוסיף מהלכו לתשעה ועשרים יום על העיקר יצא לך אמצע הראש מאה ושתים ושמנים מעלות ותשעה ועשרים חלקים ושבע ושלשים שניות סימנם קפ״ב כ״ט ל״ז תגרע אמצע זה משלש מאות וששים ישאר לך מאת ושבע ושבעים מעלות ושלשים חלקים ושלש ועשרים שניות סימנם קע״ז ל׳ כ״ג וזה הוא מקום הראש ואל תפנה אל השניות מקום הראש במזל בתולה בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים ומקום הזנב כנגדו במזל דגים בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים.

ו לעולם יהיה בין הראש ובין הזנב חצי גלגל בשוה לפיכך כל מזל שתמצא בו מקום הראש יהיה הזנב במזל שביעי ממנו בכמו מנין המעלות והחלקים בשוה אם יהיה הראש בעשר מעלות במזל פלוני יהיה הזנב בעשר מעלות ממזל שביעי ממנו.

ז ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הזנב ומקום הירח האמתי התבונן בשלשתן אם מצאת הירח עם הראש או עם הזנב במעלה אחת בחלק אחת תדע שאין הירח נוטה לא לצפון השמש ולא לדרומה ואם ראית מקום הירח לפני מקום הראש והוא הולך כנגד הזנב תדע שהירח נוטה לצפון השמש ואם היה הירח לפני מקום הזנב והרי הוא הולך כנגד הראש תדע שהירח נוטה לדרום השמש.

ח הנטיה שנוטה הירח לצפון השמש או לדרומה היא הנקראת רוחב הירח

dem curſum medium perveſtiges itidem, ut in ratione ſolis & lunæ: tum ut ejus curſum medium detrahas de gradibus trecentis & ſexaginta: Quod enim ſpatii reliquum erit, is erit ad horam illam curſus verus *Capitis*, cujus e regione *Cauda* ſemper erit.

§. IV. Si quis exempli cauſa quærat Capitis hujus quis eſſet curſus verus ineunte ſexta nocte hebdomadæ, quam conſequebatur dies menſis Ijar ſecundus eo anno, qui eſt hujus ratiocinii ſtirps: Omnino ab initio noctis ejus, quæ hujus ratiocinii princeps eſt, uſque ad primam illam noctem, qua de quæritur, dies ſunt viginti novem.

§. V. Capitis igitur hiſce diebus confectum curſum medium inveſtigabit eo, quo ſcit, modo: qui cum fuerit additus ei, quem idem Caput jam definierat ineunte illa hujus ratiocinii principe nocte, cognoſcet curſum medium Capitis eſſe duorum graduum, & octoginta, & centum, partium novem & viginti, & ſecundarum ſeptem & triginta: character eſt 182. 29. 37. Poſtea vero numerum hunc ſubducet e gradibus trecentis & ſexaginta. Itaque reliqui erunt ſeptem gradus & ſeptuaginta & centum, partes triginta, & ſecundæ tres & viginti: character eſt 177. 30. 23. Hic omnino Capitis erat tum curſus verus: verum ſecundarum nulla eſt ducenda ratio. Ex quo fit, ut id temporis Caput ſtatuatur e ſigno Virginis ſeptem & viginti gradus, & partes triginta confeciſſe, atque de Piſcibus e regione tantundem Cauda.

§. VI. Semper enim inter Caput & Caudam omnino dimidius interjectus eſt circulus: igitur ubi perveſtigaris ac cognoveris Caput in quo ſigno, quo ſigni gradu, quave parte ſit, intelliges Caudam in ſigni ab iſto ſeptimi eadem numero parte ineſſe; ut ſi Caput in gradu decimo certi cujuſdam ſigni ſitum eſt, erit Cauda item in gradu decimo ſigni ejus, quod eſt ab illo ſeptimum.

§. VII. Cognito Capitis, & Caudæ, lunæque curſu vero, ipſa inter ſe conferantur. Nam ſi luna gradum atque partem eandem obtineat, quam obtinet vel Caput, vel Cauda, luna neque ad ſeptentriones, nec ad meridiem curſum ſuum inflexit: ſin autem lunam cernas Caput antecedentem ſic, ut ad Caudam commeet, lunæ regio eſt aquilonaris: contra ſi Caudam antecedat ita, uti convertatur ad Caput, ejus eſt regio auſtralis.

§. VIII. Inflexio lunæ in auſtrum & aquilonem lunæ latitudo nominatur, aqui-

אם היה נוטה לצפון נקרא רוחב צפוני ואם היה נוטה לדרום נקרא רוחב דרומי ואם היה הירח באחת משתי הנקודות לא יהיה לו רוחב כמו שבארנו.

ט לעולם לא יהיה רוחב הירח על חמש מעלות בין בצפון בין בדרום אלא כך הוא דרכו יתחיל מן הראש ויתרחק מעט מעט והמרחק הולך ונוסף עד שיגיע לחמש מעלות ויחזור ויתקרב מעט מעט עד שלא יהיה לו רוחב כשיגיע לזנבו ויחזור ויתרחק מעט מעט והמרחק נוסף עד שיגיע לחמש מעלות ויחזור ויתקרב עד שלא יהיה לו רוחב.

י אם תרצה לידע רוחב הירח כמה הוא בכל עת שתרצה ואם צפוני הוא או דרומי תוציא מקום הראש ומקום הירח האמתי לאותה העת ותגרע מקום הראש ממקום הירח האמתי והנשאר הוא הנקרא מסלול הרוחב ואם יהיה מסלול הרוחב ממעלה אחת עד מאה ושמנים תדע שרוחב הירח צפוני ואם היה המסלול יתר על מאה ושמנים תדע שרוב הירח דרומי ואם היה מאה ושמנים בשוה או שלש מאות וששים בשוה אין לירח רוחב כלל ותחזור ותראה מנת מסלול הרוחב כמה היא והוא שיעור נטייתו לצפון או לדרום והוא הנקרא רוחב הירח הדרומי או הצפוני כמו שבארנו.

יא וכמה היא מנת מסלול הרוחב אם יהיה מסלול הרוחב עשר מעלות תהיה מנתו שנים וחמשים חלקים ואם יהיה המסלול הזה עשרים מעלות תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים ואם יהיה המסלול שלשים תהיה מנתו שתי מעלות ושלשים חלקים ואם יהיה המסלול ארבעים תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה עשר חלקים ואם יהיה המסלול חמשים מעלות תהיה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים ואם יהיה המסלות ששים תהיה מנתו ארבעה מעלות ועשרים חלקים ואם יהיה המסלול שבעים תהיה מנתו ארבע מעלות ושנים וארבעים חלקים ואם יהיה המסלול שמנים תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשה וחמשים חלקים ואם יהיה המסלול תשעים תהיה מנתו חמש מעלות.

יב ואם יהיו אחדים עם העשרות תקח הראוי להם לפי היתר שבין שתי

aquilonaris tum, cum regionem obtineat aquilonarem, & si conversa sit in austrum, australis. Itaque cum punctorum alterutro cum est conjuncta luna, latitudine, sicut exposui, omnino caret.

§. IX. Nunquam lunæ latitudo sive aquilonaris, sive australis procedit ultra gradus quinque: sed enim viam ita conficit, ut a Capite profecta paulatim a solis orbe recedat tamdiu, dum ab eo disjuncta sit quinque gradus: tum sensim ad eundem solis orbem accedit ita, ut Caudam cum attingat omnino latitudinem habeat nullam: rursumque ab eo pedetentim removetur ad eandem distantiam, tum ita denuo sensim appropinquat, uti tandem latitudine careat.

§. X. Quo tempore cunque scire quis expetit latitudo lunæ quanta sit, & quam ad partem inflexa, ad septentriones, an ad meridiem, is Capitis, & lunæ cursum verum pervestiget qualis sit eodem illo tempore: tum e vero lunæ cursu cursum verum Capitis detrahat. Nam quod reliquum erit, id *via lata* nominatur. Quæ quidem via lata ab uno gradu usque, dum compleat centum & octoginta gradus, luna ad septentriones: sin longior est, luna cursum suum inflexit ad meridiem. Quod si via lata aut centum & octoginta gradus ipsos compleat, aut ipsos trecentos & sexaginta, luna latitudinem prorsus habet nullam. Tum vero videndum etiam est, quantam via lata portionem habeat: tantundem enim luna inclinata est vel ad aquilonem, vel ad austrum, quæ, ut exposui, latitudo lunæ dicitur aquilonaris, aut australis.

§. XI. Jam de portione, si via lata graduum est decem, duæ & quinquaginta partes ejus est portio: si graduum est viginti, portio ejus est gradus unus, atque tres & quadraginta partes; si graduum est triginta, portio ejus est gradus duo, & partes triginta: si graduum est quadraginta, terni gradus, & partes decem & tres portio ejus est: si graduum est quinquaginta, portio ejus est tres gradus, & partes quinquaginta: si graduum est sexaginta, portio ejus est gradus quatuor, & viginti partes: si septuaginta graduum est, portio ejus est gradus quatuor, & partes duæ & quadraginta: si graduum est octoginta, gradus quatuor, & partes quinquaginta quinque portio ejus erit: si graduum est nonaginta, erit ejus portio gradus quinque.

§. XII. Quod si decadibus unitates etiam aliquot adjunctæ sunt, quid por-

המנות כמו שעשית במסלול השמש ובמסלול הירח כיצד הרי שהיה מסלול הרוחב שלש וחמשים מעלות וכבר ידעת שאלו היה המסלול חמשים היתה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים ואילו היה המסלול ששים היתה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים נמצא היתר בין שתי המנות שלשים חלקים שלשה חלקים לכל מעלה ונמצא לפי חשבון מסלול זה שהוא שלש וחמשים שלש מעלות ותשעה וחמשים חלקים ועל דרך זו תעשה בכל מניך ומניך.

יג מאחר שתדע מנתו של מסלול הרוחב עד תשעים כמו שהודענוך תדע מנות שלכל מניינות המסלול שאם יהיה המסלול יתר על תשעים עד מאה ושמנים תגרע המסלול ממאה ושמנים והנשאר תדע בו המנה.

יד וזה הוא רוחב הירח בתחלת ליל זה והוא דרומי שהרי המסלול יתר על מאה ושמנים וכן אם היה המסלול יתר ממאה ושמנים עד מאתים ושבעים תגרע ממנו מאה ושמנים והנשאר תדע בו המנה.

טו ואם היה המסלול יותר על מאתים ושבעים עד שלש מאות וששים תגרע אותו משלש מאות וששים והנשאר תדע בו המנה.

יו כיצד הרי שהיה המסלול מאה וחמשים תגרע אותו ממאה ושמנים נשאר שלשים וכבר ידעת שמנת שלשים שתי מעלות ושלשים חלקים וכן תהיה מנת מאה וחמשים שתי מעלות ושלשים חלקים.

יז הרי שהיה המסלול מאתים תגרע ממנו מאה ושמנים ישאר עשרים וכבר ידעת שמנת עשרים היא מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים וכן תהית מנת מאתים תהיה מעלה אחת ושלשת וארבעים חלקים.

יח הרי שהיה המסלול שלש מאות תגרע אותו משלש מאות וששים נשאר

tionis his conveniat colliges ex eo scilicet additamento, quo duarum proximarum decadum portiones inter se differunt, ita; ut in solis & lunæ ratione demonstratum est. Sit igitur via lata trium & quinquaginta graduum, quoniam via lata cum sit graduum omnino quinquaginta, pro portione gradus habet tres, & partes quinquaginta, & eadem cum sexaginta sit graduum, gradus quatuor, & partes viginti, hæ duarum decadum portiones partibus inter se differunt triginta: unde cognoscitur cujusque gradus portionem esse partes ternas. Qua ratione fit, ut via lata cum sit trium & quinquaginta graduum, pro portione tres habeat gradus, & partes undesexaginta. Similis est reliquorum ratio numerorum.

§. XIII. Cum autem ad nonagesimum usque gradum, id quod docuimus, cognoris via lata quam habeat portionem, omnino omni magnitudine via lata quam portionem habeat noveris. Etenim via lata plurium, quam nonaginta cum sit graduum, quoad compleat centum & octoginta, tum illius magnitudinem oportet de gradibus centum & octoginta demi, & quod reliquum erit, quæ sit ejus portio declarabit (*a*).

§. XIV. Rursus si via lata procedit ultra centum & octoginta gradus, usque dum assequatur ducentos & septuaginta, oportet ex ejus magnitudine centum & octoginta detrahi gradus, & ex eo quod restiterit, cognoveris, quid portionis habeat.

§. XV. Quod si via lata ducentos & septuaginta gradus excedat, usque dum assequatur trecentos & sexaginta, ejus oportet magnitudinem eximi de trecentis & sexaginta gradibus, atque ex eo, quod supererit, quid portionis habeat, cognosci licebit.

§. XVI. Sit graduum, exempli gratia, via lata centum & quinquaginta, eos oportebit de gradibus centum & octoginta demi: restabunt igitur triginta gradus: quorum portio est, ut ante docuimus, duo gradus & partes triginta: eandem hanc portionem habent etiam gradus centum & quinquaginta.

§. XVII. Sit via lata graduum ducentorum, oportebit ex illis subduci centum & octoginta: remanebunt igitur viginti: quorum portionem uno gradu, partibusque quatuor & triginta a nobis ante definitam, ducenti gradus sibi quoque vendicant.

§. XVIII. Sit denique trecentorum via lata graduum, illos oportebit subduci de gradibus trecentis & sexaginta: reli-

ששים וכבר ידעת שמנת ששים ארבע מעלות ועשרים חלקים וכך היא מנת שלש מאות ארבע מעלות ועשרים חלקים ועל דרך זו בכל המניינות.

יט הרי שרצינו לידע רוחב הירח כמה הוא ובאיזו רוח הוא אם צפוני ואם דרומי בתחלת ליל ערב שבת שני לחדש אייר משנה זו וכבר ידעת שמקום הירח האמתי היה בליל זה בשמנה עשרה מעלות וארבעים חלקים ממזל שור סימני יח״ם ומקום הראש היה באותה העת בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים ממזל בתולה סימנו כז״ל תגרע מקום הראש ממקום הירח יצא לך מסלול הרוחב מאתים אחת ושלשים מעלות ועשרה חלקים סימנו רל״א לפי שאין משגיחין על החלקים בכל המסלול ונמצאת המנה של המסלול זה בדרכים שבארנו בפרק זה שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים וזהו רוחב הירח בתחלת ליל זה והוא דרומי שהרי המסלול יתר על מאה ושמנים.

reliqui fient sexaginta: quorum portio gradibus quatuor, & viginti partibus a nobis est ante definita: quæ eadem & trecentorum est graduum portio. Atque eadem est omnium ratio numerorum.

§. XIX. Fac igitur scire quem velle lunæ quanta latitudo fuerit, & quam ad partem, septentriones, an ad meridiem ineunte illa nocte secunda mensis Ijar, quam consequeretur vigilia Sabbathi, præsenti scilicet hoc anno, qui stirps est hujus ratiocinii. Jam id quidem promptum & expositum est, ut tunc temporis cursus lunæ verus confecerit de Tauro duodeviginti gradus, (*b*) & partes sex & triginta: character est 18. 36. Caput autem illud quod vocatur, e Virgine gradus viginti septem, & partes triginta: character est 27. 30. Unde si cursus Capitis eximatur de cursu lunæ, ducentorum inveniatur via lata, atque unius & triginta graduum esse, (*c*) & partium sex: character est 231. 6. Sed enim in ejusmodi via nunquam ulla partium habetur ratio. Qua re fit, ut ex iis, quæ sunt a nobis in hoc capite dictatæ, viæ latæ portionibus, hujus quidem viæ latæ portio sit tres gradus, atque partes tres & quinquaginta: scilicet hæc erat prima illa nocte lunæ latitudo, & ea quidem australis, siquidem via lata centum & octoginta gradus excedebat.

NOTÆ IN CAPUT DECIMUMSEXTUM.

(a) Postrema capitis hujus verba quindecim, quorum vis est, *Scilicet, hæc erat prima illa nocte lunæ latitudo, & ea quidem australis, siquidem via lata centum & octoginta gradus excedebat*, hic in textu extant, atque ita extant, ut nullatenus cohæreant; nec ullam sententiam idoneam exprimant: ut pateat ab inscio librario esse hoc loco posita præpostere.

(b) *Et partes sex & triginta*. In editione superiori mendose legitur hic *partes quadraginta*, cum idem hoc correcte extet in extremo articulo capitis proximi superioris.

(c) *Et partium sex*. In editione superiori legitur, *Et partium decem*. Verum parvi refert: nam summonet scriptor noster in hac quidem re partium nullam habendam esse rationem.

פרק שבעה עשר

א כל הדברים שהקדמנו כדי שיהיו עתידים ומוכנים לידיעת הראיה וכשתרצה לדעת זאת תתחיל ותחשוב ותוציא מקום השמש האמיתי ומקום הירח האמיתי ומקום הראש לשעת הראיה ותגרע מקום השמש האמיתי ממקום הירח האמיתי והנשאר הוא הנקרא אורך ראשון.

ב ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הירח תדע מקום הירח כמה הוא ואם הוא רוחב צפוני או דרומי והוא הנקרא

CAPUT XVII.

§. I. HActenus explicavimus quæ patere & prompta debent esse ante, quam investigaris quando futurum sit, ut luna se aperiat. Quod si cognitum & perspectum habere velis, primum solis, lunæ, ac Capitis cursum verum exquiras, atque id in horam contemplandæ lunæ: deinde solis cursum verum e lunæ cursu vero subducas necesse est: & quod porro superesit, id prima longitudo nominatur.

§. II. Et cum investigaris Capitis & lunæ cursum, idem lunæ latitudo primo quanta, tum sitne australis, an aquilonaris, cognosces: atque hæc item latitudo prima nominatur. Atqui pri-

רוחב ראשון והזהר באורך הזה הראשון וברוחב הראשון ויהיו שניהם מוכנים לך.

ג והתבונן באורך הזה הראשון וברוחב הזה הראשון אם יצא לך תשע מעלות בשוה או פחות תדע בודאי שאי אפשר לעולם שיראה הירח באותו הלילה בכל ארץ ישראל ואין אתה צריך חשבון אחר ואם יהיה האורך הראשון יתר על חמש מעלות תדע בודאי שהירח יראה בכל ארץ ישראל ואין אתה צריך לחשבון אחר ואם יהיה האורך ארבעים ותשע מעלות ועד חמשה עשר תצטרך לדרוש ולחקור בחשבונות הראייה עד שתדע אם יראה או לא יראה.

ד במה דברים אמורים כשהיה מקום הירח האמיתי מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים אבל אם היה מקום הירח מתחילת מזל סרטן עד סוף מזל קשת ויהיה האורך הראשון עשר מעלות או פחות תדע שאין הירח נראה כלל באותו הלילה בכל ארץ ישראל ואם היה הראשון יתר על ארבע ועשרים מעלות ודאי יראה בכל גבול ישראל ואם יהיה האורך הראשון עשר מעלות ועד ארבע ועשרים תצטרך לדרוש ולחקור בחשבונות הראייה אם יראה או לא יראה.

ה ואלו הן חשבונות הראייה התבונן וראה הירח באיזה מזל הוא אם יהיה במזל טלה תגרע מן האורך הראשון חמשים ותשע חלקים ואם יהיה במזל שור תגרע מן האורך מעלה אחת ואם יהיה במזל תאומים תגרע מן האורך שמנת וחמשים חלקים ואם יהיה במזל סרטן תגרע מן האורך שלשה וארבעים חלקים ואם יהיה במזל אריה תגרע מן האורך ארבעים ושלשה חלקים ואם יהיה במזל מאזנים תגרע מן האורך שלשים וארבעה חלקים ואם יהיה במזל עקרב תגרע מן האורך ארבעה ושלשים חלקים ואם יהיה במזל קשת תגרע מן האורך ששה ושלשים חלקים ואם יהיה במזל דלי תגרע מן האורך שלשה וחמשים חלקים ואם יהיה במזל דגים תגרע מן האורך שמנה וחמשים חלקים והנשאר מן האורך אחר שתגרע ממנו אלו החלקים הוא הנקרא אורך שני.

ו ולמה גורעין חלקים אלו לפי שמקום הירח האמתי אינו המקום שיראה בו אלא

mam hanc & longitudinem & latitudinem etiam atque etiam consideres, & utramque in animo quasi insculptam habeas.

§. III. Hanc igitur ad longitudinem primam atque latitudinem animum advertes, ut qua nocte illam inveneris graduum esse restricte novem, aut eo breviorem, omissis aliis rationibus, intelligas tum omnino fieri non posse ut Israelitica terra tota luna se aperiat. Contra non dubites, quin tota Palestina luna aperiatur ea nocte, qua longitudo prima gradus excedat quindecim; Atque nihil est, quod rationes aliæ subducantur. Cum autem illa longitudo prima sit ultera novem gradus procedens, quoad obtineat quindecim, tum vero opus illas inire rationes, quibus cognoscatur, fierine possit, ut luna se aperiat, necne.

§. IV. Sic se res habet, cursus lunæ verus si sit inter principium Capri & extremum Geminorum: sin autem, idem hic cursus lunæ verus volvitur ab initio Cancri ad extremum Sagittarium, tum si longitudo prima decem ipsorum est graduum, aut etiam pauciorum; constat lunam ea nocte non posse tota Palestina se aperire: rursusque si sit longitudo prima plurium, quam viginti quatuor graduum, pro certo scies per omnem Judæorum regionem lunam aperiri. Et eadem longitudo prima cum procedit ultra gradus decem, quoad assequatur viginti quatuor ipsos, oportet subducendis rationibus quæri luna se aperiat, necne.

§. V. Rationes illæ sunt ejusmodi: primum ut observetur luna in quo signo versetur: Nam si luna est apud Arietem oportet de longitudine prima partes eximantur undesexaginta: si apud Taurum, eximetur gradus unus: si est apud Geminos, detrahendæ sunt partes duodesexaginta: si apud Cancrum, tres & quadraginta partes: si apud Leonem, totidem: si apud Virginem, partes septem & triginta; si apud Libram, partes triginta quatuor; si apud Scorpionem, partes triginta quatuor; si apud Sagittarium, partes sex & triginta; si apud Caprum, partes quatuor & quadraginta; si apud Aquarium, partes tres & quinquaginta; si apud Pisces, duodesexaginta partes: Atque primæ longitudinis cum sint detractiones illæ factæ, tum ea longitudo secunda dicitur.

§. VI. Quod autem portiones illæ de longitudine prima subducantur, id ideo fit, quod luna non eodem in loco, quo est,

שינוי יש ביניהם באורך וברוחב והוא הנקרא שינוי המראה ושינוי מראה האורך בשערת דראיה לעולם גורעין אותו מן האורך כמו שאמרנו.

ז אבל שינוי מראה הרוחב אם היה רוחב הירח צפוני גורעין חלקים של שינוי מראה הרוחב מן הרוחב הראשון ואם היה רוחב הירח הדרומי מוסיפין החלקים של שנוי מראה מרוחב על הרוחב הראשון ומה שיהיה הרוחב הראשון אחר שמוסיפין עליו או גורעין ממנו אותם החלקים הוא הנקרא רוחב שני.

ח וכמה הם החלקים שמוסיפין או גורעין אותן אם יהיה הירח במזל טלה תשעה חלקים ואם יהיה במזל שור עשרה חלקים ואם יהיה במזל תאומים ששה עשר חלקים ואם יהיה במזל סרטן שבעה ועשרים חלקים ואם יהיה במזל אריה שמנה ושלשים חלקים ואם יהיה במזל בתולה ארבעה וארבעים חלקים ואם יהיה במזל מאזנים ארבעים וששה חלקים ואם יהיה במזל עקרב חמשה וארבעים חלקים ואם יהיה במזל קשת ארבעה וארבעים חלקים ואם יהיה במזל גדי ששה ושלשים חלקים ואם יהיה במזל דלי עשרים וארבעה חלקים ואם יהיה במזל דגים שנים עשר חלקים.

ט ומאחר שתדע חלקים אלו תגרע אותן מן הרוחב הראשון או תוסיף אותן עליו כמו שהודענוך ויצא לך הרוחב השני וכבר ידעת אם הוא צפוני או דרומי ותדע כמה מעלות וכמה חלקים נעשה זה הרוחב השני ותכין אותו לפניך ויהיה עתיד.

י ואחר כך תחזור ותקח מן הרוחב השני הזה מקצתו מפני שהירח נלוז מעט במעגלו וכמה הוא המקצת שתקח ממנו אם יהיה מקום הירח מתחלת מזל טלה עד עשרים מעלות ממנו או מתחלת מזל מאזנים עד עשרים מעלה ממנו תקח מן הרוחב השני שני חמשיו ואם יהיה הירח מעשרים ממזל טלה עד עשר מעלות ממזל שור או מעשרים ממזל מאזנים עד עשר מעלות ממזל עקרב תקח מן הרוחב השני שלישיתו ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל שור עד עשרים ממנו או מעשה

est, esse videatur; Differt enim alius ab alio tam in longitudine, quam in latitudine: ac nimirum hoc illud est, quod *discrimen a specie*, vel *parallaxis* nominatur. Cum igitur ad lunæ conspectum ac visionem diriguntur tempora, tum illud in longitudine *discrimen a specie* semper e longitudine prima detrahitur ita, ut exposuimus.

§. VII. Jam ad latitudinis *discrimen a specie* quod attinet, cum luna cursum suum inflexit ad septentriones, tum propter *discrimen a specie* de latitudine prima portiones illius eximuntur. Sin autem cursum suum ad meridiem inflexerit, ob idem *discrimen a specie* latitudini primæ adduntur quotquot sunt portiones ejus. Quibus additis demtisve portionibus, secundæ latitudinis vocabulo nuncupatur.

§. VIII. Sed quot sunt illæ tandem portiones, quæ latitudini vel adduntur, vel detrahuntur? Nempe luna cum versetur in Ariete, partes novem: cum in Tauro, partes decem: cum in Geminis, partes sedecim: cum est apud Cancrum, partes septem & viginti: cum apud Leonem, partes duodequadraginta: cum apud Virginem, partes quadraginta quatuor: cum in Libra, partes quadraginta sex: cum in Scorpione, partes quadraginta quinque: cum apud Sagittarium, partes quadraginta quatuor: cum apud Caprum, partes triginta sex: cum apud Aquarium, quatuor & viginti partes: cum apud Pisces, duodecim partes.

§. IX. His igitur cognitis portionibus, eas aut latitudini primæ, sicut ante dixi, detraxeris, aut addideris, & exstiterit latitudo secunda, quam ex his, quæ supra dicta sunt, facile cognoveris, utrum aquilonaris, an australis sit. Cum autem pervestigaris illa latitudo secunda quot sit graduum, ac partium, id diligenter etiam atque etiam memoria custodias.

§. X. Rursus enim ex ista latitudine secunda eximendum est aliquid, eam ob causam, quoniam luna suo ipsius in orbe cursum suum paulum inflectit. At enim quo tandem modo definietur illud aliquid, quod etiam ex secunda latitudine eximendum est? Nempe dum lunæ cursus volvitur ab Arietis aut Libræ principio ad eorum gradum vicesimum, partes sunt duæ detrahendæ de latitudine secunda quinquepartita: ex quo autem movetur aut ab Arietis gradu vicesimo, usque dum commearit ad Tauri gradum decimum, aut a gradu Libræ vigesimo, usque dum commearit

ad

מעלות ממזל עקרב עד עשרים ממנו תקח מן הרוחב השני רביעיתו ואם יהיה הירח מעשרים מעלות ממזל שור עד סופו או מעשרים ממזל עקרב עד סופו תקח מן הרוחב השני חמישיתו ואם יהיה הירח מתחלת מזל תאומים עד עשר מעלות ממנו תקח מן הרוחב השני שתותו ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל תאומים ועד עשרים ממנו או מעשר ממזל קשת עד עשרים ממנו תקח מן הרוחב השני חצי שתותו ואם יהיה מקום הירח מעשרים ממזל תאומים עד חמש ועשרים ממנו או מעשרים ממזל קשת עד חמש ועשרים ממנו תקח הרוחב השני רביע שתותו ואם יהיה מקום הירח מחמש ועשרים ממזל תאומים עד חמש מעלות ממזל סרטן או מחמש ועשרים ממזל קשת עד חמש מעלות ממזל גדי לא תקח כלום לפי שאין כאן נליזה מעגל ואם יהיה הירח מחמש ממזל סרטן עד עשר ממנו או מחמש ממזל גדי עד עשר ממנו תקח מן הרוחב השני רביע שתותו ואם יהיה מקום הירח מעשר ממזל סרטן עד עשרים ממנו או מעשר ממזל גדי עד עשרים ממנו תקח מן הרוחב השני חצי שתותו ואם יהיה מקום הירח מעשרים ממזל סרטן עד סופו או מעשרים ממזל גדי עד סופו תקח מן הרוחב השני שתותו ואם יהיה הירח מתחלת מזל אריה עד עשר מעלות ממנו או מתחלת מזל דלי עד עשר מעלות ממנו תקח מן הרוחב השני חמשיתו ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל אריה עד עשרים ממנו או מעשרה ממזל דלי עד עשרים ממנו תקח מן הרוחב השני רביעיתו ואם יהיה הירח מעשרים ממזל אריה עד עשר ממזל בתולה או מעשרים ממזל דלי עד עשר ממזל דגים תקח מן הרוחב השני שלישיתו ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל בתולה עד סופו או מעשר מעלות ממזל דגים עד סופו תקח מן הרוחב השני שני חמשיו וזאת המקצת שתקח מן הרוחב השני היא הנקראת מעגל הירח.

יא ואחר כך תחזור ותתבונן ברוחב הירח ותראה אם הוא צפוני או דרומי אם הוא צפוני תגרע מעגל הירח הזה מן האורך השני ואם היה רוחב הירח דרומי תוסיף המעגל הזה על האורך השני במה דברים אמורים כשהיה

ad decimum Scorpionis gradum, demenda pars est tertia latitudinis secundæ: dum fertur aut a Tauri gradu decimo ad ejusdem gradum vicesimum, aut a decimo Scorpionis item ad vigesimum, quarta pars latitudinis secundæ ex ea demenda est: dum fertur a Tauri & Scorpionis gradu vicesimo ad extremum & Taurum & Scorpionem, quinta pars secundæ latitudinis eximenda inde est. Jam ex quo luna Geminorum & Arcitenentis attigit initium, donec commearit ad eorum gradum decimum, latitudinis secundæ sextans eximendus est: horum cum attigit gradum decimum, usque dum pervenerit ad vigesimum, dimidium sextantis e latitudine secunda demitur: dum inde luna fertur ad quintum & vicesimum gradum eorum ipsorum signorum, de latitudine secunda quadrans sextantis eximitur. Cum vero luna fertur aut a gradu vigesimo quinto Geminorum ad quintum Cancri, aut a quinto & vigesimo gradu Arcitenentis ad quintum Capricorni, tum e latitudine secunda demetur omnino nihil: hic enim in orbe suo luna cursum suum nequaquam inflectit. Rursum cum a gradu quinto Cancri & Capricorni luna movetur eorum ad decimum, de latitudine secunda quadrans sextantis eximitur. Dum lunæ cursus a gradu decimo sive Cancri, sive Capricorni volvitur ad eorum vigesimum, dimidium sextantis eximitur de latitudine secunda. Dum a Cancri & Capri gradu vigesimo volvitur ad extremum signum, eximitur de latitudine secunda sextans. Nam luna dum ab initio Leonis & Aquarii gradum ad decimum commeat, e latitudine secunda quinquepartita demitur una pars. Cum est illorum assecuta gradum decimum, usque dum ad vicesimum commearit, quadrans e latitudine secunda detrahitur; detrahitur ex ea pars tertia, dum luna Leonis a gradu vicesimo Virginis ad decimum, aut ab Aquarii vicesimo Piscium ad decimum convertitur; & dum ab horum decimo gradu signorum convertitur ad extremum, e latitudine secunda quinquepartita partes sunt duæ deducendæ. Atque id, quod e latitudine secunda demitur, *orbitam lunæ* nominant.

§. XI. Tum oportet etiam animum advertere ad lunæ latitudinem, & videndum aquilonaris sit, an australis. Quæ si est aquilonaris, oportet istam *orbitam lunæ* quam vocant de longitudine secunda etiam detrahi; sin autem australis est, eam addi longitudini secundæ necesse est; tum videlicet, cum luna

מקום הירח מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים אבל אם היה הירח מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת יהיה הדבר הפך שאם יהיה רוחב הירח צפוני תוסיף המעגל על האורך השני ואם היה רוחב הירח דרומי תגרע המעגל מן האורך השני ומה שיהיה האורך השני אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו הוא הנקרא אורך שלישי ודע שאם לא יהיה שם נליזת מעגל ולא נתן החשבון לקחת מן הרוחב השני כלום יהיה האורך השני עצמו הוא האורך השלישי בלא פחות ובלא יתר.

יב ואחר כך תחזור ותראה האורך השלישי הזה והוא המעלות שבין הירח והשמש באיזה מזל הוא אם יהיה במזל דגים או במזל טלה תוסיף על האורך השלישי שתותו ואם יהיה האורך במזל דלי או במזל שור תוסיף על האורך השלשה חמישיתו ואם יהיה האורך במזל גדי או במזל תאומים תוסיף על האורך השלישי שתותו ואם יהיה האורך במזל קשת או במזל סרטן תניח האורך השלישי כמות שהוא ולא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו ואם יהיה האורך במזל עקרב או במזל אריה תגרע מן האורך השלישי חמישיתו ואם יהיה האורך במזל מאזנים או במזל בתולה תגרע מן האורך השלישי שלישיתו ומה שיהיה האורך השלישי אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו או תניח אותו כמות שהוא הוא הנקרא אורך רביעי ואחר כך תחזור אצל רוחב הירח הראשון ותקח שני שלישיו לעולם וזה הוא הנקרא מנת גובה המדינה ותתבונן ותראה אם יהיה רוחב הירח צפוני תוסיף מנת גובה המדינה על האורך הרביעי ואם יהיה רוחב הירח דרומי תגרע מנת גובה המדינה מן האורך הרביעי ומה שיהיה האורך הרביעי אחר שנורעין ממנו או שמוסיפין עליו הוא הנקרא קשת הראייה.

יג כיצד הרי שבאנו לחקור אם יראה הירח בליל ערב שבת שני לחדש אייר משנה זו או לא יראה תוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ורחוב הירח לשנה זו כמו שהודענוך יצא לך מקום השמש האמתי בשבע מעלות ותשעה חלקים ממזל שור סימנו ז״ט ויצא לך מקום הירח האמתי בשמנה עשרה מעלות וששה ושלשים חלקים ממזל שור סימנו י״ח ל״ו ויצא לך רוחב הירח גרוח דרום שלש מעלות ושלשה וחמשים

luna convertitur ab initio Capri ad extremos Geminos. Contra vero dum ſex alia ſigna perluſtrat, ſi curſum ſuum inflexit ad ſeptentriones, *orbitam* hanc oportet ad longitudinem ſecundam addi; ſin ad meridiem, eam oportet de ſecunda longitudine demi; atque hæc cum fuerint addita longitudini ſecundæ, vel detracta, tum ea tertia longitudo nominatur; ſin autem in orbe ſuo luna curſum nihil inflectit, & de latitudine ſecunda, quia ratiocinium ita fert, demendum eſt nihil, ipſa longitudo ſecunda omnino erit eadem, quæ eſt tertia, qua nihilo plus, nihilo minus habet.

§. XII. Tum etiam tertia longitudo iſta, quæ nihil eſt aliud, quam qui gradus inter ſolem & lunam intercedunt, videndum eſt quo ſit in ſigno; ſi aut in Piſcibus, aut in Ariete, tertiæ longitudini ſexta pars ejus addetur; ſi in Aquario aut Tauro, addetur ei pars quinta; ſi in Capro aut Geminis, eidem ſextans addetur; ſi in Sagittario aut Cancro, longitudo tertia nec amplificabitur, neque minuetur, ſed ut eſt, ita relinquetur. Si fuerit in Scorpione aut Leone, de longitudine tertia demetur pars ejus quinta. Si aut in Libra, aut in Virgine, ex ea demetur pars tertia; Atque longitudo tertia cum eſt aut amplificata, aut diminuta, & ſi rationes ita poſtulant, in ſuo ſtatu conſervata, quarta incipit longitudo nominari. Secundum hæc etiam redeundum eſt ad lunæ primam latitudinem, ex qua tripartita ſunt ſemper eximendæ partes duæ, atque hæc eſt illa, quæ regionis altitudini portio dicitur tribui, quæ portio quidem, cum latitudo lunæ ſit aquilonaris, longitudini quartæ debet addi, & ex eadem demi, cum auſtralis eſt lunæ latitudo. Porro quod erit longitudo quarta, ſubducta vel addita portione illa, id *viſionis arcus* appellatur.

§. XIII. Sed quo iſta facilius intelligantur, ponatur exemplum hujuſmodi. Si quærat aliquis num eo, qui hujus ratiocinii princeps eſt, anno, prima nocte, quam ſequeretur vigilia Sabbathi menſis Ijar dies ſecundus, luna aperiretur, aut occultaretur; is primo ſolis & lunæ curſum verum exquirat, & lunæ latitudinem etiam ſic, uti demonſtravimus, quærat eodem ejus anni tempore quænam eſſet; inveniet autem ſolis curſum verum e Tauro perluſtraſſe tum gradus ſeptem, & novem partes; character eſt 7. 9. Lunæ vero curſum verum ex eodem ſigno confeciſſe duodeviginti gradus, & partes triginta ſex; character eſt 18. 36. Jam lunæ latitu-

do

חלקים סימנו נ״ג וזה הוא הרוחב הראשון ותגרע מקום השמש ממקום הירח ישאר אחת עשרה מעלות ושבעה ועשרים חלקים סימנו י״א כ״ז וזה הוא האורך הראשון ולפי שהיה הירח במזל שור יהיה שנוי מראה האורך מעלה אחת וראוי לגרוע אותה מן האורך הראשון יצא לך האורך השני עשר מעלות ועשרים ושבעה חלקים סימנו י׳כ״ז וכן יהיה שינוי מראה הרוחב עשרה חלקים ולפי שרוחב הירח היה דרומי ראוי להוסיף עליו שנוי המראה שהוא עשרה חלקים יצא לך הרחב השני ארבע מעלות ושלשה חלקים סימנו ד״ג ולפי שהיה הירח בשמנה עשרה מעלות ממזל שור ראוי ליקח מן הרוחב השני רביעתו והוא הנקרא מעגל הירח יצא לך מעגל הירח לעת זו מעלה אחת וחלק אחד לפי שאין מדקדקין בשניות.

יד ולפי שרוחב הירח דרומי ומקום הירח האמתי בין ראש גדי וראש סרטן ראוי להוסיף המעגל על האורך השני יצא לך האורך השלישי אחת עשרה מעלות ושמנה ועשרים חלקים סימנו י״א כ״ח ולפי שהאורך הזה במזל שור ראוי להוסיף על האורך השלישי חמישיתו שהוא שתי מעלות ושמנה עשר חלקים ויצא לך האורך הרביעי שלש עשרה מעלות וששה וארבעים חלקים סימנו י״ג מ״ו וחזרנו אצל הרוחב הראשון ולקחנו שני שלישיו ויצא מנת גובה המדינה והוא שתי מעלות וחמשה ושלשים חלקים ולפי שהיה הרוחב דרומי ראוי לגרוע ממנו מנת גובה המדינה מן האורך הרביעי ישאר לך אחד עשרה מעלות ואחד עשר חלקים סימנו י״א י״א וזו היא הקשת הראיה בלילה הזה ועל הדרך הזה תעשה ותדע קשת הראיה כמה מעלות וכמה חלקים יש בה בכל ליל ראיה שתרצה לעולם.

טו ואחר שתצא קשת זו תבין בה ודע שאם תהיה קשת הראיה תשע מעלות או פחות או איפשר שיראה בכל ארץ ישראל ואם תהיה קשת הראיה יותר על

do reperietur in auſtri partibus trium fuiſſe graduum, & partium trium & quinquaginta; character eſt 3. 53. Hæc tum erat lunæ latitudo prima. Dematur igitur curſus ſolis e curſu lunari, ſuperabunt gradus undecim, & partes ſeptem & viginti: character eſt 11. 27. Atque hæc erat tunc temporis prima longitudo. Quoniam vero luna tum in Tauro verſabatur, *diſcrimen a ſpecie* gradus erat unius, quem eximi de prima longitudine convenit; Ita reperietur ſecunda longitudo decem graduum, & partium viginti ſeptem; character eſt 10. 27. Itemque in latitudine *diſcrimen a ſpecie* partium erat decem, quas latitudini, quoniam erat auſtralis, oportet additas: ex quo latitudo ſecunda reperietur graduum fuiſſe quatuor, & partium trium: character eſt 4. 3. Quod autem luna tum e Tauro confecerit duodeviginti gradus, neceſſe eſt, ut latitudinis ſecundæ quadrans ex ipſa dematur, quam *orbitam lunæ* nominant. Ergo *lunæ orbita* illa tunc temporis erat gradus unus, & una pars: nam ſecundarum quidem nulla habetur ratio.

§. XIV. Cumque eſſet auſtralis lunæ latitudo, & curſus ejus verus inter Capri principium & initium Cancri volveretur, *orbitam lunæ* convenit addi longitudini ſecundæ, unde prodibit longitudo tertia graduum undecim, & partium duodetriginta: character eſt 11. 28. Quæ longitudo cum eſſet in Tauro, eidem addendi ſunt etiam gradus duo, & partes duodeviginti, quæ eſt ejus quinta pars. Itaque longitudo quarta graduum erit decem & trium, & partium ſex, & quadraginta: character eſt 13. 46. Rurſus igitur redeundum eſt ad latitudinem primam, ex qua tripertita partes oportet duas detrahi: prodibit igitur ea portio, quæ regionis altitudini tribuitur, quæ duorum erit graduum, & partium quinque & triginta, quam ex longitudine quarta demi neceſſe eſt ideo, quod luna curſum ſuum ad meridiem inflexerat. Itaque reliqui fient gradus undecim, & totidem partes: character eſt 11. 11. Omnino hujus ea nocte, quam dixi, magnitudinis erat arcus viſionis. Eademque ratione cognoveris etiam ad infinitum tempus quavis nocte quot graduum, & quot partium ſit arcus viſionis.

§. XV. Atque perveſtigatus & cognitus ille viſionis arcus circonſpiciendus eſt. Nam is cum novem eſt graduum, aut pauciorum, tum fieri poteſt, ut tota Judæorum regione luna ſe aperiat. Sin autem plurium, quam decem & qua-

ארבע עשרה מעלות אי איפשר שלא יראה ויהיה גלוי לכל ארץ ישראל.

יו ואם תהיה קשת הראיה מתחלת מעלת עשירית עד סוף מעלת ארבע עשרה תערוך קשת הראיה אל האורך הראשון ותדע אם יראה או לא יראה מן הקצין שיש לו והן הנקראין קיצי הראיה.

יז ואלו הן קיצי הראיה אם תהיה קשת הראיה מותר על תשע מעלות עד סוף עשר מעלות או יתר על עשר ויהיה האורך הראשון שלש עשרה מעלות או יתר ודאי יראה ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה האורך פחות מזה לא יראה.

יח ואם תהיה קשת הראיה מותר על עשר מעלות עד סוף אחת עשרה מעלות או יתר על אחת עשרה ויהיה האורך הראשון שנים עשר מעלות או יותר ודאי יראה ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה האורך פחות מזה לא יראה.

יט ואם תהיה קשת הראיה מותר על אחת עשרה עד סוף שתים עשרה מעלות או יתר על שתים עשרה ויהיה האורך הראשון אחת עשרה מעלות או יתר ודאי יראה ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה האורך פחות מזה לא יראה.

כ ואם תהיה קשת הראיה מותר על שתים עשרה מעלות עד סוף שלש עשרה מעלות או יתר על שלשה עשר ויהיה האורך הראשון עשר מעלות או יותר ודאי יראה ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה האורך פחות מזה לא יראה.

כא ואם תהיה הראיה מותר על שלש עשרה מעלות עד סוף ארבע עשר או יתר על ארבע עשר ויהיה האורך הראשון תשע מעלות או יותר ודאי יראה ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה האורך פחות מזה לא יראה ועד כאן סוף הקצין.

כב כיצד באנו להתבונן בקשת הראיה של לילי ערב שבת שני לחדש אייר משנה זו יצא לנו בחשבון קשת הראיה

quatuor ſit graduum , haud ſane poteſt luna occultari his quidem certe , qui terram Iſraeliticam incolunt.

§. XVI. Ubi vero viſionis arcus aliquid uſurpet de gradu decimo , quod idem erit dicendum uſque ad extremum gradum quartum decimum , ex ejus & primæ longitudinis terminis inter ſe collatis cognoſcetur luna num aperiatur , an non. Nimirum iſti ſunt qui termini viſionis appellantur.

§. XVII. De terminis igitur viſionis, ſi viſionis arcus procedat ultra novem gradus, ad extremum gradum decimum, & quidem aliquanto ſupra , ſitque longitudo prima graduum decem & trium, aut eo major , luna ſe pro certo aperiet : ſin autem vel viſionis arcus eſt tantus , prima vero longitudo brevior , quam poſuimus, vel contra , luna deliteſcet.

§. XVIII. Si viſionis arcus procedat ultra gradus decem, uſque ad ultimum gradum undecimum, & quidem aliquanto ſupra , ſitque longitudo prima duodecim graduum , aut etiam eo major , luna ſine dubio ſe aperiet ; ſin viſionis arcus cum ſit talis, longitudo prima ſit minor, contrave; luna ſe occultabit.

§. XIX. Si viſionis arcus procedat ultra gradus undecim, uſque ad ultimum gradum duodecimum ; & quidem aliquanto ſupra ; ſitque longitudo prima graduum undecim , aut paulo major , pro certo ſe luna aperiet . At ſi , horum alterum cum ſit ejus magnitudinis, alterum exiſtat minus , luna deliteſcet.

§. XX. Si viſionis arcus procedat ultra gradus duodecim uſque ad extremum decimum & tertium , & quidem aliquanto ſupra , & longitudo prima compleat gradus decem , aut eo plus , conſtat fore , ut luna ſe aperiat . Deliteſcet autem cum horum alterum ejus ſit magnitudinis, & ex ea, quæ dicta eſt, aliquid alteri deſit.

§. XXI. Si denique viſionis arcus procedat ultra gradus decem & tres, ad extremum gradum quartum decimum , & quidem aliquanto ſupra , & longitudo prima compleat gradus novem, aut eo plus , haud dubie luna aperietur . Secus autem ſi cum horum alterum ejus ſit magnitudinis , alterum ſit minus. Atque hæc eſt omnis omnino terminorum circumſcriptio.

§. XXII. Nunc, exempli cauſa, quæramus quinam eſſet viſionis arcus ea nocte , quam ſubſequeretur vigilia Sabbathi dies ſecundus menſis Ijar iſto ipſo anno , unde nos hujus ratiocinii repeti- mus

אחרת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים כמו שידעת ולפי שהיה קשת הראיה בין עשר עד ארבע עשרה ערכנו אותה אל האורך הראשון וכבר ידעת שהאורך היה בליל זה אחרת עשרה מעלות ושבעה ועשרים חלקים ולפי שהיתה קשת הראיה יתר על אחרת עשרה מעלות והיה האורך הראשון יתר על אחת עשרה יודע שודאי יראה בליל זה לפי הקצין הקצובות וכן תעשה בכל קשת וקשת עם האורך הראשון שלה.

כג וכבר ראיתה מן המעשים האלו כמה חשבונות יש בו וכמה תוספות וכמה גירועין אחר שיגענו הרבה עד שהמצאינו דרכים קרובים שאין בחשבונם עומק גדול.

כד שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו ולפיכך אמרו חכמים שמש ידע מבואו ירח לא ידע מבואו ואמרו חכמים פעמים בא בארוכה פעמים בא בקצרה כמו שתראה מחשבונות אלו שפעמים תוסיף ופעמים תגרע עד שתהא קשת הראיה ופעמים תהיה קשת הראייה ארוכה ופעמים קצרה כמו שבארנו.

כה וטעם כל אלו החשבונות ומפני מה מוסיפין מנין זה ומפני מה גורעין והיאך נודע כל דבר ודבר מאלו הדברים והראייה על כל דבר ודבר היא חכמת התקופות והגימטריות שחברו בה חכמי יון ספרים הרבה והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים אבל הספרים שחברו חכמי ישראל שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו אלינו ומאחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם שאין בהם דופי ואי איפשר אדם להרהר אחריהם אין חוששין למחבר בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם גוים שכל דבר שנתגלה טעמו ונודעה אמתתו בראיות שאין בהם דופי אנו סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו על הראיה שנתגלתה והטעם שנודע.

mus initium. Inita igitur & subducta ratione eum, sicut demonstravimus, inveniemus tum fuisse graduum undecim, & totidem partium. Cum igitur visionis arcus determinaretur inter gradum decimum, atque decimum & quartum, cum longitudine prima comparetur necesse est, quam ostendimus fuisse tunc graduum undecim, & partium septem & viginti. Quoniam igitur visionis arcus procedebat ultra gradus undecim, & longitudo prima patebat item ultra undecim, constat ex definitis terminis lunam ea nocte se aperuisse. Similiter licet ex quovis arcu visionis cum longitudine prima collato judicare.

§. XXIII. Ex his omnibus cognosci facile potest, quot & quantas addendo, deducendoque rationes putare necesse fuit, & quam multum suscipere laboris, uti tandem vias illas rationesque faciles atque explicatas inveniremus. Id adeo, quod luna in suo motu anfractus habeat ingentes: unde natum est illud sapientum, SOL VIAM SUAM NOVIT SCILICET, LUNA NON ITEM.

§. XXIV. Iidem sapientes dixerunt tum celerius, tum tardius lunam moveri: Etenim & in his subductis rationibus tum lunæ lustrationi nonnihil addendum, tum ex eadem fuit aliquid detrahendum ad investigandum visionis arcum. Ex quo fit etiam, ut visionis arcus, sicut exposuimus, modo longior, modo brevior sit.

§. XXV. At qua de causa hæ putantur rationes, addatur hoc, & deducatur istud, & qui harum rerum unaquæque sit intellecta, atque etiam quæ sit singularum rerum causa & ratio, ad fastorum & geometriæ cognitionem pertinent, de qua Græci homines docti libros ediderunt quam plurimos, qui iidem nunc quidem in nostrorum manu sunt sapientium. Nam qui sunt scripti quondam ab eruditis ex tribu Issacharis Judæis, qui vatum erant tempore, hi non ad nos usque pervenerunt: sed enim harum disputationum rationes cum afferantur eæ, in quibus nullum liceat reperire vitium, nec quisquam habeat, quod opponat, quid est, quod de auctore laboremus? Omnem enim disciplinam rationibus veris & certis confirmatam accipiemus sive profectam a Prophetis, sive a gentibus. Etenim probantur nobis auctores, qui doctrinam suam veris argumentis & rationibus certis probant.

פרק שמנה עשר

א דבר ידוע וברור שאם יוציא לך החשבון שהירח יראה בלילה אפשר שיראה ואפשר שלא יראה מפני העבים שמכסין אותו או מפני המקום שהוא גיא או שיהיה הר גבוה כנגד רוח מערב לאנשי אותו המקום שנמצאו כאילו הן יושבין בגיא שהירח לא יראה למי שהוא במקום נמוך אפילו היה גדול ויראה למי שהוא עומד בראש הר גבוה ותלול אף על פי שהירח קטן ביותר וכן יראה למי ששוכן על שפת הים או למי שמהלך בספינה בים הגדול אף על פי שהוא קטן ביותר.

ב וכן בימות הגשמים אם יהיה יום צח יראה הירח יותר ממה שיראה בימות החמה לפי שבימות הגשמים אם יהיה יום צח יהיה האויר זך הרבה ויראה הרקיע בטוהר יותר מפני שאין שם אבק שיתערב באויר אבל בימות החמה יהיה האויר כאילו הוא מעושן מפני האבק ויראה הירח קטן.

ג וכל זמן שתמצא קשת הראיה והאורך הראשון שתערוך לה עם שני הקצין שלהם בצמצום יהיה הירח קטן ביותר ולא יראה אלא במקום גבוה ביותר ואם תמצא קשת הראיה והאורך הראשון ארוכין הרבה והוסיפו עד סוף הקצין שלהן ממעלות יראה הירח גדולה לפי אורך הקשת והאורך הראשון יהיה גדול וגלייתו לכל.

ד לפיכך ראוי לבית דין לשום שני דברים אלו בלבם שהן זמן הראיה ומקומה ושואלין את העדים באיזה מקום ראיתם שאם היתה קשת הראיה קצרה ויתן החשבון שיראה בצמצום כגון שהיתה קשת הראיה תשע מעלות וחמשה חלקים והיה האורך הראשון שלש עשרה מעלות בשוה ובאו עדים שראוהו אם היה בימות החמה או שהיו במקום נמוך חוששין להן ובודקין אותן הרבה ואם היה בימות הגשמים או במקום גבוה ביותר וראי

CAPUT XVIII.

§. I. JAM id quidem omnibus apertum & perspicuum est, ut cum inita & subducta ratio declaret fore, ut nocte in aliqua luna se aperiat, tamen occultetur, si forte nube obducitur. Præterea autem occultatur his, qui locum habitant valde depressum, aut quibus ab occidente mons præcelsus atque editus oppositus est. Namque horum sedes abs sede priorum nihil differt. Enimvero qui locis in humilibus habitant, his ne tum quidem aperitur luna, cum est maxima: verum aut montium altitudines, aut oras maritimas incolentibus, aut mare magnum navigantibus etiam minima aperitur.

§. II. Atqui tempore brumali, eoque sereno, luna eadem multo videtur esse major, quam æstiva tempestate item serena. Namque hyeme si tempus serenum est, purius cœlum conspicitur, ob eam causam, quod aer terræ proximus sit simplicior, quippe pulvis cum eo nullus immisceatur. At æstate quamvis sit tempestas serena, cum pulvere confusus aer sumi est instar, unde fit, ut luna longe minor conspiciatur.

§. III. Cum visionis arcus, & quæ ad illum comparanda est longitudo prima restricte definita reperitur, luna est valde pusilla, & nisi in locis admodum excelsis, oculis percipi non potest: sin autem & visionis arcus, & longitudo prima prælongi sint sic, uti terminis amborum spatii sit aliquid ex consequenti gradu adjunctum, luna erit ipsa itidem magna, ut & visionis arcus, & longitudo prima, & cunctis adeo manifesta.

§. IV. Quocirca duo potissimum conveniebat senatum Hierosolymitanum animo considerare: unum, quo anni tempore luna nova conspecta esset: alterum erat locus, ex quo luna visa erat, de quo posteriore quidem interrogabantur ii, qui veniebant lunæ nuncii: Nam si ratione subducta intellectum esset lunam ejus stricte magnitudinis esse, qua cadit sub aspectum, velut si visionis arcus esset graduum novem, & partium quinque, & longitudo prima omnino trium & decem graduum, tum si qui de illa luna nuncium vel æstivo tempore, vel ex humili loco attulissent, illorum erat fidei per magna suspicio, & morose admodum excutiebantur. Rursus hæc eadem luna tempore brumali, vel etiam tempestate æstiva in loco perquam edito non dubitabatur, quin esset conspe-

יראה אם לא יהיו שם עבים המבדילין.

ה עדים שראו החדש בזמנו ובאו והעידו וקבלום בית דין וקדשו את החדש הזה הראשון זמנו תשעה ועשרים יום מן היום המקודש וליל שלשים לא נראה הירח מפני שאי איפשר לו להראות או מפני שכיסהו עבים והרי בית דין מצפין לו כל יום שלשים כמו שבארנו ולא באו עדים ועברו את החדש ונמצא יום ראש החדש השני יום אחד ושלשים כמו שבארנו.

ו והתחילו למנות תשעה ועשרים יום מן יום ראש החדש השני וליל שלשים לא נראה הירח אם תאמר שכך מעברין את זה ועושין אותו שלשים וקובעין ראש החדש השלשים יום אחד ושלשים כך איפשר שלא יראה הירח בליל שלשים גם מחדש זה ונמצאו מעברין והולכין ועושין חדשים אחר שלשים כל השנה כולה ונמצא בחדש אחרון איפשר שיראה הירח בליל חמשה ועשרים בו או בליל ששה ועשרים ואין לך דבר שחוק והפסד יותר מזה.

ז ואל תאמר שהדבר הזה דבר שאינו מצוי הוא שלא יראה הירח בכל השנה אלא דבר קרוב הוא הרבה ופעמים רבות יארע זה וכיוצא בו במדינות שזמן הגשמים שם ארוך והעבים רבים שאין אנו אומרים שלא יראה הירח בכל השנה אלא שלא יראה בתחלת החדשים ויראה אחר כך ופעמים לא יראה מפני שאי איפשר לו שיראה בהם וחדשים שאיפשר שיראה בהם לא יראה מפני העבים או מפני שהיה קטן ביותר ולא נתכוון אדם לראותו.

ח אלא הקבלה שהיה ביד חכמים איש מפי איש מפי משה רבינו כך היא שבזמן שלא יראה הירח בתחלת החדשים חדש אחר חדש בית דין קובעין חדש מעובר משלשים יום וחדש חסר מתשעה ועשרים יום וכן מחשבין וקובעין חדש מעובר וחדש חסר בקביעה לא בקדושה שאין מקדשין אלא על הראייה ופעמים

ſpecta , niſi forte nube obduceretur.

§. V. Dictum eſt a nobis, ſi qui lunam ſuo tempore naſcentem conſpicati, de illa ad ſenatum Hieroſolymitanum referrent, atque huic ipſi probarentur, calendas eodem die finitas a ſenatu, ac conſecratas eſſe. Ab his numerabantur dies novem & viginti, & nocte trigeſima ſive luna occultaretur, ſive nubes eſſet illi oppoſita, cujus cauſa non conſpiceretur, ſenatus die triceſimo toto de naſcente luna nuncios præſtolabatur: qui ſi nulli veniſſent, menſis uno die fiebat longior, atque uno & triceſimo die demum calendæ ſecundæ ab illis inſtituebantur.

§. VI. Putandum vero non eſt, ſi trigeſima ab his calendis nocte luna deliteſceret etiam, conſtitutum iterum menſem plenum, quem eundem intercalarem appellant, ac prima & trigeſima demum die calendas inſtitutas eſſe; quippe cum fieri poſſet, ut hujus quoque menſis trigeſima nocte luna non appareret. Rurſus igitur intercalandum fuiſſet, & rejiciendæ in diem unum & triceſimum calendæ. Sic omnes deinceps menſes anni conſtitiſſent ex uno & triginta diebus: unde ſub anni menſem ultimum evenire potuiſſet, ut luna naſcens conſpiceretur aut quinto, aut ſexto & vigeſimo die menſis, quo quid eſſe poteſt ineptius? Quid incommodum magis?

§. VII. Nec vero res eſt inſolens, ut anno toto luna nova non conſpiciatur: imo & hoc uſitatum maxime, & ejus generis alia multa, præſertim in regionibus illis, ubi diutinæ ſunt pluviæ & frequentes nubes: neque enim id dicimus, lunam nonnunquam anno toto prorſus non conſpici, ſed non conſpici novam menſibus ineuntibus, etſi poſtea cernitur, interdum quia omnino fieri non poteſt, ut ad menſem ineuntem appareat, interdum aut quia objecta illi nubes eſt, cum alioqui non occultetur, aut quia eſt valde puſilla, nec quiſquam magno contendit opere, ut eam conſpicetur.

§. VIII. Hæc erat igitur doctrina ſapientium, quam uſque a Moſe acceperant alii ab aliis, ut niſi luna naſcens menſibus ſingulis ineuntibus appareret, ſenatus menſes inſtitueret viciſſim alium plenum ex diebus triginta, alium cavum ex novem & viginti. Similiter cum res conficitur ſubducendis calculis viciſſim menſes pleni cavique conſtituuntur quidem, non item conſecrantur: neque enim menſes conſecrantur, niſi ex lunæ viſio-

עושין מלא אחר מלא או חסר אחר חסר כמו שיראה להם מן החשבון.

ט ומתכוונין לעולם בחשבונם שאם יראה הירח בחדש הבא יראה בזמנו או בליל עיבורו לא שיראה קודם זמנו שהוא ליל שמנה ועשרים ובחשבונות הראייה האלו שבארנו יתבאר לך ותדע מתי אפשר שיראה ומתי אפשר שלא יראה ועל זה סומכין ומעברין חדש אחר חדש או עושין חדש חסר אחר חדש חסר ולעולם אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין בשנה ולא מוסיפין על שמנה חדשים המעוברין וגם לעיבור חדשים אלו שמעבריך לפי חשבון עושין סעודת עיבור החדש כמו שאמרנו בפרק שלישי.

י וכל שתמצא בתלמוד מדברים שמראין שבית דין סומכין על החשבון ומפי משה מסיני שהדבר מסור להם והרשות בידם לחסר או לעבר וכן זה שחסר תשעה חדשים בשנה וכן כל כיוצא בזה הכל על עיקר זה הוא בנוי בזמן שלא נראה החדש בזמנו.

יא וכן זה שאמרו חכמים שמעברין אותן לפי חשבון ועושין אחד מלא ואחד חסר ויש להם לעבר חדש אחר חדש או לחסר בזה הוא שמעברין לצורך מפני שלא נראה הירח בזמנו אלא בעת שיראה הירח בזמנו שהוא תחלת היותו נראה אחר שנתקבץ עם השמש מקדשין לעולם.

יב וכל הדברים האלו בזמן שיש שם בית דין וסומכין על הראייה אבל בזמנים אלו אין סומכין אלא על הקביעה בזה החשבון האמצעי הפשוט בכל ישראל כמו שבארנו בהלכות אלו.

יג יתבאר בספרי החשבון התקופות והגימטריאות שאם הירח בארץ ישראל יראה בכל מדינות העולם שהן למערב ארץ ישראל ומכוונות כנגדה ואם יתן חשבון שלא יראה בארץ ישראל אפשר

visione: quanquam & ex ratione calculorum tum menses duo pleni, tum duo cavi continuantur.

§. IX. Atque menses cum ex tabularum ratione finiuntur, tamen si tempus semper observatur, ut si venientis luna nova mensis se aperiat, aut suo se aperiat tempore, aut certe nocte consequenti, quæ dicitur intercalaris: nunquam vero ante tempus, id est, nocte duodetrigesima. Atqui quando fiat, ut luna aperiatur, aut delitescat his, quas exposuimus, rationibus facile cognosci potest. Nimirum & inde fit, ut modo duo menses pleni continuentur, modo duo cavi. Atqui nunquam in anno menses pleni sunt pauciores quatuor, neque plures octo. Cum vero mensis ex tabularum ratione fiat uno die longior, itidem; ut si hoc idem fiat ex visione lunæ novæ, celebratur illud menstruæ intercalationis sacrum epulare, de quo in tertio hujus disputationis capite disseruimus.

§. X. Quod autem in digestis Talmudicis passim ea scripta sint, quæ declarant abs senatu Hierosolymitano ad rationem tabularum finiri tempora, huic eidem ab ipso Mose datam esse copiam, ac concessam facultatem instituendi menses plenos & cavos; item aliquando cavos ab eo menses in annum insertos esse novem, aliudve horum simile, id ita interpretandum est, dum luna suo tempore non conspiceretur.

§. XI. Et quod sapientes dixerunt necessitatis ergo mensem constitui plenum, quodque ex tabularum ratione tum senatus menses cavos & plenos alternabat, tum idem duos continuabat menses vel plenos, vel cavos, sola hæc causa erat, quod luna nova suo tempore visa non fuerit. Etenim suo tempore si apparuisset, nempe ubi aperiebatur continuo post ejus cum sole conjunctionem, ibi vero calendæ consecrabantur usque.

Vide Capitis tertii articulum 17.

§. XII. Quæ quidem ita fuerant cum esset apud Hierosolymam senatus ille, qui in tempore finiendo lunæ novæ visionem sequeretur. Nunc vero finitur ex hac tabularum ratione, quæ per omnes omnino Judæos pertinuit, sic, ut disputationibus in istis disseruimus.

§. XIII. Explanatum est in iis libris, qui sunt de Astrologiæ & Geometriæ ratione, quemadmodum luna cum se aperiat in Judæa, in omnibus etiam, quæ ad occidentem Judææ sunt ex adverso, regionibus itidem aperiatur. Si vero subducta ratione cognoscatur lunam in Judæa occultatum iri, fieri tamen potest,

ut

שיראה במדינות אחרות שהן למערב ארץ ישראל ומכוונות כנגדה לפיכך אם ראיה הירח במדינה שהיא למערב ארץ ישראל אין בזה ראיה שנראה הירח בארץ ישראל.

יד אבל אם לא יראה הירח בראש ההרים במדינה המערבית ומכוונות כנגד ארץ ישראל בידוע שלא נראה בארץ ישראל.

טו וכן אם לא יראה הירח בארץ ישראל בידוע שלא נראה בכל מדינות העולם שהן למזרח ארץ ישראל ומכוונות כנגדה ואם יראה בארץ ישראל איפשר שיראה במדינות מזרחיות ואפשר שלא יראה לפיכך אם יראה במדינה שהיא למזרח ארץ ישראל ומכוונה כנגדה בידוע שנראה בארץ ישראל ואם לא נראה במדינה המזרחית אין בזה ראיה אלא איפשר שיראה בארץ ישראל.

יו וכל אלו הדברים כשהיו במדינות שבמערב ושבמזרח מכוונות כגון שהיו נוטות לצפון העולם משלשים מעלות עד חמש ושלשים מעלות אבל אם היו נוטות לצפון יותר מזה או פחות משפטים אחרים יש להן שהרי אינן מכוונות כנגד ארץ ישראל ודברים אלו שבארנו בערי מזרח ומערב אינן אלא להגיד כל משפטי הראיה להגדיל תורה ולאהדירה לא שיהיו בני מזרח או בני מערב סומכין על ראיית הירח או תועיל להם כלום אלא לעולם אין סומכין אלא על קידוש בית דין שבארץ ישראל כמו שבארנו כמה פעמים.

ut in regionibus, quæ ſunt e regione Judææ ad occidentem, conſpiciatur. Ita fit, ut ſi qua in provincia ad occidentem Judææ ſita luna nova conſpecta ſit, (*a*) inde concludi non poſſit, lunam in Judæa perinde conſpectum iri.

§. XIV. Recte autem poſſit effici lunam naſcentem in Judæa non cerni eo, quod ne ſummis quidem cernatur e montibus ejus provinciæ, quæ eſt e regione Judææ ad occidentem.

§. XV. Item conſtat lunam novam, in Judæa cum occultetur, in nullis omnino regionibus iis, quæ ſunt ad orientem e regione Judææ, aperiri. Cum autem in illa ſe aperiat, poteſt; ut in his aperiatur, & non aperiatur. Unde ſi in regione aliqua, quæ Judææ reſpondet in orientis partibus, luna conſpiciatur, dubium nullum eſſe poteſt, quin itidem in Judæa conſpiciatur. Et cum non aperiatur in regionibus illis quæ ſunt ad orientem contra Judæam, nihil inde ſequitur: etenim fieri poteſt, ut in Judæa tamen aperiatur.

§. XVI. Sic ſe habent illæ regiones in orientis & occidentis partibus ſitæ, ſi modo ſint e regione Judææ: dum videlicet in mundi partem aquilonarem vergunt a gradu triceſimo ad quintum & triceſimum. Quæ regiones autem magis aut minus ſunt ad ſeptentriones inflexe, earum alia ratio eſt, quippe quæ e regione Judææ non ſunt. Jam quæ diximus de his, quæ ſunt ad orientem & ad occidentem ex adverſo Judææ regiones, eo diximus, ut omnia paterent, quæ ſpectarent ad lunæ contemplandæ rationem, ut amplificaretur doctrina legis, ac corroboraretur. Neque enim illarum incolæ regionum ad lunæ viſionem menſes finiebant ipſi, vel ex ea re quidquam capiebant commodi: Omnes enim in calendis celebrandis ad conſecrationem ejus, qui erat in Judæa, ſenatus ſe dirigebant, ut ſæpe dictum eſt.

NOTÆ IN CAPUT DECIMUMOCTAVUM.

(*a*) *Inde concludi non poſſit*, *&c.* Editiones variant hoc loco: nam in recentiori legitur, אין בזה ראיה שלא יראת בארץ ישראל אלא אפשר שנראה הירח בארץ ישראל: Quod eſt, Inde concludi non poſſit lunam in Judæa non iri conſpectum; ſed enim fieri poteſt, ut in Judæa etiam cernatur: at hoc utpote ſententiæ contrarium mendoſum eſt: in antiquioribus autem editionibus correcte legitur, אין בזה ראיה שנראה הירח בארץ ישראל, id eſt, Inde concludi non poſſit lunam in Judæa perinde conſpectum iri.

CA-

פרק תשעה עשר

א לפי שאמר חכמים שבכלל דברים שהיו בודקין בהן את העדים אומרין להן להיכן היה הירח נוטה כשר בעיני להודיע דרך חשבון דבר זה ואין אני מדקדק בו לפי שאינו מועיל בראייה כלל ותחלת חשבון זה לדעת נטיית המזלות תחלה.

ב העגולה שהיא עוברת במחצית המזלות שבה מהלך השמש אינה עוברת באמצע העולם מחצי המזרח לחצי המערב אלא נוטה היא מעל הקו השוה המסבב באמצע העולם כנגד צפון ודרום חציה נוטה לצפון וחציה נוטה לדרום.

ג ושתי נקודות יש בה שפוגעת בהן בעגולת הקו השוה המסבב באמצע העולם הנקודה האחת ראש מזל טלה והנקודה השנייה שכנגדה ראש מזל מאזנים ונמצאו ששה מזלות נוטות לצפון מתחלת טלה עד סוף בתולה וששה נוטות לדרום מתחלת מזל מאזנים עד סוף מזל דגים.

ד ומראש מזל טלה יתחילו המזלות לנטות מעט מעט ולהתרחק מעל הקו שהיה כנגד הצפון עד ראש סרטן רחוק מעל הקו השוה לרוח הצפון שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה בקירוב ויחזרו המזלות להתקרב לקו השוה מעט מעט עד ראש מאזנים שהוא על הקו השוה ומראש מאזנים יתחילו לנטות ולהתרחק כנגד רוח דרום עד ראש גדי ויהיה ראש גדי רחוק מעל הקו השוה לרוח דרום שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה ויחזרו המזלות להתקרב מעט מעט כנגד הקו השוה עד ראש הטלה.

ה נמצא ראש טלה וראש מאזנים מסבב על הקו השוה ולפיכך כשתהיה השמש בשני ראשים אילו לא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום ותזרח בחצי מזרח ותשקע בחצי מערב ויהיה היום והלילה שוין בכל הישוב.

CAPUT XIX.

§. I. Quoniam voluerunt sapientes, ut ex nunciis lunæ novæ, cum examinarentur, inter alia permulta, quæreretur etiam quam in mundi partem inflexa luna esset, visum est nobis hanc quoque rationem explicare. Verum de eo, quoniam ad lunæ visionem perspiciendam nihil conducit, non tam accurate quidem & exquisite disputabimus: sed ante quam ad planetarum veniamus inflexiones, pauca quædam de signorum inclinatione dicenda sunt.

§. II. Linea illa media orbis signiferi, quam sol lustrat, non est ea, quæ medium mundum ab oriente ad occidentem ambiat, id quod efficit æquinoctialis circulus, a quo discedit illius dimidia pars ad aquilonem, dimidia ad austrum.

§. III. Duobus autem locis illum, qui ab oriente ad occidentem mundum medium complectitur, circulum æquinoctialem contingit: quorum alter est ad Arietis introitum, alter ejus e regione ad introitum Libræ. Igitur signorum illa sex, quorum primum Aries, extremum est Virgo, vergunt ad septentriones, & ad meridiem sex ista, quorum Libra prima est, Pisces ultimi.

§. IV. Atque ab æquinoctiali circulo signa paulatim declinant ad septentriones ab Arietis initio ad Cancri principium, quod ipsum ad aquilonarem mundi partem versus distat ab æquatore gradus tres & viginti, & dimidiatum fere gradum. Rursum a capite Cancri signa sensim inflectuntur ad æquatorem usque ad principium Libræ, quod in ipso insistit æquatore. Ab principio autem Libræ usque ad initium Capricorni signa sic ab æquatore recedunt in australem mundi partem, uti tandem Capricorni principium ad austrum versus ab æquatore sit disjunctum gradus tres supra viginti, & dimidium circiter gradum. Atque ab initio Capricorni ad Arietis initium signa sensim ad æquatorem etiam accedunt.

§. V. Quoniam igitur principium Arietis & Libræ in ipso insistit æquatore, sequitur, cum ad alterutrum sol commearit, illum neque in mundi plagam australem, neque in aquilonarem inclinare: sed his duabus mundi partibus interjectum medium oriri & obire: ut in omnibus, quæ habitantur, terris dies & noctes inter se sint æquales.

§. VI.

ו הרי נתברר לך שכל מעלה ומעלה ממעלות המזלות נוטה לצפון או לדרום ויש לנטייתה שיעור ורוב הנטייה לא תהיה יותר על שלשה ועשרים מעלות וחצי בקירוב.

ז ואלו הם השעורים של נטיות לפי מניין המעלות של מזלות וההתחלה מתחלת מזל טלה עשר מעלות נטייתם ארבע מעלות עשרים מעלות נטייתם שמנה מעלות שלשים מעלות נטייתם אחת עשרה מעלות ומחצה וארבעים מעלות נטייתם חמש עשרה מעלות חמשים מעלות נטייתם שמנה עשרה מעלות ששים מעלות נטייתם עשרים מעלות שבעים מעלות נטייתם שתים ועשרים מעלות שמנים מעלות נטייתם שלש ועשרים מעלות תשעים מעלות נטייתם שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה.

ח ואם יהיו אחדים במניין תקח להם מנתם מבין שתי הנטיות כמו שבארנו בשמש ובירח כיצד חמש מעלות נטייתם שתי מעלות ואם היה המניין שלש ועשרים נטייתם תשע מעלות ועל דרך זו בכל האחרים שהן העשרות.

ט ומאחר שתדע הנטייה של מעלות מאחר עד תשעים תדע נטייתם כולן כדרך שהודענום ברוחב הירח שאם היה המניין יותר על תשעים עד מאה ושמנים תגרע אותו ממאה ושמנים ואם היה יותר על מאה ושמנים עד מאתים ושבעים תגרע ממנו מאה ושמנים ואם יהיה יותר על מאתים ושבעים עד שלש מאות וששים תגרע אותו משלש מאות וששים והנשאר תדע נטייתו והוא נטיית אותו המניין שבידך בלא גרעון ולא תוספת.

י אם תרצה לידע כמה מעלות הוא הירח נוטה מעל הקו השוה כנגד צפון העולם או כנגד דרום העולם תדע תחלה כמה נטיית המעלה שהיא מקום הירח האמתי ולאיזה רוח היא נוטה לצפון או

§. VI. Ex his igitur videre licet ſignorum unumquemque gradum aut ad ſeptentriones inclinatum eſſe, aut ad meridiem; ita, ut ſuum quæque habeat inflexio modum alia majorem, alia minorem, nec excedat vigeſimum tertium & dimidium fere gradum, cum ſit quam maxima.

§. VII. Sic igitur res eſt, modum amplificat graduum multitudo, & numerandi capitur initium ab Ariete. Gradus autem decem habent inflexionem quatuor graduum: viginti gradus inflexionem altero tanto majorem. Habent triginta gradus inflexionem undecim graduum & ſemiſſis: quadraginta, inflexionem quindecim graduum: quinquaginta, duodeviginti graduum: ſexaginta, graduum viginti: ſeptuaginta graduum inflexio duobus iſtam gradibus ſuperat: hanc etiam inflexio graduum octoginta ſuperat uno gradu: porro nonaginta graduum inflexio dimidio gradu major eſt iſta.

§. VIII. Quod ſi decadibus unitates adjunctæ ſunt, earum portionem ex eo, quod inter duas inflexiones proximas intercedit, inflexionis diſcrimine collegeris eodem modo, atque in ſolis & lunæ ratione docuimus. Exempli cauſa quinque gradus inflexionem habent duorum graduum; itaque tres & viginti gradus habent inflexionem novem graduum. Similis eſt ratio reliquarum (*a*) decadibus adjunctarum unitatum.

§. IX. Utque graduum inflexionem noris a primo ad nonageſimum, omnino graduum inflexionem cognoveris item, ut & de lunæ latitudine diſſeruimus. Cum enim gradus ſunt plures, quam nonaginta, idque uſque ad centum & octoginta, graduum numerus eſt de centum & octoginta eximendus. Nam ſi ſint plures, quam centum & octoginta gradus idque ad ducentos & ſeptuaginta, ex eorum numero demendi ſunt gradus centum & octoginta. Si graduum numerus ſuperat etiam ducentos & ſeptuaginta, uſque ad trecentos & ſexaginta, eorum numerum ex trecentis & ſexaginta detrahetur: tum facile erit reliquorum cognoſcere graduum inflexionem, quæ eadem ſine ulla aut acceſſione, aut deceſſione, inflexio eſt ejus numeri, de quo quæritur.

§. X. Si quis igitur ſcire expetit quot gradus ab æquatore ſit inflexa luna vel ad aquilonarem mundi partem, vel ad auſtrum, primum id quærat, quænam ſit inflexio gradus ejus, in quo lunæ curſus verus volvitur, & quam in partem mundi ſit converſa ad ſeptentriones,

לדרום ותחזור ותחשוב ותוציא רוח הירח הראשון ותראה אם הוא צפוני או דרומי אם נמצאו רוחב הירח ונטיית מעלתו ברוח אחת כגון שהיו שניהם צפונים או דרומיים תקבץ שניהם ואם נמצאו בשתי רוחות כגון שהיה האחד דרומי והאחד צפוני תגרע המעט משניהם מן הרב והנשאר הוא מרחק הירח מעל קו השוה באותה הרוח שהיה בה הרב בשניהם.

יא כיצד באנו לידע כמה הירח נוטה מעל הקו השוה בלילי הראיה שהוא שני לחדש אייר משנה זו וכבר ידעת שמעלת הירח היה תשע עשרה ממזל שור נטייתה בצפון כמו שמנה עשרה מעלות ורוחב היה בדרום כמו ארבע מעלות תגרע המעט מן הרב ישאר ארבע עשרה מעלות ונמצא הירח רחוק מעל הקו השוה ארבע עשרה מעלות לרוח צפון שהרי המנייז הרב שהוא שמנה עשרה מעלות היה צפוני וכל חשבון זה בקרוב בלא דקדוק לפי שאינו מועיל בראיה.

יב אם תרצה לידע לאיזו רוח מרוחות העולם יראה הירח נוטה, תחשוב ותדע מרחקו מעל הקו השוה אם יהיה על הקו השוה או קרוב ממנו בשתים או שלש מעלות בצפון או בדרום יראה מכוון כנגד אמצע מערב ותראה פגימתו מכוונת כנגד מזרח העולם בשוה.

יג ואם יהיה רחוק מעל הקו השוה לצפון העולם יראה בין מערב העולם ובין צפונו ותראה פגימתו נוטה מכנגד מזרח העולם כנגד דרום העולם.

יד ואם יהיה רחוק מעל הקו השוה לדרום העולם יראה בין מערב העולם ובין דרומו ותראה פגימתו נוטה מכנגד מזרח העולם כנגד צפון העולם ולפי רוב המרחק ולפי רוב הנטייה.

טו ומחקירת העדים שאומרים להם כמה היה גבוה ודבר זה יודע מקשת הראיה שבזמן שתהיה קשת הראיה קצרה יראה הירח כאילו הוא קרוב מן הארץ ובזמן שתהיה ארוכה יראה גבוה

nes, an ad meridiem: deinde lunæ latitudinem primam videat quanta ſit & qualis, an aquilonaris, an auſtralis: tum ſi latitudo lunæ prima, & ejus, in quo volvitur lunæ curſus verus, gradus inflexio vergit in eandem mundi partem vel aquilonarem, vel auſtralem, ſimul agregentur; ſin autem altera in ſeptentriones, altera ſit in meridiem conversa, harum minor e majori eximatur. Ac tum demum quod ſupererit ſpatium, id omnino luna ab æquatore eſt inflexa in eam mundi partem, in qua major illarum fuit inventa.

§. XI. Quæratur igitur quantum ab æquatore converſa luna eſſet epochali nocte illa ſecunda menſis Jar, præſentis hujus anni, a quo nos initium hujuſce ratiocinii repetimus. Gradum, in quo tum lunæ volvebatur curſus verus, oſtendimus ſupra Tauri fuiſſe undevigeſimum, cujus gradus inflexio quaſi duodeviginti graduum erat ad ſeptentriones verſus: lunæ vero latitudo prima graduum fere quatuor erat, eaque auſtralis. Itaque ſi de majori numero minor eximatur, reliqui fient gradus decem & quatuor. Tantum videlicet erat tum ab æquatore inflexa luna ad ſeptentriones, ſiquidem in ea parte mundi ſita erat illa inflexio duodeviginti graduum, qui numerus duorum major erat. Sed hæc quidem ratio, quoniam ad lunæ viſionem perſpiciendam nihil juvat, non eſt accurate inita & ſubducta.

§. XII. Jam ſi quis ſcire velit, lunæ quorſum erunt obverſa cornua, ſitum ejus etiam ad æquatorem comparet. Nam ſi luna aut in ipſo inhæreat æquatore, aut ab eo duos omnino, treſve gradus abierit ad ſeptentriones, vel ad meridiem, e regione medii occidentis collocata eſſe videbitur, & ejus cornua ſolis ipſum ad ortum converſa.

§. XIII. Sin autem ab æquatore longius receſſerit ad ſeptentriones, videbitur inter occidentem & ſeptentrionem eſſe ſita, & ejus cornua ab oriente inclinata in meridiem.

§. XIV. Sin ab æquatore ſit remota procul ad auſtrum verſus, inter occidentem & meridiem ſita videbitur, & ejus cornua ab oriente ad ſeptentriones inflexa, pro magnitudine ejus ab æquatore diſtantiæ atque inflexionis.

§. XV. Atque ex his, qui de luna naſcente renunciarent, tentandæ fidei cauſa, quærebatur etiam & illud, luna quam alte ferebatur. Id cognoſcitur ex *arcu viſionis*, qui ſi brevior eſt, curſus lunæ propius a terra volvi, ſi longior, luna moveri videtur altius. Ut enim

מעל הארץ ולפי ארך קשת הראייה לפי גובהו מעל הארץ בראיית העינים.

יו הרי בארנו חשבונות כל הדרכים שצריכין להם בידיעת הראייה ובחקירת העדים כדי שיהיה הכל ידוע למבינים ולא יחסרו דרך מדרכי התורה ולא ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים דרשו מעל ספר חמשה וקראו אחת מהנה לא נעדרה.

visionis arcus longus est, ita lunam oculi altam a terra percipiunt.

§. XVI. Explicatæ sunt rationes omnes, quæ requiruntur ad perspiciendam lunæ visionem, & interrogandos eos, qui veniebant lunæ nuncii sic, ut intelligentibus hæc omnia promta sint, & aperta. Etenim nulla prorsus doctrinæ ratio a Lege nostra excluditur. Ut igitur hæc de luna doctrina percipiatur, confugiendum est non ad alienorum hominum monumenta, sed ad hunc librum divinum: ille, ille lectitandus est; nihil enim in eo desideratur.

NOTÆ IN CAPUT DECIMUMNONUM.

(a) *Decadibus adjunctarum unitatum*. Hic in editione recentiore correcte legitur האחרים שהן עם העשרות In antiquioribus autem editionibus vox עם desideratur.

CHRI-

CHRISTOPHORI LANGHAUSEN
DISSERTATIO
DE
MENSE VETERUM HEBRÆORUM LUNARI.

§. I. VEterum Hebræorum menses lunares, aut temporis articulos a lunæ cursu mensos, dum conamur exponere; ante omnia eosdem Hebræis antiquis in usu fuisse dabimus evictum. Non quidem in hac probatione ad ipsa Patriarcharum tempora retrogredi licet: quoniam hic pleraque tam sunt incerta, ut vix quidpiam definiri queat, ceu data occasione §. XVI. ostendemus. Nec movebimus litem iis, qui in contractibus, Pactis, re nuptiali, puerperio, ablactatione &c. menses 30. dierum sequioribus quoque temporibus Judæis adscribunt. Quam sententiam amplectuntur *JOHANNES SELDENUS de Anno Civili Veterum Judæorum cap. I. JOHANNES MARSHAMUS in Canone Chronico p. m.* 190. *FRIDERICUS SPANHEMIUS in Chronol. Sacra par.* 1. *cap.* 10. & alii. Certum tamen esse statuimus, post datam Mosi legem, si non in aliis negotiis, ad minimum in Ecclesiasticis & festis determinandis lunares menses obtinuisse. Quod & hi ipsi Autores non diffitentur.

§. II. Quod circa tempora Maccabæorum & postea menses lunares habuerint Hebræi, claris verbis indicat *SYRACIDES cap.* 43. *vers.* 6. Σελήνην, inquit, ἐποίησεν εἰς ἀνάδειξιν χρόνου καὶ σημεῖον αἰῶνος. Ἀπὸ σελήνης σημεῖον ἑορτῆς. *Lunam fecit ad determinandum tempus, & in signum temporis; a luna signum festi.* Nec minus eosdem confirmat *PHILO lib. III. de vita Mosis pag.* 686. Quando de Paschate verba faciens dicit: τῷ μηνὶ τούτῳ περὶ τεσσαρεσκαιδεκάτην ἡμέραν μέλλοντος τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου γίνεσθαι πλησιφαοῦς ἄγεται τὰ διαβατήρια δημοφανὴς ἑορτὴ τὸ Χαλδαϊστὶ λεγόμενον πάσχα. *Mense hoc circa decimum quartum diem, quando lunæ orbis plenus fulget, celebratur festum Transitus, festum, quo populus congregatur, Chaldaice Pascha dictum.* Cum quibus conveniunt, quæ *JOSEPHUS habet lib. III. Antiquit. cap.* 10. quando Pascha celebrari scribit. Τῷ μηνὶ τῷ Ξανθικῷ ὃς Νισὰν παρ' ἡμῖν καλεῖται, καὶ τοῦ ἔτους ἐστὶν ἀρχή, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ κατὰ σελήνην ἐν κριῷ τοῦ ἡλίου καθεστῶτος. *Mense Xanthico, qui nostris Nisan vocatur, & anni est Principium, luna quarta decima sole arietem obtinente.* Quæ tam clara sunt, ut circa tempora horum scriptorum menses lunares Hebræis in usu fuisse, nemo dubitet.

§. III. Antiquioribus autem ſeculis, num ii locum habuerint, diſputatum fuit a *JOHANNE KEPLERO in Eclogis Chronologicis pag. 93.* qui non, niſi cum Judæa eſſet ſub Præfectura Cœleſyriæ & Phœnicis, in menſurando tempore lunæ fuiſſe habitam rationem apud Judæos, ut morem Dominorum vicinorumque ſequerentur, probare conatur. Duplici vero inprimis nititur fundamento Keplerus. Initio provocat ad Eſaiæ cap. 47. verſ. 13. ubi Chaldæi reprehenduntur, quod inter ipſos fuerint, qui *contemplati ſint ſidera, & ſupputaverint menſes;* ut inde annunciarent futura. Hinc, dicit vero ſimile fieri, Judæos tunc non ſupputaſſe *curſum lunæ*, ne ſpeciem in ſe admitterent hujus augurii cœleſtis tantopere prohibiti. Verum ſi dicendum, quod res eſt, Achilles hic minus firmo ſtat talo. Primo nimirum moneri poteſt, quod in textu Hebræo nullius menſium ſupputationis explicite injiciatur mentio. Verba enim hæc ſunt: יעמדו נא ווּשיעך הברו שמים החזים בכוכבים מודיעים לחרשים מאשר יבואו עליך: Quæ ex mente *SEBASTIANI SCHMIDII in Comment. in h. l.* ita vertenda ſunt: *Stent nunc & ſervent te ſpeculantes cœlum, contemplantes ſtellas, divinantes in menſes* (ſervent inquam te) *ab illis quæ ventura ſunt ſuper te:* Poſito tamen quod explicatio quam ſibi finxit *KEPLERUS*, ſit admittenda non difficulter tamen hoc fundamentum evertitur. Probe novit Autor, quod contemplatio ſiderum abſolute in Chaldæis reprehendi non potuerit. Nam quis quæſo concederet, quod ſiderum contemplatio crimen quoddam involvat? Niſi cum *CHRISTIANO HUGENIO in Coſmotheoro Lib. II.* velimus ſtatuere multoties mille terras, quibus quælibet ſtella fixa Solis inſtar luceat, nulla poterit dari ratio, cur Deus tam ingentia corpora, qualia quidem cœleſtia eſſe conſtat, crearit, niſi hæc unica, ut homines Potentiam Dei ex conſideratione ſiderum diſcerent, quomodo itaque ſiderum contemplatio Chaldæis exprobrari potuit? Novit inſuper, quod ſupputatio menſium vitio verti nequeat. Etenim חרשים qualeſcunque demum fuerint, Hebræis Deo adprobante in uſu fuiſſe nemo negare poterit. Si enim ipſis juſſu divino fuit החרש הראשון Exod. 12. etiam alios habuerunt, quorum reſpectu ille *primus* dictus eſt. Adeoque certum eſt, quod & ipſe Autor non diffiteri videtur; quod Deus per Prophetam nil niſi vanam Chaldæorum Aſtrologiam reprehenderit: qua etiam contingentia, quæ citra peculiarem revelationem ſcire, Deus ſibi ſoli reſervavit, prædicere annisi ſunt, & quod contemplatione ſiderum ipſius etiam lunæ ad peſſimum hoc inſtitutum abuſi fuerint. Omnis proinde Kepleriani argumenti nervus hic eſt: *Si Chaldæi contemplatione ſiderum in ſpecie lunæ abuſi ſunt ad aſtrologicas vanitates*, ſequitur *Judæos*, ut Aſtrologiæ vanæ ſpeciem in ſe non admitterent, *ad* ſidera, in ſpecie *lunam*, omnino *non attendiſſe*, adeoque nec menſes lunares habuiſſe. Verum quam infirma hæc ſit conſequentia, quivis videt. Si omne illud, quo alii abutuntur, intermittendum eſt, niſi ſpeciem mali in nos admittere volumus: facile artes bonæ plurimæ, ſi non omnes, exulabunt. Cum tamen potius obtinere debeat Regula multoties a viris doctis inculcata: *Tollatur abuſus, & maneat uſus.* Certe ſi quidpiam ob ſpeciem mali intermittendum eſt, cum malo ipſo tantum non indiſſolubili vinculo debet eſſe copulatum. At vero conſiderationem ſiderum, in ſpecie lunæ, & Aſtrologiam judiciariam ita non cohærere, vel inde patet, quia tantum non omnes in Germania, Anglia, Gallia Aſtronomi celeberrimi, qui hodie florent, ſollicitius, quam vix unquam factum, cœlum contemplantur; Quos tamen Aſtrologicæ vanitatis vel mentionem injeciſſe tædet. Conf. *SIGISMUNDUS SCHMIDERUS Diſſertatione de Aſtrologia Judiciaria*. Lipſ. Anno 1709. habita.

§. IV. Alterum Keplero argumentum ſuppeditavit prohibitio iſta, qua Deus ſolem, lunam & ſtellas adorare vetuit *Deut.* 17. verſ. 3. Inde enim vero ſimile eſſe concludit, Judæos, ne lunam in vetito honore habere viderentur, nulla in novilunio feſta celebraſſe adeoque nec menſes lunares habuiſſe. Veram & huic dubio facile ſatisfiet. *JOHANNES SPENCERIS de legibus Hebræorum ritualibus lib. I. cap. VI. ſect.* 3. probare conatur ſtatas Noviluniorum ſolennitates *Idololatriæ* paſſim graſſanti potius *viam obſtruxiſſe;* quatenus officiis Sacris deſtinatæ Iſraelitas occupatos detinerent; quo minus gentilium Sacris & feſtis in Novilunio celebratis intereſſe poſſent; quo pacto argumentum Keplerianum facile inverti poſſet. Verum cum hæc Spenceri aſſertio nitatur hypotheſi, quod *lex ritualis præcipue in remedium Idololatriæ* tradita ſit; Vid. *lib.* 1. *c.* 1. *ſect.* 2. hanc autem viri docti dudum profligarint, quos magno numero citat *ZACHARIAS GRA-*

PIUS in Theologia recens controversa absoluta Cap. 4. quæst. 3. ∞ non deveniemus. Respondemus potius, quod sicut in hunc usque diem festum Novi anni celebramus, quando Sol post solstitiam hybernum sensibiliter ascendere incipit: nec tamen quispiam nos propterea *Idololatriæ* accusat, quasi solem colamus; Similiter etiam asseverare liceat, Judæos circa Novilunium neomenias suas celebrasse sine ulla Idololatrici cultus lunæ exhibiti specie.

§. V. Nec tantum *KEFLERUS* antiquissimis temporibus Hebræorum menses fuisse lunares negat, sed etiam eorundem veritatem suspectam reddere conatur *JOHANNES JACOBUS HAINLINUS in scripto* contra *FRANGKENBERGERUM* sub nomine *Vindiciarum* edito. Etenim *pag. 29. & 30.* mysticam tempora dimetiendi rationem Judæis attribuit, & menses 49. dierum iis videtur adscribere. Hæc enim habet: *Ipse vero Deus cum etiam majora temporum metiendorum systemata condere vellet; excepto eo, quod etiam Dies usurpavit, a cœli motu primo dependentes, in cæteris motum Solis prorsus neglexit, & ad septenarium numerum sese convertit, hebdomademque constituit 7 dierum, cujus septimum diem sacrum esse voluit, procul dubio inter alias & hanc ob causam, ut septenarium numerum etiam nobis commendaret. Cum autem animadverterem Deum non tantum hebomades dierum, sed etiam annorum instituisse, nempe periodum Sabbathicam, & progressione Geometrica hanc iterum per 7. multiplicasse atque Periodum Jubilæam introduxisse. Insuper in maximo incarnationis filii sui mysterio Dan. IX. vers. 24 per solas annorum hebdomades tempora metiri. Quid si, cogitabam, Deus in hac progressione ad primum suum dictum systema hebdomadem scilicet respexisset? Et proinde morem hunc Dei imitari volens, ab hebdomade dierum 7 per progressionem Geometricam ascendi ad 49. 343 2461. 16807. 117649. &c.* Pag. 49. rationem subjungit, cur menses lunares non obtinuisse ipsi videatur, nempe, quia nescimus tabulas juxta quas Moses, Josua, & seniores Israelitarum menses determinarunt, & spatium eorum menstruum ignoramus. At vero mysteriosi ejus menses nullo nituntur fundamento, adeoque ea facilitate qua asseruntur, etiam rejiciuntur. Ratio autem, quam contra menses lunares profert nihil quidpiam in recessu habet. Nam (1) Posito, quod ignoraremus, quomodo veteres Hebræi menses juxta lunam determinaverint, nondum tamen opus esset omnino negare, eos menses juxta lunam dispofuisse. (2) Hypothesin ejus, quod ignoremus spatium menstruum veterum Hebræorum quælibet ferme pagina hujus dissertationis refellet. Conf. *ÆGIDIUS STRAUCHIUS in Dissert. de Anno Hebræorum Ecclesiastico*, quam exhibet *THOMAS CRENIUS in Fascic. I. Dissertationum Philologico-Historicarum*.

§. VI. Eorum autem sententia, qui etiam antiquioribus temporibus, minimum a tempore Mosis, lunares menses Hebræis in usu fuisse dicunt, evidenti nititur scripturæ testimonio, quod ex Ps. 104. v. 19. depromitur: עשה ירח למועדים Fecit lunam pro temporibus statutis, i. e. *pro festivis solennitabus*. Quomodo e. g. Ezech. 46. vers. 9. dicitur. Quando ingreditur populus in conspectum Domini במועדים Conf. *B. GEJERUS* ad h. l. Ex quo itaque fuerunt festivæ solennitates, eo ipso tempore *ad luna cursum eæ fuerunt ordinatæ*: quod volumus. Unde non infrequens Rabbinis, ut dicta Scripturæ, quæ de mensibus tunc usitatis loquuntur, de mensibus lunaribus explicent. Ita enim *MAIMONIDES* in Hilcoth Riddusch Hachodesch cap. I. חרשי השנה הם חרשי הלבנה שנאמר עולת חרש בחרשו ונאמר החרש הזה לכם ראש חרשים *Menses cujuslibet anni sunt menses lunares, sicut dicitur: Holocaustum menstruum sub novilunium suum Num. 27. vers. 4.* item: *Hic Mensis esto vobis initium mensium Ex. 12 a. 2.* Similiter *ABEN- EZRA locum Levit. 25. v. 19.* explicaturus scribit: חרשינו הם ללבנה *Menses nostri ad lunæ cursum diriguntur*. Et *R. ISAAC BEN ARAMA* postquam in עקרת יצחק *fol. 14. b.* dixerat, mensuram anni in lege præscriptam tam prædiis rusticis, quam urbanis præfixam, anno Sabbathico & Jubilæo competentem esse 365. dierum; rationem festorum juxra legem subjungit, eaque secundum menses lunares ordinari debere dicit: בגלגל inquit, המיוחד תנועתה תושלם בעשרים ותשעה יום ומחצה ושבע מאות וחמשים ושלשה חלקים והרי הוא מדת החורש הנזכר בתורה לקביעות המועדים בחרש הראשון באחר לחרש בארבעה עשר לחרש *Motus ejus* (Lunæ) *in circulo suo absolvitur viginti novem diebus & dimidio, atque septigentis quinquaginta tribus minutis. Et hæc est ratio mensis, cujus mentio fit in lege, ad determinanda tempora statuta, mensem primum, neomeniam, & diem decimum quartum Mensis.*

§. VII.

§. VII. Est autem *mensis lunaris* præcipue triplex, vel *periodicus*, quem definit lunæ motus ab uno Zodiaci loco ad eundem; vel *synodicus*, quem determinat lunæ motus a conjunctionem, vel tandem *primæ phaseos*, quem Motu lunæ a loco primæ phaseos ad primæ phaseos locum metitur. Mensem veterum Hæbræorum Lunarem quod attinet, eum juxta primam phasin fuisse definitum, ni fallor, omnis loquitur antiquitas. *PHILO Judæus in lib. de Septenario & festis p.* 1189. scribit: Νεμηνίᾳ ἄρχεται φωτίζειν αἰσθητῷ φέγγει σελήνην ἥλιος. *Neomenia Sol incipit collustrare lunam sensibili splendore. CLEMENS Alexandrinus libr. 6. Stromatum* exhibet concionem *PETRO APOSTOLO* tributam, quam licet Petro ex mente Criticorum tribuenda non sit, antiquissimam tamen esse vel inde patet, quod ipso Clemente, qui vix centum annis Apostolorum temporibus fuit inferior, tanto est antiquior, ut verum autorem ignoret. Ubi de Judæis dicitur: Καὶ ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ, σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον, οὐ δὲ νεομηνίαν ἄγουσιν. *Nisi apparuerit luna, non celebrant Sabbathum, quod dicitur primum, nec Neomeniam celebrant. In Codice Rosch Haschana*, Autor idem ferme per totum tractatum, ut notum & certum sumit; seu ex testimoniis postea citandis clarum erit. *Nec MAIMONIDES in Hilkoth Xiddusch Hachodesch* aliter nobis menses veterum Hebræorum proponit; sed *cap.* 1 §. 3. scribit: ובליל שתראה במערב אחר שנסתרה הוא תחלת החדש *Et in nocte, qua hactenis inconspicua in occidentali plaga denuo apparet* (luna) *est initium mensis*. Eadem de mense lunari est scripturariorum sententia. Unde *ELIAH BEN MOSEH* Judæus scripturarius, cujus, ex receptissimis scripturariorum sententiis desumti Tractatus & in סדרים distributi, quædam e MSto nobis communicavit *JOHANNES SELDENUS* tractatu *de anno Civili veterum Judæorum*, ita scribit: תחלת החדש הוא משעה שתראה הלבנה אחרי בא השמש *Neomeniæ initium est a tempore, quo conspicitur luna post Solis occasum*. Confirmat hanc sententiam ipsa vox Hebræa, qua non tantum Mensis, sed in specie Neomenia designatur: חורש a חדש quod *innovare* notat. Sic enim *R. JACOB ABENDANA in Exod.* 19. *v.* 1. הנה חודש יאמר בשני פנים האחד על הזמן אשר מחדש לחדש כמו חודש ימים והשני על היום הראשון מהחודש כמו חדש מחר. *Ecce* חודש *dupliciter accipitur, primo quidem de tempore, quod est inter mensem & mense uti:* חדש ימים *Gen.* 29. *vers.* 14. *secundo de die primo mensis, quemadmodum:* חודש מחר 1. *Sam.* 20. *v.* 5 Cur autem primus in mense dies dicatur חודש nulla dabitur commodior ratio, quam quæ a *KIMCIO* ex hypothesi de mense primæ phaseos suppeditata est *in libro Radicum* ונקרא החודש בזה על חדוש הירח שמתחדש בו *Et vocatur ita Neomenia, ab innovatione lunæ, quæ in ea innovatur.*

§. VIII. Si Judæis credimus, non tantum, certum est, menses lunares Veterum Hebræorum juxta primam phasin fuisse ordinatos, sed etiam ratio ista mensium a Deo ipso iis fuit injuncta. Scripturarius Judæus *AHARON BEN ELIJAHU in Sepher Hammizvoth*, quod MStum in instructissima Magnifici *DANZII*, Præceptoris mei devoto semper affectu venerandi, Bibliotheca asservatur, *Tractat. de Mensibus cap. Ommam Hannimschachim* ex *Genes.* 1. *vers.* 14. menses primæ phaseos conatur deducere. Proinde hæc habet: בהתועד הירח עם השמש על ידי האור כנגד המבט יהיה הבדל החדש בירח שכן אמר יהי מאורות ואחר כך אמר ולמועדים *Quando conjungitur luna cum sole ita, ut lumen quoddam reflectat ad intuentem, fit distinctio mensis in Luna. Ita enim dicit* (Scriptura) *Gen.* 1. *v.* 14. *sint luminaria, & postea: Et in tempora statuta. Cap. Ommam Abenesra* ex voce חדש non probabile aliquod pro mensibus primæ phaseos nectere intendit argumentum, ut nos in §. præcedente fecimus, sed præceptum aliquod divinum de mensibus juxta primam phasin ordinandis conatur exsculpere. Unde *ABENESRAM*, qui menses primæ phaseos in lege præscribi negaverat refutaturus scribit: ואמור אברם בן עזרא כי משה רבינו לא פירש בתורה איך נקבע שנים וחדשים שקר הגיד כי הנה מלת חדש תורה איכות העניין שהוא משעת התחדש האור ללבנה *Quod dictum est ab Abenesra, quod Moses in lege non explicuerit, quomodo definire debeamus annos & menses, mendacium est: Ecce enim vocula* חדש *docet qualitatem negotii: quod sit* [*inchoandus mensis*] *ab hora; qua innovatur lumen in luna*. Quod vero scriptura non expressam contineat legem de mensibus juxta primam phasin ordinandis hanc putat esse causam, quod jam ante datam legem hujusmodi menses obtinuerint. Talmudici hanc mensium formam Mosen a Deo in monte Sinai didicisse tradunt. R. *ISAAC ABARBA-*

BANEL Comment. in Legem fol. edit. recentioris 120. *col.* 2. ita ſcribit: וחכמים זכרונם לברכה אמרו שנתקשה משה בקרוש החרש עד שהראהו הקרוש ברוך הוא הלבנה בחרושה בראש חרש ניסן שרצו בזה שהחכמה הנפלאה ההיא לא השינוה משה ואהרן מרעתם וחקירתם אלא שהיתה סור העיבור ושרשי חכמתו הלכה מסיני ודבר נבואי *Sapientes noſtri piæ memoriæ dixerunt, quod perplexus fuerit Moſes in ſanctificatione novilunii, donec monſtraverit ipſi Sanctus & benedictus Deus lunam in renaſcentia ſua in principio menſis Niſan. Quo hoc voluerunt, quod ſapientiam iſtam admirabilem non apprehenderint Moſes & Aaron ex ſua ſcientia, & perſcrutatione; ſed myſterium intercalationis & fundamenta ſapientiæ ejus fuerint traditio de Sinai, & res prophetica.* Eadem ferme habet *RASCHI* ad *Exod.* 12. *v.* 2. הראהו לבנה בחרושה ואמר לו כשהירח מתחרש יהיה לך ראש חרש ונתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראויה לקרש והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקרש וכיצר הראהו והלא לא היה נרבר עמו אלא ביום שנאמר ויהי ביום רבר יהוה ביום צוותו מן אשר צוה יהוה והלאה אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו והראהו עם חשכה. *Monſtravit* (Dominus) *ipſi* [Moſi] *lunam in renovatione ejus, & dixit ipſi: Quando luna renovabitur, erit tibi principium Menſium: Sed difficultate implicatus eſt Moſes ſuper Novilunio, in qua quantitate apparere deberet, ut eſſet ſufficiens ad ſanctificandum. Ideo monſtravit ipſi velut digito Lunam in Expanſo, ac dixit ei en! qualis hæc eſt, talem conſecra, Sed quomodo monſtrare ipſi potuit? Nonne enim non ad ipſum ſermo directus eſt, niſi interdiu? quia dicitur Exod.* 6. *v.* 28. *& fuit, quo die locutus eſt Dominus*, it. *Lev.* 7. *v.* 38. *quo die præcepit ipſi*, it. *Num.* 15. *verſ.* 13. *ab ilo die, quo præcepit Dominus & deinceps. Verum prope occaſum Solis dicta eſt ipſi hæc ſectio; & monſtravit ipſi, cum tenebraſceret.* Conſentit Hebraicarum traditionum peritiſſimus *MAIMONIDES in Hilcoth Kidduſch Hachodeſc c.* 1. §. 1. הראה לו הקרוש ברוך הוא למשה כמראה הנבואה רמות לבנה ואמר לו כזה ראה וקרש *Oſtendit Deus benedictus Moſi in viſione prophetica lunæ quandam phaſin dixitque illi: Talem obſervato, & initiato.* Hauſerunt Doctores Judæi recentiores hanc doctrinam ex *Codice Menachoth fol.* 29. *a. lin.* 35. שלשה רברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקרוש ברוך הוא באצבעו ואלו הן מנורה וראש חרש ושרצים i. e. *Tria fuerunt difficilia Moſi donec monſtrarat ipſi Deus benedictus digito ſuo. Nimirum Candelabrum, initium Menſis, & Reptilia.* Non movebimus litem *JOHANNI SPENCERO*, qui *de legibus Hebræorum ritualibus Lib.* 3. *cap.* 1. *ſect.* 3. ſcribit: *Cum Scriptura S. de hujuſmodi traditione vel præcepto ne verbum habeat fidei prodigus ſit, oportet, qui Rabbinis hoc aſſerentibus fidem tribuit, cum præſertim traditionum & inſomniorum ſuorum originem tam frequenter a Moſe vel Sinai ducant.* Nec improbamus obſervationem *LUDOVICI DE COMPIEGNE DE VEIL*, qui ad verba Codicis Menachoth *in Notis ad Maimonidis Hilcoth Kidduſch Hachodeſch cap.* 1. notat, quod tabernaculi & reliqui apparatus ſacri evemplar Moſi ante oculos fuiſſe in Monte Sinai, non tantum *Exod.* 25. *v.* 9. ſed & in Novo Teſtamento *Hebr.* 8. v. 5. recenſeatur: quæ autem de ſpecie lunæ Moſi objecta in Novilunio dicuntur, nullo nitantur in Scriptura teſtimonio, adeoque valde ſint incerta. Sufficit interim recenſuiſſe, quæ Hebræis Doctoribus hic ſedeat ſententia.

§. IX. Cum autem prima phaſis non eodem ſemper die redeat, quod docet experientia; non ejuſdem menſes hoſce quantitatis fuiſſe patet. Obtinuit enim hic quod *Marcobius Saturnal Lib.* 1. *c.* 15. de menſibus Romuli ſcribit: *Initium cujuſcuque menſis ex illo ſumebat die, quo novam lunam contigiſſet videri. Quia vero non continuo evenit, ut eodem die ſemper appareat, ſed modo tardius modo celerius ex certis cauſis videri ſolent; contigit, ut cum tardius apparuit, præcedenti menſi plures dies, aut cum celerius, pauciores darenrur.* Fuerunt nimirum Hebræorum menſes iſti duplicis generis, alii 29. dierum, quos חסרים *cavos*; alii 30: dierum, quos מלאים *plenos*, vel etiam מעוברים *intercalatos*, quia trigeſimus dies intercalatus erat, nuncupant. Sic enim *Eliab Ben Moſe*: אין לך חרש פחות מתשעה ועשרים יום ולא יותר על שלשים יום *Nullus Menſis minor eſt 29. diebus, nec nullus excedit triginta.* Et *Maimonides in Hilcoth Kidd. Hach. c.* 1: §. 3. & 4. חרש שיהיה תשעה ועשרים נקרא חרש חסר ואם יהיה החורש שעבר שלשים יום נקרא חרש מעובר ונקרא חרש מלא אין לך חרש לבנה יותר על שלשים יום *Menſis qui non niſi viginti novem fuerit dierum, dicitur Menſis cavus, quando erat menſis præterlapſus dierum triginta, embolismicus dicebatur ac plenus. Nullus* men-

mensis lunaris major est triginta diebus. Nec primæ phaseos ratio aliam mensium dispositionem requisivit. Equidem tempus a prima phasi ad primam phasin nunquam 30. dies excedere, & nunquam 29. diebus brevius esse, quod hic supponi cuipiam videri posset, non dixerim, Nam non semper eodem post Novilunium tempore prima habetur phasis. *Geminus in Isagoge cap.* 7. scribit: Ταχίστη μὲν γὰρ φαίνεται ἡ σελήνη μηνοειδὴς, τῇ νεομηνίᾳ, βραδυτάτη δὲ τῇ τρίτῃ Imo aliquando lunam, si est in maxima latitudine, videri posse in ipso conjunctionis momento; quandoque autem demum die quarto post Novilunium sese vespera exhibere probant *Erasmus Reinboldus in Commentar. ad Purbachii Theorica*, & *Johannes Keplerus in Astronomia Optica pag.* 257. Conf. *Joh. Baptista Ricciolus in Alm. Novo Lib. IV. cap.* 3. Cujus diversitatis ratio partim petenda a diversa Zodiaci inclinatione, partim a diversa latitudine lunæ, partim ab Apogeo lunæ &c. Quando enim luna est in Signis descensionem longam habentibus; citius conspicitur, quam si in reliquis sex signis versatur. Quando luna gaudet latitudine boreali, in zona temperata boreali tardius descendit & facilius conspicitur. Quando luna in Apogeo, & tarde incedit, tardius se subducit a Sole, adeoque tarde conspicitur, si est i Perigeo & celerius movetur, celerius se subducit a Sole, adeoque citius conspicitur. cum itaque tam notabilis sit varietas primæ phaseos, respectu Conjunctionis, facile fieri potest, ut variatio intra unum mensem ad quinque, sex & multo plures horas excrescat. Cum autem insuper duæ conjunctiones ad summum 29. d. 19. H. 37. ad minimum 29. D. H. 42. a se invicem distent, oppido patet, facile fieri posse, ut tempus a prima phasi ad primam phasin nonnunquam 30 dies excedat, nonnunquam 29 nondum adæquet; Verum quia a mense synodico mensis primæ phaseos quoad magnitudinem mediam non differt, & defectus facile suppletur aut excessus mox iterum demitur: eadem mensium dispositio hic sufficere potuit, quæ in mensibus synodicis requiritur, ut nempe *alii menses 29. alii* 30. *dierum* costituantur. Ulterius autem ex incerta phaseos apparitione deducitur, *nec unum eundemque* in ordine annuo apud Hebræos *mensem ejusdem fuisse quantitatis; sed in altero anno 29. in altero 30. dierum*. Illustre cujus habemus testimonium in *Rosch Hasschana fol. 9. col. 2. lin. 26. seqq.* עצרת פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה הא כיצד שניהן מלאים חמשה שניהם חסרים שבעה אחד מלא ואחד חסר ששה *Pentecoste nunc in quintum, nunc in septimum* (mensis sivan incidit) *Quodo? si uterque* (Nisan & Ijar) *plenus fuerit, in quintum, si uterque cavus, in septimum: si alter plenus, alter cavus in sextum*. Equidem *R. Chanaja* observante *Aharone Ben Elijahu cap. Jesch Lehavin*, dixit, quod *Elul* tempore Esræ nunquam fuerit 30. sed semper 29. dierum. Respondet autem laudatus Autor זה מאמר יחיד והלא אומרים שדברי יחיד בטלים *Hæc assertio est unius, nonne autem dicunt, quod assertiones unius sint irritæ?*

§. X. Ex dictis satis constat, quanta mensium horum dispositio difficultate prematur: quam nubila nimio plus nonnunquam auxerunt. Quippe observationem primæ phaseos inpedientia. Modum igitur, quomodo num mensis plenus, num cavus fuerit constituendus inquisiverint, contemplabimur. Cura temporum juxta scripturarios fuit commendata Sacerdotibus. Ita enim *Eliah Ben Moseh*: בזמן בית המקדש הדבר מסור לכהן הגדול עם שאר הכהנים או הנביא אשר בכל דור ודור *Tempore quo templum fuit, commissa est res* (ordinandorum mensium) *Pontifici maximo, cum reliquis sacerdotibus; aut Prophetæ cujusque seculi*. Quod sane cum moribus gentium atiquiorum optime convenit. Curam enim temporum apud gentes tantum non omnes Sacrdotibus fuisse commissam, plurimis exemplis comprobat summe Reverendus noster *Danzius in Epistola ad Henningum Bernhardum Vveterum versioni Maimonidis tractatus de initiatione Novilunii præmissa*. Post excidium templi autem judices hujus rei facit laudatus scripturarius ex sectæ suæ placitis eos, qui e variis sui generis coetibus diversimode electi, humiles spiritu, juris sacri & Astronomiæ essent periti. Pauciores quam tres fuisse non admittit: nec numerum parem eorundem ob dissensus incommodum concedit. Talmudicos si audimus, mensium dispositio fuit commissa Synedrio magno, aut concilio in Terra Israelis legitime promoto, qualia præter Hierosolymitanum, quatuor fuisse, nempe Gedaris, Amathunte, Hierichunte, & Samphoris testis est *Josephus Lib XIV. cap. X.* Ita enim *Maimonides cap.* 5. §. 1. כל שאמרנו מקביעות ראש חדש אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל שנתנו להן הסנהדרין רשות

רשות *Quiquid diximus de Novilunio determinando, id præstare non poterant, nisi assessores synedrii in terra Israel constituti, aut senatores concilii alicujus in terra Israel legitime promoti*. Non tamen facile aliud quam Hierosolymitarum concilium menses definivisse docet *Glosa in Maimonidis cap.* 1 §. 8. ואין אנו סומכים אלא על הקביעות בית דין שהן עמוד ההוראה והוא בית דין שבירושלם שהרי כל בתי דינין שבארץ ישראל טפילה והם העקר. *Neque nos innitimur alteri, quam definitionibus sacri consessus, quoniam hic columna est decisionis. Atqui hic ipse consessus Hierosolymitanus est. Omnia enim consistoria, quæ in terra Israelis sunt, accessorium sunt: sed illud* [Hierosolymitanum] *Principale est*. Pauciores tribus quidpiam in hoc negotio decernere potuisse, itidem ut scripturarii, non admittunt. Sic enim in *Cod. Sanhedrin cap.* 1. §. 2. legitur. עבור החדש בשלשה *Intercalatio mensis a tribus decernitur*.

§. XI. Judices isti mensium dispositioni præfecti certum adhibuerunt calculum, juxta quem quando & quomodo prima sit apparatura phasis inquisiverunt. *Maim. cap.* 2. §. 4. *coll. cum cap.* 1. §. 6. Qualis ex mente scripturariorum fuerit recenset *Aharon Ben Elijahu cap. Ellahem* his verbis: ויש לדעת כי תנועת הירח בתנועתו המזרחית בשעה אחת חמשה עשר מעלות ובתנועתו המערבית שלשים וחמשה חלקים ועשרים וחמשה שניות וביום אחד שלשה עשר מעלות ועשרה חלקים וידוע כי הירח לא תראה בהיות קשת הראיה בין השמש ובין הירח תשעה מעלות ועל כל פנים תראה בהיות קשת הראיה ארבעה עשר מעלות *Sciendum est, quod motus lunæ ab ortu in occasum una hora absolvat 15°, quoad motum autem ab occasu in ortum currat per 35′. 25′. Et uno die 13° 10′ Notum insuper est, quod luna non videatur, arcu visionis inter solem & lunam existente 9°: videatur autem omnino, arcu visionis existente 14°*. Quem locum tamen correctione indigere non dubito. Nam si uno die luna absolvit 13° 10′. Quod cum Astronomorum placitis fere convenit, motus horarius erit 32′ 55′ non vero 35′. 25′. Legi proinde debet. ובתנועתו המערבית עשרים ושנים חלקים ועשרים וששה שניות *Seldenus* ex *Eliah Ben Moseh* refert, quod constructis motuum solis & lunæ tabulis ad latitudinem Constantinopolitanam 41°. 30. juxta Doctrinam *Albategnii & Emanuelis Geographi* phasi lunari sic demum concluserit: בהיות בין המולד והשקיעה יותר מאחר עשר שעות וחצי עד עשרים וחמש שעות וחצי אפשר שיראה ואפשר שלא יראה ובהיות בין המולד והערב השלישי יותר מארבעת עשר שעות פחות ששית שעה עד עשרים ושבעה שעות וחצי אפשר שיראה ואפשר שלא יראה ואם יהיה בין יותר מזה דע שעל כל פנים יראה אם לא יהיה מניעה והנה לפי זה כשיהיה בין השמש והירח במעלות ישרות שמנה מעלות ועשרה ראשונים לא יראה וכל שכן פחות מאלה וכשיהיה ביניהם במעלות ישרות ארבעה עשר מעלות על כל פנים יראה וכל שכן יותר. *Quoties inter Novilunium & occasum Solis intercedunt horæ plures undecim cum dimidia usque ad 25½ fieri potest, ut phasis habeatur, sicut & fieri potest, ut nulla habeatur. Si inter Novilunim & vesperam tertiam intercedunt plures quam quatuordecim horæ sextæ hohoræ parte demta, usque ad 27½ fieri potest ut phasis habeatur, sicut & fieri potest, ut nulla habeatur. Si autem intervallum fuerit majus, scito, phasin omnino fore, nisi impediatur. Adeoque si inter solem & lunam intercesserit arcus 8°. 10 phasis nulla habetur multo minus si autem arcus interceptus fuerit 14° phasis omnino erit, multo magis si arcus fuerit major.*

§. XII. Ex mente Talmudicorum calculum primæ in terra sancta phaseos admodum prolixum & tantum non tædiosum (Est enim ob causas §. 9 allegatas determinatio primæ phaseos adeo difficilis, ut *Keplerus in Astronomia Optica pag.* 257. eam accurate determinari vix posse asserat) nobis exhibet *Maimonides cap.* 17. quem in epitomen redactum recensere placet. (1) Inquiritur locus solis & lunæ verus ad considerandæ lunæ horam. (2) Subducitur locus solis a loco lunæ, ut habeatur longitudo prima. [3] Si luna versatur inter initium ♑ finem ♊ & longitudo est 9° aut minor; nullam esse phasin judicatur. Si est 15° aut major; certo fore phasin decernitur. Si vero Luna versatur inter initium ♋ & finem ♐ & longitudo est 10°. aut minor nullam, si 24° aut major, aliquam fore phasin certum est. (4) Si vero longitudo prima in casu priori inter 9°. & 15°. in casu posteriori inter 10°. & 24°. fuerit, prolixiori opus esse calculo infertur. Unde (5) inquiritur lunæ latitudo, & num ea sit borealis, num australis, consideratur, quæ Maimonidi vocatur latitudo prima. [6] Corrigitur longitudo prima per parallaxin juxta Tab. I. ut obtineatur longitudo secunda (7) Corrigitur latitudo prima per paralla-

xin juxta Tabul. II. ut obtineatur latitudo secunda. (8) Cum loco lunæ ingrediuntur Tab. III. & portio latitudinis secundæ ibi inventa si latitudo fuerit septentrionalis de longitudine secunda detrahitur, si australis eidem additur, luna existente inter initium ♑ & finem ♊ Dum v. alia sex signa luna perlustrat, contrario modo instituitur operatio. Sic tertia habetur longitudo (Etenim Maimonides non duplicem lunæ longitudinem commemorat, ut vult *VVILHELMUS LANGIUS de annis Christi lib. I. cap. IX.* sed tertiam, imo quartam addit) (9) Longitudo tertia juxta Tab. IV. corrigitur, ut obtineatur longitudo quarta. (10) Tunc redeundum ad latitudinem primam, ex qua tripartita semper eximuntur partes duæ, quæ longitudini quartæ si latitudo est borealis adduntur, si australis a longitudine quarta subtrahuntur, sic obtinebitur arcus visionis. (10) Si arcus visionis est 9° aut minor, phasin possibilem esse judicatur. Si autem 14° excesserit, certo quandam fore infertur. (12) Si arcus visionis inter 9° & 14° fuerit, ex arcu visionis collato cum longitudine prima judicium fertur hoc modo: Si visionis arcus procedit ultra 9° ad extremum gradus decimi punctum & paulo ulterius, estque longitudo prima 13° aut major, luna se certo aperiet, si visionis arcus est tantus longitudo autem brevior, luna delite-

Tab. I.

Parallexeos Tabella ad corrigendam longitudinem primam subtrahendæ.

♈	59′	♋	43′	♎	34′	♑	44′
♉	1°	♌	43′	♏	34′	♒	53′
♊	58′	♍	37′	♐	36′	♓	58′

Tab. II.

Parallaxeos Tabula ad corrigendam latitudinem primam ad australem addendæ a boreali subtrahendæ.

♈	9′	♋	27′	♎	46′	♑	36′
♉	10′	♌	38′	♏	45′	♒	24′
♊	16′	♍	44′	♐	44′	♓	12′

Tab. III.

Tab. III.

Tabella partium eximendarum a latitudine secunda ad corrigendam longitudinem secundam.

	♈ ♎	♉ ♍	♊ ♐	♋ ♑	♌ ♒	♏ ♓
1						
2						
3						
4		$\frac{1}{5}$ Lat. sec.	$\frac{1}{6}$ Lat. sec.	———	$\frac{1}{5}$ Lat. sec.	$\frac{1}{3}$ Lat. sec.
5						
6						
7						
8						
9	$\frac{3}{5}$ Lat. sec.					
10						
11						
12						
13						
14		$\frac{1}{4}$ Lat. sec.	$\frac{1}{12}$ Lat. sec.	$\frac{1}{12}$ L. s.	$\frac{1}{4}$ Lat. sec.	
15						
16						
17						
18						$\frac{3}{5}$ Lat. sec.
19						
20						
21			$\frac{1}{24}$ Lat. sec.			
22						
23						
24						
25	$\frac{1}{3}$ Lat. sec.	$\frac{1}{5}$ Lat. sec.		$\frac{1}{6}$ Lat. sec.	$\frac{1}{3}$ Lat. sec.	
26						
27			o			
28						
29						
30						

Tab. IV.

Tabella pro corrigenda Longitudine tertia.

♈	$\frac{1}{6}$	Long. Tert. eidem add.	♓
♉	$\frac{1}{5}$	Add.	♒
♊	$\frac{1}{6}$	add.	♑
♋	o		♐
♌	$\frac{1}{5}$	subtr.	♏
♍	$\frac{1}{3}$	subtr.	♎

 tescet.

scet. Si visionis arcus procedit ultra gradus decem usque ad extremum gradus undecimi & paulo ulterius, longitudo prima vero est 12° aut major luna certo videbitur, si longitudo prima est minor, luna occultabitur. Si visionis arcus ultra n° procedit, usque ad extremum gradus duodecimi, estque longitudo prima 11° aut major luna conspicietur, si vero longitudo est minor, nulla phasis erit. Si visionis arcus processerit usque ad extremum gradus decimi tertii, longitudo prima vero est graduum 10. aut major, luna se aperiet, longitudine prima existente minori non videbitur. Si arcus visionis excreverit ad 14° longitudine prima existente 9° luna videbitur: minori axistente longitudine prima, phasis nulla erit. (13) Ex considerata inflexione ejus gradus in quo luna volvitur, ejusque latitudine colligunt situm lunæ imo & dispositionem cornuum. Equidem *Theon* celebris quondam Mathematicus cornuum varietatem a varietate aeris dependere asseruit. Quod observat *Johannes Seldenus* de *Jure Nat. & gentium juxta Disciplinam Hebr. Lib. 2. cap. 6.* quo pacto ea nullo calculo prædici posset, at vero cum hodie nemo dubitet, lunam a sole collustrari; varietatem cornuum a vario lunæ ad solem situ esse derivandam, adeoque ex inflexione gradus, in quo luna versatur, & latitudine lunæ facillimo negotio colligi, nemo non comprehendit.

§. XIII. Tali adhibito calculo postquam Judices ex secta Traditionalium lunam nocte trigesima esse apparituram viderant, certo in loco convenerunt die trigesimo, ubi speculatores lunæ exspectarunt, antiquitus toto die, postea usque ad tempus מנחה quod incipit post horam nonam & dimidiam [juxta nos circiter horam tertiam & dimidiam *Maimonid. in Hilc. Tephilla cap. 3. §. 4.* iterumque postquam templum destructum erat ex instituto Jochanan filii Saccai, toto die *Rosch. Hassch. cap. 4. §. 4. Maimon. in Kidd. Hach. cap. 3.* Nuncii advenientes, quos ad minimum duos viros integros ac castus esse decuit *Rosch. Hasch. cap. 3. §. 1.* convivio magno ut libentius accederent allecti *Rosch. Hasch cap. 2. §. 5.* quamvis quilibet ad testandum habilis si lunam viderit, & a loco, ubi synedrium sedem fixam habuit non nisi itinere diurnonocturno aut minori abfuerit, ad nunciandum obligatus fuerit *Maim. cap. 3. §. 4.* examinati sunt, quando, qua figura, & qua in cœli plaga lunam conspexissent, juxta Tabulas, in quibus lunæ phases fuerunt delineatæ. Ita enim in Cod. *Rosch Haschana cap. 2. §. 8.* דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל בעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית הכזה *Imagines figurarum lunarium fuere Rabban Gamalieli in Tabula & in Pariete in cœnaculo ipsius, quos ostendens idiotis dixit: Utrum hanc speciem vidisti, an illam? Josephus Scaliger de emendatione temporum lib. II. p. m. 103.* per צורות לבנה intelligit ψηφοφορίαν σεληνιακῶν συνόδων ad quam nimirum confugerent, quoties nubila aut imbres visionem lunæ oculis inviderent. At vero, quod per דמות צורות לבנות intelligendæ sint *imagines phasium lunarium*, unde dignoscatur, in quamnam cornua ejus inclinent partem, ipse contextus loquitur, explicat *R. Obadias de Bartenora ad loc. citat.* Nec ev, ut objiciatur illud *Maimonidis in Hilcoth Avoda Zara* אסור לצור דמות חמה ולבנה *Prohibitum est formare imagines solis & lunæ*. Huic enim dubio satisfecit *R. Joseph Karo* in *Sulchan Aruch lib. Jore dea cap. 141. §. 4.* צורות חמה ולבנה וכוכבים אסורות ואם הם להתלמד להבין ולהורות כולן מותרות *Figuræ solis, lunæ, & siderum sunt interdictæ, at vero si fiant discendi, commonefaciendi, & docendi causa licitæ sunt omnes*, Cum ita examinati juxta Tabulam phasium lunarium testes talia non enarrarent, quæ ex calculo suo prævideorant judices; testimonium ipsorum rejecerunt *Maim. cap. 2. §. 4.* Unde scripturarii reprehedunt Talmudicos, veluti qui legem sacram non observarint, dum calculum astronomicum tanti fecerunt, ut testimonium non omni modo satis conveniens omnino rejecerint. Ita enim *Aharon ben Elijahu Cap. Ella hem &c.* ואולם מאמר בעלי הקבלה שהיו מחשבין כדרך שאצטגנינין עושין במהלך הירח וכפי שהיה מעלה החשבון מקום הראיה היו עושין אם חסר ואם מלא וכבר הודענו שהתורה מנעתנו להתנהג לדעת הוברי שמים עם כל יחסיה ועוד שהכתוב אומר הידעת חקות שמים *Et certe dicunt Talmudici, quod supputaverint, ut facere solent Astronomi, cursum lunæ, & juxta cum locum, quem calculus primæ phasi assignaverat, vel plenum vel cavum mensem constituerint sed dudum diximus, quod lex prohibeat assuescere scientiæ Astrologorum, cum omnibus, quæ eo spectant, & amplius, quod Scriptura dicat: Num cognoscis leges motus cœlestis? Job. 38. v. 33.* quo ipso non omnino calculum rejicit, uti quidem primo

mo intuitu videri posset: Contrarium enim ex §. 11. constat; sed quod Talmudici calculo nimium tribuerint, reprehendit. Conf. *Seldenus de anno Civili Veterum Jud. cap. XIV.* Comperta apparitionis nocte trigesima veritate, Præses judicii proclamavit: מקודש מקודש & *dies trigesimus pro primo habitus est mensis sequentis*. Si concilium ipsum lunam novam viderat sub finem diei 29ni cum nulla prodierit stella noctis trigesimæ, pronunciavit synedrium solenne illud: *Initiatus esto*. Si autem nocte trigesima eam viderit, exortis jam duabus stellis, crastino die duos judices considere jussit, cum quodam ex illis, qui lunam observarant, ut duo reliqui testarentur coram his tribus, qui tres tunc Novilunium initiarunt. Cujus diversitatis ratio fuit, quod non nisi interdiu τὸ מקודש pronunciari poterat, ad tempus autem, quo nullæ adhuc stellæ ortæ erant, dies se extendere judicabatur. *Rosch. Hasscb. cap. 3. Maim. c. 2.* Multum autem interfuit, ut concilium τὸ מקודש pronunciaret. Licet enim concilium ipsum aut totus Israel lunam vidisset nascentem die trigesimo, non autem licuisse ob irruentem noctem trigesimam primam pronunciare τὸ מקודש, aut si luna a testibus visa, hisque mature accedentibus licuisset quidem, consilium vero examen nunciorum in noctem usque produxisset, calendas die trigesimo non esse constitutas legitur *Maim. c. 2. §. 8. 6.* Consecrationi tantam tribuerunt autoritatem, ut licet concilium per imprudentiam, per errorem aut vim consecrarit, nihilominus rata esset. *Maim. l. c. §. 10.* Consecrata ita Neomenia antiquitus faces erigebantur in montium jugis. Quibus in vicino monte visis, etiam aliæ erigebantur; & ita deinceps, ut etiam longius dissiti de consecratione calendarum certi fierent. Postquam autem perversitas Cutæorum, (per quos *Josephus lib. 6. cap. ult.* Samaritanos a persidis flumine Cuta unde migrarant, Cutæos dictos intelligit) eo excrevit, ut facibus similiter elatis plebem in errorem deducerent: ex decreto Concilii emissi sunt nuncii Calendarum istis mensibus, quorum principium ob festorum solennitates nosse intererat. In Nisan ob festorum Paschatos: in Ab propter jejunium solenne, quod celebrarunt Judæi, quia mense isto mala plurima ipsis evenerunt, quæ referuntur *in Cod. Taanith cap. 4. §. 6.* In Elul, propter anni auspicium, in Tisri propter festa expiationis, & tabernaculorum: in Cisleu propter festum Encœniorum, cujus mentio fit *Job. 10. vers. 22.* In Adar propter festum Purim: In Ijar stante templo propter Pascha secundum. Longinquis autem in locis, ad quæ calendarum nuncii adspirare non poterant, diem solennem geminarunt. Quippe nescientes, quo die a concilio calendæ essenr definitæ. *Rosc. Hasscb. cap. 1. & 2. Maim. c. 3.*

§: XIV. Si tempore statuto nulli advenerant testes, qui lunam nascentem viderant, Judices postridie summo mane neomeniam definiverunt. An etiam tunc consecratio fuerit adhibenda, dubium est. *Seldenus cap. XII. scribit: Tradunt Talmudici, sanctificationis formulam a synedris neutiquam adhibendam neomeniæ alicui præter eam, quæ phasi insigniretur tempore in suo, adeo, ut quoties plenus fuerit mensis seu 30 dierum Neomenia proxime insequens nunquam esset sanctificanda.* Veruntamen in *Rosch Hasschana cap. 2. §. 7.* saltem invenimus discrepantes hic fuisse sententias. Ita enim legitur: ראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו מקדשין אותו רבי אלעזר בר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו *Principe synedrii dicente: initiatus esto, totus populus respondit ei: Initiatus esto, sive* (phasis lunæ) *visa fuerit tempore suo* [nocte trigesima], *sive non fuerit visa nocte trigesima; sanctificant eam. R. Eleasar filius Zadok dicit: si non fuerint visa, non sanctificant eam.* Pro *Selden.* interim facit, quod R. *Obadias de Bartenora* ad h. l. obesrvet, decisionem factam esse juxta R. Elieser. Si lunæ testes die trigesimo a Calendis ob defectum phaseos tempore suo die trigesimo primo definitis, non advenerant; hoc non obstante, dies tamen trigesimus pro primo habitus est mensis sequentis. *Maim. cap. 18. §. 6.* Si lunæ testes die trigesimo Mensis, qnem Adar vocant Nisan antecedentis, non advenerant, hoc non obstante tamen diem trigesimum pro primo hauerunt mensis sequentis. Juxta id quod dicunt in *Gem. Hierosol. Megilla fol 71. a lin. 11.* לעולם אדר סמוך לניסן חסר *Adar, qui Nisan antecedit, semper cavus est.* Si ob nubila multiores emansissent nuncii lunæ novæ, Judices generales quidem quasdam habuerunt Regulas in Constitutione Calendarum observandas utpote quæ legitur *in Cod.* ערכין *cap. 2. §. 2.* אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברים בשנה ולא נראה יותר על שמנה subintellige לעבר, uti explicatur

in

in Gemara *fol.* 8. *col.* 2. *lin. ult.* quam explicationem etiam R. Obadias Bartenora ad h. l. approbat: *Non pauciores, quam quatuor menses quotannis intercalant, nec consultum videbatur, plures constituere quam octo*, sc. plenos sive hyperbolymæos: probabilissimum tamen est, in hoc casu prudentiæ Judicum Astronomicæ definitionem Calendarum fuisse commissam. Si quarto aut quinto die post definitas die trigesimo primo calendas advenerunt nuncii, qui lunam suo tempore viderant, iis severius, quam alias examinatis testimonioque rite perpenso, judices decreto mutato, trigesimum antecedanei mensis diem pro primo præsentis habuerunt, nisi necessitas Senatores ad retinendum intercalarem mensem urgeret. *Maim. cap.* 3. §. 16.

§. XV. Unica adhuc restat circa Traditionarios movenda quæstio, nempe annon jam antiquioribus temporibus translatio feriarum, quæ hodie apud ipsos recepta est, cujus decretum recitat *Munsterus* in *Matthæo Ebraico pag.* 364. & hoc tritu docetur: לא בדו״ פורים ולא בדו״ פסח ולא גהז״ עצרת ולא אדו״ ראש השנה ולא אגו״ יום כפור לעולם *Nunquam celebratur festum Purim fer.* 2. 4. *&* 7. *neque Pascha fer.* 2. 4. *&* 6. *neque Pentecoste fer.* 3. 5. *&* 7. *neque festum novi anni fer.* 1. 4. 6. *neque dies expiationis fer.* 3. *&* 6. obtinuerit, adeoque nonnunquam ex hoc fundamento alio die quam phasis requisivit, neomenia fuerit definienda: Si Talmudis sequimur placita, translationem istam antiquitus fuisse receptam negabimus. Legimus enim in Cod. Pesachim cap. 7. §. 10. העצמות והגרים והנותרות ישרפו בששה עשר חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו בשבעה עשר *Ossa, nervi, & residua* [agni] *concremantur sexto decimo: si is dies incidit in Sabbathum, concremantur decimo septimo*. Eadem habentur in Mechiltha ad *Exod.* 12. Si igitur decimus sextus Nisan potest esse Sabbathum Pascha, qood agitur die decimo quinto potest esse feria sexta. *In Cod. Menachoth cap.* 10. *n.* 3. בשבת אומר להם שבת זו שבת זו אומרים הין. אקצור והם אומרים לו קצור אקצור והם אומרים לו קצור שלשה פעמים *In Sabbatho dixit* (Messor, qui עומר incidebat) *iis* (circumstantibus) *Sabbathumne est? dixerunt: ita. Sabbathumne est? dixerunt: ita. Demetam? dixerunt: Demete. Demetam? dixerunt; Demete, tribus vicibus*. Cum autem manipulus iste prima nocte seu post solis occasum diei Paschatis incidendus esset, Pascha in feriam sextam potuisse incidere patet. Unde etiam *Abenesra in Lev.* 23. *vers.* 5: scribit: כי במשנה גם בתלמוד ראיות שהיה פסח בבד״ו *Tam in Mischna quam in Talmude probationes* [extant] *quod Pascha fuerit in fer.* 4. *&* 6. (celebratum). De intermissa festi Pentecostes translatione nos certiores reddit *Cod. Chagiga cap.* 2. §. 4. עצרת שחל להיות בשבת *Pentecoste si cadat in Sabbathum*. Si quis antiquissimis & rudibus temporibus tantum hæc obtinuisse dixerit; is ostendat mutationis, stante templo, & indicium & causam, judicante *Johanne Coccejo ad Sanhedrin Cap. I.* Quæ ex *Epiphanio, Eusebio, Theodoreto, Augustino, Philastrio* contra translationem istam antiquitus usitatam afferri possunt, collegit *Samuel Bochartus in Hierozoico Parte I. Lib. II. c.* 50. *Josephus Scaliger de emendatione temporum p. m.* 106. in ea fuit opinione, quod jam sub Seleucidis ista Hebræorum cosuetudo ferias transferendi obtinuerit. At vero argumenta ejus partim dubio nituntur supposita, anno videlicet passionis Domini, partim dubiis testimoniis, ad quæ respondit *Dionysius Petavius de Doctrina temporum P. I. Lib. II. c.* 26. Eandem quam Scaliger fovit sententiam, contra *Samuelem Petitum* defendit *Ægidius Strauchius Dissert. de Computo Talmudico-Rabbinico*, quam itidem *Thomas Crenius in Fasciculo, Exercitatt. Philologico- Historicarum exhibet*, item *Gerardus in Harmonia Evangelica cap.* 166. qui ad testimonium ex *Seder Olam* a *Paulo Burgensi in Matt:* 26. citatum provocat, quod tamen in Seder Olam licet attente quæsiverim, non inveni. Reperitur quidem tale testimonium, observante *Ludovico de Compiegne de Veil in Notis ad Maimon. Kidd. Hach. cap.* 7. §. 1. in libro precum quem מחזור vocant Bononiæ edito, ubi precatio continetur Sabbatho Pascha proxime præcedenti, quod Sabbathum magnum vocant, destinatæ, hujus tenoris: *Magistri illi nostri, clarissimi mundi viri, ex quibus erat supremus ille Senatus Hierosolymitanus sic olim statuere, statim atque ædificium templi secundi fuerat effectum. Igneum tunc apparuerat eis solium, in quo sedebat Mundi Rector, qui in ipso vestibulo templi medius suspensus hæsit, a quo illi sunt corona redemiti, & sigillo signati. Tunc igitur constituerunt, ac communiter decretum fecerunt perpetuum, quod Magistro Eliezer omnium Principi permiserunt. Is ergo tunc edixit, ut solennitas sortium haberetur ne-*

neque secundo , neque quarto neque septimo hebdomadæ die : solennitas Paschæ nec secundo, nec quarto , nec sexto neque die hebdomadæ tertio, neque quinto, neque septimo Pentecoste : neque principium anni primo aut quarto aut sexto. Num vero hæc recentiorum Judæorum precatio testimoniis Talmudis ante citatis præponderare debeat, quilibet judicet. Concludimus itaque , translationem istam a recentioribus Judæis saltem esse receptam: adeoque olim, quo minus menses juxta primam phasin inchoari possent, non impedivisse.

§. XVI. Scripturarii teste *Aharon ben Elijahu*, & *Elia ben Moseh* apud *Seldenum* similiter ut Talmudici testes trigesimo die advenientes examinarunt ad normam eorum , quæ calculo invenerant, non tamen raro iis fidem habentes, testimonium receperunt , quamvis a calculo discreparet, hanc vel per hypotheses incertas , vel per supputantis incuriam sæpius fallere non immerito professi: Nec testimonium de phasi facile rejecerunt , nisi manifestus in plaga lunæ visæ designanda aliave circumstantia a nuncio committeretur error. Unicus si advenerat nuncius eum admittendum esse duxerunt : non obstare putantes, quod habetur in lege de testibus binis *Deut.* 17. *v.* 6. quia id ad lites decernendas saltem restrinxerunt Si conspecta fuit luna cum sole die trigesimo , diem istum consecrarunt . Si non fuit visa cum sole, sed post vesperam suam diem postriduanum consecrarunt. Ast si nec die trigesimo nec vespera comparuerat ; observarunt diem trigesimum primum , qui , si apparuit luna cum sole , prope hujus occasum, consecratus est ; si vero cum sole die aperto veluti horis duabus aut tribus ante occasum solis visa fuit, die antecedente nempe trigesimo mensem inchoarunt, quoties per aeris nubila pluribus continuis mensibus phasis haberetur nulla , fas esse duxerunt continuos menses plenos constituere , modo quæsivere in *Gen.* 7. *vers.* 11. *coll. cum cap.* 8. *v.* 3. 4. siquidem diluvium initium sumsisse dicitur die decimo septimo mensis secundi, die decimo septimo autem mensis septimi post 150. dies consedisse arcam super monte Ararat. Dixerunt igitur: A die 17mo mensis secundi ad 17. mensis septimi utrinque inclusive sunt dies 151. si menses illos singulos quinque plenos admittas. Quoniam vero temporis illius spatium unico die minus fit in textu i. e. dierum 150. quorum postremus est ipse dies quo arca quievit , adeo ut excluso termino primo restent dies 149 pro mensibus quinque sequentibus , ideo necesse est , ex hisce quinque unicum fuisse cavum seu dierum 29. Quæ tamen minus commode adduci existimo . Num enim hæc ipsorum expositio cum textu conveniat , valde dubito . Cessare cœperunt aquæ מקצה חמשים ומאת יום *A fine centum & quinquaginta dierum*: adeoque demum die centesimo quinquagesimo primo arca consedit . Cui supputationi calculum suum addit *Gerardus Johannes Vossius Dissert. de Tempore diluvii T. 6. Operum pag.* 13. qui quinque menses solidos hic admittit , item *Jacobus Usserius in Annalibus Veteris Testamenti* quando diem decimum septimum mensis septimi feriam quartam. Si igitur uterque terminus inclusive consideratur, effluxerunt juxta eundem 21 septimanæ & 4. dies h. e. dies 151. Nec improbabilis est istorum sententia , qui cum *Frid. Spanhemio Chron. S. p.* 1. *c.* 3. *Joh. Alberto Fabricio in Menologio sive libello de mensibus pag.* 13. & quos citat *Hermanno VVitsio in Ægyptiacis lib. II. c. 7. & Hadr. Relando in Antiquitatibus S. Veterum Hebræorum Parte* 4. omnes anni menses 30 dierum adeoque non lunares fuisse contendunt . Observant quidem scripturarii recte , menses solares intelligi non posse , quia quinque mensium dies alias non pauciores fuissent, quam 152 quoniam annus solaris est dierum 365 & præter partem unicam partium diei 360 ut volunt. Verum licet menses solares exacte tales non fuerint; non tamen propterea statim erant menses lunares . Similes esse potuerunt mensibus Ægyptiorum : de quibus *Geminus in Elem. Astron. cap. de mensibus* scribit: *Ægyptii neque annos agunt secundum solem, neque menses secundum lunam. Agunt enim annum dierum* 365. *Duodecim autem menses faciunt* 30 *dierum & 5. dierum epactas addunt*. Quales triginta dierum menses etiam Chaldæis , Persis & Græcis antiquioribus fuerunt . Unde illud ex *Diog. Laertii lib. 7. in Vita Cleobuli sect.* 91. ænimæ: Εἷς ὁ πατὴρ, παῖδες δὲ δυώδεκα· τῶν δὲ χ' ἑκάστῳ παῖδος ἔασι τριήκοντ'. *Unus pater , filii autem duodecim , & cuilibet filiæ triginta* . Si autem lunares istos menses fuisse concedimus, quod præter scripturarios etiam approbant Talmudici. Vid. *Seder Olam Cap. IV.* & Conf. *Johannes Mejerus in annotationibus ad h. l.* dicendum , phasin lunæ valde acceleratam in principio mensis secundi , & val-

valde retardatam in principio mensis septimi effecisse, ut quinque menses 150 dies complerent. Nec video, quid obstet, quo minus dicamus, Astronomiam tunc parum fuisse excultam, adeoque Noachum facile quidpiam in definiendis mensibus commisisse, quod cum cursu lunæ non convenit. Sed hæc obiter. Revertamur ad scripturariorum placita in Neomeniis definiendis. Si trium mensium initium per phases continuas die trigesimo fuerit definitum: quartum mensem necessario a die trigesimo primo initium sumsisse volunt. Tandem de scripturariis observandum, quod diem adeoque & Neomeniam non inceperint ab ocasu solis ut Talmudici, sed a crepusculi fine, & tenebrarum initio. Ex quibus omnibus inter Scripturarios & Traditionales, quoad modum definiendi neomenias, notabilem intercessisse differentiam, abunde constat.

§. XVII. Sed videamus, quid contra menses hucusque expositos obcijci queat. I. *R. Saadias* notante *Aharon ben Elihau Cap. Jesch Lebavin* objicit illud Jonathanis 1. *Sam.* 20. *vers.* 5. *Cras erit Neomenia*, & ex eo, quod Neomenia juxta primam phasin sit admodum incerta, ceu §. 9. diximus, adeoque Jonathan eam præscire non potuisset, infert, menses juxta primam phasin non fuisse dispositos. Variis autem modis ad hoc argumentum respundet *Aharon ben Eli-ahu*. Optima videtur ea responsio, qua dicitur, Jonathanem hoc dixisse die mensis trigesimo, postquam tres menses cavi præcesserant, aut die mensis trigesimo, postquam quatuor menses pleni præcesserant, ubi tunc vi hactenus dictorum præscire utique poterat crastino die fore Neomeniam. II. Allegatus scripturarius sibi ipsi hance format objectionem, quod cum Israelitæ essent in deserto *nubes* expansa juxta *Exod.* 13. *vers.* 22. *observationem lunæ impediverit*, adeoque menses lunares juxta primam phasin non fuerint dispositi. Verum respondet ipse, (*a*) quod expansio nubis non fuerit obtectio, quæ lunæ phasin denegarit Judæis (*b*) quod potuerint observatores lunæ extra castra lunam observare, & primam phasin Judicibus annunciare. III. Objici potest, quod dicatur 1. *Sam.* 20. *v.* 34. ולא אכל ביום החודש השני לחם adeoque Neomeniæ secundæ injiciatur mentio; cum tamen qui juxta phasin disponunt menses uno saltem die Neomeniam celebrent. Respondet multoties laudatus scripturarius, quod חודש h. l. non Neomeniam, sed integrum mensem notet, atque vox השני non ad חודש sed ad ביום sit referenda, ut hic sit sensus: *Et non comedit panem die mensis secundo.*

§. XVIII. Postquam hactenus exposuimus, quales & quomodo juxta utramque sectam, dispositi fuerint Veterum Hebræorum menses: ut numerum eorundem, qui annum complevit, consideremus necesse erit. *In anno* ordinario & communi *duodecim habuerunt* Hebræi *menses*: in anno Embolimæo sive intercalari tredecim. Etenim duodecim menses lunares annum solarem non adæquant. Si ergo quolibet anno duodecim saltem fuissent menses principium anni fuisset vagum. Qualem anni formam Arabibus hodiernis, Indis, ex relationibus Jesuitarum Japonibus, Gallis antiquis tribuunt *Joh. Baptista Ricciolus in Chronolog. Reformata Lib. I. cap.* 23. 24. *Fridericus Spanhemius Chronol. S. Lib.* 1. *cap.* 3. 8. At vero principium anni vagum non admittere poterant Judæi, ob festa nonnulla, quæ certo anni Solaris tempore erant celebranda. Unde eos nonnunquam *annos embolimæos mensium* 13. constituere debuisse, manifestum est. Equidem Davidis & Salomonis tempore nullum mensem intercalarem locum habuisse multi existimant, quibus observante *Ægidio Strauchio Dissert. cit. de Anno Ecclesiastico Hebræorum Thomas Lydiat* Anglus, qui *de variis annorum formis* librum edidit, præ cæteris annumerandus. Provocat ad 1. *Reg.* 4. *v.* 7. & 1. *Chron.* 27. *v.* 1. ubi memoratur Reges Israeliticis David & Salomon duodecim constituisse duces legionum orordinariarum, singulos in singulos menses anni nulla intercalaris mensis facta mentione; Veruntamen scrupulus hic non difficulter eximitur. Nam nondum evictum est *menses* in œconomia Regia usitatos fuisse *lunares*, nobis autem saltem sermo est *de mense luuari*, qui in festis determinandis locum habuit. Conf. *Behmius in manductione Lib.* 1. *Tit.* 3. *cap.* 2. & *Stheus Calvisius in Isag. Cheonol. c.* XXXVII. Si quæritur, unde cognoverint Judices, num annus mensium 12. num. 13. esset constituendus? notandum, Traditionales ob varias rationes annum intercalasse: quas ex *Cod. Sanhedrim fol.* 11. *a lin.* 32. *seqq.* recenset *Maimonides in Hilc. Kiddusch Hachodesch c.* 4. §. 5. Intercalarunt ob vias nondum paratas, per quas populo iter faciendum erat ad Pascha: ob pontes dirutos, & aquas intumescentes: ob furnos agno paschali assando destina-

tos aquarum violentia eversos. Intercalarunt ob æquinoctium, quod si nulla fieret intercalatio in decimnm sextum Nisan incideret, cum ordinarie [ceteris nempe causis non impedientibus] mensis, cujus initium verno Æquinoctio esset proximum, Nisan esset. Equidem ex eadem ratione intercalatio quandoque fieri debuisset, si æquinoctium circa finem 15ti Nisan incideret cum etiam tunc æquinoctium quandoque non sit proximius mensis istius initio, quam insequentis. Verum terminum usque ad XVItum diem extenderunt, ex sententia Excellentissimi *HAMbergeri*, *Præceptoris mei ætatem colendi*, in *Fasciculo Dissertationum Dissertat. de basi computi Ecclesiastici pag.* 480. propterea, quia genuinam æquinoctii verni sedem ignorantes, eidem biduum dare maluerunt. Ut si æquinoctium per observationes aut calculum in lunam XVI conjiceretur, tanto certiores essent, illud non anticipare XVItam. Palmarium tandem intercalatonis indicium (scripturariis judicante *Seldeno cap. V.* unicum fuit, *si nondum fruges maturuerant*, adeoque manipulus coram Domino tempore paschali ventilandus juxta *Ex.* 23. *v.* 15. *Lev.* 23. *v.* 10. incidi non poterat.

§. XIX. Ordinem quod attinet mensium, principalis hic occurrit quæstio, quisnam primus in ordine fuerit, a quo annus inchoatus: Stylo Scripturæ Sacræ mensis Nisan, qui circa æquinoctium vernum vagatur, extra controversiam primum locum occupat. Ita enim legitur *Ex.* 12. *v.* 2. החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה *Mensis hic* [Nisan, quo Pascha celebratur) *vobis erit initium mensium, primus erit vobis inter menses anni*. Antiquitus autem consuetudo Patriarchis recepta fuit, annum mense *Tisri* in autumno inchoandi. Quod Confirmat *Caldæus Paraphrastes* ad 1. *Reg.* 8. *v.* 2. ואתכנשו לות מלכא שלומה כל אנשי ישראל כירחא דעתיקיא קרו ליה ירחא קדמאה וכען הוא ירחא שביעאה *Et congregati sunt coram Rege Salomone omnes Israelitæ in mense, quem veteres vocabant mensem primum, nunc autem est mensis septimus*. Inde factnm ut duplex inprimis fuerit Hebræis anni principium, alterum in mense Nisan, alterum in mense Tisri. Sic enim *Josephus lib. I. Antiquit. cap. IV.* Μωυσῆς δὲ τὸν Νισὰν, ὅς ἐςὶ Ξανθικὸς, μῆνα πρῶτον ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς ὥρισε κατὰ τοῦτον ἐξ Αἰγύπτου τοὺς Ἑβραίους προαγαγών. οὗτος δ' αὐτῷ καὶ πρὸς ἁπάσας τὰς εἰς τὸ θεῖον τιμὰς ἦρχεν. ἐπὶ μέντοιγε ὠνὰς, καὶ τὴν ἄλλην διοίκησιν τὸν πρῶτον κόσμον διεφύλαξεν: *Moses vero Nisan, qui est Xanthicus mensem primum constituit quoad festa, quippe quo Judæos ex Ægypro eduxerat. Hic autem in cunctis muneribus divinis apud eum valde pollebat. Alioquin quod ad nundinationes rerum venalium reliquamque dispensationem anni attinet, nihil de pristino ritu innovavit. In Cod. Rosch Hasschana cap.* 1. §. 1. באחד בניסן למלכים ראש השנה ולרגלים באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות *Primo die mensis Nisan principium anni Regibus est & festis: primo die mensis Tisri est principium anni annis*, [quos *R. OBADIAS de BARTENORA ad h. l.* explicat de annis Regum gentilium his verbis: באחד בתשרי ראש השנה לשנים כלומר לשנים של מלכי אומות העולם *Primo die mensis Tisri est initium anni annis, h. e. annis Regum gentilium*.] *annis Sabbathicis, Jubilæis*, arboribus *consitis, & oleribus* decimandis. Cæterum ordinem mensium Hebræorum sequens patefaciet Index:

Series mensium Hebræorum.			
I	VII	ניסן	Nisan
II	VIII	אייר	Ijar
III	IX	סיון	Sivan
IV	X	תמוז	Tamuz
V	XI	אב	Ab
VI	XII	אלול	Elul
VII	I	תשרי	Tisri
VIII	II	מרחשון	Marchesvan
IX	III	כסלו	Cisleu
X	IV	טבת	Thebeth
XI	V	שבט	Schebath
XII	VI	אדר	Adar

Nec ordinem immutavit intercalatio, sed in anno intercalari accessit ואדר *Veadar* seu geminatus Adar. Quoties enim necessitas mensem intercalarem requisiverat, Mensem Adar geminarunt, juxta illud *MAIMONIDIS cap. IV.* §. 1. ואין מוסיפין אלא אדר *Nec adjiciunt ullum mensem nisi Adar*. Et *ABENESRA* in *Exod.* 12. hæc habet: כי מנהג בית דין להסתכל בכל סוף חדש אדר אם הוא צריך לעבר שנה *Mos est Synhedrii examinandi finem quemlibnt mensis Adar, num opus sit intercalarem annum constituere, nec ne?*

§. XX. Nomina mensium in indice expressa antiquissimis temporibus Hebræi non receperant, sed ex ordine

Primum, ſecundum, tertium &c. dixerunt. Conf. *Andreas Maſius Comment. in Joſuam pag. 76.* & *Hadrianus Relandus in Antiquitatibus S· Parte 4. pag. edit. Epiſt.* 374. Sequenti ævo quoslibet menſes ſua habuiſſe, peculiaria nomina, ſed alia a recenſitis , ex libris Regum conſtat. Etenim *Marcheſvan* 1. Reg. *6.* 38. vocatur *Bul*, quod *Chaldæus* a יבל adduxit, deducere videtur; unde vertit: בירח מיסף אבביא *in menſe collectionis fructuum* . *Tiſri* 1. *Reg.* 8. *v.* 2. vocatur menſis E*thanim* , cujus ſuppeditat rationes *R. Selemon ben Melech* in *Michlal Jophi ad h. l.* quando ſcribit: ונקרא כן חודש תשרי לטעם שאמרו חכמים זכרונם לברכה שנולדו בו איתני עולם או רמז למועדים הנכברים והחזקים אשר בו *Et vocatur ita menſis Tiſri quia ſapientes p. m. dicunt , quod eo nati ſint fortes ſeculi*. [Intelligunt autem præſtantes Patriarchas , quos phraſi ex *Mich. 6. v.* 2. mutuata האתנים מוסדי ארץ *fortia fundamenta Terræ* appellant , quod ex *Davide Kimchio* notat *Jacobus Uſſerius in Chron. S. p.* 57.] *aut in indicium ſolennium feſtorum, magni momenti, quæ in eo celebrantur. Ijar* 1. *Reg. 6. v.* 1. voce זיו exprimitur : quod ſit in eo זיוא לאילנים *ſplendor arboribus*. Cæterum *Elul* vocatum eſſe *Chala* ex *Juchaſin* notat *Joh. Druſius Alphabetho Hebr. pag.* Poſt captivitatis Babylonicæ tempus autem nomina menſium ſupra in indice recenſita Chaldaica vel Aſſyriaca , ex ſententia *Andreæ Mulleri* in *ſpecimine Gloſſarii S.* magnam partem Ægyptiaca locum invenerunt , imo in ipſa ſcriptura S. exhibentur . Unde Abeneſra *in Exod.* 12,2. ſcribit: ניסן ואייר וסיון שמות החדשים אינם לשון קדש כי אם לשון כשדים על כן לא תמצא במקרא כתוב אחר מהם ולא בכל המקרא רק בנבואת זכריה ודניאל ועזרא ומגלת אסתר *Ijar , Sivan , & reliqua nomina menſium non ſunt Hebraica, ſed Chaldaica propterea nullum horum invenies in Scriptura niſi in Prophetia Zachariæ , Daniele , Eſra atque volumine Eſther* . Nimirum Niſan occurrit Neh. 12. v. 1. Eſther 3. v. 7. Sivan] Eſther 8. v. 9. Elul Neh. *6.* v. 15. Cisleu Neh. 1. v. 1. Zachar. 7. v. 1. Adar Eſdr. 3. v. *6.* Eſther 3. v. 7. 13. Reperiuntur eadem ſequioribus temporibus in Græcis ſcriptis , utpote libris Maccabæorum, Joſepho, & aliis; Quare Græcis literis ea expreſſit *Stephanus le Moyne in variis Sacris pag.* 452. & qui varias eorundem depravationes notavit *Joh. Albertus Fabricius in Menologio pag.* 15. *ſeqq.* Reſpexiſſe hæc nomina ad ſtatum anni & tempeſtatis vel amœnum , vel vegetum , vel fœcundum vel marceſcentem Philologi notant. Nonnulli tamen etiam in quibuſdam reſpectum eſſe habitum ad Deos Chaldæorum & ſuperſtitiones ex voce חמוז probare volunt. Vid. *Spanhemius Chronol. S. Porte* 1. *cap.* 10. Obſervat autem *Colius in notis ad Alfraganum*, quod quid ſingula notarint , in ultimo antiquitatis receſſu, nos lateat.

§. 21. Nihil amplius reſtat, quam ut inquiramus quouſque menſium ratio hactenus expoſita durarit ? Traditionarii poſt conſilium e Palæſtina everſum, cui ſoli ut diximus poteſtatem figendi neomenias juxta obſervatam phaſin tribuunt, juxta Tabulas mediorum motuum ſuos menſes diſponunt . Clare hoc inſinuat *Maimonides cap. V. Hilc. Kidduſch Hachodeſch* §. 2. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין על פי החשבון *E monte Sinai Deus moſen hæc jura docuit, ut quo tempore conſiſtit ſynedrium, juxta viſam lunam determinent* (*menſem*) *qua vero tempore nullum eſt ſynedrium , determinent juxta calculum* . Explicatius nobis indigitat tempus, quando ratio menſium antiqua abolita fuerit *R. Abraham Zacuthius in Juchaſin fol.* 99. *a.* הלל הנשיא בנו של רבי יהודה הנשיא תקן העיבור על דרך תקופת רב אדא עד שיביא המשיח בן דוד והיה בזמן אביי ורבא וכן כתב רבי שמעון דורן בפירוש האזהרות והיה בשנת שש מאות ושבעים לשטרות ואחריו לא היה בית דין *Princeps, filius R. Jehudæ Principis, compoſuit rationem intercalationis ad modum revolutionis Rab Ada , uſque dum venerit Meſſias filius David. Vixit autem cioca tempora Abai & Rabba . Et ſic ſcribit R. Simeon ben Doran in Commentario Admonitionum. Et floruit anno æræ contractuum 670. Neque poſt eum habitum eſt ſynedrium* . [Annus autem æræ contractuum 670. reſpondet anno Chriſti 358. quia initium æræ contractuum incidit in annum a creatione mundi 3448. quod probat *Julius Bartoloccius de Celleno Bibl. Rabb. Parte* 2. *pag.* 430. *a.*) Cum quibus conſpirant , quæ habet *Maimonides l. c.* §. 3. ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה מסוף חכמי הגמרה אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי הגמרה עד ימי אביי ורבא על קביעת ארץ ישראל היו סומכים i. e. *Quando cœperunt ſinguli Iſraelitæ hunc inire calculum ? Ex quo deſierunt Doctores Gemarici. Temporibus vero Miſchnicorum Doctorum, quin & Ge-*

& Gemaricorum usque ad tempora Abai & Raba menses in Palæstina determinatos sequebantur. Quia autem provocant ad Abai & Raba duos ætate ac societate conjunctos: quorum prior mortuus est anno mundi 4113. (h. e. Christi 353. ut habetur in *Juchasin fol.* 160. *col.* 2. manifestum est per Gemaricos Doctores a Maimonide non intelligi Doctores Gemaræ Babylonicæ, quippe quæ inchoata est a R. Asa huic operi immortuo anno mundi 4184 (Cristi 424) & absoluta anno Christi 505. *Ibid. fol.* 164. *col.* 1. sed Hierosolymitanæ quæ, ceu ibidem recensetur circa annum trecentesimum post excidium templi completa est. Vid. *Ludovicus de Compiegne de Veil ad l. c. Maimonidis*. Manifesto igitur confundit Doctores Gemaræ Hierosolymitanæ & Babylonicæ *Dionysius Petavius*, de Doctrina temporum *P. I. lib.* 2. 27. quando scribit. *Eversa urbe, quamdiu Judæorum synedria in Palæstina remanserunt, penes illa jus omne fuit neomeniarum indicendarum; quousque Gemaræ sapientes desiti sunt, qui ad annum Christi quingentesimum perstiterunt*.

§. XXII. Scripturarii in hunc usque diem neomeniam in Palæstina juxta primam phasin ordinari volunt, imo nec damnant eos, qui & extra terram sanctam menses ratione exposita disponunt. Talmudicos autem ob mutationem graviter reprehendunt. Ita enim *Aharon ben Eliahu cap. Ommam hannischaim*. Circa finem: וחכמי הקבלה מודים שישראל היו מתנהגים בקדוש החודש בראית הלבנה כאשר דבריהם פשוטים במשנה ובתלמוד באין ספק אך אחר שגלו ישראל מארץ לא להם בכל לאום ולאום וקשת המראה תתחלף כפי אורך ורוחב המקום ויראה במקום אחר ובמקום אחר לא יראה ואנשי מערב יראוהו קודם אנשי מזרח ומהם עושים למחר ונפל החלוף בין ישראל על כן קמו חכמי התלמוד וחדשו ענין זה לקדש החודש בחשבון המולד כדי שיהיה החשבון שוה לכל והנה עמדו כנגד במה שכינה התורה למחות רושם עבודה זרה ועברו במצות התורה אשר אמרה לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם היום ולא תגרעו ממנו *Traditionales confitentur, quod Israelitæ consueverint in initiatione mensis lunæ phasin respicere, quemadmodum verba ipsorum clara sunt tam in Mischna quam in Gemara, sine ullo dubio. Veruntamen postquam Israelitæ migrarunt in terras peregrinas, & quaslibet Regiones; arcus visionis autem variat pro diversitate longitudinis & latitudinis loci, & alibi apparet, alibi non apparet, atque incolæ occidentaliores prius vident quam orientaliores; alii hodie alii die sequente novilunium initiarent, essetque magna discrepantia inter Israelitas. Surrexerunt igitur sapientes Talmudici, & innovarunt negotium initiationis mensis, ut in posterum juxta calculum conjunctionis fieret; ut adeo calculus idem ab omnibus adhiberetur. Sed ecce sese opponunt ei, quod scriptura nobis hic in signum dedit, & transgrediuntur præceptum legis quod dicit: Ne addatis aliquid ei, quod vobis hodie præcipio, nec auferatis quidpiam ab eo.*

§. XXIII. Fuerunt nonnulli magnæ existimationis viri in ea sententia, Judæos jam tempore Christi *cyclos* habuisse. Quo pacto antiqua ista juxta phases disponendi menses methodus ante Christum cessasse videtur, quod nec cum Talmudicorum nec scripturariorum sententia convenit. *EPIPHANIUS* controversiam de ultimo Christi Paschate decisurus, adeoque de mensibus tempore Christi sollicitus, *hæresi* 51. *quæ est Alogon* scribit: Ἔχει δὲ ὥρας τινὰς ἡ ψῆφος τῆς λεπτολογίας, ἥ τις ἐμπίπτει διὰ ἐτῶν τριῶν παρ' αὐτοῖς διαφωνουμένη ἡ μία ἡμέρα· προστιθέασι γὰρ τῷ σεληνιακῷ δρόμῳ μετὰ τὰς τριακοσίας πεντηκοντατέσσαρας ἡμέρας, καὶ ἄλλας κατ' ἔτος τέσσαρας ὥρας. ὡς εἶναι εἰς τὰ τρία ἔτη ἡμέραν μίαν. διὸ παρ' αὐτοῖς πέντε μῆνες τελοῦνται ἐμβόλιμοι εἰς ἔτη δεκατέσσαρα, διὰ τὸ ἀφαιρεῖσθαι ἀπὸ τοῦ ἡλιακοῦ δρόμου τῶν τριακοσίων ἑξήκοντα πέντε ἡμερῶν, καὶ ὡρῶν τριῶν τὴν μίαν ὥραν. Προστιθεμένων γὰρ τῶν ὡρῶν λοιπὸν γίνονται τρεῖς ἡμέραι παρὰ ὥραν μίαν. ὅθεν αὐτοὶ ἑξάκις πολυπλασιάσαντος τὰ δεκατέσσαρα ἔτη τοῦ ὀγδοηκοστοῦ τετάρτου ἔτους, ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ πέμπτῳ τιθέασιν ἐμβόλιμον ἕνα μῆνα. εἰς τὸ εἶναι τριάκοντα καὶ ἕνα μῆνα εἰς τὰ ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἔτη, οὓς τινες ὤφειλον εἶναι κατὰ τὴν ἀκρίβειαν τριακονταὲξ μῆνας καὶ εἰκοσιτέσσαρες ἡμέραι καὶ ὧραι τρεῖς. Quæ ex Petavii versione ita se habent: *Supersunt enim ex illorum ratiociniis horæ aliquot appendices, quæ tertio quoque anno diei apud illos unius discrimen afferunt. Quippe lunarem ad modum præter* 354. *dies horas insuper quaternas adjiciunt, quæ singulis trienniis diem integrum conficiunt. Ob id anni quatuordecim menses postulant intercalares* 5. *eo quod de solis cursu, qui est dierum* 365. *cum horis* 3. *unam horam decerpant. Nam horis additis fiunt deinde* 365. *dies, una hora minus. Unde illi* 14. *annis sexies multiplicatis ut* 84. *annis consurgant anno* 85. *mensem unum intercalant, quo fit, ut* 85. *anni* 31. *menses exhauriant, cum accurata ratio* præ-

præter menses 30. dies præterea 24. ac tres horas requirat. In quo Epiphanii loco explicando & corrigendo multum desudarunt *PETAVIUS in animadversionibus ad h. l.* & *VVILHELMUS LANGIUS de annis Christi lib.* I. *cap.* 9. Alia Cycli Judaici ratio apud *AFRICANUM* extat, cujus fragmentum habes apud *EUSEBIUM in Chron. Lib.* I. *PAULUS Forosempronienfis Episcopus Part. II. libr.* 8. commemorat cyclos Gamalielis, juxta quos menses dispofuisse Judæos putat. *SAMUEL PETITUS in Eclogis Chronologicis*, & *GERARDUS JOHANNIS VOSSIUS Dissertat. de Tempore Dominicæ passionis, quæ exhibetur Tom. 6. Operum pag.* 82. octaeteridem Judæis Tempore Christi Ænneadecaeteride usos fuisse veteres Hebræos affirmat *NICOLAUS MULLERIUS de Judæorum anno lunæsolari Cap. I.* At vero omnes hi legitimis destituuntur ex antiquitate Hebraica testimoniis, cum tamen in libris Hebræorum antiquiorum de anno & mense satis accurate disputetur. Nec ipse Epiphanius ullum laudat, qui *cyclum* istum, quem proponit, Judæis circa tempora Christi in usu fuisse dicat. Si multum concedimus; id largimur, quod extra terram sanctam a Judæis ἐν διασπορᾷ viventibus cyclus fuerit adhibitus, quamvis hic nihil certi affirmari possit. *JOSEPHUS SCALIGER de emend. Temp. Lib. II.* Judæis circa Maccabæorum tempora Periodum Calippicam fuisse in usu evincere conatur. Probat suam sententiam exinde quod scriptor Maccabæorum atque Josephus Judæus Syro-Macedonum & Græcorum annos supputent, Græci autem Periodum Calippicam habuerint. Ad hoc argumentum, quod ejus nisi unicum tamen Palmarium est, multa regeri possunt. Nam (1) *DIONYSIUS PETAVIUS de Doctrina temporum P. I. lib.* 2. *cap.* 25. notat, Syro-Macedonas non habuisse Periodum Calippicam; sed eam a solis Mathematicis fuisse receptam. Posito itaque quod Judæi Græcorum numerassent menses, minus recte tamen Periodus Calippica ipsis assignaretur. [2] Si scriptor Gallus aut Italus Turcicam Historiam consignans Hegiræ annis uteretur, non statim sequeretur, Gallos aut Italos Hegiræ annos numerare. Simili modo etiam dicere licet, quod scriptor Maccabæorum Historiam Syro-Macedonum recensens annis Græcorum uti potuerit, nec tamen sequatur, Judæos talem anni habuisse formam. (3) Quod *JOSEPHUM* attinet observamus, ex locis *a SCALIGERO* allegatis si multum valent, saltem evinci posse, quod coincidant menses Græcorum & menses Judæorum. Id autem aliquando fieri potuisse, ob diversam phaseos apparitionem, non negamus. Inde tamen non sequitur Judæos eodem modo, quo Græci solebant menses suos dispofuisse. Conf. *VVILHELMUS LANGIUS de annis Christi lib. I. cap.* 9. Proinde ipse *SCALIGER* vidit, quam invalidum sit ejus argumentum: adeoque *in Canon. Isag. lib. III. Comm. in cap. VI.* Judæos stante templo Hipparchi mensem recepisse statuit, quod cum ejus de Periodo Calippica Judæis recepta Hypothesi non convenit. Nihil quicquam ergo obstat, quo minus receptæ Hebræorum sententiæ, quod *antiqua menses juxta primam phasin ordinandi ratio in seculum quartum usque durarit*, assentiamur.

TO-

TOSAPHTA

Seu additamenta ad Codicem de Sabbatho

NUNC PRIMUM

A BLASIO UGOLINO

Ex Hebraico Latine redditus.

פרק א

א ארבע רשויות לשבת רשות היחיד ורשות הרבים איזהו רשות היחיד חריץ שעמוק עשרה ורוחב ארבעה וכן גדר שגבוה עשרה ורוחב ארבעה זו היא רשות היחיד גמורה איזו היא רשות הרבים סרטיא ופלטיא ומבואות המפולשין זו היא רשות הרבים גמורה אין מוציאין מרשות היחיד זו לרשות הרבים זו ואין מכניסין מרשות הרבים זו ,לרשות היחיד זו ואם הוציא והכניס בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת ונסקל אחד המוציא ואחד המכניס ואחד המושיט ואחד הזורק חייב אבל הים והבקעה והכרמלית והאסטוונים והאסקופה אינן לא רשות היחיד ולא רשות הרבים אין נושאין ונותנין לתוכן ואם נשא ונתן פטור אין

CAPUT PRIMUM.

I. Quatuor sunt potestates ratione Sabbathi: Potestas privata, & potestas publica: Quænam potestas privata? Fossa, quæ humilis sit decem palmis, & quatuor palmis lata; & similiter maceries qui pateat in altitudine decem palmos, & quatuor in latitudine: Hæc est potestas privata perfecta. Et quænam est potestas publica? via, & palatium, & introitus, qui sint aperti: Hæc est potestas publica perfecta: Non educunt de potestate hac privata in potestatem hanc publicam, neque inferunt de potestate hac publica in potestatem hanc privatam; si autem educat, & inferat per errorem, tenetur sacrificio pro peccato; si per contumaciam punitur excidio, & lapidatur: Sive educat, sive inferat, sive porrigat, sive spargat, tenetur: At mare, & vallis, & Karmelith & scamnum & liminare non est potestas privata, neque potestas publica, non portant, neque ponunt in medio eorum, si vero portet, aut ponat, liber est;

Non

מוציאין לא מתוכן לרשות הרבים ולא
מרשות הרבים לתוכן ואין מכניסין מתוכן
לרשות היחיד ומרשות היחיד לתוכן ואם
הוציא והכניס פטור חצר של רבים
ומבואות שאין מפולשין עירבו מותרין לא
עירבו אסורין אדם עומד על האסקופה נותן
לבעל הבית ובעל הבית נותן לו נותן
לעני והעני נותן לו נוטל מבעל הבית
ונותן לעני מן העני ונותן לבעל הבית
שלשתן פטורין אחרים אומרים אסקופה
משמשת שתי רשויות כל זמן שפתח
פתוח כלפנים פתח נעול כלחוץ היתה
גבוהה עשרה טפחים הרי זה רשות
לעצמה. כשם שמפסיקין לקרית שמע כך
מפסיקין לקרית מגלה ולקרית ההלל
ולתקיעת שופר ולנטילת לולב ולכל
מצות האמורות בתורה. לא יצא החייט
במחטו ערב שבת סמוך לחשכה שמא
ישכח ויצא ולא נגר בקיסם שבצוארו
ולא צבע בדוגמא שבאזנו ולא שלחני
בדינר שבאזנו ולא סורק במשיחה שבצוארו
אם יצאו כולן פטורין דברי רבי מאיר
רבי יהודה אומר אומן דרך אומנותו חייב
ושאר כל אדם פטורין הסוחר לא יצא
בכסות המקופלת ומונחת על כתפו
לרשות הרבים ואם יצא הרי זה חייב:
לא יצא אדם במעות הצרורין לו
בסדינו לרשות הרבים ואם יצא הרי זה
חייב יוצאין בתפילין עם חשכה וקורין
בכתבי הקדש עם חשכה אבל אין קורין
בלילי שבת לאור הנר אפילו גבוה ממנו
ואפילו בבית אחר ואפילו עשרה בתים
זה לפנים מזה אבל מסתכל הוא
לתוך הקערה ואינו חושש רבן שמעון בן
גמליאל אומר תינוקות מתקנין פרשיותיהן
בלילי שבת לאור הנר אמר רבי ישמעאל
פעם אחת קראתי לאור הנר ובקשתי
להטותו אמרתי כמה גדולים דברי חכמים
שאומרין אין קורין בלילי שבת לאור הנר
רבי נתן אומר הטהו ודאי וכתב על
פינקסו ישמעאל בן אלישע היטה את הנר

Non educunt ex medio eorum in poteſtatem publicam, neque a poteſtate publica in eorum medium, neque inferunt ex medio eorum in poteſtatem privatam, neque ex poteſtate privata in eorum medium; ſi autem educat, & inferat, liber eſt; Atrium multorum, & introitus, qui non fuerint aperti, ſi commixti eſſent, permiſſi erant, ſi non fuiſſent commixti, erant interdicti: Homo ſtans ſuper liminari poterit dare patrifamilias, & paterfamilias poterit dare pauperi, & pauper ei dare; Si accipiat a patrefamilias, ut det pauperi, ſi a paupere, ut det patrifamilias, tres omnes liberi ſunt: Alii dicunt: Liminare inſervit duabus poteſtatibus: Quandiu porta fuerit aperta, conſideratur ſicut poteſtas interior, quando fuerit clauſa, conſideratur ſicut exterior; Si fuerit alta decem palmis, conſideratur poteſtas ſeparata: Sicut ceſſant in lectione Audi, ita pariter ceſſant in lectione Megillah, & in lectione Hallel, & in clangore cornu, & in accipienda palma, & in cunctis præceptis in lege memoratis: Non egredietur ſartor cum acu ſuo in veſpera Sabbathi prope tenebras; ne forte obliviſcatur, & exeat neque faber lignarius cum regula in collo ſuo, neque infector cum ſpecimine in aure ſua; neque pectinator cum funiculo in collo ſuo: ſi egrediantur, omnes abſolvuntur; verba R. Meir: R. Jehuda dicit: Artifex juxta artificium ſuum, tenetur, & ceteri omnes homines abſolvuntur: Mercator non egredietur cum veſte duplicata, & impoſita humeris ſuis in locum publicum, ſi vero egrediatur, tenetur: Nemo egredietur cum nummis colligatis in cingulo ſuo in locum publicum; ſi vero egrediatur, tenetur: Egrediuntur cum Thephilin prope tenebras, & legunt in ſcripturis ſanctis prope tenebras; at non legunt in noctibus Sabbathi ad lucem lucernæ, vel ſi ſibi fuerit eminentior, vel in aliena domo, vel in decem domibus, quarum altera ſit altera interior; at poterit conſiderare in ſcutellam: neque erit ſolicitus: Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Pueri poſſunt præparare lectiones ſuas in noctibus Sabbathi ad lucem lucernæ; Dicit R. Iſmael: Aliquando legi ad lucem lucernæ, & volui eam inclinare: ei dixi: Quam præſtantia ſunt verba ſapientum, qui dicunt: Non legunt in noctibus Sabbathi ad lucem lucernæ. R. Nathan dicit: certe inclinavit, & ſcripſit in libro ſuo: Iſmael ben Eliſæi: Siquis inclinat lucernam in Sabbatho, poſtquam ædificata fuerit domus ſan-

בשבת לכשיבנה בית המקדש יביא חטאת׃

ב אמר רבי שמעון בן אלעזר בא וראה עד היכן פרצה טהרה שלא גזרו הראשונים לומר לא יאכל טהור עם הנדה שהראשונים לא היו אוכלין עם הנדות אלא אמרו לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עברה שבית שמאי אומר לא יאכל זב פרו׳ עם זב עם הארץ ובית הלל מתירין. אלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיהו בן גרון כשעלו לבקרו נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל שמונה עשר דבר גזרו בו ביום והיה אותו היום קשה להם לישראל כיון שנעשה בו העגל רבי אליעזר אומר בו ביום גדשו סאה רבי יהושע אומר בו ביום מחקו סאה שכל זמן שהמידה מלאה אדם נותן לתוכן לסוף מוציאה מה שבתוכה בו ביום אמרו כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע ונמנו ורבו בית שמאי על בית הלל בו ביום אמרו השוכח כלים תחת הצנור בערב שבת עם חשכה. ונמנו ורבו בית שמאי על בית הלל אמרו בית שמאי לבית הלל אי אתם מודים שאין צולין בשר וביצה בערב שבת עם חשכה אלא כדי שיצולו אף דיו סמנין וכרשינין וכיוצא בהן אמרו להם בית הלל אי אתם מודים שטוענים קורות בית הבד ותולין עיגולי הגת ערב שבת עם חשכה אף דיו סמנין וכרשינין כיוצא בהן אלו עמדו בתשובתו ואלו עמדו בתשובתן אלא שבית שמאי אומרים ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך שתהא כל מלאכתך נמצא מערב שבת ובית הלל אומרים ששת ימים תעשה מלאכה עושה אתה כל ששה. בית שמאי אומרת אין מוכרין לנכרי ולא טוענין עמו ולא מגביהין עליו אלא כדי שיגיע למקום קרוב ובית הלל מתירין איזהו מקום קרוב עד שיגיע לבית הסמוך לחומה רבי עקיבא אומר כדי

ſanctuarii, afferet ſacrificium pro peccato.

II. Dicit Rabi Simeon ben Elieſer: Veni, & vide, quouſque producta fuerit puritas; quod priores non decreverint dicendo: Non comedet purus cum menſtruatis; quia priores non comedebant cum menſtruatis: Sed dixerunt: Non comedet ſeminiſluus cum ſeminiflua, propter aſſuetudinem transgreſſionis. Etenim ſchola Schammai dicit: Non comedet ſeminifluus peritus cum ſemifluo ex populo terræ: At ſchola Hillel permittit; Iſtæ ſunt conſtitutiones, quæ decretæ fuerunt in cœnaculo Chananjah ben Ezechia ben Garon, quando adſcenderunt ad eum viſitandum; Numerati ſunt, & numero prevaluit ſchola Schammai præ ſchola Hillel; & octodecim eo ipſo die decreverunt, & ille dies fuit moleſtior Iſraelitis, quam dies quo conflatus eſt vitulus: R. Elieſer dicit: Eo die accumularunt menſuram: R. Joſua abraſerunt menſuram; Etenim quando menſura eſt plena, ſiquis in eam indat, finis erit, ut rejiciat, quod in ea continetur: Eo ipſo die dixerunt: Omnia mobilia adducunt immunditiem in craſſitie ſtimuli, & numerati ſunt, & prævaluit numerus ſcholæ Schammai præ ſchola Hillel: Eo die dixerunt: Siquis obliviſcatur vaſa ſub fiſtula in veſpera Sabbathi poſt obortas tenebras: Et numerati ſunt, & prævaluit numerus ſcholæ Schammai præ ſchola Hillel: Etenim dixit ſchola Schammai ſcholæ Hillel: Vos fatemini non eſſe aſſanda carnem & ova in veſpera Sabbathi poſt obortas tenebras; Sed ut ſatis aſſentur; ita pariter atramenta, aromata, & vicias & his ſimilia: Reſpondit eis ſchola Hillel: Si vos fatemini, quod liceat onerare tigna ſuper torculari, & appendere rotas torcularis in vigilia Sabbathi poſt obortas tenebras, ita pariter atramenta, aromata, & vicias & his ſimilia: Iſti perſtiterunt in argumentis ſuis, & illi perſtiterunt in argumentis ſuis. At ſchola Schammai dixit: *Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum.* Ut ſit omne opus tuum perfectum a veſpera Sabbathi: At ſchola Hillel dicit: *Sed diebus facies opus.* Fac tu cunctis ſex diebus: Schola Schammai dicit: Non vendunt alieno, neque onerant cum eo, neque extollunt cum eo, niſi fuerit ſatis temporis, ut pervenire poſſit ad locum proximum: At ſchola Hillel permittit: Quinam eſt locus proximus? Donec perveniat ad domum proximam muro. R. Akiba dicit: Ut poſſit egredi ex janua, & poſ-

שיצא מן הפתח וקדש עליו היום אמר רבי אלעזר ברבי צדוק של בית רבן גמליאל היו מוליכין כלי לבן שלהן לכובס נכרי שלשה ימים קודם לשבת וצבועין בערב שבת לפי דרכנו למדנו שהלבנים קשים לכבסן יותר מן הצבועים. פותקין מים לגנה בערב שבת עם חשכה והיא שותה והולכת בשבת נותנין קילור לעין ואיספלנית על גב המכה בערב שבת עם חשכה והן מתרפאין והולכין בשבת נותנין גפרית תחת הכלים בערב שבת והן מתגפרין והולכין בשבת. נותנין מגמר על גבי נחלים בערב שבת עם חשכה ואין נותנין חטים לרחים של מים אלא כדי שיטחנו.

פרק שני

א מדליקין בפתילה מהורכת ולא בסמרטוטין ואף על פי שמהורכין כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן ביום טוב חוץ משמן שרפה מפני מה אמרו אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב לפי שאין שורפין לא תרומות ולא קדשים ולא חמץ ביום טוב כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת מותר לעשותן מדורה בין על גבי הארץ ובין על גבי מנורה בין להתחמם כנגדן בין להשתמש לאורה לא אסרו אלא לעשותן פתילה לנר בלבד.

ב רבי שמעון בן אלעזר אומר אין מדליקין בצרי רבי ישמעאל אומר כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר אין מדליקין אלא ביוצא מן הפרי רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר מה יעשו אנשי בבל שאין להן אלא שמן שומשמין מה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזים מה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להן אלא שמן צנונות מה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אין לך אלא מה שאמרו.

ג מדליקין בשמן פקועות ובנפט רבי שמעון שזורי אומר מדליקין בשמן דגים ובעטרת סומכוס אומר כל היוצא מן הבשר אין מדליקין בו חוץ משמן דגים רבי שמעון בן אלעזר אומר כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש ומסככין בו חוץ מן הפשתן. כרך דבר

& poſſit ſanctificare diem: Dicit Rabi Elieſer bar R. Sadoch: Familia Raban Gamaliel deducebant veſtes ſua albas ad lavatorem alienum triduo ante Sabbathum, & coloratas in veſpera Sabbathi; Quia juxta noſtram conſuetudinem docemur, quod albæ ſint difficilius laventur, quam coloratæ. Aperiebant aquas in hortum in veſpera Sabbathi prope tenebras, ut ipſe irrigetur in Sabbatho: Imponunt tutiam oculo, & unguentum vulneri in veſpera Sabbathi prope tenebras, licet ſanetur in Sabbatho: Imponunt ſuffitum prunis in veſpera Sabbathi prope tenebras; at non ponunt triticum in molis aquarum, niſi tandiu, ſit ſatis ut commolatur.

CAPUT II.

I. Accendunt ellinchio combuſto; non autem veteramentis vel combuſtis: his omnibus, de quibus dixerunt: Non accendunt in Sabbatho; licet accendere in die feſto, excepto oleo combuſtionis: Cur dixerunt non licere accendi oleo combuſtionis in die feſto? Quia non poſſunt comburi ſeparationes, neque ſanctitates, neque fermentatum in die feſto. Ex his omnibus, de quibus dixerunt: Non accendunt in Sabbatho, licet facere pyram ſive ſuper terra, ſive ſuper candelabro, ſive ut calefiat ex eorum regione, ſive ut utatur eis ad lucem; Non prohibuerent, niſi ut fieret ellynchium lucernæ duntaxat.

II. R. Simeon ben Elieſer dicit: Non accendunt balſamo: R. Iſmael dicit: Ex eo, quod emanat de arbore, non accendunt. R. Iſmael bar Jochanan ben Beroka dicit: Non accendunt niſi ex eo, quod emanat de fructibus: R. Tarphon dicit: Non accendunt niſi oleo olivæ duntaxat: Inſiſtens R. Jochanan ben Nuri pedibus ſuis dixit: Quid facient viri Babylonis, quibus non eſt niſi oleum ſeſaminum? Quid facient viri Mediæ, quibus non eſt niſi oleum nucum? Quid facient viri Alexandriæ, quibus non eſt niſi oleum raphani? Quid facient viri Capadociæ, quibus non eſt neque hoc neque illud? Non eſt tibi, niſi quod dixerunt.

III. Accendunt oleo cucurbitæ, & pice: R. Simeon Acezori dicit: Accendunt oleo piſcium, & pice: Somcos dicit: Ex eo quod emanat de carne, non accendunt, excepto oleo piſcium. Rabi Simeon ben Elieſer dicit: Eo, quod emanat de ligno, ſi non pateat tres digitos quaquaverſum, tegunt, excepto lino: Si involuiſſet rem, qua licet accendere,

שמדליקין בו על גבי דבר שאין מדליקין בו אין מדליקין בו רבן שמעון בן גמליאל אומר של בית אבא היו כורכין פתילה על גבי אגוז ומדליקין בה . אמר רבי יהודה כשהיינו שרויין בעלית בית ניתזה בלוד היינו נוקבין שפופרת של ביצה וממלאין אותה שמן ונותנין אותה על הנר בערב שבת עם חשכה שיהא שוהה ודולק בלילי שבת היו שם זקנים ולא אמר אחד מהן דבר אם חברה בסיד ובגפסוס בערב שבת מותר . נותנין טיט וחרסית תחת הנר בערב שבת עם חשכה כדי שיהא שוהה ודולק בלילי שבת נותנין גרגר של מלח וגרוס של פול על פי הנר בערב שבת עם חשכה כדי שיהא שוהה ודולק בלילי שבת מעלין בריופי ומטיפין מן הארק לחולה בשבת החותך בגחלים חייב חטאת רבי שמעון בן אלעזר אומר משם רבי אלעזר ברבי יצחק חייב שתי חטאת מפני שמכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות החותה גחלים להתחמם כנגדן פטור.

ד כלים שנטמאו באב הטומאה אין מטבילין אותן בין השמשות רבי שמעון שזורי אומר אף בחול אין מטבילין אותן בין השמשות מפני שצריכין הערב שמש נבלים שנטמאו בולד הטומאה ומטבילין אותן בין השמשות כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אין עושין אותו בין השמשות ודבר שאין חייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת עושין אותו בין השמשות רבי נתן אומר אף מפני נדרים נשים מתות בשעת לידתן . רבי יוסי אומר שלשה הן דבקי מיתה מסורין לנשים רבן שמעון בן גמליאל אומר הלכות הקדש וחטאות ומעשר הן גופי תורה ומסורין הם לעם הארץ שלשתן להעשות מדליקין את הנר מערבין וטומנין את החמין.

פרק שלישי

א כירה שהסיקוה בגפת ובעצים סומכין לה ואין מקיימין עליה עד שתהא גרופה וקטומה גחלים שעממו או שהדליק

dere, super re, qua non licet accendere, non accendunt: Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Familia patris mei involuebat ellychnium super nuce, & accendebat. Dicit R. Jehuda: Quando nos quiescebamus in cœnaculo Bet-Nitza in Lud, perforabamus corticem ovi, illudque oleo implebamus, illudque lucernæ imponebamus in vespera Sabbathi prope tenebras, ut conservaretur, & arderet in noctibus Sabbathi; erant ibi senes, & nemo locutus est; Si appendisset calce & gypso sub lucerna in vespera Sabbathi, permissum est: Licet ponere calcem, & testam sub lucerna in vespera Sabbathi prope tenebras, ut conservetur & ardeat noctibus Sabbathi: Licet ponere granum salis, & fabæ in ore lucernæ in vespera Sabbathi prope tenebras, ut conservetur, & ardeat in noctibus Sabbathi: Faciunt adscendere vinum calamo, & distillant ex cribro propter ægrotum in Sabbatho. Qui agitat prunas, tenetur sacrificio pro peccato. R. Simeon ben Eliefer dicit nomine R. Eliefer bar Rabi Josadach; tenetur duobus sacrificiis pro peccato, quia extinguit superiores, & accendit inferiores: Qui agitat prunas, ut coram eis calefiat, liber est.

IV. Vasa quæ polluta essent patre immunditiei, non licet lavare inter soles: R. Simeon Scezori dicit: Vel in die profano non licet ea lavare inter soles, quia requirunt occasum solis: At vasa, quæ polluta essent filio immunditiei, licet lavare inter soles: Regulam generalem dixit R. Simeon ben Eliefer: Id, cujus causa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, non licet facere inter soles; & id cujus causa per contumaciam non tenentur excidio, & per errorem sacrificio pro peccato, licet facere inter soles. R. Nathan dicit: Etiam propter vota mulieres moriuntur tempore partus. R. Jose dicit: Tres conjunctiones mortis traditæ sunt fœminis: Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Constitutiones sanctitatis, & sacrificia pro peccato, & decima sunt fundamentum legis, & tradita sunt populo terræ, ut hæc tria omnia fierent. Accendunt lucernam, & commiscent, & operiunt cibos calidos.

CAPUT III.

I. Kiræ, quam succendunt palea; & lignis, non imponunt, donec everrerit, & insperserit cinerem. Prunæ, quas extinxerit, aut accen-

עליהן נעורת של פשתן הרי הן כקטומות· שתי כירים המתאימות אחת גרופה וקטומה ואחת שאינה גרופה וקטומה ומה הן מקיימין עליה בית שמאי אומרים אין מקיימן עליה כלום ובית הלל אומרים חמין אבל לא תבשיל עקר את המחה הכל מודים שלא יחזיר דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בית שמאי אומרים לא חמין אבל לא תבשיל ובית הלל אומרים חמין ותבשיל עקר בית שמאי אומר לא יחזיר ובית הלל אומרים יחזיר.

ב השוכח תבשיל על גבי כירה וקדש עליו היום בשוגג יאכל במזיד לא יאכל במה דברים אמורים בתבשיל שלא בשל כל צרכו וחמין שלא הוחמו כל צרכן אבל תבשיל שבשל כל צרכו וחמין שהוחמו כל צרכן הרי אלו מותרין מפני שרע להן רבי יהודה אומר חמין שהוחמו כל צרכן הרי אלו מותרים מפני שרע להן אבל תבשיל שבשל כל צרכו כל המצטמק ויפה לו כגון כרוב ופול ובשר טרוף אסור וכל המצטמק ורע לו מותר.

ג המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת במזיד לא יאכל רבי יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל לא לו ולא לאחרים כלל אמר רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועשאו בשבת בין בשוגג בין במזיד אסור לו ולאחרים ודבר שאין חייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועשאה בשבת בשוגג יאכל

cenderit ſuper iis ſtupam lini, ecce erunt ſicut cineres: Si duæ Kiræ ſint gemellæ, quorum altera ſit everſa, & cinere conſperſa, & altera non ſit everſa, neque cinere conſperſa, imponunt ſuper everſa, & cinere conſperſa, at non imponunt ſuper ea, quæ non ſit everſa, neque cinere conſperſa. At quid imponunt? Schola Schammai dicit: Iis non imponunt vaſa; at ſchola Hillel dicit: Aquas calidas, non autem coctile; ſi removiſſet cucumam, omnes fatentur, quod non poſſit reponere; Verba R. Meir: R. Jehuda dicit: Schola Schammai dicit: Aquas calidas non autem coctile: At ſchola Hillel dicit: Aquas calidas, & coctile, quod eſt præcipuum: Schola Schammai dicit: non reponet; at ſchola Hillel dicit: reponet.

II. Si oblitus fuerit decoctum ſuper Kira, & ſuper eo per errorem ſanctificaverit diem, poterit comedere, ſi per contumaciam, non comedet: De quo hæc dicta ſunt? De decocto, quod non fuerit coctum, quantum ſit neceſſe, & de aquis calidis, quæ non fuerint calefactæ, quantum fuerit neceſſe, ecce permittuntur, quia malum eſt illis: Rabi Jehuda dicit: Aquæ calidæ, quæ calefactæ fuerint, quantum ſit neceſſe, permiſſæ ſunt, quia malum eſt illis; ita decoctum, quod fuerit coctum, quantum ſit neceſſe, quando dum conditur ſit melius, e. g. braſſica, & faba, & caro diſcerpta, interdictum eſt; quando vero dum conditur, ſit pejus, eſt permiſſum.

III. Si per errorem coquat in Sabbatho, poterit comedere in exitu Sabbathi; ſi per contumaciam non comedet: Verba R. Meir: R. Jehuda dicit: Si per errorem, poterit comedere in exitu Sabbathi, ſi per contumaciam, non comedet: R. Jochanan Sandalarius dicit: Si per errorem; poterit dare comedendum aliis, non ſibi in exitu Sabbathi; Si per contumaciam, non dabit comedendum ſibi, neque aliis. Regulam generalem dixit R. Iſmael bar R. Jochanan ben Beroka: Si faciant in Sabbatho id, cujus cauſa per contumaciam tenentur excidio, & per errorem ſacrificio pro peccato, ſive per errorem ſive per contumaciam, eſt interdictum ſibi, & aliis: Et id, cujus cauſa per contumaciam non tenentur excidio, neque per errorem ſacrificio pro peccato, ſi faciat in Sabbatho per errorem, poterit dare comedendum in exitu Sabbathi aliis non ſibi, ſi per contumaciam, neque ſibi neque aliis: Si mactet per errorem in

למוצאי שבת לאחרים ולא לו במזיד לא לו ולא לאחרים השוחט בשבת בשוגג יאכל למוצאי שבת במזיד לא יאכל.

ד פירות שלקטן בשבת בשוגג יאכלו למוצאי שבת במזיד לא יאכלו. התורם והמעשר בשבת בין בשוגג בין במזיד מעשרותיו מעשר המטביל כלים בשבת בין בשוגג בין במזיד עלו ידי טבילה. הנוטע בשבת בשוגג יקיים במזיד יעקור בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור מפני מה אמרו הנוטע בשבת בשוגג יקיים במזיד יעקור ובשביעית בין במזיד בין בשוגג יעקור מפני שמונין לשביעיות ואין מונין לשבתות דבר אחר נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות רבי יהודה אומר חלוף הדברים בשבת בין בשוגג בין במזיד יעקור בשביעית בשוגג יקיים במזיד יעקור רבן שמעון בן גמליאל אומר מגלגלין בצים על גבי של סיד רותח ואין מגלגלין בוצים על גבי עפר רותח.

פרק רביעי

א לא תמלא אשה קדרה עססיות ותורמוסין ותתן לתוך התנור בערב שבת עם חשכה אם נתנה למוצאי שבת אסורין עד כדי שיעשו. לא ימלא נחתום חבית מים ויתן לתוך התנור בערב שבת עם חשכה ואם נתן למוצאי שבת אסורין עד כדי שיחמו מרחץ שסתמו נקבין שלו מערב שבת למוצאי שבת רוחץ בו מיד סתמו נקבין שלו מערב יום טוב נכנס ביום טוב ומזיע ויוצא ומשתטף בצונן אמר רבי יהודה מעשה במרחץ של בני ברק שסתמו נקבין שלו מערב יום טוב והיה רבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה נכנסין ומזיעין בתוכו ויוצאין ורוחצין בצונן אלא שהיו חמין שלו מחופין בנסרים משרבו עוברי עבירה חזרו לאסור.

ב האמבטאות שבכרכים מטילין בהן

in Sabbatho, poterit comedere post exitum Sabbathi, si per contumaciam, non comedet.

IV. Fructus, quos collegerit in Sabbatho, si per errorem, poterit comedere post exitum Sabbathi, si per contumaciam, non comedet: Si separet, & decimet in Sabbatho sive per errorem, sive per contumaciam, ejus decisunt decimæ: Qui immergit vasa in Sabbatho, sive per errorem sive per contumaciam, eorum immersio inservit: Qui plantat per errorem in Sabbatho, poterit conservare; si per contumaciam, eradicabit; si in anno septimo, sive per errorem, sive per contumaciam, eradicabit; Cur dixerunt: Qui plantat per errorem in Sabbatho, poterit conservare, si per contumaciam eradicabit, & anno septimo sive per errorem sive per contumaciam eradicabit? Quia numerant ab annis Sabbathicis, at non numerant a Sabbathis: Alia expositio: Suspecti sunt Israelitæ de anno Sabbathico, at non sunt suspecti de Sabbathis. R. Jehuda dicit: Muta verba: In Sabbatho sive per errorem sive per contumaciam eradicabit; in anno Sabbathico, si per errorem, poterit conservare, si per contumaciam, eradicabit: Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Possunt convolui ova super calce ferventi, at non possunt convolui ova super cinere ferventi.

CAPUT IV.

I. NON implebit mulier ollam cæpis, & lupinis, ut reponat in furno, in vespera Sabbathi prope tenebras; si posuerit, post exitum Sabbathi sunt interdicti, quandiu perfici possint. Non implebit pistor dolium aquis, ut reponat in furno in vespera Sabbathi prope tenebras, si autem ponat, interdictæ sunt, quandiu calefieri possint: In balneo, cujus foramina obturata essent a vespera Sabbathi, in exitu Sabbathi, poterit statim lavare: Si fuerint obturata ejus foramina a vespera diei festi, poterit in illud ingredi in die festo, & sudare, & egredi, & lavare aqua frigida. Dicit Rabi Jehuda: Narratur de balneo incolarum Berak, cujus foramina obturata fuerunt a vespera diei festi, & R. Akiba, & R. Eliezer ben Azarias ingressi in illud sudarunt, & inde egressi se lavarunt aqua frigida; At ejus aquæ calidæ tectæ erant tabulis: At postquam multiplicati sunt transgressores, iterum prohibuerunt.

II. Labris, quæ sunt in civitatibus; li-

בשבת . אין משתתפין לא בחמין ולא בצונן דברי רבי מאיר ורבי שמעון מתיר רבי יהודה אומר בצונן אבל לא בחמין אמר רבי יהודה מעשה בביתות בן זינין שהיו ממלאין לו כלי של צונן מערע שבת ונותנין עליו בשבת כדי שייקר . ממלא אדם חבית של מים ונותנה כנגד המדורה לא שיחמו אלא כדי שתפוג צינתו ממלא אדם צלוחית שמן ונתנה כנגד המדורה לא שתחם אלא שתפוג צינתו רבן שמעון בן גמליאל אומר האשה מריחה ידה בשמן וממחמתה כנגד הנר וסכה את בנה סך אדם את עצמו שמן ומתחמם כנגד המדורה ואינו חושש. סכין כל מיני סיכות אבל אין משחין את המעין ואין הונקין בשבת . מיחם אדם אלונתית ונותן על מעין ולא יתן עדשה מלאה חמין על מעיו ממלא אדם כוס של יין ונותנו על פי מיחם לא שיחם אלא כדי שתפוג צינתו ממלא כוס מים ונותן לתוך הספל בין להחים לו את הצונן בין לצנן לו את החמין המערה ממיחם למיחם מאלפס לאלפס ומקדרה לקדרה מותר לשני ואסור ליתן לראשון.

ג חבית של טבל שנשברה מביא כלי ונותן תחתיה נתמלא אסור לטלטלו עביט של ענבים ומעטן של זתים שמשכו אין מסתפקין מהן ביום טוב ואין צריך לומר בשבת חביה שנשברה בראש הגג מביא כלי ומניח תחתיה ולא יהא מביא כלי אחר וקולט כלי אחר ומסלק אם יש שם אורחים מביא כלי אחר וקולט כלי אחר ומסלק . נותן אדם כלי תחת הדלף בשבת נתמלא שופך ושונה ואינו חושש . גרף של רעי ושל מימי רגלים נוטלו ושופכו ונותן לתוכו מים ומחזירו למקומו.

ד מטלטלין נר חדה אבל לא ישן דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו באותה שבת רבי שמעון אומר כל

licet lavare in Sabbatho. Non licet miſcere cum aquis calidis, neque cum frigidis. Verba R. Meir: At R. Simeon permittit. R. Jehuda dicit: Cum frigidis, non autem cum calidis. Dicit Rabi Jehuda: Narratur hiſtoria de Baitos ben Zanin, quod ei impleverint vas aquis frigidis a veſpera Sabbathi, eaſque ſupra indiderint, ut calida frigeſcerent. Licet implere dolium aquis & collocare coram igne, non ut caleſcant, ſed ut miteſcat ejus frigus: Licet implere ampullam oleo, & collocare coram igne, non ut caleſcat, ſed ut miteſcat ejus frigus: Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Mulier poterit madefacere manum oleo, & calefacere contra lucernam, ut ungat filium ſuum. Poterit homo ſe ungere oleo, & calefieri coram igne, & non erit ſolicitus: Licet ſe ungere omni unctionum genere, at non licet ungere viſcera, & non licet ſe vincire in Sabbatho. Licebit calefacere faſciam, ut imponat viſceribus at non licebit imponere vas æneum plenum aquis calidis ſuper viſcera: Licebit implere calicem vino, & imponere cucumæ, non ut calefiat, ſed ut miteſcat frigus: Poterit implere calicem aquis, & imponere ſimpulo ſive ut calefiat frigus, ſive ut frigeſcat calor: Qui evacuat de cucuma in cucumam, & de patina in patinam, de olla in ollam, licet evacuare in ſecundam, at in primam interdictum eſt.

III. Si Dolium in decimati fractum fuerit, poterit adducere vaſa, ut ei ſupponat, poſtquam fuerit impletum, vetitum eſt transferre: Cupam uvarum, & cupam olivarum, quam extraxerint, non licet uti in die feſto, neque neceſſe eſt, ut dicatur in Sabbatho: Si dolium fractum fuerit in ſummitate tecti, poterit adducere vas, ut ei ſupponat, at non poterit adducere alterum vas, ut recipiat, & vas alterum, ut removeat primum; Si ſibi fuerint hoſpites, poterit adducere vas, ut recipiat, & vas alterum, ut removeat primum. Licet ſupponere vas ſtillicidio in Sabbatho; ſi impleatur, effundet, atque iterabit; & non erit ſolicitus: Vas ſtercoris, & urinæ poterit accipere, & effundere, & in illud immittere aquas, & reſtituere in locum ſuum.

IV. Licet transferre lucernam novam, non autem veterem. Verba R. Jehuda: R. Meir dicit: Omnes lucernæ transferri poſſunt, excepta lucerna, quæ accenditur in eodem Sabbatho. Rabi Simeon dicit: Omnes lucernæ transferri poſ-

הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדלוק
בשבת כבה מותר לטלטלו אבל כוס
וקערה ועששית שכבו לא יזיזם ממקומן
רבי אלעזר ברבי שמעון אומר מסתפקין
מנר הכבה ומנר המנטף נר שעל גבי
הטבלא מטה את הטבלא והנר נופל
ומחזיר את הטבלא למקומה . אין
מטלטלין את המנורה בשבת רבי אלעזר
ברבי שמעון מתיר אין מגרדין לא מנעלים
ישנים ולא סנדלין ישנין אבל סכין
ומקנחין אותן אין סכין לא מנעלין חדשים
ולא סנדלין חדשים ולא יסוך את רגלו
והוא בתוך המנעל ולא יסוך את רגלו
והוא בתוך הסנדל אבל סך הוא את
רגלו ונותנה למנעל סך את רגלו ונותנה
לסנדל סך אדם עצמו שמן ומתעגל
על גבי טבלא חדשה ואינו חושש סכין
ומדיחין ומפרכסין באדם אבל לא בבהמה
זה חומר בבהמה שאין באדם מפספסין
את הכפין ובלבד שלא יתלוש גזי צמר
שבהפתיל אין מטלטלין אותן אם התקינן
בעל הבית להיות משתמש בהן מטלטלין
אותן.

ה אין טומנין את החמין בתחלה
בשבת אבל מוסיפין עליהן כלים רבן
שמעון בן גמליאל אומר נוטל את הסדין
ונותן את הגלופקרין נוטל את הגלופקרין
ונותן את הסדין וכן היה רבן שמעון בן
גמליאל אומר לא אסרו להטמין אלא
מיחם שחמו בו מערב שבת אבל מפנה
הוא לתוך מיחם אחר או לתוך קיתון
אחר ומטמין . הטמין וכסה בדבר הניטל
בשבת או שהטמין בדבר שאין ניטל
בשבת וכסה בדבר הניטל בשבת הרי
זה נוטל ומחזיר הטמין וכסה בדבר
שאין ניטל בשבת או שהטמין בדבר
הניטל בשבת וכסה בדבר שאין ניטל
בשבת אם מגולה מקצתו נוטל
ואם לאו אין נוטל רבי יהודה
אומר נעורת של פשתן דקה הרי הן
כזבל טומנין מיחם על גבי מיחם וקדרה
על גבי קדרה ומיחם על גבי קדרה
וקדרה על גבי מיחם וטח פיהם בבצק
לא שיחמו אלא שיהו שמורין וכשם

poſſunt, excepta lucerna, quæ fuerit accenſa in Sabbatho; Si vero extinguatur, poteſt transferri. At calix, & ſcutella, & lucerna ſi extincta fuerit, non movebantur a locis ſuis. R. Elieſer bar R. Simeonis dicit: Licet uti lucerna, quæ fuerit extincta, & lucerna, quæ diſtillat: Si lucerna fuerit poſita ſuper tabula, poterit inclinare tabulam, & lucerna cadente, poterit reſtituere tabulam in locum ſuum: Non licet transferre candelabrum in Sabbatho: Rabi Elieſer bar R. Simeonis permittit. Non licet abradere calceos veteres, neque ſandalia vetera, at poſſunt illa ungi, & mundari; Non poſſunt ungi calcei novi, neque ſandalia nova; neque poteſt ungere pedem, quando ſit in calceo, neque poteſt ungere pedem, quando ſit in ſandalio. At poterit ungere pedem, ut indat in calceum, & poterit ungere pedem, ut indat in ſandalium. Poterit ſe ungere oleo, & ſe convoluere ſuper tabula nova; & non erit ſolicitus: Ungunt, & lavant, & fricant hominem, non autem jumentum: *Hoc gravius eſt in jumento, quam in homine*; licet diſcerpere ſummitates manipulorum, dummodo ne evellat vellera lanæ. Quæ ſunt in ellynchio non licet transferre, ſi vero præparaverit paterfamilias, ut iis utatur, licet transferre.

V. Non licet recondere calida in principio Sabbathi, at licet addere vaſa: Raban Simeon ben Gamaliel dicit. Tollet ſindonem, & imponet ſtragulam, tollet ſtragulam, & imponet ſindonem; Et ſic dicebat Raban Simeon ben Gamaliel: Non prohibuerunt recondere niſi calefactorium, in quo calefecerint a veſpera Sabbathi; at licet evacuare in aliud calefactorium, aut in alium urceum & recondere. Si recondat re, quæ ſolet transferre in Sabbatho, aut recondat re, quæ non ſoleat transferri in Sabbatho, ſi tegat re, quæ ſolet transferri in Sabbatho, ecce poterit transferre, & reponere: Si recondat & tegat re, quæ non ſolet transferri in Sabbatho, aut recondat re, quæ ſolet transferri in Sabbatho, & tegat re, quæ non ſolet transferri in Sabbatho, ſi ejus partem detegat, poterit tollere, ſi minus, non transferet. R. Jehuda dicit: Stupa lini tenuis ecce erit ſicut fimus: Poſſunt recondere calefactorium ſuper calefactorio, & ollam ſuper olla, & calefactorium ſuper olla, & ollam ſuper calefactorio; & oblinet eorum ora paſta; non ut calefiant, ſed ut conſerventur: Et ſicut non recondunt aquas calidas

שאין טומנין החמין בתחלה בשבת כך אין טומנין לא את השלג ולא את הצונן אין מרסקין את השלג שיזובו מימיו אבל מרסק הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש.

פרק חמישי

א רבי ישמעאל בר יוסי אמר משום אביי הסוס והפרד והלרובקס והגמל נמשכין באפסר רחילות יוצאות כבונות למילת שחוזות שיעלה עליהן זכר כבולות שלא יעלה עליהן זכר. לא יצא חמור באוכף שלו אף על פי שקשור בו רבן גמליאל אומר יוצא חמור באוכף שלו בזמן שקשור לו לחממו ובלבד שלא יקשור בה את המסרו ויפשיל את הרצועה לתחת זנבו. לא יצא גמל במטולטלת התלויה בחטרתו שלא יכנס בו הרוח אבל יוצא הוא הקשורה בחטרתו שתכנס בו הרוח שלא יכוף ידו אחת ורגלו אחת ויקשור רגלו אחת רגול שלא יכוף שתי ידיו זו לזו שתי רגליו זו לזו ויקשרנו הסוס יוצא בשיר וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכים בשיר ומזין עליהן וטובלין במקומן ובלבד שיהו מחולחלים ומכניס אפילו עשרה חבלים לתוך ידו ובלבד שלא יכרוך על גבי ידו ולא ישלשל חבלים מידו יותר מטפח. לא יצא הסוס בזנב שועל ולא בזהורית שבין עיניו לא תצא פרה בחוסם שלה ולא סייחין בקרסטולין שלהם ולא עזים בכיסין של דדיהן לא תצא בהמה בסנדל ולא בקמיע אף על פי שמומחה זה חומר בבהמה שאין באדם אבל יוצאה היא באגד שעל גבי מכה ובקשישין שעל גבי שבר ובשליה המדולדלת ופוקקין לה זוג ומטיילת בו בחצר.

ב לא תצא אשה בעיר של זהב ואם יצאת חייבת חטאת דברי רבי מאיר וחכמים אומרים לא תצא ואם יצאת פטורה רבי אליעזר אומר יוצאה אשה בעיר של זהב בטוטפת ובסרביטין

lidas in principio in Sabbatho, ita pariter non recondunt nivem, neque aquas frigidas: Non licet confringere nivem, ut ejus aquæ fluant, at licet confringere in calice, aut in ſcutella; & non erit ſolicitus.

CAPUT V.

I. Rabi Iſmael bar Joſe dicit nomine patris ſui: Equus, & mulus, & aſinus Lydius, & camelus attrahuntur freno. Oves egrediuntur circumligatæ, ligatæ ad dorſum, ut ſuper eas adſcendat maſculus, ligatæ deorſum, ne ſuper eos adſcendat maſculus: Non exibit aſinus cum ſuo ephippio, vel ſi ei fuerit alligatum. Raban Gamaliel dicit: Exibit aſinus cum ephippio ſuo, quando ei fuerit alligatum, ut eum calefaciat, dummodo non alliget cum eo capiſtrum, & ſuſpendat corrigiam ſub ejus cauda. Non exibit camelus cum panno ejus gibbo appenſo, ne in illum ingrediatur ventus, at poterit egredi cum panno ejus gibbo alligato, ut poſſit introire ventus; Neque incurvabit alteram ejus manum, aut pedem alterum ut alliget, neque incurvabit ambas ejus manus, alteram prope alteram, ambos ejus pedes, alterum prope alterum, ut alliget: Exibit equus cum catena, & omnes, qui ſolent vinciri catena, exibunt cum catena, & attrahentur cum catena, & abſtergunt ſuper eas, & lavant eas in loco ſuo dummodo non moveantur; & poterit introducere, vel decem funes in manum ſuam, dummodo ne convolvat ſuper manum ſuam, neque demittat a manu ſua plus palmo. Non egredietur equus cum cauda vulpis, neque cum coccino inter oculos ſuos. Non egredietur vacca cum capiſtro ſuo, at non deprimunt cum caniſtris ſuis. Capræ non egredientur cum marſupio mammarum ſuarum: Non egredietur jumentum cum ſolea, neque cum pittacio, vel ſi fuerit probatum: Hoc gravius eſt in jumento quam in homine: At poterit exire cum panniculo ſuper vulnere, & ſtipulis ſuper fractura, & ſecundina appenſa, eique obſtruunt tintinnabulum, & cum eo facit deambulare in atrio.

II. Non egredietur mulier cum civitate aurea, ſi autem egrediatur, tenetur ſacrificio pro peccato; Verba Rabi Meir; At ſapientes dicunt: Non egredietur, ſi vero egrediatur, abſolvitur; R. Elieſer dicit; Poteſt egredi mulier cum civitate aurea, & cum tiara,

& ge-

בזמן שהן תפורין . לא תצא אשה באסטמא ואם יצאת הרי זה חייבת שלשה דברים נאמרו באסטמא אין בה משום כלאים ואין מטמאה בנגעים ואין יוצאין בה בשבת רבי שמעון בן אלעזר אומר אף אין בה משום עטרה לכלות. כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר כל נוי שלמטה משערה יוצאין בו למעלה משערה אין יוצאיז בו.

ג לא ינעול אדם סנדל מסומר ויטייל בתוך הבית אפילו ממטה למטה אבל נוטלו ומכסה בו את הכלים רבי אלעזר ברבי שמעון אוסר נשרו רוב מסמרותיו ונשתיירו בו ארבע וחמש רבי אומר עד שבע או שחפהו בעור מלמעלה או שעשה לו מסמרין הרבה מלמטה או שעשה לו טס או יתד כדי שיהלך עליו ולא תהא הארץ אוכלתו מוהר. אין קמיע מומחה כל שרפא ושנה ושלש אחד קמיע של כתב ואחד קמיע של עיקרין יוצאין בו ואין צריך לומר שנכפה אלא אפילו שלא יכפה ואין צריך לומר דבר שיש בו סכנה אלא אפילו דבר שאין בו סכנה קושרו ומתירו בשבת ובלבד שלא יתננו לתוך השיר או לתוך הטבעת ויוצא בו מפני מראית העין קמיע שאין מומחה אף על פי שאין יוצאין בו בשבת מטלטלין אותו בשבת לא תצא אשה במפתח שבאצבעה לרשות הרבים ואם יצאת הרי זו חייבת חטאת רבי אליעזר פוטר בכובלת וחכמים פוטרין בצלוחית של פליטון בזמן שיש בה בוסם הא אם אין בה בוסם הרי זו חייבת כללו של דבר כל שהוא משום תכשיט לא תצא ואם יצאת הרי היא חייבת אבל יוצאה היא בסבכה מזוהבת ובטסין ובצפויין ובחליות שלה במנעלים ובקורדוקיסין המזוהבין יוצאה באבן תקומה ואם נפלה תחזיר פורפת לכתחלה בדבר הניטל בשבת.

& genarum ornamentis appensis frontalibus, quando fuerint assuta: Non egredietur mulier argumento capillorum; si autem egrediatur, ecce tenetur sacrificio pro peccato: Tria dicuntur de tegumento capillorum; Non judicantur esse ex heterogeneis, neque polluuntur plagis, neque cum iis egrediuntur in Sabbatho. Rabi Simeon ben Elieser dicit: Neque judicatur corona pro sponsis. Regulam generalem dixit R. Simeon ben Elieser; Si ornamentum fuerit infra comam, possunt cum eo egredi; si supra comam, non possunt egredi.

III. Non calceabit vir sandalium clavatum, ut deambulet in domo, licet de lecto ad lectum, at potest sumere, ut eo tegat vasa: R. Elieser bar Rabi Simeonis prohibet: Si decidat major pars clavorum, & remaneant quatuor, & quinque; Rabi dicit usque ad septem; aut obtexerit pelle in superiori parte, aut supra fecerit ei multos clavos, aut ei fecerit laminam, aut paxillum, ut cum eo incedant dummodo terra ne conteratur, permissum est: Quodnam est amuletum probatum? Quod sanaverit tribus vicibus: Sive fuerit amuletum scriptum, sive amuletum fundamentale egrediuntur cum eo: Neque dicendum est, quod sit tectum, vel si non sit tectum, neque dicendum est; ubi fuerit periculum; vel ubi non fuerit periculum, poterit ligare, & solvere in Sabbatho, dummodo non indat in catenulam, aut in annulum, & egrediatur cum eo propter aspectum oculi: Si amuletum non fuerit probatum, licet cum eo non egrediantur in Sabbatho, tamen possunt transferre in Sabbatho: Non egredietur mulier cum clave, quæ sit in digitis suis, in locum publicum; Si vero exierit, tenetur sacrificio pro peccato: Rabi Eliesér absolvit in globulo; Et sapientes absolvunt in vasculo balsami, quando in eo fuerit balsamum; si in eo non fuerit balsamum, tum rea erit: Regula generalis: Quod fuerit propter ornamentum, cum eo non egredientur; si vero egrediatur, absolvitur; Quod non fuerit propter ornamentum, non egredietur cum eo, si vero egrediatur, ecce erit rea. At poterit egredi cum vitta aurea, & bracteis, & pensis, & armillis, & calceis, & crepidis aureis, poterit egredi cum lapide erecto si vero ceciderit, poterit reponere ansulam sicut in principio in re, quæ solet transferri in Sabbatho.

CA-

פרק ששי

א יוצא אדם בקיסם שבשניו שבסנדלו לרשות הרבים אם נפל לא יחזיר ואין צריך לומר שלא יתן בתחלה בשבת רבי אליעזר אומר קב של קיטע אם יש בו בית קיבול כתיתין יוצאין בו ואם לאו אין יוצאין בו הגרמין טמאין אין יוצאין בהן. יוצאין בפיקרין ובצופא אימתי בזמן שצבען בשמן וכרכן במשיחה לא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה אין יוצאין בהן ואם יצאו בהן מערב שבת אף על פי שלא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה יוצאין בהן. יוצאין במוך ובספוג שעל גבי מכה ובלבד שלא יכרוך עליהן חוט או משיחה יוצאין בקליפת השום ובקליפת הבצל שעל גבי מכה אם נפל לא יחזיר ואין צריך לומר שלא יתן בתחלה בשבת יוצאין באגד שעל גבי מכה וקישרו ומתירו בשבת ואספלנית שפרשה מן האגד מחזירה יוצאין באספלנית ובמלוגמא וברטייא שעל גבי המכה ואספלנית לא יחזיר ואין צריך לומר שלא יתן בתחלה בשבת. נוטלה ומכסה בה הכלים לא יתקיננה משבת למוצאי שבת שאין מתקינין מקדש לחול רבי יהודה אומר אם החליקה מלמטה מחליקה מלמעלה ואם החליקה מלמעלה מחליקה מלמטה מגלה מקצת אספלנית מכאן ומקנח את המכה וחוזר ומגלה מקצת אספלנית מכאן ומקנח את המכה לא יקנח האספלנית מפני שבא לידי מירוח והממרח בשבת חייב חטאת.

ב לא יצא אדם בזוג שבצוארו אבל יוצא הוא בזוג שבכסותו זה וזה אינן מקבלין טומאה. לא תצא בהמה בזוג שבצוארה אבל יוצאה היא בזוג שבכסותה זה וזה מקבלין טומאה זה וזה מקבלין טומאה זה חומר בבהמה שאין באדם לא תצא בהמה בחותם

CAPUT VI.

I. NON egredietur vir cum festuca in dentibus suis, neque cum sandalio in locum publicum; si ceciderit, non reponet; neque dicendum est, quod non possit ponere in principio in Sabbatho: R. Elieser dicit: Si in fulcro mutili fuerit receptaculum panniculorum mollium, cum eo possunt egredi, si minus, egredi non possunt; Cum frustis immundis non possunt egredi: Possunt egredi cum lino pectinato, & lana excussa. Quando? Quando intinxerit oleo, & involverit filo: Si vero non intinxerit oleo, neque involverit filo, cum his non possunt egredi: Si vero cum his egrediatur a vigilia Sabbathi licet non inunxerit oleo, neque involverit filo, possunt tamen egredi. Poterit egredi cum molli, & cum spongia super vulnere, dummodo ne ea involvat filo, aut filamento; Possunt egredi cum cortice allii, & cortice cæpæ super vulnere, si cadat, non reponet; neque dicendum est, quod non imponat in principio in Sabbatho. Possunt egredi cum vinculo super plaga, & possunt ligare & solvere in Sabbatho: Cataplasma, quod separatum fuerit a vinculo, poterit restituere. Possunt egredi cum catraplasmate, & malgama, & emplastro super vulnere; At cataplasma non poterit reponere; neque dici oportet, quod non debeat imponere in principio in Sabbatho. Si accipiat, & eo tegat vasa, non præparabit a Sabbatho ad exitum Sabbathi, quia non possunt præparare a sancto in profanum R. Jehuda dicit; si infra emollierit poterit supra emollire, si emollierit supra, poterit infra emollire. Si retegatur pars cataplasmatis hinc, & abstergatur vulnus, atque iterum inde retegatur pars cataplasmatis, & abstergatur vulnus, non absterget cataplasma, ne eo deveniat, ut olfaciat; etenim qui olfacit in Sabbatho, tenetur sacrificio pro peccato.

II. Non egredietur vir cum tintinnabulo in collo suo, at poterit egredi cum tintinnabulo in tegumento suo: Neutrum ex his recipit immunditiem. Non egredietur jumentum cum tintinnabulo in collo suo, at poterit egredi cum tintinnabulo in tegumento suo; utrumque ex his recipit immunditiem; Hoc gravius est in jumento, quam in homine; etenim jumentum non potest egredi cum annulo in collo suo, neque cum

שבצוארה ולא בחותם שבכסותה זה וזה אין מקבלין טומאה.

ג מטלטלין עצי בשמים להניף ולהריח בהם לחולה מוללו ומריח בו לא יקטמנו להריח בו ואם קטמו פטור לא יקטמנו לחצות בו שניו ולא לפתוח בו את הדלת מפני שהוא כמתקן כלי ואם קטמו חייב חטאת. הרטנין יוצאין בסודרין שלהן ולא הרטנין בלבד אמרו אלא כל אדם אלא שדברו חכמים בהווה אמר רבי יהודה מעשה בהורקנוס בנו של רבי אליעזר שיצא בסודר שלו לרשות הרבים אלא שהיתה נימה כרוכה לו על אצבעו אמרו חכמים לא היה צריך. הרועים יוצאין בסקין שלהן ולא הרועים בלבד אמרו אלא כל אדם אלא שדברו חכמים בהווה אמר רבי יהודה מעשה ברבי טרפון שיצא בלילי שבת לבית המדרש ונתנו לו סדין ואחזו בשתי ידיו ויצא בו מפני הגשמים יוצאין בסנים בירעא ובחמלא בסקרוטיא ובקטבוליא מפני הגשמים אבל לא בתיבה ולא בקופה ולא במחצלת מפני הגשמים.

פרק שביעי

א אלו דברים מדרכי האמורי המספר קומי והעושה בלורית והמגבה לגורגרון והמגררת בנה בין המתים והקושר מטוטלת על ירכו וחוט אדום על אצבעו והמונה ומשליך צרורות לים או לנהר הרי זה מדרכי האמורי המספק והמטפח והמרקד לשלהבת הרי זה מדרכי האמורי נפלה פת ממנו אמר החזירו לי שלא תאבד ברכתי הניחו נר על הארץ שיצטערו המתים אל תניחו נר על הארץ שלא יצטערו המתים נפלו ממנו ניצוצות ואמר אורחין לנו היום הרי זה מדרכי האמורי היה מתחיל במלאכה ואמר יבא פלוני שידיו קלות ויתחיל בה יבא זה שרגליו קלות ויעבור לפנינו הרי זה מדרכי האמורי האומר בחבית או בעסה יבא פלוני שידיו מבורכות ויתחיל בה הרי זה מדרכי האמורי. הפוקק את

cum annulo in tegumento suo; utrumque recipit immunditiem.

III. Possunt transferri ligna aromatum, ad ventilandum, & ad olfaciendum pro ægroto; Possunt fricare, ut olfaciat; at non incidet, ut olfaciat; si autem inciderit, absolvitur: Non incidet, ut separet dentes suos, neque ut aperiat valvam; quia est sicut præparans vasa, si vero inciderit, tenetur sacrificio pro peccato. Cursores egrediuntur cum linteis suis: & non solum cursores dixerunt; sed omnes homines; sed dixerunt sapientes de essentia. Dicit R. Jehuda: Narratur de Hyrcano filio R. Elieser, qui exiit cum linteo suo in locum publicum; Sed erat filum involutum in digito suo: Dixerunt sapientes: Non est necesse. Pastores egrediuntur cum saccis suis; non pastores tantum dixerunt, sed etiam omnes homines; sed locuti sunt sapientes de essentia: Dicit Rabi Jehuda: Narratur de R. Tarphon, qui abiit in noctibus Sabbathi in academiam, eique dederunt linteum, quod apprehendit ambabus manibus, & cum eo egressus est: Propter pluvias possunt egredi cum sago, cum velo, & cilicio, & cum scorteo, & cum culcitra coriacea propter pluvias: Non autem cum arca, neque cum sporta, neque cum storea propter pluvias.

CAPUT VII.

ISta sunt ex more Emoræorum: Qui tondit comam, & qui undit comam & trahit filium inter mortuos; & qui ligat ferrum perpendiculi super genu suum, & filum rubrum super digito suo; & qui numerat & projicit lapillos in mare, aut in flumen; Ecce hoc est ex more Emoræorum. Qui plaudit, & qui complodit, & qui saltat ad flammam, ecce hoc est ex more Emoræorum: Si ceciderit panis ex eo, & dicat; Restituam mihi, ne pereat mea benedictio: Si ponat lucernam in terra, ne dolore afficiantur mortui; Ne ponat lucernam in terra, ne dolore afficiantur mortui: Si ceciderit ex eo scintilla, & dicat: Nobis erunt hospites: Ecce hoc erit ex more Emoræorum: Si incipiat opus, & dicat: Veniat N. N. cujus manus sunt leves, & incipiat: Veniat iste, cujus pedes sunt leves, & pertranseat coram nobis: Ecce hoc erit ex more Emoræorum. Si dicat in dolio aut in pasta veniat N. N. cujus manus sunt benedictæ; & incipiat: Hoc erit ex more Emoræorum. Qui claudit fenestram catena, &

החלון בסירה והקושר ברזל בכרעי המטה של חיה והעורך לפניה שולחן הרי זה מרדכי האמורי אבל פוקקין את החלון בגלופקרין או בעמיר ונותנין לפניה ספל של מים וקושרין לה תרנגולת שתהא לה לצורת ולא ולא מרדכי האמרי האומר שחטו תרנגול זה שקרא בערב שחטו תרנגולת זו שהיא קורא כזכר האבילוה כרבלתא שהיא קורא הרי זה מרדכי האמורי קרא עורב ואמר לו צרח קרא עורב ואמר לו חזור לאחוריך הרי זה מרדכי האמורי.

ב האומר אכול תמרה חזרת זו שתהא זוכרני בה אל תאכילני פני ברקים חשוך בארונו של מת שתראני בלילה אל תישן בארונו של מת שלא תראנו בלילה הפוך את חלוקך שתהא חולם חלומות טובות אל תהפוך את חלוקך שלא תהא חולם חלומות שב על המכביד שתהא חולם חלומות אל תשב על המכביד שלא תהא חולם חלומות הרי זה מרדכי האמורי. האומר אל תשב על המחרישה שלא תכבד עלינו מלאכה אל תשב על המחרישה שלא תשבר הרי זה משום דרכי האמורי ואם בשביל שלא תשבר ודאי הרי זה מותר. האומר אל תפשל ידך לאחורך שלא תאסר עלינו מלאכה הרי זה מרדכי האמורי התוסם אור בכותל ואמר חדה הרי זה מרדכי האמורי אם מפני ניצוצות הרי זה מותר השופך מים לרשות הרבים ואמר חדה הרי זה מרדכי האמורי אם מפני עוברין ושבין הרי זה מותר הזורק ברזל לבין הקברות ואמר חדה הרי זה מרדכי האמורי אם מפני חרשין הרי זה מותר הנותן מקל של אוד וברזל תחת ראשו הרי זה מרדכי האמורי אם בשביל לשמרה הרי זה מותר. המצוחת לתנור שלא תנפל הפת והנותנת קסמין באזני קדרה שלא תהא מרתחת ושופעת לאחורים הרי זה מרדכי האמורי אבל נותנת קסמין של תות וזכוכית בקדרה בשביל שתבשל מהרה אבל אסרו חכמים בזכוכית מפני סכנת נפשות.

ג המשתקת לעדשים והמצננת לאורז והמטפחת לנר הרי זה מרדכי האמורי נפל נחש על גבי מטה ואמר עני הוא וסופו להעשיר עוברת היא יולדה זכר

qui ligat ferrum in pedibus lecti feræ, & præparat coram ea mensam; Ecce hoc erit ex more Emoræorum: At possunt obturare fenestram stragulis, aut lana, & collocare coram ea situlam aquæ, eique alligare gallinam quæ sit assanda: & hoc non est ex more Emoræorum: Si dicat: Mactetur ista gallina, & hoc contingeret in vespera; Mactetur ista gallina quæ clamat sicut masculus; Comedatur ejus crista, quia clamat: Hoc erit ex more Emoræorum. Si clamet corvus; eique dicat: Revertere: Hoc erit ex more Emoræorum.

II. Si dicat: Comede dactylum; revertere, ut memoria mea fit in eo: Ne facias me comedere facies fulgurum. Pernocta super arca mortui, ut appareat nocte; & finis ejus erit, ut ditescat. Ne dormias super arca mortui, ne videas in nocte. Connecte interulam tuam, ut somnies somnia bona; aut converte interulam tuam, ut somnies somnia: Ne sedeas super scopa, ne somnies somnia: Hoc erit ex more Emoræorum. Ne sedeas super aratro, ne aggraves super nos opus: Ne sedeas super aratro, ne frangaris: Ecce hoc erit ex more Emoræorum: Si vero propter causam ne frangaris; certum est, quod sit permissum: Si dicat: Ne suspendas manum tuam ad dorsum tuum; ne prohibeas nobis opus: Hoc erit ex more Emoræorum. Qui facit apprere lucem in pariete, & dicit enigma; Hoc erit ex more Emoræorum; si propter scintillas, permissum est: Qui effundit aquas in loco publico; & dicat: Lætitia: Hoc erit ex more Emoræorum: Si propter transeuntes; Hoc est permissum. Qui spargit ferrum inter sepulcra; & dicat: Lætitia: Hoc erit ex more Emoræorum; si propter divinos; Hoc erit permissum: Qui ponit baculum titionis, & ferrum sub capite suo; Hoc erit ex more Emoræorum: Si propter custodiam: Hoc erit permissum. Qui clamat ad furnum, ne cadat panis; & qui ponit festucas in ansis ollæ, ne fervescat, & redundet ad posteriorem partem: Hoc erit ex more Emoræorum; Si vero ponat festucas mori, & vitrum in olla, ut cito coquatur: At vitrum prohibuerunt sapientes propter periculum animarum.

III. Si præparet lentes, & raphanum hospiti, & complodat ad latus: Hoc erit ex more Emoræorum. Si cadat serpens super lectum, & dicat: Pauper est; Gravida est, & pariet masculum. Virgo est, & nubet viro præstantissimo: Hoc erit

בתולה היא נשארת לארם גרול הרי זה מרדכי האמורי. המושבת אפרוחין ואמרה איני מושבתן אלא בבתולה איני מושבתן אלא ערומה איני מושבתן אלא בשמאל איני מושבתן אלא בתרי והמקדש בתרי והמשלח בתרי והאומר הוסיפו על השלחן הרי זה מרדכי האמורי. הנותנת ביצים ועשבים בכותל וטח בפניהם ומונה שבעה ואחד הרי זה מרדכי האמורי. הכוברת אפרוחים בכברה והנותנת ברזל בין האפרוחים הרי זה מרדכי האמורי אם מפני הרעמים ואם מפני הברק הרי זה מותר.

פרק שמיני

א האומר יממיא ומציא הרי זה מרדכי האמורי רבי יהודה אומר אומרין ימיא ומציא האומר דגן קרץ הרי זה מרדכי האמורי רבי יהודה אומר דגן על שם דגון עבודה זרה שנאמר לדגון אלהיהם. האומר דני דני הרי זה מרדכי האמורי רבי יהודה אומר על שם דן עבודה זרה שנאמר חי אלהיך וחי דרך באר שבע. השואל במקלו ואמר אם אלך ואם לא אלך הרי זה מרדכי האמורי אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו. האומר מרפא הרי זה מרדכי האמורי רבי אלעזר ברבי צדוק אומר אין אומר מרפא מפני בטול תורה של בית רבן גמליאל לא היו אומרים מרפא מפני דרכי האמורי האומר יתיר ונותר הרי זה מרדכי האמורי רבי יהודה אומר לא יהא לו בביתו יתיר ונותר האומר אשתה ואותיר הרי זה מרדכי האמורי שתו והותירו לא מרדכי האמורי שתו והותירו חמרא להייכון לא מרדכי האמורי מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו על כל חבית וחבית שפתח אומר חמרא לחיי רבננא ולחיי תלמידיהון האומר לאו הרי זה מרדכי האמורי אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר ויאמרו לאל סור ממנו וגומר הקושר חוט על גבי ארום רבן גמליאל אומר אינו מדרכי האמורי אל תעבור

erit ex more Emoræorum. Si collocat pullos: & dicat: Eorum habitatio non erit nisi in virgine; Eorum habitatio non erit nisi nuda: eorum habitatio non erit nisi in sinistra; eorum habitatio non erit nisi in duobus; Si sanctificet duos, & dimittat duos, & dicat: Si addantur super mensem. Hoc erit ex more Emoræorum. Si ponat ova, & herbas in pariete, & illinat in eorum conspectu, & numeret septies & semel; Hoc erit ex more Emoræorum. Si cribret pullos in cribro, & ponat ferrum inter pullos; Hoc erit ex more Emoræorum; si coram tonitribus, & coram fulgure, permissum est.

CAPUT VIII.

I. Si dicat ומציא יממיא. Hoc erit ex more Emoræorum. R. Jehuda dicit: Si dicant: ומציא ימיא si dicat; קרץ דגן Hoc erit ex more Emoræorum. R. Jehuda dicit: דגן propter Dagon Idololatriæ. Si dicat דני דני: Hoc erit ex more Emoræorum. R. Jehuda dicit: Propter Dan Idololatriæ. Dictum est enim *Amos* VIII. 14. *Vivit Deus tuus Dan, & vivit via Bersabee*. Qui consulit baculum suum, dicens: Ibone, annon ibo? Hoc erit ex more Emoræorum. Licet non sit rei demonstratio, tamen est rei monimentum: Dictum est enim *Ose.* IV. 12. *Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annunciavit ei*. Si dicat מרפא Hoc erit ex more Emoræorum. Rabi Elieser bar R. Zadoch dicit: Non dicet מרפא propter abolitionem legis familiæ Raban Gamaliel; Non dicent מרפא propter instituta Emoræorum: Si quis dicat: יתיר & נותר; Hoc erit ex more Emoræorum. R. Jehuda dicit: Non erit ei in domo sua superfluum & residuum: Si dicat: Bibam, & reliquum faciam: Hoc erit ex more Emoræorum: Si bibant & reliquum faciant: Non erit ex more Emoræorum: Si bibant & reliquum faciant de mero irrisoribus; Non erit ex more Emoræorum: Narratur de R. Akiba, qui fecit convivium filio suo; In singulis doliis quæ aperiebat, dicebat: Vinum vitæ magistrorum, & vitæ eorum discipulorum: Siquis dicat: Non, non: Hoc erit ex more Amoræorum: Licet non sit rei demonstratio, tamen est rei monimentum: Dictum est enim *Job* XXII. 17. *Qui dicebant Deo: Recede a nobis &c.* Qui ligat filum super rubro; Raban Gamaliel dicit: Non est ex more Emoræorum; Ne pertranseas, ne cesset amor no-

שלא תפסוק אהבתינו הרי זה מדרכי
האמורי ואם מפני כבוד הרי זה מותר.
איזהו מנחש האומר נפלה מקלי מידי
נפלה פתי מפי קרא לי איש פלונ'
מאחרי קרא לי עורב נבח בי כלב עבר
נחש מימיני ושועל משמאלי ופסק צבי
את הדרך לפני אל תתחיל בי שהר'
שחרית הוא וראש חדש הוא ומוצאי
שבת הוא איזה מעונן רבי ישמעאל
אומר זה המעביר על העין רבי עקיבא
אומר אלו נותני עתים כגון אלו שאומרים
היום יפה לצארת היום יפה ליקח היום
חמה נחפירת למחר גשמים יורדין כרון
אלו שהן אומרין למודי ערבי שביעית
להיות יפות ועקודות קטניות להיות
רעות וחכמים אומרין אלו אוחזי העינים
סוקרין את האילן בסיקרא וטוענין אותו
באבנים ואין חוששין לא משום שביעית
ולא משום דרכי האמורי.

ב ממשיכין יין ושמן בצנורות לפני
חתנים וכלות ולא מדרכי האמורי
מעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליא
שנכנסו לכבול והמשיכו אנשי העיר
לפניהם בצנורות יין ושמן. שורפין על
המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר
בשלום תמות ובמשרפות וגומר כשם
ששורפין על המלכים כך שורפין על
הנשיאים אבל לא על הדיוטות ומה
הן שורפין עליו מטתו וכלי תשמישו.
מעשה שמת רבן גמליאל הזקן ושרף
עליו אנקלוס הגר יותר משבעים מנה.
עוקרין על המלכים ולא משום דרכי
האמורי כל עקור שיש בו טרפה אסור
באכילה ומותר בהנאה שאין בו טרפה
מותר באכילה ואין צריך לומר בהנאה אי
זהו עקור שיש בו טרפה מן הארכובה
ולמעלה שאין בו טרפה מן הארכובה ולמטה
ולא מדרכי האמורי עמר עצם בגרונו נותן על
ראשו מאותו המין. אלו דברים המותרין
היה מתחיל במלאכה נותן שבח והודאה
לפני המקום בחבית או בעיסה מתפלל
הוא שתכנס בהן ברכה ואל תיכנס בהן
מאירה מעבירין על גבי מעיין בשבת
רבן שמעון בן גמליאל אומר בדבר הניטל
בשבת לוחשין על העין ועל הנחש ועל

noster. Hoc erit ex more Emoræorum. Si autem honoris causa, permissum erit. Quinam est augur? Qui dicit: Cecidit baculus meus de manu mea, cecidit panis meus de ore meo; vocavit me vir N. N. post me: Clamavit mihi canis: Transiit serpens a mea dextra, & vulpis a sinistra, & incessit cervus per viam: ante me ne incipias: quia mane est, & principium mensis, & exitus Sabbathi. Quis est hariolus? R. Ismael dicit: Qui traducit oculos. R. Akiba dicit: Isti sunt, qui assignant tempora: Sicut illi qui dicunt: Hic dies conveniens est ad egrediendum: hic dies conveniens est ad emendum: Hodie sol obtegitur; Mane pluviæ descendent, sicut illi qui dicunt: Docemur quod vigiliæ anni Sabbathi sint optimæ, & se inclinant omnia legumina, ut sint mala; sapientes dicunt: Isti sunt qui decipiunt oculos: Qui colorant arborem minio, eamque onerant lapidibus, & non sunt solliciti de anno Sabbathico, neque de moribus Emoræorum.

II. Qui infundunt vinum, & oleum fistulis coram sponsis; Hoc non erit ex more Emoræorum: Narratur de Jehuda, & Hillel filio Raban Gamaliel, qui ingressi sunt in Cabul, & attraxerunt viri civitatis coram eis fistulis vinum & oleum. Comburunt pro regibus: & hoc non est ex more Emoræorum: Dictum est enim *Jerem.* XXXIV. 5. *Sed in pace morieris, & secundum combustiones &c.* Sicut comburunt pro regibus, ita pariter comburunt pro principibus; non autem pro privatis: At quid comburunt super illis? Lectos, & eorum utensilia. Narratur, quod mortuo Raban Gamaliele seniore, pro eo Onkelos proselytus combusserit plusquam septuaginta minas. Evellunt pro regibus; & hoc non est ex more Emoræorum: Si in evulsione fuerit discerptio, esu interdicta est, at usu permissa est; si in ea non fuerit discerptio, permissa est esu, & multo magis usu. Quænam est evulsio, in qua est discerptio? A genu ad superiorem partem: Etenim non erat in ea discerptio ab genu ad inferiorem partem & non erit ex instituto Amoræorum. Si ponat os in horreo suo, poterit imponere capiti suo ex eadem specie. Ista sunt permissa: Incipiens opus dabit laudem & confessionem coram Deo; Pro dolio & pasta orabit, quod in ea immiserit benedictionem & non maledictionem: Commiscent super oculo in Sabbatho. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Re, quæ ponitur in Sabbatho. Mussitant super oculum, & super serpentem,

העקרב ואין לוחשין בדבר שדים רבי יוסי אומר אף בחול אין לוחשין בדבר שדים וכן היה רבי יוסי אומר אין לך בכל הכרכים רעים מסורמיין שכל זמן שאדם רע קורין אותו סורמי אין לך בכל העממים קשה יתר מאמורים שכל האדם קשה קורין אותו אמורי. רבי נהוראי אומר אין לך אדם בכל הכרכים מתון יתר מסדומיים שחזר לוט על כל המקומות ולא מצא מתונה כסדום שנאמר אברם ישב בארץ כנען וגומר רבן שמעון בן גמליאל אומר אין לך בכל עממין מתון יותר מאמוריים וכן מצינו שהאמינו במקום דגלו לאפרקי ונתן להם המקום בארצות ארץ שיפה כארצה והיתה ארץ ישראל נקרית על שמן.

פרק תשיעי

א הגוזז מן הבהמה מן החיה ומן העופות אפילו מן השלח מלא הסיט כפול הרי זה חייב יש חולקים בחזירת בין חטטרתו לשאר גופו המיסך שלשה חוטין בתחלה הרי זה חייב רבי יהודה אוסר אף השרביט והמדקדק על גבי אריג כל שהוא הרי זה חייב. הצד חלזון והפוצעו הרי זה חייב שתי חטאות.

ב כל אבות מלאכות שבתורה עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת כל המקלקלין פטורין חוץ מן החובל ומבעיר בשבת. גר שנתגייר בין הגוים ועשה מלאכה בשבת רבי עקיבא מחייב ומונבז פוטר והדין נותן שיהא פטור הואיל ושוגג חייב חטאת ומזיד חייב כרת מה מזיד אינו חייב עד שיבא לכלל ידיעה אף שוגג לא יהא חייב עד שיבא לכלל ידיעה אמר לו רבי עקיבא מוסיף אני על דבריך מה מזיד אינו חייב עד שיבא לכלל ידיעה בשעת מעשה אף שוגג לא יהא חייב עד שיבא לכלל ידיעה בשעת מעשה אמר לו כל שכן שהוספתה אם

tem, & super scorpionem; at non mussitant re, quæ sit in mari. R. Jose dicit: vel in die profano non mussitant, & sic dicebat Rabi Jose: Non sunt tibi in cunctis civitatibus viliores pastoribus; etenim quando quis est pastor, eum vocant vilem: Tibi non est in cunctis populis molestior præ Emoræo etenim quando quis est molestus, eum vocant Emoræum; Rabi Nehorai dicit: Non est tibi vir in cunctis civitatibus segnior præ Sodomæis: Et sic deprehedimus, quod Lot circumiverit omnia loca, & non invenerit tardiorem præ Sodomæo: Dictum est enim: *Abraham habitavit in terra Chanaan &c.* Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Non est tibi in cunctis populis segnior præ Emoræis, & sic deprehendimus quod confiderint in loco vexilli sui in Aphrica dederit eis Deus terram, quæ esset optima in terris, & terra Israel ex eorum nomine vocata fuit.

CAPUT IX.

I. QUI tondet ex jumento, & fera, & ex volucri, vel ex pelle extracta duplum spatii, quod sit inter digitum medium & pollicem tenetur; Sunt qui discrimen faciunt in porco inter ejus dorsum, & reliquum corpus: Qui orditur tria fila in principio: Ecce reus est: R. Jehuda prohibet vel extendentem, & conjungentem super textura, quantuluncunque quod teneatur. Qui venatur Chilson, & qui vulnerat, tenetur duobus sacrificiis pro peccato.

II. Si omnia opera in lege memorata fecisset in una ignorantia, tenetur singulis. Qui corrumpunt, liberi sunt, excepto lædente, & incendente in Sabbatho. Si peregrinus fiat proselytus inter gentiles, & faciat opus in Sabbatho, R. Akiba obligat, & Munbaz absolvit; Et ratione probari potest, quod sit absolvendus; Quoniam qui operatur per errorem tenetur sacrificio pro peccato, & qui operatur per contumaciam tenetur excidio; Sicut qui operatur per contumaciam, non tenetur, nisi quando innotuerit ita pariter qui operatur per errorem, non obligabitur, nisi quando innotuerit. Respondit ei Rabi Akiba: Addam ego ad verba tua: Sicut qui operatur per contumaciam non tenetur, nisi quando innotuerit in tempore operis, ita pariter qui operatur per errorem non tenetur, nisi quando innotuerit in tempore operis: Dixit ei: Eo magis addidisti: Si innotue-

בא לכלל ידיעה בשעת מעשה אף
הוא אינו שוגג אלא מזיד. השוכח את
התורה ועבר עברות הרבה על כל
אחת ואחת כיצד היה יודע שיש חלב
ואמר אין זה חלב שחייבין עליו היה יודע
שיש דם ואמר אין זה דם שחייבין עליו
חייב על כל אחת ואחת רבי שמעון
בן אלעזר אומר כל שהוא כיוצא בו
כשר להצניעו והוכשר לו להצניעו והצניעו
ובא אחר והוציאו הרי זה חייב ואי
אפשר לו להצניעו יכול להוציאו ואפשר
לו להצניעו ומצניעו ובא אחר והוציאו
הרי זה חייב.

ג המוציא מורסן לאכילה כגרוגרת
לבהמה כמלא פי הגדי לצבוע כדי לצבוע
בו בגד קטן. לולבי זרדים והחרובין שלא
ימתיקו כגרוגרת משימתיקו כמלא פי
הגדי אבל הלוף והחרדל והתורמסין
ושאר כל הנכבשין בין משימתיקו ובין עד
שלא ימתיקו כגרוגרת שמן כדי סיכת
אבר קטן רבי שמעון בן אלעזר אומר קטן
בן יומו חוצין כדי לעשות אוזן לכפיפה
מצרית סיב אחרים אומרת כדי ליתן
על פי משפך לסנן בו את היין. המוציא
יין כדי גמיעה רבי יהודה אומר כדי
מזיגת הכוס יבש כזית דברי רבי נתן
חלב כדי גמיעה רבי אלעזר אומר אם של
בהמה כדי גמיע אם של אשה כדי
לתן על פי קלור מים כדי גמיעה רבי
יהודה אומר כדי לשוף בהן את הקלור.
דם ושאר כל המשקין ברביעית רבן
שמעון בן גמליאל אומר דם כדי לכחול
עין אחת שכן כוחלין לברקית. רבי
שמעון בן אלעזר אמר משם רבי מאיר
דם כדי לכחול עין אחת שכן כוחלין
לחרוד.

ד המוציא קשר המוכסין עד שלא
הראהו למוכס חייב משהראהו למוכס פטור

fuerit in tempore operis, tum non operabitur per errorem, ſed per contumaciam. Qui obliviſcitur legem, & multas tranſgreſſiones tranſgreditur, tenetur pro ſingulis. Quomodo? Si cognoſceret eſſe adipem, & diceret: Hic non eſt adeps, cujus cauſa tenentur: Si cognoſceret eſſe ſanguinem, & diceret: Hic non eſt ſanguis cujus cauſa tenentur: Tenetur pro ſingulis. Rabi Simeon ben Elieſer dicit: Omne, cujus ſimile idoneum eſt ut recondatur, & ipſi fuit conveniens ut reconderet, & recondidit, & veniat alius & educat, iſte tenetur: Et quod ſibi impoſſibile eſt, ut recondat, poterit educere; & quod ſibi poſſibile eſt ut recondat, & reconderit, & veniat alius, & educat, ecce iſte tenetur.

III. Si educat furfures ad comedendum in quantitate caricæ, ſi pro jumento, juxta plenitudinem oris hœdi; ſi ad tingendum, quantum ſatis ſit ad tingendam veſtem parvam. Ramos ſarmentorum, & ſiliquas priuſquam dulceſcant, in quantitate caricæ, poſtquam dulces facti fuerint, juxta plenitudinem oris hœdi: At cepam, & ſinapi, & lupinos, & reliqua omnia, quæ ſolent macerari, tam priuſquam dulceſcant, quam poſtquam dulcia facta fuerint, in quantitate caricæ; Ex oleo quantum poſſit ungi membrum pueri: R. Simeon ben Elieſer dicit; Pueri, qui ſit ætate unius diei. Stupas, quantum ex iis fieri poſſit anſa ſportæ Ægyptiacæ. Segmentum, alii dicunt; quantum imponi poſſit ori infundibuli ad perconlandum vinum. Si quis expromat vinum, quantum uno hauſtu abſorbetur: R. Jehuda dicit: Quantum in poculo miſcetur: Mel, in quantitate olivæ; Verba Rabi Nathan; Lactis tantum, quantum uno hauſtu abſorbetur. R. Elieſer dicit: Si fuerit jumenti, quantum uno hauſtu abſorbetur, ſi mulieris, quantum imponi poſſit oculorum pigmento: De aquis quantum uno hauſtu abſorbetur: Rabi Jehuda dicit, quantum abſtergitur oculorum pigmentum: Sanguinis, & reliquorum potuum quartale; Raban Simeon ben Gamaliel dicit: ſanguinis tantum, quantum ſatis ſit ad fucandum unum oculum, quia ſic fucari ſolet propter effuſionem. R. Simeon ben Elieſer dicit nomine R. Meir: Sanguinis tantum, quantum ſatis ſit ad fucandum unum oculum, quia ita ſolet fucari propter Charod.

IV. Qui expromit ſignaturam publicanorum, priuſquam oſtendat publicano, reus eſt, poſtquam oſtenderit publicano,

רבי יהודה אומר אף משהראה למוכס חייב מפני שמשמרו להראותו לבעל המוכס. המוציא שטר פרוע ויש בו במקום הלובן כדי לכתוב שתי אותיות ובכולו כדי לכרוך על פי צלוחית קטנה של פליטון הרי זה חייב רבי יהודה אומר אף המוציא שטר פרוע כל שהוא הרי זה חייב מפני שמשמרו להראותו לבעל חובים שטרי מקח וממכר שטרי דיתקאות הפותקאות ומתנות כל שהן הרי זה חייב קלף דכסטוס כדי לכתוב עליו את המזוזה ידיעה כדי לכתוב עליו פרשה קטנה איזו היא פרשה קטנה זו שמע שיער כדי לגבל בו את הטיט טיט כדי לעשות פי כור של צורפי זהב פיחמין כדי לעשות מהן צינורה קטנה רבי יהודה אומר כדי ליתן על פי טולידה קטנה.

ה המוציא כליו מקופלין ומונחין על כתיפו וסנדליו וטבעותיו בקומצו הרי זה חייב ואלו היה מלובש בהן פטור המוציא אדם וכליו עליו וסנדליו ברגליו וטבעותיו בידיו הרי זה פטור שאלו הוציאן כמות שהן חייב חול עפר ואפר שיעורן כזבל רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר עפר כדי לכסות בו דם צפור קטנה אי זו היא דם צפור קטנה זה דרור חול הגס כדי ליתן על מלא פי הכף סיד אמר רבי נראין דברי רבי עקיבא בחול דק ודברי חכמים בחול גס סיד כדי לסוד קטנה שבבנות רבי יהודה אומר כדי לעשות כלכל רבי נחמיה אומר כדי לעשות אנדפי אמר רבי נראין דברי רבי יהודה בזמן שהיא כביצה ודברי רבי נחמיה בזמן שהוא חבוט. קנה כדי לעשות קולמוס מגיע לקשרי אצבעותיו בולבס לעשות הימנו קטנה צלוחית של פלטון זכוכית אחרים אומרים כדי לפצוע שתי נמין כאחת צרור ואבן רבי אליעזר בן יעקב אומר משקל עשרה דינרים רבי אלעזר בן יעקב אומר כדי לעשותו מסיפס מנין למאדים

no, liber est: Rabi Jehuda dicit: Vel postquam ostenderit publicano tenetur, quia custodit, ut ostendat publicano. Qui exposuit scripturam, cujus solutio facta fuerit, in qua fuerit spatium album, ut in eo possint scribi duæ literæ, & in toto, quantum involvi possit os ampullæ parvæ balsami, iste tenetur: R. Jehuda dicit: Vel qui expromit scripturam, cujus solutio facta fuerit, quantalacumque fuerit, tenetur, quia custodit ut ostendat creditori: Propter scripturas emtionis, & venditionis, & scripturas codicillorum, hypothecarum, & donationum, quantulæcunque fuerint, tenetur: Pergamenum, ut in ea scribat Mesusam: Membranam, ut in ea possit scribi parva sectio. Quænam ut parva sectio? Hæc est: *Audi*. Pilum, quantum possit subigi lutum, lutum, quantum fieri possit os ollæ auri fabrorum. Carbones, quantum fieri possit parva fistula. R. Jehuda dicit; quantum imponi possit ori.

V. Qui educit vestes suas duplicatas, & impositas humeris suis, & sandalia, & annulos suos in pugillo suo, tenetur; Si vero his indutus fuisset, absolvitur: Qui educit hominem, qui sit indutus vestibus suis, habeatque sandalia in pedibus suis, & annulos in digitis suis, absolvitur; etenim si educeret, sicuti sunt, teneretur. Pulveris, terræ, & cineris mensura est juxta fimum; Rabi Ismael bar Rabi Jochanan ben Beroka dicit: De pulvere, quantum possit tegi sangius aviculæ: Quinam ut sanguis aviculæ? Hæc est hirundo: De pulvere crasso ad injiciendum calcis tantum quantum vola, seu scutella cæmentariorum capit. Dicit Rabi: Probabilia sunt verba R. Akiba in pulvere minuto, & verba sapientum in pulvere crasso. Calcis tantum, quantum satis sit ad linendum minimam filiarum. R. Jehuda dicit: Quantum, satis sit ad promovendam nutritionem capillorum. R. Nehemias dicit: Quantum satis sit ad illinendum tempora. Dicit Rabi: Probabilia sunt verba Rabi Jehuda, quando assimiletur ovo; & verba R. Nehemia, quando sit excussa. Cannam ad faciendum calamum, qui perveniat ad nodos digitorum. Calamum, ad faciendum ex eo parvam ampullam balsami. Vitrum, alii dicunt, quantum satis sit, ad confringendum simul duo fila; Saxum, & lapidem; R. Elieser ben Jacob dicit, quantum est pondus decem denariorum; R. Elieser dicit; quantum sit satis ad faciendum lapillum. Unde probatur, quod qui rubrum obducit in Sabbatho,

quod

בשברת שהוא חייב שנאמר אילים מאדמים איזו הוא חבורה כל שיצא ממנה דם נצרר הדם אף על פי שאין יכול לצאת הרי זה חייב מנין לדם שהיא משקה שנאמר ודם חללים מנין ליין שהיא משקה שנאמר ודם ענב תשתה חמר מנין לדבש שהוא משקה שנאמר ויניקהו דבש מסלע וגו׳ . מנין לשמן שהוא משקה שנאמר משתה שמנים משתה שמרים. מנין לחלב שהוא משקה שנאמר ותפתח את נאד החלב ותשקהו מנין לטל שהוא משקה שנאמר וימץ טל מן הגזה וגו׳ מנין לדם נדה שהוא משקה שנאמר ממקור דמיה ואומר ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד מנין לדמעה העיין שהוא משקה שנאמר ותשקמו בדמעות שליש מנין למי האף שהוא משקה שנאמר ועפעפיו יזלו מים . מנין לזרוע שהוא יד שנאמר ותהיינה העבותות אשר על זרועותיו כפשתים וימסו אסוריו מעל ידיו.

ו מנין למי שאחזו בולמוס שמאכילין אותו דבלה קעילים שנאמר ויתנו לו פלח דבלה וגו׳ . המוציא שני נסרים כאחד הרי זה חייב תורי דקל אחד זמורה אחת לנטיעה שתים לבהמה כמלא פי הגדי לעצים כשיעור עצים חבילי אזוב אסא והקורנית שהכניסן לאכילה כגרוגרת לבהמה כמלא פי הגדי לעצים כשיעור העצים להזאה כשעור הזאה גרעינין לנטיעה שתים לבהמה כמלא פי חזיר כמה מלא פי חזיר אחת אחרים אומרת לחשבון המש. המוציא מאבני בית מנוגע מעציו ומעפרו

quod teneatur? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXV. 5. *Et pelles arietum rubricatas*. Quænam est plaga? Illa ex qua promanet sanguis. Si coaluerit sanguis, licet promanare non potuit, tamen tenetur: Unde probatur, quod sanguis sit liquor? Ex eo quod dictum est *Num.* XXIII. 24. *Et sanguinem occisorum biberit*. Unde probatur, quod vinum sit liquor? Ex eo quod dictum est *Deuter.* XXXII. 14. *Et sanguine uvarum bibit vinum*. Unde probatur, quod mel sit liquor? Ex eo quod dictum est loc. cit. verf. 13. *Et fecit eum lactare mel de rupe &c.* Unde probatur, quod oleum sit liquor? Ex eo quod dictum est *Isai.* XXV. 6. *Convivium oleorum, convivium vindemiæ*. Unde probatur, quod lac sit liquor? Ex eo quod dictum est *Judic.* IV. 19. *Quæ aperuit utrem lactis, & dedit ei bibere:* Unde probatur, quod ros sit liquor? Ex eo quod dictum est ibid. VI. 38. *Et expressit ex tonsura*. Unde probatur, quod sanguis menstruatæ sit liquor? Ex eo quod dictum est *Levit.* XII. 7. *De vena sanguinum ejus*. Et dictum est *Zachar.* XIII. 1. *In illa die erit fons patens domui David*. Unde probatur quod lacryma oculi sit liquor? Ex eo quod dictum est *Psal.* LXXX. 6. *Et potum dedisti illis in lacrymis in mensura*. Unde probatur, quod aquæ narium sint liquor? Ex eo quod dictum est *Jerem.* IX. 17. *Et palpebræ nostræ defluant aquis*. Unde probatur, quod brachium sit manus? Ex eo quod dictum est *Judic.* XV. 14. *Et fuerunt funes, qui erant in ejus brachiis, sicut linum, & dissipata sunt vincula, quæ erant in manibus ejus*.

VI. Unde probatur, si quem apprehenderit esuries, quod eum cibent palatha caricarum Keilæa? Ex eo quod dictum est 1. *Sam.* XXX. 12. *Et dederunt ipsi frustum palathæ caricarum*. Qui duas tabulas simul educit, tenetur; Si ramos palmæ, unus sufficit, si surculum, unus satis est, si ad plantandum, duo requiruntur, si pro jumento, juxta plenitudinem oris hœdi; si pro lignis, juxta mensuram lignorum. Fasciculos hyssopi, folii, & origani, si introducant, ad comedendum in quantitate caricæ, si pro jumento, juxta plenitudinem oris hœdi, si pro lignis, juxta mensuram lignorum, si ad spargendum, quantum spargi possit: Grana, si ad plantandum, duo si pro jumento, juxta plenitudinem oris porci; Quanta est plenitudo oris porci? Unum: Alii dicunt; Ex computo sunt quinque. Qui educit de lapidibus domus leprosæ, & de ejus lignis, & pul-

כל שהוא הרי זה חייב כחל רבי שמעון בן אלעזר אם לרפואה כדי לכחול עין אחת אם לתכשיט כדי לכחול שתי עינים המוציא מן בהמה מין חיה מן עופות בין חיים ובין מתים הרי זה חייב רבי נתן אומר מתים חייב חיים פטור.

פרק עשירי

א המוציא שתי נימין מזנב הסוס ומזנב הפרה הרי זה חייב מפני שמתקינן לכשפים המוציא שני זפין מן הקשרת שבחזיר הרי זה חייב רבי שמעון בן אלעזר אומר אפילו אחד יש חולקין בין חטרתו לשאר גופו. המוציא מצמר גפן ומצמר כלך מצמר גמלים מצמר ארנבים ומצמר חיה שבים ושאר כל הניטוין כלם מלא הסיט כפול הרי זה חייב הבגד השק והעור בשעור לטמאן כך שעור להוציאן. המוציא בין כלים גדולים ובין כלים קטנים הרי זה חייב המוציא גחלת כל שהיא הרי זה חייב שלהבת כל שהיא הרי זה חייב ברזל רבי שמעון בן אלעזר אומר כדי לעשות ממנו דרבן נחשת כדי לעשות ממנו צינורא קטנה נעורת של פשתן כדי לעשות ממנה פתילה קטנה לנר משיחה רבי נתן אומר כדי לקשור בה בין כתפיו מוכין כדי ליתן בתוך כדור קטנה כמה כדור קטנה כאגוז ארגמן כדי ליטול ממנו דוגמא לאירה סטים וקוץ ופיאה כדי לצבוע בהן בגד קטן כמה בגד קטן פי סבכה.

ב המתכוין להוציא בפונדתו ופיה למעלה והוציא בפונדתו ופיה למטה בתוך פורתו והוציא בין פונדתו לחלוקו ובחפת חלוקו פטור. המתכוין להוציא בפונדת ופיה למטה רבי יהודה מחייב אמר רבי יהודה אני אומר דבר אחד והן אומרין דבר אחד אני אומר להם אי אתם מודים במתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו שהוא פטור ואם נתכוון והוציא לאחריו שהוא חייב והם אמרו לי אי אתה מודה

& pulverem quantulumcunque, tenetur: Stibium; ſi pro medicina, quantum poſſit fucari unus oculus, ſi pro ornamento, quantum poſſint fucari duo oculi: Qui educit ſpeciem jumenti, ſpeciem feræ, ſpeciem volucrum, ſive fuerint viva, ſive mortua, tenetur: R. Nathan addicit, ſi mortua, tenetur, ſi viva, abſolvitur.

CAPUT X.

I. QUI educit duo fila de cauda equi, & de cauda muli, tenetur, quia ſunt idonea præſtigiationibus: Qui educit duas ſetas duras ex porco, tenetur: R. Simeon ben Elieſer dicit: Vel unam: ſunt qui diſtinguunt inter ejus dorſum, & reliquum corpus: Qui educit de lana vitis, & de lana involucri bombycis, & de lana camelorum, & de lana leporum, & de lana feræ marinæ, & reliquorum omnium, quæ nentur, quantum eſt plenitudo ſpithamæ duplicatæ, tenetur: Veſtis, & ſacci, & pellis juxta menſuram, qua polluntur, erit menſura, qua educuntur. Si quis educat vaſa ſive magna ſive parva, tenetur: Qui educit prunas vel quantuluncunque, tenetur; Si de flamma quantuluncunque, tenetur: Ferrum; R. Simeon ben Elieſer, quantum ſatis ſit ad faciendum ſtimulum; Æs, quantum ſatis ſit ad faciendum fiſtulam parvam. Stupam lini, quantum ſatis ſit ad faciendum ellychnium parvum lucernæ. Funiculum: R. Nathan dicit, quantum ſe poſſit vincire inter ſuos humeros: Goſſypium, quantum poſſit ponere in pila parva? Quanta eſt pila parva? Quanta eſt nux: Purpuram, quantum ex ea poſſit ſumere ſpecimen ad oſtendendum. Indicum, & rubeam, quantum tingi poſſit veſtis parva; Quanta eſt veſtis parva? Os vittæ.

II. Qui ſtatuit educere cingulo ſuo, & ora ejus fuerit aperta ad ſuperiorem partem, & qui educit cingulo ſuo, & ora ejus fuerit aperta ad inferiorem partem, ſi infra cingulum ſuum, & educat inter cingulum ſuum & induſium ſuum, liber eſt: Si ſtatuat educere cingulo ſuo, & ora ejus fuerit aperta ad inferiorem partem, R. Jehuda obligat; Etenim dicit R. Jehuda: Ego unum dico; & illi unum dicunt; Ego illis dixi: Nonne vos mihi aſſentimini, ſiquis ſtatuat educere ante ſe, ſed educat poſt ſe, quod abſolvatur, & ſi ſtatuat educere poſt ſe, quod teneatur? Et illi mihi dixerunt: Nonne tu conſenſiſti.

במוציא באחר ידו ואחר רגלו בפיו ובמרפקו שהוא פטור שלא הוציא כדרך המוציאים אני לא מצאתי תשובה לדבריהם והם לא מצאו תשובה לדברי.

ג שנים אוחזין במלגז ולוגזין בכרכר ושובטין בקולמוס וכותבין בקנה והוציאוהו לרשות הרבים שניהם פטורין בעגול של דבלה והוציאוהו לרשות הרבים בקורה והוציאוהו לרשות הרבים שניהם פטורים רבי יהודה אומר אם אין אחד יכול להוציאה והוציאוה שנים חייבין רבי שמעון אומר אף על פי שאין אחד יכול להוציאה והוציאוהו שנים פטורין שאין שנים חייבין על מלאכה אחת שנים שעשה אחד מהם מלאכה ואין ידוע איזהו יביאו שניהם חטאת בשותפות ויתנו עליה ותאכל דברי רבי שמעון ורבי יוסי פוטר מודה רבי יוסי שזה מביא אשם תלוי ומודה רבי יוסי בשנים שהיה אחד מהן מחוסר כפרה ואין ידוע איזהו שיביאו חטאת בשותפות ויתנו עליה ותאכל.

ד הוציא כחצי גרוגרת וחזר והוציא כחצי גרוגרת בהעלם אחד חייב בשני העלמות פטור נאכל הראשון עד שלא הוציא השני בין בהעלם אחד בין בשני העלמות פטור. הוציא כחצי גרוגרת ונתנו בתוך ארבע אמות וחזר והוציא כחצי גרוגרת ונתנו בתוך ארבע אמות אחרות אם העבירן דרך עליו חייב ואם לאו פטור. הנוטל מלא הזוג משערו הרי זה חייב רבי אליעזר אומר אפילו אחד הבורר שחורות מבין לבנות ולבנות מבין שחורות חייב רבי שמעון בן אלעזר אומר צפורן שפרשה רובה וציצין שפרשו רובן ונטלו בשבת פטור נטלן בכלי הרי זה חייב. החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת והמרבץ והמרחיץ והסך והרודה חלת דבש בשבת חייב חטאת וביום טוב לוקה ארבעים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים בין בשבת בין ביום טוב אינו חייב אלא משום שבות רבי שמעון בן אלעזר אומר

Si quis educat aversa manu sua, & averso pede suo, ore suo, & axilla sua, quod absolvatur, quia non educit, sicut solent, qui educunt? Ego non inveni responsum eorum verbis, & illi non invenerunt responsum meis verbis.

III. Si duo apprehenderint furcam, & colligant, & virgam & excutiant, calamum, & scribant, & cannam, & educant in locum publicum, ambo absolvuntur: & massam conglobatam palathæ caricarum, & educant in locum publicum, & tignum, & educant in locum publicum, ambo liberi sunt. R. Jehuda dicit: Si unus non potest educere, & duo educant, tenentur: R. Simeon dicit: Vel si unus non possit educere, & duo educant, liberi sunt, quia duo non tenentur pro uno opere. Si duo essent, & unus ex iis fecisset opus, & ignoraretur, quinam fecisset, ambo adducent sacrificium pro peccato in societate, & paciscentur super eo, & comedetur. Verba R. Simeonis: R. Jose absolvit. Consensit Rabi Jose quod iste afferat sacrificium pro delicto dubio, & ille afferat sacrificium pro delicto dubio. Pariterque consentit Rabi Jose de duobus, quod unus ex iis sit indigens expiationis; & cum ignoretur, quinam sit, debeant afferre sacrificium pro peccato in societate & pacisci super eo, & quod comedatur.

IV. Si educat dimidium caricæ, atque iterum educat dimidium caricæ in una ignorantia, tenetur: in duabus ignorantiis, absolvitur: Si comedisset primum, priusquam eduxisset secundum sive in una, sive in duabus ignorantiis, absolvitur. Si educat dimidium caricæ, & ponat intra quatuor cubitos, atque iterum educat dimidium caricæ, & ponat intra alios quatuor cubitos, si traduxisset super illud, tenetur, si minus, absolvitur. Si quis tollat plenitudinem forficis de capillis suis, tenetur; R. Eliefer dicit; Vel qui seligit nigros ex inter albos, & albos ex inter nigros, tenetur. R. Simeon ben Eliefer dicit; Unguem, si major pars separata fuerit, pelliculas, si earum pars separata fuerit, si extulisset in Sabbatho, absolvitur, si extulisset instrumento, tenetur. Qui mulget, & qui promit lac, & qui coagulat in quantitate caricæ, & qui lavat, & qui ungit, & qui separat placentam mellis in Sabbatho, tenetur sacrificio pro peccato; Si in die festo, tenetur quadraginta verberibus: R. Eliefer & sapientes dicunt; tam in Sabbatho, quam in die festo non tenetur nisi propter quietem. R. Simeon ben Elie-

fer

משום רבי אליעזר הכוחלת והגודלת והפוקסת לעצמה פטורה לאחרות חייבת וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר לא תקנח אשה פניה בבגד שיש בו סרק.

ה התולש בין בימינו ובין בשמאלו הרי זה חייב באחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקו או שהיה מהלך על גבי הארץ ונתזו צרורות מתחת רגליו ונפלו על גבי עשבים ותלש פטור מהלך אדם על גבי עשבים ועל גבי צרורות בשבת ואינו חושש. התולש עולשין לאכול כגרוגרת לבהמה כמלא פי הגדי לתקן הארץ כל שהן אם נתכוון בכולן חייב שתים אם היה מתעסק ותלש פטור המזרד זרדין לאכילה כגרוגרת לבהמה כמלא פי הגדי לתקן אילן כל שהן אם מתכוין בכולן חייב שתים אם היה מתעסק וזירד פטור. החופר והחורש והחורץ מלאכה אחת הן הדש והכותש והנופט מלאכה אחת התולש והקוצר והבוצר והמוסק והגודר והעורר מלאכה אחת המכבש והסוחט מלאכה אחת רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר צבעים קבעו סחיטה מלאכה בפני עצמה הבורר והטוחן והמרקד והלש והאופה לאכילה בכגרוגרת לבהמה כמלא פי הגדי לצבוע כדי לצבוע בו בגד קטן ושאר כל הדברים כשיעור לטומאתן כך שעור להוציאן התולש כנף מן העוף הקוטמו והמורטו חייב שלש חטאות אין יונקין מבהמה טהורה ביום טוב ואין צריך לומר בשבת אבא שאול אומר יונקין היינו מבהמה טהורה ביום טוב לא תקל אשה מדדיה ותחלוב לתוך הכוס או לתוך הקערה ותניק את בנה אין יונקין לא מן הנכרית ולא מבהמה טמאה ואם היה דבר של סכנה מותר שאין כל דבר עומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים:

ser dicit nomine R. Eliefer; Si quæ fucat, & quæ implicat capillos, & quæ pectit seipsam, absolvitur, si alias tenetur. Et sic R. Simeon ben Eliefer dicebat nomine R. Eliefer: Non potest fœmina concinnare faciem suam veste, in qua sit fucus.

V. Si evellat dextra vel sinistra, tenetur; si manu inversa, pede, & axilla, aut si incedat super terra, exsilirent lapilli sub pedibus suis, & caderent super herbas, & evelleret, absolvitur; Potest homo incedere super herbas, & super lapillos in Sabbatho, & non erit solicitus. Qui evellit intybum ad comedendum in quantitate caricæ, pro jumento juxta plenitudinem oris hœdi, ad præparandam terram quantuluncunque, si animum intendat in omnibus, tenetur duobus sacrificiis pro peccato; si occupatus evellat, liber est: Qui succidit surculos ad comedendum in quantitate caricæ, pro jumento juxta plenitudinem oris hœdi, ad præparandum arborem quantuluncunque, si animum intendat in omnibus, tenetur duobus sacrificiis pro peccato, si fuerit occupatus, & succidat, absolvitur. Qui fodit, & qui arat, & qui excidit opus unum sunt. Qui triturat, & qui contundit, & qui cernit, unum opus sunt. Qui evellit, & qui metit, & qui præcidit, & qui colligit olivas, ficus, & dactylos, & qui sarrit unum: opus sunt: Qui condit, & qui exprimit, est unum opus. R. Ismael bar R. Jochanan ben Beroka dicit: Infectores statuerunt, quod expressio sit opus seorsim. Qui seligit, & molit, & cribrat, & subigit, & coquit ad comedendum in quantitate caricæ, pro jumento juxta plenitudinem oris hœdi, ad tingendum, ut tingi possit vestis parva, & reliqua omnia juxta mensuram qua polluuntur, ita pariter erit mensura in educendis. Qui evellit alam ex volucri, & præcidit, & deplumat, tenetur tribus sacrificiis pro peccato: Non lactant ex animali mundo in die festo; neque necesse est ut dicatur, in Sabbatho. Aba Saul dicit: Nos lactabamus ex animali puro in die festo: Non permittet sibi mulier, ut mulceat lac de mammis suis in calicem, aut in scutellam, ut lactet filium: Non lactant ex gentili, neque ex jumento immundo; Si vero fuerit periculi causa, permissum est; Etenim nihil subsistit respectu salutis animæ, excepta Idololatria, & scortationibus, & effusione sanguinum.

פרק אחד עשר

א הזורק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע בתוך ארבע אמות פטור חוץ לארבע אמות חייב שתי סרטאות זו על גבי זו זרק מן העליונה לתחתונה חוץ לארבע אמות חייב לתוך ארבע אמות פטור זרק מן האסרטא לדיר ולסהר למוקצה ולחצר אפילו הן בבקעה הרי זה חייב הזורק מן החנות דרך סטיו לפלטיא פטור מן החנות לסטיו ומסטיו לפלטיא חייב. שתי בקעות זו על גבי זו זרק מן התחתונה לעליונה ומן העליונה לתחתונה בתוך ארבע אמות פטור חוץ לארבע אמות חייב אסתרטא על גבי בקעה וזרק מן האסתרטא לבקעה פטור רבי שמעון אומר אם יש במקום שזרק עומק עשרה טפחים הרי זה חייב.

ב מבוי ששוה לרשות היחיד ועשוי מדרון לרשות הרבים אם יש גבוה עשרה טפחים בתוך ארבע אמות אין צריך לחי וקורה רשות הרבים השופע לרשות היחיד הרי הוא כרשות היחיד שוה לרשות הרבים ועשוי מדרון לרשות היחיד אם יש גובה עשרה טפחים בתוך ארבע אמות אין צריך לחי וקורה רשות היחיד ששופע לרשות הרבים הרי היא כרשות הרבים שוה לכאן ולכאן וגבוה מן האמצע אם יש גובה עשרה טפחים בתוך ארבע אמות אין צריך לחי וקורה רשות היחיד השופע לרשות היחיד הרי הוא כרשות היחיד לרשות הרבים הרי היא כרשות הרבים. תל ברשות הרבים רבי חנניה בן גמליאל אומר אם יש גבוה עשרה טפחים בתוך ארבע אמות ונטל הימנו ונתן על גביו חייב פחות מכן בתוך ארבע אמות פטור חוץ לארבע אמות חייב גג ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה ונטל הימנו ונתן על גביו חייב פחות מכן בתוך ארבע אמות פטור חוץ לארבעה אמות חייב עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה ונטל המנו ונתן על גביו חייב פחות מכן בתוך ארבע אמות פטור חוץ לארבע אמות חייב מנורה ברשות הרבים גבוהה עשרה ופרח שבראשה רוחב ארבעה ונטל

CAPUT XI.

I. QUI spargit de loco publico in publicum, & in locum privatum in medio intra quatuor cubitos, absolvitur, extra quatuor cubitos, tenetur: Si essent duæ semitæ, altera altera superior; si spargat de superiori in inferiorem extra quatuor cubitos, tenetur, si intra quatuor cubitos, absolvitur: Si spargat de platea in caulam, & in maceriam, & locum sepositum, & in atrium, vel si sita essent in valle, tenetur: Qui spargit de officina per solum in plateam, absolvitur; Si de officina in solum, & de solo in plateam, tenetur. Si fuerint duæ valles, altera altera superior, si spargat de inferiori in superiorem, & de superiori in inferiorem intra quatuor cubitos, absolvitur, extra quatuor cubitos, tenetur: Si via fuerit supra vallem, & spargat de via in vallem, absolvitur; Rabi Simeon dicit: Si fuerit in loco, ubi spargit, profunditas decem palmorum, tenetur.

II. Si introitus fuerit parallellus loco privato, & faciat declivitatem in locum publicum, si fuerit eminentior decem palmis intra quatuor cubitos, non requiritur postis & tignum; Si locus privatus declivis sit in locum publicum, erit sicut locus publicus; si fuerit hinc inde parallellus, & emineat in medio, si emineat decem palmis intra quatuor cubitos, non requiritur postis, neque tignum: Si locus privatus fuerit declivis in locum privatum, erit sicut locus privatus; Si in locum publicum, erit sicut locus publicus. Si sit tumulus in loco publico, R. Chananjah ben Gamaliel dicit, si emineat decem palmos intra quatuor cubitos, & transferat ab eo, & imponat super eo, tenetur, si fuerit minor, intra quatuor cubitos, absolvitur, extra quatuor cubitos, tenetur. Si tectum fuerit in loco publico, altum decem palmis, & quatuor latum, & transferat ab eo, & imponat super eo, tenetur, si fuerit minus, intra quatuor cubitos, absolvitur, extra quatuor cubitos, tenetur: Si columna fuerit in loco publico, alta decem palmis, & quatuor lata, & transferat ab ea, & imponat super ea, tenetur, si fuerit minor, intra quatuor cubitos absolvitur, extra quatuor cubitos, tenetur. Si fuerit candelabrum in loco publico, altum decem palmos, & in ejus summitate fuerit flos; si fuerit altum decem palmis, & transferat ab eo, & im-

היסנה ונתן על גבה חייב היה פחות
מכן בתוך ארבע אמות פטור חוץ לארבע
אמות חייב עגלה ברשות הרבים גבוהה
עשרה טפחים אחד הפורק ואחד הטוען
הרי זה חייב.

ג הזורק בכותל למעלה מעשרה
טפחים והלכה ויש בה לה בבור שהוא
ארבעה על ארבעה טפחים הרי זה
חייב שאין מטלטלין מרשות לרשות כגון
אלו שמשחקין בכדור ברשות הרבים
ויצתה כדור מתחת ידו של אחד מהן
חוץ לארבע אמות חייב קיפה ברשות
הרבים גבוהה עשרה טפחים וכן גומא
אין מטלטלין מתוכן לרשות הרבים ולא
מרשות הרבים לתוכן אבל יורד לתוכן
ואוכל פחות מכאן תוך ארבע אמות
פטור חוץ לארבע אמות חייב לשון ים
שנכנס לחצר אין ממלאין ממנו בשבת
אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוהה
עשרה טפחים במה דברים אמורים
בזמן שנכנס בפרצה שהיא יתרה על
עשרה אמות אבל הנכנס בפתח אין
צריך כלום סלע שבים גבוהה עשרה
טפחים אין מטלטלין לא מתוכו לים ולא
מים לתוכו פחות מכן הרי זה מותר
ובלבד שיהא כבית סאתים.

ד הזורק מן הים ליבשה ומן היבשה
לים מן הים לספינה ומספינה לים
ומספינה לחברתה פטור זרק מן האסטרטא
לים פטור רבי שמעון אומר אם יש
במקום שזרק עמוק עשרה טפחים הרי
זה חייב ובבור אפילו עומק מאה אמה
הרי זה חייב ספינה שבים גבוהה
עשרה טפחים אין מטלטלין לא מתוכה
לים ולא מים לתוכה רבי יהודה אומר
עמוקה עשרה ואין גבוהה עשרה מטלטלין
מתוכה לים אבל לא מים לתוכה
ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין
מזו לזו הותרו הזרו לאיסורן חזרו וקשרום
בין אנוסין בין שוגגין בין מזידין בין
מוטעין חזרו להתירן מחצלות פרוסות
ברשות הרבים מערבין ומטלטלין מזו לזו
הוקפלו חזרו לאיסורה חזרו ופרסוה בין
אנוסין בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין

imponat super eo, tenetur; si fuerit minus, intra quatuor cubitos, absolvitur, extra quatuor cubitos, tenetur. Si fuerit currus in loco publico, altus decem palmis, tam qui exonerat, quam qui onerat tenetur.

IV. Qui spargit in parietem supra decem palmos, & res impulsa ceciderit in puteum, qui pateat quaquaversum quatuor palmis, tenetur: Quia non potest transferri de loco ad locum: E. g. Qui pila ludunt in loco publico, si exsiliat pila de manu alicujus ex iis extra quatuor cubitos, tenetur: Si emineat fornix in loco publico decem palmis, pariterque fossa, non potest transferri ex iis in locum publicum, neque in eos ex loco publico; Sed possunt illuc descendere, & comedere; Si fuerit minor, intra quatuor cubitos absolvitur, extra quatuor cubitos tenetur. Si lingua maris ingrediatur in atrium, non possunt ex ea implere in Sabbatho, si non faciant ei sepimentum quod emineat decem palmis. De quo hæc dicta sunt? Quando ingrediatur per foramen, quod sit amplius decem cubitis; Si vero per minus ingrediatur, nihil necesse est: Si saxum emineret in mari decem palmis; Non possunt ex eo transferre in mare, neque in illud ex mari. Si fuerit minus, permissum est, dummodo spatium pateat duo sata.

IV. Si spargat de mari in aridam, & de arida in mare, de mari in navem, & de navi in mare, & de navi altera in alteram, absolvitur: Si spargat de via in mare, absolvitur: R. Simeon dicit: Si fuerit in loco, ubi spargit, profunditas decem palmorum, tenetur; at in puteo, vel si fuerit profundus centum cubitis, tenetur: Si navis emineat in navi decem palmis; Non possunt transferre ex ea in mare, neque in eam ex mari. R. Jehuda dicit: Si fuerit profunda decem, non autem alta decem, possunt transferre ex ea in mare, non autem ex mari in eam. Si naves fuerint colligatæ, faciunt commixtionem, & transferunt de altera in alteram; Si dissolvantur, iterum interdicuntur; si iterum colligassent sive coacti, sive per errorem, sive per contumaciam, sive decepti, iterum permittuntur. Si storeæ fuerint extensæ in loco publico, faciunt commixtiones, & transferunt de altera in alteram, si duplicentur, iterum prohibentur, si iterum extendant sive coacti, sive per errorem, sive per contumaciam, sive decepti, iterum permittuntur; Etenim omne sepimentum quod factum sit in

Sab-

חזרו להתירן שכלי מחיצה שנעשה בשבת בין שוגגין בין מזידין בין אנוסין בין מוטעין הרי זו מחיצה. בתים שבספינה חייבין בעירוב ושאר ספינות שאין להם בתים הרי הן כשרויין בחצר לווחים שבספינה אין מטלטלין אותן אם היו מכסין בהן פיר׳ או כלים הרי הן כבסוי כלים ומטלטלין אותן.

ה ולא יתלה ארם בשרשי אילן למעלה מעשרה טפחים ויורד וטובל אלא אם כן היו רגליו נוגעות בארץ אבל נתלה בחבל הקשור בסלע או בספינה ויורד וטובל. הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים ונזכר לאחר שיצתה מידו קלטה אחר או קלטה כלב או שנשרפה רבי מחייב וחכמים פוטרין מודה רבי לחכמים שאם זרק מרשות הרבים לרשות היחיד שהוא פטור עד שתנוח זה הכלל כל חייבי חטאות אין חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה תחלתן זדון וסופן שגגה תחלתן שגגה וסופן זדון פטורין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה אם יש בשגגה של אחד מהן כדי לעשות מלאכה חייב כיצד היה יודע שהוא שבת והזיד במלאכה זה הוא מזיד האמור בתורה אם היה מתעסק פטור שגג בשבת והזיד במלאכה או שהיה יודע שהוא שבת ונתכוון לעשות בה מלאכה אבל לא היה יודע שעל אותה מלאכה חייב חטאת זה הוא שוגג האמור בתורה.

פרק שנים עשר

א הבונה כל שהוא הרי זה חייב רבי יוסי אומר אחד נותן את האבן ואחד נותן את הטיט הנותן את הטיט הרי זה חייב הנותן את האבן ונתנה על גבי דמוס והתקינה לבניין אף על פי שלא נתן עליה את הטיט הרי זה חייב והרי היא כקרקע לכל דבר. המכה בפטיש אחד טפיחה גדולה ואחד טפיחה קטנה הרי זה חייב רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב שכן מרדדין טסין לעבדת המשכן.

Sabbatho, ſive per errorem, ſive per contumaciam, ſive a coactis, ſive a deceptis, eſt ſepimentum. Domus, quæ ſunt in navi, requirunt commixtionem; Et reliquæ naves, quæ non habent domus, conſiderantur quaſi ſitæ in atrio; Tabulæ quæ ſunt in navibus, non poſſunt transferri. Si his tegerentur fructus, aut vaſa, erunt ſicut tegumentum vaſorum, & poſſunt transferri.

V. Nemo debet ſe appendere radicibus arboris ſupra decem cubitos, ut deſcendat, & lavet, niſi quando ejus pedes attingerent terram; at poterit ſe appendere funi, qui ſit ſaxo alligatus, aut navi, & deſcendere, & lavare. Si ſpargat de loco privato in locum publicum, & recordetur, poſtquam elapſum fuerit de ejus manu, & collegerit alius, aut canis, aut fuerit combuſtum; Rabi obligat, & ſapientes abſolvunt: Aſſentitur Rabi ſapientibus; ſi ſpargat de loco publico in locum privatum, quod abſolvatur, donec quieſcat: Hæc eſt regula generalis: Omnes, qui tenentur ſacrificiis pro peccato, non tenentur, niſi quando eorum principium & finis fuerit per errorem; Si eorum principium fuerit per contumaciam, & finis per errorem, aut principium per errorem, & finis per contumaciam, abſolvuntur, donec fuerit eorum principium, & finis per errorem: Si fuerit in errore aliquis eorum, ut poſſet fieri opus, tenetur: Quomodo? Si ſciat eſſe Sabbathum, & per contumaciam faciat opus; Hic eſt qui operatur per contumaciam, de quo dictum eſt in lege; Si faciat, dum eſt occupatus, abſolvitur; Si in eo fuerit error Sabbathi, & faciat per contumaciam opus; aut ſciat eſſe Sabbathum, & ſtatuat facere opus, ſed ignoret, quod hujus operis cauſa obligetur ad ſacrificium pro peccato; Hic eſt qui operatur per errorem, de quo dictum eſt in lege.

CAPUT XII.

I. Ædificans quantuluncunque, tenetur: R. Joſe dicit: Si alter imponat lapidem, & alter calcem, qui imponit calcem tenetur: Si quis accipiat lapidem, & imponat ejus formæ, & diſponat in ædificio, vel ſi non imponat calcem, tenetur; & hoc omnino conſideratur ſicut ſolum: Qui percutit malleo, ictu ſeu magno, ſeu parvo, tenetur. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Vel qui percutit malleo ſuper incudem tempore operis tenetur, quia ſic extendebant bracteas in opere tabernacu-

הקורה והגודר והקוצץ כל שהו הרי זה חייב רבי שמעון אומר עד שיקדים את כולו עד שיגדור את כולה עד שיקוץ את כולו הצר צורה עד שיצור את כולה הצובע את העור עד שיעבד את כולו המכבה ומבעיר הרי זה חייב הנותן שמן בנר אף על פי שיש בו שמן הרי זה חייב. טילטלו ממקום למקום פטור הטהו על צדו הרי זה חייב. היו לפניו שתי נרות דולקים נתכון לכבות את זה וכבה את זה הרי זה חייב שני נרות כבין נתכוון להבעיר את זה והבעיר את זה הרי זה חייב אחד כבה ואחד דולק נתכון לכבות את הדולק והבעיר את הכבה להבעיר את הכבה וכיבה את הדולק והבעיר את הכבה בנשימה אחת חייב שתי חטאות.

ב אחד נותן את האור ואחד ונתן את העצים ואחד נותן את הקדרה ואחד נותן את המים ואחד נותן את הבשר ואחד נותן את התבלין ובא אחר והגיע כולן חייבין אחד נותן את הקדרה ואחד נותן את המים ואחד נותן את התבלין ואחד מביא את האור ואחד נותן את העצים ובא אחר והגיס שנים האחרונים חייבין. הסורט סריטה אחת על גבי שני נסרים כאחד הרי זה חייב אמר רבי יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם שכן רושמים על קרשי המשכן לידע איזהו בן זוגו כתב אות אחת בראש יריעה מכאן ואות אחת בראש יריעה מכאן אף על פי שמדביקין זו לזו והן נראות אחת חייב ואם לאו פטור. כתב אות אחת ובא אחר וכתב אות אחת ובא אחר וכתב אות אחת אפילו כל השם כולו אפילו כל הספר כולו פטור. כתבו אות אחת והשלים את השם אות אחת והשלים את הספר חייב. המקרע על העור כתבנית כתב פטור הרושם על העור כתבנית כתב חייב כתב בקליפי אגוזים בקליפי רמונים בדם הקרוש בחלב הקרוש על עלי זית ועל עלה חרוב ועל עלה דלעת ועל כל דבר שהוא של קימא חייב על עלה חזרין ועל עלה כרשין ועל עלה

naculi. Qui perforat, & qui ſepit, & qui incidit, quantuluncunque, tenetur: R. Simeon dicit; Donec perforet totum, & donec ſepiat totum, donec incidat totum. Qui effingit figuram, donec efformaverit totam; Qui inficit pellem, donec inficiat totam: Qui præparat pellem, donec præparaverit totam: Qui extinguit, & qui accendit, tenetur; Si indat oleum in lucernam, vel ſi in ea fuerit oleum, tenetur: Si transferat de loco in locum, abſolvitur; Si inclinaverit ad ejus latus, tenetur. Si fuerint in ejus conſpectu duæ lucernæ accenſæ, & ſtatuerit extinguere alteram, & extinxerit alteram, tenetur; Si fuerint duæ lucernæ extinctæ, & ſtatuerit accendere alteram, & accenderit alteram, tenetur; Si altera fuerit extincta, & altera accenſa, ſi ſtatuerit extinguere accenſam, & accendat extinctam; accendere extinctam, & extinguat accenſam, abſolvitur. Si ſtatuerit, extingueret accenſam, & accendat extinctam uno halitu, tenetur duobus ſacrificiis pro peccato.

II. Si alter imponat ignem, & alter ligna, & alter ollam, & alter aquas, & alter carnem, & alter condimenta, & veniat alter, & miſceat omnia, omnes tenentur. Si alter imponat ollam, & alter aquas, & alter carnem, & alter condimenta, & alter afferat ignem, & alter imponat ligna, & veniat alius, & miſceat, duo poſtremi tenentur. Qui lineam ducat ſuper duos aſſeres ſimul, tenetur. Dicit R. Joſe: Non condemnarunt propter duas literas, niſi propter ſignum, quia ita ſignabant ſuper aſſeribus tabernaculi, ut innoteſceret, quinam eſſet ejus compar. Si ſcribat literam unam in principio cortinæ ab una parte, & alteram in principio cortinæ ab altera parte, ſi dum uniantur, appareant una, tenetur, ſi minus, abſolvitur. Si ſcribat unam literam, & veniat alter, & ſcribat alteram, & veniat alter & ſcribat alteram, vel integrum nomen, vel integrum librum, abſolvitur. Si ſcripſiſſet unam literam, & perfeciſſet nomen, literam unam, & abſolviſſet librum, tenetur. Qui incidit ſuper pelle ad ſimilitudinem ſcripturæ, abſolvitur: Qui ſignat ſuper pelle ad ſimilitudinem ſcripturæ, tenetur: Si ſcribat corticibus nucum, & corticibus malogranatorum, & ſanguine coagulato, & lacte coagulato, ſuper fronde oleæ, & ſuper fronde ſiliquæ, & ſuper fronde cucurbitæ ſuper re omni conſiſtenti, tenetur. Super fronde lactucæ, & ſuper fronde porri, & ſuper fronde ceparum, & ſu-

בצלים ועל עלה ירקות ועל כל דבר
שאין של קיימא פטור זה הכלל כתב
דבר שהוא של קיימא על דבר שאין
של קיימא או דבר שאין של קיימא
על דבר שהוא של קיימא פטור אינו
חייב עד שיכתוב דבר שהוא של קיימא
על דבר שהוא של קיימא . הכותב
אות אחת גדולה אף על פי שיש
במקומה כדי לכתוב שתי אותיות פטור .
המוחק אות אחת גדולה אם יש במקומה
כדי לכתוב שתי אותיות חייב אמר רבי
מנחם ברבי יוסי זה חומר במוחק שאין
בכותב ובכותב שאין במוחק חומר בכותב
מבמוחק הכותב לקלקל חייב והמוחק
לקלקל פטור. נפלה דיו על גבי ספר
ומחקה שעוה על גבי פינקס ומחקו אם
יש במקומה כדי לכתוב שתי אותיות
חייב והמוחק לקלקל פטור אין לך שחייב
אלא המוחק על מנת לכתוב והמוחק
על מנת לתקן כל שהוא הרי זה חייב
הכותב אות אחת ועשאה שתי אותיות
שתי אותיות ועשאן אות אחת הרי זה
חייב נתכוון לכתוב אות אחת ונעשו בידו
שתי אותיות שתי אותיות ונעשו בידו
אות אחת הרי זה פטור כתב שתי
נקודין ובא אחר וגמרן ועשאן שתי אותיות
האחרון חייב כתב על הזוית מבפנים
חייב מבחוץ פטור . המצייר בקליפי פולין
ובקליפי תורמוסין פטור .

ג המסרט על בשרו רבי אליעזר מחייב
וחכמים פוטרין אמר להם רבי אליעזר
והלא בן סיטרא לא למד אלא בכך
אמרו לו ומפני שוטה אחד נחייב את כל
הפקחין אחד אוחז בקולמוס ואחד אוחז
בידו וכותב האוחז בקולמוס חייב האוחז
בידו וכותב פטור נתכוון לסייעו האוחז
בקולמוס פטור והאוחז בידו וכותב חייב
שוגג אוחז בקולמוס ומזיד אוחז בידו וכותב
חייב מזיד אוחז בקולמוס ושוגג אוחז בידו
וכותב פטור . קטן אוחז בקולמוס וגדול
אוחז בידו וכותב חייב גדול אוחז בקולמוס
וקטן אוחז בידו וכותב פטור מודה רבי

& ſuper fronde olerum , & ſuper quavis re , cui non ſit conſiſtentia , abſolvitur: Hæc eſt regula generalis: Si ſcribat rem, in qua ſit conſiſtentia, in re, in qua non ſit conſiſtentia , aut rem , in qua non ſit conſiſtentia , in re, in qua ſit conſiſtentia, abſolvitur; Non tenetur , niſi ſcribat rem conſiſtentem in re conſiſtenti . Si ſcribat literam unam magnam , vel ſi fuerit in ejus ſpatio , ut poſſit ſcribere duas literas , abſolvitur . Si deleat unam literam , ſi fuerit in ea ſpatium , ut poſſit ſcribere duas literas, tenetur: Dicit Rabi Menachem bar R. Joſe : Hoc gravius eſt in delente , quam in ſcribente , in ſcribente quam in delente : Qui ſcribit ad deſtruendum tenetur , & qui delet ad deſtruendum , abſolvitur . Si cadat atramentum ſuper librum , & deleat, ſicera ſuper librûm , & deleat, ſi fuerit ibi ſpatium , ut poſſit ſcribere duas literas , tenetur , & qui delet ad deſtruendum , abſolvitur. Tibi non eſt, qui teneatur , niſi qui deleat cum conditione ut ſcribat : Qui delet cum conditione, ut concinnet quantulumcunque tenetur. Qui ſcribit unam literam, & faciat duas, duas literas , & faciat unam , tenetur : Qui ſtatuit ſcribere unam literam, & faciat manu ſua duas , ſi duas , & faciat manu ſua unam , abſolvitur. Si ſcribat duo puncta, & veniat alius, & perficiat, eaque faciat duas literas , ultimus tenetur . Si ſcribat in angulo intrinſecus, tenetur ſi extrinſecus, abſolvitur. Qui delineat in corticibus fabarum, & in corticibus lupinorum abſolvitur.

III. Qui ſignat ſuper carne ſua; Rabi Elieſer obligat , & ſapientes abſolvunt: Dixit eis R. Elieſer: Atqui filius Sitra hoc modo didicit : Reſponderunt ei : Propter unum ſtultum condemnabis omnes peritos? Si alter apprehenderet calamum , & alter ejus manum apprehenderet , & ſcriberet ; Qui apprehendit calamum, tenetur, & qui ejus manum apprehendit , & ſcripſit , abſolvitur . Si ſtatuerit ei auxiliari , qui apprehendit calamum , abſolvitur , & qui ejus manum apprehendit , & ſcripſit , tenetur . Si per errorem apprehendat calamum , & de induſtria apprehendat ejus manum, & ſcribat, tenetur: Si de induſtria apprehendat calamum , & per errorem apprehendat ejus manum , & ſcribat , abſolvitur : Si puer apprehendat calamum , & majorennis apprehendat ejus manum , & ſcribat , tenetur . Si majorennis apprehendat calamum , & puer apprehendat ejus manum , & ſcri-

אלעזר לחכמים שאם כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת אחרת אות אחת בשבת ואות אחת ביום טוב אות אחת בשבת ואות אחת ביום הכפורים שהוא פטור שאין שני ימים מצטרפין למלאכה אחת. אחד נותן את הדיו ואחד נותן את המים ואחד נותן הקנקנתום שנים האחרונים חייבין אחד נותן הקנקנתום ואחד נותן את המים ואחד נותן את הדיו שנים חייבין אחד נותן את הדיו ואחד נותן את הקנקנתום ואחד נותן את המים האחרות חייב אחד נותן את הקנקנתום ואחד נותן את הדיו ואחד נותן את המים אחד נותן את המים ואחד נותן את הדיו אחד נותן את המים ואחד נותן את הקמח אחד נותן את הקמח ואחד נותן את המים אחד נותן את המים ואחד נותן את העפר אחד נותן את העפר ואחד נותן את המים האחרון חייב דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר אינו חייב אלא עד שיגבל.

פרק שלש עשר

א האורג שני חוטין על גבי הנס ועל גבי האימרה הרי זה חייב רבי אליעזר אומר אפילו אחד האורג שני חוטין על גבי ספה על רחב שלשה בתים הרי זה חייב האורג שלשה חוטין בתחלה הרי זה חייב למה זה דומה לצלצל קטן שארג בו שני חוטין על רוחב שלשה בתים והאורג שלשה בתים מתחלה הרי זה חייב שנים שצדו את הצבי שניהן פטורין שאין שניהם חייבין על מלאכה אחת צדו הראשון והניחו שניהן חייבין צדו הראשון ונתנו לשני הראשון חייב והשני פטור. הצד צבי בחצר שיש לה שני פתחים פטור נעל הראשון את הפתח בא שני ונעל את הפתח השני חייב והראשון פטור חזר הראשון ופתח ונעל הראשון חייב על צידה שניה. הצד צבי חיגר חולה קטן פטור הצד את הישן חייב הצד יוני שובך ויוני עליית וצפרין שקננו בטפיחים ובבירה וכל דבר שמחוסר צדה חייב אווזין ותרנגולין ויוני

scribat, absolvitur. Assentitur R. Eliefer sapientibus; Si scribat literam unam in hoc Sabbatho, & literam unam in altero Sabbatho, literam unam in Sabbatho, & literam unam in die festo, literam unam in Sabbatho, & literam unam in die expiationum, quod absolvatur. Quia duo dies non coalescunt in uno opere. Si alter indat atramentum, & alter indet aquas, & alter indat chalcanthum, duo postremi tenentur. Si indat chalcanthum, & alter indat aquas, & alter indat atramentum, duo postremi tenentur. Si alter indat atramentum, & alter indat chalchantum & alter indat aquas, ultimus tenetur. Si alter indat chalcantum, & alter atramentum, & alter indat aquas, ultimus tenetur. Si alter indat atramentum, & alter indat aquas, si alter indat aquas, & alter indat atramentum; si alter indat aquas, & alter indat farinam, si alter indat farinam, & alter indat aquas; si alter indat aquas, & alter indat pulverem; si alter indat pulverem, & alter indat aquas, ultimus tenetur. Verba R. Jose; R. Jehuda dicit; Non tenetur, nisi quando subigat.

CAPUT XIII.

I. QUI texit duo fila super signo, aut super fimbria, tenetur; R. Eliefer dicit: Vel si texerit duo fila super ora in latitudine trium liciorum tenetur: Qui texit tria fila in principio, tenetur: Cui hoc simile est? cingulo parvo, in quo texat duo fila ad latitudinem trium liciorum, & qui texit tria licia a principio, tenetur. Si duo venentur capream ambo, absolvuntur, quia duo non tenentur propter unum opus; Si primus venatus fuerit, & dimiserit, ambo tenentur; Si primus venatus fuerit, & dederit secundo, primus tenetur, & secundus absolvitur. Qui venatur capream in atrio, cui fuerint duo ostia, absolvitur; Si primus claudat ostium, & veniat secundus, & claudat ostium, secundus tenetur, & primus absolvitur; si primus iterum aperiat, & claudat, primus tenetur propter secundam venationem. Qui venatur capream claudam, ægrotam, & parvulam, absolvitur, si venatur dormientem, tenetur. Qui venatur columbas columbarii, & columbas cœnaculi, & aves, quæ nidificassent in foraminibus tignorum, & in palatio, & quod requirit venationem, tenetur. Anseres, & gallinas, & columbas, & omnia quæ non re-

הרדיסיות וכל דבר שאין מחוסר צדה פטור הצד זבובין ויתושיך חייב ורבי יהודה פוטר הצד חגבים בשעת הטל פטור בשעת השרב חייב אלעזר בן מהבאי אומר אף בשעת השרב אם היו מלקחין פטור׳ הצד בהמה חיה ועוף מאפר שברשות אדם אם היו מחוסרין צדה חיים לאפר שברשות אף על פי שמחוסרין צידה פטור הפורש מצודה על גבי בהמה חיה ועוף אף על פי שנכנסין לתוכה פטור לבהמה חיה ועוף אם היו נכנסין לתוכה חייב המפרק בהמה ועוף מן המנורה פטור. שנים שישבו על הפתח שניהם פטורין שאין ידוע איזה מהן קודם ישבו זה ראשון וזה שני הראשון חייב והשני פטור ישב אחד על הפתח ובא אחר וצדו מבפנים היושב על הפתח חייב והצדו מבפנים פטור ישב אחד על הפתח ובא אחר וישב מבפנים ובא אחר וישב לו מבחוץ היושב על הפתח חייב ושנים האחרנים פטורין ישב אחד על הפתח ונמצא צבי בתוכו אף על פי שמתכוין לישב עד שתחשך פטור מפני שקדמה צידה למחשבה אין לך שיהא חייב אלא המתכוון לצור אבל קדמיה צידה למחשבה פטור. למה זה דומה לנועל את המגדל ונמצא צבי מתוכו ולמתכסה בטלית ונמצא צפורית בתוכה אף על פי שמתכוון לישב עד שתחשך פטור מפני שקדמה צידה למחשבה אין לך שחייב אלא המתכוין לצור אם קדמה צידה למחשבת פטור.

ב אין לועסין מוסתכין בשבת אימתי בזמן שמתכוין לרפואה אם מפני ריח הפה הרי זה מותר. לא יטוף אדם סם יבש בשניו אימתי בזמן שמתכוין לרפואה אם מפני ריח הפה הרי זה מותר החושש בשיניו לא יגמע בהן יין וחומץ ופלט אבל מגמע ובולע ומטביל כדרכו ואינו חושש. החושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל נותן שמן הרבה לתוך אנגרון ובולע. החושש בראשו וכן מי שעלו בו

requirunt venationem, absolvitur. Qui venatur muscas, & culices, tenetur; & R. Jehuda absolvit: Qui venatur locustas tempore roris, absolvitur, tempore siccitatis, tenetur: Elieser ben Mahabai dicit: Vel tempore siccitatis, si madefactæ essent, tenetur. Qui venatur jumentum, feram, & volucrem ex prato, quod fuerit in potestate hominis, si requirant venationem, tenetur: Si introducat in pratum hominis, vel si requirant venationem, absolvitur. Qui extendit rete super jumentum, feram, & volucrem, vel si illuc ingrediantur, absolvitur: Si pro jumento, fera, & volucri, si illuc ingrediantur, tenetur. Qui liberat jumentum, & volucrem ex rete, absolvitur. Si duo consistant in ostio, ambo absolvuntur, quia non innotescit, quinam præcesserit: Si iste prius constiterit, & ille posterius constiterit, primus tenetur, & secundus absolvitur: Si alter consistat in ostio, & veniat alter & venetur intrinsecus, qui consistit in ostio, tenetur; & qui intrinsecus venatur, absolvitur. Si alter consistat in ostio, & veniat alter, & consistat intrinsecus, & veniat alter, & consistat extrinsecus, qui consisti in ostio tenetur; & duo postremi absolvuntur: Si consistat in ostio, & in ejus medio deprehendatur caprea licet statuerit consistere, donec oboriantur tenebræ, absolvitur, quia præcessit venatio cogitationem, quia tibi non est reus, nisi qui statuerit venari, verum quia præcessit venatio cogitationem, absolvitur: Cuinam hoc simile est? Simile est illi, qui claudat armarium, & in eo deprehendatur cervus, & illi, qui se operiat pallio, & in eo deprehendatur avicula, licet statuerit consistere usque ad tenebras, absolvitur, quia præcessit venatio cogitationem; Tibi non est reus, nisi qui statuerit venari; si venatio præcesserit cogitationem, absolvitur.

II. Non poterit mandere Mastiches in Sabbatho. Quando? Quando animum attenderit ad medicinam, si vero propter odorem bonum permittitur. Nemo potest fricare aromate sicco dentes suos. Quando? Quando animum attenderit ad medicinam, si vero propter odorem bonum permittitur. Su cui doleant dentes, non poterit absorbere vinum, & acetum, & rejicere, sed poterit & absorbere, & immergere juxta suum institutum, & non erit solicitus; Sicut doleat gula, non poterit se ungere oleo, at poterit indere multum olei in gulam & absorbere. Cui dolet caput, pariterque si obvenerint ulcera, potest ungere

חטטים סך הוא את השמן ואינו סך. יין וחומץ שהשמן דרכו לסיכה יין וחומץ אין דרכן לסיכה. סך אדם שמן על גבי מכתו ובלבד שלא יטול במוך ובמטלית ויתן על גבי מכתו. עושין אלנתית לחולה בשבת אימתי בזמן שטרפה מערב שבת לא טרפה מערב שבת אסורה שאין טורפין בתחלה בשבת אין טורפין יין ושמן לחלולה בשבת רבי שמעון בן אלעזר פעם אחת חלה רבי מאיר ובקשנו לעשות לו ולא הניחנו אמרנו לו תבטל דבריך בחייך אמר לנו אף על פי שאני אומר כן לא מלאני לבי מימי לעבור על דברי חברי.

ג שותין מי זבלים מי דקלין וכוס עקרין ומדיח בהן פניו ידיו ורגליו לא ידיח בהן את הסנדל רבי יוחנן הסנדלר מתיר רבן שמעון בן גמליאל אומר רוחצת בנה ביין אף על פי שמתכוונת לרפואה. רוחץ אדם במי טבריה אבל לא בימי הגדר ולא במי המשרה ולא במי של סדום אימתי בזמן שמתכוין לרפואה אבל אם לעלות מטומאה לטהר הרי זה מותר לא יתן אדם מים על גבי ספוג ויתן על גבי מכתו אבל נותן הוא על גבי רגליו והן יורדין לספוג נותן אדם מוך יבש וספוג יבש על גבי מכתו אבל לא גמי יבש ולא כתיתין יבשין על גבי מכתו נותנין מים לתוך קמח קלי ובלבד שלא יגבל נותנין שומשמין ואגוזין לתוך הדבש ובלבד שלא יגבל מפרפרין גלוסקין לחולה בשבת ובלבד שלא יגבל אבל סחבץ הוא מעשה קדירה ואוכל מודים חכמים לרבי אליעזר שאין עושין אהלים בתחלה ביום טוב ואין צריך לומר בשבת על מה נחלקו על המוסיפין שרבי אליעזר אומר אין מוסיפין ביום טוב ואין צריך לומר בשבת וחכמים אומרים מוסיפין בשבת ואין צריך לומר ביום טוב. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר המרכיב קנה של מנורה חייב לשלם של סיידין פטור רבי סימאי אומר קרן מגולה חייב ופשוטה פטור נשמטו לו

gere oleo, at non unget vino, & aceto; quia ſua natura oleum ungit, at vinum ſua natura non ungit: Poteſt homo ungere ſuper vulnere, dummodo non ſumat goſſypium & veteramentum, & indat ſuper vulnus. Poſſunt facere emplaſtrum ægroto in Sabbatho. Quando? Quando miſcuerit a vigilia Sabbathi, ſi non miſcuerit a vigilia Sabbathi, eſt interdictum; quia non licet miſcere in principio in Sabbatho; Non poſſunt miſcere vinum & oleum ægroto in Sabbatho. R. Simeon ben Elieſer dicit: Aliquando ægrotavit R. Meir; & facere voluimus; at non permiſit: Diximus illi: Abolebiſne verba tua in vita tua? Reſpondit nobis: Vel ſi ita dixerim, nunquam mihi perſuaſit cor meum, ut tranſgrederer verba ſociorum meorum.

III. Licet bibere aquas ſtercoreas, aquas palmarum, & calicem ſterilitatis & his licet lavare faciem, & manus & pedes; at non licet his lavare calceos. R. Jochanan calcearius permittit. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Mulier poteſt lavare filium vino, licet in animo habeat medicinam: Poteſt homo ſe lavare aquis Tiberiadis, non autem aquis foſſarum neque aquis macerationis, neque aquis Sodomæ. Quando? Quando cogitat de medicina; ſi vero, ut tranſeat ab immunditie ad puritatem, permiſſum eſt: Nemo poteſt ponere aquas ſuper ſpongia, ut imponat plagæ, at poteſt indere ſuper pedes ſuos, & ipſæ defluent ad ſpongiam. Licet imponere goſſypium ſiccum, & ſpongiam ſiccam plagæ, non autem juncum ſiccum, & ſegmenta veteramentorum ſiccorum imponere plagæ: Poſſunt indi aquæ in farinam toſtam, dummodo ne ſubigat, & ſeſamum, & nuces in mel, dummodo ne ſubigat: Poteſt comminuere panes ægroto in Sabbatho, dummodo ne ſubigat, at poteſt colligere opus ollæ, & comedere: Aſſentiuntur ſapientes R. Elieſeri, quod fieri non poſſint tabernacula in principio in die feſto; neque neceſſe eſt ut dicatur, in Sabbatho: De quo diſſentiunt? De additamentis; Etenim R. Elieſer dicit: Non licet addere in die feſto, neque neceſſe eſt ut dicatur in Sabbatho; At ſapientes dicunt: Licet addere in Sabbatho, neque neceſſe eſt ut dicatur, in die feſto. R. Elieſer bar R. Simeonis dicit: Qui componit calamum candelabri, tenetur re; at in calamo venatorum abſolvitur. Rabi Simai dicit: Propter cornu rotundum tenetur, at propter extenſum abſolvitur: Si deciderint corrigiæ calcei, & ſandalii, aut de-

רצועות מנעל וסנדל או שנשמט רוב הרגל הרי זה יחזיר ובלבד שלא יקשור סנדל נפסקה אחת מאזניו או אחת מתרסיותיו יוצאין בו שתים אסור מפני משוי שבת נפסק עקיבו או שניטל חוטמו או שנחלק לשנים אסור מפני משוי שבת נשמט חוטמו הרי זה יחזיר ובלבד שלא יקשור . הרגין והגבינין והמסודרין על גבי קנים ועל גבי עלין מפרק ואוכל ובלבד שלא יקשור זה הכלל כל קשר שהוא של קיימא ויכול להתירו באחת מידיו או שאינו של קיימא ואין יכול להתירו באחת מידיו אין חייבין עליו עד שיהא קשר של קיימא ואין יכול להתירו באחת מידיו.

ד חבל הקשור בפרה קושרו באבוס והקשור באבוס קושרו בפרה חבל שבתוך הבית מטלטלין אותו שבהפתק אין מטלטלין אותו אם התקינו בעל הבית להיות משתמש בו מטלטלין אותו . חבל דלי שנפסק אין קושרין אותו אלא עונבין אותו מפצעין באגוזין ומפרדין ברמונין ומחתכים בנבלה משבת לאותה שבת אבל לא משבת למוצאי שבת מפני שהוא כמתקן מקודש לחול רבי יוסי אומר מצבעין באגוזים מפרדין ברמונין ומדיחין בכבושין ביום הכפורים עם חשכה ואינו חושש שהוא כמתקן מקודש לחול מדיחים כלים משבת לאותה שבת אבל לא משבת זו לשבת אחרת כיצד אכל בהן בלילי שבת מדיחן שיאכל בהן לשחרית לשחרית מדיחן שיאכל בהן לסעודה לסעודה מדיחן שיאכל בהן למנחה למנחה לא ידיחה מעתה הכוסות מדיחן כל היום כולו מפני שאין קבוע לשתייה מדיחין עשרה כוסות שאם ירצה ישתה באחד מהן מציעין עשר מטות שאם ירצה מסב באחת מהן של בית רבן גמליאל לא היו מקפלין כלי לבן שלהן מפני שהן מחליפין.

deciderit major pars pedis poterit restituere, dummodo ne liget: Calceo, si abscissa fuerit una ex suis auriculis, aut unus de suis funiculis licet egredi: si duæ, interdictum est, propter onus Sabbathi. Si excidisset ejus calcis, aut pars, quæ calcem tegit, aut in duo divideretur, est interdictum propter onus Sabbathi; Si exilisset pars, quæ calcem tegit, poterit restituere, dummodo ne liget. Pisces, & caseos, & quæ ordinantur super calamis, & frondibus, poterit divellere & comedere, dummodo ne reponat. Canistrum dactylorum, & palatham caricarum poterit solvere, & comedere, dummodo ne liget. Hæc est regula generalis: Propter nodos, in quibus sit consistentia, & possit solvere una de suis manibus; aut quando in iis non fuerit consisteniia, & non possit solvere una de suis manibus, non tenentur, donec fuerit nodus, in quo sit consistentia, & non possit solvere una de suis manibus.

V. Funem, qui sit alligatus vaccæ, poterit ligare in præsepio; si fuerit alligatus præsepio, poterit ligare vaccam: Funis si fuerit domi, poterit transferri, si fuerit ex sarcinis non potest transferri; Si paterfamilias præparaverit, ut eo utatur, potest transferri. Si funis situlæ fractus fuerit, non potest ligari, sed connecti potest: possunt frangi nuces, & dividi malogranata & potest præcidi palatha ficuum a Sabbatho ad ipsum Sabbathum; non autem a Sabbatho ad exitum Sabbathi; quia videtur præparare a sancto ad profanum. R. Jose dicit: Licet frangere nuces, & dividere malogranata, & lavare condita in die expiationum prope tenebras, & non erit solicitus, quod præparat a sancto ad profanum. Licet abluere vasa in Sabbatho pro ipso Sabbatho, non autem ab hoc Sabbatho ad alterum Sabbathum. Quomodo? Si in his comedisset in vespera Sabbathi, poterit abluere, ut in his mane comedat, si mane, poterit lavare, ut comedat in prandio, si in prandio, poterit lavare, ut comedat vespera, si vespera, non debet amplius abluere: Possunt ablui calices toto die, quia non est tempus præstitutum ad bibendum; Possunt ablui decem calices, quia si libet, poterit in singulis bibere. Possunt sterni decem lecti, quia si libet, poterit in singulis discumbere, & comedere. Familia R. Gamaliel non duplicabat vestes albas, quia commutabant.

פרק ארבעה עשר

א אף על פי שאמרו אין קורין בכתבי הקדש אבל שונין בהן ודורשין בהן ואין צריך לו דבר לבדוק אבל נוטל ובודק רבי נחמיה אמר מפני מה אמרו אין קורין בכתבי הקדש מפני שטרי הדיוטות שיאמרו בכתבי הקדש אין קורין קל וחומר בשטרי הדיוטות היו כותבין תרגום בכל לשון מצילין אותן וגונזין אותן אמר רבי יוסי מעשה שהלך רבי חלפתא אצל רבן גמליאל לטבריא ומצאו שהיה יושב על שולחנו של רבי יוחנן בן נזיף ובידו ספר איוב תרגום והיה קורא בו אמר לו רבי חלפתא זכור הייתי ברבן גמליאל הזקן אביך שהיה על גב מעלה בהר הבית והביאו לפניו ספר איוב תרגום ואמר לבנאי תגנזו תחת הנדבך באותה שעה שלח רבן גמליאל וגנזו רבי יוסי ברבי יהודה אומר ערבה של טיט כפה עלין רבי אומר שתי תשובות בדבר בטיט לא היה בהר הבית דבר אחר וכי מאבדין אותן ביד אלא מניחין אותה במקום התורפה והן מתאבדין מאהליהן היו כותבין בסם בסיקרא בקומוס בקנקנתום מצילין אותן וגונזין אותן הברכות אף על פי שיש בהן מאותות השם ומעניינות הרבה שבתורה אין מצילין אותן אלא נשרפין במקומן מכאן אמרו כותבי ברכות בספרי תורה ומעשה באחד שהיה כותב ברכות ואמרו עליו לפני רבי ישמעאל והלך רבי ישמעאל לבודקו כשהיה עולה בסולם הרגיש בו נוטל טומוס של ברכות ונתנו לתוך ספל של מים כלשון הזה אמר לו רבי ישמעאל עונש האחרון קשה מן הראשון.

ב הגליונים וספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדלקה אלא נשרפין במקומן הן ואזכרותיהן רבי יוסי הגלילי אומר בחול קודר את אזכרותיהן וגונזן ושורף את השאר אמר רבי טרפון אקפח את בני שאם יבאו לידי שאשרפם ואת האזכרות שבהן שאפילו הרודף רודף אחרי נכנסתי לבית עבודה זרה ולא נכנסתי לבתיהן

CAPUT XIV.

I. Licet dixerint non legendas esse scripturas sacras, tamen licet studere, & exponere; Neque opus est dicere, quod possit inquirere; etenim poterit sumere & inquirere. R. Nehemias dicit: Qua de causa dixerunt: Non possunt legere scripturas sanctas? Propter scripturas vulgares: Etenim dixerunt, scripturas sanctas non possunt legere, quanto minus scripturas vulgares: Possunt legere Targum; quavis lingua possunt servari, & recondi. Dicit R. Jose: Narratur, quod adiens Rabi Chalaphta apud Raban Gamalielem Tiberiadem, invenerit eum assidentem mensæ R. Jochanan ben Naziph, manu tenentem librum Job Chaldaice scriptum, eumque legentem: Dixit ei R. Chalaphta; Ego memini de Raban Gamaliele patre patris tui sedente in gradibus montis domus, cui cum attulissent librum Job Chaldaice scriptum, dixit ædificatoribus; Recondite sub ædificio; Tum misit Raban Gamaliel, ut absconderetur. Acervo luti eum texit: R. Jose bar R. Jehuda dicit: Duæ oppositiones sunt in hac re: Lutum non erat in monte domus: Et præterea, num statim perdenda sunt? Sed recondere debent in loco turpi, & ipsa per se pereunt: Si scripta essent aromate, minio gumi servanda sunt, & recondenda: Benedictiones, licet in iis scripta esset nomina Dei, & multa subjecta in lege memorata, non asservantur, sed comburuntur in locis suis: Hinc dixerunt: Scripturæ benedictionum sunt sicut libri legis. Narratur de quodam quod scripserit benedictiones, & de eo locuti fuerint coram R. Ismaele; & venit R. Ismael ad perscrutandum, qui cum adscenderet scalam, animadvertit sumens tomum projecit in canalem aquæ; hoc modo dixit ei Rabi Ismael; majori pœna hic dignus est propter priorem quam posteriorem actionem.

II. Volumina & libros Hæreticorum non salvant ab incendio, sed comburuntur in locis suis ipsa, & eorum memoriæ: R. Jose Galilæus dicit; In die profano auferet eorum memorias, & recondet, & reliqua comburet. Dicit R. Tarphon; Possim occidere meum filium; si perveniant in meas manus, illos comburam, & memorias nominis Divini, quæ in eis fuerint: Etenim siquis me insequendo insequeretur, ingrederer in domus Idololatriæ, at non ingrederer in

שעובדי עבודה זרה אין מכירין אותו וכופרין בו והללו מכירין וכופרין בו ועליהן אמר הכתוב ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונך וגו׳ אמר רבי ישמעאל מה אם להטיל שלום בין איש לאשתו אמר המקום ספר שנכתב בקרושה ימחה על המים ספרי מינין שמטילין איבה בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת כמה וכמה שימחו הן ואזכרותיהן ועליהן אמר הכתוב הלא משנאיך יהוה אשנא וגו׳ לשם שאין מצילין אותן מפני הדלקה כך אין מצילין אותן לא מן המפלת ולא מן המים ולא מכל דבר המאבד אותן.

ג ספר שאחז האור בראשו אחד נוטלה ומתכסה בה אם כבתה כבתה כלים שאחז האור בראשו אתה כופלו ומשתמש בו אם כבה כבה ספר שנפל לתנור מטמא את התרומה מכבין להציל כתבי קדש אבל לא לתרומה יפה כח הקדש מכח תרומה שהקדש מציל כולו תרומה אין מצלת אלא כדרך שמציל מחולים מצילין מיום טוב לשבת אבל לא משבת זו לשבת אחרת ולא משבת ליום טוב ולא משבת ליום הכפורים ולא מיום הכפורים לשבת ואין צריך לומר מיום טוב לחול ולא יציל ואחר כך יזמין אלא יזמין ואחר כך יציל הציל פת נקייה או רשאי להציל פת הדראה פת הדראה רשאי להציל נקייה ואין מערימין בכך רבי יוסי ברבי יהודה אומר מערימין בכך אין מצילין את המת מפני הדליקה אמר רבי יהודה בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדלקה.

ד שכח פת בתנור וקרש עליו היום מצילין הימנו מזון שלש סעודות ואומר לאחר בואו והצילו לכם בלבד שלא יעשה עמהם חשבון לאחר שבת. הרודה רודה בסכין אבל לא במרדה רבי שמעון בן ננס אומר פורסין עור של גדי על גבי שידה תיבה ומגדל שאחז בהן את האור מפני שהוא מחרך וחכמים לא

in eorum domus; quia Idololatræ non cognoſcunt Deum, eumque abnegant, at iſti eum norunt, & abnegant: Et de iis dicit textus *Iſai.* LVII. 8. *Valvam, & ſtipitem poſuiſti memoriam tuam &c.* Dicit R. Iſmael: Si ad ſtatuendam pacem inter virum & uxorem, dicit Deus: Liber qui ſcriptus fuit in ſanctitate, deleatur aquis; Libris Hæreticorum, qui excitant odium inter Iſrael & eorum patrem, qui eſt in cœlis, quanto magis delendi erunt, & memoriæ nominis Divini, quæ in iis deprehendantur? Et de his dicit textus *Pſ.* CXXXIX. 21. *Nonne qui oderant te Domine, oderam?* Sicut illos non ſervant ab incendio, ita pariter eos non ſervant a ruinis, neque ab aquis, neque a quavis re, qua perdi poſſint.

III. Librum, quem apprehenderit ignis in aliqua extremitate, poteſt ſumere, eumque tegere, ſi extinguatur, exſtinguatur: Veſtem quam apprehenderit ignis in aliqua extremitate, poterit duplicare, eaque uti, ſi extinguatur, exſtinguatur: Si liber cadat in furnum, polluit ſeparationem: poteſt exſtingui ignis ad ſervandum ſcripturas ſacras, non autem propter ſeparationem: Melior eſt conditio ſanctitatis quam ſeparationis; quia ſanctitas ſervat totum, at ſeparatio non ſervat, ſicut ſervat a profano: Poteſt ſervari a die feſto pro Sabbatho, non autem ab hoc Sabbatho pro altero Sabbatho, neque a Sabbatho pro die feſto, neque a Sabbatho pro die expiationum, neque a die expiationum pro Sabbatho; Neque dici oportet a die feſto pro die profano; Neque aſſervabit, ut deinde invitet; ſed invitabit, & deinde ſervabit: Si ſervavit panem purum, non licet ei ſervare panem nigrum; ſi panem nigrum, licet ei ſervare panem purum: Et in hoc non eſt calliditas: R. Joſe bar R. Jehuda dicit: In hoc licet callide agere. Non licet ſervare mortuum ab incendio: Dicit R. Jehuda ben Lakiſch: Licet ſervare mortuum ab incendio.

IV. Si oblitus fuerit panem in furno, & ſuper eo diem ſanctificaverit, licet ex eo aſſervare alimentum pro tribus conviviis: Et dicet aliis: Venite, & ſalvate vobis: Dummodo cum his non faciat ſupputationem poſt Sabbathum. Qui extrahit panem de furno, extrahet cultro, non autem pala. Rabi Simeon ben Nannas dicit: Poſſunt extendere pellem hœdi ſuper capſa, ſcamno, aut armario; quæ apprehenderit ignis, quia uſtulatur; at ſapientes ei non fuerunt aſſenſi: Si alienus veniat ad

הודו לו. נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מעשה שנפלה דליקה בחצרו של יוסף בן סימאי בשיחין ובאו אנשי קצטרה של צפורי לכבותה ולא הניחן ירד ענן וכיבה אמרו חכמים לא היה צריך אף על פי כן למוצאי שבת שלח להם סלע לכל אחד ולאפרכוס שבהן שלח חמשים דינר.

ה אין משכירין כלים לגוי בערב שבת וברביעי ובחמישי מותר אין משלחין איגרות ביד גוי בערב שבת וברביעי ובחמישי מותר אמרו עליו על יוסף הכהן שלא נמצא כתב ידו ביד גוי מעולם מלא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור ליקטו עשבים להאכיל בהמתו מאכיל אחריו ישראל אם בשביל ישראל אסור במה דברים אמורים בגוי שאין מכירו אבל גוי שמכירו הרי זה אסור מפני שמרגילו ועושה עמו לשבת אחרת וכולם שעשאן ישראל בין אנוסין בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין הרי זה אסור.

ו אין מפליגין בים הגדול פחות משלשה ימים קודם לשבת במה דברים אמורים ביורד לדבר הרשות אבל ביורד לדבר מצוה אפילו בערב שבת מותר. פוסק עמו על מנת לשבות דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר מצור לצידן אפילו מערב שבת מותר. ספינה הבאה בים אין עולין מתוכה ליבשה אלא אם כן היו בתוך התחום עד שלא חשכה מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה וקדש עליו היום אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד אמר להם צופה הייתי והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה אלא שנטרפה הספינה פעמים הרבה באותה שעה עשה גוי סיקלא לירד בו אמרו לו מה אנו לירד אמר להם הואיל ולא בפנינו עשו מותרין אנו לירד בו וירדו בו הזקנים.

ז מלבן של מטה ושל ערסה וניקלטי המטה ולווחים של סקיבם וכרעי שלחן

ad extinguendum, non dicent ei: Exstingue, & noli exstinguere: Narratur, quod ceciderit incendium in atrium Joseph ben Simai in Scichin; & venerunt viri de Castera Tsippori ad exstinguendum; at non permisit: Descendit nubes, & exstinguit: Dixerunt sapientes; Non erat necesse: Licet ita esset, tamen post Sabbathum misit singulis siclum, & eorum præfecto misit quinquaginta denarios.

V. Non locant vasa gentili in vespera Sabbathi; at die quarta & quinta licet: Non licet mittere epistolas per manum gentilis in vespera Sabbathi. At die quarta & quinta licet: Dixerunt Sapientes de Joseph sacerdote, quod non fuerit unquam inventum scriptum manu sua in manu gentilis. Si impleverit vas aqua ad potandum jumentum suum, poterit post ipsum potare Israelita; si autem propter Israelitam, est vetitum. Si collegisset herbas, ut præbeat comedendas jumento suo, poterit post ipsum Israelita præbere comedendas; Si autem propter Israelitam, est vetitum: De quo hæc dicta sunt? De gentili, qui non sit sibi notus; at de gentili qui fuerit sibi notus, est vetitum; Quia eum assuefacit, & faciet pro eo in alio Sabbatho: & hæc omnia si fecerit Israelita sive coactus, sive per errorem, sive per contumaciam, sunt interdicta.

VI. Non debent conscendere in navem in mari magno minus triduo ante Sabbathum. De quo hæc dicta sunt? De eo qui descendat propter rem arbitrariam: At qui descendit causa præcepti, vel in vigilia Sabbathi licet. Debet pacisci cum eo, ut quiescat in Sabbatho. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Ex Tyro usque ad Sydonem vel in vigilia Sabbathi licet. Si navis veniat ex mari, non licet adscendere ex ea in terram, nisi fuerit intra terminum priusquam oboriantur tenebræ. Narratur de Raban Gamaliele, & senibus, qui cum navigarent, sanctificatus est iis dies: Dixerunt Raban Gamalieli: Quid faciemus? Descendemusne? Respondit: Ego observavi, & fuimus intra terminum ante obortas tenebras; at navis pluribus vicibus agitata fuit: Tum fecit gentilis pontem, ut descenderet; Dixerunt: Quid faciemus? Descendemusne? Respondit: Quoniam non fecerunt in conspectu nostro, nobis licet descendere; & cum eo descenderunt senes.

VII. Tabulam lecti, & cunæ, & pedes lecti, & pedes mensæ, & manubrium

ויד של סכין הרי זה לא יחזיר ואם החזיר פטור ובלבד שלא יתקע ואם תקע חייב חטאת רבן שמעון בן גמליאל אומר אם היו רפין נוטל ומחזיר מטלטלין את הסופר להשקות בו את התינוק מטלטלין את הקרקש ואת הפינקס לתינוק בשבת אין מקרקשין לא את הזוג ולא את הקרקש לתינוק בשבת מטלטלין את הפינקס ואת המראה לכסות בהן את הכלים ואין רואין במראה ואם היתה קבועה בכותל מותר.

ח אין מטלטלין את המקבת ולא את המקריח ולא את הקשתנית לא יכה במקבת על גבי מפסלת ולא יקריח בקשתנית כדלך שעושה בחול כלי גללים כלי אבנים כלי ארמה הרי הן ככל הכלים ומטלטלין אותן. כיפת בין חקוק ובין שאין חקוק מטלטלין אותו בשבת ולא אמרו חקוק אלא לענין טומאה מרוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה ואם לאו אין מטלטלין אותה רבן שמעון בן גמליאל אומר מרוכה קטנה הניתנת על גבי שלחן הרי היא כקערה ומטלטלין אותה רבי יוסי אומר צרור המקורזל כזית כאגוז וכביצה נוטלו ומקנח בו את רגליו רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו מלא היד.

פרק חמשה עשר

א בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניטלין בשבת מקצוע של דבילא וזומ׳ לסיטרי׳ של קדירה וסכין קטנה שעל גבי שלחן חזרו להיות מוסיפין והולכין עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המיסר הגדול ויתד של מחרישה רבן שמעון בן גמליאל אומר אף ההוגין של ספינה. רבי יוסי אומר אף צפורן גדולה רבי נחמיה אומר אפילו טלית אפילו תרוד אין נוטלין אלא לצורך רבן שמעון בן גמליאל אומר בית שמאי אומר אין ניטלין אלא לצורך ובית הלל אומרים לצורך ושלא לצורך. דלת שידה תיבה ומגדל נוטלין ולא מחזירין דלת לול ובית תרנגלין לא נוטלין ולא מחזירין מטה שנשברה היא ושבריה ניטלין בשבת מרקוף שנשבר היא ושבריו ניטלין

brium gladii non debet reponere, si autem reponat, absolvitur; Dummodo ne infigat; si autem infixerit, tenetur sacrificio pro peccato. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Si remissa fuissent, licet sumere, & reponere. Licet transferre cornu, ut in eo potetur puer: Potest transferri cymbalum & liber pro puero in Sabbatho; At non potest pulsare cymbala, & tintinnabulum puero in Sabbatho. Potest transferri liber, & speculum, ut iis vasa tegantur; at non possunt inspicere in speculo; si autem fuerit infixum in pariete, licet.

VIII. Non potest transferri malleus, neque terebra, neque arcus: non poterit percutere malleo super scalpro, neque terebra perforare, sicut facere solet in die profano. Vasa stercorea & vasa lapidea, & vasa terrea sunt sicut reliqua vasa, & possunt transferri. Tignum sive fuerit, sive non fuerit incisum licet transferri in Sabbatho: Neque dixerunt incisum nisi respectu immunditiei. Si in mortario fuerit allium potest transferri, si minus, non poterit transferri. Raban Simeon ben Gamaliel dicit. Mortarium parvum, quod imponitur mensæ, consideratur sicut scutella, & potest transferri. R. Jose dicit: Lapillum minutum in quantitate olivæ, nucis, & ovi, potest sumere, & cum eo abstergere pedes. R. Ismael bar R. Jose dicit nomine patris sui: Juxta plenitudinem manus.

CAPUT XV.

I. In principio dixerunt: Tria vasa possunt transferri in Sabbatho, palatha ficuum, & ollæ, & gladius parvus, qui imponitur mensæ; Iterum addiderunt, & processerunt donec dixerunt: Omnia vasa transferri possunt in Sabbatho, excepta serra magna, & paxillo aratri. Raban Simeon ben Gamaliel: Etiam anchoram navis. R. Jose dicit: Etiam stylum magnum. R. Nehemias dicit: Vel pallium, vel cochleare, non transferunt nisi necessitatis causa. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Schola Schammai dicit: Non tranferunt nisi necessitatis causa; At schola Hillel dicit: Tam necessitatis causa, quam præter necessitatem. Valva, scamnum, arca, & armarium possunt transferri, at non reponi. Valva columbarii, & domus gallinarum non possunt transferri, neque reponi; Si lectus fractus esset, ipse & ejus fractura potest transferri in Sabbatho. Equus ligneus si fractus esset, tam ipse, quam ejus fracturæ possunt transferri in Sabbatho. Si oper-

בשבת מנופת חבית שנשברה היא ושבריה ניטלין בשבת ולא יספות מטנה שבר לא לסמוך בה כרעי מטה ולא לכסות בה את הכלים זרקה לאשפה היא ושבריה אין ניטלין בשבת שברי תנור ישן אין ניטלין בשבת דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר ניטלין העיד רבי יוסי משום רבי אליעזר בן יעקב על שברי תנור ישן שנטלין בשבת ועל כסיין שאין צריך בית יד.

ב אין נוטלין במוט בשבת אבל נוטלין בשנים שלשה וארבעה אסור קנה שהתקינו בעל הבית להיות פותח ונועל בו אם היה קשור ותלוי פותחין ונועלין בא ואם לאו אין פותחין ונועלין בו רבן שמעון בן גמליאל אומר מתוקן אף על פי שאינו קשור ואף על פי שאינו תלוי מקל שעשה בראשו מסמר להיות נוטל בו את הפת מאפיפירות הרי היא כרוקרן ומטלטלת בחצר משלשלין את המשלים להעלות בה דלי או קיתון בלכלה לישב עליה תרנגולת בהמה שנפלה לתוך הבור עושין לה פרנסה במקומה שלא תמות.

ג אין מפנין את האוצר בתחלה בשבת אבל עושה בו שביל כדי שיהא נכנס ויוצא. חצר גדולה שירד בה גשמים והיה בה בית האבל או בית המשתה מביא תבן בקופה ומרדיד ובלבד שלא ירדד בידו ובקופה כדרך שעושה בחול נסרים של בית אומן אף על פי ששפין ואף על פי שמתוקנין מטלטלין אותן. חבלים של טבחין וטומוס של שטרות ועורות שאין עבודין אם התקינן בעל הבית מטלטלין אותן ואם לאו אין מטלטלין אותן רבי יוסי אומר עורות עבודין ושאין עבודין מטלטלין אותן אבל ניזי צמר ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן וטוכין אין מטלטלין אותן.

ד מטלטלין את החדש בשבת ומטלטלין מעשר שני בירושלם אבל לא בגבולין מעלין את המדומע באחד ומאה רבי שמעון בן אלעזר אומר נותן עיניו באחד מהן ואוכל את השאר. שברי ערבה לכסות בהן את החבית ושל זכוכית לצוק לתוכו מקפה רבי יהודה אומר

operculum dolii fractum esset, ipsum & ejus fracturæ possunt transferri in Sabbatho: At non sumet ex eo fracturam ad fulciendum pedes lecti, neque ad tegendum vasa: Si projecisset in sterquilinium, tam ipsum, quam ejus fracturæ non possunt transferri in Sabbatho. Fracturæ furni veteris non possunt transferri in Sabbatho. Verba R. Meir; R. Jose dicit: Licet transferre: Testatus est R. Jose nomine R. Eliefer ben Jacob, quod fracturæ furni veteris possint transferri in Sabbatho, & de ejus operculo, quod non opus habeat manubrio.

II. Non potest transferri vecte in Sabbatho, at potest transferri a duobus; a tribus & quatuor est interdictum. Canna, quam præparasset paterfamilias ad aperiendum, & claudendum; si fuerit alligata & appensa, possunt cum ea aperire, & claudere, si minus, non poterunt cum ea aperire & claudere. Raban Simeon ben Gamaliel dicit; si fuerit præparata, vel si non fuerit alligata & appensa. Baculus, in cujus summitate infixisset clavum, ut cum eo sumat panem ex cratibus, est sicut palus, & potest transferri in atrio: Licet demitti funes, quibus faciant adscendere situlam, aut urceum, ut in eo insistat gallina: Si jumentum ceciderit in puteum, potest ali in eodem loco, ne moriatur.

III. Non potest evacuari horreum in principio in Sabbatho; at poterit facere ibi viam, ut possit ingredi & egredi. In atrio magno, in quod ceciderint pluviæ, ibique fuerit domus luctus aut domus convivii, poterit adducere paleam sporta, & extendere, dummodo non extendat manu, & sporta, sicut facere consuevit in die profano. Tabulæ domus artificis licet fuerint dolatæ, & præparatæ, possunt transferri. Funis lanionum, & tomus scripturarum, & pelles quæ non fuerint præparatæ, si præparasset paterfamilias possunt transferri, si minus, transferri non poterunt. R. Jose dicit: Pelles sive fuerint, sive non fuerint præparatæ, possunt transferri; at vellera lanæ, & fasciculi lini, & ligulæ purpuræ, & gossypii non possunt transferri.

IV. Potest transferri triticum novum in Sabbatho, & potest transferri decima secunda in Hierusalem, non autem in terminis: Faciunt adscendere mixturam separationis in uno & centum. R. Simeon ben Eliefer dicit: Conjiciet oculum in unam ex iis, & poterit comedere reliquum: De facturis mactræ, ut iis tegat dolium, & vitri, ad fundendum in iis: R. Jehuda dicit: Dum-

ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכתן שברי ערבה לצוק לתוכן מקפה ושל זכוכית ליצוק לתוכן שמן לתינוק חבית שנתגלתה ואבטיח שניקר נוטלין ומניחן במקום המצונע. מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל צבאים ואת החרדל מפני שהוא מאכל יונים רבן שמעון בן גמליאל אומר מטלטלין שברי זכוכית מפני שהן מאכל נעמיות אמר לו רבי נתן אם כן יטלטלו חבלי זמורות מפני שהוא מאכל פילין זה הכלל כל שהוא מן המוכן מטלטלין אותו וכל שאינו מן המוכן אין מטלטלין אותו מים שנתגלו מטלטלין מפני שהן ראוין לבהמה דברי רבי מאיר רבי שמעון בן אלעזר אומר כל עצמן אסור לקיימן מפני סכנת נפשות.

ה חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אם התקינו למאכל בהמה מטלטלין אותו ואם לאו אין מטלטלין אותן רבן שמעון בן גמליאל אומר אם נוטלין באחת יד מטלטלין אותו ואם לאו אין מטלטלין אותן. חבילי איזוב הסיאה והקורנית שהכניסן לעצים אין אוכל מהן בשבת למאכל בהמה אוכל מהן קוטם ואוכל ובלבד שלא יקטום בכלי מולל ואוכל ובלבד שלא ימלול ביד דברי רבי יהודה וחכמים אומרים מולל בראשי אצבעותיו ואוכל ובלבד שלא ימלול בידו הרבה כדרך שעושה בחול וכן בחמיתה וכן בפנים וכן בשאר כל התבלים. שחלייה שטרפן מערב שבת נותן לתוכן חומץ ושמן ואין טורף אלא מערב וממשך את החמיתה ונותן לתוכן חרדל ששחקו מערב שבת מביא דבש ונותן לתוכי ואין טורף אלא מערב שום שרסקו מערב שבת מביא גריסין ונותן לתוכו ואין טורף אלא מערב אין כותשין את המלח במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואין

modo inserviant ad usum operis sui. Fracturæ mactræ, ad fundendum in iis coagulum, & vitri, ad fundendum in iis oleum pro puero. Dolium, quod esset detectum, & cucumer, qui esset excavatus, possunt transferri, & recondi in loco abscondito: Potest transferri Chazab, quia est cibus cervorum, & sinapi, quia est cibus columbarum; Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Possunt transferri fracturæ vitri, quia est cibus struthiocameli. Respondit ei R. Nathan; si ita est. Poterunt transferri restes surculorum quia sunt cibus Elephantum: Hæc est regula generalis: Omne quod erit ex præparato, poterit transferri, & quod non fuerit præparatum, non poterit transferri. Aquæ si detectæ fuerint, transferri possunt, quia sunt convenientes jumento. Verba R. Meir; R. Simeon ben Eliefer dicit; Per se sunt interdictæ propter periculum animarum.

V. Restes stipulæ, & restes lignorum, & restes sarmentorum si præparati fuerint pro cibo jumento, transferri possunt, si minus, non possunt transferri. R. Simeon ben Gamaliel dicit; Si possint transferri una manu, transferantur, si minus non transferantur. Fasciculos hyssopi, & pulegii, & origani si introduxisset pro lignis, non poterit comedere in Sabbatho, si pro cibo jumenti, poterit de iis comedere, incidere, & comedere, dummodo ne præcidat instrumento. Poterit præcidere spicas, & comedere, dummodo ne præcidat manu: Verba R. Jehuda: At sapientes dicunt: Poterit præcidere summis digitis, & comedere, dummodo ne præcidat manu multas spicas, sicut facere consuevit in die profano; & similiter in tritico, in caryota, & in grossis, & in omnibus speciebus; Nasturtium si miscuisset in vigilia Sabbathi, poterit indere acetum, & oleum, at non quatere sed poterit miscere, & attrahere caryotam, & in illum indere: Sinapi, quod contudisset a vigilia Sabbathi, poterit afferre mel, & in illud indere, at non poterit quatere, sed licet miscere: Allium, quod confregisset a vigilia Sabbathi, poterit afferre fabas, & in illud indere, at non licet quatere, sed poterit miscere: Non potest contundi sal pistillo ligneo, sed licet manubrio cultri, & ligno ollæ, & non erit solicitus. Non possunt discindere palatam ficuum, & caricas, & siliquas coram senibus in Sabbatho; at poterit comminuere manubrio cultri, & ligno ollæ; & non erit solicitus: Qui præcidit

חושש המולל מלילות מערב שבת מנפח על יד על יד ואוכל אבל לא בקנון ולא בתמחוי המולל מלילות מערב יום טוב מנפח בקנון ובתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה כדרך שעושה בחול רבי דוסתאי ברבי ינאי אמר משום רבי אליעזר מוללין את המלוה ומציעין את המוצע ואופין את האפוי ומבשלין את התבשיל.

פרק ששה עשר

א אין עוקרין בהמה חיה ועוף מרשות היחיד ואין צריך לומר מרשות הרבים אבל דוחין בהן עד שיכנסו כופין את הסל בפני האפרוחים שיעלו ושירדו עליה ואסור לטלטלו כיצד מסייעין את הבהמה ביום טוב נופחין בחוטמיו ונותנין דד לתוך פיו ואוחז בוולד שלא יפול רבן שמעון בן גמליאל אומר מרחמים היינו על בהמה טהורה ביום טוב קושרים את הטבור רבי יוסי אומר נוהגים היינו אף חותכין טומנין את השליא כדי שלא יוצן הולד כגון בספלי של שמן ובכסות ובקופה של תבן מהלקטין למילה רבי יהודה אומר אם לא הלקיט חייב מיתה וכורך עליה חוטי צמר וחוטי פשתן ובלבד שלא יקשור ומזלף עליה את החמין ולא עוד אלא שאדם מזלף את החמין על גבי מכתו כל זמן שעוסק במילה חוזר אף על הציצית שאין מעכבין את המילה פירש חוזר אלא על ציצין המעכבין בלבד. בן שבעה דוחין עליו את השבת בן שמנה אין דוחין עליו את השבת ספק בן שבעה ספק בן שמנה אין דוחין עליו את השבת בן שמנה הרי הוא כאבן ואין מטלטלין אותו אבל אמו שוהה עליו ומיניקתו אין נודר טומאה מן המת לא כאדם ולא בכלים אין מטמא לא בזיבה ולא בצרעה אין זוקק לייבום ואין פוטר מן הייבום ואינו מאכיל בתרומה ואין פוסל בתרומה ואינו נוחל ואינו

dit spicas a vigilia Sabbathi, poterit sufflare de manu in manum, & comedere non autem in catino, aut in lance: Qui præcidit spicas in vigilia diei festi, poterit sufflare in catino, & in lance, non autem in tabula, & in cribro, & in vanno, sicut facere consuevit in die profano. R. Dostai bar Rabi Janai dicit nomine R. Elieser: Poterit fricare, quod fricatum est & poterit præparari, quod jam præparatum est, & coqui quod jam coctum est, & elixare, quod jam elixatum est.

CAPUT XVI.

I. NON possunt evellere jumentum, feram, & volucrem de loco privato; neque dici oportet de loco publico: At impellunt, donec introducant: Possunt invertere canistrum coram pullis, ut in illud adscendant, & descendant; at vetitum est transferre: Quomodo? Opitulantur jumento in die festo: Sufflant in ejus nares, & indunt mammam in ejus os, & apprehendet fœtum, ne cadat. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Nos miseremur jumento mundo in die festo; ligamus umbilicum: R. Jose dicit: Nos solebamus etiam incidere: Tegebamus etiam secundinam ne frigesceret fœtus, e. g. pelvibus olei, & tegumento, & sporta paleæ. Colligunt circumcisium. R. Jehuda dicit: Si non colligat, reus est mortis: Et potest involuere super eo fila lanæ, & fila lini, dummodo ne liget: Et poterit inspergere super eo aquas calidas; & præterea poterit homo inspergere aquas calidas super suum vulnus, quando fuerit occupatus in circumcisione: Poterit reverti super fila quæ non impediunt circumcisionem, si separaverit, non poterit reverti nisi super fila quæ impediunt circumcisionem duntaxat. Pro filio septem mensium pellunt Sabbathum; pro filio octo mensium non pellunt Sabbathum; Si fuerit dubium utrum sit filius septem mensium, dubiumque fuerit, utrum sit filius octo mensium, non pellunt pro eo Sabbathum: Si fuerit filius octo mensium, consideratur sicut lapis neque potest transferri; At mater poterit super eo immorari, & lactare: Non sepit immunditiem ex mortuo non in homine neque in vasis, non polluit fluxu, neque lepra; Non tenetur ad leviratum, neque absolvit a leviratu, neque facit comedere separationem, neque reprobat separationem; neque hæreditat, neque facit hæreditare: Si ex eo sepa-

מנחיל פירש ממנו אבר הרי הוא כאבר מן החי ובשר הרי הוא כבשר מן החי זה הכלל כל זמן שהוא חי אינו לא כחי ולא כמרת מרת הרי הוא כמת לכל דבר ואיזהו בן שמנה כל שלא כלו לו חדשיו רבי אומר סימניו נכרין בו צפורניו ושערו שלא נמרו וכדרך שבן שמנה באדם נפל כך בן שמנה בבהמה גסה נפל ובן ארבעה ברקה.

ב רבן שמעון אומר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל שנאמר ופרוייו מבן חרש תפדה וכל ששהה שמנה ימים בבהמה אינו נפל שנאמר ומיום השמיני והלאה ירצה וגומר נסירת לראשון ומרת לשני ומרת לשלישי לא תנשא דברי רבי רבן שמעון בן נמליאל אומר לשלישי תינשא לרביעי לא תינשא היתה יולרת זכרים והם נימולין ומתים [מלה ראשון ומרת שני ומרת שלישי תמול רביעי לא תמול מעשה בארבע אחיות בצפורי שמלה ראשונה ומרת שנייה ומרת שלישירת ומת ובא מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל ואמר רביעירת לא תמול אמר רבי נתן כשהייתי במרינת של קפוטקיא היתה שם אשה אחת שהיתה יולדת זכרים והן נמולין ומתים מלה ראשון ומרת שני ומרת שלישי הביאתו לפני ראיתיו שהיה ירוק נסתכלתי בו ולא מצאתי בו דם בריה אמרו לי מה אנו למולו אמרתי ליהוה המתינו לו עד שיכנס בו דם המתינו לו ומלוהו וחיה והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי.

ג המשוך צריך שימול רבי יהודה אומר משוך לא ימול מפני שהוא מסוכן אמרו לי הרבה מלו בימי בן כוזיבא והיו להם בנים ולא מתו שנאמר המול ימול אפילו מאה פעמים ואומר את בריתי הפר

retur membrum, erit ſicut membrum ex vivo, & caro erit ſicut caro ex vivo: Hæc eſt regula generalis: Quandiu fuerit vivus, non conſideratur ſicut vivus, neque ſicut mortuus; Si fuerit mortuis, ecce erit omnino ſicut mortuus. Quinam eſt filius octo menſium? Ille, cujus menſes nondum fuerint completi. Rabi dicit: Habet ſua ſigna, quibus cognoſcatur quod ejus ungues, & coma non ſint perfecti; Et ſicut filius octo menſium in homine conſideratur abortus; ita pariter filius octo menſium in jumento craſſo eſt abortus, & filius octo menſium in jumento parvo.

II. Raban Simeon dicit: Qui extiterit triginta diebus, in homine non eſt abortus: Dictum eſt enim *Num.* XVIII. 16. *Et annumeratos ejus ætate menſis redimes*: Et qui extiterit octo diebus, in jumento craſſo, non eſt abortus. Dictum eſt enim *Levit.* XXII. 27. *Et die octavo, & ultra acceptabitur &c.* Si nupſerit primo, & moriatur, ſi ſecundo, & moriatur, tertio non nubet. Verba Rabi: Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Tertio poterit nubere, at quarto non nubet: Si pariat maſculos, & poſt circumciſionem moriantur; ſi circumciderit primum, & moriatur, ſi ſecundum, & moriatur, tertius circumcidetur, at quartus non circumcidetur: Narratur de quatuor ſororibus in Tſippori; Prima circumcidit, & mortuus eſt, ſecunda, & mortuus eſt, tertia, & mortuus eſt: Allatum eſt factum coram Raban Simeone ben Gamaliel, & dixit: Quarta non debet circumcidere. Dicit R. Nathan: Quando eram in provincia Capadociæ, ibi erat quædam mulier, quæ cum pareret maſculos, poſt circumciſionem moriebantur: Circumciſus fuit primus, & mortuus eſt, ſecundus, & mortuus eſt, tertium coram me adduxerunt, eumque vidi eſſe flavum; poſtquam eum conſideravi, non inveni in eo ſanguinem fœderis: Dixerunt mihi. Quid faciemus? circumcidemuſne? Ei dixi. Expectate, donec in eum ingrediatur ſanguis: Expectarunt; & circumciderunt, & vixit; eumque vocarunt ex meo nomine Nathan Babylonium.

III. Qui habet membrum attractum, circumcidendus eſt, R. Jehuda dicit: Qui habet membrum attractum, non eſt circumcidendus, quia eſt periculum: Dixerunt ei: In diebus ben Caziba multi fuerunt circumciſi, eiſque fuerunt filii, & non mortui ſunt: Dictum eſt enim *Geneſ.* XVII. 13. *Circumcidendo circumcidet*. Vel centies. Pariterque dictum

לרבות את המשוך מי שנולד מהול וגר שנתגייר מהול ותינוק שעברה זמנו ושאר כל הנמולים אין מלין אותם אלא ביום רבי אלעזר ברבי שמעון אומר בזמנם אין מלין אותם אלא ביום עבר זמנם מלין אותן בין ביום ובין בלילה רבן שמעון בן גמליאל אומר אם היה מסורבל בבשר רואים אותו בשעה שמתקשה אם נראה ערל מלין אותו ואם לאו אין מלין אותו אמר רבי יוסי מנין למילה שהוא ממקום פרי שנאמר וערלתם ערלתו את פריו ואומר וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ממקום שהולד ניכר אם זכר אם נקבה משם מלין אותו אמר רבי שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מי שנולד מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית מפני שהיא ערלה כבושה על מה נחלקו על גר שנתגייר כשהוא מהול שבית שמאי אומרים צריך להטיף ממנו דם ברית ובית הלל אומר אין צריך . אמר רבי שמעון לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על מי שהיה לו למול אחר שבת ומלו בשבת שהוא חייב על מה נחלקו על מי שהיה לו למול בערב שבת ומל בשבת שרבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר אמר לו רבי אליעזר אי אתה מורה במי שהיה לו אחר שבת ומלו בשבת יהא חייב שכן החליף את זמנו אף מי שהיה לו למול בערב שבת ומלו בשבת יהא חייב שכן החליף את זמנו אמר לו רבי יהושע לא אמרה במי שהיה לו למול אחר שבת ומלו בשבת שהוא חייב שאינו בקום מול תאמר במי שהיה לו למול ערב שבת ומלו בשבת יהא חייב שכן בקום מול אמר לו רבי אליעזר נותר יוכיח שמאמש בקום אכול ואם אכלו למחר הרי זה

ctum est *Ezech.* XV. 19. *Pactum meum*. Ad includendum cui fuerit membrum attractum. Qui natus fuerit circumcisus, & peregrinus qui fiat proselytus, & fuerit circumcisus, & puer, cujus tempus præterierit, & reliqui omnes circumcidendi, non circumciduntur nisi interdiu: R. Elieser bar R. Simeonis dicit: In tempore suo non sunt circumcidendi nisi interdiu; Si præterierit eorum tempus, circumciduntur tam interdiu, quam noctu: Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Si fuerit onustus carne inspiciunt eum, quando obdurescit si videatur incircumcisus, circumcidunt, si minus, non circumcidunt. Dicit Rabi Jose: Unde probatur quod circumcisio fieri debeat ex loco fœcunditatis? Ex eo quod dictum est *Levit.* XIX. 23. *Circumcidetis circumcidendo fructum ejus*. Pariterque dictum est *Genes.* XVII. 14. *Et præputiatus masculus qui non circumciderit carnem præputii sui*. Ex loco, ubi innotescit utrum fœtus sit masculus an fœmina, circumcidendus est: Dicit R. Simeon ben Elieser: Non dissentiunt schola Schammai, & schola Hillel, quod qui natus sit circumcisus, distillandus sit ex eo sanguis fœderis, quia est præputium tectum; de quo dissenserunt? De peregrino, qui fiat proselytus, & fuerit circumcisus. Schola Schammai dicit. Distillandus est ex eo sanguis fœderis: At schola Hillel dicit: Non est necesse. Dicit R. Simeon: Non dissenserunt R. Elieser, & R. Jehosua de eo, qui circumcidendus erat post Sabbathum, & fuerit circumcisus in Sabbatho quod teneatur; Etenim Rabi Elieser obligat ad sacrificium pro peccato; at R. Jehosua absolvit. Respondit ei R. Elieser: Si tu mihi assentiris, de eo, qui circumcidendus sit post Sabbathum, & circumcidatur in Sabbatho, quod teneatur, eo quod mutarit tempus suum; ita pariter qui circumcidendus sit in vigilia Sabbathi, & circumcidatur in Sabbatho, reus erit, quia mutavit tempus suum. Dixit ei Rabi Jehosua: Minime: Si dixisti de eo, qui circumcidendus sit post Sabbathum, & circumcisus fuerit in Sabbatho, quod teneatur, ratio est, quia non obligatur ad præceptum circumcisionis: Dices de eo, qui circumcidendus sit in vigilia Sabbathi, & circumcisus fuerit in Sabbatho, quod teneatur, quod obligatur præcepto: surge, & circumcide? Respondit ei R. Elieser: Residuum probet, quod die anteriori obligabatur præcepto: Surge, & comede; si die crastina comedet, reus erit: Dixit ei Rabi

Jeho-

חייב אמר לו רבי יהושע לא אם אמרת ובנתר שאינו בקום אכול בו ביום תאמר במילה שכל היום בקום מול.

ד מפקחין על ספק נפשות בשבת והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין כיצד נפל לים ואין יכול לעלות טבעת ספינתו בים ואין יכול לעלות יורדין ומעלין אותו משם ואין צריך ליטול רשות בית דין נפל לבור ואין יכול לעלות עוקרין לו חוליא ויורדין ומעלין אותו משם ואין צריך ליטול רשות בית דין. תינוק שנכנס לבית ואין יכול לצאת שוברין דלתות הבית ואפילו היו של אבן ומוציאין אותו משם ואין צריך ליטול רשות בית דין מכבין ומפסיקין לדלקה בשבת והזריז הרי זה משובח ואין צריך רשות בית דין מי שנשכו נחש קורין לו רופא ממקום למקום ושוחטין לו תרנגולת וגוזזין לו כרשין אוכל ואין צריך לעשר דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר צריך לעשר.

ה מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו ובין לרפואתו ואין אומרים המתינו לו שמא יחיה אלא ספקו דוחה שבת ולא ספק שבת זו אלא ספק שבת אחר ואין אומרים יעשו דברים בנוים ובקטנים אלא בגדולים שבישראל אין אומרים יעשו דברים הללו על פי נשים על פי כותיים אלא מצרפין דעת ישראל עמהן. אמר רבי יוסי מנין לפיקוח נפש שנאמר את שבתותי תשמורו יכול במילה ועבודה ופיקוח נפש תלמוד לומר אך חלק פעמים שאתה שובת פעמים שאי אתה שובת רבי אליעזר אומר מילה דוחין עליה השבת מפני מה מפני שחייבין עליה כרת לאחר זמן והרי דברים קל וחומר ומה אם על אבר אחד ממנו דוחה אה השבת דין הוא שידחה השבת על כולו אמרו

Jehosua: Minime; si dixisti de residuo, quod non obligatur ad præceptum, ut in die comedatur; dices de circumcisione, quæ toto die obligatur a præceptum: Surge, & circumcide?

IV. Soliciti sunt propter dubium animarum in Sabbatho, & qui majorem diligentiam adhibuerit, erit commendatior, neque necesse est, ut accipiat facultatem a Synhedrio. Quomodo? Si ceciderit in mare, & non possit adscendere; si demersa fuerit navis in mari, & non possit adscendere: descendunt, & faciunt ipsum inde adscendere; neque necesse est, ut accipiat facultatem a Synhedrio: si cadat in puteum, & non possit adscendere, evellent ejus partes, & descendent, & facient inde ipsum adscendere; neque necesse est, ut accipiat facultatem a Synhedrio: Si puer domum introierit, & egredi non possit, frangunt valvas domus, vel si fuerint lapideæ, eunque inde educunt; neque necesse est, ut accipiant facultatem a Synhedrio: Exstinguunt, & interponunt pro incendio in Sabbatho, & qui diligentior est, magis laudatur; neque necesse est ut accipiat facultatem a Synhedrio. Si quem momorderit serpens, vocant ei medicum de loco ad locum, eique mactant gallinam, eique præcidunt ficus, & poterit comedere: neque obligatur ad decimandum; Verba Rabi: Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Debet decimare.

V. Possunt calefacere aquas ægroto in Sabbatho, sive ad bibendum, sive ad medendum: Neque dicunt: Expectate: Fortasse convalescet; Sed dubium pellit Sabbathum; non solum dubium hoc Sabbathum, sed etiam dubium pellet alterum Sabbathum: neque dicent: Fiant hæc per gentiles, & per pueros; sed facienda sunt per præstantissimos Israelitarum: Neque dicent: Fiant hæc ex dicto mulierum, atque ex dicto mulierum, atque ex dicto Cuthæorum; sed conjungetur mens Israelitarum cum ipsis. Dicit R. Jose; unde probatur, quod salus animæ pellat Sabbathum? Ex eo quod dictum est *Exod.* XXVII. 31. *Sabbatha mea observabitis*. Crederem circumcisione, & ministerio, & salute animæ? Idcirco dictum est: *Tantummodo*: Divide: Aliquando quiesces: Aliquando non quiesces. Dicit R. Eliezer: Propter circumcisionem pellunt Sabbathum: Qua de causa? Quia ejus causa tenentur excidio, si perficiatur post tempus. Ecce argumentum a minori ad majus: Si propter unum ejus membrum pellit Sabbathum, æquum erit ut pellatur Sabba-

לו ממקום שבאת מה להלן ודאי ולא
ספק אף כאן ודאי ולא ספק אמר רבי
עקיבא וכי במה החמירה תורה בעבודה
או בשבת החמירה בעבודה יתר מבשבת
שהעבודה דוחה את השבת ואין שבת
דוחה אותה והרי דברים קל וחומר ומה
עבודה שדוחה את השבת ספק נפשות
דוחה אותה הא למדת שספק נפשות
דוחה את השבת. רבי אחא אמר משום
רבי עקיבא הרי הוא אומר אם במחתרת
ימצא הגנב וגו׳ בעל הבית מהו ודאי
או ספק הוי אומר ספק אם הורגין נפש
להחיות נפש בספק דין הוא שידחו את
השבת להחיות נפש בספק הא לא נתנו
מצות לישראל אלא לחיות בהן שנאמר
אשר יעשה אותם האדם וחי בהן וחי
בהן ולא שימות בהן אין לך דבר עומד
בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי
עריות ושפיכות דמים במה דברים
אמורים שלא בשעת השמד אבל בשעת
השמד אפילו מצוה קלה שבקלות אדם
נותן נפשו עליה שנאמר ולא תחללו את
שם קדשי וגו׳ ואומר כל פעל יהוה
למענהו.

פרק שבעה עשר

א אמר רבי יהודה אימתי אמרו
נותנין לתלויה ביום טוב בזמן שנתן
לתוכה מערב יום טוב לא נתן לתוכה
מערב יום טוב לא יתן לתוכה ביום טוב
רבן שמעון בן גמליאל אומר טורף אדם
חבית יינה בשמריה ונותן לתלוין ביום
טוב מסננין את הביצה בסודרין ובכפיפה
מצרית נוטל בכברה ונותן לתוך האבוס
רבי אליעזר בן יעקב אומר מערין לכברה
בשבת אין שורין את החלתית בשבת
רבי יוסי אומר בצונן מותר בחמין אסור
אין מלחין את הבית בכל מיני זלחין
אבל ממלא הבית מים ושופך ושונה

bathum pro toto. Dixerunt ei: Ex loco unde adduxiſti: ſi ibi propter certum, non propter dubium, ita pariter hoc loco propter certum, non propter dubium: Dixit R. Akiba: In quo magis aggravavit lex, in miniſterione, an in Sabbatho? Aggravavit magis in miniſterio, quam in Sabbatho; quia miniſterium pellit Sabbathum, at Sabbathum ipſum non pellit. Ecce argumentum a minori ad majus: ſi miniſterium quod pellit Sabbathum, ſalus animarum pellit, Sabbathum, quod miniſterium pellit, non erit æquum, ut dubium animarum pellat? Ecce percepiſti, quod dubium animarum pellat Sabbathum. R. Acha dicit nomine R. Akiba: Ecce dictum eſt *Exod.* XXII. 2. *Si in effosſione deprehendetur fur &c.* Paterfamilias quid faciet? Certumne eſt, an dubium? Ecce dicit: Dubium eſt: Si occidunt animam, ut vivat anima propter dubium, æquum eſt, ut tu pellas Sabbathum, ut vivat anima propter dubium: Ecce non data ſunt præcepta Iſraelitis, niſi ut vivant in eis. Dictum eſt enim *Levit.* XVIII. 5. *Quæ faciet homo, ut vivat in eis: Ut vivat in eis;* non autem ut moriatur in eis: Nihil eſt tibi, quod præcedat ſalutem animæ, excepta Idololatria, & ſcortationibus, & effuſione ſanguinum: De quo hæc dicta ſunt? Quando non fuerit tempus perſecutionis; at tempore perſecutionis; Vel pro præcepto levi, quod fuerit ex leviſſimis, dabit homo animam ſuam. Dictum eſt enim *Levit.* XXII. 32. *Et non profanabitis nomen ſanctum meum &c.* Pariterque dictum eſt *Prov.* XVI. 4. *Univerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.*

CAPUT XVII.

I. Dicit R. Jehuda: Quando dixerunt; Quod poſſit imponi in appenſo in die feſto? Quando in illud indiderit a vigilia diei feſti; ſi in illud non indiderit a vigilia diei feſti, in illud non indet in die feſto. Raban Simeon ben Gamaliel dicit. Poterit homo miſcere dolium vini cum ejus fæcibus, & imponere appenſo in die feſto: Poſſunt depurare ovum in linteis, & in ſporta Ægyptiaca. Poteſt ſumi cribro, & poni in præſepio. R. Elieſer ben Jacob: Evacuant in cribrum in Sabbatho non macerant laſerpitium in Sabbatho. R. Joſe dicit: In aquis frigidis licet; in calidis interdicitur. Non poſſunt abluere domos cunctis ſpeciebus ablutionum; at poteſt implere dolium, & effun-

ואינו חושש גורפין מלפני הפטם ומסלקין לצדדין מפני הרעי דברי רבי דוסא וחכמים אומרים כאן וכאן מסלקין לצדדין : הקש שישן עליו מערב שבת מנענעו בשבת לא ישן עליו מערב שבת לא ינענענו בידו בשבת מכבש בעלי בתים שהתירו להיות נוטל הימנו את הכלים נוטל את המקל ואת הלוחיים ומחזירן לשידה מפני שהן כלים כל שיש בו דברים הניטלין ודברים שאין ניטלין נוטלו ונוטלן המנו ומחזירו למקומו.

ב בית הלל אומר מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין בית שמאי אומרים מסלק את הטבלא כולה ומנערה זכרים בן אבקילוס לא היה נוהג לא כדברי בית שמאי ולא כדברי בית הלל אלא נוטל ומשליך לאחר המטה אמר רבי יוסי ענותנותו של רבי זכריה בן אבקילס שרפה את ההיכל . מקנחיז בזנב הסוס ובזנב הפרה ובזנב שועל ובמפה של קוצין ובשיעה של שועין ובלבד שלא יקנח בידו ובמפה כדרך שעושה בחול פירות שנתפזרו מלקט אחד אחד ואוכל נתערבו לו פירות בפירות בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן בורר ומשליך לפני בהמתו ברק אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן או שילקוט מתוכן עפר וצרורות הרי חיוב פגה שטמנה בתבן וכן חררה שטמנה בנחלים אם מגולה מקצתה נוטל ואם לאו אינו נוטל אלעזר בן תדאי אומר תוחבן בשפוד או בסכין ונוטלן בשבת.

ג אין מטבילין את המים ביום טוב ואין משיקין את המים בכלי אבן לטהרן בשבת דברי רבי וחכמים אומרים מטבילין את המים ביום טוב ואין משיקין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא להטבילן כלים שנטמאו באב הטומאה אין מטבילין אותן ביום טוב ואין צריך לומר בשבת אבל ממלא הוא כוס דלי או קיתון לשתות ומחשב עליהן ומטבלין טובל כדרכו מטומאה חמורה ואין צריך לומר מטומאה קלה . קורע אדם את העור

fundere, atque iterare, & non erit ſollicitus : Poſſunt everrere ante altilem bovem, & ejicere ad latera propter ſtercus. Verba R. Doſa : Et ſapientes dicunt: Hinc inde poſſunt ejicere ad latera. Paleam ſuper qua dormierit a veſpera Sabbathi, poteſt movere in Sabbatho, ſi non dormierit a veſpera Sabbathi, non poterit movere manu ſua a veſpera Sabbathi. Prælum patrumfamilias, quum ſolverint, ut inde ſumant veſtes, poterit tollere baculum, & tabulas, & reponere in capſa, quia ſunt vaſa; Id in quo fuerint res, quæ transferri poſſunt, & res quæ non poſſint transferri, poterunt transferre, ex eo, & reponere in loco ſuo.

II. Schola Hillel dicit : Poſſunt extolli a menſa oſſa, & cortices : ſchola Schammai dicit : Removebit totam tabulam, & evacuabit Zacharias ben Abkilos operabatur non juxta verba ſcholæ Schammai, neque juxta verba ſcholæ Hillel : At tollet, & projiciet poſt lectum. Dicit R. Joſe; humilitas R. Zacharia ben Abkilos combuſſit templum. Poſſunt abſtergere cauda equi, & in cauda vaccæ, & in cauda vulpis, & faſciculis ſpinarum, & pilis carminationis dummodo ne detergat manu ſua, & mappa, ſicut fieri ſolet in die profano: Si fructus diſperſi eſſent, poteſt colligere ſigillatim, & comedere; ſi fructus cum fructibus commixti eſſent, poterit ſeligere, & comedere, ſeligere, & deponere ſuper menſa, ſeligere, & projicere coram jumento; ſi inquiſiſſet hos ſeorſim, & illos ſeorſim, aut ſi collegiſſet in iis pulverem, & lapillos, tenetur; ſi ficum præcocem recondiſſet ſub palea, pariterque ſi recondiſſet placentam ſub prunis, ſi pars detecta ſit, poterit accipere, ſi minus, non accipiet. Elieſer ben Thadæi dicit: Poterit infigere in veru, aut in cultro, & transferre in Sabbatho.

III. Non poſſunt fundere aquas in die feſto, neque conjungunt aquas in die feſto in vaſis lapideis, ut purificentur in Sabbatho. Verba Rabi : At ſapientes dicunt : Poſſunt fundere aquas in die feſto, at non poſſunt conjungere aquas in vaſis lapideis, ut purificentur, non autem ut abluantur. Vaſa, quæ polluta eſſent patre immunditiei, non immerguntur in die feſto; neque neceſſe eſt, ut dicatur in Sabbatho. At poterit implere calicem, ſitulam, aut urceum, ut bibat, & poterit cogitare ut abluat juxta conſuetudinem immunditiei gravis, neque neceſſe eſt ut dicatur, pro immunditie levi. Poterit lacerare

rare

העור שעל פי חחבית של יין ושל מוריס ובלבד שלא יתכוון לעשות זינוק אין פותחין לפסין סתומות רבן שמעון בן גמליאל מתיר . אין סכין את הכלים בשביל ליפותן אם לנאותן להשתמש בהן מותר לא יתן אדם שמן על גבי טבלא של שייש להתענל עליה לפי שאין סכין ואין נופחין ואין מריחין את הקרקע ביום טוב ואין צריך לומר בשבת. הרוחץ במערה ובמי טבריא מסתפג אפילו בעשר אלנטיאות ולא יביאם בידו וכן עשרה בני אדם כמדת הזאת ואם צריך להם ממתין להן עד שיגנב בו ונוטלן ובא לו.

ד לא יתן אדם שמן על גבי ראשו וילך למרחץ אבל סך כל גופו ומקנח כל גופו אבר אבר מוליך אדם שמן הרבה באנטיאות הרבה למרחץ וסך כל גופו אבר אבר ומקנח כל גופו אבר אבר ואינו חושש רבן שמעון בן גמליאל אומר טרקלין שהשיק מערב שבת מטייל ביום שבת לא השיקה מערב שבת אין מטילין בה ביום שבת . אין מגררין במגררת ביום טוב ואין צריך לומר בשבת רבן שמעון בן גמליאל מתי׳ וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר שאם היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה מגררן כדי שלא יטנפו את כליו הרוחץ בחמי טבריא לא יזלפו עליו אחרים אבל מזלף הוא על ידי עצמו רבי שמעון בן אלעזר אומר אף לא יזלף הוא על ידי עצמו מפני שמרבה הבל ומכבה את הקרקע אבל רוחץ כדרכו ועולה רבי שמעון בן אלעזר אומר בית שמאי אומר אין הורגין את המאכולת בשבת ובית הלל מתירין וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר בית שמאי אומרים אין פוסקין צדקה לעניים בשבת בבית הכנסת אפילו להשיא יתום ויתומה ואין משדכין בין איש לאשתו ואין מתפללין על החולה בשבת ובית הלל מתירין׃

ה המפלה את כליו הרי זה מולל וזורק ובלבד שלא יהרוג אבא שאול אומר נוטל וזורק ובלבד שלא ימלול לא

rare pellem impositam ori dolii vini, & muriæ; dummodo non cogitet facere effusionem. Non possunt aperire vasa clausa. Raban Simeon ben Gamaliel permittit: Non possunt ungere vasa, ut fiant elegantiora; si faciat elegantiora, ut iis utatur, permissum est: Non licet imponere oleum tabulæ marmoreæ, ut super ea devolvatur, quia non licet se ungere; Non licet sufflare, neque detergere solum in die festo, neque necesse est ut dicatur in Sabbatho: Qui se lavat in specu, aut in aquis Tiberiadis, poterit se abstergere vel decem linteis, at non poterit afferre manu sua: Et similiter decem homines juxta hanc consuetudinem; Si vero his indigeat, poterit expectare, dummodo ne exsiccet, & transferre, & abire.

IV. Nemo poterit imponere oleum capiti suo, ut eat ad balneum; At poterit ungere totum corpus suum, & detergere totum corpus suum membratim. Poterit afferre multum olei in multis linteis, ut lavet, & ungat totum corpus suum membratim; & poterit abstergere totum corpus suum membratim; & non erit solicitus. Raban Simeon ben Gamaliel dicit; In Triclinio, quod everrisset in vigilia Sabbathi poterit deambulare in Sabbatho; si non everrisset in vigilia Sabbathi, non poterit in eo deambulare in Sabbatho: Non licet abradere strigili in die festo; neque necesse est, ut dicatur, in Sabbatho. Raban Simeon ben Gamaliel permittit: Et sic dicebat Raban Simeon ben Gamaliel: Si ejus manus luto & fimo inquinatæ essent, poterit fricare ne inquinentur vestes: Qui se lavat aquis calidis Tiberiadis, non poterunt alii eas super illum distillare, at poterit distillare suis manibus. Rabi Simeon ben Elieser dicit; Ne suis quidem manibus poterit distillare, quia auget calorem, at se lavabit juxta consuetudinem, & adscendet. R. Simeon ben Elieser dicit: Schola Schammai dicit: Non licet occidere pediculum in Sabbatho: At schola Hillel permittit: Et sic dicebat R. Simeon ben Elieser: Schola Schammai dicit: Non possunt definire eleemosynam pauperibus in Sabbatho in domo congregationis, vel ad desponsandum pupillum, & pupillam, neque desponsant virum & uxorem, neque orant pro ægroto in Sabbatho; At schola Hillel permittit.

V. Qui removet pediculos, poterit fricare, & dispergere, dummodo ne occidat. Aba Saul dicit: Potest capere, & dispergere, dummodo ne fricet: Non po-

יפלה אדם את כליו ברשות הרבים
מפני הכבוד רבי יהודה אומר אף בחול.
אין עושין אפקטויזין ברשות הרבים מפני
הכבוד לא ישטוח אדם כליו ברשות
הרבים לנגבן אפילו מן הזיעה אין ורצין
בשבת כדי להתעמל אבל מטייל כדרכו
אפילו כל היום כולו ואינו חושש. בהמה
שאכלה פירות הרבה מטיילין אותה
בחצר בשביל שלא תמות אין מבקרין
את המומין ביום טוב ואין צריך לומר
בשבת אם לבו ביום מבקרין את המומין
בשבת ואין צריך לומר ביום טוב.

פרק שמנה עשר

א כתב המהלך תחת הצורות ותחת
היו קנאות אין מסתכלין בו ולא עוד
אלא אף בחול אין מסתכלין ביוקנאות
משום שנאמר אל תפנו אל האלילים
וגו' רבי יוסי הגלילי אומר אם ראיתה
צדיק שיצא לדרך ובתה מבקש לצאת
לאותה הדרך הקדים על ידיו שלשה
ימים כדי שתצא עמו בדרך מפני שמלאכי
שלום מלוין אותו שנאמר כי מלאכיו יצוה
לך וגו' ואם ראיתה רשע שיצא לדרך
ואתה מבקש לצאת לאותה הדרך הקדים
עליו שלשה ימים או אחר עליו שלשה
ימים כדי שלא תצא עמו לדרך מפני
שמלאכי שטן מלוין אותו שנאמר הפקד
עליו רשע וגו' רבי שמעון בן אלעזר אומר
השושבינין וכל בני חופה מפייסין על
מנותיהן שאם הותירו מחזירין לשידה
מפיס אדם את אורחיו ואורחיו מפיסין
זה עם זה כדי שיטול חלקו תחלה
לא שיטול שלו ושל חברו מונה אדם
את אורחיו כמה בפנים וכמה בחוץ
וכמה מצות צריך שיתקן להן מן הכתב
שעל גבי הכותל אבל לא מן הטבלא
ולא מן הפנקס כדרך שהוא עושה בחול.
ב מחשב אדם יציאותו כמה הוציא
בתוך ביתו וכמה הוציא לפועלין וכמה
הוציא לאורחיו מן הכותל שהוא לשעבר
אבל לא מן הכותל שהוא לעתיד לבוא
מוציא אדם ממה שיש לו בתוך ביתו
ונותן לפני האורחין כגון אגוזים תמרים

potest homo amovere pediculos in loco publico, decoris gratia: R. Jehuda dicit: Vel in die profano: Non possunt facere vomitoria in loco publico decoris gratia: Non potest exendere vestes suas in loco publico, ut abstergat vel a sudore: Non licet ita currere in Sabbatho, ut defatigetur; at poterit deambulare juxta consuetudinem suam, & non erit solicitus; Si jumentum comederit fructus multos, faciunt illud deambulare in atrio, ne moriatur; non sunt inquirendæ maculæ in die festo; neque necesse est, ut dicatur in Sabbatho, si causa ipsius diei, possunt considerari in Sabbatho; neque necesse est, ut dicatur, in die festo.

CAPUT XVIII.

I. Scriptura, quæ deprehendatur sub figuris, & imaginibus, non est consideranda, & præterea vel in die profano non possunt speculari in imaginibus; Ex eo quod dictum est *Levit.* XIX. 4. *Non respicietis ad Idola &c.* R. Jose Galilæus dicit: si videas, quod justus egrediatur per viam, & tu quæras egredi per eam viam, præcede, aut morare tridui itinere, ut cum eo egrediare per viam; quia eum Angeli pacis comitantur: Dictum est enim *Psalm.* XCI. 11. *Quia Angelis suis mandavit de te &c.* Si vero videas impium, quod egrediatur per viam, & tu quæras egredi per eam viam, præcede, aut morare tridui itinere, ne cum eo per viam egrediaris, quia Angeli Satan eum comitantur; Dictum est enim *Psal.* CIX. 6. *Præfice super eum impium &c.* Rabi Simeon ben Eliefer dicit: Paranymphi, & convivæ nuptiarum possunt sortiri de suis portionibus, si enim reliquæ fuerint, possunt recondi in capsa: Potest homo sortiri cum hospitibus suis, & hospites inter se sortiri possunt, ut accipiat partem suam in principio, non autem ut accipiat partem suam, & socii sui: Potest homo numerare hospites suos, quot intra sint, & quot foris, & quot partes sint illis præparandæ ex scriptura, quæ sit in pariete, non autem ex tabula, neque ex libro, sicut facere consuevit in die profano.

II. Potest homo supputare sumtus suos, quantum insumat pro hospitibus suis ex pariete pro tempore præterito, non autem ex pariete pro tempore futuro. Potest homo exprimere ex eo quod habet domi, & ponere coram hospitibus, e. g. nuces, & dactylos, & tosta.

Rabi

וקליות רבי אלעזר אומר או חסר או יתר
המכתבין שנכרכים אין קורין בהן אם
היה דבר שהוא צורך מדינה מותר כל
חשבונות שהוא צריך להן בין שעברו
ובין לעתיד לבוא אין מחשבין אותן בשבת
חשבונות שאינן אלא סה בכך מחשבין
אותן בשבת לא יטייל אדם על שפת
כל המדינה כדי שתחשך ויכנס וירחוץ
ולא על התחום כדי שיתחשך ויביא
פירות אבל מחשיך הוא לשמור ומביא
פירות בידו ואינו חושש.

ג לא יאמר אדם לחברו הנראה
שתעמד עמי לערב רבי יהושע בן קרחה
אומר או אדם לחברו הנראה שתעמד
עמי לערב אין מחשיכין על התחום
להביא את הבהמה אם היתה חוץ
לתחום קורא לה והיא באה מחשיכין
על התחום להביא את הבהמה אם
היתה חוץ לתחום קורא לה והיא
באה מחשיכין על התחום לפקח על
עסקי כלה זה הכלל אמר אבא שאול
כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך
עליו ועל עסקי המת להביא לו ארון
ותכריכין ואומר לו אם לא מצאת במקום
פלוני הבא ממקום פלוני אם לא מצאת
במנה הבא במאתים רבי יוסי ברבי
יהודה אומר ובלבד שלא יאמר לו סכום
ממכר.

ד נוי שהביא חלילין בשביל ישראל
בשבת לא יספר בהן אותו ישראל
אבל ישראל אחר מותם עשו לו ארון
וחפרו לו קבר לא יקבר בהן אותו ישראל
ישראל אחר פירות שיצאו חוץ לתחום
וחזרו בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו רבי
נחמיה אומר חזרו למקומן יאכלו למקום
אחר לא יאכלו החזירן חרש ושוטה וקטן
בין למקומן בין למקום אחר הרי אלו
יאכלו כלים ששבתו בעיר וכן כלים של
אחרים ששבתו בתוך העיר הרי אלו
כאנשי העיר וית להם אלפים אמה
לכל רוח מה שהביא הנוי מחוץ לתחום
לא יזיזם ממקומן. נותנין כלי מיקר וכלי
מתכות על גבי כריסיו של מת ופוקקין

Rabi Eliefer dicit; Sive fuerit plus five minus, quam fit neceffe: Scripturas, quæ fint in civ tate, non poffunt legere, at fi in iis fuerit res, quæ fit neceffaria provinciæ, permiffum eft. Supputationes, quæ fibi fuerint neceffarie, five pro tempore præterito, five pro futuro, non poterit fupputare in Sabbatho: Supputationes, quæ non fint his fimiles, poterunt fupputare in Sabbatho: Nemo deambulabit prope fi iem univerfæ provinciæ, ut poft obortas tenebras, ingrediatur ad fe lavandum; neque prope terminum, ut poft obortas tenebras introducat fructus; fed ut cuftodiat, & introducat fructus manu fua, non erit folicitus.

III. Nemo poteft dicere focio fuo; Si tibi videatur, confifte mecum ufque ad vefperam: R. Jehofua ben Korcha dicit: Poteft homo dicere focio fuo; Si tibi videatur, confifte meum ufque ad vefperam. Non poffunt expectare tenebras ad terminum, ut adducat jumentum; fi fuerit *extra terminum*, *poterit* vocare, & veniet: Poffunt expectare tenebras prope terminum, ad procurandas res, quæ fpectant fponfam: Hæc eft regula generalis. Dicit Aba Saul: Quæ mihi licet dicere, poffum pro his expectare tenebras, & pro officiis mortui ad adducendam illi arcam, & involucra; & poteft ei dicere: Si non invenies in loco N. N. adduces ex loco N. N. fi non invenies pro mina, adduces pro ducentis. R. Jofe bar R. Jehuda dicit; Dummodo ne illi dicat fummam emtionis.

IV. Si gentilis adducat tibias pro Ifraelita in Sabbatho, non debet cum his plangere, feu lamentari pro illo Ifraelita, fed licet pro alio Ifraelita. Si faciant ei urnam, eique effodiant fepulcrum, non poterit ibi fepelire illum Ifraelitatem, fed alium licet, fi educat fructus extra terminum, & reducat per errorem, poterit comedere, fi de induftria, non poterit comedere. R. Nehemia dicit; Si reducat in locum fuum, poterit comedere, fi in locum alium, non poterit comedere. Si reducat furdus, ftultus, & puer five in locum fuum, five in locum alium, tum poterunt comedi; Vafa, quæ Sabbathum egerunt in urbe, pariterque vafa aliorum, quæ Sabbathum egerunt intra urbem, confiderantur ficut viri civitatis, eique attribuitur fpatium bis mille cubitorum quaquaverfum; Si adduxerit gentilis extra terminum, non poterit ea movere de locis fuis. Licet imponere vafa lapidea, & vafa ænea ventri

לו את נקביו ועליו אמר שלמה עד אשר לא ירתק וגו׳ רבי שמעון בן אלעזר אומר הרוצה לאמץ את עיני המת בשבת נופח יין בחוטמיו ונותן שמן בשני ריסי עיניו והן מתאמצות מאליהן וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר אפילו קטן בן יומו חי מחללין עליו את השבת שכל זמן שאדם חי עוסק במצות לפיכך מחללין עליו את השבת וכן היה רבי שמעון אלעזר אומר אפילו קטן בן יומו חי אין משמרין אותו לא מן החולדה ולא מן העכברים שהכלב רואה אותו ובורח ואפילו עוג מלך הבשן מת משמרים אותו מן חולדה ומן עכברים שכל זמן שאדם חי מוראו מוטל על הבריות שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה וגו׳. מת בטל מוראו מן הבריה.

ה מי שהחשיך בדרך נותן כסו לנכרי ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הניטלים בשבת ושאינה נוטלין מתיר את החבלים והשקים נופלים רבי שמעון אומר היה עליו שליף מלא נכנס תחתיו ומפרקו במה דברים אמורים בנוי המכירו אבל בנוי שאין מכירו מהלך אחריו עד שמגיע לביתו. איזו המראה כל שמרביצו ופוקס את צוארו ונותן מים וכרשינין כאחד איזו היא הלעטה כל שמאכילהו מעומד ונותן מים בפני עצמן וכרשינין בפני עצמן מהלקין אווזין ותרנגולין ויונים דורסיאות ונותנין לפניהן מים ואין צריך לומר שמלקיטין ליוני שובך וליוני עלייה ולצפרין שקננו בטפחין ובבימה ואין נותנים לפניהם מים ואין צריך לומר שאין מהלקטין.

ו נדרי שבת מפירין אותם בשבת מפני מה אמרו נדרי שבת מפירין אותם בשבת שאם חשיכה ולא הפר אינו להפר. המשמר זרעים מפני עופות ומקשאות מפני חיה משמר כדרכו

mortui, eique possunt obstrui foramina; & de hoc dixit Salomon *Eccles.* XII. 6. *Antequam rumpatur funiculus*. Rabi Simeon ben Eliefer dicit: Si velit claudere oculos mortui in Sabbatho, insufflabit vinum in ejus nares, & imponet duabus palpebris oculorum, & ipsi sponte per se claudentur. Et sic dicebat R. Simeon ben Eliefer; Vel pro puero vivo filio unius diei profanant Sabbathum, at vel pro David rege Israel mortuo non profanabunt Sabbathum; Etenim quandiu homo vivit, occupatur in præceptis, ideoque pro eo profanant Sabbathum; Quando moritur, absolvitur a præceptis; ideoque pro eo non profanant Sabbathum. Et sic dicebat R. Simeon ben Eliefer: Vel puerum vivum filium unius diei non custodiunt a mustelis, & a muribus, quia canis eum videt, & fugit. At vel Gog regem Basan mortuum custodiunt a mustelis, & a muribus; etenim quandiu homo vivit, ejus timor injicitur super creaturas; Dictum est enim: *Et timor vester, & formido vestra erit &c.* Si moriatur, cessat ejus timor in creaturis.

V. Sicui fuerint obortæ tenebræ in via, dabit marsupium alieno, si vero cum eo non fuerit alienus, imponet asino; Quando pervenit in atrium exterius, sumet vasa, quæ transferri possunt in Sabbatho, & quæ non possunt transferri, dissolvet funes, & cadent sacci. R. Simeon dicit: Si fuerit super eo onus plenum, poterit ingredi sub illud, & exonerare: De quo hæc dicta sunt? De gentili noto, at in gentili ignoto incedet, donec perveniat in domum suam. Quænam est saginatio? Quando recumbere facit & concinnat ejus collum, & indit in ejus gulam aquas & viciam simul. Quænam est cibatio? Quando stantem cibat, & porrigit aquas seorsim, & viciam seorsim. Ingerunt bolos anseribus, & gallinis, & columbis Herodis, & dant aquas coram eis; & non est necesse ut dicatur, quod ingerant bolos: Non ingerunt bolos columbis columbarii, neque columbis cœnaculi, neque avibus, quæ nidificarunt in tignis, & in excelso; neque dant coram illis aquas, neque necesse est ut dicatur, quod non ingerant bobos.

VI. Vota Sabbathi dissolvuntur in Sabbatho: Cur dixerunt: Vota Sabbathi dissolvuntur in Sabbatho? Quia si oboriantur tenebræ & non dissolverit, non poterit amplius dissolvere: Qui custodit semina propter volucres, & cucumeres propter feram, poterit custodire juxta consuetudinem suam in Sabbatho, dum-

כשבת ובלבד שלא יספק ולא ירקד ולא יטפיח כדרך שעושה בחול. השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה ולשמור לו את התינוק לא יתן לו שכרו של שבת לפיכך אין אחריותו עליו בשבת אם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע נותן לו שכרו של שבת לפיכך אחריותו עליו בשבת לא יאמר לו תן לי שכרי של שבת אומר תן לי שכרי של עשרת ימים לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין ברשות היחיד ואין צריך לומר ברשות הרבים.

dummodo non plaudat manibus, neque saltet sicut facere consuevit in die profano. Qui conducit operarium ad custodiendum vaccam, & ad custodiendum puerum, non dabit ei mercedem Sabbathi; Ideoque non est ei cautio de futuro damno in Sabbatho; Si fuerit mercenarius hebdomadæ, si mercenarius mensis, si mercenarius anni, & mercenarius hebdomadæ poterit ei dare suam mercedem Sabbatho, idcirco erit ei cautio de futuro damno pro Sabbatho; At ei non dicet: Da mihi mercedem meam Sabbathi; At dicet: Da mihi meam mercedem decem dierum. Non adscendunt in arborem, neque equitant in jumento, neque natant super faciem aquarum, neque plaudunt manibus & pedibus, neque saltant in loco privato; neque necesse est, ut dicatur in loco publico.

TO-

TOSAPHTA

Seu additamenta ad Codicem de Commistionibus Sabbathicis

NUNC PRIMUM A BLASIO UGOLINO

Ex Hebraico Latine reddita.

פרק ראשון

א מבוי שגבוה מעשרים אמה יתר מפתחו של היכל הרי זה צריך למעט כיצד ממעטו נותן עליו קורה מעשרים ולמטה הרחב מעשר אמות יתר על פתחו של היכל הרי זה צריך למעט כיצד ממעטו עושה לו פס וממעטו עד עשר אמות מבוי שיש לו צורת פתח אף על פי שרחב מעשר אמות הרי זה אין צריך למעט רבי אליעזר אומר הכשר מבוי בלחיים מעשה ברבי אליעזר שהלך אצל יוסף בן פרידה לאוכלין וראה לו מבוי שאין לו לחי אחד אמר לו עשה לו שנים אמר לו אתה חוזר לסותמו אמר לו יסתם מה ראיה לשבת בכך רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מבוי שפחות מעשר אמות הרי זה אין צריך כלום הרחב מעשר אמות מעמיד פס באמצע

CAPUT PRIMUM.

I. Introitus, qui altior sit viginti cubitis, sc. altior porta templi, diminuendus est; Quomodo diminuet? Imponet ei trabem a viginti cubitis ad inferiorem partem: Si fuerit latior decem cubitis, plusquam erat porta templi, diminuendus est. Quomodo diminuet? Faciet ei asserem, & diminuet usque ad decem cubitos. Introitus, si ei fuerit figura portæ, vel si fuerit latior decem cubitis, non est diminuendus. Rabi Elieser dicit; Legitimus sit introitus duobus postibus: Narratur de R. Elieser, qui se contulit ad Joseph ben Perida ciborum causa, & vidit introitum, cui non erat nisi unus postis: Dixit ei: Fac ei duos: Respondit: Tu iterum obstruis. Dixit ei: Obstruatur; quid interest pro Sabbatho? Sic dixit Raban Simeon ben Gamaliel: Introitus, qui sit minor decem cubitis, nihil requirit; si fuerit latior decem cubitis, statuendus ei erit postis in medio, & alteri ex iis impo-nen-

ונותן קורה על אחד מהן ודיו. היו שתי קורות קטנות יוצאות מן הכותל מובדלות זו מזו ומקבלות אריח לרחבו טפח רבן שמעון בן גמליאל אומר יושב לארכו שלשה טפחים היתה אחת למעלה ואחת למטה רבי יוסי ברבי יהודה אומר רואים את התחתונה כאלו עולה למעלה והעליונה כאלו היא יורדת למטה ובלבד שלא תהא התחתונה למטה מעשרה טפחים והעליונה למעלה מעשרים אמה היתה זו יוצאה מכותל זה וזו יוצאה מכותל זה או שהיתה יוצאה מכותל זה ואין מגעת בכותל אחר או שהיתה רחבה מראשה אחד וקצרה מראשה אחד אם יש שם שלשה טפחים הרי זה צריך למעט רבן שמעון בן גמליאל אומר ארבעה היתה יוצאה מכותל זה ומגעת בכותל אחר אם גבוהה המינו שלשה טפחים הרי זה צריך למעט עשויה מדרון ומקבלת אריח בנוי היושב כדרכו עליה אין צריך להגביה צד שני אם לאו צריך להגביה צד שני.

ב מבוי המקורה מרוח אחת והדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום מרוח אחרת אין צריך כלום. עשוי לחיים למבוי גבוהים מן הארץ שלשה טפחים או משוכין מן הכותל שלשה טפחים הרי זה צריך למעט אבני בניין היו יוצאות מן הכותל ובין זו לזו ארבעה טפחים אין צריך לחי וקורה אותו מקום כותל שצרו אחד כנוס מחברו ושוה מכפנים ונראה פס מכפנים נידון כלחיים היתה קרן זוית זו יוצאה מכותל זה וקרן זוית זו יוצאה מכותל זה נידונית כלחיים. העמיד לחי וקורה באמצע מבוי אין לו אלא עד מקום לחי וקורה.

ג עושין פסין לבירות ארבעה יומדין נראים כשמנה היתה אבן אחת מרובעת רואים אותם שאם תחלק ויש בה ששה טפחים מצד זה וששה טפחים מצד זה כיומדין נידונית כפסין רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר היתה ענולה רואין אותה שאם תחקק ויש בה ששה טפחים

nenda eſt trabs, & ſatis erit. Si eſſent duæ trabes parvæ, prominentes ex muro, & recipientes *Ariach* ſc. dimidium lateris tripalmaris ad latitudinem palmarem, Raban Simeon ben Gamaliel dicit; ſtatuatur ad latitudinem trium palmorum; Si altera ſita eſſet ad ſuperiorem, & altera ad inferiorem partem, R. Joſe bar R. Jehuda dicit; Conſideratur inferior quaſi adſcendat ad ſuperiorem, & ſuperior quaſi deſcendat ad inferiorem; dummodo inferior non ſit infra decem palmos, & ſuperior ſupra decem palmos. Si altera promineret ex altero, & altera ex altero muro, aut promineret ab hoc muro, neque attingeret alterum murum, aut eſſet lata ab altera ſummitate, ſi ibi fuerit ſpatium trium palmorum, oportet diminui. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Quatuor: Si promineret ab altero pariete, & attingeret alterum parietem, ſi præ illo eſſet altior tribus palmis, oportet diminui: Si factus eſſet in loco declivi, & poſſet recipere Ariach ædificarum, & poſitum ſuper illo juxta inſtitutum, non erit extollendum latus ſecundum, ſi minus, extollendum erit latus ſecundum.

II. Introitus, qui fuerit contignatus ab altero, & ab altero latere extulerit ſuper illum vitem aut cucurbitam, aut hederam, nihil requirit; Si ſtatuerit duos poſtes in introitu, a terra prominentes tres palmos, aut deductos a muro tres palmos, diminuendus eſt: Si lapides ædificii prominerent a pariete, & inter alterum & alterum eſſet ſpatium quatuor palmorum non requiritur poſtis, & trabs in eo loco. Si in pariete latus alterum ſit altero interius, & intus ſit æquale, & conſpiciatur aſſer exterior foris æqualis, & conſpiciatur aſſer interior, conſideratur ſicut duo poſtes. Si extremitas hujus anguli promineat ex altero, & extremitas illius anguli promineat ex altero pariete judicatur ſicut duo poſtes. Si ſtatuiſſet poſtem & trabem in medio introitus, non erit ei uſus niſi uſque ad locum poſtis, & trabis.

III. Faciunt aſſeres ad fontes, quater binas columnas, quæ appareant ſicut octo; ſi eſſet lapis quadratus, conſideratur, ſi eſſet diviſus, eſſent illi ſex palmi ab altero, totidemque ab altero latere; Dijumedin conſiderantur ſicut aſſeres: R. Iſmael bar R. Jochanan ben Beroka dicit: Si eſſet rotundus conſideratur, ſi exſculperetur, eſſent in illo ſex palmi ab altero totidemque ab altero latere, juxta *Dijumedin* conſiderantur

ſicut

מצר זה וששה טפחים מצר זה בדיומדין נידונין כפסין כמה יהא ביניהם כמלא שתי רבקות שהם שלש בקוי שהם כעשר אמות דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כשלש עשרה וכארבע עשרה אמה וכמה יהו קרובים לבאר כמלא ראשה ורובה של פרה כמה יהו רחוקים מן הבור אפילו בית כור ואפילו בית כורים מותר ובלבד שירבה בפסין רבי יהודה אומר בית סאתים מותר יתר על בית סאתים אסור אמרו לו לרבי יהודה אי אתה מודה בדיר בסהר במוקצה ובחצר שאם רצה לרבות ירבה אמר להם זו מחיצה ואלו פסין אף זו רצה לעשות מחיצה נבוהה עשרה טפחים עושים ואם רצה לרבות ירבה רבי שמעון בן אלעזר אומר באר שהוא בית סאתים על בית סאתים אין מותר להרחיב עליה אלא כמלא ראשה ורובה של פרה בלבד. היתה נבוהה משלש רוחותיה ונמוכה מרוח אחת רואין את הנמוך כאלו הוא פתח בלבד שלא יהא נמוך יתר על חנבוהה היתה נמוכה משלש רוחותיה ונביהה מרוח אחת אין צריך לעשות מחיצה אלא לנבוה בלבד היה שם אילן או נדר או מחיצת הקנים נידונית כפסין היתה חצר פתוחה לביניהם מותר לטלטל מחצר לפסין ומפסין לחצר היו שתים שתיהם אסורות ומותר לטלטל בין הפסין רבי יהודה בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבור הרבים בלבד רבי עקיבא אומר לכל עושין פסין חוץ מבור היחיד בלבד.

ſicut aſſeres? Quantum erit inter eos ſpatium? Quaſi locus duorum ſaginariorum trium boum; qui patet quaſi decem cubitos. Verba R. Meir. R. Jehuda dicit: Quaſi tredecim, & quatuordecim cubitos: At quantum proximi erunt fonti? Quantum poſſit ingredi caput, & major pars vaccæ. Quantum diſtabunt a fonte? Vel ſpatium Cor; vel ſpatium duorum Cororum licet; dummodo multiplicet aſſeres: R. Jehuda dicit: ſpatium duarum ſearum permiſſum eſt, ſi amplius duabus ſeis, eſt interdictum. Dixerunt Rabi Jehudæ: Nonne tu fateris de caula, de carcere, & de loco deſtinato, & de atrio ſi velit ampliare, quod poſſit ampliare? Reſpondit eis: Hoc eſt ſepimentum, & illi ſunt aſſeres; Similiter hoc loco ſi velit facere ſepimentum altum decem palmis, fieri poterit, & ſi velit ampliare, ampliabit. R. Simeon ben Elieſer dicit; Puteus ſi pateat quaquaverſum duas ſeas, non licet dilatare n ſi juxta plenitudinem, & majorem partem vaccæ duntaxat: Si fuerit altus a tribus lateribus, & ab uno latere humilis, humilis conſideratur ſicut porta, dummodo humilis non ſit alto amplior. Si eſſet humilis ab tribus lateribus, & ab uno latere altus, non erit faciendum ſepimentum niſi alto duntaxat; Si ibi fuerit arbor, aut ſepes, aut ſepimentum cannarum, conſideratur ſicut aſſeres; Si inter ea fuerit atrium apertum; licet transferre ab atrio in aſſeres, & ab aſſeribus in atrium; Si duo eſſent, ambo prohibentur, & licet transferre inter aſſeres. R. Jehuda ben Baba dicit: Non faciunt aſſeres niſi ciſternæ publicæ duntaxat. Rabi Akiba dicit: Omnibus faciunt aſſeres, excepta ciſterna privata duntaxat.

Tab. 1.
Tab. 2.
Tab. 3.
Tab. 4.
Tab. 5.
Tab. 6.
Tab. 7.
Tab. 8.
Tab. 9.
Tab. 11.
Tab. 13.
Tab. 15.
Tab. 16.

TABULÆ

De tractatu de Commistionibus Termini Sabbathici recollectæ; quarum varii casus difficiliores pro locorum & ædificiorum situ in figuris Geometrice demonstrantur.

TAbula Prima, hæc duplicem fontis asseribus circumdati figuram repræsentat, ea quæ ad sinistram conspicitur, juxta sententiam R. Jehudæ depicta est, cujus hæc in Misna prima capitis secundi verba sunt עושין פסין לביראות ארבעה דיומדין נראין כשמונה *Conficiunt asseres ad fontes quatuor Dijumedin*, (quatuor geminas columnas) *quæ apparent ac si essent octo &c.* In medio itaque vides fontem e quo nonnemo bestiæ aquas potandas proponit, quæ intrare & exire potest per spatium illud vacuum quod est inter illos Dijumedin, decem ulnas longum; & ipse fons munitus est circumferentia quadrangulari gemina, decem palmos alta, cujus quilibet angulus duplex vocatur דיומדין, (quæ vox partim Græca, partim Hebraica est, ex δίο & עמודין *columnæ*) hi Dijumedin ad quodvis latus sex ulnarum spatium continent. Et hoc modo licitum est in Sabbatho aquam præbere bestiis inter puteum & Dijumedin, nam ope istorum Dijumedin locus antea publicus jam factus est privatus; constat enim multis e regulis Sabbathicis, quod in Sabbatho non licet quicquam educere e loco privato in publicum, nec contra. Quinam vero sit privatus & publicus, docet Bartenora ad Misnam primam capitis undecimi tractatus de Commistionibus termini Sabbathici. Qui vero ad dextram conspicitur puteus, depictus est juxta mentem R. Meyri, & Bartenoræ in ipsum commentantis; verba R. Meyri hæc sunt in Misna, רבי מאיר אומר שמנה נראין כשנים עשר ארבעה דיומדין וארבעה פשוטין גובהן עשרה טפחים ורוחבן ששה ועוביים כל שהוא *Rabi Meyr dicit, sint octo columnæ quæ apparent esse duodecim, quatuor scilicet Dijumedin (duplices columnæ) & quatuor simplices. Altitudo earum sit decem palmorum, latitudo sex, crassities vero qualiscunque.* Ad hæc ita Bartenora, si quis circa puteum fixerit columnam aliquam in forma duarum in angulo meridionali occidentali, fiet, ut latus illius unum versus ortum, alterum versus septentrionem vergat. Et si deinde alteram fixerit in angulo septentrionali occidentali, latus illius unum versus ortum, alterum versus meridiem verget. Quando tandem quatuor in quatuor angulis erexerit, versus singulos ventos duarum ulnarum latus erit, ita ut ulna sit e regione ulnæ, & spatium in medio. Et præterea *quatuor simplices* in medio ad omne latus, quarum unaquæque lata est ulnam. Cæterum controversia inter R. Jehudam & Meyrum tantum est de spatio decem ulnarum usque ad tredecim cum triente inter Dijumedin; R. Meyr dicit, quod requiruntur columnæ intermediæ simplices, R. Jehuda dicit, quod non; decisio est juxta R. Jehudam. Sed quando inter columnas decem ulnæ intersint, vel minus, non dissentiunt, quod requiruntur quatuor simplices; nec, si quatuordecim intersuerint ulnæ, aut plus, quod requiruntur simplices. Spatium vero quod est inter fontem & columnarum circumferentiam, tantum esse potest, quantum id quis desideret.

TAB. Secunda duplicem quoque refert figuram, ea quæ ad dextram conspicitur, juxta mentem R. Josis facta est, cujus hæc sunt verba in Misna quinta capitis secundi in tractatu Erubin, רבי יוסי אומר אפילו ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה *Rabi Jose dicit, etiamsi longitudo ejus latitudinis gemina fuerit; tamen transferunt in eo*, (scil. horto.) Longitudo igitur hujus horti sepimento decem palmorum circumdati centum continet ulnas, latitudo autem quinquaginta; diametri longitudo centum & duodecim propemodum ulnas continet, atque adeo hoc Diametri spatium latitudine plus duplo majus est. In hujusmodi spatio est quod juxta sententiam R. Josis res quasdam ex uno loco in alium transferre liceat die Sabbathi. Sed juxta R. Elieserem non licet in horto licet sepimento cincto quicquam transferri die Sabbathi, si longitudo plus duplo major fuerit latitudine; idcirco ad sinistram juxta R. Elieserem depinximus figuram nonaginta & tres ulnas cum triente nonæ partis (male Smidius, tribus novenis) continentem in longitudine, & quinquaginta & tres

ulnas cum tribus quadrantibus in latitudine; diametri longitudo in latitudine duplex eſt, nimirum centum & decem ulnarum cum dimidio ulnæ. Huc pertinent ea quæ Maimonides adfert e Toſaphta, exponitur R. Elieſerem exiſtimare, quod, ſi longitudo illius latitudinem ultra duplum exceſſerit, non licet in eo quicquam transferre, nimirum, ſi exempli gratia, juxta R. Joſen, locus comprehenderit ſpatium duorum Satorum, cujus menſura eſt quinque millia ulnarum, etſi longitudo illius bis tanta fuerit, quanta latitudo illius, ita ut longitudo ejus ſit centum ulnarum, latitudo quinquaginta, inſtar ſpatii Tabernaculi, licet in eo transferre res in Sabbatho, quamvis in longitudine diametri circiter centum & duodecim contineantur ulnæ, quod duplici latitudine plus eſt. Verum R. Elieſer putat, quod longitudo non debeat excedere latitudinem, niſi quatenus diameter conficere poſſit duplicem ſpatii latitudinem, & ſuperficiei longitudo nonaginta & tres ulnas cum triente nonæ partis, latitudo vero quinquaginta tres ulnas cum triente; at diameter centum & ſeptem ulnas cum dimidio ulnæ. Sed hi numeri omnes præter propter accipiendi ſunt, & non accurate educendi, quia omnes ſunt indeterminati. Itaque ſecundum R. Elieſeris mentem nunquam in longitudine loci duorum Satorum ultra nonaginta & tres ulnas cum triente nonæ partis erit; at ſecundum Rabi Joſis mentem longitudo erit centum cubitorum, ſicuti ex ipſa tabula videre licet. Summa omnium R. Elieſeris verborum eo redit, quod, ſi longitudo diametri latitudine magis quam bis exceſſerit, licet unicam ulnam, non licet tali in loco die Sabbathi quicquam transferre.

TAB. Tertia, hæc quoque ad eandem ad quam ſuperior pertinet Miſnam, & in ordine Miſnæ quidem has præcedit, eſt enim depicta juxta opinionem R. Jehudæ fil. Babæ, cujus hæc ſunt Miſnæ verba הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שומירה או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר רבי יהודה אומר אפילו אין בה אלא בור ושיח ומערה מטלטלין בתוכה *Hortus aut Karpeph* (*locus macerie circumdatus*) *ſi ſeptuaginta ulnas & Schiraim* (*id eſt duplicem ulnæ trientem*) *in quadrum habuerit, macerieque cinctus decem palmos alta, transferunt in eo,* (*die Sabbathi*) *dummodo in eo domus habitationis fuerit, aut locus prope urbem ſitus fuerit; Rabi Jehuda dicit, etſi in eo tantum puteus fuerit, ciſterna, aut ſpelunca, transferunt in eo.* Cæterum R. Akiba putat, quod, etſi nihil horum omnium in eo fuerit, tamen transferant in eo, ſi modo in eo fuerint ſeptuaginta ulnæ, & Schiraim in quadratum. R. Elieſer putat, quod, ſi longitudo illius latitudine major fuerit, vel unica ulna, non transferant in eo. R. Joſe ſtatuit, quod, etſi longitudo duplo major fuerit latitudine, nihilominus in eo transferunt. Rabi Jehuda filius Babæ & R. Akiba conveniunt de ſpatio loci accurate ſeptuaginta ulnas & Schiraim continente, non plus, quod in eo tum transferre licet in Sabbatho, modo ſepimento decem palmos alto cinctum ſit; (hoc enim in omnibus eductionis caſibus tenendum eſt, quod die Sabbathi non licet quicquam portare vel transferre niſi in loco circumdato quodam ſepimento.) Præterea R. Akiba in eadem ſententia eſt cum doctore Miſnico primo, cui de ſpatio inter aſſeres & ipſum puteum quærenti, & duo ſata ſtatuenti, ſapientes dixerunt, duorum ſatorum ſpatium de horto & Karpeph tantum intelligendum eſſe; at ſi in eo ſit caula, ſtabulum, ſpatium deſtinatum, aut veſtibulum, uſque ad decem Coros ampliare licet, & ulterius. Sed quando ſpatium non fuerit circumdatum in domum habitationis, duo tantum ſata continere debet ad transferendum in eo, non plus. Controverſia itaque inter doctores in Gemara בדבר מועט *de re admodum exigua* ſtatuitur, nempe, quatenus duorum ſatorum ſpatium majus eſt ſeptuaginta ulnis & Schiraim quadratis. Nam doctor primus ſive R. Jehuda in Miſna tertia permiſit ſpatium duorum ſatorum plenorum, quod paulo plus eſt ſeptuaginta ulnis & Schiraim quadratis. Sed R. Akiba vult quod ſeptuaginta tantum ulnæ eſſe debent & Schiraim in quadrum, quod paulo minus eſt. Quantum autem duo ſata conficiunt ſpatium, elicitur e Tabernaculo ſancto, de quo ſcriptum eſt Exod. 27. 5. אורך החצר מאה באמה ורוחב חמישים בחמישים *longitudo atrii centum in ulna, & latitudo quinquaginta in quinquaginta.* Quærunt doctores quid ſibi velint *quinquaginta in quinquaginta?* & reſpondent, quinquaginta ſubtrahi debere quibus longitudo excedit latitudinem, & quinquaginta reſiduas ſeponendas eſſe pro menſura Sabbathi in rebus transferendis, ut ſint illis ſeptuaginta ulnæ & quatuor digiti in quadrum, hoc modo; conficiantur

ex

ex illis quinque lora, quorum singulorum latitudo decem ulnarum est, longitudo autem quinquaginta, & unum ponatur ad latus quadrati orientale, alterum vero ad occidentale, tum in latitudine habebis septuaginta ulnas, & quinquaginta in longitudine. Porro unum lorum ponatur ad latus meridionale, & alterum ad septentrionale, tum habebis septuaginta in quadrum; sed anguli incisi sunt, & deficiunt unicuique decem ulnæ in quadrum, propter additamentum quod accessit. Præterea sumantur quatuor frusta (decem ulnarum singula) de loro quinto, & apponantur illa quatuor angulis, ut impleantur. Sumantur quoque decem ulnæ quadratæ reliquæ, quæ sunt septuaginta palmi, & fiant ex illis lora duorum palmorum, quomodo habebis triginta lora, quorum singulorum longitudo erit decem ulnarum, quæ sunt trecentæ ulnæ, & ponantur septuaginta ad quodlibet latus, habebis septuaginta ulnas & duos palmos, nisi quod angulis deficiunt bini palmi in quadrum, & remanebunt viginti ulnæ; (male Smidius, duæ ulnæ) sumito de illis octo palmos, & apponito illos cornibus ut impleantur. Tandem restabunt octodecim ulnæ, & quatuor palmi in longitudine, cum latitudine duorum; & hæc est illa דבר מועט *res exigua* de qua inter doctores controversia est. Nam si quis eas ulnas dividere velit, & circumducere, non perveniet additamentum illud ad duarum tertiarum digiti latitudinem; quia requiritur ut inde fiat lorum ducentarum octoginta trium ulnarum in longitudine, ad quatuor latera circumdanda. Hæc ita secundum Bartenoræ sententiam, quæ clarius a nobis demonstrantur in sequenti Tabula, quacum ea quæ hic de quinquaginta ulnis & Schiraim diximus, conferenda sunt.

TAB. Quarta repræsentat ad sinistram spatium agri quinquaginta ulnarum in quadrum, sic etiam ad dextram conspicitur ejusdem mensuræ ager, quem in quinque lora dissecamus, unumquodque lorum in longitudine conficiens quinquaginta ulnas, & decem in latitudine, quæ lora quatuor posuimus ad quatuor latera in figura quadrata, quomodo ager iste septuaginta ad ulnas in longitudine atque in latitudine extenditur; remanent quatuor anguli vacui, quorum unusquisque decem ulnas continet in quadrum, qui ut impleantur, sumamus quintum lorum adhuc residuum, ipsumque secemus in quinque partes, quarum unaquæque in quadrum decem ulnas comprehendit, & quatuor harum apponamus quatuor angulis vacuis. Jam una adhuc restat pars quinque ulnarum in quadrum conficiens sexaginta palmos in quadrum, quam secamus in triginta lora, quarum unumquodque decem ulnas longum & duos palmos latum est. Hæc triginta lora si conjungamus in longitudine, faciunt trecentas ulnas, & duos palmos in latitudine; & si de hisce trecentis ulnis sumamus quater septuaginta, in quadrum, agri spatium fit septuaginta ulnarum & quatuor palmorum in quadrum. Sed cuilibet angulo desunt duo palmi in quadrum, idcirco de viginti ulnis residuis e trecentis sumendi octo palmi in longitudine, quibus in quatuor partes divisis, quælibet pars habebit duos palmos in quadrum; hæ quatuor partes apponendæ sunt quatuor agri angulis, tum ager septuaginta ulnas & quatuor palmos habebit in quadro perfecto. Tandem restant octodecim ulnæ cum quatuor palmis in longitudine, & duo palmi in latitudine, quæ dicuntur *res exigua*, de qua doctores dissentiunt. Nam si quis eas dividere velit in lora ad hunc agrum iis circumdandum, ut supra, additamentum hoc tantum ne quidem tertiam digiti partem in latitudine conficeret, quia ex illis octodecim ulnis & quatuor palmis paranda sunt lora quæ in longitudine efficiunt ducentas & octoginta tres ulnas ad quatuor agri latera cingenda. Hoc modo propositionem hanc geometricam difficillimam clarissime demonstrasse putamus.

TAB. Quinta in medio refert virum in agro considentem qui propter obortas ipsi illico tenebras Sabbathicas in itinere non poterat pervenire eo quo Sabbathisationem suam agere constituerat, & propterea mixturam Sabbathicam facit in loco ipsius ubi consistebat, dicens: *Sedes mea Sabbathica esto in loco meo:* tum acquirit sibi a loco suo bis mille ulnas versus quamcunque plagam rotundas, juxta sententiam Rabi Chaninæ filii Antigoni; verum juxta sapientum opinionem, etiam quadratas ulnas acquirit, ut angulos lucrifaciat. Sed hoc ab eo tantum fiat qui Constitutionis Sabbathicæ imperitus est, nempe, qui nesciverit, quod hoc ipsi prosit, si dixerit: *Sedes mea Sabbathica esto in loco N.* Et propterea dixerit, *sedes Sabbathica esto mihi in loco meo*, quæ insolita est nuncupandæ Sabbathisationis formula. Deinde etiam talis considerandus est casus, si nec arborem nec lo-

cum pariete instructum cognosceret, hic enim Misnæ octavæ capitis quarti sensus est, quum dicit, אם אינו מכיר או שאינו בקי בהלכה ואמר שביתתי במקומי זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח עגולות דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס וחכמים אומרים מרובעות כטבלה מרובעת כדי שיהא נשאר לזויות Atque talis mixtura est de qua sequenti Misna dicitur, העני מערב ברגליו *pauper miscet per suos pedes*, quia in itinere ipsi non est panis, ita ut instar pauperis sit.

TAB. Sexta urbium mixturam continet, nimirum, si quis constituerit iter aliquod suscipere extra urbem in Sabbatho, & signare voluerit bis mille ulnas, quæ iter Sabbathicum conficiunt, tum, ut spatium illud eo longius extendatur, incipere poterit a circulo illo quadrato urbem undiquaque ambiente, & inde metiri bis mille ulnas usque ad locum illum quo Sabbathismum suum agere voluerit; & hæc universalis doctorum sententia est, sicuti constat e Misna prima capitis quinti. Sed in sequenti Misna inter R. Meyrum & Sapientes controversia est de spatio quodam urbi addendo quod Karpeph appellantur, quod duo continet sata sive septuaginta ulnas & duplicem ulnæ trientem, uti expositum est ad capitis secundi Misnam quintam. R. Meyr putat quod hujusmodi Karpheph sive margo urbi addi possit, & inde fieri dimensio, quia Num 35. 4. de urbibus ad asyla definitis dicitur מקיר העיר וחוצה *a muro urbis & extrorsum*, & per חוצה *extrorsum* intelligit spatium Karpeph a quo ulterior dimensio fieri possit. Sapientes hoc non concedunt nisi duæ pluresve fuerint urbes vicinæ, quæ hoc modo conjunguntur perinde ac si una tantum essent urbs, ut, si quis ex una se conferre velit in alteram, metiantur ei bis mille ulnas extra hanc alteram, quia ope Karpephorum sive marginum in unam urbem conjunguntur, quemadmodum comparatum est cum tribus pagis in triangulo sitis, de quibus in tabula sequenti agendum erit. Jam tibi constabit de sensu verborum Misnæ secundæ נותנין קרפף לעיר דברי רבי מאיר והכמים אומרים לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות אם יש לזו שבעים אמה ושירים עושה קרפף את שתיהן להיות אחד.

TAB. Septima quoque ad urbium mixturam referenda est, de qua auctor quærit in Misna prima capitis quinti כיצד מעברין את הערים בית נכנס ובית יוצא פגום נכנס ופגום יוצא היו שם גדודיות גבוהות עשרה טפחים וגשרים ונפשות שיש בהן בית דירה מוציאין את המדה כנגדן ועושין אותן כמין טבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות: *Quomodo miscent* [extendunt] *urbes? si domus aliqua introrsum recedat, & alia extrorsum; aut ruptura introrsum vel extrorsum recedat; aut rudera quædam sint decem palmos alta; & pontes, ac tumuli, in quibus est domus habitationis, tum e regione eorum extendunt mensuram, & describunt illam mensuram in formam tabulæ quadratæ, ut angulos lucrifaciat*. Misnæ sensus hic est, si quis iter Sabbathicum dimetiri velit ab urbe ipsius ad locum quo tendit, & urbs illa non accurate rotunda sit, sed ædificia quædam circa murum introrsum recedant, vel extrorsum promineant, vel prope urbem sint rudera quædam decem palmos alta, pontes, & cœmeteria domicilio instructa, tum urbs talis linea quadrata cingenda est, intra quam hujusmodi res continentur, quæ urbi adjunguntur, sicuti fœtus ventri mulieris imprægnatæ, idcirco auctor in principio Misnæ dicit כיצד מעברין *quomodo impregnant?* id est, extendunt. Et tum ab hac linea quadrata & deinceps dimetiendus est terminus Sabbathicus, qui est bis mille ulnarum versus unamquamque plagam, quomodo omnes istius urbis cives additamenta illi lucrari possunt, quæ forma quadrata circulari addidit. Imo quamvis, exempli gratia, ad urbis plagam orientalem septentrionalem tantum fuerit ejusmodi prominentia, & ad plagam orientalem meridionalem ei oppositam nihil fuerit, nihilominus tamen rem considerant perinde ac si ibidem prominentia quædam esset, ut terminus Sabbathicus ubique æqualis sit.

TAB. Octava comprehendit tres pagos in triangulo confines. Inter duos exteriores centum quadraginta & una ulna sunt cum triente; & adjungitur iis tertius pagus qui censetur intermedius, atque hoc modo hi tres omnes fiunt unus pagus. Sic enim Misnæ tertiæ capitis quinti sensus est, quando dicit, וכן שלשה כפרים המשולשים אם יש בין שנים חיצונים מאה וארבעים ואחד ושליש עשה אמצעי את שלשתן להיות אחד *Et sic etiam cum tribus pagis in triangulo sitis comparatum est, si inter duos exteriores centum quadraginta & una sint ulnæ cum tertia parte, tum intermedius facit, ut omnes tres unus sint*. Misna hæc cum superiori cohæret, in qua R. Meyr statuebat urbi licet uni in dimensione termini Sabbathici largiendum esse Karpeph, [marginem 70. ulnarum & duorum trientum] & deinde mensuran-

randum esse. Sapientes autem statuebant hoc spatium tantum concedi inter duas urbes finitimas, ut unaquæque accipiat Karpeph. Propterea auctor pergit dicendo, quod sicuti cum duabus urbibus comparatum est, ita quoque cum pagis in triangulari sitis comparatum sit, ut, exempli gratia, civis ex uno pago possit ire in alterum, & ex altero in tertium, & tum demum ex illo metiri terminum Sabbathicum, sive bis mille ulnas. Hac tamen conditione, ne pagi plus quam bis mille ulnæ a se invicem distent, cæteroquin enim non censentur unus. Notes etiam, quod cum Misna dicit כפרים המשולשין *pagi in triangulo siti*, non intelligit pagos accurate in triangulo sitos, sed quod tertius situs sit e regione distantiæ quæ est inter exteriores, ita ut, si mensuretur medii pagi spatium inter duos, inter unam atque alteram non sit plus quam centum quadraginta & una ulna cum triente.

TAB. Nona ut & tres sequentes omnes ad octavam Misnam octavi capitis pertinent, in quibus de variis domiciliorum Podiis, & per illa in Sabbatho hauriendis aquis sermo sit. Verba Misnæ hæc sunt; גזוזטרא שהיא למעלה מן המים אין ממלאין הימנה בשבת אלא אם כן עשה לה מחיצה גבוה עשרה טפחים בין מלמעלה בין מלמטה וכן שתי גזוזטראות זו למעלה מזו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהן אסורות עד שיערבו: *Si podium super aquis* (id est puteo) fuerit, *non hauriunt per illud in Sabbatho* (male Smidius, non hauriunt ex ea scil. trabe; nam e puteo per podia hauritur aqua, & non e podiis:) *nisi ei parietem fecerint decem palmos altum, sive superius, sive inferius. Et sic si duo podia fuerint, unum supra alterum, & superiori fecerint parietem, at non inferiori, tum utrumque prohibitum est, donec mixturam fecerint*. גזוזטרא *sive podium* constat ex asseribus quibusdam e pariete loci privati egrediens super locum publicum; & ex illo podio aliquid exire & descendere potest super fontes aquarum & fluvios, sicuti arborum rami super res quasdam prominere solent. Et quia podia illa perforare solent, ut per illa e fonte aut flumine hauriant, idcirco auctor Misnicus dicit, quod per ejusmodi foramen non licet inferius, nisi donec infra foramen parietem fecerint qui deorsum descendit, & decem palmos altus est, instar alvearii, vocaturque גדר אחית מחיצתה *paries qui descendere facit maceriem suam*; quia alveus ille censetur putei vel fluminis aquas inferius tangere. Vel etiam maceriem circum puteum facere solebant, sicuti conspicitur in tabula duodecima, & talis paries vocatur גדר אסיק מחיצתה *paries qui ascendere facit maceriem suam*; & tum maceries illa censetur attingere usque ad ipsum foramen quod superius est in podio, per quod aquas hauriunt, ita ut haustio quasi intra maceriem fieri censeatur. Si itaque contingat ut in uno atrio vel domicilio duæ sint contignationes, una super alteram, & ex unaquaque contignatione egressum sit podium cum foraminibus, quorum unum foramen respondet alteri, ita quidem, ut si e contignatione superiori homines demittant situlam ad hauriendum, ea ingrediatur per foramen podii inferioris contignationis, & dehinc porro ad aquas perveniat, tum diversa sunt jura quæ hic recensenda sunt, ex quorum numero est, si duo fuerint podia se invicem intra decem palmos attingentia, tum eorum unum prohibet alterum, si maxime circumdederint illa pariete, ita ut neutri licitum sit haurire per podia, nisi prius inter se mixturam fecerint. Verum si duo podia se non attingant in spatio decem palmorum, sed major sit distantia, tum rursus oboritur difficultas; nam si superioris contignationis incolæ circum podium suum fecerint parietem, & inferioris contignationis incolæ non fecerint circum suum, tum superioris contignationis incolæ aquam die Sabbathi haurire possunt, at non inferioris. Id autem quod auctor Misnicus dicit שתיהן אסורות utrumque prohibitum est, sub hac conditione accipiendum est, quando inferior conditionem iniverit cum superiori ad faciendum inter se parietem, propterea auctor prohibet haustionem donec mixturam Sabbathicam inter se fecerint utriusque contignationis incolæ. Si vero inferioris contignationis incolæ parietem fecerint, & superioris contignationis incolæ non fecerint, similiter utriusque aquæ haustio prohibita est, eo quod superioris contignationis incolæ participant cum inferioris incolis respectu aquæ; at si uterque fecerit parietem, utrique etiam licitum est haurire aquam. Et sic omnes circa Podia difficultates luculenter explicuimus.

TAB. Decima tertia refert puteum inter duo atria, super quem murus extenditur decem palmos altus, de quo hoc sensu inter doctores controvertitur in Misna sexta capitis octavi בור שבין שני חצרות אין ממלאין ממנו בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים בין מלמטה בין מתוך אוגנו רשב״ג אומר

ביה

בית שמאי אומרים מלמטה ובית הלל אומרים מלמעלה אמר רבי יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם, *Si puteus sit inter duo atria, non hauriunt ex eo in Sabbatho, nisi fecerint ei parietem decem palmos altum, sive infra sive intra circuitum illius. Raban Simeon filius Gamalielis dicit: Schammæani ajunt, infra; Hillelæi dicunt, supra. R. Jehuda dixit, ne sit paries major muro intermedio*. Observandum est quod puteus ille media ex parte sit in atrio uno, & media ex parte in altero, ut paries distinguat inter duo atria. E tali puteo haurire non licet die Sabbathi, quia incolæ unius atrii haurirent ex eo quod est in potestate alterius, quod prohibitum est, nisi inter se atria miscuerint. Et hic putei paries juxta Schammæanos debet esse infra, nimirum, ut novem palmi aquis immersi sint, unus autem superius conspiciatur. Hillelæi statuunt supra, ut novem parietis palmi supra aquas sint, unus vero in aquis. מתוך אוגנו *intra circuitum ejus*, sensus est, quod paries decem palmos altus sufficit, etsi ille non attigerit aquas.

TAB. Decima quarta comprehendit duo atria contigua, unum magnum, alterum parvum, magnum vero in pariete suo perruptum est versus parvum. Jam de hoc casu quæritur in Misna secunda capitis noni, an in illa die Sabbathi educere liceat e domiciliis? & respondetur quod in magno hoc quidem permissum sit, at non in parvo, eo quod ruptura parietis sit quasi porta magni, ita enim se habent illa Misnæ verba חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה Nam atrium magnum quatuor habet parietes, & ruptura ei est pro porta, modo ruptura non sit major decem palmis; sed parvum tres tantum habet, & quartus totus censetur perruptus. Verum hoc ea conditione intelligndum est, si ante Sabbathum ruptura facta sit; at si in ipso Sabbatho, etiam in parvum educere licet vasa, juxta illam regulam, quicquid in parte Sabbathi licitum est, id totum Sabbathum licitum est.

TAB. Decima quinta duorum atriorum figuram comprehendit, quorum ad dextram depictum refert atrium versus locum publicum disruptum ultra decem ulnarum spatium; ex hoc siquis die Sabbathi quicquam educat in locum privatum, aut contra, tenetur juxta sententiam R. Elieseris. Sapientes vero putant, quod si quis e medio ejus quicquam in locum publicum exportaverit, aut contra, liber sit, quia est *Karmelith*, (qui non est locus privatus, nec publicus, cujus descriptionem vide apud Maimonidem ad Misnam primam capitis primi tractatus Schabbath.) Jam confer secundæ Misnæ noni capitis verba in fine, חצר שנפרצה לרשות הרבים המכניס מתוכה לרשות היחיד לתוכה מרשות היחיד לתוכה חייב דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה פטור מפני שהיא ככרמלית: Verum ad sinistram conspicitur atrium a duabus plagis perruptum versus locum publicum, de quo hoc sensu in Misna sequenti, חצר שנפרצה לרשות הרבים משתי רוחותיה *atrium quod perruptum est ad duas plagas illius versus locum publicum*. Verum quamvis hic unica videatur ruptura in uno loco, nihilominus tamen duplex est & ad duas plagas perrupta, quæ in angulo perrupta est in duo latera excurrente. Requiritur etiam ut ruptura hæc habeat decem ulnas (male Smidius, palmos) vel minus, quæ sunt instar portæ, nisi quod illæ sint in cornu anguli, at in cornu anguli non est moris erigere portam, ideoque hic ruptura illa non habetur pro porta.

TAB. Decima sexta refert domum ab utroque latere perruptam, sicuti in superiori Misna tertia sequitur, quæ בית שנפרץ משתי רוחותיו dicitur, hoc sensu intelligenda, quod domus perrupta sit in cornu anguli, ita ut ab utroque pariete ceciderit pars quædam, & nulla trabs extensa fuerit super locum perruptum. Verum si trabs super locum perruptum extensa fuerit, tum ruptura domum non reddit prohibitam respectu vasorum in Sabbatho educendorum, quia trabs illa censetur descendere & rupturam obstruere. Tectum superius constat e tignis in triangulo positis juxta sententiam Jomtobi, ita ut domicilii tectum ab una parte ad alteram disruptum sit, & ab omni tigno vacuum, qua figura mentem Maimonidis explanasse putat, in eo quod dicitur, וזה הבית שאמרנו שנפרץ מב' רוחותיו הוא שנפגם סדרם ונהרס זוית מזויותיו ונפל קצת מזה הכותל ולא תהיה קורה פרושה על מקום אלא אשר יהיה מושב הקורות בקירותיו על זאת הצורה *Cum ista autem domo quæ perrupta est a duobus lateribus illius, ita se res habet, quando destructus est tignorum ordo, & unus ex angulis illius perruptus est, atque ceciderit pars de hoc pariete, neque tignum extensum est super locum rupturæ, sed tigna alia reposita sunt super ipsam contignationem; juxta hanc figuram*. Et propterea usus istius domicilii interdictus est.

CA-

פרק שני

א שיירה ששרתה בבקעה והקיפוה בגמלים ובעביטין ובאביפות ובסקין ובקנין ובקשין ובקילחות אפילו שלשה חבלים זה למעלה מזה מטלטלין בתוכה ובלבד שלא יהיה בין גמל לגמל כמלא גמל ובין עביט לעביט כמלא עביט ובין איכוף לאיכוף כמלא איכוף ובין קנה לחברו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי כל שהו שלשה טפחים ומשלשה עד ארבעה צריך שלא יהא בינו לחברו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי כל שהוא ארבעה מארבעה ולמעלה צריך שלא יהא בינו לחברו כמלואו אלא אם רצה מביא יתדות שהן גבוהות עשר טפחים ומשקען בארץ ומביא שלשה חבלים שעביין יתר על טפח או ארבעה אף על פי שלא היה עביין יתר על טפח ומקיפה להן בחוץ אף על פי שיש שם פרצות אינו כלום ובלבד שלא תהא פרצה יתרה על עשר אמות. שיירה ששרתה בתל גבוה עשר טפחים ובנקע עמוק עשרה טפחים ובגנה מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שימלאו את כולה ולא שיירו בה בית סאתים אם אין בכולה בית סאתים מטלטלין לתוכה אף על פי שלא ימלאו את כולה היה גבוהה משלש רוחותיה ונמוכה מרוח אחת רואין את הנמוך כאלו היה פתח ובלבד שלא יהא נמוך יתר על הגבוה היתה נמוכה משלש רוחותיה וגבוה מרוח אחת אין צריך לעשות מחיצה אלא לגבוה בלבד.

ב אחד שיירה ואחד יחיד עושין להן מחיצה רבי יהודה אומר לא ירבה ליחיד יתר מבית סאתים ואין שיירה פחותה משלשה אחד שיירה ואחד מחנה מה בין שיירה למחנה אלא אוהלים שבשיירה חייבין בערוב שבמחנה פטורין מן הערוב ושאר שאין להם אוהלים הרי הן כשרויין בחצר מחנה היוצא למלחמת הרשות מותרין לגזול עצים יבשים רבי יהודה בן תימא אומר שורין בכל מקום ומקום

CAPUT II.

I. Si turma quieverit in valle, & eam circumdederit camelis, & cupis, & ephippiis, & saccis, & cannis, & stipulis, & caulibus, vel tribus funibus, altero super altero, intra illam transferri licet; dummodo non sit spatium inter camelum & camelum plenitudinis cameli, & inter cupam & cupam spatium plenitudinis cupæ, & inter ephippium & ephippium spatium plenitudinis ephippii, & inter cannam & cannam spatium trium palmorum, ut possit ingredi hœdus. In spatio trium palmorum, & a tribus usque ad quatuor, necesse est ut non sint inter alterum & alterum tres palmo, ut possit hœdus: In spatio quatuor palmorum, & a quatuor & ulterius; necesse est ut non sit inter alterum & alterum spatium suæ plenitudinis: Si voluerit poterit afferre paxillos, qui emineant tres palmos, & infigere in terra; & poterit afferre tres funes, quorum crassities superet palmum, aut quatuor, licet non fuerint palmo crassiores, & eos circumducunt extrinsecus, licet fuerint ibi rupturæ, nihil interest, dummodo ruptura non sit amplior decem cubitis. Si turma quieverit in tumulo alto decem palmis, aut in fovea, quæ sit profunda decem palmis, aut in horto circumdato sepe, quæ sit alta decem palmis, in his potest transferri, dummodo totum impleant, & non relinquatur spatium duarum searum; si in toto non fuerit spatium duarum searum, poterit intra illud transferri, licet totum non impleverint. Si fuerit altus a tribus lateribus, & ab uno latere humilis, consideratur humilis sicut porta, dummodo pars humilis non superet altam. Si fuerit humilis a tribus lateribus, & ab uno latere altus, non erit faciendum sepimentum nisi lateri alto duntaxat.

II. Tam pro turma, quam pro privato faciunt sepimentum. R. Jehuda dicit: Non ampliabit privato plus spatio duarum searum; & turma non constabit minus tribus viris. Tam turma, quam castra: Quodnam est discrimen inter turmam, & castra? Nisi quod tabernacula, quæ sunt in turma, obligantur ad commixtionem, quæ sunt in castris, absolvuntur a commixtione; Si non fuerint tabernacula, considerantur sicut atrium. Si castra egrediantur ad bellum arbitrarium, permissum est rapere ligna, & stipulas. R. Jehuda ben Thema dicit: Possunt ubique habitare, & ubi

שנהרגין שם נקברין . רבי אלעזר אומר הגנה והקרפיף שהיא שבעים ושירים על שבעים ושירים מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים אם היה ארכה כשנים ברחבה מטלטלין לתוכה בשבת יתר אמה אחת אין מטלטלין בתוכה בשבת וכן היה רבי אליעזר אומר קרפיף הסמוך לעיר ויש בארכו שבעים ושירים אין מטלטלין בתוכו בשבת רבי שמעון אומר אפילו עשרה קרפיפות זה לפנים מזה והיה אחד מהם בית דירה או שהיה אחד מהם סמוך לעיר מטלטלין בכולן.

ג בורגנין שבשדה בית סאתים מותר יתר על בית סאתים אסור אבל דיר או סהר או מוקצה או חצר אפילו בית סאתים מותר אפילו בית עשרה כורין מותר כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר כל אויר שהוא תשמיש לבית דירה כגון דיר או סהר או חצר או מוקצה אפילו בית חמשת כורין ואפילו בית עשרה כורין מותר וכל בית דירח שהוא תשמיש לאויר כגון בורגנין שבשדה בית סאתים מותר יתר על בית סאתים אסור.

ד מערבין במעשר שני בירושלם אבל לא בגבולין. הנדר מן הפת מערבין לו בה אימתי בזמן שנדר שלא לטעמה ואם הקדישה הרי זה אסור שאין מערבין בהקדש אמר רבי מאיר לא נמנעו בנות ישראל מלשלח עירוביהן ביד בניהן וביד בנותיהן הקטנים כדי לחנכן במצות אמר לו רבי יהודה משם ראיה באומרת לחברתה קבלי הימני נתנו לקוף והוליכו נתנו על גבי בהמה והוליכתו עירובו ערוב נתנו על גבי קורה שהוא גבוהה עשרה טפחים עירובו עירוב רבי יהודה אומר אם היתה ארבעה ערובו עירוב ואם לאו אין ערובו ערוב . נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אין ערובו ערוב

ubi occiduntur, ibi ſepeliuntur. R. Elieſer dicit: ſi hortus, & Karpeph (ſc. locus circumdatus macerie ad repoſitorium lignorum) patuerit quaquaverſum ſeptuaginta cubitos, & Scherajim (ſc. duas tertias partes cubiti) & cinctus fuerit ſepe alta decem palmos, ſi duplo patuerit ejus longitudo præ ejus latitudine, poterit in eo transferri in Sabbatho. Et ſic dicebat R. Elieſer. Si Karpaph fuerit proximus urbi, & fuerit in ejus longitudine ſpatium ſeptuaginta cubitorum, & Scherajim, non transferunt in eo in Sabbatho, ſi fuiſſet uno cubito amplior, in eo non transferunt: R. Simeon dicit: Vel ſi fuiſſent decem Karphaphoth, alter altero interior, & in eorum uno fuiſſet domus habitationis, aut fuiſſet unus ex his proximus civitati, in cunctis transferunt.

III. Tuguria, quæ ſunt in agro, ſi pateant ſpatium duarum ſearum, ſunt licita, ſi pateant plus ſpatio duarum ſearum, ſunt interdicta; At caula, aut carcer, aut locus deſtinatus, aut atrium ſi pateant plus ſpatio duarum ſearum, ſunt permiſſa vel ſpatium decem Cororum eſt permiſſum. Regulam generalem dixit R. Simeon ben Elieſer; Aer qui inſerviat domui habitationis, e. g. caula, aut carcer, aut atrium aut locus deſtinatus: Vel ſi pateant ſpatium quinque, vel decem Colorum, permiſſa ſunt: At locus omnis habitationis qui inſerviat aeri, e. g. tuguria, ſi pateant ſpatium duarum ſearum, permiſſa ſunt, ſi plus, ſunt interdicta.

IV. Miſcent per decimam ſecundam Hieroſolymis, non autem in terminis: Qui voverit a pane, per eum illi miſcent: Quando? Quando voverit non guſtare illum, ſi vero ſanctificaverit, erit interdictus, quia non miſcent ſancto. Dicit R. Meir: Sed non cohibuerunt ſe filiæ Iſrael, quominus mitterent commixtiones ſuas per filios ſuos, & per filias ſuas parvulas, ut initiarentur in præceptis: Dixit ei Rabi Jehuda: Hinc eſt probatio, quod poſſit dicere ſociæ: Accipe a me. Si impoſuerit ſimiæ, & abierit, ſi impoſuerit jumento, & abierit: ejus mixtura eſt mixtura; Si impoſuerit trabi, quæ ſit alta decem palmos, ejus mixtura eſt mixtura; R. Jehuda dicit: Si quatuor, ejus mixtura eſt mixtura, ſi minus, ejus mixtura non eſt mixtura. Si impoſuerit arbori, quæ fuerit altior decem palmis, ejus mixtura non eſt mixtura, infra decem palmos, ejus mixtura eſt mixtu-

tu-

למטה מעשרה טפחים עירובו ערוב ואסור ליטלו בתוך שלשה מותר ליטלו נתנו בכלכלה ותלאה באילן למעלה מעשרה טפחים אין ערובו ערוב למטה מעשרה טפחים עירובו ערוב ואסור ליטלו דברי רבי וחכמים אומרים כל שאסור ליטלו אין עירובו עירוב אחד הערוב ואחד כל הכלים . שרשי אילן שהן גבוהים מן הארץ שלשה טפחים או שיש חלל תחתיהם שלשה טפחים אף על פי שהן שוין לארץ מרוח אחת לא ידרוס ויעבר עליהן ממקום למקום ולא ישב עליהם ולא יסמוך עליהם לפי שאין עולים ואין נתלין באילן ואין נסמכין על האילן לא יעלה לאילן מבעוד יום כדי שתחשך וישב שם כל אותו היום אחד אילן ואחד כל הבהמה אבל שיח בור ומערה וגדר מטפיס ועולה מטפיס ויורד אפילו מאה אמה.

ה נתנו במגדל נפל בפניו ואבד המפתח הרי זה ערוב רבי אלעזר אומר אם בעיר אבד ערובו ערוב אם בשדה אבד אין ערובו ערוב מודין חכמים לרבי אלעזר בבני חצר ובני מרפסת שנכו את עירוביהן ונתנוהו בבית אף על פי שבידוע שאין המפתח במקומו ערובו עירוב אמר רבי יוסי אבטולס העיד משום חמשה זקנים שפסק הערוב כשר . איזהו ספק הערוב שהיא כשר ערב בתרומה ספק מבעוד יום נטמא ספק משחשיכה נטמא עירב בפירוש ספק מבעוד יום נתקנו ספק משחשכה נתקנו עירובו עירוב אבל עירב בתרומה ספק טמאה ספק טהורה עירב בפירוש ספק מתוקנין ספק אין מתוקנין אין ערובו ערוב.

פרק שלישי

א רבי יהודה אומר אין אדם מתנה על עירובו אלא בשני דברים אומרים בא חכם למזרח עירובו למזרח בא למערב עירובו למערב בא לכאן ולכאן הריני כבני עירי רבי יהודה אומר אלו

tura; & non licet transferre, intra tres licet transferre: Si imposuerit canistro, & appenderit arbori supra decem palmos, ejus mixtura non est mixtura; infra decem palmos, ejus mixtura est mixtura, & non licet transferre. Verba Rabi: At sapientes dicunt: Quod non licet transferri, ejus mixtura non est mixtura, tam ipsa mixtura, quam omnia vasa. Si radices arboris emineant a terra tres palmos, aut fuerit sub iis spatium vacuum trium palmorum, licet fuerint paralelli terræ ab uno latere, non poterit calcare, & transire super eas de loco ad locum, neque quiescere super illis, neque illis inniti, quia non licet adscendere, neque appendere, neque inniti arbori; non licet adscendere arborem dum adhuc est dies, ut post obortas tenebras ibi quiescat toto ipso die: Sive fuerit arbor, sive jumentum; At si fuerit fossa, cisterna, & specus, & sepes, poterit salire, & adscendere, salire & descendere vel centum cubitos.

V. Si dederit in arca, & inclusisset ejus ostium, & amisisset clavem, hæc erit mixtura. R. Eliefer dicit: Si in civitate amiserit, ejus mixtura est mixtura; si in agro amiserit, ejus mixtura non est mixtura: Assentiuntur sapientes R. Elieseri de incolis atrii, & porticus, qui conjunxerint mixturas suas, & dederint in domo; licet notum sit, quod clavis non sit in loco suo, mixtura est mixtura. Dicit R. Jose: Abtolemos contestatus est nomine quinque seniorum, quod dubia mixtura esset legitima. Quænam est dubia mixtura? Si miscuisset per separationem, & si dubium fuerit, utrum, dum adhuc esset dies, an post obortas tenebras polluta fuerit, & miscuerit fructibus: Si dubium fuerit, utrum, dum adhuc esset dies, an post obortas tenebras præparaverint, mixtura est mixtura: At si miscuerit per separationem, & dubium fuerit, utrum fuerit polluta, an fuerit munda, & miscuerit fructibus; si dubium fuerit, utrum præparaverint necne, mixtura, non est mixtura.

CAPUT III.

I. RAbi Jehuda dicit: Nemo potest pacisci pro sua mixtura, nisi duabus rebus: Dicunt; Si veniat sapiens ad orientem, mixtura erit ad orientem, si veniat ad occidentem, mixtura erit ad occidentem: Si veniat hinc, & inde versus locum, quo abire voluerit; si non veniat hinc & inde;

היה אחד מהן רבו ילך אצל רבו שניהן רבותיו ילך אצל מי הרגיל אצלו אם היה רגיל אצל שניהם ילך אצל אי זה מהם שירצה מתנה אדם על עירובו ואומר עירובו לשבת זו ולא לשבת אחרת לשבת אחרת ולא לשבת זו עירובו לשבתות ולא לימים טובים לימים טובים ולא לשבתות ולשבת ולא ליום הכפורים ליום הכפורים ולא לשבת. האומר לחברו ערב לי בתמרים וערב עליו בגרוגרות בגרוגרות וערב עליו בתמרים במגדל וערב עליו בשובך בשובך וערב עליו במגדל בבית וערב עליו בעלייה בעלייה ועירב עליו בבית עירוב אבל אמר לו סתם ערב לי וערב עליו בין בתמרים בין בגרוגרות בין במגדל בין בשובך בין בעלייה בין בבית עירובו עירוב.

ב עירובי זה לצפון וזה לדרום זה מהלך לצפון עירובו של זה בדרום ובדרום בעירובו של זה בצפון אם מיצעו את התחום אל יזוזו ממקומן עירב לצפון וחזר ועירוב לדרום ביטל האחרון את הראשון טעה ועירב לשתי רוחות כמדומה שמותר בשתיהן מהלך בעירובו של זה בדרום ובדרום בעירובו של זה בצפון אם מיצע את התחום אל יזוז ממקומו. גוים שבאו על עיירות ישראל יוצאין עליהן בזיין ומחללין עליהן את השבת אימתי בזמן שבאו על עסקי נפשות לא באו על עסקי נפשות אין יוצאין עליהן בזיין ואין מחללין עליהן את השבת באו לעיירות הסמוכות לספר אפילו ליטול את התבן ואפילו ליטול את הקש יוצאין עליהן בזיין ומחללין עליהן את השבת בראשונה היו מניחין זיינן בבית הסמוך לחומה פעם אחת חזרו עליהן והיו נדחקין ליטול את זיינן והרגו זה בזה התקינו שיהא כל אחד ואחד מחזיר לביתו.

Ecce ero ſicut cives urbis meæ. Rabi Jehuda dicit: Si aliquis ex iis fuerit ejus præceptor, ſe conferet prope præceptorem ſuum; Si ambo fuerint ejus præceptores, ſe conferet prope illum, ad quem conſueverit ſe conferre, ſi conſueverit ſe conferre ad ambos, ſe conferet ad eum, qui ſibi magis placuerit: Poterit homo paciſci de ſua mixtura, & dicere. Mixtura ſit pro hoc Sabbatho, non autem pro alio Sabbatho, pro alio Sabbatho, non autem pro hoc Sabbatho; Mixtura ſit pro Sabbathis, non autem pro diebus feſtis, pro diebus feſtis non autem pro Sabbathis; pro Sabbatho, non autem pro die expiationum, pro die expiationum, non autem pro Sabbatho: Siquis dicat ſocio ſuo: Miſce mihi dactylis: Et ille ei miſceat caricis; ſi caricis, & ille miſceat dactylis: Si in arca, & ille miſcuerit in columbario, ſi in columbario, & ille miſcuerit in arca: Si in domo, & ille miſcuerit in cœnaculo, ſi in cœnaculo, & ille miſcuerit in domo; ejus mixtura non eſt mixtura. At ſi ei dixerit ſimpliciter: Miſce mihi; & ille ei miſcuerit ſive dactylis, ſive caricis, ſive in arca, ſive in columbario, ſive in cœnaculo, ſive in domo, ejus mixtura erit mixtura.

II. Hæc mea mixtura ad aquilonem, & iſta ad auſtrum; Incedet ad aquilonem illa mixtura, quæ eſt in auſtro, & ad auſtrum, ea mixtura quæ eſt in aquilone. Si diviſiſſent terminum, non poſſunt ſe movere de locis ſuis. Si miſceat ad aquilonem, atque iterum miſceat ad auſtrum, abolet poſtrema primam. Si errans miſcuiſſet in duobus lateribus, putans ſibi licere per ambo incedere, incedet in aquilone hac mixtura, quæ eſt in auſtro, & in auſtro ea mixtura, quæ eſt in aquilone; Si diviſiſſet terminum, non poterit ſe movere de loco ſuo. Si gentiles veniant contra urbes Iſrael, licet egredi cum armis contra illos, & prophanare Sabbathum. Quando? Quando veniant animarum cauſa; ſi non veniant propter animas, non licet egredi contra illos cum armis, neque prophanare Sabbathum. Si veniant contra urbes proximas termino, vel ad auferendam paleam, vel ad auferendam ſtipulam, licet egredi contra illos cum armis, & prophanare Sabbathum: In principio deponebant arma ſua in domo proxima muro; Aliquando reverſi ſunt contra illos, & ſe impulerunt in accipiendis armis, & mutuo ſe occiderunt: Statuerunt, ut quiſque reportaret arma ſua in domum ſuam.

III. Si

ג מחנה היוצאה למלחמת הרשות אין צרין על עיר של גוים פחות משלשה ימים קודם שבת ואם התחילו אפילו בשבת אין מפסיקין וכן היה שמאי הזקן דורש עד רדתה ואפילו בשבת. עיר שהקיפוה גוים או נהר וכן ספינה המטרפת בים וכן יחיד שהיה נרדף מפני גוים ומפני לסטים ומפני רוח רעה הרי אלו מחללין את השבת ומצילין את עצמן.

ד הרועים והקייצין והבורגנין ושומרי פירות בזמן שדרכן ללון בעיר אף על פי שחשיכו חוץ לתחום הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוח ובזמן שדרכן ללון בשדה אין להם אלא אלפים אמה בלבד. מי שיצא לילך לעיר שמערבין בה והחזירו חבירו ובין זו לזו כארבעה אלפים אמה חסר אחת הואיל והחזיק בדרך מותר לילך דברי רבי יהודה יתר על כן אמר רבי יהודה אפילו החזירו חברו מן הדרך ללון בעיר משכים והולך לתוך ביתו החזירו מן העיר הרי הוא כאנשי העיר.

ה רשות שבת כך הוא עומד אדם במקומו ואומר שביתתו במקומו שנאמר שבו איש תחתיו כמה תחתיו מלא קומתו ופשוט ידיו הרי ארבע אמות רבי יהודה אומר גופו שלש אמות כדי שיהא נוטל חבית מראשותיו ונותן למרגלותיו ממרגלותיו ונותן למראשותיו חוץ לארבע אמות יש לו אלפים אמה לכל רוח מרובעות לא עגולות רבי חנניה בן אנטיגנוס אומר עגולות ולא מרובעות. השובת בתל גבוה עשרה טפחים ובנקע עמוק עשרה טפחים ובגנה מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח השובת בעיר אפילו גדולה כאנטוכיא מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה על גנה אין לו אלא ארבע אמות בלבד.

ו הנותן את עירובו בעיבורה של עיר לא עשה כלום נתנו חוץ לתחום אמה

III. Si castra egrediantur ad bellum arbitrarium, non licet obsidere urbem gentilium minus triduo ante Sabbathum; si autem inceperint, vel in Sabbatho non cessabunt. Et sic exponebat senior Sciamai: *Usque ad subigendam eam. Deut.* xx. 20. Vel in Sabbatho. Si urbem obsederint gentiles, aut flumen, & similiter si navem quatiat mare; pariterque si privatus fugiat a conspectu gentilium, & a conspectu latronum, & a conspectu spiritus mali, licet pro his prophanari Sabbathum, & salvare seipsos.

IV. Pastores, & colligentes fructus spinarum, & custodes tuguriorum, & custodes fructuum, quando solent pernoctare in urbe, licet pernoctassent extra terminum, ecce sunt sicut incolæ civitatis, eisque sunt duo millia cubitorum ad singula latera. Quando vero solent pernoctare in agro, non erunt eis nisi duo millia cubitorum duntaxat. Si quis egrederetur, ut iret ad urbem, in qua miscent, & reducat eum ejus socius; inter hunc & illum erit spatium bis mille cubitorum minus uno. Quoniam suscepit iter, licet ei incedere: Verba R. Jehuda. Et amplius dicit R. Jehuda. Vel si eum reducat ejus socius a via, ut pernoctet in civitate, poterit surgere summo mane, & ire in domum suam: Si eum reducat socius, erit sicut civis urbis.

V. Potestas Sabbathi sic erit: Stat homo in loco suo, & dicit: Quies sua in loco suo: Dictum est enim *Exod.* XVI. 30. *Manete quisque in loco suo*. Quantus est ejus locus? Quantum comprehendit ejus statura, & extensio manuum suarum: Ecce quatuor cubiti. R. Jehuda dicit: Ejus corpus patet tres cubitos, ut possit capere vas ex capite suo, & deponere ad pedes suos, & ex pedibus suis imponere capiti; Præter quinque cubitos sunt ei duo millia cubitorum ad singula latera in quadratum, non in rotundum. R. Chananjah ben Antigoni dicit: In rotundum, non in quadratum. Si Sabbathum agat in tumulo alto decem palmos, & in fossa profunda decem palmos, & in horto, qui sit circundatus sepe alta decem palmos, poterit incedere per totum, & extra illum, duo millia cubitorum ad singula latera; Si Sabbathum agat in civitate magna, ut est Antiochia, poterit incedere per totam, & extra illam duo millia cubitorum. In horto non sunt ei nisi quatuor cubiti duntaxat.

VI. Si ponat mixturam in confinio civitatis, nihil facit. Si ponat in loco qui

אחרת משתכר באותה אמה ומפסיד את
כל העיר מפני שמרת העיר עולה למרת
התחום . האומר שביתתי על גבי אילן
על גבי הגנה בתל גבוה עשרה טפחים
לא יתר מבית סאתים פחות מעשרה
טפחים לא יתר מארבע אמות ובנקע
עמוק מעשרה לא יתר מבית סאתים
פחות מעשרה טפחים לא יתר מארבע
אמות ובגנה מוקפת גדר גבוה עשרה
טפחים לא יתר מבית סאתים פחות
מעשרה טפחים לא יתר מארבע אמות
ומודד עד שמגיע לאותו מקום בא לאותו
מקום מהלך את כולה וחוצה לו אלפים
אמה אימתי בזמן שהיה בתוך אלפים אמה
שלו לא היה בתוך אלפים אמה שלו
אין לו אלא ארבע אמות בלבד , האומר
שביתתי בצד אילן בצד חרוב בצד גנה
לא אמר כלום עד שיקנה לצפונו או
לדרומו ארבע אמות קנה לצפון או לדרום
ארבע אמות ונעקר האילן נעקר החרוב
נעקר הגנה אם מכיר את מקומו הרי
זה מותר ואם לאו הרי זה אסור . רבי
יוסי אומר היו שנים אחד מכור ואחד
שאינו מכור הואיל ואחד מהן מכיר
שניהם מותרין . האומר שביתתי במקום
פלוני בשדה במקום פלוני במקום שאזכה
בו משתחשך לא אמר כלום שאין
מערבין משתחשך זה הוא שאמרו העני
מערב ברגליו אחד עני ואחד עשיר ובלבד
שלא יצא מן העיר ויאמר שביתתי
במקומי שלא התירו אלא למהלך בדרך
דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר אחד
עני ואחד עשיר היוצא מן העיר ואמר
שביתתי במקומו זה הוא עיקרו של עירוב
אבל התירו לבעל הבית לשלח את
ערובו ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו בשביל
להקל עליו אמר רבי יהודה מעשה בבית
הלל ובבית נוריון ברומא שהיו מחלקין
גרוגרות לעניים שהיו שני בצרות והיו
עניי שיחין יוצאין ומערבין ברגליהם
ונכנסין ואוכלין משחשיכה.

qui sit extra terminum in spatio unius cubiti, acquirit hunc cubitum, & amittit totam urbem, quia mensura urbis adscendit in mensuram termini. Si dicat: Sedes mea Sabbathica sit super arbore, super horto, super tumulo alto decem palmos, ei non erit spatium amplius duabus sehis, si minus decem palmis, non erit ei spatium amplius quatuor cubitis; & in horto circundato sepe alta decem palmos, non erit ei spatium amplius duabus sehis, si minus decem palmis, non erit ei spatium amplius quatuor cubitis; & metietur donec perveniat ad ipsum locum, quando pervenit ad eum locum, potest incedere per totum, & extra illum duo millia cubitorum. Quando? Quando fuerit intra sua duo millia cubitorum; si non fuerit intra sua duo millia cubitorum, non erunt ei nisi quatuor cubiti duntaxat. Si dicat: Sedes mea Sabbathica sit in latere arboris, in latere siliquæ, in latere horti; nihil dicit, donec acquirat ad suum aquilonem, & ad suum austrum quatuor cubitos: Si acquirat ad aquilonem, aut ad austrum quatuor cubitos, & eradicaretur arbor, & eradicaretur siliqua, & eradicaretur hortus, si noscat locum suum, licet, si minus, est interdictum. R. Jose dicit: Si fuerint duo: Alter noscit, & alter non cognoscit, quoniam alter ex iis cognoscit, ambobus permittitur. Si dicat: Sedes mea Sabbathica sit in loco N. N. in agro N. N. in loco quem acquiram postquam obortæ fuerint tenebræ; nihil dicit: Quia non miscent, postquam obortæ fuerint tenebræ. Hoc est, quod dixerunt: Pauper miscet pedibus suis; tam pauper quam dives; dummodo non egrediatur de civitate, & dicat: Sedes mea Sabbathica sit in loco meo. Etenim non permiserunt nisi iter facienti. Verba R. Meir. R. Jehuda dicit: Tam pauper quam dives si egrediatur de civitate, & dicat: Sedes mea Sabbathica sit in hoc loco. Hoc est essentiale mixturæ: At permiserunt patrifamilias, ut mitteret mixturam per filium suum, & servum suum, & legatum suum ad allevandum: Dicit R. Jehuda. Narratur de familia Mamal, & de familia Gorion Romæ, quæ dividebant caricas pauperibus in annis caritatis; & pauperes Sichin egredientes miscebant pedibus suis, & ingredientes edebant post obortas tenebras.

פרק רביעי

א רבי אליעזר אומר יום טוב סמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו מערב אדם יום אחד לצפון ויום אחד לדרום יום אחד לצפון ויום אחד כאנשי אותה העיר מודה רבי אליעזר שאין מערבין חצי היום לצפון וחצי היום לדרום שאין חולקין יום אחד וחכמים אומרים כשם שאין חולקין יום אחד כך אין חולקין שני ימים אמר להם רבי אליעזר אי אתם מודים במערב ברגליו ביום ראשון שצריך לערב ברגליו ביום השני נאבל עירובו עד שלא חשכה אין יוצא עליו ביום השני אמרו לו אבל אמר להם הללו שני ימים הם אמרו לי אי אתה מודה שאין מערבין מיום טוב לחברו אמר להם אבל אמר לו הללו יום אחד הוא. עירב ברגליו ביום הראשון צריך ליערב ברגליו ביום השני נאבל ערובו עד שלא חשכה אין יוצא עליו ביום השני דברי רבי יהודה אומר הרי זה חמר גמל רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר ערב ברגליו ביום הראשון אין צריך לערב ברגליו ביום השני נאכל ערובו עד שלא חשכה יוצא עליו ביום השני מודים חכמים לרבי אליעזר בשני ימים טובים של ראש השנה שמערב אדם יום אחד לצפון ויום אחד לדרום יום אחד לצפון ויום אחד כאנשי אותה העיר ורבי יוסי אומר שקרושת שניהם אחת היא אמר להם רבי יוסי אי אתם מודים שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קדש.

ב הרי שהיתה בידו כלכלה של פירות וצריך לתקנו היום הוא אומר אם יום טוב הוא אין בדברי כלום ואם לאו קורא שם לתרומה ומעשרות. שבה ואוכלה ורבי יוסי אוסר מודה רבי יוסי בשני ימים טובים של גליות.

ג כיצד מערבין את הערים ארוכה כמות שהיא עגולה עושין לה זויות

CAPUT IV.

I. Rabi Eliefer dicit: Dies festus si fuerit vicinus Sabbatho, sive ante illud, sive post illud, miscebit homo die uno ad aquilonem, & die altero ad austrum; die uno ad aquilonem, & die altero sicut cives ipsius civitatis: Assentitur R. Eliefer, quod non possit miscere dimidio die ad aquilonem, & dimidio die ad austrum; quia non dividunt unum diem; At sapientes dicunt: Sicut non dividunt diem unum, ita pariter non dividunt duos dies: Respondit illis R. Eliefer: Nonne vos fatemini, siquis misceat pedibus suis in die primo, quod debeat miscere pedibus suis in die secundo? Si concedatur ejus mixtura, priusquam oboriantur tenebræ non satisfacit cum ea in die secundo. Dixerunt ei: Utique: At eis dixit: Isti sunt duo dies: Illi responderunt: Nonne tu fateris, quod non debeant miscere ab die festo ad alterum? Respondit eis: Utique: Dixerunt ei: Isti sunt dies unus. Si misceat pedibus suis in die primo, debet miscere pedibus suis in die secundo: Si comedatur ejus mixtura, priusquam oboriantur tenebræ, non satisfacit cum ea debito suo in die secundo. Verba Rabi: R. Jehuda dicit: Ecce hic erit asinarius camelarius. Raban Simeon ben Gamaliel, & R. Ismael bar R. Jochanan ben Beroka dicit: Si misceat pedibus suis in die primo, non est necesse, ut misceat pedibus suis in die secundo. Si comedatur ejus mixtura, priusquam oboriantur tenebræ, satisfacit cum ea debito suo in die secundo. Assentiuntur sapientes Rabi Elieseri in duobus diebus principii anni, quod homo possit miscere die uno ad aquilonem, & die altero ad austrum, die uno ad aquilonem, & die altero sicut incolæ ipsius civitatis. At R. Jose dicit, quod amborum sanctitas una sit. Dixit eis R. Jose: Nonne vos fatemini, si veniant testes a vespera & ultra, quod consideretur dies hodiernus sanctus, & crastinus sanctus?

II. Si fuerit in ejus manu canistrum fructuum, & opus habeat eos præparare eo ipso die, dicet: si dies hodiernus est festus, nihil inserviant mea verba; si minus, vocabit nomine separationem, & decimas, & comedet; At Rabi Jose prohibet: Assentitur R. Jose in diebus festis captivitatis.

III. Quomodo miscent civitates? Si civitas esset longa, sicut est; si rotunda, faciunt ei angulos, si quadrata, non fa-

מרובעורת אין עושין לה זוירת . היתה עשויה כמים קשת כמים גם רואים אותה כאלו היא שוה היתה רחבה מראשה אחד וצרה מראש אחד רואין ארת מקום הצר כאלו מלא בתים וחצרות מכניס לאמצע מרבים כנגדו ומודד הימנו להלן אלפים אמה. היה בירת אחד יוצא הימנה כמין פינם לרוח אחד רואין כנגדו כאלו מלא בתים וחצרורת מרבוע כנגדו ומודד הימנו ולהלן אלפים היו שני בתים יוצאין הימנו כמן שני פיגמין לשתי רוחות רואין כנגדן כאלו הן מלאין בתים וחצרות מרביע כנגדן ומודד מהן אלפים אמה : מרבעה מרבוע עולם נותן צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם אמר רבי יוסי אם אין יכול לרבעה כמן עולם ירבענה כמן התקופה מקום שחמה יוצאה ביום קצר ושוקעה ביום קצר זה הוא פני דרום ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זה הוא פני צפון תקופת ניסן תקופת תשרי חמה יוצאה בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב שנאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון הולך אל דרום ביום וסובב אל צפון בלילה סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרות זה הוא מזרח ומערב.

ד אלו שמתעברין עמה נפש שהוא ארבע על ארבע אמות רבי יהודה אומר כתלים וזיזה מתעברין עמה הגשר והקבר שיש בהן בית דירה בית עבודה זרה שיש בו בית דירה לכומרין . האוריות והאוצרות שבשדה שיש בהן בית דירה בור שית ומערה ונשר ובורגנין שבתוכה ובית שבים הרי אלו מתעברין עמה . ואלו שאין מתעברין עמה שנפרצה משתי רוחותיה אילך ואילך הגשר והקבר שאין בהן בירת דירה אין אלו מתעברין עמה שובך שבתוכה ובית שבספינה אין אלו מתעברין עמה כמה יהיו קרובות לעיר ויהיו מתעברין עמה שבעים ושירים על שבעים ושירים

faciunt ei angulos ; si esset similis arcui, aut Gamma, considerant eam quasi æqualem ; si esset lata ab altera, & angusta ab altera extremitate, considerant spatium angustum , quasi esset refertus domibus, atque atriis . Si coarctetur in medio , quadrabit contra illud , & ab eo, & ulterius metietur duo millia cubitorum : Si domus una promineat ab ea, sicut deficiens ab uno latere, considerant spatium , quod erit e regione illius , quasi refertum domibus , atque atriis , quadrabit e regione illius , & metietur ab eo & ulterius duo millia cubitorum : Si duæ domus ab ea promineant , sicut duo anguli ad duo latera , consideratur spatium , quod erit e regione illarum , quasi refertum domibus , atque atriis : Quadrabit e regione illarum , & ab eis metietur duo millia cubitorum : Quando quadrabit , quadrabit juxta quadraturam mundi , statuet ejus aquilonem ad aquilonem mundi , & ejus austrum ad austrum mundi. Dicit Rabi Jose : Si non poterit quadrare juxta quadraturam mundi , quadrabit juxta Thekuphas ; Situs ubi sol oritur in die omnium brevissimo , & occidit in die omnium brevissimo , erit facies austri : Ubi oritur in die longissimo, & occidit in die longissimo erit facies aquilonis . In æquinoctio Nisan , atque in æquinoctio Tisri oritur in medio orientis, & occidit in medio occidentis ; Dictum est enim *Eccles.* I. 6. *Gyrat per meridiem , & flectitur ad aquilonem lustrans universa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos revertitur* ; Hic est oriens, & occidens.

IV. Ista sunt quæ miscentur, mausoleum quod pateat quaquaversum quatuor cubitos : R. Jehuda dicit : Parietes , & tigilla cum eo miscentur ; Pons, & Mausolæum, in quibus fuerit domus habitationis ; domus Idololatriæ , in qua fuerit domus habitationis sacrificulis : Stabula, & apothecæ , quæ sunt in agro , in quibus fuerit domus habitationis , puteus , fossa, & specus , & pons , & tuguria, quæ fuerint intra eam , & domus , quæ est in mari , hæc cum ea miscentur . At hæc cum ea non miscentur ; Mausoleum, quod fractum fuerit hinc inde a duobus lateribus , pons & sepulcrum , in quibus non fuerit domus habitationis , cum ea non miscentur. Columbarium, quod intra eam fuerit, & domus, quæ fuerit in navi , non miscentur cum ea, quantum debent esse proxima civitati , ut possint cum ea misceri ? Septuaginta cubitos , & Schirjim, qui sunt centum, & quadraginta, & unus,

שהן מאה וארבעים ואחד ושליש רבי יהודה אומר חוץ לשבעים ושירים היה שם דבר מועט לא נתנו חכמים שיעור כמה הן שבעים ושירים בית סאתים כחצר המשכן.

ה היה מודד והגיע המידה לבית אפילו בירה לפנים מן הבית אפילו מגדל לפנים מן המגדל מכניסן לאמצע ומרביע כנגדן ומודד כנגדו ולהלן אלפים אמה היה מודד והגיע המדה למערה אין מכניס את כל המערה אלא מכנגד פתחה של מערה אחד מערה ואחד מגדל מה בין מערה למגדל גג המערה הרי הוא כארץ וגג המגדל הרי הוא כעיר במה דברים אמורים במידת העיבור אבל במידת התחום אפילו כלתה מדתו בחצי ביתו אין לו אלא חצי ביתו אמר רבי שמעון יכולני אני שיהו עולין מטבריא לצפורי ומצור לצידון מפני מערות ומגדלות שביניהם.

ו המודד מודד חוץ לקרפיפה של עיר לכל עירות נתנו לו קרפף דברי רבי מאיר וחכמים אומרים לא נתנו קרפף אלא בין שתי עירות אם יש לזו שבעים ושיריים ולזו שבעים ושירים מכניסן לאמצע ומרבע כנגדן ומודד מהן ולהלן אלפים אמה היו שלשה מגדלים והאמצעי מובלע בנתים אם אין בין שנים החיצונים מאה וארבעים ואחד ושליש מכניסן לאמצע ומרבע כנגדן ומודד מהן ולהלן אלפים אמה היו עשויין שורה ואחרים ביניהם אם אין בין שורה החיצונה מאה וארבעים ואחד ושליש מכניסן לאמצע ומרבע כנגדן ומודד מהן ולהלן אלפים אמה ריבע את העיר ועשאה כטבלא מרובעה ועשה ומרבע כנגדן את תחומה כטבלא מרובעת אין מודד את האמצע מפני שהוא מפסיד למזרחה אלא מודד לקרן מזרחית צפונית ונותן מזרח צפונה אלפים אמה ומודד לקרן מערבית דרומית ונותן למערבה דרומה אלפים אמה וחזר ומרבעת ועשה את תחומה כטבלא מרובעת נמצאת העיר מושכתו ארבע אמות אמה אלף וארבע אמות אמה אלף.

ז כיצד מקרין בהרים התחתון כנגד

& unus, & tertia pars. R. Jehuda dicit: Si extra septuaginta & Schirjim si esset vel res minima, non dederunt sapientes mensuram. Quantum continent septuaginta, & Schirjim? spatium duarum Searum, sicut atrium tabernaculi.

V. Si metiatur, & perveniat mensura ad domum, vel ad domum altera domo interiorem, vel ad arcam altera arca interiorem, introducet in medium, & quadrabit e regione illarum, & metietur e regione illarum & ulterius duo millia cubitorum. Si metiatur, & perveniat mensura ad specum, non introducet totam specum, sed spatium contra portam specus. Tam specus, quam turris? Quodnam est discrimen inter specum, & turrim? Tectum specus consideratur sicut terra, at tectum turris consideratur sicut civitas. De quo hæc dicta sunt? De mensura mixturæ; at de mensura termini, vel si finiretur mensura in dimidio domus, non est ei nisi dimidium domus. Dicit R. Simeon: Crederem ego, quod possint adscendere de Tiberiade ad Tsipporim, & de Tyro ad Sidonem per specus, & turres, quæ intersunt.

VI. Qui metitur, metitur extra Karpeph civitatis; omnibus civitatibus assignarunt Karpeph; verba R. Meir: At sapientes dicunt: Non assignarunt Karpeph nisi inter duas civitates; Si fuerint isti septuaginta cubiti, & Schirjim, & illi septuaginta cubiti & Schirjim, introducet in medium, & quadrabit e regione illarum, & metietur ab eis & ulterius duo millia cubitorum. Si fuerint tres turres, & media absorbeatur in medio, si fuerit spatium inter exteriores centum & quadraginta & unius, & tertiæ partis, introducent in medium, & quadrabit e regione illarum, & metietur ab eis & ulterius duo millia cubitorum. Si quadrasset urbem, & fecisset similis tabulæ quadratæ, & quadrasset e regione illarum ejus terminum juxta tabulam quadratam, non metietur medium, quia perderet ad orientem, sed metietur ad angulum orientalem occidentalem, & assignabit plagæ orientali aquilonari duo millia cubitorum, & metietur ad angulum occidentalem australem, & assignabit plagæ occidentali australi duo millia cubitorum; Atque iterum quadrabit, & faciet ejus terminum similem tabulæ quadratæ; deprehendetur spatium civitatis patere quatuor centum hinc, & quatuor centum inde cubitos.

VII. Quomodo perforat montes? Inferior

לבו והעליון כנגד פרסותיו מקדיר עולה מקדיר ויורד רואה את ההר כאלו בקוע לפניו דברי רבי וחכמים אומרים אין מקדרין בהרים היו לפניו הרי מישור מודד את המישור ונשכר ובינית את ההר הר וגיאיות מודד את הגאיות ונשכר ומניח את ההר היה מודד והגיע לגאי אם יכול להבליע בתוך חמשים אמה מבליע ואם לאו חוזר ומודד עד מקום שהוא יכול להבליע ומבליע בתוך חמשים אמה אם היה גיא מעוקר ואין יכול להבליעו מקדיר ועולה מקדיר ויורד וצופה כנגד מדתו ומודד. היה מודד והגיע מדה לכותל אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומר הכותל וצופה כנגד מדתו ומודד אחד מודד בחבל ואחד צופה בעיניו בין בהר בין בים בין במישור אחד מדת העבות ואחד מדת התחום אלא שמדת התחום ארבעים בחבל אין מודדין לא בחוט ולא בשלשלת ולא בשבט של גמי אלא במשיחה והמודד מותח בכל כחו ומודד והולך ובא אחד ואמר עד כאן תחום השבת נאמן מעשה מעשה בזקן אחד רועה שבא לפני רבי ואמר לו זכור הייתי שהיו נימגדל גדרי יורדים לחמתה עד חצר החיצונה הסמוכה לגשר והתיר רבי שיהיו בני מגדל יורדים לחמתה עד חצר החיצונה סמוכה לגשר ועוד התיר רבי שהיו בני הגדר יורדין לחמתה ועולין לגדר ובני חמתה לא היו עולין לגשר׃

פרק חמישי

א הנותן עירובו בסוף אלפים אמה של תחום אם היה ביתו סמוך לחומה יכנס אם לאו לא יכנס נתנו חוץ לתחום אמה אחת אם היה בתוך אלפים אמה שלו עירובו עירוב ואם לאו אין עירובו עירוב. בראשונה היו בני טבריא מהלכין את כל חמתה ואין בני חמתה באין אלא עד מקום הכיפה עכשיו בני טבריא ובני חמתה חזרו להיות עיר אחת.

ferior contra cor suum, & superior contra plantas pedum suorum; perforat adscendens, perforat descendens, considerat montem, quasi fuerit fissus in conspectu suo. Verba Rabi. At sapientes dicunt; non perforant montes: Si essent in conspectu suo montes, & planities, metietur planities, & procedet, & deferet montem; Si mons, & valles; metietur valles, & procedens & deferet montem. Si metiens perveniat ad vallem, si poterit comprehendere intra quinquaginta cubitos, comprehendet; si minus, iterum metietur usque ad locum, quem possit comprehendere, & comprehendet intra quinquaginta cubitos; Si vallis fuerit profunda, & non possit absorbere, perforabit adscendens, & perforabit descendens, & inspiciet e regione mensuræ suæ, & metietur. Si in metiendo perveniat mensura ad murum; Non dicunt: Findatur murus; sed computabit murum, & respiciet contra ejus mensuram, & metietur; Sive metiatur fune, sive intueatur oculis, sive in monte, sive in mari, sive in planitie; sive fuerit mensura mixturæ, sive fuerit mensura termini: At mensura termini fit fune; non metiuntur funiculo, neque catena, neque reste viminea, sed funiculo & metiens trahet summa vi. Si quum metitur, veniat alius, & dicat; Usque huc est terminus Sabbathi: est fide dignus. Narratur de quodam pastore sene, qui venit coram Rabi, dicens: Ego memini, quod gens turris Gidri, descenderent ad Chemta usque ad atrium exterius, quod erat proximum ponti; & permisit Rabi, quod incolæ turris descenderent ad Chemta usque ad atrium exterius, quod erat proximum ponti: Et permisit Rabi, quod cives Gidri descenderent ad Chemta, & adscenderent ad Gader; at incolæ Chemta non adscenderent ad pontem.

CAPUT V.

I. Si ponat mixturam suam in fine bis millie cubitorum termini; si ejus domus sit proxima muro, poterit ingredi, si minus, non ingredietur: Si ponat extra terminum uno cubito, si fuerit intra sua duo millia cubitorum, ejus mixtura est mixtura, si minus, ejus mixtura non est mixtura. In principio incolæ Tiberiadis incedebant per totam Chemta, at incolæ Chemta non incedebant nisi ad locum porticus: Nunc incolæ Tiberiadis, & Chemta iterum fecerunt unam civitatem.

II. In-

ב אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה ואין אנשי עיר קטנה מהלכים את כל עיר גדולה אימתי בזמן שהיו בתוך אלפים אמה שלהן לא היו בתוך אלפים אמה שלהן אין להן אלא אלפים אמה בלבד ואנשי עיר קטנה אין להם אלא אלפים אמה בלבד . עיר של רבים שחרבה ונשתיירו בה גדודיות גבוהות עשרת טפחים אף על פי שאין צורות פתחיה נכרית הרי זו מתעברת להיות כעיר עיר של יחיד ונעשית של רבים ודרך הרבים עוברת בתוכה כיצד מעברין אותה נותן לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ומערבין ונושאין ונותנין באמצע ואין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי בפני עצמו עיר של רבים והרי היא של רבים ואין לה אלא פתח אחד מערבין את כולה.

ג סוכת החג רבי יהודה מחייב בעירוב ובמזוזה וחכמים פוטרין רבי יהושע אומר מערבין בככר שלם אפילו היא כאיסר אפילו לא ניטל הימנו אלא כדי דמוע וחלתו יתר על כן הרי זה אסור מי שיש לו חמש חצרות בעיר אחת אם היה משתמש בכולן הרי זה אוסר את כולן ואם לאו אין אוסר אלא מקום דירתו בלבד . אמר רבי יהודה מעשה בבן נשיא שהיו לו חמש חצרות באושא ולא היה אוסר אלא מקום דירתו בלבד. חמש חבורות מקצת שרויין בחדרים מקצת שדרין בעליות טרקלין שלהן בחצר לבתים שנים ששותפין זה לזה בין ביין בין בשמן אינן צריכין לערב היו שלשה שותף זה לזה ביין וזה שותף לזה בשמן צריכין לערב רבי שמעון אומר אחד יין ואחד שמן אין צריכין לערב אלעזר בן תדאי אומר אסורין עד שיערבו·

ד אב ובניו נשיו וכלותיו ועבדיו ושפחותיו בזמן שאין עמהן דיורין בחצר אין צריכין לערב מבוי שלהן בין כך וכך צריך לחי וקורה עם הארץ שהיו מוליכין אצלו עירוב מוליך לכהן ככר תרומה ויושב ומשמרו ומחשיך עליו ואוכלו ובא לו

II. Incolæ civitatis magnæ incedunt per totam civitatem parvam, at incolæ civitatis parvæ non possunt incedere per totam civitatem magnam. Quando? Quando fuerint intra sua duo millia cubitorum; si non fuerint intra sua duo millia cubitorum, non erunt illis nisi duo millia cubitorum duntaxat; & incolis civitatis parvæ non erunt nisi duo millia cubitorum duntaxat. Civitas multorum si diruta fuisset, & in ea remanserint sepimenta alta duodecim palmos, licet non cognoscatur figura suarum portarum, tamen miscetur, ut sit sicut civitas. Si civitas fuerit privata, & facta sit publica, & via publica per ejus medium pertranseat, quomodo miscebunt? Statuent portam hic inde, aut trabem hinc inde, & miscebunt; & licet ferre, & deponere in medio. At non poterunt eam miscere in dimidias partes; sed miscebunt totam, aut introitum seorsim. Si civitas fuerit publica, & sit publica, eique non fuerit nisi porta una, miscebunt totam.

III. Tabernaculum festi tabernaculorum, R. Jehuda obligat ad mixturam, & ad mesusam; & sapientes absolvunt. R. Jehosua dicit: Miscent pane integro, vel si fuerit sicut Issar, licet ex eo non sumserit, nisi juxta mensuram separationis & ejus placentam; si fuerit major, est interdictus: Cui sint quinque atria in una civitate, & omnibus utatur, interdicit omnia; si minus, non interdicit nisi locum habitationis suæ duntaxat. Dicit R. Jehuda: Narratur de filio principis, qui habebat quinque atria in Huscia, & non fuit ei interdictus nisi locus habitationis suæ duntaxat: In quinque societatibus si pars habitaret in conclavibus, & pars habitaret in superiori triclinio, consideratur sicut atrium, respectu domorum. Duo, qui societatem ineant sive in vino, sive in oleo non obligantur ad mixturam: Si fuerint tres; Si iste societatem ineat cum illo in vino, & ille societatem ineat cum isto in oleo, obligantur ad mixturam. R. Simeon dicit: Sive fuerit vinum, sive oleum, non obligantur ad mixturam. Elieser ben Thadæi dicit: Interdicitur, donec misceant.

IV. Pater, & filii, uxores, & nurus, & servi, & ancillæ, quando non habeant cum iis habitationem in atrio, non obligaretur ad mixturam: Eorum introitus sive hoc sive illo modo requirit portam, & trabem. Populus terræ, ad quem afferretur mixturam, afferet sacerdoti panem separationis, & custodient usque ad noctem, & comedet, & abi-

ובשביעית הרי זה מותר שלא נחשדו על השביעית. בית שמניחין בו עירוב אין צריך להפריש ככר מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום אם היה שם רבו או אדם גדול או שהיה משיא את בנו ורצה לנהוג בו כבוד הרשות בידו על אדם לבטל רשות אם היה אדם גדול הרשות בידו. אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב עליו לבטל רשות אם היה בית האבל או בית המשתה ורצו לבטל רשותו הרשות בידו. שלשה שהיו שרויין בחצר ומת אחד מהן ונפלה ירושה לאחר מן השוק עד שלא חשיכה אינו אוסר משחשיכה הרי זה אוסר היה לאחר מן השוק בית באותה חצר ומת ונפלה ירושה לאחר מבני חצר עד שלא חשיכה הרי זה אוסר משהשיכה אין אוסר.

ה הרי ששכח ולא ערב וחזר והוציא בין בשוגג בין במזיד הרי זה אוסר דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר מי שבטל רשותו חזר והוציא בין בשוגג בין במזיד הרי זה אוסר. אחד שלא ערב נותן רשות לאחר שעירב ושנים שעירבו נותנין רשותן לאחר שלא עירב ושנים שלא ערבו נותנין רשותן לשנים שערבו או לאחר שלא ערב אבל אין אחד שעירב נותן רשותו לאחר שלא ערב ולא שנים שעירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו ולא שנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו שכל זמן שהיה שנים שרויים בחצר ושכח אחד מהן ולא ערב הרי זה אוסר.

ו ישראל המחלל את השבת בפרהסיא אין צריך לבטל רשות וישראל שאינו מחלל את השבת בפרהסיא צריך לבטל רשות ישראל נותן רשות ומבטל רשות ובגוי עד שעה שישכיר כיצד מבטל רשות אומר רשותו נתונה לך רשותו מבוטלת לך ואין צריך לזכות. חצר של גוים הרי היא כדיר של בהמה מותר להכניס ולהוציא מחצר

& abibit: At in anno septimo permittitur, quia non sunt suspecti de anno septimo. Domus, in qua deponitur mixtura, non debet separare panem separationis: Miscent in domo vetusta propter pacem; Si in ea fuerit ejus præceptor, aut vir dignitate præditus, aut fecerit nuptias filii, & voluerit ei deferre honorem, licebit; Præceptum incumbit homini, ut aboleat potestatem: si fuerit vir dignitate insignis potestatem habet. Si ex hominibus atrii unus ex iis oblitus fuerit, & non miscuerit; ipse poterit abolere; si fuerit domus convivii aut compotationis, & voluerint abolere potestatem, facultatem habet: Si tres habitaverint in atrio, & unus ex iis moriatur, & cedat hæreditas alicui ex foro, priusquam oboriantur tenebræ, non prohibet, post obortas tenebras, prohibet; Si alicui ex foro fuerit domus in eo ipso atrio, & moriatur, & cedat hæreditas alicui ex incolis atrii ante obortas tenebras prohibet, post obortas tenebras, non prohibet.

V. Si oblitus non miscuerit, & reversus educat sive per errorem, sive de industria, hic prohibet; verba R. Meir. R. Jehuda dicit: De industria, prohibet; per errorem, non prohibet: Siquis aboleverit potestatem, & reversus educat sive per errorem sive de industria, hic prohibet: Siquis non miscuerit, poterit dare potestatem alteri, qui miscuerit; & si duo miscuerint, poterunt dare potestatem suam uni, qui non miscuerint; Et si duo non miscuerint, possunt dare potestatem duobus, qui miscuerint, aut uni qui non miscuerit; at unus qui miscuerit non potest dare potestatem uni, qui non miscuerit; neque duo, qui miscuerint poterunt dare potestatem duobus, qui non miscuerint, neque duo, qui non miscuerint, poterunt dare facultatem duobus, qui non miscuerint; Etenim quando duo habitant in atrio, & unus ex iis oblitus non miscuerit, hic prohibet.

VI. Si Israelita palam prophanet Sabbathum, non erit necesse ut aboleat potestatem suam; si vero palam non prophanet, necesse est, ut aboleat potestatem suam; Israelita potest concedere, & abolere potestatem. At gentilis habet potestatem, quandiu locata sibi fuerit domus: Quomodo abolebit potestatem? Dicet: Mea potestas tibi concedatur, mea potestas pro te aboleatur: Et non est necesse, ut illi det possessionem. Atrium gentilium est sicut caula jumentorum, licet introducere & educere ex atrio

לבתים ומבתים לחצר. וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטל בחצר היה ישראל אחד שרוי בתוכה הרי זה אוסר מפני שהיא כחצרו רבי אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו ישראל אוסרין זה על זה והלכה כדבריו. הנוסס אף על פי שאינו יכול לחיות הרי זה אוסר: קטן אף על פי שאין יכול כאכל כזית הרי זה אוסר קסדור הבא לעיר עד שלשים יום הרי זה אוסר מיד אימתי בזמן שיחדו לו בית דירה לא ייחדו לו בית דירה או שאין עמהן דיורין בחצר אין אוסר אכסנאי לעולם אין אוסר. אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב והיתה לו אכסדרה על פתחו בזמן שמנופפת מותרת לו ואסורה לכל בני חצר אם אין מנופפת אסורה לו ואסורה לכל בני חצר.

ז כלים ששבתו בחצר מותרין ליטלטל בחצר אנשי חצר ששכחו ולא עירבו אסור להכניס ולהוציא מחצר לבתים ומבתים לחצר וכלים ששבתו בחצר מותרין לטלטל בחצר חמש חצרות פתוחות למבוי אסור להכניס ולהוציא מחצר למבוי וממבוי לחצר כלים ששבתו בחצר מותרין לטלטל בחצר שבמבוי אסורין רבי שמעון מתיר וכן היה רבי שמעון אומר מותר להכניס ולהוציא ממבוי לחצר ומחצר לגג ומגג לקרפיף שכל זמן ששכחו ולא עירבו כולן רשות אחת הן אמר רבי כשהייתי למד תורה אצל רבי שמעון בתקוע היינו מוליכין שמן באלנטיאות מחצר לגג ומגג לקרפף ומקרפיף אחר עד שמגיעין אנו למעין והיינו רוחצין שם אמר רבי מעשה בשעה סכנה שהיינו מעלין ספר תורה מחצר לגג ומגג לגג אחר והיינו קורין בו אמרו לו אין שעת הסכנה ראיה.

ח שתי חצרות זו לפנים מזו החיצונה של רבים והפנימית של יחיד חיצונה צריכה ערוב והפנימית אין צריכה ערוב הפנימה של רבים והחיצונה של יחיד

atrio in domos, & e domibus in atrium; vasa, quæ Sabbathum egerint in atrio, licet transferre: Si in atrio habitaverit Israelita; prohibet, quia est sicut suum atrium. Rabi Eliefer ben Jacob dicit: Nunquam prohibet, nisi quando Israelitæ inter se prohibeant; & constitutio est juxta ejus verba. Qui lethaliter ægrotat, quamvis vivere non possit, prohibet; puer licet non possit comedere quantum est oliva, prohibet. Si apparitor veniat in civitatem usque ad triginta dies, statim prohibet: Quando? Quando ei destinaverint domum habitationis: Si ei non destinaverint domum habitationis, aut cum iis non habitaverit, non prohibet: Hospes nunquam prohibet: Si ex incolis atrii unus oblitus non miscuerit, eique esset exedra super porta, quandiu fuerit occlusa, est sibi permissa, & interdicta ceteris incolis atrii, si non fuerit occlusa, sibi erit interdicta, & ceteris incolis atrii.

VII. Vasa, quæ Sabbathum egerint in atrio, licet transferre in atrio: Si incolæ atrii obliti non miscuerint, vetitum est introducere, & educere ex atrio in domos, & ex domibus in atrium; & vasa, quæ Sabbathum egerint in atrio, licet transferre in atrio. Si quinque atria fuerint aperta in introitum, vetitum est introducere, & educere ex atrio in introitum, atque ex introitu in atrium. Vasa, quæ Sabbathum egerint in atrio, licet transferre in atrio; at vasa quæ fuerint in introitu, non licet: R. Simeon permittit. Et sic dicebat R. Simeon: Licet introducere & educere ex introitu in atrium, atque ex atrio in tectum, atque ex tecto in atrium, atque ex tecto in Karpeph; Quando obliti non miscuerint, omnibus erit una potestas. Dicit Rabi: Quando addiscebam legem prope R. Simeonem in Tekoah, afferebamus oleum in linteis ex atrio in tectum, atque ex tecto in Karpeph, atque ex Karpeph in aliud, donec perveniremus ad fontem, & ibi lavabamus. Dicit Rabi: Contigit, quod tempore periculi attulimus librum legis ex atrio in tectum, atque ex tecto in tectum aliud, & in eo legimus: Dixerunt ei: Tempus periculi non est probatio.

VIII. Si duo fuerint atria, quorum alterum sit altero interius, & interius fuerit publicum, & exterius privatum, exterius requirit mixturam, at interius non requirit mixturam; si interius fuerit publicum, & exterius privatum, in-

הפנימית צריכה עירוב והחיצונה אינה צריכה עירוב רבי עקיבא אוסר את החיצונה שדריסת הרגל אוסרתה וחכמים אומרים אין דריסת הרגל אוסרתה היו שתיהם של רבים ונתנו את עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן החיצונה בין מן הפנימית ולא ערב שתיהם אסורות נתנו ערובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב הפנימית אסורה מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות דברי רבי עקיבא וחכמים אומרים הפנימית מותרת והחיצונה אסורה אחד שתי חצרות זו לפנים מזו ואחד שלש ריוטאות זו למעלה זו במה דברים אמורים בזמן שדרך הפנימית לצאת על החיצונה ועל מקצתה חמש חצרות פתוחות לבית שער ושכחו ולא עירבו מותרין בחצרות ואסורין בבית שער חמש דיאטות פתוחות לאלקט ושכחו ולא נשתתפו מותרין בדיאטות ואסורין באילקטו.

פרק ששי

א שיתוף מבוי כיצד מניח אדם חבית של יין ושל שמן ושל תבואה ושל גרוגרת ושל זיתים בין משלו בין משל חברו ואומר הרי זו לכל בני מבוי היתה משלהן אין צריך לזכות היתה משלו מגביהה מן הארץ ואומר זכיתי לכם ולכל שנתוספו עליהם נתוספו עליהן מזכה ואין צריך להודיע אמר רבי יהודה מעשה והיינו שרויין בית גלודה בלוד והיינו מבשלין קדרה של עדשים ואחד עומד על פתח מבוי ואומר זכיתי לכם בקדרה של עדשים היין כדי לשתות בו מזון שתי סעודות והשמן כדי לאכל בו מזון שתי סעודות והחומץ כדי לטבל בו מזון שתי סעודות תחלתו וסופו בשעור הזה רבי שמעון אומר תחלתו וסופו כשיעור הזה אף על פי שאין סופו כשעור הזה החפץ מודיע ואין צריך לזכות.

ב אמר רבי שמעון בן אלעזר פעם אחת היינו יושבין לפני רבי מאיר

terius requirit mixturam, at exterius non requirit mixturam: R. Akiba prohibet exterius; quia calcatio pedis illud prohibet: At ſapientes dicunt: Calcatio pedis non prohibet: Si ambo fuerint publica, & poſuerint ſuam mixturam in exteriori, & unus fuerit oblitus ſive fuerit ex exteriori, ſive ex interiori, & non miſcuerit, ambo ſunt prohibita: Si poſuerint mixturam in interiori, & unus ex interiori oblitus non miſcuerit, interius eſt interdictum: Si fuerit ex exteriori, & non miſcuerit, ambo ſunt interdicta: Verba R. Akiba: At ſapientes dicunt: Interius eſt permiſſum, & exterius eſt interdictum. Sive fuerint duo atria, alterum altero interius, ſive fuerint tria conclavia, alterum altero ſuperius: De quo hæc dicta ſunt? Quando ſoleat ex interiori egredi in exterius, aut in aliquam ejus partem, & ſoleat ex ſuperiori deſcendere in inferius, & in aliquam ejus partem. Si fuerint quinque atria aperta ad portam, & obliti non miſcuerint, permittitur in atriis, & interdicitur in domibus: Si quique conclavia fuerint aperta ad domum æſtivalem, & obliti non fecerint ſocietatem, permittitur in conclavibus, & interdicitur in domo æſtiva.

CAPUT VI.

I. SOcietas introitus quænam erat? Ponit aliquis dolium vini, & olei, & proventus, & caricarum, & olearum, ſive fuerit ſuum, ſive ſocii, & dicit: Ecce hoc eſt pro omnibus filiis introitus. Si fuerit ex bonis illorum, non eſt neceſſe, ut eis acquirat: Si fuerit de bonis ſuis, extollet de terra, & dicet: Acquiſivi vobis, & omnibus qui ſocietatem inierunt; ſi alii illis adjuncti eſſent, acquiret, neque eſt neceſſe, ut illis ſignificetur. Dicit R. Jehuda. Contigit, quod habitantes in domo ampla in Lud, coximus ollam lentim; & unus inſiſtens portæ introitus dixit: Acquiro vobis olla lentium. Vinum tantum debet eſſe, quantum ſufficiat alimento in duobus conviviis; & oleum tantum quantum poſſit comedi in duobus conviviis, & acetum, quantum poſſit infundi in alimentum in duobus conviviis; ejus principium & finis debet eſſe juxta hanc menſuram: R. Simeon: Principium juxta hanc menſuram, licet non fuerit ejus finis juxta hanc menſuram. Si voluerit, ſignificabit; neque eſt neceſſe ut acquirat.

II. Dicit Rabi Simeon ben Elieſer; Aliquando ſedebamus coram Rabi Meir in

בערדסקין ואמר אחר ערבתי בבצלים והושיבו רבי מאיר בארבע אמות שלו וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר מערבין לחולה ולאסתניס ולקטן במזונו ולרעבתן בבינוני של כל אדם אין משתתפין לא באוצר ולא במבוי אלא אם כן ייחד לו מקום האנשים שנשתתפו שלא לדעת הנשים אין שיתופן שיתוף ומשתתפין במבוי ואם רצו לערב מערבין בחצרות אבל אין רשאין להשתתף משתתפין במבוי ומערבין בחצרות שלא לשכח עקר העירוב דברי רבי מאיר וחכמים אומרים או מערבין או משתתפין . שתוף מבוי שיהא עמהן במבוי עירוב חצרות צריך שיהא עמהן בחצר שנים ששותפין זה לזה בין ביין בין בשמן צריך שיהא עמהן במבוי אמר רבי מאיר מפני מה אמרו אין מערבין לאדם אלא לדעתו לפי שאין רוצה שישתתפו אחרים עמו בחלקו אבל אם היתה לו תבשיל או עיסה אצל חברו זכה לו תבשילו.

ג המערב על ידי בני עירו שילכו עמו לבית האבל או לבית המשתה וקלו עליהן שיבאו הרי זה מערב עליהן בקופות של תמרים ובקופות של גרוגרות ובקופות של זיתים אם יש מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד יבואו ואם לאו לא יבואו קבלו כליהן זה אחר זה הראשונים שיש להם יבאו האחרונים שיש להן יבאו האחרונים לא יבואו מערב על ידי עצמו לרוח אחת כל ימות השנה ואמר רציתי אלך רציתי לא אלך רצה מבעוד יום מותר משחשיכה אסור שאין מערבין משתחשך המערב על ידי עצמו לשתי רוחות לכל ימות השנה ואמר למקום שארצה אלך רצה מבעוד יום עירובו ערוב משחשיכה הרי זה חמר גמל.

ד לא יערב אדם על ידי בנו ובתו גדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל יד אשתו אלא מדעתן אבל מערב הוא על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן ובין

in Ardaschin; & unus dixit. Miscui cum cæpis; & fecit eum consistere Rabi Meir intra quatuor suos cubitos: Et sic dicebat Rabi Simeon ben Elieser: Miscent egroto, & delicato, & puero suo alimento, & famelico consueto cibo omnium hominum. Non miscent in apotheca, neque in introitu, nisi quando destinaverit locum: Si viri societatem inierint, neque significaverint mulieribus, eorum societas est societas; Si vero mulieres societatem inierint, ignaris viris, earum societas non est societas: Fit mixtura pro introitu, & si velint miscere, possunt etiam miscere atria; at non licet facere societatem; faciunt societatem in introitu, at miscent atria, ne oblivioni detur essentiale mixturæ; Verba R. Meir. At sapientes dicunt: Aut miscent, aut societatem ineunt. Societas introitus debet esse cum illis in introitu; mixtura atriorum debet esse cum illis in atrio. Si duo inter se societatem ineant, alter vino, & alter oleo, necesse est, ut sit cum illis in introitu. Dixit Rabi Meir: Cur dixerunt non miscent homini, nisi scienti? Quia non vult, ut alii secum societatem ineant in parte sua; At si ei fuerit decoctum, aut pasta apud socium suum, ejus decoctum ei acquirit.

III. Si misceat per incolas civitatis suæ, ut secum proficiscantur ad domum luctus, aut domum convivii, & se obligent ad veniendum, is miscebit pro illis sportis dactylorum, & sportis caricarum, & sportis olearum, si fuerit alimentum singulis pro duobus conviviis ibunt, si minus, non ibunt: si se obligent ad veniendum, alter post alterum; priores qui inter eos fuerint, ibunt, postremi non ibunt: si misceat per seipsum ad latus unum cunctis anni diebus, & dicat: si velim, ibo, si velim, non ibo; si velit, dum adhuc est dies, licet; post obortas tenebras est interdictum: Etenim non miscent post obortas tenebras. Si misceat per seipsum ad duo latera pro cunctis anni diebus, & dicat: Ad locum, quem velim, ibo; si velit, dum adhuc est dies, ejus mixtura est mixtura, post obortas tenebras, ipse est ut Asinarius Camelarius.

IV. Nemo poterit miscere per filium suum, & filiam suam majorennes, & per servum suum, & ancillam suam Hebræos, & per uxorem suam, nisi quando certiores facti fuerint; at poterit miscere per filium, & filiam minorennes, & per servum suum, & ancillam suam Chananæos, sive fuerint, sive

non

שלא מדעתן וכולן שערבו לעצמן או שערבו אחרים על ידיהן יוצאין בשל עצמן חוץ מן האשה מפני שהאשה יכולה למחות על ידי בעלה עבד עברי ומי שחציו עבד וחציו בן חורין יוצאין בשל עצמן עבד של שני שותפין יוצא בערוב שניהן מהלך בצפון בערובו של זה בדרום ובדרום בעירובו של זה בצפון ואם מיצע את התחום אל יזוז ממקומו קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ושאין צריך לאמו מערבין עליו מזון שתי סעודות בעירובי תחומין.

ה כותל חצר שנפרץ מארבע טפחים עד עשר אמות מותר מפני שהוא כפתח יתר מכאן כנגד הפרצה אסור נפרצו בו פרצות הרבה אם העומד מרובה על הפרוץ מותר אם הפרוץ מרובה על העומד כנגד עשרה בתים בטלה מחיצה שתי חצרות זו לפנים מזו בין זו לזו ארבעה טפחים מערבין שנים ואין מערבין אחד היתה אחת מהן גבוהה עשרה טפחים ממעטה באבנים בכפתים ובסולם הצורי או שהביא נסר שרוחב ארבעה טפחים וקבעו בה מערבין שנים ואם רצו מערבין אחת פחות מכן מערבין אחד ואין מערבין שנים היה אחד מהן גבוהה עשרה טפחים עושין לה מחיצה גבוהה חמשה טפחים ומבטלה כותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד מיעטו באבנים בכפתים ובסולם הצורי או שהביא נסר שרוחב ארבעה טפחים וקבעו בה מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד פחות מכן מערבין אחד ואין מערבין שנים. מים שבין שתי חצרות גבוה עשרה טפחים מערבין שנים ואין מערבין אחד אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן נתמעט התבן מעשרה טפחים שניהן אסורין אלא אם רצה סותם את פתחו ומבטל את רשותו הוא אסור וחברו מותר וכן בכותל של תבן מבין שתי חצרות.

ו רבי מאיר אומר סילונות שבכרכין מחזיקין סאתים אף על פי שהן נקובים שופכים לתוכה מים בשבת וחכמים

non fuerint facti certiores; & isti omnes, qui miscent sibi ipsis, aut alii per eos miscent, satisfaciunt debito suo sua ipsorum mixtura; excepta uxore; quia uxor potest impediri per maritum: Servus Hebræus, & qui fuerit partim servus, partim liber, satisfaciunt debito suo sua ipsorum mixtura; socius duorum sociorum satisfacit debito amborum mixtura. Poterit ambulare ad aquilonem alterius mixtura, qui fuerit in austro, & ad austrum mixtura alterius, qui sit in aquilone; si vero perveniat ad terminum, non se movebit a loco suo. Puer, qui opus habeat matre, satisfacit debito mixtura matris suæ, qui vero non opus habeat matre, pro eo miscebunt alimento duorum conviviorum pro mixturis terminorum.

V. Si murus atrii fractus esset a quatuor usque ad decem palmos, permittitur, quia est sicut porta, si amplius esset spatium contra fracturam, interdicitur; si in eo multæ essent fracturæ, si consistens est amplius fracto, permittitur, si fractum est amplius consistente contra decem domos, aboletur sepimentum: Si inter duo atria, quorum alterum sit altero interius, fuerit spatium quatuor palmorum, unum non duo miscent; si eorum alterum sit altum decem palmos, diminuitur lapidibus, trabibus, & scala Tyri; aut si adducat asserem cujus latitudo sit quatuor palmorum, eumque ibi constituat; duo miscent, & si velint, possunt miscere unum; si fuerit hoc minus, unum nou duo miscent; si eorum alterum fuerit altum decem palmos, facient ei sepimentum altum quinque palmos, & abolebit: Si paries fuerit inter duo atria altus decem palmos, & quatuor latus, duo, non unum miscent; Si minuisset labidibus, trabibus, & scala Tyri, aut si attulisset asserem, cujus latitudo sit quatuor palmorum, ibique statuisset; si velint possunt miscere unum, si fuerit hoc minus, unum non duo miscent: Si aqua fuisset inter duo atria alta decem palmos, duo non unum miscent, alteri hinc, & alteri inde comedent; si diminuta fuisset palea a decem palmis, ambo sunt interdicta: At si velit, poterit obstruere ejus ostium, & abolebit ejus potestatem. Ipsi interdicitur, & socio permittitur: Et similiter in pariete stramineo, qui sit inter duo atria.

VI. R. Meir dicit: Si canales sint in civitatibus, qui contineant duas seas licet fuerint perforati, effundunt aquas in Sabbatho; at sapientes prohibent, donec fecerint sepimentum. Alii dicunt. Si

אוסרין עה שיפוקו אחרים אומרים ביב
שקמור ארבע אמות ברשות הרבים
שופכים לתוכו מים בשבת עוקה שבחצר
מחזקת סאתים אף על פי שנתמלאת
מערב שבת שופכים לתוכה בשבת אחת
עוקה ואחת גסטרה מחזיקין סאתים
אף על פי שנתמלאו מערב שבת שופכין
לתוכן הגג ומרפסת החצר ואכסדרה
מצטרפין לארבע אמות הבית והעלייה
החצר והגג אין מצטרפים לארבע אמות
ריוטה שהיא מאה אמה לא ישפוך
על פי הביב אבל שופך הוא לגג והם
יורדים לביב אין עושים לה צינור אבל
עושים לה מזחילה שלא יאמרו צינורו
של פלוני מקלח מים בשבת. צנור
המקלח לרשות הרבים אחד מים ואחד
יין קולט בין ביד בין בכלי ושותה ובלבד
שלא יצרף פיו עם פי החבית אם
רשות הגג למעלה מעשרה טפחים
לא ישתה אבל מצרף הוא פיו לצנור
למטה מעשרה טפחים ושותה לא
יצרף אהם ידו עם הכותל ועם המזחילה
אם רשות הגג למעלה מעשרה טפחים
ושותה אבל מצרף הוא ידו לצנור
למעלה מעשרה טפחים ושותה אם
יש פי צנור ארבעה על ארבעה טפחים
אסור שאין מטלטלין מרשות לרשות. בור
ברשות הרבים אין בינו לכותל ארבעה
טפחים כדי שיהלך אדם בני חצר מותרין
ובני עלייה אסורין אם יש בינו לכותל
ארבעה טפחים כדי שיהלך אדם בני
חצר אסורין ובני עלייה מותרין. באר
שלפני החלון משלשל וממלא הימנו
בשבת ובלבד שלא יהא בינו לכותל
ארבעה טפחים כדי שיהלך אדם אם
יש בפי הבאר ארבעה על ארבעה טפחים
בין כך ובין כך משלשל וממלא הימנו
בשבת. בור שבין שתי חצרות משלשל
וממלא הימנו בשבת ובלבד שלא יהא
בינו לכותל ארבעה טפחים כדי שיהלך
אדם אם יש בפי הבור ארבעה על
ארבעה טפחים אסור שאין מטלטלין
מרשות לרשות. אמת המים שלפני
חלון משלשל וממלא הימנו בשבת ובלבד
שלא יהא בינה לכותל ארבעה טפחים

Si cloaca si tecta fuerit fornice quatuor cubitorum in loco publico, effundunt aquas in Sabbatho. Si fossa sit in atrio, quæ contineat duas seas, licet impleverint a vigilia Sabbathi, in eam effundunt in Sabbatho: sive sit fossa, sive testa, quæ contineant duas seas, licet impleverint a vigilia Sabbathi, effundunt in eas; Tectum & Marpeset atrii, & exedra conjunguntur in quatuor cubitis; domus & cœnaculum & atrium, & tectum non conjunguntur in quatuor cubitis. Tabulatum si fuerit centum cubitorum, non effundet super oram cloacæ, at poterit effundere in tectum, ut descendant in cloacam; Non potest ei fieri canalis, sed lorica fieri potest; ne dicant: Canalis N. N. effundit aquas in Sabbatho: si canalis effundat in locum publicum, tam aquas quam vinum potest colligere sive manu, sive vase, & bibere, dummodo non conjungat os suum ori dolii: si potestas tecti fuerit superior decem palmis, non bibet, at poterit conjungere os suum; si infra decem palmos, poterit bibere; Nemo poterit conjungere manum suam cum muro, & canali, si potestas tecti fuerit supra decem palmos, poterit bibere, at conjunget manam suam cum canali supra decem cubitos, & bibet; si os canalis pateat quatuor palmos quaquaversum, est interdictum, quia non transferunt de potestate in potestatem: Si cisterna fuerit in loco publico, si inter eam & murum non fuerit spatii quatuor cubitorum, ut possit homo incedere, incolis atrii permittitur, at incolis cœnaculi interdicitur; si fuerit inter eam & parietem spatium quatuor palmorum, ut possit homo incedere, incolis atrii interdicitur, & incolis cœnaculi permittitur. Si puteus fuerit coram fenestra, poterit demittere, & haurire ex illo in Sabbatho, dummodo inter illum & parietem non sit spatium quatuor palmorum, ut possit homo incedere: Si fuerit in ore putei spatium puteus quatuor cubitos quaquaversum, sive hoc sive illo modo, poterit demittere, & haurire ex eo in Sabbatho. Si puteus fuerit inter duo atria, poterit demittere, & haurire ex eo in Sabbatho dummodo non sit inter illum & parietem spatium quatuor cubitorum, ut possit homo incedere: Si fuerit in ore putei spatium puteus quatuor cubitos quaquaversum, interdicitur, quia non transferunt de potestate in potestatem. Si stagnum aquarum sit ante fenestram, poterit demittere, & ex illo haurire in Sabbatho, dummodo non sit inter illud & par-

כרי שיהלך ארם זה היה מעשה באמת
של פרטלין ובא מעשה לפני רבן שמעון
בן גמליאל ואמר הואיל ואין בינה לבין
הכותל ארבעה טפחים כרי שיהלך אדם
בין כך ובין כך משלשל וממלא הימנו
בשבת . אמת המים שעוברה בחצר
אין ממלאין ממנה בשבת אלא אם כן
עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים
בכניסה וביציאה עשו לה בכניסה ולא
ביציאה ביציאה ולא בכניסה אין
ממלאין הימנה בשבת אלא אם כן
עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים
בכניסה וביציאה היתה רחבה מראש
אחר וצרה מראשה אחר הרי זה מרחיב
את מקום הצר ואין צריך לעשות מחיצה
אלא לרוחב בלבר וכן אתה מוצא בביבין
המקשקשין תחת הבתים ותחת החצרות.
רבי יהודה אומר כתלים שעל גביהן
נרונין כמחיצה אמר רבי יהודה מעשה
באמת המים שהיתה באה מאבל
לצפורי והיינו ממלאין ממנה על פי זקנים
בשבת אמרו לו מפני שלא היתה עמוקה
עשרה ורחבה ארבעה.

ז גזוזטרא שהיא למעלה מן הים
אין ממלאין הימנה בשבת אלא אם כן
עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים
למטה מן המים אף על פי שהמים
צפין על גבה אין בכך כלום רבי מאיר
אומר אף מלמעלה רבי חנניה בן עקיבא
אומר גזוזטרא שהיא למעלה מן הים
גבוהה עשרה טפחים נוקבה וממלא
ממנה בשבת.

פרק שביעי

א פתחי גנות שיש להן בית שער
מבפנים פותחין ונועלין בהן מבפנים
בחוץ פותחין ונועלין בהן מבחוץ מכאן
ומכאן פותחין ונועלין בהן מכאן ומכאן.
וכן פתחי חנויות ברשות הרבים רבי
מאיר אומר בזמן שבית המנעול למטה
מעשרה נוטל את המפתח מן האסקופה
ונותנו למנעול ופותח ומטלטלו בתוך
הבית ומחזירו למנעול ונועל ומניחו
במקומו ובזמן שבית המנעול למעלה
מעשרה טפחים מביא את המפתח
מערב שבת ונותנו למנעול ופותח ומטלטלו

parietem spatium quatuor palmorum, ut possit homo incedere. Narratur de stagno Peratlin, & factum adductum fuit coram Raban Simeone ben Gamaliel, qui dixit: Quando non sit inter illud & parietem spatium quatuor palmorum, ut possit homo incedere sive hoc sive illo modo, poterit demittere, & ex illo haurire in Sabbatho: Si stagnum aquarum transiverit per atrium, non hauriunt ex illo in Sabbatho, nisi fecerint ei sepimentum altum decem palmos in introitu, & in exitu; si ei fecerint in introitu, non autem in exitu, si in exitu, non autem in introitu, non hauriunt ex illo in Sabbatho, nisi fecerint sepimentum altum decem palmos in introitu, & in exitu. Si fuerit latum ab altera, & angustum ab altera extremitate, dilatabit locum angustum, neque faciendum est sepimentum, nisi latitudini duntaxat: Et similiter tu deprehendis in cloacis, quæ colliguntur sub domibus, & atriis. R. Jehuda dicit; Parietes, qui sunt super eis, considerantur sicut sepimentum. Dicit R. Jehuda: Narratur de stagno aquarum, quod fluebat ex Abel in Tsipporim, & nos hauriebamus ex eo ex dicto seniorum in Sabbatho: Dixerunt ei; quia non erat profundum quatuor, & latum quatuor palmos.

VII. Si tabulatum fuerit super mari, non hauriunt ex eo in Sabbatho, nisi fecerint illi sepimentum altum decem palmos; Si sub aquas, licet aquæ natent super illud, nihil interest. Rabi Meir dicit: Vel supra; R. Chananjah ben Akiba dicit; Tabulatum si fuerit super mari altum decem palmos, poterit perforare, & haurire ex illo in Sabbatho.

CAPUT VII.

I. Portæ, quæ habent situm portæ intrinsecus, aperiuntur, & clauduntur intrinsecus, si extrinsecus, aperiuntur, & clauduntur extrinsecus, si hinc inde, hinc inde aperiuntur, & clauduntur, & similiter portæ atriorum in loco publico. R. Meir dicit: Quando locus seræ fuerit infra decem palmos, sumet clavem ex limine, & indet in pessulum, & aperiet, & poterit transferre intra domum, & restituere in seram, & licebit sumere, & reponere in loco suo; Quando vero locus seræ fuerit supra decem palmos, afferet clavem a vigilia Sabbathi, & indet in seram, & poterit transferre intra domum, & reponere in sera, & claudere-

בתוך הבית והחזירו למנעול ונועל ומניחו במקומו וחכמים אומרים אף בזמן שמנעול למעלה מעשרה טפחים נוטל את המפתח מן האסקופה ונותנו למנעול ופותח ומטלטלו בתוך הבית ומחזירו למנעול ונועל ונוטלו ומניחו בחלון שעל גבי שקוף אם יש בפי חלון ארבעה על ארבעה אסור שאין מטלטלין מרשות לרשות.

ב ההרים והפסקן וספינה ברשות הרבים גבוהים עשרה טפחים אין מטלטלין לא מתוכן לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לתוכן אבל יורד לתוכן ואוכל פחות מכן בתוך ארבע אמות מותר חוץ לארבע אמות אסור אמת המים ברשות הרבים עמוקה עשרה טפחים וכן נימא אין מטלטלין מתוכה לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לתוכה אבל יורד לתוכה ושותה אם היו המים מועטים מזליף לתוך ידו ושותה היו שנים זה מעמיד לחברו והלא שותה וזה מעמיד לחברו והלא שותה פחות מכן בתוך ארבע אמות מותר חוץ לארבע אמות אסור אילן ברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו היה גבוה משלש רוחותיו ונמוך מרוח אחת רואים את הנמוך כאלו הוא פתח ובלבד שלא יהא נמוך יתר על הגבוה. חורבה ברשות הרבים עמוקה עשרה טפחים חלון שעל גבה שופכים לתוכה מים בשבת היו שנים שתיהן אסורות שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת היתה אחת והיא של רבים אסורה עד שיערבו. אשפה ברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים חלון שעל גבה זורקין לה בשבת היו שתים שתיהם אסורות שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת היתה אחת והיא של רבים אסורה עד שיערבו.

ג בני חצר ובני מרפסת שערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן כל שגבוה עשרה טפחים למרפסת פחות מכן לחצר במה דברים אמורים בזמן שהן של רבים שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן או שהיו של יחידים ישכחו ולא עירבו הנג והמרפסת

re, & restituere in locum suum. At sapientes dicunt: Vel quando sera fuerit supra decem palmos, poterit sumere clavem ex limine, & indere in seram, & aperiet, & transferet eam intra domum, & reponet in sera, & claudet, & transferet eam & restituet in fenestram, quæ est super limine; Si fuerit in vacuo fenestræ spatium quatuor palmorum quaquaversum, est interdictum, quia non transferunt de loco in locum.

II. Fossæ, & piscinæ, & navis si fuerint in loco publico altæ decem palmos, non transferunt ab eis in locum publicum, neque a loco publico in eas: Sed descendet in eas, & comedet; si spatium hoc fuerit minus intra quatuor cubitos permittitur, extra quatuor cubitos, interdicitur. Si stagnum aquarum in loco publico fuerit profundum decem palmos, pariterque fossa, non transferunt ab illo in locum publicum, neque in illud ex loco publico; sed descendet in illud, & bibet; si paucæ ibi fuerint aquæ, poterit effundere in manum, & bibere: Si fuerint duo; alter consistere faciet socium, & bibet, & alter faciem consistere socium, & bibet; si spatium fuerit hoc minus, intra quatuor cubitos, permittitur, extra quatuor cubitos interdicitur. Si arbor in loco publico fuerit alta decem palmos, si ejus ramus fuerit altus a terra tres palmos, transferunt sub eam, si ab tribus lateribus esset alta, & ab uno humilis, consideratur latus humile sicut porta, dummodo non sit humiles amplius alto: Si vastitas in loco publico sit profunda, fenestra quæ sit supra illam, possunt effundere intra illam aquas in Sabbatho, si fuerint duæ, ambæ sunt interdictæ, quia duarum potestatem non fit usus in una potestate; si fuerit una, & fuerit in loco publico, est interdicta, donec eam misceant. Si sterquilinium fuerit in loco publico altum decem palmos, e fenestra, quæ sit supra illud, effundunt in illud in Sabbatho; si duo fuerint, ambo sunt interdicta; quia duarum potestatum non fit usus in una potestate; si fuerit unum, & fuerit in loco publico, est interdictum, donec miceant.

III. Incolæ atrii, & incolæ porticus, si isti seorsim, & illi seorsim miscuerint; quod fuerit altim decem palmos, erit annexum porticui; si spatium fuerit hoc minus, erit annexum atrio. De quo hæc dicta sunt? Quando fuerint publica, & isti seorsim, & illi seorsim miscuerint; as quando fuerint privata, & obliti non miscuerint; at si fuerint pu-

והחצר והאכסדרה כולן רשות אחת הן
חצר גדולה שנפרצה לרשות הרבים
ונשתיירו בה גרדיורת גבוהות עשרה
טפחים עד עשר אמות מותר מפני שהוא
כפתח פחות מכן מותרין לאותה שבת
ואסורין לעתיד לבא דברי רבי מאיר
וחכמים אומרים אם מותרין לאותה שבת
מותרין לעתיד לבא ואם אסורין לעתיד
לבא אסורין לאותה שבת וקטנה שאינה
אלא כעשר אמות נטלה דפנה לרשות
הרבים ונשתייר כפס מכאן ומכאן מותר
נטלה כולן מותרין לאותה שבת ואסורין
לעתיד לבא דברי רבי יהודה רבי יוסי
אומר אם מותרין לאותה שבת מותרין
לעתיד לבא ואם אסורין לעתיד לבא
אסורין לאותה שבת.

ד חלון שמקצתה בתוך עשרה ומקצתה
למעלה מעשרה מערבין שנים ואין
מערבין אחד היתה כולה למעלה מעשרה
ומיעטה באבנים בכפתים ובסולם הצורי
או שהביא נסר שרוחב ארבעה טפחים
וקבעה בה מערבין שנים ואם רצו
מערבין אחד פחות מכן מערבין אחד ואין
מערבין שנים היתה רחבה מראשה אחד
וצרה מראשה אחד הרי זה מרחיב את
המקום הצר חלון שהיה ארבעה על
ארבעה טפחים עושה לה מורבית
ומבטלה כיוצא בו מי שהיו לו חנויות
פתוחות לרשות הרבים ופתוחות לחצרו
אם אין שם אלא דבר מועט מביא
ומטלטל מזו לזו היתה חצר ובה דיורין
עירבו מותרין לא עירבו אסורין. אחד
חלון שבין שני בתים ואחד חלון שבין
שתי חצרות ואחד שבין שתי עליות
ואחד חלון שבין שתי גגות ואחד חלון
שבין שני דיורין וגשרים ונפשות ורשות
הרבים המקורה מטלטלין תחתיהן בשבת
דברי רבי יהודה וחכמים אוסרין יתר על
כן אמר רבי יהודה שתי חצרות זו כנגד
זו ברשות הרבים נותנין לחי מכאן ולחי
מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ומערבין

blica, & obliti non miscuerint, tectum, & porticus, & atrium, atque exedra, omnia sunt una potestas. Si atrium magnum fuerit perruptum in locum publicum, & remanserint ex eo fragmenta alta decem palmos usque ad decem cubitos; permissum est, quia est sicut porta; si spatium fuerit hoc minus, permittuntur illo Sabbatho, at interdicitur Sabbatho futuro. Verba R. Meir: At sapientes dicunt: si permittuntur illo Sabbatho, permittuntur etiam Sabbatho futuro; & si interdicitur Sabbatho futuro, interdicuntur etiam illo Sabbatho. Atque atrium parvum, quod non patet nisi decem cubitos, si detractum esset latus versus locum publicum, & remanserit later dimidius hinc inde, permittitur, si totum ablatum fuerit, permittitur in illo Sabbatho, & interdicitur in Sabbatho futuro. Verba R. Jehuda. R. Jose dicit: si permittitur in illo Sabbatho, permittitur etiam in Sabbatho futuro; & si interdicitur in Sabbatho futuro, interdicetur etiam in illo Sabbatho.

IV. Si fenestræ pars fuerit intra decem palmos, & pars supra decem palmos, duabus mixturis, non una miscent. Si tota fuerit supra decem palmos, & diminuta fuerit lapidibus, & rippis, & scala Tyri, aut si adduxisset tabulam, cujus latitudo esset quatuor palmorum, ibi statuisset, duabus miscent, & si velint, una miscent: si spatium fuerit hoc minus, una non duabus miscent: si fuerit lata ab altera, & angusta ab altera extremitate, dilatabit locum angustum: si fenestra pateat quaquaversum quatuor palmos, faciet ei argumentum, & abolebit: Similiter si cui fuerint officinæ apertæ in locum publicum, & apertæ in atrium, si ibi non fuerit nisi res parva, poterit ire, & transferre de altera in alteram; si esset atrium, in quo essent habitationes, si miscuissent, permittuntur, si minus, interdicuntur. Sive fuerit fenestra, quæ sit inter duas domos, sive fenestra, quæ sit inter duo atria, sive fenestra, quæ sit inter duo cœnacula, sive fenestra quæ sit inter duo tecta, sive fenestra, quæ sit inter duas habitationes, & pontes, & monumenta sepulcralia, & locum publicum consignatum, sub iis potest transferri in Sabbatho: Verba R. Jehuda: At sapientes prohibent: Præterea dixit R. Jehuda: si duo atria fuerint, alterum e regione alterius in loco publico, statuuntur portis hinc inde, aut tignum hinc inde, & miscent, & portant in medio, & re-

ונושאין ונותנין באמצע וחכמים אומרים
אין מערבין רשות הרבים בכך מורין
חכמים לרבי יהודה במעשה גינסר שזה
פותח דלת קרפפו וסותם רשות הרבים
רשות הרבים וזה פותח דלת קרפיפו
וסותם רשות הרבים שמערבין ונושאין
ונותנין באמצע שכל מחיצה שנעשית
לשבת בין אנוסין בין שוגגין בין מוטעין
בין מזידין הרי זו מחיצה החזירו פתחים
למקומן חזרו לאיסורן חצר שגגותיה מבוצרין
כל אחד ואחד רשות לעצמו.

ה כל גגות העיר רשות אחת הן
אסור לעלות ולהוריד מחצר לגגות ומגגות
לחצר וכלים ששבתו בחצר מותרין ליטלטל
בחצר ושבגגות מותרין ליטלטל בגגות
דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל אחד
ואחד רשות לעצמו אמר להם רבי מאיר
אי אתם מודים באנשי חצר ששכחו ולא
עירבו שאסור להכניס ולהוציא מחצר
לבתים ומבתים לחצר וכולן ששבתו בחצר
מותרין ליטלטל בחצר מה נשתנה גג
מחצר אמרו לו אם אמרת בחצר שאין
תחתיה דיורין אמר להן אף חצר פעמים
שיש תחתיה דיורין אמרו לו לא אם
אמרת בחצר שאין כל אחד ואחד מכיר
את שלו תאמר בגגות שכל אחד ואחד
מכיר את שלו אמר להם הרי שהיתה
חלוקה או שהיתה עשויה פספס לא כל
אחד ואחד מכיר את שלו אמר רבי
שמעון בן אלעזר עד כאן היתה תשובה.
רבי שמעון אומר הגג והמרפסת החצר
והאכסדרה כולן רשות אחת הן.

פרק שמיני

א שתי חצרות אחת פתוחה לצפון
ואחת לדרום וגגותיהן שוין הגגות רשות
לעצמן והחצרות כל אחת ואחת רשות
לעצמה היתה אחת מהן גבוהה עשרה
טפחים ומעטה באבנים ובכפתים ובכולם
הצורי או שהביא נסר שרוחב ארבעה
טפחים וקבעו בה מערבין שנים ואם רצו
מערבין אחת פחות מכן מערבין שנים
ואין מערבין אחד . שתי גזוזטראות זו

reponant in medio : At sapientes dicunt : Non miscent locum publicum . Ita assentiuntur sapientes R. Jehudæ in facto Ghinasar, quod si iste posset aperire portam sui Karpaph , & claudere locum publicum , & ille posset aperire portam sui Karpaph , & claudere locum publicum, quod miscerent, & portarent, & reponerent in medio; quia omne sepimentum factum in Sabbatho sive per ignorantiam, sive per errorem, sive per contumaciam , sive per violentiam est sepimentum. Si restituant valvas in locum suum , iterum interdicuntur . Si atrii tecta fuerint circumdata , singula faciunt potestatem seorsim.

V. Omnia tecta urbis sunt una potestas. Vetitum est extollere, & demittere de atrio in tecta , & de tectis in atrium: Et vasa , quæ Sabbathum egerint in atrio , licet transferre in atrio , & quæ in tectis, licet transferre in tectis. Verba R. Meir : At sapientes dicunt : Singula faciunt potestatem seorsim : Respondit eis R. Meir : Nonne vos fatemini ; si incolæ atrii obliti non miscuerint , quod sit interdictum introducere , atque educere de atrio in domos, & de domibus in atrium, & omnia, quæ Sabbathum egerint in atrio , liceat transferre in atrio ? In quo differt tectum ab atrio? Dixerunt ei : Si dixisti de atrio, ratio est, quod sub illo non sunt habitationes. Respondit eis: Sub atrio quoque aliquando sunt habitationes . Dixerunt ei ; minime : Si dixisti de atrio; ratio est, quia unusquisque non cognoscit suum ; dices de tectis , cum unusquisque sua cognoscat ? Respondit eis : Si esset divisum , aut constructum lapillis , nonne unusquisque cognosceret suum? Dicit R. Simeon ben Eliesér : Usque ad hunc locum fuit responsum. R. Simeon dicit. Tectum, & porticus atrii , & exedra , omnia sunt una potestas.

CAPUT VIII.

I. SI ex duobus atriis alterum fuerit apertum ad aquilonem , & alterum ad austrum , & eorum tecta fuerint æqualia , tecta faciunt potestatem seorsim , & atria singula faciunt potestatem seorsim : Si alterum ex iis fuerit altum decem palmos, si diminuisset lapidibus , & tignis , & scala Tyri , & attulisset tabulam , cujus latitudo esset quatuor palmorum, miscent duabus, & si velint , miscent una , si spatium fuerit hoc minus , duabus non una miscebunt : si ex duobus tabulatis alterum

כנגד זו ברשות הרבים בין זו לזו ארבעה טפחים מערבין שנים ואין מערבין אחד פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים שלש דיוטאות זו למעלה מזו זו למעלה מזו עליונה והתחתונה של אחד ואמצעית של אחד לא ישלשל מן העליונה לתחתונה דרך האמצעית שאין משלשלין מרשות לרשות דרך רשות אבל משלשל הוא מן לתחתונה העליונה שלא בדרך אמצעית.

ב משלשל אדם קדרה של בשר ונותנה על גבי הזיז שרוחב ארבעה טפחים היתה חלון באמצע שהיא ארבעה על ארבעה טפחים אסור שאין משלשלין מרשות לרשות דרך רשות. צנור המקלח לרשות הרבים אחד יין ואחד שמן קולט בין ביד בכלי ומכניס לתוך ביתו היה עומד ברשות היחיד ופשט ידו לרשות הרבים והיה מלאה אוכלין ומשקין מכניסה אצלו היה עומד ברשות הרבים ופשט ידו לרשות היחיד והיא מלאה אוכלין ומשקין מוציאה אצלו גמל שראשו ורובו בפנים אובסין אותו בפנים בחוץ אובסין אותו בחוץ אותן כלים שפותחין ונועלין בהם. שבקרקעות אסורין אחרים אומרים אף שבקרקעות פותחין ונועלין בהן. הכוהה ברשות הרבים וכל מי שנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק.

ג שתי טהרות זו על גב זו נוטל את הפקק מבנתים ומשיקן ומחזיר את הפקק למקומו רבי שמעון בן מנסיא אומר שתי בריכות אחת של חמין ואחת של צונן נוטל את הפקק מבנתים כדי שירדו חמין לתוך הצונן וצונן לתוך החמין ובלבד שלא יחזיר הפקק למקומו ולא עוד אלא שנוטל את הפקק כדי שיצאו מים וילכו להם ואם בשביל שתיגנב אסור פוקקין את הביב בסודרין ובכל דבר המטלטל כדי שלא יציפו המים את האוכלין ואת הכלים אין פוקקין את הביב כדי שירדו המים לבור רבי מנחם איש גליא אומר צנור שעלו בו קוצים וקישושיות דורסן ברגל בנערה כדי שיצאו המים וילכו להם. חבילה של

fuerit e regione alterius in loco publico, & inter utrumque fuerit ſpatium quatuor palmorum, duabus, non una miſcebunt; ſi ſpatium fuerit hoc minus, una non duabus miſcebunt: ſi tria fuerint tabulata, alterum altero ſuperius, & alterum altero ſuperius, & ſuperius & inferius eſſet alterius, & alterius medium, non poterit demittere de ſuperiori in inferius per medium, quia non transferunt de poteſtate ad poteſtatem per poteſtatem; at poterit demittere de ſuperiori in inferius, quando non demittat per medium.

II. Poteſt homo demittere ollam carnis, & imponere tigno prominenti ex muro, cujus latitudo ſit quatuor palmorum; ſi fuerit feneſtra intermedia, pateatque quaquaverſum quatuor cubitos, interdicitur, quia non transferunt de poteſtate in poteſtatem per poteſtatem. Si canalis fluat in locum publicum, tam vinum quam oleum poteſt colligere ſive manu ſive vaſe, & introducere in domum ſuam: Si ſtet in loco privato, & extendat manum ſuam in locum publicum, plenam cibis & liquoribus, poterit ad ſe reducere: Si ſtet in loco publico, & extendat manum ſuam in locum privatum, plenam cibis & liquoribus, poterit ad ſe reducere: ſi cameli caput, & major ejus pars fuerit intus, poſſunt in ejus os indere intus, ſi foris, poſſunt in ejus os indere foris: Vaſa, quibus aperiunt, & claudunt, ſi fuerint in ſolo, ſunt interdicta. Alii dicunt: Vel ſi fuerint in ſolo, aperiunt, & claudunt in loco privato: & ille, quum jam deſcendet ſputum ejus ab ore ejus, non incedet quatuor cubitos, priuſquam expuat.

III. Si duo fuerint aquiculi, alter ſuper altero, poterit tollere obturamentum inter medium, & lavare, & reſtituere obturamentum in locum ſuum. R. Simeon ben Menaſia dicit: ſi fuerint duæ piſcinæ altera ex aquis calidis, & altera ex frigidis, poterit tollere obturamentum intermedium, ut calidæ deſcendant in frigidas, & frigidæ in calidas, dummodo ne reſtituat obturamentum in locum ſuum: Et præterea poterit tollere obturamentum, ut exeant aquæ & fluant; ſi vero hoc faciat, ut exſiccetur, eſt interdictum. Poſſunt obturare foſſam linteis, & rebus omnibus, quæ transferri poſſunt, ne effluant aquæ; cibis & vaſis non poſſunt obturare fontem, ut deſcendant aquæ in puteum. R. Menachem vir Galliæ dicit: Si ſuper canali creviſſent ſpinæ, & quiſquiliæ poterit eas conculcare pede, ut exeant aquæ, & effluant. Faſciculus li-

עצים וסוכה של קוצים שעשאן דלת לפרצה ולחצר אם היו קשורות ותלויות פותחין ונועלין בהן ואם לאו אין פותחין ונועלין בהן אחרים אומרים היתה כבושה באבנים מראשה אחת אין רשאי ליגע בהן נתלו בה קוצין ודופקנין מפשר בידו בצנעה ובלבד שלא יקרע ושל בהמה דורס ברגליו מחצלות פרוסות על פתחים חנויות ברשות הרבים אם היו קשורות ותלויות פותחין ונועלין בהן ואם לאו אין פותחין ונועלין עשה להם ציר של קנים ושל שבלין ושל כל דבר פותחין ונועלין בהן בשבת ואין צריך לומר ביום טוב דלת שיש לה ציר פותחין ונועלין בשבת ואין צריך לומר ביום טוב נשברו ציריה אין פותחין ונועלין בה ביום טוב ואין צריך לומר בשבת. דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקנקלין פותחין ונועלין בהן בשבת ואין צריך לומר ביום טוב.

ד היה יושב וקורא בספר על האסקופה ונתגלגל ספר מידו לפנים ולחוץ גוללו מכאן ומכאן ומניחו בבית הגוף אבל מפתח אינו כן אלא בזמן שבית מנעולה מעשרה טפחים נוטל את המפתח מן האסקופה ונותנו למנעול ופותח ונוטל כלי בתוך הבית ומחזירו למנעולה ונועל ונוטלו ומניחו בחלון שעל גב שקוף אם יש בפי חלון ארבעה על ארבעה טפחים אסור שאין מטלטלין מרשות לרשות. מלבן של ספקלריא וטריסין של חלונות פותחין ונועלין בהן אם היו נשמטין אסורין נגר נשמט אסור נקמז מותר רבי יהודה אומר נקמז אף על פי שאין נשמים נגר נגרר אם היו קשור ותלוי פותחין ונועלין בו רבי יהודה אומר קשור אף על פי שאינו תלוי איזהו נגר כל שקשור ותלוי וראשו אחד מונח בארץ מותר במקדש ואסור במדינה רבי יהודה אומר אף במדינה מותר איזה

lignorum , & tabernaculum ſpinarum , cui effeciſſent portam ad rupturam, & ad atrium , ſi fuerint colligata , & ſuſpenſa poſſunt in iis aperire , & claudere; ſi minus , non poterunt aperire , neque claudere: Alii dicunt; ſi eſſet tectum lapidibus ab una extremitate, non licet attingere ; ſi illi ſuſpenſæ eſſent ſpinæ, & ſpini , poterit clam ſibi dilatare manu ſua , dummodo ne perrumpat ; & ſi fuerit jumenti , poterit conculcare pedibus : Si ſtoreæ extenſæ fuerint ſuper porta officinæ in loco publico , ſi fuerint alligatæ , & appenſæ poterunt aperire , & claudere , ſi minus , non aperient , neque claudent . Si feciſſet cardinem cannarum , & ſpicarum , & cujuſcunque rei, poſſunt iis aperire , & claudere in Sabbatho , & non eſt neceſſe ut dicatur , in die feſto; Si valvæ fuerit cardo, poſſunt aperire, & claudere in Sabbatho , & non eſt neceſſe ut dicatur, in die feſto: ſi fracti eſſent ejus cardines , non poſſunt aperire , & claudere in die feſto , & non eſt neceſſe ut dicatur in Sabbatho. Valvam, quæ trahitur, & ſtoream, quæ trahitur, & cancellos aperiunt , & claudunt in Sabbatho , & non eſt neceſſe ut dicatur in die feſto.

IV. Siquis ſedens legeret librum ſuper limine, evolutuſque fuerit liber de manu ſua , intrinſecus , & extrinſecus convolvet ab utraque parte , & deponſa , ubi eſt corpus . At clavis non ita ſe habet, niſi quando locus ſeræ ſit infra decem palmos , tum ſumere poteſt clavem ex limine, & indere in ſeram , & aperire; & poterit ſumere vas, quod ſit intra domum, & reſtituere in ſeram, & claudere, & ſumere , & deponere in feneſtra , quæ eſt in ſuperliminari : Si fuerit in vacuo feneſtræ ſpatium quatuor palmorum quaquaverſum , eſt interdictum , quia non poſſunt transferre de poteſtate in poteſtatem : Ornatus ſpeculorum , & poſtes feneſtrarum poſſunt aperiri, & claudi, ſi exiliant , interdicitur. Vectis , ſi exiliat interdicitur, ſi ſtatuatur, permittitur. R. Jehuda dicit; ſi ſtatuatur, licet non ſit tractabilis . Vecte , qui trahitur , ſi fuerit alligatus, & appenſus, aperiunt & claudunt ; ſi minus , non aperiunt , neque claudunt. R. Jehuda dicit : ſi fuerit alligatus , quamvis non fuerit appenſus . Quinam eſt iſte vectis? Qui fuerit alligatus , & appenſus , & una extremitas collocata fuerit in terra, permittitur in ſanctuario & interdicitur in provincia: R. Jehuda dicit : Vel in provincia permittitur; Quinam eſt interdictus in provin-

הוא במדינה אסור פרי שאינו לא קשור ולא תלוי נוטלו ומניחו בזוית.

ה המוצא תפילין מכניסן זוג זוג רבי יהודה אומר שנים שנים אחד האיש ואחד האשה אחד חדשות ואחד ישנות רבי יהודה אוסר בחדשות ומתיר בישנות המוצא ספר בשדה יושב ומשמרו ומחשיך עליו ונוטלו ובא לו ובסכנה מניחו והולך לו אם היו גשמים יורדין הרי זה מתעטף בעור וחוזר ומכסה אותו. מי שיצא לרשות הרבים ונזכר שיש תפלין בראשו מכסה את ראשו עד שמגיע לביתו אם היה בית המדרש נוטלן ומניחן במקום המוצנע מחזירין ציר התחתון של דלת שידה תיבה ומגדל ואין מחזירין ציר העליון של בור של יציע ושל דות הרי זה לא יהזיר ואם החזיר חייב חטאת נימת כנור שנפסקה קושרין אותה קשרה ונפסק אין קושרין אמר רבי שמעון בן אלעזר והלא אם קושרין אותה אין לה קול אלא משלשל מלמעלה ועונב מלמטה.

ו כהן שעלתה לו יבלת במתניו חברו חותכה לו בשניו במקדש אבל לא במדינה אם בכלי כאן וכאן אסור אין ממלאים בערשה בשבת אם כחס על חבל ועל משיחה הרי זה מותר. אין ממלאין מבאר הקר בגלגל ביום טוב וכשעלו בני הגולה וחנו עליה התירו להם נביאים שביניהן להיות ממלאין מבור הקר בגלגל ביום טוב ולא כל בור ודות הקר התירו אלא אותה בור שחנו עליה בלבד. הלכות שבת חגיגות ומעילה כהררין תלוין בשערה מקרא מועט והלכות מרובות ואין להן על מה שיסמכו. מכאן אמר רבי יהושע צבתא בצבתא מתעבדה צבתא דקמיתא מה הוית הא לאיי בריה הות הדינין והעבודות הטהרות והטמאות והעריות ומוסף עליהן ערכין וחרמים והקדשות ומעשר שני מקרא מרובה מדרש והלכות מרובות ויש להן על מי שיסמכו אבא יוסי בן חנן אומר אלו שמנה מקצועי תורה גופי הלכות.

vincia? Qui non fuerit alligatus, neque appensus, auferet, & deponet in angulo.

V. Si quis exportaverit Thephilin, introducet par par: R. Jehuda dicit: bina bina, tam vir quam fœmina, tam novos, quam veteres: R. Jehuda prohibet novos, & permittit veteres: Si inveniat librum legis in agro, custodit, donec tenebræ oboriantur, eumque sumet, & abibit; In tempore periculi deponet, & abibit; Si pluviæ descendant, pelle teget, atque iterum teget; siquis egrediatur in locum publicum, & recordetur, quod sint Thephilin in ejus capite, teget caput suum, donec perveniat ad domum suam; si fuerit in academia, sumet & reponet in loco occulto: Restituunt cardinem inferiorem valvæ, capsæ, & arcæ, at non restituunt cardinem superiorem putei, conclavis, & cisternæ, non erit restituendus, & si restituat, tenetur sacrificio pro peccato. Chordam cytharæ, quæ discissa fuerit, ligant, si alligata esset, & discinderetur, non ligant. Dicit Rabi Simeon ben Eliefer: Atqui si ligarent eam, non esset illi amplius sonitus; sed connectet a superiori parte, & ab inferiori consuet.

VI. Si sacerdoti crevisset verruca in suis lumbis, ejus socius poterit incidere dentibus suis in sanctuario; non autem in provincia; si instrumento, utrobique est interdictum: Non licet haurire statera in Sabbatho, si vero id faciat, ut curam habeat funis, & funiculi, permittitur. Non licet haurire ex puteo scaturiginis per rotam in die festo; at quando adscenderunt filii captivitatis, & super habitarunt, permiserunt eis prophetæ, qui erant inter eos, ut haurirent ex puteo scaturiginis per rotam in die festo: non autem omnes puteos, & cisternas scaturiginis permiserunt, sed illum tantum puteum, in quo habitarunt. Constitutiones Sabbathi, & solemnitatum, & prævaricationis sunt quasi montes suspensi filo; pauci textus, & constitutiones multæ, & nihil est iis, ubi innitantur. Hinc dicebat R. Jehosua: Forfex fit altera forfice; forfex prima quomodo facta fuit? Fuit igitur creata; ita pariter judicia, & ministeria, & puritates, & immundities, & scortationes, & his adduntur æstimationes, & anathemata, & res sanctificatæ, & decima secunda; in quibus sunt multi textus, expositiones, & constitutiones multæ, & in iis deprehenditur, ubi possint inniti. Aba Jose ben Chanen dicit: Istæ octo partes legis sunt essentiale lectionum.

JOH. GERHARDI OUTHOVII
DISSERTATIO
DE SABBATHO SECUNDO-PRIMO.

§. I. PErgo jam ad alterum Locum, nempe *Luc.* VI. I. ubi dicitur ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ διαπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ τῶν σποερίμων, &c. *factum est autem ut Sabbatho secundo-primo transiret per sata*, nempe Christus cum suis discipulis, qui, cum spicas vellebant, ac edebant, confricantes manibus, a Pharisæis, qui muscas capiebant & crabrones dimittebant, traducebantur, quasi Sabbatho facerent, quod non liceret, quodque grande piaculum ac morte piandum esset. Licet Pharisæi domi frangerent panem, absque peccato, tamen Christi discipulis vitio vertitur, quod idem fere in agro faciebant: Licet David cum suis comitibus ausus fuerit in famis discrimine vesci panibus propositionis, quibus alias solis sacerdotibus vesci fas erat: tamen hi Pharisæi traducebant comites nostri veri Davidis, seu discipulos Christi, quod ad propellendam famem spicas evulserint, granaque ex illis in cibum confricaverint, & hoc quidem Sabbatho, ut Matthæus *cap.* XII. I. & Marcus *cap.* II. 23. annotant, vel σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ, *Sabbatho secundo primo*, uti Lucas hic jam habet.

Quæritur igitur quid Lucas hoc nomine *Sabbathi secundo primi* intelligi voluerit. Judicat Vir. Cel. *Verbrugge*, in diss. de hoc Sabbatho edita & defensa a. 1718. (cujus tamen prior tantum pars prodiit, alteram enim, in qua sententiam suam aperire & confirmare promisit Vir Cl. adhuc exspectamus,) quid isto nomine veniat, illis temporibus cuivis Judæo sine dubio cognitum fuisse: *Sed deinceps*, ait, *cum ea vox hoc uno Lucæ in loco tantum, non vero apud alios scriptores reperiatur, vel ab eruditissimis fere ignoratum est*. Hoc tamen semper vel ita generaliter non sequitur, quoniam plura sunt, quæ tantum semel occurrunt, vel uno in loco reperiuntur, de quibus tamen dici non licet, aut debet quod idcirco ab eruditissimis ignorentur.

§. II. Et si doctorum tam veterum quam novorum pervolvamus scripta, inveniemus de hoc *Sabbatho secundo-primo* quot capita, tot fere sensus: quare tempus non teram in recensendis ac exscribendis virorum doctorum sententiis, neque anxie quæram aut sollicitus ero, an Sabbathum δευτερόπρωτον recte intellexerint inter priscos Ecclesiæ doctores Epiphanius, Theophylactus & alii, neque recentiorum sententias discrepantes, licet mihi non placeant, virgula censoria feriam. Tantummodo Scaligeri allegabo sententiam, meamque non multum, ab ipsius mente differentem opinionem Lectori benevolo ac æquo proponam.

Cui interim libitum sit, scire quoque aliorum virorum sententias, legat Epiphanium *Hæres.* 30. & 51. Theophylactum *enarrat. in Luc.* VI. I. Aretium *in comment. ad Luc.* VI. I. ubi quoque variorum adfert explicationes. VValæum *in comment. ad Luc.* VI. I. ubi Cloppenburgii & Capelli leguntur sententiæ. Sic porro Bezam, Drusium, Coccejum *in suis commentariis ad Luc.* VI. I. & *ad Matt.* XII. I. Sigonium de rep. Hebræor. *lib.* 3. *cap.* 13. Joh. Ligtfootum *in horis hebr. ad Matth.* XII. I. & *ad Luc.* VI. I. *Oper. tom.* 2. *pag.* 319. & 513. & *in Chron. tempor. pag.* 19. Dietericum *in Antiq. Bibl. ad Exod.* XXIII. 14. 15. *pag.* 181. Othonem *in Lexico Rabbinico philologico pag.* 531. Relandum *in Antiq. Hebr. part.* 4. *c.* 8. §. 5. Et Joh. *Frischmuthi de Sabbatho* δευτεροπρώτῳ dissertat. (*a*) Ubi videbit haud exigua de hoc Sabbatho secundo-primo Doctorum sententiarum divortia.

§. III. Quod ad Scaligeri sententiam attinet, eam optime intelliget Lector ex ipsissimis Viri illustris verbis: a Cel. Verbrugge sic quoque ex *lib.* 6. *de Emendat. temp. p.* 522. allegatis, Σάββατον δευτερόπρωτον *illud est, quod proxime post solenne Paschatis sequitur. Nam* ממחרת הפסח *h. e.* ἀπὸ δευτέρας τοῦ πάσχα *Lex jubet septem hebdomadas putare. Itaque hebdomadas omnes & Sabba-*

tha

(*a*) Adde his, quos magno numero exhibet Cel. J. A. FABRICIUS in Bibl. Ant. C. X. §. 4. & diss. singularem de hoc argumento Cl. Hermanni WITSII. T. d. H.

tha omnia a Paschate ad Pentecosten sumunt appellationem suam ἀπὸ δευτέρας τοῦ πάσχατος. *Intervallum autem illud omne dierum, quod Græci* πεντηκοστὴν *vocant, Judæis dicitur* ספירת העמר ἀριθμὸς τοῦ δράγματος *numerus manipuli, quia* ἀπὸ δευτέρας τοῦ πάσχατος *Omer seu dragma primitivorum offerebatur. Prima igitur hebdomas, quæ putatur ab oblatione Omer dicitur* ἑβδομὰς δευτερόπρωτος, *& sic deinceps, ut habes in hoc indiculo.*

Indiculus Sabbathorum Pentecostes.

Δευτερόπρωτον	XIX. *Nisan*.	XXXI. *Martii*.
Δευτεροδεύτερον	XXVI. *Nisan*.	VII. *Aprilis*.
Δευτερότριτον	III. *Ijar*.	XIV. *Aprilis*.
Δευτεροτέταρτον	X. *Ijar*.	XXI. *Aprilis*.
Δευτερόπεμπτον	XVII. *Ijar*.	XXVIII. *Aprilis*.
Δευτερόεκτον	XXIV. *Ijar*.	V. *Maii*.
Δευτεροέβδομον	II. *Sivan*.	XII. *Maii*.

Intellige autem τὴν πεντηκόστην *intervallum a Paschate ad Solemne Pentecostes, non autem ipsum solemne Pentecostes. Eodem modo* μία δευτερόπρωτος *est feria solis prima, post festum Paschatis. Quare & Sabbathum* δευτερόπρωτον *est primum Sabbathum, quod proxime* τὴν δευτέραν τοῦ πάσχα *secutum est. Hebraice ergo* σάββατον δευτερόπρωτον שבת ראשון ממחרת *hoc enim perinde est ac* σάββατον ἀπὸ τῆς δευτέρας πρῶτον, ἀπὸ τῆς δευτέρας δεύτερον.

§. IV. Hanc Scaligeri sententiam non plane rejicio, aut approbo, neque ab ea in omnibus discedo, intelligo enim quoque per σάββατον δευτερόπρωτον illud Sabbathum, quod proxime post solenne Paschatis sequutum est, uti statim clarius patescet. Sed intelligo per Sabbathum illud simul secundum diem primæ hebdomadis, qui tunc, cum Christus per sata transiret, quoque sabbathum seu dies Sabbathi erat, per consequens σάββατον δευτερόπρωτον, id est Sabbathum incidens secundo die primæ hebomadis, post oblationem manipuli.

§. V. Notandum enim est, quomodo vox hebræa שבת *Schabbat*, alias *dies septimus*, per Synechdochen membri vel partis apud Judæos non raro notat totam hebdomadem, uti clarissime patet ex *Levit.* 23. 15. ubi dicitur, *numerabitis vobis a crastino Sabbathi, a die quo offeretis* עמר התנופה *manipulum elevationis septem* שבתות תמימות *Sabbatha consummata erunt*. id est septem septimanæ plenæ, uti & οἱ ό dicunt: ἑπτὰ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους, id est *septem septimanas integras*. Sic Rabbini loquuntur *in Gem. Schabbath*. 156. 1. חד בשבתא, & *in Gem. Maccoth* 5. 1. חד בשבא, *primus Sabbathi*, id est *primus dies hebdomadis*, notante Relando *in antiq. Hebræor. part.* 4. *cap.* 8. §. 3. Sic in תרגום, seu Paraphraste Chaldæo, ad מגלת אסתר, *librum Estheris, cap.* 2. 6. legitur *& placuit puella*, nempe Esther, *in oculis ejus* &c. *& jussit accelerari unguentum dignitatis ejus, & septem puellas ad ministrandum illi* שבע יומי בשבתא *septem diebus Sabbathi* id est hebdomadis, *Cholta ministrabat primo prima feria, Rokeita secunda feria, Genunitha tertia feria, Nehoritha quarta feria, Rochashita quinta feria, Churphita sexta feria, Regoitha die Sabbathi*.

§. VI. Sic in Novo Test. vox σάββατον, *Sabbathum*, ab hebræo שבתון dictum, quodque in singulari secundæ, in plurali tertiæ declinationis est, non tantum in singulari & in plurali numero per eandem Synechdochen partis usurpatur pro tota hebdomade: uti patet ex *Luc.* 18. 12. ubi Pharisæus dicit, νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, *jejuno bis in Sabbatho*, id est *jejuno bis hebdomade*.

§. VII. Et hinc primus dies septimanæ, qui Græcorum consuetudine *dies Solis* dicitur, vocatur *primus Sabbathi*, uti *Marc.* 16. 9. ἀναστὰς δὲ πρωῒ πρώτῃ (ἡμέρᾳ) σαββάτου, *quum autem resurrexisset* (Jesus) *primo* (die) *Sabbathi*, id est *septimanæ*. De Ellipsi enim vocis ἡμέρᾳ quæ subaudienda est in πρώτῃ &c. prolixe agit Lamb. Bos *de Ellips. pag.* 57. 58. Sic εἰς μίαν σαββάτων pro εἰς πρώτην ἡμέραν σαββάτων, *in primum diem Sabbathi*, vel *Septimanæ*. Ubi porro notandum, quod cardinalis μίαν ponitur pro ordinali πρώτην, fortean per hebraismum, ut quidam judicant, quia *Genes.* 1. 5. dicitur יום אחד, *dies unus*, uti & Græci interpretes ibi habent, ἡμέρα μία pro πρώτη, *dies primus*. Verum an idcirco dicendum sit, textum græcum N. Test. hic hebraizare, seu no pure Græcum esse, uti *Vorstius* de Hebraismis N. T. *p. I. p.* 35. *&c.* & Joh. Leusden quoque *in Phil. Gr. dissert.* 12. *pag.* 99. aliique dixere, audacter nego; quia disertissimi Græcorum ita quoque loquuntur, sic apud Polybium *pag.* 1401. legitur ἐν τῇ μιᾷ καὶ εἰκοστῇ βίβλῳ *in uno, i. e. in primo, & vicesimo libro*. Ubi μιᾷ cum ordinali εἰκοστῇ conjungitur, ergo usurpatur pro πρώτῃ; *vigesimus primus* enim vulgo numeratur εἰκοστὸς πρῶτος. Sic etiam cardinale neutrum ἕν, *unum*, ab Herodiano pro ordinali usurpatur *lib.* 4. *cap.* 11. §. 8. Ubi

ait,

ait, ὑφ' ἓν σημεῖον, *quum primum datum esset signum*. Sic porro apud Homerum legitur Iliad. π. *vs.* 173.

Τῆς μιᾶς μὲν ςιχὸς ἦρχε Μενέσθιος αἰολοθώρηξ,

Quæ verba vulgo vertuntur:

Unius quidem ordinis duxerat Menesthius vario thorace ornatus.

Quoniam ἶος, ἴα, ἶον, vulgo notat *unus*, *unum*: at vero hoc loco Homerus ἴης sumit pro ordinali πρώτης, & ἴης ςιχὸς, vel, ut Scholiastes Græcus, qui Didymus creditur, habet, μιᾶς τάξεως, verti debet *primi ordinis*, vel *primæ classis*; recenset enim Poeta hic ordines exercitus, & uti

Menesthius erat dux ἴης ςιχὸς, *primi ordinis*.

Sic Eudorus erat dux τῆς ἑτέρης ςιχὸς, *secundi ordinis*.

Pisandrus dux τῆς τρίτης ςιχὸς *tertii ordinis*.

Pisandrus dux τῆς τετάρτης ςιχὸς, *quarti ordinis*.

Alcimedon dux τῆς πέμπτης ςιχὸς, *quinti ordinis*.

uti *vs.* 179. 193. 196. 197. videre est. Et omnes has ςίχες, vel τάξεις, *classes*, ab Achille ἐκείνας, *bene ordinatas* dicit *vs.* 199. Sed hæc ἐν παρόδῳ.

§. VIII. Sic porro σάββατον in plurali usurpatur pro *septimana*, 1. *Cor.* XVI. 2. ubi dicitur, κατὰ μίαν σαββάτων, *primo quoque die Sabbathi*, i. e. *Septimanæ*. Hinc Chrysostomus *homil.* 85. *in Job. ad cap.* XX. 1. Τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, τουτέστι, τῇ κυριακῇ, *primo die hebdomadis, id est, Dominico*. Et Theophylactus ad Marc XVI. 2. scribit, μιᾶς τῶν σαββάτων, τουτέστι, τῆς πρώτης τῶν τῆς ἑβδομάδος ἡμερῶν, σάββατα γὰρ τὰς τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας ὠνόμαζον, μίαν δὲ, τὴν πρώτην: i. e. *unius Sabbathorum, hoc est primæ ex diebus hebdomadis. Sabbatha enim dies hebdomadæ nominabant, unam, aut primam*. Vide plura ad hanc rem allegata, tam ex Theophylacto, quam ex Theodoreto, Chrysostomo, Oecumenio, ac Justino apud Suicerum *in Thesauro Ecclesiast. tom.* 2. *col.* 916. 917. Et sic Eusebius Pamphili quoque dicebat in illud, ὀψὲ σαββάτων. Ἔθος γὰρ ἦν τὴν ὅλην ἑβδομάδα Σάββατον καλεῖν, καὶ πάσας τὰς ἡμέρας σάββατον ὀνομάζειν, *consuetudo erat totam septimanam Sabbathum vocare, & omnes dies Sabbathum appellare*, uti sic hæc verba allegata leguntur in Glossario, ad Scriptores mediæ & infimæ Græcitatis, Caroli du Fresne, *col. m.* 1314. *Edit. Lugd.* 1688 & in appendice ad Glossarium mediæ Latinitatis *col.* 204.

Huic jam fundamento nitens, verba Lucæ *cap.* VI. 1. sic accipio, ut σάββατον, *Sabbathum*, ibi sit tota hebdomas.

§. IX. Sed notandum jam porro est, Legislatorem dixisse *Levit.* XXIII. 15. 16. ut Israelitæ a die oblationis manipuli numerarent septem Sabbatha, seu septem integras septimanas, vel quinquaginta dies usque ad crastinum septimi Sabbathi, cum festum erat Pentecostes, vel Hebdomadum, quo novum munus Domino offerrent de messe. Manipulus primitialis offerri debuit ad supplicandum Deo, ut benediceret novis frugibus, & ut venia impetraretur ad falcem in segetes immittendam: at post peractam messem hordeaceam, post numeratas septem ab illa die oblationis manipuli hebdomadas, die quinquagesima, gr. πεντηκοστή, Hebr. יום חמשים in gratiarum actionem offerebantur panes primitiales, *Lev.* XXIII. 16. 17.

Ad computationem ergo illarum hebdomadum, & temporis interlabentis, inter oblationem manipuli, & oblationem panum, non alio calculo utebantur, nisi ut per Sabbatha numerarent, vel per septimanas, uti & per dies, ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν ἀζύμων, dicit Flavius Josephus, qui diem decimumsextum Nisan sic nuncupat, quo manipulus offerebatur, *Antiq. Jud. lib.* 3. *cap.* 10. *pag. m.* 93. ubi ait, τῇ δὲ δευτέρᾳ τῶν ἀζύμων ἡμέρᾳ, ἕκτη δ' ἐστὶν αὕτη καὶ δεκάτη, τῶν καρπῶν οὓς ἐθέρισαν, οὐ γὰρ ἥψαντο πρότερον αὐτῶν, μεταλαμβάνουσι, i. e. *secunda azymorum die, quæ est mensis hujus decima sexta, frugibus demessis, & hactenus intactis, incipiunt frui*. Addens deinde, *post Paschale sacrum elapsis septem septimanis, hoc est, quadraginta novem diebus, quinquagesima, quam a numero ἀσαρθὰ, Hebræi vocant, offerunt Deo panem e farinæ triticeæ duobus assaronibus cum fermento confectum, mactantque agnos duos*. De voce ἀσαρθὰ, seu עצרתא i. e. *Clausula*, vide Relandi *Antiq. Hebræor. part.* 4. *cap.* 4. §. 2. Et de computatione illius temporis per dies mentio fit apud Rabbinos, ut in Libro *Juchasin fol.* 36 1. *mortui sunt plurimi sapientum discipuli quindecim diebus ante Pentecosten, hoc est, triginta tribus a manipulo*. Sic sub finem *Midrasch Samuelis* concluditur, *finitum est hoc opus die tricesimo tertio a manipulo*, notante *Othone* in Lex. Rabb. p. 532. Habebant præterea formulas numerandi, dictas סדרי הספירה פסח, quibus singulis diebus in precibus vespertinis utebantur, numerantes ita diem illum, qui incipit,

verbi cauſa, diem quadrageſimum, שבועות ארבעים יום שהם חמשה וחמשה ימים בעומר, *dies 40. ſunt, ita ut 5. hebdomades & 5. dies elapſi ſint poſt oblationem manipuli*. Uti Reland. annotat. *in Antiq. Hebr. part. 4. cap. 4. §. 3.* Et uti computationem ſeptimanarum & dierum a veſpera incipiebant, ita ante computationem hanc gratiarum actionem efferebant, *benedictus eſto tu o Domine Deus noſter, qui nos ſanctificaſti præceptis tuis, & præcepiſti nobis dies numerare ab oblatione τȣ̃ Homer primitiarum*, docente Maimonide *de Sacrif. jug. cap. 7. §. 22. 25.*

§. X. Cum igitur iſtas ſeptimanas vocabant Sabbatha, & omnes illos dies, uti modo ex Euſebio notavi, quoque Sabbatha appellabant, ego per σάββατον δευτερόπρωτον, apud Lucam, intelligerem *ſecundum diem primi Sabbathi*, id eſt, *primæ ſeptimanæ*, quam a die oblationis manipuli incipiebant numerare, qui dies cum *ſecundus* eſſet *primi Sabbathi*, vel *ſeptimanæ*, recte dicitur *dies ſecundo-primus*, vel *Sabbathum ſecundo-primum*. Maxime quoniam dies ille tunc, cum Chriſtus per ſata tranſiret, ipſiſſimus quoque *dies Sabbathi*, vel ordinarium Sabbathum hebdomadale erat, quod Sabbathum tunc quoque dici poterat primum Sabbathum poſt ſecundum diem, ſeu poſt δευτέραν τῶν ἀζύμων, & per conſequens etiam σάββατον δευτερόπρωτον, i. e. primum Sabbathum poſt ſecundam diem azymorum.

Et quod iſte dies, cum Chriſtus per ſata ambularet, tunc Sabbathum ordinarium erat, docent nos Matthæus *cap.* XII. 1. & Marcus *cap.* II. 23. dicentes, Jeſum per ſata iviſſe τοῖς σάββασι, *Sabbathis*, vel ἐν τοῖς σάββασι, *in Sabbathis*; ubi, per enallagen numeri, pluralis ponitur pro ſingulari, σαββάτῳ, *Sabbatho*, uti *Matth.* XII. 2. habetur, confer etiam *Marc.* II. 27. 28. Hinc Cel. Hombergius *in Parerg. Sacr.* ad *Marc.* II. 23. dicit, *σάββατον & σάββατα promiſcue dicitur de Sabbatho, id eſt, die ſeptimo*. Qualis enallage ſæpius occurrit in Sacra Scriptura, & non infrequens eſt ſcriptoribus profanis. Sic *Luc.* IV. 16. *venit Jeſus* ἐν ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, *die Sabbathorum*, pro τȣ̃ σαββάτȣ, *Sabbathi*. Sic *Act.* XIII. 14. & XVI. 13. Huc pertinet *Marc.* V. 30. ubi ἱμάτια, *veſtimenta* pro ἱμάτιον, *veſtimentum*, uti verſ. 27. videatur Glaſſius de hac re in Philolog. Sacr. lib. 3. tr. 1. Can. 26. Et exemplum pluralis pro ſingulari vide quoque apud Callimachum, *Hymno in Jovem verſ.* 15. Hinc & Horatius *lib. 1. Sat. 9. verſ. 69.* τὴν τριακάδα ſive ἱερομηνίαν vocat *triceſima Sabbata*, uti Suicerus notat *in Theſauro Eccleſ. tom. 2. col. 916.* Videatur quoque Lambinus ad hunc locum Horatii.

§. XI. Sed ut clarius pateat quod de hoc σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ dixi, lubet hoc ſequens ſchema computationis hic Lectori ante oculos delineare, & ſeptem plena Sabbatha ſeu ſeptimanas integras ita computare, præſupponens, quod

Tunc temporis *Paſcha*, (Hebr. פסח, Chald. פסחא, Gr. διαβατήρια vel ὑπερβάσια, ſemper ex inſtituto Dei incidens in diem decimumquartum menſis ניסן Niſan, *Levit.* XXIII. 5. & *Num.* XXVIII. 16.) erat *die Mercurii*, quo Paſchalis mactabatur agnus.

Die ſequenti Jovis, decimoquinto Niſan, erat חג המצות, ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, vel ἀζυμοφαγιῶν, *feſtum azymorum*, vel dies, quando cum agno paſchali, priori die inter duas veſperas mactato, panes azymos ſeu infermentatos, comedere incipiebant, qui dies κατ' ἐξοχὴν quoque חג *feſtum* appellatur, *Levit.* XXIII. 6. *Exod.* XII. 18. & *Num.* XXVIII. 17. ubi dicitur, *& quintadecima die erit* חג, *feſtum*, vel *ſolennitas*, *ſeptem diebus veſcentur azymis*. Ergo erat πρώτη τῶν ἀζύμων.

Die Veneris, decimoſexto Niſan, ſeu δευτέρᾳ τῶν ἀζύμων, *ſecunda die azymorum*, erat πανήγυρις ἐπὶ τῷ δράγματι, ut cum Philone loquimur, hebr. יום חנף, *dies agitationis* ſcil. *manipuli*, ſeu *dies oblationis*, τȣ̃ *Homer primitiarum*, etiam יום קציר *dies meſſis* nempe השערים *hordeorum*; quando עומר manipulum hordei, ſeu ראשית קציר *primitias meſſis*, hordeaceæ ad ſacerdotem afferebant, qui agitabat manipulum iſtum coram Domino. *Levit.* XXIII. 9. 10. 11. Ab hoc die incipiebant jam numerationem ſeptem Sabbathorum vel ſeptimanarum; ergo hic dies erat πρωτοπρῶτος, *primo-primus*, i. e. *primus dies* πρώτȣ σαββάτȣ, *primi Sabbathi*, ſeu *primæ ſeptimanæ*.

Die Saturni, ſeu *Sabbathi* decimoſeptimo Niſan, ibat Chriſtus cum ſuis diſcipulis per ſata, qui dies erat τρίτη τῶν ἀζύμων, & ſimul dies δευτερόπρωτος, *ſecundo-primus*, i. e. ſecundus dies primæ ſeptimanæ: imo etiam erat σάββατον δευτερόπρωτον, non tantum quia omnes ſeptem dies ſeptimanæ nomine σαββάτȣ, *Sabbathi*, exprimuntur; verum etiam quia hic dies jam σάββατον, *Sabbathum ordinarium* erat, ergo σάββατον δευτερόπρωτον, i. e. Sabbathum incidens ſecundo die primæ ſeptimanæ, & pri-

primum quoque Sabbathum hebdomadale post δευτέραν τῶν ἀζύμων.

§. XII. Et hoc die Christus per sata transiens traducebatur a Pharisæis, quod discipuli ejus eo die spicas vellerent, quod illicitum judicabant, quia, ut Ligtfootus *ex Talmud. Scabb. par.* 7. *& Maimon. Schabb. par.* 7. 8. ostendit, per constitutionem Rabbinorum Sabbatho prohibitum erat, vellere spicas; ita enim dicebant: *qui Sabbatho frumentum metit, ad quantitatem ficus, reus est. Qui vellit & qui metit, perinde rei sunt: qui quicquam evellit, quod nascitur, reus est perinde ac si meteret. Ligtfooti ordo textuum Sect.* 25. *oper. tom.* 2. *pag.* 19. Judicabant Rabbini spicarum avulsionem ejusdem rationis cum messione, idcirco quia metere Sabbatho illicitum erat, ita etiam spicas vellere; quia, ut Maimon dicit *Schabbat cap.* 8. *Metens Sabbatho vel tantillum reus est,* ותולש תולדות קיצר *& vellere species messionis*, notante Othone *in Lexico Rabbinico pag.* 525. imo ne folium quidem aut fructum decerpere ab arbore fas erat die Sabbathi, dicit Philo Judæus *de vita Mosis lib.* 2. *pag. m.* 896. οὐ γὰρ ἔρνος ἐ κλάδον, ἀλλ' ἐδὲ πέταλον ἐφεῖται τεμεῖν ἢ καρπὸν ὁντινα ἐν διέψασθαι, i. e. *nec ramum enim nec frondem nec folium demere fas est, nec ullum quidem decerpere fructum*. Ex hac ergo superstitiosa constitutione carpebant Pharisæi Christi discipulos vellentes spicas Sabbatho. At si Sabbathum hoc ante diem decimumsextum Nisan seu ante diem oblationis τῦ Homer primitiarum fuisset, Pharisæi non dixissent, *discipuli tui faciunt, quod non licet* ἐν τοῖς σάββασι, *Sabbatho*, uti *Matth.* XII. 1. & *Marc.* II. 23. legitur; sed dixissent, *faciunt, quod omnino non licet*, sive Sabbatho sive alio die, uti Relandus quoque recte observat *Antiq. Hebr. par.* 4. *c.* 8. §. 4. quia die decimosexto Nisan offerri solebat manipulus, ante quod tempus metere, aut evellere spicas, quod species messis erat, omnino illicitum erat secundum Judæorum Judicium, quoniam lege divina prohibitum erat ante oblationem manipuli *edere* ולחם וקלי וכרמל *panem, vel tostum vel spicas virentes*, belgice *groene ayren*, *Levit.* XXIII. 14. imo ante manipuli agitationem & oblationem solennem, quam Relandus describit, falx in segetem quinque rerum tritici, hordei, speltæ, avenæ & secalis immitti non debebat, dicunt Judæorum חכמים, & qui vel ad quantitatem olivæ de his aliquid edebat, flagellari dignus erat. Videantur, Seldenus *de Synedr. lib.* 2. *pag.* 340. Maimon. *de Sacrif. Jug. cap.* 7. §. 13. 17. & Reland *Antiq. Hebr. part.* 4. *cap.* 3. §. 8.

Ergo contra hanc legem non peccabant discipuli Christi, quoniam die decimoseptimo evellebant ac comedebant spicas, per consequens post oblationem manipuli, quæ præcedente die decimosexto jam peracta erat. Tantummodo ergo ex judicio Pharisæorum peccabant, quod die Sabbathi, qui tunc incidebat, spicas evellebant, fricabant ac comedebant, quod factum Christus idcirco contra Pharisæorum glossas ex ipsa lege naturæ, factoque Davidis defendit, quoniam esurienti etiam Sabbatho edere licet, multo magis quam Judæis licitum est Sabbatho idulgere genio, uti Relandus ostendit, *Antiq. Hebr. part.* 4. *cap.* 8. §. 10.

§. XIII. Sed videamus jam, quomodo hæc septem Sabbatha plena, seu septimanæ integræ, uti & dies 49. numerandi erant.

Primum Sabbathum.

Primus dies, seu dies manipuli decimosexto Nisan, unde computatio fiebat, erat dies πρωτόπρωτος, i. e. primus dies primi Sabbati, seu primæ septimanæ.

2dus dies δευτερόπρωτος, secundo-primus i. e. dies secundus primæ septimanæ, qui jam Sabbathum erat, ergo σάββατον δευτερόπρωτον, i. e. *Sabbathum secundo die primæ septimanæ*, decimoseptimo Nisan.

3tius dies, τριτόπρωτος, tertio primus, i. e. tertius dies primæ septimanæ: decimoctavo Nisan.

4tus dies, τεταρτόπρωτος, quarto-primus, i. e. quartus dies primæ septimanæ, decimonono Nisan.

5tus dies, πεμπτόπρωτος, quinto-primus, i. e. quintus dies primæ septimanæ, vigesimo Nisan.

6tus dies ἑκτόπρωτος, sexto-primus, i. e. sextus dies primæ septimanæ, vigesimo Nisan.

7mus dies, ἑβδομόπρωτος, septimo-primus, i. e. septimus dies primæ septimanæ, vigesimosecundo Nisan.

Secundum Sabbathum.

8vus dies, πρωτοδεύτερος, primo-secundus, i. e. primus dies secundæ septimanæ, vigesimo tertio Nisan.

9nus dies σάββατον δευτεροδεύτερον, i. e. *Sabbathum secundo die secundæ septimanæ*, vigesimoquarto Nisan.

10mus dies, *τριτοδεύτερος*, tertio-ſecundus, vigeſimoquinto Niſan.
11mus dies, *τετυρτοδεύτερος*, quarto ſecundus, vigeſimoſexto Niſan.
12mus dies, *πεμπτοδεύτερος*, quinto-ſecundus, vigeſimoſeptimo Niſan.
13tius dies, *ἑκτοδεύτερος*, ſexto-ſecundus, vigeſimoctavo Niſan.
14tus dies, *ἑβδομοδεύτερος*, ſeptimo-ſecundus, vigeſimonono Niſan.

Tertium Sabbathum.

15tus dies, *πρωτότριτος*, primo-tertius, i. e. primus dies tertiæ ſeptimanæ, 30. Niſan.
16tus dies, *σάββατον δευτερότριτον*, *Sabbathum ſecundo die tertiæ ſeptimanæ*. primo Ijar.
17mus dies, *τριτότριτος*, tertio-tertius, ſecundo Ijar.
18vus dies, *τετυρτότριτος*, quarto-tertius, tertio Ijar.
19nus dies, *πεμπτότριτος*, quinto-tertius, quarto Ijar.
20mus dies, *ἑκτότριτος*, ſexto-tertius, quinto Ijar.
21mus dies, *ἑβδομότριτος*, ſeptimo-tertius, ſexto Ijar.

Quartum Sabbathum.

22dus dies, *πρωτοτέταρτος*, primo-quartus, i. e. primus dies quartæ ſeptimanæ, ſeptimo Ijar.
23tius dies, *σάββατον δευτεροτέταρτον*, *Sabbathum ſecundo die quartæ ſeptimanæ*, octavo Ijar.
24tus dies, *τριτοτέταρτος*, tertio-quartus, nono Ijar.
25tus dies, *τεταρτοτέταρτος*, quinto-quartus, decimo Ijar.
26tus dies, *πεμπτοτέταρτος*, quinto-quartus, undecimo Ijar.
27mus dies, *ἑκτοτέταρτος*, ſexto-quartus, 12. Ijar.
28vus dies, *ἑβδομοτέταρτος*, ſeptimo-quartus, 13. Ijar.

Quintum Sabbathum.

29nus dies, *πρωτόπεμπτος*, primo-quintus, i. e. primus dies quintæ ſeptimanæ, 14. Ijar.
30mus dies, *σάββατον δευτερόπεμπτον*, *Sabbatum ſecundo die quintæ ſeptimanæ*, 15. Ijar.
31mus dies, *τριτόπεμπτος*, tertio-quintus, 16. Ijar.
32dus dies, *τεταρτόπεμπτος*, quarto-quintus, 17. Ijar.
33tius dies, *πεμπτόπεμπτος*, quinto-quintus, 18. Ijar.
34tus dies, *ἑκτόπεμπτος*, ſexto-quintus, 19. Ijar.
35tus dies, *ἑβδομοπεμπτος*, ſeptimo-quintus, 20. Ijar.

Sextum Sabbathum, ſeu ſexta ſeptimana.

36tus dies, *πρωτόεκτος*, primo-ſextus, i. e. primus dies ſextæ ſeptimanæ, 21. Ijar.
37mus dies, *σάββατον δευτερόεκτον*, *Sabbathum ſecundo die ſextæ ſeptimanæ*, 22. Ijar.
38vus dies, *τριτόεκτος*, tertio-ſextus, 23. Ijar.
39nus dies, *τεταρτόεκτος*, quarto-ſextus, 24. Ijar.
40mus dies, *πεμπτόεκτος*, quinto-ſextus, 25. Ijar.
41mus dies, *ἑκτόεκτος*, ſexto-ſextus, 26. Ijar.
42dus dies, *ἑβδομόεκτος*, ſeptimo-ſextus, 27. Ijar.

Septimum Sabbathum, ſeu ſeptima ſeptimana.

43tius dies, *πρωτοέβδομος*, primo-ſeptimus, i. e. primus dies ſeptimæ ſeptimanæ, 28. Ijar.
44tus dies, *σάββατον δευτεροέβδομον*, *Sabbathum ſecundo die ſeptimæ ſeptimanæ*, 29. Ijar.
45tus dies, *τριτοέβδομος*, tertio-ſeptimus, 1. Sivan.
46tus dies, *τεταρτοέβδομος*, quarto-ſeptimus, 2. Sivan.
47mus dies, *πεμπτοέβδομος*, quinto-ſeptimus, 3. Sivan.
48vus dies, *ἑκτοέβδομος*, ſexto-ſeptimus, 4. Sivan.
49nus dies, *ἑβδομοέβδομος*, ſeptimo-ſeptimus, 5. Sivan.

Hinc jam ſequitur dies 50. *ἡμέρα πεντηκοστή*, Hebr. יום חמשים, dies quinquageſimus, incidens ſexto Sivan & quidem eodem die ſeptimanæ, quo manipulus ſeu homer primitiarum meſſis hordeaceæ offerebatur, i. e. die Veneris. At jam offerebantur ex novo proventu tritici illius anni duo panes תנופה elevationis fermentati, *Levit.* XXIII. 16. 17. Belgice vocatur *Pinxter*, vel *Pinxterdag*. Hebraice חג השבועות *feſtum hebdomadum*, *Deut.* XVI. 10. etiam הקציר *feſtum meſſis*, nempe triticariæ, quæ ſerior erat meſſe hordearia. Tandem dicebatur quoque ab Hebræis, dicit Joſephus *ἀσαρθά*, Chald. עצרתא, vel hebr. עצרת, i. e. *Clauſula*, quia claudebat vel obſignabat unitate numerum dierum 49. qui ab oblatione manipuli effluxerunt, uti *Philo* Judæus libro de feſtis docet, & *Relandus* ex ipſo obſervat, *Ant. Hebr. part.* 4. *cap.* 4. §. 2.

JOH.

JOH. JACOBI SYRBII DISSERTATIO DE SABBATHO GENTILI.

CONSPECTUS.

Multa in gentilium scriptis occurrere, quæ de veritate divina testari possint. An in his reperiatur Sabbathum, disputari §. I. Sabbathi etymologia ignominiosa a Moeragene ap. Plutarch. itemque alia hujus generis ab Apione ap. Josephum indicata. Patribus ecclesiæ a numero septenario vocem derivantibus, ignoscendum. Vera origo, quæ? Cur eadem vox per septenarium subinde exprimatur. Ἑβδόμη. Septimum festum & septima sacra. Sabbathum pro septimana, it. pro festis §. II. Sabbathum quo sensu observarint Gentiles. Quiete etiam eos usos esse ex Strabone & Xenophonte. Mortis reum non potuisse interfici die festo. εὐφημεῖν, σιγᾷν. blasphemiæ exsecrabiles. Romanis etiam a litibus, jurgiis, operibus & laboribus abstinuisse, idque publica auctoritate interdictum. Quænam licuerint in festis. Opera religionis, necessitatis, recreationis, reverentiæ ap. paganos. §. III. An etiam septimum diem celebrarint Gentiles. Quid statuat Seldenus: item, quomodo septimum diem observarint pagani §. IV. Cyclum hebdomadicum gentilibus fuisse notum & receptum. Dies a planetis denominati. Cujus rei antiquitas §. V. Septimum diem gentilibus atrum fuisse. Id inventum astrologorum fuisse, atros dies multis de causis dictos esse; modo a tristi omine, publice, modo a malo privatim observato & adnotato, modo ex principiis astrologicis: hos Ægyptiacos adpellatos esse, itemque religiosos. quid ea de re tradiderint Astrologi. Saturnus cur adpelletur maleficus & inimicus. §. VI. Atris diebus a faciendis operibus seriis abstinuisse veteres. Loca, quæ de Sabbatho agunt, & primo quidem patrum ecclesiæ, Clementis Alexandrini ex Hesiodo, Homero & Callimacho, Tertuliani, Theophili Antiocheni. Loca Judæorum, Josephi Philonis, quid ea de re Rebbini, speciatim locus R. Gedaliæ. Loca Gentilium, Ovidii, Suetonii, Luciani, Vulcatii Gallicani, Censorini, Lampridii, Senecæ. §. VII. Sabbatho Gentili, peculiariter sic dicto, non solum allata non favere loca, sed ei opponi posse silentium eorum, qui de sacris ex instituto egerint, itemque fastorum & Kalendariorum, & testimonia contraria. Locus Juliani. De recentiorum paganorum Sabbatho. §. VIII. An gentiles Sabbathum observare potuerint ex lumine naturæ. §. IX. Rationes, quæ probare videntur, Sabbathum esse juris naturæ. §. X. Ad eas responsio. §. XI.

INfelices pagani, etsi fastidiose nimis Israelitarum quondam mores ac instituta neglexerunt plerumque & adspernati sunt: non pauca tamen in eorum monumentis occurrunt, quæ vel invito & ringente Satana, perpetua Divinam veritatem testificatione commendant. Equidem naturaliter multa apud eos manifesta fuerunt, veluti τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, quod insinuat gentium Doctor, (1) & si quæ de moribus vitaque civili egregie ab iis tradita accepimus. (2) Quæ si contuemur, non possumus non indignari cum eodem Divino Apostolo, vecordiam illorum & ignaviam plane exitiosam, qua, prudentes cetera & sagaces, non indagarunt, ceu par erat, veritatis æternæ propriæque salutis tramitem, nec DEO gloriam debitam gratiamque tribuerunt, sed potius naturalem, quam habebant notitiam putidissimis deliramentis obscurarunt ac deturparunt. Sed præterea consideratione inprimis dignum est, quando mysteriorum etiam, in quæ se nunquam penetrare intellectus humanus potest, deprehenduntur indicia. Ita de Sacrosancta Trinitate Ægyptiorum Sarapin, [3] apud Romanos vero Apollinem de Salvatore recens nato [4] responsa dedisse memoriæ proditum est. De angelis item, (5) duratione mundi, & futura conflagratione, (9) immo etiam de resurrectione carnis [7] varia veterum extant loca. (8) Quod si hæc partim in dubium voces, partim in vulgus nun-

nunquam emanasse contendas, nonne universam superstitiosi cultus cærimoniarumque pompam Israelitarum religionem æmulatam fuisse, fatebimur? Quod de Diis suis tradiderunt, quod in altaribus eorum victimarunt & longe plura, in fabulis obvia, ex alio fonte vix defluxerunt quam κακοζηλία Diaboli, desertoris nequissimi & archimimi ac impostoris versutissimi. (9) De *Sabbathi lege*, quam tanta severitate sciscere DEO O. M. placuit, non ignobilis inter eruditos concertatio est: *utrum scilicet inter Gentiles etiam observata illa fuerit?* itemque, *an naturaliter innotuerit*, *an vero ex traditione*, *vel cacozelia*, *quam dixi*, *fuerit adsumta?* Quam, dum in præsenti pro ingenii modulo explicare adgredior, operam dabo, ut modeste, perspicue, & quantum potest, breviter id fiat. Adspiret summum Numen cœptis & me deducat in omnem veritatem!

II. Quum autem ipsum Sabbathi nomen aliqua suggerere queat, quorum in processu usus erit, id, quantum satis, enucleare non prætermittam. Ubi tamen non morabor multis illepidam istam Moeragenis apud Plutarchum (10) cavillationem, qui a Sabbo, hoc est Baccho, id nominis deducit, quippe ea pertinet ad quæstionem de cultu Bacchi apud Judæos. (11) Ejusdem farinæ est Apionis Gramatici φλυαρία, (12) quasi a voce Ægyptiaca σαββώ, τὸ βουβῶνος ἄλγος *inguinum ulcus* denotante, Sabbathum formatum fuerit, quam graviter proinde & merito reprehendit Josephus: Sed quod veterum aliqui ecclesiæ Doctorum (13) a numero Sabbathum accepisse nomen scripserunt, condonandum est sæculo, quo paucis in penitiorem linguæ Hebrææ notitiam venire dabatur, quum præsertim majorem ista sententia speciem præ se ferat, neque ad obtrectationem sit proclivis. Hodie vocis origo fere in vulgus nota est, nimirum שבת *quiescere*, *cessare*, quo significatu apud cognatas etiam linguas, Chaldæam veluti Syriacam & Arabicam, idem verbum obvium est. Inde Sabbathum nihil aliud notat proprie, quam *quietem*. Ceterum, quando interpretes, Græci imprimis & orientales alii, eandem hanc vocem per septenarium numerum subinde expresserunt, [14] semper requiem septimo vel die, vel anno, Divinitus præceptam, in animo habuerunt, & supposuerunt. Hinc notemus, τὴν ἑβδόμην haud raro pro Sabbatho usurpari, sicut etiam *septimum festum* & *septima sacra* ab Ovidio vocari constat, partim que videbimus deinceps: Sed præterquam, quod *septimus semper hebdomadis dies* voce ista indigitatur: per synecdochen partis *integram* etiam ea notat *septimanam*. Quo pertinet inprimis Pharisaicum illud singularis sanctitatis λάκισμα [15] νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, diebus Lunæ scilicet & Jovis, quorum alterutro Moses montem adscendisse credebatur. [16] Porro *septimum annum* Sabbathum aliquando adpellari, ex Scripturis Divinis itidem notissimum est [17] Propius vero huc spectat, quod *& aliæ feriæ seu festa Hebræorum* eandem nominationem sint consequuta. Unde *dies expiationum* יום הכפרים expressis a DEO ipso verbis vocatur שבת שבתון [18] & observatum est a Josepho Scaligero, (19) ideo nunquam Judæos mensem תשרי sive איתנים partim septembri, partim octobri nostro respondentem, (20) inchoare a feria *prima*, *quarta* vel *sexta*, *ne duo Sabbatha continuentur*. Nempe decimo hujus mensis celebrandus erat expiationum dies, qui in diem Veneris incidisset, si a quarta: in diem solis vero si a sexta feria incepisset תשרי. primus autem ejusdem mensis buccinarum festo destinatus erat dies. [21] Sed de his viderit ipse Scaliger. Alias festorum, quæ per plures dies agitabantur, *primus* saltim & *ultimus* dies κατ' ἐξοχὴν Sabbatha cluent. Sed & ipsos Gentiles festo Judæorum quælibet Sabbatha vocasse, compertum est. Ita Juvenalis. [22]

..adamas notissimus & Berenices
In digito factus pretiosior, hunc dedit olim
Barbarus incestu, dedit hunc Agrippa sorori,
Observant ubi Festa mero pede Sabbatha Reges. (23)

Horatius vero τὴν τριακάδα sive ἱερομηνίαν Judæorum innuens:

Certe nescio, inquit, *quid secreto velle loqui te*
Ajebas, *mecum*. *Memini bene*: *sed meliori*
Tempore dicam, *hodie tricesima Sabbatha. Vin tu*
Curtis Judæis oppedere?

Atque hæc de nomine ejusque qualicunque ἀμφιβολία sufficiant, Nam ut de Sabbathi distinctione dicam, qua modo in Sabbathum *creationis*, *redemptionis*, modo in *externum*, *internum*, *æternum* dispescitur, caussam omnino habeo nullam. Neque enim volupe nunc est θεολογεῖν. Sed ut certi tandem designemus quid, *diem* mihi notat Sabba-

bathum, *quieti*, *propter cultum religiosum*, *seu*, ubi de paganis sermo est, *superstitiosum potius*, *datum*. Et quum hoc tam de festis quibusvis, quam præcise de septimo cujusvis hebdomadis die intelligi queat: satis distincte & perspicue rem explicabo in sequentibus. Quamvis vero de hebdomadum observatione non dicturus sim nihil, adeoque tropicus ille significatus, quo septimanam Sabbathum annorum tamen sive terræ (24) ab instituto hoc plane removeo.

III. Quod si nunc quæras in genere utrum Sabbatha observarint Gentiles, id est, utrum certis diebus religiosa, si ita loqui licet, vacatione fuerint usi? id certe negari haudquaquam potest. Ut taceam, quæ de Ægyptiis refert Herodotus: [25] quotusquisque tam rudis est & literarum, tam græcarum quam romanarum, plane expers, ut de Romanorum sacris epulis, ludis, feriis, Græcorum νεμλωίαις, καβειείοις, Olympiis, Dyonisiacis, Κορέοις, Κρονίοις, Eleusiniis, multisque aliis nihil inaudiverit unquam? Non immerito dubitaveris, an multi ex Christianis, tot festa agitent, quot gentibus istis fuerunt celebria. Certe in multis rebuspublicis adeo successu temporis excrevisse festorum numerum constat, ut plures aliquando voluptatibus dicati, quam negotiosi & juridici reperti fuerint anni dies. Unde etiam factum ut Romanorum Imperatorum quidam multos subinde rebus agendis litibusque disceptandis restituerent [26]. Nomina numerum & rationem singulorum festorum tum in Kalendariis, passim obviis, tum integris doctorum operibus reperies [27] Atque certa quiete transiisse festa sua paganos, auctores habeo profecto luculentos. Ita Strabo (28) testatur, diebus festis Græcis juxta & Barbaris, commune fuisse τὸ τὰς ἱεροποιίας μετὰ ἀνέσεως ἑορτασικῆς ποιεῖσθαι *sacra facere cum intermissione solemni*, seu festa: Et in specie de Plyntheriis, Atheniensium festo, commemorat Xenophon (29) neminem eodem ausum fuisse quidquam operari serio. Ἀθηναίων γὰρ οὐδεὶς ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐδενὸς σπουδαίου ἔργου τολμήσαι ἂν ἅψασθαι. Et ne putes, in uno alterove festo in locum habuisse tantum, en aliud ejusdem scriptoris testimonium (30) ἐν ταῖς ἑορταῖς ἧττόν τινα δυνατόν ἐστι διαπράττεσθαι τῶν τῆς πόλεως. *In festis minus possunt negotia civitatis curari*: quod quomodo intelligendum, paullo post declaratur: πρὸς δὲ τούτοις οἴεσθαι χρὴ καὶ ἑορτὰς ἄγειν χρῆναι Ἀθηναίους, ἐν αἷς οὐχ οἷόν τε δικάζειν. *Præterea existimandum est, festos quoque dies agendos esse Atheniensibus, in quibus judicia exercere nefas*. Unde neque mortis reus ac secundum leges damnatus festis interfici poterat ordinarie. Κἂν νόμῳ τις καταγνωσθῇ, ut idem rursus loquitur [31] οὐκ ἀποκτιννύουσιν ἐν ἑορτῇ. Ipse Aristoteles de ista laborum abstinentia testatur. (32) Αἱ ἀρχαῖαι θυσίαι καὶ σύνοδοι φαίνονται γίνεσθαι μετὰ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδάς, οἷον ἀπαρχαί. μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐσχόλαζον τοῖς καιροῖς. *Prisca sacrificia & conventus post fructuum collectionem fieri videntur, ut primitiæ. His enim temporibus maxime cessabant a labore*. Inter ipsa sacra, ne quid temere aut præpostere effutiretur, cautum erat, quod ex formulis istis εὐφημεῖτε, σιγᾶτε hinc inde onviis, satis est perspicuum. (33) Βλασφημῆσαι vero plane fuisse exsecrabile, Theophrastus docet [34] Neque minus Romanis hujusmodi abstinentiam in festis curæ fuisse, novimus. Quid enim aliud sibi volunt verba Tullii [35] *Feriarum festorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium & jurgiorum in servis operum & laborum*. Quibus consentanea sunt ista Ovidii (36) de Kalendis Januariis, quibus Janual cum mola salsa, palma item, caria & mel offerebatur Jano:

> *Prospera lux oritur: linguis animisque favete:*
> *Nunc dicenda bono sunt bona verba die.*
> *Lite vacent aures insanaque protinus absint*
> *Jurgia: differ opus livida lingua tuum.*

& Tibulli, de agrorum lustratione: (37)

> *Luce sacra requiescat humus, requiescat arator,*
> *Et grave suspenso vomere cesset opus.*
> *Solvite vinca jugis: nnnc ad præsepia debent*
> *Plena coronato stare boves capite.*
> *Omnia sint operata Deo: non audeat ulla*
> *Lanificam pensis imposuisse manum.*

& Claudiani: [38]

> *Mandemusne noti flabris, quoscunque timores*
> *Pertulimus, festæ doleant ne tristibus aures?*

Huc pertinent loca Livii, (39) Taciti, [40] Plinii, [41] Senecæ, [42] aliorum, quæ hanc rem vel tradunt uberius, vel exemplis insuper confirmant evidentibus. Horum tamen nuda nomina

na & loca adſciſcere contentus ſum in præſenti, ne, ſi & verba adſcribam, nimiæ prolixitatis incurram tædium. Hoc vero ſilentio haudquaquam involuendum, quod etiam publica auctoritate laborum intermiſſio indicta fuerit, ut teſtatur Macrobius, optimus harum rerum Interpres: (43) *Adfirmabant autem ſacerdotes, pollui ferias, ſi indictis conceptiſque opus aliquod fieret. Præterea regem Sacrorum flamineſque non licebat videre feriis opus fieri, & ideo per præconem denunciabatur, ne quid tale ageretur & præcepti negligens multabatur. Præter multam vero affirmabatur eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere: prudentem expiare non poſſe, Scævola Pontifex adfirmabat*. Similia habet Feſtus: *Præclamitatores dicuntur, qui flaminibus Diali, Quirinali, Martiali antecedentes exclamant feriis publicis, ut homines abſtineant ſe opere, quia bis opus facientem videre, irreligioſum eſt*. Conſentit etiam Servius: (44) *Sunt aliqua*, inquiens, *quæ ſi feſtis diebus fiant, ferias polluunt. Quapropter & pontifices ſacrificaturi præmittere Kalatores ſuos ſolent, ut ſicubi viderent opifices adſidentes, opus fieri probibeant, ne pro negotio ſuo & ipſorum oculos & Deorum ferias contaminent*. Quænam vero ſint illa, quæ ferias polluant minime, ſed impune potius poſſint fieri, ipſe tradit Virgilius: [45]

Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus
Fas & jura ſinunt. Rivos deducere nulla
Religio vetuit, ſegeti prætendere ſepem,
Inſidias avibus moliri, incendere vepres
Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.
Sæpe oleo tardi coſtas agitator aſelli
Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens
Incuſum, aut atræ maſſam picis urbe reportat.

& plenus Collumella, [49] qui ipſe quoque adduxit iſtos Virgilii verſus, ſequentia addens. *Quanquam Pontifices negent, ſegetem feriis ſepiri debere. Vetant quoque lanarum cauſa lavari oves, niſi propter medicinam. Virgilius, quod liceat feriis flumine abluere gregem, præcepit, & idcirco adjecit, fluvio* merſare ſalubri. *Sunt enim vitia, quorum cauſa pecus utile ſit lavare. Feriis autem ritus majorum etiam illa permittit, far pinſere, faces incidere, candelas ſebare, vineam conductam colere, piſcinas, lacus, foſſas veteres tegere & purgare, prata ſitilire, ſtercora æquare, fœnum in tabulata componere, fructus oliveti conductos cogere, mala, pyra, ficus pandere, caſeum facere, arbores ſerendi cauſa, collo vel mulo clitellario adferre: ſed juncto advebere non permittitur, nec adportata ſerere, neque terram aperire, neque arborem collucare: ſed ne ſementem quidem adminiſtrare, niſi prius catulo feceris* [47] *nec fœnum ſecare, aut vincire, aut vebere, ac ne vindemiam quidem cogi per religiones Pontificum feriis licet: nec oves tondere, niſi prius catulo feceris. Defrutum quoque facere & defrutare vinum licet. Uvas itemque olivas conditui legere licet. Pellibus oves veſtiri non licet. In horto quidquid olerum cauſa facias, omne licet. Feriis publicis hominem mortuum ſepelire non licet. M. Portius Cato* [48] *mulis, equis, aſinis nullas eſſe ferias dixit. Idemque boves permittit conjungere lignorum & frumentorum advehendorum cauſa: Nos apud Pontifices legimus, feriis tantum denicalibus mulos jungere non licere, ceteris licere*. Præterea, quemadmodum Judæi ipſi magni faciunt opera religionis, neceſſitatis, recreationis & reverentiæ, ut diſtinguit Hottingerus, (49) ita iiſdem feſta honorare Gentiles nulli dubitarunt. Ac de operibus *religionis* & *neceſſitatis* Umbronis & Scævolæ ſententias Macobius refert: (50) *Umbro negat eum pollui, qui opus vel ad Deos pertinens ſacrorumque cauſa feciſſet, vel aliquid ad urgentem vitæ utilitatem reſpiciens actitaſſet. Scævola denique conſultus, quid feriis agi liceret, reſpondit: quod prætermiſſum noceret. Si bos in ſpecum decidiſſet eumque paterfamilias adbibitis operis liberaſſet, non eſt viſus ferias polluiſſe: nec ille, qui trabem tecti fractam fulciendo ab imminenti vindicavit ruina*. Id nempe dicit Scæuola Pontifex, quod & inter Judæorum Doctores venditabatur iiſque adeo obvertebatur a Salvatore noſtro (51) quum aliquando ad urgentem vitæ utilitatem reſpiciens ipſius opus improbarent malevolis & inſidioſis animis. Τίνος ἡμῶν ὄνος ἢ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου; Porro inter opera *recreationis* a Judæis numerabantur convivia, lautiores cœnæ & opipari adparatus. Ita apud paganos feſtis inerant ſacrificia, epulæ, ludi, feriæ, ut rurſus docet Macobrius, (52) qui ſacram celebritatem vocat, *quum vel ſacrificia Dis offeruntur, vel quum dies divinis epulationibus celebratur, vel quum ludi in honorem aguntur Deorum, vel quum feriæ obſervantur*, quæ erat feſtorum

rum

rum apud Romanos divisio. Et quis nescit, Babylonem eo festo captam esse a Cyro, quo πάντες Βαβυλώνιοι ὅλην τὴν νύκτα πίνουσι καὶ κωμάζουσι: (53) quod eadem occasione Syracusis quoque obtigisse, ex Livio constat. (54) Tandem *reverentiæ* opera Judæis inprimis censentur mutatio vestium & lucernarum splendor: paganis non minus. De vestimentis ita canit Ovidius: (55)

> *Vestibus intactis Tarpeias itur ad arces,*
> *Et populus festo concolor ipse suo est.*

itemque Flaccus: (56)

> *Ille ropotia, natales aliosque dierum*
> *Festos albatus celebret.*

De lucernis vero habemus Juvenalis locum, ubi de aliis simul ritibus huc spectantibus nos docet: (57).

> *Heic nostrum placabo Jovem laribusque paternis*
> *Thura dabo atque omnes violæ jactabo colores,*
> *Cuncta nitent, longos erexit janua ramos*
> *Et matutinis operitur festa lucernis.*

Eodem quoque Tertullianus videtur respicere: (58) *Cur die læto*, quærens, *non laureis postes adumbrantur, nec lucernis diem infringimus? Honesta res est, solennitate publica exigente, induere domui tuæ habitum alicujus novi lupanaris.* Possent utique longe plura de festorum ratione congeri, si operæ pretium foret. Ad præsens institutum nosse satis est, festa celebrasse paganos, iisque vacationes valuisse, quod ex hactenus dictis plus satis liquet.

IV. Sed altioris indaginis merito putatur ea quæstio, an & Gentiles septimum quemque diem festum habuerint, sive, an coluerint Sabbathum peculiariter sic dictum Judæis. Non ignota sunt, quæ hac de re in utramque partem commentati sunt eruditi viri. Nemo tamen majori cura majorique adparatu ad eam accessit Johanne Seldeno, (49) qui fere in unum diligenter conduxit, quidquid huic materiæ illustrandæ conquiri poterat, ut non frustra judicat vir undiquaque summus, Johannes Henricus Bœclerus. (60) Quod si vero consulas Seldenum, ille ita explicat loca veterum, quæ adfirmantem sententiam absolute videbantur juvare primo intuitu, ut quidvis aliud potius admittendum putet, quam septimi diei apud Gentiles cultum, festum nempe & qualem habuerunt Judæi. Equidem adquiescere poteram in plerisque, nisi adhuc titubare quosdam sentirem, quasi non admodum feliciter rem egisset Seldenus. At is in profliganda obsoleta illa opinione, quæ nescio quam publicam septimi diei celebritatem inter paganos conabatur nobis persuadere, & tantum non obtrudere, occupatus fuit. Veniam igitur, si non adsensum, fortassis merebor, si aliam paullo rationem ineam, &, quatenus admitti possit Sabbathum illud, investigem, quo & res ipsa pateat clare, & testimonia facile intelligantur & inter se concilientur. Ut vero, quæ mihi mens sit, tribus explicem verbis: septimum diem Gentilibus non festum aut publico cultu celebrem, sed atrum, sed Ægyptiacum fuisse, approbo: ut adeo nihil aliud de Sabbatho in eum conveniat, præterquam laborum intermissio & quies, quam tamen illi non ob Divinum cultum, sed vanum illum ac superstitiosum, quem incusserant Astrologi timorem, amplectabantur. Facile autem apparet, quæ mihi proinde probanda sint, primo nempe, cyclum hebdomadicum Gentilibus fuisse notum & receptum, hic enim fundamentum est: deinde septimum hebdomadis diem fuisse atrum adeoque Gentiles ab operibus in eo se fere abstinuisse: & huc denique quadrare loca veterum, quæ in hanc rem adducuntur & quoddam nobis paganorum Sabbathum videntur inculcare. De singulis seorsim, sed breviter.

V. Primum, quod probandum suscepi, ex eo luculentissime patet, quod ab antiquissimis temporibus diem a septem planetis, quos statuerunt veteres Astrologi, quamquam non publico semper instituto, communiter tamen, tenuerint. Audiamus Dionem Cassium: (61) τὸ δὲ δὴ ἐς τοὺς ἀστέρας τοὺς ἑπτὰ τοὺς πλανήτας ὠνομασμένους, τὰς ἡμέρας ἀνακεῖσθαι, κατέστη μὲν ὑπ' Αἰγυπτίων, πάρεστι δὲ καὶ ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους, οὐ πάλαι ποτὲ, ὡς λόγῳ εἰπεῖν, ἀρξάμενον. οἱ γοῦν ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὐδαμῇ αὐτὸ, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ἠπίσταντο· καὶ πάνυ νῦν τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι καὶ αὐτοῖς καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιχωριάζει, καὶ ἤδη καὶ τοῦτο σφίσι πάτριον τρόπον τινὰ ἐστί. *Quod vero septem stellis, quæ planetæ vocantur, dies adsignare receptum est, inventum quidem putatur Ægyptiorum. Sed in omnes tamen homines, aut ita pridem* (non olim aliquando) *ut sic dixerim, vulgari cœptum. Certe Græci veteres, quantum ego quidem scio, nullo prorsus eam rem pacto cognitam habuere. Et nunc ubique fere, apud omnes alios, etiam & ipsos Romanos, in usu est, & veluti mos ipsis patrius habetur.* Videri poterat, ac si ea de re tanquam nova plane, apud Græcos & Romanos, loqueretur Dio. Sed id ex verbis ejus firmiter

ter ſatis oſtendi nequit. Fallor enim valde, aut iſtud ὀυ πάλαι ποτὲ ita intelligi poteſt, quaſi non ſemper, ut forte quidam contendebant, iſtum obtinuiſſe morem, *ſed aliquando non fuiſſe antiquum* dicat. Præterea ipſe fluctuat quodammodo, & limitat, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ac fatetur aperte, alios veluti patrium iſtum crediDiſſe morem. Unde non eſt, ut cum Beroaldo (62) eum nimis recentem ex hoc loco colligamus. Certes teſtes habemus antiquiores Dione, Clementem Alexandrinum, Tertullianum, Juſtinum Martyrem, Plutarchum, Tacitum, Tibullum, quorum loca, quia jam a Seldeno (63) adducta ſunt, partimque infra a me citabuntur, huc transferre ſuperſedeo. Sed & ipſius Herodoti, quem nihil tale commemoraſſe putat Beroaldus, huc pertinet locus: (64) καὶ τάδε ἄλλα Αἰγυπτίοισι ἐστὶ ἐξευρημένα· μείς τε καὶ ἡμέρη ἑκάστη θεῶν ὅτευ ἐστὶ, καὶ τῇ ἕκαστος ἡμέρῃ γενόμενος, ὁτέοισι ἐγκυρήσαι, καὶ ὅκως τελευτήσει, καὶ ὁκοῖός τις ἔσται. καὶ τούτοισι τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐν ποιήσει γενόμενοι ἐχρήσαντο. *Alia etiam ſunt ab Ægyptiis excogitata; quis menſis dieſve cujuſque deorum ſit* (i. e. planetarum) *& quo quis die genitus, quibus rebus potiturus, quomodo moriturus, & qualis futurus ſit? Quibus rebus ii, qui in poeſi verſabantur, uſi ſunt.* Ubi τὰς ἡμέρας τῶν θεῶν dies ſeptimanæ a ſeptem planetis denominatos interpretatur Marshamus, (65) plane ad mentem veterum. Quod ſi non ſatisfaciat Herodotus, en vetuſtiſſimum Apollinis oraculum: (66)

> Κλήϊζειν Ἑρμῆν, ἠδ' Ἥλιον, κατὰ ταῦτα
> Ἡμέρῃ Ἡελίου. μήνην, δ' ὅτε τῆς δε παρέῃ
> Ἡμέρη, ἠδὲ Κρόνον, ἠδ' ἑξείης Ἀφροδίτην
> Κλήσεσιν ἀφθέγκτοις, ἃς εὗρε Μάγων ὄχ' ἄριστος
> Τῆς ἑπταφθόγγου βασιλεὺς, ὃν πάντες ἴσασιν.
>
> *Mercurium ac Solem ſimul adpellare memento*
> *Luce ſacra ſoli: tum lunam, ubi venerit ejus*
> *Nota dies, Saturnum exim, natamque Dione*
> *Vocibus arcanis, quas maximus ille Magorum*
> *Septiſonæ Dominus reperit notiſſimus idem*
> *Omnibus.*

Hinc non miraberis, modo priſca quædam hæreſis nomina planetarum ab origine mundi divinitus impoſita fuiſſe, ſtatuerit, modo ſeptenariam iſtam dierum periodum ab Ada inceptam & in poſteros propagatam dixerit Judæus in libro Coſri (67). Antiquiſſimam fuiſſe denominationem iſtam & minimum ad Moſi confinia tempora referendam, ex eo patet, quod alii ſimpliciter ab Ægyptiis, quos primos mortalium habuiſſe veteres, ex Diodoro Siculo novimus (68), emanaſſe eam dicant, (69) alii Hermeti Ægyptio, [70] Zoroaſtri (71) alii, inventam adſcribant. Quidquid ſit de antiquitate, Flavii Joſephi ætate pervulgatum iſtum fuiſſe morem, ex his verbis ipſius (72) recte colligas: οὐδ' ἔστιν οὐ πόλις ἑλλήνων οὐδηποτοῦν οὐδὲ βάρβαρος, οὐδὲ ἓν ἔθνος, ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος, ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν. *Neque eſt civitas Græcorum uſquam, aut barbarorum nec ulla gens, & ad quam ſeptimanæ, in qua vacamus, conſuetudo minime pervenerit* &c.

VI. Jam porro oſtendendum, ſeptimum, ſive Saturni, diem *atrum* habitum fuiſſe. Non ignoro, aliquando ordinem dierum immutatum reperiri, ita, ut Saturnus non ſeptimum, ſed quartum locum teneat. Sed hanc diſpoſitionem ex Judæorum quorundam commento ridiculo & pluſquam anili, de ſolis & lunæ, die creationis quarto, nata controverſia, quam heic referre operæ pretium non eſt, originem duxiſſe, pulcre monſtrat Seldenus. (73) Nempe ſine iſta diſpoſitione explicari fabula non poterat, unde binos cuilibet diei planetas adſignari, duplicemque adeo diſpoſitionem fingi, conſultum videbatur. Majus dubium obverti conſuevit, quod nempe inter veteres de ſerie planetarum in cœlo ſeu de ἑπταζώνῳ, quam tamen denominationis dierum a planetis fundamentum eſſe dicunt aliqui, conſenſus non ſit perpetuus. Id argumento fuit Hoſpiniano, ut dies quondam non a planetis ut hodie, ſed a numero ſolum, quo ſe invicem in menſe ſequuntur, eſſe denominatos uſque ad tempora Ptolemæi demum, ſtatuerit. (74) Sed & hunc falſa niti hypotheſi, Seldenus oſtendit liquido, quaſi nimirum ordinem heptazoni vulgarem invenerit Ptolemæus demum, quem tamen longe vetuſtiorem eſſe, non ex aliorum ſolum, ſed & ipſius Ptolemæi teſtimoniis, haud obſcure pateat. Hæc inquam Seldenus perſequitur, ſimulque de ratione iſtius ordinis, antiquitate, uſu & origine, unde in homines defluxerit dierum denominatio a planetis, copioſe & eleganter diſſerit. Quod ſi omnino aliqua inter veteres deprehendatur diſcrepantia, illud utique tenendum eſt, omni ævo inter eruditos exiſtere,

ſtere, qui res ſuas ſibi habeant ſeorſim, & a receptis ſententiis diſcedant, idque etiam hac in re veniſſe uſu: quod tamen non poteſt obſtare, quo minus veterrimorum Aſtrologorum ſcita adprobata ſtatuamus pleriſque & propagata per ſæcula. Horum igitur inventum erat, non Magiſtratus publici, quod Saturni dies, quem ſeptimum in hebdomade fuiſſe, jam ſupponamus, ater, hoc eſt infauſtus & inauſpicatus credebatur: Nota eſt dierum apud veteres diſtributio in feſtos, profeſtos & atros, ſive Græcorum ſtilo in ἑορτασίμυς, ἐργασίμυς ϗ ἀποφράδες. Interciſos enim modo ad feſtos modo ad profeſtos referas. Atri vero ſeu ἀποφράδες non una de cauſa dicebantur. (75) Alii enim a triſti aliquo omine talem notam contraxerant publice, veluti poſtriduani Romanorum, quibus perſuaſum erat, ideo male aliquando per aliquot annos adflictam fuiſſe remp., quod Q. Suplicius quidam, militum tribunus, ad Alliam adverſus Gallos pugnaturus, rem Divinam dimicandi gratia feciſſet poſtridie idus Quinctiles: item, apud Cremeram multiſque aliis temporibus ac locis poſt ſacrificium die poſtero celebratum, male ceſſiſſe pugnas. Itaque poſtriduani omnes atri erant, ut eſt apud Macrobium [76] & noctium Atticarum conditorem. [77] Alii vero non publico quidem inſtituto, ſed privata præſumptione atri vocabantur & inauſpicati, iterumque ob duplicem ferme rationem. Vel enim inſigne aliquod malum, quod in iis contigiſſet, adnotaverant, vel ex aſtrologicis principiis periculorum portendebant metum. Atque poſterioris generis dies omnes Ægyptiaci, niſi me fallunt omnia, adpellati ſunt. Licet enim bini tantum a quibuſdam in quolibet menſe adſignentur ejuſmodi, nunquam tamen ea de re conſentiunt Scriptores. Unde credibile eſt, ab origine eos inveniſſe nomina, quia nempe Aſtrologi Ægyptii prima ita docuerant: antiquiores autem Scriptores eos tantum annotare voluiſſe, quos memoria tenere non adeo erat facile. Quidquid hujus ſit, dies atros etiam religioſos vocari, heic monendum eſt ex Gellio (78). *Religioſi dies dicuntur triſti omine infames impeditique, in quibus & res Divinas facere & rem quampiam novam exordiri temperandum eſt: quos multitudo imperitorum prave & perperam neſaſtos adpellant*. Ceterum ut, quid ſibi tandem voluerint Aſtrologi priſci, cognoſcamus: illi quemlibet diem a planeta ſuo, qui & nomen dederat, poſſideri & adminiſtrari ſciſcebant. Et quamvis horæ quoque ſuos haberent planetas, dominium tamen per ſingulas horas totumque adeo diem obtinere dicebatur planeta πολεύων qui opponi ſolebat τῷ διέποντι. Huc ſpectat locus inſignis, quem ſæpius laudatus Seldenus [79], quamvis non eodem plane fine, ex celebri Mathematico, Petro Alexandrino, affert. Is agit de die Saturni quo, ajebant veteres, ὁ αὐτὸς ἀστὴρ κύριος τῆς ἡμέρας γίνεται ϗ πολεύει ὅλην τὴν ἡμέραν. τὴν α ὥραν αὐτὸς πολεύων ϗ διέπων, τὴν β παραδίδωσι τῷ ♃, καὶ λέγομεν, τὴν β ὥραν ♄ πολεύοντος ϗ ♃ διέποντος: *Ipſe*, Saturnus, *Dominus eſt diei & poſſidet integram diem. Quin & horam primam non ſolum ut Dominus poſſidet, verum etiam ſibi ipſi regiminis miniſteria præſtat. Secundam vero horam tradit Jovi. Et dicimus horam ſecundam poſſidente quidem ſeu dominante Saturno, ſed miniſterium præſtante aut procurante Jove*. Hiſce plane conſentanea ſunt, quæ R. Gedalia ben Jechai ex priſca illa & abſtruſa diſciplina Kabbaliſtica, quam ipſi Abrahamo aliquando attribuere non dubitant Judæi, affert. Verba videas apud Seldenum, unde patere arbitror, hanc doctrinam ſatis communem & antiquam fuiſſe, ab Ægyptiis nempe in varias gentes & regiones diſſeminatam. Nec vero dies ſolum ſed & horæ parteſque dierum ſuperſtitioſa iſta ac febriculoſa vanitate æſtimari ſueverunt. De horis ex jam dictis res videtur manifeſta: de partibus vero diei obſervat Joannes Georgius Grævius, [80] veriſſima Germanorum gloria, diis dicatam meridiem, heroibus autem tempus pomeridianum, ideoque inauſpicatum priſcis fuiſſe, auſpicatiſſimum vero creditum matutinum & veſpertinum. Jam de integris diebus ſermo eſt, quorum ſeptimo quum Saturnum tanquam gubernatorem & Dominum præfeciſſent Aſtrologi: non poterant non infauſtum & atrum ominari, qui ad minaces eorum voculas tremulo pavore marcebant. Licet enim Saturnus contemplationibus & meditationibus ſublimioribus crederetur favere, rebus agendis tamen ineptiſſimus habebatur. Inde malefici & inimici nomen paſſim gerit, non apud veteres ſolum, (81) ſed & recentiores quoſdam. (82) Ratio peti ſolet a tarditate curſus, quem in Zodiaco annis demum XXIX. diebus CLV. horis VII. abſolvere creditur. Natam hinc fabulam de vinculis a Jove Saturno injectis eleganter docet Lucianus [83]: ὐδὲ τὸν Κρόνον ὁ Ζεὺς ἐδησεν ὐδὲ ἐς τάρταρον ἔῤῥιψεν, ὐδὲ τὰ ἄλλα ἐμή-

ἐμήσατο, ὁκόσα ἄνθρωποι νομίζουσιν· ἀλλὰ φέρεται γὰρ ὁ Κρόνος τὴν ἐξωφορίην, πολλὸν ἀφ' ἡμέων, καὶ οἱ νωθρή τε ἡ κίνησις καὶ οὐ ῥηιδίη τοῖσι ἀνθρώποισι ὁράασθαι, διὸ δὴ μιν ἑστάναι λέγουσιν, ὅκως πεπεδημένον. τὸ δὲ βάθος τὸ πολλὸν τοῦ ἠέρος τάρταρος καλέεται. μάλιστα ἔκ τε Ὁμήρου τοῦ ποιητέω, καὶ τῶν Ἡσιόδου ἐπέων μάθοι ἄν τις τὰ πάλαι τοῖς ἀστρολογέουσι ὁμοφωνέοντα. *Nec Saturnum Jupiter conjecit in vincula, nec in tartara præcipitem dedit, neque cetera machinatus est, quæ putant homines: verum Saturnus extremus movetur proculque a nobis semotus est. Segnis illi motus neque facilis animadversus mortalibus: atque hanc ob caussam illum stare dicunt, ceu vinculis alligatum. Ceterum ingens aeris multitudo tartarus adpellatur. Sed potissimum ex Homeri poetæ Hesiodique carminibus liceat intelligere, priscorum fabulas cum Astrologia consentire &c.* Sed nondum satis expedita videtur fabulæ ratio, nisi addatur, quod Jovis salutare sidus inhibeat & retardet Saturninam malignitatem. Quomodo autem ex tarditate ista pleraque veteres collegerint omnia, quæcunque de Saturni sidere circumferebantur, Vossius docet. [84] Mihi reliqua non magnopere curæ sunt in præsenti, dum de malignitate solum, quæ atrum veteribus diem peperit, agere propositum est. De hac passim loquuntur etiam poetæ. Verissimum enim enim est, quod modo a Luciano accepimus, Poetarum fabulas cum Astrologia consentire. Ita Orpheus (85) Κρόνον ἀεὶ μελαίνας ἔχειν ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας. *Saturnum nigricantem semper habere barbam, voluit.* A Virgilio (86) vero frigida vocatur Saturni stella;

-- cœli menses & sidera serva,
Frigida Saturni sese quo stella receptet.

ubi Servius: *frigida stella, id est nocens, ut:*

Frigidus o pueri fugite hinc, latet anguis in herba.

Propius multo huc spectant, quæ suppeditantur a pari Poetarum, nobili quidem & facundo, sed nimis interdum faceto, immo spurcidico, Ovidio nempe & Tibullo, quorum ille ad amasium, quem variis artibus instruit: (87)

Tunc licet incipias, qua flebilis Allia luce
Vulneribus Latiis sanguinolenta fuit.
Quaque die redeunt REBUS MINUS APTA GERENDIS
Culta Palæstino septima festa viro.
Magna superstitio tibi sit natalis amicæ:
Quaque aliquid dandum est, illa sit atra dies.

Nihil evidentius pro sententia nostra afferri poterat, dum non solum illum diem, quem Judæis festum esse dicit, inter atros collocat, sed & expressim rebus gerendis minus aptum pronuntiat. Hic vero, Tibullus: (88)

Aut ego sum caussatus aves, aut omnia dira
Saturni, aut sacrum me tenuisse diem.

Ista communis est lectio, quam & probam ac germanam vocat Janus Dousa, (89) Josephus Scaliger (90) tamen melius ita legi contendit:

-- aut omnia dira
Saturni sacra me tenuisse die.

Quæcunque lectio placeat, Saturno dira & infausta multa tribui, adparet. Quamvis autem meditationibus non infaustum esse dixerint Saturnum, ex Platonicorum tamen disciplina observat Cœlius Rhodiginus [91], in ipsa secretiore nimisque adsidua contemplativæ mentis delectatione cavendum inprimis esse senem istum. Frequenter enim contingere, ut, quos sublimiorum contemplationum traxerit illecebris, agnosceret filios, &, quæ tetra ejus ferocitas est & immanitas, devoraret. Itaque certum omnino est, quod hebdomadis septimus dies, ob Saturni noxam, ater seu Ægyptiacus habitus fuerit priscis. Qua in re gaudeo, tum ab aliis doctissimis viris, tum inprimus a Johanne Marshamo, antiquitatum intimiorum peritissimo thesaurario (92) benignum mihi calculum mitti. Ita enim ille: *Saturni sidus, apud astrologos, triste est & malevolum: ideo dies septimus, ex eorum disciplina, ater habetur, & inauspicatus, & rebus agendis inidoneus. Ejusmodi superstitionem docuerunt Orpheus & Hesiodus. Quam & Tacitus (93) de Judæis agens respexisse videtur: Septimo die otium placuisse ferunt: quia is finem laborum tulerit. -- Alii honorem eum Saturno haberi: seu quod e septem sideribus, quibus mortales reguntur, altissimo orbe, & præcipua potentia, stella Saturni feratur: ac pleraque cœlestium vim suam & cursum septenos per numeros conficiant.* Ceterum non immerito mirari subeat, quid Rogerio Baconi, homini Christiano, in mentem venerit, quando septimum septimanæ diem postliminio quasi, Judæorum more, feriandum suadere ausus est, quod segne ac tardum Saturni sidus parum sit felix ac idoneum rebus agendis. [94]

VII. Ita vero sese habebat paganorum Sabbathum, quod non alio quam superstitiosæ istius ab operibus abstinen-

tiæ

tiæ respectu, licet vocare. Atris enim & infaustis diebus a faciendis operibus seriis temperatum esse antiquitus, satis, ut puto, in aprico est: ἰδὲ μεμαθήκας, inquit Lucianus (95) ἤδη οὐδὲ πάρεργον τί βέλεται αὐτοῖς ἡ ἀποφρὰς ἡμέρα. ὅταν μήτε αἱ ἀρχαὶ χρηματίζωσι, μήτε εἰσαγώγιμοι αἱ δίκαι ὦσι, μήτε τὰ ἱερὰ ἱερυργῆται, μήθ᾽ ὅλως τι τῶν αἰσίων τελῆται, αὕτη ἀποφρὰς ἡμέρα. *Ecce didicisti jam obiter quoque significationem Apophradis, & quis dies ater vocetur: quando videlicet neque Magistratus de rebus consultant publice, neque lites in foro disceptantur, neque sacrificia peraguntur, neque quidquam eorum, quæ more & auspicato solent, tractatur: is dies Apophras sive ater dicitur.* Sed hæc de iis potissimum diebus intelligenda videntur, quæ publico jussu atram acceperant maculam. De Ægyptiacis vero quomodo sentiendum, ex modo dictis patet. Et quorsum atros adpellassent rebusque agendis minus idoneos, absque illa superstitione si fuissent? Jam pergendum ad ipsa loca, quæ de Sabbatho paganorum agere visa sunt eruditis. (96) Primo autem merito Patres nominabo loco. Ita Clemens Alexandrinus: (97) ἀλλὰ καὶ τὴν ἑβδόμην ἱερὰν ὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσασι· καθ᾽ ἣν ὁ πᾶς κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονεμένων καὶ φυομένων ἁπάντων. Ἡσίοδος μὲν ὕτως περὶ αὐτῆς λέγει·

πρῶτον ἕνη τετράς τε καὶ ἕβδομον ἱερὸν ἦμαρ.

Καὶ πάλιν· Ἑβδομάτη δ᾽ αὖθις λαμπρὸν φάος ἠελίοιο

Ὅμηρος δέ· Ἑβδομάτη δ᾽ ἤ πειτα κατήλυθεν ἱερὸν ἦμαρ

Καί· Ἑβδόμη ἦν ἱερή.

Καὶ πάλιν. Ἕβδομον ἦμαρ ἔην καὶ τῷ τετέλεστο ἅπαντα.

Καὶ αὖθις· Ἑβδομάτη δ᾽ ἠοῖ λίπομεν ῥόον ἐξ Ἀχέροντος.

καὶ μὴν καὶ Καλλίμαχος ὁ ποιητὴς, (Aristobulus & ex eo Eusebius Linum heic nominant pro Callimacho) γράφει.

Ἑβδομάτη δ᾽ ἠοῖ καὶ οἱ τετύχοντο ἅπαντα

Καὶ πάλιν· Ἑβδόμη εἰν ἀγαθοῖσι καὶ ἑβδόμη ἐστὶ γενέθλη.

Καί· Ἑβδόμη ἐν πρώτοισι, καὶ ἑβδόμη ἐστὶ τελείη

Καί· Ἑπτὰ δὲ πάντα τέτυκτο ἐν ὐρανῷ ἀστερόεντι

Ἐν κύκλοισι φανέντ᾽ ἐπιτελλομένοις ἐνιαυτοῖς.

Quinetiam septimum diem esse sacrum, non solum sciunt Hebræi, verum etiam Græci, per quem universus mundus circumagitur eorum, quæ viva gignuntur, & omnium, quæ producuntur a natura. Hesiodus quidem sic de eo dicit:

Primum luna nova, & quarta est & septima sacra.

Et rursus:

Septima erit rursus lux vel clarissima solis.

Homerus autem:

Sacra dies vero post hæc tum septima venit.

Et:

Septima sacra fuit.

Et rursus:

Septenusque dies fuit, in quo cuncta peracta.

Et rursus:

Luceque septena ex ripis Acherontis abimus.

Quin etiam Callimachus Poeta scribit:

Omnia septenaque die perfecta fuere.

Et rursus:

Septimus inque bonis natalis septimus illi est.

Et:

Septimus inprimis, perfectus septimus exstat.

Et:

Sidereo in cœlo septem perfecta fuere
Orbibus, omnia, quæ adparent voluentibus annis

Equidem locorum, qui ex poetis heic adducuntur, minimum aliqua non adeo stricte ad septimum diem hebdomadis attinere, omnino fatendum est. Sane Hesiodum de septimo mensis, qui Apollini sacer fuit, loqui, expressissimis ipse verbis innuit, (98) quin & pergit numerare octavam, nonam, decimam, & sic deinceps. Nemo autem dixerit duodecimam septimanæ diem. Sed Clemens Aristobulum forte sequutus est, quem non multo ante citaverat. Ipsius igitur mens & verba attendenda sunt potissimum, quæ, si quid judico, huc recidunt: Græcis non minus septimum septimanæ diem sacrum, non tamen festum, fuisse, quam Hebræis: rationem peti a septenarii numeri perfectione, quo cuncta gubernari credidissent. Quis autem non videt, septem planetas indigitari, quos κοσμοκράτορας nuncuparunt Astrologi veteres? Hanc ob caussam septimam diem ἱερὰν ait creditam, *sacram* seu *religiosam*, eo ferme sensu, quo A. Gellium eam vocem explicare vidimus. (99) Quod autem Seldenus heic contendit, per ἑβδόμην non tam diem, quam numerum septenarium in communi indigitari, id quidem satis mihi persuadere nequeo. Quo enim exem-

exemplo, aut qua ratione probabitur, per adjectivum, nam ita habendum est, in genere fœminino elliptice positum, rem designari, quæ aut masculinum postulabat, aut neutrum, indefinite sumendum. Ad hæc Aristobulus, quem sequi hæic Clemens videtur, clare Sabbathi mentionem facit. Δι᾽ ἑβδομάδων δὲ, inquit, καὶ πᾶς ὁ κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων ἁπάντων· τῆς δὲ ΣΑ'ΒΒΑΤΟΝ αὐτὴν προσαγορεύεσθαι, διερμηνεύεται ἀνάπαυσις οὖσα. *Hebdomadum enim orbe, ipsa quoque tam animantium, quam plantarum omnium universitas volvitur. Illum autem Sabbathum, hoc est requietem adpellamus.* Succedat nunc Tertullianus, cujus duo egregia loca in hanc rem exstant. Unus est in apologetico [100]: *plerique vestrum in adfectatione aliquando ut cœlestia adorandi ad solis ortum labia vibratis. Æque si diem solis lætitiæ indulgemus, alia longe ratione, quam religione solis, secundo loco ab eis sumus, qui diem Saturni otio & victui decernunt, exorbitantes & ipsi a Judaico more, quem ignorant.* Alter vero in opere adversus nationes (101), a Jacobo Gottofredo primum edito, ubi: *Qui solem*, inquit, *& diem ejus nobis exprobratis, agnoscite vicinitatem. Non longe a Saturno & Sabbathis vestris absumus.* Sabbathum tribuitur heic Judæis, tempus definitur, dies Saturni, &, quod notabile, celebratio ipsa describitur, quod otio & victui operam dederint, si hisce forte characteribus Sabbathi cultum metiri quis velit. Nemo tamen festivitatem quandam inde exsculpat. Nam & diebus atris tale quid sibi permittebant cultores isti. Pigris semper festum est. Sed neque Theophilus Antiochenus (102) adversatur mihi περὶ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας loquens, ἣν πάντες ἄνθρωποι ὀνομάζουσι, *de septima die, quam omnes homines celebrant*, ea nempe, quam dixi, ratione. Patribus istis adjungo Judæos & inter eos primo loco Flavium Josephum [103] cujus verba, etsi supra adlegaverim, ex parte: merentur tamen heic plenius repeti. Ita autem se habent illa: πρῶτον μὲν γὰρ οἱ παρὰ τοῖς Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες, τῷ μὲν δοκεῖν τὰ πάτρια διεφύλαττον, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι καὶ τῷ φιλοσοφεῖν ἐκείνῳ κατηκολούθησαν. ὅμοια μὲν περὶ Θεοῦ φρονοῦντες, εὐτέλειαν δὲ βίου καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους κοινωνίαν διδάσκοντες. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθεσιν ἤδη πολὺς ζῆλος γέγονεν ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας. οὐδ᾽ ἔστιν οὐ πόλις Ἑλλήνων οὐδητισοῦν, οὐδὲ βάρβαρος, οὐδὲ ἓν ἔθνος, ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος, ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν, καὶ αἱ νηστεῖαι, καὶ λύχνων ἀνακαύσεις, καὶ πολλὰ τῶν εἰς βρῶσιν ἡμῖν οὐ νενομισμένων παρατετήρηται. μιμεῖσθαι δὲ πειρῶνται καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν ὁμόνοιαν, καὶ τὴν τῶν ὄντων ἀνάδοσιν, καὶ τὸ φιλεργὸν, ἐν ταῖς τέχναις καὶ τὸ καρτερικὸν ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν νόμων ἀνάγκαις. *Primum quidem Græcorum Philosophi in speciem quidem jura patria conservabant: in negotiis vero & ipsius philosophiæ tractatione illum*, de Mose loquitur, *sequuti sunt, de DEO similia sapientes frugalitatemque vitæ, communionem inter se invicem docentes. Quin & jam pridem multi nostram pietatem æmulati sunt. Neque est civitas Græcorum usquam, aut barbarorum, nec ulla gens, ad quam septimanæ, in qua vacamus, consuetudo minime pervenerit, jejuniaque, lucernarum accensiones & multa alia circa cibum, legibus nostris non statuta, non observentur. Conantur autem mutuam nostra imitari concordiam & bonorum largitionem & in artibus exercendis sedulitatem & tolerantiam in tormentis, quæ pro legibus nostris sustinemus.* Plana heic sunt omnia & cum sententia mea amice conspirant, præsertim quæ de imitatione Hebræorum profert Josephus. Neque repugnat Seldenus, qui tantum huic loco explicando insumsit operæ, sed suse potius, quæ huc pertinent, confirmat, dum de antiquitate denominationis dierum a septem planetis more suo, hoc est, eleganter & ex fundamento differit. Sed ita non erat, ut rejiceret eorum versionem, qui τὸ ἐκ μακροῦ per *jampridem* vel *a longo tempore* exprimunt, & suum *a longe* substitueret, qua ritum & morum Judaicorum inanem veluti umbram & simulacrum exhibuisse Gentiles diceret. Istud quidem non negatur Josepho, sed plus tamen videtur voluisse, nempe, nihil novum esse hujusmodi, sed a primis Græcorum philosophis, ad quos sane provocat, introductum veluti & adprobatum. Sed & satis clarum ex supra dictis esse arbitror, quod per τὸ τῆς ἑβδομάδος ἔθος non ratio solum hebdomadico cyclo tempus describendi, sed laborum etiam intermissio, quæ die Saturni recepta fuit paganis, intelligenda sit. Addit enim Josephus: ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς. Quid vero fiet de Philonis loco, qui, si præsertim versionem intuearis tantum, festum potius, quam atrum Saturni diem vocat? (103) Ita enim de eo loquitur ἑορτὴ γὰρ οὐ μιᾶς πόλεως ἢ χώρας ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ παντὸς, ἣν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν καὶ τοῦ κόσμου γενέσιον. *Est enim festus non unius populi, sed in universum omnium, qui solus dignus est, ut dicatur popularis festivi-*

ſtivitas & mundi natalis. Sed commode heic monet Seldenus (105) non dici, quod omnibus regionibus populiſve feſtus ſit in plurali, ſed in ſingulari tantum, τοῦ παντὸς, quod ipſe mundum ſeu univerſum interpretatur, adeoque nequaquam verba iſta ad peculiarem gentium feſtivitatem, & prærogativam pertinere, contendit. Quod ſi hæc minus placeant, laxiori ſenſu, per me licet, verba capias, ut ἑορτὴ idem notet, quod abſtinentia religioſa, victu lautiori notabilis. Alias ipſe Philo (106) fatetur, quod civitates quædam Sabbathum ſemel in menſe, numerando a novilunio, celebrent, quod de feſtivitate peculiariter ſic dicta utique ſumendum eſt. Unde nec illud in contrarium mihi ſenſum rapi debet, quod alibi dicit Philo: (107) τίς γὰρ τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἑβδόμην οὐκ ἐκτετίμηκεν, ἄνεσιν ποιῶν, καὶ ῥαστώνην αὐτῷ τε καὶ τοῖς πλησιάζουσιν οὐκ ἐλευθέροις μόνον, ἀλλὰ καὶ δούλοις μᾶλλον καὶ ὑποζυγίοις διδούς; *quis ſacrum illum ſeptimum diem non honorat, remiſſionem laborum feriaſque adferentem patri familias cum domeſticis, non ingenuis tantum, ſed & mancipiis & jumentis?* Quem locum de eo honore intelligit Seldenus, quem gentes peregrinis & exteris, alienos ritus ſuis in territoriis concedendo, exhibere olim ſolebant. Sed quid vetat, quo minus ad diei Saturni obſervationem eum trahamus? Proximum nunc eſſet, ut & Rabbinorum placita colligerem. Sed illi fere de obligatione loquuntur tantum, ubi communis ſententia: eo præcepto, quod in Mara intra menſem ab exitu ex Ægypto, adeoque ante Decalogum a Deo promulgatum eſſe contendunt, ſolos Judæos & proſelytos juſtitiæ teneri, non vero Gentes & domicilii proſelytos. Hinc rationem & cauſam inſtitutionis ex hiſce DEI ipſius verbis adſignant (108) אך את שבתותי תשמורו כי אות הוא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני יהוה מקדשכם ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם *Tantummodo*, ſeu, ut volunt Junius & Tremelius, *veruntamen Sabbatha mea obſervate, quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris: ut conſtet, quod ego ſim Dominus ſanctificans vos. Obſervetis igitur Sabbathum, quia ſanctum eſt vobis*. Judæi itaque communiter Sabbathum ad ſe pertinere volunt. Quæ vero ab aliis nonnullis de obligatione univerſali & Sabbatho in ipſo inferno a Gentibus, quæ id neglexerint in vita, ſervando, jactatur, portenta ſunt & monſtra, nulla promerentia, fidem. Sed neque ad hiſtoriam de Gentilium Sabbatho quidquam faciunt iſta: Doctiſſimus tamen Huetius [109] inſignem quendam R. Gedaliæ [110] locum laudat, quaſi is omnes confiteri ethnicos diceret, univerſum orbem Sabbathum celebrare. Verba quæ nec ipſe nec Seldenus recitavit, niſi fallor, hæc ſunt: אומרים האומות שכל העולם שמר יום השבת מלעבוד בו עד ימי מתן תורה מדכתיב ויברך אלהים את יום השביעי וגו' *Dicunt Gentes, quod univerſus mundus obſervaverit diem Sabbathi, ne quidquam in eo operati fuerint, uſque ad promulgationem legis, ex eo, quod ſcriptum ſit: Et benedixit Deus diei ſeptimo &c.* At vero heic de paganis ſeu ethnicis plane non eſt ſermo apellæ, ſed Chriſtianorum tantum, quos verbis proxime præcedentibus נוצרים appellarat, nunc vero *generali* hoc titulo האומות cenſet, ſententiam refert. Et notum ſatis eſt, quod multi inter Chriſtianos Sabbathi præceptum ex verbis illis [111] ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו elicere ſatagant, quaſi in ipſo Paradiſo illud traditum & a Patriarchis, uſque ad ipſam decalogi promulgationem conſtantiſſime obſervatum fuerit. Neque repugnant Judæi omnes, quamvis multi plane diverſum ſentire videantur, mira de benedictione, ibi memorata, ſomniantes. Sed ſatis de Judæis, quos nunc ipſa Gentilium promiſcua turba excipiat. De Tibullo & Ovidio paullo ante dictum eſt. At ex hoc alius locus ſupereſt, [112] qui non inepte ad rem præſentem poteſt attemperari:

> *Sed quanto minus ire voles, magis ire memento.*
> *Perfer, & invitos currere coge pedes.*
> *Nec pluvias vita: nec te peregrina morentur*
> *Sabbatha: nec damnis Allia nota ſuis.*

Duplicis ferme generis erant peregrina Sacra. Vel enim ex aliis regionibus adſumta publicaque auctoritate introducta, vel peregrinis Romæ degentibus conceſſa ita adpellabantur. Et hæc poſterioris generis heic indigitantur ſine dubio. Quid vero? anne peregrina ſabbatha morari poterant amaſium illum defetiſcentem, quo minus procul iret longaſque vias pergeret carpere, quod ibi monet Naſo? Non magis id crediderim, quam ſi quis hodie Lutheranum quendam a Romano-Catholicorum, vel ipſorum Judæorum etiam, eadem forte urbe de gentium, ſacris impeditum velit dicere, quo minus exſequutus fuerit, quæ voluiſſet. Ergo iterum adparet, diem, quo Sabbathum Judæis colebatur, atrum fuiſ-

fuisse & inauspicatum, ut & Alliensem illum. Porro nec repudiandus Suetonii locus est: [113] *Diogenes Grammaticus disputare Sabbathis Rhodi solitus, venientem* Tiberium, *ut extra ordinem audiret, non admiserat: ac per servulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus adstantem, nihil amplius, quam ut post septimum annum rediret, admonuit*, ubi pulcre Casaubonus: *Etsi observatio hebdomadum*, publica nempe & ex instituto civili, *ante tempora Theodosii vulgo recepta non fuit: annotare tamen licet, multo ante tale aliquid Græcos præsertim & Asiaticos in functionibus vitæ quotidianæ solitos observare. Quod, quia imitatione Judæorum, qui jam tum per orbem sparsi erant, institutum est, etiam nomen Sabbathi multi retinuerunt.* Non alium igitur, quam atrum illum Saturni diem intelligo per Sabbathum. Neque enim satis probari potest, Sabbathum pro quolibet septimo die recurrente summi, quod vult Seldenus. Cujus longa de hoc disputatio nihil evincit aliud, quam quod supra dixi Sabbathum haud raro per septimum diem, quem colunt Judæi, per septimum quoque annum, si id ratio postulet, describi, itemque pro septimana quandoque sumi. Nec causa est, quare non satis, quæ de Diogene narrat Suetonius, diei Saturni, ut atro, convenire timeat. Saturnum enim hujusmodi actionibus non admodum inimicum & iniquum credebant veteres, nisi modum excederent, uti supra adnotavi. Præterea non facile dixerim, pari omnes superstitione æstimasse illum diem. Singulare aliquid Lucianus in Psedulogista habet, [114] ubi dicterium illud excusaturus, quo perditum & malitiosum hominem ἀποφράδι seu diei atro & inauspicato comparaverat, inter alia, hoc quoque narrat exemplum: ὁ δὲ Ἑβδόμζω, ὅτι ὥσπερ οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἑβδόμαις, κἀκεῖνος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἔπαιζε καὶ διεγέλα καὶ παιδιὰν ἐποιεῖτο τὴν σπουδὴν τοῦ δήμου. *Alius hebdomadam*, vocavit alium, *quod perinde ut pueri septimanis diebus solent, etiam ille concionibus luderet & rideret, & serium studium populi pro ludo haberet.* Quem locum Gellius quodammodo videtur explicare [115] de ebrioso quodam philosophastro in Græcæ facundiæ gloria jactabundo, interim tamen Platonici nomen ambitiose præferente, agens: *Is* inquit, *in conviviis juvenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ solemne nobis fuit, simul atque modus epulis factus, & utiles delectabilesque sermones cœperant, tum silentio ad audiendum petito, loqui cœptabat.* Sicut autem Luciani verba firmatæ supra sententiæ nil detrahant quidquam: ita Gellius non Saturni, sed Lunæ diem sacrum Athenis referre videtur nonnullis. Ast rectissime sentire videntur mihi, qui heic non septimanarum, sed mensium dies septimas intelligunt [116], quæ hebdomades Lunæ vocantur Gelio, Vulcatii Gallicani, quocunque sensu tandem accipias locum, mea parum refert. Ita enim ille: (117) *Arma militum septima die semper respexit, vestimenta etiam & calceamenta & ocreas.* Et paucis interjectis: *Exercitium septimi diei fuit omnium militum, ita, ut & sagittas mitterent & armis luderent.* Quæ sane uti nihil probant, dum non minus de Martis, Mercurii, Jovis, Veneris, alisve, quam Saturni, diebus capi possunt, ita nec quidquam adversantur mihi. Excercitum enim lustrare, sagittis certare, armis ludere, non solius Sabbathi aut festi opera sunt. Ad eundem quoque censum Censorini quoque locus pertinet [118] *Alter ille partus qui major est, majori numero continetur, septenario scilicet, quo tota vita humana: ut & Solon scribit, & Judæi in dierum numeris sequuntur, & Etruscorum libri rituales videntur indicare.* Septenarium enim numerum perfectum & sanctum credidisse veteres, nemo dubitat. Quæ Lampridius habet de Alexandro Severo (119) *quod septimo die, quum in urbe fuisset, ascenderit capitolium, templa frequeataverit*, non sine ratione vel Christianismum, ad quem propensum fuisse Alexandrum, ex eo constat liquido, quod templum Domino nostro dedicare paraverit, ut ibidem narrat Lampridius, vel Judaismum videntur sapere. Sic plane de Judæis, quorum tum multi vivebant Romæ, Seneca loqui videtur (120) *quomodo sint Dii colendi*, inquiens, *solet præcipi. Accendere aliquem lucernam Sabbathis prohibeamus: quoniam nec lumine dii egent, nec fuligine.* Si quis tamen pertinaciter pro hoc loco pugnet, quasi festivitas aliqua Sabbathis inter Gentiles etiam observata inde probari queat: age, tantillum concedamus, eo præsertim tempore, aliquos exstitisse, qui, etsi nec Judæi, nec proselyti fuerint, Judaicos tamen mores ac ritus adfectaverint, ut de Aurelia Soteria quadam & Seneca ipso ostendit Seldenus (121). At horum exempla rariora sunt, neque ad hanc quæstionem adeo pertinent.

VIII. Atque ex his adparet, quatenus

nus Sabbathum Gentile admittendum vel negandum sit. Si nempe festa paganorum respicias, aut omnino Saturni diem, ob otium, quod pavidis placuit, hoc titulo gaudere velis, rationes, quibus id probes, non deerunt. Neque timendum est, ut varia convicia, quæ in Judæorum Sabbathum profuderunt paganorum quidam, opponi nobis queat. Quippe ea cultum ipsum, rationem ejus, ignaviam, seu nimiam, ut videbatur, laborum abstinentiam, & si quæ his sunt similia, peculiaria Judæis, taxant ipsorumque coviciatorum pervesitatem & impudentiam nimis patefaciunt. Ideo nec illis diluendis quidquam operæ impendam. Quod si vero septimam quis diem, festum & tamquam ex instituto publico celebrem, venditare velit; ille viderit, quomodo id, non dicam ex antiquitate probare, sed omnino contra eam defendere velit. Ex locis certe modo adductis nihil hujusmodi poterit confici. Silent quoque, qui de Sacris Antiquorum cum cura & luculenter egerunt. In fastis autem & Kalendariis, quæ alia festa affatim exhibent omnia, hujus festivitatis nec volam deprehendimus nec vestigium. Quamvis enim septem priores literas aliquan do in iis deprehendamus revolui: id tamen novum est & adhuc minus hebdomadas probat, quam si quis ex eo, quod in splendidissimo illo Kelendario, quod sub Imperatore Constantio, circa annum O. R. CCCLIV compositum & Valentino cuidam dedicatum, in thesauro Græviano exhibetur [122], ad decimam semper excurrant dies, decades velit colligere. Quin immo sunt qui haud obscure negant, eo more, quod Judæi solent, septimum diem a paganis esse cultum. Inter alios famosus ille veritatis Divinæ adsertor & persequutor, Julianos (123): ποῖον ἔθνος, quærit, ἐςὶ πρὸς τῶν Θεῶν ἔξω τοῦ, οὐ προσκυνήσεις θεοῖς ἑτέροις, καὶ τοῦ μνήσθητι τῶν σαββάτων, ὃ μὴ τὰς ἄλλας οἴεται χρῆναι φυλάττειν ἐντολάς; *Quænam gens est per Deos, si hanc dempseris: non odorabis Deos alios & memento Sabbathorum, quæ mandata cetera servanda non putet?* Temerarium autem fuerit, sine idoneo testimonio, immo renitente & reclamante antiquitate, quidquam adfirmare. Ceterum, si de recentiorum temporum idolatris quæratur, alia plane decisione opus est, quum præsertim non ignota sint eruditis quæ de Ormutinis referat Caspar Belga [124]: *singularum hebdomadarum quatuor dies festi ac solemnes aguntur: Solis, sive Dominicus a Christianis: Lunæ ob Ethnicis: Veneris a Mauris, qui sub vesperam a negotiis & laboribus feriati sacra illa exsecranda obeunt. Sabbathum demum a Judæis celebratur.* Quibus addi possunt, quæ ex rerum Indicarum scriptoribus de Mexicanis refert Huetius: (125) *Jubilæum celebrant quinquagesimo quoque recurrente anno & Sabbathum septimo quoque die.* Sed ex his & similibus quid tandem aliud probari potest, quam κακοζηλία Diabolica, in festis etiam Veterum & omnibus eorum Sacris nimis obvia? Quemadmodum ergo sanctis mysteriis impostor ille perversissimus semper illusit, ita quidem, ut, quod sine horrore cogitare non possum, loco propitiatorii, quod in sanctissimis olim penetralibus, soli Pontifici per annum patentibus semel, redemptionis nostræ adumbrabat negotium, in Eleusiniis suis verendorum seu virilium [126], seu muliebrium [127], substituerit simulacrum: ita nec mirum, si & in sabbathi ignominiam multa effinxerit.

IX. Quod si jam quæras, an ex lumine naturæ Sabbathum cognoverint Gentiles, negari equidem non potest, rectam hominis rationem, quam primum Sabbathum a DEO præscriptum, ex revelatione Divina, intelligat, debitum quoque & officium suum cognoscat; quod non solum æquum, pium & necessarium statuat, obedire creatori, sed & Sabbathum nulla sibi ratione inconveniens judicare queat. At, si ea sola de obligatione consulatur, huc forte numquam pervenient. Procedamus ordine & singula quæstionis momenta breviter, hoc est, pro ratione instituti, expendamus. Ac primo quidem *de septimo die* res ex jam dictis clarissima est. Eum enim, quum numquam ut festum coluerint publice Gentiles, quomodo ad ejus cultum ex lumine naturæ sese obligatos sensisse, probabitur? Neque adeo illud dici posest, quod Gentiles *certum per septimanas singulam diem*, quicunque ille fuerit, indidem agnoverint: Tametsi enim probari quiret, singulis septimanis aliquando agitata esse festa, id tamen casu, minime vero, quod hebdomadicam illam dierum periodum respexerint, contigisse putabis. Quod vero de observatione diei Saturni, ut atri & Ægypitiaci, dictum est, nihil aliud quam meram superstitionem & χλιδονισμὸν, rem invisam DEO, redolet. At de festis, ac iis quidem inprimis, quæ per singulos menses recurrebant, quid pronunciandum? an quidquam ex eorum obser-

vatione aliud confici posse putabimus, præterquam detestabile maligni Spiritus κακοζηλίαν; Contorta, perversa, ac depravata ibi omnia, quæcunque ex vera religione improba illa æmulatione adsumta erant, sive tempus consideres, sive ritus: nisi forte epulas & ludos a recta ratione præcipi contendas. Veram animus jam præsagit, fore, ut mihi distinctio inter rem & rei modum ingeratur. Sic sequeretur tantum, certos & selectos dies Divino cultui adsignasse paganos, non attendendo, an verus sit ille cultus, an superstitione & impia idololatria reiiculus. An vero & hoc pacto ex lumine naturali Sabbathum sibi necessarium cognoverint pagani, valde adhuc dubito. Si omnibus diebus, immo horis ac momentis singulis DEUm coli debere diceres, id utraque largiter & approbarem magaopere, etiam si de naturali præcepto loquereris. At ubi de peculiaribus diebus peculiari quoque cultui seligendis, sermo est, probari prius ex lumine narurali debet, quisnam sit ille cultus; quibuscunque tandem abstractionibus utaris. Is forte, qui precibus, gratiarum actionibus, laudibus absolvitur? At hic omnibus diebus æque convenit. Fiducia, spes, amor, potissima Divini cultus momenta, nullam admittere intercapedinem, sed perpetua esse debebant. Ritus vero peculiares ac cærimonias ignorat ratio naturalis, (128) aut, si ex se signat, temeraria & limites migrat impudenti ausu. Ita vero patet; nihil heic injungere naturam ut necessarium de tempore, sed liberum relinquere, an alium diem colere præ alio, an pari omnes ratione observare libeat, modo pietas & religio nullum detrimentum capiat. Videamus tamen, quæ forte contra ista jactari queant. Non autem sic vel aliter sentientium recensere nomina susti neo, ne splendor & numerus junctæque umbone phalanges liberum fortassis judicium intercipiant & obturbent. Ipse potius adversarii cujusdam personam induam, quæ aliquam speciem videtur habere, diligenter indicaturus.

X. Ante omnia vero supponendum, colendum esse DEUM non privato solum ac interno, sed poblico etiam externoque cultu. Iniquam enim & plane obscuram oportet esse eam religionem, quæ inter arctas tantum pectoris angustias delitescat, nunquam vero exeat foras, nec de DEO, summo Bono, quam voluptatem ac delectationem percipit, expromat ac inter alios celebret publice & cum fructu. Accedit, quod DEO, ob summam, qua valet, potentiam, summam bonitatem, justitiam & sanctitatem, uno verbo, ob summam perfectionem, cultum quoque, quam humana conditio præstare potest, summum debeamus. Si summum, ecur tu publice de propria devotione testari aliosque exemplo tuo incitare erubescas? Deinde etiam quiete opus est. Cui enim mortalium tam contiuua & pertinax laborum perfunctio, ut numquam a lassitudine adquiescere & respirare optet? Certe non tam suadere aut præcipere, quam cogere natura quietem videtur. Porro & concedendum, tempus illud, quod vacat nobis, cultui Divino esse aptissimum. Dum enim in istam rerum Divinarum magnitudinem iniicere sese animus & intendere cupit, ab aliis curis incongrue urgetur. Ergo hæc jungenda sunt: cultus Divinus & laborum intermissio. De tempore adhuc quæritur. Quum vero DEUM bonum ordinem amare constet: homo vero otio semper indulgere nec debeat, nec possit, si sibi quidem sustentare vitam, suisque de victu & amictu prospicere velit honeste: certos ac definitos dies ex certis temporum peiodis seligere cultui Divino, sufficiat. Verendum tamen, ne si longiores constituamus periodos, quales sunt anni & menses, segniores videamur in religione. Præterea, quia DEUs undiquaque perfectissimus est, conveniens erit & æquum, si perfecto istæ periodi dierum numero absolvantur. Quod si numeros omnes transcurras, profecto septenarius, si quis alius, perfectus immo sanctus erit. Multa passim in hanc rem extant, sed præceteris notabilia sunt, quæ Clemens Alexandrinus, (129) alio tamen, quam ut naturale probaret Sabbathum, proposito, congessit, veluti: quod neque matrem neque prolem agnoscat septenarius numerus, hoc est, quod neque ex alio per multiplicationem natus sit, neque alium, qui quidem intra duodenarium sit, gignat: quod septem sint primogeniti angelorum principes, septem planetæ, septem pleiades, septem soni in lyra, septem in facie sensuum instrumenta, os nempe, nares, aures & oculi: quod ætatum mutationes fiant per septenarium, sive, quod septimus quilibet annus homini sit climactericus, uti ex elegantissimis, quas recitat ipse & laudat Censorinus, ut vidimus, (130) Solonis elegiis patet: quod itidem in morbis dies critici sint septimus & decimus quartus, & sic porro. Palmarium autem est, & ad hanc rem facit egre-

egregie quod de luna dicit Clemens: ἡ σελήνη τε δι' ἑπτὰ ἡμερῶν λαμβάνει τοὺς μετασχηματισμούς. κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην ἑβδομάδα διχότομος γίνεται. κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, πανσέληνος· τρίτη δὲ ἀπὸ τῆς ἀποκρύσεως αὖθις διχότομος· καὶ τετάρτη ἀφανίζεται. *Luna vero ſeptimo quoque die mutat figuram. Et in prima quidem hebdomode eſt ſemiplena: in ſecunda eſt plena: tertia autem ab occaſu rurſus eſt ſemiplena: & quarta non adparet.* Videſne quid de ſeptimanis natura præcipiat: Neque illud inſuper habendum, quod ſeptem ſint planetæ. Ex hoc planetarum numero, quam belle cyclus hebdomadicus demonſtrari queat, accipiamus. [130] Notiſſimum, etiam in ruſticorum vulgus, eſt, quod quilibet dies, νυχθήμερον inquam, quatuor & viginti abſolvatur horis, jam vero ab antiquiſſimis temporibus invenerunt viri ſapientes rerumque naturalium periti, iſtis horis præeſſe planetas, eo ordine, quo in cœlo adpareant. Incipiendum vero ab eo, a quo dies nomen habet. Sic, quum hodie dies Saturni ſit, primam quoque horam Saturnus habet, ſecundam Jupiter, tertiam Mars, quartam Sol, quintam Venus, ſextam Mercurius, ſeptimam Luna, octavam iterum Saturnus, & ſic deinceps, ſemper in orbem redeuntibus planetis: Hæc obſervatio non ſolum nomina dierum & ordinem, ſed etiam numerum definit. Ecce hoc ſchema, quod monſtrabit, diem qui cras illuceſcet, Soli eſſe tribuendum:

♄.	♃.	♂.	☉.	♀.	☿.	☽.	♄.	♃.	♂.	☉	♀
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
☿.	☽.	♄.	♃.	♂.	☉.	♀.	☿.	☽.	♄.	♃.	♂.
13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.

Ultimæ horæ heic præeſt Mars, quem excipit Sol, craſtinæ horæ primæ & totius dici, ut voluerunt veteres, Dominus. Quod ſi cras a Sole numerare inceperis, primam diei perendini horam luna gubernabit. Et ſic de reliquis. putanti liquebit. Plures autem, quam ſeptem, dies non occurrunt. Ergo iterum perfectus eſt cyclus hebdomadicus. Ut jam nihil dicam de armonia διὰ τεσσάρων, ex qua itidem dierum numerum, otdinem & nomina deduxerunt Ægyptii, [131] qui ſeptem quaſi retrachorda in cœlo eſſe dixerunt: aut de circulari illa demonſtratione, quam refert doctiſſimus Scaliger. [132] Quæ quum ita ſint, fatendum erit, quod Gentiles utique ex lumine naturæ cognoverint, non tantum certos dies cultui Divino eſſe tribuendos, ſed & ex

ſingulis ſeptimanis ſeligendos: aut, ſi id non fecerint, non leviter in naturæ legem impegerint.

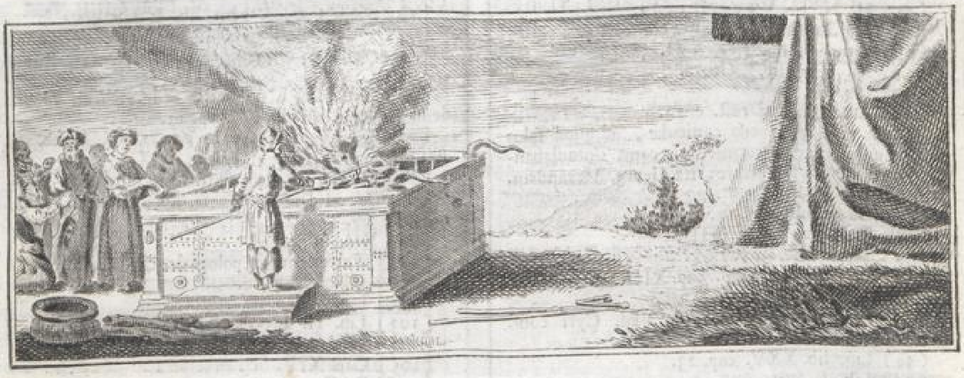
XI. Verum enim vero, ad cultum externum quidem naturaliter obligari homines, nemo, niſi truculento errore inſtinctus, negabit. Quid enim eſt cultus externus? Nonne omnibus tandem actionibus colere Deum tenemur, teſtarique quavis occaſione, nos vereri ſummum Numen, religionemque ac virtutem nobis cordi eſſe? Ita ſane ſtatuendum eſt, quia ſummum Deo debemus cultum. Hoc vero quando fiet, ne iniqua & obſcura ſit religio, periculum erit nullum. Immo publice ea lucebit & honeſtam aliorum æmulationem provocabit efficaciſſime. Plus enim omnino valent virtutum documenta, quam nudæ & adfectatæ verborum præſtigiæ. Neque ſic dici poterit, quod DEUM etiam publica devotione celebrare erubeſcas. Quantum ad quietem, eam utique neceſſariam homini arbitror, ſed quando fere laſſus eſt, & laboribus confectus. Tunc non optime procedunt meditationes attentiores. Juvabit autem aliquando laborum ordinem interrumpere, etiamſi non laſſitudine deficiant vires, ut eo aptiores ſimus piis meditationibus: Neque omittent hoc, quicunque virtuti & pietati operantur ſerio, ſed ita, ut quaodocunque libuerit, ad negotia revertantur, nec præciſe integros dies continua meditatione conſumant, quod & in ſe difficile, immo plane intolerabile videtur humanæ naturæ. Neque Deus hoc requirit adeo, contentus, ſi a creaturarum amore ac ſtudio cor evacuemus ac liberemus, quod vero non ſemel tentare per ſeptimanam ſufficit, ſed continenter eo connitendum. Deus etiam Deus ordinis eſt: Non tamen video quid inde confuſionis oriri poſſit, ſi jugiter colamus Deum, & vel inter ipſa negotia bonitatem & Majeſtatem ejus celebremus, aut meditemur. Vanus ergo timor eſt, ne longiores temporum periodi habeantur. Siquidem, quo minus ſingulis diebus precum, laudum, gratiarum actionum munere, etiam publice, ſi ita libeat, fungaris, nihil vetat. At ſi de ſpirituali cultu quæſtio ſit, ipſi dies nimis erunt longi. Quæ proinde pro adſtruendo cyclo hebdomadico conquiruntur, huc omnino non ſpectant. Ex ſeptenarii tamen numeri perfectione non magis eum conficies, quam ſi forte ſeptem Sacramenta eſſe, inde probare conentur Romano-Catholici. Non libet argumenta ipſa perluſtrare. Quod

de

de luna adfertur, non adeo certum esse, docebunt mensium dies, sive de periodico, sive de synodico ejus cursu quæras. Aliam tamen responsionem ipse Clemens (133) subministrat, ex Seleuco Mathematico, qui septies lunam singulis mensibus faciem mutare, tradidit. In illo vero argumento, quod a planetarum dominio desumtum est, primo supponitur, vigintiquatuor singulis diebus esse horas, quod equidem hodie satis receptum est, olim vero non item ubique. Romanos certe non ante annum ab V. C. quadringentesimum sexagesimum primum, horas & horologia accepisse: apud Græcos vero illorum observationem non multo antecessisse Alexandri Macedonis ætatem, erudite docet Salmasius. (134) Neque Judæi antiquiores ejusmodi diei divisionem & horarum παρατήρησιν vulgo in usu habuerunt, sed recentioribus temporibus a Romanis id instituti hauserunt. Res tota tandem ad Astrologos Babylonios vel Ægyptios devolvitur, qui solos æquinoctiorum dies XII. in duodecim partes distribuebant primum, noctesque in totidem, diu quidem ante, quam horarum & horologiorum usus invaluit. Id insigni exemplo ex Oro Apolline declaravit laudatus Salmasius. [135] Refert nempe Orus, Ægyptios, si duo æquinoctia significare voluissent, pingere consuevisse Cynocephalum sedentem. Eam enim ejus animalis naturam fuisse, ut per æquinoctia duodecies in die urinam projecisset, æquali semper spatio servato, totiesque clamorem tulisset. Egregium naturæ scitum! Hinc a Trismegisto dies æquinoctiales, non vero quolvis, in duodecim partes divisos esse, tradunt aliqui. Alii aliter. Utut sit, necessariam esse istam distributionem, nemo persuadebit facile. Poterat enim in plures partes discerpi dies, sine flagitio. Et scire ego pervelim, num iis olim gentibus, quæ nullas alias diei partes ferme norant, quam mane, meridiem, vesperam, & horarum vice umbram pedibus metiebantur, illa lex fuerit abscondita? Deinde vero, quid de illis sentiemus, qui, non dicam, pauciores olim numerabant planetas, ut de veteribus Chaldæis narrat Diodorus Siculus, [137] sed omnino numerum istum non sine ratione auxerunt nostra memoria? anne & illi everterunt istam legem? Et quis denique tantum planetis in horas & dies, immo in corpora & mentes nostras inde derivatum, concessit imperium? quis ab astrologia naturæ legem incipiet? nam non omni tempore ars ista nota fuit nec ubique exculta? (138) Ex his autem clarum est, cujus farinæ sint reliquæ quoque demonstrationes a planetis desumtæ, quibus nemo cedet facile, nisi forte, quod abominor, naturæ legem a dominis istis commentitiis statui, servili credulitate nugetur. Itaque hebdomadis observatio utilis est & probabilis, non tamen necessaria, si solam respicias naturam.

(1) Rom. I. 19.
(2) Vide tamen collationem legum Mosaicarum & Romanarum ex Petri Pithœi bibliotheca cum notis ejusd. editam.
(3) Suid. in Thulis.
(4) Id. in Augusto.
(5) Vid. Clem. Alexandrin. lib. V. strom. p. m. 951. seqq. & ex eo Euseb. præp. Evang. lib. XIII. cap. 13.
(6) Thom. Bournet theor tellur. sacr. lib. III. cap. 2. seqq.
(7) Dissertat. Georg. Calixti de immortalit. anim. & resurr. carnis cap. VIII. §. 11. 12.
(8) Conf. dissert. Dilherrian. de notitia DEI modo non uno cum gentilibus communicat.
(9) Vid. Dissert. *Joan. Fabricii* de Simia Diabolo vel cacozelia Gentilium sub præsidio Dilherriano habit. *Augusti Buchneri* fragmentum de mimica Diaboli, *Huetii* Demonstr. Evang. propos. IV. cap. III--XI.
(10) Symposiac. IV. q. 5.
(11) Interim vid. Vos. lib. II. Theolog. Gentil. cap. 3. Hottingerus: tract. de Sabbatho cap. I. §. 1. Huet. demonstr. Evang. propos. IV. c. 11.
(12) Joseph. lib. II. contra Apionem non longe ab init. adde Boecl. in Tacit. histor. lib. V. cap. 4.
(13) Ut Lactant. Divin. inst. lib. VII. cap. 14. it. Theoph. Antiochenus contra Autol. lib. II.
(14) Quorsum plura exempla collegit Seldenus de jure nat. & gent. juxta disc. Hebr. lib. III. cap. 17. p. m. 400.
(15) Luc. XVIII. 12. adde Levit. XIII. 15.
(16) Hotting. l. c.
(17) Vid. Levit. XXV. 4.
(18) Levit. XXIII. 32. vid. tamen Thom. Lydyat. de var. ann. form. cap. 5.
(19) Lib. III. de emend. tempp. p. 223.
(20) Juxta Godvvin. Mos. & Aaron. lib. III. cap. 1.
(21) Levit. XXIII. v. 24.
(22) Satyr. VI.
(23) Historiam habes apud Josephum lib. II. belli Judaici cap. XV.
(24) De quo vide Levit. XXV. 2.
(25) In Euterpe cap. 59. adde Marsham. can. Chron. ad sæc. IX. p. m. 193.
(26) Vid. Casaub. ad Sueton. Aug. cap. XXXII. p. m. 187.
(27) Vid. Ovid. in fast. Auson. in Eclog. Petr. Castellan, Eortolog. Meursium Græcia feriat. Hospin. de fest. origin. Gyrald. de annis & mensib. Siccam. fast. Kalend. Rom. Carol. Neap. ad fast. Ovid. adde quos Grævius collegit. tom. VIII. antiquit. Rom.
(28) Geograph. lib. X. p. 322.
(29) Lib. I. rer. Græc. p. m. 300.
(30) De rep. Atheniens. p. m. 677.
(31) Lib. IV. de rep. Ath. p. 355.
(32) Lib. VIII. ad Nicomach. c. 11.
(33) Vid. Brisson. de form. lib. I. p. 8.
(34) περὶ δυσχερείας.
(35) Lib. II. de LL. cap. 29.
(36) Lib. I. fastor.
(37) Lib. II. Eleg. I.
(38) Bello Getico p. m. 370.
(39) Lib. V. cap. 13.

(40) Annal. IV. 70. 4.
(41) H. N. lib. XXVIII. cap. 2.
(42) Epit. controverf. lib. V. controv. 4.
(43) Saturnal. lib. I. c. XVI.
(44) Ad Virg. lib. I. Georg.
(45) Lib. cit.
(46) Lib. II. de re ruft. c. 22.
(47) i. e. facrificaveris caniculæ, ad quod fidus placandum, frugibus inimicum, canis immolabantur: facere enim facrificare; ita Georg. Alexandrin. in explicat.
(48) De re ruft. cap. 13.
(49) De Sabb. Jud. §. VIII.
(50) Saturn. lib. I. c. 16.
(51) Luc. XIV. 5. conf. cap. XIII. 15.
(52) Loc. cit.
(53) Xenophon. lib. VII. de pæd. Cyri conf. Herodot. Clio.
(54) Liu. lib. XXV. cap. 23.
(55) Lib. I. faft.
(56) Lib. I. fat. II.
(57) Sat. XII. v. 89. feqq.
(58) Apologet. cap. XXXV. conf. de idololat. cap. XV.
(59) De jure nat. & gent. juxta difciplin. Hebræor. lib. III. cap. IX. feqq.
(60) Annot. polit. in Tacit. V. hift. cap. 4. p. m. 801.
(61) Hift. lib. XXXV. p. m. 37.
(62) Chronic. lib. I. cap. IV. p. m. 31.
(63) Lib. cit. cap. 19.
(64) Iin Euterp. cap. LXXXII.
(65) Can. chron. fæc. IX. §. VI. p. m. 197.
(66) Apud Eufeb. l. V. præpar. Evang. XIV. pag. 202.
(67) Part. II. cap. 20. pag. 88. feqq. edit. Buxtorff. Add. Selden. lib. II. cap. XI. & XIX.
(68) Lib. I. biblioth. Hift.
(69) Vid. præter Dion. & Herodot. Beroald. in chronic. lib. I. cap. IV. pag. 29.
(70) Philaftrius de hæref. num. CXI.
[71] Scriptor vetuftus Græcus ἀνέκδοτος ap. Selden. c. 19.
(72) Lib. II. contra Apion. p. m. 1081.
(73) Lib. cit. cap. 20. p. m. 434 feq.
(74) De origine feft. cap. 5. p. 47. feqq.
(75) Vid. heic Luciani Pfeudologifta tom. I. opp. pag. 431. edit. Græn.
(76) l. c.
(77) A. Gell. N. A. lib. V. cap. 17.
(78) Lib. IV. cap. 9.
(79) Cap. XXI. p. 444.
(70) Lection. Hefiodear. cap. 17.
(81) Macrob. fomn. Scipion. lib. I. cap. 19. Conf. Coel. Rhodigin. lect. antiquar. lib. XIII. cap. 21. Lipf. Saturnal. ferm. lib. I. cap. 34.
[82] v. g. Alfted. Uranofcop. part. IV. c. 2. §. 3.
[83] De Aftrolog. tom. I. opp. p. m. 853. edit. Grævian.
[84] loc. cit.
[85] De dieb.
[86] Lib. I. Georg.
[87] Lib. I. de art. amandi v. 413. feqq.
[88] Lib. I. Eleg. III.
[89] In præcedan. cap. II. pagin. 421. edit. Grævian.
[90] In not. ad h. l.
[91] Antiq. lect. loc. cit.
[92] Can. chron. ad fec. IX. p. m. 197.
[93] Hift. V. 4. 5.
[94] Voff. theolog. gent. lib. & cap. cit.
[95] Pfeudologift. tom. I. pag. 438. feq. opp. pag. add Sibrand. Siccam. de faftis Kalendar. Rom. cap. V.
[96] Grot. lib. I. de verit. relig. Chrift. Huet. dem. Evangel. propof. IV. cap. 11. aliis.
[97] Lib. V. Strom. p. m. 600. Conf. Eufeb. ex Ariftobulo lib. III. dem. Evang. c. XII. 667.
[98] Hefiod. de dieb. ftatim ab init. Vid. quoque Menag. ad Diogen. Laert. lib. III. fegm. 2. p. m. 134. feq.
[99] Vid. §. præced.
[100] Tertullianus Apologetic. cap. XVI.
[101] Lib. 1. cap. 13.
[102] Lib. II. adverf. Autolycum.
[103] Lib. II. adverf. Apion. p. 1081.
[104] Lib. de opificio mundi.
[105] Cap. XIV.
[106] De Decalogo.
[107] Lib. II. de vit. Mof.
[108] Exod. XXXI. 13. 14.
[109] Dem. Evang. prop. IV. cap. XI. §. 1.
[110] Ex שלשלת הקבלה fol. 90. p. 6. in med.
[111] Genef. II. 3.
[112] De remed. amor. v. 217. feqq.
[112] Tiber. cap. XXXII.
[114] p. m. 440.
[115] N. A. lib. XV. 102.
[116] Meurf. Græc. feriat. voce ἑβδόμη. Samuel Petit. eclog. chron. lib. IV. cap. 4. & Selden. cap. XVII.
[117] De Avidio Caffio cap. VI. tom. I. hift. Auguft.
[118] De die natali, cap. XI.
[119] Cap. XLIII. tom. I. hift. Aug.
[120] Epift. XCV.
[121] Cap. XVIII.
[122] Tom. VIII. cum notis Petri Lambecii.
[123] Apnd Cyrill. contra Julian. lib. V. ftatim ab init. p. m. 152.
[124] In epift. Ormutina, quæ exftat inter Indic. Jefuitar. & fcripta eft de ann. CIↃ IↃ CLIX.
[125] Dem. Evang. prop. IV. cap. VII.
[126] Ut vult Tertullian. adverf. Valent. c. I.
[127] Secund. Theodoret. lib. III. Græcar. affect. Conf. Meurf. de Eleufiniis. Caftellan. in Eortolog. alii.
[128] In quam rem elegans locus exftat ap. Platon. LL. appendic. Vid. etiam differt. modo laudata de Simia DEI part. II. cap. I. p. m. 199. fequ.
[129] Lib. VI. Strom. p. m. 683. 687. Add. *A. Gell.* N. A. lib. III. cap. X. *Macrob.* lib. I. fomn. Scipionis cap. VI. *Meurfius* in decad. Pythagor. & plures alii.
[130] Vid. §. VII. fub fin.
[131] Dio. Caff. hiftor. Rom. lib. XXXVI. p. m. 37.
[132] Vid. Voff. Theol. gentil. lib. II. c. XXXIV.
[133] Lib. I. de emendat. tempp. p. 8. feq.
[134] loc. cit.
[135] Not. ad Solin. polyhift. p. m. 651.
[136] p. 643.
[137] Lib. II. biblioth. hift. p. m. 116.
[138] De origine ejus & primis cultoribus vid. præter Voffium, Menag. ad Diogen. Laert. lib. I. fegm. XI. Jo. Scheffer. de natura & conftitut. philofophiæ Italicæ cap. V.

TOSAPHTA

Seu additamenta ad Codicem de Paschate.

NUNC PRIMUM

A BLASIO UGOLINO

Ex Hebraico Latine reddita.

פרק ראשון

א אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה אלא לאור הנר לפי שבדיקת הנר יפה מרובה אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר והיה בעת ההיא אחפש א ירושלם בנרות ואומר נר אלהים נשמת אדם בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף שורה החיצונה הרואה את הפתח והעליונה הרואה את הקורה אבל שלמטה המנה ושלפנים המנה אין צריך בדיקה בית הלל אומרין שורה החיצונה היא העליונה הרואה את הפתח ואת הקורות שלמטה הימנה אבל שלפנים הימנה אין צריך לבדוק . חורי הבית העליונים ותחתונים היציע והדות וגג הבית וגג המגדל בית התבן בית הבקר ובית העצים ובית האוצרות אוצרות של

CAPUT PRIMUM.

I. Nocte decimi quarti inquirunt de fermento ad lucem lucernæ. Non inquirunt ad lucem solis neque ad lucem lunæ, sed ad lucem lucernæ; quia inquisitio lucernæ est melior; licet non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum: Dictum est enim *Zephan.* I. 12. *Et erit in tempore illo scrutabor Hierusalem in lucernis.* Pariterque dictum est *Prov.* XX. 27. *Lucerna Domini spiraculum homini, quæ investigat omnia secreta ventris*. Schola Schammai dicit: Duos ordines super faciem totius cellæ, sc. ordinem exteriorem, qui respicit portam, & superiorem, qui aspicit contignationem: At illo inferior, atque illis interiores non requirunt inquisitionem: Schola Hillel dicit: Ordo exterior, qui est superior, qui respicit portam, & tigna, est illo inferior, at illo interiores non requirunt inquisitionem. Foramina domus superiora, & inferiora, tabula, & cisterna, tectum domus, & tectum arcæ, palearium, & bovile, & lignile, & apothecæ, & apothe-

ייז ואוצרות של שמן ואוצרות של תבואה
אין צריך לבדוק רבן שמעון בן גמליאל
אומר מטה החוצנת את כל הבית
והיו תחתיה עצים ואבנים בודק את צד
החיצון ואין צריך לבדוק את צד הפנימי.

ב היוצאין בשיירה והמפרשין בספינה
לפני שלשים יום אין צריך לבדוק בתוך
שלשים יום בודק ומשכים והולך לדרכו
רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל
שתי חלות של תודה פסולות ומונחות
על גב האצטבא כל זמן שהן מונחות
כל העם אוכלין חולין נוטלה אחת מהן
כל העם אוכלין תרומה נוטלו שתיהן
שורפין אלו ואלו שורפין תרומה תלויה
טמאה וטהורה כאחת דברי רבי מאיר
וחכמים אומרים תלויה בפני עצמה
טהורה בפני עצמה וטמאה בפני עצמה
אמר רבי שמעון לא נחלקו רבי אליעזר
ורבי יהושע על הטהורה ועל הטמאה
שרבי אליעזר אומר ששורפין זו בעצמה
וזו בעצמה על מה נחלקו על התלויה
ועל הטמאה שרבי אליעזר אומר תשרף
זו בעצמה וזו בעצמה ורבי יהושע אומר
שתיהן כאחת אמר רבי יוסי אין הנרון
זה דומה לראיה בשר שנטמא בולד
טומאה עם בשר שנטמא באב הטומאה
שניהן טמאין אלא שזה טמא טומאה
חמורה וזה טמא טומאה קלה וכן שמן
שנפסל בטבול יום בגד שנטמא בטמא
מת שניהם טמאים אלא שזה טמא
טומאה חמורה וזה טמא טמאה קלה
ואני אומר ששורפין תרומה שנטמאת
בולד טומאה עם תרומה שנטמאת באב
הטומאה אף על פי שמוסיפין לה
טומאה על טומאתה ותלויה וטמאה
אומר אני שהתלויה טהורה אם נשרפת
עם הטמאה נמצאת זו מטמאתה בית
שמאי אומרים אין שורפין בשר טהור עם
בשר טמא ובית הלל מתירין.

ג בראשונה היו אומרים אין מוכרים
חמש לנכרי ואין נותנין לו במתנה אלא
כדי שיאכל או עד שלא הגיע שעת ביעור
עד שבא רבי עקיבא ולימד שמוכרין
ונותנין במתנה אף בשעת הביעור אמר
רבי יוסי אלו דברי בית שמאי ואלו דברי

thecæ vini, & olei, & proventus non requirunt inquisitionem. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Si lectus separet totam domum, & sub eo fuerint ligna & lapides, inquiret latus exterius, & non est inquirendum latus interius.

II. Si turma exeat, aut naviget in navi ante trigesimum diem, non est inquirendum; Intra triginta dies, erit inquirendum, ut summo mane surgentes proficiscantur per viam suam. R. Jehuda dicit nomine Raban Gamaliel: Si duæ placentæ sacrificii Eucharistici fuerint profanatæ, & impositæ scamno; quandiu impositæ ibi erant, universus populus comedebant profana: Si autem una fuerit ablata; universus populus comedebant separationem; si ambæ ablatæ fuissent; tam isti quam illi comburebant simul separationem dubiam, & mundam. Verba R. Meir: At sapientes dicunt: Dubia seorsim, & munda seorsim, & immunda seorsim comburebatur: Dicit R. Simeon: Non dissentiunt R. Eliefer, & R. Jehosua de munda, & immunda; Etenim R. Eliefer dicit; quod istam seorsim, & illam seorsim comburant: De qua dissentiunt? De dubia, & de immunda. Etenim R. Eliefer dicit: Comburatur ista seorsim, & illa seorsim. Et R. Jehosua dicit: Ambæ simul comburantur. Dicit R. Jose: Non est adductum simile deducto. Caro, quæ polluatur filio immunditiei, cum carne, quæ polluatur patre immunditiei, ambæ sunt immundæ, at ista polluta est immunditie gravi, & illa immunditie levi. Pariterque oleum quod profanatum fuerit ab eo, qui se illo ipso die laverit, vestis, quæ polluta fuerit immunditie mortui, ambæ sunt pollutæ, at ista polluta est immunditie gravi, & illud immunditie levi: At ego dico, quod debeant comburere separationem, quæ polluta fuerit filio immunditiei, cum separatione, quæ polluta fuerit patre immunditiei; licet addant immunditiem suæ immunditiei: At de dubia & immunda ego dico, quod dubia sit munda; si comburitur cum immunda, deprehendetur, quod ista illam polluat: Schola Schammai dicit: Non licet comburere carnem mundam cum immunda; at schola Hillel permittit.

III. In principio dixerunt: Non licet vendere fermentum gentili, neque dono dare, nisi quando possit comedere, priusquam adveniat tempus remotionis: Donec venit R. Akiba, & docuit posse vendi, & dono dari vel tempore remotionis. Dicit R. Jose: Ista sunt verba scholæ Schammai, & illa sunt verba scho-

ביה הלל הכריע רבי עקיבא לסייע דברי בית הלל . האוכל חמץ אחר חצות וחמץ שעבר עליו הפסח הרי זה בלא תעשה ואין בו כרת דברי רבי יהודה וחכמים אומרים כל שאין בו כרת אין בו בלא תעשה האוכל כזית חמץ בפסח חייב על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע אשם תלוי . האוכל תרומת חמץ בפסח אין משלם דמי עצים לכהן אמר רבי יוחנן בן נורי נמתי לו לרבי עקיבא מפני מה האוכל תרומת חמץ בפסח אין משלם דמי עצים לכהן מה נשתנית זו משאר ימות השנה שבשאר ימות השנה משלם דמי עצים לכהן אמר ליה לא אם אמרת בשאר ימות השנה שאף על פי שאין לו בה התר אכילה יש לו בה התר עצים תאמר בזו שאין לו בה התר אכילה ולא התר עצים למה זה דומה לתרומת תותים ואבטיחים ומלפפונות שנטמאת שאין לו בה לא התיר אכילה ולא התיר עצים במה דברים אמורים בתרומה שהפרישה חמץ קודם לפסח לשום תרומה אבל המפריש תרומת חמץ בפסח אינה תרומה האוכל קדש חמץ בפסח אינה תרומה האוכל קדש חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש ואשם ודאי ואשם תלוי במזיד פטור במה דברים אמורים בקדש שהפרישו חמץ קודם לפסח שהוא קדש אבל המקדיש חמץ בפסח אינו קדש .

ג אחד האוכל ואחד ממחה ושותה אכל וחזר ואכל וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילה ראשונה ועד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין שתה וחזר ושתה אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין כשם

ſcholæ Hillel. Prævaluit R. Akiba, ut præſidio eſſet verbis ſcholæ Hillel. Qui comedit fermentum poſt meridiem, & fermentum, poſtquam ſuper illud præterierit Paſcha, tranſgreditur præceptum negativum, & non eſt in hoc excidium; verba R. Jehuda: At ſapientes dicunt: Ubi non ſit excidium, non erit præceptum negativum; Siquis comedat quantum eſt oliva de fermento in Paſchate, ſi per contumaciam tenetur excidio, ſi per errorem, ſacrificio pro peccato, ſi non noverit, ſacrificio pro delicto dubio. Siquis comedat ſeparationem fermenti in Paſchate, non rependet pretium lignorum ſacerdoti: Dicit R. Jochanan ben Nuri: Dixi R. Akibæ. Qua de cauſa qui comedit ſeparationem fermentati in Paſchate, non rependet pretium lignorum ſacerdoti? Quid differt iſte ab reliquis anni diebus? Etenim in ceteris anni diebus rependet pretium lignorum ſacerdoti. Reſpondit ei: Minime: Si dixiſti de reliquis anni diebus, in quibus licet non ſit ei permiſſio comedendi, eſt tamen ei permiſſio lignorum, dices de hac in qua non eſt ei permiſſio comedendi, neque permiſſio lignorum? Cuinam hæc ſimilis eſt? ſeparationi morarum, cucumerum, & peponum, quæ ſi polluatur, non eſt in ea permiſſio comedendi, neque permiſſio lignorum. De quo hæc dicta ſunt? De ſeparatione, quam ſeparaverit fermentatam ante Paſcha nomine ſeparationis; at ſi ſeparaverit ſeparationem fermenti in Paſchate non eſt ſeparatio. Qui comedit ſanctitatem fermentatam in Paſchate, non eſt ſeparatio; Qui comedit ſanctitatem fermentatam in Paſchate per errorem, rependit ſortem, & quintam partem, & ſacrificium pro delicto certo, & ſacrificium pro delicto dubio; ſi de induſtria, abſolvitur. De quo hæc dicta ſunt? De ſanctitate, quam ſeparaverit fermentatam ante Paſcha, quod ſit ſancta; Si vero ſanctificaverit fermentatum in Paſchate, non eſt ſanctum.

IV. Sive comedat, ſive liquefaciat, ſive bibat: Si comedat, atque iterum ac tertio comedat, ſi fuerit tantum intervalli a principio primæ comeſtionis uſque ad finem poſtremæ comeſtionis, ut poſſit comedere tria ova, conjunguntur, ſi minus, non conjunguntur: Si bibat, atque iterum ac tertio bibat, ſi fuerit tantum intervalli a principio primæ potationis uſque ad finem poſtremæ potationis, ut poſſit bibere quartarium, conjunguntur, ſi minus, non conjunguntur; Sicut comeſtio eſt in quantita-

שאכילה בכזית כך שתיה ואכילה ושתיה אין מצטרפין אכל כזית אפילו מחמשה מינין הרי אלו מצטרפין אכל כחצי זית ונודע לו וחזר ואכל כחצי זית אחר אפילו ממין אחר אין מצטרפין.

ה חמץ של נכרי מותר אחר הפסח מיד רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר אף של הקדש מותר אחר הפסח מיד.

פרק שני

א חמץ של כותים מאמתי מותר אחר הפסח של בעלי בתים אחר שלש שבתות של אפייה ושל נחתומים בכפרים עד שלשה ימים ובכרכים עד שלשה תנורים רבי שמעון בן אלעזר אומר כשאמרו של בעלי בתים אחר שלש שבתות של אפייה אם היה בעל הבית או שמשח את בנו ואפה בשלשה תנורים זה אחר זה מותר ושאמרו של נחתומים בכפרים עד שלשה ימים ואם נדחה ואפה בשלשה תנורים זה אחר זה אפילו ביום אחד מותר רבי שמעון אומר אף כשאמרו של נחתומים בכרכים עד שלשה תנורים אסור עד שלשה ימים שמשחרית היה בורק לו שאר כל אותו היום במה דברים אמורים בזמן שלא עשו פסחיהם עם ישראל או שמקדימו יום אחד אבל אם עשו פסחיהם עם ישראל או שעכבו אחר ישראל יום אחד חמצו מותר אחר הפסח מיד.

ב מצה של כותים מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ורבי אליעזר אוסר לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצוה רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקין בה יותר מישראל. חמצן של עוברי עבירה מותר אחר הפסח מיד מפני שמחליפין את השאור המלוי של ישראל ופועלי גוים עושין בתוכו ומצאו בו חמץ אחר הפסח אסור בהנאה ואין צריך לומר באכילה המלוי של גוים ופועלי ישראל עושין בתוכו ומצאו בו חמץ אחר הפסח מותר באכילה ואין צריך לומר

titate olivæ, ita pariter potatio. Comestio, & potatio non conjunguntur: Si comedat quantum est oliva, vel ex quinque speciebus conjunguntur; si comedat quantum est dimidia oliva, atque iterum comedat, quantum est dimidia oliva, vel ex una specie non conjunguntur.

V. Fermentum gentilis est licitum statim post Pascha. Raban Simeon ben Gamaliel, & R. Ismael bar R. Jochanan ben Beroka dicit; Etiam sanctitas permissa est statim post Pascha.

CAPUT II.

I. Fermentum Cuthæorum quando est licitum post Pascha? Patrumfamilias post tres hebdomadas coctionis, & pistorum in villis, post tres dies, & in urbibus post tres furnos. R. Simeon ben Elieser dicit: Quando dixerunt de fermento patrumfamilias post tres hebdomadas coctionis: Si fuerit patrisfamilias, aut dederit potestatem filio suo in tribus furnis altero post altero, permittitur: R. Simeon dicit: Pariter quando dixerunt de fermento pistorum in villis post tres dies; si autem festinasset & coxisset in tribus furnis, altero post alterum, vel uno die permittitur; R. Simeon dicit: Similiter quando dixerunt de fermento pistorum, post tres furnos, est interdictum usque ad tres dies; Etenim a tempore matutino perscrutatur toto eo die. De quo hæc dicta sunt? Quando non fecerint Pascha suum cum Israelitis, aut anticipaverint diem unum; si vero fecerint Pascha suum cum Israelitis, aut distulissent post Israelitas diem unum, ejus fermentum statim post Pascha permittitur.

II. Azymum Cuthæorum permissum est, & homo cum eo satisfacit debito suo in Paschate. Et R. Elieser interdicit: Quia non sunt exercitati in subtilitatibus præcepti. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Si præceptum apprehenderint Cuthæi, sunt diligentiores Israelitis: Fermentum peccatorum statim post Pascha permittitur, quia commutant fermentum: Si merces fuerint Israelitæ, & operarii gentiles in iis operantes inveniant fermentum post Pascha, usu est interdictum; neque necesse est, ut dicatur quod etiam usu sit interdictum. Si fuerint merces gentilium, & operarii Israelitæ in ea operentur, & inveniant in iis fermentum post Pascha, esu est permissum, neque necesse est, ut dicatur quod etiam usu sit permissum. Si offici-

בהנאה חנות של ישראל ופועלי גוים עושין בתוכה ומצאו בו חמץ אחר הפסח אסור בהנאה ואין צריך לומר באכילה חנות של גוים ופועלי ישראל עושין בתוכה ומצאו בה חמץ אחר הפסח מותר באכילה ואין צריך לומר בהנאה נכרי שהלוה את ישראל על חמצו ואמרו לו אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך אחר הפסח מותר באכילה ואין צריך לומר בהנאה ישראל שהלוה את הגוי על חמצו ואמר לו אם לא באתי קודם לפסח הרי הוא מכור לך אחר הפסח אסור בהנאה ואין צריך לומר באכילה.

ג נכרי שבא לביתו של ישראל וחמץ בידו אין זקוק לו לבערו הפקידו אצלו חייב לבער ייחד לו בית בפני עצמו אין זקוק לו ישראל וגוי שהיו באין בספינה וחמץ ביד ישראל הרי זה מוכרו לנכרי ונותנו במתנה וחוזר ולוקח ממנו לאחר הפסח ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה רשאי ישראל שיאמר לנכרי עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שמא אצטרך ואבוא ואקח ממך אחר הפסח. משכיר ישראל חמורו לנכרי להוליך עליה חמץ ממקום למקום מצא חמץ בדרך אם רבה חמץ מותר ואם לאו אסור . מעשה ברבן גמליאל שהיה מהלך מעכו לכזיב מצא גלוסקין בדרך אמר לעבדו שבי טול אתה גלוסקיא ראה גוי אחר אמר לו מבנאי טול גלוסקין רץ אחריו אמר ליה רבי אלעזר מה טיבך אמר לו מהעיירות הללו של בורגנין אני אמר לו מה שמך אמר לו מבנאי אמר לו מכירך רבן גמליאל מימיו אמר לו לאו מכאן למדנו שכיון רבן גמליאל ברוח הקדש למדנו שלשה דברים למדנו שהחמץ של נכרי אחר הפסח מותר מיד ואין מעבירין על האכלים והולכין אחר רוב הולכי דרכים הגיע לכזיב בא אחד ושאל לו את נדרו אמר לזה שעמו כלום שתינו רביעית יין האיטלקי אמרו לו

na fuerit Iſraelitæ , & operarii gentilium in ea operantes & inveniant in ea fermentum, poſt Paſcha eſt eſu permiſſum, & non neceſſe eſt ut dicatur quod etiam ſit uſu permiſſum. Si fuerit officina gentilium, & operarii Iſraelitæ in ea operantes inveniant fermentum, poſt Paſcha eſt eſu permiſſum, neque neceſſe eſt ut dicatur, quod ſit etiam uſu permiſſum. Si gentilis mutuo dederit Iſraelitæ ſuper ſuo fermento, eique dixerit : Si non veniam ante Paſcha : ecce tibi erit venditum . Poſt Paſcha eſt eſu permiſſum; neque neceſſe eſt ut dicatur, quod ſit etiam uſu permiſſum. Si Iſraelita mutuo acceperit ſuper ſuo fermento a Gentili, eique dixerit ; Si non veniam ante Paſcha, ecce tibi erit venditum. Poſt Paſcha eſt uſu interdictum; neque neceſſe eſt, ut dicatur, quod ſit etiam eſu interdictum.

III. Si gentilis ingrediens domum Iſraelitæ habeat fermentum in manu ſua, non obligatur ad removendum; ſi depoſuerit apud eum, debet removere; ſi ei deſtinaſſet locum ſeorſim, non obligatur ad removendum: Si Iſraelita & gentilis navigent in navi, & fermentum fuerit in poteſtate Iſraelitæ, poterit illud vendere gentili, eique dono dare, atque iterum ab eo emere poſt Paſcha, dummodo ei dederit dono perfecto. Licet Iſraelitæ dicere gentili ; Quoniam tu emere debes mina, eme ducentis denariis; Fortaſſe mihi opus erit, atque ego abs te emam poſt Paſcha. Si Iſraelita locet aſinum ſuum gentili, ut portet fermentum de loco ad locum, ſi inveniat fermentum in via ; ſi major pars fuerit gentilium, eſt permiſſum, ſi minus eſt interdictum. Narratur de Raban Gamaliele, quod iter faciens ab Aco ad Chazib invenit placentam in via, & dixit ſervo ſuo Sabi ; Tolle hanc placentam: videns deinde gentilem, ei dixit : Magbai : Accipe placentam . Cucurrit poſt eum. Dixit ei R. Elieſer: Undenam es? Ex his civitatibus, ex his ſuburbiis : Dixit : Quod tibi eſt nomen? Reſpondit: Magbai : Dixit ei: Norat te Raban Gamaliel in diebus ſuis? Reſpondit : Minime. Hinc docemur, quod in Raban Gamaliele habitaret Spiritus ſanctus : Præterea tria addiſcimus; ſc. quod fermentum gentilis poſt Paſcha ſtatim ſit permiſſum, quod non tranſeant ſuper cibis, & quod procedant poſt majorem partem itinerantium . Pervenit ad Chezib; venit quidam, eumque conſuluit de voto ſuo; Dixit illi qui ſecum erat : Bibimuſne quartarium vini Italici? Reſpondit : Ma-

הן אמר לו אם כן תטייל עמנו עד שיפוג יינו הלך עמהן עד שהגיע לסולמה של צור כיון שהגיעו לסולמה של צור ירד מן החמור ונתעטף וישב והתיר לו את נדרו ודברים הרבה למדנו באותו היום למדנו שרביעית יין משכרת והדרך מפינה את היין ואין מורין שתויי יין ואין מפירין נדרים לא רוכבים ולא מהלכים ולא עומדין אלא עטופין ויושבין.

ד רבי יוחנן בן נורי אמר אף הקרמית אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח יוצאין במעשר שני בירושלם אבל לא בבכורים מה הפרש בין מעשר שני לבכורים מעשר שני יש לו התיר אכילה בגבולין ובכורין אין להם התיר אכילה בגבולין יוצאים ברקיק השרוי ומבושל שלא נמוח דברי רבי מאיר רבי אומר יוצאים ברקוק השרוי ואין יוצאין במבושל אף על פי שלא נמוח יוצאין בסופננים הנעשית באור ואין יוצאים בספננים הנעשית בחמה אין עושין ספנגין בחמה בפסח יוצאין בסרקין בין מצויירים ובין שאין מצויירין ואין עושין סריקין מצויירין בפסח אמר רבי יהודה שאל ביתוס בן זונן לחכמים מפני מה אין עושין סריקין מצויירין בפסח אמרו לו מפני שהאשה שוהא עליהן ומחמצתן אמר להן אם כן יעשו בדפוס אמרו לו יאמרו כל הסריקין אסורים סריקי ביתוסים מותרין רבי יוסי אומר עושין סריקין כמן רקיקין ואין עושין סריקין כמן גלוסקאות.

ה אין יוצאין לא בחלוט ולא במעיסה ולא בספגנין ולא בדבשנין ולא באסקריטין אבל ממלא כרסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה יוצאין במצה מתובלת בין שנתבלה באלפס בין שנתבלה בקדרה יוצאין בחררה ובמצה ישנה ובלבד שעשאה מתחלה לשום פסח רבי יהודה בן בתירה אומר יוצאין בחזרת ובחרדל רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר כל שיש שרף

Maxime: Dixit; si ita est; Deambula nobiscum, donec languescat vinum: Incessit cum eis, donec pervenit ad scalam Tyri. Quando pervenerunt ad scalam Tyri, descendit de asino, & se velavit, & stans dissolvit ei votum. Et multa percepimus in eo die; Percepimus, quod quartarius vini inebriet, & quod iter debilitet vinum, & quando biberint vinum, non possint solvere vota, neque equitantes, neque ambulantes, sed velati, & sedentes.

IV. Rabi Jochanan ben Nuri dicit: Vel crustulis homo potest satisfacere debito suo in Paschate: Satisfaciunt debito suo decima secunda in Hierusalem, at non primitivis. Quodnam est discrimen inter decimam secundam, & primitiva? Decimæ secundæ est permissio, ut possit comedi in terminis, at primitivis non est permissio, ut possint comedi in terminis: Satisfaciunt debito suo lagano macerato, & elixato, dummodo non sit liquefactum. Verba Rabi Meir. Rabi dicit: Satisfaciunt debito suo lagano macerato at non satisfaciunt debito suo lagano elixato dummodo non sit liquefactum: satisfaciunt debito suo placentis spongiosis igne coctis, at non satisfaciunt debito suo placentis spongiosis sole coctis: Non faciunt placenta spongiosas sole in Paschate: Satisfaciunt debito suo placentis figuratis sive fuerint, sive non fuerint figuratæ; At non faciunt placentas figuratas in Paschate. Dicit R. Jehuda: Quæsivit Baitos ben Zunin a sapientibus: Cur non faciunt placentas figuratas in Paschate? Responderunt: Quia mulier cunctatur in illis, & fermentant. Dixit eis; si ita est; fiant forma: Responderunt: Dicent: Omnes placentæ figuratæ erunt interdictæ, & placentæ figuratæ Baitosæorum erunt permissæ: R. Jose dicit: Fieri possunt figuratæ sicut lagana, neque fieri possunt lagana sicut placenta.

V. Non satisfaciunt debito suo striblita, neque pasta mixta, neque placentis spongiosis, neque mellitis, neque crustulis, at poterit his implere ventrem, dummodo comedat de azymo in quantitate olivæ in fine. Satisfaciunt debito suo azymo condito, sive fuerit conditum in sartagine, sive conditum in olla. Satisfaciunt debito suo placenta & azymo veteri, dummodo fecerit a principio nomine Paschatis. Rabi Jehuda ben Bethera dicit: Satisfaciunt debito suo lactuca, & sinapi. R. Ismael ben R. Jochanan ben Beroka dicit: Si in eo sit resina, non satisfacit eo debito

אין יוצאין בו רבי יהודה אומר כל שמכסיף
יוצאים יוצאים בהן בין לחים בין יבשין
ואין יוצאין בהן יבשין רבי מאיר אומר אף
יוצאין בהן יבשים רבי צדוק אומר אף
יוצאין בהן כבושי החזרת והמצה והפסח
לילי יום טוב הראשון חובה ושאר ימים
רשות רבי שמעון אומר לאנשים חובה
לנשים רשות הלל הזקן היה כרכן שלשתן
זה בזה ואוכלן מאימתי אוכלן משתחשך
לא אכלן משתחשך אוכלן כל הלילה לא
אכלן כל הלילה לא יאכלם מעתה החזרת
והמצה והפסח אינו מעכבין זה את זה.

פרק שלישי

א בצק שבסדקי ערבה עשאו לחזוק
אין חוצץ ואם לאו הרי זה חוצץ אם יש
כזית במקום אחד בין כך ובין כך חייב לבער
היה בחצי זית מכאן ובחצי זית מכאן וכמן
חוט באמצע נטלין שלשתן כאחד הרי זה
צריך לבערה ואם לאו אין צריך לבער.
ערבת העבדנין שנתן לתוכה קמח שלשה
ימים קודם הפסח הרי זה צריך לבער
אחרים אומרים כיון שנתן לתוכה עורות
אין צריך לבער. הקלור והאספלנית והרטיית
שנתן לתוכה קמח אין צריך לבער מלונמא
שנסרחה אין צריך לבער חמסית שנתן
לתוכה קמח הרי זה אסורה חלות בצק
שעפשו או שיבשו הרי אלו אסורים רבי
יוסי ברבי יהודה אומר קמח קלי שירד
לתוכו דלף אין בו משום חמץ השורה
חטים ושעורים במים וחחמיצו הרי אלו
אסורות רבי יוסי אומר השורה שעורים
במים ונתבקעו הרי אלו אסורות ובחמץ
בין כך ובין כך מותר מפני שהחומץ
צומתן.

ב אין לשין את המצה ברותחין מפני
שהן חולטין ולא בפושרים מפני שמחמיצין
אבל לשין אותן בצונן אין לשין את המצה
בשאר משקין ואם לש אופה מיד ורבי
מאיר אוסר אבל מקטפין אותה בכולן מי
תשמישו של נחתום שופכין אותן במקום
האשבורן ואין שופכין אותן במקום קטפרים
מפני שמתכנסות ובאות לידי חמוץ האשה

to suo; R. Jehuda dicit: his satisfaciunt debito suo, sive fuerint humida, sive sicca; at non satisfaciunt debito suo, si fuerint sicca. R. Meir dicit: His satisfaciunt debito suo, vel si fuerint sicca: R. Zadoch dicit: His satisfaciunt debito suo, vel si fuerint condita. Lactuca, & azymum, & sacrificium Paschale nocte diei primi festi ex debito, at reliquis diebus, ex arbitrio: Rabi Simeon dicit: viris ex debito, at fœminis ex arbitrio. Hillel senior convoluebat hæc tria omnia simul & comedebat: Quando comedet? Post obortas tenebras; si non comedat post obortas tenebras, poterit comedere tota nocte; si non comederit tota nocte, non comedet amplius: Lactuca, & azymum, & sacrificum Paschale inter se non impediunt.

CAPUT III.

I. Pasta, quæ fuerit in fissuris mactræ, si fuerit ad roborandum, non separat, si minus separat: Si fuerit in quantitate olivæ in loco uno, sive hoc sive illo modo fuerit, debet removere; si fuerit dimidium olivæ hinc, & dimidium olivæ illinc, & quantum est filum in medio; si extulisset simul hæc tria omnia, debet removere, si minus, non debet removere. Si in vas præparantium pelles indiderit farinam triduo ante Pascha, debet removere; Alii dicunt; Quando indidisset in pelles, non debet removere: Si in collyrium, & unguentum, & emplastrum indidisset farinam, non debet removere: Si amalgama putruerit, non debet removere: Si in cinnamomum indiderit farinam, est interdictum: Si placentæ pastæ mucuerint, aut fuerint exsiccatæ, sunt interdictæ; R. Jose bar R. Jehuda dicit. Si farina tosta cadat in stillicidium non est in ea interdictum fermenti. Qui macerat triticum, & hordeum in aquis, & fermentaverint, sunt interdicta. R. Jose dicit: Si macerat hordea in aquis, & findantur, sunt interdicta; at in aceto, sive hoc sive illo modo permittitur, quia acetum ea exsiccat.

II. Non subigunt azymum aquis ferventibus, quia miscent, neque calidis, quia fermentant; sed subigunt aquis frigidis: Non subigunt azyma ceteris liquoribus, si subigat statim coquet; At R. Meir prohibet: At abscindet eam in toto. Aquæ, quibus utitur pistor, effundendæ sunt in locum declivem, at non sunt effundendæ in locum planum, quia congregantur, & possunt fermentare; Si fœmina congreget aquas, quibus

שכינכה מי חשמישו של נחתום ללוש בהן למוצאי יום טוב הרי אלו אסורין יתר על כן היו נשים נוהגות שלא היו לשין במוצאי יום טוב בחמין שהוחמו ביום טוב.

ג אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע היאך אתה אומר שמפרישין חלה בטמאה ביום טוב והכתוב אומר שאור לא ימצא בבתיכם אמר לו רבי יהושע הרי הוא אומר אך אשר יאכל לכל נפש אמר לו רבי אליעזר עדין הדבר שקול מי מכריע אמר רבי יהושע אני אכריע כשאני עושה בידי נמצאתי עובר על לא תעשה והרי הוא בידי כשאני מניחה כמות שהיא נמצאתי עובר על לא תעשה ואינה בידי וחכמים אומרים שלש נשים עסיקות בבצק אחת לשה ואחת מקטפת אחת אופה לשה היא מקטפת ואחרת לשה תחתיה מקטפת היא אופה ואחרת מקטפת תחתיה הואיל ושלשתן עוסקות בו וכולן חוזרין חלילה אינו בא לידי חמוץ.

ד כמה היא שיעור העיסה רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר בחיטין עד שלשת קבין ובשעורין עד ארבעת קבין וכל זמן שהאשה עסיקה בו אינו בא לידי חמוץ רבי נתן אמר משום רבי אליעזר חלוף הדברים ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ואופה לו מצה מערב שבת תרומה טהורה וטמאה מבערין אותן מלפני השבת דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בזמן תרומה טהורה וטמאה מבערין בשבת אמר רבי אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת שאוכליה מועטים וחולין בשבת שאוכליהם מרובים אמר רבי אליעזר ברבי צדוק פעם אחת היינו יושבים לפני רבן גמליאל בבית המדרש בלוד ובא זנין הממונה ואמר הגיע עת לבער החמץ הלכתי אני ואבא לבית רבן גמליאל וביערנו את החמץ.

ה איזו היא צופה הרואה ואינו מפסיק מכאן אתה אומר ההולך לשחוט את פסחו למול את בנו ולוכל סעודת ארוסים בבית חמיו ונזכר שיש לו

bus usus sit pistor, ut iis subigat post exitum diei festi, sunt interdictæ: Præterea non solent mulieres subigere post exitum diei festi aquis calidis, quæ calefactæ fuerint in die festo.

III. Dixit R. Elieser R. Jehosuæ: Quomodo tu dicis, quod separent placentam in immunditie in die festo? Atqui scriptum est *Exod. VII. 19. Fermentum non invenietur in domibus vestris.* Respondit ei R. Jehosua: Ecce dictum est ibid. vers. 16. *Tantummodo quod comedetur ab omni anima.* Dixit ei Rabi Elieser: Res adhuc æquilibrata est: Quis prævalebit? Respondit R. Jehosua; Ego prævalebo. Quando ego operor meis manibus, deprehendor, quod transgrediar præceptum negativum; & ecce est in manu mea, quando ego relinquo sicuti est, deprehendor quod transgrediar præceptum negativum, & non est in manu mea. At sapientes dicunt; Tres mulieres occupantur in pasta altera subigit, altera incidit, & altera coquit; Quæ subigit, potest incidere, & altera ejus vice poterit subigere; quæ incidit, poterit coquere, & altera ejus vice poterit incidere, quoniam omnes occupatæ erant in illa, & omnes in gyrum ibant, non poterat fermentare.

IV. Quanta erit mensura pastæ? Rabi Ismael bar R. Jochanan ben Beroka dicit; In tritico usque ad tres cabos, in hordeo usque ad quatuor cabos; & quandiu mulier in ea occupabitur, non poterit fermentare. Rabi Nathan dicit nomine R. Elieser; Mutanda sunt verba: si quartadecima incidat in Sabbathum, removent omnia ante Sabbathum, & coquent azymum a vespera Sabbathi; Separatio munda & immunda separantur ante Sabbathum; Verba R. Meir; At sapientes dicunt; Eorum tempore separatio munda, & immunda separabatur in Sabbatho; Dicit R. Elieser bar Zadoch. Separatio ante Sabbathum, quia a paucis comeditur, & profana in Sabbatho, quia a multis comeduntur. Dicit R. Elieser bar R. Zadoch; Aliquando sedebamus coram Raban Gamaliele in Academia in Lud, & venit Zanin præfectus dicens; Advenit tempus remotionis fermenti, profectus sum ego, & meus pater in domum Raban Gamalielis, & removimus fermentum.

V. Quantum est Zophim? Si videat [Hierusalem] sine re ulla, quæ sit intermedia; Hinc tu dicis; Siquis eat ad mactandum Pascha suum, ad circumcidendum filium suum, & ad comedendum in convivio nuptiarum in domo soceri sui,

חמץ בתוך הבירה אם יש לו שהות כדי שיחזור חוזר ואם לאו אין חוזר רבי שמעון בן אלעזר אומר כל סעודה שאינה לשום מצוה אין חבר רשאי לאכול הימנה אם עבר את הצופים שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה הוי לא אמרו לחזור אלא להקל עליו עד כמה הן חוזרים בן בתירה אומר עד כשני ביצים ולא מצינו לו חבר רצה לשורפו לפני בירה מעצי עצמו או על גנו מעצי המערכה אין שומעין לו.

ו מקום שנהגו שלא להחזיר את הקרושים מחזירים מקום שנחנו שלא להחזיר אין מחזירין מקום שנהגו לעשות מעמד ומושב עושים מקום שנהגו שלא לעשות אין עושים אין מעמד ומושב פחות משבעה פעמים מקום שנהגו לשאול שלום אבלים בשבת שואלים מקום שלא נהגו לשאול אין שואלים מקום שנהגו להיות אבלים הולכים לאחר המטה הולכים מקום שנהגו שלא להלך אין הולכים מקום שנהגו להדליק את הנר לילי יום הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין רבי שמעון בן אלעזר אומר מדליקין בפונדקאות ובבית המים אלו שאמרו מדליקין ואלו שאמרו אין מדליקין לא אמרו אלא הרגל עבירה. מקום שנהגו לעשות מלאכה במחובר לקרקע עד חצות עושים מקום שנהגו שלא לעשות אין עושים מאימתי ארבעה עשר אסור במלאכה רבי אליעזר בן יעקב אומר מאור ארבעה עשר רבי יהודה אומר משתנץ החמה אמר רבי אליעזר בן יעקב היכן מצינו שמקצת היום אסור במלאכה ומקצתו מותר אמר לו רבי יהודה הוא יוכיח על עצמו שמקצתו אסור בחמץ ומקצתו מותר וחכמים אומרים אף מקום שאמרו אין עושים מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין שלש אומניות עושים החייטים והספרים והכובסים החייטין שכן מצינו הדיוט תופר כדרכו במועד הספרים שכן נזיר ומצורע ומי שעלתה לו מכה בראשו מספרים במועד הכובסים שכן הבאים מחוף הים וממדינת הים מכבסין במועד רבי יוסי ברבי יהודה

sui, & recordetur sibi esse fermentum in domo sua; si sibi fuerit tempus redeundi, revertetur, si minus, non revertetur. R. Simeon ben Elieser. Omne convivium, quod non sit causa præcepti, socius non potest comedere ex eo. Si prætereat Zophim, comburet in loco suo, si minus, comburet in conspectu palatii ex lignis struis. Non dixerunt, quod revertatur, nisi ad allevandum: Pro quanto debent reverti? Ben Bethera dicit: Usque ad quantitatem duorum ovorum, & non invenimus, quod ei sit socius: Si velit comburere in conspectu palatii suis ipsius lignis, aut super tecto ex lignis struis, ei non auscultant.

VI. Ubi solent restituere annulum, restituunt, & ubi non solent restituere, non restituunt; Ubi solent facere conventum, & consessum, faciunt, ubi facere non solent, non faciunt; Fieri non solet conventus, & consessus minus septem vicibus; Ubi solent consolari lugentes in Sabbatho, consolantur, ubi non solent consolari, non consolantur: Ubi solent lugentes incedere post lectum, incedunt, ubi non solent incedere, non incedunt; Ubi solent accendere lucernam in nocte diei expiationum, accendunt, ubi non solent accendere, non accendunt. R. Simen ben Elieser dicit: Accendunt in diversoriis & in balneis: Isti qui dicunt: Accendunt, & illi, qui dicunt: Non accendunt: Non dixerunt nisi propter peccatum. Ubi solent facere opus in terræ adhærente usque ad meridiem, faciunt; ubi non solent facere, non faciunt. Quando? Quartadecima interdictum est opus. R. Elieser ben Jacob dicit: Ab noctæ decimi quarti. R. Jehuda dicit; postquam illuxerit sol. Dicit R. Elieser ben Jacob: Ubinam deprehendimus, quod in parte diei sit interdictum, & in parte diei sit permissum opus? Respondit Rabi Jehuda: Hic ipse probet de seipso, quod in ejus parte sit interdictum, & in ejus parte sit permissum fermentum: At sapientes dicunt: Vel ubi dixerunt; Non faciunt opus, in vigilia Paschatis usque ad mediam noctem faciunt: Tres opifices faciunt, sc. sartores, tonsores, & balneatores; sartores, quia sic invenimus, quod idiota possit suere in die festi intermedio juxta consuetudinem suam; Tonsores; quia sic Nazyræus, & leprosus, & qui habet plagam in capite, se tondent in die festi intermedio; Balneatores; quia sic qui veniunt ex portu maris, & provincia maritima possunt se lavare in die festi intermedio: R. Jose

אומר אף הרצענים שכן עולי רגלים מתקנים מנעליהם וסנדליהן במועד.

ז זבל שבאמצע מסלקים אותו לצדדים שברפת ושב חצר מוציאים אותו לאשפה ששה דברים עשו אנשי יריחו שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים מרכיבים דקלים בערבי פסחים כל היום כולו וכורכים את שמע וקוצרים לפני העומר ואלו שלא ברצון חכמים מתירים גיזות של הקדש ואוכלים בפורים בשבת ונותנין פאה לירק אמר רבי יהודה אם ברצון חכמים הם עושים יהו כל אדם עושים כן אלא שלשה מיחו בידם ושלשה לא מיחו בידן אלו שלא מיחו בידם מרכיבין דקלים בערבי פסחים כל היום וכורכים את שמע וקוצרים ונודשים לפני העומר ולא מיחו בידם אלו שמיחו בידם מתירין גמזיות של הקדש ואוכלים נשרים בשבת ונותנים פאה לירק כיצד כורכים את שמע אומרים שמע ישראל ולא היו מפסיקין רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו וגו'. כיצד נותנים פאה לירק לא היו נותנים אלא ללפת ולקפלוט מפני שלקיטתן כאחת רבי יוסי אומר אף לכרוב אמר רבי יוסי מעשה בבנו של נבו היו שנתן אביו פאה ללפת ובא ומצא עניים על פתח גינתו אמר להם בניו לא נחוש לדברי חכמים השליכו מה שבידכם והשליכו ונתן כפלים במעשר ולא היתה עינו צרה אלא שחש לדברי חכמים כיצד אוכלים נשרים בשבת שהיו פותחים גנותיהם ופרדוסותיהן לעניים שהיו בשני בצרות והיו עניי ישראל נכנסים ואוכלים נשרים מותרות תמרים בשבת כיצד מתירים גמזים של הקדש אמרו להם חכמים אי אתם מורים לנו שגידולי הקדש אסורים אמרו להם אבותינו כשהקדישו לא הקדישו אלא לקורות עצמן מפני שבעלי אגרוף באים ונוטלין אותם בזרוע.

ſe ben R. Jehuda: Vel calcearii; quia ſic qui adſcendebant ad ſolennitates ſolebant concinnare ſuo calceos, & ſandalia in die feſti intermedio.

VII. Fimum, ſi fuerit in medio, projiciunt ad latera; ſi fuerit in bovili, & in atrio, educunt ad ſterquilinium; Sex fecerunt cives Jericho, tria juxta voluntatem ſapientum, & tria præter eorum voluntatem. Inoculaverunt dactylos in veſperis Paſchatis totum diem; & conjunxerunt Audi; & meſſuerunt ante manipulum. Et hæc præter voluntatem ſapientum; Permiſerunt ramos ſanctitatis, & comederunt fructus in Sabbatho, & dederunt angulum de oleribus: Dicit R. Jehuda: Si faciebant ex voluntate ſapientum, omnes homines ſic facient. At a tribus abſtinuerunt manus ſuas; & a tribus non abſtinuerunt manus ſuas: Iſta ſunt a quibus non abſtinuerunt manus ſuas. Inocularunt dactylos in veſperis Paſchatis totum diem, & conjunxerunt Audi: Et meſſuerunt, & accumularunt ante manipulum: Et non abſtinuerunt manus ſuas; Iſti ſunt a quibus abſtinuerunt manus ſuas; Permiſerunt ramos ſanctitatis, & comederunt fructus deciduos in Sabbatho, & dederunt angulum de oleribus; Quomodo conjunxerunt Audi? Dicebant *Audi Iſrael*. Et non ceſſabant; R. Jehuda dicit; ceſſabant; At non dicebant; Benedictum ſit nomen glorioſum regni ejus &c. Quomodo dabant angulum de oleribus? Non dabant niſi de rapa, & de porro, eo quod ſimul colligerentur. R. Joſe dicit; Vel de braſſica. Dicit R. Joſe; Narratur de filio Nebo, cujus pater dederat angulum de rapa, & veniens invenit pauperes ad portam horti ſui; Dixit ei filius: Non curabimus verba ſapientum? Projicite, quod habetis in manibus veſtris; & projecerunt, & dedit duplum ex decima; & non fuit anguſtus ejus oculus, ſed curavit verba ſapientum. Quomodo comedebant fructus deciduos in Sabbatho? Aperiebant hortos ſuos, & viridaria ſua pauperibus in annis caritatis, & pauperes Iſrael ingredientes comedebant fructus deciduos; palmarum in Sabbatho; Quomodo permittebant ramos ſanctitatis? Dixerunt eis ſapientes; Nonne nobis vos fatemini, quod ea quæ creſcant ex ſancto, ſint interdicta? Reſponderunt; Patres noſtri, quando ſanctificarunt, non ſanctificarunt niſi ipſa tigna, quia viri pugnaces venientes per vim auferebant.

CA-

פרק רביעי

א הביא אשמו ולא הביא גזלו לא יהא ממרס בדמו עד שיביא גזילו אלא תעבר צורתו ויצא לבית השריפה הביא אשמו ולא הביא מעולתו לא יהא ממרס בדמו עד שהביא מעולתו אלא תעבר צורתו ויצא לבית השרפה מצורע שיביא חטאתו קודם לאשמו לא יהא אחד ממרס בדמיה עד שיבא אשמו אלא תעבר צורתה ותצא לבית השריפה.

ב כל הקדשים שהקריבם קודם תמיד של שחר או שעכבן אחר תמיד של בין הערבים הרי אלו פסולים שאין לך קודם תמיד של שחר אלא קטורת ואין לך מתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת ופסח בערב' פסחים ומחוסרי כפרה כדי שיאכלו בפסחים לערב רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר מחוסרי כפרה מביאים קורבנותיהם עם תמיד של בין הערבים כדי שיאכלו בקדשים לערב שחטו לשמו ומירק שלא לשמו כשר מפני שהוכשר בשחיטה.

ג כיצד שלא לאכליו שחטו לחולה ולזקן שאין יכולים לוכל כזית כיצד שלא למנויו שחטו לבני חבורה אחרת שחטו למולים ולערלים ולטמאים ולטהורים כשר אבא שאול פוסל והדין נותן שיהא פסול הואיל וזמן פוסל וערלה פוסלת מה הזמן עשה בו מקצתו בכולו אף ערלה נעשה בה מקצתה בכולה או כלך לדרך זו הואיל וטומאה וערלה פוסלת מה טומאה לא עשה בה מקצתה בכולה אף ערלה לא נעשה בה מקצתה בכולה נראה למי דומה דנין דבר שנוהג בכל הזבחים מדבר שנוהג בכל הזבחים ואל יוכיח זמן

CAPUT IV.

I. SI adduxiſſet ſacrificium ſuum pro delicto, & non adduxiſſet rapinam, non miſcebat ſanguinem, niſi prius adduxerit rapinam ſuam, ſed immutabitur ejus forma, atque educunt ad locum combuſtionis: Si attuliſſet ſacrificium ſuum pro delicto, & non attuliſſet prævaricationem ſuam, non miſcebit ejus ſanguinem, priuſquam afferat prævaricationem ſuam: ſed immutabitur ejus forma, atque educetur in locum combuſtionis: Si leproſus attuliſſet ſacrificium ſuum pro peccato, aut ſacrificium ſuum pro delicto, nemo debet miſcere ejus ſanguinem, niſi prius adducat ſacrificium ſuum pro delicto, ſed immutetur ejus forma, atque educatur ad locum combuſtionis.

II. Omnes ſanctitates, quæ oblatæ eſſent ante ſacrificium juge matutinum, aut retardatæ eſſent poſt ſacrificium juge veſpertinum, profanantur: quia tibi non antecedit ſacrificium juge matutinum niſi ſuffitus, & non eſt tibi quod retardetur poſt ſacrificium juge veſpertinum, niſi ſuffitus, & Paſcha in veſperis Paſchatis, & indigentium expiationis, ut poſſint veſpera comedere Paſchata ſua. R. Iſmael bar R. Jochanan bar Beroka dicit: Indigentes expiationis adducebant ſacrificia ſua cum ſacrificio jugi veſpertino, ut poſſent veſpera comedere ſanctitates: Si mactaverit ſuo nomine, & expiaverit non ſuo nomine, eſt legitimum, quia legitimum factum eſt ſua mactatione.

III. Quomodo intelligitur: Si non mactaverit pro comedentibus ſuis? Si mactaverit pro ægroto, & pro ſene, qui non poſſint comedere quantum eſt oliva. Quomodo intelligitur: Si non mactaverit pro ſuis annumeratis? Si mactaverit pro filiis alterius ſocietatis, ſi mactaverit pro circumciſis, pro præputiatis: pro immundis, & mundis eſt legitimum: Aba Saul reprobat: & ratione probari poteſt eſſe profanatum. Quoniam & tempus reprobat, & præputium reprobat: ſicut tempus conſiderat partem ſicut totum, ita pariter præputium conſiderabit partem ſicut totum. Aut hoc modo: Quoniam immundus & præputiatus reprobat: Sicut immundus non conſiderat partem ſicut totum, ita pariter præputium non conſiderabit partem ſicut totum. Videamus cuinam ſit ſimilius: Explicetur res, quæ obſervetur in cunctis ſacrificiis, ab re quæ obſervetur in cunctis ſacrificiis, & non

שאינו נוהג בכל הזבחים או כלך לדרך זו דנין דבר שלא הותר כללו מדבר שלא הותר מכללו ואל תוכיח טומאה שהותרה מכללה.

ד השוחט את הפסח על החמץ בארבעה עשר עובר בלא תעשה פסח עצמו כשר ויוצא בה ידי חובתו בפסח אחד השוחט ואחד הזורק ואחד המקטיר במה דברים אמורים שיש חמץ לאחד מבני חבורה אין חמץ לאחד מבני חבורה פטור אבל המולק את העוף מבפנים על החמץ בארבעה עשר עובר בלא תעשה רבי שמעון אומר כשר הפסח בארבעה עשר לשמו חייב מפני שהוא כשר אימתי בזמן שהן ראוין לבא פסח אבל אין ראוין לבוא פסח בין לשמו בין שלא שלא לשמו חייב מפני שהוא כשר אמר רבי שמעון פסח בארבעה עשר לשמו כשר שלא לשמו פסול בחולו של מועד לשמו פסול שלא לשמו כשר ואימתי בזמן שראוי להביא פסח אבל אין ראוי להביא פסח בין לשמו ובין שלא לשמו כשר.

ה שחטו אחרים לשמו בארבעה עשר רבי אליעזר פוסל ורבי יהושע מכשיר אמר רבי יהושע ומה בשאר ימות השנה שאינו כשר לשמו כשרו אחרים לשמו ארבעה עשר שכשר לשמו אינו דין שיכשרו אחרים לשמו אמר לו רבי אליעזר לא אם אמרת בשאר ימות השנה שאינו כשר לשמו כשר הזא לשם אחרים ארבעה עשר שכשר לשמו אינו דין שיכשר הוא לשם שמו ולשם אחרים וכן אתה אומר מפני מה כשרו אחרים לשמו בשאר ימות השנה שכן כשר הוא לשם אחרים יכשרו אחרים לשמו בארבעה עשר שאינו כשר לשם אחרים אמר לו

non probet tempus, quod non observentur in cunctis sacrificiis: Aut hoc modo: Explicetur res, quæ non permittitur ab suo genere, ab re, quæ non permittitur ab suo genere, & non probet immundities, quæ permittitur ab suo genere.

IV. Si mactet Pascha super fermento in quarta decima, transgreditur præceptum negativum; tamen Pascha ipsum est legitimum, & cum eo satisfacit debito suo in Paschate: Sive mactet, sive adspergat, sive adoleat: De quo hæc dicta sunt? Siquis de filiis societatis habeat fermentum; Siquis de filiis societatis non habeat fermentum absolvitur: Si vero unguesecet volucrum intus super fermento in quarta decima, transgreditur præceptum negativum. R. Simeon dicit: Legitimum est sacrificium Paschale in quartadecima suo nomine; tenetur, quia est legitimum. Si non fuerit mactatum suo nomine, absolvitur, quia est profanatum; Hinc suo nomine, tenetur, quia est legitimum: Quando? Quando sunt convenientia, ut adduci possint in sacrificium Paschale, si vero non sint convenientia ut adduci possint in sacrificium Paschale, sive suo, sive non suo nomine tenetur, quia est legitimum. Dicit R. Simeon: Sacrificium Paschale quartadecima suo nomine est legitimum, non suo nomine est profanum, in die festi intermedio, suo nomine est profanum, non suo nomine est legitimum: Quando? Quando dignum est, ut afferatur in sacrificium Paschale, si vero non sit dignum, ut afferatur in sacrificium Paschale, sive suo nomine, sive non suo nomine est legitimum.

V. Si mactaverint alii suo nomine in quartadecima, R. Elieser reprobat, & R. Jehosua probat. Dicit R. Jehosua: Si in reliquis anni diebus, si non fuerit legitimum suo nomine, legitimum faciunt alii suo nomine, quartadecima, quum sit legitimum suo nomine, non erit æquum ut alii legitimum faciant suo nomine? Respondit ei R. Elieser: Minime: Si dixisti de reliquis anni diebus, in quibus si non sit legitimum suo nomine, legitimum est nomine aliorum, quartadecima, in qua legitimum est suo nomine, non erit æquum ut sit legitimum suo nomine, & nomine aliorum? Et sic tibi dicendum est: Cur legitimum faciunt alii suo nomine in ceteris anni diebus? Quia legitimum est nomine aliorum, legitimum facient alii nomine suo in quartadecima, cum non sit legitimum nomine aliorum? Respon-

רבי יהושע הורעת כח פסח ואתה נותן
כח לשלמים חזר רבי אליעזר ודנו דין
אחר מצינו שהמקדיש פסח באו שלמים
ולא מהמקדיש שלמים בא פסח ומה
פסח שהמקדישו באו שלמים אינו כשר
לשם שלמים שלמים שאין מקדישן בא
פסח דין הוא שלא יכשרו לשום פסח
אמר לו רבי יהושע חטאת תוכיח שאין
מהקדישה באו שלמים וכשרה לשם
שלמים אף אתה אל תתמה על
השלמים שאף על פי שאין מהקדשן בא
פסח שיכשרו לשם פסח אמר לו רבי
אליעזר לא אם אמרת בחטאת שכן
כשרה לשמה בשאר ימות השנה תאמר
בפסח שאינו כשר לשמו בשאר ימות
השנה הואיל ואין כשר לשמו בשאר
ימות השנה אם שחטו אחרים לשמו
בארבעה עשר הרי זה פסול.

ו השוחט את הפסח לאוכלו בארבעה
עשר כשר לאוכלו נא שלוק ומבושל כשר
השוחט את הפסח על בני חבורה ואמר
שלא לשמו שחטתיו שורת הדין אין
נאמן רבי יהודה אומר עד שלא יתחילו
בו נאמן משהתחילו בו אין נאמן הפסח
ששחטו בשחרית בארבעה עשר שלא
לשמו רבי יהושע מכשיר באלו נשחט
בשלשה עשר ובן בתירה פוסל באלו
נשחט בין הערבים אמר רבי יהושע הואיל
ושלשה עשר אינו ראוי בארבעה עשר
שחרית אינו ראוי מה שלשה עשר אם
שחטו שלא לשמו כשר אף ארבעה עשר
שחרית אם שחטו שלא לשמו כשר השיב
לסייע דברי בן בתירה לאו אם אמרת
בשלשה עשר שאין מקצתו ראוי תאמר
בארבעה עשר שחרית שמקצתו ראוי
הואיל ומקצתו ראוי אם שחטו שחרית
בארבעה עשר שלא לשמו פסול.

dit ei R. Jehosua: Abstulisti vim sacrificii Paschalis, & impertisti vim pacificis: Repetens R. Eliesер alio argumento probavit: Deprehendimus, quod sanctificans sacrificium Paschale possit illud adducere in pacifica, non autem sanctificans pacifica potest adducere in sacrificium Paschale; Sacrificium Paschale, siquis sanctificet, illud possunt adducere pacifica, non est tamen legitimum nomine pacificorum, pacifica si quis sanctificet, non potest adducere in sacrificium Paschale, erit æquum, ut non sint legitima nomine sacrificii Paschalis. Respondit ei R. Jehosua: Sacrificium pro peccato probet, quod postquam est sanctificatum, non potest adduci pro pacificis, tamen legitimum est nomine pacificorum; ita pariter tu ne mireris de pacificis, quæ licet postquam fuerint sanctificata, non possunt adduci pro sacrificio Paschali, tamen legitima sunt nomine Paschatis: Dixit R. Eliesер: Minime; *Si dixisti* de sacrificio pro peccato, quod est legitimum nomine suo ceteris anni diebus, dices de sacrificio Paschali, quod non est legitimum nomine suo ceteris anni diebus? Quoniam non est legitimum nomine suo ceteris anni diebus, si mactaverint alii nomine suo in quartadecima, erit profanatum.

VI. Si quis mactet sacrificium Paschale, ut comedat in quartadecima, est legitimum: Ut comedat illud crudum, in aqua coctum, & elixatum, est legitimum: Siquis mactet sacrificium Paschale pro filiis societatis, & dicat, quod mactaverit non suo nomine, propter ordinem legis non est fide dignus; R. Jehuda dicit: Priusquam incipiant, est fide dignus: Postquam inceperint; Non est fide dignus. Si mactasset Pascha mane diei quarti decimi non suo nomine, R. Jehosua facit legitimum, perinde ac mactasset decima tertia; At ben Bethera reprobat, perinde ac mactasset inter vesperas: Dicit R. Jehosua: Quoniam tertia decima non est conveniens, in quarta decima mane non est conveniens; Sicut si in tertia decima mactasset non suo nomine est legitimum, ita pariter si mactavit quarta decima mane non suo nomine erit legitimum. Respondit ad confirmandum verba ben Bethera: Minime: Si dixisti de tertia decima, cujus pars non est conveniens, dices de decima quarta mane, cujus pars est conveniens? Quoniam ejus pars est conveniens; si mactet mane in quarta decima non suo nomine, est profanum.

VII.

ז פסח ראשון בשלש בתים
ואין השני בשלש בתים נשחט תמיד
של בין הערבים מקטיר את הקטרת
ומטיב את הנרות ובא לו אצל
פסח קרעו והוציא את אימוריו אפילו
של ארבע ושל חמשה נתנו במגס
והקטירו על גבי המזבח ובשבת מלביש
בגיותו ומניחו ויוצא רבי ישמעאל ברבי
יוחנן בן ברוקה אומר ארבעה עשר שחל
להיות בשבת לא היה מפשיט אלא
עד מקום הזה כהן הקרוב אצל המזבח
שופך שפיכה אחד כנגד היסוד הלוים
עומדין על דוכנן וגומרין הלל אם גמרו
שנו ואם שנו שלשו ואף על פי שלא
שלשו מימיהן אמר רבי יהודה מימיה
של כת שלישית לא הגיעה אהבתי
כי ישמע יהוה מפני שעמה ממועטין
והיא היתה נקרית כת עצלין. כמעשהו
בחול כך מעשהו בשבת אלא שהין
הכהנים מדיחין את העזרה שלא ברצון
חכמים כיצד מדיחין את העזרה היו
פוקקין אותן ומרגילין לה אמת המים
עד שנעשית נקייה כחלב.

ח רבי יהודה אומר כוס היה ממלא
מדמי התערובות וזרקו זריקה אחת על
גבי המזבח שאם נתערב דמו של אחד
מהן נמצא זה מכשיר אמרו לו והלא
אין מתקבל בכלי ודם שאין מתקבל בכלי
פסול לגבי מזבח דבר אחר שהוא דם
התמצית ודם התמצית פסול לגבי מזבח
אמר להם אם כן למה פוקקין את העזרה
והיו כהנים מפקיעין בדם עד רכובותיהן
אמרו לו שב חוהו לכהנים שהיו מפקיעין
בדם עד ארכובתיהם רבי אליעזר בן יעקב
אומר כת שלישית הלכה וישבה לה
בעזרת הנשים פעם אחת חל ארבעה
עשר להיות בשבת שאלו את הלל הזקן
פסח מהו שידחה את השבת אמר להם
וכי פסח אחד אחד יש לנו בשנה שדוחה
את השבת הרבה משלש מאות פסחים
יש לנו בשנה ודוחין את השבת חברו
עליו כל העזרה אמר להם תמיד קרבן
צבור דוחה את השבת אף פסח קרבן

VII. Pascha primum mactatur per tres catervas, at secundum non mactatur per tres catervas: Mactabatur sacrificium juge vespertinum, & adolebat suffitum, & concinnabat lucernas, & veniebat ad sacrificium suum Paschale, discindebat, & educebat ejus adipes, vel si fuerint quatuor, & quinque, reponebat in lance, & adolebat super altare; at in Sabbatho operiebat pelle sua, & reponebat, & exibat. R. Ismael bar R. Jochanan ben Beroka dicit: Si quarta decima incidat in Sabbathum, non excoriabat nisi ad istum locum: Sacerdos accedens ad altare, una adspersione effundebat contra fundamentum. Levitæ insistebant pulpito, & recitabant totum Hallel, si perfecissent, repetebant, & si reperissent, iterum repetebant; Licet nunquam dicerent tertia vice: Dicit R. Jehuda: Nunquam tertia caterva pertigit: *Dilexi, nam audiet Dominus*; quia populus erat paucus; & illa vocabatur caterva pigrorum. Quemadmodum opus ejus erat die profesto, ita etiam opus erat in Sabbatho, nisi quod sacerdotes abstergebant atrium contra voluntatem sapientum: Quomodo abstergebant atrium? Obstruebant illud, & deducebant in illud canalem aquarum, donec fieret mundum sicut lac.

VIII. R. Jehuda dicit: Implebatur calix ex sanguinibus commixtis, & una adspersione adspergebant super altare: Si sanguis alicujus commixtus esset cum iis, deprehendebatur, quod iste legitimum faceret: Dixerunt ei: Atqui non accipiebatur vase, & sanguis qui non accipitur vase, est illegitimus, ut adspergatur super altare: Alia expositio: Atqui erat sanguis expressus; & sanguis expressus erat illegitimus ut adspergeretur super altare. Respondit eis: Si ita est: Cur obstruebant atrium? Circumagebantur sacerdotes in sanguine usque ad genua. Dixerunt: Laus erat sacerdotibus, ut circumagerentur in sanguine usque ad genua. R. Eliezer ben Jacob dicit: Caterva tertia veniebat, & consistebat in atrio mulierum: Aliquando incidit quarta decima in Sabbathum: Consuluerunt Hillel seniorem: Num Pascha pelleret Sabbathum? Respondit eis: Num unum est nobis Pascha in anno, quod pellat Sabbathum? Plusquam trecenta Paschata sunt nobis in anno, quæ pellunt Sabbathum. Convenerunt omnes qui erant in atrio. Dixit eis: Sacrificium juge, quod est sacrificium cœtus pellit Sabbathum, ita pariter Pascha, quod est sacrificium cœtus, pel-

צבור דוחה את השבת דבר אחר נאמר בתמיד מועדו ונאמר בפסח מועדו מה תמיד שנאמר בו מועד דוחה את השבת אף פסח שנאמר בו מועדו דוחה את השבת ועוד קל וחומר ומה תמיד שאין חייבין עליו כרת דוחה את השבת פסח שחייבין עליו כרת אינו דין שידחה את השבת ועוד מקובלני מרבותי שפסח דוחה את השבת ולא פסח ראשון לא פסח שני ולא פסח צבור אלא פסח יחיד אמרו לו מה יהא על העם שלא הביאו סכינין ופסחין למקדש אמר להם הניחו להם רוח הקדש עליהם אם אין נביאים הם בני נביאים הם מה עשו ישראל באותה שעה מי שפסחו טלה טמנו בצמרו גדי קשרו בין קרניו והביאו סכינין ופסחים למקדש שחטו את פסחיהם בו ביום מנו את הלל נשיא והיה מורה להם בהלכות פסח . פעם אחת בקש אגריפס המלך לידע כמה מנין של אכלוסין ואמר להם לכהנים הפרישו לי כוליא מכל פסח ופסח והפרישו לו שש מאות אלף זוגות של כליות כפלים כיוצאי מצרים ואין לך כל פסח ופסח שלא היו עליו יותר מעשרה מניין חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה בו ביום נכנסו ישראל להר הבית ולא היה מחזיקן והיה נקרא פסח מועכין,

פרק חמישי

א רבי אליעזר אומר כשם שהשחיטה דוחה את השבת כך מכשירי שחיטה ידחו את השבת כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאיפשר לה לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת ושאיפשר לה לעשות מערב שבת דוחה את השבת אמר לו רבי אליעזר אמורי צבור יוכיחו שהם כשרין למוצאי שבת ודוחין את השבת בזמנן מה לי מכשירי שחיטה אחר שחיטה

pellet Sabbathum : Alia expositio : Dictum est in sacrificio jugi *in tempore suo* pariterque dictum est in Paschate *in tempore suo* ; sicut sacrificium juge , in quo dictum est *in tempore suo* , pellit Sabbathum , ita pariter Pascha , in quo dictum est , *in tempore suo* , pellet Sabbathum . Et præterea probatur a minori ad majus ; Si sacrificium juge , cujus causa non tenentur excidio , pellit Sabbathum , Pascha , cujus causa tenentur excidio , non erit æquum , ut pellat Sabbathum ? Et præterea accepi per traditionem ex meis magistris , quod Pascha pellat Sabbathum , non solum Pascha primum , & Pascha secundum , & Pascha cœtus , sed etiam Pascha privati : Dixerunt ei ; quid faciet populus , qui non adduxerunt cultros suos , & sacrificia Paschalia sunt in sanctuario ? Respondit : Permittite ipsis , quia in iis est spiritus sanctus ; si enim non sunt prophetæ , sunt filii prophetarum . Quid fecerunt Israelitæ eo tempore ? Qui habebat sacrificium suum Paschale agnum , abscondit in ejus lana cultrum , si hædum , alligavit inter ejus cornua ; & attulerunt cultros suos , & sacrificia sua Paschalia in sanctuarium , eaque mactarunt : Eo die constituerunt Hillel principum atque eos docuit constitutiones Paschatis . Aliquando quæsivit Agrippa rex cognoscere , quantus esset numerus cœtus ; Dixit sacerdotibus ; separate mihi renem ex omnibus sacrificiis Paschalibus ; eique separarunt sexcenta millia paria renum ; qui numerus fuit duplo major ex iis , qui egressi sunt de Ægypto ; & nullum erat sacrificium Paschale , super quo non fuerint plures decem enumeratis , præter immundum , & qui erat via remotus : Ingressi sunt eo die Israelitæ in montem domus , & non potuit eos continere , & hoc appellatum fuit Pascha compressorum .

C A P U T V.

I. Rabi Elieser dicit : Sicut ejus mactatio pellit Sabbathum , ita pariter rectificantia mactationem pellent Sabbathum : Regulam generalem dixit R. Akiba : Omne opus , quod fieri potest a vespera Sabbathi , non pellit Sabbathum ; & quod fieri non potest a vespera Sabbathi , pellit Sabbathum . Dixit ei R. Elieser : Adipes cœtus probant , qui sunt legitimi post exitum Sabbathi , tamen pellunt Sabbathum in tempore suo : Quodnam est discrimen inter rectificantia mactationem post mactationem , & rectificantia mactationem an-

ומה לי מכשירי שחיטה לפני שחיטה אמר רבי עקיבא מה למכשירי שחיטה אחר שחיטה שדוחה שבת שכן דחתה שחיטה את השבת ידחו מכשירי שחיטה לפני שחיטה את השבת שכן לא דחה שחיטה את השבת ועוד שמא יארע בו פסול ונמצא חלל את השבח ולא עשה.

ב פסח בא מן הצאן ואינו בא מן הבקר בא מן הכשבים ומן העזים בא מן הזכרים ואינו בא מן הנקבות בא בן שנה ואינו בא בן שתים ואין נאכל אלא בלילה ואין נאכל אלא עד חצות ואין נאכל אלא למנויין ואין נאכל אלא צלי וחייבין עליו משום שבירת עצם חגיגה הבאה עמו באה מן הצאן ומן הבקר מן הכשבים ומן העזים מן הזכרים ומן הנקבות ובאה בת שנתה בת שתים ונאכלת לשני ימים ולילה אחד ואין חייבין עליה משום שבירת עצם חגיגה הבאה עמו היא נאכלת תחלה כדי שיהא פסח נאכל על השובע חגינה הבאה עמו יוצא בה ידי חובתו משום שמחה ואין יוצא ידי חובתו משום חגינה רבי שמעון בן אלעזר אומר חגינה העולה עמו על השלחן ותבשילין העולין עמו על השלחן הרי אלו מתעברין עמו.

ג ארבעה עשר שחל להיות בשבת אחד דברים שהן ראויין לבוא פסח ואחד דברים שאין ראויין לבוא פסח ושחטן לשום פסח והשוחט לשם חטאת צבור לשם עולות ופסח ששחטו בשבת שלא לשמו פטור דברי רבי מאיר אמר רבי שמעון לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על דברים שאין ראויין לבוא פסח ושחטן לשם פסח והשוחט לשם חטאת צבור לשם עולת צבור שהוא חייב על מה נחלקו על דברים שהן ראויין לבוא פסח ושחטה לשם פסח שרבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר השוחט

ante mactationem? Dicit R. Akiba: Quid probant rectificantia mactationem post mactationem, quod pellant Sabbathum, quando mactatio ipsa pellit Sabbathum? Pellentne rectificantia mactationem ante mactationem Sabbathum, cum mactatio nondum pepulerit Sabbathum? Et præterea poterat in eo contingere profanatio, & deprehenderetur, quod profanasset Sabbathum, & non fecisset sacrificium.

II. Sacrificium Paschale afferebatur ex ovibus, non autem ex bobus, afferebatur ex agnis, & capris, afferebatur ex masculis, non autem ex fœminis, afferebatur anniculum, non bienne, & non comedebatur nisi noctu, neque comedebatur nisi ad mediam noctem, neque comedebatur nisi ab annumeratis, neque comedebatur nisi assatum: & in eo tenentur propter fracturam ossis: Sacrificium solennitatis cum eo afferebatur ex ovibus, & bobus, ex agnis, & capris, ex masculis & ex fœminis, & afferebatur anniculum, & bienne, & comedebatur duobus diebus, & una nocte, & in eo non tenebantur propter fracturam ossis: sacrificium solennitatis, quod cum eo afferebatur, comedebatur in principio, ut Pascha comederetur post saturitatem: sacrificio solennitatis, quod cum eo afferebatur, satisfaciebat debito nomine lætitiæ, at non satisfaciebat debito nomine solennitatis. R. Simeon ben Elieser dicit: sacrificium solennitatis cum eo adscendebat super mensam, & decocta cum eo adscendebant super mensam, ecce cum eo miscebantur.

III. Si quarta decima incideret in Sabbathum, tam ea, quæ convenientia erant, ut adducerentur cum Paschate, quam ea quæ non erant convenientia, ut adducerentur cum Paschate, si mactasset nomine Paschatis, & mactasset nomine sacrificii pro peccato cœtus, nomine holocaustorum, & Paschatis, & mactasset in Sabbatho non suo nomine, absolvitur: Verba R. Meir. Dicit R. Simeon: Non dissentiunt R. Elieser, & R. Jehosua de iis, quæ non erant convenientia, ut afferantur cum Paschate, si mactasset nomine Paschatis, & mactasset nomine sacrificii pro peccato cœtus, nomine holocaustorum cœtus, quod teneatur: De quo dissentiunt? De iis, quæ erant convenientia, ut afferrentur cum Paschate, si mactasset nomine Paschatis, R. Elieser obligat ad sacrificium pro peccato, & R. Jehosua absolvit: siquis mactet sacrificium juge in Sabbatho non suo nomine tenetur. Di-

את התמיד בשבת שלא לשמו חייב
אמר רבי יוסי שמעתי שהשוחט תמיד
בשבת שאינו מבוקר שחייב חטאת ויחזיר
ויביא תמיד אחר להכשירן חוץ מן הנשחט.
שנאמר תמימים יהיו לכם ונסכיהם כשהן
מבוקרין תמידים כשאינו מבוקרין אין
תמידים.

ד שחטו ונודע שמשכו בעלים את ידן
או שמתו או שנטמאו הרי זה חייב רבי
רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר
אם יש לו שהות כדי שידע הרי זה חייב
ואם לאו הרי זה פטור חטאת צבור
ששחטן בשבת שלא לשמן הרי זה חייב
ויקטיר אימורין לערב. חטאת יחיד ועולת
יחיד ששחטן בשבת לשמן וזרק דמן שלא
לשמן חייב שהורצו הבעלים השוחט שתי
חטאות לצבור ואין צריכין אלא אחת
חייב על האחרונה שתי עולות לצבור
ואין צריכין אלא אחת חייב על
האחרונה.

ה רבי יהודה אומר כשם של עץ
אין נשרץ כך של מתכת אין מרתית
אמרו לו אין דומה העץ למתכת מתכת
חם מקצתו חם כולו של עץ אף על
פי שחם מקצתו לא חם כולו פסח שסכו
יין ושמן אף על פי שמנטף ממעלה
למטה אין בו משום בישול בשלו ואחר
כך צלאו צלאו ואחר כך בשלו הרי זה
אסור אין מולגין את הראש ואת הכרעים
ואין טופלין אותן בחרסית ובאדמה אבל
מפספסין אותן באור הפסח צולין אותו
שלם ואין צולין אותו חתיכות רצה
מנתחו ומטילו אבר אבר על גבי גחלים
אין צולין שני פסחים בתנור אחד מפני
תערובת אפילו זה גדי וזה טלה מפני
הרגל אבל צולין ארבעה וחמשה פסחים
בארבעה וחמשה תנורין זה אצל זה
ואין חוששין חמש חבורות שנתערבו
פסחיהן נאמן אחד מבני חבורה לומר
פסח זה אחד של אותה חבורה הוא
פסח אין נאכל אלא בלילה ואין נאכל
אלא עד חצות ואין חייבין עליו משום

Dixit R. Jose: Audivi: ſiquis mactet ſacrificium juge in Sabbatho, de quo non fuerit facta inquiſitio, quod teneatur ſacrificio pro peccato: atque iterum adducet aliud ſacrificium juge, ut legitimum faciat præter illud, quod fuit mactatum: Dictum eſt enim *Numer.* XXVIII. 31. *Perfecti erunt vobis, & libamina eorum:* Quando de iis, non fuerit facta inquiſitio, non ſunt ſacrificia jugia.

IV. Si mactaverit, & innotuerit, quod retraxerint domini manus ſuas, aut mactaverit, & polluti fuerint, tenetur. R. Iſmael bar Rabi Jochanan ben Beroka dicit: ſi ſatis temporis ei fuiſſet ut poſſet cognoſcere, tenetur, ſi minus, abſolvitur: ſi mactet ſacrificium pro peccato cœtus in Sabbatho non ſuo nomine, tenetur; & adolebit veſpera adipes. Si mactet ſacrificium pro peccato privati, & holocauſtum privati in Sabbatho ſuo nomine, & adſpergat ſanguinem non ſuo nomine, tenetur, quia acceptatum fuit pro dominis: ſi mactet duo ſacrificia pro peccato pro cœtu, & non opus habeat niſi uno, tenetur pro ultimo; ſi duo holocauſta pro cœtu, & non opus habeat niſi uno, tenetur pro ultimo.

V. R. Jehuda dicit: ſicut ſi fuerit ligneum, non comburitur, ita pariter ſi fuerit metallinum, non effervelcit: Reſponderunt ei: Non eſt ſimile lignum metallo; Metallum, ſi caleſcat ejus pars, caleſcit totum; ſi fuerit ligneum, licet ejus pars incaleſcat, tamen non incaleſcit totum: ſi Paſcha unxerit vino, & oleo, licet diſtillaverit a ſuperiori ad inferiorem partem, non eſt in eo ratio elixationis; ſi elixaſſet, & poſtea aſſaſſet, aut ſi aſſaſſet, & poſtea elixaſſet, erit interdictum: Non depilant caput, & genua, neque ea concinnant pulmento, & teſta, ſed conterunt igne. Paſcha aſſatur integrum, at non aſſatur fruſtatim. Si vellet, poterat incidere, & membratim imponere prunis. Non poterant aſſare duo Paſchata in uno furno, ne miſcerentur, licet hoc eſſet hœdus, & illud agnus propter uſum; at poſſunt aſſare quatuor & quinque Paſchata in quatuor & quinque furnis, altero prope altero, & non erunt ſoliciti. Si quinque ſocietates miſcerentur in ſuis ſacrificiis Paſchalibus, fide dignus erat unus de filiis ſocietatis, ſi diceret; Hoc ſacrificium Paſchale eſt illius ſocietatis: Paſcha non comeditur niſi noctu, & non comeditur niſi uſque ad mediam noctem; neque in eo tenentur propter reſiduum, neque cogitatio

נותר ואין מחשבה פוסלת בו משום פגול עד שיעלה עמוד השחר.

פרק ששי

א איםתי אמרו הפסח נאכל בטומאה בזמן שבא מתחלתו בטומאה שחט בטהרה ונטמא הצבור יזרק הדם בטומאה ואל יאכל הבשר בטומאה שחטו בטהרה ונמצא הדם הצבור יזרק הדם בטומאה ואל יאכל הבשר בטומאה הצבור והכהנים טהורים וכלי שרת טמאים עושין אותו בטומאה אמתי פסח בא בטומאה בזמן שרובו של צבור טמאין היו חציין טהורין וחציין טמאין הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני היחיד מכריע את הפסח לעשותו בטומאה דברי רבי יהודה רבי אלעזר בן מתתיה אומר אין היחיד מכריע את הפסח לעשותו בטומאה שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך רבי שמעון אומר חציין טהורין וחציין טמאין הטהורין עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן אמרו לו אין חולקין את הצבור אלא או כולו עושין בטהרה או כלו עושין בטומאה.

ב רבי יהושע אומר כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר וכזית חלב זורק את הדם עליו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב אין זורק הדם עליו ובעולה אפילו לא נשתייר ממנה אלא כחצי זית בשר וכחצי זית חלב זורק את הדם עליה מפני שכולה ראויה להקטרה ובמנחה אפילו כל המנחה קיימת ולא נשתייר מן הזבח כזית בשר וכזית חלב אין זורק את הדם עליה ובפסח אם יש כזית לכל אחד ואחד יזרוק ואם לאו לא יזרוק. רבי יהושע אומר כל הזבחים שבתורה שניטמא בשר וחלבים קיימין זורק את הדם על החלבים נטמאו חלבים והבשר קיים זורק את הדם על הבשר אבל פסח אינו כן אף על פי שנטמא בשר וחלבים קיימין אין זורק את הדם על החלבים שלא בא מתחלתו אלא לאכילה נטמאו חלבים והבשר

tio illud reprobat propter abominandum, donec adſcendat columna auroræ.

CAPUT VI.

I. Quando dixerunt, quod Paſcha comederetur in immunditie? Quando in principio veniebat in immunditie: Si mactaſſet in puritate, & pollueretur cœtus, adſperget ſanguinem in immunditie, at non comedetur caro in immunditie: Si cœtus, & ſacerdotes fuerint mundi, & vaſa miniſterii immunda, faciunt illud in immunditie: Quando Paſcha venit in immunditie? Quando major pars cœtus fuerit immunda; ſi pars dimidia fuerit pura, & dimidia pars immunda, mundi facient primum Paſcha, & immundi facient ſecundum: Privatus præponderabat in ſacrificio Paſchali, ut fieret in immunditie: Verba R. Jehuda: R. Elieſer ben Mathatia dicit: Privatus non præponderabat in ſacrificio Paſchali ut fieret in immunditie. Dictum eſt enim: *Non poteris immolare Paſcha in una portarum tuarum:* R. Simeon dicit: Si dimidia pars fuerit pura, & dimidia pars immunda, puri facient ſeorſim & immundi ſeorſim: Reſponderunt ſi: Cœtus non dividebatur; ſed aut omnes faciebant in puritate, aut omnes faciebant in immunditie.

II. R. Jehoſua dicit: Si de cunctis ſacrificiis in lege memoratis, ſupereſſet de carne quanta eſt oliva, & de adipe quanta eſt oliva, aſpergebatur ſanguis; ſi de carne dimidium olivæ, & de adipe dimidium olivæ, non adſpergebatur ſanguis: Et in holocauſto vel ſi non ſupereſſet niſi dimidium olivæ de carne, & dimidium olivæ de adipe, adſpergebatur ſanguis, quia totum erat conveniens, ut adoleretur: Et in munere, vel ſi totum ſubſiſteret, & non ſupereſſet in ſacrificio quanta eſt oliva de carne, & quanta eſt oliva de adipe, non adſpergebatur ſanguis; At in Paſchate ſi eſſet quanta eſt oliva ſingulis, adſpergetur ſanguis, ſi minus, non adſpergetur: R. Jehoſua dicit: In cunctis ſacrificiis in lege memoratis, ſi pollueretur caro, & adipes ſubſiſteret, adſpergetur ſanguis pro adipibus; Si pollueerentur adipes, & caro ſubſiſterent, adſpergetur ſanguis pro carne: At in Paſchate non ita fieri ſolebat: Si pollueretur caro, & adipes ſubſiſterent, non adſpergebatur ſanguis pro adipibus, quia non allatum fuit a principio, niſi ut comederetur; ſi pollueerentur adipes, & caro ſubſiſteret, ſi eſſet ſingulis quanta

קיים אם יש כזית לכל אחד ואחד
יזרוק ואם לאו לא יזרוק.

ג כל קרבנות הצבור והיחיד הציץ
מרצה על טומאת הדם ועל טומאת
הגוף חוץ מנזיר ועושה פסח שהציץ מרצה
על טומאת הדם ואין מרצה על
טומאת הגוף ואם נטמא טומאת התהום
הרי זה מרצה כיצד היה הולך לשחוט
את פסחו ואמרו לו מה היה עמך בבית
שנכנסת בו או תחת אבן שישבת עליה
ונודע לו בין משעשה פסחו ובין עד שלא
עשה פסחו צריך לעשות פסח שני אבל
אמרו לו קבר התהום היה עמך בבית
שנכנסת בו או תחת אבן שישבת עליה
ונודע לו עד שלא עשה את פסחו צריך
לעשות פסח שני. וכן נזיר שהיה הולך
להביא קרבנותיו ואמרו לו מת היה עמך
בבית שנכנסת לו או תחת אבן שישבת
עליה ונודע לו בין שהביא קרבנותיו ובין
עד שלא הביא קרבנותיו צריך להביא
קרבן טומאה אבל אמרו לו קבר תהום
היה עמך בבית שנכנסת לו או תחת
אבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא
הביא קרבנותיו צריך להביא קרבן טומאה
משהביא קרבנותיו אין צריך להביא קרבן
טומאה.

ד שחטו ונודע לו עד שלא משכו
בעלים את ידם או שמתו או שנטמאו
ישרף מיד רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן
ברוקה אומר אם יש שהות כדי שידע
ישרף מיד ואם לאו תעבר צורתו ויצא
לבית השריפה זה הכלל אירע פסול
בגופו ישרף מיד בדם או בבעלים תעבר
צורתו ויצא לבית השרפה השורף את
העצמות והמחתך בגידים ובקרנים ובטלפים
אינו עובר בלא תעשה העצמות והגידים
הרכים הרי הן כבשר לכל דבר השובר
את העצם בפסח טהור הרי זה לוקה
ארבעים ופסח עצמו כשר ויוצא בה ידי
חובתו בפסח. פסח כשר חייבין עליו משום
שבירת עצם. פסח פסול אין חייבין
עליו משום שבירת עצם רבי יעקב

ta est oliva, adſpergebatur ſanguis, ſi minus, non adſpergebatur.

III. In cunctis ſacrificiis cœtus & privati lamina expiabat propter immunditiem ſanguinis, & immunditiem corporis, excepto Nazyræo, & illo qui facit ſacrificium Paſchale, in quo lamina expiabat immunditiem ſanguinis, at non expiabat immunditiem corporis; ſi autem pollutum fuerit immunditie abyſſi, tum expiabat. Quomodo? Si abiret ad mactandum Paſcha ſuum, eique dicerent: Mortuum fuit tecum in domo, quam es ingreſſus, aut ſub lapide, in quo ſediſti; eique innotuerit, ſive poſtquam feciſſet, ſive antequam feciſſet Paſcha ſuum, debet facere Paſcha ſecundum; Si ei dicant: Sepulcrum abyſſi fuit tecum in domo, in quam es ingreſſus, aut ſub lapide, in quo ſediſti, eique innotuerit, antequam fecerit Paſcha, debet facere Paſcha ſecundum. Et ſimiliter Nazyræus, qui iret ad afferendum ſacrificia ſua, eique dicerent; Mortuum fuit tecum in domo, in quam es ingreſſus, aut ſub lapide, in quo ſediſti, eique innotuerit, ſive antequam adduxerit, ſive poſtquam adduxerit ſacrificia ſua, debet adducere ſacrificium immunditiei. Si vero dicerent: ſepulcrum abyſſi fuit tecum in domo, quam es ingreſſus, aut ſub lapide, in quo ſediſti; eique innoteſceret, ſive poſtquam adduxiſſet, ſive antequam adduxiſſet ſacrificia ſua, debet afferre ſacrificium immunditiei.

IV. Si mactaverit, & cognoverit, priuſquam retraxerint domini manus ſuas, aut mortui fuerint, aut fuerint polluti, ſtatim comburetur. R. Iſmael bar R. Jochanan ben Beroka dicit: Si ſatis fuerit temporis, ut cognoſcat, comburetur, ſi minus, immutabitur ejus forma, & educetur ad locum combuſtionis: Hæc eſt regula generalis: ſi contigerit profanatio in ejus corpore, ſtatim comburitur, ſi in ſanguine, aut in dominis, immutetur ejus forma, & educatur in locum combuſtionis. Qui comburit oſſa, & qui incidit nervos, & cornua, & ungulas, non tranſgreditur præceptum negativum: Oſſa & nervi tenelli, omnino conſiderantur ſicut caro. Qui frangit os in ſacrificio Paſchali mundo, vapulat quadraginta verberibus, & ipſum Paſcha legitimum eſt, & ſacrificio Paſchali ſatisfacit debito ſuo; ſi fuerit legitimum ſacrificium Paſchale, tenentur ejus cauſa propter fracturam oſſis: Si ſacrificium Paſchale fuerit illegitimum, ejus cauſa non tenentur propter fracturam oſſis. R. Jacob di-

אומר היתה לו שעת הכושר ונפסל חייבין עליו משום שבירת העצם לא היתה שעת הכושר ונפסל אין חייבים עליו משום שבירת העצם רבי שמעון אומר אף על פי שהיתה לו שעת כושר ונפסל אין חייבין עליו משום שבירת העצם רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר אפילו לא נפסל בו אלא אבר אחד בלבד אין חייבין עליו משום שבירת עצם. השובר את העצמות לוכל כזית מוח מן המוח שבראש ושבקולים אינו עובר בלא תעשה והמוח עצמו כשר ויוצא בו ידי חובתו בפסח וחייבין עליו משום פגול משום נותר ומשום טמא ומטמא במשא ובעדשה במגע כללו של דבר המוח הרי הוא כבשר לכל דבר אכל ממנו כזית נא ומבושל עד שלא חשכה הרי זה פטור משחשיכה הרי זה חייב . כזית צלי עד שלא חשיכה לא פטר עצמו מבני חבורה משחשיכה פטר עצמו מבני חבורה.

ה המוציא כזית בשר מבית לבית ומחבורה לחבורה בשעת אכילה הרי זה חייב שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה אף על פי שנאמר בבית אחד יאכל אוכלין אותו בחצרותיהן ובגנותיהן מה תלמוד לומר בבית אחד יאכל בחבורה אחרת רבי שמעון אומר הרי שהיו יושבין ואוכלין וראו נחש או עקרב הרי אלו עוקרין את פסחיהן ואוכלין אותו במקום אחר שנאמר על הבתים אשר יאכלו אותו בהן אם כן למה נאמר בבית אחד יאכל שלא יהו שתי חבורות אוכלות זו כנגד זו כשהיה שמש עומד למזוג קופץ את פיו ומחזיר את פניו ולועס עד שמגיע אצל חבורתו ובולע כד' שלא יראה אוכל משני פסחים אם אין שם אלא חבורה אחת אוכל בכל הבית כולו ואינו חושש.

פרק שביעי

א ארבע עשר שחל להיות בערב שבת משלשלין את הפסח לתנור עם

dicit : si aliquo tempore fuerit legitimum , & profanatum fuerit , ejus causa tenentur propter fracturam ossis ; Si nullo tempore fuerit legitimum , & profanatum fuerit , ejus causa non tenentur propter fracturam ossis . Rabi Simeon dicit : Vel si aliquo tempore fuerit legitimum, & profanatum fuerit, ejus causa non tenentur propter fracturam ossis . R. Ismael bar R. Jochanan ben Beroka dicit; vel si non fuerit profanatum in eo , nisi membrum unum duntaxat, ejus causa non tenentur propter fracturam ossis. Siquis frangat ossa , ut comedat quanta est oliva ex midulla, quæ est cerebro in capite , & in ossibus, non transgreditur præceptum negativum , & ipsa medulla est legitima & cum ea satisfacit debito suo in Paschate , & ejus causa tenentur abominando, residuo, & immundo, & onere polluit , & tactu in quantitate lentis: Regula generalis hæc est : Medulla omnino consideratur sicut caro ; si ex ea comedat quanta est oliva crudam , & elixam , ante obortas tenebras , absolvitur , post obortas tenebras tenetur: Quanta est oliva de assata , ante obortas tenebras , non absolvit seipsum a filiis societatis , post obortas tenebras absolvit seipsum a filiis societatis.

V. Si educat de carne quanta est oliva de domo in domum , & de societate in societatem tempore comestionis , tenetur : Dictum est enim *Exod.* XII. 46. *Non educes ex domo de carne foras :* Licet dictum sit ibid. *In domo una comedetur* . Tamen poterant comedere in suis atriis atque hortis: Cur dictum est : *In domo una comedetur* ? In una societate : R. Simeon dicit : Si sedentes comederent , & viderent serpentem , aut scorpionem , poterant tollere Paschata sua , & comedere in alio loco: Dictum est enim ibid. *In domibus , in qubus comedetis ipsum*; Cur igitur dictum est: *In domo una comedetur ?* Ne duæ societates comederent, altera e regione alterius , quando fuerit servus , qui stans pocillet , claudet os suum, & convertens os suum , donec perveniat prope societatem suam , & absorbebit , ne videatur comedere de duobus sacrificiis Paschalibus ; si ibi non fuerit nisi societas una , poterit comedere in tota domo, & non erit solicitus.

CAPUT VII.

I. SI quartadecima incidat in vesperam Sabbathi , demittunt sacrificium Paschale in furnum prope tene-

bras,

חשכה ועושה לו למורין ונותנין עליו מערב שבת נותנו על גביו כיסוי ונוטלו בשבת ובלבד שלא יחזיר ואם החזיר הרי זה חייב מפני שבא לידי מירוח והממרח בשבת הרי זה חייב חטאת מבקרו ועודיהן בתנור אם ניצלה נוטלו ואם לאו ממתינין לו עד שיצלה נצלה החיצון ולא ניצלה הפנימי קולף ואוכל עד שמגיע לנא הפסח מחזירין אותו שלם ואין מחזירין אותו חתיכות דברי רב' יהודה רבי יוסי אומר בשבת בין כך ובין כך אסור ביום טוב בין כך ובין כך מותר אמר רבי אלעזר ברבי שמעון לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הפסח שמחזירין אותו שלם ואין מחזירין אותו חתיכות על מה נחלקו על האברים שבית שמאי אומרים מחזירין ובית הלל אומרים אין מחזירין.

ב יתום ששחטו עליו אפטרופין יאכל ממקום שהוא רוצה הומנה על אחד מהן אוכל ממקום שהומנה הומנה על שני פסחים אוכל מאיזה מהן שנמשו בו ראשון רבי שמעון אומר לעולם ממנין על הפסח עד שישחט ומושכין ידיהן ממנו עד שיזרק עליו הדם לא ישחוט אדם על ידי בנו ובתו הגדולים ועל עבדו ושפחתו העברית ועל ידי אשתו אלא מדעתן אבל שוחט הוא על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן ובין שלא מדעתן וכולן ששחטו לעצמן או ששחט רבו עליהן אוכלים משל עצמן חוץ מן העבד שאוכל משל רבו עבד עברי ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אוכלים משל עצמן עבד של שני שותפין אוכל משל שניהם הומנה על אחד מהן אוכל ממקום שהומנה הומנה על שני פסחים אוכל מאיזה מהן שנשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד אוכל משל רבו שכח רבו מה אמר לו שניהם יצאי לבית השריפה וצריכין לעשות פסח שני רבי נתן אומר אין

bras , eique faciunt ordines lapideos & imponunt a veſpera Sabbathi, & ſuper eo operculum , & poſſunt tollere in Sabbatho , dummodo non reponat ſi reponat , tenetur , quia eo venit , ut deſtruat , & qui deſtruit in Sabbatho , tenetur ſacrificio pro peccato. Viſitabit illud quando fuerit in furno , ſi fuerit aſſatum, poterit tollere , ſi minus , expectant , dum aſſetur ; ſi pars exterior fuerit aſſata , & interior non fuerit aſſata, poterit decorticare, & comedere , donec perveniat ad crudum . Reſtituent illud integrum , at non reſtituent fruſtatim . Verba R. Jehuda . R. Joſe dicit ; In Sabbatho , ſive hoc ſive illo modo eſt interdictum: In die feſto ſive hoc ſive illo modo permittitur : Dicit R. Elieſer bar R. Simeonis ; Non diſſentiunt ſchola Schammai , & ſchola Hillel , quod Paſcha reſtituant integrum , non fruſtatim : De quo diſſentiunt? De membris ; ſchola Schammai dicit : Reſtituunt ; at ſchola Hillel : Non reſtituunt.

II. Si pupillo mactaverit Paſcha procurator, comedet a loco quo voluerit ; ſi fuerit annumeratus ſuper uno ex iis, poterit comedere a loco, in quo fuerit annumeratus ; ſi fuerit annumeratus in duobus ſacrificiis Paſchalibus , comedet ex eo , ad quod prius fuerit vocatus . R. Simeon dicit : ſemper poſſunt annumerari ſuper Paſchate , donec mactetur, & retrahere manus ſuas ex eo, donec adſpergatur ſanguis : Nemo mactabit Paſcha pro filio ſuo, & filia ſua majorennibus, & pro ſervo , & ancilla Hebræis, & pro uxore ſi facti non fuerint certiores, at poterit mactare pro filio ſuo, & filia ſua minorennibus , & pro ſervo, & ancilla Chananæis ſive facti , ſive non facti fuerint certiores : Omnes , ſive mactaverint ſibimet , ſive pro eis mactaverit dominus , poſſunt comedere de ſuo, excepto ſervo , qui comedet de ſacrificio domini . Servus Hebræus, & qui ſit partim ſervus , & partim liber comedunt de ſuis ſacrificiis; ſervus duorum ſociorum, comedere poterit de amborum ſacrificio. Si fuerit annumeratus alicui ex iis, comedet ex loco, in quo fuerit annumeratus ; ſi fuerit annumeratus duobus ſacrificiis Paſchalibus , comedet ex eo , quod prius fuerit mactatum ; aut ſi ambo ſimul fuerint mactata , comedet de ſacrificio domini ſui . Si oblitus fuerit dominus illud, quod ei dixerat, ambo educentur in domum combuſtionis , & obligantur ad Paſcha ſecundum: R. Nathan dicit: Non tenentur facere Paſcha ſecundum, quia

צריכיז לעשות פסח שני שכבר נזרק הדם עליהם.

ג בני חבורה שנמנו על הפסח אם יש כזית לכל אחד ואחד יאכלו ואם לאו לא יאכלו נמנו עליו זה אחר זה הראשונים שיש להם יאכלו והאחרונים לא יאכלו וצריכין לעשות פסח שני דברי רבי רבי נתן אומר אין צריכין לעשות פסח שני שכבר נזרק עליהם הדם בני חבורה שרצו להמנות אחרים על פסחם הרשות בידם רצו להמשך ולהמנות אחרים על פסחן הרשות בידם רצה להמשך ולהמנות אחרים על חלקו הרשות בידו לעולם נמשכים והולכים ובלבד שנשתייר אחד מחבורה ראשונה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר בין מחבורה ראשונה בין מחבורה אחרונה ובלבד שלא יניחו את פסחו כמות שהוא בני חבורה רצו להמנות אחרים על חלקו הרשות בידם המעות חולין רצו להמשך להמנות אחרים על חלקם הרשות בידם המעות חולין. הממנה אחרים על חלקו הרשות בידו המעות חולין רצה להמשך להמנות אחרים על חלקו הרשות בידו המעות חולין הממנה אחרים על חגיגתו המעות חולין.

ד המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום המעות גזל ביד בעלים ואין צריך לומר בחטאת ואשם. בני חבורה שמתו מקצתם או שנטמאו מקצתם השאר אוכלים ואין חוששין בני חבורה שהיה אחד כהן שהיו ידיו רפות רשאין לומר לו טול חלקך שלך ולא מפני שהוא פסח אלא אף בני חבורה שעשו חבול והיה כהן אחד שהיו ידיו רפות רשאים לומר לו טול חלקך שלך רצו לעשות עמו טובה בא ואוכל מהם מצורע מוסגר שוחטין עליו בשביעי מוחלט שוחטין עליו בשמיני יולדת שוחטין עלין ביום ארבעים לזכר ויום שמנים לנקבה.

quia jam pro iis adspersus fuit sanguis.

III. Filii societatis, qui annumerati essent in sacrificio Paschali, si fuerit singulis quanta est oliva, comedent, si minus, non comedent: Si annumerati essent alter post alterum, priores, si fuerit, comedent, posteriores non comedent, & tenentur facere Pascha secundum. Verba Rabi. R. Nathan dicit: Non tenentur facere Pascha secundam, quia jam pro iis adspersus fuit sanguis. Filii societatis, si vellent annumerare alios super sacrificio Paschali, facultatem habebant, si vellent se removere, & annumerare alios super suo sacrificio Paschali, facultatem habebant; Si vellent se removere, & annumerare alios super sua portione, facultatem habebant: Semper poterant se removere & secedere, dummodo remanent unus de societate priori; Verba R. Jehuda: Rabi Jose dicit: Tam de societate priori, quam de posteriori, dummodo non relinquant sacrificium suum Paschale sicuti est: Filii societatis si velint annumerare alios super sua portione, facultatem habeat, & nummi profanantur, si velint recedere ut enumerent alios super sua portione, facultatem habent, & nummi profanantur. Si enumeret alios super sua portione, facultatem habet, & nummi profanantur, si velit recedere, ut enumerat alios super sua portione, facultatem habet, & nummi profanantur. Si enumeret alios super suo sacrificio solennitatis, nummi profanantur; si velit recedere, ut enumeret alios super suo sacrificio solennitatis, nummi profanantur.

IV. Si vendat holocaustum suum, & pacifica sua, nihil facit; nummi sunt rapina in manu dominorum, & non est necesse ut dicatur de sacrificio pro peccato, & sacrificio pro delicto. Si de filiis societatis pars mortua fuerit, aut pars polluta fuerit, reliqui comedent & non erunt soliciti. Si de filiis societatis sit aliquis, cujus manus sint debiles, possunt ei dicere: Tolle portionem tuam; non eo quod sit sacrificium Paschale; sed etiam si filii societatis fecissent convivium & fuerit unus ex iis, cujus manus sine debiles possunt ei dicere. Tolle portionem suam; si velint ei benefacere, poterit venire & comedere cum eis. Si fuerit leprosus inclusus, potest pro eo mactari in septimo, si fuerit definitus, mactatur pro eo in octavo. Pro puerpera mactant die quadragesimo pro masculo, & octuagesimo pro fœmina.

ה וכולן שנטמאו בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים, הרי הן כמפקח הגל וצריכין לעשות פסח שני רבי ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה אומר פעמים שהן כמפקח הגל ופעמים שאין מפקיח הגל כיוצא בהן כיצד היה גל ארוך ברק בצד זה ונמצאת טומאה בצד השני הרי הן כיוצא בהן וצריכים לעשות פסח שני . היה טמא בשעת שחיטה וטהור בשעת זריקה טהור בשעת שחיטה וטמא בשעת זריקה הרי זה אוכל וצריך לעשות פסח שני . חולה בשעת שחיטה ואינו יכול לוכל כזית חלום בשעת שחיטה ויכול לוכל כזית חולה בשעת זריקה ואין יכול לוכל כזית הרי זה אינו אוכל וצריך לעשות פסח שני לעולם אין יוצא ידי חובתו עד שיהא חלום בשעת שחיטה ובשעת זריקה וכולן ספק נזרק עליהם דם ספק לא נזרק עליהם דם ספק יש בהן כזית לכל אחד ואחד ספק אין בהן ספק טמאין ספק טהורין פטורין מלעשות פסח שני זה הכלל כל הספקות פטורין מלעשות פסח שני רבי יוסי ברבי יהודה אומר שומרת יום כנגד יום שנזרק עליה דם ואחר כן ראתה הרי זה אין אוכלת ופטורה מלעשות פסח שני שכבר יצתה בזריקה אבל ערל שנזרק עליו דם ואחר כן מל הרי זה אין אוכל וחייב לעשות פסח שני אמר רבי אלעזר בר צדוק מודים בית שמאי ובית הלל בערל זר שמקבל הזאה ואוכל על מה נחלקו על ערלי גוי שבית שמאי אומרים טובל ואוכל פסחו לערב ובית הלל אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר אחד נכרי שמל ואחד שפחה שטבלה רבי אליעזר בר צדוק אומר שתרדיוטות ושומרי ציריץ היו בירות שטובלין ואוכלין פסחיהן לערב.

V. Omnes qui fuerint polluti ſive ante ſive poſt adſperſionem ſanguinum conſiderantur ſicut ille, qui aperit tumulum, & tenentur facere Paſcha ſecundum: R. Iſmael bar R. Jochanan ben Beroka dicit: Aliquando ſunt illi ſimiles, & aliquando non ſunt illi ſimiles. Quomodo: ſi cumulus eſſet longus, & inquireret ab altero latere, & inveniret in altero, ſunt illi ſimiles, & tenentur facere Paſcha ſecundum; & omnes, qui polluuntur poſt adſperſionem ſanguinum, ſunt his ſimiles, & tenentur facere Paſcha ſecundum: Si fuerit immundus tempore mactationis, & mundus tempore adſperſionis, ſi mundus tempore mactationis, & immundus tempore adſperſionis, non comedet, & tenetur facere Paſcha ſecundum. Si fuerit ægrotus tempore mactationis, & non poſſit comedere quanta eſt oliva, ſi fuerit ſanus tempore adſperſionis, & poſſit comedere quanta eſt oliva; ſi ſanus tempore mactationis, & poſſit comedere quanta eſt oliva, & ægrotus tempore adſperſionis, & non poſſit comedere quanta eſt oliva, non comedet, & tenetur facere Paſcha ſecundum: Nunquam ſatisfaciet debito ſuo, ſi non fuerit ſanus tempore mactationis, & tempore adſperſionis; Et omnes, de quibus fuerit dubium, utrum pro iis fuerit adſperſus ſanguis, necne, & fuerit dubium, utrum in iis fuerit ſingulis quantitas olivæ, necne; & fuerit dubium, utrum fuerint mundi an immundi, liberi ſunt a celebrando ſecundo Paſchate: Hæc eſt regula generalis; Propter dubia liberi ſunt a celebrando ſecundo Paſchate. R. Joſe bar R. Jehuda dicit: Si pro ea, quæ obſervat de die in diem, fuerit adſperſus ſanguis, & poſtea viderit, non comedet, & libera erat a celebrando ſecundo Paſchate, quia jam adſperſione ſatisfecit debito ſuo; At præputiatus, pro quo fuerit adſperſus ſanguis, & poſtea circumcidatur, non comedet, & tenetur facere Paſcha ſecundum. Dicit Rabi Elieſer bar Zadoch: Conveniunt ſchola Schammai, & ſchola Hillel, quod præputiatus proſelytus recipiat adſperſionem, & comedat: De quo diſſentiunt? De præputiato gentili: ſchola Schammai dicit: Lavabit, & veſpera comedet Paſcha ſuum. Et ſchola Hillel dicit: Qui ſe ſeparat a ſuo præputio exiſtimatur perinde ac ſe ſeparet a ſepulcro: ſive ſit alienus, qui circumcidatur ſive ancilla, quæ ſe lavet: R. Elieſer bar Zadoch dicit: Erant præfecti, & cuſtodes portis Hieruſalem, qui ſe lavabant, & comedebant Paſchata ſua in veſpera.

VI.

ז בני חבורה שנטמא אחר מהן ואין ידוע איזה הוא עושין אותו בטומאה בני חבורה שהומנה אחר עמהם אפילו מן הצדקה הרי זה חולק עמהם בעורות בני חבורה שטעו ואכלו פסחיהם של חביריהם אומרים להם אכלו את שלנו אכלו את שלהם ונמצא יבלת בעורו של אחד מהן צריכין לעשות פסח שני עשו פסח שני וטעו ואכלו פסחיהן של חביריהן אומרים להם אכלו את שלנו אכלו את שלהן ונמצאת יבלת בעורו של אחד מהן צריכין לעשות פסח שני נמצאו אוכלין ארבעה פסחים וידי חובתן לא יצאו חמש חבורות שנתערבו פסחיהן ונמצאת יבלת בעורו של אחד מהן צריכין לעשות פסח שני.

פרק שמיני

א אלו עושין את שני הזבין והזבות הנדות והיולדות האנוסין והשוגגין והמזידין והמצורעין ובועלי נדות ומי שהיה טמא או בדרך רחוקה אם כן למה נאמר טמא או בדרך רחוקה שבא הכתוב לפוטרו מן הכרם רבי עקיבה אומר נאמר טמא נפש ונאמר דרך רחוקה מה טמא נפש רוצה לעשות ואין יכול אף דרך רחוקה רצה לעשות ואין יכול רבי אליעזר אומר נאמר רחוק מקום במעשר ונאמר רחוק מקום בפסח מה רחוק מקום האמור בפסח חוץ למקום אכילתו רבי יוסי ברבי יהודה אומר חוץ למקום אכילתו רבי יוסי ברבי יהודה אומר חוץ למקום עשייתו אמר רבי יוסי לפיכך נקוד על הא כלומר לא מפני שהיא רחוקה ודאי אלא מאסקופת העזרה ולחוץ רבי יוסי חנלילי אומר דרך רחוקה שומע אני מהלך יום אחד או מהלך שני ימים או שלשה ימים כשהוא אומר ובדרך לא היה הוי מאסקופת העזרה ולחוץ קרוי דרך.

ב גר שנתגייר בין שני פסחים צריך לעשות פסח שני דברי רבי רבי נתן אומר

VI. Si de filiis societatis aliquis pollueretur, & ignoraretur quinam esset, tenentur facere Pascha secundum: Si de cœtu aliquis pollueretur, & ignoraretur quinam esset, faciebant Pascha in immunditie. Si filiis societatis annumeratus esset aliquis vel per eleemosynam, dividet cum eis pelles: Si filii societatis per errorem comedissent Pascha sociorum suorum, dicent illis. Comedite nostrum. Si suum comedissent, & in pelle alicujus ex iis inventa esset verruca, tenentur facere Pascha secundum. Si fecissent Pascha secundum, & per errorem comedissent Pascha sociorum suorum, dicent illis: Comedite nostrum; si suum comedissent, & inventa esset in pelle alicujus ex iis verruca, tenentur facere Pascha secundum: Deprehenduntur comedisse quatuor Paschata, & non satisfecisse debito suo. Si quinque societates commiscuissent Paschata sua, & inventa esset in pelle alicujus ex iis verruca, tenentur facere Pascha secundum.

CAPUT VIII.

I. Isti sunt, qui faciunt Pascha secundum, seminiflui, & seminifluæ, menstruatæ, & puerperæ, coacti, & errantes, contumaces, leprosi, & concumbentes cum menstruatis, & immundus, aut in via longinqua: Si ita est: Cur dictum est *Num.* IX. 10. *Immundus, aut in via longinqua?* Quod veniat textus ad absolvendum illum ab excidio: Rabi Akiba dicit: Dictum est: *Immundus anima*: Et dictum est: *Via longinqua*: Sicut immundus anima desiderat facere, & non potest; ita pariter qui fuerit in via longinqua desiderat facere, at non potest; R. Elieser dicit: Memoratur remotio loci in decima, & memoratur remotio loci in Paschate; Sicut remotio loci memorata in decima designat spatium extra locum comestionis suæ, ita pariter remotio loci memorata in Paschate designabit spatium extra locum comestionis suæ. R. Jose bar R. Jehuda dicit: Extra locum, ubi fieri debebat. Dicit R. Jose: Idcirco punctatum est super He, quasi dicat, non eo quod sit certe longinqua, sed a limine atrii & exterius: R. Jose Galilæus dicit: *Via longinqua*. Crederem viam unius diei, aut bidui, aut tridui? Quando dicit: *In via*. Ecce a limine atrii & exterius vocatur via.

II. Si peregrinus fieret proselytus inter duo Paschata, tenetur facere Pascha secundum: Verba Rabi: R. Nathan dicit:

אין צריך לעשות פסח שני שכבר לא נתחייב הראשון ניתן להן לישראל לבנות בית הבחירה היחיד עושה פסח שני ואין הצבור עושה פסח שני רבי יהודה אומר אף הציבור עושה פסח שני אמר רבי יהודה מעשה בחזקיהו המלך שמיעשה את הצבור לעשות פסח שני שנאמר כי מרבית העם רבת מאפרים וממנשה ומישׂשכר ומזבולון לא הטהרו וגו׳ רבי שמעון אומר לא מפני שהעשי את הצבור לעשות פסח שני אלא מפני שעבר ניסן בניסן שאין מעברין אלא אדר רבי שמעון בן יהודה אומר משם רבי שמעון אף מפני שהעשי את הצבור לעשות פסח שני אין עושין חבורה של נשים ועבדים וקטנים שלא לרבות את התפלה. אלו דברים שבין ראשון לשני הראשון בשלשה כתים ואין השני בשלשה כתים הראשון דוחה את הטומאה ואין השני דוחה את הטומאה הראשון חייבין עליו כרת השני אין חייבין עליו כרת דברי רבי רבי נתן אומר אף השני חייבין עליו כרת רבי חנניא בן עקיבא אומר אם עשו את השני אין חייבין כרת על הראשון לא עשו את השני חייבין כרת על הראשון הראשון טעון חגיגה ואין השני טעון חגיגה הראשון נוהג כל שבעה והשני יום אחד. אלו דברים ששוה בהן הראשון לשני הראשון נאמר שה תמים זכר בן שנה והשני כיוצא בו הראשון נאמר בו אל תאכלו ממנו נא ובשל והשני כיוצא בו הראשון דוחה את השבת והשני דוחה את השבת הראשון טעון לינה והשני טעון לינה רבי יהודה אומר אין השני טעון לינה אלא כיצד הוא עושה נכנס ושוחט את פסחו בעזרה ומצא ומפסיד בת אביו בבית פגי,

ג בזמן שהפסח נאכל בטומאה טמא מת נכנס לעזרה ואוכלו זבים וזבות נדות ויולדות הרי אלו יכנסו ואם נכנסו הרי אלו חייבין רבי אלעזר אומר אם נכנסו הרי אלו פטורין שנאמר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו׳ בשעת

cit : Non tenetur facere Pascha secundum, quia non fuit obligatus ad primum; Cum datum sit filiis Israel, ut ædificarent domum electam, Privatus faciebat Pascha secundum; at cœtus non faciebat Pascha secundum. R. Jehuda dicit: Etiam cœtus faciebat Pascha secundum. Dictum est enim 2. *Paralip.* XXX. 18. *Magna enim pars populi de Ephraim, & Manasse, & Issachar, & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat &c.* R. Simeon dicit: Non eo quod coegerit cœtum, ut faceret Pascha secundum, sed eo quod intercalaverit Nisan in Nisan; Etenim non solent intercalare nisi Adar. R. Simeon ben Jehuda dicit nomine R. Simeonis; Vel si cogant cœtum, ut faciat Pascha secundum, tamen non faciunt societatem mulierum, & servorum, & puerorum, ne multiplicetur peccatum. In his differt Pascha primum a secundo. Primum celebratur in tribus catervis, at secundum non celebratur in tribus catervis: Primum pellit immunditiem, at secundum non pellit immunditiem; Propter primum tenentur excidio, at propter secundum non tenentur excidio. Verba Rabi. R. Nathan dicit: Etiam propter secundum tenentur excidio. R. Chananjah ben Akiba dicit: Si fecissent secundum, non tenebantur excidio propter primum, si non fecissent secundum, tenebantur excidio propter primum. Primum requirebat sacrificium solennitatis, at secundum non requirebat sacrificium solennitatis. Primum observabatur toto septiduo, at secundum uno tantum die. In his æquale erat primum secundo. In primo dictum est: *Perfectum, masculum, anniculum*: Et similiter in secundo: In primo dictum est *Exod.* XII. *Non comedetis ex eo crudum, & elixum:* Et similiter in secundo. Primum pellebat Sabbathum, pariterque secundum pellebat Sabbathum. Primum requirebat pernoctationem, pariterque secundum requirebat pernoctationem: R. Jehuda dicit: Secundum non requirebat pernoctationem: At quomodo faciebat? Ingrediens mactabat Pascha suum in atrio, & egrediens lugebat filiam sui patris in Beth-Paghi.

III. Quando Pascha comedebatur in immunditie, immundus mortuo poterat ingredi atrium, & comedere; seminiflui, & seminifluæ, menstruatæ, & puerperæ non poterant ingredi, si ingrederentur, tenebantur: R. Eliesar dicit: Si ingrederentur, absolvebantur: Dictum est enim *Num.* V. 2. *Emittent de castris omnem leprosum, & omnem seminifluum &c.*

שטמא נפש חייב זבין ומצורעין חייבין
בשעה שאין טמא נפש חייב אין זבין
ומצורעים חייבין בזמן שהפסח בא בטומאה
טמא מת נכנס לעזרה ושוחט זבים
וזבות נדות ויולדות הרי אלו לא ישחטו
ואם שחטו הרי אלו חייבין רבי שמעון
אומר משום רבי יהושע אם שחטו הרי
פטורין שנאמר כל טהור יאכל בשר
והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים
אשר ליהוה וגו׳ הנשחט לטהורין חייבין
עליו משום טומאה הנשחט לטמאים אין
חייבין עליו משום טומאה.

ד פסח ראשון שוחטין על האשה
בפני עצמה והשני עושה טפלה אצל
אחרים דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר
פסח שני שוחטין על האשה בפני עצמה
ואין צריך לומר פסח ראשון רבי אלעזר
בר שמעון אומר פסח ראשון עושה תפלה
אצל אחרים ואין עושה פסח שני אמרו
לו מעשה ביוסף הכהן שהעלה את בן
בתו לעשות פסח שני והחזירוה שמא
יקבע הדבר חובה אמר לא שמא יקבע
הדבר חובה אלא שאין האשה עושה
פסח שני.

ה אלו דברים שבין פסח מצרים
לפסח דורות פסח מצרים מקחו בעשר
שחיטתו בארבעה עשר אין חייבין עליו
כרת פסח מצרים לא נהגו בודקין
ותבלולין אתנן ומחיר מה שאין כן בפסח
דורות פסח מצרים נאמר בו ולקח הוא
ושכנו מה שאין כן בפסח דורות רבי
שמעון אומר אומר אני אף בפסח דורות
כן וכל כך למה כדי שלא יניח אדם
שכנו הקרוב אל ביתו וילך ויעשה פסחו
אצל חבירו לקיים שנאמר טוב שכן קרבו
מאח רחוק פסח מצרים לא היה טעון
דמים חלבים לגבי מזבח מה שאין כן
בפסח דורות פסח מצרים נאמר בו
והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות

Quando pollutus anima tenetur, seminiflui, & leprosi tenentur; quando pollutus anima non tenetur, seminiflui, & leprosi non tenentur: Quando Pascha affertur in immunditie, pollutus mortuo poterat ingredi atrium, & mactare; at seminiflui, & seminifluæ, menstruatæ, & puerperæ non poterant mactare, si mactassent, tenebantur: Rabi Simeon dicit nomine Rabi Jehosua; Si mactassent, absolvebantur: Dictum est enim *Levit.* VII. 19. *Omnis mundus comedet carnem, & anima quæ comederit carnem sacrificii pacificorum, ignitum Domino &c.* Propter illud, quod fuerit mactatum pro mundis, tenentur causa immunditiei, propter illud quod fuerit mactatum pro immundis, non tenentur causa immunditiei.

IV. Pascha primum poterat mactari pro muliere seorsim, at in secundo faciebat societatem cum aliis. Verba Rabi Jehuda: R. Jose dicit: Pascha secundum poterat mactari pro muliere seorsim; & non est necesse ut dicatur de Paschate primo: R. Elieser ben Simeonis dicit: In Paschate primo faciebat societatem cum aliis, at non faciebat Pascha secundum: Dixerunt ei: Narratur de Joseph sacerdote, qui fecit adscendere filium filiæ suæ, ut faceret Pascha secundum; at revocarunt, ne hoc propter debitum statueretur. Dixit: Non eo quod hoc propter debitum statueretur; sed quia fœmina non debebat facere Pascha secundum.

V. In his differt Pascha Ægypti a Paschate generationum; Pascha Ægypti captum fuit decima die, & quarta decima fuit mactatum, pro eo non fuerunt obligati excidio; at in Paschate generationum obligati fuerunt excidio. In Paschate Ægypti non observarunt telas, & suffusiones, donum meretricis, & pretium canis; at non ita fuit in Paschate generationum. In Paschate Ægypti dictum est *Exod.* XII. *Et capiet ipse & ejus vicinus:* Quod ita non fuit in Paschate generationum: R. Simeon dicit: Ego dico: Etiam in Paschate generationum ita fuit: At hæc omnia qua de causa? Ne quis relinquat vicinum suum, qui est proximus domui suæ, & abeat ad faciendum Pascha prope socium suum; ad confirmandum quod dictum est *Prov.* XXVII. II. *Melior est vicinus, quam frater procul:* In Paschate Ægypti non offerendi fuerunt sanguis & adipes super altare; quod ita non fuit in Paschate Ægypti dictum est *Exod.* l. c. *Et applicabitis superliminari & duobus postibus.* Quod ita non fuit

in

מה שאין כן בפסח דורות פסח מצרים
נאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו
עד בקר מה שאין כן בפסח דורות פסח
מצרים כל אחד ואחד שוחט בתוך ביתו
פסח דורות כל ישראל שוחטין ובמקום
אחד פסח מצרים מקום אכילה שם
היתה לינה פסח דורות אוכלין במקום
אחד ולנין במקום אחר אחד פסח מצרים
ואחד פסח דורות מי שהיו לו עבדים
שלא מלו ושפחות שלא טבלו מעכבין
אותו מלוכל בפסח רבי אליעזר בן יעקב
אומר אומר אני בפסח מצרים הכתוב
מדבר . אלו דברים ששוה בהן פסח
מצרים בשלש כתים ופסח דורות כיוצא
בו פסח מצרים נאמר בו שה תמים זכר
בן שנה פסח דורות כיוצא בו פסח
מצרים נאמר ב ולא תותירו ממנו עד
בקר פסח דורות כיוצא בו רבי יוסי
הגלילי אומר אומר אני שלא נאסר חמץ
במצרים אלא יום אחד שנאמר לא
יאכל חמץ היום פסח מצרים טעון שיר
ופסח דורות טעון שיר.

פרק תשיעי

א פסח שנתערב בחולין יקרים חולין
לשם פסח והרי הן כשני זבחים שנתערבו
שנים שנתערבו פסחיהן זה מושך לו אחד
וזה מושך לו אחד זה ממנה עמו אחד
מן השוק וזה ממנה עמו אחד מן השוק
זה בא אצל זה וזה בא אצל זה
וכן הוא אומר אם שלי הוא פסח זה
ידיך מושכת משלך ונמנית על שלי ואם
פסח זה ידיו מושכות משלי ונמניתי
על שלך . שתים של שלשה שלשה
שלש של ארבעה ארבעה ארבעה של
חמשה חמשה חמש של ששה ששה
שש של שבעה שבעה שבע של שמונה
שמנה שמנה של תשעה תשעה תשעה
של עשרה עשרה ממנין להן אחד מכל

in Paſchate generationum : In Paſchate Ægypti dictum eſt ibid. *Et vos non egrediemini quiſque de domo ſua uſque ad mane*. Quod ita non fuit in Paſchate generationum : Paſcha Ægypti unuſquiſque mactavit intra domum ſuam ; Paſcha generationum omnes Iſraelitæ mactabant & in loco uno: In Paſchate Ægypti ubi fuit comeſtio, ibi fuit pernoctatio: In Paſchate generationum comedebant in altero , & in altero loco pernoctabant : Tam in Paſchate Ægypti , quam in Paſchate generationum ſi quis haberet ſervos, qui non eſſent circumciſi , & ancillas, quæ non eſſent baptizatæ , impediebatur a comedendo Paſchate. R. Elieſer ben Jacob dicit : Ego dico: De Paſchate Ægypti textus loquitur . In his æquale eſt Paſcha Ægypti Paſchati generationum : Paſcha Ægypti celebratum fuit in tribus catervis , & ſimiliter Paſcha generationum : In Paſchate Ægypti dictum eſt *Exod*. l. c. *Perfectum*, *maſculum* , *anniculum* ; Similiter in Paſchate generationum. In Paſchate Ægypti dictum eſt ibid. *Non relinquetis ex eo uſque ad mane*. Similiter in Paſchate generationum. R. Joſe Galilæus dicit ; Ego dico non fuiſſe vetitum fermentum in Ægypto niſi uno tantum die ; Dictum eſt enim ibid. *Et non comedetur fermentatum hodie*. Paſcha Ægypti requiſivit canticum, pariterque Paſcha generationum requirebat canticum.

CAPUT IX.

I. SI Paſcha commixtum eſſet cum profanis , ſanctificabit profana nomine Paſchatis & erunt ſicut duo ſacrificia , quæ commixta eſſent : Si duorum commixta eſſent ſacrificia Paſchalia , alter alterum , & alter alterum attrahet ; alter annumerabit ſecum aliquem de foro , pariterque alter annumerabit ſecum aliquem de foro ; alter ad alterum , & alter ad alterum accedet ; Et ſic dicet : Si hoc ſacrificium Paſchale eſt meum , te remove a tuo, & te enumera ſuper meo, ſi vero eſt tuum, retrahe manus a meo, & te annumera ſuper tuo . Si duæ ſocietates quæ ſingulæ conſtent tribus , tres quæ ſingulæ conſtent quatuor, quatuor, quæ ſingulæ conſtent quinque, quinque, quæ ſingulæ conſtent ſex , ſex , quæ ſingulæ conſtent ſeptem , ſeptem , quæ ſingulæ conſtent octo , octo , quæ ſingulæ conſtent novem , novem quæ ſingulæ conſtent decem, annumerabant ſecum unum ex ſingulis ſocietatibus, & ex ultima ſocie-

חבורה וחבורה ומחבורה אחרונה שנים מפרישין פסח אחד ואמר כל מי שהוא שלו פסח זה ידינו מושכות משלנו ונמנינו על שלו שלש של שנים שנים ארבע של שלשה שלשה חמשה של ארבע ארבע ששה של חמשה חמשה ושבעה של ששה ששה שמונה של שבעה שבעה תשע של שמנה שמנה עשר של תשעה תשעה נמשכין להן אחד מכל חבורה וחבורה ומפרישין פסח אחד ואומרת כל מי שהוא שלו פסח זה ידינו משוכות משלו ונמנינו על שלו נמצאו אוחזין את הטפלה ומניחין את העיקר אמר להם ואמרו לו אוכלין מן הראשון לא אמר להם ולא אמרו לו אינן אחר אין זה לזה מכאן אמרו יפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטפשים וכן הוא אומר גם אויל מחריש חכם יחשב ואין צריך לומר חכם מחריש ואוטם שפתיו נפון.

ב נתערב בעולה ירעו עד שיסתאמו וימכרו ויביא בדמי יפה שבהן פסח ובדמי פסח אחר קרב עולה יביא בדמיה יפה שבהן עולה קרב פסחו יביא בדמיה עולה אחרת נתערבו בתודה ירעו עד שיסתאמו וימכרו ויביא בדמי יפה שבהן תודה קרב פסחו יביא בדמיו פסח אחר קרבה תודתו יביא בדמיה תודה אחרת נתערבו בחטאת ירעו עד שיסתאמו וימכרו ויביא בדמי יפה שבהן פסח ובדמי היפה שבהן חטאת קרב פסחו יביא בדמיו פסח אחר קרבה חטאתו יביא בדמיה חטאת אחרת באשם ירעו עד שיסתאמו וימכרו ויביא בדמי יפה שבהן פסח ובדמי יפה שבהן אשם קרב פסחו יביא בדמיו פסח אחר קרב אשמו יביא בדמיו אשם אחר נתערבו בשלמים שניהם ירעו עד שיסתאמו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן פסח ובדמי היפה שבהן שלמים קרב פסחו

cietate duo separabunt sacrificium Paschale, & dicet; Cujuscunque fuerit hoc sacrificium Paschale, retrahentur manus nostræ a nostro, & annumerabimur super suo. Tres societates, quæ singulæ constent duobus, quatuor, quæ singulæ constent tribus, quinque, quæ singulæ constent quatuor, sex, quæ singulæ constent quinque, septem, quæ singulæ constent sex, octo, quæ singulæ constent septem, novem, quæ singulæ constent octo, decem, quæ singulæ constent novem, recedent singuli de singulis societatibus, & separabunt unum sacrificium Paschale, & dicent: Cujuscunque fuerit sacrificium Paschale, retrahentur manus nostræ de nostro, & annumerabimur super suo, deprehenduntur, quod apprehendant accessorium, & relinquant essentiale: Si dixisset illis, & illi ei dixissent: Comedunt de primo: Si non dixisset illis, & illi ei non dixissent, alter alteri non tenetur. Hinc dixerunt: Bonum est silentium sapientibus, multo magis stultis: Et sic dictum est *Prov.* XVII. 28. *Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur:* Et non est necesse ut dicatur; si sapiens tacuerit: *Et si compresserit labia sua intelligens.*

II. Si commixtum esset cum holocausto, pascent, donec vitientur; & vendentur, & adducentur de pretio eorum optimi, sacrificium Paschale, & de pretio eorum optimi holocaustum, si obtulisset holocaustum, adducet ex ejus pretio alterum holocaustum: Si commixta fuissent cum sacrificio Eucharistico, pascent donec vitientur, & vendentur, & adducet ex pretio eorum optimi sacrificium Eucharisticum; si obtulisset Pascha suum, adducet ex ejus pretio alterum Pascha; si obtulisset sacrificium suum Eucharisticum, adducet ex pretio eorum optimi alterum sacrificium Eucharisticum: Si commixta fuissent cum sacrificio pro peccato, pascent, donec vitientur, & vendentur, & adducet ex pretio eorum optimi Pascha alterum, si obtulisset sacrificium suum pro peccato, adducet ex ejus pretio alterum sacrificium pro peccato: Si commixta fuissent cum sacrificio pro delicto, pascent, donec vitientur, & vendentur, & adducet ex ejus pretio alterum Pascha, si obtulisset sacrificium suum pro delicto, adducet ex ejus pretio alterum sacrificium pro delicto. Si commixta essent cum pacificis, ambo pascent donec vitientur, & vendentur, & adducet ex pretio eorum optimi Pascha, & ex pretio eorum optimi pacifica; si obtulisset Pascha suum, ad-

יביא בדמיו פסח אחר קרבו שלמים יביא בדמיו שלמים אחרים שלמים שנתערבו בשלמים הבאים מחמת הפסח ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי חיפה שבהן שלמים ויאכלו ליום ולילה עד חצות ובדמי היפה שבהן שלמים אחרים ויאכלו לשני ימים ולילה אחד בן עזאי אומר שלמים הבאים מחמת הפסח הרי הן כפסח לכל דבר אלא שהן נאכלין ליום ולילה נתערבו בבכור שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו כבכור רבי שמעון אומר זה ישחט לשום מה שהוא וזה ישחט לשם מה שהוא ושניהם יאכלו כפסח ובמנוייו של פסח נתערבו במעשר שניהן ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במעשר רבי שמעון אומר זה ישחט לשם מה שהוא וזה ישחט לשם מה שהוא ושניהם יאכלו בפסח ובמנוייו של פסח.

ג בכור ומעשר שנתערבו זה בזה שניהם ירעו עד שיסתאבו רבי שמעון אומר זה ישחט לשם מה שהוא וזה לשם מה שהוא ושניהם יאכלו כאחד מפני שמתן דמן שוה וכן היה רבי שמעון אומר באשם ושלמים שנתערבו זה בזה ולא הודו חכמים לרבי שמעון במביא קדשים לבית הפסול במה דברים אמורים בזמן שנתערבו חיים אבל בזמן שנתערבו שחוטין יאכלו כחמור שבהן. נתערבו בפסולי מוקדשין או בחולין שנשחטו בעזרה תעבר צורתן ויצאו לבית השרפת,

ד המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ולא הספיק להקריבו עד שנמצא הראשון והרי שניהן עומדים יביא איזה מהן שירצה כדברי חכמים רבי יוסי אומר מצוה להביא את הראשון ואם היה השני מן המובחר יביאנו ואחר ירעה עד שיסתאם וימכור ויביא בדמיו שלמים לששה עשר המפריש מעות לפסחו ואבדו

adducet ex ejus pretio alterum Pascha; si obtulisset pacifica, adducet ex ejus pretio alia pacifica: Si pacifica commixta essent cum pacificis, quæ adducuntur propter Pascha, pascent, donec vitientur, & vendentur, & adducet ex pretio eorum optimi pacifica, & comedentur uno die, & una nocte usque ad mediam noctem, & ex pretio eorum optimi adducet alia pacifica, quæ comedentur uno die & una nocte. Ben Azai dicit: Pacifica, quæ adducuntur propter Pascha, sunt omnino sicut Pascha, quæ erunt comedenda uno die & una nocte: Si commixta essent cum primogenito, ambo pascent donec vitientur, & comedentur juxta ritus primogeniti. R. Simeon dicit: Hoc mactabitur nomine suo, & illud mactabitur suo nomine, & ambo comedentur juxta ritus Paschatis, & juxta ejus annumeratos. Si Pascha commixtum esset cum decimo, ambo pascent, donec vitientur, & comedentur juxta ritus decimi. R. Simeon dicit: Hoc mactabitur suo nomine, & illud mactabitur suo nomine, & ambo comedentur juxta ritus Paschatis, & annumeratorum Paschatis.

III. Si primogenitum & decimum commixta essent inter se, ambo pascent, donec vitientur; R. Simeon dicit: Hoc mactabitur suo nomine, & illud mactabitur suo nomine, & ambo æqualiter comedentur, quia adspersio eorum sanguinum est æqualis: Et sic dicebat Rabi Simeon de sacrificio pro delicto, & de pacificis, si commiscerentur; at non consenserunt sapientes cum R. Simeone de illo, qui adducit sanctitates in domum profanationis; De quo hæc dicta sunt? Quando viva commiscerentur; si vero mactata commiscerentur, comedentur juxta graviorem conditionem, quæ in iis fuerit: Si commiscentur cum profanatis ex sanctitatibus, aut cum profanis, quæ mactata essent in atrio, immutabitur eorum forma, & educentur in domum combustionis.

IV. Si separaverit Pascha suum, & amittatur, & si separaverit ejus vice alterum Pascha, & non fuit ei tempus offerendi, priusquam inventum esset primum, si ambo adstent, adducet ex iis, quod sibi magis libuerit juxta verba sapientum. R. Jose dicit: Præceptum est, ut adducat primum, si vero secundum fuerit præstantius, ipsum adducet, & alterum pascet, donec vitietur, & vendetur, & adducat ex ejus pretio pacifica die decima sexta. Si separaverit nummos pro suo Paschate, & amittantur,

והפריש מעות תחתיהן ולא הספיק ליקח בהן פסח עד שנמצאו מעות הראשונים יביא מאלו ומאלו פסח ויקריב והשאר יביא בה שלמים לששה עשר המפריש מעות לפסחו ואבד והפר״ש פסח תחתיהן ולא הספיק להקריבו עד שנמצאו מעות המעות יביא בהן פסח ויקריב והפסח ירעה עד שיסתאם וימכר ויביא בדמיו שלמים לששה עשר. המפריש פסחו ואבד והפריש מעות תחתיו ולא הספיק ליקח בהן פסח עד שנמצא פסח פסח יקרב והמעות יביא בהן שלמים לששה עשר. המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו והקריבו ואחר כך נמצא ראשון הוא עצמו יקרב שלמים לששה עשר הטפריש מעות לפסחו ואבדו והפריש מעות אחרות תחתיהן ולקח בהן פסח אחר והקריבו ואחר כך נמצאו מעות הראשנות יביא בהן שלמים לששה עשר.

ה הפסח שנמצא בשלשה עשר יהא רועה עד שיסתאם בארבעה עשר יקרב שלמים רבי אלעזר אומר קודם חצות יהא רועה עד שישתאם וימכר ויביא ברמיו שלמים הוא עצמו לאחר חצות יקרב שלמים הפסח שלא קרב בראשון יקרב בשני לא קרב בשני יקרב בשלישי מעות שלא קרבו בראשון יקרבו בשני לא קרבו בשני יקרבו בשלישי. חגיגה שלא קרבה כראשון תקרב בשני לא קרבה בשני תקרב בשלישי. המפריש פסחו ומת אם היה בנו ממונה עמו יביאנו אחריו לשם פסח אם לאו יביאנו שלמים לששח עשר המפריש מעות לפסחו ומת אם היה בנו ממונה יביאם אחריו לשם פסח ואם לא יביאם שלמים לששה עשר.

ו תמורת הפסח ולד תמורת הפסח ולדן ולד ולדן עד סוף העולם ירעו עד שיסתאמו וימכרו ויביא ברמיהן שלמים רבי אליעזר אומר ולדות עצמן יקרבו שלמים תמורת שלמים ולד תמורת שלמים

tur, & separaverit pro iis nummos, & non fuit ei tempus emendi Pascha, priusquam inveniānaur nummi priores, adducet ex his, & ex illis Pascha, & offeret; & ex residuo afferet die sexta decima pacifica. Si separaverit nummos pro suo Paschate, & amiserit, & separaverit pro iis Pascha, & non fuit ei tempus offerendi, priusquam inveniantur nummi, ex nummis afferet Pascha, offeret, & Pascha pascet, donec vitietur, & vendetur, & ex ejus pretio adducet die sexta decima pacifica. Si separaverit Pascha suum, & amiserit, & ejus vice separaverit nummos, & non fuit ei tempus offerendi, priusquam inveniatur Pascha, Pascha offeretur, & ex nummis die sexta decima adducet pacifica: Si separaverit Pascha, & amiserit, & alterum ejus vice separaverit, & obtulerit, & postea inveniatur primum, ipsum offeret die sexta decima in pacifica. Si separaverit nummos pro suo Paschate, & amittantur, & pro iis alios nummos separaverit, & emerit alterum Pascha, & obtulerit, & postea inveniantur priores nummi, die sexta decima ex iis adducet pacifica.

V. Si Pascha inveniatur die tertia decima, pascet, donec vitietur, si in quarta decima, offeretur in pacifica: R. Elieser dicit: Ante mediam noctem, pascet, donec vitietur, & vendetur, & adducet ex ejus pretio pacifica, ipsum post mediam noctem offeretur in pacifica: Si Pascha non fuisset oblatum in primo, offeretur in secundo, si non in secundo, offeretur in tertio; nummi si non fuissent oblati in primo, offerentur in secundo, si non in secundo, offerentur in tertio. Sacrificium solennitatis si non fuisset oblatum in primo, offeretur in secundo, si non in secundo, offeretur in tertio: Si separaverit Pascha suum, & moriatur, si ejus filius fuisset cum eo anumeratus, post eum adducet nomine Paschatis, si minus die sexta decima afferentur pacifica: Si separaverit nummos pro suo Paschate, & moriatur, si fuerit ejus filius cum eo anumeratus, post eum offeret eos nomine Paschatis, si minus, die sexta decima afferet ex iis pacifica.

VI. Commutatio Paschatis, & filius commutationis Paschatis, & eorum filius, & filius eorum filii usque ad finem mundi, pascent, donec vitientur, & vendentur, & ex eorum pretio adducet pacifica. R. Eliеser dicit: Et ipsi filii offerentur in pacifica. Commutatio pacificorum, & filius commutationis pacificorum,

ולדן ולד עד סוף העולם ירעו עד שיסתאבו וימכרו בדמיהם שלמים רבי אלעזר אומר ולדן עצמן יקרבו שלמים המפריש נקבה לעולתו עושה תמורו לפסחו ולאשמו עושה תמורה רבי שמעון אומר לעולתו עושה תמורו לפסחו ואשמו אין עושה תמורה אלא לך דבר העושה תמורה אלא דבר הרועה ומסתאם אמר רבי רואה את דברי רבי שמעון בפסח שהמקריש פסח יביא שלמים. המפריש נקבה לפסחו תראה עד שתסתאם ותמכר ויפלו דמיה לפסח רבי שמעון בן יהודה אומר משם רבי שמעון תמכר שלא ממום ילדה זכר ירעה עד שיסתאם וימכר ויביא בדמיו פסח רבי אלעזר אומר הוא עצמו יקרב פסח.

פרק עשירי

א ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבעה כוסות של יין שיש בהן כדי רביעית בין חי בין מזוג בין חרש בין ישן רבי יהודה אומר ובלבד שיהא טעם יין ומראה מזגו לו כוס ראשון בית שמאי אומר יברך על היום ואחר כך יברך על היין שהיום גורם ליין שיבא וכבר קדש היום ועדין לא בא וביה הלל אומר מברך על היין ואחר כך מברך על היום שהיין גורם לקדושת היום דבר אחר ברכת היין תדירה ברכת היום אינה תדירה והלכה כדברי בית הלל.

ב מצוה על אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל במה משמחן ביין כדכתיב ויין ישמח לבב אנוש וגו׳ רבי יהודה אומר נשים בראוי להם וקטנים בראוי להם השמש מכביש בבני מעים ונותן לפני האורחין אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר נירו לכם ניר ואל

rum, & eorum filius, & filius eorum filii usque ad finem mundi pascent, donec vitientur, & vendentur, & ex eorum pretio adducet pacifica. R. Elieser dicit: Et ipsi eorum filii offerentur in pacifica. Si separaverit fœminam in holocaustum in Pascha, & in sacrificium suum pro delicto, faciet commutationem. R. Simeon dicit: Si separaverit in holocaustum, faciet commutationem, si in Pascha, & in sacrificium pro delicto non facit commutationem: Nihil est tibi, quod faciat commutationem, nisi quod pascat, & vitietur. Dicit Rabi. Probo verba Rabi Simeonis in Paschate; quod sanctificans Pascha afferat pacifica: Si separaverit fœminam in Pascha, pascet, donec vitietur, & ejus pretium cadet in Pascha. Rabi Simeon ben Jehuda dicit nomine R. Simeonis; vendetur sine macula. Si pariat masculum, pascet, donec vitietur, & vendetur, & adducet ex ejus pretio Pascha: R. Eliescr dicit: Ipsemet offertur in Pascha.

CAPUT X.

I. Vigilia Paschatis prope tenebras nemo comedet usque ad tenebras; vel pauper in Israel non comedet nisi sedens; & non diminuet de quatuor calicibus vini, qui singuli contineant quartarium, sive fuerit merum, sive aqua dilutum, sive recens, sive vetus. R. Jehuda dicit: Dummodo habeat gustum & colorem vini: Si aqua diluisset primum calicem; schola Schammai dicit; Benedicet diei, & postea benedicet vino, quia dies est causa ut adducat vinum, quia jam dies prius venit quam vinum. At schola Hillel dicit: Benedicet vino, & potest benedicet diei, quia vinum causa est, ut dicatur sanctificatio diei. Alia expositio: Benedictio vini est jugis, at benedictio diei non est jugis. Et constitutio est juxta verba scholæ Hillel.

II. Præceptum cuique incumbit, ut lætificet filios suos, & filios domus suæ in die festo: Quonam lætificabit? Vino; Sicuti scriptum est *Psal.* CIV. 15. *Vinum lætificat cor hominum &c.* R. Jehuda dicit: Mulieres lætificabit iis rebus, quæ sibi convenerint, & pueros iis rebus, quæ sibi fuerint convenientes; Ministrans introducet in viscera, & dabit coram hospitibus licet non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum: Dictum est enim *Hierem.* IV. 3.

No-

תזרעו אל קוצים המקרא את ההלל הם הולכין אצלו וקוראין והוא אין הולך אצלם המקרא את בניו ובנותיו קטנים צריך להיות עונה עמהן במקום שעונין באיזה מקום הוא עונה הגיע לברוך הבא אומר עמהן בשם יהוה הגיע לברכנוכם אומר עמהן מבית השם בני העיר שאין להם מי שיקרא את ההלל הולך לבית הכנסת וקורין פרק ראשון והולכין ואוכלין ושותין וחוזרין ובאין וגומרים את כולו ואם אי אפשר להם כן גומרין את כולו הלל אין פוחתין ממנו ואין מוסיפין עליו רבי אלעזר בן פרטה היה פושט בו דברים רב היה כופל בו דברים רבי אלעזר אומר חוטפין מצוה לתנוקות בשביל שלא ישנו רבי יהודה אומר משמו אפילו לא אכל אלא פרפרת אחת אפילו לא טבל אלא חזרת אחת חוטפין מצה לתינוקות בשביל שלא ישנו.

ג עד היכן הוא אומר בית שמאי אומר עד אם הבנים שמחה ובית הלל אומר עד חלמיש למעינו מים וחותם בגאולה אמרו בית שמאי לבית הלל וכי כבר יצאו שמזכירין יציאת מצרים אמרו להם בית הלל אפילו ממתין עד קרוא הגבר הרי אלו לא יצאו עד שש שעות ביום היאך אומר את הגאולה ועדין לא נגאלו המצה החזרת והחרוסת אף על פי שאין חרוסת מצוה רבי אלעזר בר צדוק אומר מצוה במקדש מביאין לפניו גופו של פסח מעשה ואמר להם רבי אלעזר ברבי לתגרי לוד בואו וטלו לכם תבלי מצוה.

ד אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כגון אגוזים תמרים וקליות חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו אפילו בינו לבין עצמו אפילו בינו לבין תלמידו מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה

Novate vobis novale, *& nolite serere super spinas*. Qui legit Hallel, alii accedent ad eum, & legent, at is ad alios non accedet. Qui legit filiis, & filiabus suis minorennibus, necesse est, ut ipse respondeat cum illis, in loco, ubi responderint: At quo loco respondebit? Quando pervenit ad locum, ubi dicitur: *Benedictus qui venit*: Dicet cum eis: *In nomine Domini*: Quando pervenit ad locum; *Benedicamus vobis*. Dicet cum eis: *A domo Domini*. Si incolis civitatis non fuerit qui legat Hallel, ibunt in domum congregationis, legent caput primum, & abeuntes comedent, & bibent, atque iterum revertentur, ut totum absolvant. Si hoc ab iis fieri non possit, absolvent totum Hallel, non minuent, neque addent. Rabi Eliеser ben Parta multa in eo explicabat, & multa repetebat. R. Elieser dicit. Tollitur azymum de manu puerorum, ne obdormiant. Rabi Jehuda dicit suo nomine: Licet non comedisset nisi unum, licet non infudisset nisi unam frondem lactucæ, tollitur azymum de manu puerorum, ne obdormiant.

III. Quousque dicet? Schola Schammai dicit usque ad versum: *Matrem filiorum lætantem*. At schola Schammai dicit usque ad versum: *Et rupem in fontes aquarum*. Et absolvet cum redemtione: Dixit schola Schammai scholæ Hillel: Num jam egressi erant, quod debeant memorare egressum Ægypti? Respondit eis schola Hillel: Vel si expectet dum cantet gallus, ipsi non sunt egressi ante sex horas diei: Quomodo recitabit redemtionem, cum nondum fuerint redemti? Azymum, & lactucam, Charoset, licet non fuerit Charoset, sunt ex præcepto. Rabi Elieser bar Zadoch dicit: Præceptum erat in sanctuario ut adducerunt coram eo corpus sacrificii Paschalis: Narratur, quod dixerit Rabi Elieser bar Rabi mercatoribus Lud: venite, & sumite vobis condimenta præcepti.

IV. Non dimittunt post sacrificium Paschale bellariis, e. g. nucibus, dactylis, & spicis tostis: Debet unusquisque operam dare constitutionibus Paschatis tota nocte, vel inter se & filium suum, vel inter se & ipsum solum, vel inter se & discipulum suum. Narratur de Raban Gamaliele, & de senioribus, quod confidentes in domo Baitos ben Zonin in Lud operam dederint constitutionibus Paschatis tota no-

עד קרות הגבר הנביהו מלפניהן ונועדו
והלכו להן לבית המדרש איזו היא ברכת
הפסח ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו
לוכל הפסח . איזו היא ברכת הזבח
ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לוכל
הזבח.

nocte usque ad galli cantum. Removerunt mensam ex eorum conspectu, & convenientes abierunt in academiam: Quænam est benedictio Paschalis? Benedictus, qui sanctificavit vos præceptis suis, & præceptis vobis comedere Pascha. Quænam est benedictio sacrificii? Benedictus, qui sanctificavit nos præceptis suis, & præcepit nobis comedere sacrificium.

TRA-

CODEX DE PASCHATE

Gemara Hierosolymitana illustratus.

NUNC PRIMUM A BLASIO UGOLINO

Ex Hebraico Latine reddita.

פרק ראשון

א אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה וכמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ. בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף. ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות.

ב אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית וממקום למקום אם כן מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף.

ג רבי יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר בשחרית ובשעת הביעור. וחכמים אומרים אם לא בדק אור לארבעה עשר יבדוק בארבעה עשר. אם לא בדק בארבעה עשר יבדוק בתוך

CAPUT PRIMUM.

I. Octe decimi quarti inquirunt de fermento ad lumen lucernæ: Quælibet loca in quæ non intulerunt fermentum, non indigent inquisitione: At quamobrem dixerunt duos ordines cellæ? Ad indigitandum locum in quem inferunt fermentum: Schola Schammai dicit: Duos ordines super faciem totius cellæ. Schola Hillel dicit: Duos ordines exteriores, qui sunt superiores.

II. Non soliciti sunt, an forsan mustela secum traxerit de domo in domum, & de loco in locum; Si ita esset, posset dici de atrio in atrium, & de civitate in civitatem, & non esset rei finis.

III. R. Jehuda dicit: Inquirunt nocte decimi quarti, & decimo quarto mane, & tempore remotionis: At sapientes dicunt: Si non inquisierit nocte decima quarta, inquiret decima quarta; si non inquisierit decima quarta, inquiret in medio festi, si non inqui-

המועד. לא ברק בתוך המועד יברוק לאחר
המועד. ומה שהוא משייר יניחנו בצינעה
כרי שלא יהא צריך ברקה אחריו.

ד רבי אומר אוכלין כל חמש ושורפין
בתחלת שש. רבי יהודה אומר אוכלין כל
ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת
שש.

ה ועוד אמר רבי יהודה שתי חלות
של תורה פסולות ומונחות על האיצטבא
כל זמן שהן מונחות כל העם אוכלין.
ניטלה אחת מהן תולין לא אוכלין ולא
שורפין ניטלו שתיהן התחילו כל העם
שורפין.

ו רבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל
ארבע ותרומה כל חמש ושורפין בתחילת
שש.

ז רבי חנניה סגן הכהנים אומר
מימיהן של כהנים לא נמנעו מלשרוף
את הבשר שניטמא בוולד הטומאה עם
בשר שניטמא באב הטומאה אף על פי
שמוסיפין לו טומאה על טומאתו. הוסיף
רבי עקיבא מימיהן של כהנים לא נמנעו
מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום
בנר שניטמא בטמא מת אף על פי
שמוסיפין לו טומאה על טומאתו.

ח אמר רבי מאיר מדבריהן למדנו
ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח
אמר לו רבי יוסי אינה היא המידה.
מודין רבי אליעזר ורבי יהושע ששורפין
זו לעצמה וזו לעצמה ועל מה נחלקו על
התלויה ועל הטמאה שרבי אליעזר אומר
תישרף זו לעצמה וזו לעצמה. ורבי יהושע
אומר שתיהן כאחת.

סליק פירקא

הלכה א אור לארבעה עשר וכו'.
כתיב ושמרתם את המצות כי בעצם היום
הזה הוצאתי את צבאותי מארץ מצרים.
בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב
תאכלו מצות וגו'. מה אנן קיימין אם
לאכילת מצה כבר כתיב שבעת ימים
מצות תאכלו. ואם לומר שמתחיל בארבעה
עשר והכתיב עד יום האחד ועשרים

quisierit in medio festi, inquiret post festum: Quicquid autem reliquerit, reponet in locum secretum, ne opus sit inquisitione.

IV. R. Meir dicit: Comedunt fermentum die decimo quarto per totam horam quintam, & comburunt in principio sextæ: R. Jehuda dicit. Comedunt totam horam quartam, & suspendunt totam horam quintam, & comburunt in pridcipio sextæ.

V. Præterea dixit R. Jehuda: Si duæ placentæ sacrificii Eucharistici fuerint prophanatæ, & impositæ scamno, quamdiu positæ erunt, populus universus fermentum comedebat, sin autem una ablata esset, suspendebant, non comedebant, neque comburebant: Si utraque ablata esset, universus populus incipiebat comburere.

VI. Raban Gamaliel dicit: Profanum comedebatur per totam horam quartam oblatio prima per totam horam quintam, & comburebantur principio sextæ.

VII. R. Chananjah Segen sacerdotum dicit: A diebus eorum facedotum non se cohibebant a comburenda carne, quæ polluta esset per filium immnditiei, cum carne, quæ polluta esset per patrem immunditiei; Vel si addunt immunditiem immunditiei: Addidit R. Akiba, & dixit; A diebus eorum sacerdotum non se cohibebant ab accendendo oleum profanum per totum diei, ope lucernæ pollutæ per pollutum ex mortuo, & si immunditiem addant immunditiei.

VIII. Dicit R. Meir e verbis eorum docemur, quod comburant oblationem primam puram cum impura tempore Paschatis: Dixit illi R. Jose: Non est hæc conditio. Et assentiuntur R. Eliesèr & R. Jehosua quod comburant istam seorsim & illam seorsim. In quibus dissentiunt? in dubia, & immunda: Etenim R. Eliesèr dicit: Comburatur ista seorsim, & illa seorsim: R. Jehosua dicit: Utraqua simul comburatur.

Finis capitis.

Constitutio I. Nocte decimi quarti &c. Scriptum est *Et observabitis azyma quia in ipso die hoc eduxi exercitus vestros de terra Ægypti: In primo mense quarta decima die mensis in vespera comedetis azyma* &c. Quomodo nos explicabimus? Si respectu comestionis azymorum, jam scriptum est: *Septem diebus azyma comedetis*: Si dicatur, quod incipiendum fuerit die quarta decima; Nonne scriptum est: *Usque ad diem vigesimum pri-*

לחדש. אלא אם אינו ענין לאכילת מצה
תניהו ענין לביעור חמץ. למה לאור הנר
אמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני שהנר
בודק כל שהוא. למה בלילה. אמר רבי
יוסה שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה.
רבי מנא לא אמר כן ושמרתם את היום
הזה לדרתיכם לחוקת עולם עשה שיהו
היום והלילה משומרין. ויתחיל בשלשה
עשר ויהא היום והלילה משומרין אף
אית ליה כיי דמר רבי יוסי. ויתחיל אור
לשלשה עשר. אין ביני יבדוק אפילו
מראש חדש. רבי ירמיה אמר רבי שמוא
בר רב יצחק בעי מהו לבדוק לאור
האבוקות מה צריכה ליה מפני שאורן
מבליח. רבי שמואל בר רב יצחק ברעתיה
דרבי שמואל בר רב יצחק אמר מפני
שהנר בודק כל שהוא אף על פי שאין
ראיה לדבר זיכר לדבר והיה ביום ההוא
אחפש את ירושלם בנרות ואית דבעי
אימר נישמעינה מן הדא נר יהוה נשמת
אדם חופש כל חדרי בטן. אמר רבי
יוסה מתניתא אמרה שבדיקת היום
בדיקה דתנינן רבי יהודה אומר בודקין
אור לארבעה עשר ובארבעה עשר
בשחרית ובשעת הביעור. לא סוף דבר
רבי יהודה אלא אפילו דרבנין דתנינן
וחכמים אומרים אם לא בדק אור
לארבעה עשר יבדוק בארבעה עשר.
וצריך לבדוק לאור הנר. נישמעינה מן
הדא אין בודקין לא לאור החמה ולא
לאור הלבנה ולא לאור הכככים אלא
לאור הנר. ניחא לא לאור החמה ולא
ולא לאור הככבים. אלא לאור חמה.
וכי יש חמה בלילה. הדא אמרה אפילו
ביום צריך לבדוק לאור הנר. לא סוף
דבר בית שאין בו אורה. אלא אפילו
בית שיש בו אורה אפילו ביום צריך
לבדוק לאור הנר. מבואות האפילין מהו
שיהא צריך לבודקן בתחילה לאור הנר
מיליהון דרבנין אמרין לא. כמה דהוא
מנהר בליליא הוא מנהר ביממא דאמר
רב הונא כד הוינן ערקין באילין בוטיתא
דסדרא רבא היו מדליקין עלינו נירות
בשעה שהיו כיהים היינו יודעין שהוא
יום ובשעה שהיו מבהיקין היינו יודעין
שהוא לילה. ותייא כיי דמר רבי אחווא

primum mensis? Si non potest explicari respectu comestionis azymorum, explicetur ratione remotionis fermenti: Cur ad lucem lucernæ? Dicit R. Samuel Bar R. Isaach, quia lucerna inquirit quantuluncunque. Cur noctu? Dicit R. Jose: Quia inquisitio lucernæ non est conveniens nisi nocti: R. Mana non ita dicit. *Et observabitis diem istum in generationibus vestris statuto perpetuo*. Fac ut dies & nox observentur. Et incipiet die tertia decima & sit dies & nox: Ipse quoque sentit secundum illud, quod dicit R. Jose: Et incipiet nocte decimi tertii: Non ita inquiret vel a principio mensis: R. Jeremias dicit; R. Samuel bar R. Isaach: Quid ad iuquirendum luce tædarum? Quid ei proderit? Quia eorum lux hinc inde agitatur. R. Samuel bar R. Isaach juxta mentem R. Samuel bar R. Isaach dicit: Quia lucerna inquirit quantulucunque: Licet non sit rei demonstratio, tamen est rei monimentum: *Et erit in tempore illo scrutabor Hierusalem in lucernis*. Et si velis dicam, quod probari possit ex eo quod dictum est *Lucerna Domini spiraculum hominis quæ investigat omnia secreta ventris*: Dicit R. Jose: Dcit Misna, quod inquisitio diurna sit inquisitio: Etenim legimus; R. Jehuda dicit; Inquirunt nocte decimi quarti, & in decimo quarto mane, & tempore remotionis: Non est rei finis. R. Jehuda, sed etiam est sententia Rabinorum, sicuti legimus: At sapientes dicunt: Si non inquisierit nocte decimi quarti, inquiret in decimo quarto; Et inquirendum est ad lucem lucernæ: Ex hoc probatur: Non inquirunt ad lucem solis, neque ad lucem lunæ, neque ad lucem stellarum, sed ad lucem lucernæ: Recte non ad lucem lunæ, neque ad lucem stellarum; At ad lucem solis: Quid? Num est sol in nocte? Hoc dicit: Vel interdiu inquirendum est ad lucem lucernæ. Non erit rei finis: Domus in qua non sit lux; At vel in domo in qua sit lux, vel interdiu inquirendum est ad lucem lucernæ: Ingressus atriorum quid? Inquirendumne est in iis in principio ad lucem lucernæ? Verba sapientorum dicunt minime. Sicut illuminat noctu, ita pariter illuminat interdiu; Etenim dicit R. Huna. Aliquando nos fugimus in speluncam academiæ magnæ in qua accenderunt super nos lucernas, quando obscurabantur, cognoscebamus esse diem, quando splendebant, cognoscebamus esse noctem: Et adducitur sicut dicit Rabi

בר זעירא נח בכניסתו לתיבה הכניס עמו
אבנים טובות ומרגליות בשעה שהיו
כיהות היה יודע שהוא יום. ובשעה שהיו
מבהיקות היה יודע שהוא לילה. למה יש
חיה אוכלת ביום ויש חיה אוכלת
בלילה. והא כתיב צוהר תעשה לתיבה.
כמאן דאמר לא שימשו המזלות בשנת
המבול . רבי ירמיה בעי בתי כניסיות
ובתי מדרשות מהו שיהו צריכין בדיקה.
מה צריכה ליה שכן מכניסין לשם
בשבתות ובראשי חדשים. ותהא פשיטא
ליה הכן היא צריכה ליה הואיל ואורן
מרוכה. מהו שיהא צריך לבודקן בתחילה
ביום לאור הנר. רבי יוסה בעי חצירות
שבירושלם שאוכלין שם חלות תודה
ורקיקי נזיר מהו שיהו צריכין בדיקה. בלא
כך אינן בדוקות מן הנותר . ייבא כהדא
תנא רבי זכריה חתניה דרבי לוי נידה
חופפת וסורקת כהנת אינה חופפת
וסורקת נדה כהנת חופפת וסורקת
שלא תחלוק בין נידה לנידה. אוף הכא
שלא לחלוק בין ביעור לביעור . תני רבן
גמליאל ברבי איניינא קומי רבי מנא
נידה שהיא מפסקת כל שבעה חופפת
וסורקת . כוהנת שהיא טובלת בכל
יום אינה חופפת ואינה סורקת . אמר
ליה לשומרת יום כנגד יום נצרכה.
חורי הבית העליונים והיציע והחרות
והעלייה וגג הבד וגג המגדל בית התבן
ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות
אוצרות היין ואוצרות השמן ואוצרות
הפירות אינן צריכין בדיקה . ניחא
העליונים והתחתונים. הדא אמרה לא
חשו לנפילה . אמר רבי יוסה תיפתר
שהיו שניהם סמוכין לכותל אחד למעלה
מעשרה ואחר למטה מעשרה . והא
תנינן חרות . הדא אמרה שלא חשו
לנפילה . מתיירא הוא התינוק לילך
לשם. וחש לומר שמא נתגלגל חמץ
שם . תיפתר בחרות שיש לה ליזבין,
וגג הבד וגג המגדל . הדא דתימר
בגבוהין שלשה טפחים. אבל אם אינן
גבוהין שלשה טפחים כארץ הם ובאותו
שלא נשתמש בו חמץ . אבל באותו

Achaa bar Zeira; Noe in ſuo ingreſſu in arcam introduxit ſecum lapides pretioſos, & margaritas, quando obſcurabantur, cognoſcebat eſſe diem; & quando ſplendebant, cognoſcebat eſſe noctem: Quomodo fera? eſt fera, quæ comedit interdiu, & eſt fera, quæ comedit noctu. Et ecce ſcriptum eſt: *Feneſtram facies arcæ*. Juxta mentem illius qui dicit. Non uſi ſunt planetis tempore diluvii. R. Jeremias quæſivit: Domus congregationum, & academiæ requiruntne inquiſitionem? Quid neceſſe eſt illis, cum illuc non ingrediantur niſi in Sabbathis, & noviluniis? Perſpicuum eſt quod neceſſe ſit, quoniam earum lux multa eſt: Quid ut inquirendum ſit in principio interdiu ad lucem lucernæ? R. Joſe quæſivit: Atria Hieroſolymæ, ubi comedebant placentas ſacrificii Euchariſtici, & lagana Nazyræi, requirebantne inquiſitionem? Excepto hoc non erant inquiſitiones ex reſiduo; Procedit juxta mentem hujus doctoris R. Zacharias gener R. Levi: Menſtruata ſe fricat & ſe pectit, at ſacerdos fœmina non fricat neque pectit, ſacerdos fœmina menſtruata ſe fricat & ſe pectit, quia nullum eſt diſcrimen inter menſtruatam & menſtruatam; ita pariter hoc loco nullum eſt diſcrimen inter remotionem & remotionem: Docuit Raban Gamaliel bar R. Anina coram R. Mena; Menſtruata, quæ deſtiterit cunctis ſeptem diebus, ſe fricabit & pectet, ſacerdos fœmina, quæ ſe lavat cunctis diebus, non ſe fricabit neque ſe pectet: Reſpondit ei: Obſervans de die in diem obligatur. Foramina domus ſuperiora & inferiora, & ſtratum, & putus, & cœnaculum, & tectum torcularis, & tectum turris, palearium, & bovile, & lignile, & apothecæ, & apothecæ vini, & apothecæ olei, & apothecæ fructuum non requirunt inquiſitionem. Concedatur de ſuperioribus & inferioribus: Hoc dicit; Non ſoliciti erunt, quod ceciderit. Dicit R. Joſe: Hæc eſſe poteſt interpretatio, quod ambo ſint proximi parieti, alter ſupra decem palmos & alter infra decem palmos: Et ecce legimus: Non ſoliciti erunt quod ceciderit. Timor eſt ne puer illuc iverit: Et poteſt dici, fortaſſe illuc devolutum eſt fermentum: Exponi poteſt de puteo, cui ſit impoſitum labium. Et tectum torcularis, & tectum turris; Hoc eſt quod dicitur: Quando emineant tres palmos; ſi vero non emineant tres palmos, ſicut terra conſiderantur; dummodo in eo non fiat uſus fermenti, ſi vero in eo fiat uſus fer-

שנשתמש בו חמץ אפילו גבוה כמה צריך בדיקה. אמר רבי מנא ויאות בן אנן אמרין הדא פיפייארות אפילו גבוה כמה לא תהא צריכה בדיקה . תני רבן שמעון בן גמליאל אומר מיטה שהיא חוצצת בתוך הבית ועצים ואבנים מונחין תחתיה בודק צד החיצון ואינו בודק את הפנימי מפני שעצים ואבנים מונחין תחתיה צריך לבדוק צד הפנימי . הדא אמרה חשו לנפילה . אני אומר תינוק נגע והכניס שם חמץ . מרתף של יין צריך בדיקה. מרתף של שמן אניו צריך בדיקה. מה בין יין ומה בין שמן . יין אין לו קבע. שמן יש לו קבע. אוצר בין של יין בין של שמן אינו צריך בדיקה. איזהו מרתף כל שנתון עם הלחם בחצר. יש מרתף שהוא באוצר ואוצר שהוא במרתף . מרתף שהוא בוש לוכל בתוכו הרי הוא כאוצר . ואוצר שאינו בוש לוכל בתוכו הרי הוא כמרתף. יש חצר שהוא כמבוי ומבוי שהוא כחצר. חצר שהרבים בוקעין בתוכה הרי הוא כמבוי . ומבוי שאין הרבים בוקעין בתוכו הרי הוא כחצר. וחש לומר שמא הבהמים מכניסין לתוכו חמץ . אין דרך הבהמים להיות מכניסין לשם חמץ אלא מיני מתיקה. שהן בודקין היין היפה . היוצא לפרש קודם שלשים יום אינו צריך לבדוק. בתוך שלשים יום צריך לבדוק . הדא דתימר בשיש בדעתו לחזר אבל אין בדעתו לחזור אפילו קודם לשלשים יום צריך לבדוק ובספק. אבל בודאי אפילו מראש השנה. אמר רבי בא ואפילו יש בדעתו לחזור צריך לבדוק שמא ימלך ולא יחזור. הכל נאמנין על ביעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים . רבי ירמיה בשם רב' זעירה לית כאן אפילו נשים. נשים עצמן הן נאמנות מפני שהן עצילות והן בודקות כל שהוא כל שהוא . כותים כל זמן שעושין מצתן עם ישראל נאמנין הן על ביעור חמץ :. אם אינן עשין מצתן עם ישראל אינן נאמנים על ביעור חמץ . אמר רבי יוסה הדא דתימר בבתים אבל בחצירות חשורין

fermenti, vel si quantaluncunque eemineat, requirit inquisitionem: Dicit R. Mena; Recte se habet: sic nos dicimus: Papyrus, vel si multo promineat, non requirit inquisitionem: Traditio: Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Si lectus sit intermedius intra domum, & ligna, & lapides ei supposita fuerint, inquirendum erit latus exterius, at non erit inquirendum latus interius, quia ligna & lapides ei sunt supposita, si vero illi ligna & lapides non fuerint supposita, inquirendum erit latus interius: Hoc dicit: Soliciti erunt, quod ceciderit. Ego dicam: Puer quando tangat & illuc introducat fermentum: Cella vini requirit inquisitionem, at cella olei non requirit inquisitionem: Quodnam est discrimen inter vinum & oleum? Vino non est fixio, at oleo ex fixio, Apotheca sive vini, sive olei non requirit inquisitionem: Quænam est cella? Omnis locus ubi ponitur panis in atrio: est cella, quod est sicut atrium, & atrium, quod est sicut cella: Cella in qua erubescat comedere, ecce erit sicut atrium, & atrium, in quo non erubescat comedere, ecce erit sicut cella: Est atrium quod est sicut introitus, & introitus sicut atrium: Atrium, in quod multi ingrediuntur, ecce erit sicut introitus, & introitus, in quem multi non ingrediuntur, ecce erit sicut atrium: Et potest dici: Fortasse in illud jumenta introducent fermentum: Non est consuetudo jumentorum, ut illuc introducant fermentum, sed species dulces. Etenim inquirunt vinum optimum: Qui egreditur ad separandum ante triginta dies, non obligatur ad inquisitionem; intra triginta dies, obligatur ad inquisitionem: Hoc dicitur de eo, qui cogitat reverti, si vero non cogitet reverti, vel ante triginta dies obligatur ad inquisitionem, & in dubio, at in certo vel a principio anni: Dicit R. Ba; vel si cogitet reverti, obligatur ad inquisitionem: Fortasse abibit, & non revertetur. Omnes sunt fide digni in remotione fermenti, vel mulieres & servi. R. Jeremias nomine R. Zeera: Hoc loco non comprehenduntur vel fœminæ: Fœminæ per se sunt fide dignæ, quia sunt pigræ, & inquirunt quantaluncunque. Cuthæi quando faciunt azyma sua cum Israelitis, fide digni sunt de remotione fermenti: Si vero non faciant azyma sua cum Israelitis, non sunt fide digni de remotione fermenti. Dicit R. Jose: Hoc est quod dicis: In domibus; at in atriis sunt suspecti: Quia exponunt textum. Non in-

הן. ראינון דרשין לא ימצא בבתיכם ,
לא בחצרותיכם . תני רבן שמעון בן
גמליאל אומר כל מצוה שהכותים נוהגין
בה הם מרקדקין בה יתיר מישראל .
אמר רבי שמעון הדא דתימר בראשונה
שהיו משוקעין בכופרניהן . אבל עכשיו
שאין להן לא מצוה ולא שירי מצוה
חשודין הן ומקולקלין הן. שואלין בהילכות
הפסח בפסח הילכות עצרת בעצרת
הילכות חג בחג . בבית וועד שואלין
קודם לשלשים יום . רבן שמעון בן
גמליאל אומר שתי שבתות . אתייא
דרבי יוחנן ברבנין. ודחברייא כרבן שמעון
בן גמליאל. אמר רבי יוחנן טעמון דרבנין
שכן משה עומד בפסח ראשון ואומר להן
הילכות הפסח השני . ודחברייא ברבן
שמעון בן גמליאל שכן משה עומד בראש
חדש ואומר להן הילכות הפסח . כמה
אמרו שתי שורות במרתף וכו'. רב הונה
בשם רב קולפו כמין גם. תני בר קפרא
קולפו כמין שני גמין. היה נתון באמצע
הבית על דעתיה דרב הונא מפשיטו
חלוק אחד . על דעתיה דבר קפרא
מפשיטו שני חלקות. היה עשוי מדריגות
מדריגות קולפו גמים גמים . רבי יעקב
בר אחא בשם חזקיה שמעון בר בא
בשם רבי יוחנן שורה החיצונה היא
העליונה הרואה את הפתח ואת הקורת
שלפנים ממנה. תני של מטה ממנה.
הוון בעיי מימר מאן דאמר שלפנים
הימינה כל שכן שלמטה הימינה. מאן
דמר שלמטה הימינה הא לפנים הימינה
לא . נשתמש בחצי שורה פשיטא
אותה שנשתמש יש לה שלפנים ממנה
ושלמטה ממנה. אותה שלא נשתמש
בה יש לה שלפנים ממנה ושלמטה
ממנה. הדא דתימר במחוללות. אבל
באפוצות מעביר עליהן את הנר ודיו .
הדא אמרה שחשו לנפילה . אמר רבי
פינחס אני אומר בשעה שסידרן הכניס
שם חמץ.

הלכה ב אין חוששין כו' . אמר
רבי יונה הכין צורכה מתני מעיר לעיר

invenietur in dobimus vestris : Non in atriis vestris. Traditio: Raban Simeon ben Gamaliel dicit : In cunctis præceptis, quæ Cuthæi observant sunt accuratiores Israelitis : Dicit R. Simeon: Hoc dicendum est in principio , eo quod se immergant in vicis suis . At hoc tempore, cum illis non sit præceptum, neque reliquiæ præcepti , suspecti, & inquinati sunt : Interrogant de constitutionibus Paschatis in Paschate, de constitutionibus Pentecostis in Pentecoste , de constitutionibus solennitatis tabernaculorum in solennitate tabernaculorum : In domo conventus interrogant ante triginta dies: Raban SImeon ben Gtmaliel dicit . Ante duas hebdomadas. Sentit R. Jochanan cum Rabinis ; & socii cum Raban Simeone ben Gamaliel . Dicit R. Jochanan . Ratio Rabinorum hæc est , quod ita Mose stans in Paschate primo eis memoraverit constitutiones Paschati secundi ; & socii sentiunt cum Raban Simeone ben Gamaliel ; quod ita Mose stans in principio mensis eis memoravorit constitutiones Paschatis ; Sicut dixerunt duos ordines in cella &c. R. Huna nomine Rab : Ejus pessulus erat ad similitudinem Gamma : Traditio bar Kaphra ; Ejus pessulus erat ad similitudinem duplicis Gamma : Si posuerit in medio domus , ex mente R. Huna ; extendebat partem unam : ex mente bar Kaphra , extendebat duas partes : Si fiat gradatim , ejus pessulus erit ad similitudinem duplicis Gamma . R. Jacob bar Acha nomine Ezechiæ , Simeon bar Ba nomine R. Jochanan; Ordo exterior , quæ erat superior , respiciet portam , & laqueare illius , quod præ se erat interius : Traditio , qui præ se erat inferior : Si vis tibi dicam juxta mentem qui dicit: Qui præ se erat interior, quanto magis , qui præ se erat inferior ? Qui dicit : Qui præ se erat inferior , qui præ se erat interior, minime. Fiat usus dimidii ordinis ; Perspicuum est, si quis utatur, erit illi ordo qui præ se sit interior , & qui præ se sit inferior : Si vero non utatur erit ordo qui præ se sit interior , & qui præ se sit inferior : Hoc quod dicit, intelligendum est de foraminibus at in locis oppletis traducet super ea lucernam , & satis erit : Hoc est quod dicit , quod soliciti sint, quod forssan ceciderit. Dicit R. Pinchas : Ego dico ; quando ea disponit , illuc fermentum introducet.

Constitutio II. Non sunt solliciti &c. Dicit R. Jona : Sic requiritur traditio: De

ומחצר לחצר ממקום למקום ומבית לבית אם חושש את מעיר לעיר את חושש מחצר לחצר אם חושש את מחצר לחצר חושש את ממקום למקום. אם חושש את ממקום למקום את חושש מבית לבית. אמר רבי יוסה אפילו במתניתא אתיא היא. אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית וממקום למקום. אם כן מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף. שאם מבית לבית אי אתה חושש לא כל שכן ממקום למקום. אם ממקום למקום אי את חושש לא כל שכן מחצר לחצר. אם מחצר לחצר אי אתה חושש לא כל שכן מעיר לעיר. יכולין הן כל ישראל לבדוק חמיצן כאחת.

הלכה ג רבי יהודה אומר כו'.

אמר רבי יוחנן טעמא דרבי יהודה כנגד שלשה פעמים שכתוב בתורה לא יראה לך שאור. והכתיב תשביתו שאור מבתיכם. בעשה הוא. והא כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם. אמר רבי יוסה מכיון שזה צריך לזה וזה צריך לזה במי שכולן אחד. לא יראה לך הייתי אומר הפקיד אצלו יהא מותר. תלמוד לומר לא ימצא בבתיכם. אי לא ימצא בבתיכם הייתי אומר ייחד לו בית יהא אסור תלמוד לומר לא יראה לך. הא כיצד הפקיד אצלו אסור. ייחד לו בית מותר. מחלפה שיטתיה דרבי יהודה דתני רבי יהודה אומר בודקין אור לארבעה עשר ובארבעה עשר בשחרית ובשעת הביעור. וחכמים אומרים אם לא בדק אור לארבעה עשר יבדוק בארבעה עשר. צריך לבדוק שלשה פעמים. מה אם בשעה שלא הגיע זמן ביעורו את אומר צריך לבדוק שלשה פעמים בשעה שהגיע זמן ביעורו לא כל שכן. לא צורכה דלא אם לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד. ומה שהוא משייר יניחנו בצינעה כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו. כיצד הוא עושה כופה עליו כלי כפה עליו כלי ולא מצאו אני אומר יד נטלתו. לא

De civitate in in civitatem, & de atrio in atrium, de loco in locum, & de domo in domum; si fueris solicitus de civitate in civitatem, solicitus eris de atrio in atrium, si solicitus fueris de atrio in atrium, solicitus eris de loco in locum, si solicitus fueris de loco in locum, solicitus eris de domo in domum: Dicit R. Jose: *Vel in Misna adducitur.* Non sunt soliciti, an forte traxerit mustela de domo in domum, & de loco in locum; si ita sit, de atrio in atrium, & de civitate in civitatem, non erit rei finis: Si de domo in domum tu fueris solicitus, nonne multo magis de loco in locum? Si de loco in locum fueris solicitus, nonne multo magis de atrio in atrium? Si de atrio in atrium tu fueris solicitus, nonne multo magis de civitate in civitatem? Poterunt omnes Israelitæ simul inquirere suum fermentum.

Constitutio III. R. Jehuda dicit &c. Dicit R. Jochanan: Ratio R. Jehuda contra tria loca ubi scriptum est in lege: *Non conspicietur tibi fermentum*: Et scriptum est: *Cessare facietis fermentum a domibus vestris*: Jubetur præcepto affirmativo. Et ecce scriptum est: *Septem diebus fermentum non invenietur in dobimus vestris*. Dicit R. Jose: Quoniam hoc est illi necessarium, & illud huic necessarium, quasi omnia unum idemque sunt: *Non conspicietur tibi*: Dicerem; si prope illum deposuisset fuisse permissum? Idcirco dictum est: *Non invenietur in domibus vestris*: Si *Non invenietur in dobimus vestris* dicerem; si destinasset illi domum, fuisse prohibitum? Idcirco dictum est: *Non conspicietur tibi*: Quomodo? Si prope illum deponat, est prohibitum; si destinet illi domum, erit permissum. Diversa est sententia R. Jehuda: Etenim extat traditio: R. Jehuda dicit: Inquirunt nocte decimi quarti, & in decimo quarto mane & tempore remotionis: At sapientes dicunt: Si non inquisierit nocte decimi quarti, inquiret in decimo quarto: Tribus vicibus est inquirendum: Si quando non advenerit tempus remotionis, tu dicis inquirendum esse tribus vicibus, postquam advenerit tempus remotionis, nonne multo magis? Non est necesse: Etenim si non inquisierit in medio solenditatis, inquiret post solennitatem: Quid significat: Quicquid autem remanserit reponet in locum secretum, ne postea opus sit inquisitione. Quomodo faciet? Operiet illud vase, operiet illud vase: si non invenerit: ego dicam: Manus illud abstulit.

כפרה עליו כלי ולא מצאו אותו הבית צריך בדיקה או שאר כל הבתים לא יהו צריכין בדיקה. נישמעינה מן הדא אבד כזית מן חמץ בבית בקשו ולא מצאו הבית טהור. לכשימצא הבית טמא למפרע. הדא ילפה מן ההיא. וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא היא איבד היא הניח. וההיא ילפא מן הדא אין לך צריך בדיקה אלא אותו הבית בלבד. וברבי יהודה אפילו אותו הבית לא יהא צריך בדיקה. נישמעינה מן הדא אמר רבי יהודה מעשה בשפחתו של מסיק אחד ברימון שהשליכה נפל אחד לבור ובא כהן אחר והציץ לידע מה שהשליכה. ובא מעשה לפני חכמים וטיהרו שדרך חולדה וברדלים להיות גוררין אותו. רצה היא אחר הבשר. ואינה רצה אחר הפת. ואפילו תימר רצה היא אחר הבשר ואחר הפת. בשר גוררת ואוכלת. פת גוררת ומנחת. רבנין דקיסרין בשם רבי אבהו אין חוששין שמא גררה חולדה. וברבי יהודה חוששין.

הלכה ד רבי מאיר אומר משש שעות ולמעלן מדבריהן. רבי יהודה אומר משש שעות ולמעלן מדברי תורה. מה טעמא דרבי מאיר אך ביום הראשון זה חמשה עשר. יכול משתחשך תלמוד לומר אך. הא כיצד תן לו מפני שקיעת החמה שעה אחת. מה טעמא דרבי יהודה אך ביום הראשון זה ארבעה עשר יכול כל היום כולו תלמוד לומר אך. הא כיצד חלוק את היום חציו לחמץ וחציו למצה. מחלפה שיטתיה דרבי מאיר תמן הוא אמר אך לרבות. והכא הוא אומר אך למעט. אמר רבי שמואל בר אבודומא מיעטו שאינו בחמץ. רבי מאיר אומר לא תאכל עליו חמץ על אכילתו. רבי יהודה אומר לא תאכל עליו חמץ על עשייתו. רבי יהודה אית ליה עשה ולא תעשה על אכילתו עשה ולא תעשה על ביעורו עשה על אכילתו שבעת ימים

lit. Si non invenerit super illud vas, & non invenerit in domo est inquirendum, aut in reliquis domibus non est inquirendum? Ex hoc probatur: Si amittatur quantum est oliva de mortuo in domo, inquirent, si non inveniatur, domus est munda: Postquam fuerit inventum, domus est immunda retrorsum. Hoc explicetur ex illo, & illud ex hoc explicetur: Hoc ex illo explicetur: Hoc amittitur, & illud deponitur: Et illud ex hoc explicetur: Non est tibi inquirendum nisi in ipsa domo duntaxat; Et juxta sententiam R. Jehuda: Vel in ipsa domo non est inquirendum. Probatur ex hoc: Dicit R. Jehuda: Narratur de ancilla cujusdem, qui decerpebat olivas in Rimon, quæ projecit abortum in puteum, & venit sacerdos ut inspiceret, quidnam projecisset: Adductum est factum coram sapientibus, & purificarunt; Quia consuetudo mustelæ, & serpentum est, ut illum trahant. Etenim currit post carnem, non autem currit post panem; Vel si dicas: Currit post carnem, & post panem. Carnem attrahit & comedit; panem trahit & deponit. Sapientes Cæsarientes nomine R. Abau: Non sunt soliciti, ne forte trahat mustela: At juxta mentem R. Jehuda: Erunt soliciti.

Constitutio IV. R. Meir dicit: Comedunt tota hora quinta &c. R. Meir dicit: Ab sexta hora & supra ex verbis sapientum. R. Jehuda dicit: Ab sexta hora & supra ex verbis legis. Quænam est ratio R. Meir? *Tantummodo in die primo*: Hic est decimus quintus: Crederem post obortas tenebras? Idcirco dictum est: *Tantummodo*. Quomodo? Concede illi ante occasum solis horam unam: Quænam est ratio R. Jehuda? *Tantummodo in die primo*: Hic est decimus quartus. Crederem toto die? Idcirco dictum est; *Tantummodo*. Quomodo? Dividendus est dies, dimidius pro fermento, & dimidius pro azymo: Diversa est sententia R. Meir: Ibi dicit; *Tantummodo*. Ad includendum: At hoc loco dicit: *Tantummodo*. Ad excludendum. Dicit R. Samuel Abdama: Exclusio quæ non sit in fermento: R. Meir dicit: *Non comedes super eo fermentum*. De ejus comestione loquitur. R. Jehuda dicit: *Non comedes super eo fermentum*: De ejus operatione loquitur. R. Jehuda dicit: Est præceptum affirmativum, & negativum in ejus comestione; est præceptum affirmativum & negativum in ejus remotione; Præceptum affirmativum in ejus comestione:

תאכל עליו מצות ולא חמץ. כל לא
תעשה שהוא בא מכח עשה עשה. לא
תעשה על אכילתו לא תאכל עליו חמץ
עשה על ביעורו תשביתו שאור. לא
תעשה על ביעורו שבעת ימים שאור
לא ימצא בבתיכם הא רבי מאיר אומר
משש שעות ולמעלה מדבריהן שביעית
אסורה משום גדר ששית למה משום
גדר ויש גדר לגדר אלא שעה ששית
מתחלפת בשביעית. הא רבי יהודה אומר
מחמש ולמעלה מדבריהן ששית אסורה
משום גדר חמישית למה משום גדר
ויש גדר לגדר אלא שחמשית מתחלפת
בשביעית. מחלפא שיטתיה דרבי יהודה
תמן הוא אמר אין חמישית מתחלפת
בשביעית. אמר רבי יוסי תמן הדבר
מסור לבית דין ובית דין זריזין הן.
ברם הכא הדבר מסור לנשים והנשים
עצילות הן. אמר רבי יוסי בר בון תמן
תחילת חמישית סוף שביעית ברם הכא
סוף חמישית תחילת שביעית. ותני בן
שבתחילת חמש חמה במזרח וסוף שעה
חמה במערב. לעולם אין החמה נוטה
למערב אלא בסוף שבע. רב אמר דברי
רבי מאיר המקדש בחמץ משש שעות
ולמעלן לא עשה כלום. אמר רבי הונה
ויאות אילו חטים קורטבניות במדבר.
דילמא טבן אינין במועדא כלום. חד בר
נש אפקיד היסקיא גבי רבי חייה רובה.
אמר רבי יוסי בי רבי בון יוחנן חיקוקיא
הוה. אתא שאל לרבי אמר ליה תימכר
על פי בית דין בשעת הביעור. חד בר
נש אפקיד גרבא דבותחא גבי רב חייה
בר אשי אתא שאל לרב אמר ליה ימכר
על פי בית דין בשעת הביעור. היידנו
שעת הביעור רבי ירמיה אמר בשחרית.
רבי בא אמר חמישית ברבי יהודה. אמר
רבי יוסה יאות אמר רבי ירמיה כלום
אמרו לינע בהן למוכרן מפני השב אבידה
לבעלים חמישית ברמי יהודה לא טבה
כלום. חברייא אמרין חמשית ברבי יהודה
הקדישו מוקדש. עשאו תרומה אינה תרומה

ne: *Septem diebus comedetis super eo azyma*; non autem fermentum: Omne præceptum, quod veniat ex causa affirmativi, est affirmativum. Præceptum negativum in ejus comestione: *Non comedes super eo fermentum*: Præceptum affirmativum in ejus remotione: *Cessare facietis fermentum*: Præceptum negativum in ejus remotione. *Septem diebus fermentum non invenietur in dobimus vestris*. R. Meir dicit: Ab sexta hora & supra ex verbis Rabinorum: Septima prohibita est propter sepem. Sexta qua de causa? Proter sepem legis: Num est sepes sepi? Sed ratio est, quod sexta transeat in septimam. R. Jehuda dicit: Ab quinta & supra ex verbis Rabinorum: Sexta prohibita est propter sepem: quinta qua de causa? Propter sepem legis: Num est sepes sepi? Sed ratio est, quod quinta transeat in septimam. Diversa est sententia R. Jehuda Etenim ibi dicit: Quinta non abit in septimam. Dicit R. Jose: Ibi res tradita est Synhedrio, & Synhedrium diligens est: At hoc loco res tradita est mulieribus, & mulieres sunt pigræ. Dicit R. Jose bar Bon: Ibi principium quintæ est finis septimæ, at hoc loco finis quintæ est principium septimæ: Et docetur; quod in principio quintæ sol sit in oriente, & in fine horæ sol sit in occidente: Numquam sol inclinat ad occidentem nisi in fine septimæ. Rab dicit; Verba R. Meir: Qui sanctificat in fermento ab sexta hora & supra, nihil facit. Dicit R. Huna; Conveniens est; quia tritica erant humida in deserto. Fortasse sunt bona in statis temporibus. Quidam vir deposuit bisaccum impressionis fermentatæ apud R. Chijah megnum. Dicit R. Jose ben Jochanan: scripturæ sculptæ erunt. Venit ad consulendum Rabi; ei respondit: Vendatur ex dicto Synhedrii tempore remotionis. Quidam vir deposuit similiter laganum apud R. Chija bar Asse: Venit ad consulendum Rabi: Respondit ei: Vendatur ex dicto Synhedrii tempro remotionis: Quænam erat hora remotionis? R. Jeremias dicit: Mane. R. Ba dicit: Quinta juxta mentem R. Jehuda. Dicit R. Jose: Recte dicit R. Jeremias; omnes dixerunt; quando advenit tempus attingendi, & vendendi, non eo quod restitueretur amissio dominis. Quinta juxta mentem R. Jehuda nullomodo probata est. Socii dixerunt; Quinta juxta mentem R. Jehuda: Si sactificasset, erat sanctificatum: Si fecisset separationem, non erat separatio: Si sanctificasset, sanctifica-

הקרישו מוקדש הקדש דמים. עשאו תרומה אינה תרומה אלא לאכילה בלבר . אמר לון רבי יוסי לא מסתברא דלא חילופין הקרישו אינו מוקדש עשאו תרומה הרי זו תרומה. הקרישו אינו מוקדש שאין פודין את הקרשים להאכילן לכלבים . עשאו תרומה הרי זו תרומה טהורה היא דבר תורה ארת הוא שגזרתה עליה שריפה.

הלכה ה רבי שמעון בן לקיש אמר בשם רבי ינאי כשירות היו משם מאי הוא פוסלן שלא לשחוט עליהן את הזבח . ולא בשחיטה הן קרישות ויפרה ויאכל. אמר רבי חנניה חולייא קומוי לא אוכל ואת אמרת יפרה ויאכל. רבי אמר פסולות היו מפני שהן ממהרין להביא תודותיהן מפני חמץ שבתורה ואי איפשר שלא ישפך רמה של אחד מהן והיא נפסלת. תני שתי פרות חורשות בירושלם וירושלם לא במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בארבעה עשר היא ניראית בחורשות . אית תניי תני שתי נירות רולקין. אית תניי תני שני סרינין . אמר רבי פינחס ולא פליגין מאן דאמר שתי נירות בחול. מאן דמר שני סרינין בשבת. רבי חנניה בעא קומי רבי מנא ויקבעו לה תקיעה . אמר ליה אם אומר את כן נמצאתה אומר שמא לתמיד הן תוקעין והן מתקלקלין . אמר ליה והא תנינן שלש להבטיל את העם מן המלאכה . ושלש להבדיל בין קודש לחול . אמר ליה תמן כל ערב שבת ושבת הן תוקעין ואינן טועין . ברם הכא אחת לקיצין הן . אם אומר את כן אף הן סבורין שמא לתמיד הן תוקעין והן מתקלקלין למה מפני קרושתה או משום שאין אוכליה מצויין . מה נפיק מכיניהון חלות תורה . אין תימר שאין אוכליה מצויין . אילו אוכלין מצויין . אין תימר מפני קרושתה אילו יש להן קרושה . רבי נתן אומר כשירות ניטלו שוהין להן שעה אחרת לאכילתן ותולין

ficatum erat, sanctificavit pretium: Si fecisset separationem, non erat separatio, quia non instituta est separatio nisi ad comestionem duntaxat: Dixit eis R. Jose: Non ex ea opinione, quod non possit commutare ejus sanctitatem, non sit sanctificatum; Si faciant separationem, erit separatio: Si sanctificasset, non erat sanctificatum; quia non redimebant sanctitates, ut ex eis cibum præberent canibus. Si fecerit separationem, ecce erat separatio pura; Hoc etat ex lege, quæ de ea decrevit combustionem.

Constitutio V. R. Simeon ben Lakisc dicit nomine R. Inai: Hinc sunt legitimæ: quando erunt illegitimæ? quando super iis non fuerit mactatum sacrificium: At illæ mactatione non sanctificabantur; at redimet, & comedet. Dicit R. Chanina coram eo: Non comedet; & tu dicis: Redimet & comedet? Rabi dicit: Illegitimæ sunt; quia reterdant ut adducant sacrificia sua Eucharistica, quia fermentum erat in sacrificio Eucharistico: Fieri non potest, ut ex aliquo ex iis non effunderetur sanguis, & profanaretur. Traditio: Duæ vaccæ arabant Hierosolymæ, & Hierosolyma non erat locus, ut consuescerent facere opus in quarto decimo die: probabiliter dicitur de arantibus: Est qui docet: Duæ lucernæ ardebant: Est qui docet: Duæ sindones: Dicit R. Pinchas: Non dissentiunt: Qui dicit: Duæ vaccæ, duæ lucernæ, in die profano; Qui dicit: Duæ sindones, in Sabbatho: R. Chananjah quæsivit coram R. Mena; Et statuerunt ei clangorem: Respondit ei: Si ita dicis, deprehenderis quod dicas: Fortasse ad sacrificium juge clangebant, & inquinabant: Dicit ei: Atqui legimus: Tres ad removendum populum a labore, & tres ad separandum inter sacrum & profanum: Respondit ei; Ibi singulis vigilis Sabbathi clangebant, & non errabant: At hoc loco una vice pro cæloribus lignorum. Si ita dicas, ita pariter illi putant: Fortasse ad sacrificium juge clangebant, & inquinabant: Qua de causa? Propter ejus sanctificationem, aut quia non deprehenderetur qui comederet: Quid eruitur ex inter eos? Placentæ sacrificii Eucharistici: Non potes dicere, quod non deprehenderetur, qui comederent: Quandoquidem depreuendebatur, qui comederent: Non potest dici propter ejus sanctificationem, quoniam illis erat sanctificatio: R. Nathan dicit: Legitimæ elevabuntur, quia erat illis una hora pro ea-

ותולין אבל לא שורפין. אית לך מימר
משום שאין אוכליה מצויין לא מפני
קדושתה. אוף הכא מפני קדושתה.

הלכה ו אמר רבי יהודה בן פזי
נראין דברים שתהא הלכה כרבן גמליאל
שהוא אומר מעין שניהן. אתא רבי בון
רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוצדק
הלכה כרבן גמליאל שהוא אומר מעין
שניהן. בר קפרא אמר אב הטומאה דבר
תורה. וולד טומאה מדבריהן. רבי יוחנן
אמר בין זה בין זה דבר תורה. על
דעתיה דבר קפרא ניחא. על דעתיה
דרבי יוחנן אב הטומאה עושה ראשון
וולד טומאה עושה שני. שני שנגע
בראשון הרי הוא במקומו שני שהלשישי
שנגע בראשון נעשה שני. תני בית שמאי
אומרים אין שורפין בשר טהור עם בשר
טמא. ובית הלל מתירין. על דעתיה
דבר קפרא ניחא שורפין עם פסול תורה
עם פסול טומאת תורה. וצריכינן משמע
טומאת דבריהן עם טומאת תורה.
על דעתיה דרבי יוחנן אם פסול תורה
עם טומאת תורה שורפין. כל שכן
טומאת תורה עם טומאת תורה. רבי
חנניה סגן הכהנים שנייה משם בית
שמאי ובית הלל. אמר רבי מנא קומי
רבי יוסי על דעתיה דרבי יוחנן ניחא
דמר רבי יוחנן ששה ספיקות היו תולין
עליהן ובאין ובאושא גזרו עליהן שריפה.
רבי חנניה סגן הכהנים לא לקודם לאושא
היה. וקודם לאושא לא היתה שריפה
לדבריהן. אמר ליה תיפתר שניטמא בכלי
זכוכית. אמר ליה אפילו תימר ניטמא
בכלי זכוכית לא כן אמר רבי זעורא רבי
אבונה בשם רבי ירמיה יוסי בן יועזר
איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלם
גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי
זכוכית. רבי יהודה אמר יהודה ושמעון
בן שטח גזרו על כלי מתכות הלל
ושמאי גזרו על טהרת ידים. רבי ירמיה
סבר מימר ארץ העמים בכלי זכוכית
תלויה. רבי יוסי סבר מימר ארץ ועמים

earum comestionem: Suspendebant, at non comburebant. Tu potes dicere, quod non deprehendatur qui comedat, non propter ejus sanctificationem; ita pariter hoc loco, propter ejus sanctificationem.

Constitutio VI. Dicit R. Iehuda ben Pazi: Probabilia videntur verba, quod constitutio sit juxta mentem Rabn Gamaliel, qui dicit de specie ambarum: Venit R. Abau, R. Jochanan nomine R. Simeonis ben Josadach; constitutio est juxta mentem Raban Gamaliel, qui dicit de specie ambarum. Bar Kapra dicit: Pater immunditiei ex verbis legis, & filius immuditiei ex verbis scribarum: R. Jochanan dicit; tam hic quam ille ex verbis legis: Ex sententia bar Kaphra concedatur: ex sententia R. Jochanan: Pater immunditiei facit primum gradum, & filius facit secundum, si secundus attingat primum, ecce erit in loco suo, quia tertius qui attingit primum, fit secundus: Traditio: Schola Schammai dicit: Non comburunt carnem mundam cum carne immunda. At Schola Hillel permittit: Ex sententia bar Kaphra concedatur. Comburunt profanatum ex lege cum profanato immunditiei ex lege: Et necesse est, ut comprehendatur immundities ex verbis scribarum cum immunditiei ex lege: Ex sententia R. Jochanan; si profanatum ex lege cum immunditie ex lege comburunt, quanto magis immunditiem ex lege cum immunditie ex lege? R. Chananjah Segen sacerdotum legit nomine Scholæ Schammai, & Scholæ Hillel: Dicit R. Mena coram R. Jose; ex sententia R. Jochanan concedatur; etenim dicit R. Jochanan; Sex dubia suspendunt super iis, & convenientes in Usha decreverunt in iis combustionem. R. Chanajah Segen sacerdotum dicit: Non fuit ante Usha, & ante Usha non fuit combustio ex verbis scribarum: Dixit: Exponi potest, quod polluatur in vasis vitreis: Respondit ei: Vel si dicas, quod polluatur in vasis vitteis, non ita dicit R. Zehera. R. Abuna nomine R. Jeremias Jose ben Joazar vir ex Tserida, & Jose ben Jochanan vir Hierosolymitanus decreverunt immunditiem in terra populorum, & in vasis vitreis: R. Jehuda dicit: Jehuda ben Tabai, & Simeon fien Satach decreverunt de vasis æneis; Hillel & Schammai decreverunt de puritate manuum: R. Jeremias putat dicendum esse, quod terra populorum & vasa vitrea suspendant. R. Jorum Iese putat dicendum esse: Terra populo-

תלויה וכלי זכוכית שריפה . אלו הן ששה ספקות על ספק בית הפרס על ספק ארץ העמים על ספק בגדי עם הארץ על ספק רוקק על ספק מי רגלי אדם שהוא כנגד מי רגלי בהמה על ודאי מגען שהיא ספק טומאתן על אלו שורפין תרומה.

הלכה ז על דעתיה דרבי יוחנן תמן שורפין טומאת תורה עם טומאת תורה . ובא להוסיף פסול תורה עם טומאת תורה. על דעתיה דבר קפרה תמן שורפין טומאה דבריהן עם טומאת תורה. והכא פסול תורה עם טומאת תורה לא בא אלא לפחות . תיפתר בטבול יום מבית פרס שהוא מדבריהן. רבי חנניה סגן הכהנים שנייה משם בית שמאי ובית הלל . אמר רבי מנא קומי רבי יוסי רבי עקיבא בדעתיה דרבי עקיבא אמר יטמא יטמא דבר תורה. אמר רבי יוסי בי רבי בון אף על גב דלית ליה לרבי ישמעאל יטמא יטמא באוכלין אית ליה יטמא יטמא בכלים. אית תניי תני טמא מת. אית תניי תני בטמא מת. מאן דאמר טמא מת בכלי שטף . מאן דאמר בטמא מת בכלי מתכות . מה טעמא וכל כלי פתוח וגו׳. טמא הוא טמא ואינו נעשה אב הטומאה לטמא.

הלכה ח מהו בפסח בארבעה עשר. אמר רבי יוחנן מדברי רבי עקיבה מדברי רבי חנינה סגן הכהנים . רבי שמעון בן לקיש אמר מדברי רבי אליעזר ומדברי רבי יהושע. אמר רבי זעירא קומי רבי יוסי על דעתיה דרבי יוחנן ניחא . על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש מה בא רבי אליעזר ורבי יהושע לכאן. אמר ליה תניין אינון . רבי יוסי בשם רבי יוחנן הכל מודין בששה עשר ששורפין תרומה טהורה וטמאה. רבי יוסי מקשי למה רבי יוסי אומר אינה המידה רבי יוסי דו שמע דאמר רבי יוחנן מדברי רבי עקיבא ומדברי רבי חנינא סגן הכהנים. והוא שמע דבר קפרא אמר אב הטומאה דבר תורה וולד הטומאה מדבריהן

rum suspendit & vasa vitrea comburuntur: Ista sunt sex dubia, super dubio domus expansionis, super dubio terræ populorum, super dubio vestium populi terræ, super dubio sputi, super dubio urinæ hominis, quæ sit contra urinam jumenti, quando certo attingerit, quando erat dubia eorum immundities, pro iis comburebant separationem.

Constitutio VII. Ex sententia R. Jochanan: Ibi comburunt immunditiem ex lege cum immunditie ex lege, & venit ad adjungendum profanatum ex lege cum immunditie ex lege: Ex sententia Bar Kaphra: Ibi comburunt immunditiem ex verbis scribarum cum immunditie ex lege; Et hoc loco profanatum ex lege cum immunditie ex lege non venit nisi ad minuendum. Exponi potest de loto diei ex domo expansionis quod non sit nisi ex verbis scribarum. R. Chananjah Segen sacerdotum legit nomine Scholæ Schammai & Scholæ Hillel: Dicit R. Mena coram R. Jose: R. Akiba juxta sententiam R. Akiba dicit: *Pollutus erit pollutus erit*: ex verbis legis. Dicit R. Jose discipulus R. Bon; Licet non sit juxta mentem R. Ismael: *Pollutus erit pollutus erit*: In cibis; est tamen juxta ejus mentem: *Pollutus erit pallutus erit* in vasis. Est qui docet: Immundus mortuo: Est qui docet de immundo ob mortuum. Qui dicit: Immundus mortuo; In vasis immersionis; Qui dicit de immundo ob mortuum; In vasis æneis: Quænam est ratio? Quia dictum est: *Et omne vas apertum* &c. *Immundum illud*; illud immundum; at non sit pater immunditiei ad polluendum.

Constitutio VIII. Quid significat: Pascha quarto decimo? Dicit R. Jochanan ex verbis R. Akiba ex verbis R. Chananjah Segen sacerdotum. R. Simeon ben Lakisch dicit ex verbis R. Eliesar & ex verbis R. Jehosua: Dicit R. Zehera curam R. Jose: ex sententiam R. Jochanan concedatur. Ex sententia R. Simeonis ben Lakisch; Cur venit R. Eliesar & R. Jehosua in hunc locum? Respondit ei: Docent illi. R. Jose nomine R. Jochanan: Omnes consentiunt, quod decimo sexto comburerent separationem mundam, & immundam. R. Jose objicit contra id quod dicit R. Jose: Non est consuetudo: R. Jose sentit quod dicit R. Jochanan ex verbis R. Akiba, & ex verbis R. Chanina Segen sacerdotum: Et ipse docet, quod Bar Kaphra dicit: Pater immunditiei ex verbis legis, & filius immundi-

ולא שמע דמר רבי יוחנן בין זה ובין זה דבר תורה . והוא מקשי כשם שמותר לשרוף איסור תורה עם טומאת תורה שכן שורפין טומאת תורה עם טומאת תורה. כך יהא מותר לשרוף איסור דבריהן עם טומאת תורה שכן שורפין טומאת דבריהן עם טומאת תורה. אלא שנייה היא איסור שנייה היא טומאה. ואמר רבי יוסי בשם רבי יוחנן הכל מודין בששה עשר ששורפין תרומה טהורה וטמיאה כשם שלא חלקת לנו בין איסור דבריהן לטומאת תורה . שכן שורפין טומאת דבריהן עם טומאת תורה. אלא בין זה ובין זה דבר תורה . אתא רבי חייה בר בא מן צור ואמר מן שמיה דרבי יוחנן בין זה ובין זה דבר תורה ואמרית יאות תמן טומאת תורה עם טומאת תורה. ברם הכא פסול תורה עם טומאת תורה. בגין כך רבי יוסי אמר אינה היא המידה . וקשיא דרבי יוחנן על דרבי מאיר והרא דרבי יוסי אמר אינה היא המידה . סבר בר קפרא כרבי שמעון בן לקיש דרבי שמעון בן לקיש אמר מדברי רבי אליעזר ורבי יהושע. וקשיא דבר קפרא על דרבי יוסי והדא דרבי מאיר אמר מדבריהם למדנו . אמר רבי אבין רבי מאיר בדעתיה דרבי מאיר מחמיר מדבריהם בדברי תורה . אין אשכחן דרבי מאיר מחמיר מדבריהן בדברי תורה . אמר רבי חיננה כיי דתנינן תמן הרואה כתם הרי זו מקולקלת וחוששת משום זוב דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אין בכתמים משום זוב. תמן תנינן חבירת של תרומה שנולד ספק טומאה רבי אליעזר אומר אם היתה מונחת במקום תורפה יניחינה במקום מוצנע. ואם היתה מגולה יכסנה. רבי יהושע אומר אם היתה מונחת במקום המוצנע יניחינה במקום תורפה ואם היתה מכוסה יגלנה. רבן גמליאל אומר אל יחדש בה דבר. אמר רבי יוסה בי רבי בון מדברי שלשתן תלויה אסור לשורפה . חברייא בשם רבי אלעזר חבירת הראשונה ברב'

ditiei ex verbis scribarum; & non docet, quod dicit R. Jochanan: Ambo ex verbis legis: Et ipse objicit: Sicut licet comburere prohibitum ex lege cum pollutio ex lege, quia comburunt pollutum ex lege cum polluto ex lege, ita pariter licebit comburere prohibitum ex verbis scribarum cum polluto ex lege quia comburunt pollutum ex lege. At diversum est prohibitum; & diversa est immundities: Et dixit R. Issi nomine R. Jochanan: Omnes conveniunt in decimo sexto, quod comburerent separationem mundam, & immundam: Sicut nobis nulla est differentia inter prohibitum ex lege & pollutum ex lege, quia comburunt pollutum ex lege cum polluto ex lege, ita pariter nobis nullum erit discrimen inter prohibitum ex verbis scribarum & pollutum ex lege, quia comburunt pollutum ex verbis scribarum cum polluto ex lege: At ambo sunt ex verbis legis. Venit R. Chijah bar Ba de Tyro dicens nomine R. *Jochanan*: Ambo sunt ex verbis legis. Et dixi: Decet; Ibi pollutum ex lege cum polluto ex lege; perfecto hoc loco profanatum ex lege cum polluto ex lege. Idcirco R. Jose dixit: Non est proprietas: At est objectio R. Jochanan contra R. Meir; & idcirco R. Jose dicit: Non est proprietas: Sentit Bar Kaphra cum R. Simeone ben Lakisch; etenim R. Simeon ben Lakisch loquitur ex verbis R. Elieser, & R. Jehosua. At est objectio bar Kaphra contra R. Jose: Et hoc dicit R. Meir; ex verbis scribarum addiscimus. Dicit R. Abiu; R. Meir juxta suam sententiam; Etenim R. Meir aggravat ex verbis scribarum plusquam ex verbis legis; Non deprehenditur, quod R. Meir aggravet ex verbis scribarum plusquam ex verbis legis: Dicit R. Hinna: Sic ibi legimus: Si videat maculam, ecce erit inquinatum, & solicitus erit propter fluxum; Verba R. Meir; At sapientes dicunt: Nulla erit cura in maculis propter fluxum. Ibi legimus. Si in dolio separationis obortum fuerit dubium immunditiei; R. Elieser dicit; si fuerit collocatum in loco foeditatis, collocetur in loco decenti: Et si fuerit apertum, tegatur: R. Jehosua dicit: Si fuerit collocatum in loco decenti, collocetur in loco foeditatis, & si fuerit opertum detegatur. Raban Gamaliel dicit: Nihil *in eo innovetur*: Dicit R. Jose discipulus R. Bon. Ex horum trium verbis dubium prohibiti comburendum est: *Socii* nomine R. Eliezer: Dolium primum juxta mentem R. Jo-

יוסי. השנייה כרבי מאיר. חברייא אמרין חבית הראשונה ברבי יוסי ולית רבי מאיר מודה בה. חבית השנייה כרבי מאיר ולית רבי יוסי מודה בה. אמר לון רבי יסוי חמון מה אתון אמרין חבית הראשונה ברבי יוסי ברם כרבי מאיר שורפין וכרבי שמעון שורפין. וירבו רבי מאיר ורבי שמעון על רבי יוסה וישרוף. ועוד שמעינן מן הדא מן מה דאנן חמיין רבנין עובדא אתי קומיהון ואינון אמרין איזיל תלי. הן אשכחנן דרבי שמעון אומר שורפין הדא דתנינן מודה רבי אליעזר לרבי יהושע ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה. אמר רבי יוחנן רבי שמעון שנייא אין תימר לית לרבי מאיר תלויה והא תני תרומה תלויה טהורה שורפין אותה ערב שבת עם חשיכה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים בזמנה. אמר רבי עזרא קומי רבי מנא תיפתר בתלויה שאין דעתו להשאיל עליה. אמר ליה וכן אמר רבי יוסי כל מה דאנן קיימין הכא בתלויה שאין דעתו להשאיל עליה. אבל בתלויה שדעתו להשאיל עליה הרי זו טהורה. ותני כן תרומה תלויה שאמרו טהורה היא הרי זו טמאה אם אמר הרי אני מניחה על מנת להשאיל עליה הרי זו טהורה. מיי כדון אמר רבי יוסי בי רבי בון תיפתר שנולד לה ספק טומאה עם רימדומי חמה ולית שמע מינה כלום. ואתון אמרין חבית הראשונה כרבי יוסי ולית רבי מאיר מודה בה. והתני במה דברים אמורים בבור שיש בו כדי להעלות אבל בבור שאין בו כדי להעלות אפילו כל שהוא אסור לטמאות. ואין כרבי מאיר היא בור שיש בו כדי להעלות והיא בור שאין בו כדי להעלות אפילו כל שהוא אסור לטמאות. ועוד מן הדא דתנינן אמר לו רבי יוסי אינה היא המידה. לית בר נש אמר אינה היא מכלל דו מודה על קדמייתא מיי כדון. אמר רבי יוסי בי רבי בון תמן כדי לחוס על נכסיהן של

R. Jose; & secundum juxta mentem R. Meir: Socii dicunt: Dolium primum juxta mentem R. Jose; at R. Meir ei non assentitur. Dolium secundum juxta mentem R. Meir: at R. Jose illi non assentitur. Dixit eis R. Jose: Videte quid vos dicitis: Dolium primum juxta mentem R. Jose; profecto juxta mentem R. Meit comburunt, & juxta mentem R. Simeonis comburunt: Et contenderunt R. Meir, & R. Simeon contra R. Jose, & fuit combustum: Et præterea addiscimus ex eo, quod vidimus sapientes: Factum allatum fuit coram illis, & illi dixerunt; Ito, suspende: Deprehendimus quod R. Simeon dicat: Comburunt. Hoc est quod legimus: Consentit R. Eliezer cum R. Jehosua, quod comburant hoc seorsim, & illud seorsim: Dicit R. Jochanan. R. Simeon aliter sentit: Si dicas, quod non sit dubium juxta mentem R. Meir: Ecce enim docet: Separationem, quæ dubium sit utrum sit pura, necne comburunt vespera Sabbathi post obortas tenebras; verba R. Meir: At sapientes dicunt: In tempore suo: Dicit R. Ezra coram R. Mena: Exponi potest de dubio, quando mens ejus sit, ut de eo nolit consulere: Ei respondit: Et sic dicit R. Jose: Quod hoc loco statuimus de dubio, intelligitur, quod ejus mens sit ut nolit de eo consulere: At in dubio in quo mens ejus sit, ut velit de eo consulere, erit mundum: Et sic docet: Separatio dubia, quam dixerunt esse mundam, ecce erit immunda. Si dicat: Ego eam deposui cum conditione, ut de ea consulam, ecce erit munda. Hinc dicebat R. Jose discipulus R. Bon: Potest interpretari, quod obortum sit dubium immunditiei ab occasu solis, at hinc nihil intelligi potest: At vos dicitis: Dolium primum juxta mentem R. Jose; & R. Meir in eo non assentitur. At est traditio: De quo hæc dicta sunt? De puteo, in quo satis sit ut adscendere possit, at in puteo in quo non sit satis, ut adscendere possit, vel quantuluncunque prohibitum est propter immunditiem: At hoc non est juxta mentem R. Meir; Puteus in quo satis sit, ut adscendere possit & puteus, in quo non sit satis ut adscendere possit, vel quantuluncunque prohibitum est propter immunditiem. Et præterea ex hoc docetur, quod legimus: Dicit ei R. Jose: Non est hæc proprietas. Nemo dicit: Non consequitur quod assentiatur de primo: Hinc dicebat R. Jose discipulus R. Bon: Ibi ut parce-

שראל. והכא מה אית לך אפילו הביא
אינו מפסיד לישראל ממון שהוא צריך
לשרוף עצים בפני עצמן וזו בפני עצמה.
להפסד מרובה חשו להפסד ממועט לא
חששו. אמר רבי חנינה קומי רבי מנא
תיפתר במאן דאמר מדברי רבי עקיבא
ומדברי רבי חנינה סגן הכהנים ולית
שמע מינה כלום. רבי זעורא רבי אילא
תריהון בשם רבי אלעזר חבית הראשונה
כרבי יוסי . והשנייה בין כרבי מאיר בין
כרבי יוסי. אמר רבי עזרא קומי רבי מנא
לית הדא פלינא על רבי יוסי . אמר
ליה ודלא כרבי יוסי נימר ודלא כרבי
מאיר. לפי שמצינו רבי יוסי שורף תלויה
בכל מקום . אמר רבי מנא אזלית
לקיסרין ושמעית רבי זריקן בשם זעורה
רבי מאיר שורף תלויה בכל מקום .
ואמרית ליה אפילו כגון ההיא שהיא
תלויה דבר תורה ואמר לי אין אנא
פתר לה שניטמאת . מדור גוים מה
בירך. תני מדור גוים תלין . רבי יוסי בי
רבי יהודה אומר שורפין. רבי הונה בשם
דבי זעורא רבי מאיר שורף תלויה בשאר
ימות השנה. והא תני כן תרומה תלויה
טמאה שורפין אותה ערב שבת עם
חשיכה. דברי רבי מאיר . וחכמים אומרים
בזמנה. וישרוף בשחרית . תיפתר שנתעצל
ולא שרף תדע לך שהוא כן דתני טמאה
לא משנתעצל ולא שרף . אמר רבי בא
מרי אחוה דרבי יוסי תיפתר שנולד לה
טומאה באותה שעה ולית שמע מינה
כלום . אמר רבי יוחנן רבי שמעון ורבי
יהושע שניהן אמרו דבר אחד . אמר רבי
אילא רבי שמעון דבכורות ורבי יהושע
דתרומות לא דין מודה לדין ולא דין
מודה לדין . אמר רבי זעירא על דעתך
דתימר רבי שמעון יודה לרבי יהושע אמר
רבי בון בר חייא לרבי זעירא על דעתך
דתימר רבי שמעון יודה לרבי יהושע והא
תנינן אבל היאך נשרף תלויה עם הטמאה
מודה רבי אליעזר לרבי יהושע ששורפין
זו לעצמה וזו לעצמה . וישרוף שתיהן
כאחת . טהורה היא דבר תורה את

ceret facultatibus Iſraelitarum; At hoc loco quid potes dicere? Vel hoc loco; Non eſt perditio facultatum Iſraelitarum, quia neceſſe eſt comburere lignis hoc ſeorſim, & illud ſeorſim: Detrimentum magnum curarunt, at detrimentum parvum non curarunt: Dixit R. Chananjah coram R. Mena: Poteſt interpretari juxta mentem illius qui dicit ex verbis R. Akiba, & ex verbis R. Chanina Segen ſacerdotum; At hinc nihil intelligi poteſt. R. Zehera, R. Ela, ambo nomine R. Elieſer: Dolium primum juxta mentem R. Joſe: & ſecundum ſive juxta mentem R. Meir, ſive juxta mentem R. Joſe: Dixit R. Ezra coram R. Mena: Non eſt hæc diſſenſio contra R. Joſe: Reſpondit ei: Neque juxta mentem R. Joſe dicendum eſt neque juxta mentem R. Meir: Quia deprehendimus, quod R. Joſe combureret dubium in omni loco: Dixit R. Mena: Venit Cæſaræam, & audivi R. Zerichan nomine Zehera; R. Meir comburit dubium in omni loco: Ei dixi: Vel ſi fuerit quaſi dubium ex verbis legis. Reſpondit mihi: Ego expono, quando fuerit pollutum: Ex habitatione gentium quid eſt in poteſtate tua? Traditio: De habitatione gentium dubitant: R. Joſe diſcipulus R. Jehuda. Comburunt. R. Huna nomine R. Zehera; R. Meir comburit dubium in ceteris anni diebus. Et ecce hæc eſt traditio: Si de ſeparatione ſit dubium, quod ſit polluta, comburunt veſpera Sabbathi poſt obortas tenebras: Verba R. Meir: At ſapientes dicunt: In tempore ſuo: Et comburitur mane: Poteſt exponi; quod fuerit piger, & non combuſſerit: Scito ita eſſe: Etenim extat traditio: In immunditie non pigreſcit, neque comburit. Dixit R. Aba Mari frater R. Joſe: Poteſt exponi, quod oborta fuerit immunditіes ea ipſa hora. At hinc nihil intelligi poteſt. Dicit R. Jochanan: R. Simeon, & R. Jehoſua ambo idem dicunt. Dicit R. Ela: R. Simeon intelligit de primogenitis, & R. Jehoſua de ſeparationibus: Sic iſte cum illo non conſentit, neque ille cum iſto. Dixit R. Zehera; Probabiliter ex tua ſententia, quod dicis R. Simeon aſſentitur R. Jehoſuæ. Dicit R. Bon bar Chijah R. Zeheræ: Ex tua ſententia ejus quod dici, quod R. Simeon aſſentiatur R. Jehoſuæ: At ecce legimus: At quomodo comburetur dubia cum immunda? Aſſentitur R. Elieſer R. Jehoſuæ, quod hanc comburant ſeorſim & illam ſeorſim; & quod comburat ſimul ambas; Munda eſt ex verbis legis, ex quo

הוא שנגזרתה עליה שריפה טומאה
מכל מקום לא נפסלה בהיסח הדעת.
לא כן אמר רבי יוחנן הסיע דבר תורה.
אחוזת דם ברבי שמעון תורה. חבית
השנייה ברבי מאיר תורה אינה כן אלא
משמרה הוא שלא תגע בטהרות אחרות.
התיב רבי יצחק בר רבי חייה בתוכה הגע
עצמך שהיתה נתונה על גבי הנחלים:
אמר ליה לכשיתנגה . אמר רבי מנא
לרבי שמי אתון אמרין רבי שמעון יודה
לרבי יהושע. אפילו רבי יהושע לית הוא
רבי יהושע. אמר ליה תניין אינון . תמן
רבי מאיר בשם רבי יהושע ברם הכא
רבי שמעון בשם רבי יהושע . וזמן תנינן
הבכור שאחזו דם אפילו מת אין מקיזין
לו את הדם דברי רבי יהודה . וחכמים
אומרים יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום
אם עשה בו מום הרי זה לא ישחוט
עליו. רבי שמעון אומר יקיז אף על פי
שהוא עושה בו מום . רבי אבהו בשם
רבי אלעזר אתיא דרבי יודה כרבן גמליאל
דרבנין ברבי אליעזר ודרבי שמעון כרבי
יהושע. תני בשם רבי שמעון יקיז אף על
פי שהוא מתכוין לעשות בו מום ואתיא
כרבי יהושע אחרייא . אמר רבי בון בר
חייה קומי רבי זעירא תיפתר בקדשים
שהוא חייב באחריותן כרבי שמעון . רבי
אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש טעמא
דרבי יהודה לא תאכלנו על הארץ תשפכנו
כמים לא היתרתי לך את דמו אלא
בשפיכה. התיב רבי אבא מרי אחוה דרבי
יוסי והכתיב אף בפסולי המוקדשין כן לא
תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים . אמר
רבי חייה בר אדא להכשיר איתאמרה .
מה המים מכשירין אף הדם יהא מכשיר
רבי אבהו בשם רבי יוחנן שניהן מקרא
אחד הן דורשין תמים יהיה לרצון כל
מום לא יהיה בו . רבי שמעון אומר
בשעה שהוא לרצון אין אתה רשאי ליתן
בו מום ובשעה שאינו לרצון אתה רשאי
ליתן בו מום וחכמים אומרים אפילו
כולו מומין אין אתה רשאי ליתן בו מום.

quo decreta est super eam combustio; immunda omnimode non profanatur alienatione mentis. Non ita dicit R. Jochanan; opitulantur verba legis: Retentio sanguinis juxta mentem R. Simeonis ex lege. Dolium secundum juxta mentem R. Meir ex lege: Non ita est; sed custodiet, ne attingat alias puritates: Respondit R. Isaach bar R. Chijah; In eo quod intra illud fuerit: putat; quod ponatur super prunis: Respondit ei; postquam posuerit: Dixit R. Mena R. Samæ: Vos dicitis: R. Simeon assentitur R. Jehosuæ; Licet R. Jehosua non sit ipse R. Jehosua; Dixit ei: Docent illi. Ibi R. Meir nomine R. Jehosua; at hoc loco R. Simeon nomine R. Jehosua Ibi legimus: Primogenitum, si sanguine fuerit correptum, vel si moriatur, tamen illi non secant venam; Verba R. Jehuda; at sapientes dicunt; secabit venam dummodo non fiat in eo vitium, si faciat vitium, ecce super eo non mactabit: R. Simeon dicit: secabit venam, vel si in eo faciat vitium. R. Abau nomine R. Elieser: Sentit R. R. Jehuda cum Raban Gamaliele. Et sapientes juxta mentem R. Elieser, & R. Simeon juxta mentem R. Jehosua. Traditio nomine R. Simeonis: Venam secabit, vel si statuat facere vitium; & sententia est juxta mentem alterius R. Simeonis. Dicit R. Bon bar Chijah coram R. Zehera: Potest interpretari, in sanctitatibus, in quibus non est cautio de futuro damno juxta mentem R. Simeonis. R. Abau nomine R. Simeon ben Lakisch: Ratio R. Jehuda hæc est: *Non comedet illum, super terram effundet illum sicut aquam*. Non permittitur tibi sanguis nisi per effusionem: Respondit R. Aba Mari frater R. Jose; & scriptum est etiam in profanatis sanctificatorum: *Non comedes illum, super terram effundes illum sicut aquam*. Dicit R. bar Ada: Ad permittendum, dictum est: Sicut aquæ permittunt, ita pariter sanguis permittit R. Abau nomine R. Jochanan; Ambo eundem textum exponunt: *Perfectum erit, ut sit acceptabile, omne vitium non erit in eo*. R. Simeon dicit: Quando sit in beneplacitum, tibi non licet facere in eo vitium, at quando non fuerit in beneplacitum, tibi licet in eo facere vitium: At sapientes dicunt; Vel si fuerit totum vitiatum, tibi non licet in eo facere vitium

פרק שני

א כל שעה שהוא מותר לוכל מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ומוכרו לנכרי . ומותר בהנאתו עבר זמנו אסור בהנאתו. לא יסיק בו תנור וכירים . רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. וחכמים אומרים מפרר וזורה לרוח או מטיל לים.

ב חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור בהנאה שנאמר לא יראה לך. נכרי שהלוה את ישראל על חמיצו לאחר הפסח מותר בהנאה וישראל שהלוה את הנכרי על חמיצו לאחר הפסח אסור בהנאה. חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין יכול לחפש הארי.

ג האוכל תרומת חמץ בפסח שוגג משלם קרן וחומש. מזיד פטור מן התשלמין ברמי העצים.

ד אילו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. בחיטים ובשעורים ובכוסמין ובשיבולת שועל ובשיפון ובדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו והכהנים בחלה ובתרומה אבל לא בטבל ולא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו. חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצא בהן . עשאן למכור לשוק יוצא בהן.

ה ואילו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת ובעולשין ובתמכה ובחרחבינה ובמרור יוצאין בהן בין לחים בין כמושין . אבל לא כבושים ולא שלוקין ולא מבושלין. ומצטרפין בכזית . ויוצאין בקלח שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו.

ו אין שורין את המורסן לתרנגולין

CAPUT II.

I. Quamdiu fermentum licet comedere tandiu comedendum dabit jumentis, feris & avibus, ac vendet gentili, & licet ex eo usum percipere: Si autem ejus tempus præterierit, non licet ex eo utilitatem percipere, neque incendere furnum, neque furnulum: R. Jehuda dicit: Non fit remotio fermenti nisi combustione. At sapientes dicunt; Poterit etiam dispergere, & ventilare in ventum, aut projicere in mare.

II. Fermentum gentilis, super quo transierit Pascha, licet uti; at fermento Israelitæ interdictum est uti: Dictum est enim: *Non conspicietur tibi fermentum*. Gentilis si mutuo dedit Israelitæ super fermento illius, post Pascha licet eo uti; at Israelitæ, si mutuo dedit gentili super ejus fermento, post Pascha interdictum est eo uti: Fermentum super quo cecidit ruina, ecce hoc est ut remotum: Raban Simeon ben Gamaliel dicit; Quod canis nequeat perscrutari.

III. Qui comederit oblationem primam fermenti in Paschate, ex errore, solvat summam capitalem, & quintam partem, si ex contumacia, liber est a solutione, & a pretio lignorum.

IV. Hæc sunt quibus homo satisfacit debito suo in Paschate, sc. tritico, ordeo, spelta, secali, & avena, & dubio quoad decimationem, & decima prima de qua ablata sit separatio, & decima secunda, & sanctitate, quæ sit redemta: Et sacerdotes satisfaciunt debito placenta, & separatione, at non indecimato, neque decima prima, de qua non sit ablata separatio, neque decima secunda, neque sanctitate, quæ non fuerit redemta: Placentis sacrificii Eucharistici, & laganis Nazyræi, si ea fecerit pro seipso, non satisfaciunt, si fecerit ad vendendum in foro, satisfaciunt.

V. Et hæc sunt oleara, quibus homo satisfacit debito suo in Pascate; lactuca, intybo, Tamcha, Charhabina, & Maror satisfaciunt debito suo, sive fuerint viridia, sive exsiccata, at non maceratis, neque elixatis, neque coctis; & conjunguntur in quantitate olivæ: Similiter satisfaciunt debito caule eorum, & dubio quoad decimationem, & decima prima de qua ablata fuerit separatio, & decima secunda, & sanctitate, quæ fuerit redemta.

VI. Non macerant furfures pro galli-

אבל חולטין. האשה לא תשרה את המורסן שתוליך בידה למרחץ. אבל שפה היא על בשרה יבש. לא ילעוס אדם חטים ויתן על גבי מכתו מפני שהן מחמיצות.

ז אין נותנין את הקמח לא לתוך חרוסת ולא לתוך חרדל אם נתן יאכל מיד רבי מאיר אוסר. אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות. אבל סכין ומטבילין אותו בהן. מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין.

סליק פירקא

הלכה א כל שעה כו'. אמר רבי אימי מאן תנא כל שעה שהוא מותר לאוכל מותר להאכיל אסור לאוכל אסור להאכיל. רבי מאיר. ברם כרבי יהודה חמישית אף על פי שהוא אסור לאוכל מותר להאכיל. התיב רבי בא והתנינן שיעור ישרף והאוכלו פטור. ואמר רב חונה בשם רבי מותר להאכילו לכלבים אמר רבי יוסה מה אתינן מיתני כל חמץ לא שעות מאן תנא שעות רבי מאיר. אמר רבי בון בר חייה קומי רבי זעירה זאת אומרת שמותר להאכילו לבהמת הבקר. התיב רבי ירמיה והתנינן מפרר. סבר רבי ירמיה ככרות אמר ליה רבי יוסה לא אמר אלא מפרר מכיון שפיררו בטל. ואיידא אמר דא לא יאכל חמץ היום אפילו לכלבים הרי זה בא לאוסרו בהנייה. מה אנן קיימין אם לכלבו ההני איסור הנייה אלא כי נן קיימין אפילו לכלב אחרים. זאת אומרת שאסור להאכילו לבהמת הבקר. רבי אבהו בשם רבי אלעזר כל מקום שנאמר לא תאכל לא תאכלו לא יאכלו את תופש איסור הנייה באיסור אכילה עד שיבא הכתוב ויפרוש לך כשם שפירש לך באבר מן החי ונבילה. וכי מה פירש לנו באבר מן החי ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו. וכי מה פירש לנו בנבילה לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי. תני חזקיה ופליג וכי מה אסרו לכלב. והא

linis, sed placentas inde pinsunt: Mulier non macerabit furfures, ut deferat manu sua ad balneum, sed diminuet eos carne sua cum sicco furfure: Non masticabit homo triticum, ut imponat vulneri suo, quia fermentat.

VII. Non immittunt farinam in pulmentum aut in sinapi; si immiserit, comedet statim: R. Meir prohibet. Non coquunt Pascha neque liquoribus, neque aquis fructuum: sed ungunt, atque his macerant: Aquæ ministerii pistoris effunduntur, quia fermentant.

Finis capitis.

Constitutio I. Quandiu &c. Dicit R. Amme; Iste doctor, qui docet. Quandiu fermentum licet comedere, tandiu licet dare comedendum; Si interdictum sit comedere, interdictum est etiam dare comedendum: Est R. Meir: Profecto juxta mentem R. Jehuda: Hora quinta licet vetitum sit comedere, licet dare comedendum: Respondit R. Ba: Atqui legimus: mensura comburitur, & qui comederit absolvitur. Et dicit R. Huna nomine Rabi: Licet dare comedendum canibus: Dicit R. Jose: Quomodo explicabimus traditionem. *Omne fermentum?* Non definit horas; Doctor, qui definit horas est R. Meir; Dicit R. Bon bar Chijah coram R. Zehera: Hoc dixisti, quod liceat dare comedendum jumento bovis: Respondit R. Jeremias: Atqui legimus: Comminuet: Putat R. Jeremias: Esse frusta: Respondit ei R. Jose; Non dixit nisi quod comminuat, postquam comminuit abolitum est. Et hoc est quod dicit: *Non comedetur fermentum hodie:* Vel canibus est interdictum: Ecce hoc venit ad prohibendum usum: Quomodo nos explicabimus; Si in canibus interdictus est usus? At nos sic explicabimus; Vel canibus aliorum: Hoc dicis, quod prohibitum sit dare comedendum jumento bovis. R. Abau nomine R. Elieser: Utrumque dicitur: *Non comedes: Non comedetis: Non comedent:* Tu conjungis usu interdictum cum esu interdicto, donec veniat textus, & definiat tibi, sicut tibi exponit in membro ex vivo, & in cadavere. Et quid nobis explicat in membro ex vivo, & in carne in agro discerpta? *Non comedetis, cani projicietis ipsum.* Et quid nobis explicat in cadavere? *Non comedetis omne cadaver, peregrino qui est in portis tuis, dabis illud;* & comedet, aut vendet alieno: Docet Ezechias, & dissentit. Estne illud prohibeat cani? Atqui

כתיב כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו׃ מעתה את תופש איסור הנייה כאיסור אכילה. שנייא היא דכתיב וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ואכל לא תאכלוהו. והכתיב רק הדם לא תאכלו מעתה את תופש איסור הנייה כאיסור אכילה . שנייא היא דכתיב על הארץ תשפכנו כמים. מה המים מותרין בהנייה אף הדם יהא מותר בהנייה . והכתיב על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה . אמר רבי אבהו קיימתיה בגיד הנשה שבנבילות . והא כתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה. אמר רבי אבא מרי אחוי דרבי יוסי שנייה היא שקבע הכתוב זמן והא כתיב לא תאכלום כי שקץ הם . אמר רבי מיעט איסור הנייה שבו . רבי אבהו בשם רבי יוחנן העושה איספלנית משור הנסקל ומחמץ שעבר עליו הפסח אינו לוקה שאין לא תעשה שבו מחוור . מכלאי הכרם לוקה . אמר רבי חנינה פן תקדש פן תוקד אש. מערלה צריכה עשה לרחקו כתיב לא תיעשה לא תעשה לאוכלו כתיב לא תאכלו כתיב לא תיעשה לרחקו לא כתיב . מתניתא פליגא על רבי יוחנן ממשמע שנאמר סקול יסקל השור וכי אין אנו יודעין שבשרו אסיר באכילה. מה תלמוד לומר יאכל את בשרו בא להודיעך שכשם שהוא אסור באכילה כך הוא אסור בהנייה. מה עבד ליה רבי יוחנן פתר לנו כשקדמו הבעלים ושחטוהו עד שלא נגמר דינו . רבי זעירא בעא קומי רבי אבהו הכא תימר הכין והכא תימר הכין . אמר ליה הדא בשם רבי אלעזר . והדא בשם רבי יוחנן . רבנן דקיסרין רבי אבהו בשם רבי יוחנן כל מקום שנאמר לא תאכל לא תאכלו אין את תופש איסור הנייה כאיסור אכילה. לא תאכל לא יאכל את תופש איסור הנייה כאיסור אכילה. בניין אב שבכולןוכל

qui ſcriptum eſt: *Omnem adipem bovis, & agni, & capræ non comedetis*: Hinc tu conjungis uſu interdictum cum eſu interdicto: Diverſum eſt; Scriptum eſt enim: *Et adeps cadaveris, & adeps diſcerpti fiet in omne opus, comedendo non comedetis illum*; Pariterque ſcriptum eſt: *Tantummodo ſanguinem non comedetis*: Modo tu conjungis uſu interdictum cum eſu interdicto: At diverſum eſt. Scriptum eſt enim: *Super terram effundes illum ſicut aquam*: Sicut aquæ uſu permiſſæ ſunt, ita pariter ſanguis erit uſu permiſſus: Et ſcriptum eſt: *Hac de cauſa non comedunt filii Iſrael nervum luxatum*. Dicit R. Abau: Prius de nervo luxato qui eſt in cadaveribus: At ecce ſcriptum eſt: *Et panem, & toſtum, & ſpicam recentem non comedetis uſque ad ipſum diem iſtum*. Dicit R. Aba Mari frater R. Joſe: Diverſum eſt, quia textus ſtatuit tempus; *Non comedetis ea, quia abominatio illa*. Dicit Rabi: Excludit uſu interdictum, quod eſt in eo. R. Abau nomine R. Jochanan; Si faciat cataplaſma ex bove lapidando, & ex fermento, ſuper quo Paſcha præterierit, non vapulat, quia in eo non eſt præceptum negativum, quod poſſit reſtitui: Propter heterogenea vineæ vapulat: Dicit R. Chanina: *Non ſanctificabis; non accendes ignem*: In præputio arborum requiritur præceptum affirmativum: ad removendum illud; ſcriptum eſt præceptum negativum ad comedendum illud: Scriptum eſt: *Non comedetis*: At præceptum negativum ad removendum illud, non ſcriptum eſt. Miſna contraria eſt R. Jochanan; Etenim ex ſenſu literali probatur: Dictum eſt enim: *Lapidando lapidabitur bos*: Num ignoramus ejus carnem fuiſſe eſu interdictam? Cur igitur dictum eſt: *Non comedetur ejus caro*? Venit ad ſignificandum tibi: Sicut eſu eſt interdicta, ita pariter uſu erit interdicta: Quomodo explicat R. Jochanan? Exponit, quando anteverterint domini, & mactaverint, priuſquam fuerit abſolutum ejus judicium. R. Zehera quæſivit coram R. Abau; Hoc loco ita dicis, & ibi ita dicis? Reſpondit: Hoc nomine R. Elieſer; & illud nomine R. Jochanan; Sapientes Cæſarienſes, R. Abau nomine R. Jochanan; Ubicunque dicitur: *Non comedes; Non comedetis*. Tu non potes conjungere uſu interdictum cum eſu interdicto: *Non comedes; Non comedetur*: Tu poteris conjungere uſu interdictum cum eſu interdicto; Conſtitutio principii quæ eſt in omnibus: *Et omne ſacrificium pro pec-*

חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקודש לא תאכל באש תשרף . תני חזקיה מסייע לרבי יוחנן ממשמע שנאמר חלב שור וכשב ועז לא לא תאכלו לאיזה דבר נאמר וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה אפילו למלאכת גבוה. ממשמע שנאמר רק הדם לא תאכלו לאיזה דבר נאמר על הארץ תשפכנו כמים . מה המים מכשירין אף הדם יהא מכשיר. ממשמע שנאמר לא תאכלו כל נבילה לאיזה דבר נאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה. בא להודיעך גר תושב אוכל בנבילות. ממשמע שנאמר ובשר בשדה טריפה לא תאכלו . מה תלמוד לומר לכלב תשליכון אותו . אותו משליך לכלב ואין את משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה. מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לדין. מתניתא מסייעא לרבי אלעזר לא יאכל חמץ לעשות את המאכיל כאוכל . ואתה אומר לעשות המאכיל כאוכל או אינו אלא לאוסרו בהנייה וכשהוא אומר לא תאכל עליו חמץ . הא למדנו שהוא אסור בהנייה מה תלמוד לומר לא יאכל חמץ לעשות המאכיל כאוכל דברי רבי יאשיה . רבי יצחק אומר אינו צריך . ומה שרצים קלים עשה בהם את המאכיל כאוכל. חמץ החמור אינו דין שנעשה בו את המאכיל כאוכל . ומה תלמוד לומר לא יאכל חמץ לא בא הכתוב אלא לאוסרו בהנייה בנין כן כתיב לא יאכל הא מלא תאכל לית שמע מינה כלום . והדא מסייעא לרבי יוחנן לא יסיק בו תנור וכירים . עבר והסיק ייבא בהדא אם חדש יותץ אם ישן יוצן . תני רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא בשריפה דין הוא מה אם פינול ונותר שאינו בל יראה ובל ימצא אינו אלא בשריפה.

cato, cujus sanguis illatus fuerit in tentorium conventus ad expiandum in sanctuario , non comedetur , igne comburetur: Traditio Ezechiæ opitulatur R. Jochanan: ex sensu literali , ubi dictum est : *Adipem bovis , & agni , & hœdi , non comedetis* . Cur hoc dictum est ? Quia dictum est: *Et adeps cadaveris , & adeps discerpti fiet in omne opus*. Vel in opus Dei : Ex sensu literali probatur ; Dictum est enim: *Tantummodo sanguinem non comedetis* : Cur hoc dictum est? Quia dictum est: *Super terram effundes illum sicut aquam*: Sicut aquæ permittunt , ita pariter sanguis permittit: Probatur ex eo quod dictum est : *Non comedetis omne cadaver*: Cur hoc dictum est : *Peregrino , qui est in portis tuis, dabis illud, & comedet*? Venit ad significandum tibi, quod peregrinus inquilinus possit comedere cadavera : Probatur ex eo quod dictum est: *Et carnem in agro discerptam non comedetis*: Cur dictum est ? Quia dictum est : *Cani projicietis ipsam*: Ipsam projicies cani, at non projicies cani profana, quæ fuerint mactata in atrio : Misna favet isti , & Misna favet illi : Misna favet R. Elieser ; *Non comedetur fermentum*. Ut consideretur qui faciat comedere perinde ac qui comedat : Tu dicis: Ut consideretur qui faciat comedere, perinde ac qui comedat ; aut non dictum est nisi ad prohibendum usum : Quando vero dicit : *Non comedes super eo fermentum* : Ecce docemur usu esse interdictum: Cur igitur dictum est: *Non comedetur fermentum ?* Ut consideretur qui facit comedere perinde ac qui comedat : Verba R. Josia : R. Isaach dicit: Non est necesse . Si in reptilibus, quæ sunt levia , consideratur qui facit comedere perinde ac qui comedat , in fermento, quod est grave, non erit æquum, ut consideretur qui facit comedere perinde ac qui comedat ? Et cur dictum est : *Non comedetur fermentum*? Non venit textus , nisi ad prohibendum ejus usum : Idcirco scriptum est: *Non comedetur* . Ecce ex eo quod dictum est : *Non comedes* : Nihil potest probari : Et hoc favet R. Jochanan: Non calefaciet eo furnum , & furnulum: Si transgressus esset, & illo calefacerit, si fuerit novus , findet , si vetus, frigefaciet: Traditio : R. Jehuda dicit : Non fiebat remotio fermenti nisi combustione ; Probari potest argumento : Si abominandum & residuum , in quo non est præceptum : *Non conspicietur, & non invenietur*; Non aboletur nisi combustione ; Fermentum , quod pro-

חמץ שהוא בבל יראה ובל ימצא אינו דין שלא יהא אלא בשריפה. אמרו לו לרבי יהודה כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין. הא אם לא נתמנה לו אור ישב לו ולא יבעיר אמרה תורה תשביתו שאור מבתיכם. כיוצא בו אמר רבי יהודה אשה כי תזריע וילדה זכר מה תלמוד לומר לפי שנאמר וטמאה שבעת ימים . וביום השמיני ימול. שומע אני ביוצא חי שהוא מטמא את אמו טומאת לידה . מניין ליוצא מת שהוא מטמא את אמו טומאת לידה. אמר רבי יהודה הרי אני דן מה אם ביוצא חי שאינו מטמא את אמו ואת הבאין עמו ואת הבא עם אמו לאוהל טומאת שבעה מטמא את אמו טומאת לידה. היוצא מת שהוא מטמא את אמו ואת הבאין עמו ואת הבא עם אמו לאוהל טומאת שבעה . אינו דין שיטמא את אמו טומאת לידה. אמרו לו לרבי יהודה כל דין שתחילתו אתה דן להחמיר וסופו להקל אינו דין. הא אם טיהר החי את אמו יטהר אף המת את אמו. אם לא זכיתי מן הדין לפיכך אמרה תורה זכר לרבות את המת . כיוצא בו אמר רבי יהודה תשבו בסוכות סוכה של כל דבר שהיה רבי יהודה אומר הדין נותן שלא תהא הסוכה באה אלא מארבעת המינין . מה אם לולב שאינו נוהג בלילות כבימים אינו בא אלא מארבעת המינין סוכה שהיא נוהגת בלילות בבימים אינו דין שלא תבוא אלא מארבעת המינין . אמרו לו לרבי יהודה כל דין שאתה דן שתחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין . הא לא מצא מארבעת המינין ישב לו בלא סוכה ואמרה תורה תשבו בסוכות. סוכה של כל דבר וכן עזרא אמר ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו ההר וגו׳ . חזר רבי יהודה

prohibetur præcepto: *Non conspicietur, & non invenietur*: Non erit æquum ut non aboleatur nisi combustione? Dixerunt R. Jehuda: Omne argumentum, quo tu argumentaris, si ejus principium fuerit ad aggravandum, & finis ad allevandum, non est argumentum: Ecce si non fuerit ei præparata lucerna, cessabit & non removebit: At lex dicit: *Cessare facietis fermentum ex domibus vestris*: Huic simile dicit R. Jehuda: *Mulier, quum conceperit semen, & pepererit masculum.* Cur dictum est? Quia dictum est: *Et polluta erit septem diebus, & die octavo circumcidetur*: Crederem, quando egrediatur vivus quod polluat matrem suam pollutione partus? Unde probatur, si egrediatur mortuus, quod polluat matrem suam pollutione partus? Dicit R. Jehuda: Ecce ego argumentor: Si quando egreditur vivus non polluit matrem suam, & venientes cum eo, & venientem cum matre sua in tentorium pollutione septem dierum, tamen polluit matrem suam pollutione partus. Qui egreditur mortuus, qui polluit matrem suam, & venientes cum eo, & venientem cum matre sua in tentorium pollutione septem dierum, non erit æquum ut polluat matrem suam pollutione partus? Responderunt R. Jehudæ: Omne argumentum, quo tu in principio argumentaris ad aggravandum, & in fine ad allevandum, non est argumentum: Ecce si purificat vivus matrem suam, purificabit mortuus matrem suam: Si minus punies argumento. Idcirco dixit lex: *Masculum*. Ad includendum mortuum: Huic simile dixit R. Jehuda: *Habitabitis in tabernaculis*: Tabernaculum ex quavis materia perfectum: Etenim R. Jehuda dicit: Ratio dictitat, ut tabernaculum non perficiatur nisi ex quatuor speciebus: Si palma, quæ non observatur in noctibus sicut in diebus, non adducitur nisi ex quatuor speciebus, tabernaculum, quod observatur tam noctu quam interdiu, non erit æquum ut perficiatur ex quatuor speciebus? Responderunt R. Jehudæ: Omne argumentum, quo tu argumentaris, si ejus principium fuerit ad aggravandum & finis ad allevandum, non est argumentum: Si non inveniat ex quatuor speciebus, stabit sine tabernaculo? At lex dicit: *Habitabitis in tabernaculis*: In tabernaculo ex quavis materia composito: Et sic Ezra dixit: *Et ut prædicent, & divulgent vocem in universis urbibus suis, & in Hierusalem dicentes: Egredimini in montem* &c. Iterum R. Je-

ורנו דין אחר חמץ אסור באכילה ונותר אסור באכילה. מה זה בשריפה אף זה בשריפה. אמרו לו נבילה תוכיח שהיא אסורה באכילה ואינה בשריפה. אמר להן חמץ אסור באכילה ובהנייה. ונותר אסור באכילה ובהנייה. אל תוכיח נבילה שאינה אסורה בהנייה. אמרו לו והרי שור הנסקל יוכיח שהוא אסור באכילה ובהנייה ואינו בשריפה. אמר להן חמץ אסור באכילה ובהנייה וחייבין עליו כרת ונותר אסור באכילה ובהנייה וחייבין עליו כרת. אל יוכיח שור הנסקל שאין חייבין עליו כרת. אמרו לו והרי חלב שור הנסקל יוכיח שהוא אסור באכילה ובהנייה וחייבין עליו כרת ואינו בשריפה. אמר להן חמץ אסור באכילה ובהנייה וחייבין עליו כרת ויש לו זמן. ונותר אסור באכילה ובהנייה וחייבין עליו כרת ויש לו זמן. אל יוכיח חלב שור הנסקל שאין לו זמן. אמרו לו והרי אשם תלוי בשיטתך יוכיח שהוא אסור באכילה ובהנייה וחייבין עליו כרת ויש לו זמן ואינו בשריפה ושתק רבי יהודה. תני עד שלא הגיע זמן ביעורו את מבערו בכל דבר. משהגיע זמן ביעורו את מבערו בשריפה. ואתיא כרבי יהודה. אית תניי תני עד שלא הגיע זמן ביעורו את מבערו בשריפה. משהגיע זמן ביעורו את מבערו בכל דבר. ואתיא כרבנין. רבי אומר תשביתו שאור מבתיכם דבר שהוא בל יראה ובל ימצא ואיזה זה בשריפה רבי ירמיה בעי פטר חמור שהמית במה היא מיתתו בעריפה או בסקילה. רבי בנימין בר לוי שאל חלות תודה שנעשו נותר ניתר אם נעשו נותר עד שלא הגיע זמן ביעורן את מבערן בכל דבר. משהגיע זמן ביעורן את מבערן בשריפה.

Jehuda alio argumento argumentatur: Fermentum esu est interdictum, & residuum est esu interdictum; Sicut illud aboletur combustione, ita pariter hoc combustione: Dixerunt ei. Cadaver probet quod licet sit esu interdictum, tamen non comburitur: Respondit eis. Fermentum interdictum est esu, & usu & residuum interdictum est esu & usu; & non probet cadaver, quod usu non est interdictum: Responderunt ei: Ecce bos lapidandus probet, qui licet sit esu atque usu interdictus, tamen non erat comburendus: Respondit: Fermentum est esu atque usu interdictum; & ejus causa tenentur excidio, & residuum est esu atque usu interdictum, & ejus causa tenentur excidio: Non probet bos lapidandus, cujus causa non tenentur excidio. Dixerunt ei: Adeps bovis lapidandi probet, qui licet sit esu atque usu interdictus, & ejus causa tenentur excidio, tamen non erat comburendus: Respondit: Fermentum esu, atque usu est interdictum, & ejus causa tenentur excidio, eique est tempus statutum; & residuum est esu atque usu interdictum, & ejus causa tenentur excidio, eique est tempus statutum. Non probet adeps bovis lapidandi, cui non est statutum tempus: Dixerunt: Ecce sacrificium pro delicto dubio juxta opinionem tuam probet, quod licet sit esu, atque usu interdictum, & ejus causa tenentur excidio, eique sit tempu sstatutum, tamen non erat comburendum. Et tacuit R. Jehuda. Traditio: Priusquam advenerit tempus remotionis, tibi licebit quovis re poteris removere; Postquam advenerit tempus remotionis, combustione removebis. Et constitutio est juxta mentem R. Jehuda: Est qui docet. Priusquam advenerit tempus remotionis, combustione removebis: Postquam advenerit tempus remotionis, quavis re poteris removere. Et sententia est juxta mentem sapientum: Rabi dicit: *Cessare facietis fermentum ex domimus vestris*. Sc. re qua observetur præceptum; *Non conspicietur: & non invenietur*: Et quænam est? combustio: R. Jeremias putat exponendum de asino, qui occiderit, in quo erat ejus mors? Decollatione, an lapidatione? R. Benjamin bar Levi quæsivit;, de placentis sacrificii Eucharistici, quæ factæ fuerint residuum; Dicendum est;, si factæ fuerint residuum, priusquam advenerit tempus earum remotionis, quavis re fieri poterit earum remotio: Postquam advenerit tempus earum remotionis, tu combustione eas removebis.

Con-

הלכה ב הא באכילה אסור ·
מתניתא במקום שלא נהגו לאכול בת
פת גוים אבל במקום שלא נהגו לאכול
פת גוים מותר אפילו באכילה · בתוך
הפסח מהו · רבי ירמיה אמר מותר · רבי
יוסי אמר אסור · התיב רבי יוסה והתני
לא ישכיר ישראל את בהמתו לגוי
להביא עליה חמץ. פתר לה בבא עמו.
והתני לא ישכיר ישראל את ספינתו
לגוי להביא עליה חמץ · פתר לה בבא
עמו והא תני לא ישכיר ישראל את
ביתו לגוי ליתן בתוכו חמץ. אית לך מימר
בדר עמו · גגו של גוי שהיה סמוך לגגו
של ישראל ונתגלגל חמץ מגגו של גוי
לגגו של ישראל הרי זה דוחפו בקנה.
אם היתה שבת או יום טוב. רב אמר
כופה אליה כלי · רב אמר צריך לומר
כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואינו יודע
בו יבטל · רב אמר צריך לומר אשר
קדשנו במצותיו וציונו על מצות ביעור
חמץ · רב אמר הטח ביתו חמץ צריך
לבער · תני אמר רבי שמעון בן אלעזר
בצק שעשאו כופת בטל · פתר לה או
חלוקין על רבי שמעון בן אלעזר. או אהן
כופת מאיס היא · ישראל וגוי שהין
באין בספינה וחמץ ביד ישראל הרי זה
מוכרו לגוי או נותנו לו מתנה וחזר
ולוקחו ממנו לאחר הפסח ובלבד שיתנו
לו מתנה גמורה · אומר הוא ישראל
לגוי עד שאתה לוקח במנה בוא וקח לך
במאתים. עד שאתה לוקח לך מגוי בוא
וקח לך מישראל שמא אצטרך ואקח
ממך אחר הפסח · המשכיר בית לחברו
עד שלא יכנס לתוכו המשכיר צריך לבער.
משיכנס לתוכו השוכר צריך לבער · אמר
רבי שמעון אימתי בזמן שמסר לו את
המפתח. אבל בזמן שלא מסר לו אינו
צריך לבער. אמר רבי יהודה בר פזו מסר
לו את המפתח מהו · אמר רבי זכריה
חתניה דרבי לוי מחלוקת רבי שמעון
וחכמים. דתנינן תמן המוסר מפתיחו לעם
הארץ הבית טהור שלא מסר לו אלא
שמירת המפתה · תני רבי שמעון
מטמא · גוי שבא אצל ישראל ובידו

Constitutio II. Ecce esu interdictum est: Misna: Ubi non solent comedere panem gentilium; At ubi solent comedere panem gentilium, vel in comestione: Intra Pascha quid? R. Jeremias dicit: Licet: R. Jose dicit: Prohibitum est: Respondit R. Jose: Atqui extat traditio: Israelita non dabit mercedem conducendum jumentum suum gentili, ut in eo adducat fermentum: Hoc exponit; quando venit cum eo: Et extat traditio: Israelita non poterit locare navem suam gentili, ut afferat in ea fermentum: Tibi dicendum est; Quando habitat cum eo: Et extat traditio: Israelita non poterit locare domum suum gentili, ut ponat in eo fermentum: Est qui dicit; Quando habitat cum eo: Si tectum gentilis fuerit proximum tecto Israelitæ, & devolvatur fermentum de tecto gentilis in tectum Israelitæ, ecce illud calamo expellet; si fuerit Sabbathum, aut dies festus: Rab dicit; Vase teget: Rab dicit: Necesse est ut dicat: Omne fermentum quod fuerit in mea domo, & mihi non innotescat, aboleatur: Rab dicit: Necesse est ut dicat: Qui sanctificavit nos præceptis suis, & præcepit nobis super præcepto remotionis fermenti. Rab dicit: Si oblinerit domum suam fermento, removendum est. Traditio: Dicit R. Simeon ben Elieser. Pasta, quæ facta sit frustum, abolebit: Exponit: Aut dissentiunt contra R. Simeonem ben Eliesér; Aut quando frustum fœteat. Israelita & gentilis, qui veniant in eadem navi, & sit fermentum in potestate Israelitæ, ecce illud vendet gentili, aut dono dabit, atque iterum emet ab eo post Pascha, dummodo ei det dono perfecto. Potest dicere Israelita gentili; Priusquam tu emas mina, veni & eme tibi ducentis denariis: Priusquam tu emas tibi a gentili, veni, & eme tibi ab Israelita; Fortasse necesse erit, ut emam abs te post Pascha: Si locaverit domum socio suo, priusquam in eam ingrediatur, locator debet removere; Postquam in eam fuerit ingressus, qui locandam duxit, debet removere: Dicit R. Simeon: Quo tempore? Quando ei tradit clavem: At quando non tradit ei clavem, non est necesse, ut removeat. Dicit R. Jehuda Bar Pazi; Necesse est, ut tradat ei clavem; quid? Dicit R. Zacharias socer R. Levi. Dissentiunt R. Simeon & sapientes: Etenim ibi legimus: Qui tradit clavem populo terræ domus mundæ, non tradet, illi sed custodiet clavem: Traditio: R. Simeon polluit. Gentilis qui adierit Israelitam

חמץ אינו צריך לבער. הפקיד אצלו צריך לבער. ייחד לו בית אינו צריך לבער. לא ביער לאחר הפסח מהו. רבי יונה אמר מותר. רבי יוסה אמר אסור. אמר רבי יוסה חמיצו של גוי הוא ישראל שעבר עליו ולא ביערו. מאן תנא לא יראה לך רבי יהודה. דתני האוכל חמץ משש שעות ולמעלה. וכן חמץ שעבר עליו הפסח הרי זה בלא תעשה ואין בו כרת דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר כל שאין בו כרת אין בו בלא תעשה מודה רבי שמעון באסור שהוא אסור. איסורו מהו. רבי ירמיה אמר איסורו דבר תורה. רבי יונה ורבי יוסי תריהון אמרין איסורו מדבריהן. מה טעמא דרבי יהודה לא יאכל חמץ היום. מה אנן קיימין אם בתוך המועד כבר כתיב לא תאכל עליו חמץ. אלא אם אינו ענין בתוך המועד תניהו לאחר המועד. מה מקיים רבי שמעון טעמא דרבי יהודה לא יאכל חמץ היום. אמר רבי בון בר חייה פתר לה כרבי יוסי הגלילי. דתני רבי יוסי הגלילי אומר אומר אני שלא היה פסח במצרים אלא יום אחד בלבד שנאמר לא יאכל חמץ היום. לא יראה לך. אית תניי תני לא יראה לך. לך אין את רואה. אבל רואה את לגבוה. אית תניי תני אפילו לגבוה. מאן דאמר לך אין את רואה רואה את לגבוה כשהקדישו קודם לביעורו. מאן דאמר אפילו לגבוה כשהקדישו לאחר ביעורו. אמר רבי בון בר חייה קומי רבי זעורא תיפתר בקדשים שהוא חייב באחריותן כרבי שמעון. לא יראה לך אית תניי תני לך אין את רואה. רואה את בפלטיא אית תניי תני אפילו בפלטיא. מאן דאמר אפילו בפלטיא כשהבקירו לאחר ביעורו. אמר רבי בון בר חייה. תיפתר בקדשים וגו׳. הבקיר חמצו בשלשה עשר לאחר הפסח מהו. רבי יוחנן אמר

tam, fueritque in ejus manu fermentum, non est necesse ut removeatur. Si deposuit prope illum, necesse est ut removeatur. Si peculiarem assignet illi locum, non est necesse ut removeatur. Non removebit nisi post Pascha; quid? R. Jonas dicit: Permissum est: R. Jose dicit: Est prohibitum: Dicit R. Jose: Si fuerit fermentum gentilis, si Israelita transgressus non removerit: Qui docet: *Non conspicietur tibi*: Est R. Jehuda, qui docet: Comedens fermentum ab sexta hora & ultra: Atqui ita pariter in fermento super quo præterierit Pascha, est præceptum negativum, & non est in eo excidium; verba R. Jehuda; R. Simeon dicit; Ubi non est excidium, non est præceptum negativum: Assentitur R. Simeon in interdicto, quod sit interdictum; ejus interdictum quid? R. Hieremias dicit: Ejus interdictum ex verbis legis. R. Jonas, & R. Jose ambo dicunt: Ejus interdictum ex verbis scribarum: Quænam est ratio R. Jehuda? *Non comedetur fermentum hodie*: Quomodo nos explicabimus? Si in medio solennitatis; jam scriptum est: *Non comedes super eo fermentum*: At si non potest explicari in medio solennitatis; explicetur post solennitatem: Quomodo explicat R. Simeon rationem R. Jehuda: *Non comedetur fermentum hodie*? Dicit R. Bon bar Chijah: Exponit juxta sententiam R. Jose Galilæi: Etenim extat traditio: R. Jose Galilæus dicit: Ego dico, quod Pascha in Ægypto non fuerit nisi uno die duntaxat: Dictum est enim: *Non comedetur fermentum hodie*: *Non conspicietur tibi*. Est qui docet: *Non conspicietur tibi*. Tibi non conspicietur: At conspicietur Deo: Est qui docet: Ne Deo quidem. Qui dicit: Tibi non conspicietur, at Deo conspicietur: Quando sanctificaverit post ejus remotionem: Qui dicit: Ne Deo quidem; quando sanctificaverit post ejus remotionem. Dixit R. Bon bar Chijah contra R. Zehera: Potest exponi de sanctitatibus, in quibus tenetur cautione de futuro damno juxta mentem R. Simeonis; *Non conspicietur tibi*: Est qui docet: Tibi non conspicietur: At potest conspici in palatio: Est qui docet: Ne in palatio quidem: Qui dicit: Tibi non conspicietur; at potest conspici in palatio. Quando inquisierint ante ejus remotionem: Qui dicit: Ne in palatio quidem: Quando inquisierint post ejus remotionem. Dicit R. Bon bar Chijah: Potest exponi de sanctitatibus &c. Si inquirat fermentum suum tertia decima post Pascha, quid? R. Jochanan di-

אסור. רבי שמעון בן לקיש אין את מודה
לי משש שעות ולמעלן שהוא אסור.
אמר ליה תמן איסורו גרם לו. הכא
מה אית לך למימר . אמר רבי יוסה
לרבי פינחס נהיר את כד הוינן אמרין
אתייא לרבי יוחנן כרבי יוסה . ודרבי
שמעון בן לקיש כרבי מאיר . אינה כן
אלא רבי יוחנן חשש להערמה . ורבי
שמעון בן לקיש לא חשש להערמה. מה
נפק מביניהון נפלה עליו מפולת . מאן
דאמר הערמה לית כאן הערמה והוא
מותר. מאן דאמר זכייה לית כאן זכייה
והוא אסור. הכל מודין בגר שמת וביזבזו
ישראל את נכסיו. מאן דאמר הערמה
מותר . ומאן דאמר זכייה מותר . תמן
תנינן עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים
ושיחררו משורת הדין אין העבד חייב
כלום אלא מפני תקון העולם כופין את
רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר
על דמיו רבן שמעון בן גמליאל אינו
כותב אלא משחרר מי משחרר רב אמר
בין רבו ראשון בין רבו אחרון. אמר רבי
יוחנן אין משחרר אלא רבו ראשון בלבד.
התיב רבי חגי קומי רבי יוסה מתניתא
פליגא על רב . ישראל שהלוה את
הנכרי על חמיצו לאחר הפסח מותר
בהנייה. אין תימר ברשות ישראל הוא
יהא אסור . מה עבד לה . אמר רבי
יודן קל הוא בשיחרור . בהדא דתני
העושה עבדו אפותיקי מכרו אינו מכור.
שיחררו הרי זה משוחרר . חיילה דרבי
יוחנן מן הדא רבן שמעון בן גמליאל
אומר אינו כותב אלא משחרר . אילו
המשעבד שדה לחבירו והלך ומכרה שמא
אין בעל חוב בא וטורף. אמר רבי אבהו
פתח לנו רבי יוחנן פתח מאיר כאורה לא
מצאנו עבד משתחרר וחוזר ומשתעבד .
מעתה לא יכתוב שטר על דמיו . אמר
רבי אילא מוטב שיאמר לו תן לי מאתים
זוז שיש לי בידך ואל יאמר לו עברי
אתה . רבנין דקיסרין בשם רבי נסא .
אתיא דרבן שמעון בן גמליאל כרבי
מאיר כמה דרבי מאיר קונס בדברים

dicit. Est interdictum: R. Simeon ben Lakisch dicit: Est permissum. Respondit R. Jochanan R. Simeoni ben Lakisch: Tu mihi assentitris ab sexta hora & ultra esse prohibitum? Dixit: Ibi ejus interdictum causa est sibi: Hoc loco quid tibi dicendum est? Dixit R. Jose R. Pinchas: Recordaris, quand dicebamus: Constitutio R. Jochanan juxta mentem R. Jose, & R. Simeonis ben Lakisch juxta mentem R. Meir? Non ita est: Sed R. Jochanan curat de calliditate. & R. Simeon ben Lakisch non curat de calliditate. Quid excipitur ex inter illos? Cecidit super eum ruina. Qui dicit: De calliditas. Non est hoc loco calliditas, & est permissum: Qui dicit: Acquisitio; Non est hic acquisitio: & est prohibitum: Omnes conveniunt in proselyto, qui fuerit mortuus, & deprædatus fuerit Israelita ejus faculatates: Qui dicit: Calliditas permissa est, & qui dicit: Acquisitio permissa est: Ibi legimus: *Servus, quem fecerit dominus hypothecam aliis, & liberaverit*, ex ordine judicii servus ad nihil obligatur; at propter ordinem mundi cogunt dominum, ut eum libertate donet, & scribat instrumentum sui pretii: Raban Simeon ben Gamaliel, non scribet, sed liberabit: Quis liberabit? Rab dicit: Sive primus, sive ultimus dominus: Dicit R. Jochanan: Non liberabit, nisi tantum primus dominus. Respondit R. Haggæus coram R. Jose: Misna contraria est Rab. Israelita, qui mutuo acceperit ab alienigena super fermento suo, post Pascha permissus est ejus usus. Si dicas in potestate Israelitæ, illud erit prohibitum: Quid faciet? Dicit R. Jodan. Melius est ut liberet. Juxta illum, qui docet: Si fecerit servum suum apothecam, & vendiderit, non est venditus: Si manumiserit, ecce erit manumissus: Demonstratio R. Jochanan ex hoc deducitur. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Non scribet, sed manumittet: Siquis obligasset agrum socio suo, & abiens vendiderit: Fortasse creditor non venit, & diripiet: Dicit R. Abau: declaravit nobis R. Jochanan: Declaravit R. Meir clarissime. Non invenimus, quod servus postquam fuerit manumissus, iterum serviat: Idcirco non scribet instrumentum super ejus pretio: Dicit R. Ela: Melius est ut ei dicat: *Da mihi 200. Zuzas, quæ mihi sunt in manu tua*; & illi non dicat: *Servus meus es tu*. Sapientes Cæsarienses nomine R. Nasa: Sentit Raban Simeon ben Gamaliel cum R. Meir. Sicut R. Meir mulctat in

ver-

כן רבן שמעון בן גמליאל קונס בדברים. דתני שטר יש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו עד היכן רבי אבון רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוצדק עד שלשה טפחים.

הלכה ג תני רבי שמעון בן לעזר אומר משום רבי שמעון בן יוצדק מתניתא בשהפרישה מצה ונתחמצה אבל אם הפרישה חמץ לא בדא. הפריש מצה על חמץ אמר רבי זעורה כל תרומה שאינה מתרת את השירים לאכילה אינה תרומה. אפילו הפריש חמץ על מצה אמר רבי זעורה מאחר שאילו מינה עליה אינה תרומה ואפילו הימינה למקום אחר אינה תרומה. ארבעת רבעים בפני עצמן וחימצן. וארבעת רבעים בפני עצמן ועירבן. אם התרו בו משום אוכל טבל אינו לוקה. משום האוכל חמץ בפסח לוקה איסור חל על איסור קל. ואין איסור קל חל על איסור חמור. אבל אם עירבן ואחר כך חימצן אם התרו בו משום האוכל טבל לוקה. משום האוכל חמץ בפסח לוקה. איסור חמור חל על איסור קל. ואין איסור קל חל על איסור חמור. עשה כרי והשתחווה לו ומירחו ואחר כך אכלו. אם התרו בו משום האוכל טבל אינו לוקה. משום האוכל עבודה זרה לוקה. איסור חמור חל על איסור קל. ואין איסור קל חל על איסור חמור. אבל אם מירחו ואחר כך השתחווה לו אם התרו בו משום אוכל טבל לוקה משום עבודה זרה לוקה איסור חמור חל על איסור קל ואין איסור קל חל על איסור חמור. רבי בון בר חייה בעי האוכל תרומת חמץ בפסח למי הוא משלם תפלוגתא דרבי יוחנן ודרבי שמעון בן לקיש. דאיתפלגון הגוזל תרומה מאבי אמו כהן, רבי יוחנן אמר משלם לשבט. רבי שמעון בן לקיש אמר משלם לעצמו. אמר רבי מנא קומי

verbis, ita pariter Raban Simeon ben Gamaliel mulctat in verbis: Etenim est traditio: Si fuerit in instrumento usura, eum mulctat, neque exiget sortem neque usuram; verba R. Meir; At sapientes dicunt: Exiget sortem, at non exiget usuram. Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Quicquid canis nequit perscrutari post se. R. Abun: R. Jochanan nomine R. Simeonis ben Josedech: Usque ad tres palmos.

Constitutio III. Traditio. R. Simeon ben Eliescr dicit nomine R. Simeonis ben Josedech: Misna. Quando separaverit azymum, & fermentaverit; at si separaverit fermentum, non proferet: Si separaverit azymum super fermento; Dicit R. Zehera: Omnis separatio, quæ non permittat reliquias ad comedendum, non est separatio; Vel si separaverit fermentum super azymo. Dicit R. Zehera. Postquam separaverit super eo, non est separatio; vel si supputaverit in locum alium non est separatio: Si fuerint quatuor quartarii seorsim, & fermentaverint, & quatuor quartarii, & commixti fuerint: Si permiserunt nomine comedentis indecimatum, non vapulat. Si nomine comedentis fermentum in Paschate, vapulat: Interdictum cadit super interdictum leve; non autem interdictum leve cadit super interdictum grave. At si eos commisceat, & post hæc fermentent, si permittunt nomine comedentis indecimatum, vapulat; nomine comedentis fermentum in Paschate, vapulat: Interdictum grave cadit super interdictum leve; at interdictum leve non cadit super interdictum grave: Si faciat cumulum & adoret, & olfaciat, & posthæc comedat; Si permittant nomine comedentis indecimatum non vapulat: nomine comedentis rem Idololatricam vapulat: Interdictum grave cadit super interdictum leve; at interdictum leve non cadit super interdictum grave; Si vero olfaciat, & posthæc adoret; si permittant nomine comedentis indecimatum vapulat; nomine Idololatriæ vapulat: interdictum grave cadit super interdictum leve; at interdictum leve non cadit super interdictum grave. R. Bon bar Chijah quæsivit; Siquis comedat separationem fermentatam in Paschate cuinam restituet? Est dissensio inter R. Jochanan & R. Simeon ben Lakisch: Etenim dissentiunt: Siquis rapiat separationem a patre matris suæ sacerdote: R. Jochanan dicit: Rependet tribui. R. Simeon ben Lakisch dicit. Restituet sibimet: Dicit R. Mena coram R. Jose:

רבי יוסי מסתברא יודה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן בחומש שהוא משלם לשבט. אמר ליה אוף הכא סבר כן שכן תרומה טמאה אפרה לשבט. אתא רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי אחא אפילו עליה פליגין. רבי יוסי בעי הנהנה מן ההקדש פחות משוה פרוטה. מהו שיהא חייב בתשלומין אמר ליה נישמעינה מן הדא ואת אשר חטא מן הקודש ישלם פרט לפחות משוה פרוטה. אית תניי תני לרבות לתשלומין מאן דאמר פרט לפחות משוה פרוטה לתשלומין לקרבן. מאן דאמר לרבות בתשלומין כמה דתימר תמן פחות משוה פרוטה מזיד אף על פי שאינו משלם חומש ואשם ישלם לשבט ואמר אוף הכא כן. אמרין חברייא קומי רבי יוסי ולאו מתניתא היא האוכל תרומת חמץ בפסח שוגג משלם קרן וחומש. מזיד פטור מן התשלומין ומדמי העצים. אמר לון חמץ אינו ראוי להשלים עליה. ברם הכא ראוי הוא להשלים עליה. שוגג בתרומה ומזיד בחמץ. שוגג בתרומה ומזיד בנזיר. שוגג בתרומה ומזיד ביום הכיפורים אין תפתרינה לשני דברים ניחא. ואין תיפתרינה לדבר אחד מחלוקת רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש.

הלכה ד כתיב והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה ליהוה. הייתי אומר יתו כל הדברים חייבין בחלה תלמוד לומר מלחם ולא כל לחם. אם מלחם לא כל לחם. אין לי אלא לחיטים ולשעירים בלבד שאר מינין מנין תלמוד לומר ראשית עריסותיכם ריבה וריבה את הכל. רבי יוסה בשם רבי שמעון תני רבי ישמעאל בן רבי יונה רבי זעורה רבי שמעון בן לקיש בשם רבי ישמעאל. אמר רבי מנא אזלית לקיסרין ושמעית רבי אחווא בר זעורא אמר ואנא הוה אמר לה בשם רבי ישמעאל נאמר לחם בפסח ונאמר לחם בחלה. מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ אף לחם שנאמר בחלה

ſe : Probabiliter conſentit R. Simeon ben Lakiſch cum R. Jochanan, quod quintam partem rependat tribui. Reſpondit: Ego quoque ita exiſtimo, quod ſeparatio polluta multiplicetur tribui. Venit R. Joſe diſcipulus R. Bon nomine R. Acha; Vel in eo diſſentiunt R. Joſe quæſivit: Siquis utilitatem percipiat ex ſanctitate, in qua ſit minus pruta quid? Num obligatur ad reſtitutionem? Reſpondit: Probatur ex eo quod dictum eſt: *Et quod peccaverit in ſanctificatione rependet:* Excludit, quod valeat minus pruta: Eſt qui docet: Ad includendum reſtitutionem: Qui dicit: Excludit, quod valeat minus pruta: ad rependendum ſacrificium. Qui dicit: Ad includendum reſtitutionem; ſicut dictum eſt: Quod valeat minus pruta; Qui agit per contumaciam, vel ſi non rependat quintam partem, & ſacrificium pro delicto, tamen reſtituet tribui: Et dicit: Ita pariter hoc loco. Dixerunt ſocii coram R. Joſe: Nonne extat traditio: Siquis comedat ſeparationem fermenti in Paſchate per errorem; rependet ſortem & quintam partem; ſi per contumaciam, liber eſt a reſtitutione, & a pretio lignorum? Reſpondit eis: Ibi non eſt conveniens, ut rependat. Hoc loco conveniens eſt ut rependat: Si per errorem in ſeparatione, & per contumaciam in fermento; Si per errorem in ſeparatione, & per contumaciam in Nazyræo; Si per errorem in ſeparatione, & per contumaciam in die expiationum: Si explicetur duobus modis, recte eſt; ſi uno modo explicetur, diſſentiunt R. Jochanan, & R. Simeon ben Lakiſch.

Conſtitutio IV. Scriptum eſt: *Et erit, quando comederitis de pane terræ, ſeparabitis ſeparationem Domino.* Dicerem omnia obligari ad placentam? Idcirco dictum eſt: *De pane:* Non de omni pane: Si de pane, & non de omni pane; non probo niſi de tritico & hordeo duntaxat, de reliquis ſpeciebus unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Principium paſtarum veſtrarum.* Includit, & includit omnia. R. Joſe nomine R. Simeonis: Docet R. Iſmael ben R. Jona, R. Zehera, R. Simeon ben Lakiſch nomine R. Iſmae: Dixit R. Mena: Veni Cæſaream, & audivi, quod Rabi frater bar Zehera diceret. Et ille dicit nomine R. Iſmael. Memoratur panis in Paſchate, & memoratur panis in placenta: Sicut panis memoratus in Paſchate eſt ille, qui poteſt fieri azymus, & fermentare, ita pariter panis memoratus in placenta eſt ille, qui fie-

דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ. ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא לידי סירחון. רבי יוחנן בן נורי אמר קרמית חייבת בחלה. שהיא באה לידי מצה וחמץ. ורבנין אמרי אינה באה לידי מצה וחמץ. ויבדקוה. על עיקר בדיקתה הן חולקין. רבי יוחנן בן נורי אמר בדקוה ומצאו אותה שהיא באה לידי מצה וחמץ. ורבנין אמרין בדקוה ולא מצאו אותה שהיא באה לידי מצה וחמץ. תמן תנינן תפוח שריסקו ונתנו לתוך עיסה וחימצה הרי זו אסורה. שעורין שנפלו לתוך הבור של מים אף על פי שהבאישו מימיו מותרין. תני רבי יוסי אומר מותר. רבי אחא רבי אבהו בשם רבי יוסה בר חנינה מה פליגין במחמץ במימיו. אבל במחמץ בגופו דברי הכל מותר. רבי יוסה כרעתיה במה דו אמר תמן אין תבשילין תבשיל ברור. כך הוא אמר הכא אין חמצו חמץ ברור. תני פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים אם היו מקצתם מגולין ניטלין בשבת ואם לא אין ניטלין מניין שהכהנים יוצאין ידי חובתן בחלה ובתרומה וישראל במעשר שני בפסח תלמוד לומר תאכלו מצות ריבה. יכול יצאו ידי חובתן בביכורים תלמוד לומר בכל מושבותיכם תאכלו מצות. מצה הנאכלת בכל מושב יצאו הביכורים שאינן נאכלין בכל מושב. התיבון הרי מעשר שני הרי אינו נאכל בכל מושב. ראוי הוא להיפדות ולהיאכל בכל מושב. רבי בון בר חייה בעי הלקוח בכסף מעשר שניטמא לרבי יהודה מהו דתני לקוח בכסף מעשר שנטמא יפדה רבי יהודה אומר יקבר אמרו לו לרבי יהודה מה אם מעשר שני עצמו שנטמא הרי הוא נפדה הלקוח בכסף מעשר שנטמא אינו דין שיפדה אמר להן לא אם אמרתם במעשר שני שכן הוא טהור בריחוק מקום תאמרו בלקוח בכסף

fieri potest azymus & fermentare. Et investigarunt, & invenerunt, quod non possent fieri azyma, & fermentare, nisi quinque species duntaxat; at reliquæ species non eo deveniunt, ut fiant azyma, & fermentent, sed putrescunt. R. Jochanan ben Nuri dicit: Karmit obligatur ad placentam: eo quod fieri possit azymum, & fermentet: At sapientes dicunt, non eo devenit, ut fiat azymum, & fermentet. Et explorabit illud: De fundamento explorationis contendunt: R. Jochanan ben Nuri dicit: Explorarunt, & invenerunt, quod posset fieri azymum, & fermentare. At sapientes dicunt: Explorarunt, & non invenerunt, quod fieret azymum, & fermentaret. Ibi legimus: Si contuderint pomum, & immiserint in medium pastæ, si fermentarit, erit prohibita. Si hordea ceciderint in puteum aquarum, vel si corrumpantur ab aquis suis, permissa sunt: Traditio: R. Jose dicit: permissum est: R. Acha, R. Abau nomine R. Josue bar Chanina: In quo contendunt? In eo, quod fermentat in aquis suis: At quod fermentat in corpore suo, totum est licitum: R. Jose juxta sententiam suam. Sicut ibi dicit: Non coquent coctione selecta: Ita pariter hoc loco dicit: Non fermentabunt fermento selecto. Traditio: Si grossus recondatur in palea, & exsiccetur; si recondatur in prunis, si pars fuerit aperta, accipiunt in Sabbatho, si minus non accipiunt. Unde probatur, quod sacerdotes satisfaciant debito suo placenta, & separatione, & Israelitæ decima secunda in Paschate? Ex eo quod dictum est: *Comedetis azyma*: Includit. Crederem, quod satisfacerent debito suo primitivis? Idcirco dictum est: *In cunctis habitationibus vestris comedetis azyma*: Azymum comedebatur in cunctis habitationibus; excluduntur primitiva quæ non comedebantur in cunctis habitationibus: Responderunt: Decima secunda ecce non comedebatur in cunctis habitationibus: Poterat redimi, & comedi in cunctis habitationibus: R. Bon bar Chijah quæsivit quod emtum fuerit argento decimæ secundæ immundæ juxta mentem R. Jehuda, quid? Etenim docetur: Quod emtum fuit argento decimæ, quæ polluta fuerit, redimetur; R. Jehuda dicit: Sepelietur. Dixerunt R. Jehudæ; Sicut ipsa decima secunda, si pollueretur, redimebatur, quod emtum fuerit argento decimæ, quæ polluta fuerit, non erit æquum ut redimatur? Respondit illi: Minime: Si dixistis de decima secunda, quod

מעשר שאינו נפדה טהור בריהוק מקום
הואיל ואינו ראוי להיפדות וליאכל בכל
מושב אין יוצאין בו. רבי שמעון בן לקיש
בעי מעתה חלת עיסה מעשר שני
בירשלם הואיל ואינה ראויה להיפרות
ולהיאכל בכל מושב אין יוצאין בה.
יכול יצאו ידי חובתן בחלות תודה ורקיקי
נזיר. תלמוד לומר שבעת ימים מצות
תאכלו. מצה נאכלת כל שבעה ואין
חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין כל שבעה.
רבי יונה בשם רבי שמעון בן לקיש ממה
שנאכלו חלות תורה ורקיקי נזיר בכל גבול ארץ
ישראל לא צרך השונה להוציאן ממושב.
רבי יוסה בשם רבי שמעון בן לקיש זאת
אומרת שנאכלו חלות תודה ורקיקי נזיר
בכל ערי ישראל לפיכך לא צרך השונה
להוציאן ממושב. ניחא חלות תודה.
ורקיקי נזיר אינו כן. אמר רבי יוחנן לית
כאן נזירות. נזירות חובה היא. אמר
רבי בון בר כהנא תיפתר שקרבה חטאתו
בשילה. ועולתו ושלמיו בנוב וגבעון. רבי
חנניה רבי עזרא בעון קומי רבי מנא
לא כן אמר רבי בשם רבי יוסה שלמי
חגיגה הבאים בבמה כשירים אלא
שלא עלו לבעלים לשם חובה אלא
כרבי יהודה דרבי יהודה אמר חטאת
ופסח ליחיד בבמה גדולה. אין חטאת
ופסח ליחיד בבמה קטנה. לא אתיא
אלא כרבי שמעון דרבי שמעון אמר מכיון
שנזרק עליו אחר מין הדמים הותר הנזיר
לשתות ביין וליטמא במתים. רבי סימון
בשם רבי יהושע בן לוי אותו כזית שאדם
יוצא בו ידי חובתו בפסח צריך שלא יהא
בו משקין. רבי ירמיה אמר למצוה
איתאמרת. רבי יהודה בר פזי אמר
לעיכוב איתאמרת. מלתיה דרבי בון בר

quod redimebatur munda propter longinquitatem loci, dictis de emto argento decimæ, quæ non redemebatur munda propter longinquitatem loci? Quoniam non erat conveniens ut redimeretur, & comederetur in cunctis habitationibus, eo non satisfaciebant debito suo: R. Simeon ben Lakisch quæsivit: Quoniam placenta pastæ decimæ secundæ Hierosolymæ non est conveniens ut redimatur, & comedatur in cunctis habitationibus, cum ea non satisfacient debito suo; Crederem quod satisfacerent debito suo placentis sacrificii Eucharistici, & laganis Nazyræi? Idcirco dictum est: *Septem diebus azyma comedetis*; Azymum, quod comeditur septem diebus, non autem placentæ sacrificii Eucharistici, neque lagana Nazyræi comedebantur septem diebus. R. Jona nomine R. Simeonis ben Lakisch; ex eo quod comederentur placentæ sacrificii Eucharistici, & lagana Nazyræi in cunctis terminis Israel, non erat docendnm, ut educeretur ex habitatione. R. *Jose nomine R. Simeonis* ben Lakisch: Hoc dicit, quod comederentur placentæ sacrificii Eucharistici, & lagana Nazyræi in cunctis urbibus Israel; Idcirco non fuit necesse ut docerent, quod educerentur ex habitatione: Recte de placentis sacrificii Eucaristici; Non ita de laganis Nazyræi. Dicit R. Jochanan: Non sunt in hoc loco Nazyræatus; etenim Nazyræatus ex debito sunt: Dicit R. Bon bar Channa: Potest exponi, quod obtulerit sacrificium suum pro peccato in *Silo*, & holocaustum & pacifica sua in Nob & Gabaon. R. Chananjah, & R. Zehera quæsierunt coram R. Mena: Non ita dicit Rabi nomine R. Jose: Pacifica solenitatis, si offerentur in excelso erant legitima, at non inserviebant dominis nomine debiti: Sed juxta sententiam R. Jehuda; etenim R. Jehuda dicit: Sacrificium pro peccato, & Pascha privati offerebatur in excelso magno; At sacrificium pro peccato, & Pascha privati non offerebatur in excelso parvo. Non est hæc opinio nisi juxta mentem R. Simeonis; etenim R. Simeon dicit: Postquam super eo fuerit adspersus unus de sangvinibus, licet Nazyræo bibere vinum & se polluere mortuis. R. Simon nomine R. Jehosua ben Levi: Cum eo in quantitate olivæ ut satisfaciat homo debito suo in Paschate, necesse est ut in eo non sint liquores. R. Jeremias dicit: Propter præceptum: R. Jehuda bar Pazi dicit. Ad impediendum dictum est: Opinio R. Bon bar

חייה אמר לעיכוב איתאמרת. התיב רבי
בון בר חייה והתנינן חלות תודה. אית
לך מימר חלות תודה שאין בהן משקין
אמר רבי יוסה תמן רביעית היא ורביעית
מתחלקת לכמה מינין. והיידא אמרה
דא יכול יצא ידי חובתו ברביכה תלמוד
לומר ושמרתם את המצות מצה שצריכה
שימור יצאת זו שאינה צריכה שימור,
מפני שאין צריכה שימור. הא אם היתה
צריכה שימור יוצאין בה. והא תני
יוצאין במצה מתובלת אף על פי שאין
בה טעם דגן והוא שיהא רובה דגן.
סברין מימר מתובלת משקין. נאמר
מתובלת שומשמין מתובלת אגוזים,
והידא אמרה דא, יכול שאינו יוצא
בפסח אלא בפת הדראה. מנין אפילו
במצת שלמה תלמוד לומר תאכלו מצות
ריבה. אם כן מה תלמוד לומר לחם
עוני פרט לסורסין ולחלת המסרת ולאשישה
יוצאין במצה עבה עד טפח בלחם הפנים,
יוצאין במצה נא כדי שתיפרש ולא
תיעשה גידין גידין. מצה הישנה
תפלוגתא דבית שמאי ובית הלל, אמר
רבי יוסה דברי הכל היא מכיון שלא
עשאה לשם הפסח דבר בריא שלא
דיקדק בה. יוצאין בסרוקין בין מצויירין
בין שאינן מצויירין אף על פי שאמרו
אין עושין סריקין מצויירין בפסח. תני
אמר רבי יהודה שאל בייתוס בן זונין
את רבן גמליאל וחכמים ביבנה מהו
לעשות סריקין המצויירין בפסח. אמרו לו
אסור מפני שהאשה משתהא בהן והן
באין לידי חמץ. אמר להן אם כן יעשו
אותן בטפוס. אמרו לו יהו אומרין כל
הסריקין אסורין וסריקי בייתוס בן זונין
מותרין תני רבי יוסה אומר עושין סריקין
ברקיקין ואין עושין רקיקין בקלוסקאות,

הלכה ה בחזרת. חסין. בעולשין
טרוקסימון ובתמכה נגנידין. בחרחבינה.
רבי יוסי בי רבי בון אמר יסי חלי. ובמרור
ירק מר ופניו מכסיפין ויש לו שרף. התיבון
הרי חזרת מתוק. הרי אינו קרוי חזרת

bar Chijah dicit: Ad impediendum dictum est: Respondit R. Bon bar Chijah Atqui legimus: Placentis sacrificii Eucharistici. Tu potes dicre de placentis sacrificii Eucharistici, quia in iis non sunt liquores. Dicit R. Jose: Ibi erat quartarius, & quartarius dividebatur in multas species: Et hoc est quod dicit: Crederem quod posset satisfacere debito suo frixo? Idcirco dictum est: *Et custodietis azyma*. Azymum, quod requirit custodiam. Excluditur hoc, quod non requirit custodiam; Quia non requirit custodiam; Ecce si requireret custodiam, cum eo satisfacerent debito suo: Atqui extat traditio: Satisfaciunt debito suo placenta condita; Vel si in ea non fuerit gustus tritici; dummodo major pars sit ex tritico: Putant dicendum: Condita liquoribus: Dictum est: condita allio, & condita nucibus: Et hoc est quod dicit: Crederem, quod non satisfacerent debito suo nisi pane furfuraceo? Unde probatur vel azymis Salomonis? Ex eo quod dictum est: *Comedetis azyma*. Includit. Si ita est; cur dictum est: *Panem afflictionis*: Excludit placentam insipidam, & placentam ex sartagine, & placentam frixam: Satisfaciunt debito suo azymo crasso in quantitate palmi juxta formam panis facierum: Satisfaciunt azymo semicocto; dummodo separetur, & non fiat ex nervis: Si azymum fuerit vetus: Dissentit Schola Schammai, & schola Hillel: Dicit R. Jose: Omnes conveniunt; quando non fuerit factum nomine Paschatis, manifestum est, quod in eo attente non consideraverit. Satisfaciunt debito suo azymis pictis, sive fuerint sive non fuerint effigiata; Licet dicant. Non faciunt picta, & effigiata in Paschate. Traditio: Dicit R. Jehuda: Quæsivit Baithos ben Zunin a Raban Gamaliel, & a sapientibus in Jebna: Quid ut faciant picta & effigiata in Paschate? Responderunt ei: Est interdictum; quia mulier in eis moratur, & illa eo deveniunt ut fermentent: Dixit eis; si ita est: Faciant ea in typo: Responderunt ei: Illi dicunt; omnia picta sunt prohibita, at picta Baithus sunt permissa. Traditio: R. Jose dicit: Faciunt picturas in laganis, at non faciunt lagana in tortis panis.

Constitutio V. Lactuca; Arabice חסין Intibo, endivia, & Tamcha, & Chacharbina. R. Jose discipulus R. Bon dicit: יסי חלי Olus amarum, & ejus facies sunt pallidæ, eique est succus: Responderunt; Atqui lactuca est dulcis: Ecce non vocatur lactuca nisi dulcis. R. Chi-

אלא מתוק. רבי חייה בשם רבי הושעיה
כל עצמן אין הדבר תלוי אלא בחזרת.
מה חזרת תחולתה מתוק וסופה מר.
כך עשו המצריים לאבותינו במצרים.
בתחילה במיטב הארץ הושב את אביך
ואת אחיך. ואחר כך וימררו את חייהם
בעבודה קשה בחומר ובלבנים. בין
כמושין. אית תניי תני אבל לא כמושין.
אמר רב חסדא מאן דאמר כמושין בקלח.
מאן דאמר אבל כמושין בעלין. רבי חייה
בשם רבי יוחנן זית כבוש אומר עליו
בורא פרי העץ. רבי בנימן בר יפת בשם
רבי יוחנן ירק שלוק אומר עליו שהכל
נהיה בדברו. אמר רבי שמואל בר רב
יצחק מתניתא מסייעה לרבי בנימן בר
יפת אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא
מבושלין. אם בעינן הם יצא בהם ידי
חובתו בפסח. אמר רבי זעורה מאן ידע
משמע מן רבי יוחנן יאות רבי חייה בר
בא או רבי בנימן. לא רבי חייה בר בא.
ועוד מן הדא מן מה דאנן חמיין רבנין
עלין לברייתה ונסבין תורמוסין ומברכין
עליהון בורא פרי האדמה. ותורמוסין לא
שלוקין הן. אין תימר שנייא היא שאמרה
תורה מרורים. תורמוסין כיון ששלקן
בטלה מרתן. אמר רבי יוסה בי רבי בון
ולא פליגין זית על ידי שדרכו ליאכל
חי אפילו כבוש בעינו הוא. ירק כיון
ששלקו נשתנה.

הלכה ו תני רבי ישמעאל בי רבי
יוסי אמר משום אביו איזו היא המעיסה
הנותן חמין לתוך קמח. חליטה קמח לתוך
חמין. והכא בין חמין לתוך מורסן בין
מורסן לתוך חמין. בשיש בהן שמנונית.
מלוגמא שנסרחה אית תניי תני זקוק
לבער. ואית תניי תני אין זקוק לבער.
מאן דאמר זקוק לבער כשנתחמצה ואחר
כך נסרחה. ומאן דאמר אינו זקוק לבער
בשנסרחה ואחר כך נתחמצה.

הלכה ז תני אין נותנין את
הקמח לתוך חרוסת או לתוך חרדל אם
נתן יאכל מיד ובלבד שלא ישהא. רבי
מאיר אוסר מפני שהוא משהא. כתיב
ובשל מבושל במים. אין לי אלא

Chijah nomine R. Oſea: Subſtantialiter res non dependet niſi a lactuca; ſicut lactuca a principio eſt dulcis, & in fine amara, ita pariter fecerunt Ægyptii patribus noſtris in Ægypto: In principio dictum eſt: *In optimo terræ colloca patrem tuum, ac fratres tuos.* Et poſthæc dictum eſt: *Et amaram fecerunt vitam eorum in opere duro, & luto, & lateribus.* Sive excicata fuerint: Eſt qui docet: Non erunt exſiccata. Dicit R. Chaſda: Qui dicit excicata, in caulibus: Qui dicit: Non erunt exſiccata: In foliis. R. Chijah nomine R. Jochanan: Si oliva fuerit exſiccata, dicet ſuper ea: Creans fructus arboris. R. Benjamin bar Japhet nomine R. Jochanan: In olere elixo dicet: Omnia facta ſunt in verbo ejus Dicit R. Samuel bar R. Iſaach: Miſna favet R. Benjamin bar Japhet: Non antem exſiccatis, neque elixatis, neque coctis: Si remanent in ſua ſpecie, ſatisfacit iis debito ſuo in Paſchate: Dicit R. Zehera: Iſte cognovit per traditionem ex R. Jochanan: Recte putat R. Chijah bar Ba, aut R. Benjamin, non autem R. Chijah bar Ba; Et præterea eruitur ex eo, quod nos vidimus multa folia eſſe juxta creationem ſuam, & accepimus lupinos, benediximus ſuper iis: Creans fructus terræ: Et lupini non coquuntur: Non poteris dicere: Diverſum eſt; Quia dicit lex: *Cum amaris.* At lupini poſtquam cocti fuerint, aboletur eorum amarities: Dicit R. Joſe diſcipulus R. Bon: Diſſentiunt: Oliva, quæ ſolet comedi etiam cruda vel ſi fuerit exſiccata, remanet in ſpecie ſua. At olus poſtquam fuerit coctum, mutatur.

Conſtitutio VI. Traditio: R. Iſmael diſcipulus R. Joſe dicit nomine patris ſui: Quænam eſt המעיסה? Quando indit aquas in farinam: חליטה? Quando inditur farina in aquas calidas: At hoc loco: Sive indantur aquæ calidæ in furfures, ſive furfures in aquas calidas; quia in iis eſt pinguedo. Si Malgama, fœtuerit; eſt qui docet eſſe removendum: & eſt qui docet non eſſe removendum: Qui docet eſſe removendum, poſtquam fermentaverit, & poſtquam fœtuerit: Et qui dicit non eſſe removendum; Poſtquam fœtuerit, & poſthæc fermentaverit.

Conſtitutio VII. Traditio: Non indunt farinam in pulmentum, aut in ſinapi, ſi vero indiderit, comedet ſtatim, dummodo ne moretur. R. Meir prohibet: Eo quod fuerit cunctatus: Scriptum eſt: *Coquendo coctum in aqui:* Non

מים . מנין לרבות שאר משקין תלמוד
לומר ובשל מבושל מכל מקום . עד
כדון כרבי עקיבא . כרבי ישמעאל . תני
רבי ישמעאל קל וחומר מה אם מים
שאינן מפינין טעמן את אמר אסור .
שאר משקין שמפינין טעמן לא כל שכן .
אין לשין מצה במשקין אבל מקטפין
אותה במשקין . אמר רבי עקיבא אני
הייתי עם רבי אליעזר ועם רבי יהושע
בספינה ולשתי מצתן במשקין . אין לשין
מצה ברותחין מפני שהן חולטין . ולא
בפושרין מפני שהן מחמיצין . אבל לשין
אותן בפונין . והא תנינן כל המנחות
נילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו .
רבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש תמן
הדבר מסור לכהנים והכהנים זריזין הן .
והכא הדבר מסור לנשים והנשים עצילות
הן . לא צורכה דלא . הכהנים עצמן
מהו שילושו מצתן בפושרין . ייבא כהדא
תנא רבי זכריה חתניה דרבי לוי נדה
חופפת וסורקת כהנת אינה חופפת
וסורקת נדה כהנת חופפת וסורקת
שלא לחלוק בין נידה לנידה . והכא
שלא לחלוק בין מצה למצה . מי תשמישו
של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין .
אית תניי תני שופכן במקום אשבורן .
אית תניי תני שופכן במקום קטפרס .
אמר רבי יוסה מאן דאמר שופכן במקום
אשבורן בשהיה אשבורן גבוה מאן דאמר
במקום קטפרס בשהיה קטפרס גדול .
אמר ליה רבי פינחס בשם רבי אילא
הכין הוה רבי בי הוי בה שרה חיטין
ושעורין במים נתחמצו אסורות . לא
נתחמצו מותרות . רבי יוסה אמר שרה
שעורים במים נתבקעו הרי אילו אסורות
שריין בחומץ מותר מפני שהחומץ צופרן .
רבי שמואל בר רב יצחק היה לו יין
קוסס יהב בגויה שערין בגין דיחמע . ש
לרבי אימי אמר ליה צריך את לבער .
רבי חנינא בריה דרבי כהיי הוה ליה דבש
מזוייף בסולת שאל לרבי מנא אמר
ליה צריך את לבער . חד מן אילין דרבי
כיריי הוה ליה גרבין דמשח בגו אוצרה
דחיטיא . שאל לרבנין אמרין ליה איזיל

Non probo nisi de aquis; Unde probatur ad includendum reliquos liquores? Ex eo quod dictum: *Coquendo coctum*. Omnimode : Hactenus juxta mentem R. Akiba : Juxta mentem R. Ismael: Traditio : R. Ismael argumentatur a minori ad majus : Si de aquis , quæ non amovent saporem, tu dicis: Vetitum est: De ceteris liquoribus, qui amovent saporem , quanto magis? Non depsunt azymum in liquoribus , at licet illud succidere in liquoribus: Dicit R. Akiba: Ego eram cum R. Eliefer , & R. Jehosua in navi , & depsi eorum azyma in liquoribus : Non depsunt azymum in aquis ferventibus, quia commiscent: Neque in tepidis , quia fermentant: At depsunt in aquis frigidis: Atqui legimus: Omnia munera depsuntur in aquis tepidis: & custodiunt ne fermentent: R. Hami nomine R. Simeonis ben Lakisch: Ibi loquitur de re tradita sacerdotibus, & sacerdotes sunt diligentes; Et hoc loco loquitur de re tradita mulieribus , & fœminæ sunt negligentes: Hoc non est necesse . Sacerdotes ipsi, quod depsant azyma sua aquis tepidis; Adducitur res hujusmodi ; Docet R. Zacharias gener R. Levi : Menstruata se fricat , & pectit ; sacerdos fœmina se non fricat, neque pectit; fœmina sacerdos menstruata se fricat , & pectit; quia nullum est discrimen inter menstruatam , & menstruatam : Pariterque hoc loco nullum est discrimen inter azymum , & azymum : Aquas quibus usus est pistor, effundent, quia fermentant ; Est qui docet : effundet eas in locum fossæ ; Est qui docet : effundet eas in locum declivem : Dicit R. Jose : qui dicit : effundet eas in locum fossæ , quando sit eminens: Qui dicit : In locum declivem ; quando declivitas sit magna : Dixit ei R. Pinchas nomine Ela : Sic dixit mihi Rabi: Siquis maceret tritica , & hordea in aquis & fermentent, sunt interdicta; Si non fermentent, sunt permissa: R. Jose dicit : Si maceret hordea in aquis, si finduntur, sunt interdicta; Si macerentur aceto, permissum est, quia acetum ea adstringit: R. Ismael bar R. Isaach habebat vinum acidum, indidit in illud hordea , ut fermentent: Quæsivit a R. Amme ; dicit ei. Removendum tibi est . R. Chanina bar Rabi habebat mel mixtum simila ; Quæsivit a R. Mena; dixit ei: Removendum tibi est : Quidam ex amicis R. Chirai habebat dolia olei in medio horrei tritici : Quæsivit a sapientibus: Dixerunt ei : Abi, & everre sub illis.

Do-

נרוף מן תוחתיהן. הורי רבי אימי באילין גרבייא דכותחא ממלא אותן מים שלשה ימים מעת לעת.

פרק שלישי

א ואילו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתוס המצרי וזומן של צבעין ועמילן של טבחין וקולן של סופרים. רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים. זה הכלל כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח הרי אילו באזהרה ואין בהן משום כרת.

ב בצק שבסדיקי העריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער פחות מיכן בטל במיעוטו. וכן לענין הטומאה אם הפקיד עליו חוצץ אם רוצה הוא בקיומו הרי הוא בעריבה. בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור.

ג כיצד מפרישין חלת טומאה ביום טוב רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה. בן בתירה אומר תטיל לצונין. אמר רבי יהושע לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא אלא מפרשתה ומנחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה.

ד רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו. וחכמים אומרים שלש נשים עוסקות בבצק אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה. רבי עקיבא אומר לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורין שוין זה הכלל תפח תלטוש בצונין.

ה שיאור ישרף והאוכלו פטור. סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור כקרני חגבים. סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים זה וזה האוכלו חייב כרת. איזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו.

ו ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי רבי

Docet R. Amme: Hæc dolia Cuttach implebit aquis tribus diebus de tempore in tempus.

CAPUT III.

I. HÆC sunt in causa transgressionis in Paschate, Cutach Babylonicum, cervisia Mediæ, acetum Edomæum, & Zytus Ægyptiacus, & Zoman tinctorum, & Amilan coquorum, & pulmentum librariorum: R. Eliéser dicit: Etiam ornamentum mulierum: Hæc est regula generalis. Si fuerit ex specie fermenti, hoc transgreditur in paschate; At in his est præmonitio, & in his non est excidium.

II. Si pasta, quæ est in fissuris mactræ, si fuerit in loco uno in quantitate olivæ debet removere, si minus abrogatur parvitate sua: Similiter respectu immunditiei, si ad eam attendat, est separatio: Si vero voluerit conservare, considerabitur sicut mactra: Si in pasta surda fuerit quantitas olivæ, ut fermentare possit, erit interdicta.

III. Quomodo separant placentam in immunditie in die festo? R. Elieser dicit: Non vocabit eam nomine antequam coxerit. Ben Bethera dicit; immittet in aquam frigidam: Dicit R. Jehosua; Non est hoc fermentum, de quo admoniti sunt præcepto: *Non conspicietur, & non invenietur*. Sed separabit eam, & relinquet eam usque ad noctem, si autem fermentat, fermentet.

IV. Raban Gamaliel dicit: Tres mulieres depsunt simul, & coquunt in eodem furno, altera post alteram; At sapientes dicunt: Tres mulieres occupantur in pasta, altera depsit, altera disponit, & altera coquit. R. Akiba dicit: Non omnes mulieres, neque omnia ligna, neque omnes furni sunt æquales: Hæc est regula generalis: Si intumuerit, perfundet eam aqua frigida.

V. Fermentum comburetur, & qui comederit illud, absolvetur. Pars abscissa comburitur, & qui comederit illam, reus erit excidii: Quid est שיאור? ut cornua locustarum: Pars abscissa est, cujus commixtæ sunt fissuræ; verba R. Jehuda: Sapientes dicunt: Siquis hæc & illa comedat, reus est excidii: Quid est שיאור? Est illud cujus facies pallescunt, sicut facies hominis, cujus capilli se erigunt.

VI. Si dies decimus quartus incidat in Sabbathum, removent omnia ante Sabbathum: Verba R. Meir: Sapientes

מאיר. וחכמים אומרים בזמנן. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר תרומה מלפני השבת. וחולין בזמנן.

ז ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ואם לא יבטל בליבו. להציל מיד הגיים ומיד הנהר ומן הדליקה ומן המפולת יבטל בליבו. ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד.

ח וכן מי שיצא מירושלם ונזכר שיש בירו בשר קדש אם עבר הצופים שורפו במקומו. ואם לאו חוזר ושורפו בפני הבירה מעצי המערכה. עד כמה הן חוזרין רבי מאיר אומר זה וזה בכזית. רבי יהודה אומר זה וזה כביצה. וחכמים אומרים בשר קודש בכזית וחמץ כביצה.

סליק פירקא

הלכה א ואילו עוברין בפסח כו׳.

אמר רבי מנא וכולהון על ידי מויי. כותח הבבלי. דו יהיב ביה מלמולין דליש׳ שכר המדי דו יהיב ביה קמח דשערין. חומץ האדומי בסימה דרומיא. בראשונה שהיו עושין יין בטהרה לנסכים לא היה יין מחמיץ והון יהבין בגויה שערין בגין ריחמע והוו צווחין ליה בסימיה דרומיה. זיתום המצרי זייתיה. וזומי של צבעין דו יהב בגויה קוצם בגין דיקלוט ציבעא. עמילן של טבחין אמר רבי חייא בר בא מביא מלילות שלא הביאו שליש וכותשן ועושה אותן כחלות חריע ונותן בקדירה והוא עביד בילדין. וקולן מל סופרין. באלכסנדריאה עברין אשבטיות של בצק. רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים. אית תניי תני תכשיטי. ואית תניי תני טיפולי. מאן דאמר טיפולי כל שכן תכשיטי. מאן דאמר תכשיטי הא טיפולי

tes dicunt; In tempore suo: R. Eliezer ben Zadoch dicit: Separatio ante Sabbathum, at profana in tempore suo.

VII. Siquis se conferat ad mactandum Pascha suum, ad circumcidendum filium suum, & ad comedendum prandium sponsaliorum in domo soceri sui, & recordetur, quod fermentum habeat in domo sua, si poterit redire, & removere, & redire ad præceptum suum, redeat, & removeat, si minus, destruat illud in corde suo: Si ad liberandum se a militibus, & a fluvio, & a prædonibus, ab incendio, a ruina, destruat in corde suo: Si ad agendum Sabbathisationem voluntariam, redibit statim.

VIII. Similiter si quis exierit Hierosolymis, & recordetur, quod in potestate sua sit caro sancta, & transgressus fuerit Zophin, comburet eam in loco suo. Si minus, redibit, & comburet ante palatium lignis struis. Quo usque vero redeant? R. Meir dicit; Hoc & illud in quantitate olivæ: R. Jehuda dicit: Hoc & illud in quantitate ovi: Sapientes dicunt: Caro sancta in quantitate olivæ, & fermentum in quantitate ovi.

Finis capitis.

Constitutio I. Et hæc sunt in causa transgressionis in Paschate &c. Dicit R. Mena: Et hæc omnia propter aquas: Cutach Babylonicum: Hoc intelligitur, quando indiderit in illud sordes manuum crassiores depsionis. Cervisia Mediæ; Hoc intelligitur, quando in eam indiderit farinam hordeaceam. Et acetum Edomæum; Acetum Romanorum. In principio faciebant vinum in puritate pro libaminibus, neque vinum acescebat; & illi indebant in illud hordea, ut acescesct; & illi exclamabant: Acetum Romanorum. Zytus Ægypti: Ejus Zytus. Et Zoman tinctorum: Hoc intelligitur, quando in illud indiderit rubeam, ut recipiat colorem: & Amilan coquorum: Dicit R. Chijah bar Ba: Afferebat spicas, quæ nondum tertia parte maturuerant, easque contundebant, & ex iis faciebant quasi placentas croceas, & imponebat ollæ, & producebat suavem saporem: & pulmentum librariorum: In Alexandria faciebant cupas pastæ. R. Eliezer dicit: Etiam ornamenta muliebria: Est qui docet: Ornamenta: & est qui docet: Accessoria: Qui dicit: Accessoria multo magis ornamenta: Qui dicit: Ornamenta: Ecce accessoria minime: Scri-

לא. כתיב כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי שיהו באזהרה. יכול יהו בהכרת תלמוד לומר כי כל אוכל חמץ ונכרתה. חברייא בעון קומי רבי יונה הכא כתיב כל. והכא כתיב כל. הכא את מרבה והכא את ממעט. אמר לון כאן ריבה באוכלין וכאן ריבה בנאכלין. התיבון והתני יוצאין במצה מתובלת אף על פי שאין בה טעם דגן והוא שיהא רובה דגן. ואילו הואיל ורובן חמץ יהא חייב: אמר לון שנייא היא דכתיב לחם ואילו אינן לחם. התיב רבי יוסי והתני כל עצמו אינו קרוי לחם אלא מצה שבעת ימים תאכל מצות לחם עוני. והכא את יליף מצה מחמץ. ועוד מן הדא דתני יוצא הוא אדם ידי חובתו ברקיק שרוי וברקיק מבושל שלא נמחה לא אמר אלא שלא נמחה. הא אם נמחה לא. ולענין חמץ את אמר המחה את החמץ וגמיו חייב. מאי כדון. רבי יוסי בשם רבי אידי אין חימוצו חימוץ ברור. מהו שילקה רבי ירמיה בשם רבי אלעזר רבי לא בשם רבי שמעון בן לקיש אף ללקות ואין לוקה דתני על חמץ ברור חייב כרת ועל עירובו סופג ארבעים. רב אמר זה סיעור ואמר זה כותח הבבלי ושכר המדי. אמר רבי בון בר כהנא קומי רבי לא תיפתר בחמץ ומצה שנתערבו. אמר רבי יוסי קשייתה על הדא דרבי בון בר כהנא מה נן קיימין אם בשרובו חמץ חייב כרת. אם בשרובו מצה יוצא בהן ידי חובתו בפסח אמר רבי שמואל בר רב יצחק תנא רבי יהושע אונייה תיפתר שיש בו חמץ ואין בו כזית. כרבי שמעון דרבי שמעון אמר כל שהוא למכות. רבי ירמיה רבי שמואל בר רב יצחק בשם רב קדירה שבישל בה מורה לא יבשל בה מאותו המין אלא לאחר הפסח. הא ממין אחר

Scriptum est : *Omne fermentum non comedetis* : Ad includendum Cutach Babylonicum , & Cervisiam Mediæ , & acetum Edomæum de quibus est præmonitio : Crederem , quod excidii pœna prohibeantur ? Idcirco dictum est : *Omnis enim comedens fermentum , excidetur* : Socii quæsierunt coram R. Jona : Hoc loco scriptum est : *Omne*. Et ibi scriptum est : *Omnis* : Hoc loco tu includis , & ibi excludis : Respondit eis : Hoc loco includit comedentes : & ibi includit edulia. Responderunt : Atqui extat traditio : Satisfaciunt debito suo placenta azyma condita , vel si in ea non fuerit sapor tritici ; dummodo in ea sit major pars tritici : Si vero fuerit major pars fermentum , tenetur : Dixit eis : Diversum est ; Scriptum est enim : *Panem* , At hic non est panis : Respondit R. Jose : Atqui extat traditio : Essentialiter non vocatur panis, sed azymum : *Septem diebus comedes azymum , panem paupertatis* : fermen- At hoc loco tu explicas azymum ex to ? Et præterea probatur ex eo quod traditur : Satisfaciet debito suo lagano macerato , & lagano cocto , quod non sit liquefactum. Non dicit nisi quando non sit liquefactum . Si vero fuerit liquefactum , minime : Et respectu fermenti tu dicis : Si liquefaciat fermentum , & absorpserit , tenetur . Quid nunc ? R. Jose nomine R. Idi : Non fermentabunt fermentum purum ; Dicemus quod vapulet ? R. Jeremias nomine R. Eliezer nomine R. Simeonis ben Lakisch ; Vel ad vapulandum . At non vapulat . Extat enim traditio . Pro fermento puro tenetur excidio : Et pro ejus commixtione vapulat quadraginta verberibus . Rab dicit : Hoc est hordeum : & dicit ; Hoc est Cutach Babylonicum , & cervisia Mediæ . Dicit R. Bon bar Cahana coram Rabi : Non potest explicari de fermento & azymo , quæ fuerint commixta. Dicit R. Jose : Oppositio contra sententiam R. Bon bar Cahana. Quomodo nos explicabimus ? Si major pars fuerit fermentum tenetur excidio ; Si major pars fuerit azymum , cum his satisfacit debito suo in Paschate : Dicit R. Samuel bar R. Isaach : Docet R. Josue Anuja ; Explicari potest , quod in eo sit fermentum , at non sit in quantitate olivæ : Juxta mentem R. Simeonis ; etenim R. Simeon dicit : Quantuluncunque , ut vapulet : R. Jeremias , R. Samuel bar R. Isaach nomine Rabi : Olla , in qua coxerit , assentitur , quod non possit in ea coquere ex eadem

מותר ובלבד לאחר שלשה תבשילין. כשם
שהוא בטל על שאינו מינו כך יבטל
על מינו . מין מעורר על מינו ליאסר .
אמר רבי יעקב בר זבדי רבי אבהו מפקד
לטחונייא דלא מיתן קופייא אילין על
אילין דלא ירתחן ויחמען. רבי חיננא בר
פפא אזל ליה גבי טחונייא. רבי יוסי
בי רבי בון טחן ליה צרף. רבי אבון הורי
לטחונייא מיתן טרטון דמיי בגין מודייה
ומתלנה ארבעה זימנין. רבי חנניה ורבי
מנא חד אמר בעשבין שרי מטננה אסיר
וחרנה מיחלף אמר רבי חנניה בריה דרבי
הלל ואפילו כמאן דאמר בעשבין שרי
בלוקטן משש שעות ולמעלן . מה דטלא
פייגא מינהון.

הלכה ב חברייא בשם רבי יוחנן
רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי בנקלף
כולו כאחת . עד כדון לח . יבש מאחר
שאילו היה לח היה נקלף כולו כאחת
ואפילו יבש כסדר הזה. רבי ירמיה בשם
רבי זעירה שני חצאי זתים בתוך הבית
אין הבית מצרף. בתוך הכלי כלי מצרף;
והא תנינן פחות מיכן בטל במיעוטו .
כאן בתלוש . וכאן במחובר . מהו מיעטו
בטל או מכיון שנראה לבער צריך לבער
את כולו. עד היכן סברין מימר עד רובה
של עריבה מה מיעט רובה של עריבה
בטל . או מכיון שנראה לבער צריך לבער
את כולו . תמן אמר רבי ירמיה בשם
רבי זעירה שני חציי זיתים בתוך הבית
אין הבית מצרף. בתוך הכלי הכלי מצרף
והכא הוא אמר הכין. אם הפקיד עליו
חוצץ הוא לטבילה . ואם לאו אינו חוצץ
לטבילה. היא טבילה היא הזייה. אינו
חיבור לטומאה מן הדא אם רוצה הוא
בקיומו הרי הוא כעריבה . ואם לאו
בנופה של עריבה. רבי שמעון בן לקיש
אמר כך שנה רבי צואה שתחת הכסא
חיבור לטומאה ואינו חיבור להזייה. רבי
שמעון בן לקיש בשם רבי שמעון בר
כהנא אבר מדולדל צפורן מדולדלת
וצואה שתחת הכסא והירוק קירויה

dem ſpecie, niſi poſt Paſcha: At ex alia ſpecie, permiſſum eſt, dummodo poſt tres coctiones: Etenim ſicut abolet ſuper ea quæ non ſit ex ſua ſpecie, ita pariter abolebit ſuper ejus ſpecie: Speciem ſi commoveat ſpeciem, valet ad prohibendum: Dicit R. Jacob bar Zabadi R. Abau præcipiebat molitoribus, ne imponerent ſaccos alterum alteri ne ferveſceret, & fermentaret. R. Chanina bar Papa ſe conferebat ad molitores: R. Joſe diſcipulus R. bon minutim molebat. R. Abun docebat molitores, ut indereni libram aquæ in menſuras, & quater commutarent. R. Chanina, & R. Mena, alter dicit: Cum herbis, licitum eſt, ſi humectatione, eſt interdictum: Et alter immutat: Dicit R. Chananjah bar R. Hillel; vel juxta ſententiam illius qui dicit: Cum herbis licitum eſt; quando colliget ab ſex horis & ultra. Quod deficit, ſumit ab eis.

Conſtitutio II. Socii nomine R. Jochanan, R. Simeon nomine R. Jehoſua ben Levi; Decorticabitur totum ſimul: Huc uſque humidum; Aridum poſtquam fuerit humidum decorticabitur totum ſimul: Vel aridum juxta hunc ordinem. R. Jeremias nomine R. Zeira: Si fuerint duo dimidia olivæ intra domum, domus non conjungit; Si intra vas, vas conjungit. At qui legimus; Si fuerit hoc minus, paucitate ſua aboletur: Hic in evulſo, & ibi in adhærente: Quid ejus paucitas aboletur? Aut poſtquam videtur removendum, removendum eſt totum. Hactenus putant dicendum uſque ad majorem partem mactræ; parum major pars mactræ abolebit: Aut poſtquam videtur removendum, removendum erit totum. Ibi dicit R. Jeremias nomine R. Zehera: Si fuerint duo dimidia olivæ intra domum, domus non conjungit, ſi intra vas, vas conjungit: Et hoc loco tu ita dicis? Si attendat ad illud, ſeparabit per immerſionem, ſi minus, non ſeparabit per immerſionem: Hæc eſt immerſio, & illa adſperſio, Non conjungitur cum immunditie; ex hoc probatur; ſi velit conſervare, erit ſicut mactra, ſi minus, erit ſicut corpus mactræ. R. Simeon ben Lakiſch dicit: Sic docet Rabi: Inquinamentum quod fuerit ſub ſella, conjungitur cum immunditie, at non conjungitur cum adſperſione. R. Simeon ben Lakiſch nomine R. Simeonis bar Cahana; Membrum pendulum, unguis pendulus, & inquinamentum quæ fuerint ſub ſella, ſtercus comminutum, & tritum, & mix-

וכרויה חיבור לטומאה ואינו חיבור להזייה. רבי יוסי בי רבי בון אמר אף כשורה שליקטו חיבור לטומאה ואינו חיבור להזייה מה בין טומאה מה בין הזייה. אמר רבי לא בהזייה כתיב והזה על האהל ועל כל הכלים ועל כל המקויימין שבכלי. ברם הכא לכם כל שהוא לצורך לכם. תמן אמרין טרקטה. הורי רבי יצחק מיעבד חד. תרי תלתא אסור אלא אין שזג ידוי במייא. תני קובטיות בירתיות צריך לבער. הורי רבי יסי באילין פלולינא צריך לבער. רבי אבהו בשם רבי יוחנן בצק שצינן לא היה שם אחר. כיוצא בו שהחמיץ עד היכן. רבי יעקב בר אחא רבי עולא דקיסרין בשם רבי חנינה עד כדי הילוך ארבעת מיל.

הלכה ג מתניתא בשניטמאת לאחר גילגולה. אבל אם ניטמאת קודם לגילגולה יעשנה קבין. בלשה ביום טוב אבל אם לשה מערב יום טוב כהדא דתני הלש עיסה ביום טוב מפריש חלתה ביום טוב. לשה מערב יום טוב ושכח להפריש חלתה אסור לטלטלה. אין צורך לומר ליטול ממנה. עירס לא אמר אלא לשהא עירס לא. אמר רבי שמואל אחוי דרבי ברכיה תיפתר בעיסה טמיאה שאינו מפריש חלתה אלא בסוף. אמר רבי יוסה בי רבי בון בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף. תקנה תיקנו בה שיפרישנה תחילה שלא תטמא את העיסה. מתניתא ביום טוב של פסח. הא בעצרת ובחג מותר. רבי יוסי בי רבי בון רבי חונא בשם רבי אחא אפילו בעצרת ובחג אסור. על שם כל מלאכה לא יעשה בהם. מה בינה לקניבת ירק של תרומה. זו ראויה לאכילה וזו אינה ראויה לאכילה. רבנין דקיסרין בעיין מה בינה לבורר קטנית ביום טוב. כיצד יעשה על דרבי אליעזר מערים ואומר

& mixtum conjungitur cum immunditie, at non conjungitur cum adspersione. R. Jose discipulus R. Bon: Vel lupuli quos collegerit, conjunguntur cum immunditie, at non conjunguntur cum adspersione. Quod discrimen intercedit inter immunditiem, adspersionem? Dicit Rabi: Nonne in adspersione scriptum est: *Et sparget super tentorium, & super vasa?* Et super omnia, quæ conservantur in vasis: Perfecto hoc loco dictum est: *Vobis*; Omne, quod vobis fuerit necessarium. Docet R. Isaach: Semel faciet, bis, ter, est interdictum, nisi quando infunderit manus suas in aqua: Traditio: Lupanaria, & basilicæ requirunt remotionem: Docet R. Isi; Panes qui sponte in particulas minutuntur, sunt removendi. R. Abau nomine R. Jochanan; Si pasta frigescat, non erit ei nomen aliud. Similitet si fermentet: quousque? R. Iacob bar Acha, R. Ula Cæsarientes nomine R. Chanina; Donec incedat quatuor milliaria.

Constitutio III. Misna: *Postquam polluta fuerit post devolutionem; at si fuerit polluta ante devolutionem, faciet in cabos, si depsat in die festo, at si depsat a vigilia diei festi, juxta illud, quod traditur; Si depsat pastam in die festo, separabit placentam in die festo: Si depsat a vigilia diei festi, & oblitus non separaverit placentam, interdictum est transferre: neque necesse est ut dicatur, ut sumat ex ea. Si commisceat, non dicit; sed tantum si misceat; at si commisceat, minime. Dicit R. Samuel frater R. Berachia; Potest exponi de pasta immunda, de qua non separaverit placentam nisi in fine. Dicit R. Jose discipulus R. Bon: In hoc loco intelligitur de pasta munda, de qua non separaverit pastam in fine: Correctionem statuerunt in ea, sc. quod comburatur in principio, ne polluat pastam. Misna: In die festo Paschatis: Ecce in Pentecostis, & in festo Tabernaculorum permissum est: R. Jose discipulus R. Bon, R. Huna nomine R. Acha; Vel in Pentecoste, & in festo Tabernaculorum est interdictum, ex eo quod dictum est: *Omne opus non faciet in eis*. Quod discrimen est inter eam & incisionem oleris separationis? Hoc aptum erat, ut comederetur, & illa non erat idonea, ut comederetur. Sapientes Cæsarienses quæsierunt: Quod erat discrimen inter eam & ventilationem leguminis in die festo? Quomodo faciet? Ex verbis R. Eliesér: Callide aget, dicens: Hoc ego vo-

זו אני רוצה לאוכל וזו אני רוצה לאכול. ואופה את כולה וכשהוא רודה מערים ואומר זו אני רוצה ליישן. זו אני רוצה ליישן ומשייר אחת. אמר לו רבי יהושע לא נמצאת כשורף קדשים ביום טוב. אמר לו רבי אליעזר מאיליהן הן נשרפין. אמר לו רבי יהושע לא נמצאת עובר על בל יראה ובל ימצא. אמר לו מוטב לעבור מצוה בלא תעשה שלא באת לפניו. ממצוה בלא תעשה שבאת לפניו. אמר רבי פינחס אתיין אילין פלוגתא כאילין פלגוותא דתנינן תמן הניתנין במתנה אחת וכו׳. אמר לו רבי אליעזר ולא נמצאת עובר על בל תגרע אמר לו רבי יהושע ולא נמצאת עובר על בל תסף אמר לו מוטב לעבור על מצות בלא תעשה שלא באת לפני ממצוה בלא תעשה שבאת לפני. על דעתיה דרבי אליעזר יקרא לה שם וירדנה. אסורה לטלטל וירדנה. ויקרא לה שם שמא ישכח ויאכל. וירדנה ויקרא לה שם ויולך עמה אחרת לקרן זוית. כהיא דתנינן תמן מטלטלין תרומה טהורה עם הטמאה עם החולין. ולא דמיא תמן טמאה לצורך טהורה. ברם הכא חולין. לצורך טמאה. חברייא בעיי וישליכנה לאשפה ויקדשנה. ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ויקדישנה וישליכנה לאישפה. ויש אדם מבקיר דבר שאינו שלו. רבי ירמיה בעי ויפרידינה וישליכנה לאויר הבית ויקרא לה שם. תמן אמר רבי ירמיה בשם רבי זעורה שני חציי זיתים בתוך הבית אין הבית מצרף. בכלי הכלי מצרף. והכא הוא אומר הכן. אמר רבי יוסה עד שהוא באויר הבית יקרא לה שם. אויר הבית מצרף לחלה. אין קרקע הבית מצרף לחמץ. אותו ואת בנו שנפלו לבור רבי אליעזר אומר יעלה את הראשון על מנת לשחוט וישחוט. והשני עושין לו פרנסה שלא ימות. רבי יהושע אומר יעלה את הראשון על מנת לשחוט ולא ישחוט ויערים ויעלה את

volo comedere, & illam volo comedere; Et coquet totum, & quando extrahit, callide aget dicens: Hanc volo depſere, & illud volo depſere, & relinquet unam. Reſpondit ei R. Jehoſua: Nonne deprehenderis quaſi comburens ſanctitates in die feſto? Dixit ei R. Elieſer: Sponte per ſe comburetur. Reſpondit ei R. Jehoſua: Nonne deprehenderis transgrediens præceptum *Non conſpicietur, & non invenietur?* Dixit ei: Melius eſt ut transgrediatur præceptum negativum, quod ante non venit, quam præceptum affirmativum, quod ante venit. Dicit R. Pinchas: Adduxerunt iſtam diſputationem in hanc diſputationem: Etenim ibi legimus: Adſpergantur una adſperſione &c. Dixit ei R. Elieſer: Nonne deprehenderis transgrediens præceptnm: *Non diminues?* Reſpondit ei R. Jehoſua: Nonne deprehenderis transgrediens præceptum: *Non addes?* Dixit ei: Melius eſt ut transgrediatur præceptum negativum, quod ante non venit, quam præceptum affirmativum, quod ante venit? Ex mente R. Elieſer; Vocabit eam nomine, & demittet: Interdictum eſt eam transferre, & demittere. Et vocabit eam nomine; Fortaſſe oblitus comedet: Et demittet eam, & vocabit eam nomine, & adducet cum ea aliam in angulum. Sicut ibi legimus: Transferunt ſeparationem mundam cum immunda cum profanis: At non eſt ſimile: Ibi immunda propter neceſſitatem mundæ; At hoc loco profana propter neceſſitatem immundæ. Socii volunt, ut projiciant in ſterquilinium, & ſanctificet: Eſtne quiſquam qui ſanctificet, quod ſuum non eſt? Et ſanctificabit, & projiciet in ſterquilinium; Eſtne quiſquam, qui inquirat de re, quæ ſua non ſit? R. Hieremias vult, ut ſeparet, & projiciat in aere domus, & voce eam nomine: Ibi dicit R. Hieremias nomine R. Zehera: Si fuerint duæ dimidiæ olivæ in domo, domus non conjungit; Si in vaſe, vas conjungit: Et hoc loco ipſe ita dicit? Dicit R. Joſe priuſquam fuerit in aere, vocabit eam nomine: Aer domus conjungit placentam, at ſolum domus non conjungit fermentum: Si ipſe & ejus filius ceciderint in puteum; R. Elieſer dicit: Faciet adſcendere primum cum conditione ut mactet, & mactabit; Et ſecundo porrigunt alimentum, ne moriatur. R. Jehoſua dicit: Faciet adſcendere primum, cum conditione ut mactet, at non mactabit, & callide aget, & faciet adſcendere ſecundum, licet co-

השני אף על פי שחישב שלא לשחוט אחר מהן מותר. רבי בון בר חייה בעי מחלפה שיטתיה דרבי אליעזר. תמן הוא אמר אסור להערים. והכא הוא אמר מותר להערים. הכא משום בל יראה ובל ימצא. תמן מה אית לך. מחלפה שיטתיה דרבי יהושע תמן הוא אמר מותר להערים. והכא הוא אמר אסור להערים. אמר רבי אידי כאן שבות. וכאן חיוב חטאת. אמר רבי יוסה בי רבי בון תמן כדי לחוס על נכסיהן של ישראל. הכא מה אית לך. רבי יצחק ורבי יאשיה חד כהדין וחד כהדין. דרש רבי ברכיה כהדא דבן בתירה. מתניתא אמרה כן תפח תלטוש בצונין. מיליהון דרבנין פליגין דמר רבי חזקיה רבי אבהו בשם רבי לעזר כל מקום ששנה רבי מחלוקת וחזר ושנה סתם הלכה כסתם.

הלכה ד תני הראשונה כדי שיהא כדי הסיקה. והשנייה כדי שני הסיקין ואפייה אחת. והשלישית כדי שלשה הסיקין ושתי אפיות. אם עשת כבר ראשון אחרון כדי שלשה הסיקין ושלש אפיות. תני נגמרה זה לישתה ונגמרה זה קיטופה ונגמרה זה הסיקה הראשונה שוהא כדי הסיקה. והשנייה כדי הסיקה ואפיית חבירתה. והשלישית כדי שני הסיקין ואפייה אחת. אם עשת כבר ראשון אחרון כדי שני הסיקין ושתי אפיות. רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת אופות בתנור אחד זו אחר זו. וחכמים אומרים שלש נשים עסיקות בבצק אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה. תני רבי הושעיה ואחרת באה ולשה תחתיהן אית תניי תני בחיטין שלשה קבין. ובשעורין ארבעה קבין. אית תניי תני בחטין ארבעה קבין ובשעורין שלשת קבין מאן דאמר בחטין שלשת קבין בשיש בהן שמנונית. בשעורין ארבעה קבין בשאין בהן שמנונית. מאן דאמר בחטין ארבעת קבין דאינון חטין. ובשעורין שלשת קבין דאינין רטישין.

הלכה ה רב הונה בשם רב מותר להאכילו לכלבו. תני בר קפרא אין לך סרק מלמעלן שאין החתיו כמה סרקין.

cogitet illum neminem ex iis mactare; permissum est. R. Bon bar Chijah vult, quod diversa sit sententia R. Elieser. Ibi dicit, quod sit interdictum callide agere; At hoc loco dicit, quod liceat callide agere: Ibi propter præceptum: *Non conspicietur, & non invenietur*: Hoc loco quid dices? Diversa est sententia R. Jehosua: Ibi dicit: Licet callide agere; Et hoc loco dicit: Interdictum est callide agere. Dicit R. Idi: Ibi propter Sabbathum: & hoc loco tenetur sacrificio pro peccato. Dicit R. Jose discipulus R. Bon: Ibi ut parceret facultatibus Israelitarum: At hoc loco quid dices? R. Isaach, & R. Josias, alter cum hoc, & alter cum illo sentit. Exponit R. Berachias juxta sententiam ben Bethera: Sic dicit Misna: Si infletur, perfundet eam aqua frigida. Verba sapientum dissentiunt: Etenim dicit R. Ezechias, R. Abau nomine R. Elieser; Ubicunque docet Rabi cum dissensu, & legit absolute, constitutio est juxta sensum absolutum.

Constitutio IV. *Traditio: Prima*, expectabit tempus, ut calefiant. Secunda expectabit dum duæ calefiant, & una coquatur. Et tertia expectabit dum tres calefiant, & duæ coquantur: Fecisti jam primam ultimam, ut tres calefiant, & tres coquantur. Traditio: Si perfecta fuerit hujus depsio, & alterius perfecta fuerit abscissio, & alterius perfecta fuerit calefactio, prima expectabit, dum calefiat, & secunda expectabit dum calefiat, & coquatur altera; & tertia, donec duæ calefiant, & una coquatur: Fecisti jam primam ultimam, ut duæ calefiant, & duæ coquantur. Raban Gamaliel dicit: Tres mulieres depsunt simul, coquunt in furno, altera post alteram: At sapientes dicunt: Tres mulieres occupantur in pasta, altera depsit, & altera disponit, & altera coquit: Tradit R. Ussias: Et altera venit, & depsit earum vice. Est qui docet: In tritico tres cabi; at in hordeo quatuor cabi: Est qui docet: In tritico quatuor cabi; at in hordeo tres cabi: Qui dicit: in tritico quatuor cabi, quando in iis fuerit pinguedo; in hordeo quando non fuerit pinguedo. Qui dicit: In tritico quatuor cabi, quando fuerit siccum; & in hordeo tres cabi, quando fuerit collisum.

Constitutio V. R. Huna nomine Rabi: Licet dare illud comedendum canibus: Tradit bar Kaphra. *Non est tibi fissura ad superiorem partem, nisi fuerint sub ea multæ fissuræ.*

Con-

הלכה ו אתיא דרבי מאיר כרבי אליעזר ורובה מן דרבי אליעזר דרבי אליעזר אומר שלא יבוא לידי בל יראה ובל ימצא . אתיא דרבנין כרבי יהושע ורובה מרבי יהושע דרבי יהושע אומר אין שורפין את הקדשים ביום טוב. ורבנין אמרין אפילו בחול אין שורפין את הקדשים. תני אמר רבי יהודה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על תרומה טהורה שאסור לשורפה ועל תרומה טמאה שמותר לשורפה. על מה נחלקו על התלויה שבית שמאי אומרים אין שורפין ובית הלל אומרים שורפין. אמרו בית שמאי לבית הלל כלום אתם אומרים בטהורה שלא תישרף אלא שאני אומר שמא כהן אחד שבת בתוך התחום והוא בא ואוכלה בשבת . אף תלויה לא תישרף שאני אומר שמא אליהו שבת בהר הכרמל והוא בא ומעיד עליה בשבת שהיא טהורה. אמרו להן בית הלל מובטחין אנו שאין אליהו בא לא בשבתות ולא בימים טובים . רבי אבהו בשם רבי יוחנן אתיא דרבי אלעזר בי רבי צדוק כרבן גמליאל . כמה דרבן גמליאל אמר מה שנו בין חולין לתרומה כן רבי אלעזר בי רבי צדוק אמר מה שנו בין חולין לתרומה. כמה דתימר הלכה כרבן גמליאל . ודכוותה הלכה כרבי אלעזר בר רבי צדוק·

הלכה ז אמר רבי יוסי בי רבי בון בוא וראה מה גדול הוא השלום שהוקש לשני דברים שחייבין עליהן כרת· מילת בנו ושחיטת פסחו · מי קודם אמר רבי פינחס מן מה דכתיב המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו. הרא אמרה שמילת בנו קודמת לשחיטת פסחו אפילו יכול לחזור ולבער ולילך ולהציל אפילו יכול לילך ולשבות לחזור ולבטל שאין שביתת הרשות אצל רבו או אצל מי שהוא

Constitutio VI. Sentit R. Meir cum R. Eliefer, & addit ad ea quæ dicit R. Eliefer; etenim R. Eliefer dicit: Ne eo adducatur, ut trafgrediatur præceptum: *Non conspicietur*, *& non invenietur*: R. Meir dicit: Ne eo adducatur, ut dubium sit utrum transgressus sit necne præceptum: *Non conspicietur*, *& non invenietur*. Sentiunt sapientes cum R. Jehosua, & addunt ad ea, quæ dicit R. Jehosua; etenim R. Jehosua dicit: non comburunt sanctitatem in die festo: At sapientes dicunt: Vel die profano non comburunt sanctitates. Traditio: Dicit R. Jehuda: Non dissentiunt schola Schammai, & schola Hillel de separatione munda, quod sit interdictum comburere, & de separatione immunda, quod liceat comburere: De qua dissentiunt? De dubia; etenim schola Schammai dicit. Non comburunt: At schola Hillel dicit: Comburunt. Dixit schola Schammai sdholæ Hillel: Vos omnes dicitis de munda, quod non comburatur: At ego dico; Fortasse unus sacerdos Sabbathum aget intra terminum; & ipse veniens comedet in Sabbatho: Ita pariter dubia non comburetur; Quia ego dico: Fortasse Elias Sabbathum agens in monte Charmel, & ipse veniens testificabitur de ea in Sabbatho, quod sit munda. Respondit eis schola Hillel: Confidimus nos, quod Elias non veniet in Sabbathis, & in diebus festis. R. Abau nomine R. Jochanan: Sentit R. Eliefer discipulus R. Zadoch cum Raban Gamaliel. Sicut Raban Gamaliel variat inter profana, & separationem; Ita pariter R. Eliefer discipulus R. Zadoch dicit: Quodnam est discrimen inter profanum, & separationem? Sicut tu dicis; Constitutio est juxta mentem Raban Gamaliel, & similiter constitutio est juxta mentem R. Eliefer ben Zadoch.

Constitutio VII. Dicit R. Jose discipulus R. Bon: Veni & vide quam magna sit pax, quod æquiparetur duabus rebus, quorum causa tenentur excidio: Circumcisio filii, & mactatio Paschatis, quænam præcedit? Dicit R. Pinchas: Eruitur ex eo quod scriptum est: *Circuncidendo sibi omnem masculum*, *& tunc appropinquabit ad faciendum ipsum*: Hoc dicit, quod circumcisio filii præcedat mactationem Paschatis sui; Vel si possit redire, & removere, & ire, & salvare, vel si possit ire, & Sabbathum agere, redire, & abolere, quia non est facultas quiescendi pro pe magistrum suum, aut apud eum, qui

præ-

גדול ממנו בחכמה . כך שנה רבי המעשה קודם לתלמוד . נמנו בעליית בית ארום בלוד התלמוד קודם למעשה . רבי אבהו שלח לרבי חנינה בריה יזכי בטבריה . אתון ואמרון גמל הוא חסד . שלח ומר ליה המבלי אין קברים שלחתיך לטבריא . שכבר נמנו וגמרו בעליית בית ארום בלוד שהתלמוד קודם למעשה . רבנין דקיסרין אמרין הדא דתימר בשיש שם מי שיעשה. אבל אם אין שם מי שיעשה המעשה קודם . דלמא רבי חייה רבי ,יסי רבי אימי ענון למיתי גבי רבי אלעזר אמר לון אן הויתון. אמרין ליה גמל חסד. אמר לון ולא הוה תמן חורנין. אמרין ליה מגור הוה.

הלכה ח רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי כתיב ביום ההוא יהיה כל מצילות הסוס קודש וגו׳. עד מקום שהסוס רץ ואינו עושה צל . רבי שמואל בר רב יצחק בעי אם קודש הוא ישרפנו במקומו שכן אפילו בירושלם שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה . ההן יוצא מה את עבד ליה כי מטמא בחוץ או כי מטמא בפנים . אמר רבי יוסי מכיון שנמצא פסול מחמת מקומו נעשה כמטמא בחוץ. אמר רבי יוסי בי רבי בון טהור הוא דבר תורה את הוא שגזרת עליו טומאה לא דייך שגזרת עליו טומאה אלא שאת מבקש לעשותו כמטמא בחוץ אלא כמטמא בפנים . אית תניי תני ומחלף רבי יעקב בר אחא בשם רבי יסי במתניתן . אמר רבי יודן סימנא מן ההיא דברכות עד כמה מזמנין עד כזית. רבי יהודה אומר עד כביצה. תני פחות מיכן אין מטריחין עליו שיחזור . מה בין זה לזה. זה יש לו ביטול . וזה אין לו ביטול. עד כדון בשר קודש. חמץ מנין. אמר רבי יוסי בי רבי בון מן מה דתנינן וכן מי שיצא מירושלם הדא אמרה מה דנפל לדין נפל לדין.

præ se sit præstantior in sapientia. Sic docet Rabi: Opus præcedit doctrinam: Statuerunt in cœnaculo domus Arum in Lud; Doctrina præcedit opus. R. Abau misit ad R. Chanina bar Izachi Tiberiadem. Venerunt & dixerunt ei: Retributio est benignitas: Misit & dixit ei: Eo quod non sint sepulturæ Cesaræ, misi te Tiberiadem: Jam statuerunt, & decreverunt in cœnaculo domus Arum in Lud, ut doctriua præcedat opus: Sapientes Cæsarienses dicunt: Hoc quod dicis, intelligendum est de eo, qui habeat aliquid quod faciat: At si non habeat, quod facere debeat, opus præcedit. Fortasse R. Chijah, R. Jose R. Amme tardarunt venire prope R. Elieser; Dixit eis: Ubi fuistis? Responderunt: Retributio est beneficentia: Dixit eis: Non fuit ibi alius? Responderunt: Fuit timor.

Constitutio VIII. R. Simon nomine R. Jehosua ben Levi: Scriptum est enim: *In die illa erit; quod super frænum equi est, sanctum Domino* &c. Usque ad locum, quo equus currit, & non edit sonitum. R. Samuel bar R. Isaach vult; Si erat sancta, comburatur in loco suo; Etenim vel Hierosolymis ipsam comburebant coram palatio, ex lignis struis: Si educatur, quid facies? Etenim aut polluitur foris, aut intus: Dicit R. Jose: Postquam deprehenditur polluta propter locum, considerabitur, quasi foris fuerit polluta. Dicit R. Jose discipulus R. Bon: Munda erat ex verbis legis, & tu in ea decrevisti immunditiem; nec satis est tibi, quod in ea decreveris immunditiem, sed quæsisti, ut considerares foris polluta quasi intus polluta; est qui docet: Innovat R. Jacob bar Acha nomine R. Isi in Misna. Dicit R. Jodan: Signum inde eruitur benedictionibus pro quanto invitantur? Usque ad quantitatem olivæ: R. Jehuda dicit: Usque ad quantitatem ovi. Traditio: Si fuerit minus hoc, non erunt soliciti: Si reducatur, quod erit discrimen inter hoc & illud? Huic est abnlitio: at illi non est abolitio: Hactenus de carne sanctitatis. De fermento unde probatur? Dicit R. Jose discipulus R. Bon: Ex eo quod legimus: Et similiter. Si de Hierusalem educatur; Hoc dicit: Quod cadit in hoc, cadit in illam.

פרק רביעי

א מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין. מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאינן עושין או ממקום שאינן עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת.

ב כיוצא בו המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער. רבי יהודה אומר צא והבא לך אף אתה.

ג מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים מוכרין. מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין ואל ישנה אדם בפני המחלוקת. ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה עגלים וסייחים שלימים ושבורין. רבי יהודה מתיר בשבורה. בן בתירה מתיר בסוס.

ד מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין. מקום שנהגו שלא לאכול אינן אוכלין. מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכיפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין. מדליקין בבתי כניסות ובבתי מדרשות ובמבואות אפילין ועל גבי החולין.

ה מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אינן עושין. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין. רבן שמעון בן גמליאל אומר יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים.

ו וחכמים אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות. ובגליל לא היו עושין כל עיקר. הלילה בית שמאי אוסרין. ובית הלל מתירין עד שתנץ החמה.

ז רבי מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר גומרה בארבעה עשר. אבל לא יתחיל בה בתחילה בארבעה עשר אף על פי שיכול לגומרה. וחכמים אומרים שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים החייטין והספרים והכובסין. רבי יוסי בי רבי יהודה אומר אף הרוצענים.

ח מושיבין שובכין לתרנגולין בארבעה עשר. תרנגולת שברחה מחזירין אותה

CAPUT IV.

I. UBI ſolent facere opus in veſperis Paſchalibus uſque ad medium diei, faciant: Ubi non ſolent facere opus, ne faciant: Siquis abit a loco, ubi non faciunt, ad locum ubi faciunt, imponunt ei conditionem gravem loci a quo abiit, & conditionem gravem loci, quo ivit; neque quicquam homo mutabit propter diſcordiam.

II. Similiter ſi detulerit fructus anni ſeptimi a loco, ubi abſumti fuerint, ad locum, ubi nondum fuerint abſumti, aut ex loco, ubi nondum abſumti fuerint, ad locum, ubi fuerint abſumti, debet removere. R. Jehuda dicit: Dicunt illi. Egredere, & adfer pro te etiam.

III. Ubi ſolent vendere parvum pecus gentilibus, vendant; ubi non ſolent vendere, ne vendant, neque quicquam homo mutabit propter diſcordiam. At nullibi vendunt illis pecus craſſum, vitulos, aſinos ſylveſtres, integros, & fractos: R. Jehuda permittit fractos; Ben Bethera pemittit de equo.

IV. Ubi ſolent comedere aſſatum in nocte Paſchatis, comedant, ubi non ſolent comedere, ne comedant; Ubi ſolent accendere lucernam in nocte expiationum accendant, ubi non ſolent accendere lucernam, ne accendant: Et accendunt in Synagogis, & in academiis, & in introitibus obſcuris, & apud ægrotes.

V. Ubi ſolent facere opus nono die Ab, faciant, ubi non ſolent facere opus, ne faciant; At ubique diſcipuli ſapientum otioſi ſunt: Raban Simeon ben Gamaliel dicit: Semper homo ſeipſum faciat diſcipulum ſapientum.

VI. Sapientes dicunt: In Judæa faciebant opus veſpera Paſchatis uſque ad meridiem, ſed in Galilæa omnino non faciebant; Et nocte ſchola Schammai prohibet, at ſchola Hillel permittit uſque ad ſcintillationem ſolis.

VII. R. Meir dicit: Quodcunque opus quis inceperit ante diem decimum quartum, abſolvet quarto decimo, ſed non incipiet illud ab initio decimi quarti, vel ſi poſſit perficere illud. Sapientes dicunt: Tres opifices faciunt opus in veſpera Paſchatis uſque ad medium diei, & iſti ſunt, ſartores, tonſores, & fullones: R. Joſe diſcipulus R. Jehuda dicit: Etiam calcearii.

VIII. Supponunt columbaria gallinis decimo quarto die, & gallinam, quæ fugit, reducere licet ad locum ſuum ſi an-

למקומה . ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה . גורפין מתחת רגלי הבהמה בארבעה עשר ובמועד מסלקין לצדדין . מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אף על פי שאינן לצורך המועד.

ט ששה דברים עשו אנשי יריחו על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם. אילו שלא מיחו בידם מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין וגודשין לפני העומר ולא מיחו בידן. אילו שמיחו בידן מתירין בגמזיות של הקדש ואוכלין מתחת הנשרים בשבת ונותנין פיאה לירק ומיחו בידן חכמים.

סליק פירקא

הלכה א מקום שנהגו לעשות מלאכה כו׳. כתיב שם תזבח את הפסח בערב . אין לי אלא הוא שלוחו מנין תלמוד לומר ובשלת ואכלת . מה תלמוד לומר שם תזבח את הפסח בערב . אינו כדין שתהא עסוק במלאכתך וקרבנך קרב אבל אסרו מלעשות מלאכה כהרא דתני׳ להן כל איניש דיהוי עלוהי אעין וביכורין . האומר הרי עלי עצים למזבח וגיזירים למערכה אסור בהספד ותענית ומלעשות מלאכה בו ביום . אמר רב יונה אילין תמידין קרבנותיהן של כל ישראל אינון אם יהיו כל ישראל עולין לירושלם לית כתיב אלא שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך . אם יהיו כל ישראל יושבין ובטילין והכתיב ואספת דגנך מי אוסף להן את הדגן אלא שהתקינו הנביאים הראשונים עשרים וארבע משמרות על כל משמר ומשמר היה עומד בירושלם של כהנים ושל לוים ושל ישראלים. תני עשרים וארבעה אלף עמוד מירושלם וחצי עמוד מיריחו. אף יריחו היתה יכולה להוציא עמוד שלם אלא בשביל לחלוק כבוד לירושלם היתה מוציא חצי עמוד. הכהנים לעבודה והלוים לדוכן וישראל מוכיחין על עצמן שהן שלוחיהן של כל ישראל. תני רבי שמעון בן אלעזר אומר כהנים ולוים וישראלים ושיר מעכבין את הקרבן . רבי אבין בשם רבי אלעזר טעמא דרבי שמעון בן אלעזר כל הקהל

si antem mortua fuerit, aliam in ejus locum reponunt: Verrunt sub pedibus jumenti decimo quarto; at in diebus festi intermediis removent ad latera. Deferunt, & deducunt vasa e domo opificis, etsi ea non fuerint necessaria ad festum.

IX. Sex fecerunt viri Hiericho; a tribus cohibuerunt manus eorum, & a tribus non cohibuerunt manus eorum: Et hæc sunt ea, a quibus non cohibuerunt manus eorum; inseverunt dactylos totum diem, conjunxerunt Audi, messuerunt & coacervarunt ante messem manipuli. Hæc sunt, a quibus cohibuerunt manus eorum; permiserunt ramos sanctitatis, & comederunt sub arboribus fructus deciduos in Sabbatho, & dederunt angulum de oleribus: Et sapientes cohibuerunt manus eorum.

Finis capitis.

CONstitutio I. Ubi solent facere opus &c. Scriptum est: *Ibi immolabis Pascha in vespera:* Non probo nisi de ipso, de ejus legato unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Et coques, & comedes.* Cur dictum est: *Ibi immolabis Pascha in vespera?* Non est æquum, ut occuperis in tuo opere, & offeratur tuum sacrificium; sed prohibuerunt fieri opus, sicuti traditur: Omnis vir, qui offerret ligna, & primitiva. Si dicat: Ecce super me ligna pro altari, & segmenta pro strue; interdictum est lugere, & jejunare, & facere opus eo die. Dicit R. Jona: Si non fuissent sacrificia jugia oblationes universi Israel, cuncti Israelitæ non adscendissent Hierosolymam: Non est scriptum nisi illud: *Tribus vicibus in anno apparebit omnis masculus tuus:* Si cuncti Israelitæ sederent otiosi: Atqui scriptum est: *Et congregabis triticum tuum:* Quis congregabit triticum? At statuerunt prophetæ priores quatuordecim custodias; In singulis custodiis erat statio Hierosolymæ sacerdotum, & Levitarum, & Israelitarum: Traditio: Quatuor & viginti millibus constabat statio Hierosolymæ, & dimidia statio erat ex Hiericho; Etiam Hiericho poterat educere stationem integram, sed ut impartiret honorem Hierosolymæ, educebat dimidiam stationem: Sacerdotes ad ministerium, & Levitæ ad pulpitum, & Israelitæ se submiserunt ut essent legati universi Israel. Traditio: R. Simeon ben Eliesar dicit: Sacerdotes & Levitæ, & Israelitæ, & canticum impediebant sacrificium. R. Abin nomine R. Eliesar. Ratio R. Simeonis ben

משתחוים אילו ישראל ׃ והשיר משורר אילו הלוים . וחצצרות מחצצרים אילו הכהנים. הכל עד לכלות העולה. הכל מעכבין את הקרבן. רבי תנחומא בשם רבי אלעזר שמע לה מן הדא ואתנה את הלוים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל אלו הלוים. לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד אילו הכהנים. ולכפר על בני ישראל זה השיר. ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקודש אילו ישראל . מנין שהשיר קרוב בפרה. חיננא אבוי דרב ינטה בשם רבי בניה ולכפר על בני ישראל זה השיר. מנין שהשיר מעכב רבי יעקב בר אחא רבי שמעון בולווטה בשם רבי חנינה ולכפר על בני ישראל זה השיר . הרי פסח הרי קרבנן של כל ישראל הוא ותלו אותו מנהג . אמר רבי אבהו שנייא היא שאין הפסח קרב אלא משש שעות ולמעלן . רבי אבהו בעי אמר הרי עלי עולה משש שעות ולמעלן מותר לעשות מלאכה משש שעות ולמטן . אמר רבי יוסה פסח שהקריבו בשחרית אינו פסח. עולה שהקריבוה בשחרית עולה היא׃ כל הדברים תלו אתן במנהג . נשייא דנהיגין דלא למיעבד עובדא באפוקי שובתא אינו מנהג עד יפני סדרא. מנהג בתרייא ובחמשתא אינו מנהג עד יתפני תעניתא מנהג . יומא דערובתא אינו מנהג . מן מנחתא ולעיל מנהג . יומא דירחא מנהג . אמר רבי זעורא נשייא דנהגן דלא למישתייא מן דאב עליל מנהג שבו פסקה אבן שתייה מה טעם כי השתות יהרסון . אמר רבי חיננא כל הדברים מנהג. אעין דשיטין הוו במגדל צבעייה אתון ושאלון לרבי חנינה חברהון דרבנן מהו מיעבד בהן עבודה אמר להן מכיון שנהגו בהן אבותיכם באיסור אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש . רבי אלעזר בשם רבי אבין כל דבר שאינו יודע שהוא מותר וטועה בו באיסור נשאל והן מתירין לו . וכל דבר שהוא יודע בו שהוא מותר והוא נוהג בו באיסור נשאל אין מתירין לו. יושבין על ספסלו של גוי

ben Elieſer hæc eſt : *Univerſa congregatione adorante* . Iſti ſunt Iſraelitæ . *Cantores* : Iſti ſunt Levitæ : *Et qui clangebant tubis* : Iſti ſunt ſacerdotes : *Omnes donec compleretur holocauſtum* . Omnia impediunt ſacrificium . R. Tanchuma nomine R. Elieſer probat , ex eo quod dictum eſt : *Et dedi Levitas datos Aharon , & filiis ejus de medio filiorum Iſrael* . Iſti ſunt Levitæ : *Ad miniſtrandum miniſterium filiorum Iſrael in tentorio conventus* . Iſti ſunt ſacerdotes . *Et ad expiandum pro filiis Iſrael* . Hoc eſt canticum : *Ne ſit in filiis Iſrael plaga appropinquatione filiorum Iſrael ad ſanctuarium* . Iſti ſunt Iſraelitæ . Unde probatur, quod canticum appelletur expiatio ? Chanina pater R. Inatha nomine R. Banajah: *Et ad expiandum pro filiis Iſrael* . Unde probatur quod canticum impediat? R. Jacob bar Acha , R. Simeon Bulevta nomine R. Chanina : *Et ad expiandum pro filiis Iſrael:* Ecce Paſcha , ecce ſacrificium omnium Iſraelitarum & dependet a conſuetudine. Dicit R. Abau : Diverſum eſt : Etenim Paſcha non offertur niſi a ſexta hora & ultra. R. Abau quærit: Si dicat: Ecce ſuper me holocauſtum : Ab ſexta hora & ſupra licet facere opus ab ſexta hora & infra. Dicit R. Joſe: Si Paſcha offeratur mane , non eſt Paſcha ; Si holocauſtum offeratur mane , eſt holocauſtum . Omnia dependent a conſuetudine , Mulieres , quæ non ſolent facere opus in exitu Sabbathi , dum non eſt conſuetudo niſi uſque adveniat veſpera: Ordo obſervatur die ſecundo & quinto non obſervatur, donec adveniat veſpera jejunium obſervatur: Veſpera ſextæ non obſervatur ; a Mincha, & ſupra obſervatur; Die novilunii obſervatur . Dicit R. Zehera . Mulieres non ſolent bibere vinum in menſe Ab: palam obſervatur, quia in eo exciſus eſt lapis fundationis. Qua de cauſſa? Quia diruta ſunt fundamenta : Dicit R. Chinna : Omnia ex conſuetudine ; Ligna Schitim erant in Migdel Sabaja , & quæſierunt a Rabi Chanina ſocio ſapientum : Quid faciendum eſt de illis ? Reſpondit eis : Poſtquam patres veſtri obſervarunt in iis interdictum , nolite immutare conſuetudinem patrum veſtrorum, quorum anima quieſcat. Rabi Elieſer nomine Rabi Abin ; Omne , quod notum non ſit , utrum ſit permiſſum necne, & error ſit in interdicto , inquiret , atque ei permittunt. Et omne, quod notum ſit, quod in eo ſit permiſſum , & ſit conſuetudo in interdicto, inquiritur, & ei non permittunt: Sedent in ſella gentilis in Sabba-

ba-

בשבת. מעשה ברבן גמליאל שישב לו על ספסלו של גוי בשבת בעכו. אמרו לו לא היו נוהגין כן להיות יושבין על ספסלו של גוי בשבת ולא רצה לומר להן מותר לעשות כן אלא עמד והלך לו. מעשה ביהודה ובהלל בניו של רבן גמליאל שנכנסו לרחוץ במרחץ כבבול. אמרו להן לא נהגו כאן להיות רוחצין שני אחים כאחת ולא רצו לומר מותר כן אלא נכנסו זה אחר זה. ועוד שיצאו לטייל בקורדקיות של זהב בלילי שבת בבירו. אמרו להן לא נהגו כאן להיות מטיילין בקורדקיות של זהב בשבת ולא רצו לומר להן מותר כן. אלא שילחו ביד עבדיהן. ולא סוף דבר פסח אלא אפילו מנהג קיבלו עליהן חרמי טבריה ונרוסי צפורין. דשושי עכו. שלא לעשות מלאכה בחולו של מועד. ניחא נרוסי ציפורין. דשושי עכו. חרמי טיבריה ואינן ממעטין בשמחת הרגל. צד הוא בחכה צד הוא במכמורת. אפילו כן אינן ממעטין בשמחת הרגל. רבי אימי מיקל לון שהן ממעטין בשמחת הרגל. גלו ממקום למקום וביקשו לחזור בהן ייבא כהדא דאמר רבי בא בני משיא קיבלו עליהן שלא לפרש בים הגדול. אתון שאלון לרבי אמרין ליה אבותינו נהגו שלא לפרש בים הגדול אנו מה אנו. אמר להן מכיון שנהגו בהן אבותיכם באיסור אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש. ואין אדם נשאל על נדרו. תמן משנדר נשאל. ברם הכא אבותיכם נדרו. כל שכן יהו מותרין. אמר רבי חנניה לא מן הדא אלא מן הדא. רבי תלמידי דרבי יהודה הוא. דרבי יהודה אמר אסור לפרש בים הגדול. רבי שמעון בן לקיש שאל לרבי יוחנן ואינו אסור משום בל תתגודדו. אמר ליה בשעה שאילו עושין כבית שמאי ואילו עושין כבית הלל. בית שמאי ובית הלל אין הלכה כבית הלל. אמר ליה בשעה שאילו עושין כרבי מאיר ואילו עושין כרבי יוסי. רבי מאיר ורבי יוסי אין הלכה כרבי יוסי. אמר ליה תרי תנייך אינון על דרבי מאיר. ותרין תנייך אינון על דרבי יוסי. אמר ליה הרי ראש השנה

batho: Narratur de Raban Gamaliele, quod sederit in sella gentilis in Sabbatho in Aco: Dixerunt ei: Non ita consueverunt facere patres nostri, ut sederent in sella gentilis in Sabbatho: Et noluit ei dicere, quod fieri liceret; Surgens abiit: Narratur de Jehuda, & de Hillel filiis Raban Gamaliel, quod ingressi sint ad lavandum in balneo in Chabhul. Dixerunt illis; Non ita consueverunt facere, ut simul lavarent duo fratres, & noluerunt dicere ita esse permissum, sed ingressi sunt alter post alterum: Præterea egressi sunt, ut ambularent in crepidis aureis in noctibus Sabbathi in basilica. Dixerunt eis: Non ita consueverunt facere, ut ambularent in crepidis aureis in Sabbatho, & noluerunt dicere ita esse permissum; sed dimiserunt per manus servorum suorum. Et non est finis in Paschate: Sed licet sit consuetudo, susceperunt super se piscatores Tiberiadis, & molitores Tsipporis, & tusores Aco, ne facerent opus in feria solennitatis: Recte molitores fabarum Tsipporis, tusores Aco, piscatores Tiberiadis, non diminuunt de lætitia solennitatis. Piscatur ille hamo, piscatur iste rete, licet ita sit, non diminuunt de lætitia solennitatis: R. Amme permisit illis, ut diminuerent de lætitia solennitatis: Transmigrant de loco in locum, & quærunt reverti; Venit juxta illud, quod dicit R. Ba ben Miscia; Susceperunt super se, ne separarent in die magno. Venientes quæsierunt a Rabi, dicentes; Patres nostri consueverunt ne separarent in die magno: Nos quid faciemus? Respondit eis: Postquam consueverunt patres vestri in interdicto; ne immutetis consuetudinem patrum vestrorum, quorum anima quiescat. Et nemo poterit consulere de voto suo. Ibi postquam vovit, interrogatus est: Profecto ibi patres vestri voverunt, eo magis permiserunt: Dicit Rabi Chananjah: Non eruitur ex hoc, sed ex illo; Rabi discipulus R. Jehuda erat: At R. Jehuda prohibet separare in die magno: R. Simeon ben Lakisch quæsivit a R. Jochanan, & non prohibuit ex eo quod dictum est; *Non incideris vos*. Dixit ei: Quoniam isti operantur juxta sententiam scholæ Schammai, & illi juxta sententiam scholæ Hillel: Schola Schammai, & schola Hillel, non est constitutio juxta sententiam scholæ Hillel. Dixit non est constitutio juxta mentem R. Jose. Dixit illi: Duæ traditiones sunt contra R. Meir, & duæ traditiones sunt contra R. Jose. Dixit illi. Ecce principium anni, & dies expia-

ויום הכיפורים ביהודה נהגו כרבי עקיבה. ובגליל נהגו כרבי יוחנן בן נורי . אמר ליה שנייא היא שאם עבר ועשה ביהודה בגליל ובגליל ביהודה יצא . הרי פורים הרי אילו קורין בארבעה עשר ואילו קורין בחמשה עשר. אמר ליה מי שסידר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר. ניחא ממקום שעושין למקום שאין עושין. ממקום שאין עושין למקום שעושין. ויבטל שהרי כמה בטילין יש לו באותו מקום . רבי סימון בשם רבי יוחנן בתמיה.

הלכה ב כלו מטיבריה ולא כלו מציפורין. אמר לו מציפורין הבאתים אם אין את מאמינני צא והבא לך אף אתה. רבי חנניה ורבי פינחס רבי יהודה ורבי יוסי שניהן אמרו דבר אחד דתנינן תמן אוכלין על המובכר ואין אוכלין על השמור. רבי יוסי אומר אף על השמור. אמר לון מן השמור הבאתים ואם אין את מאמינני הרי שדה פלוני משומרת לפניך צא והבא לך אף אתה.

הלכה ג מותר לגדל. אמר רבי בא כגון מהיר שהוא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל . הוון בעיי סימר מאן דמר מותר למכור מותר לייחד. מאן דאמר אסור למכור אסור לייחד. רבי יונה רבי אלעזר בשם רב ואפילו כמאן דאמר מותר למכור אסור לייחד. מה בין למכור מה בין לייחד. תמן מכיון שהוא מוכרה לו בבהמתו של גוי היא . ברם הכא בהמתו של ישראל היא והוא חשוד עליה . מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין. למה שהוא מוציאה מידי גיזה. הגע עצמך שהיתה עז . שהוא מוציאה מידי בכורה . הגע עצמך שהיה זכר שהוא מוציאו מידי מתנות . מעתה חיטין אל ימכור לו שהוא מוציאן מידי חלה . יין ושמן אל ימכור לו שהוא מוציאן מידי ברכה. בכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה. מה בין בהמה גסה מה בין בהמה דקה. בהמה גסה יש בה חיוב חטאת בהמה דקה אין בה חיוב חטאת. ואינו חולב ואינו גוזז . תמן הוא מתחייב ברם הכא היא מתחייבת . וכיון שהוא מוכרה לו לא בהמתו של גוי היא ברם הכא בהמתו של ישראל הוא והוא חשוד עליה. אמר רבי אימי בבליי בשם רבנין דתמן פעמים שהוא מוכרה לו לנסיון

piationum, in Judæa obtinet consuetudo juxta mentem R. Akiba, & in Galilæa obtinet consuetudo juxta mentem R. Jochanan ben Nuri: Respondit ei: Diversum est, si enim transgrediatur, & operetur in Judæa, sicut in Galilæa, & in Galilæa sicut in Judæa, satisfacit debito: Ecce Purim: Illi legunt die quartadecima, & isti quintadecima. Dixit ei: *Familia, & familia, provincia, & provincia, civitas, & civitas*: Recte a loco ubi operantur, ad locum ubi non operantur; & a loco ubi non operantur ad locum ubi operantur. Et cessabit: Etenim quam multi otiosi sunt in eo loco? R. Simon nomine R. Jochanan legit cum admiratione.

Constitutio II. Si absumti sint a Tiberiade, at non fuerint absumti a Tsippori. Dixit ei: A Tsippori adduxi; & si mihi non credis veni, & affer tibi etiam tu. R. Chananjah, & R. Pinchas, R. Jehuda, & R. Jose ambo rem unam dixerunt; Etenim ibi legimus: Comedunt de præcoci, at non comedunt super asservato: R. Jose dicit: Etiam de asservato; Dixit eis: De asservato adduxi; & si mihi non credis: Ecce ager N. N. custoditus coram te; Egredere, & affer tibi etiam tu.

Constitutio III. Licet nutrire: Dicit R. Ba: E. g. Si villa pateat quaquaversum sedecim milliaria. Illi voluerunt dicere: Qui dicit: Licet vendere, licet etiam unire; Qui dicit: Non licet vendere, non licet unire; R. Jona, R. Elieser nomine Rab; vel juxta sententiam illius, qui dicit: Licet vendere, & interdictum est unire: Quid intercedit inter vendentem, & unientem? Ibi postquam vendidit, pecus est gentilis, hic pecus est Israelitæ, & ipse in eo suspectus est: Ubi non solent vendere, non vendunt: Qua de causa? Quia educit de jure tonsuræ. Si dicas esse capram: Educet de jure primogenituræ. Si dicas esse masculum, educet de jure donorum: Hinc ne illi vendat triticum, quia educet de jure placentæ; Vinum neque oleum ne vendat, ne educat ex jure benedictionis: Ubique non vendunt illis pecus crassum: Quid intercedit inter crassum, & tenue? In crasso est debitum peccati, at in tenui non est debitum peccati, neque lac, neque tonsura; Ibi ille tenetur, at hic ipsum tenetur. Postquam ei vendidit pecus, non est amplius pecus gentilis, sed est pecus Israelitæ, & ipse in eo est suspectus: Dicit R. Amme Babylonius nomine sapientium; Jam aliquando vendidit ei ut faceret periculum; at ipse

ei

והוא מחזירה לו לאחר שלשה ימים
ונמצא עובר עבירה בבהמתו של ישראל.
מעתה לניסיון אסור שלא לניסיון מותר.
זו מפני זו. עבר ומכר קונסין בו. כשם
שקונסין להלכה כך קונסין למנהג. מנין
שקונסין בו למנהג. חד בר נש זבין גמלא
לחד ארמאי אתא עובדא קומי רבי שמעון
בן לקיש וקנסיה בכיפלה בגין דייחזר
ליה גמלא. אמר רבי יוסה בי רבי בון
לסרסור קנסו והוון צווחין ליה ברא
דמסרסר לארמאה. מה רבי שמעון בן
לקיש כרבי יהודה דתני בשם רבי יהודה
הלוקח בהמה מן הגוי וילדה בכור מעלה
עמו בשוה ונותן חצי דמים לכהן. נתנה
לו בקבלה מעלה עמו אפילו עשר דמים
בשוה ונותן כל הדמים לכהן וחכמים
אומרים הואיל ואצבע הגוי באמצע נפטרה
מן כבכורה. רבי שמעון בן לקיש כרבי
יהודה ורבה מן דרבי יהודה מה דאמר
רבי יהודה משום הילכות בכורה מה
דאמר רבי שמעון בן לקיש משום הילכות
בהמה גסה. רבי יהודה מתיר בשבורה.
לא אמר רבי יהודה אלא בשבורה שאינה
יכולה להתרפאות. אמרו לו והרי מביאין
לה זכר ונרבעת ממנו. אמר ליה אף
אני לא אמרתי אלא בשבור זכר שאינו
יכול להתרפאות. אמרו לו והרי מביאין
לו נקבה והוא רובעה והיא יולדת.
רב אבון בשם רבנין דתמן זאת אומרת
שאסור להמציא להן זרע. תמן תנינן
הלוקח עובר חמורו של נכרי המוכר לו
אף על פי שאינו רשאי. המשתתף לו
והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור
מן הבכורה. רבי חגיי בעא קומי רבי
יוסי ליה הדא אמרה שאסור להמציא
להן עבדים. אמר ליה כבר קדמך רבי
אבון דמר רבי אבון בשם רבנין דתמן
זאת אומרת שאסור להמציא להן זרע.
בן בתירה מתיר בסוס. לא אמר רבי
יהודה אלא בסוס זכר שהוא הורג בעליו
במלחמה. יש אומרים שהוא רץ אחר

ei restituit post triduum, & depreheusus est peccasse peccatum in pecore Israelitæ: Hinc probatur; Experientiæ causa esse interdictum, sine causa experientiæ esse permissum; Hoc illius causa: Si trasgrediens vendat, illum mulctant; Sicut mulctant propter constitutionem, ita pariter mulctant propter consuetudinem: Unde probatur, quod mulctent propter consuetudinem? Quidam vendidit camelum Aramæo; Allatum est factum coram Rabi Simeone ben Lakisch, duplici mulcta illum mulctavit; idcirco ei restituit camelum. Dicit R. Jose discipulus R. Bon: Proxenetam mulctarunt; & illi clamabant: Filius proxenetæ sit Aramæo: Sentit R. Simeon ben Lakisch cum R. Jehuda: Extat enim traditio nomine R. Jehuda: Siquis emat pecus a gentili, & pariat primogenitum, adscendet cum eo simul, & dabit dimidium pretii sacerdoti: Si det illi pro conductione, adducet cum eo vel decem pretia, & dabit omnia pretia sacerdoti. At sapientes dicunt: Quoniam digitus *gentilis est in medio*, absolvitur a primogenitura: R. Simeon ben Lakisch sentit cum R. Jehuda, & Raba ex sententia R. Jehuda. Quid est, quod dicit R. Jehuda? *Propter* constitutiones primogenituræ. Quid est quod dicit R. Simeon ben Lakisch? propter constitutiones pecoris crassi. R. Jehuda permittit in fracto. Non dicit R. Jehuda nisi de fracto, quod non possit sanari. Dixerunt ei: Atqui adducent ad illud masculum, & cum eo coire faciet. Respondit ei: Ego quoque non dixi nisi de fracto masculo, quod non possit sanari. Dixerunt ei: Atqui adducent ei fœminam, & illa coibit, & pariet. R. Abon nomine sapientum; Jam ibi dixerunt, interdictum esse ex iis educere semen: Ibi legimus: Qui emit partum asini gentilis, vendet ei, licet non sit facultas; Si faciat cum eo societatem, & accipiat ab eo, atque ei det ob conductionem, absolvitur a primogenitura. R. Chijah quæsivit coram R. Jose: Nonne hoc dixisti, quod sit interdictum educere illis servos? Respondit illi: Jam ante te R. Abon; Etenim dicit R. Abon nomine sapientum; quod ibi hoc dictum sit, quod non liceat educere illis semen: Ben Bethera permittit in equo: Non dicit Ben Bethera nisi in equo masculo, qui occiderit dominum suum in bello: Alii dicunt, quod currat post fœminam; & alii dicunt, quod stans mingat. Quid eruitur ex eo quod intercedit inter ambos? Mulus: Qui dicit, quod currat post fœminam;

נקיבה. ויש אומרים שהוא עומד ומשתין.
מה נפק מן ביניהון הסריס . מאן דמר
שהוא רץ אחר הנקבה זה אינו רץ אחר
נקבה . מאן דמר שהוא עומד ומשתין.
אף הוא עומד ומשתין דברי חכמים. רבי
אחא בשם רבי תנחום בר חייה [לכשיזקין
הוא כודנו בריחיים . רבי יוסי בי רבי
בון בשם רבי חונה בן בחירה ורבי נתן
אמרו דבר אחד דתני הוציא בהמה וחיה
ועופות בין חיים בין מתים חייב . רבי
נתן אומר מתים חייב . חיין פטור. רבנין
אית להון משום חיוב חטאת . ואינון
מתיבין ליה הכין בשיטתו השיבוהו בשיטתך
שאת אומר משום הילכות בהמה גסה
אוף אנן אית לן לכשיזקין הוא כודנו
בריחיים . רבי אומר אומר אני שהוא
אסור משום שני דברים . משום כלי
זיין ומשום הילכות בהמה גסה . ותני
כן חיה גסה כבהמה גסה. מאן תניתה
רבי דברי חכמים רבי ביסנא חנין בר
בא בשם רב חיה גסה כבהמה דקה.

הלכה ד׳ רבי בא בעא קומי רבו
אימי אפילו בשר עגל . אמר ליה אפילו
בשר עגל . אפילו בשר עוף. סברין מימר
אפילו ביצה אפילו קולקס. אמר רבי יודן
בי רבי חנין ובלבד מן השחיטה. תני רבי
שמעון בן אלעזר אומר יום הכפורים שחל
להיות בשבת אפילו במקום שלא נהגו
להדליק מדליקין . רבי סימון בשם רבי
יהושע בן לוי רבי יוסי בן שאול בשם רבי
הלכה כרבי שמעון בן אלעזר . דרש רבי
חייה בר בא לטיבריא כהדא דרבי
שמעון בן אלעזר. רבי יוסי אמר לה רבי
שמואל בר נחמן מקום שנהגו להדליק
משובח ממקום שנהגו שלא להדליק.
אמר רבי ירמיה תדע לך שהוא כן שהרי
יום הכיפורים שחל להיות בשבת אפילו
מקום שנהגו שלא להדליק מדליקין. רבי
בא ורבי סימון תריהון אמרין תדע לך
שהוא כן שהרי האיש הזה צנוע ואינו
משמש מטתו לאור הנר. בין כמאן דאמר
אין מדליקין מפני הרגל עבירה . מאן
דאמר מדליקין שהוא רואה ומתבייש .
ומאן דאמר אין מדליקין שלא יראה
ויתאוה . תני אפילו בתי כנסיות ובתי
מרחציות. לכן צריכה אפילו מקום שלא
נהגו להדליק מדליקין . יום הכיפורים שחל

nam ; iste non currit post fœminam : Qui dicit, quod stans mingat; Ille quoque stans mingit : Verba sapientum : R. Acha nomine R. Tanchum bar Chijah; postquam senuerit, mancipatur ad molas . R. Jose discipulus R. Bon nomine R. Huna ben Bethera , & Rabi Nathan unum idemque dixerunt ; Etenim extat traditio : Siquis educat pecus , & feram , & volucres sive vivos sive mortuos , tenetur : Et nos ei respondimus . *Responde stulto juxta stultitiam suam* . Juxta stultitiam tuam , qua dixisti propter constitutiones pecoris crassi ; nos quoque dicimus : Postquam senuerit emancipetur ad molas : Rabi dicit : Ego dico ; esse interdictum propter duas causas, propter instrumenta bellica , & propter constitutiones pecoris crassi. Atqui extat traditio : Fera crassa sicut pecus crassum : Qui ita legit est Rabi ; verba sapientum : Rabi Bisna Chanen bar Ba nomine Rab : Fera crassa est sicut pecus crassum .

Constitutio IV. R. Ba quæsivit coram R. Amme : Vel carnem vituli : Dixit ei : Vel carnem vituli. Vel carnem volucris: Dixit ei: Vel carnem volucris : Putarunt dicendum ; vel ovum vel colocasiam . Dicit R. Jodan discipulus R. Chanen dummodo sit ex mactatione . Traditio : R. Simeon ben Elieser dicit ; Si dies expiationum cadat in Sabbathum , vel in loco , ubi non solent accendere , accendunt . R. Simon nomine R. Jehosua ben Levi , R. Jose ben Saul nomine Rabi : Constitutio est juxta mentem R. Simeonis ben Elieser: Exposuit R. Chijah in Tiberiade juxta sententiam R. Simeonis ben Eliefer . R. Jose dicit, R. Samuel bar Nachman nomine R. Jonathan, R. Ezechias , & dixerunt R. Jacob bar Acha nomine R. Samuelis bar Nachman ; in loco , ubi solent accendere , est laudabilius præ loco, ubi non solent accendere: Dicit R. Jeremias: Scito ita esse; etenim si dies expiationum cadat in Sabbathum , in loco, ubi non solent accendere , accendunt. R. Ba, & R. Simon ambo dixerunt: Scito ita esse: Vir iste erat modestus, & non utebatur lecto ad lumen lucernæ . Tam ille qui dicit : Accendunt; quam iste qui dicit : Non accendunt ; ratio est propter assuetudinem peccati: Qui dicit: Accendant : Ut videat & erubescat . Et qui dicit : Non accendunt : Ne videat, & concupiscat : Traditio: Vel in Synagogis, vel in balneis . Ut sit necesse, ut in loco , ubi non solent accendere , accendant : Si dies

להיות בשבת מהו להדיח כבשין ושלקות מן המנחה ולמעלן . רב אמר אסור רבי אלעזר אמר מותר . רבי יעקב בר אחא בשם רבי אלעזר מה טעם אמרו מדיחין כבשים ושלקות מן המנחה ולמעלן מפני סכנה. שנייא היא סכנת יום הכיפורים שחל להיות בשבת. שנייא היא יום הכיפורים שחל להיות בחול . התיב רבי חנניה חברון דרבנין מתניתא פליגא על רבי אלעזר יום הכיפורים שחל להיות בשבת חלות מתחלקת לערב . שנייא היא שעל ידי שהוא דבר קל שמא ישכח ויאכל . התיב רבי פינחס מתניתא דרבי אלעזר פליגא עלוי יום הכיפורים שחל להיות בשבת שבתון שבות ובחול שבתון שבות. אם בחול שובת לא כל שכן בשבת. לא צורכה דלא אפילו דברים שאת מותר לעשותן בחול את שובת עליהן בשבת ואיזו זו הדחת כבשים ושלקות . רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו נראין דברים בדבר שדרכו לבוא בצונין . אבל דבר שדרכו לבוא ברותחין עד דיידא גלשה הוא מקנב . אמר רבי מנא אם אומר את כן אף מתבייש ולא מקנב ונמצא בא לידי סכנה . רבי בא בעא קומי רבי אימי מהו להדיח כבשים ושלקות מן המנחה ולמעלן. אמר לי שרי: רבי יעקב בר אחא שאל לרבי חייה ולרבי יוסה מהו להדית כבשים ושלקות מן המנחה ולמעלן אמר ליה שרי . רבי זעורה בעא קומי רבי אימי מהו מימור לחליטה עבד לי חליטה. אמר לי שרי. עבד לי תופין שרי. עבד לי פתילה. אמר ליה לא. מה בין זה לזה. זה אוכל נפש. וזה אינו אוכל נפש.

הלכה ה רבי אבון רבי שמעון בן לקיש בשם רבי יודן נשייא כמתמיה יעשו כל אדם עצמן תלמידי חכמים. כל עצמן לא גזרו חכמים בטילה בתשעה באב.

הלכה ו הא יום אסור רבי אלעזר בשם רבי הושעיה יום פסח הוא ליהוה . רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן לא בשם רבי אלעזר שני תלמידים שנו אותה . אמר רבי זעורה אשכחית

dies expiationum cadat in Sabbathum quid faciendum? Abluendane sunt condita & elixa a tempore pomeridiano, & ultra? Rabi dicit; Est interdictum: R. Eliefer dicit: Est permissum. Rabi Jacob bar Acha nomine R. Eliefer: Cur dixerunt, quod sint abluenda condita & elixa a tempore pomeridiano & ultra? Periculi causa. Diversum est propter periculum, si dies expiationum cadat in Sabbathum; Diversum quoque erit, si dies expiationum cadat in diem profanum. Respondit R. Chananjah socius sapientum: Traditio contraria est R. Elieseri: Si dies expiationum cadat in Sabbathum, placentæ dividentur ad vesperam: Diversum est; quia res levis est; fortasse obliviscetur, & comedet. Respondit R. Pinchas: Traditio R. Eliefer est sibi ipsi contraria; Si dies expiationum cadat in Sabbathum; de eo dictum est: *Sabbatbum cessationis*: Si in diem profanum; de eo dictum est: *Sabbatbum cessationis*: Si in die profano tu quiescis, nonne multo magis in Sabbatho? Non est necesse: Vel in iis, quæ tibi facienda permittis in die profano, tu cessare debes in Sabbatho: Et quodnam est? Est ablutio conditorum, & elixorum. R. Jacob bar Zebedæi nomine R. Abau; Probabilia sunt verba in re, quæ frigescere solet; at in re quæ solet fervescere, donec ipsa ferveat, inciditur: Dicit R. Mena: Si ita dicas; Etiam mala fiet, & non incidetur, & deprehendetur, quod veniat in periculum. R. Ba quæsivit coram Rabi Amme: Quid ad abluenda condita, & elixa a tempore pomeridiano & ultra? Respondit: Permittatur: R. Jacob bar Acha quæsivit a R. Chijah, & a Rabi Jose: Quid ad abluenda condita, & elixa a tempore pomeridiano & ultra? Respondit: permittatur: Fac mihi coctilia? Permittatur: Fac mihi ellychnium? Respondit minime: Quid inter hoc & illud? Hoc est cibus animæ; at illud non est cibus animæ.

Constitutio V. Rabi Abon, Rabi Simeon ben Lakisch nomine Rabi Jodan principis; cum admiratione: Faciant se omnes homines discipulos sapientum: Se omnes non constituerunt sapientes in otio in nono mensis Ab.

Constitutio VI. Ecce in die interdictum est: R. Eliefer nomine R. Jehosua: Dies Paschatis ipse erit Domino: R. Jacob bar Acha nomine R. Jochanan, non nomine Rabi Eliefer; Duo sapientes diverse sentiunt de hoc. Dicit R. Zehera: Oblitus es. Dixit: Tres sunt: Alter dicit: Est interdictum: Et al-

אמר תלתא אינון . חד אמר אסור וחד אמר מותר וחד אמר מנהג.

הלכה ז רבי מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר גומרה בארבעה עשר . ובלבד דבר שהוא לצורך המועד . אבל לא יתחיל בה בתחילה בארבעה עשר אפילו דבר שהוא לצורך המועד . וחכמים אומרים שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים החייטין שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד . הספרין שכן נזירין ומצורעין מגלחין במועד. הכובסין שכן דרך העולין מטומאה לטהרה להיות מכבסין במועד. רבי יוסי בי רבי יהודה אומר אף הרוצענין שכן דרך עולי רגלים להיות מתקנין מנעליהן וסנדליהן במועד . ורבנין אמרין עשירים היו ובבהמה היו עולין.

הלכה ח מושיבין שובכין לתרנגולין בארבעה עשר : הא במועד אסור . אין מרביעין את הבהמה במועד אבל מוליכין אותה לבקורת: רבי יהודה אומר חמורה שהיא תובערת זכר מרביעין אותה שלא תיצן. ושאר כל הבהמה מוליכין אותה לבקורת . ומקיזין דם לאדם ולבהמה במועד. ואין מונעין רפואה מאדם ומבהמה במועד. תרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה . והן שיחזירוה שלשה ימים למדורה ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה והיא שישבה על ביצה שלשה ימים מעת לעת . אמר רבי מנא מתניתא אמרה כן שלשה עשר ארבעה עשר חמשה עשר . ומקצת היום ככולו אמר רבי אבון תיפתר שיש בה מאליה. ולית שמע מינה כלום . זבל שבמבוי מסלקו לצד . שברפת ושבחצר מוציאו לאשפה. אמר רבי בא הדא דתימר בחצר קטנה אבל בחצר גדולה מסלקו לצד. הרפת בין גדולה בין קטנה מוציאו לאשפה. אמר רבי בא מפני שגילווה קשה.

הלכה ט מאן תנא קוצרין רבי מאיר. מאן תנא גודשין רבי יהודה אמר רבי יעקב ברבי סוסיי קומי רבי יוסי כל עמא מודיי שקוצרין . וכל עמא מודיי שאין גודשין . מפליגין בהרכב דקלים רבי

alter dicit: Est permissum: Et alter dicit: Est consuetudo.

Constitutio VII. R. Meir dicit: Omne opus, quod inceperit ante quartam decimam, perficiet in quarta decima, dummodo sit necessarium solennitati; At non incipiet in principio diei quartæ decimæ, vel si fuerit necessarium solennitati: Et sapientes dixerunt: Tres opifices faciunt opus in vesperis Paschatis; sartores; quod ita idiota soleat consuere juxta consuetudinem suam in die profano solennitatis: Tonsores, quod ita Nazyræi, & leprosi tondeantur in solennitate; Et fullones, quod ita qui adscendunt de immunditie ad puritatem, se lavent in solennitate. R. Jose discipulus R. Jehuda dicit: Vel sutores, quod ita sit consuetudo eorum, qui adscendunt ad festa, ut concinnant suos calceos & sandalia in solennitate: At sapientes dicunt: Divites erant, & equitantes in jumentis adscendebant.

Constitutio VIII. Supponunt columbaria gallinis decima quarta: At in solennitate est interdictum: Non faciunt coire jumentum in solennitate, sed deducunt ipsum ad armenta. R. Jehuda dicit: Si asina desideret masculum, faciunt eam coire, ne frigescat: Et reliqua omnia jumenta deducunt ad armenta; Et venam secant homini, & jumento in solennitate; neque removent medicinam ab homine & jumento in solennitate; Si gallina avolaverit, reducunt ad locum suum; eamque restituunt ad habitaculum suum triduo, & si moriatur, reponunt aliam ejus vice, & ipsa incubabit ovo tribus diebus de hora in horam: Dicit R. Mena: Ita se habet traditio: decima tertia, decima quarta, decima quinta, & pars diei consideratur sicut totus dies: Dicit R. Abon; Potest explicari, quod in eo sit sponte. At hinc nihil eruitur: Et omne quod est in introitu, removetur ad latus; & quod fuerit in bovili, & in atrio, educetur in sterquilinium: Dicit R. Ba: Hoc quod dicis, intelligitur de atrio parvo, at in atrio magno removetur ad latus: In bovili sive magno sive parvo, educetur in sterquilinium: Dicit R. Ba: propterea quod sit spurcities molesta.

Constitutio IX. Doctor, qui dicit: Messuerunt: Est R. Meir: Doctor qui dicit: Coacervarunt: Est R. Jehuda. Dicit Rabi Jacob bar Susi coram Rabi Jose: Universi fatentur: quod messuerint; & universi fatentur, quod non coacervaverint: Dissentiunt de insitione palmarum: R. Meir dicit: Inocula-

מאיר אומר מרכינין דקלים כל וברצון חכמים היו עושין. רבי יהודה אומר לא היו עושין ברצון חכמים. כיצד היו כורכין את שמע . אמר רבי אחא אמר רבי זעורה אמר רבי לא שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד . אלא שלא היו מפסיקין בין תיבה לתיבה דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. רבי יוסה אמר רבי זעורה רבי לא שמע ישראל יהוה וגו'. אלא שלא היו מפסיקין בין אחד לברוך דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד . כיצד היו מתירין בגמזיות של הקדש. אמרו להן חכמים אין אתם מודין לנו בגידולי הקדש שהן אסורין . אמרו להן אבותינו כשהקדישו לא הקדישו אלא קורות מפני בעלי אגרוף שהיו באין ונוטלין אותן בזרוע . מה רבנין סברין מימר קורות ופירות הקדישו. אפילו תימר קורות הקדישו ופירות לא הקדישו צריכא לרבנין. המקדיש שדה אילן מהו שישייר לו מן הגידולין . נישמעינה מן הדא משנודעו העוללות. העוללות לעניים . שנייא היא שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו . מעתה אפילו לא נודעו העוללות יהו העוללות לעניים . שנייא היא שהוא כרם להקדש . כהדא דתני הנוטע כרם להקדש פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי ומן העוללות וחייב בשביעית . רבי זעורה בשם רבי יוחנן ושבתה הארץ שבת ליהוה. אפילו דבר שהוא ליהוה קדושת שביעית חלה עליו רבי חייה בר אבא בעא קומי דרבי מנא לאוכלו בלא פריון אי איפשר שאי אפשר להקדש לצאת בלא פריון . לפרותו ולאוכלו אין אתה יכול שלא יהא כלוקח לו קורדום מדמי שביעית . אמר ליה הנזבר היה מחלפן ביד אחר . אמר רבי מתנייה למה לי נן פתרין לה דברי הכל כההיא דמר רבי יוחנן דברי רבי יוסה מפני שקדם נדרו להבקירו . והכא מפני' שקדם הבקר נדרו להקדישו . אמר רבי

cularunt palmas toto die ex beneplacito sapientum: R. Jehuda dicit: Non fecerunt ex beneplacito sapientum. Quomodo conjunxerunt *Audi?* Dicit Rabi Acha, dicit R. Zehera, dicit Rabi non eo quod non dixerint: *Audi Israel Dominus Deus noster Deus unus:* Sed eo quod non cessarint inter vocem, & vocem; Verba R. Meir. R. Jehuda dicit: Cessarunt ipsi, sed non dixerunt: Benedictum sit nomen gloriosum regni ejus in seculum seculi. R. Jose dicit, R. Zehera, Rabi, non eo quod non dixerint: *Audi Israel Dominus &c.* Sed quia non cessarunt inter *unus* & *benedictum sit*. Verba R. Meir. R. Jehuda dicit: Cessarunt illi; sed non dixerunt: Benedictum sit nomen gloriosum regni ejus in seculum seculi: Quomodo sibi permiserunt ramos sanctitatis? Dixerunt illis sapientes: Nonne vos fatemini, quod ea quæ crescunt de sancto, sint interdicta? Responderunt eis: Patres nostri quando sanctificarunt, non sanctificarunt nisi trabes, propter homines violentos, qui venientes per vim auferebant: Quid dicendum putarunt sapientes? Trabes & fructus sanctificarunt: Vel si dicatur quod trabes sanctificaverint, at fructus non sanctificaverint; tamen oportet includere; Si quis sanctificet agrum consitum arboribus; quid? Relinquitur sibi ex iis, quæ ibi crescunt? Hinc probatur: postquam innotuerint proventus, proventus cedit pauperibus: Diversum est; quia nemo sanctificat, quod suum non est; Hinc vel si non innotuerint proventus, proventus cedit pauperibus; Diversum est, quia vinea erat sanctuarii: Huic similis extat traditio: Siquis inserat vineam sanctuario, absolvitur a præputio, & a planta anni quarti, & a racemis, & obligatur ad annum septimum. R. Zehera nomine R. Jochanan: *Et quiescet terra quietem Domino*: Vel si res fuerit sanctificata Domino, jus anni septimi cadit super eam. R. Chijah bar Aba quæsivit coram R. Mena: Ad comedendum de eo sine redemptione, si possibile est, quia non est possibile sanctificare, & satisfacere debito sine redemtione: Ad redimendum, & ad comedendum tu non potes; Ne sit sicut ille qui emit falcem de pecunia anni septimi: Dixit ei; Quæstor commutabit aliena manu. Respondit ei: Traditionem quomodo nos explicabimus? Omnes consentiunt cum R. Jochanan: verba Rabi Jose; quia ejus votum præcedit suam inquisitionem; At hoc loco, quia præcedit inquisitio sui voti sancti-

יוחנן מעשה היה והורון כרבי יוסי. לית
הדא פלינא על רבי יוחנן דרבי יוחנן
אמר מכיון שעבר עליו ושכחו הרי הוא
שכחה . שנייא היא בערים שדרכו
לבחן. אפילו על דרבי הושעיה לית היא
פלינא דרבי הושעיה אמר רומס הייתי
זיתים עם רבי חייה הגדול ואמר לי
כל זית שאת יכול לפשוט ידך וליטלו
אינו שכחה. שנייא היא שכל רוגלות
ורוגלות אומן בפני עצמו . רבי אבא בר
כהנא בעא קומי רבי אימי המשכיר בית
לחבירו ונצרך לדמיו. אמר ליה לא עלה
על דעת שימות ברעב. רבי זעורא רבי
לא תריהון אמרין מיסתיוסים באוני היא
ונקנית במקח. תני המשכיר בית לחבירו
ועמד והקדישו הרי זה דר בתוכו ומעלה
שכר להקדש . אימתי בזמן שלא הקדים
לו שכרו. אבל בזמן שהקדים לו שכרו
הרי זה דר בתוכו חנם . ביומוי דרבי
מנא הוות גימורה בציפורין והוון בניהון
מישכונין נבין מדאתאי מיזל לון אפיק
רבי מנא כדון כהיא דרבי אימי אמר לא
דאנא סבר כדעתיה אלא בגין ציפרייא
דלא יחלטון בניהון. ואוכלין מתחת הנשרים.
מה נן קיימין אם כשנשרו מערב יום
טוב דברי הכל מותר. אם בשנשרו ביום
טוב דברי הכל אסור. אלא כי נן קיימין
בסתם . ונותנין פיאה לירק. לא היו
נותנין אלא מן הלפת ומן הקפלוטות
שלקיטתן כאחת . רבי יוסה אומר אף
לאברוב. מעשה בבן מביא יין שנתן בנו
פיאה לירק לעניים ובא אביו ומצאן
עומדין על פתח חנינה. אמר להן הניחו
מה שבידכם והניחו מה שבידן ונתן להם
בכפליהן מעושרין לא שהיתה עינו צרה
אלא שהיה חושש לדברי חכמים . חד
זמן צרכון רבנן נירבא שלחון לרבי עקיבא
ולחד מן רבנין עמיה. אתון בעיי מיעול
לגביה ושמעון קליה דטלייא אמר ליה
מה ניזבון לך יומא דין אמר ליה טרוכסימון
לא מן יומא דין אלא מן דאתמול דהוא

ctificationem suam: Dicit R. Jochanan: Historia est; & docuerunt juxta sententiam R. Jose: Non est hoc contrarium R. Jochanani; etenim R. Jochanan dicit; Postquam pertransierit super illum, & oblitus fuerit; hic erit manipulus oblivione relictus: Diversum est in astuto, qui solet explorare: Vel contra R. Josiam non est dissensio; quia R. Josias dicit: Colligebam ego olivas cum Rabi Chijah Raba, qui mihi dixit; Omnis oliva, ad quam tu potes extendere manum tuam, & accipere, non est oblivione relicta: Diversum est, quia singulæ consuetudines opificis sunt diversæ. R. Aba bar Chana quæsivit coram R. Amme; Si quis locet domum socio suo, & opus habeat ejus pretio. Respondit illi. Num putas, quod moriatur fame? R. Zehera, & Rabi non ambo dicunt: Satis est, quod emerim & emptione comparaverim. Traditio: Siquis locet domum socio suo, & surgens sanctificet eam, iste in ea habitabit, & dabit pretium locationis sanctuario; Quando? Quando ipsi non anticipaverit mercedem suam: At quando anticipaverit ei mercedem suam, habitabit in ea gratuito. In diebus R. Mena erat lex in Tsippori, & erant inter eos multæ contentiones, quando cogitarunt, ut ad eos se conferrent, produxit Rabi Mena juxta mentem R. Amme, dicens: Non quod ego sentiam juxta ejus opinionem, sed ea de causa ne conveniant inter se, & comedunt ex arboribus de fructibus deciduis: Quomodo nos explicabimus? Quando decidui fuerint a vespera diei festi, omnium consensu sunt permissi; si decidui fuerint in die festo, omnium consensu sunt interdicti: Sed ita nos explicabimus, sc. in occulto: Et dederunt angulum de oleribus: Non dederunt nisi de rapa, & de porro, quæ simul collegerunt: Rabi Jose dicit: Etiam de brassica. Narratur de Ben Mebiin, cujus filius dedit angulum de oleribus pauperibus, & veniens pater deprehendit eos ad ostium horti; Dixit illis: Deponite, quæ habetis in manibus vestris, & deposuerunt, quæ habebant in suis manibus, & dedit illis duplum de decimis; non quod esset ejus oculus molestus; sed quod curabat verba sapientum. Aliquando opus habuerunt sapientes sacrificio spontaneo, & miserunt ad Rabi Akiba, & unum de sapientibus cum eo: Venerunt ut illuc ingrederentur ad eum, & audierunt vocem pueri dicentis; Quid ememus tibi hoc die? Respondit: Intybum non hujus diei sed hesternæ; Etenim erit flaccidum & vi-

כמיש וזליל . שבקון ליה ואזלון לון מן רזבון כל עמא אתון לגביה אמר לון למה לא אתיתון גביי קדמיי כמה דהויתון נהינין . אמר כבר אתינן ושמעינן קליה רטלייא אמר לך מה ניזבון לך יומא דין ואמרה ליה טרוכסימון לא מן דיומא דין אלא מן דאיתמל דהוא כמיש וזליל. אמר מה דביני לבין טלייא ידעתון. מה ביני לבין בריי . אף על פי כך אזלון ואמרון לה והיא יהבה לכון חד מודיי דדינרין אזלון ואמרון לה אמרה לון מה אמר לכון גדיל או מחזק . אמרו לה סתם אמר לן. אמרה לון אנא יהבה לכון גדיל. ואין אמר גדיל הא כמילוי. ואין לא אנא מחשבנא גודלנא מן פרני. כיון ששמע בעלה כן כפל לה את כתובתה.

פרק חמישי

א תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה. ערב פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול ובין בשבת. חל ערב פסחים להיות ערב שבת נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה והפסח אחריו.

ב הפסח ששחטו שלא לשמו קיבל והילך וזרק שלא לשמו או לשמו ושלא לשמו או שלא לשמו ולשמו פסול . כיצד לשמו ושלא לשמו . לשום פסח ולשום שלמים . שלא לשמו ולשמו . לשם שלמים ולשם פסח.

ג שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים ולטמאים פסול . לאוכליו ושלא לאוכליו ולמנויו ושלא למנויו למולים ולערילים ולטמיאים ולטהורים כשר . שחטו קודם לחצות פסול שנאמר בו בין הערבים. קודם לתמיד כשר . ובלבד שיהא אחר ממרס ברמו עד שיזרק דם התמיד. ואם נזרק כשר.

ד השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה. רבי יהודה אומר אף התמיד

& vilioris pretii . Relinquentes eum abierunt, postquam emerunt: Universus populus venit ad eum: Dixit eis: Cur non venistis antea ad me, ut consuevistis? Respondit: Jam venimus, & audivimus vocem pueri tibi dicentis: Quid ememus hodie, & dixisti: Intybum; ne sit hujus diei, sed hesternæ, ut sit flaccidum, & vilioris pretii. Dixit: Quod discrimen sit inter me & filium nostis; Et quod sit discrimen inter me & creatorem: Licet ita sit: Venientes dicite ei sc. uxori, & illa dabit vobis mensuram plenam denariis: Venientes dixerunt ei; Respondit eis: Quid dixit vobis? Accumulatamne, an abrasam? Dixerunt ei: Simpliciter dixit nobis. Dixit eis: Ego dabo vobis accumulatam. Si dixit accumulatam, ecce erit juxta ejus mentem; Si minus, supputabo accumulationem ex mea dote: Quando hoc audivit ejus maritus, duplicavit ei ejus dotem.

CAPUT V.

I. Sacrificium juge mactabatur hora octava & dimidia, & offerebatur nona & dimidia; at vespera Sabbathi mactabatur septima & dimidia, & offerebatur octava & dimidia, tam die profano, quam Sabbatho. Si vespera Paschatis incideret in Sabbathum, mactabatur sexta & dimidia, & offerebatur septima & dimidia; & deinde Pascha.

II. Pascha quod non mactaverit nomine suo, & exceperit sanguinem, & incedens adsperserit non suo nomine, aut nomine suo, & non nomine suo, aut non nomine suo, & nomine suo, est illegitimum. Quid nomine suo, & non nomine suo? Si mactavit nomine Paschate, & nomine pacificorum: Non nomine suo, & nomine suo? Nomine pacificorum, & nomine Paschatis.

III. Quod mactaverit pro non comedentibus, & pro non annumeratis, aut pro præputiatis, & pro immundis, est illegitimum. Pro comedentibus suis, & pro non comedentibus suis, pro annumeratis, & pro non annumeratis, pro circumcisis, & præputiatis, pro immundis, & mundis, est legitimum. Quod mactaverit ante mediam noctem est, est illegitimum; quia dictum est: *Inter vesperas*. Quod mactaverit ante sacrificium juge, est legitimum, dummodo sit aliquis, qui agitet ejus sanguinem, donec adspergatur sanguis sacrificii jugis, si autem fuerit adspersus, est legitimum.

IV. Siquis mactaverit Pascha super fermento, transgreditur præceptum ne-

רבי שמעון אומר אף הפסח בארבעה עשר
לשמו חייב ושלא לשמו פטור. ושאר כל
הזבחים בין לשמם ובין שלא לשמן פטור.
ובמועד לשמו פטור ושלא לשמו חייב.
ושאר כל הזבחים בין לשמם בין שלא
לשמם חייב חוץ מן החטאת ששחטה
שלא לשמה.

ה הפסח נשחט בשלש כתות שנאמר
ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. קהל
ועדה וישראל. נשחטה נכנסה כת
הראשונה ונמלאת העזרה נעלו דלתות
העזרה תקעו והריעו ותקעו הכהנים
עומדין שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף
ובזיכי זהב שורה שכולה כסף כסף. שורה
שכולה זהב זהב. ולא היו מעורבין ולא
היו לבזיכין שוליים שמא יניחום ויקרש
הדם.

ו שחט ישראל וקיבל הכהן נותנו
לחבירו וחבירו לחבירו מקבל את המלא
ומחזיר את הריקן כהן הקרוב אצל המזבח
זורקו זריקה אחת כנגד היסוד.

ז יצאת כת הראשונה ונכנסה שנייה
יצאת שנייה ונכנסה שלישית. כמעשה
הראשונה כך מעשה שנייה ושלישית.
קראו את ההלל אם גמרו שנו אם שנו
שילשו אף על פי שלם שילשו מימיהם.
רבי יהודה אומר מימיה של כת שלישית
לא הגיעה לאהבתי כי ישמע יהוה את
קולי מפני שעמה מועטין.

ח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת
אלא שהכהנים מדיחין את העזרה שלא
ברצון חכמים. רבי יהודה אומר כוס היה
ממלא מדם התערובת וזרקו זריקה אחת
על גבי המזבח ולא הודו לו חכמים:

ט כיצד תולין ומפשיטין אונקליות של
ברזל היו קבועין בכתלים ובעמודין שבהן
תולין ומפשיטין כל מי שאין לו מקום
לתלות מקלות דקין חלקים היו שם
מניח על כתיפו ועל כתף חבירו ותולה
ומפשיט. רבי אליעזר אומר ארבעה עשר

gativum: R. Jehuda dicit: Vel sacrificium juge: R. Simeon dicit: Si mactet Pascha decimo quarto nomine suo, tenetur, non nomine suo, absolvitur; & reliqua sacrificia si mactaverit sive nomine suo, sive non nomine suo, absolvitur: Si vero diebus festi intermediis, nomine suo, absolvitur, non nomine suo, tenetur: Et reliqua omnia sacrificia si mactet sive nomine suo, sive non nomine suo, tenetur, excepto sacrificio pro peccato, quod mactaverit non nomine suo.

V. Pascha mactatur per tres classes; Dictum est enim: *Et mactent illud universus cœtus congregationis Israel:* Sc. cœtus, congregatio, & Israel; Si ingrediens prima caterva impleverit atrium, claudebant portas atrii; Buccinabant, jubilabant, & buccinabant; Sacerdotes stabant ordinatim, & in manibus eorum acerræ argenteæ, & acerræ aureæ; Ordo, qui totus argenteus erat, argenteus, & ordo, qui totus aureus erat, aureus; non erant commixti, neque acerris erant fundi, ne deponerent eas, & sanguis coagularetur.

VI. Mactat Israelita, & excipit sanguinem sacerdos, & dat illum socio suo, & socius socio suo, & excipit plenam acerram, & reddit vacuam: Sacerdos altari propior spargit eum una sparsione contra fundamentum.

VII. Exibat classis prima, & intrabat secunda classis, exibat secunda, & intrabat tertia; sicut opus primæ, erat opus secundæ & tertiæ. Recitabant Hallel, & si eum perfecissent, repetebant, & si repetissent, tertia vice repetebant, & si nunquam reperierint tertia vice: R. Jehuda dicit: Nunquam classis tertia pertigit ad versiculum: *Dilexi, nam audiet Dominus.* Quia populus ejus erat paucus.

VIII. Sicut opus ejus erat in die profano, ita pariter opus ejus erat in Sabbatho; nisi quod sacerdotes abstergerent atrium invitis sapientibus: R. Jehuda dicit: Implebatur calix sanguine mixturarum, & spargebatur una adspersione super altare; At non sunt illi assensi sapientes.

IX. Quomodo suspendebant, & excoriabant? Uncini ferrei insigebantur parietibus, & columnis, in quibus suspendebant, & excoriabant; Sicui non esset locus ad suspendendum, & excoriandum, erant bacilli tenues illic, & lævigati, & eos imponebat humero suo, & humero socii sui, & suspendebat, atque excoriabat: R. Elieser dicit: Die decimo quarto, qui incidit in Sabbathum,

שחל להיות בשבת .מניח ידו על כתף חבירו ויד חבירו על כתיפו ותולה ומפשיט.

י קרעו והוציא את אימוריו נתנם במגס והקטירם על גבי המזבח . יצאת כת הראשונה וישבה לה בהר הבית. שנייה בחיל. השלישית במקומה עומדת. חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן.

סליק פירקא

הלכה א תמיד נשחט כו׳ . כתיב וזה אשר תעשה על המזבח וגו׳ . הייתי אומר יקרבו שניהן בשחרית ושניהן בין הערבים . תלמוד לומר את הכבש אחד תעשה בבקר . הייתי אומר יקרב של שחר עם הנץ החמה . ושל בין הערבים עם דמדומי החמה תלמוד לומר בין הערבים. נאמר כאן בין הערבים. ונאמר להלן בין הערבים מה בין הערבים שנאמר להלן משש שעות ולמעלן . אף בין הערבים שנאמר כאן משש שעות ולמעלן . מה חמית מימר בין הערבים משש שעות ולמעלן אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב. מה ערב שנאמר להלןמשש שעות ולמעלן. אף ערב שנאמר כאן משש שעות ולמעלן . ויהא כשר משש שעות ולמעלן . רבי יהושע בן לוי אמר בין הערבים כיצד חלוק בין הערבים ותן לו שתי שעות ומחצה לפניו ושתי שעות ומחצה לאחריו . ושעה אחת לעיסוקו . נמצאת אומר שהתמיד קרב בתשע שעות ומחצה . אמר רבי יוסה שבק רבי יהושע בן לוי רישא ואמר סופה דלכן כהדא דתני חנניה בן יהודה אומר שומע אני בין הערבים בין ערבו של ארבעה עשר ובין ערבו של חמשה עשר יכול היום והלילה בכלל תלמוד לומר יום . כשהוא אומר יום יצא לילה אי יום יכול בשתי שעות ביום תלמוד לומר בערב . אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בין הערבים הא כיצד חלוק בין הערבים ותן שתי שעות ומחצה לפניו ושתי שעות ומחצה לאחריו ושעה אחת

thum, imponebat manum suam humero socii sui, & manum socii sui humero suo, & suspendebat, & excoriabat.

X. Discidit Pascha, & educit adipes illius, & deponit eos in lance, & comburit eos super altare. Si exiret prima classis, & consisteret in monte domus, secunda in antemurali, tertia vero in loco suo stabat. Si tenebræ oborirentur, exibant, & assabant Paschata sua.

Finis capitis.

Constitutio I. Sacrificium juge mactabatur &c. *Et hoc est quod facies super altare &c.* Dicerem: offerantur ambo mane, & ambo inter vesperas? Idcirco dictum est: *Agnum unum facies mane*. Dicerem: Offeratur agnus matutinus, coruscante sole; & vespertinus in occasu solis? Idcirco dictum est. *Inter vesperas*. Dictum est hic: *Inter vesperas*; & dictum est ibi: *Inter vesperas*. Sicut *inter vesperas* eo loco dictum definit tempus ab sexta hora & infra, ita pariter *inter vesperas* hoc loco dictum definit tempus ab sexta hora & infra. Quid vidisti ut diceres, quod inter vesperas definiat tempus ab sexta hora & infra? Licet non sit rei demonstratio, tamen est rei monimentum: Dictum est enim: *Væ nobis: Nam dies recessit, & umbræ vesperi se extenderunt*. Sicut vespera ibi dicta definit tempus ab sexta hora & infra, ita pariter vespera hoc loco dicta, definit tempus ab sexta hora & infra; & erit legitimum ab sexta hora & infra. R. Jehosua ben Levi dicit: *Inter vesperas*. Quomodo? Divide tempus inter vesperas, eique attribue ante illud duas horas cum dimidia, totidemque post illud, & horam unam ad ejus operam, deprehenderis, quod dicas, quod sacrificium juge offeratur hora nona cum dimidia: Dicit R. Jose: Deseruit R. Jehosua ben Levi principium, & dixit finem: Etenim ita est traditio: Chananjah ben Jehuda dicit: Crederem tempus *inter vesperas*, inter vesperam quartæ decimæ, & vesperam decimæ quintæ comprehendi diem & noctem? Idcirco dictum est: *Die*: Quando dicit: *Die*: Excluditur nox: Si *die*: Crederem in duabus horis in die? Idcirco dictum est: *In vespera*. Si *in vespera*; Crederem post obortas tenebras? Idcirco dictum est: *Inter vesperas*. Quomodo? Divide tempus inter vesperas, eique attribue duas horas cum dimidia ante illud, totidemque post illud, & horam unam pro ejus opera. Deprehen-

לעיסוקו . נמצארת אומר שהתמיד קרב בתשע שעות ומחצה . אמר רבי יוסה הדא דתימר למצוה אבל לעיכוב הדא היא דתנינן שחטו קודם לחצות פסול. לאחר חצות מיד כשר . קודם לתמיד כשר . ויימר אף בשחרית כן. הכא כתיב בין הערבים . אית לך מימר תמן בין הבקרים. רבי יהושע בין לוי אמר תפילות מאבות למדו. אב בית דין. מאן תנא בין בחול בין בשבת. רבי ישמעאל דתני כסידרו בחול כך סידרו בשבת. הא רבי ישמעאל . רבי עקיבה אומר כסידרו בערב שבת כך סידרו בשבת . הא רבי ישמעאל ורבי עקיבה מקרים שעה אחת לעיסוקו. כדי שלא יכנסו למצוה משוכרין. ויקרב פסח תחילה ותמיד אחריו . אם אומר את כן נמצאת מבטל בין הערבים של פסח. אם מקיים את בין הערבים של פסח לא נמצאת מבטל בין הערבים של תמיד. תמיד אם מבטלו את עכשיו אימתי את מקיימו לאחר זמן פסח אם מבטלו את עכשיו אימתי את מקיימו. ויקריב פסח תחילה ותמיד אחריו. יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד. רבי ירמיה בעי מה חמית מימר ערב מואחר או נאמר ערב מוקדם אלא כיני יאוחר דבר שנאמר בו בין הערבים כבוא השמש לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים לבד מתניתא מסייעה לרבי ירמיה שם תזבח את הפסח בערב . בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל . מועד צאתך מארץ מצרים אתה צולה. אית תניי תני בערב אתה אוכל. כבוא השמש אתה זובח מועד צאתך מארץ מצרים אתה צולה. ויקרבו שניהן כאחת . אמר רבי יוסה כבש שני אין פסח שני. תני רבי נתן אומר בכל יום ויום תמיד נשחט בשמנה ומחצה וקרב בתשע ומחצה. מהו בכל ערב פסח ופסח אמר רבי יוסה בי רבי בון טעמיה דהדין תנייה כדי ליתן חצי שעה בין כת לכת.

henditur, quod dicas, quod sacrificium juge offeratur hora nona cum dimidia. Dicit R. Jose: Quod dicis, respicit præceptum; At ad impediendum; hoc est quod legimus: Si mactaverint ante mediam noctem, est illegitimum: Post mediam noctem statim est legitimum; Ante sacrificium juge est legitimum; At dicet; vel mane ita fiet? Hic scriptum est *inter vesperas*; Tu non potes dicere eo loco *inter vesperas*: Rabi Simeon ben Lakisch dicit: Preces ex patribus doceant; pater Synhedrii: Qui docet, tam in die profano, quam in Sabbatho; est Rabi Ismael ben Levi: Etenim R. Ismael docet: Sicut ejus ordinatio erat in die profano, ita pariter ejus ordinatio erat in Sabbatho: R. Samuel postponebat horam ex sua subtili disputatione: At R. Akiba anticipabat horam unam pro ejus opera, ne ebrii ingrederentur ad præceptum: Et afferetur Pascha in principio, & post illud sacrificium juge: Si ita dicas: Deprehendetur, quod aboleas tempus inter vesperas Paschatis; Si observes tempus inter vesperas Paschatis deprehendetur, quod non aboleas tempus inter vesperas sacrificii jugis: Si sacrificium juge tu nunc aboleas, quando constitues? Post tempus: Si Pascha tu aboleas, quando constitues? Et offeret Pascha in principio, & post illud sacrificium juge. Postponatur res, in qua dictum est in vespera, & inter vesperas, rei in qua non dictum est nisi inter vesperas duntaxat. R. Hieremias quæsivit: Quid vidisti ut diceres vespera ad postponendum, aut dictum est vespera ad anticipandum? sed ita erit: Postponatur res, in qua dictum est inter vesperas in occasu solis, rei, in qua non dictum est nisi inter vesperas duntaxat. Misna favet R. Hieremiæ; Dictum est enim: *Ibi immolabis Pascha in vespera*. In vespera tu immolabis, in occasu solis tu comedes. Tempore egressionis tuæ de terra Ægypti tu assabis: Est qui docet; In vespera tu comedes; In occasu solis tu offeres, tempore egressionis tuæ de terra Ægypti tu assabis. Offerantur ambo simul. Dicit R. Jose: Dictum est: *Agnum secundum*: At non dictum est: Pascha secundum. Traditio: Rabi Nathan dicit. Singulis diebus sacrificium juge mactabatur hora septima cum dimidia, & offerebatur hora nona cum dimidia: Quid in omni vespera Pascha, & Pascha? Dicit Rabi Jose discipulus Rabi Bon: Ratio hujus traditionis hæc est, ut assignetur dimidia hora inter classem & classem: Tra-

di-

תני דם תמיד ואיבריו קודמין לפסח ופסח לטורת והקטרת להטבת נירות. אית תניי תני דם תמיד ואיבריו קודמין לקטורת והקטורת לפסח ופסח להטבת הנירות כדי שיקרבו נסכי תמיד עמו. ואין מוקדם לתמיד של שחר ולא מאוחר לתמיד של בין הערבים אלא הפסח והקטרת בערבי פסחים. מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר תלמוד לומר עליה עולה׃ ומנין שלא יהא דבר מעכב לתמיד של בין הערבים תלמוד לומר עליה שלמים. רבי שמעון בן לקיש אמר וערך עליה עולה אין כתיב כאן אלא וערך עליה העולה שלא תהא העולה קודמת לתמיד של שחר. תני רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר מחוסרי כפרה מביאים כפרתן אחר תמיד של בין הערבים כדי שיטבלו ויאכלו פסחיהן לערב. אמר רבי יודן הדא דתימר במצורע עשור אבל אבל במצורע עני לא עוף הוא מביא. אמר רבי שמואל בר אבודמא אינו מביא אשם.

הלכה ב מנין שהוא צריך לשוחטו לשמו רבי בא בשם רב ואמרתם זבח פסח הוא. לומר אם שחטו לשם פסח הרי הוא פסח ואם לאו אינו פסח׃ שאר כל מעשיו מנין ועשית פסח שיהו כל מעשיו לשם פסח. מעתה אפילו הקטר אימורין. תלמוד לומר זבח. מה זביחה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה. יצאו הקטר אימורין שאינן מעכבין את הכפרה. חטאת מנין ושחט אותה לחטאת ושאר כל מעשיו מנין ועשה את האחד חטאת. מעתה אפילו הקטר אימורין תלמוד לומר ושחט. מה שחיטה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה יצאו הקטר אימורין שאינן מעכבין את הכפרה. חטאת לשם בעלים מנין. אמר

ditio : Sanguis ſacrificii jugis , & ejus membra antecedebant Paſcha , & Paſcha ſuffitum , & ſuffitus concinnationem lucernarum : Eſt qui docet : Sanguis ſacrificii jugis , & ejus membra præcedebant ſuffitum , & ſuffitus Paſcha , & Paſcha concinnationem lucernarum , ut cum eo offerrentur libamina ſacrificii jugis; & nihil præcedebat ſacrificium juge matutinum, & nihil poſtponebatur ſacrificio jugi veſpertino niſi Paſcha, & ſuffitus in veſperis Paſchalibus : Et unde probatur, quod nihil antecederet ſacrificium juge matutinum? Ex eo quod dictum eſt : *Super eo holocauſtum* : Et unde probatur , quod nihil retardaret ſacrificium juge veſpertinum ? Ex eo quod dictum eſt: *Super eo pacifica*. Rabi Simeon ben Lakiſch dicit: *Et diſponet ſuper eo holocauſtum* . Non eſt ſcriptum hoc loco niſi hoc : *Et diſponet ſuper eo holocauſtum* . Ut nihil offeratur ante ſacrificium juge matutinum . Traditio: R. Samuel ben R. Jochanan ben Beroka dicit : Indigentes expiationis afferebant expiationem ſuam poſt ſacrificium juge veſpertinum , ut lavarent , & comederent Paſchata ſua in veſpera. Dicit R. Jodan : Hoc quod dicis , intelligendum eſt de leproſo divite ; At leproſus pauper nonne afferebat volucrem ? Reſpondit R. Samuel bar Abudama; non afferebat ſacrificium pro delicto .

Conſtitutio II. Unde probatur fuiſſe mactandum ſuo nomine? R. Ba nomine Rab : Dictum eſt *: Et dicetis . Sacrificium Paſcha illud* . Dicendo : Si mactarint nomine Paſchatis , tum erit Paſcha , ſi minus , non erit Paſcha : De reliquis omnibus ejus operibus , unde probatur ? Ex eo quod dictum eſt : *Et facies Paſcha* . Ut omnia ejus opera ſint nomine Paſchatis : Hinc probari poſſet vel de adolitione adipum . Idcirco dictum eſt: *Sacrificium* : Sicut immolatio eſt peculiaris , eo quod impediat expiationem , excluditur adolitio adipum , qui non impediunt expiationem : De ſacrificio pro peccato unde probatur? Ex eo quod dictum eſt : *Et mactabit ipſum in ſacrificium pro peccato :* De ceteris omnibus ejus operibus , unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Et facies unum in ſacrificium pro peccato :* Hinc probari poſſet vel de adolitione adipum . Idcirco dictum eſt : *Et mactabit*: Sicut mactatio eſt pecualiaris, eo quod impediat expiationem ; Excluditur adolitio adipum , qui non impediunt expiationem . De ſacrificio pro peccato immolando nomine dominorum un-

רבי ירמיה ועשה הכהן את החטאת
וכפר על המטהר מטומאתו . אמר ליה
רבי יוסי מעתה אפילו הקטר אימורין
תלמוד לומר וכפר מה זריקה מיוחדת
שהיא מעכבת את הכפרה יצאו הקטר
אימורין שאינן מעכבין את הכפרה . פסח
לשם בעלים מניז ודין הוא מה אם
החטאת שאין מחשבת ערלים וטמאים
פוסלין בה צריכה שתהא לשם בעלים .
פסח שמחשבת ערלים וטמאים פוסלין
בו אינו דין שיהא צריך לשם בעלים .
לא אם אמרת בחטאת שהיא קרשי
קרשים . תאמר בפסח שהוא קרשים
קלים . אמר רבי יוסה ולא מחשבת
למדת . התורה ריבת מחשבה בפסח יותר
מן החטאת . אמר רבי חנניה קומי רבי
מנא ומחטאתו של מצורע אנו למידין .
וכי חטאתו של מצורע לא לחידושה
יצאת שתהא טעונה נסכים לשם בעלים
ודבר שיצא לחידושו אין למידין ממנו .
אמר ליה וכי חטאתו של מצורע מהיכן
למידה שתהא פסולה שלא לשמה לא
מן הדין קרייא דכתיב ושחט אותה לחטאת .
וכתיב זאת תורת החטאת . תורה אחת
לכל החטאות . אלא ממקום שהיא
למידה משם היא מלמדת . שחטו
לשמו לזרוק דמו שלא לשמו . אמר רבי
יוחנן יש שלא לשמו מעבודה לעבודה
והוא פוסל . רבי שמעון בן לקיש אמר
יש שלא לשמו מעבודה לעבודה . ויהא
כשר . אמר רבי אילא ממחשבת פיגול
לימד . רבי יוחנן אילו זרק שלא לשמו
שמא אינו פיגול . שחטו לשמו לזרוק
דמו שלא לשמו פסול . אמר רבי יוסי
מן תרתין מילין לא דמיא מחשבת
פיגול למחשבת פסול אילו שחטו לשמו
לקבל דמו שלא לשמו אינו כשר . שחטו
שלא לשמו לקבל דמו לשמו פסול .

unde probatur? Dicit R. Hieremias: Dictum est: *Et faciet sacerdos sacrificium pro peccato, & expiabit purificando ab immunditie sua*. Respondit ei Rabi Jose: Hinc probari posset vel de adolitione adipum? Idcirco dictum est: *Et expiabit*. Sicut adspersio erat peculiaris, eo quod impediret expiationem, excluditur adolitio adipum, qui non impediebant expiationem: De Paschate immolando nomine dominorum unde probatur? Probari potest argumento: Si sacrificium pro peccato, quod cogitatio præputiatorum, & immundorum non reprobabat, immolandum erat nomine dominorum; Pascha, quod cogitatio præputiatorum, & immundorum reprobabat non erit æquum, ut esset immolandum nomine dominorum? Minime: Si dixisti de sacrificio pro peccato, quod erat sanctum sanctorum, dices de Paschate, quod erat de sanctitatibus levibus? Dicit R. Jose: Nonne cogitatio docet? Lex includit cogitationem magis in Paschate quam in sacrificio pro peccato. Dicit Rabi Chananjah coram Rabi Mena: A sacrificio pro peccato leprosi nos docemus. Quid probat sacrificium pro peccato leprosi? Nonne ad innovandum exiit, eo quod requirat libamina nomine dominorum? Et quod exit ad innovandum, non potest ex eo doceri. Respondit ei. Quid probat sacrificium pro peccato leprosi, undenam docet reprobari, si mactatur non suo nomine? Ex hoc textu, in quo scriptum est: *Et mactabit ipsum in sacrificium pro peccato:* Pariterque scriptum est: *Ista est lex sacrificii pro peccato:* Lex una omnibus sacrificiis pro peccato; Sed unde addiscit, inde docet: Si mactaverit suo nomine, cum ea conditione ut adspergat sanguinem non suo nomine; Dicit R. Jochanan. Est opus non suo nomine ad suum nomen a ministerio ad ministerium & est illegitimum. R. Simeon ben Lakisch dicit: Est opus non suo nomine a ministerio ad ministerium, & est legitimum; Dicit R. Ela: Ex cogitatione abominandi explicetur. R. Jochanan. Si spargat non suo nomine, fortasse non erit abominandum: Si mactet suo nomine cum conditione ut spargat ejus sanguinem, est illegitimum: Dicit R. Jose: Ex duabus rebus non est similis cogitatio abominandi cogitationi profanati; Si mactet suo nomine cum conditione ut accipiat ejus sanguinem non suo nomine, fortasse non erit legitimum: Si mactet non suo nomine cum conditione ut accipiat ejus sanguinem suo nomine; erit illegitimum. Si ma-

אילו שחטו שלא לשמו להקטיר אימוריו
לשמו שמא אינו פיגול . שחטו לשמו
להקטיר אימוריו שלא לשמו כשר . אמר
רבי יוסה אנא חמית לרבי ירמיה תפיס
לרבי בא אמר ליה אמור ליה אמור לי
טעמא דרבי יוחנן למה שחטו לשמו
לזרוק דמו שלא לשמו פסול . נעשה
משעה ראשונה כשוחטו לשמו ושלא לשמו
והוא פסול . אמר ליה ואין כיני אפילו
שחטו שלא לאוכליו לזרוק את דמו שלא
לאוכליו . ויעשה משעה ראשונה כשוחטו
לאוכליו ושלא לאוכליו ויהא כשר . לית
יכיל דמר רבי אילא בשם רבי יוחנן
שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו
כשר . אתא רבי יעקב בר אחא בשם
רבי יוחנן שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא
לאוכליו כשר . רבי יוסה נסיב חייליה מן
תרין טעמוי דרבי יוחנן למה שחטו לשמו
לזרוק דמו שלא לשמו פסול . נעשה
משעה הראשונה כשוחטו לשמו ושלא
לשמו והוא פסול . למה שחטו לאוכליו
לזרוק דמו שלא לאוכליו כשר . נעשה
כמשעה הראשונה כשוחטו לאוכליו ושלא
לאוכליו והוא כשר . רבי חנניה אמר קומי
רבי מנא בשם רבי יודן טעמא דרבי
יוחנן כל שאילו יבוא לאותה העבודה
ואינו מחשב לה מחשב הוא מעבודה
אחרת לה . אילו שחטו לשמו לזרוק דמו
שלא לשמו . שמא אינו פיגול . שחטו
לשמו לזרוק דמו שלא לשמו פיגול . אילו
שחטו לשמו לקבל דמו שלא לשמו שמא
אינו כשר . ובשעת קבלה מחשב הוא .
הרי כל שאילו יבוא לאותו העבודה ואינו
מחשב לה הוא מחשב מעבודה אחרת לה .
אילו שחטו לשמו להקטיר אימוריו שלא
לשמו שמא אינו פיגול . ובשעת הקטרה
אינו מחשב הרי כל שאילו יבא לאותה
העבודה והוא מחשב לה אינו מחשב
מעבודה אחרת לה . אמר ליה לא
תתיביני מפיגול על פסול דמר רבי יוסה
מן תרין מילין לא דמייא מחשבת פיגול

mactet non suo nomine cum conditione ut adoleat ejus adipes suo nomine, fortasse non erit abominandum: Si mactet suo nomine cum conditione ut adoleat ejus adipes non suo nomine, erit legitimum. Dicit R. Jose: Ego vidi Rabi Jeremiam sentientem cum R. Ba: Ei dixi: Dic mihi rationem R. Jochanan, qua de causa si mactet suo nomine cum conditione, ut spargat ejus sanguinem non suo nomine sit illegitimum. Si factum sit ab hora prima, quando mactavit suo nomine, & non suo nomine, & fuit illegitimum: Dixit ei: At ita non est; Vel si mactet pro non comedentibus cum conditione ut spargat ejus sanguinem pro non comedentibus; & factum sit ab hora prima, quando mactavit pro comedentibus, & pro non comedentibus, & erit legitimum: Non potest esse quod dicit R. Ela nomine R. Jochanan; quod si mactet pro comedentibus cum conditione ut spargat ejus sanguinem pro non comedentibus sit legitimum: Rabi Jose sumsit confirmationem a duabus rationibus R. Jochanan; qua de causa si mactet suo nomine cum conditione ut spargat ejus sanguinem non suo nomine sit illegitimum? Si factum sit a prima hora, quando mactavit suo nomine, & non suo nomine, erit illegitimum. Cur si mactavit pro suis comedentibus cum conditione ut spargat ejus sanguinem pro non comedentibus, erit legitimum? Si factum sit a prima hora, quando mactavit pro suis comedentibus, & pro non suis comedentibus, erit legitimum. R. Chananjah dixit coram R. Mena nomine Rabi Jodan. Ratio R. Jochanan hæc est: Siquis veniat ad ipsum ministerium, neque de illo cogitet, sed cogitet de ministerio ab eo diverso. Si mactet suo nomine, cum conditione, ut spargat ejus sanguinem non suo nomine, fortasse non erit abominandum. Si mactet suo nomine cum conditione, ut accipiat ejus sanguinem non suo nomine, fortasse non erit legitimum, & in tempore acceptionis cogitat; Ecce siquis veniat ad ipsum ministerium, & non cogitet de eo, sed cogitat de ministerio ab eo diverso. Si mactet suo nomine cum conditione ut adoleat ejus adipes non suo nomine, fortasse non erit abominandum; & in tempore adolitionis non cogitat; Ecce siquis veniat ad ipsum ministerium, & de eo cogitet, non cogitat de ministerio ab eo diverso: Dixit ei: Ne mihi respondeas ex abominando super profanato; Dicit R. Jose ex duabus rebus; non est similis cogita-

למחשבת פסול . מה נפיק מן ביניהון , אמר רבי שמואל בר אבודמא חילופין בשאר ימות השנה על דעתיה דרבי יוחנן כשר . על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש פסול . אמר רבי יוחנן על דא אמר לי אבא בר אבא דאינון אמרין מנין שהפסח משתנה לשם שלמים . תלמוד לומר ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים . כל שהוא מן הצאן בא שלמים . התיבון הרי עולה מן דבר שאינו בא אלא מן הצאן . יצאת עולה שהיא באה אפילו מן הבקר . התיבון הרי אשם . אמר רבי בון בר כהנא מן הצאן דבר הבא מכל הצאן . יצא אשם שאינו בא אלא מן האילים בלבד . בכל אתר את אמר מן לרבות . והכא את אמר מן למעט . אמר רבי מנא מיעטו שאינו בא אלא מן האילים בלבד . התיבון והכתיב אם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה . מעתה מותר הפסח אין בא עולה . אמר רבי אבון משנין דבר שהוא לאכילה בדבר שהוא לאכילה . ואין משנין דבר שהוא לאכילה בדבר שאינו לאכילה . אמר רבי יוסי בי רבי בון משנין קדשים קלים לשם קדשים קלים ואין משנין קדשים קלים לשם קדשי קדשים . אמר רבי יוחנן על דאמר רבי חנינה דאתון אמרין אין הפסח משתנה לשם שלמים אלא אם כן שחטו לשם שלמים . ואני אומר אפילו לשם עולה . אמר רבי לא טעמא דרבי יוחנן ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים כל שהוא זבח בא שלמים . משתנה למחשבת פסול . היך עביר שחטו לשם עולה על מנת לזרוק דמו למחר , מכל מקום פסול הוא . אין תימר משתנה כמחשבת פסול פיגול . אין תימר אינו

tio abominandi cogitationi profanati ; Quid inter ea ? Dicit Rabi Samuel bar Abdama : Diversum est in ceteris anni diebus ; si mactet suo nomine cum conditione , ut spargat ejus sanguinem non suo nomine, ex sententia Rabi Jochanan, est legitimum; ex sententia R. Simeonis ben Lakisch est profanatum . Dicit R. Jochanan; hoc mihi dixit Aba bar Aba , quod illi dicant : Unde probatur quod Pascha mutari possit in nomen pacificorum ? Ex eo quod dictum est ; *Si vero ex ovibus fuerit ablatio ejus in sacrificium pacificorum* . Quod fuerit ex ovibus, offertur in pacifica: Responderunt; Ecce holocaustum ex re , quæ non venit nisi ex ovibus : Excluditur holocaustum , quod offertur etiam ex bobus : Responderunt : Ecce sacrificium pro delicto: Dicit R. Bon bar Channa: *Ex ovibus* : Sc. res , quæ adducitur ex cunctis ovibus ; Excluditur sacrificium pro delicto, quod non adducitur nisi ex arietibus duntaxat : In omni loco tu dicis , quod particula מן *ex* veniat ad includendum ; At hoc loco dicis, quod מן veniat ad excludendum : Dicit Rabi Mena : Excludit , quia non adducitur nisi ex arietibus duntaxat : Responderunt : Atqui scriptum est : *Si vero ex ovibus fuerit oblatio ejus , ex agnis , aut ex capris in holocaustum* : Hinc eruitur , quod residuum Paschatis non offeratur in holocaustum . Dicit R. Abon : Commutant rem , quæ sit in cibum , cum re , quæ sit in cibum : At non commutant rem quæ sit in cibum in rem, quæ non sit in cibum: Dicit Rabi Jose discipulus R. Bon : Commutant sanctitates leves in sanctitates leves, at non commutant sanctitates leves in sancta sanctorum . Dicit R. Jochanan in id , quod dixit R. Chananjah . Vos dixistis: Pascha non potest mutari in nomen pacificorum; nisi quando mactaverit nomine pacificorum ; At ego dico , vel in nomen holocausti . Dicit Rabi ; minime ; Ratio R. Jochanan hæc est : *Si vero ex ovibus fuerit oblatio ejus in sacrificium pacificorum*. Omne quod fuerit sacrificium offertur in pacifica : Si mutaverit cogitatione , erit profanatum . Quomodo faciet ? Si mactet nomine holocausti cum conditione , ut postridie spargat ejus sanguinem, omnino erit profanatum . Si dicas: Quando mutaverit cogitatione , profanatum erit abominandum ; Si dicas : Si non mutaverit cogitatione erit profanatum , profanatum erit suo nomine & non suo nomine reliquis anni diebus . Rabi Bon bar Chijah nomine Samue-

משתנה למחשבת פסול פסולו לשמו
ושלא לשמו בשאר ימות השנה . רבי
בון בר חייה בשם שמואל בר אבא
מכיון שאין לו שם נעשה כשוחטו לשמו
ושלא לשמו בשתיקה והוא כשר . אמר
ליה ואין כיני אפילו שחטו לשמו לזרוק
דמו שלא לשמו ויעשה משעה ראשונה
כשוחטו לשמו ושלא לשמו בשתיקה ויהא
כשר . אמר רבי אבא מרי מאן אמר
בשתיקה כשר . או נאמר בשתיקה פסול .

הלכה ג מנין שהוא צריך לשוחטו
לאוכליו . רבי יוחנן בשם רבי ישמעאל
איש לפי אכלו תכסו . אמר רבי יאשיה
לשון סורסי הוא זה כאדם שהוא אומר
לחבירו כוס לי את הטלה . כיצד שלא
לאוכליו שחטו לשם חולה לשם זקן
שאינן יכולין לאכול כזית . כיצד שלא
למנויו שחטו לשם בני חבורה אחרת .
הדא אמרה היה נתון בדרך רחוקה
ושחטו לשמו פסול . הדא אמרה הדא
מסייעא לדרומי . דדרומיי אמרין אימורין
שאבדו מחשב להן כמי שהן קיימין . הדא
אמרה שחטו שתאכל ממנו חצי חבורתו
פסול . אמר רבי חגיי קומי רבי יוסה
תיפתר שהיו בולן חולין . אמר ליה ניתני
לשם בני חבורה פסולין . אמר ליה בשהיו
שם כשירים ושחטו לשם פסולין . אמר
רבי אלעזר מתניתא בששחטו לאוכליו
ונתכפר בו לאוכליו ושלא לאוכליו . אבל
אם שחטו משעה הראשונה ונתכפר בו
לאוכליו ושלא לאוכליו פסול . רבי שמלאי
אתא גבי רבי יונתן אמר ליה אלפן
אגדה . אמר ליה מסורת בידי מאבותי
שלא ללמד אגדה לא לבבלי ולא לרומי
שהן גסי רוח וממעטי תורה . ואת נהרדעאי
ודר בדרום . אמר ליה אמור לי חדא
מילתא מה בין לשמו ושלא לשמו . מה
בין לאוכליו ושלא לאוכליו . אמר ליה
לשמו ושלא לשמו פסולו מגופו . לאוכליו
ושלא לאוכליו פסולו מאחרים . לשמו

muelis bar Aba; quando non sit ei nomen, & fiat, quando mactet suo nomine, & non suo nomine, cum silentio, erit legitimum: Dixit ei: Non ita est: Vel si mactaverit suo nomine cum conditione, ut spargat ejus sanguinem non suo nomine, & fiat ab hora prima, quando mactet suo nomine, & non suo nomine, erit legitimum. Dicit R. Aba Muri; Qui dicit: Cum silentio est legitimum; Aut dicendum est: Cum silentio est profanatum.

Constitutio III. Unde probatur fuisse mactandum pro comedentibus? R. Jochanan nomine R. Ismael: *Quemque juxta cibum suum numerabitis*. Dicit R. Josias: Ex lingua Syriaca hoc est: Sicut ille qui dicit socio suo: Numera mihi hunc agnum: Quomodo pro non comedentibus? Si mactaverit, nomine ægroti, senis, qui non possint comedere in quantitate olivæ: Quomodo pro non annumeratis? Si mactaverit nomine alterius societatis: Hoc dicit: Si fuerit in via longinqua, & mactaverit ejus nomine, erit profanatum: Hoc quod dictum est favet australibus: Etenim australes dicunt; Si adipes amissi fuerint, cogitet de illis, perinde ac fuerint conservati. Hoc dicit: Si mactet, ut de eo comedat dimidia societas, erit profanatum: Dixit R. Haggæus coram R. Jose: Potest explicari, quod omnes sint ægroti: Respondit ei: Nethinæi nomine filiorum societatis sunt illegitimi. Respondit ei: Quando ibi fuerint legitimi, & mactaverit nomine illegitimorum: Dixit Rabi Elieser: Misna: Quando mactaverint pro comedentibus, & expiatio facta fuerit in eo pro comedentibus, & pro non comedentibus; At si mactaverint ab hora prima, & expiatio facta fuerit in eo pro comedentibus, & pro non comedentibus, erit illegitimum. R. Salmai venit ad R. Jonathan, dicens: Doce me allegoriam: Respondit: Est traditio in manu mea a patribus meis ne doceam allegoriam Babylonium, neque australem, quia sunt elati spiritu, & diminuunt legem: Et tu es rebellis & habitas in austro: Dixit ei. Dic mihi hoc; Quodnam est discrimen inter illud, quod fuerit mactatum suo nomine, & illud, quod non fuerit mactatum suo nomine? Quodnam est discrimen inter comedentes, & non comedentes? Respondit; Suo nomine & non suo nomine, ejus profanatio est ex ejus corpore: Pro comedentibus, & pro non comedentibus, ejus profanatio est ab aliis: Suo nomine & non suo nomine tu

ושלא לשמו אין את יכול לבור פסולו
מתוך הכשירו לשמו ושלא לשמו נוהג
בכל הקדשים . לאוכליו ושלא לאוכליו
את יכול לבור פסולו מתוך הכשירו לשמו
ושלא לשמו נוהג בכל הקדשים. לאוכליו
ושלא לאוכליו אינו נוהג אלא בפסח
אמר רבי יוסה מן הדא דרבי אליעזר
את שמע תרתיי. דמר רבי אלעזר מתניתא
בששחטו לאוכליו ונתכפר בו לאוכליו ושלא
לאוכליו. אבל אם שחט משעה הראשונה
ונתכפר בו לאוכליו ושלא לאוכליו פסול.
הרי פסולו מחמת אחרים ואת יכול
לבור פסולו מתוך הכשירו ואת אמר
הכין. אלא כיני לשמן ושלא לשמן נוהג
בכל הקדשים . לאוכליו ושלא לאוכליו
אינו נוהג אלא בפסח . אמר רבי אבין
אית לך חורי לשמו ושלא לשמו נוהג
בכל העבודות . לאוכליו ושלא לאוכליו
אינו נוהג אלא בשחיטה. לאוכליו בזיתים
ושלא לאוכליו בזיתים כשר . לאוכליו
כזיתים ושלא לאוכליו כחצי זיתים וכל
שכן כשר . לאוכליו כחצי זיתים ושלא
לאוכליו כחצי זיתים מה אנן קיימין אם
כשהיתה המחשבה לכושר תהא המחשבה
לפסול. אם אינה המחשבה לפסול לא
תהא המחשבה לכושר. אמר רבי יוסה
מתניתא אמרה שהמחשבה לכושר
דתנינן תמן לאכול כחצי זית ולהקטיר
כחצי זית כשר שאין אכילה והקטרה
מצטרפין, שחטו שתתכפר בו חצי חבורתו.
רבי יונה פוסל נעשה כמתפיש בפרת
אילו לאילו מאחר שלא נתכפר לאילו.
לא נתכפר לאילו רבי יוסי אמר כשר .
במחזורה תיניינא חזר ביה רבי יוסי .
אמר ליה רבי פינחס לא כן אילפן רבי
כשר. אמר ליה הא קביעה גבך בססמרא.
שחטו קודם לפסח פסול. לאחר חצות. מיד

tu non potes secernere ejus profanationem de medio ejus rectificationis : Pro comedentibus , & pro non comedentibus , tu poteris secernere ejus profanationem de medio rectificationis : Suo nomine & non suo nomine observatur in cunctis sanctitatibus : Pro comedentibus & pro non comedentibus non observatur nisi in Paschate . Dicit Rabi Jose . Ex hoc quod dicit Rabi Elieser , tu duo eruis : Etenim dicit R. Eliesr : Misna : Quando mactaverint pro comedentibus , & facta fuerit in eo expiatio pro comedentibus & pro non comedentibus; tum erit profanatio propter causam aliorum , & tu poteris secernere ejus profanationem de medio ejus rectificationis. Et tu ita dicis? Sed ita est: Suo nomine & non suo nomine observatur in cunctis sanctitatibus ; pro comedentibus, & pro non comedentibus non observatur nisi in Paschate . Dicit R. Abin : Tu non potes dicere . Suo nomine , & non suo nomine observatur in cunctis ministeriis ; Pro comedentibus & pro non comedentibus non observatur nisi in mactatione . Pro comedentibus in quantitate duarum olivarum, & pro non comedentibus in quantitate duarum olivarum, erit legitimum; Pro comedentibus in quantitate duarum olivarum , & pro non comedentibus in quantitate dimidiæ olivæ multo magis erit legitimum . Pro comedentibus in quantitate dimidiæ olivæ , & pro non comedentibus in quantitate dimidiæ olivæ ; quomodo nos explicabimus : Si cogitatio inserviat ad faciendum legitimum, cogitatio pariter inserviet ad reprobandum ; si cogitatio non inserviat ad reprobandum , cogitatio pariter non inserviet ad faciendum legitimum ? Dicit R. Jose : Misna dicit ; quod cogitatio inserviat ad faciendum legitimum . Etenim ibi legimus : Si mactet cum conditione , ut comedat in quantitate dimidiæ olivæ , atque ut adoleat in quantitate dimidiæ olivæ , erit legitimum : quia comestio & adolitio non coalescunt. Si mactet cum conditione , ut in eo fiat expiatio pro dimidia societate : R. Jose reprobat ; Si fiat , ut conjungatur expiatio horum , & expiatio illorum , quando pro illis non fuit facta expiatio: Si non facta sit expiatio pro illis; R. Jose dicit, Erit legitimum : In responso secundo repetit R. Jose. Dixit ei R. Pinchas: Non ita docuit Rabi esse legitimum : Respondit ei : Affigatur prope te clavo . Si mactaverint ante Pascha est illegitimum : Post mediam noctem statim , erit legitimum :

Ante

כשר . קודם לתמיד כשר . ותני כן יכול אם קדם פסח לתמיד לא יואחר התמיד תלמוד לומר תעשה ריבה . אמר רבי אבון מתניתא אמרה פסח עצמו כשר. אין תימר פסול כמי שלא קרמו . תמן את אמר דם תמיד ואיבריו קודמין לפסח ופסח לקטורת. והקטירת להטבת הנרות והכא את אמר אבן. אמר רבי לא כאן בחי וכאן בשחוט.

הלכה ד מנין לשוחט פסח על החמץ שהוא עובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תשחט על חמץ דם זבחי אין לי אלא השוחט הזורק מנין תלמוד לומר לא על חמץ דם . אמר רבי שמואל בר רב יצחק ממה שהוא מתחייב על הזריקה הדא אמרה פסח עצמו כשר. אמר רבי יוסי תיפתר שנתמנה לו חמץ בין שחיטה לזריקה. או שהיה זה שוחט וזה זורק . תני חזקיה לא תשחט על חמץ דם זבחי . התורה קוראת אותו זבחי. אמר רבי מנא אילולי דתניתה חזקיה מצינו דבר פסול וחייבין עליו חטאת . המחמץ את הפסולה אית תניי תני חייב . אית תניי תני פטור . אמר רב חסרא מאן דאמר חייב בשנפסלה מחמת חימוצה מאן דאמר פטור בשלא נפסלה מחמת חימוצה . הקטיר אימורין על חמץ . אית תניי תני חייב אית תניי תני פטור . מאן דאמר חייב דם מכל מקום . מאן דאמר פטור זבח. מה זביחה מיוחדת שהיא מעכבת הכפרה . יצאו הקטר אימורין שאינן מעכבין את הכפרה . מלק עוף על חמץ. אית תניי תני חייב אית תניי תני פטור. מאן דאמר חייב דם מכל מקום . ומאן דאמר פטור זבח . יצא עוף שאינו זבח . רבי יעקב בר זבדי

Ante ſacrificium juge, erit legitimum. Atque ita eſt traditio: Crederem, ſi Paſcha antecederet ſacrificium juge, non fuiſſe poſtponendum ſacrificium juge? Idcirco dictum eſt: *Facies*: Includit: Dicit Rabi Abon: Miſna dicit: Paſcha ſeorſim eſt legitimum. Tu non potes dicere eſſe illegitimum in eo, quod ipſum præceſſerit: Ibi tu dicis: Sanguis ſacrificii jugis & ejus membra præcedunt Paſcha, & Paſcha adolitionem, & adolitio concinnationem lucernarum; & hoc loco tu ita dicis? Dicit Rabi; Minime; Hic in vivo, & ibi in mactato.

Conſtitutio IV. Unde probatur, ſi mactet Paſcha ſuper fermento, quod tranſgrediatur præceptum negativum? Ex eo quod dictum eſt: *Non mactabis ſuper fermento ſanguinem ſacrificii mei*: Non probo niſi de mactante, de adſpergente unde probatur? Ex eo quod dictum eſt: *Non ſuper fermentato ſanguinem*. Dicit R. Samuel bar R. Iſaach; Ex eo quod damnat propter adſperſionem, hoc dicit, Paſcha ſeorſim eſſe legitimum? Dicit R. Joſe: Poteſt explicari, quod ſtatuerit fermentum inter mactationem & adſperſionem, aut quod iſte mactet, & ille adſpergat: Traditio Ezechiæ: *Non mactabis ſuper fermento ſanguinem ſacrificii mei*: Lex vocat illud *ſacrificium meum*: Dicit R. Mena; Si non eſſet traditio R. Ezechiæ, deprehenderemus rem profanatam, & quod ejus cauſa tenerentur ſacrificio pro peccato. Et qui fermentat profanatum, eſt qui docet, quod teneatur, eſt qui docet, quod abſolvatur. Dicit Rabi Chaſda; qui dicit quod teneatur, intelligit, quando fuerit profanatum propter cauſam fermentationis; qui dicit, quod abſolvatur, intelligit, quando non fuerit profanatum propter cauſam fermentationis: Siquis adoleat adipes ſuper fermento; Eſt qui docet, quod teneatur: Eſt qui docet, quod abſolvatur: Qui dicit, quod teneatur, probat ex eo quod dictum eſt: *Sanguinem*. Omnimode. Qui dicit, quod abſolvatur, probat ex eo quod dictum eſt: *Sacrificii*. Sicut immolatio eſt peculiaris, quæ impedit expiationem; Excluditur adolitio adipum, qui non impediunt expiationem: Siquis ungueſecet volucrem ſuper fermento; eſt qui docet, quod teneatur; Eſt qui docet, quod abſolvatur: Qui dicit, quod teneatur, probat ex eo, quod dictum eſt: *Sanguinem*. Omnimode. Et qui dicit, quod abſolvatur, probat ex eo quod dictum eſt: *Sacrificii*. R. Jacob bar Zebe-

בעא קומי רבי יוסי מאן דאמר חייב ניחא מאן דאמר פטור מה טעמא. אמר ליה למידין עונש מעונש ואין למידין עונש מפטור. רבנין דקיסרין בעיין יכול המקבל והמהלך על חמץ יהא חייב תלמוד לומר זבח. מה זביחה מיוחדת שחייבין עליה בחוץ. יצא המקבל והמהלך על חמץ שאין חייבין עליהן בחוץ. יכול המקטיר אימורין על חמץ יהא חייב תלמוד לומר וכפר. מה זריקה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה יצאו הקטר אימורין שאינן מעכבין את הכפרה. רבי יעקב בר זבדי בעא קומי רבי יוסי עד דאת דיין ליה לפטור. דונה לחיוב יכול המקבל והמהלך על חמץ יהא פטור תלמוד לומר זבח. מה זביחה מיוחדת שחייבין עליה בחוץ. אף אני ארבה הקטר אימורין שחייבין עליהן בחוץ. יכול המקטיר אימורין על חמץ יהא פטור. תלמוד לומר וכפר. מה זריקה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה אף אני ארבה המקבל והמהלך שהן מעכבין את הכפרה. אמר ליה דבר שוה בשניהן מלמד. דבר שאינו שוה בשניהן אינו מלמד. זבח מה זביחה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה וחייבין עליה בחוץ. יצא המקבל והמהלך שאין חייבין עליהן בחוץ. יצאו הקטר אימורים שאינן מעכבות את הכפרה. תמן תנינן בית שמאי אומרים שאור כזית וחמץ בכותבת ובית הלל אומרים זה וזה בכזית. רבי זריקן בשם רבי יוסה בן חנינא לא שנו אלא לביעורו. אבל לאכילה כזית. רבי אבהו בשם רבי יוחנן בין לביעורו בין לאכילה כזית. קם רבי מנא עם רבי חזקיה אמר ליה מנן שמע רבי הדא מילתא. אמר ליה מן רבי אבהו אמר ליה ואנן אמרין רבי אבהו בשם רבי יוחנן בין לביעורו בין לאכילה כזית. שהטו על חמץ אחר מי את מהלך אחר אכילתו או אחר ביעורו. תמן אמר רבי ירמיה בשם רבי זעורה שני חצאי זיתים בתוך הבית אין הבית מצטרף. בתוך הכלי

bedæi quæsivit coram R. Jose: Qui dicit, quod teneatur: Recte: Qui dicit, quod absolvatur; Quænam est ejus ratio? Ei respondit: Explicetur mulcta ex mulcta, at non explicetur mulcta ab absolutione. Sapientes Cæsarienses quæsierunt: Crederem, quod accipiens sanguinem, & incedens super fermento, teneretur? Idcirco dictum est: *Sacrificii*. Sicut immolatio est peculiaris, cujus causa tenentur ratione loci exterioris, excluditur accipiens sanguinem, & incedens super fermento, cujus causa non tenentur ratione loci exterioris; Crederem, quod adolens adipes super fermento teneretur? Idcirco dictum est: *Et expiabit*: Sicut adspersio erat peculiaris, quæ impediebat expiationem, excluditur adolitio adipum, qui non impediebant expiationem. R. Jacob bar Zebedæi quæsivit coram R. Jose: Donec tu differis ad absolvendum, differe quoque ad obligandum: Crederem, quod accipiens sanguinem, & incedens super fermento absolveretur? Idcirco dictum est: *Sacrificii*: Sicut immolatio erat peculiaris, cujus causa tenetur ratione loci exterioris; ita pariter ego includam accipientem, & incedentem, qui impediunt expiationem; Respondit ei: Ex paritate, quæ inter ea intercedit, explicetur; Ex paritate, quæ non fuerit inter ea, non poterit explicari: Dictum est; *Sacrificii*. Sicut immolatio erat peculiaris, quæ impediebat expiationem, & cujus causa tenebantur ratione loci exterioris, excluditur accipiens, & incedens, cujus causa non tenebantur ratione loci exterioris; Excluditur adolens adipes, qui non impediebant expiationem. Ibi legimus. Schola Schammai dicit: Fermentum in quantitate olivæ, & fermentatum in quantitate dactyli. At schola Hillel dicit: Utrumque in quantitate olivæ: R. Zerichan nomine R. Jose ben Chanina; Non variant nisi respectu ejus remotionis: At respectu comestionis in quantitate olivæ: Rabi Abau nomine R. Jochanan: Sive ratione remotionis, sive ratione comestionis in quantitate olivæ. Surgens R. Mena cum R. Ezechia dixit ei: Unde hoc probat Rabi? Respondit ex R. Abau: Dixit ei: At nos dicimus: Rabi Abau nomine R. Jochanan: Tam respectu remotionis, quam respectu comestionis in quantitate olivæ: Si mactaverint super fermento: Post quid incedes? Post comestionem, an post remotionem? Ibi dixit R. Hieremias nomine R. Zehera; Si fuerint duæ dimidiæ olivæ in domo, domus non conjungit; Si in vase, vas con-

הכלי כיצטרף . שחטו עליהן מאחר שאילו
בתוך הבירה ואין הבירה מצטרף פטור .
אי מאחר שאילו בתוך הכלי והכלי מצטרף
חייב . שחטו על שיעור מאחר דאמר רב
הונא בשם רב מותר להאכילו לכלבו פטור .
או מאחר דרב אמר לוקין על אכילתו
חייב . רבי שמעון בן לקיש אמר עד שיהא
לשוחט לאחר מבני חבורה . רבי יוחנן
אמר לשוחט אף על פי שאינו מבני חבורה
לאחר מבני חבורה אף על פי שאינו
שוחט . רבי יוחנן אמר אפילו נתון עמו
בירושלם . רבי שמעון בן לקיש אמר עד
שיהא נתון עמו בעזרה . דין כדעתיה ודין
כדעתיה . דאיתפלגון שני ימים טובים של
גליות רבי יוחנן אמר מקבלין התרייה על
ספק . רבי שמעון בן לקיש אמר אין מקבלין
התרייה על ספק . הכל מודין שאם היה
נתון כנגדו בחלון בירושלם . מאן דאמר
ספק וודאי . מאן דאמר בעזרה בירושלם
הוא . מה טעמא דרבי יהודה דם זבחי .
דם פסח ודם תמיד . אמר רבי יוחנן טעמא
דרבי שמעון כתוב אחד אומר לא תשחט
על חמץ דם זבחי . וכתוב אחר אומר לא
תזבח על חמץ דם זבחי . אחד הפסח
בארבעה עשר . אחד שאר כל הזבחים
בחולו של מועד . מה ראית לרבותן
בחולו של מועד ולהוציאן מן ארבעה עשר
אחר שריבה הכתוב מיעט . מרבה אני
אותן בחולו של מועד שהוא בל יראה
ובל ימצא ומוציאן מארבעה עשר שאינן
בל יראה ובל ימצא . ואתייא כיי דאמר
רבי מאיר דרבי מאיר אמר משש שעות
ולמעלן מדבריהן . אמר רבי מנא להן
דכתיב זבח חג הפסח ארבעה עשר אנן
קיימין . אמר רבי יוחנן חבורה היתה
מקשה מה אנן קיימין אם בשאבד ונמצא
קודם לכפרה בין לשמו בין שלא לשמו
כשר וניתק לרעייה . אם כשאבד ונמצא
לאחר כפרה בין לשמו בין שלא לשמו
פסול שלמים הוא . וקיימנה בשנטמאו

conjungit : Si mactaverit super iis, postquam fuerint in domo quoniam domus non conjungit, absolvitur ; Aut postquam fuerint in vase, quoniam vas conjungit, tenetur: Si mactaverit super hordeo postquam dixit R. Huna nomine Rab permissum esse dare comedendum cani, absolvitur. Aut postquam dixit Rab, quod vapulent propter ejus comestionem, tenetur. R. Simeon ben Lakisch dicit: donec mactaverit alicui de filiis societatis. R. Jochanan dicit ; Si mactet, vel si non fuerit de filiis societatis; si alicui de filiis societatis, vel si non mactet. R. Jochanan dicit: Vel si dederit cum eo in Hierusalem. R. Simeon ben Lakisch dicit, donec dederit cum eo in atrio. Iste juxta sententiam suam, & ille juxta sententiam suam : Dissentiunt in duobus diebus festi captivitatis. R. Jochanan dicit: Et acceperunt duos propter dubium ; R. Simeon ben Lakisch dicit : Non acceperunt duos propter dubium : Omnes consentiunt; si statuerit contra fenestram Hierosolymæ Qui dicit dubium, & certum ; Qui dicit in atrio Hierosolymæ : Quænam est ratio R. Jehuda ? Dictum est : *Sanguinem sacrificii mei* : Sanguinem Paschatis & sanguinem sacrificii jugis. Dicit R. Jochanan : Ratio R. Simeonis hæc est : Alter textus dicit : *Non mactabis super fermento sanguinem sacrificii mei*. Et alter dicit. *Non immolabis super fermento sanguinem sacrificii mei*. Tam Pascha in quarta decima, quam cetera omnia sacrificia in diebus intermediis solennitatis: Quid vidisti ut ea includeres diebus intermediis solennitatis, & excluderes a die quartadecima? Postquam inclusit textus, excludit : Includam ea in diebus intermediis solennitatis, in quibus erat interdictum: *Non conspicietur: Non invenietur:* Et excludam a die quartadecima, in qua non erat interdictum: *Non conspicietur: Non invenietur:* Concluditur juxta id, quod dicit R. Meir : Etenim dicit R. Meir. Tempus ab sexta hora & ultra statuitur ex verbis scribarum. Dixit illis R. Mena: Scriptum est : *Victima festi Paschatis*: In quintadecima nos confirmamus : Dicit R. Jochanan : Si societas esset æqualis ; quomodo nos explicabimus? Si ammittatur, & inveniatur ante expiationem sive suo nomine sive non suo nomine, erit legitimum, & adigitur ad pascendum : Si amittatur, & inveniatur post expiationem sive suo nomine, sive non suo nomine, erit illegitimum, & offeretur in pacifica: Et explicamus; quando polluti fuerint domini, aut ex industria fecerint

הבעלים או שהזידו ובכור נוחה לפסח
שני. לשמו פטור והוא פסול. שלא לשמו
חייב והוא כשר. והיידינו לשמו פטור. תמן
אמרין בשם רב חסרא בשעברה שנתו
בין ראשון לשני. רבי לא בשם רבי יוחנן
בשעיבר זמן כפרתו. פסח שעיבר זמנו
ושחטו לשמו בזמנו או ששחט אחרים
לשמו בזמנו. רבי אליעזר פוסל ורבי יהושע
מכשיר. רבי אליעזר פוסל שהוא כשוחט
פסח לשם שלמים. ורבי יהושע מכשיר
שהוא כשוחט שלמים לשם פסח. מכיון
שעיבר זמנו לא שנייא. היא השוחט פסח
לשם שלמים. היא השוחט שלמים לשם
פסח. על דעתיה דרב חסרא בשעיבה
שנתו בין ראשון לשני. על דעתיה דרבי
לא בשם רבי יוחנן בשעיבר זמן כפרתו.

הלכה ה רבי יעקב בר אחא בשם
רבי יסא ניתן כח בקולו של משה והיה
קולו מהלך בכל ארץ מצרים מהלך
ארבעים יום. ומה היה אומר ממקום
פלוני עד מקום פלוני כת אחת. וממקום
פלוני ועד מקום פלוני כת אחרת. ואל
תתמה ומה אם אבק שאין דרכו להלך
ארת מר והיה לאבק בכל ארץ מצרים.
קול שדרכו להלך לא כל שכן. אמר רבי
לוי כשם שניתן כח בקולו של משה כך
ניתן כח בקולו של פרעה. והיה קולו
מהלך בכל ארץ מצרים מהלך ארבעים
יום. ומה היה אומר קומו צאו מתוך
עמי. לשעבר הייתם עבדי פרעה. מכן
והילך אתם עבדי יהוה. באותה השעה
היו אומרים הללויה הללו עבדי יהוה ולא
עבדי פרעה. תני תמיד שיש לו נסכים
תוקעין לנסכים. פסח שאין לו נסכים
תוקעין לשחיטתו. דלמא רבי זעורא ורבי
יעקב בר אחא ורבי אבינא הוון יתיבין.
אמר רבי אבינא מפני הרמאין. אמר ליה
רבי יעקב בר אחא בכל פומך אמר ליה
רבי זעירא אמר ליה בפלגורת פומך אתא
רבי ירמיה בשם רבי יוחנן מפני הרמאין.

הלכה ו כתוב אחד אומר אך
בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא
תפדה קודש הם ואת דמם תזרק על

rint, pellitur ad Paſcha ſecundum: Suo nomine, abſolvitur, & erit illegitimum: Non ſuo nomine, tenetur, & erit legitimum: Si ſeparaverint ſuo nomine, abſolvitur: Ibi dicunt nomine R. Chaſda; quando præterierit ejus annus inter primum & ſecundum. Rabi non nomine R. Jochanan, quando præterierit tempus expiationis ſuæ: Paſcha, cujus tempus præterierit, & mactaverit ſuo nomine tempore ſuo, aut mactaverint alii ſuo nomine tempore ſuo: R. Elieſer reprobat, & R. Jehoſua probat. R. Elieſer reprobat, quia videtur quaſi mactet Paſcha nomine pacificorum: At R. Jochanan probat, quia videtur quaſi mactet pacifica nomine Paſchatis: Poſtquam præteriit ejus tempus, non mactatur: Ille mactat Paſcha nomine pacificorum, & iſte mactat pacifica nomine Paſchatis; Ex ſententia R. Chaſda quando præteriit ejus tempus inter primum & ſecundum; Ex ſententia Rabi non nomine R. Jochanan, quando præteriit tempus expiationis ſuæ.

Conſtitutio V. R. Jacob bar Aka nomine R. Joſe: Dedit robur voci Moſis, & ejus vox perſonuit per univerſam terram Ægypti itinere quadraginta dierum: Quid dicebat? A loco N. N. uſque ad locum N. N. una claſſis; ab loco N. N. ad locum N. N. altera claſſis: Ne mireris: Si de pulvere quæ non ſolet incedere, tu dicis: *Eritque in pulverem ſuper univerſam terram Ægypti*. Vox quæ ſolet incedere, nonne multo magis? Dicit R. Levi: Sicut dedit robur voci Moſis, ita pariter dedit robur voci Pharaonis: Et fuit vox ejus incedens per univerſam terram Ægypti itinere quadraginta dierum: Quid ipſe dixit? *Surgite egredimini de medio populi mei*. Olim fuiſtis ſervi Pharaonis: Hinc & ulterius eritis ſervi Domini: Tum dixerunt: *Laudate Dominum, laudate ſervi Domini*: Non autem ſervi Pharaonis. Traditio: In ſacrificio jugi quoniam ſunt libamina, clangunt ad libamina; In Paſchate quoniam non ſunt libamina, clangunt ad ejus mactationem: Fortaſſe R. Zehera, & R. Jacob bar Acha, & R. Abina reſpondebunt: Dicit R. Abina: Propter deceptores: Reſpondit ei. R. Jacob bar Acha in toto ore tuo. Dixit ei R. Zehera: In parte oris tui. Venit R. Jeremias nomine Rabi Jochanan: Propter fraudolentos.

Conſtitutio VI. Alter textus dicit: *Tantummodo primogenitum bovis, aut primogenitum agni, aut primogenitum capræ non redimes, ſanctum illa ſunt, &* ſan-

המזבח . וכתוב אחר אומר ודם זבחיך ישפך על מזבח יהוה אלהיך . אם שפיכה למה זריקה. ואם זריקה למה שפיכה. תני ישפך לא יטיף. ישפך לא יזה . ישפך לא יזרוק. ופירש בקבלה כהנים זורקין את הדם מיד הלוים. הכל מודין בשפיכה די הכן ובהזייה די הכן ומה מפליגין בזריקה . רבי מנא אמר זריקה בעין שפיכה . רבי חנניה אמר זריקה בעין הזייה. אמר רבי יוחנן בר מדייא קרייה מסייע לרבי חנניה כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה וגומר. הא דיילא קיים גבה הזייה ואת צווח לה זריקה.

הלכה ז חמן תנינן יצאו ואכלו ושתו ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדולה איזו היא הלל הגדולה. רבי פרנך בשם רבי חנינה הודו לאלהי האלהים . אמר רבי יוחנן ובלבד משועמדים בבית יהוה· למה באילין תרתין פרשתא. רבי זעורא רבי אבהו בשם רבי שמואל בר נחמן מפני שירידת גשמים כלולה בהן . על דעתיה דרבי יוחנן ניחא דכתיב מעלה נשיאים מקצה הארץ. וכרבי חנינה מה בנין דכתיב נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו. רבי בא ורבי סימון תריהון אמרין הדא דידן· רבי יהושע בן לוי אמר הדא דידן. בר קפרא אמר הדא דידן. בר קפרא כדעתיה דתנינן מימיה של כת השלישית לא הגיעה לאהבתי כי ישמע יהוה את קולי תחנוני . מפני שעמה ממועטין . תני בר קפרא זו היא הלל הגדולה. חד בר אבייה עבר קומי תיבותא אמר לון ענון בתריי מה דנה אמר הדא אמרה לית הדא דידן. אמר רבי מנא הדא דידן נסא הוה רב בנין כן אמר לון ענון בתריי מה דנא אמר. תני היא היתה נקראת כת עצלים . אמר רבי אבון מה אם דבר שמצותו לכן היא היתה נקראת כת עצלים . מי שהוא מתעצל במצוה על אחת כמה וכמה.

הלכה ח אמר רבי יונתן לא כל שבות התירו במקדש והיו הכהנים משתקעין

sanguinem eorum sparges super altare: Et alter dicit: *Et sanguinem sacrificii tui fundet super altare Domini Dei tui:* Si sit effusio, cur erit adspersio? Si adspersio, cur facienda erit effusio? Traditio: *Fundet*, non stillabit; *Fundet*, non sparget; *Fundet*, non adsperget: Et explicatur in traditione sacerdotum: Spargebant sanguinem per manum Levitarum: Omnes consentiunt, quod in adspersione ita satis sit, & in adspersione ita satis sit: Cur dissentiunt in adspersione? R. Mena dicit: Adspersio requirit effusionem. R. Chananjah dicit: Adspersio requirit distillationem. Dicit R. Jochanan bar Medi: Textus, qui favet R. Chananjah, hic est: *Quia aqua adspersionis non est sparsa super eum, immundus ille erit &c.* Juxta hujus opinionem observanda est prope illam sparsio: Et tu clamas ei adspersionem?

Constitutio VII. Ibi legimus: Exierunt, & comederunt, & biberunt, & venerunt inter vesperas, & legerunt Hallel magnum. Quodnam est Hallel magnum? R. Pernach nomine R. Chanina: *Confitemini Deo deorum*: Dicit R. Jochanan: *Postquam steterunt in domo Domini*. Cur in his duobus textibus? R. Zehera, R. Abau, R. Samuel bar Nachman: Propter descensus pluviæ quæ erat in his confusio. Ex sententia Rabi Jochanan recte; scriptum est enim: *Qui elevat nubes ab extremo terræ*. Et juxta opinionem R. Chanina, quia scriptum est: *Qui dat panem universæ carni, quia in æternum misericordia ejus*. R. Ba, & Rabi Simon ambo dicunt: Hoc est juxta eorum opinionem. Rabi Jehosua ben Levi dicit: Hoc est juxta eorum opinionem: Bar Caphra dicit: Hoc est juxta eorum opinionem: Bar Chaphra juxta opinionem ejus, qui docet: A diebus suis classis tertia non pervenit usque ad versiculum: *Dilexi nam audiet Dominus*. Quia populus erat paucus. Docet Bar Caphra: Hoc erat Hallel magnum. Quidam pertransiens ante arcam dixit illis: Respondete post me, quod ego dico: Hoc dicit; Istud non erat juxta eorum opinionem: Dicit R. Mena: Hoc erat juxta eorum opinionem: Dicit R. Mena: Hoc erat juxta eorum opinionem. Exultavit Rab, quia sic dixit illis: Responde tu post me, quod ego dico: Traditio: Vocabatur classis pigrorum. Dicit R. Abon; Si in re, cujus præceptum ita erat, vocabatur classis pigrorum, qui pigrescit in præcepto quanto magis?

Constitutio VIII. Dicit R. Jochanan; Nonne cuncta Sabbatha permissa fuerunt

בדם עד ארכובותיהן . ביצד היו עושין מסטויות היו עושין להן . תמן תנינן רבי יהודה מחייב בדם התמצית . ורבי יהודה מחייב בדם התמצית . אמר רבי יוחנן לא ריבה אותה רבי יהודה אלא להכרת אתא . רבי חזקיה רבי אבהו בשם רבי יוחנן לא ריבה אותה רבי יהודה אלא להכרת . תמן אמר בשם רב חסדא מתניתא כן אמרו לו והלא דם התמצית הוא ודם תמצית פסול על גבי המזבח. ועוד מן הדא ורובו לא נתקבל בכלי ודם שלא נתקבל בכלי פסול מעל גבי המזבח . ואית לרבי יהודה דם מבטל דם כמה דלית ליה הדא והוא מקבל מינהון. כן לית ליה הכא והוא מקבל מינהון . רבי יוסי בי רבי בון בשם רב חסדא מתניתא אמרה כן אין לי אלא דם הנפש במוקדשין דבר שאינו ראוי לכפרה . מנין דם הנפש בחולין . ודם תמצית בין בחולין בין במוקדשין. תלמוד לומר דם וכל דם. כשהוא אצל נפש הוא מזכיר כפרה.

הלכה ט רבי זעירא בשם רבי אלעזר קנים ומקלות קודם להחזרת הכלים נשנו.

הלכה י כתיב והזה ממנו מכולו: אמר רבי אבונא ובלבד מזבח שלם. כתיב והקטירו אותו . והקטירו והקטירם. מה תלמוד לומר והקטירו אותו הכשר ולא הפסול . והקטירו שלא יערב חלבים בחלבים . והקטירם כולם באחת הכא את מר והקטירו שלא יערב חלבים בחלבים . והכא את מר הקטירן כולן כאחת . אמר רבי לא כאן במגס. וכאן על גבי המזבח. לא כן תני רבי חייה לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד . ואמר רבי איסי בשם רבי שמעון בן לקיש אפילו למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה . תיפתר שסמך עצמו לכותל וישב לו . והא כתיב ויבא המלך דוד וישב לפני יהוה וגו' . אמר רבי אייבו בר נגרי ויישב עצמו לתפילה. יצאת כת הראשונה וישבה לה בהר

runt in sanctuario, & sacerdotes immergebantur in sanguine usque ad genua? Quomodo faciebant? Declivitates faciebant illis. Ibi legimus: R. Jehuda obligat in sanguine expressionis, pariterque R. Jehuda obligat in sanguine expressionis: Dicit R. Jochanan: Illum non includit R. Jehuda, nisi quod ad excidium adducat. R. Ezechias, Rabi Abau nomine R. Jochanan; Illum non includit Rabi Jehuda nisi propter excidium. Ibi dicit nomine R. Chasda: Ista est Misna: Dixerunt ei: Atqui erat sanguis expressionis, & sanguis expressionis erat illegitimus, ut offerretur super altare. Et præterea ex hoc probatur: Et major ejus pars non accipiebatur in vase, & sanguis qui non accipiebatur in vase, erat illegitimus ut offerretur super altare: Et hoc est juxta mentem R. Jehuda: Sanguis abolet sanguinem; quasi ille non esset, & ipse ab eis reciperet. Non ita se habet hoc loco. Et ipse recipiebat ab eis. R. Jose discipulus R. Bon nomine R. Chasda: Ita dicit Misna: Non probo nisi de sanguine vitali in sanctitatibus, quod sit conveniens expiationi: Unde probatur de sanguine vitali in profanis; & de sanguine expresso tam in profanis, quam in sanctitatibus? Ex eo quod dictum est: *Sanguinem, & totum sanguinem*. Quando separatur anima, memoratur expiatio; si separatur sanguis expressus memoratur expiatio.

Constitutio IX. R. Zehera nomine R. Elieser. Cannis, & ferulis ante permissione vasorum exposuerunt.

Constitutio X. Scriptum est: *Et sparget ex eo:* Ex toto; Dicit R. Abuna: Dummodo altare sit integrum: Scriptum est: *Et adolebunt illum, & adolebunt, & adolebunt illos*. Cur dictum est: *Et adolebunt illum*. Legitimum non illegitimum; *Et adolebunt:* Ne misceat adipes cum adipibus? *Et adolebunt illos*. Omnes simul: Hoc loco tu dicis: *Et adolebunt:* Ne misceat adipes cum adipibus; Et ibi tu dicis: Omnes simul? Dicit Rabi: Minime: Ibi in acerra: in hoc loco super altare. Non ita docet R. Chijah non erat sedendi facultas in atrio, nisi regibus domus David duntaxat: At dicit R. Amme nomine R. Simeonis ben Lakisch; vel regibus domus David non erat sedendi facultas in atrio: Potest explicari, quod innixus parieti se composuerit. Atqui scriptum est: *Et venit rex David, & sedit coram Domino &c.* Dicit Rabi Abo bar Negari; Et composuit se ad orandum: Egrediebatur classis prima, & se-

de-

הבית. והשנייה בחיל. והשלישית במקומה. רבי נחמן בשם רבי מנא מה אתינן מיתני וישבה לה במקומה. עמדה לה במקומה.

פרק ששי

א אילו דברים בפסח דוחין את השבת שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו. אבל צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין. הרכבו והבאתו חוץ לתחום וחתיכת יבלתו אינן דוחין. רבי אליעזר אומר דוחין.

ב אמר רבי אלעזר ומה אם שחיטה שהוא משום מלאכה דוחה את השבת. אילו שהם משום שבות לא ידחו את השבת. אמר לו רבי יהושע יום טוב יוכיח שהתיר בו משום מלאכה ואסר בו משום שבות. אמר לו רבי אליעזר מה זה יהושע מה ראיה רשות למצוה.

ג השיב רבי עקיבא הזייה תוכיח שהיא מצוה והיא משום שבות ואינה דוחה את השבת אף אתה אל תתמה על אילו שאף על פי שהן מצוה והן משום שבות לא ידחו את השבת.

ד אמר לו רבי אליעזר ועליה אני דן מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת. הזייה שהיא משום שבות לא תדחה את השבת. אמר לו רבי עקיבה או חילוף מה אם הזייה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת אף שחיטה שהיא משום מלאכה לא תדחה את השבת.

ה אמר לו רבי אליעזר עקיבא עקרתה מה שכתוב בתורה בין הערבים במועדו בין בחול בין בשבת אמר לו הבא לי מועד לאילו כמועד בשחיטה. כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאיפשר לה ליעשות מערב שבת דוחה את השבת.

ו אימתי מביאין עמו חגיגה בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט בזמן

debat in monte domus, & secunda in antemurali, & tertia in loco suo. Rabi Nachman nomine R. Mena: Quomodo explicabimus traditionem: Et sedebat in loco suo? Stabat in loco suo.

CAPUT VI.

I. HÆC in Paschate pellunt Sabbathum, mactatio, sparsio sanguinis ejus, purificatio intestinorum ejus, combustio ejus adipum. At ejus assatio, & abstersio intestinorum non pellunt Sabbathum. Impositio in humerum, & adhuctio ejus extra terminum, & abscissio verrucæ ejus non pellunt Sabbathum. R. Eliefer dicit: pellunt.

II. Eliefer dicit: Nonne æquum est; si mactatio, quæ vetita est propter opus, pellit Sabbathum, hæc quæ vetita sunt propter constitutionem Sabbathicam sapientum, non pellent Sabbathum? Respondit ei R. Jehosua: Dies festus probet, in quo permiserunt propter opus, & prohibuerunt propter constitutionem Sabbathicam. Dixit ei R. Eliefer: Quid sibi vult Jehosua? Quæ probatio ex arbitrio ad præceptum?

III. Respondit ei R. Akiba & dixit: Adspersio probet, quæ licet sit ex præcepto, & vetita sit ex constitutione Sabbathica tamen non pellit Sabbathum; ita pariter ne de his mireris, quæ licet sint ex præcepto, & vetita sint ex constitutione Sabbathica, tamen non pellunt Sabbathum.

IV. Dixit ei Rabi Eliefer; Super eo ego argumentor; Si mactatio, quæ vetita est propter opus, pellit Sabbathum adspersio, quæ vetita est ex constitutione Sabbathica, non erit æquum ut pellat Sabbathum? Respondit ei R. Akiba; aut vice versa: Si adspersio, quæ vetita est ex constitutione Sabbathica, non pellit Sabbathum, mactatio, quæ vetita est propter opus, non erit æquum, ut non pellat Sabbathum?

V. Dixit ei R. Eliefer: Akiba evertis ea quæ scripta sunt in lege: *Inter vesperas in tempore suo:* Tam die profano, quam Sabbatho. Dixit ei Rabi; Adfer mihi tempus statutum in illis, sicut est tempus statutum in mactatione. Regulam generalem dixit Rabi Akiba: Omne opus, quod fieri potest vespera Sabbathi, non pellit Sabbathum, quod fieri non potest a vespera Sabbathi, pellit Sabbathum.

VI. Quando adducunt cum eo sacrificium solenne? Quando illud incidit in diem profanum cum puritate, & cum paucitate. Sin autem incidat in Sabba-

 thum

שהוא בא בשבת במרובה ובטומאה אין מביאין עמו חגיגה.

ז חגיגה היתה באה מן הצאן ומן הבקר מן הכשבים ומן העזים מן הזכרים ומן הנקיבות ונאכלת לשני ימים ולילה אחד.

ח הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליו חטאת. ושאר כל הזבחים ששחטן לשם הפסח אם אינן ראויין חייב. אם ראוין רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר.

ט אמר רבי אליעזר מה אם הפסח שהוא מותר לשמו כששינה את שמו חייב. זבחים שהן אסורין לשמן כששינה את שמן אינו דין שיהא חייב. אמר לו רבי יהושע לא אם אמרת בפסח ששינה את שמו בדבר אסור תאמר בזבחים ששינן בדבר מותר. אמר לו רבי אליעזר אימורי צבור יוכיחו שהן מותרין לשמן והשוחט לשמן חייב. אמר לו רבי יהושע לא אם אמרת באימורי ציבור שיש להן קיצבה תאמר בפסח שאין לו קיצבה. רבי מאיר אומר אף השוחט לשם אימורי ציבור פטור.

י שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים ולטמאים חייב. לאוכליו ושלא לאוכליו למנויו ושלא למנויו למולים ולערלים לטהורים ולטמאים פטור. שחטו ונמצא בעל מום חייב. שחטו ונמצא טרפה בסתר פטור. שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידן או שמתו או שניטמאו פטור מפני ששחט ברשות.

סליק פירקא

הלכה א אילו דברים בפסח כו'.

זו הלכה נעלמה מזקני בתירה פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת ולא היו יודעין אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו יש כאן בבלי אחד והלל שמו ששימש את שמעיה ואבטליון יודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. איפשר שיש ממנו תוחלת. שלחו

thum cum multitudine, & cum impuritate, non adducunt cum eo sacrificium solenne.

VII. Sacrificium solenne adducebatur ex ovibus, & bobus, ex agnis, & capris, masculis, & fœminis, & comedebatur per duos dies & unam noctem.

VIII. Pascha si quis mactaverit non in nomine suo in Sabbatho, ejus causa tenetur sacrificio pro peccato: Si reliqua omnia sacrificia mactaverit nomine Paschatis, si non fuerint convenientia, tenetur; si fuerint convenientia, R. Eliesér obligat ad sacrificium pro peccato, at R. Jehosua absolvit.

IX. Dixit illi R. Eliesér; Si Pascha, quod permissum est nomine suo, si mutaverit nomen ejus, tenetur, sacrificia, quæ prohibita sunt nomine suo, si mutaverit eorum nomen, non erit æquum ut teneatur? Respondit ei R. Jehosua; Minime: si dixisti de Paschate, quod mutaverit in rem interdictam, dices de sacrificiis, quæ mutaverit in rem permissam? Dixit ei R. Eliesér; Adipes cœtus probent, qui sunt permissi nomine suo, tamen si quis mactaverit, tenetur: Respondit ei R. Jehosua: Minime: Si dixisti de adipibus cœtus, quod iis sit definitio, dices de Paschate, cui non est definitio? Rabi Meir dicit; Vel ille qui mactaverit in nomine adipum cœtus, absolvitur.

X. Si mactaverit pro non comedentibus, & pro non annumeratis, pro præputiatis, & pro immundis, tenetur. Pro comedentibus, & pro non comedentibus, pro annumeratis, & pro non annumeratis, pro circumcisis, & pro præputiatis, pro mundis, & pro immundis, absolvitur. Si mactaverit, & deprehendatur vitiatum, tenetur; Si mactaverit, & deprehendatur discerptum occulte, absolvitur: Si mactaverit, & cognoverit, quod retraxerint ab eo domini manus suas, aut mortui fuerint, aut polluti fuerint, absolvitur, quia mactavit cum facultate.

Finis capitis.

Constitutio I. Ista sunt in Paschate &c. Hæc constitutio abscondita fuit senibus Betheræ: Aliquando incidit dies quartadecima in Sabbathum, & ignorabant, utrum Pascha pelleret Sabbathum necne? Dixerunt: Est in hoc loco Babylonius quidam, nomine Hillel, qui ministravit Semanjah, & Abtalioni, qui cognoscet, utrum Pascha pellat Sabbathum necne? Fieri potest ut ab eo sit spes. Miserunt, & vocarunt,

וקראו לו אמרו לו שמעת מימיך כשחל
ארבעה עשר להיות בשבת אם דוחה
את השבת אם לאו. אמר להן וכי אין
לנו אלא פסח אחד בלבד דוחה את
השבת בכל שנה. והלא כמה פסחים
ירחו את השבת בכל שנה. אית תניי
תני מאה. אית תניי תני מאתים. אית
תניי תני שלש מאות. מאן דאמר מאה
תמידין. מאן דאמר מאתים תמידין ומוספי
שבתות. מאן דאמר שלש מאות תמידין
ומוספי שבתות של ימים טובים ושל
ראש חדשים ושל מועדות. אמרו לו
כבר אמרנו שיש ממך תוחלת. התחיל
דורש להן מהיקש ומקל וחומר ומגזירה
שוה. מהיקש הואיל ותמיד קרבן ציבר
ופסח קרבן צבור. מה תמיד קרבן ציבור
דוחה שבת אף פסח קרבן ציבור דוחה
את השבת. מקל וחומר. מה אם
תמיד שאין חייבין על עשייתו כרת דוחה
את השבת. פסח שחייבין על עשייתו
כרת אינו דין שידחה את השבת.
מגזירה שוה נאמר בתמיד במועדו ונאמר
בפסח במועדו. מה תמיד שנאמר בו
במועדו דוחה את השבת. אף פסח
שנאמר בו במועדו דוחה את השבת.
אמרו לו כבר אמרנו אם יש תוחלת מבבלי.
היקש שאמרת יש לו תשובה לא אם
אמרת בתמיד שכן יש לו קיצבה. תאמר
בפסח שאין לו קצבה. קל וחומר שאמרת
יש לו תשובה לא אם אמרת בתמיד
שהוא קדשי קדשים. תאמר בפסח שהוא
קדשים קלים. גזירה שוה שאמרת שאין
אדם דן גזירה שוה מעצמו. רבי יוסי
בי רבי בון אמר בשם רבי אבא בר ממל
אם בא אדם לדין אחר גזירה שוה
מעצמו עושה את השרץ מטמא באהל.
ואת המת מטמא בכעדשה דו דרש
בגד עור בגד עור לגזירה שוה. כך אם
יהיה השרץ בידו של אדם אפילו טובל
במי שילוח או במי בראשית אין לו טהרה
עולמית. משליכו מידו מיד הוא טהור.
רבי יוסה בי רבי בון בשם רבי בא בר
ממל אדם דן גזירה שוה לקיים תלמודו.

runt, dicentes: Audistine ab diebus tuis, quando dies quartadecima incidit in Sabbathum, utrum Pascha pellat Sabbathum necne? Respondit eis: Num unum est nobis Pascha duntaxat, quod pellat Sabbathum singulis annis? Quam multa Paschata pellunt Sabbathum singulis annis? Est qui docet: centum: Est qui docet: Ducentum: Est qui docet: Tercentum: Qui dicit centum, includit sacrificia jugia: Qui dicit ducentum, includit sacrificia jugia, & sacrificia addititia Sabbathorum: Qui dicit tercentum, includit sacrificia jugia, & sacrificia addititia Sabbathorum, & noviluniorum, & solennitatum. Dixerunt ei: Jam diximus, quod sit abs te spes: Incepit differere ab analogia, a minori ad majus, & a pari. Ab analogia. Quoniam sacrificium juge est sacrificium cœtus, & Pascha sacrificium cœtus; Sicut sacrificium juge cum sit sacrificium cœtus pellit Sabbathum, ita pariter Pascha, cum sit sacrificium cœtus, pellet Sabbathum. A minori ad majus: Si sacrificium juge, cujus causa non tenentur excidio, pellit Sabbathum, Pascha, cujus causa tenentur excidio, non erit æquum, ut pellat Sabbathum? A pari: Dictum est de sacrificio jugi: *In tempore suo:* Pariterque dictum est in Paschate: *In tempore suo:* Sicut sacrificium juge, in quo dictum est: *In tempore suo:* Pellit Sabbathum: Ita pariter Pascha, in quo dictum est: *In tempore suo:* Pellet Sabbathum. Dixerunt ei: Jam diximus, quod sit spes a Babylonio: Argumento ab analogia quod dixisti, est responsio: Minime; si dixisti de sacrificio jugi, in quo est definitio, dices de Paschate, in quo non est definitio? Argumento a minori ad majus, quod dixisti, est responsio: Minime: Si dixisti de sacrificio jugi, quod est sanctum sanctorum, dices de Paschate, quod est de sanctitatibus levibus? Argumento a pari, quod dixisti, est responsio, quia nemo differit a pari seorsim. R. Jose discipulus Rabi Bon dicit nomine R. Aba bar Mimal: Siquis veniat ad differendum per argumentum a pari per seipsum faciet, quod reptile polluat in tentorio, & quod mortuus polluat in quantitate lentis: Hoc exponit: *Veste, pelle, veste, pelle*. A pari: Si fuerit reptile in manu hominis, vel si lavet in aquis Siloah, & in aquis creationis, nunquam mundabitur; Si projecerit de manu sua, statim erit mundus. R. Jose discipulus R. Bon nomine R. Ba bar Mimal; Homo differit a pari ad confirmandum doctrinam suam; at

ואין אדם דן גזירה שוה לבטל תלמודו· רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי אבא בר ממל אדם דן קל וחומר לעצמו ואין גזירה שוה לעצמו . לפיכך משיבין מקל וחומר ואין משיבין מגזירה שוה . אף על פי שהיה יושב ודורש להן כל היום לא קיבלו ממנו עד שאמר להן יבא עלי כך שמעתי משמעיה ואבטליון כיון ששמעו ממנו כך עמדו ומינו אותו נשיא עליהם כיון שמינו אותו נשיא עליהן התחיל מקנתרן בדברים ואומר מי גרם לכם לצרך הבבלי הזה לא על שלא שימשתם לשני גדולי עולם לשמעיה ואבטליון שהיו יושבין אצלכם . כיון שקינתרן בדברים נעלמה הלכה ממנו. אמרו לו מה לעשות לעם ולא הביאו סכיניהם . אמר להן הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הניחו לישן אם אינן נביאים בני נביאים הן . מיד כל מי שהיה פסחו טלה היה תוחבה בניזתו . גדי היה קושרה בין קרניו . נמצאו פסחיהן מביאין סכיניהן עמהן . כיון שראה את המעשה נזכר את ההלכה אמר כך שמעתי משמעיה ואבטליון . רבי זעירה בשם רבי אלעזר כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה תמן תנינן רכב עליה נשען עליה נתלה בזנבה עבר בה את הנהר . קיפל עליה את המוסירה נתן טליתו עליה פסילה. אבל קושרה במוסירה עשה לה סנדל בשביל שלא תחליק פרש טליתו עליה מפני הזבובין כשרה . זה הכלל כל שהוא לצרכה כשרה לצורך אחר פסולה· הדא ילפה מן ההיא וההיא ילפה מן הדא. הדא ילפה מן ההיא שאם תלה בה סכין לשוחטה כשירה · וההיא ילפה מן ההא שכל עבודה שהיא לשם קדשים אינה עבודה. ויתיר להן על ידי חולה אלא כרבי אימי. ואפילו תימר כרבי סימון כשם שנעלמה זו נעלמה זו. אמר רבי אבון והלא אי איפשר לשני שביעית שיחול ארבעה עשר להיות בשבת . ולמה נתעלמה הלכה מהן כדי ליתן גדולה להלל . אמר רבי מנא אנא שמעית

at non differet a pari ad abolendum doctrinam suam : R. Jose discipulus R. Bon nomine R. Ba bar Mimal; Homo differit a minori ad majus seorsim , at nemo differet a pari seorsim . Idcirco respondent a minori ad majus , at non respondent a pari . Vel si sedens disseruit illis toto die , non receperunt ab eo , donec eis dixit : Veniat super me : Ita audivi a Semanjah , & Abtalione ; Quando ita audierunt , surgentes præfecerunt eum sibi principem ; Postquam statuerunt eum principem , incepit eos increpare verbis dicens : Quis fecit, ut vos opus haberetis hac Babylonio? Nonne eo quod non ministrastis duobus magnatibus mundi, Semanjah , & Abtalioni , qui steterunt vobiscum ? Postquam eos increpavit, abscondita est ei constitutio : Dixerunt ei ; quid faciet populus , qui non attulit cultros suos ? Respondit eis : Constitutionem hanc audivi', at sum oblitus : Permittite Israelitis ; si enim non sunt prophetæ , sunt filii prophetarum : Statim qui habebat agnum in sacrificium Paschale insigebat in ejus lana , & qui hædum , alligavit inter ejus cornua : Deprehensum est quod eorum sacrificia Paschalia secum attulerint cultros suos. Quando vidit factum, recordatus est constitutionem , dicens : Sic audivi a Semanjab , & Abtalione . R. Zehera nomine R. Eliesér : Omnis lex , in qua non sit domus patris, non est lex . Ibi legimus : Si equitet super illo, si illi innitatur, si se appendat ejus caudæ , si cum eo pertranseat fluvium ; si duplicet ei capistum , si ei imponat pallium suum , est illegitimum; Si vero alliget capistro, eique faciat sandalium, ne decorticetur , si expandat pallium suum super illo propter muscas, est legitimum : Hæc est regula generalis ; Quod est propter ejus necessitatem , est legitimum , propter necessitatem aliam , est illegitimum : Hoc ex illo , & illud ex hoc explicatur : Hoc ex illo explicatur : Si ei appendat cultrum ad ejus mactationem, est legitimum ; Atque illud ex hoc explicatur : Omne ministerium , quod fit nomine sanctorum , non est ministerium: Atque eis permisit propter ægrotum : Sed hoc ex sententia R. Amme ; Vel si dicas juxta mentem R. Simon ; sicut hoc fuit absconditum , ita pariter illud fuit absconditum . Dicit R. Abon : Atqui fieri non potest in duabus hebdomadis , ut quartadecima dies cadat in Sabbathum: Et cur ab iis ignorata fuit constitutio ? Ut impartiretur magnificentia Hilleli . Dicit R. Mena : Ego audivi a R. Jodan , & ab om-

מרבי יודן ומן כל רבנין מפני מה נוהגין
בבית דין שלמטן בכבוד שלא ירבו
המחלוקת בישראל. שלשה הניחו כתרן
בעולם הזה וירשו חיי העולם . ואילו
הן יונתן בן שאול . ואלעזר בן עזריה
וזקני בתירה. יונתן בן שאול אמר רבי
לא אפילו נשים מאחורי הקוריין יודעות
היו שדוד עתיד למלוך. אלעזר בן עזריה
תניין הוה . לית לך כהדא דזקני בתירה
דשרון גרמון מן נשייותא ומנונה נשיא.
רבנין דקיסרין אמרין אף רבי חנינה
רציפורין לרבי מנא. אמר רבי יהושע בן
קבסיי כל ימי הייתי בורח מן השררה
עכשיו שנכנסתי כל מי שהוא בא
ומוציאני מקומקום הזה אני יורד לו. מה
הקומקום הזה כווה ומפציעו מפחם
בו כך אני יורד לו. אמר רבי יוסי בי רבי
בון חס ושלום דהוה בעי לה אלא
דהוה אמר מאן יימר לי דחורן מקדש שם
שמייא דכוותי. על שלשה דברים עלה
הלל מבבל טהור הוא. יכול יפטר וילך
לו. תלמוד לומר וטהרו הכהן. אי וטיהרו
הכהן יכול אם אמר הכהן על טמא
טהור יהא טהור תלמוד לומר טהור הוא
וטהרו הכהן על זה עלה הלל מבבל.
כתוב אחד אומר וזבחת פסח ליהוה אלהיך
צאן ובקר. וכתב אחר אומר מן הכשבים
ומן העזים תקחו. הא כיצד צאן לפסח.
וצאן ובקר לחגיגה. כתוב אחד אומר ששת
ימים תאכל מצות. וכתוב אחר אומר
שבעת ימים מצות תאכלו . הא כיצד
ששה מן החדש ושבעה מן הישן. ודרש
והסכים ועלה וקיבל הלכה. מיחוי קרביו.
אמר רבי יוחנן כל פעל יהוה למענהו .
שלא יהא נראה כנוטל אימורין מתוך
זבח מנוול . תני רבי ישמעאל הפשיטו
דוחה את השבת. תני רבי ישמעאל בנו
של רבי יוחנן בן ברוקה אומר כשבת
היה מפשיט את החזה. מה טעמא דרבי
ישמעאל שלא יהא נראה בנוטל אימורין
מתוך זבח מנוול. מה עבד לה רבי ישמעאל
בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מתוך שהוא
הופכו אינו כנוטל אימורין מתוך זבח
מנוול. אמר רבי יוחנן רבי ישמעאל ורבי
ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה
אמרו דבר אחד. כמה דרבי ישמעאל אמר

omnibus sapientibus, qua de causa impartiatur honor Synhedrio inferiori? sc. ne multiplicentur contentiones in Israel: Tres deseruerunt coronas suas in hoc seculo, & hæreditarunt in seculo futuro; sc. Jonathan ben Saul, & Eliesor ben Azarias, & senes Bethera. Jonathan ben Saul: Dicit Rabi: Licet mulieres post domos suas cognoscerent David regnaturum fuisse; Eliesor ben Azarias docebat non sunt tibi sicut senes Betheræ, qui seipsos removerunt a principatu, & præfecerunt principem: Sapientes Cæsareæ dicunt: Etiam R. Chanina de Tsippori consentit cum Rabi Mena. Dicit R. Jehosua ben Kabasi: Semper fugi a principatu, nunc quum sim ingressus, qui velit, veniat, & me educat sicut cucumam istam, ego pro illo descendam: Sicut cucuma ista adurit, & vulnerat propter compressionem ita pariter ego pro illo descendam. Dicit R. Jose discipulus R. Bon: Absit, quod ei sic dixerit, sed dixit: Quis mihi dicet esse aliquem, qui sanctificet nomen Dei, sicut ego? Propter tria adscendit Hillel de Babylone: Dictum est: *Mundus ille*; Crederem quod dimissus abiret? Idcirco dictum est: *Et mundabit eum sacerdos*. Quoniam dictum est: *Et mundabit eum sacerdos*; Crederem, si diceret sacerdos immundum esse mundum, fuisse mundum? Idcirco dictum est: *Mundus ille*; Et mundabit eum sacerdos. Hujus causa adscendit Hillel de Babylone: Alter textus dicit: *Et immolabis Pascha Domino Deo tuo oves, & boves*: Et alter dicit: *Ex agnis, & hædis accipietis*. Quomodo? Oves pro Paschate; & oves & boves pro sacrificio solennitatis. Alter textus dicit: *Sex diebus comedes azyma*. Et alter dicit: *Septem diebus azyma comedetis*. Quomodo? Sex diebus de novo, & septem diebus de veteri. Et exposuit, & supputavit, & adscendit, & accepit constitutionem. Ostendebat ejus intestina. Dicit R. Jochanan: *Omnia operatus est Dominus propter sepsum*. Ne videatur, quasi tollens adipes de sacrificio inquinato. Traditio R. Ismael: Excoriatio pellit Sabbathum. R. Ismael ben R. Jochanan ben Beroka dicit: In Sabbatho excoriabat pectus. Quænam est ratio R. Ismael? Ne videatur quasi tollens adipes de sacrificio inquinato. Quid putat Rabi Ismael ben Rabi Jochanan ben Beroka? Quoniam invertit illud non reputabitur quasi tollens adipes de sacrificio inquinato. Dicit R. Jochanan. R. Ismael, & Rabi Ismael ben Rabi Jochanan ben Beroka unum idemque dixerunt: Si-

מובחר דוחה אין מובחר מן המובחר דוחה
כך רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן
ברוקא אומר מובחר דוחה אין מובחר מן
המובחר דוחה . אין תאמר מובחר הוא
יקרענו ויוציא אימוריו . אמר רבי יוסי בי
רבי בון לא אתייא אלא כרבי שמעון
דתני הגורר הקורח הקוצץ כל שהוא
בשבת חייב . רבי שמעון בן אלעזר אומר
עד שיגור כל צורכו . הקוצץ עד שיקצץ
כל צורכו . אמר רבי יעקב בר אחא לא
אתיא אלא כרבי שמעון דרבי שמעון
לא עבר מקצרת מלאכה כבולה . ורבנין
עבדין מקצרת מלאכה כבולה . וקשיא על
דרבי שמעון בן גמליאל אילו נטל לקצור
ולא קצר שמא כלום הוא . אמר רב
אתייא דרבן שמעון בן גמליאל ברבי
יהודה דתני השובט והמקטקט על הארינ
חייב . הרי זה חייב מפני שהוא במיישב
בידו . והכא מפני שהוא כמיישב בידו .
והקטר חלביו . לא ילין חלב חגי עד בקר .
ואימורי חול קריבין ביום טוב . אמר רבי
אבהו קיימתיה בשחל ארבעה עשר להיות
בשבת . רבי יונה בעי אם בשחל ארבעה
עשר להיות בשבת אין חגיגה באה עמו .
אמרה תורה הקריבהו מבעוד יום שלא
יבא לידי בל תלין . והכא הקריבהו
מבעוד יום שלא תבא לידי בל תאחר .
אמר רבי חיננא אילו עבר והביא שמא
אינו כשר מאחר שאילו עבר והביא כשר
בל צלייתו והדחת קרביו אינן
דוחין . תנינן חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן
ואת אמר הכין . לשילשולו לתנור להרכבו
והבאתו מחוץ לתחום לא אמר אלא חוץ
לירושלם . הא חוץ לעזרה מותר משום
שבות שהתירו במקדש . חתיכת יבלתו .
תמן תנינן וחותכין יבלת במקדש אבל
לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור .
הכא את אמר דוחה . והכא את אמר
אינו דוחה . רבי סימון רבי יהושע בן לוי

Sicut dicit Rabi Ismael: Selectum pellit Sabbathum, at selectum de selecto non pellit. Ita pariter R. Ismael ben R. Jochanan ben Beroka dicit: Selectum pellit Sabbathum, at selectum de selecto non pellit: Si dicas; si selectum erat, aperiebat, & educebat adipes: Dicit R. Jose discipulus R. Bon: Non est hæc sententia nisi juxta mentem R. Simeonis, qui docet: Qui adurit, qui incendit, qui succidit quantuluncunque in Sabbatho, tenetur: Rabi Simeon ben Elieser dicit, qui adurit, quantum aduri oporteat, qui incendit, quantum incendi oporteat qui succidit, quantum succidi oporteat, & qui præparat pellem, quantum præparari oporteat. Dicit R. Jacob bar Acha: Non est hæc opinio nisi juxta mentem Rabi Simeonis; Etenim R. Simeon non considerat partem operis sicut totum; at sapientes considerant partem operis sicut totum: Et oppositio est contra R. Simeonem ben Gamaliel: Si tollat ad metendum, & non metat; fortasse totum erat: Dicit Rab: Opinio R. Simeonis ben Gamaliel est similis sententiæ Rabi Jehuda, qui docet: Quis excutit, & qui ordinat super texturam, ecce tenetur, quia videtur quasi statuat sua manu; Et hoc loco videtur, quasi statuat sua manu. Et offeret ejus adipes. *Non pernoctabit adeps festi usque ad mane*: Et adipes diei profani offerebantur in die festo: Dicit R. Abau; Explicatur quando cadit dies decima quarta in Sabbathum: Rabi Jona quæsivit, si cadat dies decima quarta in Sabbathum, sacrificium solenne non offertur cum eo; Dicit lex: offeratur stante jam die; ne transgrediatur præceptum: *Non pernoctabis*: Et hoc loco offeratur stante jam die, ne transgrediatur præceptum; *Non tardabis*. Dicit Rabi Chinna: Si trasgrediens adducat, fortasse non erit legitimum; postquam transgrediens adduxit erit legitimum; at ejus assatio, & ablutio ejus intestinorum non pellebant Sabbathum: Etenim legimus: Obortis vesperis, egredientes assabant Paschata sua; & tu ita dicis; ut demittatur in furnum, & imponatur? Si adducat extra terminum: Non dicit nisi extra Hierusalem; si extra atrium, ecce permissum est, quia Sabbatha permissa sunt in sanctuario: Incidebatur verruca: Etenim ibi legimus; Incidebant verrucam in sanctuario, at non in provincia; si instrumento, utrobique est interdictum: Hic tu dicis, quod pellat, & ibi tu dicis quod non pellat? R. Simon, Rabi Jehosua ben Levi nomine Rabi

Pe-

בשם בר פרייה מפני קילקול פייסות. אמר רבי יוסה והן שהפיסו . רבי שמעון בן לקיש בשם רבי סובייה כאן בנפרכת. וכאן בשאינה נפרכת . רבי שמעון בן יקים אמר כאן בלחה וכאן ביבישה. רבי יוסי בי רבי חנינה אמר כאן ביד וכאן בכלי . אתיא דרבי שמעון בן לקיש כבר קפרא. ודרבי יוסי בר חנינה כרבי יוחנן. דתני כל המקלקלין פטורין חוץ מן המבעיר והעושה חבורה. בר קפרא אמר אפילו אינו צריך לדם אפילו אינו צריך לאפר. אמר רבי יוחנן והוא שיהא צריך לדם. והוא שיהא צריך לאפר. רבי אחא רבי חנינה בשם רבי יוחנן כאן וכאן בלחה אנן קיימין והוא שיהא צריך לדם.

הלכה ב הבאתו חוץ לתחום שבות . הדא מסייעא להא דמר רבי יונתן קומי רבי חייה רבה בשם רבי שמעון בר יוסי בר לקוניא לוקין על תחומי שבת דבר תורה . אמר ליה רבי חייה רבה ואדא אין בשבת אלא סקילה וכרת . אמר ליה והכתיב אל תאכלו ממנו נא . אמר ליה מי כתיב לא אל כתיב . אמר ליה והכתיב שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי . אמר ליה מי כתיב לא לא אל כתיב. אמר רבי יוסי בי רבי בון אף על פי כן זה עומד בשמועתו וזה עומד בשמועתו. חתיכת יבלתו בכלי שבות . אמר רבי אבהו לא תני רבי יוסי בן חנינה אלא הרכבו והבאתו. הא חתיכת יבלתו לא. מן בגין דו סבר בכלי הא אין לא סבר בכלי שבות. לא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בן חנינה מה פליגין בשנפלן הוא . אבל אם נטלן אחר מאוסין הן. והדין זבח באחר הוא . אמר רבי יוסה שנייא היא הכא דכתיב זבח. אמר רבי מנא הזייה שבות ואילו שבות הזייה דוחין ואילו אינן דוחין אלא שזה בזבח וזה בזובח . מילתיה דרבי זעורא אמר היא זבח היא זובח. תני רבי יהודה בר פזי דבר קפרה קומי רבי זעירא תמיהני היאך קיבל רבי אליעזר מרבי יהושע את התשובה שזה בזבח וזה

Pediah propter depravationem sortium, & illi sunt qui sortiuntur: Rabi Simeon ben Lakisch nomine R. Saania; Hic, quando frangitur, & ibi quando non frangitur: R. Simeon ben Joachim dicit: Hic in humido, & ibi in sicco. Rabi Jose discipulus R. Chanina dicit: Hic manu, & ibi instrumento. Consentit R. Simeon ben Lakisch cum Bar Kaphra, & R. Jose cum R. Chanina bar R. Jochanan. Extat enim traditio: Omnes, qui destruunt, absolvuntur, excipitur, qui incendit & qui facit vulnus. Bar Kaphra dicit: Vel si non fuerit necessarium sanguini, vel si non fuerit necessarium pulveri. Dicit Rabi Jochanan: Dummodo fuerit necessarium sanguini, dummodo fuerit necessarium pulveri: R. Acha, R. Chanina nomine R. Jochanan: Utrobique in humido nos explicamus, & dummodo quando fuerit necessarium sanguini.

Constitutio II. Si adduxerint extra terminum Sabbathi. Hoc favet ei quod dicit R. Jochanan coram R. Chijah Raba nomine R. Simeonis bar Jose bar Lakonia. Vapulant propter terminos Sabbathi ex verbis legis. Dixit ei Rabi Chijah Raba; Atqui in Sabbatho non est nisi lapidatio & excidium. Respondit ei: Atqui scriptum est: *Non comedetis ex eo crudum*. Dixit ei: Quid scriptum est לא? אל scriptum est. Dixit ei: Atqui scriptum est: *Quiescet unusquisque in loco suo non egredietur quisque de loco suo in die septimo*. Quid scriptum est לא? אל scriptum est. Dicit R. Jose discipulus R. Bon; Licet iste persistat in traditione sua, & ille persistat in traditione sua. Inciditur verruca instrumento in Sabbatho. Dicit Rabi Abau: Non ita docet R. Jose ben Chanina: Sed imponet, & adducet; At incisio verrucæ minime; Ex eo quod putet instrumento, tamen non putat instrumento in Sabbatho. Non ita dicit R. Abau nomine R. Jose ben Chanina: In quo dissentiunt? Quando ipse auferat, si vero alius, respuuntur. At ipsum sacrificium per alium fit: Dicit R. Jose. Diversum est hoc loco, ubi scriptum est sacrificium: Dicit R. Mena: Adspersio ex decreto scribarum, at ex decreto scribarum adspersio pellit, at ista non pellunt; At hoc fit in sacrificio, & illud in sacrificante. Decisio est quod R. Zehera dicit: Tam sacrificium, quam sacrificans: Traditio: R. Jehuda bar Pazi bar Kaphra coram R. Zehera: Miratus sum, quomodo acceperit R. Elieser a R. Jehosua responsum, quod hoc intelligatur in sacrificio, & il-

בזובח אמר ליה בר קפרא תמה . רבי
אליעזר אומר לא תמה מהשבות לא כן
תנינן המחלל את הקדשים והמבזה את
המועדות והמיפר בריתו של אברהם
אבינו והמגלה פנים בתורה אף על פי
שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו
חלק לעולם הבא . אמר רבי ירמיה מהו
רשות רצה בישל רצה לא בישל.
אמר רבי יוסה הכין הוה רבי אליעזר
צריך מתבזה לרבי יהושע הרי חגיגת יום
טוב בשיטתך תוכיח שהתירו בה משם
מלאכה ואסרו בה משם שבות. והוה
ליה מימר בה לא אם אמרת בחגיגת
יום טוב שאין חייבין עליה כרת תאמר
בפסח שחייבין עליו כרת . ויתיביניה
כמתניתן לא אם אמרת ביום טוב שאין
חייבין עליה כרת. תאמר בפסח שחייבין
עליו כרת . בֵיי דמר רבי אימי עשירין
היו בתשובות . או ייבא כיי דמר רבי
נסא באינש דאית ליה תרין טעמין
והוא מתיב חד מינהון.

הלכה ג   שלש עשרה שנה עשה
רבי עקיבה נכנס אצל רבי אליעזר ולא
היה יודע בו . וזו היא תחילת תשובתו
הראשונה לפני רבי אליעזר. אמר לו רבי
יהושע הלא זה העם אשר מאסת בו
צא נא עתה והלחם בו . תמן תנינן
איזו היא דרך רחוקה מן המודיעית
ולחוץ וכמידתה לכל רוח דברי רבי עקיבא.
רבי אלעזר אומר מאסקופת עזרה ולחוץ.
אמר רבי יוחנן לא אמר רבי אליעזר אלא
לפוטרו מן ההכרת . אמר רבי אלעזר
מתניתא אמרה כן . השיב רבי עקיבא
הזייה תוכיח שהיא מצוה. ומצוה להזות
תיפתר שחל יום השביעי שלו להיות
בארבעה עשר שחל להיות בשבת שאילו
חול היה היה מזה עליו ואחר כך בא
ושוחט לו את פסחו והוא נכנס ואוכלו
בערב . מכיון שהיא שבת ואינו מזה עליו
נמצא מתעכב מן המצות . אמר רב
הושעיה תיפתר שחל יום השביעי שלו
להיות בשלשה עשר שחל להיות בשבת
שאילו חול היה היה מזה עליו ולמחר
הוא בא ושוחט לו את פסחו והוא נכנס
ואוכלו לערב . מכיון שהיא שבת ואינו
מזה עליו נמצא מתעכב מן המצות. אשכח

illud in ſacrificante. Dixit ei Bar Kaphra: Miratus eſt, Rabi Elieſer dicit: Non obſtupuit de reſponſo. Nonne ita legimus; quod ſi profanet ſanctitates, & ſpernat ſolennitates, & violet fœdus Abraham patris noſtri, & publice transgrediatur legem, & faciat opera bona non ſit ei pars in ſeculo futuro. Dicit R. Hieremias, quid ſignificat, quod ſit ei facultas? ſc. ſi velit poterit coquere, ſi nolit, non coquet. Dicit R. Joſe: Iſte fuit R. Elieſer, qui ſpernendus erat juxta opinionem R. Jehoſua; Ecce ſi adveniat dies feſtus, juxta opinionem tuam probatur, quod eis permittatur reſpectu operis, & interdicatur reſpectu Sabbathi: Et ille poterat dicere: Minime; Si dixiſti de ſacrificio ſolenni diei feſti, cujus cauſa non tenentur excidio, dices de Paſchate, cujus cauſa tenentur excidio? Et reſpondemus juxta Miſnam: Minime; Si dixiſti de die feſto, cujus cauſa non tenentur excidio, dices de Paſchate, cujus cauſa tenentur excidio? Sententia R. Amme qui dicit; Multas habebant reſponſiones: Aut exponitur juxta illud, quod dicit R. Naſa: Quaſi homo, qui habeat duas rationes, & unam ex iis producat.

Conſtitutio III. Tredecim annis operatus eſt R. Akiba, quando adiit Rabi Elieſerem, non cognovit eum: Et hoc fuit initium ſuæ primæ reſponſionis coram R. Elieſere: Ecce populus iſte, quem ſpernis, egredere quæſo nunc, & pugna contra eum. Ibi legimus: Quænam eſt via longinqua? A Modiith, & exterius, & juxta hanc menſuram ad ſingula latera; verba R. Akiba. Rabi Elieſer dicit: Ab liminari atrii & exterius. Dicit R. Jochanan: Non dicit R. Elieſer niſi ad abſolvendum ab excidio. Dicit R. Elieſer: Ita docet Miſna. Reſpondit R. Akiba: Aſperſio probet, quæ erat præceptum; & præceptum erat ut adſpergeretur. Poteſt explicari: quando inciderit ejus dies ſeptimus in decimam quartam, quæ inciderit in Sabbathum; ſi enim fuiſſet dies profanus, aſpergebatur ſuper illum, & poſtea veniens mactabat ſibi Paſcha ſuum, & ingrediens comedebat in veſpera: Quando fuerit Sabbathum, & non adſperſerit ſuper illum, impediebatur a præceptis. Dicit R. Joſias; Poteſt explicari: quando inciderit ejus dies ſeptimus in diem decimum tertium qui inciderit in Sabbathum, qui erat ei profanus adſpergebat ſuper eum, & poſtridie adveniens mactabat Paſcha ſuum, & ingrediens veſpera comedebat; Quando erat Sabbathum, & ſuper eum non ad-

תני כהדין קדמייא. אמר רבי יהודה בר פזי תיפתר כמאן דאמר מאסקופת ירושלים ולחוץ. משיבין דבר מחוץ לירושלים על דבר שבירושלים. ואית בר נש אמר לרביה או חילוף. לפי שהיה רבי אליעזר מלמדו הלכה ובא שאין חגיגה דוחה שבת וכפר בו בשעת הדין לפום כן הוא אמר ליה או חילוף.

הלכה ד תני רבי אליעזר אומר כשם שהשחיטה דוחה שבת. כך מכשירי שחיטה דוחין את השבת. אמר לו רבי עקיבא לא אם אמרת בשחיטה שאי איפשר לה לעשות מערב שבת דוחה את השבת. תאמר במכשירי שחיטה שאיפשר להם ליעשות מערב שבת אין דוחין את השבת. אמר לו רבי אליעזר אימורי ציבור יוכיחו שהוא יכול לעשותן מוצאי שבת הן דוחין את השבת. מה לי מכשירי שחיטה לפני שחיטה. מה לי מכשירי שחיטה לאחר שחיטה. אמר לו רבי עקיבא מה למכשירי שחיטה לאחר שחיטה דוחין את השבת שכבר דחת שחיטה את השבת. ידחו מכשירי שחיטה לפני שחיטה ועדיין לא דחת שחיטה את השבת. דבר אחר שאם ימצא הזבח פסול ונמצא דוחה את השבת בלא שחיטה. נבי מה אית לך שמא יחלה התינוק ונמצא דוחה את השבת בלא מילה. התיבון הרי מזבח שנפל בשבת הרי אינו ראוי ליבנות מאתמול. הגע עצמך שנולדה לו יבולת הרי אינו ראוי לחותכה בשבת. מין יבולת ראויה ליחתך מתאמול. הגע עצמך שחל יום השביעי שחל להיות בשבת הרי אינו ראוי להזות בשבת מן הזייה ראויה להיות מאתמול.

הלכה ה תני חגיגת ארבעה עשר היתה באה מן המעשר. רבי יעקב בר אחא בשם שמואל בר אבא זאת אומרת שהיא רשות. אין תימר חובה דבר שהוא בא חובה בא מן המעשר. תני חגיגה הבאה עם הפסח היתה

adspergebat deprehendebatur, quod impediretur a præceptis. Deprehenditur, quod doceat juxta priorem rationem. Dicit R. Jehuda bar Pazi: Potest explicari juxta opinionem illius, qui dicit: A liminari Hierusalem ad exteriorem partem: Opponunt ex re quæ sit extra Hierosolymam rei, quæ sit in Hierosolyma. Et fuit quidam qui dixit magistro suo; Aut vice versa. Quia R. Elieser docuit constitutionem quod sacrificium solenne non pelleret Sabbathum, & eo expiabitur illo tempore. Idcirco ei dixit: Aut vice versa.

Constitutio IV. Traditio: R. Elieser dicit: Sicut mactatio pellit Sabbathum, ita pariter rectificentia mactationis pellent Sabbathum. Dixit ei R. Akiba: Minime: Si dixisti de mactatione, quæ fieri non poterat a vespera Sabbathi, ideoque pellebat Sabbathum, dices de rectificantibus mactationis, quæ fieri poterant a vespera Sabbathi, ideoque non pellent Sabbathum? Respondit ei R. Elieser: Adipes cœtus probent, qui fieri poterant in exitu Sabbathi, & ecce pellebant Sabbathum: Quid probant rectificantia mactationis ante mactationem? Quid probant rectificantia mactationis post mactationem? Dixit ei R. Akiba: Sicut rectificantia mactationis post mactationem pellebant Sabbathum, quia jam depulit mactatio Sabbathum, ita pariter pellent rectificantia mactationis ante mactationem, cum nondum pepulerit Sabbathum mactatio? Alia expositio: Fortasse deprehendetur sacrificium profanatum, & deprehendetur, quod depulerit Sabbathum sine mactatione: Si dicas: Fortasse ægrotabit puer, & deprehendetur, quod depulerit Sabbathum sine circumcisione. Responderunt: Ecce ei ceciderit altare in Sabbatho, non erat conveniens ut ædificaretur ab hesterna die: Considera: Si ei oboriatur verruca, ecce non erit conveniens, ut incidatur in Sabbatho: & verruca conveniens erat, ut incideretur ab hesterna die. Si inciderit ejus dies septimus in Sabbathum, non erat conveniens ut adspergetur in Sabbatho; Et adspersio, conveniens erat ut fieret ab hesterno die.

Constitutio V. Traditio: Sacrificium solenne diei decimæ quartæ afferebatur ex decima. R. Jacob bar Acha nomine Samuelis bar Aba: Hoc dixisti, esse ex arbitrio: Non poteris dicere ex debito; Etenim si afferatur ex debito, adducetur ex decima: Traditio: Sacrificium solenne, quod afferebatur cum Paschate, comedebatur in principio, ut a sa-

נאכלת תחילה כדי שיאכל הפסח לשבע. ולא יאכל הפסח לשבע. רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי יעקב בר דסיי שלא יבא לידי שבירת עצם. תני חגיגה הבאה עם הפסח היתה מתבערת עמו. איתא חמי חגיגה נאכלת לשני ימים ופסח נאכל עד חצות ותימר הכין בעולה עמו על שולחנו התבשילין העולים עמו על השלחן צריכין להתבער עמו. אמר רבי יוסה הדא אמרה ההין דאכל חובץ ובדעתיה מיכול קופד צריך מבערת פיסתה.

הלכה ו אמר רבי אלעזר מה אם פסח שהוא מותר לשמו כששינה שמו חייב זבחים שהן אסורין לשמן כששינה את שמן אינו דין שיהא חייב. אמר לו רבי יהושע לא אם אמרת פסח ששינהו בדבר איסור תאמר בזבחים ששינו בדבר מותר. אמר לו רבי אלעזר אימרי ציבור יוכיח שהן מותרין לשמן השוחט לשמן חייב. אמר לו רבי יהושע לא אם אמרת באימרי ציבור שכן יש להן קצבה תאמר בפסח שאין להן קצבה. רבי מאיר אומר אף השוחט לשם אימרי צבור פטור. מתניתא ביודע בו שהוא פסח ושחטו לשם שלמים. היה יודע בו שהוא שלמים ושחטו לשם עולה. רבי מנא אמר יש בעשייתו מצוה. רבי יוסי אמר אין בעשיתו מצוה. אילו ציבור שהיה סבור שהן כבשים ושחטן לשם אלים שמא לא עלו לציבור לשם אלים. ותני כן אילי ציבור שהיה סבור שהן כבשים ושחטן לשם אלים כבר עלו לציבור לשם חובה. מתניתא בסבור בו שהוא פסח ושחטו לשם פסח היה יודע בו שהוא שלמים אלא שהיה סבור לומר שמותר לשנות שלמים לשם פסח. רבי מנא אמר אין בעשייתו מצוה. רבי יוסה אמר יש בעשייתו מצוה. מסתברא דרבי מנא בקדמייתא ורבי יוסי באחריתה.

הלכה ז אמרין לית הדא דרבי אליעזר תתובה על דרבי יהושע דו יכיל מימור ליה היאך את משיבני מדבר שדרכו לחלף על דבר שאין דרכו ליתחלף

turis comederetur Pascha; Atqui Pascha non comedebatur a saturis. Rabi Jose discipulus R. Bon nomine R. Jacob bar Pazi; Ne eo deveniret, ut frangeret os: Traditio: Sacrificium solenne, quod afferebatur cum Paschate, cum eo removebatur: Veni, & considera: Sacrificium solenne comedebatur duobus diebus, & Pascha comedebatur usque ad mediam noctem. Tu ita dicis, quando adscendit cum eo super ejus mensam; decocta quæ adscendant cum eo super ejus mensam, cum eo sunt removenda: Dicit R. Jose: Hoc dicit: Sic siquis comedat farinam subactam oleo, & melle, & mens ejus est, ut comedat carnem, removendus erit vel panis.

Constitutio VI. Dicit R. Eliefer: Si Pascha, quod erat permissum suo nomine, si mutaretur ejus nomen, tenebatur, sacrificia quæ erant interdicta suo nomine, quando mutabat eorum nomen, non erat æquum ut teneretur? Respondit ei R. Jehosua. Minime: Si dixisti de Paschate, quod mutaverit in rem interdictam, dices de sacrificiis, quod ea mutaverit in rem permissam? Respondit ei R. Eliefer: Adipes cœtus probent, qui liciti sunt suo nomine, tamen si mactaverit suo nomine tenetur: Dixit ei R. Jehosua: Minime: Si dixisti de adipibus cœtus, quibus erat definitio, dices de Paschate, cui non erat definitio? R. Meir dicit: Vel si mactet nomine adipum cœtus, est permissum. Traditio: Si noscat esse Pascha, & mactet nomine pacificorum. Si noscat esse pacifica, & mactet nomine holocausti: R. Mena dicit: Est in ejus opere præceptum: R. Jose dicit; Non est in ejus opere præceptum: Arietes cœtus si putet esse agnos, eosque mactet nomine arietum, fortasse non inservient cœtui nomine arietum. Atqui ita extat traditio: Arietes cœtus si putet esse agnos, eosque mactet nomine arietum, inservient cœtui titulo debiti: Traditio: Siquis putet esse Pascha, & mactet nomine Paschatis, & noverit esse pacifica; sed quia putat dicendum licere mutare pacifica in nomen Paschatis. R. Mena dicit: Non est in ejus opere præceptum. R. Jose dicit: Est in ejus opere præceptum: Ex sententia Rabi Mena in principio, & ex mente R. Jose in fine.

Constitutio VII. Dixerunt: Non est hoc quod R. Eliefer respondit contra Rabi Jehosua; Hoc potuit ei dicere: Quomodo tu mihi respondes ab re, quæ mutatur ad rem, quæ non solet mu-

ולא הדא דרבי יהושע תתובה על דרבי
אליעזר דו יכיל מימור ליה הרי פסחו
של ראובן ששחטו לשם שמעון הרי
שינהו לדבר כשר ותימר חייב . רבי מאיר
אומר השוחט לשם אימורי ציבור פטור .
אמר רבי אלעזר דברי רבי מאיר אפילו
עגל את שמע מינה תרתיי . את שמע
מינה דבר שאין לו קיצבה ודבר שאין
דרכו להתחלף ויש בעשייתו מצוה . רבי
שמעון בן לקיש אמר יש בעשייתו מצוה
כגון יבמתו נדה ובא עליה . רבי יוחנן
אמר אין בעשייתו מצוה כגון שני שפודין
אחד של שחוטה ואחד של נבילה וביקש
לאכול מזה ואכל מזה. מתניתא פליגא
על רבי יוחנן שכח ומל את שלאחר
שבת בשבת . רבי אליעזר מחייב חטאת
ורבי יהושע פוטר הרי אין בעשייתו מצוה
ורבי יהושע פוטר. שמואל קפודקיא אמר
למחריש בעשייתה מצוה. אמר רבי יוחנן
דרבי מאיר היא דרבי מאיר אמר דבר
שיש בעשייתו מצוה פטור דבר שאין
בעשייתו מצוה חייב . כמחלוקת רבי
שמעון אומר דבר שיש בעשייתו מצוה
חייב. ושאין בעשייתו מצוה פטור. כמחלוקת
רבי יוסי רבי יוחנן דברי רבי מאיר והוא
שיהא שה תמים ובן שנה ושלמים
וראוי להשתנות לשם פסח . את שמע
מינה תלת את שמע מינה דבר שאין
לו קצבה ודבר שאין דרכו להחליף. ודבר
שיש בעשייתו מצוה. מה אית לך דבר
שאין לו קיצבה . רבי ירמיה סבר מימר
שלא נתנה התורה קצבה כמה פסחים
ידחו את השבת בכל שנה . רבי יוסי
סבר מימר שאין את יכול לעמוד על
מניינן . רבי יוסה כד הוה מטי לאילין
תינוקות ספיקות הוה אמר יפה לימדנו
רבי ירמיה אית לך מימר שאין את יכול
לעמוד על מניינן אלא שלא נתנה
התורה קיצבה כמה פסחים ידחו את
השבת בכל שנה . אמר רב חסדא דברי
רבי שמעון תיפתר שהיה שם חבורה
אחת שלא שחטה . אמר רבי זעירא
מילתיה דרבי ינאי אמרה והוא ששכח
ומל את של שבת בערב שבת מלו

mutari? At hoc non respondit R. Jehosua contra R. Eliefer: Hoc potuit ei dicere: Esce Pascha Ruben si mutetur in nomen Simeonis, ecce mutatum est in rem permissam; & tu dicis, quod teneatur? R. Meir dicit: Siquis mactet nomine adipum cœtus, absolvitur. Dicit R. Eliefer; Ex verbis R. Meir, vel vitulum: Abs te inde duo eruuntur. Tu inde eruis rem, cui non est definitio; atqui in re, quæ non solet mutari, est in ejus opere præceptum. Rabi Simeon ben Lakisch: Est in ejus opere præceptum: E. g. si ejus fratria esset menstruata, & cum ea congrederetur: R. Jochanan dicit: Non est in ejus opere præceptum. E. g. si essent duo frusta, alterum mactationis, & alterum cadaveris, & voluerit ex altero comedere, & ex altero comederit: Misna opponitur R. Jochanani. Si oblitus circumciderit in Sabbatho, qui circumcidendus erat post Sabbathum; Rabi Eliefer obligat ad sacrificium pro peccato, & R. Jehosua absolvit; Ecce non est in ejus opere præceptum & R. Jehosua absolvit. Samuel Cappadox dicit: Postridie erit in ejus opere præceptum. Dicit Rabi Jochanan, quod ita sentiat R. Meir: Etenim R. Meir dicit: In re, in qua facienda sit præceptum, absolvitur, in re, in qua facienda non sit præceptum, tenetur. In disputationibus. R. Simeon dicit: In re, in qua facienda sit præceptum, tenetur, si in ea facienda non fuerit præceptum, absolvitur; In disputationibus R. Jose R. Jochanan; verba R. Meir, ut sit agnus perfectus, anniculus, & pacifica ut sint apta, quæ mutentur in nomen Paschatis: Tu inde tria eruis; Inde eruis rem, cui non sit definitio, & rem, quæ non soleat mutari, & rem, in qua facienda sit præceptum. Quid tibi est dicendum in re, cui sit definitio? Rabi Hieremias putat dicendum, quod lex non dederit definitionem; Quam multa Paschata pellunt Sabbathum in singulis annis! R. Jose putat dicendum non posse statui numerum. R. Jose quando perveniebat ad hos pueros in quibus erat dubium dicebat: optime percepimus: R. Hieremias: Tu potes dicere non posse statui numerum: Verum non dedit lex definitionem, quam multa Paschata pellunt Sabbathum in singulis annis: Dicit Rabi Chasda: Verba R. Simeonis, quod ibi sit una societas, quæ non mactaverit. Dicit R. Zehera: Opinio R. Inai dicit. Si oblitus circumdendum in vespera Sabbathi circumciderit mane: Rabi

בשחרית. רבי זעורא אמר סבר רבי ינאי פטור. רבי אבא אמר חייב. ולידה מילה אמורה רבי ינאי בא להודיעך היאך דרכן של תינוקות להתחלף. על דעתיה דרבי זעורא כרבי ינאי על דעתיה דרב כרבי מאיר. אמר רבי מנא קומי רב יוסה מה דאמר רב חסדא כרבי שמעון. מה דאמר רבי ינאי כרבי מאיר. משיבין דבר בין רבי מאיר לרבי שמעון אשכחנן פלוגא בין רבי מאיר לרבי שמעון בשיור אילין תינוקות ספיקות מה את עבד לון כדבר שיש לו קיצבה או בדבר שאין לו קיצבה. אפילו אין שם תינוק אחד למול. ואין תעבדינון כדבר שאין לו קיצבה והוא שיהא שם תינוק אחד למול. איתא חמי הקדים זמנו פטור. איחר זמנו חייב. רב הונא אמר מחלפה היא מתניתא דתני אמר רבי שמעון לא נחלק רבי אליעזר ורבי יהושע על מי שהיה לו למול לאחר שבת ומלו בשבת שהוא חייב ועל מה נחלקו על מי שהיה לו למול בערב שבת ומלו בשבת שרבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. אמר רבי יוסי בי רבי בון מין קושיי מקשי לה רבי ינאי והוא ששכח ומל את של שבת בערב שבת. רב אדא בר אחוא אמר זו דברי רבי מאיר ורבי שמעון אבל דברי רבי יוסי אפילו דבר שאינו בעשייתו מצוה הואיל וטועה בו לשם מצוה פטור. פירש אינו חוזר אלא על ציצין המעכבין את המילה. אמר רבי יוחנן דברי רבי יוסי אפילו בירש וחזר אף על הציצין שאין מעכבין את המילה. היידין רבי יוסי ההוא דתנינן רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת שכח והוציא את הלולב ברשות הרבים פטור מפני שהוציאו ברשות. אף בסכין של מילה כן. אף במצה כן. מן מה דאמר רבי יוחנן דברי רבי יוסי אפילו פירש וחזר אפילו על הציצין שאין מעכבין את המילה הדא אמרה אף בסכין של מילה כן אף במצה כן.

הלכה ח אמר רבי אלעזר למי ניצרכה לרבי מאיר. אתיא דרבי אלעזר כרבי שמעון בן לקיש. כמה דרבי שמעון בן לקיש אמר יש בעשייתו מצוה כן רבי

Rabi Zehera dicit: Putat R. Inai esse absolvendum: R. Aba dicit: Tenetur. Propter quam rem dixit R. Inai? Veni, ut scias, quomodo soleant pueri immutare: Ex sententia R. Zehera juxta mentem R. Inai, ex sententia Rab juxta mentem R. Meir. Dicit R. Mena coram R. Jose; Quod dicit R. Chasda est juxta mentem R. Simeonis: Quod dicit R. Inai, est juxta mentem Rabi Meir. Respondent dissensum esse inter R. Meir & R. Simeonem. Deprehendimus dissensum inter R. Meir, & R. Simeonem in derelinquendis istis pueris, in quibus sit dubium quid facies in re cui non sit definitio, aut in re, cui non sit definitio? Vel si ibi fuerit nisi unus puer circumcidendus; Atqui non facimus in re, cui non sit definitio, & ibi sit unus puer circumcidendus: Veni & vide; Si anticipet ejus tempus, absolvitur, si posticipet ejus tempus, tenetur: Rabi Huna dicit: Diversa est traditio; etenim extat traditio; Dicit R. Simeon: Non contenderunt R. Eliefer & R. Jehosua in circumcidendo post Sabbathum, si circumcidatur in Sabbatho, quod teneatur: At in quo contenderunt? In circumcidendo in vespera Sabbathi, si circumcidat in Sabbatho, quod R. Simeon obliget ad sacrificium pro peccato, & R. Jehosua absolvat. Dicit Rabi Jose discipulus R. Bon? Quis opponit objectionem? R. Inai: Si oblitus circumcidendum in Sabbatho circumciderit in vespera Sabbathi, R. Ada nomine fratris dicit. Hoc est ex verbis Rabi Meir, & ex verbis R. Simeonis; At ex verbis R. Jose; vel in re, in qua facienda non sit præceptum, quoniam errat propter præceptum, absolvitur. Separabit, at non repetet nisi super fila, quæ impediunt circumcisionem. Dicit R. Jochanan: Verba Rabi Jose: Vel si separet, & repetat super fila, quæ non impediant circumcisionem. Sententia R. Jose hæc est: Etenim legimus: R. Jose dicit; Si in die primo solennitatis qui inciderit in Sabbathum, oblitus eduxerit palmam in locum publicum, absolvitur, quia eduxit cum facultate; Ita pariter cultros circumcisionis, & azyma; ex eo quod dicit R. Jochanan: Verba R. Jose: Vel si separet, & repetat super fila, quæ non impediunt circumcisionem; Hoc dicit; Ita pariter vel si educat cultros circumcisionis, & azyma.

Constitutio VIII. Dicit R. Eliefer: Cuinam necessarium est? R. Meir: Sententia R. Eliefer juxta mentem R. Simeonis ben Lakisch: Sicut dicit Rabi Si-

אלעזר אמר יש בעשייתו מצוה. אין תימר שנייא היא שהוא בעל מום ובעל מום אין דרכו להתחלף הרי עגל הרי אין דרכו להתחלף. ואמר רבי אלעזר דברי רבי מאיר אפילו עגל. אמר רבי יוסי אין יסבור רבי אלעזר כרבי יוחנן אתיא היא דאמר רבי יוחנן בעל מום אין דרכו להתחלף עגל דרכו להתחלף שכן נצרכה להלל הא בגלוי חייב. אמר רבי יוחנן דרבי שמעון היא. רבי יעקב בר אחא רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש דרבי שמעון היא. רבי חמא בר עוקבה בשם רבי יוסי בי רבי חנינה המושך ידו מפסחו גופו קרב שלמים רבי יונה אמר שלמים כשירים. רבי יוסה אמר שלמים פסולים. והא תנינן פטור. סברין מימר פטור וכשר. פתרין ליה פטור פסול. רבי יסא בשם רבי יוחנן אין לך פסח גופו קרב שלמים אלא שאבד ונמצא מאחר שכיפרו הבעלים. והא תנינן פטור סברין מימר פטור כשר. פתרין לה פטור פסול. שמואל אמר כל שאמרו בחטאת מתה ביוצא בו בפסח גופו קרב שלמים. והא תנינן פטור. סברין מימר פטור פסול. פתרין לה פטור כשר. רבי יסא בשם רבי יוחנן דרבי יהודה היא דתנינן תמן אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה ורבי יוסה מתיר. רבי זעורא בעא קומי רבי מנא הן אשכחנן פטור וכשר. אמר ליה תנינן הכא פטור. ותנינן תמן כשר. ועל כולם היה רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר תעובר צורתו ויצא לבית השרפה. רבי אלעזר בי רבי יוסי בעא קומי רבי יוסי ניחא שמתו ושנטמאו שמשכו הבעלים את ידם. מה אנן קיימין אם בחיים פסול מכשיר פסול הוא. אם לאחר שחיטה יש משיכה לאחר שחיטה מכיון שיש לו רשות למשוך פסול מכשיר הוא. וטעון צורה.

Simeon ben Lakisch, quod sit in ejus opere præceptum; Ita pariter R. Eliefer dicit: quod sit in ejus opere præceptum: Non potes dicere diversum esse, eo quod sit vitiatus, & vitiatus non possit commutari; Ecce vitulus, qui non solet commutari; Et dixit Rabi Eliefer: Ex verbis R. Meir: Vel vitulus: Dicit R. Jose: Non consentit R. Eliefer cum R. Jochanan: Et adducitur, quod dicit R. Jochanan: Vitiatus non solet commutari, at vitulus solet commutari, quod oporteat profanari; ecce manifestum est, quod teneatur; Dicit Rabi Jochanan, quod sit opinio R. Simeonis: R. Jacob bar Acha, R. Amme nomine Rabi Simeonis ben Lakisch, quod sit opinio R. Simeonis. R. Chama bar Akaba nomine R. Jose discipuli R. Chanina; Si quis retrahat manus suas a Paschate suo, ejus corpus offertur in pacifica: R. Jonas dicit: Pacifica erunt legitima. R. Jose dicit: Pacifica erunt illegitima: Atqui legimus esse permissum: Putant dicendum permissum esse & legitimum: Pronuntiarunt permissum illegitimum. R. Isa nomine R. Jochanan; non est tibi Pascha, quod offeratur in pacifica, nisi, quod amissum fuerit, & inveniatur postquam expiati fuerint domini: Atqui legimus esse permissum: Putant dicendum permissum legitimum: Pronunciarunt ipsum permissum illegitimum. Samuel dicit: quod dixerunt de sacrificio pro peccato, similiter dicendum est de Paschate, ejus corpus offeratur in pacifica: Atqui legimus esse permissum: Putant dicendum permissum illegitimum: Pronunciarunt permissum legitimum. R. Isa nomine R. Jochanan; Hæc est sententia R. Jehuda: Etenim ibi legimus: Non mactant Pascha pro uno tantum; Verba R. Jehuda; At R. Jose permittit. R. Zehera quæsivit coram R. Mena: Deprehendimus permissum & legitimum: Respondit ei: Hic legimus permissum; & ibi legimus legitimum: At de toto R. Ismael ben R. Jochanan ben Beroka dicit: Mutetur ejus figura, & educatur in domum combustionis. R. Eliefer discipulus R. Jose quæsivit coram R. Jose; concedatur; si mortui, & polluti fuerint, & retraxerint manus suas domini: Quomodo nos explicabimus: Si in vivis, illegitimum rectificabit illegitimum? Si post mactationem; estne retractio manuum post mactationem? Postquam est ei facultas retrahendi manus: Illegitimum rectificat, & requirit formam.

CA-

פרק שביעי

א כיצד צולין את הפסח שפוד של רימון תוחבו מתוך פיו ועד בית נקובתו ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר כמין בישול הוא אלא תולין חוצה לו.

ב אין צולין את הפסח לא בשפוד ולא באסכלה אמר רבי צדוק מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלה. נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו. נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו. נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו.

ג סכו בשמן של תרומה אם חבורת כהנים יאכלו אם של ישראל אם חי ידיחנו. אם צלי יקלוף את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני לא יעשנו דמים עם בני חבורה לפי שאין מוכרין מעשר שני בירושלם.

ד חמשה דברים באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה העומר ושתי הלחם ולחם הפנים וזבחי שלמי צבור ושעירי ראשי חדשים הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא מתחילתו אלא לאכילה.

ה נטמא הבשר והחלב קיים אינו זורק את הדם נטמא החלב והבשר קיים זורק את הדם ובמוקדשין אינו כן אלא אף על פי שניטמא הבשר והחלב קיים זורק את הדם. ניטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהור יעשו בטומאה. ניטמא מיעוט הקהל הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני. הפסח שנזרק דמו ואחר כך נודע שהוא טמא הציץ מרצה. נטמא טומאת הגוף אין הציץ מרצה מפני שאמרו נזיר ועושה פסח הציץ מרצה על טומאת ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף. נטמא טומאת התהום הציץ מרצה.

ו נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה נטמא מיעוטו

CAPUT VII.

I. Quomodo assant Pascha? Afferunt veru de ligno malogranati, infigentes ori agni usque ad nates, & ponentes crura & intestina illius intra eum; Verba R. Jose Galilæi. R. Akiba dicit; species coquendi hæc est; sed appendunt illa agno exterius.

II. Non assant Pascha super veru ferreo, neque super craticula ferrea: Dixit R. Zadoch; contigit aliquando ut Raban Gamaliel dixerit Tabi servo suo; Egredere, & assato Pascha nobis super craticula ferrea; si attigerit testam furni, decorticabit locum illius, si ex humoribus illius stillaverit super testa, & redierit super illud, exscindet locum illius; si ex humoribus illius stillaverit super farinam, pugillo suo inde capiet.

III. Si unxerit illud oleo oblationis primæ, si sit societas sacerdotum, comedent: Si fuerit societas Israelitarum, & crudum sit, lavabit illud; si assatum fuerit, decorticabit exterius: Si unxerit illud oleo decimæ secundæ, non conficiet inde nummos pro filiis societates, quia non potest redimi decima secunda Hierosolymis.

IV. Quinque veniunt cum immunditie, & non comeduntur cum immunditie, manipulus, duo panes, panis facierum, sacrificia pacifica cœtus & hirci noviluniorum. Pascha, quod veniebat cum immunditie, comedebatur in immunditie, quia ab initio non afferebatur, nisi ut comederetur.

V. Si polluta fuerit caro, & adeps conservetur, non sparget sanguinem: Si adeps pollutus fuerit, & caro conservetur, sparget sanguinem: At in sanctificatis non ita se res habet; sed licet polluta fuerit caro, sparget sanguinem. Si cœtus pollutus fuerit, aut maxima illius pars, aut sacerdotes polluti fuerint, & cœtus purus, fiet in immunditie: Si minor pars cœtus polluta fuerit, puri faciunt Pascha primum, & impuri faciunt secundum. Si sanguis Paschatis adspersus fuerit, & deinde innotuerit, quod esset immundus, lamina expiat; si pollutum fuerit corpus hominis, lamina non expiat: Etenim dixerunt: Si Nazyræus sit, & faciat Pascha, lamina expiat immunditiem sanguinis, at non expiat lamina immunditiem corporis; Si pollutum fuerit immunditie abyssi, lamina expiat.

VI. Si pollutum fuerit totum, aut maxima illius pars, comburunt illud ante palatium lignis struis; Si minima pars

והנותר שורפין אותו בחצרותיהן או על גנותיהן מעצי עצמן . הציקנים שורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה.

ז הפסח שיצא או שניטמא ישרף מיד נִטמאו הבעלים או שמתו תעובר צורתו ויצא לבית השריפה . רבי יוחנן בן ברוקה אומר אף זה ישרף מיד שאין לו אוכלין ועצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר . ואם חל ששה עשר להיות בשבת ושרפו בשבעה עשר שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב.

ח כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך וראשי כנפים וחסחוסין. השובר את העצם בפסח טהור הרי זה לוקה ארבעים אבל המותיר בטהור והשובר בטמא אינו לוקה את הארבעים.

ט אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך ובמוקדשין קוצץ בקופיץ שאין בהן שבירת העצם.

י מן האגף ולפנים כלפנים ומן האגף ולחוץ כלחוץ . החלונות ועובי החומה כלפנים.

יא שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד אילו הופכין פניהן אילך ואוכלין ואילו הופכין פניהן אילך ואוכלין והמיחם באמצע וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל . והכלה הופכת את פניה ואוכלת.

סליק פירקא

הלכה א כיצד צולין את הפסח כו'. למה של רימון. אמר רבי חייה בר בא כל העצים בוצצין משקין ושל רימון אינו בוצץ משקין . מה אנן קיימין אם בלחין אפילו של רימון בוצץ . אם ביבשין אפילו כל העצים אינן בוצצין. אלא כיני כל העצים יבישין מבחוץ ולחין מבפנים. רימון יבש מבחוץ יבש מבפנים. תני בשם

pars illius polluta fuerit, comburunt illud in atriis suis, aut super tecta sua propriis lignis: Avari comburebant illud ante palatium, ut utilitatem caperent e lignis struis.

VII. Si Pascha exierit, aut pollutum fuerit, comburatur statim: Si domini polluti fuerint, aut mortui fuerint, mutetur ejus forma, & comburatur decimo sexto die. R. Jochanan ben Beroka dicit: Vel hoc quoque statim comburatur, quia non sunt illi comedentes. Ossa, nervi, & reliquiæ comburuntur decimo sexto die, si decimus sextus dies inciderit in Sabbathum, comburent decimo septimo, quia non pellunt Sabbathum, neque diem festum.

VIII. Quicquid comeditur in bove magno, comeditur in hœdo tenero, & principia scapularum, & cartilagines: Qui fregerit os in Paschate puro, vapulabit quadraginta verberibus; At qui reliquerit aliquid de puro, & qui fregerit immundum, non vapulat quadraginta verberibus.

IX. Membrum, cujus pars exiit, abscindet donec perveniat ad os, & decorticabit, donec perveniat ad juncturam, & abscindet: In sanctitatibus abscindet securi, quia in iis non est interdicta fractio ossis.

X. Et loco janua clauso & interius, ut interius est; a loco janua clauso & exterius, ut exterius est: Fenestra, & crassities muri sunt sicut spatium interius.

XI. Si duæ societates comedant in una domo, hi facies suas convertunt ad alteram partem, & comedunt, & illi convertunt facies suas ad alteram partem, & comedunt; Calefactorium autem stabit in medio: Quando autem minister stat ad temperandum calicem, claudet os suum, & convertet faciem, usque dum pervenerit ad societatem suam, & comedet: Sponsa vero convertet faciem suam, & comedet.

Finis capitis.

Constitutio I. Quomodo assant Pascha? &c. Cur ligno malogranati? Dicit R. Chijah Bar Ba. Omnia ligna distillant liquores, at lignum malogranati non distillat liquores. Quomodo explicabimus: Si fuerit virens, vel lignum malogranati distillat: Si fuerint arida, vel cetera ligna non distillant? Sed ita explicabitur: Omnia ligna arida extrinsecus distillant, & arida intrinsecus; at lignum malogranati si fuerit aridum, extrinsecus, & si aridum intrinsecus:

רבי יהודה אומר צולה אותו בשפוד של
מתכת. אמרו לו והרי הוא דותח ומרתיח.
אמר להן כשם של עץ אינו נשרף כך
של מתכת אינו מרתיח. אמרו לו לא
דומא העץ למתכת שהעץ חם מקצתו
לא חם כולו. של מתכת חם מקצתו
חם כולו. אית תניי תני תוחבו מבית
נקובתו עד שהוא מגיע לתוך פיו. על
דעתיה דהדין תנייה ברייה חוזר והופכו
מה כיריך עבה עבד ליה רבי יוסי הגלילי
או קריי דרש ראשו על כרעיו ועל קרבו
מה נפק מביניהון צלייו בגדי של חולין
אין תימר כיריך עבה עבד ליה רבי יוסי
הגלילי פסול אין תימר קריי דרש ראשו
על כרעיו ועל קרבו כשר. חתך ממנו
בשר וצלייו בו אין תימר כיריך עבה עביד
ליה רבי יוסי הגלילי כשר. אין תימר
קריי דרש ראשו על כרעיו ועל קרבו
פסול. צלייו בחבל של קדירה אין
תימר כיריך עבה עבד ליה רבי יוסי
הגלילי פסול. אין תימר קריי דרש ראשו
על ברעיו ועל קרבו כשר. לא [כן תני
צלי אש לא צלי קדירה שני לה בנוגע
בנופה של קדירה הדא אמרה קריי
דריש. הכל מודין בעליו שהוא סמוך
מה מפליגין בעל. אבא שאול אומר
על המערכה סמוך למערכה. ורבנין
אמרין על המערכה על גגה של
מערכה. אתיא דאבא שאול כרבי
עקיבא ודרבנין כרבי יוסי הגלילי. רבי
אומר אפילו עשאן שני סדרין של ארבע
עשרה רואין את העליונות באילו אינן
והתחתונות כשירות. רבי יוסי בי רבי
בון בשם רבי יוחנן רבי ואבא שאול
בשיטת רבי מאיר בשלחן. תוך בר דברי
רבי טרפון. רבי ישמעאל אומר מקולס.
אתיא דרבי טרפון כרבי עקיבא ודרבי
ישמעאל כרבי יוסי הגלילי דתני רבי יוסי
הגלילי אומר איזהו גדי מקולס כולו צלי
ראשו על כרעיו ועל קרבו. שלק מקצת
או בישל מקצת אין זה גדי מקולס.
מכניסין גדי מקולס בלילי יום טוב הראשון
של חג [וביום טוב האחרון של פסח,

cus: Traditio nomine R. Jehuda dicit: Assabit illum veru æneo: Dixerunt ei: Atqui ipsum fervefacit, & fervescit. Respondit eis: Sicut veru ligneum non comburitur, ita pariter æneum non fervescit: Dixerunt ei: Non est simile lignum æri; Etenim si pars ligni calescit, non calescit totum, at veru ænei si pars calescit, calescit totum. Est qui docet: Infigunt ab ejus foramine donec perveniat in medium ejus oris; Juxta opinionem hujus doctoris, quando incipit incalescere, iterum convertet: Quid? involucrum crassum faciet ei. R. Jose Galilæus: Aut textus exponit; *Caput ejus cum cruribus ejus, & intestinis ejus.* Quid eruitur ex inter eos? Si asset hædum profanorum; Si dicas, quod involucrum crassum faciat ei; R. Jose Galilæus reprobat: Si dicas: Exponit textus: *Caput ejus cum cruribus ejus, & intestinis eis.* Erit legitimum: Si præcidat ex eo carnem, & asset cum eo; Si dicas involucrum crassum faciet ei; Rabi Jose Galilæus legitimum facit: Si dicas; Textus exponit: *Caput ejus cum cruribus ejus, & intestinis ejus:* Erit illegitimum: Si asset fune ollæ: Si dicas: Ligamen crassum faciet ei. Rabi Jose Galilæus reprobat: Si dicas: Textus exponit: *Caput ejus cum cruribus ejus, & intestinis ejus.* Erit legitimum: Nonne ita legitur: *Assum igne?* Non assum olla: Diversum est in eo quod attingat corpus ollæ: Hoc dicit: Textus exponit: Omnes conveniunt particulam עליו designare prope illud: De quo dissentiunt? De particula על. Aba Saul dicit: על *strue*, prope struem: Et sapientes dicunt על strue, super tectum struis. Concluditur, quod Aba Saul consentiat cum R. Akiba, & sapientes cum R. Jose Galilæo: Rabi dicit: Vel si faciat duos ordines, qui constent quatuordecim, considerant superiores quasi non essent, & inferiores sunt legitimi. R. Jose discipulus R. Bon nomine Rabi Jochanan: Rabi, & Aba Saul in linea; R. Meir in mensa: Extra mensam verba R. Tarphon. R. Ismael dicit galeatum. Consentit Rabi Tarphon cum R. Akiba, & R. Akiba cum Rabi Jose Galilæo: Etenim extat traditio. Rabi Jose Galilæus dicit: Quinam est hædus galeatus? Qui totus est assatus: *Caput ejus cum cruribus ejus, & intestinis ejus:* Si fuerit partim elixus, & partim coctus, non erit iste hædus galeatus: Introducunt hædum galeatum in noctibus diei festi primi solennitatis, & in die festo ultimo Paschatis: Introducunt vitulum galeatum

מכניסין ענל מקולס בלילי יום טוב הראשון של פסח אבל לא גדי מקולס . תני אמר רבי יוסה תודוס איש רומי הנהיג את אנשי רומי שיהו אוכלין גדיים מקולסין בלילי פסחים . שלחו חכמים ואמרו לו אילולא שאת תודס לא היינו מנדין אותך. מהו תודס. אמר רבי חנניה דהוה משלח פרנסתהון דרבנין . לא נמצאת מביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ . שכל המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ צריך נידוי . רבי יוסי בי רבי בון בשם רב זאת אומרת שאסור לאדם לומר לחבירו הא לך את המעות וצא וקח לך בהם בשר לפסח . אבל אומר הוא לו הא לך את המעות הללו וצא וקח לי בהם בשר לצלות . רבי אימי בעי גרף את התנור וצלייו בו . אמר רבי ירמיה מה צריכה ליה כרבי יוסי הגלילי ברם כרבי עקיבא פשיטא ליה. אמר רבי יוסי ואפילו כרבי עקיבא צריכה ליה משל נחלים לאויר התנור נצלה לחצי שעה. נחלים לאויר העולם נצלה לשעה . מה בין נצלה מקצתו מחמת התנור מה בין נצלה כולו מחמת התנור. אמר רבי יוסה בי רבי בון תנור אינו מועיל לנחלים כלום אינו אלא מכנים את הכל בשעה שהנחלים באויר התנור נצלה לחצי שעה. בשעה שהנחלים לאויר עולם נצלה לשעה.

הלכה ב צלי אש. לא צלי שפוד. לא צלי קדירה. לא צלי אסכלה. לא צלי מחכת ולא צלי כל דבר . מכות אש יכול מוררת תלמוד לומר והיתה מחית המכוה אם מחית המכוה יכול עד שתעשה צלקת תלמוד לומר מכות אש הא כיצד חיתה לא חיתה . וכן הוא אומר למטן צרבת המכוה היא עד שתקרום כקליפת השום. והכא הוא אומר הכין . אמר רבי אלעזר תמן צלי אש . כי אם צלי אש שנה עליו הכתוב לעיכוב. ברם הכא והיתה מחית המכוה מכל מקום. אמר רבי שמואל בר אבודמא תמן חוקה תורה מעכב. הכא מה אית לך ליה לרבן גמליאל צלי אש אית ליה פסח מצרים צלי אש אין פסח הדורות צלי אש . אמר רבי יוסי בי רבי בון רבן גמליאל לא עבד תולדות אש כאש.

in noctibus diei festi primi Paschatis, non autem hædum galeatum: Traditio: Dicit R. Jose: Todos Romanus assuefecit Romanos, ut comederent hædos, galeatos in noctibus Paschalibus: Miserunt sapientes, & dixerunt: Si non esses Todos, te excommunicassemus. Quis erat Todos? Dicit R. Chananjah; quod mitteret alimenta sapientum. Non deprehendetur, ut eo adducat sanctitates, ut foris comedantur; Etenim qui eo adducit sanctitates, ut foris comedantur, erit excommunicandus; R. Jose discipulus R. Bon nomine Rab: Hoc dicit, quod sit interdictum, ut quis dicat socio suo: Ecce tibi nummi; Egredere & eme tibi carnem pro Paschate. Sed dicit: Ecce tibi isti nummi; egredere & eme mihi carnem ad assandum: R. Amme quæsivit, ut everreret furnum, & ibi assaret. Dicit R. Hieremias; Quid est illi necesse? Juxta mentem R. Jose Galilæi; Etenim juxta sententiam R. Akiba perspicuum est. Dicit R. Jose: Vel ex sententia R. Akiba est illi necessarium; si immitat prunas in aerem furni, dimidia hora assabitur; Si prunæ fuerint ad aerem mundi, horæ spatio assabitur. Quid intercedit inter assandum ejus partem opera furni, & assandum totum opera furni? Dicit R. Jose discipulus R. Bon: Furnus non inservit prunis, nisi quando introducat totum quando fuerint prunæ in aere furni, tum dimidia hora assabitur; quando prunæ fuerint in aere mundi, horæ spatio assabitur:

Constitutio II. *Assum igne*. Non assum veru, neque assum olla, neque assum craticula, neque assum ære, neque ulla alia re assum. *Adustio ignis*. Crederem fuisse molestiam? Idcirco dictum est: *Et fuerit vitalitas combustionis*. *Si vitalitas combustionis*; Crederem donec fieret cicatrix? Idcirco dictum est: *Vitalitas combustionis*: Quomodo? Vitalitas, non vitalitas: Et sic infra dictum est: *Cicatrix adustionis est illa*: Donec obducatur cortice allii. Et hic ita dicis? Dicit R. Eliefer: Ibi: *Assum igne*: *Sed assum igne*. Repetit de eo textus ad impediendum: Jam ibi dictum est: *Et fuerit vitalitas adustionis*. Omnimode: Dicit R. Samuel bar Abudama: Ibi statutum legis impedit: Hic quid tibi dicendum est? Non est juxta mentem Raban Gamaliel: *Assum igne*; Pascha Ægypti *assum igne*; at Pascha generationum non *assum igne*. Dicit Rabi Jose discipulus R. Bon: Raban Gamaliel non considerat ignem sicut productum ignis; at sapientes considerant ignem

ורבנין עבדין תולדות אש כאש . רב
גמליאל חלוק על חכמה ועושה הלכה
כיוצא בו . אילו אמר לא תאכלו ממנו
כי אם צלי אש ולא נאמר נא הייתי
אומר היבהבו וצלייו מותר . הוי צורך הוא
שיאמר נא . או אילו אמר לא תאכלו
ממנו כי אם צלי אש ולא אמר ובשל
הייתי אומר שלקו וצלייו יהא מותר הוי
צורך הוא שיאמר ובשל . או אילו אמר
אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש ולא
אמר מבושל הייתי אומר בישלו וצליין
יהא מותר הוי צריך הוא שיאמר נא
וצריך הוא שיאמר בשל וצריך הוא
שיאמר מבושל . אכל כזית נא מבעוד
יום אית תניי תני חייב . ואית תניי תני
פטור . מאן דאמר חייב אל תאכלו ממנו
נא מכל מקום . ומאן דאמר פטור בשעה
שהוא בקום אכול צלי הוא בבל תאכל
נא . בשעה שאינו בקום אכול צלי
אינו בבל תאכל נא . שבר בו עצם
מבעוד יום אית תניי תני חייב אית תניי
תני פטור . מאן דאמר חייב ועצם לא
תשברו בו מכל מקום . ומאן דאמר פטור
בשעה שאינו בקום אכול צלי אינו משום
ועצם לא תשברו בו . בשעה שהוא
בקום אכול צלי הוא משום ועצם לא
תשברו בו . נגע בחרסו של תנור פוסל
נוף הוא ונשרף מיד . נטף מרוטבו על
החרס פסול מכשיר הוא וטעון צורה .
נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו
חייה בר ארא בשם רבי שמעון בן לקיש ,
הדא דתימר ברותחת אבל בצוננת אסור .
אמר רבי אלעזר לא אמרה התורה הוא
לא יצלה את אחרים אלא הוא לא
יצלה מחמת אחרים .

הלכה ג לא אמר אלא סכו הא
אם טיבלו אסור . חד בר נש בישל
תרנגולתא בשמן שריפה . אתא שאיל
לרבי ביסנא אמר ליה אזל שולקה . כיני
מתניתא אין פודין מעשר שני בירושלם .

הלכה ד וכל קרבנות צבור אינן
באין בטומאה . לא אתא אלא מימור

ignem sicut productum ignis: Raban Gamaliel dissentit contra sapientes, & facit constitutionem istiusmodi. Si dixisset: *Non comedetis ex eo nisi assum igne:* Et non dixisset: *Crudum*: Dixissem tostum, & assum fuisse permissum: Ecce dicendum erat: *Crudum*. Si dixisset: *Non comedetis ex eo nisi assum igne:* Et non dixisset: *Coquendo*. Dixissem; Et coctum & assum fuisse permissum: Ecce dicendum erat: *Et coquendo:* Si dixisset: *Et non comedetis ex eo nisi assum igne:* Et non dixisset; *Coctum*. Dixissem: Coctum & assum fuisse permissum: Ecce dicendum erat: *Coctum*. Si quis comedat crudum in quantitate olivæ stante die; est qui docet, quod teneatur; est qui docet, quod absolvatur: Quid dicit, quod teneatur, probat ex eo quod dictum est: *Non comedetis ex eo crudum:* Omnimode: Et qui dicit, quod absolvatur; quandiu erit præceptum: Surge, & comede assum: Prohibetur præcepto: Ne comedas crudum: Quandiu non erit præceptum; Surge & comede assum: non interdicetur præcepto: Ne comedas crudum: Si frangat ex eo os stante die: Est qui docet, quod teneatur; & est qui docet, quod absolvatur: Qui dicit, quod teneatur, probat ex eo, quod dictum est: *Et os non confringetis in eo*. Omnimode: Et qui dicit, quod absolvatur, ita probat: Quandiu non erit præceptum: *Surge & comede assum;* Non interdicetur præcepto: *Et os non confringentis in eo:* Et quandiu erit præceptum: *Surge & comede assum;* Interdicetur præcepto: *Et os non confringetis in eo*. Quando attigerit testam furni, & ejus corpus profanetur, statim comburitur: Si ex ejus jusculo stillaverit super testam, profanatur, quia coquitur, & requirit formam. Si stillaverit de ejus jusculo super farinam, pugillo suo inde capiet. Chijah bar Ada nomine R. Simeonis ben Lakisch: Hoc quod dicis, intelligendum est in ferventi; in frigido est interdictum. Dicit R. Eliezer: Hoc non dicit lex, quod non asset alia, sed non assabit ope aliorum.

Constitutio III. Non dicit nisi, si unxerit: si vero immerserit, est interdictum: Quidam coxit gallinam oleo combustionis: Venit ad consulendum R. Bisna, qui dixit ei: Abi, & elixa: Ita se habet Misna: Non redimunt decimam secundam Hierosolymæ.

Constitutio IV. Et omnia sacrificia cœtus non adducuntur in immunditie. Non venit nisi ad dicendum tibi; vel si adducantur in immunditie, tamen non

לך אף על פי שהן באין בטומאה אינן נאכלין בטומאה. בין כמאן דאמר הלחם עיקר. בין כמאן דאמר כבשים עיקר. ארבעה אינין תנייה חש לון ותננתון חמשה. אית תניי תני כולהון למידין מן הפסח. אית תניי תני כל אחד ואחד למד ממקומו. מאן דאמר כולהון למידין מן הפסח. מה מועדו שנאמר בפסח דוחה את הטומאה אף מועדו שאמר בכולן דוחה את הטומאה. מאן דאמר כל אחד ואחד למד ממקומו מנין ליה. ואתיא כהדא דתני רבי אומר מה תלמוד לומר וידבר משה את מועדי יהוה. לפי שלא למדנו אלא על הפסח והתמיד שידחו את השבת שנאמר בהם במועדו שאר כל קרבנות ציבור מנין תלמוד לומר אלה תעשו ליהוה במועדיכם לעומר. ולקרב עמו ולשתי הלחם ולקרב עמהן לא שמענו וכשהוא אומר וידבר משה את מועדי יהוה אל בני ישראל קבען חובה שכולם יבואו בטומאה. וכשם שהן באין בטומאה כך יהא נאכלין בטומאה גזירת הכתוב הוא והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ואמר אף בפסח כן. שנייה היא שלא בא מתחילתו אלא לאכילה.

הלכה ה ודלא כרבי נתן דרבי נתן אמר יוצאין בזריקה בלא אכילה. מה טעם ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים. אותו אף על פי שאין שם אלא פסח אחד כולהון יוצאין בזריקה אחת. ואיפשר כזית לכל אחד ואחד פשיטא דלא מילתא נטמא הבשר והאימורים קיימין זורק את הדם על האימורים נטמאו האימורים והבשר קיים זורק את הדם על הבשר. ניטמא הבשר ואבדו האימורים אמר רבי שמי וההן קיימין לא כמי שניטמא הבשר ואבדו האימורין הוא את אמר קומץ אוף הכא זורק. אמר רבי תיפתר כרבי אליעזר דרבי אליעזר אמר אף על פי שאין שירים. יש קומץ בא בטומאה עובדין. היך עבידה שחטו אותו

non comeduntur in immunditie. Tam ille qui dicit: Panis est essentiale; quam ille qui dicit; Agni sunt essentiale; Quatuor conveniunt in sententia, & numerarunt quinque: Est qui docet, quod omnia explicentur ex Paschate: Est qui docet, quod singula ex loco suo explicentur. Qui dicit, quod omnia explicentur ex Paschate, probat ex hoc loco: Sicut *in tempore suo*; quod dictum est in Paschate, pellit immunditiem, ita pariter *in tempore suo*, quod dictum est in omnibus, pellet immunditiem: Qui dicit, quod singula ex loco suo explicetur, unde probatur? Et adducitur juxta illud, quod dicit Rabi. Cur dictum est: *Et locutus est Mose solennitates Domini?* Quia non docemur nisi de Paschate & sacrificio jugi, quod pellant Sabbathum, de quibus dictum est; *In tempore suo*. De ceteris omnibus sacrificiis cœtus unde probatur? Ex eo quod dictum: *Hæc facietis Domino in solennitatibus vestris &c.* Et ad offerendum cum eo, & de duobus panibus, & ad offerendum cum illis, non audivimus. Quando vero dicit. *Et locutus est Mose solennitates Domini filiis Israel*. Statuit ex debito, quod omnia adducerentur in immunditie: Sicut illa afferebantur in immunditie, ita pariter comedebantur in immunditie: Decrevit textus: *Et caro, quæ attigerit quicquam pollutum, non comedetur:* Et idem pariter dicit in Paschate: Diversum est; Quia non venit a principio nisi ut comedatur.

Constitutio V. Hoc non est juxta sententiam R. Nathan; Etenim R. Nathan dicit: Satisfaciunt debito adspersione sine comestione: Quænam est ratio? *Et mactabit illum universa congregatio filiorum Israel inter vesperas. Illum;* Vel si ibi non fuerit nisi unum sacrificium Paschale, omnes satisfaciunt debito una adspersione: Si fieri possit ut sit in quantitate olivæ singulis; certum est hac de causa, si polluatur caro, & conserventur adipes, adsperget sanguinem propter adipes, si polluantur adipes, & conservetur caro, adsperget sanguinem propter carnem; Si polluatur caro, & amittantur adipes; dicit Rabi Same; & illi conserventur, non quando polluatur caro, & amittantur adipes, tu dicis; pugillabit; ita pariter hoc loco adsperget. Dicit Rabi: Potest explicari juxta sententiam R. Elieser. Etenim R. Elieser dicit: Vel si non sint reliquiæ: Estne pugillus, qui adducuntur, in immunditie a ministrantibus? Quomodo faciet? Mactabunt

בעלי מומין וזרקו אותו טהורין. אמר רבי הילא והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל הרי לא נגע בו טמא והבשר כל טהור יאכל בשר. הרי יש כאן טהורים שיאכלוהו. רבי זעירה מאחר שאילו הפסח הבא בטומאה ונאכל בטומאה והכא כמי שבא בטומאה ויירא אמר דאמר רבי שמואל אמר רבי זעורא בעי בא בטומאת הדם היך עבידא מאחר שאין מתירין לו לזרוק כמי שבא בטומאה או מאחר שאילו עבר וזרק הורצה כמי שלא בא בטומאה. נישמעינה מן הדא דאמר רבי הושעיה ונשא אהרן את עון הקדשים עון הקריבים לא עון המקריבים. הפריש בין קריבין ליחיד לקריבין לציבור הקריבין ליחיד אם יש לו אומרין לו הבא ואם לאו אין מתירין לו לזרוק את דמו עבר וזרק הורצה. המקריבין ליחיד לא בין שיש לו בין שאין לו לא הורצה הקריבין לצבור אם יש אומרים לו הבא ואם לאו מתירין לו לזרוק בתחילה המקריבין לצבור בין שיש לו בין שאין לו עבר וזרק הורצה. אמר רבי אלעזר מתניתא בבא בטומאה מעתה ראשונה. אבל אם בא בטהרה וניטמא אינו נאכל בטומאה. שחטו בטהרה ונטמא הציבור יזרק הדם בטהרה ואל יאכל הבשר בטומאה. רבי לא בשם רבי יוחנן רבי נתן היא דרבי נתן אמר יוצאין בזריקה בלא אכילה שחטו בטהרה ונטמא הדם הצבור יזרק הדם בטומאה ואל יאכל הבשר בטומאה. רבי ירמיה בשם רבי יוחנן מפני מראית העין שלא יאמרו ראינו פסח בא בטהרה ונזרק בטומאה. מעתה לא יזרק הדם בטומאה שלא יהו אומר ראינו פסח שבא בטהרה ונזרק בטומאה. הא סופך מימר דרבי נתן היא מודה רבי נתן בחולה ובזקן. מודה רבי נתן היא בחבורה שניטמא עובר שלה שהן נדחין לפסח השני מודה רבי נתן בחבורה שנמצאת יבולת בעורה שהן נדחין לפסח השני. חמש חבורות שנתערבו עורות פסחיהן ונמצאת יבולת בעורה של אחת מהן כולהן יצאו לבית השריפה: ופטורין מלעשות פסח שני. סברין מימר

bunt illum vitiati, & adspergent ejus sanguinem mundi. Dicit R. Ela: *Et caro, quæ attigerit quicquam immundum, non comedetur;* Ecce non attigit immundum; & de carne dictum est: *Et omnis mundus comedet carnem:* Ecce sunt in hoc loco mundi, qui eam comedant. R. Zehera: Postquam Pascha adducitur in immunditie, & comeditur in immunditie, ita pariter hoc loco, quando adducitur in immunditie. Et hoc dicit, quod dicit R. Samuel; R. Zehera quæsivit: Si afferatur in immunditie, de sanguine quid faciet? Postquam non permiserunt, ut adspergeretur, reputabitur, quasi adductum fuerit in immunditie; aut postquam transgrediens adspersit, acceptabitur, quasi non fuerit adductum in immunditie: Eruimus ex eo, quod dicit R. Josias: *Et portabit Aharon delictum:* Oblationum, non autem offerentium: Distinguit inter oblationes privati, & oblationes cœtus; In oblationibus cœtus si affuerint adipes, adducet, si minus, non permittunt, ut adspergatur ejus sanguis: si transgrediens adspergat, acceptabitur: In oblationibus privati, sive affuerint, sive non affuerint, non acceptabitur; In oblationibus cœtus, si affuerint adipes, adducet, si minus, permittunt, ut adspergat in principio, in oblationibus cœtus sive affuerint, sive non affuerint, si transgrediens adspergat, acceptabitur. Dicit R. Elieser: Misna; quando adducitur in immunditie ab hora prima, si vero adducatur in puritate, & polluatur, non comedetur in immunditie: Si mactaverit in puritate, & polluatur cœtus, adspergetur sanguis in immunditie, at non comedetur caro in immunditie. R. Hieremias nomine R. Jochanan propter adspectum oculi, ne dicant: Vidimus Pascha allatum in puritate, & adspersum in immunditie: Hinc non adsperget sanguinem in immunditie, ne dicant: Vidimus Pascha allatum in puritate, & adspersum in immunditie: Ecce finis erit ut dicas juxta mentem R. Nathan; Etenim R. Nathan assentitur in ægroto, & in sene: Assentitur R. Nathan in societate, cujus opus polluatur, quod pellatur ad Pascha secundum: Assentitur R. Nathan in societate, quando deprehensa fuerit verruca in pelle, quod pellatur ad Pascha secundum: Si fuerint quinque societates, & commixtæ essent earum pelles Paschales, & in earum aliqua deprehensa fuerit verruca, omnes educuntur ad domum combustionis, & absolvuntur a faciendo Paschate secundo; Putant dicendum ex sententia R. Na-

דרבי נתן היא תיפתר דברי הכל במיטמא בספק קבר התהום וכרבי נתן זורק את הדם. רבי יוחנן רבי ישמעאל בשם רבי יהושע כתוב אחד אומר אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז וגו׳ . וכתוב אחר אומר וזרק הכהן את הדם על מזבח יהוה פתח אוהל מועד והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה . עד שיהא שם או בשר לאכילה או אימורין להקטרה. תמן תנינן נטמאו שיריה נשרפו שיריה אבדו שיריה כמידת רבי אליעזר בשירה וכמידת רבי יהושע פסולה שלא בכלי שרת פסולה רבי ישמעאל מכשיר הקטיר קמצו שיריה כשירה . על דעתיה דרבי אליעזר אם אין דם אין בשר אף על פי שאין בשר יש דם אם אין קומץ אין שיריים . אף על פי שאין שיריים יש קומץ. על דעתיה דרבי יהושע אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם אם אין קומץ אין שיריים . אם אין שיריים אין קומץ . אמר רבי מנא תיפתר כרבי אליעזר דרבי אליעזר אמר אף על פי שאין שיריים יש קומץ. אמר רבי יוסי בי רבי בון ורבי יוחנן תריהון אמרין מודה רבי יהושע שאם עבר וזרק את הדם שהורצה.

הלכה ו מאן תנא רוב רבי מאיר דתני רבי מאיר אומר היא מחצית כל השבטים. היא מחצית כל שבט ושבט. ובלבד רוב . רבי יהודה אומר חצי כל שבט ושבט ובלבד רוב שבטים שלימים שבט אחד גורר כל השבטים. רבי מאיר אומר כל השבטים קרויים קהל . רבי יהודה אומר כל שבט ושבט קרוי קהל. מה נפק מבינהון גרירה . רבי מאיר אומר אין שבט אחד גורר כל השבטים . רבי יהודה אומר שבט אחד גורר כל השבטים. אתיא דרבי יהודה ברבי שמעון כמה דרבי שמעון אמר שבט אחד גורר כל השבטים כן רבי יהודה אומר שבט אחד גורר כל השבטים אף על גב דרבי יהודה אמר שבט אחד גורר כל השבטים מודה והוא שתהא הוריה מלשכת הגזית . אמר רבי יוסה טעמא דהן תנייה מן המקום ההוא אשר יבחר יהוה. מה טעמא דרבי יהודה ונסלח לכל עדת

R. Nathan; Exponitur omnium consensu de eo qui polluitur dubio sepulchri abyssi; Et juxta mentem R. Nathan adsperget sanguinem. R. Jochanan, Rabi Samuel nomine R. Jehosua: Alter textus dicit: *Tantummodo primogenitum bovis, aut primogenitum agni, aut primogenitum capræ &c.* Et alter dicit: *Et adsperget sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tentorii conventus, & adolebit adipem in odorem acceptabilem Domino.* Quando ibi fuerit aut caro ad comedendum, aut adipes ad adolendum. Ibi legimus: Si polluantur, aut comburantur, aut amittantur ejus reliquiæ, juxta mentem Rabi Elieser, est legitimum, & juxta mentem R. Jehosua est illegitimum; Si non fuerit oblatum in vasis ministerii, est illegitimum: Rabi Ismael probat; Si adoleat ejus pugillum, ejus reliquiæ sunt legitimæ. Ex sententia R. Elieser; si non sit sanguis, non erit caro, si non fuerit caro, non erit sanguis; si non sit pugillus, non erunt reliquiæ: si non fuerint reliquiæ, non erit pugillus. Dicit R. Mena: Poterit explicari juxta mentem R. Elieser: Etenim Rabi Elieser dicit. Vel si non fuerint reliquiæ, erit pugillus. Dicit R. Jose discipulus R. Bon, Rab, & R. Jochanan dicunt: Assentitur R. Jehosua; Si transgrediens adspergat sanguinem, acceptabitur.

Constitutio VI. Qui docet: Si major pars: est R. Meir. Etenim extat traditio. R. Meir dicit: Sive pars dimidia omnium tribuum, sive pars dimidia singularum tribuum, dummodo sit major pars. R. Jehuda dicit: Dimidia pars singularum tribuum, dummodo sit major pars. Si tribus fuerint perfectæ, una tribus trahit omnes tribus. Rabi Meir dicit: Omnes tribus vocantur congregatio. R. Jehuda dicit: Omnes & singulæ tribus vocantur congregatio: Quid eruitur ex inter eos? Attractio: R. Meir dicit: Una tribus non trahit omnes tribus. R. Jehuda dicit: Una tribus trahit omnes tribus: Concluditur, quod Rabi Jehuda consentiat cum R. Simeone: Sicut R. Simeon dicit: Una tribus trahit omnes tribus, ita pariter R. Jehuda dicit: Una tribus trahit omnes tribus: Licet R. Jehuda dicat: Una tribus trahit omnes tribus; tamen confitetur, quod doctrina sit ex conclavi cæsi lapidis. Dicit R. Jose: Ratio horum doctorum demonstratur ex eo quod dictum est: *Ad locum, quem elegerit Dominus:* Quænam est ratio R. Jehuda? *Et condonabitur universæ congregationi filiorum Israel.* Quænam est

בני ישראל. מה טעמא דרבי שמעון כי לכל העם בשגגה. מה מקיים רבי שמעון טעמא דרבי יהודה ונסלח לכל עדת בני ישראל פרט לנשים ולקטנים מה מקיים רבי יהודה טעמא דרבי שמעון כי לכל העם בשגגה. פרט לשתחילתה בזדון וסופה בשגגה. רבי אבון בשם רבי בנימן בר לוי קרייא מסייע למאן דאמר כל שבט ושבט קרוי קהל. גוי וקהל גוים יהיה ממך ואדיין לא נולד בנימן. אמר רבי חייא בר בא כשם שהן חולקין כאן כך הם חלוקין בטומאה דתני היה הציבור חציים טהורין וחציים טמאין. הטהורין עושין את הראשון והטמאים את השני דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר הטהורין עושין לעצמן והטמאין עשין לעצמן. אמרו לו אין הפסח בא חציין אלא או כולם יעשו בטהרה או כולם יעשו בטומאה מנו אמרו לו כרבי יהודה דתנינן תמן ניטמאת אחת מן החלות או אחד מן הסדרים. רבי יהודה אומר שניהם יצאו לבית השריפה שאין קרבן ציבור חלוק. וחכמים אומרים הטמא בטומאתו והטהור יאכל. רבי יוסה כי רבי בון בשם רבי יוחנן מנו אמרו לו חכמים שהן בשיטת רבי מאיר. על דעתיה דרבי מאיר ההן מחצה על מחצה מה את עבד ליה כרוב כמיעוט אין תימר כרוב הטהורים אינן עושין את הראשון. אין תימר כמיעוט הטמאין אין עושין את השני. אמר רבי יוסה לא אמר רוב טהורים אינן עושין את הראשון רוב טמאין אינן עושין את השני לא אמר אלא רוב טמאין לא ידחו לפסח שני. על דעתיה דרבי יהודה ההן מחצה על מחצה מה את עבד ליה. רבי בא משם רב מטמאין אחד בשרץ. שמואל אמר משלחין אותו לדרך רחוקה. אתיא כמאן דאמר היחיד מכריע על הטומאה. ברם כמאן דאמר אין היחיד מכריע על הטומאה משלחין שנים. דרב כרבי לעזר כמה דאמר רבי אלעזר היה הציבור מגעי

eſt ratio Rabi Simeonis? *Quia univerſo populo per errorem*. Quomodo explicat Rabi Simeon rationem R. Jehuda: *Et condonabitur univerſæ congregationis filiorum Iſrael*? Excludit mulieres, & pueros; Quomodo explicat Rabi Jehuda rationem R. Simeonis: *Quia univerſo populo per errorem?* Excludit, qui operatus fuerit in principio per contumaciam, & in fine per errorem. R. Abon nomine R. Benjamin bar Levi: Textus favet illi, qui dicit: Omnes tribus, & tribus vocatur congregatio: Dictum eſt enim: *Gens, & multitudo gentium erit ex te:* Atqui tum nondum erat natus Benjamin. Dicit Rabi Chijah bar Ba: Sicut hoc loco dividuntur, ita pariter dividuntur in immunditie: Etenim extat traditio: Si cœtus dimidia pars fuerit pura, & dimidia immunda; puri facient primum, & immundi ſecundum: Verba R. Meir: R. Jehuda dicit: Puri facient ſeorſim, & immundi ſeorſim. Reſponderunt ei: Paſcha non afferebatur dimidiatum; Sed omnes facient in puritate, aut omnes facient in immunditie: Quid reſponderunt ei? Juxta mentem R. Jehuda: Etenim ibi legimus: Si una ex placentis polluatur, aut unus ex ordinibus, Rabi Jehuda dicit: Ambo adducentur ad domum combuſtionis, quia ſacrificium cœtus non dimidiatur. At ſapientes dicunt: Immundus in ſua immunditie, & purus comedet. R. Joſe diſcipulus R. Bon nomine R. Jochanan: Quid dixerunt ei ſapientes? Quod conſentiant cum R. Meir: Juxta ſententiam R. Meir; ſi fuerit dimidium contra dimidium, quid facies? Juxta majorem, aut minorem partem? Si dicas juxta majorem partem, mundi non faciunt primum; Si dicas juxta minorem partem immundi non faciunt ſecundum. Dicit R. Joſe: Non dicit: Si major pars fuerit mundorum, non faciunt primum, ſi major pars fuerit immundorum, non faciunt ſecundum; Non dixit, niſi, quando major pars fuerit immundorum, quod non pellantur ad Paſcha ſecundum: Ex ſententia Rabi Jehuda; ſi fuerit dimidium contra dimidium, quid facies? R. Ba nomine Rab; Polluunt aliquem reptili: Samuel dicit: Dimittunt illum ad viam longinquam: Adducitur juxta mentem illius qui dicit: Privatus præponderat in immunditie: At juxta mentem illius qui dicit; Privatus non præponderat in immunditie, dimittunt duos: Rab conſentit cum R. Elieſere: Sicut dicit Rabi Elieſer: Si cœtus attigerit cadavera, ſi attigerit reptilia, faciunt in immunditie,

נבלות מנעי שרצים עושין בטומאה שאין שם מים לטבול. אבל אם יש שם מים לטבול אינן עושין בטומאה . אמר רבי אלעזר הבא בטומאת כלי שרת הבא בטומאה הוא בא בטומאת כלי שרת הבא בטומאת ידים הבא בטומאת סכינין היה ציבור שליש זבין שליש טמאין שליש טהורין. רבי מנא בשם חזקיה זבין וטמאין רבין על הטהורין ועושין בטומאה וזבין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני . אמר רבי זעורה הזב עשו אותו במשומד בהורייה כמה דתימר תמן המשומד בהורייה אינו לא מעלה ולא מוריד. אוף הכא אינו לא מעלה ולא מוריד . בני חבורה שניטמא אחד מהן ואין ידוע איזהו צריכין לעשות פסח שני. צבור שנטמא אחד מהן ואין ידוע איזהו רבי זעורא אמר יעשו בטומאה. תני רבי הושעיה יעשו כספיקן. לא מסתברא דלא כהדא דתני רבי הושעיה שלא לענוש ליחיד כרת . רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש להורייה הילכו אחר ישיבת ארץ ישראל. לטומאה הילכו אחר רוב נכנסין לעזרה. מה בכל כת וכת משערין או אין משערין אלא כת הראשונה בלבד. אמר רבי יוסי בי רבי בון עד שהן מבחוץ הן משערין עצמן. אמר רבי יהושע בן לוי לראייה הילכו מלבוא חמת עד נחל מצרים . רבי תנחומא בשם רבי חונא טעמא דרבי יהושע בן לוי ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו וגו׳.

הלכה ז מתניתא בשניטמא משירד לאוירו של כלי. אבל אם נטמא עד שהוא מלמעלן נעשה כמקבל מים. מנין לספק קבר התהום . רבי יעקב בר אחא בשם רבנן או בדרך רחוקה לכם. מה לכם בגלוי . אף כל דבר שהוא בגלוי. יצא קבר התהום שאינו בגלוי. עד כדון עושי פסח נזיר מנין . רבי יוחנן בשם רבי וכי ימות מת עליו. מה עליו שהוא בגלוי אף כל דבר שהוא בגלוי . יצא קבר התהום שאינו בגלוי. ציבור שניטמא

tie, quando ibi non fuerint aquæ ad lavandum; si vero ibi fuerint aquæ ad lavandum, non facient in immunditie: Dicit Rabi Eliefer: Quod adducitur in immunditie vaforum minifterii, adducitur in immunditie, adducitur in immunditie vaforum minifterii, in immunditie manuum, in immunditie cultrorum: Si cœtus tertia pars conftet feminifluis, & tertia pars immundis, & tertia pars mundis: R. Mena nomine Ezechia; Si feminiflui, & immundi numero prævaluerint fuper mundos, facient in immunditie, at feminiflui non facient neque primum, neque fecundum. Dicit R. Zehera: Seminifluus facit fe quafi apoftatam in lege; Sicut ibi dicis: Pro apoftata in lege non eft adfcenfus, neque defcenfus: Ita pariter hoc loco non eft adfcenfus, neque defcenfus: Si aliquis de filiis focietatis polluatur, & ignoretur, quinam fit, debent facere Pafcha fecundum: Si de cœtu aliquis polluatur, & ignoretur quinam fit: Rabi Zehera dicit: Facient in immunditie. Docet Rabi Jofias: Facient in dubio; Non ex opinione; Etenim non ita docet Rabi Jofias puniendum effe privatum excidio. R. Amme nomine R. Simeonis ben Lakifch: In lege incedunt poft habitationem terræ Ifrael: In immunditie incedunt poft majorem partem ingredientium in atrium. Quid? In fingulis claffibus fupputantur, an non fupputantur? Non fupputatur nifi claffis prima duntaxat. Dici R. Jofe difcipulus R. Bon: Hactenus fe foris fupputarunt. Dicit R. Jehofua ben Levi: In lege incedunt ab occafu folis ufque ad torrentem Ægypti. R. Tanchuna nomine R. Huna: Ratio R. Jehofua ben Levi eruitur ex eo quod dictum eft: *Et fecit Salomon tempore illo folemnitatem, & univerfus Ifrael cum eo &c.*

Conftitutio VII. Mifna: Quod polluatur, quando defcendit in aerem vafis: Si vero polluatur, quando fupra fuerit, confideratur quafi fumens aquas: Unde probatur de dubio fepulchri abyffi? R. Jacob bar Acha nomine fapientum probat ex eo quod dictum eft: *In via longinqua ex vobis:* Sicut *ex vobis* manifefto; ita pariter omne quod fit manifeftum. Excluditur fepulcrum abyffi, quod non eft manifeftum: Hactenus de his qui faciunt Pafcha: De Nazyræis unde probatur? R. Jochanan probat ex eo quod dictum eft: *Cum vero mortuus fuerit mortuus juxta eum.* Sicut *juxta eum* quando fuerit manifeftum, ita pariter omne quod fuerit manifeftum: Excluditur fepulchrum abyffi,

בספק התהום מהו שירצה עליו את
הציץ. קל וחומר מה אם היחיד שהורעת
כוחו בטומאה ידועה ייפיתה כוחו בספק
קבר התהום קל שאת מיקיל ביחיד
את מחמיר בציבור. קל שאת מיקיל ביחיד
שאם נתוודע לו לפני זריקה יעשה כמי
שניטמא לאחר זריקה בשביל שלא
ירחה לפסח שני, את מחמיר עליו בציבור
שאם נתוודע לו לאחר זריקה יעשה כמי
שניטמא לפני זריקה בשביל שלא יאכל
הבשר. קל שאת מיקל בנזיר טהור שאם
נתוודע לו לפני זריקה יעשה כמי שניטמא
לאחר זריקה שלא יביא קרבן טומאה
את מחמיר בנזיר טמא שאם נתוודע לו
לאחר זריקה יעשה כמי שניטמא וחזר
וניטמא מביא קרבן טומאה לכל אחד
ואחד. כהדא דתנא נטמא וחזר ונטמא
מביא קרבן טומאה על כל אחד ואחד.
עובד של פסח מהו שירצה עליו את
הציץ . קל וחומר ומה אם הבעלים
שהורעתה כוחן בזקן ובחולה . ייפיתה
כוחן בספק קבר התהום. עובד שייפיתה
כוחו בזקן ובחולה אינו דין שתייפה כוחו
בספק קבר התהום . לא אם אמרת
בבעלים שייפיתה כוחן בשאר כל הטמאות
שבשנה . תאמר בעובד שהורעתה כוחו
בשאר כל הטמאות שבשנה הואיל
והורעתה כוחו בשאר כל הטמאות של
כל השנה תורע כוחו בטמא מת בפסח
מיי כרון . רבי נחמן בשם רבי מנא
לכם בין לו בין לעובד שלו . עד כרון
עושי פסח נזיר מנין. רבי יוסה בשם רב
חסדא הוינן סברין מימר עליו לא על
העובד שלו. מן מה דתני היא נזיר היא
עושה פסח הדא אמרה מה דנפל
לדין נפל לדין. איזהו קבר תהום המת
שנקבר בקש ובתבן ובעפר ובצרורות אבל
אם נקבר במים ובאפילה ובנקיקי הסלעים

quod non eſt manifeſtum: Si cœtus polluatur propter dubium abyſſi; Quid? Num illum expiat lamina? Probatur argumento a minori ad majus: Si privati conditio eſt deterior in immunditie cognita, optima eſt ejus conditio in dubio ſepulchri abyſſi, cum ſit optima conditio cœtus in imminditie cognita, non erit æquum ut ejus conditio ſit optima in dubio ſepulchri abyſſi? Quod tu allevas in privato, aggravas in cœtu: Quod allevas in privato; ſi ei innotuerit ante adſperſionem, conſideratur quaſi pollutus fuerit poſt adſperſionem, ne pellatur ad Paſcha ſecundum; Tu aggravabis in cœtu, ut ſi ei innotuerit poſt adſperſionem, conſideratur quaſi pollutus fuerit ante adſperſionem, ne comedat carnem? Quod allevas in Nazyræo puro, ut ſi ei innotuerit ante adſperſionem, conſideretur quaſi fuerit pollutus poſt adſperſionem, ne afferat ſacrificium immunditiei, aggravabis in Nazyræo immundo, ut ſi ei innotuerit poſt adſperſionem, conſideretur quaſi pollutus, atque iterum pollutus fuerit, ut afferat ſacrificium immunditiei pro ſingulis? Etenim ita traditur: Si polluatur, atque iterum polluatur, afferet ſacrificium immunditiei pro ſingulis pollutionibus. De opere Paſchatis quid? Num illum expiat lamina? Probari poteſt argumento a minori ad majus: Si dominorum, quorum conditio eſt deterior in ſene atque in ægroto, optima eſt conditio in dubio ſepulchri abyſſi; Operis, cujus optima eſt conditio in ſene, atque in ægroto, non erit æquum ut optima ſit ejus conditio in dubio ſepulchri abyſſi? Minime: Si dixiſti de dominis, quorum optima eſt conditio in çeteris omnibus anni immuditiis, dices de opere, cujus peſſima eſt conditio in ceteris omnibus anni immunditiis? Quoniam peſſima eſt ejus conditio in ceteris omnibus anni immunditiis, peſſima quoque erit ejus conditio in eo, qui fuerit immundus mortuo in Paſchate: Hinc docuit R. Nachman nomine Rabi Mena: *Ex vobis:* Tam illi, quam ejus operi: Hactenus de iis qui faciunt Paſcha; De Nazyræo unde probatur? R. Joſe nomine R. Chaſda: Iſti putant dicendum: *Juxta eum:* Non juxta ejus opus: Ex eo quod docet: Si Nazyræus ſit, & faciat Paſcha; Hoc dicit: Quod cadit in hunc, cadit in illud. Quodnam eſt ſepulchrum abyſſi? Quando mortuus ſepultus fuerit in ſtramine, in palea, & in pulvere, & in lapillis; ſi vero ſepultus fuerit in aquis, in ſpecu, & in foraminibus lapidum, non facit ſepulcrum

אינו עושה קבר התהום. כללו של דבר
כל שאת יכול לפנותו עושה קבר תהום
וכל שאין את יכול לפנותו אינו עושה
קבר תהום. וקש ותבן אין את יכול
לפנותו. מתניתא דלא כרבי יוסי דרבי
יוסי אמר תבן וביטלו בטל. רבי יוסי בי
רבי בון בשם רב חסדא דברי הכל היא.
מה דאמר רבי יוסי בשבלל בעפר. יש
תבן שהוא כעפר ויש עפר שהוא כתבן.
תבן שאין את עתיד לפנותו הרי הוא
כעפר. עפר שאת עתיד לפנותו הרי הוא
כתבן. דבית רבי ינאי אמרי חיפהו מחצלות
בטל. איתא חמי מילאהו מחצלות לא
בטל חיפהו מחצלות בטל. מילהו חיות
צריכה. רבי זריקן רבי אמי בשם רבי
שמעון בן לקיש אפילו רק. איזהו קבר
התהום כל שאין אדם זוכרו וחש לומר
שמא אחד בסוף העולם יודע בחזקת
החי כחי. תיפתר שמצאו קמציץ. תני אין
לך עושה קבר תהום אלא המת בלבד.
הא נבלה לא קל וחומר מה אם המת
שאינו עושה משכב ומושב עושה קבר
תהום. נבילה שהיא עושה משכב
ומושב אינו דין שתעשה קבר תהום לאיזה
דבר נאמר אין לך דבר עושה קבר תהום
אלא המת בלבד להוציא משכב ומושב.
תמן תנינן כל הזבחים שקיבל דמם זר
אונן וטבול יום מחוסר בגדים מחוסר
כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים ערל
טמא יושב עומד על גבי כלים על גבי
בהמה על גבי חבירו פסל. דרומאיי
אמרי בטמא טומאת זיבה וטומאת
צרעת אנן קיימין. אבל בטמא מת
אינו מחלל. מאחר שהותר מכלל טומאה
לרבים בפסח. מתיב רבי שמעון בן לקיש
לדרומאיי מה אם הבעלים שייפותה
כוחן בשאר כל הטמאות שבשנה הורעתה
כוחן בטמא מת בפסח עובד שהורעתה
כוחו בשאר טמאות של כל השנה אינו
דין שתורע כוחו בטמא מה בפסח. ועוד
ששנה רבי הציץ מרצה על טומאת
הדם אין הציץ מרצה על טומאת הגוף

crum abyssi. Regula generalis rei hæc est. Quod tu potes amovere, facit sepulcrum abyssi; quod tu non potes amovere, non facit sepulchrum abyssi: At stramen & paleam tu potes amovere. Misna non est juxta mentem R. Jose; Etenim R. Jose dicit de palea; & abolendo abolebit. R. Jose discipulus Rabi Bon nomine Rab Chasda; consentiunt omnes in eo, quod dicit R. Jose; quando miscetur cum pulvere: Est palea, quæ est sicut pulvis, & est pulvis, qui est sicut palea; Palea, quam tu non potes amovere, est sicut pulvis: Pulvis, quem tu potes amovere, est sicut palea: Etenim schola R. Inai dicit: Si tegatur storeis, aboletur: Veni & vide; Si impleatur storeis, non aboletur, si tegatur storeis, aboletur. Hoc requirit vivacitatem. R. Zerichan Rabi Amme nomine R. Simeonis ben Lakisch: Vel hoc tantum. Quodnam est sepulchrum abyssi? Cujus nemo recordetur; & potest dici: Fortasse aliquis in fine mundi cognoscit quod *præsumatur vivus*; & consideretur *sicut vivus*: Potest exponi, quod inveniant terram exstructam in tumulum. Traditio: Non est tibi, qui faciat sepulchrum abyssi nisi mortuus duntaxat: Nonne etiam cadaver? Probari potest argumento a minori ad majus: Si mortuus, qui non facit cubile, & sedile, facit sepulchrum abyssi, cadaver, quod facit cubile & sedile, non erit æquum ut faciat sepulchrum abyssi? Minime; Hoc est quod dictum est: Non est tibi, qui faciat sepulchrum abyssi, nisi mortuus duntaxat. Ibi legimus: *Omnia sacrificia, quorum sanguinem acceperit alienus*, lugens, & lotus diei, indigens vestibus, & indigens expiationis, & qui non laverit manus & pedes, præputiatus, immundus, sedens, insistens vasis, jumento, & socio suo, sunt illegitima: Australes dixerunt: De immundo immunditiei fluxus, & immunditiei lepræ nos explicamus; at immundus mortuo non profanabit: Postquam ab genere permissa fuit immundities multis in Paschate. Respondit Rabi Simeon ben Lakisch Australibus: Si dominorum, quorum optima est conditio in ceteris omnibus anni immunditiis, deterior est conditio in immundo ex mortuo in Paschate, operis, cujus deterior est conditio in ceteris omnibus anni immunditiis, non erit æquum, ut sit deterior conditio in immundo ex mortuo in Paschate? Et præterea docet Rabi: Lamina expiat immunditiem sanguinis, at lamina non expiat immunditiem corporis. Si dicas de im-

אין תימר בטמא טומאת זיבה וטומאת
צרעת אנן קיימין לית יכיל דתנינן
מטמא טומאת תהום הציץ מרצה. מה
עבדין לה דרומאיי. פתרין לה בבעלים.
והא תנינן נזיר. פתרין לה בעובדין. על
דעתיה דרבי שמעון בן לקיש לא שנייא
היא בעלים היא עובדין. אמר רבי ירמיה
הרי זה קל וחומר שיש עליו תשובה
דאינון יכלין מימר ליה לא אם אמרת
בבעלים שהורעתה כוחן בזקן ובחולה.
וכל קל וחומר שיש עליו תשובה בטל
קל וחומר. אמר רבי חנניה הרי זה קל
וחומר שיש עליו תשובה לאנון יכלין מימר
ליה לא אם אמרת בבעלים שמילת
זכריו ועבדיו מעכבין אותו. תאמר בעובה
שאין מילת זכריו ועבדיו מעכבין אותו.
וכל קל וחומר שיש עליו תשובה בטל
קל וחומר. רבי יצחק בר גופתא בעא
קומי רבי מנא אילו יחיד בפסח למד מן
הציבור בפסח עובר בשאר ימות השנה
למד מן הציבור בפסח. רבי אמי בעו ההן
טמא מה את עבד ליה בטמא טומאת
זיבה וטומאת צרעת. והתנינן מחוסרי
כפרה אם משטבל הוא מחלל לא כל
שכן עד שלא טבל. ההן טבול יום מה
את עביד ליה בטבול יום מן המת.
איתא חמי טמא מת אינו מחלל לא
כל שכן טבול יום מן המת. אלא
טבול יום מן השרץ. איתא חמי טבול
יום מן המת אינו מחלל לא כל שכן
טבול יום מן השרץ. אמר רבי שמואל
בר יודן מגעי זבין. רבנן דקיסרין פתרין
כולה בזב טבול יום שראה אחת. טמא
מת שראה שתים. מחוסר כיפורים
שראה שלש. על דעתין דדרומאיי מגע
זב כזב. נישמעינה מן הדא דאמר רבי
אלעזר בשם רבי הושעיה ונשא אהרן
את עון הקדשים. עון הקריבין לא עון
המקריבין מהו עון הקריבין דם זב לא
מגע זב. ודכוותה עון המקריבין מגע זב.

mundo immunditie fluxus, & immunditie lepræ nos explicamus: Non poteſt dici: Etenim legimus. Immunditiem abyſſi lamina expiat. Quid facient Auſtrales? Explicant de dominis: Atqui legimus: Nazyræus. Explicabunt de operibus; Ex mente R. Simeonis ben Lakiſch: Diverſum eſt: Sive domini, ſive opera: Dicit R. Hieremias: Ecce argumento a minori ad majus eſt reſponſum. Etenim legimus: Poteſt dici: Minime: Si dixiſti de dominis, quorum deterior eſt conditio in ſene & in ægroto, dices de opere, cujus optima eſt conditio in ſene atque in ægroto? Et omne argumentum a minori ad majus, cui ſit reſponſum, aboletur argumentum a minori ad majus. Dicit Rabi Chananjah: Ecce argumentum a minori ad majus, cui eſt reſponſum; Etenim legimus; Poteſt dici: Minime: Si dixiſti de dominis, in quibus circumciſio maſculorum & ſervorum ipſum impedit, dices de opere, in quo circumciſio maſculorum, & ſervorum ipſum non impedit? Et omne argumentum a minori ad majus, cui ſit reſponſum, aboletur argumentum a minori ad majus. R. Iſaach bar Guphta quæſivit coram R. Mena: Privatus in Paſchate explicetur ex cœtu in Paſchate, opus in ceteris anni diebus explicetur ex cœtu in Paſchate: Rabi Amme quæſivit; Si polluatur; Num conſiderabis ſicut immundum immunditie fluxus, atque immunditie lepræ? Atqui legimus: Indigentes expiationis: Si poſtquam fuerit lotus, profanat, nonne multo magis priuſquam lavetur? Ecce lotus diei: Num illum conſiderabis ſicut lotum diei ex mortuo? Poteſt dici: Immundus mortuo non profanat, nonne multo minus lotus diei ex mortuo? Ecce lotus diei ex reptili. Poteſt dici; Lotus diei ex mortuo non profanat, nonne multo minus lotus diei ex reptili? Dicit R. Samuel bar Jodan: Qui attingunt ſeminifluos. Sapientes Cæſarienſes explicant omnia de ſeminifluo loto diei, qui viderit ſemel, de immundo ex mortuo, qui viderit bis, de indigente expiationis, qui viderit ter: Ex mente Auſtralium; Qui tangit ſeminifluum, conſideratur ſicut ſeminifluus. Eruimus ex eo quod dicit Rabi Elieſer nomine Rabi Joſia: *Et portabit Aharon delictum ſanctitatum*: Delictum oblationum, non autem delictum offerentium: Quodnam eſt delictum oblationum? Sanguis ſeminiflui, non autem, qui tangit ſeminifluum; Pariterque delictum offerentium; qui tangit ſeminifluum: Hoc dicit: Si cœtus tangat ſemini-

הדא אמרה היה הציבור מגעי זבין ומגעי זבות אינן עושין בטומאה.

תלכה ח רבי חמא בר עוקבה בשם רבי יוסי בן חנינה כדי לפרסמו להודיע שקילקל בו . אמר הריני שורפו לפני הבירה מעצי עצמו אין שומעין לו. לא צורכה דלא אמר הריני שורפו על גגי מעצי עצמו כל שכן אין שומעין לו. רבי ירמיה בשם רבי הילא להודיע לבא אחריו שהוא צויקן. תדע לך בכל אתר לא צווח ליה צויקן והכא את צווח ליה צויקן. קל היקלו באכסניי. אמר רבי יוחנן מגדל היה עומד בהר הבית והיה קרוי בירה. רבי שמעון בן לקיש אמר כל הר הבית קרוי בירה. לעשות הכל ולבנות הבירה אשר הכינותי. תני רבי חייה פסול פגול גוף הוא ונשרף מיד. נטמאו בעלים או שמתו פסול מכשיר טעון צורה. אמר רבי יוסה מתניתא אמרה כן פסח שיצא או שניטמא פסול גוף הוא ונשרף מיד ניטמאו הבעלים או שמתו פסול מכשיר הוא וטעון צורה. רבי חמא בר עוקבה בשם רבי יוסי בר חנינה רבי נחמיה ורבי יוחנן בן ברוקה שניהם אמרו דבר אחד דתני אמר רבי נחמיה מפני אנינה נשרף והא לא נשרף אלא מפני הטומאה שאילו מפני אנינה נשרף היה לשלשתן לישרף. דבר אחר והלא פינחס היה עמהן דבר אחר והלא מותר לאוכלו מבערב. על דעתיה דרבי נחמיה ישרוף וימנה. סבר רבי נחמיה שלשתן נשרפו היה לו לפינחס לוכל ואדיין לא נתמנה כהן גדול. והיה לו לאהרן לאכול מבערב. סבר רבי נחמיה אנינה לילה תורה . אמר רבי ירמיה אוף רבי יוסי הגלילי דכוותהון דתנינן תמן חטאת שקיבל דמה בשני כוסות יצא אחד מהן לחוץ הפנימי כשר. נכנס אחד מהן לפנים רבי יוסי הגלילי מכשיר בחיצון וחכמים פוסלין . אמר רבי יוסי הגלילי ומה אם במקום שמחשבה פוסלת בחוץ . ולא עשה בה המשואר כיוצא מקום שאין המחשבה פוסלת בפנים אינו דין שלא נעשה המשואר כנכנס. נכנס לכפר אף על פי שלא כפר

minifluos, & seminifluas, non faciet in immunditie.

Constitutio VIII. R. Chama bar Achaba nomine Rabi Jose ben Chanina; ut publice innotescat, quod sit depravatum: *Si dicat*: Ecce comburatur coram palatio ex suis ipsius lignis; Illi non auscultant: Non est necesse, quod dicat: Ecce comburatur super tecto meo lignis meis; multo minus illi auscultant. R. Jeremias nomine R. Ela; ut ostendat illi, qui venit post eum, quod sit avarus: Scito, quod in omni loco non clamet ad eum, quod sit avarus; at hoc loco, clamas ad eum, quod sit avarus? Allevando allevarunt in hospite. Dicit R. Jochanan: Turris erat sita in monte domus, & ipsa vocabatur Bira: R. Simeon ben Lakisch dicit: Totus mons domus vocabatur Bira: *Ut faciat universa, & ædificet palatium, quod præparavi*. Docet R. Chijah: Profanum abominandum est corpus, & statim comburetur: Si polluantur domini, aut moriantur; illegitimum rectificat, & requirit figuram. Dicit R. Jose: Ita dicit Misna: Si Pascha educatur, aut polluatur, profanatur corpus, & statim comburitur: Si polluantur domini, aut moriantur illegitimum rectificat, & requirit figuram. Rabi Chama bar Achaba nomine R. Jose bar Chanina; Rabi Nehemias, & R. Jochanan ben Beroka, ambo idem dicunt: Etenim extat traditio: Dicit Rabi Nehemias: Num propter luctum combustus fuit? At non fuit combustis nisi propter immunditiem; Etenim si propter luctum combustus fuisset, tres omnes erant comburendi. *Alia expositio*: Atqui Pinchas erat cum eis. Alia expositio: Atqui licebat comedere in vespera: Ex mente R. Nehemia; Comburetur, & annumerabitur. Putat Rabi Nehemias tres omnes combustos fuisse; Poterat Pinchas comedere, qui nondum electus fuerat summus sacerdos; & poterat Aharon comedere in vespera: Putat R. Nehemias, quod luctus noctis sit ex lege; Dicit R. Hieremias: Etiam R. Jose Galilæus ita sentit: Etenim ibi legimus: Si de sanguine sacrificii pro peccato accipiat duobus calicibus, & unus efferatur, interior est legitimus: Si unus ex iis inferatur; R. Jose Galilæus legitimum facit exteriorem, & reprobat interiorem. Dicit R. Jose Galilæus: Si ubi cogitatio reprobat in loco exteriori, & facit reliquum simile educto, ubi cogitatio non reprobat in loco interiori, non erit æquum, ut non fiat reliquum simile illato? Si inferatur ad expiandum. Vel

si non

פסול דברי רבי אלעזר רבי שמעון אומר
עד שיכפר . רבי יודא אומר אם הכניס
שוגג כשר. כל הדמים פסולין שנתנו על
גבי המזבח לא הורצה הציץ אלא על
טמא שהציץ מרצה על טמא ואינו
מרצה על היוצא. אמר רבי אלעזר תדע
לך שהוא פסול מכשיר כרבי יוסי הגלילי.
שהרי חבירו מבחוץ והוא כשר . תדע לך
שהוא פסול גוף כרבנן שהרי הוא
במחיצתו והוא פסול. רבנן דרשין מפני
שלא נכנס מקצת דמה לפנים. אכול
תאכלו אותה . הא אם נכנס מקצת
דמה לפנים יפה עשיתם ששרפתם:
רבי יוסי הגלילי דרש מפני שלא נכנס כל
דמה לפנים אכול תאכלו אותה הא
אם נכנס כל דמה לפנים יפה עשיתם
ששרפתם. מה טעמא דרבנן וכל חטאת
אשר יובא מדמה. אפילו מקצת דמה
מה טעמא דרבי יוסי הגלילי הן לא הובא
את דמה אל הקודש פנימה . כהדא דתני רבי
יוסי הגלילי אומר כל הענין הזה מדבר
אלא בפרים הנשרפין ובשעירין הנשרפין
ליתן עליהן לא תעשה על אכילתן:
וללמד שפסוליהן נשרפין בבירת הבירה:
אמרו לו מנין לחטאת שאם נכנס מדמה
תהא פסולה לא מן הדין קרייא הן לא
הובא את דמה אל הקודש פנימה:
הא אינו אומר מדמה אלא כל דמה.
תשובה לרבי עקיבה שהיה אומר מדמת
ולא כל דמה.

הלכה ט עצם שאין עליו בשר
רבי יוחנן אמר אסור לשוברו . רבי שמעון
בן לקיש אמר מותר לשוברו . מתיב רבי
יוחנן לרבי שמעון בן לקיש והא תנינן
העצמות והנידים והנותר ישרפו בששה
עשר ויקוץ מפני המוח שבקולית ויחלוץ
את הבשר מן העצם ויהנה מן העצם.
סברין מימר אין חולצין את הפסול. אמר
רבי אלעזר ואפילו תימר חולצין פתר לה
כרבי יעקב דרבי יעקב אמר הבא בכושר
משעה ראשונה וניטמא אסור בשבירת

si non expiaverit, est illegitimus. Verba Rabi. R. Eliefer, R. Simeon dicit: Donec expiaverit. R. Jehuda dicit. Si per errorem intulerit, est legitimus. Omnes sanguines illegitimos, qui adspergantur super altare, lamina non expiat, sed tantum immundum. Etenim lamina non expiat, nisi immundum; at non expiat eductum. Dicit R. Eliefer. Scito, quod illegitimus legitimum faciat juxta mentem R. Jose Galilæi; Etenim ejus similis in loco exteriori est legitimus: Scito, quod sit illegitimum corpus juxta mentem sapientum; quia jam ex parte est illegitimus. Sapientes exponunt: Quia non illata est pars sanguinis ejus *in adytum, comedendo comedere debuissetis ipsum*. Ecce si illata fuerit pars sanguinis ejus in adytum, *recte fecistis, quod ipsum combussistis:* R. Jose Galilæus exponit: *Quia non illatus est universus sanguis ejus in adytum, comedendo comedere debuissetis ipsum;* Ecce si illatus fuit universus sanguis ejus in adytum, recte fecistis, quod ipsum combussistis: Quænam est ratio sapientum? *Et omne sacrificium pro peccato, de cujus sanguine illatum sit:* Vel pars ejus sanguinis. Quænam est ratio R. Jose Galilæi? *Non illatus fuit ejus sanguis in sanctuarium interius.* Juxta hanc traditionem R. Jose Galilæus dicit: In toto hoc subjecto non loquitur nisi de juvencis comburendis, & hircis comburendis, in quibus non est præceptum negativum respectu comestionis; Ad docendum, quod eorum profanata comburantur in domo Bira. Dixerunt ei: Unde probatur, si de sanguine sacrificii pro peccato inferatur, quod sit illegitimus? Nonne ex hoc textu: *Non illatus fuit sanguis ejus in sanctuarium interius?* Ecce non dicit: *Sanguis ejus;* nisi totus sanguis ejus: Responsio contra R. Akaba: *De sanguine ejus:* Non totus ejus sanguis.

Constitutio IX. Si super osse non fuerit caro; Rabi Jochanan dicit: Interdictum est illud frangere: R. Simeon ben Lakisch dicit: Lucet frangere. Respondit R. Jochanan R. Simeoni ben Lakisch: Atqui legimus: Ossa, & nervi, & residuum comburuntur die decima sexta: Et licet incidere medullam, quæ est in osse, & decorticare carnem ex osse, atque utilitatem percipere ex osse: Putant dicendum: Non licet decorticare illegitimum: Dicit R. Eliefer: Vel si dicas: Decorticare licet: Exponitur juxta mentem Jacob; Etenim dicit R. Jacob: Hic intelligitur de carne, quæ a prima hora polluta fuerit, in qua interdictum est

עצם. רבי אימי בשם רבי אלעזר מה טעם אמרו העצמות והגידים והנותר ישרפו בששה עשר שהשורף יש בו משום שוברת. שמואל אמר נימנין על מוח שבראש ואין נימנין על מוח שבקולית. נימנין על מוח שבראש שהוא יכול להוציאו דרך האוזן. ואין נימנין על מוח שבקילית שאינו יכול להוציאו אלא דרך שבירה. רבי יוחנן אמר נימנין על מוח שבקולית. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן אין נמנין על מוח שבקולית ואם נמנה נמנה. על דעתיה דרבי יוחנן יישרף וימנה מפני אבדן קדשים. על דעתיה דשמואל ישרף וימנה סבר שמואל כרבי יעקב דרבי יעקב אמר הבא בכושר משעה ראשונה וניטמא אסור בשבירת העצם. מה חמית מימר ולא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו. אחר שני בקרים אחר בוקרו של ארבעה עשר ואחר בוקרו של חמשה עשר. וכתב והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף. מהו להצית את האור במדורת חמץ. מאן דיליף מן הנותר אסור. מאן דלא יליף מן הנותר מותר. אמר רבי בון בר חייא ירדו לה כשיטת רבי ישמעאל כמה דרבי ישמעאל אמר תמן תינוק שעבר זמנו נימול בין ביום ובין בלילה והכא עיבר זמנו נשרף בין ביום בין בלילה.

הלכה י גידם הרבים רבי יוחנן אמר נימנין עליהן. רבי שמעון בן לקיש אמר אין נימנין עליהן. רבי יעקב ברבי אחא בשם רבי זעורה מחלפה שיטתיה דרבי יוחנן. מחלפה שיטתיה דרבי שמעון בן לקיש. דאיתפלגון דתנינן תמן אילו שעורותיהן כבשרן עור אדם ועור חזיר של יישוב. רבי יוסה אומר אף עור של חזיר הבר. עור חטרת גמל הרבה. עור הראש של עגל הרך עור בית הפרסות עור בית הבושת ועור השליל ועור שתחת האליה ועור האנקה והכח והלטאה והחומט רבי יהודה אומר הלטאה כחולדה וכולן שעיבדן או שהילך בהן כדי עבודה טהורין חוץ מעור האדם רבי יוחנן בן נורי אומר

est frangere os. R. Amme nomine Rabi Elieser; Qua de causa dixerunt: Ossa, & nervi, & residuum comburuntur die sexta decima? Quia in combustione est species fracturæ. Samuel dicit: Annumerantur super medulla, quæ est in capite, at non annumerantur super medulla, quæ est in osse; Annumerantur super medulla, quæ est in capite, quia potest educi per aurem, at non annumerantur super medulla, quæ est in osse, quia non potest educi nisi per fracturam. R. Jochanan dicit: Annumerantur super medulla, quæ est in osse. R. Jacob bar Acha nomine R. Jochanan: Non annumerantur super medulla, quæ est in osse, si annumeretur, annumeretur: ex mente R. Jochanan, & comburet, & annumerabitur propter perditionem sanctitatum. Ex mente Samuelis comburet, & annumerabitur. Consentit Samuel cum R. Jacob: Etenim R. Jacob dicit: Hic intelligitur de carne, quæ polluta fuerit ab hora prima, in qua interdictum est frangere os: Quid vidisti ut diceres: *Et non relinquetis ex eo usque ad mane; & quod residuum ex eo fuerit usque ad mane, igne comburetis?* Post duo tempora matutina: Alterum diei decimæ quartæ, & alterum decimæ quintæ. Atqui scriptum est: *Et residuum de carne sacrificii igne comburetur.* Quid ad accendendum ignem in pyra fermenti? Hic docet ex residuo interdicto; & ille docet ex residuo permisso. Dicit R. Bon bar Chijah: Demittunt illum juxta mentem R. Ismael, sicut R. Ismael ibi dicit: Puer, si ejus tempus præterierit, circumciditur tam interdiu, quam noctu; & hoc loco, si præterierit ejus tempus, comburetur tam interdiu, quam noctu.

Constitutio X. Nervi tenelli; Rabi Jochanan dicit: Numerantur super illis: R. Simeon ben Lakisch dicit: Non numerantur super illis. Rabi Jacob bar R. Acha nomine R. Zehera: Diversa est sententia R. Jochanan: Diversa est sententia Rabi Simeonis ben Lakisch: Etenim dissentiunt: Ibi legimus: Istorum pelles sunt sicut eorum caro; Pellis hominis, & pellis porci domestici. R. Jose dicit: Etiam pellis porci sylvestris; pellis gibbi cameli sylvestris, pellis capitis vituli, pellis fracturarum, & pellis domus pudoris, & pellis embrionis, & pellis sub cauda, & pellis cameli fœminæ, & lacertæ. R. Jehuda dicit: Lacerta est sicut mustela; & omnes præparantur, aut incedet super eas, ut opere purificentur, excepta pelle hominis. R. Jochanan ben Nuri dicit: Se-

שמנה שרצים יש להן עורות אמר רבי יוחנן לא שנו אלא לאיסור ולטומאה. אהל ללקות עור הוא ואין לוקין עליו משום נבילה. רבי שמעון בן לקיש אמר משנה שלימה שנה רבי בין לאיסור בין ללקות בין לטומאה. מחלפה שיטתיה דרבי שמעון בן לקיש תמן הוא עבד ליה בשר. והכא לא עבד ליה בשר. אמר רבי יהודה בן פזי. שנייא היא תמן שהוא עור ועור סופו להקשות כל שכן מחלפה שיטתיה דרבי שמעון בן לקיש. מה אין תמן שסופו להקשות הוא עבד ליה בשר. כאן שאין סופו להקשות לא כל שכן. אמר רבי אבון טעמא דרבי שמעון בן לקיש ואכלו את הבשר לא גידים. רבנן דקיסרין אמר רבי חייה רבי איסי חד מיחלף וחד כהדין תנייא. מאן דמחלף לית ליה כאילין קושויאן. וכמה ישבור רבי יוסי ורבי זעורא בשם רבי יוחנן עד כדי שתהא היד מחגרת. רבי יונה אמר רבי זעורה ורבי בא תריהון בשם רבי יוחנן חד אמר כדי שתהא היד מחגרת. וחורנה אמר אפילו צפורן. מאן דאמר יד כל שכן צפורן. מאן דאמר צפורן אבל יד לא. רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש תריהון אמרי לעולה אינו חייב עד שישבור עצם שיש עליו בשר ובמקום בשר. רבי יעקב בר אחא אמר שמואל בר אבא בעי מעתה לעולם אינו חייב עד שיטול אבן ויرסס עצם לחייב על כל עצם ועצם. הדא דתימר בהתרייה אחת אבל בשתי התריות שכן אפילו עצם אחד ושברו וחזר ושברו חייב שתים. רבי ירמיה בעי לית הדא פליגא על רבי שמעון בן לקיש אמר עצם שאין עליו בשר מותר לשוברו לא אמר אלא שלא ילקה. הא לאסור אסור. אבל המותיר בטהור והשובר בטמא אינו לוקה ארבעים רבי אבון בשם רבי אלעזר מתניתא כשבא בטומאה משעה ראשונה. אבל אם בא בטהרה ונטמא כבא בטהרה ולוקין על שבירתו.

הלכה יא. מתיב רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש והא תנינן העצמות והגידים והנותר ישרפו בששה עשר ויקוץ

Septem reptilia habent pelles: Dicit R. Jochanan: Non dissentiunt nisi respectu interdicti, & immunditiei tentorii, & flagellationis propter ipsam pellem, at non vapulant propter cadaver. R. Simeon ben Lakisch dicit: Misnam integram legit Rabi tam ad interdicendum, quam ad vapulandum, & ad polluendum: Diversa est sententia R. Simeonis ben Lakisch; Ibi considerat carnem. Dicit R. Jehuda bar Pazi. Diversum est; Ibi quia est pellis, & finis pellis est, ut obdurescat: Multo magis diversa est sententia R. Simeonis ben Lakisch: Sicut ibi ejus finis est, ut obdurescat, considerat carnem; Hic cum ejus finis non sit, ut obduriscat, nonne multo magis? Dicit R. Abon: Ratio R. Simeonis ben Lakisch hæc est; *Et comedent carnem*; Non nervos. Sapientes Cæsarienses: Dicit R. Chijah, Rabi Isi: Alter dissentit; & alter sentit juxta hanc traditionem: Qui dissentit, non urgetur istis argumentis: At quantum franget? R. Jose, & R. Zehera nomine R. Jochanan, donec sit manus manca. R. Jonas dicit; R. Zehera, & R. Ba, ambo nomine R. Jochanan; Alter dicit: Donec sit manus manca. Et alter dicit: Vel unguis: Qui dicit: Manus, multo magis unguis: Qui dicit: Unguis: At manus minime: R. Jochanan, & R. Simeon ben Lakisch, ambo dicunt: Nunquam tenetur, si non frangat os, in quo sit caro, & in loco carnis. R. Jacob bar Aka dicit: Samuel bar Aba vult, quod hinc nunquam teneatur, nisi sumat lapidem, & contundat os, ut teneatur pro singulis ossibus: Quod dicis, intelligendum est de una præmonitione; at in duabus præmonitionibus, vel si unum os frangat, iterumque frangat, bis tenetur: R. Hieremias vult, quod hic non sit dissensio contra R. Simeonem ben Lakisch: Etenim R. Simeon ben Lakisch dicit: Os, in quo non sit caro, licet frangere; Non dicit, nisi quod non vapulet; At ad interdicendum interdicit: At permittit in puro; & qui frangit in immundo, non vapulat quadraginta verberibus. R. Abon nomine Rabi Elieser: Misna dicit, quando venit in immunditie ab hora prima; si autem veniat in puritate, & polluatur, consideratur perinde ac veniat in puritate, & vapulant propter ejus fracturam.

Constitutio XI. Respondit R. Jochanan Rabi Simeoni ben Lakisch: Ecce legimus: Ossa & nervos, & residuum comburent die sexta decima: Et incidet propter medullam: Et decorticabit car-

מפני מוח. ויחלוץ בשר מן העצם ויקוץ. שלא לפקע תחת הבשר. רבי סימון רבי יהושע בן לוי בשם בר פרייה הפיגול והנותר מצטרפין לטמא את הידים עד כדי עונשן בכזית מהו שיפסלו בתרומה קל וחומר אם מטמאין את הידים לפסול בתרומה הן עצמן לא כל שכן. ההן יוצא מה את עבד ליה. מטמא את הידים או אינו מטמא את הידים. אין תימר ההן יוצא מטמא את הידים פיגול ונותר אינן פוסלין בתרומה. אין תימר פיגול ונותר אינן פוסלין בתרומה ההן יוצא לא גזרו עליו כלום דלא כן יטמא צד החיצון וצד הפנימי. אמר רבי אבין מאן אית ליה דבר טמא מחמת עצמו לא רבי מאיר. לא כן אמר רבי יוחנן כל הדברים טהורין ברובן. כיון שחיתך רובן לאו כפרוש הוא ויהא כמגיעי בו ויהא פסול. אמר רבי חנניה במחתך כל שהוא ומשליך. רבי בא בשם רב יהודה לא קידשו תחת האגוף שבירושלם. רבי ירמיה בשם רב שמואל בר רב יצחק כדי שיהו מצורעין מגינין תחתיהן בחמה מפני החמה והגשמים מפני הגשמים. ודכוותה לא קידשו תחת האגוף של הר הבית כדי שיהו זבין מגינין תחתיהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. מצורע אין לו היכן להגן. זב יש לו היכן להגן בכל ירושלם. רבי יוחנן בר מדייא בשם רבי פינחס מן מה דאנן חמיי רבנן שלחין סנדליהון תחת האגוף של הר הבית הדא אמרה שלא קידשו תחת האגוף של הר הבית. רב שאל לרבי חייה רבה גגות ירושלם מה הן. אמר ליה מן מה דמתלין מתלא פיסחא בזיתא והלילה מתבר אגרייא הרא אמר גגות ירושלם קודש. רבי ירמיה רבי מיישא רבי שמואל בר רב יצחק בשם רב גגות ירושלם חול. והא תנינן מן האגוף ולפנים כלפנים מן האגוף ולחוץ כלחוץ. פתר לה בגג מבוצר לאויר חצר היא מתניתא. והא תנינן החלונות ועובי החומה כלפנים. עוד היא בגג מבוצר לאויר חצר היא מתניתא. ואתיא כההיא דאמר רבי אחא בשם רבי חיננא ויאבל חיל וחומה. שורא ובר שורא. אם עובי החומה קידשו כל שכן חלון. אמר

carnem ex osse, & incidet, ne frangat sub carne. R. Simon, R. Simeon ben Levi nomine R. Pedia: Abominandum, & residuum coalescunt ad polluendum manus, ita ut puniantur in quantitate olivæ; Quid quod polluant separationem? Probatur argumento a minori ad majus: Si polluunt manus, ipsamet nonne multo magis? De educto quid dices? Polluetne manus an non? Si dicas, quod eductum polluat manus, abominandum & residuum non reprobabit separationem: Si dicas, quod abominandum, & residuum non reprobent separationem, de educto nihil decreverunt, quod polluat latus exterius, atque interius. Dicit Rabi Abin: Qui dicit, quod nihil per seipsum polluatur; non est R. Meir: Non ita dicit R. Jochanan: Omnia sunt pura in majori sua parte: Quando major pars inciditur non est sicut separatum; Si illud attingant, tum erit profanatum. Dicit R. Chananjah: Incidet quantuluncunque & projiciet. Rabi Ba nomine R. Jehuda: *Non sanctificarunt sub septo in Hierusalem*. R. Hieremias nomine R. Isaach, ut leprosi sub illis se recipiant in æstate propter calorem, & in pluviis propter pluvias: Et similiter non sanctificarunt sub septo montis domus, ut seminiflui se recipiant sub illis in æstate propter calorem, & in pluviis propter pluvias: Leproso non erat locus, quo se reciperet: Seminifluo erat quo se reciperet in tota Hierosolyma. R. Jochanan bar Madijah nomine R. Pinchas, ex eo quod vidimus, quod sapientes non demitterent sandalia sua *sub septo montis domus*; idcirco *dictum est; quod non sanctificaverint sub septo montis domus*: Rab quæsivit a R. Chijah; Maxima pars tectorum Hierusalem, quid sunt? Respondit ei; Ex eo quod dicit proverbium. Pascha in Bista, & noctu solvenda est merces; idcirco dictum est: Tecta Hierusalem sunt sancta. R. Hieremias, R. Miissa, R. Samuel bar R. Isaach nomine Rab: Tecta Hierusalem sunt profana: Et ecce legimus: Ab septo & interius, sicut spatium interius, a septo & exterius sicut spatium exterius: Interpretatur de tecto subtracto in aerem, quod sit atrium; Misna: At ecce legimus: Fenestræ, & crassities muri considerantur sicut spatium interius: Præterea de tecto subtracto in aerem, quod sit atrium. Et adducitur juxta illud, quod dicit R. Acha nomine R. Chinna: *Et luxit antemurale, & murus*. Targum: *Murus & filius muri*: Si crassitiem muri sanctificarunt, multo magis fenestram. Dicit R. Acha: de

רבי אחא בחלון שעל גבי האגוף נצרכה: אף על גב דתימר לא קידשו תחת האגוף של ירושלם חלון שעל גבי האגוף קידשו: תני בשם רבי יהודה מחילות שתחת ההיכל חול וגגות ההיכל קודש . רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש מתניתא אמרה כן מדורה היתה שם ובית כסא של כבוד וזה היה כבודו מצאו נעול יודע שיש שם אדם פתוח ידוע שאין שם אדם. אמר רבי יוסי וכי צואה טומאה והלא אינה אלא נקיות . ויידא אמר דא יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה ונירות דולקין מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית הטבילה . אם קודש הוא ילך לו בקצר. כתב ולא תוציאו מן הבית מן הבשר חוצה. אין לי אלא חוץ לבית חוץ לחבורה מניין תלמוד לומר לא תוציא חוצה . אמר רבי יודן מכאן שאם הוציא חוץ לחבורה שהוא מתחייב. אמר רבי מנא אמר קרייא לא תוציא חוצה וגן אמרין אם חוץ לחבורה שהוא. שהוא מתחייב לא כל שכן חוץ לבית. רבי אימי בעי הוציא מחבורה לחבורה כשני זתים חייב שתים משום לא תוציא מן הבית ומשום לא תוציא חוצה . נמנו על הפסח הוציא אחד כזית . חייב שנים שלשה פטורין מפני שבני חבורתן ראויין להימשך אצלן אלא שהן עוברין בעשה. וכרבי שמעון אפילו בעשה אינן עוברין דתני על הבתים אשר יאכלו אותו בהם. מלמד שהפסח נאכל בשני מקומות יכול אף אוכליו יהו אוכלין אותו בשני מקומות תלמוד לומר בבית אחד יאכל. הא כיצד פסח נאכל בשני מקומות ואין אוכליו אוכלין אותו בשני מקומות . רבי שמעון אומר אף אוכליו אוכלין אותו בשני מקומות. מה מקיים רבי שמעון בבית אחד יאכל שלא תהא חבורה מקצתה אוכלת בפנים ומקצתה אוכלת בחוץ . יחיד שהוציא כזית חוץ לחבורה מפני שבני חבורתו ראויים לימשך אצלו נפטר מלא תעשה . רבי חייא בר בא בעי למה לי כרבי שמעון אפילו כרבנן מפני שבני חבורתן ראויין לימשך אצלן נפטרו

de fenestra, quæ erat super septo, dicendum est: Licet dicas, quod non sanctificaverint sub septo Hierusalem, tamen fenestram, quæ erat super septo sanctificarunt: Extat traditio nomine R. Jehuda: Specus quæ sunt sub templo, sunt profanæ, & tecta templi sunt sancta. R. Amme nomine R. Simeonis ben Lakisch: Misna ita dicit: Et locus secretus honoris: hic autem honor ejus fuit; si invenerit clausum, sciebat ibi esse aliquam, si apertam, sciebat ibi neminem esse: Dicit R. Jose: Num inquinatio polluebat? Atqui non erat nisi mundities: Et hoc dicit: Egrediebatur per circuitum, qui ducebat sub Biram; & lucernæ ardebant hinc inde, donec perveniret ad domum lotionis; si erat sanctificatus, abibat per breviorem viam. Scriptum est; *Et non educetis ex domo de carne foras*: Non probo nisi extra domum, extra societatem, unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Non educes foras*. Dicit R. Jodan; Hinc probatur, si educat extra societatem, quod teneatur. Dicit R. Mena: Dicit textus: *Non educes foras*; Et nos dicimus: Si extra societatem, tenetur, nonne multo magis extra domum? R. Amme quæsivit; Si educat de societate ad societatem in quantitate duarum olivarum, bis tenetur, propter præceptum: *Non educes ex domo*: Et propter præceptum: *Non educes foras*: Si quis de annumeratis super Paschate educat in quantitate olivæ, tenetur, si duo, tres, absolvuntur, quia filii societatis suæ idonei sunt, ut trahant ad se; Verum transgrediuntur præceptum affirmativum. At juxta opinionem R. Simeonis: Ne præceptum quidem affirmativum transgrediuntur; Etenim legitur: *Super domos, in quibus comedent ipsum*. Docemur, quod Pascha comedatur in duobus locis. Crederem, quod ejus comestores etiam possent comedere in duobus locis? Idcirco dictum est: *In domo una comedetur*: Quomodo? Pascha comeditur in duobus locis, at ejus comestores non possunt illud comedere in duobus locis: Quomodo explicat R. Simeon: *In domo una comedetur*? Ne dimidia societas comedat intus, & dimidia foris: Si privatus educat in quantitate olivæ extra societatem, quia filii societatis idonei sunt, ut trahant apud se, absolvitur a præcepto negativo. R. Chijah bar Ba quæsivit; quomodo probatur juxta mentem R. Simeonis? Vel juxta mentem sapientum, quia filii societatis idonei sunt, ut trahant ad se, absolvuntur a præcepto negativo,

מלא תעשה אפילו בעשה לא יהו . שמש שאכל כזית והוא בצד התנור אם היה פיקח מסלא את כריסו ממנו. אם רצו לחלוק לו כבוד באין ואוכלין עמו בצד התנור . ואם לאו נותנין לו חלקו ואוכל במקומו . תמן אמר דרבי שמעון היא . ולא שמיעין דאמר רבי הילא רבי איסי רבי אלעזר בשם רבי הושעיה הכל מודין בתחילה שהן חולקין. בסוף שאינן חולקין. מה פליגין בשהיו יושבין ואוכלין ונפלה עליהן הקורה . רבי שמעון אומר עוקרין הן חלקן ואוכלין במקום אחר . ורבנין אמרין אינן עוקרין את חלקן ואוכלין במקום אחר . רבי חייא בר בא אמר רבי יוסי בן חנינה בעי מעתה המוציא אינו חייב עד שעה שיאכל. אתא רבי שמואל רבי אבהו בשם רבי יוחנן המוציא אינו חייב עד שעה שיאכל. אמר רבי זעורא ותניי תמן יחיד שהוציא כזית חוץ לחבורה חייב. ולא פסל עצמו מבני חבורתו. הדא אמרה אפילו לא אכל אין תימר אכל למה לי לא פסל עצמו מבני חבורתו. אמר רבי יוסה כיון שהוציאו פסלו אפילו אכל דבר פסול אכל ויידא אמר דא יש שובר אחר שובר. אין מוציא אחר מוציא . או הדא אמרה כיון שהוציאו פסלו. או הדא אמרה המוציא אינו חייב עד שעה שיאכל. פשיטא דא מילתא התחילו אלו וניטמאו אילו זכו טהורין בחלקן של טמאין . ולא עוד אלא אפילו התחילו אילו וניטמאו הן זכו טהורין בחלקן של טמאין. אבל התחילו אילו ואילו וניטמא אחד מהן לא זכו טהורין בחלקן של טמאין. יחיד מפשיט ידו בכל הבית. ואין חבורה מפשטת ידה בכל הבית. והא תנינן שתי חבורות. לא אמר אלא שתים הא אחת לא . והא תנינן המיחם באמצע . מקום שהשמש מוכיח עליו שם היא חבורתו. והא תנינן הכלה הופכת פניה ואוכלת . אמר רבי חייה בר בא מפני הבושה.

vo, vel affirmativo. Si ministrans comedat in quantitate olivæ, & sit in latere furni, si fuerit apertus, potest ex eo implere ventrem: Si velint ei impartiri honorem, venient, & comedent cum eo in latere furni: Si minus, dabunt ei ejus partem, & comedet in loco suo. Ibi dicit, quod sit opinio Rabi Simeonis: At non auscultant quod dicit R. Ela, R. Isi, R. Elieser nomine R. Josias; Omnes consentiunt, quod in principio possint dividere; at in fine non possunt dividere: In quo dissentiunt? Quando consederint, & comedant, & rumpatur super illos tignum: R. Simeon dicit; Evellunt partes suas, & comedunt in loco alio; At sapientes dicunt: Non avellent partes suas, ut comedant in loco alio. R. Chijah bar Ba dicit: Rabi Jose ben Chanina putat, quod educens non teneatur nisi usque ad tempus, quo comedit: Venit R. Samuel, R. Abau nomine R. Jochanan: Qui educit, non tenetur nisi usque ad tempus, quo debet comedere. *Dicit R. Zehera*; Atqui ibi extat traditio, quod privatus educens in quantitate olivæ extra societatem teneatur; at non reprobat seipsum a filiis societatis suæ. Si dicas: Hoc dicit: Vel si non comedat. Non potes dicere: Si comedat, quomodo probatur, quod non reprobet seipsum a filiis societatis suæ? Dicit Rabi Jose; postquam eduxerint profanarunt, vel si comedat rem profanatam, poterit comedere; & hoc est quod dicit: Est fractura post fracturam; at non est eductio post eductionem: Aut hoc dicit: Postquam eduxerint, illegitimum fecerunt. Aut hoc dicit: Educens non tenetur nisi usque ad tempus, quo debet comedere: Hoc certum est; Si inceperint isti, & illi polluantur, mundi acquirunt partem immundorum: Et præterea vel si illi inceperint, & polluantur, mundi acquirunt partem immundorum: At si illi, at isti inceperint, & aliquis ex iis polluatur, mundi non acquirent partem immundorum: Privatus potest extendere manum suam per totam domum, at societas non poterit extendere manum suam per totam domum: Atqui legimus. Duæ societates. Non dicit nisi, duæ: At una minime. At ecce legimus. Calefactorium stabit in medio: Locus qui probatur ministranti ibi erit locus societatis suæ. At ecce legimus: Sponsa poterit convertere faciem suam, & comederit: Prodere: Dicit R. Chijah bar Ba: Propter pudorem.

פרק שמיני

א האשה בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה בעלה תאכל משל בעלה. הלכה רגל הראשון לעשות בבית אביה שחט עליה אביה שחט עליה בעלה תאכל ממקום שהיא רוצה. יתום ששחטו עליו אפיטרופין יאכל ממקום שהוא רוצה. עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהם חציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו.

ב האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח שחט גדי יאכל שחט טלה יאכל. שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון. שכח מה אמר לו רבו כיצד יעשה ישחוט גדי וטלה ויאמר אם גדי אמר לי רבי גדי שלו וטלה שלי ואם טלה אמר לי רבי טלה שלו וגדי שלי. שכח רבו מה אמר לו שניהם יצאו לבית השרפה ופטורים מלעשות פסח שני.

ג האומר לבניו הריני שוחט את הפסח על מנת מי שעלה מכם ראשון לירושלם כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו לעולם אין נמנין עליו עד שיהא בו כזית לכל אחד אחד. ונימנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט רבי שמעון אומר עד שיזרק עליו את הדם.

ד הממנה אחרים עמו על חלקו רשאין ליתן לו את שלו והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהם.

ה זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי. ראה שלש שוחטין עליו בשמיני. וכן שומרת יום כנגד יום שוחטין עליה בשני. ראה שני ימים שוחטין עליה בשלישי. הזבה שוחטין עליה בשמיני.

ו האונן והמפקח בגל וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים החולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית שוחטין עליהם ועל כולם אין שוחטין עליהן בפני עצמן שלא יביאוהו את הפסח לידי פסול.

CAPUT VIII.

I. MUlier quandiu est in domo mariti sui, si pro illa mactaverit maritus ejus, & mactaverit etiam pro ea pater ejus, comedet de Paschate mariti: Sin abierit ad primum Pascha, quod faciendum ei erat in domo patris sui, & mactaverit etiam pro ea maritus illius, comedat ubi libuerit: Pupillus, pro quo mactaverint tutores illius, comedet ubi libuerit: Servus duorum sociorum, non comedet de Paschate amborum: Qui partim servus, partim liber est, non comedet de Paschate domini sui.

II. Si dicat servo suo: Egredere, & mactato pro me Pascha; si mactaverit hœdum, comedat, si mactaverit agnum, comedat, si mactaverit hœdum, & agnum, comedat de primo. Si oblitus fuerit quod dixit ei dominus, quomodo faciet? Mactabit agnum, & hœdum, & dicet: Si de hœdo mihi dixerit meus dominus, agnus illius est, & hœdus meus: Si oblitus fuerit dominus, quod dixerit illi, ambo comburendi sunt, & liberi sunt a faciendo Paschate secundo.

III. Qui dixerit filiis suis; Ecce ego mactabo Pascha pro eo, qui primus ex vobis adscenderit Hierosolymam; Postquam introduxit primus caput suum, & majorem sui partem, acquisivit partem suam, & acquisivit etiam pro fratribus: Semper annumerantur Paschati, quandiu fuerit quantitas olivæ, quæ comedatur a singulis: Annumerantur, & retrahunt ab eo manus suas, priusquam mactatus fuerit agnus: R. Simeon dicit; Priusquam pro eo fuerit adspersus sanguis.

IV. Qui annumeraverit secum alios ad portionem suam, licet sociis, ut dent ipsi, quod ejus est, & ille comedet de suo, & illi comedent de eo, quod eorum est.

V. Si seminifluus viderit duas visiones, mactant pro eo die septimo, si viderit tres, mactant pro eo octavo suo die; Si observet de die in diem, pro ea mactant die suo secundo, si viderit duos dies, mactant pro eo die tertio; Si fiat seminiflua mactant pro ea die octavo.

VI. Lugens & aperiens tumulum, & similiter ille, cui promiserunt eductionem e carcere, & infirmius, & senex, qui possint comedere in quantitate olivæ, pro illis mactant: Pro his omnibus non mactant sigillatim ne Pascha adducant in occasionem profanationis; idcirco

לפיכך אם אירע בהן פסול פטורין מלעשות פסח שני חוץ מן המפקח בגל שהיה טמא מתחילתו.

ז אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה. ורבי יוסי מתיר אפילו חבורה של מאה שאינן יכולין לאכול כזית אין שוחטין עליהן ואין עושין חבורה נשים ועבדים וקטנים.

ח אונן טובל ואוכל פסחו לערב אבל לא בקדשים השומע על מתו ומי שנתלקטו לו עצמות טובל ואוכל בקדשים . גר שנתגייר ערב פסחים. בית שמאי אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב. ובית הלל אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר .

סליק פירקא

הלכה א האשה בזמן שהיא בבית בעלה וכו׳ . אמר רבי יוחנן ארבעה מחוסרי כפרה מפרישין עליהן חוץ מדעתן ואילו הן זב וזבה ויולדת ומצורע שכן אדם מפריש על בנו הקטן והוא נתון בעריסה . ניחא זב וזבה ומצורע . יולדת ויש קטנה יולדת. לא כן אמר רבי רדיפה בשם רב חונה עיברת וילדה עד שלא הביאה שתי שערות היא ובנה מתים. משהביאה שתי שערות היא ובנה חיים עיברה עד שלא הביאה שתי שערות וילדה משהביאה שתי שערות היא חיה ובנה מת . מיי כדון שכן אדם מפריש על בתו קטנה׃ מכיון שהשיאה לא כבר יצאת מרשות אביה . אלא שכן אדם מפריש על אשתו חרשת וכאן סוטה קטנה אין את יכול דאמר רבי זעורה רבי יוסא בשם רבי יוחנן קטנה שזינה אין לה רצון ליאסר על בעלה. וחרשת אין את יכול דכתיב ואמרה האשה אמן אמן . אמר רבי אבון שנייא היא דכתיב ושמחת אתה וביתך . רבי ירמיה בשם רבי יוחנן אדם קובע על חבירו קרבן נזיר שלא מדעתו אבל אינו מפרישו אלא מדעתו .

co si illis profanatio accidat, absolvuntur a Paschate secundo, excepto eo, qui aperuit tumulum, qui ab initio erat immundus.

VII. Non mactant Pascha pro uno homine; Verba R. Jehuda: At R. Jose permittit; Vel si fuerit societas centum, qui non possint comedere in quantitate olivæ, non mactant pro illis; & non faciunt societatem mulierum, servorum, & puerorum.

VIII. Lungens se lavat, & comedit Pascha suum vesperi, at non sanctitates: Qui audit nuncium de mortuo suo, & qui colligit ossa, se lavabit, & comedet sanctitates: Si peregrinus fiat proselytus vesperi Paschatis, schola Schammai dicit, se lavabit, & comedet Pascha suum vesperi: Schola Hillel dicit: Qui se separat a præputio, consideratur perinde ac se separet a sepulcro.

Finis capitis.

Constitutio I. Mulier, quando fuerit in domo mariti sui &c. Dicit R. Jochanan: Pro quatuor indigentibus expiationis separant præter eorum scientiam; & isti sunt seminifluus & seminiflua, & puerpera, & leprosus; Et similiter, quis potest separare pro filio suo minorenni, & dare in lecto. Recte seminifluus, & seminiflua, & leprosus, & puerpera; Estne minorennis puerpera? Non ita dicit Rabi Radipha nomine Rabi Huna; Si gravida sit & pariat, priusquam producat duos pilos, & vivat, & ejus filius moriatur; Postquam produxerit duos pilos, sit viva, & filius pariter vivus: Si gravida sit priusquam producat duos pilos, & pariat postquam produxerit duos pilos, ipsa sit viva, & filius moriatur: Hinc potest homo separare pro filia sua minorenni. Postquam nupta est, nondum jam libera est a potestate patris sui: At homo potest separare pro uxore sua muta; At tu non potes in muliere adulterii suspecta, quæ sit minorennis: Etenim dicit R. Zehera, R. Jose nomine R. Jochanan; Si minorennis scortetur, non est ei voluntas, ut interdicatur marito suo: Et in muta tu non potes: Scriptum est enim: *Et respondebit mulier amen, amen:* Dicit R. Abon: Diversum est: Scriptum est enim: *Et lætaberis tu, & domus tua.* R. Jeremias nomine Rabi Jochanan. Potest statuere pro socio suo sacrificium Nazyræi præter scientiam suam, at non separabit nisi ex scientia sua:

רבי זעורא בשם רבי יוחנן אדם קובע על חבירו חטאת חלב שלא מדעתו אבל אינו מפרישו אלא מדעתו. רבי זעירה בשם רבי אלעזר אדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו אבל אינו מפרישו אלא מדעתו. אמר רבי אלעזר מתניתא אמרה כן האשה בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה אביה שחט עליה בעלה תאכל משל בעלה. מה אנן קיימין אם בממחין סתם האשה ממחה לומר אצל בני אני רוצה. אם בשאינן ממחין מתניתא בממחין אתא. רבי ירמיה בשם רבי יוחנן מתניתא בממחין לית. הדא פליגא על דרבי אלעזר. דרבי אלעזר אמר אדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו. אבל אינו מפרישו אלא מדעתו. שנייא היא פסח שנייא היא חטאת. פסח לכשתגדיל ראוי הוא להתכפר בו. חטאת לכשתגדיל אינו ראוי להתכפר בה. אמר רבי יוחנן ברגל רדופין שנו. איזהו רגל רדופין. אמר רבי יוסי בי רבי בון זה רגל ראשון שאביה רודפה לבית בעלה. לא הלכה רגל הראשון. רגל השני מהו שיעשה רגל רודפין. נישמעינה מן הדא הלכה רגל הראשון לעשות בבית אביה. או הדא אמרה לעולם יש לה רגל רדופין. או הדא אמרה אלמנה יש לה רגל רדופין. אמר רבי יוסי בי רבי בון תיפתר שיש לה בנים ואין לה בעל וסתם האשה ממחה לומר אצל בני אני רוצה. אמר רבי אלעזר פיסחן של נשים רשות ודוחין עליו את השבת. רבי יעקב בר אחא בשם רבי אלעזר פיסחן של נשים ושל עבדים רשות כל שכן דוחין עליו את השבת. מצתן מה היא. רבי אלעזר אמר חובה. רבי זעורא אמר רשות. רבי הילא אמר דברי הכל. מתניתא מסייעא לדין. ומתניתא מסייעא לדין. מתניתא מסייעא לרבי זעורא חזרת מצה ופסח לילה הראשון חובה. ושאר כל הימים רשות. מתניתא מסייעא לרבי הילא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני. את שהוא בבל תאכל חמץ

sua: R. Zehera nomine R. Jochanan: Potest quis statuere pro socio suo sacrificium pro peccato adipis præter scientiam suam; at non separabit nisi ex scientia sua. Rabi Zehera nomine Rabi Elieseris; Potest quis mactare Pascha socii sui præter scientiam suam, at non separabit nisi ex scientia sua: Dicit R. Eliefer: Misna ita dicit: Mulier quando fuerit in domo mariti sui, si mactet pro ea pater, si mactet pro ea maritus, comedet de Paschate mariti: Quomodo nos explicabimus? Si ad impediendum absolute potest impedire dicens: Apud filium meum ego volo. Si minus ad impediendum; Misna ad impediendum venit: R. Hieremias nomine R. Jochanan: Misna non agit ad impediendum: Hæc disputatio est contra R. Elieserem. Etenim Rabi Eliefer dicit; Potest quis mactare Pascha socii sui præter scientiam suam, at non separabit nisi ex scientia sua: Diversum est Pascha, diversum est sacrificium pro peccato. Pascha postquam adolevit conveniens est, ut eo expietur: Sacrificium pro peccato postquam adolevit non est conveniens ut eo expietur. Dicit Rabi Jochanan: De Festo consueto agit. Quodnam est festum consuetum? Dicit Rabi Jose discipulus R. Bon: Hoc intelligitur de festo primo, quo pater ejus deducit eam ad domum mariti sui: Si non iverit festo primo; Festo secundo quid? Num faciet festum consuetum? Semper illi erit festum consuetum. Vidua quid? Num ei erit festum consuetum? Hinc eruitur. Si iverit festo primo ad faciendum in domo patris sui; Aut hoc dicit: Semper illi erit festum consuetum; Aut hoc dicit; Viduæ erit festum consuetum. Dicit R. Jose discipulus R. Bon. Potest exponi, quod sint ei filii, & non sit ei maritus; & simpliciter mulier potest impedire dicens; Prope filium meum ego volo: Dicit R. Eliefer: Paschata mulierum sunt ex arbitrio, & pellunt Sabbathum: R. Jacob bar Acha nomine R. Elieseris: Paschata mulierum, & servorum sunt ex arbitrio, multo magis pellunt Sabbathum; Eorum azyma quid sunt? R. Eliefer dicit; Ex debito: R. Zehera dicit: Ex arbitrio: R. Ela dicit: Ex omnium consensu: Misna favet isti; & Misna favet illi. Misna favet R. Zehera; Lactuca, azymum, & Pascha nocte prima ex debito; at reliquis omnibus diebus ex arbitrio. Misna favet R. Ela: *Non comedes super eo fermentum: Septem diebus comedes super eo azyma, panem afflictionis*. Cui incumbit præceptum: *Non come-*

הרי הוא בקום אכול מצה. ונשים הואיל
והן בבל תאכל חמץ הרי הן בקום אכול
מצה. והא תנינן כל מצות עשה שהזמן
גרמא האנשים חייבין והנשים פטורות.
אמר רבי מנא חומר היא מצות עשה
שהיא באה מכח בלא תעשה. ואתיא
כמאן דאמר פסחן של נשים רשות.
תני האשה עושה פסח הראשון לעצמה
והשני טפילה לאחרים דברי רבי מאיר.
רבי יוסה אומר האשה עושה פסח שני
לעצמה אפילו בשבת ואין צורך לומר
הראשון. רבי שמעון בן אלעזר אומר
האשה עושה פסח ראשון טפילה לאחרים
ואינה עושה פסח שני. מה טעמא
דרבי מאיר איש שה לבית אבות. אם
רצו לבית. מה טעמא דרבי אלעזר בי
רבי שמעון איש לא אשה. מה מקיימין
רבנן איש פרט לקטן. אמר רבי יונה
ואפילו כמאן דאמר פסחים של נשים
רשות שנייא היא שהדבר מסויים שלא
יקבע הדבר חובה. יתום ששחטו עליו
הפיטרופין יאכל ממקום שהוא רוצה.
מתניתא ביתום קטן אבל ביתום גדול
נעשה כממנה עצמו על שני פסחים
כאחת. דתני רבי חייה הנמנה על שני
פסחים אוכל מאיזה מהן שנשחט ראשון
אמר רבי יוסה מתניתא אמרה כן שחט
גדי וטלה יאכל מן הראשון עבד של
שני שותפין לא יאכל משל שניהם.
רבי יוסה אומר אין רשות לרבו לומר לו
איפשר שתימנה על הפסח אבל אומרים
לו איפשי שתמנה על זה אלא על זה.
פעמים שהוא נמנה על שלשה פסחים
כאחת. היך עבידה עבד של שני שותפין
צריך להמנות על הפסח. שיחרר אחד
מהן חלקו צריך להימנות על פסח אחר.
שיחררו שניהן צריך להמנות על פסח אחר
שמואל בר אבא בעי עבד מהו שיאכל
משלשתן. אמר רבי יוסי אם אומר את
עבד לא יאכל משלשתן. מעתה לא
ימנה על הפסח שמא ימלך רבו וישחררו

medes fermentum; Incumbit etiam præceptum : Surge & comede azymum : Et fœminis, quibus mandatum est præceptum : *Non comedes :* Mandatum est quoque præceptum : Surge, & comede azymum : At ecce legimus: Cunctis præceptis affirmativis, quorum causa a tempore dependet, viri tenentur, & mulieres absolvuntur. Dicit Rabi Mena : Gravius est præceptum affirvativum, eo quod veniat ex ratione præcepti negativi : & adducitur juxta opinionem illius, qui dicit : Paschata mulierum ex arbitrio. Traditio: Mulier facit Pascha primum seorsim, at in secundo associatur aliis; Verba R. Meir. R. Jose dicit : Mulier facit Pascha secundum seorsim vel in Sabbatho, neque necesse est ut dicatur primum. R. Simeon ben Eliefer dicit : Mulier facit Pascha primum associata cum aliis, at non facit Pascha secundum : Quænam est ratio Rabi Meir? *Vir agnum per domum patrum?* Si velint per domum : Quænam est ratio R. Jose? *Vir agnum per domum patrum.* Quænam est ratio Rabi Elieseris discipuli Rabi Simeonis? *Vir :* Non mulier : Quomodo explicant sapientes? *Vir :* Excludit minorennem : Dicit Rabi Jonas: Vel juxta opinionem illius, qui dicit : Paschata mulierum sunt ex arbitrio; Diversum est; quia hoc est completum quod non statuerit rem ex debito : Si pupillo mactaverit procuratores Pascha, comedet ubi voluerit: Misna loquitur de pupillo minorenni; at pupillus majorennis consideratur quasi numeraverit seipsum simul in duobus sacrificiis Paschalibus : Etenim docet R. Chijah : Qui se annumeraverit simul duobus sacrificiis Paschalibus, poterit comedere ex eo, quod prius mactatum fuerit: Dicit R. Jose: Misna ita dicit : Si mactet hœdum, & agnum, comedet de primo; Servus duorum sociorum non comedet de neutro; R. Jose dicit: Non est facultas domino ei dicendi; Fieri potest, ut sis annumeratus super Paschate; Sed ei dicent: Fieri potest, ut sis annumeratus super hoc non super illo : Aliquando annumeratur eodem tempore tribus sacrificiis Paschalibus: Quomodo? Si fuerit servus duorum sociorum, annumerandus est in Paschate; Si unus ex iis partim liberaverit, annumerandus erit in alio Paschate; Si ambo eum liberaverint, annumerabitur in alio Paschate: Samuel bar Aba quæsivit : Servusne comedet ex his tribus? Dicit R. Jose; si dicat; Servus non comedet de his tribus : Hinc non annumerabitur super Paschate; fortasse consu-

ונמצא הקדש פסול מעורב בעבודה. רבי יעקב בר אחא אמר רבי זעורא בעי הרב מהו שיצא בהקדש העבד. ולאו מתניתא היא האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח. מתניתא מדעת רבו. מה צריכה ליה שלא מדעת רבו חציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו. רבי חייה בשם רבי יוחנן מי שחציו עבד וחציו בן חורין קידש אשה אין חוששין לקידושיו. ורכוותה גירש אין חוששין לגירושיו: שמואל אמר חוששין לגירושיו. אתיא דשמואל כרבי יהודה דתנינן תמן גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין.

הלכה ב תני רבי חייה הנמנה על שני פסחין כאחת, אוכל מאיזה מהן שנשחט ראשון. אמר רבי יוסה מתניתא אמרה כן שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון. אלעזר ורבי יוחנן תריהון אמרין דרבי נתן היא. דרבי נתן אמר יוצאין בזריקה בלא אכילה. רבי חזקיה בשם רבי ממל תיפתר ששכח רבו בין שחיטה לזריקה. אמר רבי חזקיה מתיב חד מן רבנן ואמרין הוא הוה. והא תנינן שכח רבו מה אמר לו ישחוט גדי וטלה. אמר רבי יוחנן הפריש פסחו עד שלא נתגייר ונתגייר. עד שלא נשחרר ונשתחרר. עד שלא הביא שתי שערות והביא שתי שערות צריך להמנות על פסח אחר: אמר רבי יודן כל הספיקות דרבי נתן אינו חוץ מן הזורק דם חטאתו ודם אשמו ספק בלילה זרק ספק ביום זרק נעשה בספק כפרה וספק כפרה כיפר:

הלכה ג אמר רבי יוחנן לית כאן הריני שוחט אלא הריני מפריש. ולמה תנינתה הריני שוחט בשביל לזרזו. רבי אלעזר בשם רבי הושעיה תנאי בית דין הוא שיהא זה מפריש את פסחו וזה מפריש את מעותיו ממנה אותו על שלו והמעות יוצאין לחולין מאליהן. מה יוצא

fulet ejus dominus, & liberabit eum, & deprehendetur ſanctitas prophanata commixta in ejus miniſterio. R. Jacob bar Acha dicit: R. Zehera quæſivit; Num dominus ſatisfaciet debito ſanctitate ſervi? Nonne extat Miſna? Si dicat ſervo ſuo; Egredere, & macta mihi Paſcha; Miſna dicit: Ex ſcientia domini ſui: Quid dicendum eſt ſi fiat præter ſcientiam domini ſui? Si fuerit partim ſervus, & partim liber, non comedet de Paſchate domini ſui: R. Chijah nomine R. Jochanan; Siquis fuerit partim ſervus, & partim liber, ſi deſponſet fœminam, non currant de ejus deſponſatione; Et ſimiliter ſi eam repudiaverit, non curant de ejus repudio: Samuel dicit: Curant de ejus repudio: Conſentit Samuel cum Jehuda. Etenim ibi legimus: Siquis furetur hominem, qui ſit partim ſervus, & partim liber, R. Jehuda reum facit, & ſapientes abſolvunt.

Conſtitutio II. Docet R. Chijah: Si fuerit ſimul annumeratus in duobus ſacrificiis Paſchalibus, comedet de eo, quod prius fuerit mactatum. Dicit Rabi Joſe. Miſna ita dicit: Si mactet hœdum & agnum, comedet de primo. Elieſer, & R. Jochanan ambo dicunt, quod ſit ſententia R. Nathan: Etenim Rabi Nathan dicit: Satisfaciunt debito adſperſione ſine comeſtione. R. Ezechias nomine R. Ba bar Mimal; poteſt exponi, quod oblitus fuerit ejus dominus inter mactationem & adſperſionem. Dicit R. Ezechias; Reſpondit unus de ſapientibus, & dixerunt: Ipſe ipſe. At ecce legimus: Si oblitus fuerit dominus, quid dicet ei? Mactabit hœdum, & agnum. Dicit R. Jochanan; Si ſeparet Paſcha priuſquam fiat proſelytus, & fiat proſelytus, priuſquam fiat liber, & fiat liber, priuſquam producat duos pilos, & producat duos pilos, annumerandus erit ſuper alio Paſchate; Dicit R. Jodan; Cuncta dubia R. Nathan nulla ſunt; excipitur, ſi adſpergat ſanguinem ſacrificii pro peccato, & ſanguinem ſacrificii pro delicto, & fuerit dubium, utrum adſperſerit nocte, an interdiu, conſideratur ſicut dubium expiationis, & dubium expiationis expiat.

Conſtitutio III. Dicit R. Jochanan; Non ita dicet; Ecce macto, ſed ecce ſeparo; Et cur legimus; Ecce ego macto? Propter ſolicitudinem; Elieſer nomine R. Joſias; Traditio Synhedrii eſt, quod ſi iſte ſeparet ſuum Paſcha, & ille ſeparet numos ſuos, annumerabit illum ſuper Paſchate ſuo, & nummi ſponte cedent in profana; Quid? cedet in pro-

לחולין וחוזר וקדש או לכך הקדישו משעה ראשונה. מה נפק מביניהון הפריש מאה מנה לפסחו והימנה אותו על חמשים. אין תימר יוצא לחולין וחוזר וקדש שאר המעות הקדש הן . רבי יעקב בר אחא אמר שמואל בר אבא בעי הגע עצמך שהימנה אותו על חנם. מה אית לך יוצא לחולין וחוזר וקדש . מיליהון דרבנן אמרי שאינו יוצא לחולין וחוזר וקדש. תמן תנינן נתן לה כספים הרי אילו מותרים. יינות שמנים וסלתות כל דבר שביוצא בו קרב על גבי המזבח אסור . רבי שמעון בן לקיש אמר בממנה אותו על פסחו ועל חגיגתו . הדא אמרה שאינו יוצא לחולין וחזר וקדש. אין תימר שהוא יוצא לחולין וחזר וקדש יהא אסור משום אתנן. פתר לה בשלא נכנס לתוך ידו כלום . תדע לך דתנינן תמן מקריב עליו קיני זבים קיני זבות קיני יולדות לא בשלא נכנס לתוך ידו כלום . אוף הכא בשלא נכנס לתוך ידו כלום . רבי יעקב בר אחא בשם רבי אימי איתפלגון רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש .חד אמר מקדישין . וחד אמר אין מקדישין . רבנן דקיסרין מפרשין להון רבי יוחנן אמר מקדישין בתחילה ביום טוב . רבי שמעון בן לקיש אמר אין מקדישין בתחילה ביום טוב . אית תניי תני הולך לו אצל מוכרי טלאים . אית תניי תני הולך לו אצל מוכרי פסחים . מאן .דאמר הולך אצל מוכרי טלאים כמאן דאמר מקדישין . מאן דאמר הולך לו אצל מוכרי פסחים כמאן דאמר אין מקדישין . הדא אמרה אינו יוצא לחולין וחוזר וקדש. אין תימר שהוא יוצא לחולין וחוזר וקדש יהא אסור משום מקדיש ותנינן אין מקדישין . רבי חנניה ורבי מנא חד אמר במקדיש למחר. וחורנה אמר במקדיש לבדק הבית. אמר רבי שמי ואפילו כמאן דאמר במקדיש בעזרה משום

profana, atque iterum sanctificabit? Aut ita dicendum est, quod ejus sanctificatio est opus primum? Quid eruitur ex inter eos? Si separet centum minas in Pascha, & illum annumeraverit super quinquaginta. Si dicas: Cedet in profana, & sanctificabit, reliqui nummi erunt profani: Si ita dicas; ita ejus sanctificatio erit opus primum, reliqui nummi erunt sancti. Rabi Jacob bar Acha: Samuel bar Aba, quæsivit: Puta, quod ipsum gratuito annumeraverit: Quid tibi dicendum est? Cedet in profana, atque iterum sanctificabit? Verba sapientum dicunt, quod non cedat in profana, atque iterum sanctificet. Ibi legimus; Si det illi nummos argenteos, ecce illi sunt permissi; Si vina, olea, & similam, & omnia, quorum similia offeruntur super altare, sunt interdicta: R. Simeon ben Lakisch dicit; quando annumeraverit illum super suo Paschate, & super suo sacrificio solenni; Hoc dicit, quod non cedat in profana, atque iterum sanctificet: Si dicas, quando cedat in profana, atque iterum sanctificet, quod sit interdictum, propter donum interpretatur, quando non venerit in ejus potestatem. Scito, quod ibi legamus: Siquis offerat super eo nidos seminifluorum, & nidos seminifluarum, nidos puerperarum, non quando ingreditur in ejus potestatem. Ita pariter hoc loco, quando non ingreditur in ejus potestatem. Rabi Jacob bar Acha nomine Rabi Amme: Dissentiunt R. Jochanan, & R. Simeon ben Lakisch: Alter dicit: Sanctificantur, & alter dicit: Non sanctificantur: Sapientes Cæsarienses separant pro illis. Rabi Jochanan dicit: Sanctificantur in principio in die festo. R. Simeon ben Lakisch dicit: Non sanctificantur in principio in die festo: Est qui docet: Se conferet ad vendentes agnos: Est qui docet: Se conferet ad vendentes Paschata: Qui dicit: Se conferet ad vendentes agnos; sentit cum eo, qui dicit; Sanctificantur: Qui dicit: Se conferet ad vendentes Paschata; sentit cum eo, qui dicit; Non sanctificantur: Hoc dicit: Non cedet in profana, atque iterum sanctificabit: Si dicas, quando cedit in profana, atque iterum sanctificat, quod sit interdictum nomine sanctificantis. Atqui legimus: Non sanctificanti. R. Chanina, & R. Mena; Alter dicit de sanctificante in diem posterum; & alter dicit de sanctificante pro instauratione domus: Dicit R. Sa me: Vel juxta mentem illius qui dicit de sanctificante in atrio propter Sabbathum,

שבורת שהתירו במקדש מנין שהן נימנין
תלמוד לומר במכסת נפשות . מנין שהן
ממנין . נאמר כאן שה ונאמר במצרים
שה. מה שה שנאמר במצרים חי לא
שחוט. אף שה שנאמר כאן חי לא שחוט
מה טעמא דרבי שמעון אילו מתו בין
שחיטה לזריקה שמא אין הבעלים
מתכפרין . מה בין מתו מה בין משכו
הבעלים את ידיהם ממנו.

הלכה ד בני חבורה שהיו ידיו
של אחר מהן יפות רשאין לומר לו טול
חלקך ואכול לעצמך . לא סוף דבר פסח
אלא אפילו עשו סינבול רשאין לומר לו
טול חלקך ואכול לעצמך. אם היו מכירין
אותו לכך התנו עמו משעה ראשונה. רב
חונא אמר הפריש פסחו ואמר על מנת
שלא ימנה אחר עמי אין אחר נמנה
עמו . הפרישו סתם כל מה שיבואו
מינויו הם . רבי יעקב בר אחא בשם
רבי זעירא מתניתא אמרה כן ואם
ימעט הבית מלמד שהן מתמעטין והולכין
בלבד שיהא שם אחד מבני חבורה
הראשונה ואחד מבני חבורה השנייה
דברי רבי יהודה. רבי יוסה אומר בין מן
הראשונה בין מן השנייה בלבד שלא
יניחו את הפסח כמות שהוא. אין תימר
כל מה שיבואו מינויו הן הן בני חבורה
הראשונה הן בני חבורה השנייה. מה
נפק מביניהון הפרש פסחו ומשך ידו
ונמנה אחר עמו על דעתיה דרב חונה
כשר . על דעתיה דרבי זעורא פסול .
על דעתיה דרב חונה הקדש יחיד הוא
והקדש יחיד עושה תמורה. על דעתיה
דרבי זעורה הקדש שותפין הוא ואין
הקדש שותפין עושה תמורה. נמנו עליו
מאה בני אדם כאחת רב חונה אמר
אם יש כזית לכל אחד ואחד מהם כשר
ואם לאו פסול . אמר רבי זעורא מקום
שיש כזית לכל אחד ואחד מהם כשר
ואם לאו פסול. ותני כן נמנו עליו וחזרו
ונמנו עליו עד מקום שיש כזית לכל
אחד ואחד מהם כשר. ואם לאו פסול :

הלכה ה תני רבי חייה נדה
שוחטין עליה בשמיני. בועל נדה שוחטין

thum, quod permissum est in Sanctuario, unde probatur quod annumerentur? Ex eo quod dictum est; *Juxta numerum animarum*. Unde probatur, quod ipsi annumerentur? Dictum est hic: *Agnum*. Et dictum est in Ægypto. *Agnum*. Sicut agnus in Ægypto vivus, & non mactatus, ita pariter hoc loco vivus, & non mactatus. Quænam est ratio Rabi Simeonis? Si moriantur inter mactationem, & adspersionem, fortasse domini non expiabuntur: Quod est discrimen, utrum moriantur, an retraxerint domini manus suas ab eo?

Constitutio IV. Si in filiis societatis sit aliquis, cujus potestas esset præstantior, potest ei dicere: Tolle partem tuam, & comede apud te: Non est rei finis in Paschate; Verum vel si fecerint societatem, potest ei dicere; tolle partem tuam, & comede apud te: Si vero illum agnoscant, paciscentur cum eo ab hora prima. R. Huna dicit: Siquis separans Pascha suum cum conditione, ut alius cum eo non annumeretur; cum eo alius non annumerabitur. Si illud simpliciter separet; omnes advenientes possunt annumerari. R. Jacob bar Acha nomine R. Zehera; Misna ita dicit: *Et si paucior fuerit domus*. Docemur, quod minuantur, & abeant; dummodo sit unus de prima societate, & unus de secunda societate: Verba R. Jehuda. R. Jose dicit: Sive ex prima, sive ex secunda; dummodo ne relinquant Pascha sicuti est: Si dicas. Omnes qui adveniunt, sunt isti filii societatis primæ, & illi sunt filiis societatis secundæ: Quid eruitur ex inter eos? Siquis separet Pascha suum, & retrahat manum suam, & annumeretur alius cum eo; ex mente R. Huna, est legitimum; ex mente R. Zehera est illegitimum: Ex mente R. Huna; sanctitas privati est; & sanctitas privati facit commutationem; Ex mente R. Zehera: Sanctitas sociorum est, & sanctitas sociorum non facit commutationem: Si super eo annumerentur centum homines simul; R. Huna dicit; Si fuerit quantitas olivæ pro singulis, est legitimum, si minus, est illegitimum. Dicit R. Zehera, In loco ubi fuerit quantitas olivæ pro singulis, est legitimum; si minus, est illegitimum: Atque ita traditur: Annumerantur super eo, atque iterum, annumerantur super eo donec fuerit quantitas olivæ pro singulis, tum erit legitimum; si minus, erit illegitimum.

Constitutio V. Docet R. Chijah; Pro menstruata mactant in die octavo; Pro concumbente cum menstruata mactant in

עליו בשביעי. אמר רבי יוסה הדא אמרה שבועל נדה טהור ביום השביעי שלו.

הלכה ו רבי יוסה בי רבי בון אבא בר בר חנה בשם רבי יוחנן מתניתא בשחבשוהו ישראל אבל אם חבשוהו גוים אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר. בנתון חוץ לירושלם. אבל בנתון בתוך ירושלם אפילו לא הבטיחו כמי שהבטיחו. רבי יונה ורבי יוסי תריהון אמרין בקדמיתא הוינן אמרין ישראל ערל מזין עליו ולא הוינן אמרין כלום. תנא רבי סימון בר זבדי קומי רבי הילא נאמר כאן ואז יקרב לעשותו ונאמר להלן אז יאכל בו. מה אז שנאמר להלן עד שיהא כשר בשעת אכילה אף אז שנאמר כאן עד שיהא כשר בשעת שחיטה. פעמים שהוא נעשה כיוצא בהם. פעמים שהן נעשים כיוצא בו. פעמים שהוא נעשה כיוצא בהם בגל ארוך אני אומר נזרק עליו הדם עד שלא הגיע לטומאה. פעמים שהן נעשין כיוצא בו בגל עגול. אירע בהן פסול בין שחיטה לזריקה הן נעשין כיוצא בו בגל עגול.

הלכה ז אמר רבי יוחנן טעמא דרבי יהודה לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך מה מקיים רבי יוסי טעמא דרבי יהודה. פתר לה כרבי אלעזר בן מתיא דתני רבי אלעזר אומר יכול יהא היחיד מכריע על הטומאה תלמוד לומר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד. אמר רבי יוחנן מודה רבי יהודה שאם עבר וזרק את הדם שהורצה. עבר ושחט מתירין לו לזרוק. תני אין עושין חבורה נשים ועבדים וקטנים מפני שהן מרבין בתיפלה. תני בר קפרא שלא יביאו את הקדשים לידי ביזיון. רבי יעקב בר אחא בשם רבי איסי אין עושין חבורה של גרים מתוך שהן מקולקלין אין מדקדקין בו והם מביאין אותו לידי פסול.

הלכה ח אמר רבי יוסי בי רבי בון מתניתא בשנעשה אונן משעה ראשונה בין שחיטה לזריקה. אבל אם נעשה אונן לאחר כפרה כבר הורצה ותני כן

in die septimo: Dicit R. Jose: Hoc dicit, quod concumbens cum menstruata sit purus in die suo septimo.

Constitutio VI. R. Jose discipulus R. Bon, Aba bar bar Chana nomine Rabi Jochanan; Misna extat: Si supputaverint Israelitæ, si vero supputaverint gentiles, quorum os loquitur vanitatem, & dextra eorum est dextra mendacii: Si statuisset extra Hierusalem: Si vero statuisset intra Hierusalem, vel si non confidant, considerantur, quasi confidant. R. Jonas & R. Jose ambo dicunt juxta priorem opinionem: Ipsi dicunt: Si Israelita fuerit præputiatus, spargunt pro eo; & nihil dicunt. Docuit R. Simon bar Zebedei coram R. Ela: Dictum est hic: *Tum accedes ad faciendum illud:* Pariterque dictum est; *Tum comedet illud:* Sicut *tum* eo loco dictum designat, quando fuerit legitimus tempore comestionis; ita pariter *tum* hoc loco dictum designat, quando fuerit legitimus tempore mactationis: Aliquando consideratur simile illis; *aliquando illi considerantur similes illi:* Aliquando considerantur simile illis in tumulo longo; Ego dico: Adsperget super eum sanguinem, priusquam attingat immunditiem: Aliquando isti considerantur similes illi in tumulo rotundo: Si contigerit in illis profanatio inter mactationem & adspersionem, considerantur similes illi in tumulo rotundo.

Constitutio VII. Dicit R. Jochanan: Ratio R. Jehuda hæc est: *Non poteris immolare Pascha in una portarum tuarum:* Quomodo explicat R. Jose rationem Rabi Jehuda? *Interpretatur juxta mentem R. Elieser ben Mathia:* Etenim extat traditio: R. Elieser dicit: Crederem, quod privatus præponderaret in immunditie? Idcirco dictum est: *Non poteris immolare Pascha in una:* Dicit R. Jochanan: Assentitur R. Jehuda: Si transgrediens adspergat sanguinem, quod acceptetur: Si transgrediens mactet, quod ei permittant adspergere: Traditio: Non faciunt societatem mulierum, & servorum, & puerorum, quia multiplicant in peccato. Docet Bar Kaphra: Ne adducant sanctitates in contemptum. R. Jacob bar Acha nomine R. Isi. Non faciunt societatem proselytorum, quia inquinant, neque sunt acurati & adducunt ad profanationem.

Constitutio VIII. Dicit R. Jose discipulus R. Bon: Misna: Si fiat lugens ab hora prima inter mactationem, & adspersionem; At si fiat lugens post expiationem, jam fuit acceptatum: Atque ita traditur: Quinam est luctus?

איזו היא אנינה משעת מיתה ועד שעת קבורה דברי רבי. וחכמים אומרים כל היום כולו. אשכחת חמר קלת וחמרת, על דרבי קלת וחמרת . על דרבנן קלת על דרבי מת ונקבר בשעתו על דעתיה דרבי אינו אסור אלא אותה שעה בלבד, על דעתיה דרבנן אסור כל היום כולו. קלת על דרבנין מת ונקבר לאחר שלשה ימים על דעתיה דרבנן אסור כל אותו היום, על דעתיה דרבי אסור עד שלשה ימים אתא רבי אבהו בשם רבי יוחנן ורב חונה תריהון אמרין מודה רבי לחכמים שאינו אסור אלא אותו היום בלבד. ותני כן רבי אומר תדע לך שאין אנינות הלילה תורה שהרי אמרו אונן טובל ואוכל פסחו לערב . והרי אנינות יום עשו אותה תורה . רבי יוסי בי רבי בון בשם רב חסדא תיפתר בשנקבר עם דימדומי החמה ולית שמע מינה כלום . רבי אבהו בשם רבי אלעזר אין אנינה אלא למת בלבד דכתיב ואנו ואבלו פתחיה . התיב רבי חייה בר אדא והכתיב ואנו הדיינים ואבלו כל משליכי ביאור חכה . אמר רבי חיננא כיני מתניתא אין אנינה טמאה אלא למת בלבד. תני יום שמיעה כיום קבורה לקרע ולאיבול ולספירת שבעה ולספירת שלשים . ולאכול בקרשים הרי הן בליקוטי עצמות וליקוטי עצמות טובל ואוכל בקרשים . רבי יוסי בי רבי בון בשם רב חסדא תיפתר שניקבר משחשיכה וזה וזה טובלין ואוכלין את פסחיהן לערב. וקבורה אוכלת בקרשים אמר רבי יוסי בירבי בון תרתיהון בשמיעה שמע שמת לו מת מאתמול טובל ואוכל בקרשים . שמע שנתלקטו לו עצמות מאתמול ,טובל ואוכל בקרשים . תני המעביר ארון ממקום למקום אין בו משום ליקוטי עצמות . אמר רבי אחא הדא דאת אמר בארון של אבן אבל בארון של עץ יש בו משום ליקוטי עצמות. אמר רבי יוסה ואפילו בארון של עץ אין בו משום ליקוטי עצמות איזהו ליקוטי עצמות המעבירן באפיקריסין ממקום

Ab hora mortis uſque ad horam ſepulturæ: Verba Rabi. At ſapientes dicunt: Toto integro die: Deprehenditur, quod alleves, & aggraves; Ex ſententia Rabi: Allevas, & aggravas: Ex ſententia ſapientum allevas: Ex ſententia Rabi: Si moriatur, & ſepeliatur in tempore ſuo: Ex ſententia Rabi; Non eſt interdictum niſi ea ipſa hora duntaxat. Ex ſententia ſapientum; Eſt interdictum toto integro die: Allevas ex mente ſapientum: Si moriatur & ſepeliatur poſt triduum; Ex mente ſapientum eſt interdictum toto eo die; Ex mente Rabi uſque ad tres dies. Venit R. Abau nomine R. Jochanan, & Rabi Huna, ambo dicunt; aſſentitur Rabi ſapientibus, quod non ſit interdictum niſi eo die duntaxat: Atqui extat traditio: Rabi dicit: Scito, quod luctus noctis non ſit ex lege; Etenim dixerunt: Lugens ſe lavat, & comedit Paſcha ſuum in veſpera; At luctum diei conſiderarunt eſſe ex lege. R. Joſe diſcipulus R. Bon nomine Rabi Chaſda: Poteſt interpretari, quando ſepeliatur in occaſu ſolis; At hinc nihil eruitur. R. Abau nomine R. Elieſer: Non eſt luctus niſi pro mortuo duntaxat: Scriptum eſt enim: *Et mœrebunt, atque lugebunt portæ ejus*. Reſpondit R. Chijah bar Ada: Atqui ſcriptum eſt: *Et mœrebunt piſcatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum*. Dicit R. Chinna: Ita eſt Miſna. Luctus non polluit niſi pro mortuo duntaxat: Traditio: Dies nuncii eſt ſicut dies ſepulturæ reſpectu lacerandi, lugendi, & numerandi ſeptem, & numerandi triginta dies; At reſpectu comedendi ſanctitates, conſideratur ſicut colligens oſſa; Etenim qui colligit oſſa, ſe lavat, & comedit ſanctitates. R. Joſe diſcipulus R. Bon nomine Rabi Chaſda: Poteſt exponi, quod ſepelierit poſt obortas tenebras; Et iſte & ille ſe lavant, & comedunt Paſchata ſua in veſpera; & ſepeliens comedit ſanctitates: Dicit R. Joſe diſcipulus R. Bon: Ambo ex nuncio. Si audiat ſibi mortuum eſſe mortuum die heſterna, ſe lavabit, & comedet ſanctitates: Si audiat ejus oſſa fuiſſe collecta die heſterna, ſe lavabit & comedet ſanctitates: Traditio: Siquis traducat arcam de loco ad locum, non eſt in eo ratio collectionis oſſium: Dicit R. Acha: Hoc quod dicis, intelligitur de arca lapidea, at in arca lignea eſt ratio collectionis oſſium: Dicit R. Joſe: Vel in arca lignea non eſt ratio collectionis oſſium; Quænam eſt collectio oſſium? Qui traducunt induſiis de loco ad locum. Ra-

למקום. רבי חניי בשם רבי זעורה ליקוטי
עצמות כשמוען. ותני כן ליקוט עצמות
מלקט עצם עצם משיתאכל הבשר. תני
אין שמועה לליקוט עצמות. אמר רבי
חני והוא ששמע למחר אבל אם שמע
בו ביום יש שמיעה לליקוט עצמות. ויש
שיעור לליקוט עצמות׳ תנא ניקומבי קומי
רבי זעורה אין שיעור לליקוט עצמות
כהדא רבי מנא הורי לרבי הלל דכיפרא
לקרוע ולהתאבל כרבי אחא. ושלא
להיטמות כרבי יוסי. תני ליקוטי עצמות
אין אומר עליהן קינים ונהי ואין אומרים
עליהן לא ברכת אבלים ולא תנחומי
אבלים. אילו הן ברכת אבלים מה שהן
אומרים בבית הכנסת. אילו הן תנחומי
אבלים מה שהן אומר בשורה. תני אבל
אומר עליהן דברים. מהו דברים רבנן
דקיסרין אמרין קילוסין. מה טעמון דבית
שמאי אתם ושביכם. מה אתם לא
נטמאתם עד שנכנסתם לברית. אף
שביכם לא נטמאו עד שנכנסו לברית.
מה טעם דבית הלל אתם ושביכם.
מה אתם טענין הזייה בשלישי ובשביעי.
אף שביכם טענין הזייה בשלישי ובשביעי.
ואינו מחוור דאמר רבי חייה בר יוסף
נידול בר בנימן בשם רב מודיי בית הלל
שאם עבר וזרק את הדם שהורצה. נזיר
שניטמא בספק רשות היחיד ואינו בפסח
רבי הושעיה רבה אמר הנזיר מגלח.
רבי יוחנן אמר אין הנזיר מגלח דתנינן
תמן כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח
עליה חייבין עליה ועל ביאת המקדש.
וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח
עליה אין חייבין עליה ועל ביאת המקדש
הידינו ספק. רבי יוחנן אמר ראשה דפירקא.
הושעיה רבה אמר ההן דהכא יחיד
שנטמא ובספק רשות היחיד בפסח רבי
הושעיה רבה אמר ידחה לפסח שני.
רבי יוחנן אמר משלחין אותו לדרך רחוקה.
ואתיא כיי דמר רבי יוחנן ניטמא בטומאת
בית פרס. משלחין אותו דרך רחוקה.

Rabi Haggæus nomine Rabi Zehera; Colligens ossa consideratur sicut ille, qui audierit nuncium: Atque ita est traditio: Qui colligit ossa, colligit sigillatim ossa, posteaquam absumta fuerit caro; Traditio: Non est nuncius collectioni ossium. Dicit R. Haggæus; Dummodo die crastino audiat; si vero audiat ipso die, est nuncius collectioni ossium; & est mensura collectioni ossium: Docuit Nikeumvi coram R. Zehera; Non est mensura collectioni ossium. Sicut R. Mena docet; juxta mentem R. Hillel ex Chiphra ad lacerandum, & ad lugendum: juxta mentem R. Acha; & non ad polluendum juxta mentem R. Jose: Traditio: In collectione ossium non dicunt super iis lamentationes, neque dicunt super iis benedictionem lugentium, neque consolationem lugentium: Benedictiones lugentium sunt illæ, quæ recitantur in domo congregationis; Consolationes lugentium sunt illæ quæ recitantur in serie: Traditio: Lugens dicit verba: Quæ verba? Sapientes Cæsarienses dicunt: Laudationes. Quænam est ratio scholæ Schammai? Vos & qui sunt inter vos: Sicut vos non fuistis polluti, priusquam ingressi estis in fœdus; Ita pariter qui sunt inter vos, non polluti fuerunt, priusquam ingressi sunt in fœdus: Quænam est ratio scholæ Hillel: Sicut vobis est necessaria adspersio die tertio & septimo; ita pariter iis, qui sunt inter vos, necessaria est adspersio in die tertio & septimo: At non est perspicuum; Etenim dicit R. Chijah bar Joseph Ghidol bar Benjamin nomine Rab; Assentitur schola Hillel; si transgrediens adspergat, quod expiet: Si Nazyræus polluatur dubio in loco privato; at non in Paschate; R. Josias Raba dicit: Nazyræus tondetur; R. Jochanan dicit; Nazyræus non tondetur; Etenim ibi legimus: Pro immunditie ex mortuo, qua Nazyræus tondetur, tenetur propter ingressum sanctuarii; At pro immunditie ex mortuo, qua Nazyræus non tondetur, non tenentur propter ingressum sanctuarii: Ejus judicium est dubium: R. Jochanan dicit principium capitis: R. Josias Raba dicit hoc loco: si privatus polluatur, & in dubio in loco privato in Paschate, R. Josias Raba dicit: pellitur ad Pascha secundum: R. Jochanan dicit: remittunt eum ad conditionem illius, qui sit in via longinqua: Et adducitur juxta id quod dicit Rabi Jochanan: Si polluatur immunditie domus expansionis. Remittunt eum ad conditionem illius, qui sit in via longin-

ציבור שניטמא בספק רשות היחיד בפסח רבי יוחנן אמר יעשו בספיקן. רבי הושעיה רבה אמר יעשו בטומאה. אף רבי הושעיה מורה שיעשו בספיקן לא אמר רבי הושעיה אלא לחומרין. רבי יוחנן בשם רבי בנייה ישראל ערל מזין עליו שכן מצאנו שקיבלו אבותינו במדבר הזייה ערלים. אמר רב חסדא אתיא כמאן דאמר באחד עשר מלו. ברם כמאן דאמר בעשירי מלו לא קיבלו הזייה ערלים. אמר רבי אבון מכל מקום לא מנו להזייה ערלים. רבי אלעזר בשם רבי חנינה מעשה בכהן ערל שהיזה והכשרו הזיותיו. ותני כן רבי אליעזר בן יעקב אומר איסרטיוטות היו שומרי צירין בירושלם וטבלו ואכלו פסחיהן לערב.

פרק תשיעי

א מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני שגג או נאנס ולא עשה את הראשון יעשה את השני. אם כן למה נאמר טמא או בדרך רחוקה שאלו פטורין מן ההכרת ואלו חייבין בהכרת.

ב ואיזו היא דרך רחוקה מן המודיעית ולחוץ ובמידתה לכל רוח דברי רבי עקיבה. רבי אליעזר אומר מאיסקופת עזרה ולחוץ. אמר רבי יוצא לפיכך נקוד על הא לומר לא מפני שהיא רחוקה ודאי אלא מאסקופת העזרה ולחוץ.

ג מה בין פסח הראשון לשני. הראשון אסור בבל יראה ובבל ימצא. והשני חמץ ומצה עמו בבית. הראשון טעון הלל באכילתו. והשני אינו טעון הלל באכילתו. וזה וזה טעונין הלל בעשייתן. ונאכלין צלי על מצה ומרורים ודוחין את השבת הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות ואם אכלו פטורין מכרת ורבי אליעזר פוטר אף על ביאת מקדש.

ד מה בין פסח מצרים לפסח דורות

ginqua: Si cœtus polluatur dubie in loco privato in Paschate; R. Jochanan dicit: Faciet in suo dubio. R. Josias Raba dicit: Faciet in immunditie: Ita pariter R. Josias assentitur, quod faciat in dubio; Non dicit R. Josias nisi ad aggravandum: R. Jochanan nomine R. Benajah: Si Israelita fuerit præputiatus, aspergunt super eum; Etenim invenimus, quod patres nostri acceperint adspersionem præputiatorum. Dicit Rabi Chasda: Adducitur juxta illum qui dicit: In undecimo circumcisi sunt; Certe juxta sententiam illius qui dicit: In decimo circumcisi sunt, non acceperunt adspersionem præputiatorum. Dicit R. Abon: Nihilominus non statuerunt adspersionem præputiatorum: R. Elieser nomine R. Chanina; Narratur de sacerdote præputiato, qui adspersit, & probarunt ejus adspersionem: Atque ita traditur. R. Elieser ben Jacob: Milites erant, qui custodiebant portas in Hierusalem, qui se lavabant, & comedebant Paschata sua in vespera.

CAPUT IX.

I. Si quis fuerit immundus, aut in via longinqua, itaut non fecerit Pascha primum, faciet secundum; si erraverit, aut coactus fuerit, ita ut non fecerit primum, faciet secundum: Si ita se res habet; cur dictum est: *Immundus, aut in via longinqua?* Eo quod hi absolvantur ab excidio, & illi teneantur excidio.

II. Quænam est via longinqua? Ex Modiim & exterius; & juxta hanc mensuram ad singula latera; Verba Rabi Akiba: R. Elieser dicit: Ex limine atrii & exterius: Dixit illi R. Jose: Propterea punctum additum est super ה, ad dicendum, non eo quid sit proprie longinqua, nisi a limine atrii & exterius.

III. Quodnam est discrimen inter Pascha primum & secundum? In primo interdicitur præcepto: *Non conspicietur, non invenietur.* Secundum ex præcepto: *Azymum & fermentum cum eo domi.* Primum requirit Hallel inter comedendum; at secundum non requirit Hallel inter comedendum. Utrumque requirit Hallel, quando conficitur, & comeditur assatum cum azymo, & amaris, & pellit Sabbathum. Pascha si afferatur cum immunditie, de eo non comedunt seminiflui, & seminifluæ, menstruatæ, & puerperæ. Sin autem comederint, absolvuntur ab excidio: R. Elieser absolvit vel pro ingressu sanctuarii.

IV. Quodnam est discrimen inter Pascha

פסח מצרים מקחו מבעשור וטעון
הזייה ואגודת אזוב על משקוף ועל שתי
המזוזות ונאכל בחפזון לילה אחד . ופסח
דורות נוהג כל שבעה.

ה אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת
הפסח קריבה ותמורת הפסח אינה קריבה
ואין לי לפרש . אמר רבי עקיבה אני
אפרש הפסח שנמצא קודם לשחיטת
הפסח ירעה עד שיסתאב . וימכר ויביא
בדמיו שלמים. וכן תמורתו לאחר שחיטת
הפסח קרב שלמים. וכן תמורתו.

ו המפריש נקיבה לפסחו או זכר בן
שתי שנים ירעה עד שיסתאב וימכר
ויפלו דמיו לנדבה. המפריש פסחו ומת
לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח אלא
לשם שלמים.

ז הפסח שנתערב בזבחים כולן ירעו
עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה
שבהן ממין זה ובדמי היפה שבהן ממין
זה ויפסיד המותר מביתו. נתערב בבכורות
רבי שמעון אומר אם חבורת כהנים
יאכלו.

ח חבורה שאבד פסחם אמרו לאחד
צא ובקש ושחוט עלינו והלך ומצא ושחט
והם לקחו ושחטו. אם שלו נשחט ראשון
אוכל משלו והן אוכלין עמו . אם שלהן
נשחט ראשון הוא אוכל משלו והן אוכלין
משלהן. אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון
או ששחטו שניהן באחת הן אוכלין
משלהן והוא אינו אוכל עמהן ושלו יצא
לבית השריפה ופטור מלעשות פסח שני.

ט אמר להם אם איחרתי
צאו ושחטו עלי הלך ומצא ושחט והם
לקחו ושחטו אם שלהם נשחט ראשון הם
אוכלים משלהם והוא אוכל עמהן. ואם
שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והם
אוכלים משלהן. ואם אינו ידוע איזה
מהם נשחט ראשון או ששחטו שניהם

ſcha Ægyptiacum, & Paſcha generationum? Paſcha Ægyptiacum ſumitur a decimo die, & requirit adſperſionem cum faſciculo hyſſopi ſuper limine, & duobus poſtibus, & comeditur cum feſtinatione una nocte: At Paſcha generationum obſervatur toto ſeptiduo.

V. R. Jehoſua dicit: Ego audivi quod commutatio Paſchatis offerebatur, & quod commutatio Paſchatis non offerebatur; At non eſt mihi explicatio. Dixit R. Akiba: Ego explicabo. Paſcha quod invenitur ante mactationem Paſchatis paſcet, donec vitietur, & vendetur, & emet pretio ſuo pacifica: Et ſimiliter ejus commutatio poſt mactationem Paſchatis offertur in pacifica, pariterque ejus commutatio.

VI. Siquis ſeparaverit fœminam ad Paſcha ſuum, aut maſculum biennem, paſcet donec vitietur, vendetur, & ejus pretium cedet in oblationem ſpontaneam. Si ſeparaverit Paſcha ſuum, & mortuus fuerit, non adducet illud filius poſt illum in nomine Paſchatis, ſed in nomine pacificorum.

VII. Si Paſcha commixtum fuerit cum ſacrificiis, omnia paſcent, donec vitientur, & adducet pretio optimi eorum de una ſpecie, & pretio optimi eorum de altera ſpecie, & perdet quod reliquum eſt e domo ſua: Si commixtum fuerit cum primogenitis, Rabi Simeon dicit, ſi fuerit ſocietas ſacerdotum, comedent.

VIII. Si ſocietas perdiderit Paſcha ſuum, & dixerit alicui: Egredere, & inquirito, & mactato pro nobis: Et abeat, & inveniat, & mactet, & illi acceperint, & mactaverint: tum ſi illius mactatum fuerit primum, ille comedet de ſuo, & illi comedent de illius Paſchate cum eo. Sin autem eorum mactatum fuerit primum, illi comedent de ſuo, & iſte comedet de ſuo. Si non conſtiterit, quodnam mactatum fuerit primum, aut ambo mactata fuerint eodem tempore, ille comedet de ſuo, at iſti non comedent cum eo: Et id quod ad eos pertinet, comburetur, & abſolventur a faciendo ſecundo Paſchate.

IX. Si dixerit illis: Si moratus fuero, exite, & mactate pro me: Ille vero abierit, & invenerit, ac mactaverit, & illi acceperint, & mactaverint, tum ſi eorum mactatum fuerit primum, illi comedent de ſuo, & iſte comedet cum illis: Si illius mactatum fuerit primum, iſte comedet de ſuo, & illi comedent de ſuo. Si non conſtiterit quodnam mactatum fuerit primum, aut ambo mactata fuerint eodem tempore,

illi

כאחרת הם אוכלים משלהם והוא אינו אוכל עמהם ושלו יצא לבית השריפה ופטור מלעשות פסח שני

י אמר להם ואמרו לו אוכלים כולם מן הראשון . לא אמר להם ולא אמרו לו אינם אחראין זה בזה.

יא שתי חבורות שנתערבו פסחיהם אילו מושכים להם אחד ואילו מושכים להם אחד. אחד מאילו בא לו אצל אילו ואחד מאילו בא לו אצל אילו . וכן הם אומר אם שלנו הוא הפסח הזה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך.

יב וכן חמש חבורות של חמשה חמשה ושל עשרה עשרה מושכים להם אחד מכל חבורה וחבורה וכן היו אומרים.

יג שנים שנתערבו פסחיהם זה מושך לו לו אחד וזה מושך לו אחד . זה ממנה עמו אחד מן השוק וזה ממנה עמו אחד מן השוק זה בא אצל זה וזה בא אצל זה וכן הוא אומר אם שלי הוא הפסח הזה ידיך משוכות משלך ונמניתה על שלי . ואם שלך הוא הפסח הזה ידי משוכות משלי ונמניתי על שלך:

סליק פירקא

הלכה א מי שהיה טמא וכו'.

טמא לנפש . אין לי אלא טמא לנפש אנוסים או שוגגין מנין תלמוד לומר איש איש ריבה עד כדון כרבי עקיבא . כרבי ישמעאל. תני רבי ישמעאל לא טמא נפש כהרי דרך רחוקה ולא דרך רחוקה כהרי טמא נפש. הצד השוה שבהן שלא עשה את הראשון יעשה את השני . אף אני ארבה אנוסין או שוגגין שלא עשו את הראשון יעשה את השני . מזיד מנין אמר רבי זעורה והאיש לרבות את המזיד. אנן תנינן שגג או נאנס. תני רבי

illi comedent de suo, at iste non comedet cum illis: & id quod ad illum pertinet, comburetur, & absolvetur a faciendo secundo Paschate.

X. Si iste dixerit illis, & illi isti dixerint ; Omnes comedent de primo : Sin autem non constiterit, quodnam mactatum fuerit primum, ambo comburenda sunt: Si iste nihil dixerit illis, & illi nihil isti dixerint, non dependet unum ab altero.

XI. Si duarum societatum commixta fuerint Paschata ; hæc adducit pro se unum, & illa adducit pro se alterum ; unus ex illis se confert ad alios, & unus ex aliis se confert ad illos ; & sic illi dicent: Si hoc Pascha sit nostrum, manus tuæ retrahantur de tuo, & annumerator nostro; sin autem hac Pascha sit tuum nostræ manus retrahantur de nostro, & nos annumerabimur tuo.

XII. Et similiter facient quinque societates, quælibet e quinque, aut quælibet e decem, unum cujuslibet societatis sibi adducentes, & sic dicent.

XIII. Si duorum hominum Paschata commixta fuerint, unus sumet pro se unum, & alter sumet pro se alterum, unus numerabit secum unum de foro, & alter numerabit secum unum de foro, unus veniet ad unum, & alter ad alterum, & sic dicent: Si Pascha hoc sit meum, manus tuæ retrahantur a tuo, & annumeratus eris meo ; sin autem tuum fuerit hoc Pascha, manus meæ retrahantur a meo, & annumeratus ero tibi.

Finis capitis.

CONstitutio I. Siquis fuerit immundus &c. *Immundus anima*. Non probo nisi de immundo anima ; Coacti aut errantes unde probantur ? Ex eo quod dictum est: *Vir, vir*. Includit : Hactenus juxta mentem Rabi Akiba : Juxta mentem R. Ismael quid? R. Ismael dicit: Non est immundus anima sicut ille, qui sit in via longinqua, neque qui sit in via longinqua est similis immundo anima : Paritas quæ inter eos intercedit, hæc est ; si non faciat Pascha primum, faciet secundum. Ita pariter ego includam coactos, aut errantes, qui si non faciant primum, facient secundum : De eo, qui operatur ex industria, unde probatur ? Dicit R. Zehera, ex eo quod dictum est : *Et vir*. Ad includendum, qui operatur de industria. Nos legimus : Errans, aut coactus. Docet R. Chijah : Errans, aut co-

חייה שגג או נאנס או הזיד . אמר רבי יוסה מתניתא אמרה כן שאילו פטורין מן ההכרת ואילו חייבין בהכרת . מה אית לך חייב בהכרת לא מזיד. טמא לנפש אין לי אלא טמא לנפש טמא זיבה וטמא צרעת מנין תלמוד לומר טמא מת ריבה. מה תלמוד לומר טמא נפש. אלא איש טמא נפש נדחין לפסח שני . ואין ציבור טמא נפש נדחה לפסח שני. טמא זיבה וטמא צרעת נדחין לפסח שני . טומאת עבודה זרה עשו אותה כטמא זיבה וטמא צרעת. ניתן לישראל לבנות בית הבחירה . יחיד עושה פסח שני ואין ציבור עושין פסח שני . רבי יהודה אומר ציבור עושה פסח שני שכן מצינו בחזקיה שעשה פסח שני הדא הוא דכתיב כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה וגו׳. אית תניי תני מעברין את השנה מפני הטומאה . אית תניי תני אין מעברין את השנה מפני הטומאה. מאן דאמר אין מעברין את השנה מפני הטומאה מה מקיים כי אכלו את הפסח בלא בכתוב שעיברו את ניסן ואינו מעובר אלא אדר . ואתיא כיי דמר רבי שמעון ברבי זבדי גולגולתו של ארנן היבוסי מצאו תחת המזבח . כתיב ויחלו באחד לחדש הראשון לקדש וביום שמנה לחדש. והלא ביום אחד היו יכולין לבער כל עבודה זרה שהיה שם . אמר רבי אידי מפני צלמי כשדים שהיו חקוקים בשיש. כתיב כל לבבו הכין לדרוש האלהים יהוה אלהי אבותיו. רבי סימון בר זבדי ורבי שמואל בר נחמני חד אמר אפילו עשה כמה בטהרת הקדש לא יצא ידי טהרת הקדש. וחורנה אמר אפילו כל מעשים טובים שעשה לא יצא ידי טהרת הקדש. ששה דברים עשה חזקיה מלך יהודה על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו. ואילו שלשה שהודו לו׃. כיתת נחש הנחושת והודו לו. גירר עצמות אביו על מיטה של חבלים והודו לו. גנז טבלה של רפואות והודו לו . ואילו שלא הודו

coactus, aut qui operatur de industria. Dicit R. Jose: Ita dicit Misna, quod illi absolvantur excidio, & isti teneantur excidio: Quis per te tenetur excidio? Non qui operatur de industria. *Immundus anima*. Non probo nisi de immundo anima, de immundo ex fluxu, & de immundo ex lepra unde probatur? Ex eo quod dictum est: *Immundus mortuo*. Includit: Cur dictum est: *Immundus anima?* Nisi quod vir immundus anima pellatur ad Pascha secundum; at cœtus immundus anima non pellitur ad Pascha secundum: Immundus ex fluxu, & immundus ex lepra pelluntur ad Pascha secundum: Immundum Idololatria considerant sicut immundum ex fluxu, & immundum ex lepra: Datum est Israelitis, ut ædificarent domum electam; Privatus facit Pascha secundum; at cœtus non facit Pascha secundum. R. Jehuda dicit: Cœtus facit Pascha secundum; quia sic invenimus, quod Ezechias fecerit Pascha secundum: Hoc est quod scriptum est *Magna etiam pars populi de Ephraim, & Manasse &c.* Est qui docet, quod intercalaverint annum propter immunditiem; Est qui docet, quod non intercalaverint annum propter immunditiem. Qui dicit. Intercalarunt annum propter immunditiem, quomodo explicat: *Quia comederunt Pascha, non juxta quod scriptum est?* Quod intercalaverint in Nisan; at non intercalatur nisi in Adar: Et adducitur juxta id quod dicit Rabi Simon bar R. Zebedei: Cranium Arnon Jebusæi invenerunt sub altare: Scriptum est enim: *Cœperunt autem prima die mensis primi sanctificare, & in die octavo mensis:* Atqui die uno poterant amovere omnem Idololatriam, quæ ibi erat. Dicit R. Idi: Propter statuas Chaldæorum, quas exculpserant in marmore. Scriptum est enim: *Cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum*. R. Simon bar Zebedei, & R. Samuel bar Nachmani: Alter dicit: Vel si fecerit multa in puritate sanctitatis, non satisfecit debito suo puritatis sanctitatis; Et alter dicit; Vel si fecerit omnia opera bona, tamen non satisfecit debito puritatis sanctitatis; Sex fecit Ezechias rex Jehuda: In tribus assensi sunt ei, & in tribus ei non sunt assensi. Et hæc sunt, in quibus sunt ei assensi: Contudit serpentem æneum, & assensi sunt ei; Everrit ossa patris sui super lectum funiculorum, & assensi sunt ei: Abscondit tabulam medicorum, & assensi sunt ei. Et ista sunt, in quibus non sunt ei assensi:

לו קיצץ דלתות ההיכל ולא הודו לו ,
סתם את מוצא מימי גיחון ולא הודו
לו . עבר ניסן בניסן ולא הודו לו . היה
הציבור חציים זבים וחציים טמאים רב
אדא בר אהבה אמר זבים נעשין אצל
טמאים כטמאים אצל טהורים אינם
עושין זבים נרחים לפסח שני . רב הונה
אמר אין תשלומים לפסח הבא בטומאה.
היה הציבור רובם טהורים ומיעוטם
טמאים ומתו מן הטהורים בין שחיטה
לזריקה אחר מי את מהלך אחר שחיטה
או אחר זריקה . אין תימר אחר שחיטה
אינם עושים בטומאה , אין תימר אחר
זריקה עושים בטומאה . היה הציבור
רובם טמאים ומיעוטן טהורים ומתו מן
הטמאים בין שחיטה לזריקה אחר מי
את מהלך. אחר שחיטה או אחר זריקה.
אין תימר אחר שחיטה עושין בטומאה
אין תימר אחר זריקה אינן עושים
בטומאה,

הלכה ב רבי סימון אמר אתפלגון
רבי חייה רבה ובר קפרא חד אמר כדי
שיבוא ויאכל . וחורנה אמר כדי שיבוא
ויזרוק . ואפילו כמאן דאמר כדי שיבוא
ויאכל והוא שיהא בתוך אלפיים לתחום
עד שלא חשיכה. אמר רבי זעורה ותניי
תמן היה נתון מן המודיעית ולפנים
ורגליו רעות יכול יהא חייב תלמוד לומר
וחדל יצא זה שלא חדל . היה נתון
מן המודיעית ולחוץ והסוס בידו יכול יהא
חייב תלמוד לומר ובדרך לא היה. יצא
זה שהיה בדרך. היה נתון מן המודיעית
ולפנים קודם לשש שעות יצא לו קודם
לשש שעות יכול יהא חייב תלמוד לומר
וחדל לעשות . החדל בשעת עשייה
חייב . שלא בשעת עשייה פטור . רבי
אבהו בשם רבי יוחנן שניהם מקרא
אחד הם דורשים שם שם חד אמר
חוץ לעשייתו. וחורנה אמר חוץ למחיצתו.
חברייא בשם רבי יוחנן והאיש אשר
הוא טהור ובדרך לא היה יצא זה
שהיה בדרך. רבי זעורה בשם רבי יוחנן
כשהוא מזהיר הוא מזכיר רחוקה. כשהוא
אונס אינו מזכיר רחוקה . ורבנן אמרי
בשעה שהכתב רבה על הנקודה את

Amputavit portas templi; & non assensi sunt ei: Occlusit exitum aquarum Gichon, & non sunt ei assensi: Intercalavit Nisan in Nisan, & non sunt ei assensi. Si cœtus partim constet seminifluis, & partim immundis, Rabi Ada bar Aba dicit: Seminiflui considerantur prope immundos sicut immundi; prope mundos non facient, seminiflui pellentur ad Pascha secundum R. Huna dicit: Non est compensatio Paschati, quod veniat in immunditie: Si de cœtu major pars constet puris, & minor immundis, & moriantur ex puris inter mactationem & adspersionem: Quo incedes? Post mactationem, an post adspersionem? Si dicas post mactationem; non faciunt in immunditie; Si dicas post adspersionem, faciunt in immunditie; Si de cœtu major pars constet immundis, & minor mundis, & moriantur de immundis inter mactationem, & adspersionem; Quo incedes? Post mactationem, an post adspersionem? Si dicas post mactationem, faciunt in immunditie, si dicas post adspersionem, non faciunt in immunditie.

Constitutio II. R. Simon dicit; dissentit R. Chijah Raba, & bar Kaphra: Alter dicit, ut adducat & comedat; & alter dicit, ut adducat, & adspergat. Vel juxta mentem illius qui dicit, ut adducat, & comedat, tamen erit intra duo millia cubitorum termini ante obortas tenebras: Dicit R. Zehera: Atqui ibi extat traditio: Si fuerit a Modiith & interius, & ejus pedes male se habeant, crederem quod teneatur? Idcirco dictum est: *Et destiterit*: Excluditur iste, qui non destitit: Si fuerit a Modiith, & exterius, & equus fuerit in ejus manu, crederem, quod teneretur? Idcirco dictum est: *Nec fuerit in via*. Excluditur, qui fuerit in via: Si fuerit a Modait & interius ante sextam horam, & egrediatur ante sexta horam, crederem, quod teneatur? Idcirco dictum est: *Et destiterit facere*: Qui destitit tempore operis, tenetur; Præter tempus operis absolvitur. R. Abau nomine R. Jochanan. Ambo eundem textum exponunt: שם שם: Alter dicit: Extra ejus opus; Et alter dicit: Extra sepimentum suum: Socii nomine Rabi Jochanan: *Vir autem, qui est mundus, nec fuerit in via*: Excluditur iste, qui est in via. R. Zehera nomine R. Jochanan; Quando præmonetur, memoratur via longinqua; Quando est coactus, non memoratur via longinqua: Et sapientes dicunt: Quando scriptura superaddita est puncto, tu exponis scripturam,

דורש את הכתב ומסלק את הנקודה: ובשעה שהנקודה רבה על הכתב את דורש את הנקודה ומסלק את הכתב. אמר רבי אף על פי שאין שם אלא נקודה אחת מלמעלן את דורש את הנקודה ומסלק את הכתב. הא שברחוקה נקוד איש רחוק ואין דרך רחוקה.

הלכה ג כתיב לא ישאירו ממנו עד בקר. אם לאכל זה מצות עשה שבו. ועצם לא תשברו בו זה מצות לא תעשה שבו. וכשהוא אומר ככל חוקת הפסח יעשו אותו יכול שאני מרבה לביעור חמץ ולאכילת מצה כל שבעה. תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו אין לך דבר חוץ מגופו מעכבו אלא מצות ומרורים בלבד וכרבי ישמעאל דרבי ישמעאל אמר כלל ופרט הכל בכלל. יכול יהו כל הדברים מעכבין אותו תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו אין לך דבר חוץ מגופו מעכבו אלא מצות ומרורים בלבד. אית תניי תני על השני הוא ענוש כרת. על הראשון אינו ענוש כרת. אית תניי תני על הראשון הוא ענוש כרת. על השני אינו ענוש כרת. ואית תניי בין על הראשון בין על השני ענוש כרת. מאן דאמר על הראשון הוא ענוש כרת חטאו ישא בראשון. מאן דאמר על השני הוא ענוש כרת חטאו ישא בשני. מאן דאמר בין על הראשון בין על השני ענוש כרת חטאו ישא בין על הראשון בין על השני. מאן דאמר על השני אינו ענוש כרת אלא אם כן לא עשה את הראשון כי את קרבן יהוה לא הקריב במועדו בראשון חטאו ישא בשני. אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוצדק כתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. בא ליל פסח ללמד על מפלתו של סנחריב ונמצא למד ממנו. מה זה טעון הלל

ram, & subducis punctum: Quando punctum superadditum est scripturæ, tu exponis punctum, & subducis scripturam: Dicit Rabi; Vel si ibi non sit nisi punctum unum in superiori parte, tu exponis punctum, & subducis scripturam: הא, quæ est in רחוקה punctatur; Vir longinquus, non autem via longinqua.

Constitutio III. *Scriptum est: Non relinquent ex eo usque ad mane:* Si ad comedendum: Hoc est præceptum affirmativum, quod in eo deprehenditur: *Et os non confringet in eo:* Hoc est præceptum negativum, quod in eo deprehenditur: Quando vero dicit: *Juxta omne statutum Paschatis facient ipsum:* Crederem posse includere remotionem fermenti, & comestionem azymorum toto septiduo? Idcirco dictum est: *Cum azymis & amaris comedent illud:* Non est tibi extra corpus suum quod impediat nisi azyma, & amara duntaxat: Et juxta mentem R. Ismaelis; Etenim R. Ismael dicit; Generale & particulare, omnia in generali; Crederem omnia impedire? Idcirco dictum est: *Cum azymis & amaris comedent illud:* Non est tibi extra corpus suum, quod impediat, nisi azyma, & amara duntaxat. Est qui docet, quod in secundo Paschate puniatur excidio; In primo non puniatur excidio: Est qui docet, quod in primo puniatur excidio, & in secundo non puniatur excidio: Est qui docet quod tam in primo, quam in secundo puniatur excidio. Qui dicit, quod in primo puniatur excidio, probat ex eo quod dictum est: *Peccatum suum portabit:* In primo. Qui dicit quod in secundo puniatur excidio, probat ex eodem loco: *Peccatum suum portabit:* In secundo: Qui dicit, quod tam pro primo, quam pro secundo puniatur excidio, probat ex eodem loco: *Peccatum suum portabit:* Tam in primo quam in secundo: Qui dicit, quod in secundo non puniatur excidio, nisi quando non fecerit primum, probat ex eo quod dictum est: *Quia oblationem Domini non obtulit stato tempore suo:* In primo: *Peccatum suum portabit:* In secundo. Dicit Rabi Jochanan nomine R. Simeonis ben Josadach: Scriptum est *Isai.* xxx. 29. *Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ solennitatis.* Venit nox Paschatis ad docendum de casu Senacherib, & deprehenditur, quod ab eo explicetur. Sicut ista requirit Hallel, ita pariter illa requirit Hallel: Sicut ista requirit sacrificium solenne, ita pariter illa re-

אף זה טעון הלל. אי מה זה טעון חגיגה אף זה טעון חגיגה. אמר רבי זעורה כליל התקדש חג. את שהוא טעון הלל טעון חגיגה. את שאינו טעון הלל אינו טעון חגיגה ודוחה את הטומאה. אמרת כל עצמו אינו בא אלא מפני הטומאה. ואת אמר דוחה את הטומאה.

הלכה ד תני רבי מאיר מחייב ורבי שמעון פוטר. מה טעמא דרבי שמעון והבשר כל טהור יאכל בשר. והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים. את שהוא מותר לטהורים חייבין עליו משום טומאה. יצא פסח שבא בטומאה ואכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות. את שאינו מותר לטהורים אין חייבין עליו משום טומאה. אכל עולה אכל אימורים מאחר שאין מותר לטהורים אין חייבין עליו. נכנס בלילה נכנס קודם לשש שעות אמר רבי יוסי אין יסבור רבי אלעזר כרבי שמעון מה טעמא בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבוא את שהוא חייב על אכילת קודש חייב על ביאת המקדש. ואת שאינו חייב על אכילת קדש אינו חייב על ביאת המקדש. אין יסבור רבי שמעון כרבי אלעזר מה טעמא בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבוא. את שהוא חייב על ביאת המקדש חייב על אכילת קודש. ואת שאינו חייב על ביאת המקדש אינו חייב על אכילת קודש. אית תניי תני דוקים ותבלולים פוסלין בו. אית תניי תני אין דוקים ותבלולים פוסלין בו. מאן דאמר דקים ותבלולים פוסלין בו ניחא דכתיב שה תמים. מאן דאמר אין דקים ותבלולים פוסלין בו מה מקיים שה תמים אפילו בקרבנות בני נח אינו לא כן אמר רבי יסא פשט רבי אלעזר לחברייא מכל החי מכל בשר שיהו שלימים באיבריהן. תמן יש מהן למזבח. ברם הכא אין מהם למזבח. רבי חונה בשם רבי ירמיה מכיון שכתיב בה כפרה בקרשים כמי שיש מהן למזבח. ותני כן שלש מזבחות היו לאבותינו במצרים. משקוף ושתי מזוזות. אית תניי

quirit sacrificium solenne. Dicit R. Zehera: *Sicut nox sanctificatæ solennitatis:* Quod requirit Hallel, requirit etiam sacrificium solenne; Quod non requirit Hallel, non requirit sacrificium solenne; & pellit immunditiem: Dixisti? Ispumet non venit nisi propter immunditiem; & tu dicis, quod pellat immunditiem?

Constitutio IV. Traditio: Rabi Meir obligat, & R. Simeon absolvit. Quænam est ratio R. Simeonis? *Et omnis mundus comedet carnem; & anima quæ comederit carnem de sacrificio pacificorum*. In ea, quæ sit permissa mundis, tenentur propter immunditiem; Excluditur Pascha, quod affertur in immunditie; & comedent de eo seminiflui, & seminifluæ, menstruatæ, & puerperæ: Quod non permittitur mundis, in eo non tenentur propter immunditiem. Si comedat holocaustum, si comedat adipes, posteaquam non sunt permissa mundis, non tenentur: Si ingrediatur noctu, si ingrediatur ante sextam horam. Dicit R. Jose: Non sentit R. Elieser cum R. Simeone: Quænam est ratio? *Quicquam sanctum non attinget, & ad sanctuarium non veniet:* Qui tenetur de comestione sanctitatis, tenetur de ingressu sanctuarii; & qui non tenetur de comestione sanctitatis non tenetur de ingressu sanctuarii: Non sentit R. Simeon cum R. Eliesere: Quænam est ratio? *Quicquam sanctum non attinget, & ad sanctuarium non veniet*. Qui tenetur de ingressu sanctuarii, tenetur de comestione sanctitatis; qui non tenetur de ingressu sanctuarii, non tenetur de comestione sanctitatis: Est qui docet, quod telæ & suffusiones ipsum reprobent. Est qui docet, quod telæ, & suffusiones ipsum non reprobant: Qui dicit: Telæ & suffusiones ipsum reprobant; recte; scriptum enim est: *Agnum perfectum*. Qui dicit: Telæ & suffusiones ipsum non reprobant: Quomodo explicat: *Agnum perfectum*? Vel in sacrificiis filiorum Noe nonne ita erat? Dicit Rabi Isa: Exposuit R. Eliesér sociis: *Ex omni viventi, ex omni carne*: Ut essent perfecta in membris suis. Ibi erant, quæ erant offerenda super altare; Profecto in hoc loco non erant, quæ essent offerenda super altare. R. Huna nomine R. Hieremias; Postquam scribitur expiatio in sanctitatibus, existimatur perinde ac in iis essent, quæ offerrentur super altare: Atque ita traditur: Tria altaria fuerunt patribus nostris in Ægypto, sc. superliminare, & duo postes: Est qui docet quatuor; sc. limen, & su-

תני ארבעה סף ומשקוף ושתי מזוזות. אית תניי תני סף כלי. אית תניי תני סף אסקופה. מאן דאמר סף כלי ואת המזמרות ואת המזרקות. מאן דאמר סף אסקופה בתתם ספם את סיפיי מאן דאמר כלי ניחא דכתיב מן הדם אשר בסף. מאן דאמר סף אסקופה מה מקיים סף כלי. מביא סף כלי ונותן על האסקופה וטובל ומזה. תני בן בג בג אומר שה תמים אין גיזה תמימה. והתני מן הצאן להוציא את החלקים שבהם. אמר רבי אבון להוציא מה שחלקה לה התורה רובע ונרבע ומוקצה ונעבד. אמר רבי יוסה אף רבי יוסה הגלילי דכוותהון דתני רבי יוסי הגלילי אומר אני שלא היה פסח מצרים אלא יום אחד בלבד שנאמר ולא יאכל חמץ היום.

הלכה ה

רבי יודן בעי אף בתמורת אשם כן. תמורת אשם קריבה. ותמורת אשם אינה קריבה. אמר רבי יוסה פסח שהקריבה בשחרית אינה פסח. עולה שהקריבה בשחרית עולה היא. המיר בו בשלשה עשר. רבי זעורה אמר תמורתו קריבה שלמים. רבי שמואל בר רב יצחק אמר אין תמורתו קריבה שלמים חיילה דרב שמואל בר רב יצחק מן הדא לאחר הפסח יביא שלמים. וכן תמורתו. אין תימר המיר בו בשלשה עשר ותמורתו קריבה שלמים ויתיבינה לא מוטב ללמד תמורת פסח מפסח ולא ללמד תמורת שלמים מפסח. רבי הילא בשם שמואל מתו בעלים בשלשה עשר גופו קרב שלמים. ולמה לא אמר בארבעה עשר כל שנראה ליקרב בפסח אין גופו קרב שלמים. תמן תנינן וולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה ושעיברה שנתה ושאבדה ונמצאת בעלת מום. וולד חטאת דאתפלגון ציבור שהפריש נקבה. וכן נשיא שהפריש

& superliminare, & duo postes; Est qui docet סף esse vas: Est qui docet סף esse limen: Qui dicit סף esse vas, probat ex eo quod dictum est: *Et hydrias, & fuscinulas, & phialas*. Qui dicit סף esse limen, probat ex eo quod dictum est: *Qui dederunt limen suum juxta limen meum:* Qui dicit esse vas: Recte: Scriptum est enim: *In sanguinem, qui in pelve*. Qui dicit סף esse limen, quomodo explicat סף esse vas? Adducat סף vas, & imponat limini, & intinget, & sparget. Traditio: Ben Bagbag dicit: *Agnum perfectum;* Non tonsuram perfectam: Atqui traditum est: *De ovibus*. Ad excludendum divisos, qui fuerit inter eos. Dicit R. Abon: Ad excludendum, quod tibi discriminavit lex, sc. quod concubuerit cum muliere, & quod ab homine sit initum, & cultui Idololatrico destinatum, & adoratum. Dicit R. Jose: Vel R. Jose Galilæus pariter cum his sentit: Etenim dicit R. Jose Galilæus: Ego dico Pascha Ægypti non fuisse celebratum nisi uno tantum die: Dictum est enim: *Et non comedet fermentum hodie*.

Constitutio V. R. Jodan vult similiter faciendum in commutatione sacrificii pro delicto; commutatio sacrificii pro delicto offertur, & commutatio sacrificii pro delicto non offertur: Dicit R. Jose: Si Pascha offeratur mane, non est Pascha, si holocaustum offeratur mane, est holocaustum: Si commutet die decima tertia; R. Zehera dicit: Ejus commutatio offertur in pacifica: Rabi Samuel bar R. Isaach dicit: Ejus commutatio non offertur in pacifica: Argumentum R. Samuelis bar Rabi Isaach petitur ex hoc: *Post Pascha afferet pacifica*, & similiter ejus commutationem; Si dicas: Commutet die tertia decima, & ejus commutatio offeratur in pacifica: Respondit; Nonne melius est, ut explicetur commutatio Paschatis ex Paschate, quam ut explicetur commutatio pacificorum ex Paschate? R. Ela nomine Samuelis. Si moriantur domini die decima tertia, ejus corpus offeratur in pacifica: At cur non dixit die quarta decima? Quod conveniens est ut offeratur in Pascha, ejus corpus non offertur in pacifica: Ibi legimus: Proles sacrificii pro peccato, & commutatio sacrificii pro peccato, & sacrificium pro peccato, cujus domini mortui fuerint, & cujus annus præterierit, & amissum fuerit, & inventum fuerit vitiatum: Proles sacrificii pro peccato: Contendunt, si cœtus separaverit fœminam; & similiter si princeps separaverit capellam: R. Hie-

שעירה . רבי ירמיה אמר לא קדשה
וולדה קרב . רבי יוסה אומר קדשה
וולדה מית. חיילה דרבי יוסי מן הדא
אין את יכול לומר וולד חטאת בציבור
שאין הציבור מביאין נקבה. לא אמר אלא
אין את יכול הא אם הקדישה קדשה
אמר רבי יוסי בי רבי בון יאות אמר רבי
ירמיה. ולא רבי שמעון היא דרבי שמעון
אמר נקבה לעולה לא קדשה אלא
הקדש דמים . ותמורת חטאת דאיתפלגון
המיר בו בשלשה עשר. רבי זעורה אמר
תמורתו קריבה שלמים . רבי שמואל בר
רב יצחק אמר אין תמורתו קריבה
שלמים . וחטאת שמתו בעליה
ימותו כיי דמר רבי הילא בשם
שמואל מתו בעליו בשלשה עשר גופו
קרב שלמים . ולא אמר בארבעה עשר
כל עמא מודיי כל שנראה לקרב בפסח
אין גופו קרב שלמים . ושעיברה שנתה.
כיי דאמר רב חסדא בשעיברה שנתו בין
ראשון לשני. רבי הילא בשם רבי יוחנן
בשעיבר זמן כפרתו. ושאבדה ונמצאת .
ברי מותר. רבי יסא בשם רבי יוחנן אין
לך פסח גופו קרב שלמים אלא שאבד
ונמצא מאחר שכיפרו הבעלים . ובעלת
מום . רבי זעורא בעא קומי רבי יסא
לא מסתברא בהן בעל מום דתנינן
הכא באביד הוא. אמר ליה אוף אנא
סבר כן. הפריש פסחו ואבד והפריש אחר
תחתיו לא הספיק להקריב את השני עד
שנמצא הראשון והרי שניהן עומדין . אית
תניי תני מצוה להקריב את הראשון ;
אית תניי תני מצוה להקריב את השני.
ותני שמואל כן בורר את היפה שבהן
והשני ירעה עד שיסתאב ויסכר ויביא
בדמיו שלמים בששה עשר . רבי אלעזר
אמר הוא עצמו קרב שלמים בששה עשר.
אתיא דרבי כרבי אלעזר. ושמואל תניתה
כשיטתיה דתני רבי אומר אין חטאת
אלא שנמצאת מאחר שכיפרו בה הבעלים.

R. Hieremias dicit : Non sanctificatur, & ejus proles offertur: Rabi Jehuda dicit ; Sanctificatur , & ejus proles moritur: Argumentum R. Jose ex hoc eruitur: Tu non potes dicere, quod sit proles sacrificii pro peccato in cœtu, quia cœtus non adducit fœminam : Non dicit, nisi quod non possis ; Ecce si sanctificavit , sanctificata est : Dicit R. Jose discipulus R. Bon : Recte dixit Rabi Hieremias ; At non consentit Rabi Simeon ; Etenim R. Simeon dicit : Fœmina in holocaustum non sanctificatur, sed sanctificatur ejus pretium . Et commutatio sacrificii pro peccato : Contendunt : Si commutet die decima tertia : R. Zehera dicit : Ejus commutatio offertur in pacifica. R. Samuel bar Rabi Isaach dicit : Ejus commutatio non offertur in pacifica : Et sacrificium pro peccato cujus domini mortui fuerint : Hoc id quod dicit R. Ela nomine Samuelis : Si moriantur ejus domini die decima tertia , ejus corpus offeratur in pacifica: At non dicit die decima quarta : Omnes conveniunt : Quod conveniens est ut offeratur in Paschate , ejus corpus non offertur in pacifica : Et cujus annus præterierit : Hoc dicit Rabi Chasda ; si præterierit ejus annus inter Pascha primum & secundum. Rabi Ela nomine R. Jochanan ; quando præterierit tempus suæ expiationis . Et quod amissum, & inventum fuerit : Profecto permissum est : R. Jose nomine R. Jochanan : Non est tibi Pascha , cujus corpus offeratur in pacifica , nisi quod ammissum sit, & inventum , postquam expiati fuerint domini : Et vitiatum . R. Zehera quæsivit coram Rabi Jose : Probabiliter non est in his vitiatum ; Etenim hoc loco legimus : Si fuerit amissum. Respondit ei : Ego quoque ita puto : Si separet Pascha suum , & amittat, & separet aliud ejus loco, & nondum obtulit secundum, priusquam inveniatur primum , & ambo adstent : Est qui docet , quod ex præcepto sit offerendum primum : Est qui docet , quod ex præcepto sit offerendum secundum . Atqui ita docet Samuel . Eliget ex iis meliorem , & secundus pascet , donec immutetur ejus forma, & vendet , & afferet ex ejus pretio pacifica die sexta decima. R. Elieser dicit : Ipsemet offeratur in pacifica die decima sexta. Consentit Rabi cum R. Eliesere : Et Samuel explicat juxta suam sententiam: Etenim extat traditio : Rabi dicit : In sacrificio pro peccato , nisi quando fuerit inventum , postquam ejus domini fuerint expiati , nummi non projiciuntur in mare

אין המעות הולכות לים המלח אלא שנמצאו מאחר שכיפרו הבעלים.

הלכה ו מתניתא לאחר כפרה וכרבי שמעון דתני קודם לפסח תהא רועה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה פסח. לאחר הפסח תבוא שלמים. רבי שמעון אומר קודם לפסח תימכר שלא כמום. לאחר הפסח תבוא שלמים. לא כן סברנן מימר כל שנראה לקרב בפסח אין גופו קרב שלמים. פתר לה בשהפריש מעות.

הלכה ז תני אין לוקחין שביעית בכסף מעשר. רבי יוסה אמר במחלוקת. אמר רבי יונה דברי הכל היא אוכלי תרומה זריזין הן. התיב רבי חנניא קומי רבי מנא והתנינן נתערב בבכורות. רבי שמעון אומר אם חבורת כהנים יאכלו. ותני עלה יאכלו כחמור שבהן. אמר ליה אוכלי פסחים זריזין הן כאוכלי תרומה תדע לך דתנינן אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו. ותנינן משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה.

הלכה ח אמר רבי יוחנן דרבי נתן היא דרבי נתן אמר יוצאין בזריקה בלא אכילה. תני בר קפרא יפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטיפשים. וכן שלמה אומר גם אויל מחריש חכם יחשב: ואין צורך לומר חכם מחריש.

הלכה ט אמר רבי יוחנן דרבי יהודה היא דתנינן תמן אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר. הא של ארבעה עשר לא. לא כן אמר רבי יוחנן דרבי יהודה היא. אמר רבי יוסה כל גרמא אמרה דהיא דרבי יהודה דתנינן תמן אין שוחטין פסח ליחיד דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר.

פרק עשירי

א ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי.

re salsum, nisi inventum fuerit, postquam ejus domini fuerint expiati.

Constitutio VI. Misna dicit post expiationem; & juxta mentem R. Simeonis, qui docet. Ante Pascha pascet, donec immutetur ejus forma, & vendetur, & ejus pretio adducet Pascha: Post Pascha, adducet pacifica: Rabi Simeon dicit: Ante Pascha vendetur, quando non fuerit vitiatum; Post Pascha adducet pacifica: Nonne ita dicendum putamus: Quod conveniens est, ut offeratur in Pascha, ejus corpus non offertur in pacifica? Interpretatur, quando separaverit nummos.

Constitutio VII. Traditio: Non emunt fructus anni septimi argento decimæ: R. Jose dicit: Est dissensio. Dicit Rabi Jonas: Omnium consensu: Qui comedunt separationem sunt accurati. Respondit R. Chananjah coram R. Mena: Atqui legimus: Si misceatur cum primogenitis: *R. Simeon dicit: Si societas fuerit sacerdotum, comedent:* Atqui extat traditio: Comedent juxta graviorem conditionem, quæ sit il illis. Respondit ei: Qui comedunt Pascha in tempore suo, sunt æque accurati ac illi, qui comedunt separationem: Scito, quod legimus: Non assant carnem cepam, & ovum, nisi quantum assari possint. Et legimus: Demittunt Pascha in furnum prope tenebras.

Constitutio VIII. Dicit R. Jochanan, quod iste sit R. Nathan: Etenim dicit R. Nathan: Satisfaciunt debito adspersione *sine comestione: Docet bar Kaphra; Conveniens est silentium sapientibus, multo magis stultis*; Et sic Salomon dicit: *Stultus quoque si tacuerit sapiens reputabitur*; Neque necesse est ut dicatur, quod sapiens taceat.

Constitutio IX. Dicit R. Jochanan; quod iste sit R. Jehuda; Etenim ibi legimus: Non mactant Pascha pro privato: Verba R. Jehuda; At R. Jose permittit: Pascha quarti decimi diei minime: Non ita dicit R. Jochanan; quod iste sit R. Jehuda. Dicit R. Jose: Ex omnium opinione: Est R. Jehuda. Etenim ibi legimus: Non mactant Pascha pro privato; Verba R. Jehuda; At R. Jose permittit.

CAPUT X.

I. Vespera *Paschatis prope* Mincham non comedet homo nisi post obortas *tenebras: Vel pauper* in Israele non comedet nisi accumbens, neque diminuent de quatuor calicibus vini, ne quidem ex catino.

II. Mi-

מזגו לו כוס ראשון בית שמאי אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין. ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום.

ג הביאו לפניו ירקות וחזרת מטבל בחזרת עד שהוא מגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת אף על פי שאין חרוסת מצוה. רבי אלעזר בי רבי צדוק אומר מצוה. ובמקדש מביאין לפניו גופו של פסח.

ד מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אם אין דעת בבן לשאול אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבלין פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה והלילה הזה כולו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלים בשר צלי שלוק ומבושל והלילה הזה כולו צלי. ולפי דעתו של בן אביו מלמדו. מתחיל בגנות ומסיים בשבח. ודורש מארמי אובד אבי עד שהוא גומר כל הפרשה.

ה רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אילו בפסח לא יצא ידי חובתו פסח מצה ומרורים. פסח על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים. מצה על שם שנגאלו אבותינו במצרים. מרור על שם שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים. לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם לנצח לגדל למי שעשה לנו את כל הניסים האילו והוציאנו מעבדות לחרות ונאמר לפניו הללויה.

ו עד היכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד אם הבנים שמיחה. ובית הלל אומרים עד חלמיש למעינו מים. וחותם בגאולה.

ז רבי טרפון אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו במצרים והגיענו הלילה הזה ואינו חותם. רבי עקיבה אומר כן יהוה אלהינו יגיענו לרגלים הבאים לקראתנו

II. Miscens primum calicem, schola Schammai dicit, benedicet diei, & postea benedicet vino; Schola Hillel dicit; benedicet vino, & deinde benedicet diei.

III. Si adducant coram eo olera, comedit lactucam, priusquam perveniat ad bellaria panis: Si adducant ei azymum, lactucam, & pulmentum, & duo decocta, vel si pulmentum non sit ex præcepto: R. Elieser ben Zadoch dicit: Præceptum; & in sanctuario adducebant ei corpus Paschatis.

IV. Infundunt ei vas secundum, & hic filius interrogat patrem; sin autem filio non fuerit intelligentia, docebit eum pater dicens: Quid hæc nox differt ab aliis noctibus omnibus? Nam in omnibus noctibus semel infundimus, at hac nocte bis? Nam in omnibus noctibus comedimus fermentum, & azymum, at hac nocte totum azymum? Nam omnibus noctibus comedimus carnem assatam, elixatam, aut coctam, at hac nocte omnia assata? Et juxta mentem filii, docebit eum pater: primo incipiet cum opprobrio, & finiet cum laude, & exponet: *Aramæus perditus erat pater meus:* Donec absolverit totam sectionem.

V. Raban Gamaliel dicit: Quicunque dixerit hæc tria in Paschate, non satisfacit debito suo; quæ sunt Pascha, azymum, & amaritudo. Pascha, eo quod Deus transivit domos patrum nostrorum in Ægypto; Azymum, eo quod patres nostri redemti sunt ex Ægypto: Amaritudo, eo quod Ægyptii vitam patrum nostrorum amaritudine affecerint in Ægypto: In quavis generatione homo obligatur ostendere se, ac si exiret ex Ægypto, uti dictum est: *Et indicabis filio tuo eo die, dicendo:* Propter hoc fecit mihi Dominus, quando exirem ex Ægypto. Propterea nos obligati sumus ad confitendum, laudandum, glorificandum, condecorandum, exaltandum, celebrandum, & benedicendum, extollendum, & magnificandum eum, qui fecit nobis omnia hæc miracula: Eduxit nos e servitute ad libertatem, & dicimus: *Laudate Dominum.*

VI. Quousque dicet? Schola Schammai dicit usque ad versiculum: *Matrem filiorum lætantem:* Schola Hillel dicit usque ad locum: *Rupem in fontes aquarum:* Et finiet cum redemtione.

VII. R. Tarphon dicit; qui nos redemit, & patres nostros ex Ægypto & pervenire fecit nos ad hanc noctem; attamen non absolvit. R. Akiba dicit: Sic Dominus Deus noster, nos adduxit ad festa, quæ nobis obviam veniunt in pace,

לשלום שמחים בבניין עירך ששים בעבודתך ובחידוש בית מקדשך ושם נאכל מן הפסחים ומן הזבחים אשר הגיע דמם על קיר מזבחך לרצון ונודה לך על גאולתינו. ברוך אתה יהוה גאל ישראל.

ח מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו. רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר. בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה. אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ישנו מקצתם יאכלו. כולם לא יאכלו. רבי יוסי אומר אם נתנמנמו יאכלו. נרדמו לא יאכלו.

ט הפסח אחר חצות מטמא את הידים. הפיגול והנותר מטמאין את הידים בירך ברכת הפסח פטר את של זבח. את של זבח לא פטר את של פסח. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבה אומר לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו.

סליק פירקא

הלכה א ערב פסחים סמוך למנחה כו'. מתניתא דרבי יהודה דתני ערב שבת מן המנחה ולמעלן לא יטעום אדם כלום עד שתחשך כדי שיכנס לשבת בתאוה דברי רבי יהודה. רבי יוסה אומר אוכל והולך עד שעה שהוא משלים. מפסיקין לשבת דברי רבי יהודה. רבי יוסה אומר אין מפסיקין. מעשה ברבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי בן חלפתא שהיו מסובין בערב שבת בעכו וקדשה עליהן השבת. אמר לו רבן שמעון בן גמליאל לרבי יוסה בן חלפתא רצונך שנפסוק לשבת. אמר לו כל יום היית מחבב דברי לפני רבי יהודה ועכשיו את מחבב דברי רבי יהודה בפני הגם לכבוש את המלכה עמי בבית. אמר לו אם כן לא נפסיק שלא תיקבע הלכה בישראל כרבי יהודה. לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי יוסי. רב יהודה בשם שמואל זו דברי רבי יהודה ורבי יוסה. אבל דברי חכמים פורש מפה ומקדש. מהו לאכול מיני כיסנין. מהו לאכול מיני תרוגימא. רבי יודן נשייא סחה וצהא. שאל לרבי מנא בנין דאתא צהי מהו

ce, ut lætemini in ædificio civitatis juſtitiæ, & gaudete in miniſterio veſtro, & comedamus illic ſacrificia, & Paſchata uſque ad locum: *Benedictus tu Domine redemtor Iſrael.*

VIII. Si infundant illi vas tertium, dicit benedictionem ſuper menſa ſua, ſi quartum finit ſuper eo Hallel, & dicit etiam benedictionem cantici. Inter illos calices, ſi bibere voluerit, bibat; at inter tertium & quartum non bibet. Non dimittunt ſocietatem poſt Paſcha cum bellariis; ſi dormiverint aliqui eorum, comedant, at ſi omnes ne comedant: R. Joſe dicit: Si dormituriverint, comedant, ſi dormiverint, ne comedant.

IX. Paſcha poſt mediam noctem polluit manus; Abominabile & reſiduum polluunt manus: Si dixerit benedictionem Paſchatis, liberat eam, quæ pertinet ad ſacrificium, ſi dixerit eam, quæ pertinet ad ſacrificium, non liberat eam, quæ pertinet ad Paſcha; Verba R. Iſmael: R. *Akiba dicit: Illa non liberat hanc*, neque hæc illam.

Finis capitis.

CONſtitutio I. Veſpera Sabbathi prope tempus pomeridianum &c. Traditio R. Jehuda qui docet; Veſpera Sabbathi a tempore pomeridiano & ultra nihil guſtabit, antequam oboriantur tenebræ, ut ingrediatur in Sabbathum cum deſiderio; Verba R. Jehuda; Rabi Joſe dicit: Comedet, & incedet, uſque ad tempus, quo perficiat. Ceſſant in *Sabbatho: Verba R. Jehuda: R. Joſe dicit: Non ceſſant in Sabbatho. Narratur de Raban Simeone ben Gamaliel*, & de R. Joſe ben Chalaphta, quod accubuerint in veſpera Sabbathi in Acho, & ſanctificatum eſt ſuper iis Sabbathum. Dicit Raban Simeon ben Gamaliel Rabi Joſe ben Chalaphta; placetne tibi, ut ceſſemus in Sabbatho? Dixit ei: Cunctis diebus dilexiſti verba mea coram Rabi Jehuda; & nunc tu amas verba Rabi Jehuda coram me, ut etiam pudore ſuffundas reginam coram me in domo? Reſpondit ei, ſi ita eſt, non ceſſemus, ne ſtatuatur conſtitutio in Iſrael juxta mentem R. Jehuda; Non ſe moverunt ex eo loco priuſquam ſtatuerint conſtitutionem juxta mentem R. Joſe. R. Jehuda nomine Samuelis. Hæc ſunt verba R. Jehuda, & R. Joſe; At ex verbis Sapientum; *Separabit ab ore ſuo*, & ſanctificabit: *Quid? Ut liceat comedere* ſpecies Tragematum? Rabi Jodan princeps laboravit, & ſitiit; Quæſivit a R. Mena; Propterea quod ſitiiſti num bibes?

נישתי . אמר ליה תני רבי חייה אסור
לאדם לטעום כלום עד שתחשך . אמר
רבי לוי האוכל מצה בערב הפסח כבא
על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו
בבית חמיו לוקה . תני רבי יהודה בן
בתירה אומר בין חמץ בין מצה אסור .
רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי רבי
לא היה אוכל לא חמץ ולא מצה .
לא מצה מן הדא דרבי לוי. ולא חמץ
מן הדא דרבי יהודה בן בתירה . ורבי
תלמידיה דרבי יהודה בן בתירה הוה.
לא תלמידיה דרבי יעקב בן קורשיי הוה.
אלא בגין דהוה בכור . אמר רבי מנא
רבי יונה אבא הוה בכור והוה אכיל.
אמר רבי תנחומא לא מן הדא אלא
מן הדא . רבי איסתניס הוה כד הוה
אכיל ביממא לא הוה אכיל ברמשא;
ולמה לא הוה אכיל הכא בימכא כדי
שיכנס לשבת בתאוה . אמר רבי לוי
ולפי שדרך עבדים להיות אוכלין מעומד,
וכאן להיות אוכלין מסובין להודיע שיצאו
מעבדות לחירות . רבי סימון בשם רבי
יהושע בן לוי אותו כזית שאדם יוצא
בו בפסח צריך לאוכלו מיסב . רבי יוסי
בעא קומי רבי סימון אפילו עבד לפני רבו
אפילו אשה לפני בעלה. אמר ליה ברב
עד כאן שמעתי. אמר רבי חייה בר אדא
לפי שאין ערב לאדם לאכול מן הקופה
וכאן אפילו מן התמחוי . תני צריך הוא
אדם לשמח את אשתו ואת בניו ברגל.
במה משמחן ביין . רבי יהודה אומר
נשים בראוי להן וקטנים בראוי להם .
נשים בראוי להן בגון מסנים וצוצלין .
וקטנים בראוי להן כגון אגוזין ולוזין.
אמרין הוה רבי טרפון עביד כן. מנין
לארבעה כוסות . רבי יוחנן בשם רבי
בנייה כנגד ארבע גאולות לכן
אמור לבני ישראל אני יהוה והוצאתי
אתכם וגו'. ולקחתי אתכם לי לעם וגו'.
והוצאתי. והצלתי. וגאלתי . ולקחתי. רבי
יהושע בן לוי אמר כנגד ארבע כוסות של
פרעה . וכוס פרעה בידי ואשחט אותם
אל כוס פרעה ואתן את הכוס על יד

bibes? Reſpondit ei: Docet R. Chijah: Interdictum eſt homini guſtare quicquam ante obortas tenebras: Dicit Rabi Levi; Siquis comedat azymum in veſpera Paſchatis conſideratur perinde ac congrediatur cum ſponſa ſua in domo ſoceri ſui, & qui congreditur cum ſponſa ſua in domo ſoceri ſui, vapulat; Traditio: R. Jehuda ben Bethera dicit: Sive fuerit fermentum, ſive azymum, eſt interdictum. R. Simon nomine Rabi Jehoſua ben Levi; Rabi non comedebat neque fermentum, neque azymum; Non azymum, ex eo quod dicit R. Levi; Neque fermentum, ex eo quod dicit R. Jehuda ben Bethera: At Rabi diſcipulus erat R. Jehuda ben Bethera, non autem diſcipulus R. Jacob ben Cudſai: At quia erat primogenitum: Dicit R. Mena: Ad R. Jonam adductum fuit primogenitum, & comedit: Dicit R. Tanchuna; Non ex hoc, ſed ex illo. R. Iſtinis aliquando comedit interdiu, at non comedit in veſpera. At cur non comedit interdiu? Ut ingrederetur in Sabbathum cum deſiderio. Dicit R. Levi; quia ſolent ſervi comedere ſtantes; at hoc loco comedent accumbentes, ad demonſtrandum, quod exierint de ſervitute ad libertatem. R. Simon nomine R. Jehoſua ben Levi: In quantitate olivæ; etenim cum in hac quantitate homo ſatisfaciat debito ſuo in Paſchate, neceſſe eſt ut eam comedat accumbens: Rabi Joſe quæſivit coram R. Simone; Num vel ſervus coram domino ſuo, vel uxor coram marito ſuo? Reſpondit ei: Uſque ad hunc locum audivi. Dicit Rabi Chijah bar Ada; Quia non convenit homini comedere ex ciſta, at hoc loco vel ex catino: Traditio: Debet homo lætificare uxorem, & filios ſuos in die feſto: Quibus lætificabit? Vino: R. Jehuda dicit: Mulieres lætificabit iis, quæ ſunt illis convenientia, & pueros iis, quæ ſunt illis convenientia; Mulieres iis, quæ ſunt illis convenientia, ſc. calanticis, & cingulis; & pueros iis, quæ ſint illis convenientia, ſc. nucibus, & amygdalis. Dixerunt: Ita faciebat R. Tarphon: Unde probatur de quatuor poculis? R. Jochanan nomine R. Benaja contra quatuor pocula redemtionum: *Quapropter dices filiis Iſrael; Ego Dominus educam vos &c. Et accipiam vos mihi in populum &c. Et educam, & liberabo, & ſalvabo, & accipiam*. R. Jehoſua ben Levi dicit contra quatuor pocula Pharaonis: *Et calix Pharaonis in manu mea: Et expreſſi eas in calicem Pharaonis, dedique calicem in manum Pharaonis:* Da-

פרעה. ונתת כוס פרעה בידו וגו׳. רבי
לוי אמר כנגד ארבע מלכיות. ורבנן
אמרי כנגד ארבעה כוסות של פורענות
שהקדוש ברוך הוא עתיד להשקות את
אומות העולם. כי כה אמר יהוה אלהי
ישראל אלי קח את כוס היין החימה
וגו״. כוס זהב בבל ביד יהוה. כי כוס
ביד יהוה. ימטר על רשעים פחים אש
ונפרית ורוח זלעפות מנת כוסם. מהו
מנת כוסם. רבי אבון אמר דיפלי פוטירין
בדיפלי פוטירין אחר המרחץ. וכנגדן עתיד
הקדוש ברוך הוא להשקות את ישראל
ארבע כוסות של נחמות יהוה מנת
חלקי וכוסי. דשנת בשמן ראשי כוסי
רוויה. והדין כוס ישועות אשא תריין.
תמן תנינן המוציא יין כדי מזיגת הכוס.
רבי זעורה שאל לרבי יאשיה. כמה
הוא שיעורן של כוסות. אמר ליה נלמור
סתום מן המפורש. דתני רבי חייה ארבעה
כוסות שאמרו ישנן רביעית יין באיטלקי״
תמן תנינן מפנין אפילו ארבע וחמש קופות
רבי זעורה שאל לרבי יאשיה כמה היא
שיעורה של קופה. אמר ליה נלמוד
סתום מן המפורש. דתנינן תמן בשלש
קופות של שלש שלש סאין תורמין את
הלישכה. רבי יוסה בי רבי בון בשם
רבי יוחנן דרבי יהודה היא דתני מים
כדי גמייה. רבי יהודה כדי מזיגת המזוג.
מזוג בכמה נישמעינה מן הדא מים
כדי גמייה. רבי יהודה אומר כדי מזיגת
הכוס. יין כדי גמייה. רבי יהודה אומר
כדי מזיגת הכוס. כמה הוא שיעורן של
כוכות. רבי מנא אמר טיטרטון ורביע.
מהו לשתותן בכרך אחד. מן מה דאמר
רבי ייחנן הלל אם שמען בבית הכנסת
יצא. הדא אמרה אפילו שתיין בכרך
אחד יצא. מהו לשתותן מפוסקין כלום
אמרו שישתה לא שישתכר. אם שותה
הוא מפוסקין אינו משתכר. מהו לצאת
ביין של שביעית. תני רבי הושעיה
יוצאין ביין של שביעית. מהו לצאת
בקונדיטון. מן מה דתני בר קפרא קונדיטון
כיין. הדא אמרה יוצאין בקונדיטון. מהו
לצאת בהן מזוגין מן מה דתני רבי חייה

Dabisque calicem Pharaonis in manu ejus: R. Levi dicit contra quatuor regna: At sapientes dicunt: Contra quatuor calices castigationum, quibus Deus S. B. potaturus est nationes mundi: *Quia sic dicit Dominus Deus Israel mihi: Sume calicem vini furoris hujus &c. Calix aureus Babylon in manu Domini; Quia calix in manu Domini. Pluet super peccatores laqueos ignis, & sulphur, & spiritus procellarum; pars calicis eorum*. Quid מנת כוסם? R. Abon dicit: Phiala poteria in phiala poteria post balneum. Et contra id, quod Deus S. B. potaturus sit Israelitas quatuor poculis consolationis. *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians: Calicem salutaris accipiam*. Ibi legimus: Educit vinum, ut infundat in poculum. R. Zehera quæsivit a R. Josia: Quanta erat mensura poculorum? Respondit ei: Explicetur obscurum ex perspicuo: Etenim docet R. Chijah; Quatuor pocula, de quibus dixerunt, potest explicari, quod sint quartarius vini Italicus. Ibi legimus: Evacuant vel quatuor, & quinque cistas. R. Zehera quæsivit a R. Josia: Quanta est mensura cistæ? Respondit ei: Explicetur obscurum ex perspicuo: Etenim ibi legimus; In tres cistas, quæ contineant novem seas faciunt separationem conclavis. R. Jose discipulus R. Bon nomine R. Jochanan, quod R. Jehuda sit, qui doceat. De aquis, quantum sit satis ad absorbendum. Rabi Jehuda dicit: Ut satis sit, ut infundi possit: Infusio quanta erit? Hinc eruitur: Aquas: Quantum possit absorbere. Rabi Jehuda dicit: Quantum miscere possit poculum: Vini quantum absorbere possit: R. Jehuda dicit; quantum possit miscere calicem; Quanta est mensura poculorum. R. Mena dicit: Quadrantal, & quartarium. Quid si bibat una vice? Ex eo quod dicit R. Jochanan: Si audiat Hallel in domo congregationis satisfacit debito: Hoc dicit: Vel si bibat una vice, satisfacit debito suo. Quid si bibat interrupte? Omnes dixerunt: Bibat, dummodo se non inebriet: Si bibat interrupte se non inebriabit: Quid ut satisfaciat debito vino anni Sabbathici? Docet R. Josias: Satisfaciunt debito vino anni Sabbathici. Quid ut satisfaciant debito conditis? Probatur ex eo quod docet bar Kaphra: Condita sunt sicut vinum. Hoc dicit, quod satisfaciant debito conditis: Quid ut satisfaciant debito vino temperato? Probatur ex eo, quod docet Rabi Chijah: Quatuor poculis, de quibus di-

ארבעה כוסות שאמרו יוצאין בהן בין
חיין בין מזוגין והוא שיהא בהם טעם
ומראה יין . אמר רבי ירמיה מצוה
לצאת ביין אדום שנאמר אל תרא
יין כי יתאדם. תני מבושל כרי תבל .
מהו לצאת ביין מבושל . רבי יונה אמר
יוצאין ביין מבושל . רבי יונה כדעתיה
דרבי יונה שתי ארבעתי כסוי דלילי פסחא
והזיק רישיה עד עצרתא . רבי יהודה
בי רבי אלעי שתי ארבעתי כסוי דלילי
פסחא והזיק רישיה עד חגא . המתירה
הדא מטרונה אפוי נהירין אמר ליה
סבא סבא חדא מן תלת מילין אית בך
או שתיי חמר את . או מלוה בריבית
את. או מגדל חזירים את . אמר ליה
תיפח רוחה דהיא איתתא חדא מן
אילין תלתי מילייא לית בי אלא אולפני
שכית לי דכתיב חכמת אדם תאיר פניו.
רבי אבהו אתא חמוניה תלמידוי דרבי
יוחנן אפוי נהירין . אמר לון דילמא
אורייתא חדתא שמע. סלק לגביה אמר
ליה מה אורייא חדתא שמעת . אמר
ליה תוספתא עתיקתא וקרא עלוי חכמת
אדם תאיר פניו . אמר רבי חנינה לוגא
דאורייתא תומנתא עתיקתא דטורייסא
דציפוריך אמר רבי יונה חכים אנא לה
דבית רבי ינאי מכילין בה דבש . תני
חצי שמינית טיברנית ישנה . אמר רבי
יוחנן הדא דידן הוות ולמה לא אמר
עתיקתא בנין דהווה ביומי . ואית דאמרי
דהוות זעירא ורבה וזעירה ולא זערת
כמה דהוות . כמה הוא שיעורו של
כוס רבי יוסה בשם רבי יהודה בר פזי
רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל אצבעיים
על אצבעיים על רום אצבע ומחצה
ושליש אצבע . תני יבש כזית דברי רבי
נתן . רבנן דקיסרין רבי יוסי בי רבי בון
בשם רבי יוחנן . אתיא דרבי נתן כרבי
שמעון . כמה דרבי שמעון אמר ברביעית.
כן רבי נתן אמר לכשיקרש יהא בו כזית.
הלכה ב מה טעמא דבית שמאי
שקדושת היום גרמה ליין שיבא וכבר
נתחייב בקדושת היום עד שלא בא

dixerunt, satisfaciunt debito, sive fuerint ex mero, sive ex vino temperato, dummodo in iis sit gustus, & color vini. Dicit Rabi Hieremias: Præceptum est, ut satisfaciat debito vino rubro: Dictum est enim: *Ne intuearis vinum, quando rubescit*. Traditio: Coćto, ut sit condium? Quid ut satisfaciat debito vino coćto? R. Jonas dicit: Satisfaciunt debito vino coćto. R. Jonas juxta sententiam R. Jonas potavit quatuor pocula nocte Paschatis, & doluit ei caput usque ad festum Pentecostis. R. Jehuda discipulus R. Elai potavit quatuor pocula nocte Paschatis, & doluit ei caput usque ad festum Tabernaculorum. Vidit quædam Matrona ejus faciem splendentem: Dixit ei: Senex, senex, unum ex his tribus in te est; aut potasti merum, aut fœneratus est, aut nutris porcos: Respondit ei: Infletur spiritus illius mulieris. Nulla ex his tribus rebus est in me: Sed doctrina deprehenditur in me; Dictum est enim: *Sapientia hominis illuminat faciem ejus*. Rabi Abau venit; viderunt discipuli Rabi Jochanan, quod ejus facies splenderet. Dixerunt coram Rabi Jochanan: Invenit Rabi Abau argentum: Dixit eis; Cur dixit ei, quod facies splenderet? Respondit eis: Fortasse ex lege aliquid novi intellexit: Se contulit ad eum: Quid novi de lege intellexisti? Respondit: Additamentum vetus, & legit de eo: *Sapientia hominis illuminat faciem ejus*. Dicit R. Chanina: Logus legis est octava pars veteris mensuræ furfuris Tsipporis: Dicit R. Jonas: Cognovi ego quod familia R. Inai ea metiebantur mel: Traditio: Dimidium octavæ partis mensuræ Tiberiensis veteris. Dicit Rabi Jochanan; Una erat eorum opinio: Et cur non dixit veterem? Quia erat in suis diebus. Et sunt qui dicunt, quod esset parva, & magna, & parva, non autem parva sicut erat: Quanta erat mensura poculi? R. Jehuda bar Pazi, R. Jose discipulus R. Bon nomine Samuelis: Duorum digitorum quaquaversum in altitudine digiti, & dimidii, & tertiæ partis digiti; Traditio; Erat sicca in quantitate olivæ; Verba Rabi Nathan: Sapientes Cæsarienses, R. Jose discipulus R. Bon nomine Rabi Jochanan: Sentit R. Nathan cum R. Simeone: Sicut R. Simeon dicit in quartario, ita pariter R. Nathan dicit: Ad coagulandum erit in eo quantitas olivæ.

Constitutio II. Quænam est ratio scholæ Schammai? Quod sanctificatio diei faciat, ut afferatur vinum; Et jam tenetur sanctificatione diei, priusquam affera-

היין . מה טעמא דבית הלל שהיין גורם לקדושת היום שתיאמר. דבר אחר היין תדיר וקדושה אינה תדירה . אמר רבי יוסי מדברי שניהם יין ואבדלה היין קודם כלום טעמא דבית שמאי לא שקדושת היום גרמה ליין. וכאן הואיל ואבדלה גרמה ליין שיבוא היין קודם . כלום טעמא דבית הלל אלא שהיין תדיר וקדושה אינה תדירה . וכאן הואיל והיין תדירה ואבדלה אינה תדירה היין קודם . אמר רבי מנא מדברי שניהן יין ואבדלה אבדלה קודם . כלום טעמא דבית שמאי אלא שכבר נתחייב בקדושת היום עד שלא בא היין . וכאן הואיל ונתחייב באבדלה עד שלא בא היין אבדלה קודמת . כלום טעמא דבית הלל אלא שהיין גורם לקדושת היום שתיאמר וכאן הואיל והיין גורם לאבדלה שתיאמר אבדלה קודמת. אמר רבי זעורה מדברי שניהם מבדילין בלא יין ואין מקדשין אלא ביין . היא דעתיה דרבי זעורה דרבי זעורה אמר מבדילין על שכר. ואזלין מן אתר לאתר למישמע קידושא. אמר רבי יוסי בי רבי בון נהגין תמן במקום שאין יין שליח ציבור יורד לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע. וחותם מקדש ישראל ויום השבת.

הלכה ג חברייא בשם רבי יוחנן צריך לטבל בחזרת שני פעמים . רבי זעורה בשם רבי יוחנן אינו צריך לטבל בחזרת שני פעמים. רבי שמעון בן לקיש אמר אם לא טבל פעם ראשונה צריך לטבל פעם שנייה . מתניתא פליגא על רבי שמעון בן לקיש שבכל הלילות אנו מטבלין פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים . סבר רבי שמעון בן לקיש על הדא דבר קפרא. מתניתא פליגא על בר קפרא שבכל הלילות אנו מטבילין אותו עם הפת וכאן אנו מטבילין אותו בפני עצמו. מתניתא פליגא על רבי יוחנן יוצאין במצה בין שכיוון בין שלא כיוון. והכא מכיון שהיסב חזקה כיוון. מתיב רבי ירמיה קומי רבי זעורה מתניתא פליגא על רבי שמעון בן לקיש הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת אף על

feratur vinum: Quænam est ratio scholæ Hillel? Quod vinum faciat, ut sanctificatio diei dicatur. Alia expositio: Vinum est juge, at sanctificatio non est jugis. Dicit Rabi Jose: Ex verbis amborum; Vinum & separatio; Vinum præcedit: Fortasse ratio scholæ Schammai est quod sanctificatio diei non det causam vino: At hoc loco quoniam separatio facit, ut afferatur vinum, vinum antecedet omnino: Ratio scholæ Hillel hæc est, quod vinum sit juge, at sanctificatio non sit jugis: At ibi quoniam vinum est juge, & separatio non est jugis, vinum præcedet. Dicit R. Mena; Ex verbis amborum; vinum & separatio, separatio præcedet omnino: Ratio scholæ Schammai hæc est: Jam tenetur sanctificatione diei, priusquam afferatur vinum. At hoc loco, quoniam tenetur separatione, priusquam afferatur vinum, separatio præcedet omnino. Ratio scholæ Hillel hæc est, quod vinum faciat, ut dicatur sanctificatio diei; at hoc loco, quoniam vinum facit, ut dicatur separatio, separatio præcedet: Dicit Rabi Zehera; Ex verbis amborum; Separant sine vino, at non sanctificant sine vino: Hæc est sententia Rabi Zehera: Etenim R. Zehera dicit: Separant super sicera. Et veniunt de loco ad locum ad audiendum sanctificationem: Dicit R. Jose discipulus R. Bon: Consueverunt in loco, ubi non sit vinum, quod legatus cœtus descendens coram arca recitet unam de summa septem benedictionum: Et concludet: Sanctificans Israel, & diem Sabbathi.

Constitutio III. Socii nomine R. Jochanan: Oportet intingere in lactucam duabus vicibus. R. Zehera nomine Rabi Jochanan: Non est necesse, ut intingat secunda vice. R. Simeon ben Lakisch dicit: Si non intingat prima vice, necesse est ut secunda intingat: Misna contraria est Rabi Simeoni ben Lakisch; Etenim singulis noctibus nos immersimus una vice, at hac nocte duabus vicibus. Putat R. Simeon ben Lakisch, quod una vice sit ex sententia bar Kaphra: Misna est contra Rabi Kaphra; Etenim cunctis noctibus nos immergimus cum pane, at hoc loco immergimus seorsim: Misna est contra R. Jochanan: Satisfaciunt debito cum azymo, sive sit sive non sit intentio. At hoc loco postquam cessit, præsumitur intentio. Respondit R. Hieremias coram R. Zehera; Misna contraria est R. Simeoni ben Lakisch. Afferunt coram eo azymum, & lactucam, & pulmentum, licet pulmentum non sit ex

præ-

פי שאין חרוסת מצוה חזרת מצוה. אמר ליה שכן רב מטבל בתורדין. תגרי ירושלם היו אומרים בואו וטלו לכם תבלי מצוה. בני בייתיה דאיסי בשם איסי ולמה נקרא שמה רובה שהיא רבה עמו. רבי יהושע בן לוי אמר צריכה שתהא עבה. מילתיה אמר זכר לטיט. אית תניי תני צכריה שתהא רכה: מילתיה אמר זכר לדם. תני ובגבולין צריכין שני תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה.

הלכה ד תני רבי חייה כנגד ארבעה בנים דיברה תורה בן חכם בן רשע. בן טיפש. בן שאינו יודע לשאל. בן חכם מהו אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אותנו אף אתה אמור לו בחוזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים. בן רשע מהו אומר מה העבודה הזאת לכם. מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה. מכיון שהוציא את עצמו מן הכלל אף אתה אמור לו בעבור זה עשה יהוה לי. לי עשה לאותו האיש לא עשה. אילו היה אותו האיש במצרים לא היה ראוי להיגאל משם לעולם. טיפש מהו אומר מה זאת אף את למדו הילכות הפסח שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. שלא יהא עומד מחבורה זו ונכנס לחבורה אחרת. בן שאינו יודע לשאל את פתח לו תחילה. אמר רבי יוסה מתניתא אמרה בן אם אין דעת בבן אביו מלמדו.

הלכה ה רב אמר מתחילה צריך להתחיל בעבר הנהר ישבו אבותיכם וגו'. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר וגו'. וארבה. אמר רבי אחא וארב כתים כמה ריבים עשיתי עמו עד שלא נתתי לו את יצחק. דבר אחר נעשיתי לו אורב. אין חטא מיתן ליה ואין זכו מיתן ליה.

הלכה ו אמרו להם בית שמאי וכי יצאו ישראל ממצרים שהוא מזכיר יציאת מצרים. אמרו להם בית הלל אילו ממתין עד קרות הגבר אדיין לא הגיעו לחצי גאולה היאך מזכירין גאולה ואדיין לא נגאלו. והלא לא יצאו אלא בחצי היום. שנאמר ויהי בעצם היום הזה הוציא יהוה את בני ישראל וגו'.

præcepto, tamen lactuca est ex præcepto. Respondit ei: Sic Rab immersit in blitis mercator Hierosolymæ dicebat: Venite, & sumite vobis condimenta præcepti: Filii domus Isi nomine Isi; Et cur vocabatur ejus nomen רובה? Quia multa cum eo. R. Jehosua ben Levi dicit: Necesse est, ut sit crassa. Traditio dicit: Memoriale luti: Est qui docet; Necesse est, ut sit tenuis. Traditio dicit: Memoriale sanguinis: Traditio; Et in terminis requiruntur duo decocta, alterum in memoriam Paschatis, & alterum in memoriam sacrificii solennis.

Constitutio IV. Docet Rabi Jehuda: contra quatuor filios loquitur lex; sc. filium sapientem, filium impium, filium stultum, filium, qui nesciat interrogare. Filius sapiens quid dicet? Quæ sunt testimonia & statuta, & judicia, quæ præcepit Dominus Deus noster nobis? Tu quoque dices illi: *In manu forti eduxit nos Dominus ex Ægypto, de domo servorum:* Filius impius quid dicit? Quid ministerium istud vobis? Quænam est ista molestia, qua nos afficitis singulis annis? Quoniam educit seipsum ab genere, dices illi: *Quia hoc fecit Dominus mihi:* Mihi fecit, isti viro non fecit. Si vir iste fuisset in Ægypto, dignus fuisset, qui nunquam redimeretur: Stultus quid dicet? Quid est hoc? Tu quoque docebis eum constitutiones Paschatis, quia non dimittunt post Pascha bellariis. Qui non consistit in hac societate, & ingreditur in aliam: Filius qui nesciat interrogare, tu explicabis ei in principio: Dicit R. Jose: Misna dicit: Si filius nesciat interrogare, docebit eum ejus pater.

Constitutio V. Rab dicit: In principio non est necesse ut incipiat: *Trans flumen habitarunt patres vestri &c. Tuli ergo patrem vestrum Abraham ex trans flumen &c. Et multiplicavi:* Dicit R. Acha: Et ארב scriptum est: Quot contentiones feci cum eo, priusquam illi dedi Isaach? Alia expositio: Factus sum illi insidiator: Si est peccatum, dabit ei, si meritum, dabit ei.

Constitutio VI. Dixit eis schola Schammai: Num Israelitæ egressi sunt de Ægypto, ut memoraretur exitus Ægypti? Respondit eis schola Hillel: Si expectarunt usque ad cantum galli, nondum pervenerunt usque ad medium redemtionis, quomodo memorassent redemtionem, cum nondum redemti essent? Atqui non sunt egressi nisi in medio die: Dictum est enim: *Et fuit in ipso die isto eduxit Dominus filios Israel &c.* Verum

אלא מכיון שהתחיל במצוה אומר לו מרק. התיב רבי אבונא בר סחורא לא כבר הזכיר על הכוס. תני אין אומרים זמן אלא בשלש רגלים בלבד. אמר רבי מנא מתניתא אמרה כן. בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות. תני כל שכתב בו מקרא קדש צריך להזכיר בו זמן. אמר רבי תנחומא ויאות מי שראה תאינה בכורת שמא אינו צריך להזכיר זמן. הרי ראש השנה ויום הכיפורים ביהודה נהגו כרבי עקיבא. ובגליל נהגו כרבי יוחנן בן נורי. עבר ועשה ביהודה כגליל. ובגליל ביהודה יצא. הרי פורים אילו קוראים בארבעה עשר ואילו קוראין בחמשה עשר. שנייא היא דכתיב משפחה ומשפחה מדינה ומדינה עיר ועיר.

הלכה ז כתיב בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יהוה. התנדבו ראשי עם כשהקדוש ברוך הוא עושה לכם ניסים תהו אומרים שירה. התיבון הרי גאולת מצרים. שנייא היא שהיא תחילת גאולתם. הרי מרדכי ואסתר. שנייא היא שהיו בחוץ לארץ. ואית דבעי מימר מרדכי ואסתר משונאיהם נגאלו לא נגאלו מן המלכות.

הלכה ח למה בשביל שלא ישתכר. כבר משוכר הוא. מה בין יין שבתוך המזון מה בין יין של אחר המזון יין של אחר המזון משכר. שבתוך המזון אינו משכר. רבי סימון בשם רבי אינייני בר רבי סיסיי מיני זמר. רבי יוחנן אמר מיני מתיקה. שמואל אמר כגון ערדילי וגוזליא דחנניא בר שילת.

הלכה ט למה מפני הסיע דעת או משם שעבר עליו חצות. הגע עצמך שיש שם חבורה אחרת הרי לא עבר חצות. הוי לית טעמא דא אלא מפני הסיע דעת. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי הפיגול והנותר מצטרפין לטמא את הידים כדי עונשן בכזית. מהו שיפסול את התרומה. קל וחומר אם מטמאין את הידים לפסול את התרומה הן עצמן לא כל שכן. ההן יוצא מה את

rum poſtquam inceperit præceptum; dixit ei: Ut abſolvat. Reſpondit Rabi Abuna bar Sichra; Non jam memoravit ſuper calice; Traditio: Non recitant tempus niſi in tribus ſolennitatibus duntaxat; Dicit R. Mena; Sic dicit Miſna; In ſolennitate azymorum, & in ſolennitate hebdomadarum, & in ſolennitate tabernaculorum. Traditio; Ubi ſcriptum eſt: *Convocatio ſancta:* Memorandum eſt tempus; Dicit R. Tanchuna; Rectum eſt; qui vidit ficum præcocem, fortaſſe non debet memorare tempus: Ecce principium anni, & dies expiationum in Juda conſueverunt juxta ſententiam R. Akiba; at in Galilæa conſueverunt juxta ſententiam R. Jochanan ben Nuri; Si tranſgrediens faciat in Juda ſicut in Galilæa, & in Galilæa ſicut in Juda ſatisfacit debito; Ecce feſtum Purim, iſti legunt in die decima quarta, & illi decima quinta; Diverſum eſt; ſcriptum eſt enim: *Familia, & familia, provincia, & provincia, civitas, & civitas.*

Conſtitutio VII. Scriptum eſt: *Qui ſponte obtuliſtis de Iſrael animas ad periculum, benedicite Domino.* Sponte obtuliſtis capita populi; quando Deus S. B. fecit miracula, dixiſtis canticum. Reſponderunt: Ecce redemtio Ægypti; Diverſum eſt, quia fuit principium eorum redemtionis; Ecce Mardochæus, & Eſther; Diverſum eſt, quia erant extra terram; Et ſi vis tibi dicam, quod ex inimicis ſuis Mardochæus, & Eſther liberati fuerint, at non fuerint liberati ex regno.

Conſtitutio VIII. Cur ne ſe inebriet? Jam erat ebrius; Quid inter vinum in medio convivii, & vinum poſt convivium? Vinum poſt convivium inebriat, at vinum in medio convivii non inebriat; Rabi Simeon nomine R. Aninai bar Rabi. Glomi filorum ſpecies lanæ. R. Jochanan dicit: Species dulcedinis; Samuel dicit: Propter pedilia, & pullos Chananjah bar Silat.

Conſtitutio IX. Cur removet mentem? Num eo quod præterierit ſuper eo media nox? Conſidera, ſi ibi fuerit alia ſocietas, ecce non præteriit media nox: Non eſt hæc ratio, niſi propterea quod removerit mentem ſuam: R. Simon nomine Rabi Jehoſua ben Levi; Abominandum & reſiduum coaleſcunt ad polluendum manus, ut puniatur in quantitate olivæ; Quid ut reprobetur ſeparatio? Probatur argumento a minori ad majus; Si polluat manus ad reprobandum ſeparationum, ipſamet nonne multo magis? Si egrediatur, quid fa-

עבד ליה מטמא את הידים או אינו
מטמא את הידים. אין תימר החן יוצא
מטמא את הידים. הפיגול והנותר אינן
פוסלין את התרומה. והחן יוצא לא גזרו
עליו כלום. דל כן יטמא צד החיצון וצד
הפנימי. אמר רבי אבין מאן אית ליה
דבר טמא מחמת מגע עצמו לא רבי
מאיר ולא כן אמר רבי יוחנן כל הדברים
טהורים ברובן כיון שחיתך רובן לא כפרוש
הוא ויעשה כמגיע בו ויהא פסול. אמר
רבי חנניא במחתך כל שהוא ומשליך.
אית לך מימר שעבר חצות. לא מפני
הסיע דעת. הויי לית טעמא אלא מפני
הסיע דעת. אמר רבי זעורה דלא ברך
ברכת הפסח לא פטר של זבח. ושל
זבח פטר של פסח. שהפסח בכלל הזבח:
אמר רבי מנא הפסח עיקר והזבח טפילה:

facies? Polluetne manus, necne? Si dicas, quod egrediens polluat manus, abominandum & residuum non polluent separationem; Si egrediatur, de eo nihil decreverunt. Pauper sic polluet latus exterius, atque interius. Dicit Rabi Abin: Qui dicit, quod polluatur propter tactum sui ipsius, non est Rabi Meir; neque ita dicit R. Jochanan: Si munda fuerint ex majori parte, quando excidit majorem partem, non consideratur perinde ac separet, & fit sicut illud, quod ipsum attingit, & erit illegitimum: Dicit R. Chananjah; Excidet quantuluncunque, & projiciet: Potes dicere; quod præterierit media nox; non propter remotionem mentis; Non est ratio nisi propter remotionem mentis; Dicit R. Zehera; Qui non benedicit benedictione Paschatis, non liberat ea quæ pertinent ad sacrificium; Qui benedicit benedictione sacrificii, liberat ea quæ pertinent ad Pascha; quia Pascha includitur in sacrificio; Dicit Mena; Pascha est essentiale, & sacrificium accessorium.

JOHAN. RODOLPHI GRUNER

DIATRIBE DE PRIMITIARUM OBLATIONE AC CONSECRATIONE.

PRÆFATIO.

NON multis Te B.L. hic præfando morabor, consilium tantum meum in præsenti Diatribe elaboranda, ejusdemque occasionem paucis verbis Tibi enarrare est animus.

Miraberis forsan, nec immerito, novum scriptorem in hodierna tanta omnium Literarum luce in publicum prodire, fortunamque in seculo, ubi vel pueri nasum Rhinocerotis habent, tentare velle; Miraberis novum librum, lingua non nisi in scholis perstrepente conscriptum, huic politissimo sese exhibere ævo, cujus homines cum eruditorum vulgo non versantur, sed omnium generis jucundos, facetos, omniumque scientiarum mysteria paucis pagellis absolventes libros linguis vernaculis exaratos, evolvunt, quos bonos malosve Libraria gens, ab eaque mercede conducti qui scripta faciunt, innumeros orbi terrarum invehunt, eorumque diluvio pene immersos nos dant. Vel si veræ eruditionis amor studiumque te adhuc quodammodo tenet, miraberis saltem, quendam ignotum orbi literato novas nescio quas schedas obtrudere, quibus sine bonarum literarum vel minimo dispendio facile carere potuisset, in re præsertim ac materia dudum exhausta Doctorum Virorum, qui ingenti caterva de Antiquitatibus sacrisque ritibus Hebræorum scripsere, vigiliis, quum præterea hæcce studia quotidie vilescant ob sterilitatem ac injucundum quid, quod necessario secum ferunt, ideoque non nisi a paucis corrupti saporis hominibus, tenebrionibus ac lucifugis taliter qualiter colantur.

Scias tamen B. L. si vel ita cum plurimis nostri ævi, qui nihilominus bonarum vel etiam sacrarum literarum studiosi audire amant, ratiocinari tibi animus, vel temeritatis dicam mihi scribere velis, scias, inquam, me nulla scribendi prurigine, nec immoderata cupedine nomen meum minio exaratum titulo scripti alicujus præfixum videndi, abreptum, chartas hasce utcunque digestas in lucem extrudere, ac minus adhuc me hiante ore vanæ gloriæ auram quandam avidum ex hacce lucubratiuncula captare velle, longe quippe ab ejusmodi levibus umbris dissita est instituti mei ratio, quam accipe.

Plurimis ab hinc annis, ubi primum ad bonas litteras, ac dein libero delectu ad sacra studia animum adplicueram, cœpi perspicere egregium usum variamque utilitatem, quam accurata rituum Hebræorum cæterorumque Orientalium, Græcorum etiam ac Romanorum notitia, imo universæ Antiquitatis solers scrutatio, intellectui ac accuratæ expositioni Oraculorum cœlestium præbet, adeo ut sine illa non raro meræ oculis nostris sese offerant caligines, ac acutissima visus acies ea prorsus destituta ad omnes fere passus, in histori-

storicis ac ritualibus præsertim, cæcutiat, ac quo se vertat nesciat; hæc in dies persuasissima mihi magis magisque fuere, quum hinc scriptores hujusmodi subsidiis destitutos, vel ea non curantes non sine fastidio evolverem, hinc autem stupendæ eruditionis scripta Virorum, quos fama dudum ad astra tulit, explicarem, quorum non indiligens meditatio me nescio qua dulcedine permulsit, ac, ob ingentem quem inde mihi spondebam fructum, tanta amœnitate abripuit, ut exiguam meam opellam sacrarum Literarum, Philologiæ, ac Antiquitatum studio integram dicarim, vehementer in hocce proposito nixus consilio, hortatu, variaque ope Reverendorum ac Clarissimorum Virorum, tum sanguine, tum amicitia mihi junctissimorum, sub quorum auspiciis in Patria tunc studiis operam dabam.

Ad exteras oras postquam evolassem, nil antiquius habui, quam ut in semel incepto curriculo pro tenuitate virium mearum naviter contenderem, acri stimulo simul mihi addito a summis totoque orbe Celeberrimis Viris, quorum Doctrinam avido tunc ore excipiebam, quorumque vestigiis vel levissime, ac multis post illorum terga parasangis insistere, summo semper mihi honori ducam, totisque viribus adnitar.

Animadverti autem, monituque Viri, cui nil in hisce studiis absconditum esse potest, certior adhuc factus fui, in tam florenti segete uberrimaque messe tot, licet varii moduli, scriptorum, qui Antiquitates sacras vel integro systemate pertractarunt, vel quandam illarum partem, aut separata capita uberius sibi exponenda sumserunt, quique haud contemnendo numero sese nobis sistunt, nullum hucusque existere, qui uberiori commentario explanare adgressus sit Primitiarum e terræ proventu oblationem, a Deo ipso populo suo selecto expresse mandatam, ac in variis fere omnium gentium mysteriis religiosis observatam; pauca enim, quæ commentationes Interpretum in legem ceremonialem nobis suppeditant, ritum hunc extremis tantum digitis, ac ἐν παρόδῳ tangunt; nec rem conficiunt, quæ in eruditissimis Seldeni de Decimis, Hottingeri *de eodem argumento*, Relandi, Goodwyni, Lundii *aliorumque libris* de Antiquitate Hebræa, *reperiuntur, quamvis minime sint contemnenda, mihique primam de hoc incepto cogitandi præbuere ansam; nec Rev. atque Doctissimi* Hakmanni *binæ Dissertationes publice defensæ*, de Panibus agitationis *Pentecostes festo oblatis, licet non uno nomine summa laude dignissimæ, integrum Primitiarum absolvunt negotium, quum ibi de manipulo Primitiarum in Paschatis festo consecrato in transitu tantum fiat mentio, uti de re ad institutum hocce minus pertinente, ac parumper aliena.*

Quocumque igitur vertebam oculos nil integri absolutique circa hoc argumentum cernere licebat, quod tamen, si ullum aliud ex S. Antiquitate, omni attentione, cura atque examine judicavi dignissimum, ob ipsius subjecti dignitatem, rationis moralis, quam secum fert, gravitatem, Typi, quem fidelium exhibuit oculis, summam excellentiam, miram plane profanæ Religionis hoc in capite cum cultu cœlitus instituto consonantiam, multaque ob alia, quæ nobis ad perscrutanda nonnulla, non ubivis obvia, tum sacræ, cum profanæ Antiquitatis, nec non ad serias piasque meditationes suppeditare poterit accuratior tam sollemnis ritus meditatio.

Probe autem perspecto, hic non solum spicilegium quoddam, sed integram messem a Doctis Viris relictam esse, diligentia tandem alicujus, cui hæcce studia in delitiis, demetendam, atque in ordinem redigendam, cogitare cœpi, de proprio labore meo qualicumque ad hocce pensum commodando, eumque in finem falcem meam, licet tenuibus vibratam viribus, huic segeti immittere, illamque in manipulos, quam diligentissime possem, colligare, simulque publice testatum dare, antiquissimum mihi semper fuisse, adhucque esse, ut mediante gratia cœlesti, indefesso studio summaque cura acquirere adnitar ea, quæcumque me non omnino tandem indignum efficere queant messorem, cui credatur munus operam suam in messe Evangelica collocandi.

Operi ergo me alacriter accinxi, tunc in florentissima, ac toto orbe non uno nomine Celeberrima Academia Trajectina ad Rhenum studiorum gratia degens, parum quidem viribus meis confisus, quas nemo melius me ipso in perspecto habuit, sed occasione præclara omnis generis subsidia ad manus habendi allectus, adjutusque benevolentia, humanitate, consilio &c. Viri longe Celeberrimi D. Davidis Millii, *cujus laboribus Sacræ Literæ, earumque cultores immensum quid debent, semperque grati mecum agnoscent.*

Incepto opere cogitaveram illud cohibere intra cancellos unius, vel ad summum alterius Dissertationis Academicæ, quas publico eruditæ Juventutis examine ventilandas proponerem; sed crescente sub manibus materia uberiorem existimatione mea messem deprehendi, limitesque Thesibus Academicis ab iis, quibus jus est, præscriptos probe noscens, haud conveniens judi-

judicavi, & forsitan mecum æquus Lector judicabit, toties iterata vice Cathedræ Academicæ inferiora subsellia conscendere non nisi exercitii gratia, ac sub umbone precario mea haud sine labore acquisita propugnare, quum jam alio tempore, nec una vice, sufficientia ejusmodi edidissem specimina, ac non obscure præterea mihi constaret, studiosam Juventutem Dissertationes de Philologia ac S. Antiquitate, præsertim ubi testimonia Magistrorum Hebræorum allegantur, quodammodo, licet quilibet pro genio suo, horrere, ceu monstri quid exsibilare, omneque, quod præconceptæ suæ opinioni minus accommodatum, ingenti, sed sæpiuscule sat crasso, supercilio repudiare; consilium ergo mutavi, & lucubratiunculam meam paulatim elaboratam simul, unoque partu, luce donare mecum constitui, quod citius quin factum per me non steterit, quum ante triennium jam ad maturitatem fuerit perducta, sed Librariæ gentis genium ante, quam prælum ejus exercerem, ut experiar, in fatis fuit.

Omnibus tandem impedimentis superatis, Tibi nunc L. exhibeo, quæ de jam addicta materia congessi ex omnis fere Antiquitatis monumentis, quæ nobis supersunt; data opera selegi exponendam Legem Divinam, de manipulo frugum postridie Paschatis oblato, *in munus grati odoris Jehovæ*; id feci graves ob rationes, sola enim hæc tam memorabilis Lex, omniaque, quæ circa ejus executionem observata, hactenus præterita, vel extremis digitis tantum tacta fuerunt a diligentia Doctorum Virorum, qui quædam de primitiis, ac primitivis literis consignarunt; Dein hicce ritus metendi, atque consecrandi manipulum primitiarum, maxime sollennis, maximoque adparatu olim fuit peractus statim ab initio messis, inque eo integer anni proventus Deo consecratus censendus omnino erat, inde merito utramque paginam in Doctrina de Primitiis facere censetur, tum dignitatis, tum ordinis, temporisque ratione; Præterea longe plura circa eum sese offerunt consideranda, quam circa ullum aliud primitiarum genus, longe majores circa varias ejusdem circumstantias tollendæ sunt difficultates, major ab eo lux variis utriusque Testamenti locis effulget, eoque rite explicato in cœteris Primitiis nil obscuri relinquitur, quarum hic basin, ac caput efficit; eas quidem, ab arctam cum subjecto hocce connexionem, minime negligendas, vel sicco pede transeundas duxi, omnia autem ad eas pertinentia congerendo, multum sudare, operæ pretium haud duxi, nec amo Iliada scribere post Homerum; L. adire poterit, si Doctrinam de panibus Pentecostalibus penitus perspiciendi cupido eum habet, doctissimum, atque subacti judicii laborem R. Hackmanni, qui recentis adhuc est memoriæ, mihique hac in parte otium fecit, ac de בכורים, nec non de hominum, pecorumque Primitiis, Maimonidis peculiarem Tractatum, qui Latio donatus omnium teritur manibus.

De ordine, quo integra hæcce tractatio concinnata, necessarium non erit, ut moneam, quum argumentum cuilibet capiti præfixum id uno intuitu Lectorem edocere poterit; methodus non obstrusa, non longe quæsita, aut affectata, nec e Thesibus, explicationibus, scholiis, notulis, consequentibus &c. contexta, quam seculum nostrum deperit, sed simplex est, argumentoque conveniens, res enim, non verba investigo, nec nimie affectato ordine inextricabilem confusionem, barbariemque parere cupio, cujus vel umbram mens veritatis studiosa horret.

Non unus forsan Lector mihi exprobraturus, testimonia, ac authoritates synagogæ Judaicæ nimis longo hic incedere ordine, copiaque sua omnem veritatis speciem, vel amœnitatem ex tractatu hocce profligare, ac me non nisi ea jurare; Possem quidem hic loci Rabbinorum scripta ab allata iis sæpissime injuria, hominum plerumque inscitia incognita judicantium causa, vindicare, eisque in rebus, ubi æquitas jubet, apologiam pro iis scribere, illius tamen veri Antiquitatis S. scrutatores non indigent, contemtores autem, præjudiciis abrepti, viam examinis, ceu nimis salebrosam, calcare respuunt, alias dudum forent convicti iis argumentis, quæ summi Theologi atque Philologi, circa Authoritatem Rabbinorum, fidemque, quam merentur, literis consignarunt, ac experientia quotidiana, in meditatione Antiquitatum S. e Rabbinismi monumentis non raro feliciter erutarum, ad oculum nobis demonstrat.

Ne tamen quis temere me accuset, sciat, me ex iis nunquam fuisse, qui Rabbinismum superstitioso quodam cultu cæco plane impetu prosequuntur, & vel nævos, hallucinationes, futilitates, puerilitatesque ejus exosculantur, omniaque ejus, ad abusum usque, pertinaciter propugnant; sciat etiam, me nullius in verba, num Tros Rutulusve, jurare & minime omnium in verba Synagogæ, sed quæcunque ad æquitatis lancem, quantum mihi quidem datum, ponderare, unicuique fidem auctoritatemque, quæ illi debetur, tribuere, præsertim in quæstione fa-

facti, ubi vanis subtilitatibus, ac ratiunculis nullus relictus est locus, sed idoneis testibus, quibus veritas perspecta, demonstrandum est, hanc, vel aliam rem factam v. non factam, hoc modo v. alio peractam extitisse, v. non extitisse, alioquin nec in Orientali, imo ne quidem in Græca aut Romana Antiquitate aliquid sartum tectumve foret, omniaque in putum Pyrrhonismum Historicum obirent, ipsoque meridie lux foret anxie, irritoque quærenda; Quamdiu ergo videre mihi haud licebit, quemdam illorum, qui omnem bonæ mentis micam Hebræis negant, rituum Græcorum Romanorumve novum quoddam Systema conflasse, absque authoritate, posthabitisque testimoniis Ciceronis, Livii, Virgilii, Statii Plauti, *&c. vel* Thucydidis, Xenophontis, Homeri, Euripidis, Aristophanis *&c. eorumque loco bellis quibusdam declamatiunculis ac pondere rationum, quas proprio in cerebro fabricatas dedit, veritatem facti Orbi Literato persuasisse, tam diu ego via hactenus adsueta, ab integra Doctorum Caterva calcata, incedam, Hebraicos, Sacrosque ritus non tractabo, nisi consultis ante omnia Divinis Oraculis, ac, ubi his non contraria docent, sed uberius ea ex Veterum Doctrina exponunt, in censu vocatis* Misna *cum Commentatoribus,* Maimonide, *cæteraque coborte, nullis posthabitis, nisi qui apud æquos rerum æstimatores omnem fidem dudum decoxere, qui certis notis, facili sat negotio, a fide dignis contribulibus suis dignoscuntur.*

Quod præterea a jam allegatis Viris eruditis, aliisque, hactenus vel neglectum, velociter tantum tactum animadverti, in hisce chartis præstare, quantum licuit, conatus fui, varias scilicet Primitiarum consecrationes, quas profana Religio nobis exhibet, ex omni Aniquitate eruere breviterque recensere, idque ob argumenti jucunditatem, egregiamque quam nobis ostendit etiam hac in parte, cum vero Numinis cultu convenientiam, licet, meo jedicio, demonstrari nedum queat, num ex illo ad integrum fuerint desumtæ, quum rationis dictamen gratitudinem quoque homines gentiles erga superos edocere omnino potuerit, optimum ergo duxi in plurimis hic suum cuique tribuere; Scriptorum propria verba ubique allegavi, quæ Lectorem longe melius juvant in hujusmodi argumento, quam vastæ quædam declamationes, ac vagæ minusque accuratæ allegationes, quas sæpissime in lectione Scriptorum recentioris ævi, qui methodum hanc deperiunt, ac non nisi propria sua verba nobis propinant, quærendo operam ludimus, nec non hinc inde quædam tetigi notata non omnino indigna, nec a materia nostra plane aliena,

Explanatis omnibus, quæ ad ritum primitiarum consecrationis spectant, transeo ad rationem moralem, quam Deus in eo constituendo sibi proposuerat, illamque, quam Gentilismus sufficientem duxerat, cur superos primitiis omnis generis venerari hominem deceat; ad mysterium tandem in Primitiarum manipulo latens accedo, quod præeuntibus Sacris N. T. Scriptoribus ad Divinum nostrum Servatorem, Legis universæ scopum, ac multis sub involucris Veteri Ecclesiæ adumbratum, referre non dubito; Videbis tamen B. L. me nullo partium studio abreptum, nec ullum me agnoscere Dictatorem, vel Tribunum, in cujus verba jurare sit animus, sed moderata præjudiciisque, quantum queo, vacua mente veritatis Divinam lucem quæro, quam nemo certius manifestare nobis potest, ac ipse veritatis Spiritus in eloquiis suis, quæ, longe sane a me absit, ut ad præconceptam, ac temere adoptatam hypothesin explicando, illa irrisionis ac detorsionis periculo, quod a profanæ corruptæque mentis hominibus iis semper imminet, exemplo meo, licet invite, exponere velim; Dicam tamen nemini scribere volui, sed in ratione Typos exponendi quilibet suo sensu abundet, dummodo abusus vitetur, & sacrorum Oraculorum sensus maneat integer, Auctoritasque illorum illibata, summaque tractata reverentia.

Habes hic B. L. quæ breviter te monere debui, cæterum, quod enixe Te rogo, est, ut æquo animo hanc Diatribem, si vacat, legas, bonique consulas laborem meum, juvenilibus adhuc annis susceptum, nec turgido Stylo exaratum, nec miris verborum ambagibus involutum, nec dictionis flosculis exornatum, nec sublimitate quæstionum in alta te rapientem, sed Literarum alumnis, non heroibus dicatum ac ad limina fere Musarum, non in intimis earum penetralibus natum; ne igitur temere de illo judices, liceat mihi Doctissimi Gellii verbis te alloqui †. Quæ erunt autem in his Commentariis pauca quædam scrupulosa & anxia, vel ex grammatica, &c. quæque erunt item paucula remotiora super augurio jure & pontificio; non oportet ea defugere quasi aut cognitu non utilia, aut perceptu difficilia, non enim fecimus altos nimis & obscuros in his rebus quæstionum sinus; sed Primitias quasdam, & quasi Libamenta ingenuarum artium dedimus. *Forsan, si hæc Tibi non admodum displicuisse compertum habuerim, dies, Deusque aliquando meliora dabunt. Vale.*

† Præfat. in Noctes Atticas.

CA-

CAPUT I.

§. I. *De qualitate Victimæ Deo offerendæ*, II. *Homines erga gratitudinem Gentiles virtutem cenſebant egregiam*. III. *Maximam vero in Deos pietatem*. IV. *Lex de Primitiis frugum Deo offerendis Iſraeli data teſtandi gratitudinis cauſa*.

I. QUÆ Philo Judæus admodum magnifice effert de qualitate hoſtiæ Deo O. M. offerendæ, qua grata acceptaque evadat, tam vera Deoque ſummæque ejus ac tremendæ majeſtati tam convenientia ſonat, ut vel ex intimis Chriſtianæ Theologiæ penetralibus petita videri poſſint; ita fatur (1) ἐξ ȣ̃ δῆλον ἐστιν, ὅτι κ̀ βραχύτατον λιβανωτὸν παρ' ἀνδρὸς ὁσίȣ τιμιώτερον ὁ θεὸς νομίζει μυρίων θρεμμάτων, ὅσα ἂν τις ἱερȣργῇ μὴ σφόδρα ἀστεῖος ὤν. ὅσω γὰρ ἦμαι λίθων μοι ἀμείνων χρυσὸς, τὰ δ' ἐν ἀδύτοις τ̃ ἔξω ἁγιώτερα, τοσȣ́των κρείττων ἢ διὰ τ̃ ἐπιθυμιωμένων εὐχαριστία τῆς διὰ τ̃ ἐναίμων. i. e. *unde liquet micam Thuris oblatam ab homine pio Deo gratiorem eſſe multis hoſtiis, ſi offerenti non adſit probitas; quanto enim aurum præſtat lapidibus & adytum veſtibulo, tanto acceptior eſt ſuffitus gratiarum actionis quam mactata victima*. Quid enim miſeri ac in pulvere deſidentes Terræ incolæ Deo Creatori ac Redemtori ſuo, qui excelſa inhabitat, pro tam ſtupendis, adeoque innumeris donis boniſque, quibus omni plane hora fruuntur, rependere valerent, quod tanto Benefactore quodammodo dignum eique gratum eſſe queat, niſi gratum acceptumque animum ac cor humile, ejuſque per externas cultus actiones quædam teſtificatio; ſanctus Iſraelis ipſemet teſtatum dedit quibuſnam delectetur hoſtiis (2) זבח תודה יכבדנני *ſacrificans laudem glorificat me*, quando laudatur nomen ejus בתודה (3), & ipſe magnificatur בשיר, & opera ejus cum cantu (4), hæc ſunt פרים שפתינו καρπὸς χειλέων (5), unde Hieropſaltes intimo pleniſſimoque ſenſu beneficiorum cœleſtium eorumque immenſa magnitudine permotus ac quaſi in ecſtaſin exclamat, *quid rependerem Jehovæ, omnia ejus beneficia ſuperant me, poculo ſalutis accepto* בשם יי אקרא *nomen Domini prædicabo; Tibi ſacrificem* זבח תודה *ſacrificium confeſſionis* (6). Vera ſolaque Deo accepta ſacrificia enumerat alibi, rejecto præſtantiſſimorum animalium cruore, *ſacrifica Deo laudem &c.* (7). Præcipua vero Dei ſacrificia ſunt רוח נשברה לב נשבר ונדכה *fractus Spiritus, cor fractum ac contritum* (8). Ita Gentium Doctor paſſim ſummo Studio Fideles admonet de grato animo uti optimis novæ Oeconomiæ hoſtiis; ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε, τȣ̃το γὰρ θέλημα Θεȣ̃ ἐν Χριστῷ Ἰησȣ̃ εἰς ὑμᾶς (9), εὐχαριστȣ̃ντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων (10). Eadem & D. Petrus regio Sacerdotio N. T. fidelibus inculcat, ut ſcil. offerant πνευματικὰς θυσίας εὐπροσδέκτȣς τῷ Θεῷ &c. [11]

II. Quid enim homine vel ſolum rationalis luminis inſtructo prærogativis indignius, magiſque infra bruta ipſum collocans, quum ingratitudo erga ſummos ac liberales quoſcunque Benefactores, quid ingrati animi nota turpius atrociuſve, quod Gentiles ipſimet probe perſpexere, ita Plutarchus de Epicureis (12) αὐτοὶ δὲ δή πȣ λέγοισιν ὡς τὸ εὖ ποιεῖν ἥδιον ἐστὶ τȣ̃ πάσχειν. Εὖ δὲ ποιεῖν ἐστὶ μὲν ἀμέλει κ̀ διὰ λόγων. Τὸ δὲ πλεῖστον ἐν πράξει κ̀ μέγιστον, ὡς τȣ̍νομα τῆς εὐεργεσίας ὑφηγεῖται. *Cæterum ipſi dicunt ſuavius eſſe afficere beneficio quam affici, non abnuerim etiam verbis beneficium poſſe conferri, ſed certe in actione pars maxima conſiſtit potiſſimaque quod & benefaciendi vocabulum indicat*: accinit Seneca, *erunt homicidæ, Tyranni, fures, adulteri, raptores, ſacrilegi, proditores, infra iſta omnia ingratus eſt, niſi quod iſta omnia ab ingrato animo ſint, ſine quo vix ullum magnum facinus accrevit* [13] & iterum, *metus nullus ingrato, huic enim uni rei non poſuimus legem, tanquam ſatis natura caviſſet; quomodo nulla lex amare parentes, indulgere liberis jubet, ſupervacuum eſt enim in quod imus impelli* [14]; Unde ex oppoſito nil ipſis honeſtius nil majus grato animo, ita alio loco fatur Philoſophus; *ſed quemadmodum illa credimus, ſic & in hoc fidei populi credamus, nil eſſe grato animo honeſtius; omnes hoc urbes, omnes etiam ex barbaris regionibus gentes conclamabunt, in hoc bonis maliſque conveniet* (15), inde tam egregiam grati ingratique animi comparationem inſtituit; *gratum hominem ſemper beneficium delectat, ingratum ſemel; comparari autem utriuſque vita, cum alter triſtis ſit & ſolicitus qualis eſſe inficiator ac fraudulentus ſolet, apud quem non parentum qui debet honor eſt, non educatori non præceptorum; alter lætus, hilaris, occaſionem referendæ gratiæ expectans, & ex hoc ipſo affectu gaudium grande percipiens* (16). Nec minus præclare Philo de beneficiis differit ad id propoſito ſummi Benefactoris exemplo, στέλλει δ' ἔτι μᾶλλον κ̀ καθαιρεῖ ὑπεροψίαν, ἀξιῶν τὰς αἰτίας συλ-

συλλέγειν, δι' ἧς ἄληστον Θεοῦ μνήμην ἀγαλματοφορεῖ, οὗτος γάρ σοι, φησὶ, δίδωσιν ἰσχὺν ποιῆσαι δύναμιν. *Et quo magis compescat superbiam vult nos causas habere præ oculis, quæ nunquam sinant beneficiorum Dei memoriam elabi e nostro pectore, hic enim, inquit* [Moses] *tibi præstat robur ad exerendam potentiam* [17] Ψυχὴ δὲ ἡ εὐχάριστος ἀλαζονείας πολέμιος, ἐπεὶ καὶ τοὐναντίον ἀχαριστία συγγενὲς ὑπεροψίας. *Gratus enim animus alienus est ab arrogantia, ita ut e contra ingratus affinis est superbiæ*; & rursus ἄλλως τε καὶ μάθημα ἀναδιδάσκει τῇ λογικῇ φύσει πρεπωδέστατον, μιμεῖσθαι Θεὸν καθ' ὅσον οἷόν τε μηδὲν παραλιπὼν τῶν εἰς τὴν ἐνδεχομένην ἐξομοίωσιν. ἐπειδὴ τοίνυν ἔλαβες ἰσχὺν παρὰ τοῦ δυνατωτέρου, μεταδὸς ἄλλοις ἰσχύος, διάθες ὃ ἔπαθες, ἵνα μιμήσῃ Θεὸν τῷ παραπλήσια χαρίζεσθαι. *Et alioquin etiam hic traditur præceptum rationali naturæ utilissimum, ut Deum imitetur pro viribus, nullam ejus imitationis occasionem sinens praterlabi, ergo quoniam accepisti a potentiore fortitudinem, communica eam cum aliis, sic eos afficiens uti ipse affectus es, ut hocce pacto Deum imiteris* (18).

III. Gratus vero animus erga homines ceu pares, socios, ejusdemque naturæ participes, si ita in lege naturæ fundata, uti communis notio ac persuasio evincit, quanto magis eadem virtus erga supremum Numen Benefactorum omnium summum ac munificentissimum sectanda erit; id iterum Gentiles non admodum obscure in perspecto habuere, cum hac virtute præcipue Deastrorum cultus nixus, utramque ea ejus paginam effecerit; audiamus rursus Senecam: *Primus est Deorum cultus, Deos credere, deinde, reddere illis majestatem suam, reddere bonitatem, sine qua nulla majestas est*; & paulo post; *Vis Deos propitiare? bonus esto! satis illos coluit quisque imitatus est*. (19). Ita alibi; *Quicumque gratos esse docet, & hominum causam agit & Deorum, quibus nullius rei indigentibus, positis extra desiderium, referre nihilominus gratiam possumus* (20). Hæc grati animi testatio erga superos persolvendorum votorum, sparsi hostiarum cruoris, Donariorum suspensorum &c. principalis omnino fuit causa ac ratio, ita Tragicus (21)

> *Arcus metuit, Diana tuos.*
> *Tua si gratus numina cultor*
> *Tulit in saltus* ——— ———

& Valerius M. *Prisco etiam instituto rebus Divinis opera datur, cum aliquid commendandum est precatione; cum exposcendum voto, cum solvendum gratulatione, cum inquirendum vel extis vel sortibus impetritio, cum solenni ritu peragendum, sacrificiis* [22]; nec non Ovidius [23]

> *Dignane cui grates ageret, cui thuris odorem*
> *Ferret Adoni sui? nec grates immemor egit,*
> *Nec mihi thura dedit.* ——— ———

& alibi (25)

> *Nunc pro Cæsaribus, superis decernere grates,*
> *Albave opimorum colla ferire boum.*

Ratio in obscuro haud est, quippe dependentiam suam a summo quodam Ente innumeraque, quibus ab eo afficiebantur, beneficia luculenter sentientes, officio suo hisce aliisque ejusmodi conatibus defungi studebant.

IV. Eadem, licet longe alio nixa fundamento, populus vero Deo unice quondam fœderatus in toto innumerarum pene victimarum apparatu fusoque cruore, in omni Ceremonialis cultus Legumque positivarum onere deprehendere sibi visus est, indeque omnia quæcunque bona ei solum deberi, ac ad illum ceu fontem omnium Divitiarum referenda esse agnovit. Ita loquitur Philo [25] ἅμα μέντοι καὶ δόγμα εἰσηγεῖται πάνσοφον, ὅτι μόνος Κύριος ὁ Θεὸς πολίτης ἐστὶ, πάροικον δὲ καὶ ἐπήλυτον τὸ γενητὸν ἅπαν. δωρεᾶ δὲ ἀπογρῶσα σοφοῖς ἀνδράσι πρὸς τὸν μόνον πολίτην Θεὸν ἀντεξετασθεῖσιν, καὶ παροίκων λαβεῖν τάξιν. h. e. *Simulque introducitur dogma Sapientissimum, quod solus Dominus Deus civis est, omnis vero Creatura inquilina & advena; donum autem gratuitum sufficit sapientibus Viris ad solum Deum collatis ceu Civem, quod in advenarum & inquilinorum ordinem recepti sunt*. Nec male, *causam moralem* enim in tot tamque splendidis a summo legislatore latis præceptis de variis extra reatum ullum commissum offerendis victimis, cernere aliam vix licet, quam obligationem hancce communem gratum testandi erga Summum Numen animum; Imo tres illi רגלים s. solennes anniversariæ Feriæ, quarum pompa adeo sollerter a Mose divino jussu præscripta, moralem rationem habuere præcipuam trium insignium Dei O. M. benefactorum reminiscentiam, deque iis debitam persolvendi gratiam. Ita peculiarem invenimus hanc rationem, *moralem* scil. in Lege illa qua Israelitæ jussi Jehovæ in Paschatis Feria offerre manipulum Primitivarum Terræ frugum sc. messis suæ; sane haud dubie ad impetrandam totius messis Divinam be-

benedictionem, gratumque animum testatum faciendum pro Terræ ipsis Divinitus concessæ uberrimo proventu; Quam Legem altioris indaginis dignissimam, si quæ alia, uberius explicandi operæ pretium erit.

(1) Lib. de victim. offer. p. m. 850. edit. Colon. 1692.
(2) Psal. 50. 23.
(3) Psal. 69. 31.
(4) Psal. 107. 22.
(5) Hos. 14. 3. Heb. 13. 15.
(6) Psal. 116. 12. 13.
(7) Psal. 50. 13. 14.
(8) Psal. 51. 19.
(9) 1. Thess. 5. 18.
(10) Ephes. 5. 20.
(11) 1. Pet. 5. 2.
(12) Lib. non posse suaviter vivi sec. Epicur. pag. 1097. edit. Wechel. 1599.
(13) Lib. 1. de benefic. pag. 269. edit. Plantin. 1615.
(14) Lib. 4. de benef. pag. 316.
(15) Epistol. 81. pag. 541.
(16) Lib. 3. de benef. pag. 298.
(17) (18) De Vita Mosis pag. 715.
(19) Epistol. 95. pag. 604.
(20) Lib. 2. de benef. pag. 286.
(21) Seneca Hippolyt. Act. 1. vs. 72. pag. 231. estit. 1728.
(22) Lib. 1. cap. 1.
(23) Metam. Lib. 10. vs. 681.
(24) Ex Ponto. Lib. 4. ep. 9. vs. 49.
(25) Lib. de Cherubim pag. 128.

CAPUT II.

§. I. *Verba Legis de Manipulo Frugum recensentur.* II. *Inquiritur in originem ac notionem vocis* עמר. III. *Num sit mensura, num merges frugum.* IV. *Orientales versiones quid sentiant.* V. *Quid Rabbini.* VI. *Quid notet* Δράγμα *a LXX. hic usitatum.*

I. PEricopa illa qua Lex nobis exponenda continetur extat Levitici cap. XXIII. a vs. 9. ad 14. cujus verba fideliter ad veritatem Hebraicam reddita sic sonant. Vs. 9. *Et alloquutus est Dominus Mosen dicens.* Vs. 10. *Loquere ad filios Israelis & dic eis; Cum ingressi eritis in terram quam ego dabo vobis, & messuri eritis messem ejus, afferetis Omer primitias messis vestræ ad sacerdotem.* Vs. 11. *Et agitabit illud Omer coram Domino ad acceptionem vestri, postridie Sabbathi agitabit illud Sacerdos.* Vs. 12. *Et parabitis eo die, quo agitabitis Omer, agnum integrum natura anni sui in holocaustum Domino.* Vs. 13. *Et munus ejus duas decimas similæ mistæ oleo, ignitum Domino odorem quietis, & libamen ejus vinum quartum hin.* Vs. 14. *Et panem & fruges tostas & spicam virentem ne comeditote ad illum ipsum diem usque, donec attuleritis oblationem Dei vestri; statutum perpetuum hoc generationibus vestris in omnibus habitationibus vestris.* LXX. Seniores ne in verbulo fere ab Originali Textu recedunt, ita nec Onkelos, nisi quod loco ממחרת השבת reddit מבתר יומא טבא. Versionis Syriacæ nec non Arabicæ emphases commodius magis suo quasque loco exponemus.

II. Ne autem sine methodo procedamus, ante omnia pauca quædam de vario usu vocis עומר proponenda erunt. Multa circa illam traduntur a Celeberrimis Lexicographis, Buxtorfio, Coccejo, Goussetio, Castello, Robertsono, &c. quorum vestigiis summam quod spectat rerum, hic inhærebimus. Ambiguos videmus Interpretes, num hæc vox accipienda sit *definite* pro certa mensura עומר dicta, qua utebantur olim ad arida præcipue grana metienda, itaque Latine loquenti retinenda sit originalis vox; num vero intelligi debeat *indefinite* ac reddenda per *manipulum*, *merges* &c. In Lingua Hebræa extat radix עמר a qua עומר omni absque dubio derivandum, ea notat *meruit*, *emeruit*, *stipendia merere*, *laborare pro mercede ad instar mercenarii*, hinc *mereo* & *mereor* cum compositis; in Conjug. *Kal.* quidem in S. Literis non occurrit, in *Pihel* est עמר *manipulos fecit*, *meruit pro mercede*, Ps. CXXIX. 7. in *Hitpahel* est התעמר *deserviri*, *commodum ex re percipere*, *lucrum captare*, *quæstum ex re facere*, Deut. XXI. 14. XXIV. 7. idque Celeb. Coccejus putat deducendum a עמר, quod, quia sit fructus ita opera vel merces operæ; nescio an sat accurate, satis enim sponte a עמר hicce significatus fluit; inde עמר vox duplicis significationis *mensuræ* & *manipuli*, Magistris scribitur עומר utroque sensu, secus ac in S. textu. In Lingua Chaldaica usus radicis עמר non superest uti in Hebræa, pro verbo enim in duobus Deuteronomii locis usurpato התעמר a Chaldæo redditur תתגר & יתגר a verbo Cald. תגר & תגר *negotiari*, *mercaturam exercere*, vox tamen עומרא & עומר cum vau etiam utroque venit sensu, inde etiam מעמר *manipulos colligens* plane uti Hebr. Ps. CXXIX. 7. עמיר & עמירא *onustus manipulis messis*, item *gramen*, *fænum*, uti Syriacum ܥܡܝܪܐ 1. Cor. III. 12. pro Hebr. חציר. Syriasmus nobis exhibet vocem radicalem ܥܡܪ *habitavit*, *habitare fecit* a qua ܥܡܪܐ *lana* & *bombyx* item ܥܡܪܬܐ *habitatrix*, ita & Samaritanum עמר *subjecit*, &

עמר

עמר *vinum*, *merum*, etiam *instrumentum musicum*, & עמר *fermentum*, *alimentum* &c. quæ tamen forsan melius a חמר derivanda. Arabes dicunt عمر *coluit*, *instauravit*, *serviit* عامر *incolens*, *agricola*, & عمار *terra habitata*, *instauratio* معمر *mansio ampla circa aquam & pabulum*. Syrus Interpres illud עמר ראשית קצירכם reddit accurate per ܟܦܐ ܕܪܫܝܬ ܚܨܕܟܘܢ *manipulum initii messis vestræ*; vox ܟܦܐ est a verbo radicali ܟܦ & ܟܦܦ *incurvatus est*, unde ܟܦܝܦܐ *intortum*, *inclinatus & curvosus ex senectute*, ܟܦܝܦܘܬܐ *incurvatio* ܟܦܝܦܬܐ *demissum*, *gibbosum*, & denique nostrum ܟܦܐ in plur. ܟܦܐ *palma manus*, *vola*, *manipulus*, *fasciculus*, quem quis metendo manu adprehendit, item *calix*, a cavitate & curvatura, uti Apoc. XIV. 10. ubi Cl. Carol. Schaaf mendum (1) statuit putans forte legendum esse ܟܣܐ, vox tamen hac forma reperitur in V. T. versione Syriaca Num. VII. 14. 20. 26. & in plurali Exod XXV. 29. Num. IV. 7. &c. Arabibus كف in pl. كفف dicitur *vola manus*, *palma* Gen. XX. 5. & *manipulus*, *pugillus*, quantum manu comprehendi potest, hoc vero loco usurpant vocem جمير quæ itidem *manipulum* præsertim messoris denotat.

III. Quæstio quidem, ut fatear verum, tanti mihi non videtur momenti, ut multo labore desudandum sit, num vox de mensura granorum, num vero de messoris manipulo sit accipienda, utrumque enim sano stare potest sensu; עמר, uti e Scriptoribus, qui de mensuris Hebræorum tractant, in vulgus notum, erat mensura sæpissime in ritubus S. cultus adhibita, quippe expresse a Deo præscripta, vid. Exod. XVI. 16. 22. 23. 33. 36. continebat decimam *Ephæ* partem, uti hæc decimam τȣ̃ חמר ac vocatur עשרון Num XV. 6. XXVIII. 13. inde ait Philo ὡς ἄρα τὸ γόμορ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων ἦν, *quod Gomer erat decima pars trium mensurarum*, (2). Sat convenit cum *Chœnice Attica* de qua Suidas ἡ γὰρ Χοῖνιξ ἡμερήσιος τροφή *Chœnix cibarium est diurnum*, quamque Homerus pro pane & cibo ipso ita sumit (3).

— Οὐ γάρ ἄεργον ἀνέξομαι ὅς κεν ἐμῆς γε
Χοίνικος ἅπτηται καὶ τηλόθεν εἰλήλουθώς.
— *Non enim otiosum tolerabo qui meum*
Modium attingit, licet & procul venerit.

Licet enim Hieronymus dicat [4] *Gomer* trium Chœnicum Atticarum fuisse, non tamen facile fidem inveniet, quia expresse *Gomer* a Deo statuta erat mensura colligendæ viritim Mannæ singulos in dies Exod. XVI. quod admodum Chœnici simplici non triplicatæ convenit; Hebræorum *Gomer* capiebat quantum XLIII. ova & quintam insuper ovi partem, cum *Epha* contineret CCCCXXII. ova. Nil vero inde obstat quin hoc in loco significationem *manipuli* alteri præferam, præcipue inductus S. Textus authoritate, qui ab hac notione neutiquam abhorret; Ita in locis Job XXIV. 10. & Ruth. II. 15. ubi in plur. occurrit, sine dubio accipienda est hæc vox pro *manipulo*; vox ei affinis & consona est עמיר Jerem. IX. 21. Amos II. 13. Mich. IV. 12. Zach. XII. 6. quæ pro manipulo semper ab interpretibus accipitur & tali quidem quem messor una vice demetit.

IV. In censum jure merito pro nostra expositione vocamus Veteres S. Codicis Versiones. LXX. Seniores hoc loco עמר reddunt per τὸ Δράγμα ita & Ruth. II. 15. cum tamen Exod. XVI. & alibi passim, ubi עמר de mensura usurpatur vocem originalem retinentes reddunt γομόρ; ita & Interpres Syrus in locis Exod. XVI. adhibet vocem ܟܝܠܗ vs. 16. & vs. 22. in plur. ܟܝܠܝܢ quæ significat *mensuram* unamquamque. Arabs autem, in locis Exodi utitur voce المرزبي *Marzoban* quæ est عشر الويبة *decima pars Vaibæ*; quæ si rite expendantur non minimi reperientur esse ponderis; quibuscum etiam sollerter conferri velim ea quæ infra in expositione ritus circa hanc oblationem observati differuntur.

V. Celeb. Judæus R. Salomo aliter quidem hanc vocem accipit quando scribit עומר עשירית האיפה כך היתה שמה כמו וימדו בעומר וכו׳ *Omer. Decima pars Ephæ, ita nomen ejus, veluti* (accipitur eo in loco) *& metiebantur tum Omer*. Ita quoque Rabi Salomo ben Melec, העמר מדה *Omer est mensura*. (6) Ita Abarbanel ושם עומר היא מלשון ותצנו מעמר והוא חבור שבלים שיבא מהם עשירית האיפה שהוא מדת העומר וצוה שזה יהיה ראשית קצירם לפי שהיו בכורי השערים ליהוה i. e. *Et nomen τȣ̃ Omer est ex lingua* (Sancta) *& ii qui aliter sentiunt* (derivant illud) *ex* עמר (manipulos fecit) *estque coacervatio spicarum ex qua fit decima pars Ephæ, hocque est mensura τȣ̃ Omer, & præcepit quod id esse debeat pro primitiis messis eorum, eo quod primitiæ hordeorum sint Domini*

ni (7); Litem vero totam ipſemet Abarbanel non adeo obſcure dirimit, quando poſt pauca interjecta ita fatur. ראוי לפרש העומר הנזכר כאן שהוא אלומה אחת משעורים שיצאו ממנה בהשערה טובה עומר עשירית האיפה: ולכך אמר והניף את העמר שהוא כמו ושכחת עומר בשדה: *Conveniens eſt exponere jam memoratum Omer hoc modo; quod ſit faſciculus ſegetis unus ex hordeo, quem ſeparaverint ex eo æqua æſtimatione Omer ſcil. decimam Ephæ partem; ac propterea dicitur*, & agitabit Omer, *quod eſt ac ſi hoc Omer acceptum foret ex agro*. Ni maxime fallor vult dicere, acceptum demeſſumque fuiſſe manipulum ex ſegete, ac exinde parata grana & ſpicas, vel potius decerpta, donec explerent menſuram *Gomeris*, quæ itaque accipi poſſet ac ſi ipſamet ex agro petita fuiſſet, quod ſic ſe habere infra ex offerendi ritu patebit; quare & vertere *manipulum*, licet authoritas Magiſtrorum Synagogæ parumper obſtare videatur, non liceat, hactenus non video, quum & ipſa menſura *Gomer* hoc in negotio pro meſſoris Manipulo reputata fuerit; unum ergo æque ac alterum firmo ſtare poſſe talo inde elucet, parumque intereſt, num reddatur per *Omer* num vero per *manipulum*, quamvis poſteriorem notionem priori præferre malim.

VI. Vox Δράγμα ab Alexandrinis Intt. uſurpata, quid proprie denotet ex Græciæ Scriptoribus petendum. Inſtar omnium erit Jul. Pollux, ubi agriculturæ terminos recenſet ita fatur inter alia (8) μάλιστα δὲ ἐπὶ ἐλαιῶν ἔτως ὀνομάζεται. εἶτα δράγματα, ἀμάλαι, φυτεύματα, μοσχεύματα, πηπεύματα. i. e. *Quam maxime ad oleas referuntur*, (germina ſcil.) *deinde manipuli, ordei manipuli, plantæ, ſtolones, hortenſia*; alibi autem præciſe originem ejus vocis indicat (9). ἡ δὲ συνεχὴς τῶν χειρῶν συναγωγή, πυκνῶς εἰς πλῆθος ἐπιφερομένων, πίτυλος καλεῖται. τὸ δὲ ἔνδοθεν, δράγμα. ἀφ' ὧ καὶ τὸ τῶν ἀσαχύων, καὶ δράξ, καὶ δράκος, καὶ δράττεσθαι, καὶ ἐπιδράττεσθαι. *Frequens vero manuum converſio crebro circumlatarum* πίτυλος *vocatur*, *& quod interius eſt* δράγμα *unde & interior ſpicarum pars nomen habet, & pugnus, & pugnis arripere, & pugnos inferre*. Videtur ergo ſecundum hunc Grammaticum δράγμα dici tam de interiore parte ſpicarum quam de manipulo ſpicarum manu prehenſo, quamvis hanc notionem magis in uſu fuiſſe patet, ita enim dictus frugum faſciculus, quia interiori manus parte prehenſus ac quaſi ligatus fuit; Ita Græci vocem δράγμα explicant, ὅσον περιλαμβάνει τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ ὁ θερίζων. *Quantum prehendit ſiniſtra manu meſſor*, nec non Δράγματα δέσμας καὶ ὅπερ ἡ χεὶρ δράξεται, *ſunt faſciculi quantum ſcil. manus prehendit:* (10). De voce hac uti apud Callimachum occurrit in deſcriptione Sacrorum Apollinis Delii infra videbimus, hic tantum nobis conſtare volui, Alexandrinos עומר explicare per *manipulum*, faſciculum ſ. mergetem frugum, non vero per *menſuram*, quod ex allatis ſat liquet.

(1) Lexic. Syriac. ad h. voc. quærendæ erud. grat. pag. 438. v. 27.
(2) De congreſſu.
(3) Odyſſ. lib. 19.
(4) De nom. Hebr.
(5) Ad Levit. 23. v. 10.
(6) Miclal Jophi ad h. loc.
(7) Comment. in Leg. fol. 210. col. 3. edit. Hanov. 1710.
(8) Onomaſtic. lib. I. ſegment. 222.
(9) Lib. 2. ſegm. 147.
(10) Gloſſar. Vet.

CAPUT III.

§. I. *Diſſenſio Judæorum Rabbanitarum & Karæorum circa Paſcha ac fere omnia Feſta*. II. *Circa Pentecoſten, diem Expiationum, ac Tabernaculorum Feriam*. III. *Scommata illorum in hos*. IV. *Diſſenſus circa diem oblationis Omer, ex Aben Eſra &c*: V. *Sententia Miſchnæ & Commentatorum*. VI. *Eorundem & Libri Kolbo*. VII. *Abarbanelis & R. Salomonis*. VIII. *Aben Eſræ & Gerſonidis*. IX. *Maimonide, Bechai &c*. X. *Argumenta pro ſententia Rabbanitarum ex Abarbanele*. XI. *Ex Maimonide, Bechai ac Seder Olam*. XII. *Ex Aben Eſra & Gerſonide*. XIII. *Sententia Fl. Joſephi & Philonis*. XIV. *Noſtra* ἐπιχείρησις *pro Rabb. opinione*. XV. *Phraſeos* poſtridie Sabbathi *expoſitio*. XVI. Sabbathum *dici &* Ferias Solennes *probatur e verbis Magiſtrorum*. XVII. *Ex S. Epiphanio*. XVIII. Sabbathum *apud Gentilium Scriptores quo ſenſu occurrat*. XIX. *Quo tempore mandatum de Omer obſervari juſſum ſit*. XX. *Diſſentit a cæteris Magiſtris Aben Eſra*.

I. Hiſce paulum excuſſis accedimus ad tractationem ipſius oblationis Omer; primo quidem loco diſpiciendum erit tempus huic ritui præſtitutum, ubi ingens ac varie intorta nobis ante omnia ſolvenda erit quæſtio ac lis acerrima dirimenda. Verba S. S. Le-

Legiſlatoris , quæ tempus hocce ipſi gratum ac ſelectum commemorant, expreſſa ſunt Phaaſi ממחרת השבת v. 11. cujus prætexta ambiguitas anſam dedit Interpretibus, præſertim Judæis, in varia abeundi ; Stante Templo ſecundo acerrime digladiatos cernimus Rabbanitas cum *Karæis* , uti de tempore ſtato fere omnium dierum feſtorum, ita præſertim de hujus ſolennitatis die legitimo; de qua tam celebri contentione ad intellectum ſequentium neceſſo neceſſius quædam prægustanda erunt . Quoad Neomenias cenſuere Rabbanitæ, feſtum ejus celebrari deberi בחשבון *ex calculo Aſtronomico* , Karæi id figebant בראייה *ex apparitione* novæ Lunæ , adverſariis exprobrantes, eos ſacrificium Novilunii aliquando offerre adhuc Luna vetere , vel ſaltem antequam de apparitione novæ certo conſtet, qui tandem Karæorum mos ſub Templo ſecundo quodammodo prævaluit; hac vero ex altercatione nata fere omnia circa reliquas Ferias diſſidia, ob incertudinem ſupputationis , quæ peti a curioſo Lectore amplius poterunt ex Cl. Houtingii Commentario in Roſch Haſchana [1] Nec minus contendebant de tempore quo cremandæ reliquiæ cœnæ Paſchalis ; Schola Hillelis ſtatuit quod hæc crematio fieri debeat die XVI. Niſan , & Karæi eam peragebant die XV. Ita diſſentiebant de tempore mactationis agni Paſchalis התורה האחת הם חכמי הקראים אומרים שהפסח היה נשחט אחר שקיעת השמש : *Opinio una erat Sapientum Karæorum dicentium , quod Paſcha ſit mactandum poſt occaſum ſolis* [2] והתורה השנית הם בית הלל שאמרו שבין הערבים הוא משעת נטות השמש לפאת מערב. *Opinio ſecunda erat Scholæ Hillelis, dicentis , quod inter duas veſperas ſit ab eo tempore quo Sol inclinat ad plagam Occidentalem*; Sic controverſum erat de Perſonis ad quas ſpectaret oblatio Paſchatis , de quibus idem ita . אמנם בית הלל חייבו הנשים בהקרבתו וכו' סוף דבר חכמינו עליו השלום פסקו ואמרו שזה אינו חיוב אלא לזכרים הגבורים. *Domus Hillel utique obligat mulieres ad ejus oblationem &c. ſed ſumma rei eſt, ſapientes noſtros f. m. decidiſſe ac dixiſſe , nullos ad hoc teneri, niſi mares pubertatem jam adeptos.*

II. Circa initium 7. hebdomadarum ad Feſtum uſque Pentecoſtes numerandarum , magnum cernimus diſcrimen natum ex alio circa diem offerendi Omer diſcrimine ; Nec melius conveniebat inter eos de magna Expiationum die, Karæi nimirum Rabbanitis objiciebant , quod dies qui revera nonus ſit menſis Tiſri pro decimo nonnunquam ab illis celebretur , ita garrientes והם מקשים להם בראייה ירח תשרי אין צמתם צום כפור בתשעה בתשרי & *illi* (Karæi) *difficultatem objiciunt his ex apparitione Lunæ in menſe Tiſri* [dicentes] *num jejunatis jejunium diei expiationum nono die menſis Tiſri* [3] quam vehementer vero prælia miſcebant circa miniſterium ſummi Pontificis magno hoc die obſervandum , num ille debeat Thymiamata prunis imponere jam ante velum , priuſquam pedem Sacroſancto inferret, num vero poſt velum demum , cum jam coram Schechina appareat, quod Maimonides ſat fuſe enarrat ubi dicit , quod ſub Templo ſecundo Secta Sadducæorum Legem Oralem rejiciens cenſuerit, ſuffitum diei Expiationum adolendum eſſe extra Velum in Sancto , nubemque , in qua Deus ſe conſpiciendum præbuerit , eſſe nubem ſuffitus adoleti in Sancto; e contra vero Sapientes docuiſſe , non dari ſuffitum niſi in Sacro Sancto coram arca fœderis; quare & nonnunquam ſoliciti, ne forte ſummus Pontifex imbutus Sadducæorum principiis contra morem legitimum ſuffitus Sacra perageret, adjurarint illum veſpera Jejunii ſolennis per nomen ejus qui in Templo habitabat, ne mutaret quædam in illius diei miniſterio [4] Ita & circa Tabernaculorum Feſtum non levis orta fuit contentio , inter alia de לולב , quarum ſcil. arborum frondes ad faſciculum illum adhiberi conveniens ſit Legi , nec non de menſura tuguriorum , & de ניסוך המים , quem ritum Karæi parvi pendebant , quod ex hiſtoria Sacerdotis Sectæ illorum addicti adparet , qui aquam in atrio Templi ſibi datam, hunc morem contemnens ſive improbans, ad pedes ſuos effudit, ea propter a populo indignante malis citeris , quæ pro feſti ritu quiſque in manu geſtabat , male mulctatus, [5]

III. Præcipua hæc Karæorum ſ. Scripturariorum cum Rabbanitis S. Traditionariis contentionis capita quoad cultum , quoad dogmata enim longe plura majoriſve erant momenti , quæ ob penuriam monumentorum Literis a Karæis mandatorum , vel potius ob temporum injuriam ac invidiam Rabbanitarum ex horum plerumque ſcriptis hauriuntur; Lector amplius de iis informari cupiens adeat Clar. Triglandium (6) & Celeb. Philologum Joh. Criſtoph. VVolfium (7) Odium vero mutuum Karæorum & Rabbanitarum ita horren-

rendum in modum exarsit, ut illi ab his petulantissimis petantur Scommatibus, ita Liber MSc. Karæi cujusdam indicat [8] se vocari a Judæis Rabbanitis ירושלמין *Hierosolymitanos*, ob immensum Templi & urbis S. etiam post eorundem eversionem. שמותיין *excomunicatos*, צדוקין *Sadducæos*, *Baithosæos*, *Hæreticos*, & ita sæpissime vocantur *Epicuræi*, *Cuthæi*; Maimonidi vulgo audiunt *Sadducæi*, ac quandoque eos confundere videtur cum veris ac stricte sic dictis, ita enim postquam de Sadducæorum ortu verba fecit, de Karæis inquit, *in his regionibus*, Ægypto &c. *vocant eos Karaitas, at nomina eorum apud Sapientes sunt, Sadducæi & Baithosæi* (6) Aben Esra quando modestia utitur vocat eos חולקין על אבותינו *dissidentes a Patribus nostris*, quando vero acriori utitur calamo illi audiunt המכחשים *mendaces*, uti & vulgo Abarbanel illos compellare; adeo

Pygmæi Fratres inter se prælia miscent.

IV. Disputatio eorum circa legitimum tempus oblationis Omer nata est ex ambiguitate Phraseos ממחרת השבת Karæi illam exponebant de septimo hebdomadis die f. Sabbatho inde a creatione instituto, quem vocabant שבת בראשית; Rabbanitæ vero de die Festo sive primo Azymorum illam accipiebant. Primo audiendus nobis est dissensus, dein vero rationes & probationes Rabbanitarum: Karæorum enim partim iguorantur, partim nituntur simplicitate prætensa verborum hujus præcepti; Ita fatur Aben Esra [10] ממחרת שבת אמרו חכמים זכרונם לברכה ממחרת יום טוב והמכחישים אמרו שהוא כמשמעו והמאמינים הביאו ראיות משנת השמיטה היובל והצום הגדול ויום תרועה שכתוב בו שבתון: *Dicunt Doctores nostri f. m. quod postridie Sabbathi sit postridie diei Festi, mendaces vero* (Karæi) *dicunt quod hoc sit sumendum secudum sensum Literalem* (vocis Schabbath) *Veraces vero* [Rabbanitæ] *inducunt, accipi illud quoque de anno intermissionis & Jubilæi, de jejunio magno & de Festo Pentecostes, de quibus scriptum est quod sint Sabbathum*. Ita Doctissimus Thalmudis Commentator R. Mose fil. Maimon [11] cujus verba ex versione Cl. Surenhusii Latine sic sonant; *Illi* [Sadducæi] *credunt, Sabbathum memoratum esse Sabbathum cujus mentio facta est in creatione, & manipuli messem fieri debere egrediente hoc Sabbatho, oblationem vero necessario die primo septimanæ, uti Cuthæi aliique Hæretici in hodiernum diem usque statuunt; sapientes autem nostri dixerunt, id, quod hoc loco dicitur*, postridie Sabbathi, *intelligendum esse de altero die post Festum, & quod die primo Paschatis præterito manipulus meti debeat*. Ita alius Commentator ait (12). *Quare hæc omnia interrogabant? Ob Baithosæos & Sadducæos, qui dicebant, messem manipuli non fieri in fine diei Festi, sed in fine Sabbathi, quia scriptum est* (Lev. XXIII. 15. *& numerabitis vobis a postridie Sabbathi, ubi per Sabbathum intelliguut illud quod in creatione institutum est*.

Idem cum Schola Karæorum sentiebant Samaritani traditionibus Rabbanitarum æque ac illi incensi, imo adhuc reliquiæ eorum recentiores ac moderni Samaritani eandem tenent opinionem, quod ex eorum epistola ad Josephum Scaligerum data a Synagoga Sichimitana adparet, quæ a Morino in Latinum idioma translata inter alia hæc habet; *Azymorum Festum ultra 7. dies non extenditur, tumque Festum celebramus ad montem Gerizim, illum mane ascendimus cum lectione, atque ab eo tempore Israel occupatur in Lege, & postea precamur, precibusque absolutis benedicit Sacerdos magnus benedictione magna super caput Israelis, deinde numeramus 50. dies postridie Sabbathi, quod unum est e 7. diebus Azymorum, usque ad crastinum Sabbathi septimi; Festum autem istud Festum est messis; sed Judæi numerant a crastino sollennitatis Paschatis, in solennitate autem Festi messis feriamur quoque 7. diebus ut in Festo Azymorum*. Eadem ad eundem scripsere Samaritani in Ægypto degentes in urbe *Cairo*, licet paulo sint obscuriora; *Contigit præterea & celebratur quotannis Pascha in monte Gerizim per manus Sacerdotis magni Eleazari filii Pinchas de semine Pinchas filii Aharonis Sacerdatis, 14. die mensis primi; Postea facimus Festum septimanarum, ipsum autem obsignatio est sigillum numeri 50. dierum, & Sabbathum Amalekitarum & non congregationis, & dies lectionis* (13).

V. Hæc quoad dissidium inter utramque Scholam, enumerandæ nunc nobis erunt rationes Rabbanitarum propriis eorum verbis; & quidem ad unum omnes tempus huic *oblationi* præstitutum, vel potius ejusdem *demessioni* ac *collectioni*, clamant esse diem primum Azymorum; ita loquitur Misna [14] רבי ישמעאל אומר העומר היה בא בשבת משלש סאין ובחול מחמש וחכמים אומרים

אחד בשבת ואחד בחול משלש היה
בא רבי חנניה סגן הכהנים אמר בשבת
היה נקצר ביחיד ובמגל אחד ובקופה
אחת ובחול בשלשה ובשלש קופות
ובשלש מגלות וחכמים אומרים אחד
בשבת ואחד בחול בשלשה ובשלש קופות
ובשלש מגלות: id est *R. Ismael dicit, Omer trium satorum in Saabatho offerebatur, & in die profano quinque; sapientes dicunt, tam in Sabbatho quam in die profano offerbatur e tribus satis; R. Cananjah Princeps Sacerdotum dicit, in Sabbatho eum metebat privatus ope unius falcis & unius canistri, sed die profano tres metebant cum tribus canistris & tribus falcibus; sapientes autem dicunt, tam in Sabbatho quam die profano tres metebant cum tribus canistris & tribus falcibus*; unde Magistrorum sententia evidenter adparet, manipulum stricte postridie Paschatis fuisse collectum, sive tunc dies ille caderet in Sabbathum seu in alium quemcunque hebdomadis diem; ad Misnæ verba allata ita differit Maimonides; *Manipulus decima sexta nocte mensis Nisan duntaxat metebatur, uti expositum est aliquoties in tractatu de Sabbatho; sic etiam dictum est quod omnia præcepta, fixum aliquod tempus habentia, Sabbathum ac immunditiem pellant*; ita idəm alibi (15) וזמנו קבוע
ולפיכך דוחה את השבת ואת הטומאה
huic erat statum tempus, idcirco pellebat Sabbathum & pollutionem; & Obad. de Bartenora ita exponit verba allegata
העומר היה בא בשבת כשחל ששה
עשר בניסן להיות בשבת העומר דוחה
את השבת שכל קרבן שזמנו קבוע דוחה
את השבת ואת הטומאה: *Cum* 16. *dies mensis Nisan in Sabbathum incideret, tum manipulus messis jura Sabbathi pellere poterat, omne enim sacrificium fixum tempus habens pellit quietem Sabbathi & pollutionem*.

VI. Ita alibi Maimonide (16) *Lex vero* [Lev. XXIII. 15. *dicit*, & numerabitis vobis a postridie Sabbathi, & *postea addit*, perfectæ erunt, *at non erunt perfectæ* (septimanæ) *nisi quis inceperit computare inde a principio noctis, quia dies incipit a principio noctis; præterea dicit* [Deut. 16. 9.] quando falx in messe incipit, incipies computare, *hinc probatur messem manipuli fieri ea nocte, uti traditione accepimus*; atque eodem loco Bartenora ומסורת בידינו
מאבותינו דהאי ממחרת השבת היינו
ממחרת יום טוב ראשון של פסח בין
שחל בחול בין בשבת וכן מצינו בספר
יהושע (פרק חמש פסוק אחד עשר) ויאכלו
מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלי
וגו׳ ומאחר שתלה היתר החדש במחרת
הפסח הדבר ברור שמחרת הפסח הוא
המתיר את החדש ובו קוצרים העומר
בין שחל יום טוב ראשון של פסח בחול
בין שחל להיות בשבת. id est *Sed nos a patribus nostris accepimus istum locum de secundo die Festi Paschatis esse intelligendum, sive iste dies in Festum sive in Profestum inciderit. Ita enim invenimus in Libro Josua* [cap. V. v. 11.] *& comederunt de proventu terræ a mane Paschatis Azymum, & tostum, &c.* [Lev. XXIII. 14.] *panem & tostum ac virentem non comedetis usque ad illum & quia permissio proventus* [novi comedendi] *dependet ab altero die Paschatis, & iste dies messem manipuli licitam reddit, sive dies iste in Sabbathum sive in diem profectum inciderit*; Propterea messores alta voce clamabant, ut Baithosæi audirent hoc negotium peragi & opinionem suam desererent.

Eadem quoque invenire licet in rituali Judæorum Libro *Colbo* qui hunc in modum differit; בליל שני של פסח
אחר תפילת ערבית מתחילין לספירת
העומר והוא תחלת יום ששה עשר
בניסן בלילה מניין לעצרת שיש לה
תשלומין כל שבעה. *a nocte secunda Paschatis post preces vespertinas incipiunt computationem* (7. hebdomadarum] *manipuli, & hoc fit initio diei* 16. *mensis Nisan nocte* (ingruente) *numerant enim ad Festum Pentecostes usque dum absoluta sit tota septimana* (hebdomadarum septem).

VII. Eadem cum his sentiunt Judæorum Magistri Legis Divinæ Commentatores; ita If. Abarbanel (17) ואמנם
אמרו ממחרת השבת המועד הראשון של
פסח נקרא שבת כמו שנקרא יום
תרועה שבתון ולהיות היום הראשון של
פסח ראש למועדים נקרא היום ההוא
מחג הפסח השבת בהא הידיעה כי בו
שביתת המלאכה הראשונה שבמועדים
ואין לפרש ממחרת השבת כדברי
הקראים הטועים שהוא ממחרת שבת
בראשית כלומר היום הראשון מהשבוע
שיבא אחר הנפת העומר וכן וספרתם
לכם ממחרת השבת שמשם תהיה
הספירה. *Et profecto dicunt postridie Sabbathi esse statum conventus publici diem primum Paschatis, vocatur enim Sabbathum uti quoque vocatur dies Pentecostes Sabbathum eratque primus dies Paschatis principium conventuum Sacrorum, vocaturque dies a Festo Paschatis* Sabbathum hoc, *cum ille He demonstrativo, quia in illo ipso erat cessatio ab opere, primus quippe erat ex conventibus publicis; neque interpretandum est illud postridie Sabbathi secundum sententiam Karæorum errantium, quod sit postridie Sabbathi in creatione instituti, ac si dica-*

tur

tur dies primus Septimanæ, quæ incipit post agitationem manipuli, itaque dicitur & enumerabitis vobis a postridie Sabbathi, *eo quod abinde fieri debeat supputatio*. Ita R. Salomo ad h. l. ממחרת השבת ממחרת יום טוב הראשון של פסח שאם אתה אומר שבת בראשית אי אתה יורע איזהו. *Postridie Sabbathi* id est *postridie diei Festi qui est dies primus Paschatis, nam si quis diceret hoc esse Sabbathum hebdomadale quomodo id sciret?* Alio loco idem observat, cladem Assyriorum ante mœnia Hierosolymorum accidisse ipsa nocte manipuli (18) ומדרש אגדה תנופת קציר העומר עמדה לישראל כאותה מלחמה כי ליל ששה עשר בניסן היה. id est *& Medrasch Aggada* (perhibet) *quod agitatio messis manipuli steterit pro Israele* [auxilio fuerit ipsis] *in bello hoc, nam fuit nox 16 diei Nisan*.

VIII. Ita Aben Esra verba Magistrorum allegat [19] וחכם ברומי הביא ראיה ממחרת הפסח מצות וקלוי ולא ירע כי בנפשו הוא כי הפסח ביום ארבעה עשר וממחרתו יום חמשה עשר וכן כתוב ויסעו מרעמסס בחרש הראשון ולאכל קלי אסור ער עבור תנופת העומר והגאון אמר ששני פסחים הם פסח יהוה ופסח ישראל ופסח יהוה בליל חמשה עשר והנה מחרת הפסח ביהושע יום ששה עשר ויהיה פירש וממחרת הפסח הכתוב בתורה ממחרת זבח הפסח ולא אמר בלום כי לא נקרא החג פסח רק בעבור שפסח השם על הבתים וממחרתו הוא לבקר יום חמשה עשר וכן כתוב כל היום ובל הלילה וכל יום המחרת. id est *Et sapiens* Romanus *putat conveniens esse* (existimare) *quod a postridie Paschatis* [comederint] *placentas & tosta, sed non animadvertit quod hoc sit per se, quia Pascha celebratur die 14. & postridie ejus est dies 15. & ita scriptum est*, & profecti sunt e Raemeses mense primo, *& comestio tostorum vetita est usquedum peracta sit agitatio manipuli; & R. Saadia Gaon dicit, quod sint duo Paschata sc. Jehovæ & Israelis, & Pascha Jehovæ non veniat nisi die 15. & ecce postridie Paschatis per Josuam celebrati erat dies 16. quidam vero exponit illud quod postridie Paschatis scriptum in Lege sit postridie mactationis Paschatis Sacrificii, neque hoc probat aliquid, quia Festum ipsum non vocatur Pascha, tantummodo ea propter, quoniam Deus prægrediebatur domus Israelitarum, & postridie ejus est ipsum mane diei 15. & ita scribitur*, toto die ac tota nocte & toto die postero. Audiamus quoque quæ proferat Levi Gersonides qui sat dilucide totum petractat negotium, ולמרו שהבאת העומר היתה ביום שני של פסח שנאמר ממחרת השבת וזה השבת בהוכרח אם יום ראשון של פסח אם יום שביעי כי לכל אחר מהם שבת כמו שנזכר במה שאמר בספר יהושע שהוא ממחרת יום ראשון של פסח שנאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלי. *Et discimus quod oblatio manipuli facta fuerit die secundo Paschatis, uti dictum est* postridie Sabbathi, *hocque Sabbathum necessario vel dies primus Paschatis vel dies septimus est, unusquisque enim horum cessationem mandat ab opere, uti hæc jam antea monuimus; & vide explicatur hinc quod dicitur in libro Josuæ, quod illud* postridie *sit dies primus Paschatis, uti dicitur, & comederant de proventu terræ postridie Paschatis placentas & tosta*.

IX. Eadem plane asserit Doctus Legis Commentator Rabi Bechai (20) ממחרת השבת יניפנו הכהן. אין הכונה שבת בראשית אלא ממחרת יום טוב ראשון של פסח וכן תרגם אונקלוס מבתר יומא טבא והוא ששה ועשר בניסן אסרה תורה לאכול מן החרש זהו ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וכו׳: i. e. *Postridie Sabbathi agitabit &c. non intelligitur Sabbathum in creatione institutum, sed postridie diei Festi primi Paschatis, & ita interpretatur Onkelos* post diem Festum, *& ille est dies 16. mensis Nisan, & usquedum expirasset dies ille Lex prohibebat comedere de novo proventu; i. e. nec panem nec tosta nec spicas virentes comedebant* &c. Unus e Commentariis minoribus Bibliis Buxtorfianis in editione Amstelodamensi adjectus hæc habet (21) ממחרת השבת. ממחרת יום טוב ראשון של פסח כדאמר ר׳ אלעזר בן רבי שמעון כתב ששה אחר אומר שבעת ימים מצות תאכלו וכתוב אחר אומר ששת ימים תאכל מצות הא ביצד יתקיימו שני כתובים הללו אלא בזמן שאין אתה אוכל בל שבעה מן הישן אכול ששה מן החרש הא מה אני מקיים ממחרת השבת ממחרת יום טוב: i. e. *Postridie Sabbathi: h. e. postridie diei Festi primi Paschatis uti dicit R. Eliezer filius R. Simeonis; unus S. Sæ. locus dicit*, 7. diebus placentas comedito, *& alius locus dicit*, 6. diebus comedito placentas, *sed vide quomodo stare possint hæc duo loca, scil. hoc tempore tu non comedes omnibus 7. diebus ex annona veteri, sed non nisi sex diebus vetitum erit comedere ex nova; quare ergo affirmavi postridie Sabbati esse postridie diei Festi*. Alius eorundem Interpretum hæc tradit (22) בכל מושבותיכם. איסור החדש ער עצם יום ששה עשר בניסן אף על פי שאין קרבן ולא מקרש: *In omnibus familiis vestris*.

Ve-

Vetitus erat novus proventus uſque ad ipſum diem ſextum decimum Niſan, licet non ſit ſacrificium, neque ſanctuarium. Quoque adſtipulatur his Majemonides quando ita differit (23) כל אסורין שאמרנו הן במיני נפש חיה ויש אסורין אחרים של תורה בזרע הארץ והן החדש וכלאי הכרם והטבל והערלה : החדש כיצד כל אחד מחמשה מיני תבואה בלבד אסור לאכול מהחדש שלו קודם שיקריב העומר בששה עשר בניסן שנאמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו : i. e. *Omnia probibita quæ diximus ſunt ex generibus animalium viventium; ſed ſunt vetita quædam alia ſecundum Legem ex ſemine terræ, illaque ſunt, proventus novus, & heterogenea vineæ, & fructus nondum decimati, & præputium* [fructus primorum 3. annorum ex arboribus] *novus proventus, id eſt unumquodque ex quinque generibus annonæ probibitum eſt ad comedendum antequam oblatus ſit manipulus die 16. Niſan, uti dicitur* & panem & toſta & virentia grana ne comeditote uſque ad &c.

X. Rationes nunc Magiſtrorum, quibus opinionem hanc ſuam probant inque quibus multum deſudant, paucis afferamus; Abarbanel hoc loco citato hoc modo ratiocinatur. לפי שהרי נאמר מהחל חרמש בקמה שהיא מאיזה יום שיהיה מהשבוע שיזרמן וכן נאמר וספרתם לכם ממחרת השבת ואיני ידוע מאיזה שבת אלא פירש ואמר מיום הביאכם את עומר התנופה שמזה היום יתחילו לספור שבעה שבועות תמימות שהם חמשים יום מיום ההבאה כמה שכתב מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שביעות . ואם היה ראשית הקציר מהחל חרמש כגון ביום השני מהשבוע ומאז לא יתחילו לספור עד ממחרת שבת יעברו אם כן ששה ימים ועוד שבע שבועות ולא יהיו אם כן כלם חמשים יום בחג השבועות אלא חמשים ושש ימים ואם לא תהיינה תמימות עד ממחרת השבת השביעית של תחלת חרמש שיזרמן ביום הששי לא יעלו ימי הספירה לחמשים יום אלא לארבעים וארבע ימים לכן אין לנו לזוז מדברי הקבלה הקדושה שקבלו הראשונים ממשה רבינו עליו השלום כי הם ידעו דרך יהוה שממחרת השבת הוא יום ששה עשר בניסן והנה נקרא יום חמשה עשר שהוא היום הראשון של פסח שבת : i. e. *Idcirco ecce quod dicitur*, ab eo quo incipit falx mitti in ſegetem, *quæ eſt ab hoc ipſo die qui venit in hebdomade quæ ſtatuta eſt, itaque dictum eſt*, numerabitis vobis a poſtridie Sabbathi, *ſed non noſcitur quodnam Sabbathum, ſed exponit illud* [Legiſlator] *quando dicit*, a die quo obtuleritis manipulum agitationis, *quia ab ipſo die inceperunt numerare 7. hebdomadas integras quæ ſunt 50. dies a die oblationis ejus, uti dicitur*, ab incipiendo mittere falcem in ſegetem incipito numerare 7. ſeptimanas; *Ac ſi fuit initium meſſis ab incipiendo immittere falcem e. g. die ſecundo hebdomadis, & tunc non incepiſſent numerare niſi die Sabbathi proxime ſequenti, omnino præteriiſſent ſex dies hac ratione; & porro 7. ſeptimanæ ſi ita ſeſe habebat* [ſcil. terminus numerandi a quo] *non comprehendebant 50. dies uſque ad Feſtum Pentecoſtes, ſed 56. dies, ſi vero* (hebdomadæ) *non fuiſſent integræ uſque ad poſterum diem Sabbathi ſeptimi, ab incipiendo immittere falcem ſegeti quæ ſtata erat die ſexto, non aſcendiſſent dies ſupputationis ad 50. ſed ad 44. dies; Idcirco nos non decet recedere a verbis Sacræ traditionis, quam acceperunt majores noſtri a Moſe Magiſtro noſtro ſuper quem ſit pax, illi enim noverant viam Jehovæ, quod poſtridie Sabbathi ſit dies 16. menſis Niſan, ſed videbis quod aliquando vocetur dies 15. eo quod ille ipſe dies eſt primus Paſchatis ac ſolemnis Feria.*

XI. Similia tradit Maimonides, præcipue ad majorum traditionem firmandam, niſus expreſſo Divino mandato de numerandis 7. hebdomadis integris a die quo oblatio hæc peracta uſque ad Feſtum recordationis latæ in Sinai Legis Divinæ. (24) מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר שנאמר וספרתם לכם וגו׳ ומצוה למנות הימים עם השבועות שנאמר תספרו חמשים יום ומתחילת היום מונין לפיכך מונה בלילה מליל ששה עשר בניסן. שכח ולא מנה בלילה מונה ביום ואין מונין אלא מעומד ואם מנה מיושב יצא : *Præceptum eſt affirmativum numerare 7. Sabbatha integra a die oblationis manipuli, uti dictum eſt*, & numerabitis vobis a poſtridie Paſchatis 7. Sabbatha; *mandatum vero eſt numerare dies cum Septimanis, uti dictum*, numerate 50. dies, & *ex eo quo incipit dies numerant, idcirco numeratur cum nocte a nocte decima ſexta menſis Niſan; ſi vero quis per oblivionem noctu non numeraſſet interdiu numeret, jam non numerant niſi ſtantes, at ſi quis ſedens numeraſſet tamen legitimum foret.* Succinit R. Bechai ex majorum inſtituto talia tradens (25) והנה עקר המצוה הזאת שיתחיל לספור מיום ששה עשר בניסן שהוא תחלת קציר שעורים ויביא ראשית קצרו כרמל מנחה לשם יתברך ויקריב עליו קרבן המספר הזה ישלם בתחלת קציר חטים ואז יביא ממנו סולת חטים מנחה לשם יתברך ויקריב עליו קרבן : i. e. *Ecce vero fundamentum præcepti hujus* [numerationis 7. hebdomadarum] *eſt, quod in-*

inceperit computatio inde a die 16. Nisan, qui erat initium messis hordeorum, & afferebantur primitiæ messis illius, spica virens in munus Deo Benedicto, & offerebatur super illud oblatio, numeratio vero hæc absoluta erat initio messis triticeæ, & tunc pro illa offerebant similam tritici in munus Numini benedicto, & obtulerunt præter illam oblationem. Eadem invenire licet in majori Judæorum Chronico, recensito quippe Paschatis Festo post ingressum Israelitarum in Canaanis regionem celebrato, hæc adduntur, בששה עשר בניסן הקריבו בני ישראל את העומר שנאמר ויאכלו מעבור הארץ וגו׳ : *Sexto decimo die mensis Nisan obtulerunt Israelitæ manipulum, sequitur enim* (Jos. 5. 10.) & comederunt de annona terræ. (26)

XII. Ita differentem audiemus Aben Esram (27) ועוד אמר הגאון אם השבת כמשמעו מאי זה שבת נחל לספור כי שמונה עשר ימים הם שיש בהם קרבן מוסף ונקראו מועדים מלבד השבתות ואחר שיש קרבן ביום תנופת העומר לאות ולעד כי התנופה באחד מימות מועד האביב והנה שכח קרבנות ראשי חדשים שלא נזכרו ועוד כי הכתוב אמר כאלה תעשו ליום ששה ימים והיה ראוי שיחסר מלבד תנופת העומר גם זאת איננה טענה עלינו כי אנחנו נסמוך במצות על הקבלה : i. e. *Et præterea dicit Rabi Gaon, si Sabbathum intelligendum est literaliter, a quonam Sabbatho tunc incipies numerationem? octodecim enim sunt dies in quibus venit oblatio addititia, ac vocantur stata Festa seorsim præter Sabbatha; porro quoniam erat oblatio in die agitationis manipuli, erat in signum ac testimonium, quod agitatio hæc esse debeat in uno ex diebus stati Festi mensis Abib; sed ecce omisit oblationes in neomeniis factas, quæ non memorantur, idque quia Scriptura dicit, sicuti hæc facitote quotidie 7. diebus, ac videtur verosimile quod addiderit ad agitationem manipuli quoque hæc, quare non disputabimus, quia nitimur præceptis Traditionis.* Sat obscure Doctor Hebræus, paulo vero lucidius ratiocinatur R. Levi Gersonides uti solet [28] וכבר עשו הפסח בארבעה עשר יום לחדש בערב כמו שנזכר שם והנה היה יום ששה עשר בניסן מחרת הפסח כי בליל חמשה עשר היה נאכל והוא ממחרת השבת הנזכר בזה הפסוק ולזה הזכיר כי ביום ההוא אכלו מצות וקלוי כי כבר נאסר להם קדם הנפת העומר לאכול מחדש לחם וקלי וכרמל כמו שיתברך וכו׳ וזה גם כן לאות כי אמרו ממחרת השבת ירצה בו מחרת יום ראשון של פסח ולפי שהנפת העומר הוא ממחרת השבת והספירה שזכר זה היא גם כן ממחרת השבת מהחל חרמש בקמה למדנו שהקצירה לא תהיה אלא אחר יום ראשון של פסח ולפי שזאת מנחה קבוע זמנה והוא ממחרת שבת למדנו שזאת הקצירה דוחה שבת : i. e. *Ecce peragerunt Pascha die 14. mensis sub vespera, uti memoratur ibidem, eratque dies 16. Nisan postridie Paschatis, nocte enim diei 15. fiebat agni Paschalis comestio, ac ille dies est postridie Sabbathi memoratus in hac pericopa, ac itidem memoratur quod die hoc comederint placentas & tosta, nam ecce vetitum erat illis, ante quam agitatus esset manipulus, comedere de proventu novo vel panem vel tosta vel virentia, uti in eadem sectione explicatur &c. idque similiter in signum ejus quod dictum est,* postridie Sabbathi postridie Sabbathi bene placebit in illo, *i. e. postridie diei primi Paschatis, idcirco quod dies ille quo agitabatur manipulus sit postridie Sabbathi; ac numeratio quæ memoratur post hæc similiter fiebat a postridie Sabbathi, & eodem momento ab immissione falcis in segetem, unde discimus quod messis non fiebat nisi post primum Paschatis diem, idcirco quod hæc oblatio constituta fuerit tempore suo, quod postridie Sabbathi, ac inde docemur quod hæc messis pellat Sabbathum;* Sat prolixe recensetur Veterum Magistrorum sententia circa hoc dissidium a Doctoribus Gemaricis, nos vero contenti erimus pauca eorum adduxisse; ita illi inter alia (29) רבי אליעזר אומר אינו צריך הרי הוא אומר תספור לך ספירה תלויה בבית דין שהם יודעים לחדש ממחרת השבת מחרת יום טוב יצאת שבת בראשית שספירתה בכל אדם וכו׳ רבי יוסי בר יהודה אומר הרי הוא אומר תספרו חמשים יום כל ספירות שאתה סופר לא יהו אלא חמשים יום ואם תאמר ממחרת שבת בראשית פעמים שאתה מוצא חמשים ואחד ופעמים שאתה מוצא חמשים ושנים חמשים ושלשה חמשים וארבעה חמשים וחמשה חמשים וששה : רבי יהודה בן בתירא אומר אינו צריך הרי הוא אומר תספור לך ספירה תלויה בבית דין וכו׳ i. e. *Rabi Eliefer dicit, non necesse est, ecce enim dicit, numerato tibi numerationem præstitutam a Synedrio, decrevit enim ille consessus de novilunio, ac quod postridie Sabbathi sit postridie Festi diei, excepto Sabbatho hebdomadæ quod numeratur ab unoquoque. R. Jose filius Judæ dixit, ecce quod ille dicit, numerabitis 50. dies, omnis numeratio, qua numerabis non erit nisi 50. dierum, & si tu dices quod intelligendum sit de Sabbatho hebdomadæ, quandoque produces 51. quandoque habebis 52. vel 54. vel 55. vel 56. Rabi Juda filius Bethiræ dixit, quid opus est? ecce ille dixit, numerato tibi nu-*

numerationem præstitutam a Synedrio, excipe tamen Sabbathum hebdomadarium, eo quod numeratio ejus fiat ab unoquoque.

XIII. Calculum addunt eadem jam ante Doctores Talmudicos tradentes Josephus & Philo; Ille ita fatur, (30) τῇ δὲ δευτέρᾳ τῶν ἀζύμων ἡμέρᾳ, ἕκτη δ' ἐστὶν αὕτη καὶ δεκάτη, τῶν καρπῶν οὓς ἐθέρισαν, οὐ γὰρ ἥψαντο πρότερον αὐτῶν, μεταλαμβάνουσι καὶ τὸν Θεὸν ἡγούμενοι τιμᾶν δίκαιον εἶναι πρῶτον, παρ' οὗ τῆς εὐπορίας τούτων ἔτυχον, τὰς ἀπαρχὰς αὐτῷ τῆς κριθῆς ἐπιφέρουσι τρόπον τοῦτον. *Secunda vero Azymorum die, quæ est sexta & decima, frugum primitias offerunt, quas metunt antequam ex iis vescantur, Deum judicantes justum esse primitiis honorari, quo sint hac ubertate completi, primitias hordei offerunt hoc modo.* Alter vero hæc habet (31) ἑορτὴ δ' ἐστὶν ἡ μετὰ τὴν πρώτην εὐθὺς ἡμέρα, ἥτις ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ὀνομάζεται δράγμα τοῦτο γὰρ ἀπαρχὴ προσαγορεύεται τῷ βωμῷ, καὶ τῆς χώρας, ἣν ἔλαχε τὸ ἔθνος οἰκεῖον, καὶ τῆς συμπάσης γῆς. *Festus quoque dies est postridie Festi, cui nomen ab eventu imponitur, manipulus hæ siquidem primitiæ altari nuncupantur, & regionis quam gens propria nacta est ac totius territorii.* Post pauca vero sic pergit, τοσαύτας ἔχουσα προνομίας ἡ ἐπὶ τῷ δράγματι πανήγυρις, προέορτός ἐστιν ἑτέρας ἑορτῆς μείζονος, ἀπὸ γὰρ ἐκείνης τῆς ἡμέρας πεντηκοστὴ ἀριθμεῖται, ἑπτὰ ἑβδομάδων ἱερὸν ἀριθμὸν ἐπισφραγιζομένης μονάδος. Πρόσρησιν δ' ἔλαχεν ἡ κατὰ τὸν Πεντηκοστὸν ἀριθμὸν ἐνισταμένη ἑορτὴ πρωτογεννημάτων. *Cum manipuli celebritas tot tantaque habeat privilegia, præcurrit ut pridiana alteri festo solemniori, nam ab illa die numeratur Pentecoste, 7. hebdomadarum sacrum numerum obsignante unitate; appellationem autem nactum est Festum instans primorum fructuum a quinquagenario numero.*

XIV. His tandem hactenus adductis Magistrorum Judæorum sententiis ac rationibus, quibus militant, nostras adjungere incongruum non erit; vix quidem dubitandum censeo, quin a parte Scholæ Rabbanitarum tanta in dimicatione standum sit, non quidem eo inductus ob numerum authoritatemve asserentium, sed ob rationum, quas pro se habent, gravitatem; Iis quippe in propriis rebus, ubi ratio ac evidens Literarum Sacrarum sensus diversum non suadent, fides omnis deneganda minime est. Ut vero ordine progrediamur singulas rationes perpendemus. Prima & haud dubie gravissima petitur a supputatione 7. hebdomadarum, quæ incipienda immediate a die oblationis manipuli. 7. Septimanæ efficiunt dies 49. jam vero Pentecostes festum a Paschatis solemnitate distare non debebat nisi dies integros 50. juxta communem traditionem, ita ut dies post Pascha primus sit primus supputationis, & dies ante Pentecosten ultimus sive 50. Jam si manipulus secundo Paschatis die ab initio oblatus sit, i. e. sexto decimo, qui secundus est Festi & primus post Pascha, & inde 7. hebdomadæ integræ ad Pentecostes diem inclusive numeratæ, habes 49. sive integrum calculi numerum. In animum inducere vix possum ut credam, manipulum demum offerri debuisse post Sabbathum hebdomadarium, si enim v. g. dies primus Azymorum inciderit in primum hebdomadæ diem sive diem Solis, expectari debuisset donec præterlapsa foret tota ista Septimana cum Sabbatho, & tum demum crastina Sabbathi hebdomadæ sequentis offerri manipulus, quod confusionem non exiguam peperisset, nonnunquam Pentecosten a Paschate 57. dies differendo. Scribarum Schola sententiam hanc suam roborat ex locis Exod. XII. 15. & Deuter. XVI. 8. priori mandatur comestio Azymorum per 7. dies, posteriori per sex, cum tamen ejusdem capitis versu 3. quoque 7. dierum mentio fit, quod utrumque verum esse potuit, prout dies expurgationis fermenti vel etiam ultimus Festi dies exclusive vel inclusive sumitur; Illi tamen hic cogitant distinctionem quandam subintelligi inter Azyma, scil. eo in loco ubi mentio fit de 6. diebus, tantum sermonem esse de Azymis ex proventu novo, qui licitus fiebat ex oblatione manipuli post primam diem Azymorum peracta, locum vero qui 7. dies mandat, primum diem, quo Azyma ex veteri frumento comedebant, reliquis sex diebus superaddere [32]; quod vero, licet multa longe absurdiora a Magistris Synagogæ prodantur, vereor tamen quin nimis subtile ac longius petitum sit. Pentecostes vero Festum inter stata Festa מועדים numeratur, quod adeo ab incerto oblationis manipuli die dependere ac computari non facile potuisset, cadebat semper in diem sextum *Sivan* ac in eundem hebdomadæ diem, quo oblatio Omer peracta fuerat, quod demonstratum evidenter dedit Ill. Scaliger [33]. Nec minus præeuntibus Hebræorum Commentariis præsidii nobis petimus e loco Jos. V. 10. 11. ubi traditur historia primi Paschatis ab Israelitarum gente in Terra promissionis celebrati; ibi vero diserte legitur, quod comederint placentas ac tosta grana

ממחרת הפסח *postridie Paschatis* i. e. die sexto decimo, cum Pascha, uti in vulgus notum, proprie comestum fuerit die 15. ab initio, sive nocte ingruente a qua desinit dies quartus decimus, ut ita dies 16. sit postridie convivii Paschalis; jam vero, si hoc ipso die Israelitis jus fasque erat comedere de nova annona, manipulus jam debuerat esse oblatus vel ad minimum collectus ac demessus, antequam enim id factum fruges novas tangere nefas ductum, uti ex infra dicendis patebit; vel dicendum esset, Israelitas tum temporis nondum de manipulo offerendo cogitasse, quæ quidem ego minime evicta censeo, cum Paschatis hujus admodum solemnis fuerit celebratio, nec ulla apparet ratio, quæ populum ac pium ejus Ducem ab observatione tam expressi mandati deflectere quivisset, imo de prima in terra promissionis collecta messe primitias juxta præceptum summo Deo ac largissimo Benefactori non offerre, summa Josuaque omnino indigna fuisset ingratitudo, si non summa impietas.

XV. Nec evidentia a Karæis tam prædicata Phraseos ממחרת השבת a semel arrepta opinione nec Rabbanitas nec nos deterret, quippe qua probe perpensa illis minime favere eam apparebit. Dissentientem a nobis quidem inter recentiores habemus Cl. Jacobum Goussetium, nomen quod in hujus generis disceptatione non minimam præ se fert authoritatem, sed quia hac via incedere non lubet, ac præterea a Viro Cl. rationes nullæ ad sententiam suam fulciendam adducuntur, modeste ab illa decedere non dubitabimus. Ille putat, manipulum oblatum fuisse postridie non Paschatis sed Sabbathi, proprie sic dicti, quod jubeant diserta Legis D. verba (34); eo inductus est ad probandum quod שבת tantum unicum denotet diem, non vero numerum dierum, quod facile largiri possumus, שבתות enim nonnunquam cum חדשים conjunctum cernitur, novilunia vero dies fuerunt unici, hoc quoque demonstrat dictio ממחרת quæ ad plures referri dies vix poterit, etiam שבת Lev. XXIII. 15. indubitato sumitur de uno die, ac inde statim eodem commate diverso plane sensu pro aliquot diebus venire frustra crederetur, magis congruum etiam est, ubi numerationis mentio fit שבע שבתות illud proprie verti per *septem Sabbatha* quæ veniunt pro totidem Septimanis, ac eodem redit, ubi enim 7. Sabbatha præteriere interjacentia totidem præteriisse hebdomadas a nemine ignoratur, ac iidem, qui in Levitico jubentur numerare Sabbatha, jussi sunt Deut. XVI. 9. numerare שבועות Septimanas, quod ita unum pro altero manifesto accipitur. Sed licet hisce certitudo sua constet, inde tamen non video ullum quidquam contra nos adduci posse, longe quippe aliud est, שבת tantum sumi pro die singulo, non vero pro septimana, ac rursus aliud est שבת solum sumi pro solemnibus septimæ diei feriis, non vero cadere in alia Festa stata, adeoque convenire non posse diei ante oblationem manipuli s. eam præcedenti, nisi is proprie esset שבת בראשית. Prius non posterius probatum dedit Vir Clar. quippe quod verbulo solum tangit, quod ergo molestiam nobis non creat. Vocem שבת h. l. sensu modo allato stare posse, & revera stare, evincunt Lexicographi eorumque Principes Summi Viri Buxtorfius & Coccejus, imo hoc ex ipsissimis Cl. Goussetii verbis demonstrari potest; in vulgus enim notum, sanctissimæ quieti cultuique publico a Numine sacratum diem Hebræo idiomate שבת dici a שבת *cessare ab opere, desistere a labore*, quod ideo conjunctum vocabulum radicale invenimus cum ינפש *animum reficere*, quod mentis, uti alterum corporis, proprie requiem designat Exod. XXXI. 17. idque optime designat nobis quid שבת vere ac in vocis significatione sit atque exprimat, *Dies septimus* שבת *cessatio Jehovæ Deo tuo, non facies ullum opus* Ex. XX. 10. inde & vox שבת *cessatio* Physica Prov. XX. 3. Jes. XXX. 7. Ex. XXI. 19. inde & feriæ hebdomadales periphrasi quadam vocantur שבת שבתון *cessatio cessationis* Exod XXXV. 2. utrumque tamen in Lege rituali Mosaica pro aliis solemnibus publici cultus ac conventus Sacri diebus occurrit, de anniversaria expiatione Lev. XVI. 31. de die primo & ultimo Festi Succa Lev. XXIII. 39. ubi locum habet מקרא קדש inde ab Alexandrinis mox redditur per ἀνάπαυσιν, mox vero vox originalis retinetur redditurque per σάββατον & σάββατα. Sententiæ nostræ non parum accedit præsidii ex antiquis Oriental. Pentateuchi Versionibus; Onkelos ממחרת השבת reddit per מבתר יומא טבא *post diem festivitatis*, LXX. dicunt τῇ ἐπαύριον τῆς πρώτης, *crastina die a prima*, præcise hic diem memoratum indicantes, cum tamen alibi, ubi שבת de diebus festis usurpatur, affectant adhibere vocem Originalem σάββατον; Syrus habet ܘܡܚܪ ܝܘܡܐ ܐܚܪܢܐ *post diem alterum*, Arabs fere eadem tradit hoc modo وليكن حريكة

حركة لهفي غل العطلة .
Et sit motio ipsius in crastina die otii, alias vero vocat Sabbathum hebdomadale retenta originali voce سبتي *Sabbathum*. Samaritanus codex Phrasin Hebraicæ veritatis fideliter retinet, idque, ni fallor, ob rationem supra allatam.

XVI. Summo jure autem & nomen & ratio cessationis sollemnis statis hisce Festis competit, cum opus quodcumque servile in iisdem peragere tam stricte a Summo Legislatore prohibitum fuerit quam fuit ratione feriæ hebdomadalis, vide loca Lev. XXIII. 7. 8. 21. 28. 35. quare de hac re ita ratiocinatur Maimonides [35] ששה ימים האלו שאסרן הכתוב בעשיית מלאכה שהן ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות וביום חג השבועות ובאחד לחדש השביעי הן הנקראין ימים טובים. ושביתה כולן שוה שהן אסורין בכל מלאכת עבודה חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש וכו׳. id est *Sex dies, quibus probibuit S. Scriptura facere opus nullum, sunt, primus & septimus festi Paschatis, & primus & octavus festi Tabernaculorum, & dies festi Pentecostes & primus dies mensis septimi, ac dies hi vocantur* Feriæ; *ac cessatio totalis convenit illis, probibetur quippe omne opus ac labor excepto illo qui necessarius ad cibum præparandum, uti dicitur*, tantum id ut comedat omnis anima &c. & porro monet כל השובת ממלאכת עבודה באחד מהן הרי קיים מצות עשה שהרי נאמר בהן שבתון כלומר שבות. id est *Omnis cessans ab opere laboris in uno ex iis ecce servat præceptum affirmativum, prædicatur enim de iis cessatio, ac si dicatur Sabbathismus*, id est statutum de vera ac stricte sic dicta Sabbathi observatione. Eadem prodit R. Salomo dum censet vocem שבת utrique jure convenire [36] ביום השבת ששה כבשים לא ידעתי למה שהרי אמורה תורה שני כבשים וביום השבת משמע שבת בראשית משמע יום טוב אומר אני זו אינה שבת בראשית אלא יום טוב שטעון :שבעה כבשים ושני אילים. id est *Die Sabbathi sex agnos; haud scio cur hæc dicat Lex, duos agnos &* (verba hæc] *die Sabbathi juxta sensum* [possunt accipi] *tam de Sabbatho hebdomadali quam de feriis; ego autem existimo, quod Sabbathum hoc non sit hebdomadale sed festum sollemne, quod requirit septem agnos ac duos arietes.*

XVII. Eadem observat S. Epiphanius ipsemet aliquando Judæus (37) Σάββαται γὰρ Διάφορα ὥριζεν ὁ νόμος. τὸ μὲν κατὰ ἑβδομάδα ἀνακυκλούμενον φύσει Σάββατον. τὸ δὲ διὰ τὰς ὑποπιπτούσας τῆς κατὰ σελήνην νεομηνίας, καὶ τὰς δὰ τε ξῆς ἑορτάς, οἷον ἡμέρας σκηνοπηγίας καὶ ἡμέρας Πασχῶν, ὅτε τὸ πρόβατον θύουσι, καὶ ἄζυμα λοιπὸν ἐσθίουσιν &c. ὅτε γὰρ ἐμπίπτουσιν αὗται αἱ ἡμέραι, ἤτοι ἐν δευτέρα Σαββάτων, ἢ ἐν τρίτῃ, ἢ ἐν τετράδι, Σάββατον καὶ αὐτὸ αὐτοῖς ὁρίζεται. *Nam Sabbathorum varia genera lege præfinita sunt, ac quod septenum dierum orbe revoluto celebratur proprie Sabbathum dicitur; sed aliud est quod vel incurrentibus noviluniis vel ob alios dies Festos indicitur, sc. Tabernaculorum vel Paschatis ferias, quibus mactare agnum azymisque vesci legitimum est &c. quoties igitur dies ejusmodi in secundum post Sabbathum diem vel tertium vel quartum incidunt, istud ipsum illorum instituto Sabbathum censetur*. Eadem tradit Isidorus observante Doct. Petavio [37] Εἰ δὲ Σαββάτῳ εἴρηται μὴ θαυμάσῃς, Σάββατον γὰρ πᾶσαν ἑορτὴν καλοῦσι: & D.Chrysostomus (39) Σάββατον γὰρ ἑκάστην ἀργίαν καλοῦσι; ita Clemens Alex. Christianos sic admonet de cultu Divino (40) μηδὲ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους σέβεσθε, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι μόνοι οἰόμενοι τὸν Θεὸν γινώσκειν, οὐκ ἐπίστανται, λατρεύοντες Ἀγγέλοις, καὶ Ἀρχαγγέλοις, μηνὶ, καὶ σελήνῃ. καὶ ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ, Σάββατον οὐκ ἄγουσι, τὸ λεγόμενον πρῶτον. οὔτε νεομηνίαν ἄγουσιν, οὔτε ἄζυμα, οὔτε ἑορτὴν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν. *Neque colite uti Judæi, etenim illi soli se Deum nosse putantes, nesciunt se adorare Angelos & Archangelos, mensem lunamque, & nisi Luna adparuerit non celebrant Sabbathum quod dicitur primum* [post Pascha] *neque agunt Neomeniam, neque Azyma, neque Festum neque ullum magnum diem.*

XVIII: Sic passim gentiles Scriptores Judæorum Festa vocant generali quasi Phrasi *Sabbatha*, licet quoque ea appellatio nonnunquam utrumque admittere poterit sensum, rarius tamen, plus enim pro quolibet Judaico Festo illam accipi quam pro Sabbatho hebdomadali statim adparebit. Plutarchus uno loco sat accurate Judæorum Sabbatha stricte sumit de Feriis septimi diei, quando dicit (41) Ἀλλὰ Ἰουδαῖοι Σαββάτων ὄντων ἐν ἀγνάμπτοις καθεζόμενοι τῶν πολεμίων κλίμακας προστιθέντων, καὶ τὰ τείχη καταλαμβανόντων, οὐκ ἀνέστησαν, ἀλλ' ἔμειναν ὥσπερ ἐν σαγήνῃ μιᾷ τῇ δεισιδαιμονίᾳ συνδεδεμένοι. *At vero Judæi Sabbatho desidentes otiosi, hostibus scalas muris admoventibus murosque occupantibus nil se moverunt, sed superstitione velut reti capti se continuerunt*. Alio autem loco idem Sabbathum

thum latiori accipit ſenſu, ſed ubi in etymologiam ejus inquirere ſtudet peſſime fallitur (42) Οἶμαι δὲ καὶ τὴν τῶν Σαββάτων ἑορτὴν μὴ παντάπασιν ἀπροσδιόνυσον εἶναι· σάββοις γὰρ καὶ νῦν ἔτι πολλοὶ τοῖς βάκχοις καλοῦσι, καὶ ταύτην ἀφιᾶσι τὴν φωνὴν ὅταν ὀργιάζωσι τῷ Θεῷ &c. αὐτοὶ δὲ τῷ λόγῳ μαρτυροῦσιν ὅτι Σάββατον τιμῶσι, μάλιστα μὲν πίνειν καὶ οἰνοῦσθαι παρακαλοῦντες ἀλλήλοις, ὅταν δὲ κωλύῃ τι μεῖζον, ἀπογεύεσθαι γε πάντως ἀκράτου νομίζοντες. *Opinor enim Sabbathorum ferias non plane a Baccho eſſe alienas, quod enim Sabbos etiamnum multi Bachos appellent, eamque edant voce, dum orgia huic Deo celebrant &c. Ipſi vero huic rei teſtimonium dicunt, Sabbathum enim colentes maxime ad bibendum & ebrietatem invicem ſeſe invitant, aut ſi qua gravior res obſtet, omnino quidem merum guſtare in more habent.* Putat videlicet homo gentilis, Sabbathum Judaicæ gentis aliunde derivari non poſſe quam a *Sabazio*, quia vera vocis origo, ex lingua illi ignota petenda, illum non fugere omnino nequibat; Sabazius vero teſte Arnobio (43) Numen fuit quod Græci a Thracibus, hi ab Orpheo, iſte ab Ægyptiis accepere, idemque exiſtimatur cum Baccho ac Sole; nomenque forte a veri numinis epitheto Zebaoth ſumſit. Ex lætitia vero Tuguriorum Feſti, quod eo nomine Sabbathum, Plutarchus Judæos nefarie accuſat de cultu Bacchi, quod præter allatas adhuc debiliori confirmare ſtudet ratione, petita a Summo Sacerdote hinnuli pellem auratam νεβρίδα χρυσόπαστον induente, ac de thyrſo & tympano intra adytum adſervatis, quæ fere eodem modo tradit Tacitus in trito loco [46] licet ſat petulanter ſint detorta, ac poſterioribus Judæis, Taciti ac Plutarchi ſc. ſeculis, Bacchi cultus exprobrari vix poſſit, tamen antea illos venerationis ejus numinis non adeo puros fuiſſe uti eos haberi velint quidam Docti Viri, unicus inter alios non obſcure demonſtrat locus Ezech. VIII. 17. ubi זמורה per *ſerta coronaſve* ſ. Βάχχους ſecundum Suidam optime explicari poteſt de quibus Horatius [45]

Dulce periculum eſt
O Lenæe, ſequi Deum,
Cingentem viridi tempora pampino.

Ovidius Feſtorum dierum apud Hebræos manifeſte rationem habet dum canit [46] de Sabbathis,

Nec pluvias vites, nec te peragrina morentur
Sabbatha, nec damnis Allia nota ſuis.

Sic iterum Horatius [46]

——— Sed meliori
Tempore dicam; hodie triceſima Sabbatha vin tu
Curtis Judæis oppedere? nulla mihi inquam
Relligio eſt ———

Quorum ſenſum ſat feliciter exprimit Vetus Scholiaſtes cum ita gloſſatur, *Triceſima Sabbatha, quæ Judæi Neomenias dicunt; quoniam per Sabbatha Judæi numeros appellant Lunares, & Sabbathum magnum in renovatione Lunæ a Judæis etiam hodie celebratur*; Quæ, ni fallor, meliori ſtant pede eis quæ prodit Cl. Jac. Banange (48) trigeſimum Sabbathum anni in ordine deſignari exiſtimans. Seneca autem magis ad Sabbathum hebdomadale Judæiſque in eo obſervatum morem reſpicere videtur quando ait [49]; *Quomodo ſint Dii colendi, ſolet præcipi; accendere aliqaem lucernam Sabbathis prohibeamus, quoniam nec lumine Dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine*, niſi mavis eum loqui de lucernis, a Romanis hominibus in honorem Deorum Principuque diebus feſtis accenſis, quæ a Philoſopho vocata ad Judæorum imitationem *Sabbatha*, quos inde ob multitudinem Feriarum vocat Satyricus *Sabbatharios*, quando graveolentem Baſſam ſic ludit [50]

Quod bis murice vellus inquinatum,
Quod jejunia Sabbathariorum,
Mœſtorum quod anhelitus reorum, &c.
Malles; quam quod oles, olere Baſſa.

Ita alius Romanorum ſatyræ ſcriptor Berenicen acerrime mordet, quod poſt commiſſum cum Agrippa Fratre inceſtum, nudis pedibus ambo ſacra facerent, hunc in modum (51)

——— hunc dedit olim,
Barbarus inceſtæ, dedit hunc Agrippa Sorori,
Obſervant ubi Feſta mero pede Sabbatha Reges.

Ita idem alibi de Judæis, (52)

Quidam ſortiti metuentem Sabbatha Patrem,
Nil præter nubes & cœli numen adorant.

Et Perſius [55]

Labra moves tactus recutitaque Sabbatha palles,

Nec non Petronius (56)

Judæus & licet porcinum numen adoret,
Et cœli ſummas advocet auriculas,
Ni tamen & ferro ſucciderit inguinis oram,

Et niſi nodatum ſolverit arte caput,
Exemtus populo, Grajam migrabit ad urbem,
Et non jejuna Sabbatha Lege premet.

Et Suetonius [55] *Ne Judæus quidem, mi Tiberi, tam diligenter Sabbathis jejunium ſervat, quam ego hodie ſervavi;* Jejunium in ritubus Judæorum Sabbatho hebdomadali minime convenire neceſſum non erit ut moneam, quippe in vulgus notum.

XIX. Diſquiſitioni de præciſo tempore dieque oblationis manipuli aliam non minus gravem ſubjungimus, de tempore ſcil. quo ſtatutum hocce obſervari juſſum, ac re ipſa obſervatum fuerit; Verba S. S. Legislatoris hoc in articulo ſi in quo alio ſunt dilucida, hoc enim inferunt כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה וגו׳ *cum ingreſſi eritis in terram quam ego daturus ſum vobis, ac meſſuri meſſem ejus, tunc afferetis manipulum* &c. Ligatus ergo erat Paſchatis manipulus ad terram Canaan, neque ante ejuſdem poſſeſſionem locum habere poterat; in Arabiæ quippe deſertis ubi hæc lata Lex, nec meſſis, nec terræ fruges, nec debita pro illarum benedictione gratitudo, quæ demum cadebat in plenam poſſeſſionem ac uſufructum ſoli affluentis Lacte ac melle; Pauciſſimis rurſum audiemus Hebræorum Magiſtros, inter eos ita fatur Iſ. Abarbanel (56) ובעבור שהיתה מצות העומר תלויה בארץ אמר כי תבואו אל הארץ וגו׳ רוצה לומר בעבור שאתם תזכו ותבואו אל הארץ וזרעתם אותה ותקצרו את קצירה אני מצוה שתביאו את העומר ראשית קצירכם אל הכהן: i. e. *Eo quod præceptum manipuli pendebat a terra S. dixit* [Dominus] *cum veneritis in terram illam quam ego dabo vobis, & cum meſſuri eſtis meſſem ejus; vult dicere, eo ut vos puri ſanctique habeamini, cum veneritis in terram S. & ſeminaturi eſtis eam & demeſſuri meſſem ejus, ego jubeo ut afferatis manipulum primitias meſſis veſtre ad Sacerdotem;* poſt pauca vero ſic pergit ואפשר לפרש כי תבואו אל הארץ שאחרי שיבואו אל הארץ ויכבשוה ויזרעו אותה ויקצרו את קצירה אז ינהגו המצוה הזאת מהבאת העומר · ומפני זה כשנכנסו ישראל לארץ אכלו ממחרת הפסח מצות וקלוי ולא עברו על המצוה הזאת לפי שעדין לא כבשוה את הארץ ולא היה להם קציר שעורים בשדה ולא חלה אם כן המצוה הזאת עד כבוש וחלוק: i. e. *Et forſan poteſt interpretari, cum veneritis in terram* (hoc ſit) *poſtquam conſederitis in terra & domaveritis eam, & ſeminaveritis eam, & demeteritis meſſem ejus, tunc demum in conſuetudinem inducite præceptum hoc de oblatione manipuli; ac propterea cum collecti eſſent Iſraelitæ in terra S.* (poſt tranſitum per Jordanem) *comederint poſtridie Paſchatis placentas & toſta grana, neque tranſgreſſi ſint præceptum hocce, eo quod tum temporis nondum ſubjugaſſent terram, neque habuiſſent meſſem hordeaceam in agro, neque ſic infringebatur præceptum hoc, uſque ad ſubjugationem & partitionem terræ Cananæorum.* Ita ſentit Levi Gerſonides; כי תבואו אל הארץ וגו׳ למדנו שאין העומר בא אלא מהקציר שבארץ ישראל: *Cum ingreſſi in terram illam &c. docemur quod manipulus non veniat niſi de meſſe quæ eſt in terra Iſraelis.* Eadem aſſerit Miſna (57) רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינו ארץ זבת חלב ודבש: *R. Joſe Galilæus ait, non licere offerre primitias e regione trans Jordanem, eo quod ea non ſit terra affluens lacte & melle.* Si hoc de Primitiis obſervatum fuit majori jure quoque idem cadit in Omer, neque genus excludere debet ſpeciem.

XX. Aliter autem ſentire video Aben Eſram, cum inferre vult, Iſraelitas jam ante plenam ac quietam totius terræ poſſeſſionem legem manipuli obſervaſſe, ita fatur enim וטעם מעבור הארץ ארץ סיחון ועוג והעד שאמר אחר כן מתבואת ארץ כנען: i. e. *Et ſenſus verborum* e proventu terræ *eſt de terra Sichonis & Ogi, & teſtis hujus rei eſt quod dicatur poſthæc ita, de proventu terræ Canaan;* ſcil. Joſ. v. vſ. 10. dicitur Iſraelitas in Paſchatis celebratione comediſſe poſtridie ex annona terræ, & vſ. 11. ſpecialiter dicitur veſcitos eos annona terræ Canaan, quæ quidem inter ſe non pugnant, ſed priora per poſteriora ſunt explicanda; de occupatione terræ Sichonis Regis Emoræorum & Ogi Regis Baſanis jam legimus Num. XXI. quam poſtea Moſes tribui Ruben, Gad, & dimidiæ Manaſſis diviſit Num. XXXII. e qua num primitiva quoque ad templum adduci debuerint valde inter Magiſtros diſputatur, de quo poſthæc; Hæ regiones trans Jordanem ſitæ cum eſſent, Paſcha vero per Joſuam celebratum non niſi Gilgale cis Jordanem, non video quomodo hæc verba in terram Emoræorum quadrare poſſint, cum in narratione Moſaica ne verbulum extet, quod Iſraelitæ meſſem invenerint in regione Sichonis, atque ſic præceptum de Omer obſervarint; malumus ergo cum Abarbanele hanc obſervationem ad ingreſſum Terræ Canaaniticæ ac tranſitum per Jorda-

danem, non vero ad terræ in Tribus partitionem ac plenam possessionem referre, quod etiam suadet historia Paschatis a Josua celebrati, ibi enim distincta mentio panum, tostorum &c. ubi hæc locum habent ibi fruges novæ ac maturæ ideoque messis, uti forsan nemo est qui ignorat; num vero messis ab Israelitis demessa sit, hoc tempore ubi non ita pridem latæ legis erant studiosissimi, absque observatione oblationis primi frugum manipuli, vehemens ac simul justissima dubitandi poterit esse ratio.

(1) Ad cap. 2. §. 1.
(2) Liber Adderet Eliæ cap. 9. apud Triglandium.
(3) Liber Cozri part. 3.
(4) In Jad Chasaka Hilc. avodat Jom Cippur: part. 3. fol. 222. edit. Amstel.
(5) Massec. Succa fol. 48. & Majem. Hilc. Succa cap. 4.
(6) Diatribe de Secta Karæorum Scriptis Scaligeri, Drusii & Serrarii de Trihær. edita Delph. 1703.
(7) In notitia Karæorum s. tractatu edito Rabi Mardochai Karæi Hamburg. 1714.
(8) Vocatus Chilluk Karaim im Rabbanim apud Triglandium cap. 2.
(9) Comment. in Avoth cap. 1.
(10) Comment. in Lev. 23.
(11) Ad Misnam Menachot cap. 10.
(12) Obadia de Bartenora ibid.
(13) Antiquitates Ecclesiæ Orientalis editæ Londini in 8. 1682. epist. 1. & 2. pag. 120. & 129.
(14) Misna Menachot cap. 10. §. 1.
(15) Hilc. Tamidin umusaphin cap. 7. §. 4. Tom. 3. fol. 202.
(16) Ad Menachot cap. 10. §. 3.
(17) Comment. in Legem fol. 210. col. 4.
(18) Comment. ad Jesai. 30. v. 32.
(19) Comment. ad Lev. 23.
(20) Comment. in Legem fol. 146. col. 3. edit. Venet.
(21) Liber חזקוני ad h. l.
(22) מ"ע ספורנו ad h. l.
(23) Hilcot meoceloth esuroth cap. 10. Tom. 2. fol. 181.
(24) Hilc. Thamidin cap. 7. §. 22. Tom. 3. fol. 202. col. 1.
(25) Comment. in Legem l. c.
(26) Seder Olam Rabba cap. 11.
(27) Comment. ad h. l.
(28) Comment. ad h. l.
(29) Gemara Menachot. fol. 65. 2.
(30) Antiquit. Jud. Lib. 3. cap. 10.
(31) Lib. de Septenario & Festis pag. 1191.
(32) Sepher Siphra fol. 51. Gemara Menachot fol. 66.
(33) De emendat. temp. lib. 2. pag. 108. & lib. 6. pag. 557. edit. Genev. 1629.
(34) In Commentar. Ling. Hebr. pag. 827.
(35) Hilc. Schebitat jom tob. cap. 1. Tom. 1. fol. 230.
(36) Comment. ad Ezech. 46. v. 4.
(37) Adv. Heres. 30. §. 32.
(38) Animadvers. in Epiphanii Hær. 30. p. 62. edit. Colon. 1682.
(39) Homilia 39. in Math.
(40) Stromat. Lib. 6. cap. 5. pag. 760. edit. Oxon.
[41] De Superstitione pag. 169.
[42] Symposiac. lib. 4. pag. 671. 672.
[43] Advers. gentes lib. 5. pag. 171.
[44] Histor. lib. 5. cap. 5.
[45] Carminum Lib. 3. Ode 25.
[46] De Remed. amoris v. 220.
[47] Sermon. lib. 1. Sat. 9. v. 69.
[48] Histoire des Juifs liv. 7. chap. 8. §. 4.
[49] Epist. 95. pag. 604.
[50] Martialis epig. lib. 4. ep. 4.
[51] Juvenalis Satyr. 6. v. 159.
[52] Satyr. 14. v. 96.
[53] Satyr. 5.
[54] In Satyric. ep. ult.
[55] in Aug. cap. 76.
[56] Commentar. in Legem loc. cit.
[57] Misna Biccurim cap. 1. §. 10.

CAPUT IV.

§. I. *Locus unde frugum manipulus demessus.* II. *Ager ex quo petebatur qualis esse debuerit.* III. *Locus stricte designatus in monumentis Judæorum non extat.* IV. *e Gaggot Zeriphim quando petitus sit, ac qualis hic sit locus.* V. *Majemonidis sententia pro arvis australibus & Lightfooti pro valle Kedron examinatæ.* VI. *Hordeum ad oblationem Omer abbibitum fuisse probatur e Rabbinis.* VII. *e Philone Judæo.* VIII. *Ratio quare hordeum hic adbibitum.* IX. *Docet Majemonides quid factum quando hordeum Paschatis tempore nondum maturuerit.* X. *Hordeum non vile nec rejectaneum ad oblationem censendum.* XI. *Nec sacra Numinis illud abhorruere.* XII. *Hordeum quo loco sit habitum apud Veteres.* XIII. *Sæpissime eo utebantur.* XIV. *Ejusdem usus in sacris Græcorum.* XV. *De* οὐλοχύταις *s. Sparsis molis.* XVI. *De farre ac mola salsa Romanorum.*

I. Ultra nobis pergentibus consideranda se sistit oblatio manipuli ipsa, ac primo videndum de loco unde materia oblationis petita, ille generaliter quidem fuit terra Abrahamo Isaaco & Jacobo eorumque posteris promissa, a priscis incolis dicta Canaan, cujus privilegiis specialibus inter alia adnumeratur intercalatio anni & messis manipuli, quæ duo solummodo huic regioni conveniebant, rationem reddit Majemonides (1) שהשכינה בתוכה שנאמר לשכנו תדרשו *eo quod Divina præsentia sit in medio ejus, uti dicitur,* habitaculum ejus quærent. Legem ac constitutionem traditionariam fuisse constat, oblationes ac sacrificia, tam ex iis quæ terra Canaanis quam quæ extera quævis producebat, afferre, exceptionem vero locum habuisse in manipulo docet Misna (2) כל קרבנות הצבור והיחיד באים מן הארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באים אלא מן החדש ומן הארץ: i.e. *omnes oblationes, tam illæ quæ totius cœtus*

quam

quàm quæ ſunt viri privati, *petebantur ex terra S. & ex terra peregrina tam e novo proventu quam e veteri*, *excepto manipulo & duobus panibus*, *qui ſolum ex nova annona producta in terra S. offerebantur*; ad quem locum ita gloſſatur Gemara (3) מתניה דלא כי האי תנא דתניא עומר הבא מן הישן כשר שתי הלחם הבאות מן הישן כשרות אלא שחיסר מצה עומר דכתיב תקריב את מנחת בכוריך ואפילו מן העליה שתי הלחם דכתיב ממושבותיכם תביאו ולא מחוצה לארץ וכו' רבי יוסי בר רבי יהודה אמר עומר בא מחוצה לארץ ומה אני מקיים כי תבואו אל הארץ שלא נתחייבו בעומר קודם שנכנסו לארץ וקסבר חדש בחוצה לארץ וכו' i. e. *Textus Thalmudicus dicit quod non* (veniat niſi e terra S.) *nam ecce docetur per traditionem*, *quod manipulus oblatus ex veteri annona ſit legitimus*, *& duo panes ex veteri itidem legitimi*, *ſed excipitur omnino lex manipuli*, *nam ſcriptum eſt*, offeretis munus primitiarum veſtrarum, *& ideoque de agitatione duorum panum uti ſcriptum eſt*, ex habitationibus veſtris afferetis illos, *neque e loco extra terram S. &c. R. Joſe filius R. Judæ dixit*, *Omer venit etiam e loco extra terram S. & id quo nititur ſententia mea hoc eſt*, [id quod dicitur] cum veneritis in terram illam, *neque obligati erant ad Omer antequam ingreſſi forent in terram illam*, *& collectus foret novus proventus extra terram Sanctam* &c. Eadem tradunt Talmudici alibi, ubi diſſeritur de variis ſanctitatibus gradubus in terra Cananæa (4) עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאים ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאין כן מכל הארצות: i. e. *Hæ decem ſunt ſanctitates* [s. gradus], *terra Iſraelis ſanctior eſt omnibus terris*, *ſed qualis ſanctitas iſta? illa quod inde adducunt manipulum*, *primitiva*, *& duos panes*, *quæ non ſumuntur e reliquis quibuſcunque terris:* ad quæ obſervat Commentator Bartenora שמביאין ממנה העומר דכתיב וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר קצירה ולא קציר חוצה לארץ: i. e. *quia ex ipſa afferunt manipulum uti ſcriptum eſt* (Lev. XXIII. 10.) Et metetis meſſem & manipulum meſſis affertote, *meſſis ergo* (manipuli) *diſtinctionem facit inter terram ſanctam & terram profanam*. Hæc confirmat Maimonides quando ait [5] אין מביאין מנחה זו אלא מארץ ישראל שנאמר והבאתם את עומר ראשית וגו'. מצותו לבוא מן הקרוב לא בא מן הקרוב מביאין אותו מכל מקום מארץ ישראל. id eſt *non afferebant munus hocce niſi e terra Iſraelis*, *quia dicitur*, fertote manipulum primitias meſſis veſtræ ad ſacerdotem; *hoc e proximo offerre mandadum erat*, *quod ſi non ſuppeteret e proximo*, *afferebant eum e quovis loco terræ Iſraelis*; His addi poſſint quæ ſuperiori capite §. 18. a nobis allata Commentatorum verba, non male ſeſe habentia ſed ſat veritati conſentanea, nituntur quippe expreſſo Legiſlatoris juſſu, qui ſpeciatim præceptum de manipulo ad terræ Canaanis poſſeſſionem reſtringit Lev. XXIII. 10. uti generaliter Paſchatis etiam cum ſuis adjunctis Exod. XII. 25. ſi vero obſervatio poſſeſſioni hujus regionis erat adjuncta, obſervari hæc lex nequibat, uti omnino data ob bona ex larga hacce poſſeſſione fluentia, niſi poſt ejus terræ occupationem, ac proinde materia oblationis aliunde petenda non erat quam ex ipſamet hac terra, quippe quæ ſola munda cenſebatur, omnis vero חוצה לארץ immunda peneque execrabilis ob cadavera ubicunque latentia; ac ſine his moralis ratio in præcepto hoc fruſtra quoque quærenda foret, quæ tamen citra litem ſat erat gravis, uti infra obſervandum erit. Longe vero alia erat ratio primitivorum, quæ ex quacunque fere regione legitimo modo adferri poterant, quod opportuniori loco paucis inquirendum relinquo.

II. Qualitas agri ex quo manipulus demetedus admodum ſollicite nobis deſcribitur in Miſna (11) מצותו לבא מן הלח לא מצא יביא מן היבש מצותו לקצור בלילה נקצר ביום כשר ודוחה את השבת. *Mandatum ejus eſt ut adducatur ex humido*, *ſi vero talis non inveniretur adferatur e ſicco*; *mandatum ejus eſt ut noctu metatur*, *ſi vero interdiu metatur licitus eſt pellitque ſabbathum*. Nec non in antecedentibus (12) אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחים ולא מבית האילן ואם הביא כשר כיצד הוא עושה נירה שנה ראשונה ובשנייה זורעה קודם לפסח שבעים יום והיא עושה סלת מרובה. id eſt *Non adducunt quicquam ex agro ſtercorato neque ex agro ſiticuloſo neque ex agro arboribus conſito*; *ſi vero quis adduxerit legitimum eſt*; *quomodo vero? anno primo novellabit*, *ſecundo autem conſeret eum ante Paſcha 70. dies*, *& tum ſimilam feret multam*. Quod generaliter dictum de omnibus fertis ac locum habet ſpecialiter quoque de manipulo, uti aſſerit Maimonides ad hunc locum; *ſimilam tritici de induſtria non licet offerre*, *ſi in fimeto creverit vel in loco arboribus conſito*, *quia non eſt boni ſaporis*, adeoque videtur illud בית הזבלים accipien-

piendum de fundo nimis ſtercorato, qui quaſi fimentum reputandus; alter autem Commentator Bartenora alium præter hunc defectum frugibus in fundo nimis ſtercorato adhærere ſolentem adnotat, ubi dicit ad h. l. אין מביאין עומר ושתי הלחם לא מבית הזבלים משרה שצריכה לזבל דשמא לא נידבלה כל צרכה ונמצאו פירותיה כחושים אי נמי לפי שהזבל מבאיש ויפסיד טעם הפרי. ולא מבית השלחים ארץ צמאה למים שפירותיה כחושים לא מבית האילן מתבואה שבין האילנות שהאילנות הגדלים שם יונקים הקרקע והמכחישים הזרעים. id eſt *non adducunt manipulum & duos panes neque e fimetis, agro ſtercorato, quia forſan non ſtercoratus eſt quantum neceſſe habet, & fructus fiunt macri, vel ideo etiam quod ſtercus nocet fructuum guſtui; neque ex agro ſiticuloſo, cujus fructus ob aquæ inopiam macri ſunt, neque ex arboreto, neque e proventu qui inter arbores e ſolo ſuccum extrahunt & ſemina reddunt macra*. Optimum quippe jure merito benigniſſimo Numini offerendum eſſe dubitare nefas foret, quod etiam in omnibus ſacrificiorum conſtitutionibus a Legislatore non obſcure indicatur, unde Miſna hæc obſervat (13) וכלן אינן באים אלא מן המובחר ואיזהו מובחר מכמס ומזוניחה אלפא לסלת שנייה להם חפריים (ספר אחר עפריים) בבקעה כל הארצות היו כשרות אלא מכאן היו מביאים. id eſt *omnia vero hæc ex optimo offerebantur, ſed quodnam eſt optimum? Mecmas & Meſonicha primas tenet partes in ſimila, ſecundas vero Chapharaim in valle, omnes autem terræ quidem aptæ erant, ſed tamen potiſſimum ex his offerebant. Mecmas* & *Meſonicha* ſunt nomina tractuum quorundam, de priori ſermo eſt 1. Sam XIII. 5. & XIV. 31. item Nehem. VII. 31. vocatur vero Joſepho (14) Μαχμά, hoc docet nos Bartenora ad h. l. & Cel. Reland (15) *Chepharaim* autem *in valle* ſive *in vineis* urbs fuit tribus Iſacharis Joſ. XIX. 19. atque inde munera fertaque fuiſſe petita docent Magiſtri, tractus vero hoſce circa manipulum in cenſum veniſſe præ aliis non video, quinam vero optimum tulerint hordeum apud nullum Talmudicorum, quando mihi conſtat, proditum eſt. Quæ autem tradit Miſna, quod ſi poſthabita traditione Majorum tamen aliquis ex improviſo, nam de induſtria illud facere ſemper vetitum, e locis prohibitis munus attulerit, nihilominus legitimum ſit, id de munere privati accipiendum, quale v. g. primitiva &c. nam in oblationibus publicis totam Iſraelis Eccleſiam ſpectantibus abundanter cautum erat, ut earum materia e fundo peteretur legitimo: privatus vero terram ſuam ineptam feracem reddere docetur, uti R. Maimonides docet ad h. l. ניר *eſt novale, quatenus terra exaratur & poſtea integrum relinquitur annum abſque cultura, ſecundo autem anno denuo exaratur & conſeritur*. Bartenora vero ex Gemaricis hæc profert ובשניה זורעה בגמרא מסיק דשנה ראשונה הוא ניר כולה וזורע חציה ומניח חציה ניר וכן בשניה חורשה כולה וזרוע החצי שלא זרע אשתקד והחצי שזרע אשתקד מניחו ניר וכן בכל שנה זורע ניר של אשתקד: id eſt *ſecundo autem anno conſerat eum; in Gemara concluditur quod anno primo totus debeat exarari, & media ex parte conſeri, mediaque ex parte pro novali relinqui, ſic etiam anno ſecundo totus exarari debet, & conſeri id quod nondum conſitum fuerat antea, dimidium vero quod anno ſuperiori conſitum fuerat relinquet in novali, atque hoc modo quotannis relinquet novale anni ſuperioris*; Hæc vero, quia potius rem ſpectant agrariam, miſſa facimus, qui plura deſiderat adire poterit Maimonidem ipſum in præclaro opere Jad Chaſaka, ubi reperiet integrum non niſi ejuſmodi tractantem Librum, (11)

III. Terræ ſanctæ locus unde manipulus afferendus accurate definitus nec in S. Textu nec in Commentariis Hebræorum nec in eorum Pandectis reperitur, videamus tamen quænam circa eum tradant; in genere obſervant adductum fuiſſe Omer e loco aliquo prope Hieroſolymis adſito, licitum tamen fuiſſe petere illum e longinquiori, ſi agri prope urbem ſiti maturos fructus nondum produxiſſent [12] Ita quoque Miſna [13] מצות העומר לבוא מן הקרוב לא ביכר הקרוב לירושלם מביאים אותו מכל מקום. id eſt *Præceptum de manipulo vult, ut is de proventu proximo metatur, ſi vero is qui Hieroſolymis proximus eſt nondum maturuerit, adducunt eum e quovis loco*. In ejus rationem ita inquirit Maimonides, *Hypotheſis nobis eſt, quod non tranſgrediuntur præcepta, nimirum ſi quis uni præcepti operam det, non intermittet illud ut alterum faciat; Et hac de cauſa manipulus adduci debet e loco Hieroſolymis proximo, ne intermittat id quod præcepto dignius eſt, & ſeſe conſerat ad aliud minus dignum, quia tum ab uno præcepto ad alterum ſe confert, at hoc illicitum eſt*; Quæ melius adhuc explanat Bartenora cum ait מצות העומר לבוא מן הקרוב ממקום

שקרוב

שקרוב לירושלם לפי שאין מעבירין על המצות הלכך כשיוצא מירושלם לבקש עומר אותה תבואה שמוצא ראשונה בוטלה לא ביכר לא בשל בל צרכה : i. e. *Præceptum de manipulo vult ut e loco proximo adducatur, e loco videlicet Hierosolymis vicino, quia non transgrediuntur præcepta, idcirco quando se contulerunt Jerosolymam ad manipulum demetendum, proventus eligendus est ipsis magis propinquus ; si non maturuerit, i. e. non tantum quantum opus est ;* Innuitur ni fallor, non convenire ob manipulum petendum violari sanctitatem Festi ejusque quietem, adeoque fruges ultra terminum itineris sabbathici quærendas non esse si in propinquo haberi possint ; Regula tamen hæcce non ita specialis strictaque censebatur quin aliquando passa sit suam exceptionem, ob rationem partim quam indicant ipsa Misnæ verba, partim ob alias non minus graves, veluti ob vastationem frugum, ortam vel ab hostium invasione, vel ob cœli intemperiem tempestatemque agris Hierololymitanis minus faventem, e. i. d. sic indicat Misna hoc nonnunquam accidisse (14) מעשה שבא מגנות צריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר : i. e. *contigit ut is* (manipulus) *ex hortis Zeriphin adductus fuerit, & duo panes e valle fontis Sychar*. Cel. Lightfoot legit גנות *tecta* licet vocem originalem retineat vertatque *Gaggoth Zeriphin* [15], num vero sat accurate nescio ; locus quem citat est ex Hieros. Baba kama fol. 82. & Menachot fol. 64. ubi eadem quæ hic in Misna traduntur, videtur vero locus iste Gemaricus nescio quo fato depravatus, vel male forsan hi Magistri legere potuerunt in Textu Misnico, quomodo enim fruges e tectis Zeriphim petitæ fuerint, non æque distincte concipitur, ac quod collectæ fuerint in hortis Zeriphim, licet illud æque ac hoc nomen proprium campi vel agrorum fuisse in conjecturam venire possit, quia vero altum de eo silentium, ac præterea literæ ג & נ facillimæ sint permutationis & confusionis, nec non Misnæ exemplaria constanter legant גנות facile in eo possumus acquiescere. Rationem quare exinde manipulus fuerit demessus indicat Obad. de Bartenora ad h. l. מעשה שבא מגנות צריפין ועין סוכר רחוקים מירושלם הרבה מפני שהחריבו הגייסות כל תבואות שסביבי ירושלם : *Horti Zeriphin & fons Sychar fuerunt loca a Hierosolymis procul distantia, & eo usque progrediebantur* [demetentes manipulum], *quia tum temporis loca urbi vicina ab hostibus erant vastata ;* Hoc ideo communiter factum non est, sed non nisi flagitante necessitate.

IV. Tempus scilicet quando factum definit Gemara in locis allegatis, scilicet quando Assamonæorum Familia intestinis flagrans odiis, Aristobulo Alexandri Jannæi & Alexandræ Filio mimori majorem Hyrcanum in Hierosolymitana arce obsidione cingente, mox Pompejus M. ab utroque in partes vocatus Hierosolymas Templumque expugnasset [16], ubi haud dubie fruges terræ agrique Hierosolymitani non parum vastati, indeque necessitas imposita fruges ad Omer & panes Pentecostales metendi in hortis Zeriphim & ad fontem Sychar, quod quidem consilii, arrige aures, Judæis incertis quo se verterent per mutum quendam fuit datum, qui, ubi de manipulo anxii essent, unam manum tetendit ad tectum alteram ad tuguriolum, unde Mordechai divinans mutum velle indicare locum *Gaggoth Zeriphim* dictum, uti & in disquisitione de petendo tritico ad panes agitationis idem mutus unam manum oculo admovit, alteram indens foramini postium ostii, eodemque rursus divinante Oedipo muto in animo esse locum jam dictum En Sychar; mira notatuque sane dignissima fabula, quæ Milesiis non una ex parte accedit, si non excedit illas, de qua cum Horatio aliam non minus putidam audiente exclamare licebit (17).

Dum flamma sine thura liquescere limine sacro
Persuadere cupit. Credat Judæus Apella,
Non ego.

Situm tamen hortorum Zeriphin & fontis s. convallis Sychar accurate definire non audent Viri hisce in studiis summi Lightfootus & Relandus, certum tamen hæc loca sat longe ab urbe Sancta dissita fuisse, quod præter Bartenoram docet etiam Glossa ad Gemaram Menachot l. c. צריפה notante Lightfooto ex Baal Aruch significat *tuguriolum*, quali utebantur custodes pecudum excubias apud gregem agentes, quod & observat Majemonides ac Bartenora [18], fuisse tentoria quæ sursum acumine quodam terminantur quæque tecto careant [plano scil.) illaque vocant אהלי הערביים *tentoria Arabum*, talibus enim hi gaudebant ; ita quoque secundum eosdem vocabantur tuguriola e salicibus confecta constructaque ad fructus recondendos ; *Gaggoth Zeriphin* itaque notaret tecta horum tuguriorum locumque ab iis dictum, vel quia eorum gaudebat frequen-

quentia, vel ob colles ejusmodi referentes figuram, in talibus enim tectis nemo sanus unquam manipuli requiret messem. Si vero Misnæ lectio servetur, cogitandum ubi inveniamus hortos Zeriphim & urbem, s. Montem; s. Montem; s. Vallem, s. Tractum Zeriphim, & hoc est quod ex Hebræorum monumentis quæ nobis supersunt non constat; Cl. Relandus [19] per conjecturam existimat צריפין esse urbem Σαειφαία Palestinæ oppidum postea Episcopali sede clarum, cujus mentio fit in actis Concilii Hierosolymitani habiti anno æ. v. 536. situmque quondam in vicinia Gazæ & Ascalonis, quod docent Acta Martyrum; Quæ licet curiosius inquirenti non omni ex parte satisfaciant, re tamen ita in incerta, obscura, exiguique momenti doctissima hæcce conjectura sat probata nobis videtur, donec meliora edoceamur, eo magis quia apud eximios Judaicarum rerum Scriptores Josephum & Philonem altum omnino de his observatur silentium.

V. Vir doctissimus Johan. Ligthfootus [20] asserit, manipulum primitiarum demessum fuisse in valle cineracea torrentis Kedron, authoritatem vero Magistrorum nullam, uti alias consuevit, adducit, vereor ita hæc tantum conjecturæ loco a Viro Cl. esse adducta, nam locum agrumve, e quo manipulus demessus fuerit, præcise indicare admodum vereri videntur Rabbini; Maimonides præter jam allata adhuc specialius designat, australes Hierosolymæ agros hacce prærogativa quondam gavisos [21] דרכן היה להביא משדות שבדרום הידה נר חצי השדה וזורע חציה בשנה זו בשנה אחרת נר חצי השדה שזרע וזורע החצי שנר ומביא ממנו: i. e. *Solebant munus hoc ferre de arvis ad austrnm spectantibus; arabatur pars agri dimidia, quæ eadem conserebatur eodem hoc anno, & anno sequenti arabatur altera agri pars consiti, ex qua deinde consita afferebant* [munus manipuli]. Agri vero ad plagam australem urbis & Sanctuarii non erant arva vallis torrentis Kedron, quæ ad Orientem sita, sed ex parte vallis Hinnom, Ager Fullonis, & quæ circa turrim *Migdal Eder*, nec non exigua ex parte arva vallis fontis Sileam, ac in longinquioribus vallis Rephaim, quæ adeo sat a Valle Kedron dissita; Mons Oliveti quidem segete frumenti hordeique abundabat, sed tamen inde præcise manipulum eos adduxisse affirmare non ausim; seculi septimi Scriptor refert [22] *quod segetes frumenti & hordei in eo valde læte consurgant*, sed inde nil constare firmi potest; conjici quoque posset manipulum demessum fuisse in Hierichunte ejusque confiniis, solum enim hujus urbis mira fertilitate præ aliis Judeæ eminebat arvis, adeo ut Josephus de eo dicat quod simile sit Paradiso, obstat tamen nimia a Metropoli distantia, ἀπέχει δὲ Ἱεροσολύμων μοὶ ϛαδίους ἑκατὸν πεντήκοντα *distat enim a Hierosolymis* 150. *stadia*, credibile vero non est, Synedrii Legatos hoc spatium emetiri voluisse, si propinquiora loca quantum sat erat porrigerent; e vicinia vero Hierichuntis locisque inter eam ac Hierosolymam demessum fuisse manipulum quin credamus vetat iterum Josephi locus (23) Καὶ τὸ μοὶ μέχρι Ἱεροσολύμων αὐτῆς ἔρημον καὶ πετρῶδες; *spatium inde ad Hierosolymas desertum est & petrosum*, quæ minus propria esse agro fertili, qualis ad hanc messem requirebatur, nemo non videt.

VI. De materia oblationis hujus, sive ex quanam frugum terræ specie manipulus consecratus fuerit, nunc cogitandum erit. Verba S. Legislatoris nil præcisi hac de re constituere videntur, simpliciter enim inferunt oblationem ex prima messe adducendam, *afferetis manipulum primitias messis vestræ*; ex quocunque ergo terræ frugum genere illa desumta videtur; ita in repetitione Legis Paschalis Deut. XVI. terminus numerandi a quo septem septimanas simpliciter constituitur *initum immissionis falcis in segetem* v. 9. quæ generaliter de unaquaque segete accipi possunt; videndum ergo nobis erit e constitutionibus traditioneque Judæorum, quale frugum terræ Cananeæ genus primo maturum demessumque fuerit, quo demonstrato idem necessario manipuli constituisse materiam divinatu non multum erit difficile; hoc vero fuisse frugum genus quod Hebræo idiomate שערה & שערים Chaldæis vero & Rabbinis סערא & סערתא & in plur. שערין & שערין Græcis κειθὴ Latio *bordea* & *bordeum* vocatur, constans Hebræorum fert traditio, ita diserte Moses Ægyptius (24) עומר זה מן השעורים היה בא ודבר זה הלכה ממשה רבינו: *Manipulus iste ferendus est ex bordeo, & declarat boc constitutio Mosis Magistri nostri*. Abarbanel amplius rem declarat [25] ואמר ראשית קצירכם מהחל חרמש בקמת השעורים שזה יהיה על הרוב בארץ כנען אחרי התקופה של ניסן והוא חדש האביב מעת כניסת השמש בראש מזל טלה בצד צפון: ואף שיקצרו האביב של שעורים קודם זמן זה לא היו מניפים את העומר כי אם ממחרת השבת: i. e. *Et dicit*,

primitias messis vestræ ab eo quo incipitur falx immitti in segetem hordei, eo quod hujus ingens erat copia in terra Canaan post æquinoctium mensis Nisan, & hic est mensis spicarum a tempore ingressus Solis in signum Arietis versus Aquilonem; licet autem demetant spicam hordei ante tempus hocce, non agitabant tamen Omer nisi postridie Sabbathi. Levi Gersonides eadem fere tradit in hunc locum והוא מבואר מצד הזמן שזה הקציר הוא קציר שעורים כי קציר החטים לא יהיה בארץ ישראל בזה הזמן: *Et hoc explicatur ratione temporis, quod hæcce messis sit messis hordei, quia messis tritici nondum erat in terra Israelitica hoc tempore*, idem perhibet Author parvi Commentarii מ״ע ספורנו; Nec adversantur Josephus & Philo, priorem videas loco supra allato §. III.

VII. Philo pro more sibi consueto in mysticam rationem inquirit, quare hordeum non vero quemlibet alium e terræ Cananeæ proventubus D. O. M. ad hocce munus sibi electum voluerit, sic enim disserit (26) Κριθὴ δὲ τὸ τῆς ἀπαρχῆς δράγμα, πρὸς τὴν τῶν ὑποβεβιωκότων ἀνυπαίτιον χρῆσιν ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εὐαγὲς ἦν ἐκ πάντων ἀπάρχεσθαι, τῶν πλείστων πρὸς ἡδονὴν μᾶλλον ἢ τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν γεγονότων. οὐδ' ὅσιον ἀπολαῦσαι καὶ μεταχεῖν τινος τῶν πρὸς ἐδωδὴν, εἰ μὴ οἷς ἀπρεπὲς καὶ θέμις ἀχαριστήσαιτο. *Hordeum autem primitiarum manipulus est, ad eorum qui frugaliter victitant usum; enimvero quia pium non fuisset ex omnibus primitias dare, cum pleraque ad voluptatem potius quam ad necessarium usum sint translata, neque justum sit frui participemque fieri alicujus ex esculentis, nisi quibus decorum & fas est agantur gratiæ.* Nec admodum male, hordeum enim magis cedebat in usum esumque pauperum, cum triticum nobilius frumenti genus, ac non æque quælibet eo abundare potuit familia, ideoque & messis pauperum æque ac divitum sanctificabatur Deo, ab illoque benedictionem impetrare studebat; deinde exigui cum esset pretii hæc oblationis & materia & quantitas, eam frugalitatem, quam perinde fere in ritubus cultuque Levitico cernere licet, saltem quoad hostias, hic etiam invenies; nec minus convenienter censeri potest factum divini cultus castitati, oblationes præcipue eucharisticas desumendo ex iis quæ vitæ sustentationi necessitudinique, minus vero ex iis quæ voluptati luxuique inserviunt; nec tamen nobiliores fruges, veluti triticum, ab omni Divino beneplacito rejectæ, imo sæpissime in ritu altaris apparatuque sacrificiorum, etiam ad sanctificandam totam annonæ massam in panibus agitationis, adhibitæ, uti porro observat Philo, τὸ δευτερείοις τροφῆς τετιμημένον εἶδος κριθὴν ἀπάρξεσθαι προστέταχεν ὁ νόμος, οὐ γὰρ τοῦ σίτου τὰ πρεσβεῖα ἔλαχεν, οὗ πάλιν τὴν ἀπαρχὴν ἐπιφανεστέραν οὖσαν εἰς ἐπιτηδειότερον ἀνατέθεικε καιρόν; *ut secundo loco honoratum cibi genus pro primitiis offeratur, præcepit Lex, hordeum scil. non enim frumenti prærogativam obtinuit cujus primitias, quæ insigniores sunt, rursus ab integro ad aliud magis opportunum tempus distulit.*

VIII. Ad ejusmodi tamen Allegorias cum earum Patre Philone Judæo tanquam sacram ad anchoram confugere necessarium non ducimus, quamdiu sc. alias rationes Divinis oraculis congruas dare valemus, vel saltem eis non contrarias neque ineptas, quum res sit in qua Spiritus sanctus altum observare silentium ipsemet ratum duxit. Mallem ergo cum Judæorum Magistris simpliciter existimare, rationem quare in oblatione hac hordeum præ aliis frumenti generibus in censum venerit unice fuisse hanc, quæ cuilibet attendenti statim adparet, quod scil. hordeum in terra Judæis habitata, uti & in omnibus fere aliis, primum ex omnibus terræ proventubus, saltem frumenti speciebus, maturitatem attigerit, adeoque tempore ad hanc festivitatem divinitus designato maturas fruges alias reperiri vix licuisset, quod, uti quidem mihi persuasum, multis probando desudare inutile vel supervacaneum censeri posset. De Judæorum messe ejusque varia distinctione & tempore multa nunc notare non vacat, observandum tamen, messis initium neutiquam in Pentecostes Festum esse rejiciendum uti fecit Ill. Grotius [27] licet enim Thalmudici primitiarum oblationes ad hoc festum referant, illudque vocetur alias חג הקציר, proba tamen cum distinctione accipiendum, ita enim dicitur ob messem tritici uti posteriorem priorique, hordei scil. longe præstantiorem, non tantum Pentecostes tempore inceptam sed potissimum peractam, adeo ut *Festum messis* diceretur in emphasi non modo inceptæ sed absolutæ, primitiæ autem in illo oblatæ ex tritico non excludunt illas ex hordeo, quæ longe antea jam ad maturitatem perductæ. Habemus itaque messem hordei a messe tritici sat distinctam præeuntibus Sacris Scriptoribus, ita videmus utramque occurrere Ruth II. 23. Ruth adhæsisse dicitur puellis Boazi legendo spicas עד כלת קציר השערים וקציר החטים

החטים *donec absoluta esset messis hordei & messis tritici*; tritici messem seorsim nuncupatatam invenire licet ne sc. cum altera confundatur Gen. XXX. 14. Jud. XV. 1. sic & hordei 2. Sam. XXI. 9. Maturos terræ Canaaneæ fructus Paschatis tempore supponit Legislator hac in Lege, de qua etiam agitur Deut. XVI. 9. revera tales Israelitas reperisse mense Nisan post transitum Jordani testatur locus jam allegatus Jos. V. & Paschatis festo Judæos frui nova annona perhibet Josephus [28], quæ de hordeo ut accipiamus necessitas suadet, quippe quod seminatum erat mense Schebet & Adar s. 70. diebus ante Pascha, uti triticum & spelta jam semestri citius mense sc. Marchesvan, nihilominus tamen hordeum citius ad maturitatem pervenerat, uti hæc omnia exponit Glossa in Rosch Haschana apud Cl. Lightfootum (29) זרעא חרפא *semen præcox est quod cito maturescit* &c. Satum ergo fuerat hyeme jam ingruente, nec minus aeris ob clementiam fundique pinguedinem versus medium mensis Nisan jam maturuerat.

IX. Difficultas tamen quædam hic loci non admodum levis oritur, quid sc. Judæis factum eo casu; quando Pachatis stato tempore hordeum nondum maturuerit ac minus adhuc triticum vel aliud quodcumque frumenti genus, nihilominus enim tenebantur ad manipuli oblationem undecunque illum peterent, quum ea tam expressa lege sancita ac Paschatis vel cujuscunque sollemnis Festi observatio, adeoque de hac oblatione citra absolutam necessitatem dispensari vix potuisset; Quid igitur circa hæc constitutiones sapientum definiant paucissimis audiamus; ita maimonides [30] על שלשה סימנים מעברים את השנה על התקופה ועל האביב ועל פירות האילן כיצד בית דין מחשבים ויושעין אם תהיה תקופת ניסן בששה עשר בניסן או אחר זמן זה מעברין אותה השנה ויעשו אותו ניסן אדר שני כדי שיהיה הפסח בזמן האביב ועל סימן זה סומכין ומעברין ואין חוששין לסימן אחר. id est *ob tria intercalabant annum signa, ob revolutionem* (æquinoctium), *ob fruges recentes, ob fructus arborum, nam computat Synedrium ac observat, si futurum est æquinoctium mensis Nisan die 16. ejus mensis vel postea, tunc annum illum intercalant, & mensem illum alias Nisan faciunt Adar secundum, ita ut veniat Pascha tempore frugum præcocium, & signo hoc nituntur ad intercalandum, neque rationem habent cujuslibet alius signi*, unice sc. hæc tria illis sufficiunt; sed porro sic differit וכן אם ראו בית דין שעדין לא הגיע האביב אלא עדין אפל הוא ולא צמחו פירות האילן שדרכן לצמח בזמן הפסח סומכין על שני סימנין אלו ומעברין את השנה ואף על פי שהתקופה קודם לששה עשר בניסן הרי הן מעברין כדי שיהיה האביב מצוי להקריב ממנו עומר התנופה בששה עשר וכדי שהיו הפירות צומחין כדרך כל זמן האביב. id est *Et ita si observat Synedrium, quod opportunitas nondum adsit pro fructubus maturis, sed tempus opportunum illorum fore serotinum, & quod nondum germinaverint arbores uti alias solent tempore Paschatis, nituntur his duobus signis & intercalant annum, & licet æquinoctiam sit ante diem 16. mensis Nisan nihilominus intercalant, propterea ut possint fruges recentes inveniri ad offerendum ex illis manipulum agitationis die 16. mensis Nisan, utque fructus reperirentur germinantes uti solent tempore adsueto spicarum*; Exemplum quoque intercalationis ejusmodi ex Talmude Hierosol. *Maaser scheni* fol. 56. 3. & *Sanhedrin* fol. 18. 4. producit Crleber. Lightfoot [31], de intercalatione vero ipsa, quum Calendarium Hebræorum integrum exhibere hujus loci non sit, nec id ferret instituti nostri ratio, merito Lectorem remittimus ad Illust. Scaligeri præclarum opus (*b*) ac ea quæ Cel. Seldenus passim in Scriptis suis toto orbe Celeberrimis circa hanc rem observat; mallem tamen mihi persuadere hoc non nisi rarissime accidisse, ac potius ceu quædam cautela, si casus forsan accidat vel in disquisitionem veniat, hæc constitutio a Magistris adhibita videtur quam sæpius exercitata, quoniam hoc minus convenire videri possit summæ Divini Legislatoris Sapientiæ, quæ omnia dirigit ac mandat tempore opportuno, quod ipsi optime notum perspectumque esse nemo, nisi impietatis notam incurrere cupiens, unquam inficias ire possit, hæcque opportunitas in omnibus festorum ceremoniarumque Legibus adeo observata, ut quare huic ritui minus conveniret nondum video, licet præfracte negare nolim hanc regulam quandam licet rarissimam passam fuisse exceptionem.

X. Hordei vero oblationem in primitias sanctissimo Numini minus gratam acceptamque fuisse quam tritici nemo forsitan existimabit, quum temporis ratio necessario hordeum flagitet adeoque tacite illud adprobet; Verum quidem est, hordeum apud Judæos pinguissimum inhabitantes solum vilitatis ac parvi pendii notam quandam præ se tulisse, quum

quum illud vocarent אכל בהמה *escam bestiarum* (33) ac hominibus pauperrimis propterea in cibum concessum erat, dum opulentiores tritico, spelta, nobilioribusque frumentis in escam utebantur; neque in sacris Divinitus huic genti præstitutis hordei usus tam frequens ac tritici imo fere nullus conspicitur, quum semper optimum pinguissimumque altari cedere jussum fuerit. Hominibus in escam cessisse hordeum edocent S. paginæ, sed ita ut semper quandam vilitatis notam illi relinquant; Gideon Midianitarum explorans castra somnium quemdam socio narrare audivit ejusmodi verbis, *ecce* צלול לחם שערים *tostus panis bordeaceus obvertebat sese castris Midianitarum* &c. Jud. VII. 13. quod alter, nescio quo vel unde omine hausto, statim de gladio Gideonis ac clade per illum suis imminente interpretatus est; quod in Gideonem, qui ceu debile vileque instrumentum respectu potentiæ sibi infestæ, per brachium Divinum gravem de Madianitis sumsit vindictam, apprime quadrat; Ita Divinus Vates, destructionem ac totale Hierosolymorum excidium divinitus edoctus, illudque Judæis in Babylonia jam degentibus penicillo quasi ad vivum delineare jussus, ad famem in urbe oppugnata grassaturam fortiter demonstrandam mandatum accepit, ut ex tritico, hordeo, fabis, lentibus, milio & zea panem sibi paret, admodumque frugaliter de eo comedat ad mensuram pondusque, cui majoris emphaseos causa additur ועגת שערים תאכלנה *& placentam bordeaceam comedito eam* Ezech. IV. 12. quod miseriæ augustiæque notam præ se ferre non dubito, addi poterit & locus Joh. VI. 9. Nihilominus in cibum sat vulgaliter fuisse adhibitum, etiam in humanum, colligitur ex 2. Sam. XVII. 28. 2. Reg. VII. 1. 16. 18. 2. Paral. II. 10. XXVII. 5. Jerem. XLI. 8. &c. licet quando in sacris tritici & hordei simul occurrit mentio, illud semper videmus priori loco positum, veluti v. g. Deut. VIII. 8. Joel I. 11

XI. Hordei in sacris mentio fit Lev. XXVII. 15. ubi sc. Israelita proventum segetemve agri sui devovisset Jehovæ sollemni voto, non quidem tenebatur ad cedendam totam messem, seges à sacerdote æstimata pecunia redimenda erat, si e. g. vovisset segetem hordei compensare debeat 50. siclis argenteis; sic legitur 2. Reg. IV. 42. Schalischæum quemdam ad Elisæum Prophetam sociosque attulisse לחם ביכורים *panes primitiarum viginti panes bordeaceos & spicas recentes*, quas sacrum quid fuisse agnoscunt Interpretes, quippe de omnibus terræ fructubus offerre spontaneas jubentur Israelitæ Deut. XXVI. 2. sic in ministerio Templi mistici cum oblatione sextæ partis Ephæ e Chomere tritici jungendam præcepit Deus sextam Ephæ e Chomere hordei Ezech. XLV. 13. secus ac in templo Hierosolymitano, in quo tamen & hordei usus distincte mandatus invenitur Num. V. 15. sed in negotio admodum exoso, in oblatione sc. quam maritus Zelotypus afferre jubetur *ad memoriale in memoriam revocans iniquitatem*, quæ adeo nescio quid ignominiæ secum trahebat, ideoque non ex præstantissimo aliisque in muneribus adhibitio sed ex minori constare debuit frumento, cujus rationem hanc dant Talmudici [34] רבן גמליאל אומר כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנו מאכל בהמה. *R. Gamaliel dicit, uti opera ejus* [mulieris suspectæ adulterii] *sunt opera bestiarum, ita & sacrificium ejus ex cibo bestiarum* (constare debeat; de oblatione autem ipsa hæc tradunt כל המנחות באות מן החטים וזו באה מן השעורין מנחת העומר אף על פי שבאה מן השעורין היא היתה באה גרש וזו באה קמח. *omnia munera afferebantur ex tritico, sed boc fiebat ex bordeo, sed in boc veniebat farinæ flos, in illo farina*, sc. cruda neque cribrata uti farina manipuli; peculiare ergo hoc fuit muneri Zelotypiæ quod materia ejus esset hordeum, uti & quod careret oleo & thure, quæ tamen ad cœtera munera omnia requisita erant; hæc vero hic loci sollicite inquireree scopus noster non permittit, adeat B. L. si vacat Cl. Seldenum [35] & VVagenseilium (36) qui felicissime omnia de Zelotypiæ processu congessere; solum addamus locum diligentissimi Scriptoris Philonis Judæi qui apprime docet quo loco hordeum Judæis sit habitum, ille muneris Zelotypiæ causam ita investigat (37) μήτε δ' ἔλαιον μήτε λιβανωτὸν, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων θυσιῶν προσέσθω, διὰ τὸ μὴ ἐπὶ χαρτοῖς ἀλλ' ἄγαν ὀδυνηροῖς μέλλειν τὴν θυσίαν ἐπιτελεῖσθαι. Κρίθινον δ' ἐστὶ τὸ ἄλευρον, ἴσως ἐπειδὴ ὑπαμφίβολός ἐστιν ἡ ἀπὸ κριθῆς τροφή, καὶ ἀλόγοις ζώοις καὶ ἀτυχέσιν ἀνθρώποις ἐφαρμόζεσθαι, σύμβολον τοῦ τὴν μεμοιχευμένην οὐδὲν θηρίων διαφέρειν, ὧν ἀδιακρίτως εἶναι καὶ ἀνεπιστάτως τὰς ὀχείας συμβέβηκε, τὴν δὲ καθαρεύουσαν τῶν ἐγκλημάτων, οἰκεῖον ἀνθρώπων βίον ἐζηλωκέναι. *Sed neque oleum neque thus uti in aliis sacrificiis adspergitur, quia tristes non læti boc peragebant sacrificium; puls autem adhibetur*

tur hordeacea, *forsan ideo*, *quia hoc genus frugum usum habet duplicem*, *&* *promiscue præbetur brutis animantibus &* *pauperibus*, *quo signo innuitur*, *adulteram nil differre a bestiis*, *quæ sine disciplina discrimineque ruunt in Venerem*, *pudicam vero & a scelere puram imitari vitam hominibus proprium esse*. Quoque inter Judæos ritus obtinuit in sponsalibus, quando Virgo desponsanda e domo paterna prodiens domum mariti petebat, ut sparserint hordei grana, quod ipsis denotabat fœcunditatem quam sponsæ adprecabantur (38).

XII. E Sacris nunc paucis in profana egredi non inconveniens erit; Proventus hordei quo loco vulgo apud Veteres habitus sit docet Plinius ubi ait (39) *Primum omnium frumenti vitium avena est*, *& hordeum in eam degenerat*, *sicut ipsa frumenti sit instar*, & antea (40) *Hordei farina & ad medendum utuntur*; pro alimento dabatur jumentis, id declarat Ill. Salmasius cujus doctissima verba hic legere non pigebit, ita ille (41) *apud Veteres Romanos*, *qui avenam non serebant*, *hordeum equis dabatur*, *inde apud Comicum*

> *Demam tibi de hordeo ni tolutim badissas.*

Et hordearius missus quod quadrigis pro præmio hordeum dabatur. *Græci quoque hordeum ad pabulum equorum habebant*, *unde* κριθῶνα πῶλον *vocant*. Ita apud Phædrum (42) quidam Herculi verrem cum sacrificasset

> *Asello jussit reliquias poni hordei*

scil. quo saginaverat verrem; apud Juvenalem habemus itidem hordea jumentis data (43)

> *atque maniplos*
> *Solvet & infundet jumentis hordea lassis.*

Ubi vetus Scholiastes tradit, *vino nam solet fessis animalibus infundi hordeum*, hinc & *hordearium æs* apud Festum, quod scil. Equiti Romano pro hordeo datum, & *hordeariæ quadrigæ*, quia Vectoribus sive agitatoribus earum hordeum præmio dabatur; Polybius de stipendio militibus in frumento expenso hæc narrat [44] Σιτομετροῦνται δὲ οἱ μὲν πεζοὶ πυρῶν ἀττικοῦ μεδίμνου δύο μέρη μάλιστά πως, οἱ δὲ ἱππεῖς κριθῶν μὲν ἑπτὰ μεδίμνους εἰς τὸν μῆνα, πυρῶν δὲ δύο. *Frumenti modum accipiunt pedites medimni Attici duas partes admodum*, *equites hordei septem medimnos in mensem*, *frumenti duos*. Cæsar de Pompeii M. Dyrrhachio inclusi equitatu hæc narrat (45); *Erat summa inopia pabuli &c. cogebantur Corcyra atque Acarnania longe interjecto navigationis spatio pabulum supportare*, *quoque erat ejus rei minor copia*, *hordeo adaugere*, *atque his rationibus equitatum tolerare*; *sed postquam non modo hordeum pabulumque omnibus in locis herbæque desectæ &c. conandum sibi aliquid Pompejus de eruptione existimavit*. Ita hordeum victu equorum adnumerat Jul. Pollux (46) τροφαὶ ἵππων, κριθαὶ, ζειαὶ, χόρτος, χιλὸς: *alimenta equorum hordea*, *speltæ*, *siligines*, *fœnum*, *pabulum*. Licet tamen hordeum præcipue equis pabulum præbuerit, sæpissime tamen hominibus in escam cedebat, licet ceu vilius alimentum reputaretur, quare etiam Philosophus ejus naturam sic descriptam dedit uti frumenti ignobilioris (47) Διὰ τί πυροφόρος ἡ πίων καὶ βαθεῖα χώρα, κριθοφόρος δὲ μᾶλλον ἡ λεπτογέως, ἢ ὅτι τῶν σπερμάτων τὰ ἰσχυρὰ πλείονος τροφῆς δεῖται, τὰ δὲ ἀσθενῆ λεπτῆς, ἀσθενέστερον δὲ ἡ κριθὴ καὶ μανώτερον, ὥστε οὐ φέρει τὴν πολλὴν τροφὴν καὶ βαρεῖαν. *Quapropter pinguis & profunda terra tritici est ferax*, *hordei ea potius quæ tenuior est? An quia seminum validiora ampliore indigent alimento*, *infirmiora levi tenuique*, *est autem hordeum tritico imbecillius & laxius*, *itaque etiam non admodum largam firmamque præbet nutritionem*: & quæ proximo loco sequuntur; Hinc etiam pœnæ loco datum militibus hordeum pro tritico demensumque melius in pejus mutatum, uti notavit militiæ Veterum scriptor (48); *Milites qui parum profecerant pro frumento hordeum cogebantur accipere*, *nec ante eis annona in tritico reddebatur*, *quam sub præsentia Præfecti Legionis*, *Tribunorum*, *v. Principum*, *experimentis datis ostendissent*, *se omnia quæ erant in militari arte*, *complesse*; id factum legimus a Marcello post male rem gestam cum Hannibale [49] *cohortibus*, *quæ signa amiserant*, *hordeum dari jussit*, *Centurionesque manipulorum*, *quorum signa amissa fuerant*, *districtis gladiis discinctos destituit*: & a C. Augusto [50] Σεβαστὸς τοῖς διὰ δειλίαν ἀπολειπομένοις κριθὰς ἀντὶ πυρῶν ἐκέλευε μετρεῖσθαι: *Augustus iis*, *qui ob timiditatem minus dextre rem administrassent*, *hordeum pro tritico mensurari jussit*.

XIII. De Susianis Persiæ incolis magnoque solis in Susiana æstu hæc tradit Geographus (51) τὰς δὲ κριθὰς διασπαρείσας εἰς τὸν ἥλιον ἀλλέσθαι καθάπερ ἐν τοῖς ἰπνοῖς τὰς κάχρυς. *Hordeum in sole sparsum ita torrere uti in furnis cachrys solet*: haud dubie Susiani hordeum soli exposuere ut parent ad molendum, aliis in locis minus torridis igne torrebatur

fru-

frumentum antequam immitteretur molæ, secundum Virgilium (52)

Et torrere parant flammis & frangere saxo.

uti ad Strabonis locum observat Cel. Casaubonus; alias idem tractus Susianus hordei admodum erat ferax, adeo ut illud, uti & triticum, in planitie satum centuplum nonnunquam ducentuplum retulerit, uti in sequentibus perhibet Strabo; *Cachrys* vero quid sit explanat Illust. Salmasius (53) scil. χάχρυ & χάχρυς esse *semen hordei scabrum & asperum*, κάχρυς πεφρυγμένη *hordeum frictum*, inde καχρυδίας ἄρτος *panis hordeaceus*, κεγχρὸν & κεγχρῶδες de quo proprie agit Strabo, esse *nuces Persicas* v. speciem amygdalæ, quæ fauces exasperant & raucescere faciunt, e. i. d. Imperator Romanus de Massiliensibus talia narrat (54) *Massilienses omnibus defessi malis, rei frumentariæ ad summam inopiam adducti, bis prælio navali superati, crebris eruptionibus fusi, gravi etiam pestilentia conflictati, ex diutina conclusione & mutatione victus (panico enim vetere atque hordeo corrupto omnes alebantur, quod ad hujusmodi casus antiquitus paratum in publicum contulerant) &c. sese dedere sine fraude constituunt*; insoliti nil magnum in hoc alimenti genere conspicitur, nisi quod corruptum fuerit præ vetustate, nam panico usos fuisse Gallos tradit Plinius, igitur & hordeo quia simul in publicam necessitatem cum panico fuerat coacervatum. De Hordeo ventilato ac purgato ad molam, esumque ni fallor parandum, ita Ovidius (55)

Hordea, quæ Lybici ratibus misere coloni,
Exue de palea tegminibusque suis.
Par ervi mensura decem madefiat ab ovis,
Sed cumulent libras hordea nuda duas.

Ita alibi Circen bis novem Æneæ socios hospitio excipientem præstigiatricen describit agentem [56]

Nec mora, misceri tosti jubet hordea grani,
Mellaque, vimque meri, cum lacte coagula passo.

Quæ alias cum Ulyssis sociis acta recenset Homerus (57)

Ἐν δὲ σφὶν τυρόν τε ϗ ἄλφιτα ϗ μέλι χλωρὸν,
Οἴνῳ πραμνείῳ ἐκύκα. ἀνέμισγε δὲ σίτῳ
Φάρμακα λύγρ', ἵνα πάγχυ λαθοίατο πατρίδος αἴης.

Ipsisque caseum, & farinam, & mel recens
Vino dulci confudit, commiscuitque pani
Venena nocentia, ut oblivisceren tur patriæ terræ.

Non solum autem in cibum sed & in potum Veteribus hordeum fuisse adhibitum constat, ita de Ægyptiis narrat Herodotus (58) Ἀρτοφαγέουσι δὲ ἐκ τῶν ὀλυρέων ποιεῦντες ἄρτους, τοὺς ἐκεῖνοι κυλλήστις ὀνομάζουσι; οἴνῳ δ' ἐκ κριθέων πεποιημένῳ διαχρέωνται, οὐ γάρ σφι εἰσὶ ἐν τῇ χώρῃ ἄμπελοι. *Panibus vescuntur quos ex farre conficiunt, eosque cyllestis nominant; Vino utuntur facto ex hordeo, neque enim illis sunt in regione sua vites.* Vilitatis tamen notam quandam hordeum semper effugere non potuisse, partim jam ex locis allatis constat, partim ex eo, quod vel ipsum *hordei* nomen vile quid sualerit, indeque convitia ac scommata in homines non optimæ notæ petita sint, ita apud Suetonium (59), *Hordearium eum Rhetorem appellat, deridens ut inflatum, ac levem & sordidum*; Hordeum vile vocatur apud Phædrum (60)

Diripiunt nummos negligunt vile Hordeum.

Gladiatores Romani vocabant *Hordearios* quia hordeum sagina eorum teste Plinio (61), *Antiquissimum in cibis hordeum, sicut Atheniensium ritu Menandro Authore apparet, & gladiatorum cognomine, qui hordearii vocabantur.*

XIV. Nihilominus locum non raro in Sacris Gentilium obtinuisse Author nobis est Suidas (62) quia ita rem tangit, τὰς κριθὰς μέχρι νῦν ὅλας χέουσιν οἱ ἐπιθύοντες ταῖς σπονδαῖς, ἐπὶ Σύμβολον τῆς παλαιᾶς τροφῆς: *hordea usque in hodiernum diem sacrificantes integra affundunt libationibus, in Symbolum antiqui nutrimenti*; hinc οὐλόχυτα & οὐλοχύται *hordei fusiones*, οὐλόχυτα *far, hordeum, sal*, quod in victimas sparsum, Græcis idem erat ac Latinis *Mola*, quod Didymus Homeri Interpres hoc modo describit, ἀπὸ δὲ κριθαὶ μεθ' ἁλῶν μεμιγμέναι, ἃς ἐπέχεον τοῖς ἱερευομένοις ζώοις πρὸ τοῦ θύεσθαι; *hordeum sale mixtum, quod sacrificandis animalibus ante mactationem superfundebant*; videri volebant larga manu Deos colere, inde avaritiæ vel minima nota suspiciove evitanda; οὔλας dici volebant quasi ὅλας, vel quod plena datur manu, vel quod hordei grana integra hostiæ affundebantur non fracta vel tusa, quod magis arridet, sed in hoc Græcia a Latio in diversa ibat, quod spicis adoreis a Vestalibus tostis utebatur notante Servio [63]; *Hoc nomen* (mola) *de sacris*

cris tractum est ; far enim pium , id est mola casta sive salsa ita fit . Virgines Vestales tres maximæ ex Nonis Maiis ad pridie Idus Majas alternis diebus spicas adoreas in corbibus messuariis ponunt ; easque spicas ipsæ Virgines torrent , pinsunt , molunt , atque ita molitum condunt ; Ex eo farre Virgines ter in anno molam faciunt ; Lupercalibus , Vestalibus , Idibus Septembribus ; adjecto sale cocto & sale duro . Igitur quod in sacris mola casta *dicitur , ideo Virgilius* 5. *Æneid.* farre Pio *enuntiavit ; quid enim est Pium nisi castum ? quoniam piare est propitiare , quod accidere non potest nisi caste inservitum erit rebus sacris.* Mola Græcis ex hordeo facta, uti e locis allatis constat, quod præterea confirmat Eusthatii locus a Sauberto adlegatus, οὐλαὶ, κριθαὶ μετ' ἁλῶν μεμιγμέναι , ἃς ἐπέχεον τοῖς ἱερουργομένοις Ζώοις πρὸ τοῦ θύεσθαι , *molæ sunt hordea sale commixta , quæ insperguntur sacris victimis antequam cædantur* ; Pollux vero οὐλόχυτας adnumerat sacrificiorum instrumentis, simulque addit, Phrasin esse Poeticam (64) τὰ δὲ πρὸς θυσίαν, σχίζαι, σφραγίδες, κοπίδες, πελέκεις, ὀβελοὶ, λίκνα, κανᾶ, χερνίβες, τὸ γὰρ πεμπόβολα, καὶ οὐλοχύται καὶ τὰ τοιαῦτα, ποιητικά . *Sed quæ ad sacrificiorum administrationem faciunt hæc sunt , ligna fissa , culteri , mucrones , bipennes , verua , vanni , canistra , gutturnia v. lebetes* &c. quare enim sacrificiorum instrumentis ac præsertim πεμπωβόλοις , quod est *veru quinquefidum unius manubrii* etiam apud Homerum occurrens, jungat molam hordeaceam , non video , nisi quod eodem tractu sacrificiorum apparatum enarrare velit, alias hic proprie non pertineret.

XV. De sparsis in Græcorum sacrificiis molis erudit nos Homerus (65)

— — τοὶ δ' ὦκα θεῷ κλειτὴν ἑκατόμβην
Ἑξείης ἔστησαν ἐΰδμητον περὶ βωμόν.
Χερνίψαντο δ' ἔπειτα , καὶ οὐλοχύτας ἀνέλοντο.
Illique statim Deo splendidam hecatomben
Ordine statuerunt rite ædificatum circirca altare,
Et manus deinde lavarunt , & molas sumserunt.

Et paulo post,

Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' εὔξαντο , καὶ οὐλοχύτας προβάλοντο,
Αὐ ἔρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν , καὶ ἔδειραν.
Cœterum postquam precati fuerunt & molas projecere,
Retro egerunt primum , & jugularunt & pellem detraxere.

Ita alibi sacrificium ab Agamemnone Jovi factum narrans [66]

Βοῦν δὲ περιστήσαντο , καὶ οὐλοχύτας ἀνέλοντο.
Bovem autem circumstetere & molas sumserunt.

Molam ejusque materiam usitatam ac parandi morem nemo forsan melius edocebit quam ipsemet Apollo, qui ita rationem libaminum fertorumque præcepit, uti e Porphyrio narrat Eusebius (67)

Καὶ μέλι φυρήσας δηϊῷ ἀλφίτῳ ἔνθες,
Ἀτμὸς τε λιβάνοιο , καὶ οὐλοχύτας ἐπίβαλλε.
Sed prius infuso subigens tunsa hordea melle,
Hæc thuri admixta, & salsas super injice fruges.

De mola expiatoria ac hordeis spectanti injectis populo lego apud Aristophanem (68)

Σεῖε σύ ταχέως , σύ δὲ προτεινε τῶν ὀλῶν,
Καὐτός τε χερνίπτου παραδοὺς ταυτηὶ ἐμοί,
Καὶ τοῖσι θεαταῖς ῥίπτε τῶν κριθῶν.
Quate ocyus tu , tu molam prætendito,
Ipse expiator hanc mihi tradens facem ,
Spectantibusque disjice hordea.

Græcis molæ alias quoque dictæ θυλήματα , quæ quidem a præcedentibus distinctæ , quum postremo loco tanquam oblatio numini gratissima veniebant , quod posteriora secula dicebant ἐπιθύειν & θυλεῖσθαι , θυλήματα præcipue erant pauperiorum sacrificia , docente Theophrasto apud Stobæum ; distinguit quoque Pollux ubi narrat ad Numina accedentium actiones (69) μηρία ἐπιθεῖναι, οὐλὰς ἐπιβάλλειν , σπλαγχνεύσασθαι , θυηλήσασθαι , ἱερῶν προκατάρξασθαι , *femora reddere , molam salsam aspergere , exta reddere , suffire , sacra auspicari* , &c. ubi observantibus Doctiss. Commentatoribus Msc. Codd. vocem θυηλήσασθαι explicant per τῷ ἐπιθεῖναι θυμιάματα ; quid vero sint θυλήματα , nam sic quoque legitur æque ac θυηλήματα , exponit Hesychius, scil. βεβρεγμένα μέλιτι ἄλφιτα ἢ θυμιάματα ἐπὶ βωμῶν, *farina melle mixta s. suffimenta super aris*, notante Cl. Kuhnio ad h. l. Legitur quoque apud Comicum [70]

Ταυτὶ δέδραται , τίθετο τὼ μηρὼ λαβών,
Ἐγὼ δ' ἐπὶ σπλάγχν' εἶμι καὶ θυλήματα.
Hæc sunt peracta , crura jam curans cape ,

Nam

*Nam viſo ad exta, diiſque ſuffi-
tum paro.*

Ubi obſervat Scholiaſtes, θυλήματα, τὰ τοῖς θεοῖς ἐπὶ θυόμενα ἄλφιτα, ἐπιῤῥαίνεται δὲ οἴνῳ καὶ ἐλαίῳ, πηλεκλείδης ςεροῖς, ὦ δέσποθ' Ερμῆ κάπτε τῶν θυλημάτων: *ſunt farinæ quæ Diis offerebantur libatæ vino & oleo* &c. loco θυλημάτων Divitiores ſacra facientes thura, myrrham &c. buſto aræ injiciebant, tamen utraque uti & fruges tribus ſummis digitis ad id negotium adhibitis oblata vel potius ſparſa fuere; hordei uſum in ſacris Græcorum fuſe uti ſolet enarrat Antiquitatum Romanorum ſcriptor [71].

XVI. Romanis mola ſalſa ex farre, ita Valerius Max. (72) *Ideoque in ſacrificiis mola quæ vocabatur ex farre & ſale conſtat, exta farre ſparguntur*; & Plinius [73] *Numa inſtituit Deus fruge colere, & mola ſalſa ſupplicare, atque far torrere, quoniam toſtum cibo ſalubrius eſſet, id uno modo conſecutum, ſtatuendo non eſſe purum ad rem divinam niſi toſtum. Is & Fornacalia inſtituit farris torrendi ferias*; & Poeta (74)

*Ante, Deos homini quod conciliare
valeret,
Far erat & puri lucida mica ſalis.
Nondum pertulerat lachrymatas cortice
myrrhas,
Acta per æquoreas hoſpita navis
aquas;
Thura nec Euphrates nec miſerat
India coſtum.*

Feſtus deſcribit Molam ſalſam quod ſit *far toſtum & ſale conſperſum*, quam alias ſimpliciter exprimunt Latii Scriptores, uti Horatius [75]

*Tu cum pro vitula ſtatuis dulcem
Aulide natam
Ante aras, ſpargiſque mala caput
improbe ſalſa.*

Ad quæ vetus Scholiaſtes hæc tradit; *Molam ſalſam dicunt far & ſalem cum aqua, quæ ſpargebatur inter cornua quando initiabatur victima*; ita quoque Tragicus (76)

*Non tura deſunt, non Sacer Bacchi
liquor,
Tangenſve ſalſa victimam culter mola.*

& alibi (77)

*——— huc propere admove,
Et ſparge ſalſa colla taurorum mola.*

Nec non ab ipſis indicatur per *fruges* & *fruges ſalſas* non definito genere; ita Virgilius [78]

*Jamque dies infanda aderat, mihi
Sacra parari,
Et ſalſæ fruges & circum tempora
vittæ.*

Quæ exponit Servius; *Sal & far, quod dicitur mola ſalſa, qua & frons victimæ & foci aſpergebantur & cultri. Fiebant autem de horna fruge & horno ſale, ut Horatius, & horna fruge*; Horatii locus quem citat ita habet (76)

*Si Thure placaris & horna
Fruge Lares, avidaque porca.*

Ad quæ Scholiaſtes; *Horna fruge; Vino novello, nunc uſque Tuſci horna novella vina dicunt*; ita Servius Grammat. *Horno nihil aliud eſt, niſi hoc anno, unde duplex derivatio invenitur; Nam Cicero dicit hornotinas fruges, Horatius dicit hornas fruges*; dicitur quippe a Græco ὡραια quaſi hujus horæ ſive Tempeſtatis, uti obſervant Viri Docti. Ovidius de hoc ritu ita [80]

*Siſtitur ante aras auditque ignara
precantem;
Imponique ſuæ videt inter cornua
fronti,
Quas coluit fruges.*

& rurſus Seneca (81)

*——— Non cruor largus pias
Inundat aras; fruge nec ſparſi Sacra
Centena nivei, colla ſubmittunt boves.*

Ex farre ergo vulgari ritu Sacrificiorum victimis adſperſæ molæ ſalſæ conſtabant in ritubus Romanorum, quod a hordeo diverſum quidem frumenti fuiſſe genus Author eſt Varro (82) *Periti in loco humidiore far potius ſerunt quam triticum, contra in aridiore hordeum potius quam far, in mediocri utrumque*; num vero ſit aliud quam Hebræorum בר quod Alexandrini reddunt per σῖτον, uti & Græcorum πυρὸς quod de tritico ſpeciatim uſurpatur, tam confidenter affirmare non auſerim; *Far* proprie quid fuerit optime nos docent Illuſt. Salmaſii verba (83); *Ut duo hodie notiſſima frumenti genera triticum & ſpelta, ita Romanis triticum & far. An ergo far Romanorum ſpelta noſtra? Certe* Ζέαν *Græcorum plerique omnes Veteres Grammatici ſic exponunt, quam docuimus eſſe ſpeltam; Latini quoque in eadem ſententia, Gloſſæ optimæ*; far Ζέα ὄλυρα *Gloſſæ Servii*, far farris, Ζεὰ ὄλυρα. *far illud adoreum dixerunt, & ador idem cum farre* &c. Hæc in tranſitu ex hordei occaſione de mola ſalſa, nec enim inſtitutum noſtrum fert ſacra Romanorum proprius inſpicere; de mola præſertim conferri poſſunt Cl. Stuckius (84) Saubertus [85] & ab his allegati.

(1) Kiddufch Hachodeſch cap. 4. Tom. 1. pagin. 294.
(2) Menachot cap. 8. §. 1.
(3) Gemara Menachot fol. 83.
(4) Miſna Kelim cap. 1. §. 6.
(5) Hilcot. amidin. cap. 7. §. 5.
(6) Menachot cap. 10. §. 9.

(7) Menachot cap. 8. §. 2.
(8) Menachot cap. 8. §. 1.
(9) Antiquit. lib. 6. cap. 6.
(10) In Palæstina lib. 3. pag. 897.
(11) ספר זרעים Tomo 5. ejusque primus tractatus Kilaim fol. 59.
(12) Glossa in Bab. Sanhedr. fol. 22.
(13) Menachot cap. 10. §. 2.
(14) Ibid. cap. 8. §. 2.
(15) Disquisit. Chorogr. in Joh. cap. 4. §. 5.
(16) Josephus Antiq. lib. 14. cap. 1. 4.
(17) Sermon. Lib. I. Eclog. 5. v. 99.
(18) Ad Misnam Oholoth cap. 18. §. 10.
(19) Palæstina lib. 3. pag. 987.
(20) Centur. Chorogr. Mathæo præm. cap. 38.
(21) Hilcot. Tamidin. cap. 7. §. 10.
(22) Adamnanus de locis S. Lib. I. apud Reland. in Palæst. pag. 339.
(23) De bello Jud. Lib. 4. cap. 8.
(24) Hilcot Thamidin l. c. §. 11.
(25) Comment. in h. l. l. c.
(26) De Septenario & Festis pag. 1192.
(27) Comment. ad Math. XII. 1.
(28) Antiq. Jud. lib. 3. cap. 10.
(29) Hor. Hebr. ad Joh. cap. 4. v. 35.
(30) In Kiddusch Hachodesch cap. 4. §. 2. 3. Tom. 3. fol. 293.
(31) Hor. Hebr. ad Matth. XII. 1.
(32) De Emendat. Temp. Lib. 2. pag. 102. & Lib. 5. pag. 429.
(33) Misna Sota cap. 2. §. 1.
(34) Misna Sota cap. 2. §. 1.
(35) Uxor Ebr. lib. 3. cap. 15.
(36) Comment. in Sota pag. 348. seq.
(37) Libr. de special. Leg. pag. 785.
(38) Misna Cetubhot cap. 2.
(39) Hist. Nat. lib. 18. cap. 17.
(40) Ibid. cap. 7.
[41] Exercit. Plinian. p. 274. edit. Ultrajectinæ.
[42] Lib. 5. Fabula 4.
[43] Satyr. 8. v. 154.
[44] Histor. lib. 6.
[45] De Bello Civil. lib. 3. cap. 58.
[46] Onom. lib. 1. Segment. 183.
[47] Plutarch. Quæst. nat. pag. 925.
[48] Vegetius de re milit. Lib. 1. cap. 13.
[49] Livius lib. 27. cap. 13.
[50] Polyæn. Strateg. lib. 8. cap. 24.
[51] Strabo lib. 15. pag. 1063. edit. Amstel.
[52] Æneid. lib. 1. v. 183.
[53] Exercit. Plin. pag. 423.
[54] Jul. Cæs. de bello Civ. lib. 2. cap. 22.
[55] Fragm. Medic. fac. v. 54.
[56] Metam. Lib. 14. v. 273.
[57] Odyss. Lib. 10. v. 234.
(58) Lib. 2. cap. 77.
(59) De clar. Rhetor. cap. 5.
(60) Lib. 2. fab. 7.
(61) Nat. Hist. Lib. 18. cap. 7. §. 14.
(62) In voce ἀλόχυται.
(63) Ad Virg. Eclog. 8. v. 82.
(64) Onomast. Lib. 1. Segm. 33.
(65) Iliad. 1. v. 442. 448.
(66) Iliad. β. v. 410.
(67) Præpar. Evangel. lib. 4. cap. 9.
(68) Pace: pag. 365. v. 960. ed. Amstelod.
(69) Lib. 4. segm. 27.
(70) Loc. cit.
(71) Dion. Halic. Lib. 2. pag. 92. edit. Oxon.
(72) Lib. 2. cap. 5. §. 5.
(73) Histor. Nat. Lib. 18. c p. 2. §. 2.
(74) Ovid. Fastor. lib. 1. v. 337.
(75) Sermon. lib. 2. Sat. 3. v. 199.
(76) Seneca in Thyest. Act. 4. v. 688.
(77) Oedip. v. 335.
(78) Æneid. 2. v. 131.
(79) Carmin. lib. 3. Od. 23. v. 3.
(80) Metam. lib. 15. v. 132.
(81) Hippolyt. Act. 2. v. 498.
(82) De Re Rustica lib. 1. cap. 9.
(83) De Homon. Hyles Jatricæ cap. 57.
(84) De Antiq. conviv. lib. 1. cap. 30.
(85) De Sacrif. cap. 18.

CAPUT V.

§. I. *Messis hordei ad manipulum quomodo & qua diei hora instituta*. II. *A quonam facta*. III. *Quibus cæremoniis*. IV. *Quibus ritubus Hierosolymas adductum*. V. *Quomodo torrefactum*. VI. *Quomodo in farinam redactum*. VII. *Decimatio ac residuum ejus*. VIII. *De Placentis primitiarum*. IX. *Oblatio manipuli ipsa*. X. *Agitatio Decimæ separatæ ad oblationem*. XI. *Diei hora qua facta*. XII. *Sacrificium agni huic muneri additum*. XIII. *Quare Fertum agni e duabus similæ decimis*. XIV. *Quando sacrificium Musaph cum ferto oblatum*.

I. DEmonstratis nunc quantum licuit die, materia &c. manipuli oblationis, propius de ritubus circa eam observatis spectandum erit; primo loco se sistit messis ipsa manipuli ac ejusdem adductio consecratioque. Quod ad messem, ante omnia certa ejus hora ac temporis punctum quo peracta, figenda erunt. Magistrorum traditio refert, peragendi hæc mandatum fuisse statim post solis Occasum diei 15. Nisan sive primi Azymorum, adeoque sub initium diei 16. præparatoriis jam dum factis sole adhuc lucente sub finem decimi quinti diei, ita Misna (1) ביצר היו עושים שלוחי בירת רין יוצאים מערב יום טוב ועושין אותו במחובר לקרקע כדי שיהא נוח לקצור: *Quomodo faciebant? Legati Synedrii vesperi diei festi exibant & fasciculos colligebant ex eo quod fundo infixum erat, ut eo facilius demeti posset*; sc. quanto ipsis ad hanc oblationem opus erat, uti observat R. Ob. Bartenora כורכים וקושרים ראשי שבולים מלוא אגרוף: *flectebant & ligabant spicas pugilli quantitatem conficientes*; eadem de temporis circumstantia tradit Maimonides (8); וכיצד היה נעשה מערב יום טוב יוצאין שלוחי בירת רין ועושין אותו כרכורת במחובר לקרקע כדי שיהיה נוח לקצור. id est *Sed quomodo erat faciendi ratio* (manipulum)? *vesperi festi egrediebantur Legati Synedrii qui illum colligabant in fasciculos ex eo quod solo inhærebat*, [fruges adhuc stantes] *eo ut facilitas esset major ad illum demetendum*; Ac ita expectandus erat finis 15. diei cum solis occasu ingruens, omniaque hoc modo ad promtam manipuli demessionem adornabantur. Statim vero sole occaso falx in segetem immiti cœpta; ita pergit Textus Misnicus כיון שחשכה אומר להם בא השמש אומרים הין בא השמש אומרים הין: *Nocte adveniente quidam*

dam

dam rogabat, occiditne ſol? & alii reſpondebant occidit ſol; interrogantes porro num ita eſt? reſpondebant, ita ſane; quod iiſdem fere verbis tradit Maimonides l. c. præter quod indicat quiſnam fuerit interrogans & quinam reſpondentes. כיון שחשכה אומר להם הקוצר לכל העומדים שם בא השמש אומרים לו הין בא השמש אומרים לו הין ונו׳: *Cum primum adveſperaſceret unus meſſorum omnes adſtantes ita interrogabat; occubuitne ſol? dicebant ita. Ocubuitne ſol? dicebant ita. Occubuitne ſol? dicebant ita;* tertia vice ergo meſſor interrogationem repetebat, tot vicibus adſtantium reſpondente caterva. Gemarici tamen obſervant, totam noctem aptam legitimamque fuiſſe ad hanc meſſem faciendam; ita illi (3) והתנן כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטיר חלבים ואבירים זה הכלל דבר שמצותו כל היום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה: id eſt *& traditio eſt, quod tota nox legitima ſit ad meſſem manipuli & ad adolendum adipes & armos; hæc eſt regula generalis, res cujus præceptum ſonat de toto die legitime peragitur per totum diem, ita & res quæ præcipitur noctu facienda rite peragitur tota nocte;* ubi ſc. hora non ſtricte definita.

II. Perſonæ hanc peragentes meſſem quænam fuerint rurſus ex traditione petendum erit; Illæ quidem in lege Divina non exprimuntur, ſed generaliter legimus והבאתם את עומר ראשית קצירכם *adduceris* vos filii Iſrael *Omer primitias meſſis veſtræ* &c. ſermo Divinitus dictatus Moſi dirigi mandatur ad totum populum, univerſus itaque integerque cœtus afferre jubetur frugum manipulum; ita rem intelligit Iſ. Abarbinel (4) ואמר והבאתם עומר להגיד שיביאו את עומר משל צבור: id eſt *dicitque* & offeretis manipulum, *ad indicandum quod obtulerint manipulum nomine congregationis* [totius]; Delegatum tamen hocce negotium fuit a Synedrio Viris aliquot probis numero tribus, concurrentibus ad id incolis proximarum urbium, oppidorum, pagorumque ingenti caterva, ut majori ſtudio, pompa ac ſollemnitate meſſis hæc perageretur, uti hæc concipio ex verbis Moſis Ægyptii l. c. ita diſſerentis כל העירות הסמוכות לשם מתכנסות כדי שיהיה נקצר בעסק גדול וקוצרין שלש סאין שעורין בשלשה אנשים ובשלש קופות ובשלשה מגלות: id eſt *Omnia oppida circumjacentia eo conveniebant, eo ut fieret meſſis hæc majori ſolemnitate; metebant autem 3. hordei ſata miniſterio trium virorum, tribus caniſtris & tribus falcibus:* quæ paulo clariora Miſnæ verbis quæ ſic ſonaut, וכל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם כדי שיהיה נקצר בעסק גדול: *Omnibus vero in oppidis vicinis congregabantur incolæ, ut meſſis hæc fieret pompa majori*, quæ adeo ſollemniter peracta præſente populi ingenti vi, maxima ex parte ob Karæos, ut ſcirent quod Rabbanitæ præciſe obſervarent finem diei primi Azymorum & initium ſecundi ſive poſtridie Feſti.

III. Meſſem ſ. demeſſionem ipſam admodum ſollicite peractam fuiſſe docent Autores citati, quum enim jam tenebræ ingruerent, interrogatione jam dicta alta voce tribus facta vicibus, conſtaret certo occubuiſſe ſolem, adeoque diem 15. præteriſſe, tandem metebant, quæ demeſſio qua ratione peracta malumus Judæorum verbis referre, ita Miſna loc. cit. מגל זו אומרים הין מגל זו אומרים הין קופה זו אומרים הין קופה זו אומרים הין: בשבת אומר להם שבת זו אומרים הין שבת זו אומרים הין אקצור והם אומרים לו קצור אקצור והם אומרים לו קצור שלשה פעמים על כל דבר ודבר והם אומרים לו הין הין הין כל כך למה מפני הביתוסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום טוב: *an hac falce?* [interrogabant meſſores] *dicebant ita; an hac falce? dicebant utique; an hoc caniſtro? dicebant ſic; an hoc caniſtro? dicebant omnino; Die Sabbathi rogabat, an hoc Sabbatho? reſpondebant illi, ſic; an hoc Sabbatho? dicebant ita; an metam? reſpondebant ei, mete; num metam? dicebant ei mete; Tribus vicibus enim de unaquaque re* (rogabat) *& illi reſpondebant* (totidem vicibus) *ita, ita, ita; Quare vero hæc omnia? propter Baitboſæos* [Karæos] *qui perhibebant manipuli meſſem fieri non debere in fine diei Feſti,* [ſed poſtridie Sabbathi hebdomadæ, uti ſupra] hæc verbatim ſecundum Textum Miſnicum tradit Ben Majemon in tractatu jam ſæpius allegato; Obad. de Bartenora obſervat, quum meſſor interrogarit, *num hac falce?* ſubintelligendum eſſe *metam fruges, an hocce caniſtro?* ſc. *num in hoc colligam fruges?* quæ præterea cuilibet attendenti facile in mentem venire apparet; meſſores vero alta voce hæc omnia interrogaſſe, ac adſtantes reſpondiſſe ob Karæos, ut ii ſc. cognoſcerent, hæc nunc nulla habita ratione opinionis ſuæ peragi, ac forſan deſiſterent ab Heterodoxia ac pertinacia, idem affirmat Burtenora.

IV. Cum frugum manipulo jam demeſſo quid porro factum docet Miſna, קצרוהו ותנוהו בקופות *demetebant illum*

ac

ac ſeponebant in caniſtra, quæ hunc in finem meſſores ſecum attulerant; קופה & קופא ſignificat Thalmudicis *Perticam vectem*, *fuſtem*, *baculum*, adeo ut videri poſſit, demeſſas fruges impoſitas fuiſſe perticis inter ſe invicem junctis, ſicque in urbem deportatas, quod quidem nil inſoliti, ſed parumper præ ſe ferret incommodi; malumus ergo cum Cl. Surenhuſen reddere per *caniſtra*, præcipue eo inducti, quoniam videmus meſſorem interrogaſſe קופה זו *num hoc caniſtro*, in ſingulari, quod in perticam vel baculum unicum quadrare vix poterit, quum ad manipulum frugum in perticis portandum requirantur plures perticæ inter ſeſe invicem ligatæ humerisque impoſitæ; niſi mavis manipulum fune ligatum perticæ uni adpenſum fuiſſe, quod parum conſtat vixque concipitur; retineamus ergo hanc Caniſtri notionem, imprimis quum videamus, primitiva quoque ad loca Sancta fuiſſe adducta in Caniſtris ſive corbibus, quæ vocantur ,כל סלים (5) & Stylo Babylonico הטנא, licet quod ad texturam a קופות ſint diſtinguenda, uti & quod ad magnitudinem. Caniſtris vero impoſitum manipulum הביאוהו לעזרה *ferebant ad atrium* Templi; Talmudici hic loquuntur de tempore quo ſtabat Templum ſecundum, ubi dubio procul in atrium portabant manipulum, nec non ſtante Salomonis Templo, quid vero ante hoc extructum factum fuerit, quæri jure poterit; de ea re differentem invenio Abarbanelem non in hoc ſed affini negotio, de primitivis ſc. quæ Deut. XXVI. 2. afferri jubentur ad locum a Deo electum, ille hæc habet [6] רוצה לומר שלא יוליכו הבכורים לא לנוב ולא לגבעון ולא לפני במה אחרת כי אם לשני אלה בלבד לפי שאלה בלבד נקראו בית יהוה: id eſt *vult dicere* [S. S. Deut. XXVI. 2.] *ne afferant primitiva Nobum vel Gibeonem*, *neque in locum aliquem excelſum*, *ſed ſolum ad duo loca* [Solymam & Schilo] *quippe quæ ſola vocantur domus Jebovæ*; & quæ ſequitur argumentatio, ad vindicandam hancce prærogativam duobus his locis excluſive ad alia, quæ vereor quin nimis ſint ſubtilia longiuſve quam par eſt petjta, licet enim Nob & Gibeon tam diuturna Tentorii ſede gaviſi non fuerint quam Schilo & Solyma, nullum vero Dei cultum præter quotidianum ibi peractum fuiſſe, ſi modo arca Fœderis per ſpatium aliquod temporis ibi ſubſtiterit, difficile erit conceptu, ubi vero cultus peractus publicus, ibi & primitiva ex Lege offerri potuiſſe & primitias omnino videtur; quod ita & de Kiriath Jearim, Gilgal &c. accipiendum; Templum autem Hieroſolymitanum ſolum hac prærogativa primitiarum oblationis in penetralibus ſuis peractæ, dum ſtaret, præpoluiſſe, probatione non indiget, quum ea quæ huic adjuncta muneri alio in loco rite fieri haud potuiſſe in conſpectu eſt. Ubi ergo cultus Divinus publicaque populi Sacra facta, ibi & manipulus oblatus fuit, ſive nunc Hieroſolymis ſive præcedenti tempore Schilunte ſ. Gilgale, ſ. alio quocunque loco a Deo excluſive ad alia, licet ad tempus tantum, electo.

V. Fruges adductas non ita crudas, uti ex agro veniebant, oblatas, ſed ſtudioſe antea fuiſſe peæparatas, docet nos iterum Miſna [7] היו מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלי דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בקנים ובקליחות חובטים אותו כדי שלא יתמעך: *Torrebant ipſum ad ignem*, *ut obſervent de eo mandatum de ariſtis toſtis*, *ſunt hæc verba R. Meir*; *Sapientes autem dicunt*, *baculis ac perticis percutiebant illum ne comminueretur*. Sententias Magiſtrorum habemus hoc circa negotium parumper variantes. Quidam, obſervante Maimonide ad h. l. uti R. Meir opinati ſunt quod hæ fruges non debuerint torreri, ſed tantum per ignem traduci, ſive ad eum aduri; alii defendunt, ſpicas demeſſas ante omnia debuiſſe percuti baculis ſ. triturari, quia tum ſint diſſolutæ magiſque aptæ ad torrefactionem, quum e contra antea ſint cohærentes humidæque, quod revera rationi magis videtur conſentaneum; quomodo autem fuerint trituratæ clare docet Ob. Bartenora ad h. l. וחכמים אומרים בתחלה חובטים ולא כדרך תבואה יבשה שחובטים אותו במקל אלא בקנים לחים ובקולחות בקלח של כרוב כדי שלא יתמעך ואחר כך מקיימין בו מצות קלי: *Sapientes ſtatuunt*, *quod prius manipulum decutiebant*, *ſed non ut proventum ſiccum quem percutiebant ope baculi*, *verum cannis virentibus truncisque braſſicæ ne comprimeretur*; *poſtea autem mandatum de toſtis ſpicis in eo obſervabant*. Quomodo toſta fuerint grana decuſſa docemur ex Miſna l. c. נתנוהו לאבוב ואבוב היה מנוקב כדי שיהא האור שולט בכולו שטחוהו בעזרה והרוח מנשבת בו: *Poſtea imponebatur manipulus vaſi dicto Abub*, & *Abub erat perforatum*, *eo ut ignis poſſet penetrare per totum bocce vas*, & *ventus illud tranſpirare*, *cum expoſitum foret in atrio* - אבוב quale fuerit vas exhibet Cl. Buxtorfius [8]; ſc. vas æneum utplurimum hinc inde perforatum, quo vento ac igni

igni penetrari pesset; fuisse nonnunquam fictile docet Misna (9) הטהורין שבכלי חרס טבלה שאין לה לזביז ומחתה פרוצה ואבוב של קלאין: *munda hæc sunt ex vase fictili, tabula cui non est cinctura, & acerra aperta, & sartago spicarum tostarum*; In Glossa autem ad Menachot (10) dicitur fuisse æneum, שנותנין אותו באבובי כלי של נחשת וזה שמו של נחשת וזה שמו של גרוסות שלא היו טוחנות דק אלא עבה שכן דרך הסולת: id est *indiderunt illum in sartaginem: vas æneum, & hoc est nomen ejus quod habet ex ære, & aliud nomen est quod habet a fabis, neque fuerunt tenuiter commolitæ, sed crasse uti quis commolere solet similam*; peculiare videtur instrumentum torrendis frugum granis, nomen enim citra dubitationem trahit ab אביב; Eadem de manipuli torrefactione egregie uti solet tradit Maimonides [11] קצרוהו ונתנוהו בקופות והביאוהו לעזרה וטחוהו וזורין ובוררין ולוקחין את השעורין ומהבהבין אותו באור באבוב מנוקב כדי שיהיה האש שולט בכולו שנאמר אביב קלוי באש גרש כרמל מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא במנחת העומר בלבד ואחר שקולין אותו שוטחין אותו בעזרה והרוח מנשבת בו: id est *Cum esset demessus imponebatur canistris, ac ferebant eum in atrium, hic excutiebant, ventilabant ac mundabant eum, cum vero excutiissent hordea, traducebant illa per ignem in sartagine perforata, ut ignis penetraret ea omnia uti dicitur* (Lev. II. 14.) spicas adhuc virentes torrebis igne, confringesque sicut far tusum, *eo quod traditio nos docet, quod sermo non sit hoc in loco nisi de munere manipuli solum; postquam vero excussæ essent* (spicæ) *& tostæ, exponebant eas in atrio, ut ventus eas perflaret*; Demessionem ergo excipiebat allatio in atrium Templi, hanc tritutatio, torrefactio hanc, hancque ad auram expositio, quo ad molendum hæ fruges redderentur aptiores, quæ sane omnia ad modum receptum præparationis terræ frugum etiam ad usum communem vitæque necessitatem erant accommodata. Subtilitatem autem nescio quam reperit Bartenorius Magister in torrefactione harum frugum ministrante sartagine perforata, quam propterea dicit adhibitam fuisse, quia fruges proprie nullo interveniente instrumento super ignem tostæ, vocari haud potuissent קלוי *tostum*, quum id nominis solum cadat in ea, quæ torrentur in vase aliquo & præcise hujus sartaginis ope; Quod quidem in tantum verum est, in quantum ejusmodi sartago commodior aptiorque talem ad torrefactionem reperta est, quum impediret quo minus spicæ nimium quid ignis ardore adurerentur, minusque aptæ ad oblationem hancce purissimam evaderent, quæ spicas tostas non in carbones redactas requirebat, quæ vero alios torrefaciendi fruges mores minime excludunt, qualis v. g. mos calidis illas imponendi saxis vel clibanis injiciendi, dummodo æque apti ac expediti reperti sint.

VI. Hisce succedebat ad molam frugum ita præparatarum adductio; quam breviter ita l. c. tradit Textus Misnicus ונתנוהו בריחיים של גרוסות והוציאו ממנו עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפה: *Et indebant illum in molas fabarum, ac educebant ex eo decimam partem cribratam tredecim cribris*; Quales hæ molæ fuerint describit Bartenora, sc. non minute sed crasse molentes, ne si minute spicæ commolerentur surfures una cum farina cribrum penetrarent, sed hac ratione surfures per cribrum transeuntes farinam licet crassiorem in eo relinquebant; hæcque facta ad modum commolitionis fabarum eodemque instrumento, גרוסות quippe notat molam fabarum. Eundem molendi morem sic notat Maimonides loc. cit. ונותנין אותו לריחים של גרוסות וטוחנין את השלש סאין ומוציאין מן הכל עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפה: id est *& indebant illum molæ fabariæ & molebant tria sata, & ex toto sucernebant decimam, quæ cribrata fuit* 13. *cribris*; R. Levi Ben Gerson ita eadem describit [12] ואופן מעשיה היא באופן שנתן שם והוא שצולין התבואה אשר בעומר ההוא באש כדי שייבש ויתכן לטחון אותו ולקחת הסולת ממנו וטוחנים אותו בריחיים של גרוסות כדי שתהיה הסולת יותר יפה והו אמרו גרש כרמל ואחרי כן יבררו הסולת יותר יפה ממנה בכל הפנים: id est *modus vero præparationis ejus talis erat, uti exponitur ibi; assabant enim fruges, quæ ad manipulum sumi solebant, ad ignem, eo ut arefierent aptæque redderentur ad molendum, exque iis sumendum similam s. florem; molebant vero eas in molis fabarum, donec prodiret simila insignis, & hæc est quam vocant* contusum spicæ virentis; *postea autem ventilabant hanc similam, quæ exinde fiebat omni modo nitidissima*; non in farinam minutam sad in fractum tusumque far quasi reducebant hasce spicas, nec ex mola fabaria aliud quid prodire poterat; summa vero diligentia tusas fuisse secretasque exinde patet, quod per 13. cribra transire debuerint, antequam legitima censeretur simila;

Non

Non vero tota massa ex agro demessa allataque in primitiarum cedebat oblationem, sed decima demum pars, purissimum quippe, castissimum optimumque.

VII. Eadem fere quæ apud Magistros de manipuli messe adductione &c. leguntur apud Josephum [13] Φρύξαντες τῶν σταχύων τὸ δράγμα καὶ πτίσαντες, καὶ καθαρὰς πρὸς ἀλεσμὸν τὰς κριθὰς ποιήσαντες, τῷ βωμῷ ἀσσάρωνα προσάγουσι τῷ Θεῷ καὶ μίαν ἐξ αὐτοῦ δράκα ἐπιβάλλοντες, τὸ λοιπὸν ἀφιᾶσιν εἰς χρῆσιν τοῖς ἱερεῦσι καὶ τότε λοιπὸν δημοσίᾳ ἔξεστι πᾶσι καὶ ἰδίᾳ θερίζειν. *Siccato spicarum manipulo & contuso, ac a furfuribus repurgatis hordeis, ad altare assaronem Deo adducunt, ac pugillum unum ex eo injicientes, reliquum ad usum Sacerdotum relinquunt; ac inde omnibus publice privatimque messis faciundæ datur potestas*; Loquitur quidem egregius Scriptor de residuo decimæ ex toto manipulo oblatæ, de residuo vero totius adductæ massæ ne verbum quidem, de hoc residuo ita quid factum audiendi erunt Magistri; ita Misna l. c. והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה ופטור מן המעשרות רבי עקיבא מחייב בחלה ובמעשרות: *Reliquum vero redimebatur & ab unoquoque comedi poterat, placentæ obnoxium erat sed immune a decimis*; R. *Akiba obnoxium illud facit ad placentam & decimas*; ita & Maimonides l. c. והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה ופטור מן המעשרות כמו שביארנו; id est *Reliquum pretio redimebatur & comedebatur ab unoquque homine, & obstrictum erat uti alibi exposuimus*; Residuum ergo frugum manipuli, cum decima similæ ex illis esset separata, cedebat in usum profanum, ac a quolibet homine mundo, si pretio redemerit illud, comedi poterat, sed non nisi in loco Sancto intra montem Templi, uti alibi idem observat Doctor [14] מה הן השמנה שאין נאכלין אלא במקדש בשר החטאת וכו' שלמי צבור ומותר העומר: id est *Quænam sunt octo illa quæ non comeduntur nisi in Sancto? Caro Sacrificii pro peccato &c. Eucharistica totius cœtus, & residuum manipuli &c.* Altari enim sat cedere credebant, si optimum ei reservatum posthabitis minus puris castisve rejectoque quasi furfure; Residuum hocce a quocunque redemtum liberum erat a præcepto de Decimis ex quibuscunque terræ frugibus Deo solvendis, quoniam ventilatio manipuli frugum censebatur esse in potestate Sancta, quod vero Sacris addictum illud ad Decimas non erat obstrictum observante Bartenorio; sed non æque liberum erat a præcepto placentæ, quia debitum de separanda collyra in massa qualibet permanet, cujus subactio massæ est in potestate hominis, ex plebe etiam, postquam eam redemerit; paucissima quædam de hoc mandato ad intelligentiam eorum quæ diximus hic nobis addenda.

VIII. Mandatum de placentis primitiarum massæ legitur Num. xv. 20. his verbis ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה *Primitias massarum vestrarum placentam offertote in oblationem, uti oblationem ex area offertote illam; Collyra* sive *placenta* speciatim h. l. adhibetur pro illa particula, quam, cum massam farinæ ad panem coquendum subigebant, Judæi inde separabant ad Deo consecrandam; Magistrorum iterum audiemus decisiones, eo magis quoniam Lex Divina admodum parce hac in re loquitur. Is. Abarbanel observat, mandatum de placenta eandem rationem non habere cum reliquis præceptis, quæ pendent a terra S. veluti de decimis &c. quæ non observata neque obstringebant nisi post terræ distributionem, quum e contra præceptum de placenta observari debuerit statim a primo in terram promissionis ingressu, quia dicit Legislator בבואכם cum veneritis in terram hanc; posthæc vero ita pergit (15); וביאר שלא ירימו אותה מהחטה ולא מהסולת והקמח שיעשו ממנה אלא מראשית הבצק המתוקן בעריבה יהיו חייבים להריח החלה והענין שירימו מהעסה בראשונה פת אחד ויהיה תרומה ליהוה ויתן אותה לכהן המשרת לפניו ואמר כתרומת גרן להגיד שיתן חלק מועט מהעיסה כתרומה הנתנת מהחטה בהיותה בגרן והנה לא הגבילה התורה שעור התרומה ולא שעור החלה: i. e. *explicatur, quod non obtulerint placentam ex tritico neque ex simila neque farina confecta ex illa, sed ex primitiis massæ aptatæ in mactra; obligati erant ad oblationem placentæ, & sensus est, quod obtulerint ex massa farinacea unum frustum, ex prima scil., oblatio erat Domini, ac Sacerdos ministrans ponebat eam coram facie Dei; jubet vero* (Lex) *ac si esset oblatio ex horreo, ad indicandum, quod daret exiguam partem ex massa, uti oblatio quæ data ex tritico cum adhuc esset in horreo. Sed non determinat Lex quantitatem hujus oblationis, neque quantitatem placentæ*; in proxime sequentibus perhibet, se ex traditione sapientum accepisse, quod in oblationem placentæ debeatur unum ex quatuor & viginti; eadem tradit R. Salomo postquam observavit, Israelitas statim post terræ Canaanis ingressum primamque proventus

tus ejus fruitionem obligatos fuisse ad primitias placentarum persolvendas; ita ille (16) ראשית עריסותיכם כשתלושו כרי עסיתכם שאתה רגילין ללוש במדבר וכמה היא וימדו בעומר עומר לגולגלת תרימו מראשיתה כלומר קודם שתאכלו ממנו ראשית חלקו חלה אחת תרימו תרומה לשם יהוה חלה טורטיל בלעז כתרומת גורן שלא נאמר בה שיעור ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור אבל חכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מכ״ד ולנחתום אחד ממ״ח: i. e. Primitias massarum vestrarum. *Quando depseris massas vestras quas subigere solebatis in deserto; sed quænam est quantitas ejus? ea quæ dicitur* [Exod. XVI. 18.] & metiebant cum Omer: *Omer vice versa offeretis de primitiis ejus, i. e. antequam comedatis de illa, primitias, partem ejus, placentam unam offeretis in oblationem nomini Domini. Placenta autem vocatur* Tourtille *in lingua exotica. Uti oblationem ex area, de qua non dicitur quantitas, sed sapientes æstimationem dederunt, præscribentes Patrifamilias unum ex* 24. *& pistori unum ex* 48. Erat ergo hæcce oblatio totius massæ consecratio, demta ex eadem parte aliqua exigua ad offerendam illam Jehovæ in primitias, in debitam gratitudinem pro cibo lautissimo quo vescebantur in regione omnibus benedictionibus affluente, non enim hoc statutum observabant nisi intra terræ promissæ limites, afferente Maimonide (17) אין חייבין בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד שנ׳ והיה באכלכם מלחם הארץ וגו׳ i. e. *non obligantur ad placentam ex Lege nisi solum in terra Israelis, uti dicitur*, & erit cum comederitis ex pane terræ illius &c. sed ex annona, quæ, licet extra hanc regionem producta, tamen intra eam consumta, omnino offerebant placentas, quoniam æstimabatur quoad comestionis locum; ita idem paupost פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבין בחלה ופירות הארץ שיצאו חוצה לארץ פטורין: *fruges extraneæ regionis quæ afferuntur in terram S. obligatæ sunt ad placentam, & fruges terræ S. quæ vehuntur in terram extraneam ab ea immunes sunt*, rationem dat infra ואין מביאין חלות חוצה לארץ לארץ כשם שאין מביאין תרומה ובכורים משם: i. e. *neque adducunt placentas ex terra extranea in terram S. uti neque adducunt Trumam vel primitiva exinde*; quare vero hæc non inde adducant ex ante dictis facile adparet; satis simile est hocce præceptum cum illo manipuli, quare pauca hæcce hic loci legisse non pigebit, quæ infra nobis lucem aliquam dabunt; quia vero in præcepto de placenta nunc operam nostram exercere non studemus, B. L. merito remittimus ad integrum Codicem Talmudicum, qui non nisi hæc agit, unde & rubricam חלה præ se fert, ubi abunde omnia huc spectantia discutiuntur, uti & apud Maimonidem toto capite 5. de primitivis.

IX. Secreta ac probe ventilata mundataque ex frugibus adductis parte decima, hæc ipsamet denique Deo offerebatur, hæcque erat oblatio manipuli stricte proprieque sic dicta, quæ in Lege Sacra solum exprimitur voce והניף *& agitabit sacerdos illum coram Domino*, denominatione desumta a potiori actuque præcipuo; Magistri paulo amplius ex majorum traditione nobis exhibent ritus circa hanc oblationem observatos, uti & quæ circa eandem addita; ita Misna l. c. בא לו לעשרון ונתן שמנו ולבונתו יצק ובלל הניף והגיש וקמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים: *Hisce peractis accipiebant decimam illam partem, addideruntque ei oleum ejus ac thus ejus affusum, miscebatur, agitabatur, adducebatur, ac pugillo colligebatur, adolebaturque, residuum vero comedebatur a sacerdotibus*. Eadem prolixius ac disertius paulo tradit Moses Ægyptius loc. cit. ולוקחין זה העשרון של סולת השעורים ובוללין אותו בלוג שמן בששה עשר בניסן ונותנין עליו קומץ לבונה כשאר המנחות ומניפו במזרח מוליך ומביא מעלה ומוריד ומגישו כנגד חודה של קרן מערבית דרומית כשאר המנחות וקומץ ומקטיר והשאר נאכל לכהנים כשיירי כל המנחות: i. e. *Et accipiebant hanc decimam similæ hordei, & commiscebant eam cum Log olei eodem illo die* 16. *Nisan, & addebant ei pugillum thuris uti cœteris fertis, & agitabant illam versus Orientem adducendo & reducendo, ascendendo & descendendo, & admovebant illam ad acumen cornu* (altaris) *Notozephyrini uti reliqua ferta, & pugillus inde acceptus adolebatur, reliquum vero comestum fuit a Sacerdotibus, uti residua omnium fertorum*. Quantitas hæc decimæ partis ita stricte erat observanda, ut ea neglecta tota oblatio temerata ac illegitima censeretur, affirmante eodem [18] שתי הלחם ולחם הפנים ועומר התנופה שהוסיף במדתן או חסר כל שהוא פסולות i. e. *Duo panes* [primitiarum] *& panes propositionis & manipulus agitationis, si additum fuerit ad mensuram eorum* (præstitutam) vel *si detractum fuerit, omnino redditi fuissent temerati*. Ratio vero commixtionis docetur a Rabi Bartenorio ad h. l. scil. oleum cum thure commixtum, antequam unum vel alterum affusum foret similæ hordeaceæ, oleum thure mixtum in-

infusum prius vasi, deinde simila, ac tunc reliquum olei, postea vero omnia subacta ac in unam massam conversa, quæ eadem ratio erat præparandi quæcunque ferta. Rationem offerendi diserte docet Levi Gersonides ad h. l. ויקחו ממנו עשרון שהוא שעור הקטן אשר ממנחות לפי שלא נזכר בתורה לזאת המנחה שעור ויבללו אותו בשמן בקטן השעור הנזכר בתורה והוא לוג כי לא נזכר שם שעור לשמן אשר יבללהו בו ונותנין עליו קומץ לבונה ומניף הכהן זאת המנחה במזרח ומנישה למקום הגשת המנחות וקומץ מגרשה ומשמנה על כל לבונתה כמו שנזכר בפרשת ויקרא ומקטיר זה הקומץ והשאר נאכל לכהנים i. e. *& accipiunt inde decimam partem, eo quod sit quantitas minima quæ cadere potest in ferta, ideo quod non memorata est quantitas hujus muneris in Lege, & miscebant illam oleo mensura exigua memorata in Lege quæ est Log, quoniam hic non memoratur quantitas olei quo miscebant illam, & addebant illi pugillum thuris, agitabatque sacerdos hanc oblationem in Orientali latere, & admovebat illam ad locum admotionis oblationum, & pugillabat ex contuso ejus, ex oleo ejus, & ex omni thure ejus, uti quoque memoratur in Sectione* Lev. 11. 2. *Et adolebat hocce pugillatum, reliquum vero comestum fuit a Sacerdotibus*. Divinitus quidem non præscriptum quantum olei thurisve huic muneri admiscendum, id autem Magistri constituere ex generali fertorum Lege, quantumque illis additum fuerat olei vel thuris, tantum quoque accedebat huic manipuli oblationi; Inter ferta autem hocce munus esse recensendum nullum restat dubium, cum diserte iis adnumeretur huic simile, ac in eadem cum fertorum generibus serie recenseatur Lev. II. Quoque Divina sancitum est lege, adesse debere aristis hordei tostis hujus muneris oleum cum thure, *illi addes oleum ac impones thus*, *nam* מנחה הוא *munus est* Lev. II. 15. quæ eadem Lex & ritum præparandi qualitatemque spicarum offerendarum quodammodo tradit, cum vocat munus primitiarum קלוי באש גרש כרמל *spicas virentes tostas igne, contusum e spicis virentibus*, v. 14. Oblatio vero hæc de qua Lev. II. sermo est ab hoc manipuli munere distincta videri posset, quum recenseatur inter munera spontanea, quorum ratio Israelitis hoc loco præscripta; Levi Gersonides vero unam eandemque cum Omer censet oblationem; malim tamen censere fuisse omnino distinctam ab hac, rationemque habuisse devoti peculiaris oblationisque particularis ac voluntariæ, quam quilibet privatus e spicarum primitiis propriis pro se domoque sua offerre poterat, cum Omer e contra fuerit מנחת הצבור, hoc vero probationi nil demit, nec impedit quin unius præparatio doceat adornationem alterius, cum sat arctam habuerint connexionem, materiam, formam, rationem plane eandem. Fermentum denique num inditum fuerit huic farinæ hordeaceæ, num vero illo caruerit, docet nos Misna (19) quæ diserte tradit legem generalem fertorum esse, ea offerri debere ex azymis; כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתורה ושתי הלחם שהן באות חמץ: *Omnia munera offeruntur ex azymis, excepto fermentato sacrificii Eucharistici & duobus panibus, qui offeruntur cum fermento*.

X. Decimam præcise ad munus hocce requisitam fuisse rursus docet Misna (20) העומר היה בה עשרון משלש סאין שתי הלחם שני עשרונים משלש סאין: *Manipulus offerebatur cum decima trium Satorum, duo panes cum duabus decimis 3. Satorum*; ad quæ hæc observat Bartenora מנחת העומר שמביאין ממחרת הפסח היו קוצרין שלשה סאין דהיינו איפה וטוחנים אותו ומניפין אותו בנפה י״ג פעמים עד שמעמידים סולתו על עשרון שהיא עשירית האיפה וטעמא דבעי עשרון של עומר ג׳ סאין של שעורים כיון דמתבואה חדשה היא ושל שעורים יש בהן סובין הרבה וסולת מועט ולא אתי עשרונו מובחר אלא משלשה סאין h. e. *munus manipuli, quod secundo die Paschatis offerebatur, metebatur e tribus satis, sive Epha una hordei, idque commolebant & cribrabant ter ac decies, donec farina illius decimam Ephæ conficeret; sed cur decima manipuli tribus hordei satis confici debuit? ratio hæc est, quod manipulus veniebat ex proventu novo, & quia hordeum multum furfuris & parum farinæ confert, idcirco decima illius electa tantum e tribus satis oblata*. Insignem quoque præbent lucem Maimonidis ad h. l. dicta, quæ secundum Cl. Surenhusium sic Latine sonant; *Decima requiritur in manipulo, decima Ephæ pars, & illius quantitas est cum quantitate Logi; Epha comprehendit sex sata, satum vero* 24. Logos; *præterea dicit, quod sumi debeant tria sata hordei eaque commolenda esse, postquam bene sint cribrata aliquoties, remanente decima farinæ; ratio est, quia hordeum est novum brevisque temporis, ea enim nocte qua demessum etiam commolebatur, uti hoc in isto tractatu exponitur, idcirco exigua similæ farinæque copia est in illo manipulo, decima igitur cocta non minor esse debet hac quantitate;* Hæc sat perspicua ut glos-

glossis nostris non indigeant; Residuum hujus decimæ, nil enim ex ea nisi pugillus altari cedebat uti §. præcedenti observatum, a sacerdotibus comestum, de quo peculiaris observatio s. narratio invenitur in Codice Joma, benedictionem divinam, qua hocce residuum sub ministerio Simeonis Justi pontificatum, nec non maledictionem, quæ post ejusdem decessum in idem cadebat, spectans; hoc modo enim ונשתלחת ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים וכל כהן שמגיעו כזית ויש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותיר מכאן ואילך נשתלחה מארה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים וכל כהן מגיעו כפלו הצנועין מושכין את ידיהן והגרגרנין נוטלין ואוכלין: i. e. *Missa est quoque benedictio in manipulum & in panes primitiarum & in panes propositionis, ita ut cuicunque sacerdoti proveniret ad quantitatem olivæ, comedensque id saturabatur, adhucque supererat; Abhinc vero immissa est maledictio in manipulum & in duos panes & in panes propositionis, cunctisque sacerdotibus inde proveniebat ad quantitatem fabæ, honesti retrahebant ab eo manus suas, voraces autem manus suas injicientes comedebant illud residuum*. De agitatione manipuli non multum nobis restat dicendum, quum ea ab agitatione in reliquis fertis differentiæ nihil habuerit, ac ea quæ hanc spectant dudum a Viris Doctis egregie enucleata fuerint, quare Iliada post Homerum scribere otii nostri non est; observandum tantum erit ex traditione Magistrorum, quædam munera requirere tantum *adductionem* הגשה ad acumen s. cornu altaris Noto-Zephyrinum, ejusmodi erant munera similaginis, munus sacerdotum, munus gentilium, mulierum &c. absque agitatione; alia vero requirebant תנופה *agitationem* absque adductione, uti Logus olei pro leproso, sacrificium pro reatu ejusdem, ac primitiæ: alia tandem requirebant utrumque, מנחת העומר ומנחת קנאות טעונות תנופה והגשה: *munus Omer & Zelotypiæ requirunt agitationem & adductionem* (21). Significationem hujus agitationis recensebimus Abarbanelis verbis, והתנופה היתה מעלה ומוריד ומוליך ומביא לששת צדדי העולם להראות כי ליהוה הארץ ומלואה: *Et agitatio fiebat ascendendo & descendendo, ducendo & reducendo, versus sex mundi plagas, ad indicandum quod Jehovæ sit terra cum plenitudine sua*; Quantum veri hæc expositio contineat, mysteriorum indagatoribus examinandum relinquimus, cum hujus loci non sit, semper tamen longe saniora hæc ac Legis Commentatore digniora mihi visa sunt iis, quæ nugatur Rabi Salomo in h. l. scil. כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד לעצור טללים רעים: i. e. *Omnis agitatio fiebat antrorsum & retrorsum, sursum ac deorsum, antrorsum & retrorsum ad cobibendos malos spiritus, sursum ac deorsum ad cobibendas umbras malas*, spectra s. tenebriones &c. Agitatio autem ubinam sive qua in altaris parte facta fuerit, exhibet Maimonides (22) וכהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף הכל לפני יהוה במזרח וכן כל הטעון תנופה במזרח מניפין אותו: i. e. *Sacerdos vero supponebat manum suam manibus offerentium, & agitabat omnia coram Deo in parte Orientali, & ita omne quod debet agitari in parte Orientali aræ agitabatur*. Agitatio ejusmodi erat essentialis oblationis Omer actus, in Lege S. nil adeo de adolendo, sed tantum de agitando legitur, quod quidem alterum non excludit, sed potius tacite requirit, nihilominus autem exinde hoc munus κατ' ἐξοχὴν dictum legitur עומר התנופה *manipulus agitationis*.

XI. De hora diei 16. Nisan, qua hæc agitatio peracta, nos docet Maimonides (23) ואימתי קומצין אותו לאחר שמקריבין מוסף היום וכבש העולה קודם התמיד של בין הערבים i. e. *Sed quo diei tempore pugillum sumebant de illo* [s. adolebant illum]? *postquam oblatum esset Sacrificium quod addebatur die illo & agnus holocausti, i. e. ante Sacrificium juge Vespertinum*; quæ sat clare temporis momentum indicant, scil. factum esse immediate ante agnum jugis Sacrificii Vespertinum ac post Sacrificium dictum מוסף *addititium Festi*, solennitate quippe Paschatis tota singulis diebus a primo ad septimum usque quotidianis victimis addita fuit & alia peculiaris, eadem quæ Calendis, duo Juvenci, aries unus, agni septem in holocausta, nec non hædus in sacrificium piaculare, qui ex parte comedebatur, quibus omnibus peractis manipulus adducebatur cum proprio suo holocausto, de quo nunc paucis videndum.

XII. Ex mandato Divino similæ hordeaceæ addendum erat holocaustum cum fertis ac libaminibus suis; parare jubentur Israelitæ eodem die agnum anniculum in holocaustum, duasque Ephæ decimas similæ mistæ oleo in odorem benevolentiæ, libamenque addere vini quartam Hin; sacrificii hujus plane peculiaris erat ratio, cum fertum ejus modum fertorum alias pro holocausti agno præscriptorum excederet; hoc observat Maimo-

monides, expositis enim mensuris fertorum libaminumque divinitus præscriptorum Num. xv. hæc addit [24] אין מוספין על השעורין האלו ואין גורעין מהן ואם גרע או הוסיף כל שהוא פסל חוץ מכבש העולה שמקריבין ביום הנפת העומר שהנסכים שלו שני עשרונים בלול בשלישית ההין שמן אעֿפֿ שנכפלה סולתו לא נכפלה יינו ושמנו אלא יין לנסך רביעית ההין: i. e. *non addebant aliquid mensuris hisce, neque iis quidquam detrahebant, si vero detractum vel additum aliquid omne illud pollutum foret, excepto agno holocausti quem offerebant die illo, quo fiebat agitatio manipuli, cum illo enim libamina offerebant duas decimas mistas triente Hin olei; licet vero duplicetur similago agni hujus, non tamen duplicabant vinum ejus neque oleum ejus, sed quartarius Hin vini litabatur*. Gemara quodammodo rationem indicat, quare libamen non fuerit duplicatum, ubi ait (25) תֿר ומנחתו שני עשרונים לימד על כבש הבא עם העומר שמנחתו כפול יכול כשם שמנחתה כפולה כך יינו כפול תֿל ונסכו יין רביעית ההין יכול לא יהא יינו כפול שאינו נבלל עם מנחתו אבל יהא שמנו כפול שנבלל עם מנחתו: i. e. *Docuerunt Rabbini nostri, quod munus ejus sit duarum decimarum, ad docendum de agno quod offertur cum Omer, quod munus ejus sit duplicatum, forsan eo, quod uti munus ejus duplicatum ita & vinum ejus duplicatum esse debeat; Textus vero dicit, & libarunt vinum quartarium Hin, ergo non fuit vinum ejus duplicatum, eo quod non commisceretur cum ferto suo, sed erat oleum ejus duplicatum, eo quod commisceretur cum ferto suo*. Portio tamen ferti a Legislatore præscripta, erat pro agno una tantum decima Ephæ, uti duæ decimæ oblatæ cum ariete & tertia pars Hin in libamen, pro juvenco adhibitæ tres decimæ mistæ oleo ad dimidium Hin, hac in oblatione vero fertum agni æquabat fertum arietis, quum tamen præceptum divinum adeo sit expressum, ut exceptionem nullam videatur pati, *pro numero quem parabitis, sic facitote in unumquemque pro numero eorum* &c. Num. xv. 12. Pro lubitu itaque hoc non immutatum, sed diserta Divina Lege, quæ hanc præscripsit mensuram etsi alias pro holocausto agni insolitam, idque ob rationes quas dare nec ipsimet audent Judæi nisi admodum caute & per conjecturam, scil. cum manipulus ipse constiterit ex ignobili frumento hordeo scil. sic instituisse Numen sapientissimum, quod fertum hujus holocausti debeat esse duplicatum, eo ut vilitatis quasi nota, quam Omer præ se ferebat, inde quasi compensaretur; ita ratiocinatur Abarbanel ad h. l. ומפני שהיה קרבן השעורים גרוע כדי שלא יחשב שבזה קרבן יהוה נבזה הוא צוה שיביאו עמו שני עשרונים לחם סולת הבא בשאר הקרבנות עם כבשים ושתהיה כל המנחה ההיא אשה ליהוה: i. e. *Quia erat oblatio hordei virentium granorum, eo ut non existimet aliquis despectum esse hocce Jehovæ sacrificium vel vile, præcepit is, ut offerrent cum illo duas decimas panis similæ, ejusdem similæ quæ quoque offertur in reliquis oblationibus cum agnis, & quod esset totum hocce fertum igne absumendum Jehovæ*; Alius ejusdem gentis Commentator simpliciter vult, duplicatione hac indicari uberrimam messis benedictionem, ita ille [26] כפל מנחתו לפי שהוא קרבן תחלת הקציר סימן ברכה לתבואה שיתברכו ולפי שמנחתו כפולה משֿכ כשאר כבשים אנו מזכירין בתפלת מוספים יֿט: i. e. *Duplicatum est munus ejus, eo quod ille manipulus sit oblatio initii messis ac signum benedictionis proventus ejusdem, quod benedictus futurus sit, ac idcirco munus ejus duplicatum, id quod non ita sese habet cum reliquis agnis, qui memorantur in Oratione sacrificiorum additiorum in die festo*. Hæ expositiones, licet a Judæis procedant, nil tamen, quantum mihi videre concessum, adeo falsi vel absurdi involvunt, illasque firmare, id videtur quod, licet fertum fuerit duplicatum, libamen tamen in oblatione agni præscriptum unum idemque manserit, uti & observat Misna, pretium quippe quo hordeum carebat, duplicata similæ triticeæ quantitate quodammodo compensatum fuit, quod circa vinum libaminis ita non conveniens; Licet vero, uti generaliter rationes Legum positivarum, hæc a mero beneplacito Divino pendere videantur, citra omnem tamen rationem causamve facta jussaque sic & non aliter fuisse, quin credamus pietas vetat. Hoc Sacrificium, cum Omer oblatum, fuisse ex Sacrosanctis, docet id, quod jubetur totum esse igne absumendum Domino, quod agnoscit Levi Gersonides ubi ad h. l. ait איך תהיה זאת ההקרבה לנסכים וראוי שתדע שסולת הזאת הבלולה בשמן היתה כלה נשרפת על המזבח העולה שנאמר אישי ליהוה: i. e. *Quomodo facta hæc oblatio libaminum? videtur notari, quod simila hæc mista oleo fuerit tota combusta super altare holocausti, uti dicitur*, igne absumendum Jehovæ; quod & Phrasis hæcce manifeste infert, uti & multa commemorantur ferta in Misna [27], quæ tota cedunt altari nil vero sacerdotibus,

uti munus ſacerdotum gregariorum, munus Pontificis, & munus libaminum; quod autem in proxime antecedentibus munus Omer adcenſetur iis, quorum reſiduum poſt pugillationem cedit Sacerdotibus, id accipiendum de frugibus manipuli præparatis decima illa ante dicta; non vero de ferto ejus ſæpiſſime enim illa venit Magiſtris nomine מנחת העומר. In libatione hac aliud nil factum quam in ea quæ juncta aliis holocauſtis, eam ſic deſcribit Levi Gerſonis filius ad h. l. ואולם היין אסור לנסכו על מערכת האש שלא יכבה אש המזבח אבל הכהן יוצק משם על היסוד למקום שיהיה נשפך בו שירי הדם והיה היין מסיר עפוש הדם שהוא שנאמר בפרשת פנחס בקדש הסך נסך שכר ליהוה ולזה לא יחוייב שיהיה נשפך על המזבח: i. e. *Forſan probibitum erat vinum libare in ſtruem ignis* (ſ. in focum altaris), *ne aræ ignis extinguatur, ſed Sacerdos ex eo effudit ad baſin in locum ubi effundebant reſidua ſanguinis, vinum vero probibebat putrefactionem ſanguinis illius, uti dicitur in ſectione Pinchæ* (Num. XXVIII. 7.) in loco Sancto libato libamen vini inebriantis Jehovæ, *& inde non obligatio erat quod effundi debeat in altare ipſum*, ſ. in focum ejus. Vinum hujus libationis fuiſſe קרינן vinum dulce confectum ſ. aromaticum docet Chiskuni ad h. l.

XIII. Idem Author allegat ſententiam quorundam Judæorum, qui, cum viderent, hoc in loco mandari, duas decimas offerendas eſſe cum agno in fertum, neſciverunt illud concinno modo exponere, ut nihilominus legi Num. XV. firma ſua conſtaret auctoritas, quare unam ex illis decimis pro agno manipuli præſcriptis acceperunt de manipulo ipſo, ſ. de decima farinæ hordeaceæ e frugibus adlatis confectæ, quam una cum agno oblatam fuiſſe ita aſſerebant, alteram vero de decima, quæ ex Lege ſit offerenda in fertum pro agno unico, accipiebant; ita dictus Commentator ad h. l. ויש מפרשים אמר משני העשרונים הללו הוא העומר שהוא עשרון והוא בא עם כבש וזהו עשרון השני הוא העשרון הראוי למנחתו וראיה שלהם שהרי אינו מוסיף בנסך אלא רביעית ההין כמו לשאר כבשים ולאו מלתא היא שהרי שני עשרונים אלו באין חטים דהא כתיב בהו סולת וקים לן דאין סולת אלא מן החטין והעומר בא מן השעורים: i. e. *Sunt Interpretes qui dicunt de duabus decimis illis, quod ipſe manipulus* (comprehendatur in illis) *quia ipſe ſit decima, & quod ipſemet offeratur cum agno* [uti fertum non vero ante illud] *& quod ipſemet ſit decima altera, illa decima ſcil. quæ veniat cum ferto ſuo; ſed videtur quod ille certo non ſit additus libamini, ſed quartum Hin uti in reliquis agnis; & præceptum negativum eſt ex hac Lege, quod iſtæ duæ decimæ non ſint niſi ex tritico, uti ſcriptum eſt de hac ſimila, & conſtat nobis certo, quod non fiat ſimila* (cum fertis offerenda) *niſi ex tritico, manipulus autem erat ex bordeo*. Sane non male, ſufficit enim ad refutationem hujus opinionis eam recenſuiſſe, expreſſe enim poſt agitationem manipuli præcipit Lex offerre ferti duas decimas cum agno, quæ ergo cum manipulo commune nil habuere, ſed earum plane alia cum fuerit ratio, ab illo erant valde diſtinctæ.

XIV. Quodnam temporis ſpatium ſ. diei horam occupaverit oblatio ferti hujus, definitum præciſe nec in lege ſacra, nec in Commentariis, nec in traditionibus Judæorum eorundemque Pandectis reperio, in quantum quidem eas adire mihi licuit, vero ſimile tamen valde eſt, eam immediate ſucceſſiſſe oblationi ipſius manipuli, ſtricte quippe illi in Textu Sacro ſubjicitur; Regulæ ac conſtitutiones Judæorum generales circa ordinem ſacrificiorum addititiorum ſic ſe habebant, uti tradit R. Moſes Ægyptius (28); quando ſacrificium מוסף accidebat Sabbatho, offerebatur primo מוסף pro ipſo Sabbatho, dein מוסף diei iſtius particulare, e. g. ſi dies anni revolutionis incideret in Sabbathum, poſt juge holocauſtum matutinum offerebant מוסף Sabbathi, deinde Muſaph Novilunii, dein Muſaph novi anni, & demum juge veſpertinum; Ita eſt regula generalis, ut illud Sacrificium, quod frequentius eſſet minus, frequens præcedat, ita Miſna [29] כל התדיר מחבירו קודם את חבירו וכו' *quidquid frequentius eſt altero, præcedit id alterum*; ita jugia præcedunt addititia, addititia Sabbathi præcedunt addititia novilunii, hæc præcedunt addititia novi anni; ita & quidquid ſanctius præcedit id quod minus ſanctum; e quibus nunc ordo ſacrificii hujus quam facillime erui poterit, adeo ut Commentario noſtro opus non ſit, cum ad alia properandum, quæ neceſſitas inſtituti noſtri flagitat.

(1) Menachot. cap. 10. §. 3.
(2) Hilcot. Tamidin. &c. cap. 7. §. 11.
(3) Gemara Menachot fol. 72. 1.
(4) Comment. in Leg. l. c.
(5) Maimon. Hilc. Biccurim cap. 3. §. 12.
(6) Comment. in Leg. fol. 313. col. 4.
(7) Loc. cit §. 4.
(8) Lexic. Thalm. pag. 4.
(9) Miſn. Kelim cap. 2. §. 3.
(10) Ad cap. 6. fol. 66.
(11) Hil. Tamid. cap. 7. §. 12.
(12) Comment. ad Lev. 23.
(13) Antiq. lib. 3. cap. 10.

(14) Hil-

(14) Hilcot Biccurim cap. 1. §. 4.
(15) Comment. in Leg. fol. 238. col. 4.
(16) Comment. ad Num. xv. vſ. 20.
(17) Hilcot Biccurim cap. 5. §. 5.
(18) Hilc. Peſule Hammukdaſch cap. 12. §. 1.
(19) Menachot cap. 5. §. 1.
(20) Ibid. cap. *6.* §. *6.*
(21) Miſna Menachot cap. 5. §. 5. *6.*
(22) Hilc. Maaſe Hakorbanot cap. *9.* §. *6.*
(23) Hilc. Tamidin. ubi ſupra.
(24) Hilc. Maaſe Hakorb. cap. 2. §. 5.
(25) Gemara Menachot fol. 89. 2.
(26) Chiskuni ad hunc locum.
(27) Menachot cap. *6.* §. 2.
(28) In præfatione ad Miſnam Sebachim.
(29) Miſna Sebachim cap. 10. §. 1. 2.

CAPUT VI.

§. I. *Interdictum de nova annona explicatur, ac primo loco vox* קלי II. *Deinde vox* כרמל III. *Rabbinorum de illis ſententiæ.* IV. *De toſtis veterum.* V. *De polenta Romanorum.* VI. *De eorundem fricto cicere ac farre toſto.* VII. *De ſpicis virentibus apud Judæos in eſcam adhibitis.* VIII. *Interdicti hujus extenſio, ratio, ac limitatio ſecundum Rabbinos.* IX. *Quas ob cauſas Sapientes quædam ante oblatum Omer licita duxerint, tempore ſc. quo Templum jam vaſtatum.* X. *Quid ſtatuerint eo tempore ubi Templum adhuc in integro.* XI. *Quales fruges ad meſſem licitas reddiderit Omer.* XII. *Quænam ad uſum victumque communem licitæ fuerint redditæ.* XIII. *Tranſgreſſores hujus interdicti quam luerint pœnam.* XIV. *Quomodo dignoſci potuerint fruges num radices egerint ante Omer.* XV. *Extenſio hujus Interdicti quanta a Judæis cenſeatur.* XIV *De Judæis Americanis hodie adhuc Primitia offerentibus.*

I. SUperſunt nobis poſt exactam ipſam oblationem manipuli pauca quædam delibanda, qoæ cum Lege oblationis hujus conjuncta cernimus, ac ritum huncce propius ſpectant, ejuſque adeo annexa ſ. ſequelæ merito ideo vocari poſſunt; Lex Divina ita ſermonem proſequitur, ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וגו׳ *& panem & toſta & virens ne comeditote uſque ad illum ipſum diem, uſque dum obtuleritis oblationem Deo veſtro.* Quæ voces קלי & כרמל hic paucis, quantum a nobis fieri poterit, exponendæ erunt, de לחם enim uti voce uſitatiſſima nil eſt quo moramur. קלי & קלוי dubio procul originem trahit a voce קלה quæ notat *aſſare, torrefacere*, notat itaqne derivatum *aſſatum toſtumque quid*, & ſpeciatim toſta frugum quarumlibet grana, hac notione occurrit *Ruth.* II. 14. 1. Sam. XVII. 17. XXV. 18. dubium aliquod movere videtur, bis enim in eodem commate vox hæc occurit, priori hemiſtichio jungitur cum *tritico, bordeo, farina*, poſteriori cum *fabis lentibuſque*, adeo ut in cenſum veniat leguminum; pro utraque vero ſpecie accipi poſſe neſcio quid vetet, ſi modo pro generali nomine omnis generis frugibus toſtis conveniens accipiatur, quod fieri debere evincit notio ejus originalis quæ infert notionem toſti ſ. fricti, quod in legumina æque ac frumentum quadrat, ac proinde de tritico, hordeo &c. quando de iis ſermo eſt, de leguminibus quando do iis adjunctum, de utroque vero quando nec unum nec alterum additum eſt, accipi neceſſario debere, manifeſte ſuadet locus proxime allatus, quare & B. Hieronymus in poſteriori hemiſtichio illud explicat per *frixum cicer*; Syrus reddit per ܩܠܝܬܐ *frixa ſ. toſta*, notione itidem generali; Arabs de ſpecie accipit cum habet وسويقا *bordeum toſtum*, cum alias Arabes hodie eadem cum Hebræa voce قلي ſc. vocent *frictum cicer*, uti obſervat Celeb. Bochartus. Alexandrini diverſimode hanc vocem accipiunt, mox habent πεφρυγμένα uti in loco noſtro, mox ἄλφιτον, ut in libro Ruth, & in loco 2. Sam. XVII. in priori hemiſtichio rurſus ἄλφιτον, in poſteriori vero vocem קלי quaſi redundantem plane omittunt, in vulgaribus editionibus recentioribus ſc. cum editio Complutenſis ἄλφιτα ponat in poſteriori poſt φακὸν; In loco noſtro קלי & כרמל una ſumit notionemque eorum conjungit hæc Verſio, per πεφρυγμένα χίδρα νέα *fricta grana nova* redens, adeo ut ubicunque me vertam ſemper קלי *toſtum* notare invenio; ἄλφιτον & ἄλφιτα ſpeciatim apud Græcos ſummi de herdeo Author nobis eſt Jul. Pollux qui ita fatur (1) ἀπὸ μὲν κριθῶν λέγεται πτισάνη καὶ ἄλφιτα, ἀπὸ δὲ σίτου χόνδρος καὶ σεμίδαλις. *Ab hordeis vero vocamus hordeum decorticatum & polentam, a tritico autem granum & ſiliginem*; Ita alibi illa uti videtur generaliori ſignificatu idem accipit (2) ἡ δὲ τροφὴ, ἄρτοι, κρέα, ἄλφιτα, μάζα, ὄψα, σιτία &c. *Cibi autem ſunt, panes, carnes, polenta, maſſa, abſonia*, &c. a tritico tamen alibi ſollerter diſtinguit, ita ut plerumque pro hordeacea farina ſumi vix dubitandi relinquitur locus, (3); τῇ δὲ ἀρτοπώλιδι, ὤνιχα ἄλευρα, ἄλφιτα, ὀλλύραι, ζέα, σεμίδαλις, χόνδρος, κρίμνα, πάλημα. *Sed panis venditrici conveniunt, farinæ tri-*

tritici, *hordei siligines*, *speltæ*, *similagines*, *granum*, *cremor*, *pale &c.* πεφρυγμένα itidem generaliter sumi pro tosto ex frumento alius evincit ejusdem locus, ubi enim in convivalibus ritubus explanandis versatur, notat [4]; καὶ μυῤῥίνην δὲ τι ες ἐπὶ δεξιὰ περιφέροντες, καὶ ἔκπωμα καὶ λύραν, ᾆδον ἠξίουν· τοῖς μέντοι διαπαννυχίσασιν, ἆθλα ἦν, σησαμοῦς, καὶ πυραμοῦς, πέμματα διὰ μέλιτος ἑφθοῦ; τὸ μὲν ἐκ σησάμου, τὸ δὲ ἐκ πυρῶν πεφρυγμένων. *Quidam vero myrinam dextra gerentes poculumque & lyram cantare solebant; pernoctantibus autem bravia dabantur, sesamus, & pyramus, placentæ in melle coctæ, illa quidem ex sesamo hæc vero e tostis frumentis;* Clarissime edocet aliud adhuc ejusdem dictum, hordea specialiter Veteribus dicta fuisse πεφρυγμένα, ac opposita tosta fuisse τοῖς ἀφρύκτοις *non tostis*, loquitur autem de speciebus panum, placentarum, collyrarum, nec non molarum &c. [5] ita de molis inter alia; καὶ βήρηκες δὲ μᾶζαι εἰσὶ μεμαγμέναι, διηθημένων τῶν ἀλφίτων. αἱ δὲ δανδαλίδες, πεφρυγμένων κριθῶν. καὶ πρόκωνα, καὶ προκώνια, τὰ ἐξ ἀφρύκτων κριθῶν ἄλφιτα. *& bereces molæ sunt ex cribratis farinis subactæ. Dandalides vero ex tostis hordeis; ac procona, proconiaque ex intosti hordei farinis.* Voces ergo pro קלי apud Alexandrinos occurrentes pro adjectivis sumendas esse, ac ita de quovis frugum genere æque ac Hebræam accipi posse, evictum ut opinor dedimus.

II. Altera vox in Lege S. contenta est כרמל vox est diversæ significationis, *spicam granumve adhuc virens* inter alia notare constat, Lev. II. 14. mentio fit גרש כרמל *comminutionis novæ frugis*, nostro in loco conjuncta cum sit pani tostisque adparet ab iis ideo esse distinguendam; 2. *Reg.* IV. 42. legitur ad virum Dei allatum fuisse כרמל idque בצקלנו *cum gluma sua*, aliud ergo nil fuit quam spica recens demessa v. decerpta; nomen tamen accepisse non videtur a כרמיל *coccineo s. purpura* ob affinitatem coloris, sed potius ab arvo, agro v. terra culta, observante Cl. Jacobo Goussetio ad hanc vocem; Judæis dicitur spica recens כרמל quasi כר מלא *pulvinar repletum*, uti statim videbimus; Cel. Bocharthus (6) hanc vocem, quando arvum notat, putat dici quasi כר מול *agrum s. pratum succisionis*, locum ex quo ob fertilitatem multa succiduntur ac demetuntur uti granum & spicæ; R. Dav. Kimchi (7) vocem כרמל hoc modo circumscribit נקראת כן השבלת כשהיא רכה והיא לחה עדין: *vocatur ita spica mollis adhuc & succosa*; Syrus reddit per ܘܦܪܝܟܬܐ *spicas tostas*, Arabs vero per وفريك *frumentum perfricatum*; Alexandrini, uti jam indicatum, habent χίδρα νέα, & pro גרש כרמל Lev. II. χίδρα ἐρικτὰ; Pollux itidem quid χίδρα velit docet, ubi de cibis Veterum sermonem fundit (8); πολφὸς δ' οὐχ ἧψον ὁμοῦ βολβοῖς. ἦν δ' ἂν ἰδέα καὶ τὰ χίδρα. γίγνεται δὲ ἐκ πυροῦ χλωροῦ, ὃν χιδρέα Ἀριστοφάνης καλεῖ. *Sed Polphos non coquebatur una cum bulbis, erat enim brodii species, chidra, fiebat vero ex frumento novo quod Aristophanes chidriam vocat.* Suidæ locus a Cl. Coccejo jam adductus apud eum videri potest (9) Cel. Casaubonus (10) χίδρα ἐρικτὰ dicit esse πυροὺς νεογνοὺς *novella tritici grana*; Eusebius a Cl. Martinio (11. citatus χίδρα sic interpretatus est, χίδρα ἐστὶν, ὅταν ἀπὸ τῶν ἀκμασάντων σταχύων λαβὼν διαθρύψῃ τις χερσὶν &c. iterum enim hæc vox pro granis, tam hordei quam tritici ac ex illis præparato cibo venire, adparebit ex iis quæ mox dicenda, generatim vero ex Interpretum collatione videmus esse כרמל escam quandam e virentibus frugum aristis ad usum communem aptatam.

III. Quid Hebræorum Magistri de his duobus alimenti generibus, tosto & granis recentibus, tradant, operæ pretium erit indagare; hæc habet Abarbanel ad h. l. *& dicitur panem &c. ne comeditote* להגיד שיהיה אסור לאכול מן השעורים החדשים לא לחם אפוי ולא קלי שהוא קמח של שעורים שנתיבשו בתנור ולא כרמל שהם שעורים הרכים הנמללים: id est *Ad indicandum quod sit vetitum comedere de bordeo novo, neque panem coctum* (ordinario præparatum modo) *neque tosta quæ sunt molita* [sive tusa] *ex bordeo quod arefactum est in furno, neque spicas virentes, quæ sunt bordeum tenerum confricatum*. Solummodo accipit de genere hordei, nec insulse, tum temporis enim quo oblatus manipulus, proventus terræ S. alius vix ad maturitatem pervenerat nisi hordeum, frustra enim maxima ex parte præceptum hocce de aliis frugibus, plerisque saltem, latum foret R. Salomo sic negotium explicat ad h. l. קלי קמח עשוי מכרמל רך שמייבשין אותו בתנור. כרמל. הן קליות שקורין גרנילי״ש: *tostum: est farina facta e spicis virentibus teneris quæ torrentur in furno. spica virens; est idem quod alias Kaliet, ac vocant illud* Grainelles. ad locum vero Lev. II. 14. idem ita glossatur. קלוי באש שמיבשים אותם על האור באבוב של קלאי שאילולי כן אינה נטחנת בריחים לפי

לפי שהיא לחה . גרש כרמל . גרוסה בעודה לחה גרש לשון שבירה וטחינה גרוסה בריחים של גרוסות כמו ויגרס בחצץ וכן גרסה נפשי. כרמל . בעור הכר מלא שהתבואה לחה ומלאה בקשין שלה ועל כן נקראים המלילות כרמל וכן כרמל בצקלונו: id eſt toſta igne . *Siccant quippe illa ſuper igne in ſartagine* [Abub dicto] *toſtarum ſpicarum* [ad tale negotium communi], *ſi enim non ita factum eſſet , non potuiſſent illa frangi mola , quia humida ſunt* . Comminuta ſpica virens. *id eſt fracta, dum adhuc viret*, גרש *ſignificat fractionem ac commolitionem, frangebatur enim in mola fabarum fractarum , uti dicitur* (Thren. III. vs. 16.) comminuit in ſcrupis [dentes meos] *& ita* (Pſ. CXIX. 20.) fracta eſt anima mea . Spica virens. *quaſi dicatur arvum plenum , dum frumentum virens ac plenum eſt in culmis ſuis , & ita vocantur ſpicæ virentes*, (Lev. XXIII. 14.) *& ita dicitur*, ſpicas recentes cum glumis ſuis , (2. Reg. IV. 42.] R. Salo. ben Melech ita breviter rem tangit (12) וכרמל נקראת כן השבלת כשהוא רכה והיא לחה עדין וספרא כרמל רך מל כלומר רך ומלא רבי רבי ישמעאל תנא כש מלא כלומר שמלאה השבלת ככר שהוא מלא נוצה: id eſt Carmel . *vocatur ſic ariſta quæ eſt tenera cum adhuc virens eſt , & circumſcribitur Carmel, tenue repletum , ac ſi dicas tenerum & repletum; R. Iſmael tradidit* (quod dicatur quaſi) *impletum pulvinar repletum pluma;* convenientiſſime hic ſignificatum ac derivationem vocis alias ſat obſcuræ habemus ; R. Levi Gerſonides hæc tradit hd h. l. ולחם וגו׳ הזהיר מאכילת לחם מהתבואה חדשה ולא קלי ולא כרמל והוא הגרש רוצה לומר שנפרך בריחים של גרוסות קודם הקרבת העומר: id eſt & panem &c. *eſt admonitio, ne fiat comeſtio panis ex annona nova, neque toſti neque ſpicæ virentis , quæ eſt comminuta , vult dicere , quæ franguntur in molis fabarum*, (ne fiat talis rei comeſtio) *ante oblationem manipuli*; Alia adhuc Magiſtrorum dicta allegata videri poſſunt apud Cel. Bochartum (13) Ex iis quæ hic recenſita patet, Magiſtris ſat convenire circa rem ipſam his vocibus ſignificatam, licet circa etymologiam vocis כרמל diverſæ eorum expoſitiones , Miſna vero ejuſve Commentatores grave circa hæc obſervant ſilentium , haud quidem magno noſtro damno , cum abunde ex allatis Magiſtrorum verbis plena vocum harum explicatio hauriri poterit . Prohibuit ergo Divina lex veſci novo proventu quocunque modo præparato , expreſſis tantummodo toſto ac virente contuſo, quippe duobus ſpicas ad eſum aptandi modis maxime receptis ac vulgaribus.

IV. Veteribus fruges toſtas granaque fricta comedere uſu receptum num fuerit , paucis hic loci inveſtigare inutile vel injucundum non ducimus , cum id egregie ad pleniorem Legis ſive interdicti hujus intelligentiam conducat. Græcis fere quoad dapes nil ſuavius magiſque commune fuit frugibus toſtis, ἄλφιτον dicebant quod Latini *polenta* , uti e Polluce jam ſupra indicatum ; quod tamen de integris granis accipiendum non videtur , quin potius de ſubtiliori vel ac nonnunquam craſſiori e toſto frumeuto confecta farina ad inſtar cineris ; Ἄλφιτα λευκὰ ſunt Veteribus quæ Plinio *polenta* , non ſimpliciter hordei erat farina , ſed ex hordeo toſto prius deinde ſubtiliter fracto & molito fiebat, rebus etiam aliis admiſtis , uti obſervat III. Salmaſius (14) Heſychius ἄλφιτον ſic exponit , τὸ ἀπὸ νέας κριθῆς , ἢ σίτου πεφυρμένον ἄλευρον , *a novo hordeo ſ. tritico conſperſa farina* ; ἄλευρον & ἄλφιτον vero ſic diſtinguit ; ἄλευρα κυρίως τὰ τοῦ σίτου , ἄλφιτα δὲ τὰ τῶν κριθῶν, prius farinam eſſe triticeam poſterius hordeaceam aſſerens ; ἄλφιτα carnibus ſolebant adſpergi, unde ἠλφιτωμένα κρέα *polenta adſperſæ carnes*; quomodo facta apud Græcos ſit polenta tradit Plinius [15] *Græci perfuſum aqua hordeum ſiccant nocte una, ac poſtero die frigunt, deinde molis frangunt . Sunt qui vehementius toſtum rurſus exigua aqua aſpergant , & ſiccent prius quam molant. Alii vero virentibus ſpicis decuſſum hordeum recens purgant, madidumque in pila tundunt , atque in corbibus eluunt , ac ſiccatum Sole rurſus tundunt , & purgatum molunt* . Dein ἄλφιτα apud Athenienſes erat farina e publico civibus data dimenſaque , unde porticus quædam Heſychio aſſerente ἀλφίτων στοὰ , ἐν ᾗ τὰ ἄλφιτα ἐπωλεῖτο, *farinæ porticus in qua farinæ venditæ* . Alias fruges leguminaque Græcis fuiſſe toſta ad alimentum inde parandum, utque facilius mola frangi poſſent , docet Comicus (16)

> Κ᾽ ἀνθρακίζων τοῦ ρεβίνθου,
> Τὴν φηγὸν ἐμπυρεύων,
> Χ᾽ ἅμα τὴν Θρᾷτταν βινῶν.
>
> *Et cicer juvat me*
> *Urere , & torrere fagum,*
> *Permolentem Threiciam.*

Et Theocritus de fabis toſtis (17)

> Τὸν πτελεατικὸν οἶνον ἀπὸ κρατῆρος ἀφυξῶ,
> Πὰρ πυρὶ κεκλιμένος . κύαμον δέ τις ἐν πυρὶ φρυξεῖ,

Χαὶ στιβὰς ἔσεται πεπυκασμένα ἐς
 ἐπὶ πάχυν
Κνύζα —— —— ——
Vinum in Ptelea natum e cratere
 hauriam,
Ad ignem recubans: interea in igne
 aliquis torrebit fabas,
Et thorus densatus erit ad cubitum
 usque
Chyza —— —— ——

Licet alias fabæ immundæ habitæ sint quibusdam populis, uti de Ægyptiis narrat Herodotus [18]; Κυάμους δὲ οὔτε τι μάλα σπείρουσι Αἰγύπτιοι ἐν τῇ χώρῃ, τοὺς δὲ γενομένους οὔτε τρώγουσι, οὔτε ἕψοντες πατέονται. οἱ δὲ δὴ ἱρέες, οὐδὲ ὁρέοντες ἀνέχονται, νομίζοντες οὐ καθαρὸν μιν εἶναι ὄσπριον. *Fabas nec admodum serunt Ægyptii in sua regione, nec eas, quæ provenerunt, aut crudas aut in aqua coctas edunt. Sacerdotes vero ne aspicere quidem eas sustinent, arbitrantes non esse mundum illud legumen.* Ita & Pausanias narrat de Pheneatis, eos fabas non respexisse pro dono magnæ Ceteris (19). Ἄλφιτα Græcis quoque in proverbium transivere pro facultatibus ac alimentis, de quo illustris apud Comicum est locus [20].

Πολλοὶ δ' ἔσονται χ' ἅτεροι νῷν ξύμ-
 μαχοι,
Ὅσοις δικαίοις οὖσιν οὐκ ἦν ἄλφιτα.

Aderunt etiam alii adjutores plu-
 rimi,
Qui quod justi sunt, non habent
 quod esitent.

Ad quæ Scholiastes notat, οὐκ ἦν ἄλφιτα. ἀντὶ οὐκ ἦν χρήματα. ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν. ἀπὸ γὰρ τῶν ἀλφίτων τὴν περιουσίαν δηλοῖ ἢ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου τὸ ἑπόμενον: *non habent polentam: est pro non sunt eis facultates ad comedendum s. farinæ, a parte enim totum hic appellatur, a polenta enim victus hic designatur quotidianus, uti ab antecedenti consequens*, unde & aliud dictum Græcis usu receptum, οὐδὲν πρὸς τὰ ἄλφιτα, *nil ad farinas*, i. e. opes utilitatem, vitæque commoditatem conducit.

V. Romanis polentam fuisse sat communiter in victum adhibitam evincunt Latii Scriptorum effata; vetus Vocabularium a Martinio ad hanc vocem allegatum ita vocem *polenta* definit, *genus leguminis v. farina subtilis, de fabis v. de tritico v. de hordeo, vel quidam cibus inde factus dicitur polenta, & dicitur a pollis v. pollen pollinis*. Distinguebant tamen inter *farinam* & *polentam*, priorem proprie dicebant fieri e farre ac tritico, posteriorem genus esse ex hordeo & quidem tosto, utrumque enim ante quam molæ immitteretur torrebatur, sic canit Poeta [21]

Quæque capit Lictor domibus pur-
 gamina certis,
Torrida cum mica farra vocantur
 idem.
Sola prius furnis torrebant farra co-
 loni, (22).
Et Fornacali sunt sua sacra Deæ
Ante nec birsuti torrebant farra co-
 loni,
Nec notum terris area nomen
 erat [23].

Ac bis quidem ignem far esse expertum idem est Author (24)

Triticeos fœtus, passuraque farra bis
 ignem,
Hordeaque ingenti fœnore reddat
 ager.

Polentam tostam Cereri defessæ a muliere in cibum porrectam fuisse idem narrat [25]

—— —— *Lymphamque roganti*
Dulce dedit, tosta quod coxerat an-
 te polenta.

Far quidem bis coctum, est quod vocatur alias *panis*, cum ad molam ut aptaretur prius coctum, deinde iterata vice cum panis fieret, de quibus egregie disserit Ill. Salmasius laudato loco; Alio autem loco Poeta tostas fruges mensæ impositas narrat [26]

—— —— *gaudenti mensas posue-*
 re ministri
Exstructas dapibus, nec tostæ frugis
 egentes.

Polentam tamen vilius quoddam nutrimentum ac ut plurimum pauperibus concessum fuisse, erudiunt nos duo Philosophi loca, priori ad frugalitatem admonens hæc suadet (27); *Non enim jucunda res est aqua & polenta, aut frustum hordeacei panis; sed summa voluptas est, posse capere etiam ex his voluptatem, & ad id se reduxisse, quod eripere nulla fortunæ iniquitas possit;* altero delicias luxumque dum ridet, hoc saluberrimum exhibet consilium (28); *ad veras potius te converte divitias; disce parvo esse contentus, & illam vocem magnus atque animosus exclama: habeamus aquam, habeamus polentam, Jovi ipsi de felicitate controversiam faciamus.* Polentæ usum admodum invenimus particularem in Historia gestorum Alexandri M. scil. ab Architectis eam fuisse adhibitam defectu cretæ, ad delineandas urbis condendæ, Alexandriæ Ægypti scil. limites, quod fuse narrat Q. Curtius [29] & brevius Valerius M. his verbis [30]; *Cum Rex Alexander urbem in Ægypto constituere vellet, Architectus Dinocrates*
cum

cum Cretam non haberet, polentaque futuræ urbis lineamenta duxiſſet, ingens avium multitudo proximo lacu emerſa polentam depaſta eſt; quod Sacerdotes Ægyptiorum interpretati ſunt, advenarum frequentiæ alimentis ſuffectarum urbem.

VI. Præter polentam Romani veſcebantur leguminibus frictis, uti frictum cicer ſat frequenter a Scriptoribus eorum notatum invenire licet; Ita Comicus loquentem inducit Chryſalum ſervum Seni ſic minitantem (31);

> —— —— *Qui ubi me aſpexerit*
> *Verſabo ego illunc hodie, ſi vivo, probe,*
> *Tam frictum ego illum reddam, quam friſtum eſt cicer.*

Ita Satyricus Scevolam avarum ludit (32);

> *Deque decem plures ſemper ſervantur olivæ,*
> *Explicat & cœnas unica menſa duas.*
> *Et Vejentani bibitur fæx craſſa rubelli;*
> *Aſſe cicer tepidum conſtat.* ——

Et Horatius (33);

> *Nec ſi quid fricti ciceris probat, aut nucis emtor,*
> *Æquis accipiunt animis, donantve corona.*

Madidum vocatur cicer, forſan ante torrefactionem aquæ immerſum [34], vel etiam quod adhuc virens:

> —— —— *quod otioſæ*
> *Vendit qui madidum cicer coronæ.*

Farre quandoque fabam fuiſſe mixtam, unde *puls fabaria ſ. fabata*, ac *fabaria vaſa*, ob hujuſmodi iis infuſa alimenta, docet Ovidius (35);

> *Pinguia cur illis guſtentur larda Kalendis,*
> *Miſtaque cum calido ſit faba farre, rogas.*

Vilis tamen exiguique ſemper aliquid præ ſe tuliſſe leguminum alimentum, colligi poteſt e Poetæ dicto, quo frugalitatem ſuam prædicat (36);

> —— —— *aſſiſto Divinis; inde domum me*
> *Ad porri & ciceris refero, laganique catinum.*

Ubi porrum, cicer, laganumque juncta, *lagana* vero, inquit Vetus Scholiaſtes, *ſunt placentulæ quædam vulgares, quaſi membranulæ compoſitæ, cum pipere & liquamine conditæ;* Et Satyricus amicum ad frugalem tenuemque cœnam vocans ſic ſcribit (37);

> *Succurrent tibi nobiles olivæ,*
> *Piceni modo quas tulere rami,*
> *Et fervens cicer & tepens lupinus.*
> *Parva eſt cœnula quis poterit negare?*

In ſpectaculis ludiſque publicis munera ambientes Romani ad plebis gratiam captandam ei cicer fabaſque ſpargebant, de quo Horatius (38);

> *In cicere atque faba bona tu perdaſque lupinis,*
> *Latus ut in Circo ſpatiere, aut æneus ut ſtes,*
> *Nudus agris, nudus nummis inſane paternis.*

Quæ hoc modo exponit Vetus Scholiaſtes. *In cicere, Antiqui ædiles hujuſmodi res populo Floralibus ſpargebant; pauperes enim initio Romani fuerunt.*

VII. Spicas frugum Veteres non raro crudas virenteſque comediſſe, inter alios ipſimet S. Scriptores Hiſtoriæ Evangelicæ produnt, J. Chriſti videlicet Diſcipuli Sabbathi die per ſata tranſeuntes cum eſurirent, ἤρξαντο τίλλειν ϛαχύας *cœperunt vellere ſpicas* eaſque comedere, Matth. XII. 1. Marc. II. 23. Luc. VI. 1. quod Judæis ſat uſu receptum fuiſſe, edocet Lex Deut. XXIII. 25. ſcripta, ubi ſancitur, tranſeunti per ſegetem licere vellere ſpicas; *ſi intraveris ſegetem proximi tui, decerpes quidem ſpicas manu tua, ſed falcem ne agitato in eam.* Ita Maimonides inter opera, quibus in Sabbatho peractis homo reus fit lapidationis ac excidii pœnæ, inter alia recenſet ſpicas vellere [39]; ומנין כל אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ואלו הן. החרישה והזריעה והקצירה והעימור והדישה והזרייה והברירה וכו׳ i. e. *Et genera omnium principalium operum ſunt 40. uno minus, hæcque ſunt; aratio, ſeminatio, demeſſio*, (quæcunque ſcil. ſive manu ſ. falce &c. facta, uti mox probatum dabimus) *manipulatio, trituratio, ventilatio, purificatio* &c. quæ iiſdem fere verbis leguntur in Codice Miſnico [40]; omnis itaque meſſis quocunque modo facta prohibita erat Sabbatho; ſic idem Doctor Hebræus infra præcipuis operibus vetitis accenſet colligere annonam quamcunque וכן הקוצר תבואה או קטנית או הבוצר ענבים או הגודר תמרים או המוסק זתים או האורה תאנים כל אלו אב מלאכה אחת הן: i. e. *Et ita demetens proventum vel legumina, aut præcidens uvas, aut colligens Dactylos, aut decerpens olivas, aut colligens ficos, omnia hæc ſunt præcipua, unumquodque ex iſtis operibus prohibitum:* meſſem ergo ſ. demeſſionem intelligimus qualemcunque, licet non ſemper falcis ope nec magna ſit facta copia, quod alius adhuc ejuſdem declarat locus (41); הקוצר כגרוגרת חייב ותולש תולדת קוצר הוא וכל העוקר דבר מגידולו חייב משום קוצר: i. e. *Qui metit* [Sabbatho] *ad quantitatem*

tatem ficus aridæ reus est , & qui vellit generationes [spicas q. d. generationes culmorum] *est æque ac metens , & omnis decerpens rem a generatione sua s. stirpe reus est sub nomine messoris.*

VIII. Prohibita ergo ex Lege Divina & Magistrorum constitutionibus erat messis quocunque modo facta , illicitusque proventus novus usque post oblationem Primitiarum Manipuli peractam; audiamus quædam Synagogæ Doctorum hanc in rem effata; Maimonides extensionem hujus prohibiti sic exponit (42); אסור לקצור בארץ ישראל מין מחמשת מיני תבואה קודם לקצירת העומר שנאמר ראשית קצירכם שיהיה התחלה לכל הנקצרים במה דברים אמורים אקציר שראוי להביא ממנו עומר : i. e. *Vetitum est demetere in terra Israelis ullum e quinque generibus annonæ ante demessionem manipuli, uti dictum*, primitias messis vestræ , *eo quod hæc sit initium omnium demetendorum , & hæc verba dicta sunt de omni messe , quæ apta esset , ut ex ea afferretur manipulus* ; sed multo magis ad usum sacrum novus proventus censebatur illicitus , uti idem observat (43); כבר ביארנו שאין מביאין מנחות ולא מנחת נסכים ולא בכורים מן החדש קודם הבאת העומר ואם הביא פסול : i. e. *Ita exposuimus* (supra in Hilc. Pesule Hammikdasch) *quod non attulerint munera , neque munus libaminum , neque primitias e proventu novo ante oblationem manipuli , & si allatum fuisset illicitum reputabatur* . Exceptionem vero hic non raro locum habuisse Sapientum Constitutiones docent; ita Misna (44); קוצרים בבית השלחים שבעמקים אבל לא נודשים: *Demetunt agrum siticulosum in vallibus situm , sed non metas erigunt* . sc. agrum siticulosum demetere licitum censebant , quia talis fundi proventus illicitus reputatus erat ad manipulum inde sumendum ; atque hoc modo conciliant Maimonides & Ob. de Bartenora verba Levit. XXIII. 10. ubi dicitur & *metetis messem*, & tamen Omer vocatur *principium messis* , scil. in loco apto ad inde sumendum manipulum nefas fuisse ante manipulum demessum quidquam demetere , sed in loco ad id inepto fruges demetere licitum censebatur ; metas tamen culmorum erigere s. cumulos facere ante manipulum oblatum , graviter vetitum erat e traditionibus sapientum, mutatio scil. instituenda erat quanta fieri poterat, ac transgressio hujus mandati evitanda quantum possibile, nec enim vel in fundo siticuloso metebant ante Omer nisi necessitate id flagitante, scil. si messis illa alias periret &c. Aliam exceptionem præter dictam adhuc proponit Misna , scil. קוצר לשחרת ומאכיל לבהמה אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביאה שליש ר' שמעון אומר אף יקצור ויאכיל [ש״ס] אף משהביאה שליש: i. e. *Demetere licet ut alimentum præbeatur bestiis , dixit R. Juda , quando ? cum nondum tertia ex parte maturuerit . R. Simeon dixit , etiam demetat & pabulum præbeat , licet maturum sit tertia ex parte*; Quicquid enim demetebatur ad pabulum inde parandum jumentis , id non pro messe æstimabatur , cum id non fieret , nisi antequam fruges ad tertiam ut plurimum maturitatis partem pervenissent , circiter quando in culmos ascendere cœperant . Exceptionem quoque seu potius infractionem huic præcepto fecere Cives Hierichuntini , qui jam ante agitationem Omer messem suam inchoaverant , uti Misna l. c. tradit ; אנשי יריחו קוצרים ברצון חכמים וגודשים שלא ברצון חכמים ולא מיחו בידם חכמים : *Viri Hierichuntis metebant ex concessione Sapientum , sed metas erigebant citra beneplacitum Sapientum , sed non probibebant hoc ipsis Sapientes* . Quare legem hanc irritam reddere ausi sint Hierichuntis incolæ indicat Bartenorius , quia scil. agri ipsorum fuerint admodum aridi & siticulosi; ita in Codice Pesachim (45) recensetur , quænam fecerint Hierichuntini contra Legem Oralem, inter alia קוצרין ונודשין לפני העומר : *messuerunt & coacervarunt ante Omer* , partim hac dispensatione gaudebant , ob admodum præcoces fruges suas ac solum Solis continuo æstu torridum , partim vero quod eorum segetes , utpote in humili natæ convalli , aptæ licitæque ut plurimum non censerentur ad oblationem Omer , prærogativa tamen hac abusi, cum limitationem Doctorum nihili facientes cumulos metasque erigerent. Gemara quoque nos docet , Hierichuntinos quædam contra Sapientum constitutiones fecisse (46); ששה דברים עשו אנשי יריחו שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים ואלו שברצון חכמים מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין את העומר ברצון חכמים ואלו שלא ברצון חכמים גודשין לפני העומר ומתירין גמזיות של הקדש של הרוב ושל שקמה ופורצין פרצות בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות ובימים טובים : i. e. *Sex actiones peregerunt Hierichuntini , tres cum approbatione Sapientum & tres contra eorum beneplacitum ; hæc vero sunt quæ approbarunt sapientes ; inseruerunt palmas quolibet die* , [inocularunt ac commiscuerunt eas fœminas cum

cum masculis], *complicarunt sectionem Audi Israel*, [male eam pronunciantes], *messuerunt Omer* (ante legitimum diem) *idque adprobatione sapientum*, [quoniam ea impedire nequiverant, nec magni momenti hæc ducebant, itaque connivebant]; *Et hæc sunt quæ fcere citra beneplacitum Doctorum; manipulos colligarunt ante Omer, & licita ad usum communem ducebant germina Sycominorum usui sacro devota a Patribus, uti & fructus siliquæ, nec non perfringebant olivas fructusque deciduos in hortis ac plantariis suis, comedendo quidquid deciduum, licet incertum esset, num deciderit Sabbatho aut die festo vel non.*

IX. Genera terræ proventus ante oblationem Omer usui profano interdicta erant quinque, quæ enarrat Misna [47] החטים השעורים והכוסמים ושבולת שועל והשיפון חייבין בחלה ומצטרפים זה עם זה ואסורים בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר: *Triticum, hordeum, spelta, avena, & secale ad placentam obligata sunt, & inter sese conjunguntur, atque ante Pascha probibita sunt ob novam annonam, & ob id quod meti probibita ante menipuli oblationem.* Hæ species sibi conjunguntur eademque omnium est ratio; exceptio iterum hic locum habuit; præter casus adductos etiam hos observant Magistri (48) קוצרים מפני הנטיעות מפני בית האבל מפני ביטול בית המדרש לא יעשה אותן כרוכות אבל מניחן צבתים: *Metunt ob plantas, ob intermissionem Scholæ; non colliget ea in fasciculos, sed in fasciculis minutis relinquet*; quæ clarius proponit Maimonides (49) וקוצרין מפני הנטיעות שלא יפפדו וקוצרין לפנות מקום לבית האבל או לבית המדרש שנאמר קצירכם ולא קציר מצוה: id est *metebant ob plantas ne iis nocerent*, (ob teneras arbores ne iis intertempore messis messores damnum inferrent, vel etiam ne incrementum plantarum in segete collocatarum damnum acciperet), *itaque metebant ut locus esset sepulchro vel etiam Scholæ, uti diciтur messis vestra, neque hæc messis præscripta ex Lege*, s. prohibita potius; Restrictionem vero ac limitationem præscriptam fuisse, in sequentibus idem indicat hocce modo; ואף על פי שמותר לקצור לא יעשה אותן כריכות כדרך הקוצרין אלא יניחם צבתים צבתים: id est *Licet vero his de causis licitum esset metere non tamen colligabant quod demessum in fasciculos ad morem messorum, sed relinquebant id manipulatim*; כריכות notare *fasciculos colligatos* s. mergites, צבתים vero *fasciculos parvos illigatosque* docet R. Obadia ad Misnæ locum. Varias vero transgressiones, præsertim a dissidentibus in hocce negotio, Constitutiones ac limitationes Sapientum nonnunquam expertas fuisse colligere licet ex hoc Misnæ dicto [50] משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוק ירושלם שהוא מלא קמח וקלי ולא ברצון חכמים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר ברצון חכמים היו עושים: *Quando adducebant Omer, exibant ac inveniebant plateas Hierosolymitanas plenas esse farinæ tostique; idquæ non ex voluntate sapientum uti perhibet R. Meir; R. Juda dixit quod fecerint hoc ex voluntate Sapientum.* Controversia ergo in his videtur versari, num concessio novi proventus dependeat ab adductione ac demessione manipuli, num vero ab ejus oblatione stricte sic dicta, atque circa hæc sententiam Legisperitorum variasse uti in multis aliis, ex loeo hoc apparet, particulam enim עד Lev. XXIII. 14. alii *inclusive*, uti integrum sextum decimum diem Nisan designantem, accepere, iique numero erant præpollentes; alii vero illam exponebant *exclusive*, quod non prohibitus sit esus nonæ annonæ, nisi donec aurora diei sexti decimi in Oriente illuxerit; hæc vero intelligenda de permissione illa quæ spectabat solam Metropolim, nam quid in provinciis factum mox videbimus. Templo destructo ea controversia ut plurimum jacebat extincta, tunc temporis enim rigidiores novum proventum per totum oblationis diem vetabant, uti docet Misna l. c. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור אמר רבי יהודה והלא מן התורה הוא אסור שנאמר עד עצם היום הזה: *Ab eo quo destructum erat Templum decrevit R. Jochanan filius Saccai ut dies agitationis totus probibitus foret; dixit R. Juda, an non ex ipsa Lege ille probibitus est, uti dicitur*, usque ad illum ipsum diem? ad morem constitutionemque adversariorum Veterum, qui solum ad auroram diei decimi sexti restringebant hoc mandatum, reponit Jochanan Saccaides, quod sit ignoratio elenchi, cum nesciant distinguere inter Tempus quo stabat Templum, & inter illud quo jacet destructum: Fusam admodum de his legimus Disputationem in Gemara [51] cujus pauca tantum referenda; רב ושמואל דאמרי דאמרי תרויהו בזמן שבית המקדש קיים עומר מתיר בזמן שאין בית המקדש קיים האיר מזרח מתיר מאי טעמא תרי קראי כתיבי כתב עד יום הביאכם וכתב עד עצם היום הזה הא כיצר בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו אפילו

אפילו בזמן שבית המקדש קיים האיר מזרח מתיר והכתב עד הביאכם למצוה משקרב העומר הותר חדש מיד למצות העומר: id est *Rab & Samuel dicunt, commonefacit te, quod tempore illo, quo Templum stabat, Omer licitum faciebat proventum, tempore quo non amplius existit Templum, nonnisi crastino mane licitum facit; quænam vero ratio est duorum Variantium lectionnm? scriptum est*, usque ad diem quo obtuleritis, *& scriptum est*, usque ad illum ipsum diem, *cum He demonstrativo, tam de tempore quo Templum extitit, quam de illo ubi non amplius est; R. Jochanan & Risch Lakisch dicunt, adhortatio est, quod forsan Templo stante non nisi crastina luce licitum reddebat Omer, & locus ille*, usque dum obtuleritis, *sit loco mandati, quod ex illo momento quo oblatum Omer licitus sit novus proventus, ex ipso mandato de Omer.*

X. Qnid autem Templo adhuc in integro stante extra Urbem Sanctam circa permissionem novæ frugis actum sit, liquet e Misnæ verbis loc. cir. משקרב העומר והתר החדש מיד והרחוקים מותרים מחצות היום ולהלן: *Cum esset oblatum Omer, licitus erat novus proventus statim; & longinquiores permissum eum habebant a meridie & statim deinceps*; & paulo post exponit rationem, מפני מה הרחוקים מותרים מחצות היום ולהלן מפני שהן יודעין שאין בית דין מתעצלים בו: *Quare longius dissiti licitum habebant* [novum proventum] *a meridie & deinceps? ideo quia isti sciebant Synedrium hoc in negotio non cunctari*; ad quæ observat Maimonides, nonnullos homines ad id fuisse constitutos, ut meridiem observarent Hierosolymis non vero quoad alia loca, cum differre possit meridiei punctum pro distantia locorum, ideoque Synedrium cunctationis accusari potuisset, si meridiem exactissime notari haud curasset.

XI. De 5. frumenti generibus diverso tempore seminatis, adeoque non eadem celeritate ad maturitatem perductis, gravior oritur controversia, quando & quomodo manipulus usum eorum licitum reddiderit; De his regula est generalis in Misna his verbis [52] אם השרישו קודם לעומר העומר מתירם ואם לאו אסורים עד שיבא עומר הבא: *si radices egerint ante Omer adductum, Omer ea licita reddebat, sin minus, prohibet ea, usque dum offeratur manipulus sequens*; quæ alibi uberius explicat Maimonides, hoc vero loco exemplum proponit isto modo; v. g. grana quædam per terram fuerint dispersa ante manipuli messem, nec tamen radicaverint, post vero manipulum oblatum radices egerint, non liceat ea demetere nisi demum post manipulum anni sequentis demessum; quoad demessionem vero frugum in usum profanum ita commentatur [53]; כל תבואה שהשרישה קודם הקרבת העומר אף על פי שלא נגמרה אלא אחר שקרב מותרת באכילה משקרב העומר. ותבואה שהשרישה אחר שקרב העומר אף על פי שהיתה זרועה קודם שקרב העומר הרי זה אסורה עד שיקרב העומר של שנת הבאה ודין זה בכל מקום ובכל זמן מן התורה: id est *Omnis prrventus qui radices egerit ante oblationem manipuli, licet nondum absolutus* (maturus) *sit, duntaxat postquam oblatum esset* [Omer] *licitus fiebat ad comedendum, ex eo quo offerebatur Omer, & proventus qui radices egit postquam oblatus esset manipulus, licet jam seminatus sit ante oblationem manipuli, ecce ille prohibitus est, usque dum offeratur manipulus anni sequentis; hoc vero statutum obtinens est in omni loco omnique tempore idque ex Lege*; sed quomodo tempus manipuli sit accipiendum, num de ipsa oblatione num vero de messe ejusdem, docet Author כסף משנה ad hunc Maimonides locum; כתיב ואמרינן תו בגמרא מאי קודם לעומר רבי יונה אמר קודם הבאת העומר רבי בר זבדא אמר קודם קצירת העומר ופסק רבינו כרבי יונה: id est *Scriptum dictumque nobis est in Gemara, quid sit illud ante manipulum; R. Jona dicit, ante oblationem ejus; R. Jose filius Zibdæ dicit, ante messem ejus; & exponit hoc Magister noster uti facit R. Jona.* Subtilitas videri possit sat superflua, quod enim in puncto demessionis manipuli radicibus nondum erat instructum, id in momento oblationis non multum profecisse reperiri potuisset, cum sat prope duo hi actus sibi conjuncti; Dubia quædam sat obscura ac cavillationes pueriles in sequentibus hi Authores proponunt, uti de tritico radicato secunda vice &c. quæ vero cum levioris sint momenti missa facimus.

XII. De limitatione usus annonæ novæ in Sacris eadem obtinet Statuta Sapientum, quæ sese extendebant usque ad tempus oblationis duorum panum Primitiarum posterius, qui demum novum proventum plane permittebant, cum pleraque ferta ferenda ex tritico, cujus messis pleno modo in iis panibus sanctificata censebatur; Videntur tamen hæc non ita stricte fuisse observata, cum ipsemet peritissimus Juris Hebræi Interpres dubio admodum ea decidat (54);

תבואה

תבואה שזרעה אחר שקרב העומר וקצרה אחר שקרב העומר של הבארה הרי זו ספק אם מביאין ממנה מנחות לכתחילה טרם הבארת שתי הלחם. הואיל ותבואה זו עבר עליה הבארת שתי הלחם וקצירת העומר או אין מביאין עד שיביאו שתי הלחם אחר הבאת העומר של שנה אחת: id est *Annona quæ erat sata post oblatum manipulum & damessa post oblatam manipulum anni sequentis, ecce dubium est de illa, num sc. offerant ex ea munera de integro ante oblarionem duorum panum; num vero, cum de annona hac seml oblati sint* (dum sc. adhuc crescebat] *duo panes & demessus* (pro illa) *etiam manipulus, non ex ea ferenda* (ferta), *donec oblati sint denuo duo panes post oblationem manipuli anni sequentis*. Quare etiam si qui e tritico post manipulum & tamen ante panes primitiarum fertum offerre volebat, recusabant illum Sacerdotes, uti idem in anterioribus notat [55] ולא יביא קודם להבארת שתי הלחם ואם הביא כשר: id est *neque quidquam inde offerebat, antequam oblati essent duo panes, si tamen quis inde aliquid offerebat, licitum erat*; Quæ sat clare in Misna declarantur (56) העומר היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש אין מביאים מנחות ובכורים ומנחת בהמה קודם לעומר ואם הביא פסול קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר: *Manipulus in Provincia licitum reddebat* [quoad usum profanum) *& duo panes in Templo* (id est quoad usum sacrum); *non adducebant ferta nec primitiva nec fertum pro animali*, [munus quod una cum sacrificio pecudum offerendum), *si vero quis adduxisset, temeratum erat*, (quia proventus novus erat illicitus in genere suo etiam idiotæ]; *Ante panes primitiarum non offerebat* (ex constitutione Legis), *si vero quis offerebat, licitum erat*; quia nempe ex sententia Doctorum in genere id licitum ducebant unicuique; ante manipuli messem quicquam metere vetitum, sed post eam peractam licitum ducebatur.

XIII. Transgressionis hujus præcepti pœna licet divinitus constituta manifeste non sit, ea tameo, & quidem sat gravi, illam caruisse verosimile non est, cum mandatum adeo sit expressum ac insigniatur חקת עולם *statutum perpetuum*, quod fete de omibus Legibus positivis dictum reperimus, quarum vero transgressio non uno tantum in casu morte erat luenda; præcipuam tamen pœnam, divinitus illatam sc., violato hocce præcepto annexam, in negatione Divinæ benedictionis ejusque ablatione quoad proventus messemque integram, constitisse, ratio hujus statuti, quæ debitam pro uberrima annona poscebat gratitudinem, obscure haud suadet; Magistri tamen pœnam humanas per manus infligendam quoque constituere, sed eam sat levem; audiamus Maimonidem [77] האוכל לחם וקלי וכרמל כזית מכל אחד ואחד לוקה שלש מלקיות שנאמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו: id est *Quicumque camederit panem v. tosta v. virentem spicam ad quantitatem olivæ ex unoquoque* (genere novæ frugis) *ille vapulat tribus verberibus, uti dicitur*, & panem & tosta grana & virentia ne comeditote. Extensionem latitudinemque hujus constitutionis ita exponit in proxime antecedentibus; וכל האוכל כזית חדש קודם הקרבת העומר לוקה מן התורה בכל מקום ובכל זמן בין בארץ בין בחוצה לארץ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית אלא שבזמן שיש מקדש משיקרב העומר הותר החדש בירושלם. והמקומות הרחוקים מותרים אחר חצות שאין בית דין מתעצלין בו עד אחר חצות: id est *Et quicunque comederit ad magnitudinem olivæ ex novo fructu ante oblationem manipuli vapulat ex Lege, quocunque loco, quocunque tempore* (id fecerit) *sive in terra S. sive extra terram S. in conspectu domus s. non in conspectu domus; sed eo tempore quo stabat Templum, exinde quo oblatum Omer licita erat nova annona Hierosolymis; & in locis remotioribus licita erat post meridiem, neque Synedrium cunctabat in illo post meridiem*. Si vero quis comederit vel collegerit aliquid ex tali proventu, qui dubius censeri potuisset num sit licitus ante manipulum nec ne, אינו לוקה ומכין אותו מכת מרדות *non percutiunt illum ex Lege sapientum, sed percutitur plaga rebellionis*; messem vero ante manipulum ejusmodi pœnæ non fuisse obnoxiam quali erat comestio novæ annonæ, iterum docet idem (58) והקוצר קודם קצירת העומר אינו לוקה והקציר כשר: id est *si quis ante manipuli messem peregisset, non vapulabat, sed messis nihilominus erat licita*; Quæ cum alias, si stricte acciperem pugnarent cum aliis Maimonidis constitutionibus decretisque sapientum, mallem ea intelligere de messe in casubus supra dictis connivatione eorum permissa.

XIV. Generalis regula ad quam cognosci potuisset quis proventus a manipulo licitus redditus esset vel non, erat, uti jam vidimus, si cognosceretur num fruges jam essent radicibus instructæ num secus; An vero radices egerint ju-

judicatum fuit ut plurimum e foliis, ac ubi hæc aderant ibi & radices esse non dubitabant; quod, licet per se sat sit clarum ac ex quotidiana experientia comprobatum, tamen Magistri non pro indubitato signo permissionis ejusmodi frugum hoc accipere audent, nec aliquid certi circa hoc definiunt, unius cujusque arbitrio potius id committentes, ita Maimonides [59] וכן תבואה שהיתה בקרקע וחנטו עליה או הנצו עלים שלה כשהביאו שתי הלחם הרי זה ספק אם הנצת העלין או חנטתן כמו השרשה והותרה להביא ממנה מנחות או אינה חשובה השרשה לפיכך לא יביא ואם הביא הורצה; id est *& ita fruges quæ adhuc sunt in fundo, si herbam ediderint, aut germinaverint folia post oblatos duos panes, ecce dubium est, num germinatio foliorum aut editio herbæ idem sit ac radicatio, numque licitum sit adducere ex iis ferta, num non censendæ sint radices egentes; ideoque non offerebatur quicquid ex iis, si tamen quidam attulisset gratum erat.*

XV. Præceptum de vetito proventu novo ante oblationem manipuli primitiarum sat grandem habuit extensionem, cum dicatur *præceptum sempiternum per generationes* Israelitarum *in omnibus habitationibus* eorum, quæ statim addita sunt prohibitioni tosti & polentæ; De obligatione hac variaque extensione vocis עולם amplam dissertationem instruere loci hujus non est, paucis solum audiemus quid Judæorum Doctores hac in quæstione statuant, quantamque hanc obstrictionem ducant; Ita exponit Abarbanel; prius quæstionem format, quomodo statutum manipuli dicatur perpetuum, restringaturque ad omnes generationes habitationesque Israelis posterorum, cum tamen illum offerre extra terram Sanctam non minus ac agnum Paschalem cœterasque oblationes nefas sit; Ad quæ singulatim sic responsum dat (60); והנה מה שכתב בעומר חקת עולם וגו' לא בא להגיד שינהג מצות העומר גם בחוצה לארץ אבל הוא לענין אסור אכילה החדש עד הבאת העומר שהאיסור ההוא נוהג גם בחוצה לארץ והותרה בזה השאלה הי' וכן השאלה הי"א הותרה ממה שפירשתי ולפי שלא יביאו השעורה לבדה להקריבה לגבוה צוה יתברך שיביאו עמה קרבן כבש אחד ומנחתו שני עשרונים סולת: i. e. *Et ecce quid dicitur de Omer*, statutum perpetuum &c. *non est hoc ad indicandum, quod more obtineat observatio præcepti de Omer etiam in terra extera, sed hoc dicitur sensu prohibendi comestionem novi fructus usque ad tempus oblationis manipuli, eo quod interdictum hocce observetur etiam in terra peregrina; & permissionem dedit de hoc quæstio decima, itaque quæstio undecima permittit magis quam hæc uti explicui; Idcirco autem quia hordeum solum non offerebant in oblationem excellentiorem, præcepit Deus ut offerant cum eo sacrificium agni unius cum ferto suo duabus scil. decimis similæ;* Raschi unice hoc accipit de obligatione qua tenebantur Israelitæ Veteres, num ea cœperit jam ante occupationem terræ Cananææ, num vero demum post ejus partitionem de obligatione autem hodierna Judæorum altum tenet silentium. Author Commentarii minoris hæc observat [61]; חקת עולם וגו' אף על פי שאין קרבים מיני הקרבן במושבות הגלות לא יחדל ענין הספירה וענין מקרא קדש: i. e. statutum seculi &c. *Licet non offerant species sacrificii in habitationibus exilii* (status hodierni) *non tamen cessavit negotium numerationis* (septem hebdomadarum) *neque negotium cœtus Sancti* (instituendi die oblationis manipuli; Nemo tamen Magistrorum rem distinctius pertractat quam R. Bechai, qui diserte affirmat, Judæos hodiernos adhuc teneri hac obstrictione, sive occupent pristinas sedes sive in exilio degant; ita ille (62); חקת עולם וגו' הזכיר כאן באסור החדש בכל מושבותיכם חקת עולם לדורותיכם ללמדך שהחדש אסור מן התורה בכל מקום ואפילו בחוצה לארץ בזמן גלותנו ועל' כן אמר בכל מושבותיכם שהיא מצוה נוהגת לדורות בכל מושבותיכם בין בארץ בין בחוצה לארץ וכן דרשו רז"ל אמר ריש לקיש שלשה דברים תלוין בארץ ונוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ החדש והערלה והכלאים החדש מן התורה והערלה הלכה למשה מסיני והכלאים מדברי סופרים; i. e. statutum perpetuum &c. *mentio hic fit de prohibitione novæ annonæ in omnibus habitationibus vestris, statutum seculi generationibus vestris; idque ad docendum te, quod novæ fruges vetitæ sint ex Lege omni in loco, etiam in regione extera tempore exilii nostri; propterea dicitur, in omnibus habitationibus vestris, quod hocce præceptum observari debeat a generationibus vestris in omnibus habitationibus earum, sive in terra S. sive in terra peregrina, & hoc modo exposuerunt id Magistri nostri p. m. Dixit Risch Lakisch; tria annexa sunt terræ S. & tamen observantur in terra peregrina æque ac in terra S. eaque sunt, novus proventus,* (ejus prohibitio ante diem 16. Nisan) *& præputium,* (fructus arborum trium priorum a plantatione annorum) *& heterogenea,* (plura diversi generis semina in agro non commiscenda) *novæ fru-*

fruges ex Lege (Divina prohibitæ) *præputium ex constitutione Mosis a Sinai*, *& heterogenea ex verbis Jure-Consultorum*; Eadem fere habet princeps Jure-Consultorum Hebræorum (63); ובזמן שאין בית המקדש כל היום כולו אסור מן התורה ובזמן הזה במקומות שעושין שני ימים טובים החדש אסור כל יום שבעה עשר בניסן עד לערב מדברי סופרים; i. e. *Sed inde ab illo tempore quo non amplius stat Templum toto die* [oblationis Omer] *omnia hæc vetita sunt ex Lege*, *& hoc tempore in iis locis*, *ubi tantum observant duo festa*, *nova annona vetita est toto die*, *usque ad diem decimum septimum Nisan vesperam usque*, *idque ex sententia Jurisperitorum*. Ita Misna diserte dicit, die, quo olim manipulus primitiarum agitabatur, eo ipso & hodie novum proventum comedere vetitum esse (64); משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף כולו אסור: *Destructo Templo statuit R. Jochanan ben Saccai ut fasciculum ramorum gestarent* (in Tabernaculorum festo) *per septem dies in memoriam Templi*, *& ut dies agitationis* (manipuli) *esset prohibitus*; conferri omnino merentur quæ ad hæc adnotavit Clariss. Houting; Hæc tam diserte dicta ut dubium non relinquant quin Judæi obstrictione hujus statuti se adhuc teneri firmiter credant, licet ipsam oblationem in terra exilii offerre nefas ducant.

XVI. Menasse ben Israel Celebris Judaicæ gentis Doctor Judæorum reliquias non contemnendas ostendere conatur in Tartaria Magna, ubi integram iis attribuit Provinciam Thabor dictam, quod nominis forsan sibi fabricavit e טבור *umbilicus*, quoniam scil. medium circiter vastæ hujus regionis tractus iste juxta eum occupat, (65). Ortelius magni nominis Geographus in Tartariæ delineatione Regnum indicat *Arsareth*, ubi refugium invenere Judæi e Palæstina extorres nomen adsciscentes novum *Gauthæorum*, unde Regnum dictum hodie *Cathai*, variaque de ingenti Judæorum in hisce tractubus numero incrementoque tradit æque ac Menasse, qui in eo cardinem ponit spei suæ de recuperanda suo tempore terra S. ac Romano Imperio destruendo; E Tartaria Colonias ingentes Judææ gentis migrasse narrant iidem in Sinæ Imperium, sed majori numero adhuc in Americam, ubi hodierno die adhuc superstites eorum posteros ritusque patrios observantes volunt, quod idem & referunt nonnulla e recentioribus novæ Terræ Itinerariis, quæ præsertim memorant, hanc gentem frugum terræ primitias Deo offerre; audiamus eorum verba imprimis ea quæ famosissimus Eques Anglus literis mandavit in descriptione novæ Hyperboreæ Reipublicæ (66); *Leur visage ressemble si fort a celui des Juifs*, *& sur tout celui des enfans*, *que lors qu' on les regarde*, *on croiroit etre dans le quartier des Juifs a Londres*. *Leurs yeux sont petits*, *& noirs comme ceux des Juifs*; *d' ailleurs ils content par Lunes*, *ils offrent les Premices des fruits*, *ils ont une espece de Fete des Tabernacles*, *on dit que leur autel est sur douze pierre*; *Leur deuil dure un an*; *Les coutumes de leurs Femmes sont sembables a celles des Juifs* &c. Quæ sat memoratu digna sunt, ejusque gentis originem Judaicam haud obscure præ se ferunt, si omnia ita sese habent uti Author iste refert, licet ejusmodi transmigratio arduas quasdam difficultates patiatur; plura desiderans adeat Cl. Jac. Basnage in erudito suo opere (67), unde ex occasione oblationis Omer & vetiti proventus novi inter modernos Judæos hæc mutuo sumsimus.

(1) Onomast. Lib. 1. segm. 247.
(2) Lib. 6. segm. 32.
(3) Lib. 7. segm. 21.
(4) Onomastic. Lib. 6. segment. 108.
(5) Lib. 6. segm. 77.
(6) Hieroz. Lib. 2. cap. 48.
(7) Lib. radicum ad h. vocem.
(8) Onomast. Lib. 6. segm. 62.
(9) Lex. Hebr. ad h. v.
(10) In Athenæum Lib. 14. cap. 15.
(11) Lex. Philol. ad voc. *Granea*.
(12) Miclal Jophi ad h. l.
(13) Hieroz. Lib. 1. cap. 7.
(14) Exercit. Plinianæ pag. 231.
(15) Nat. Hist. Lib. 18. cap. 7. §. 14.
(16) Aristoph. Irene v. 1136.
(17) Idyll. 7. v. 65.
(18) Lib. 2. cap. 37.
(19) In Arcadicis cap. 15. pag. 630.
(20) Aristoph. in Plut. v. 218. p. 15.
(21) Fastor. Lib. 2. v. 24.
(22) Ibid. Lib. 6. v. 313.
(23) Amor. Lib. 3. eleg. 10.
(24) Fastor. Lib. 1. v. 693.
(25) Metam. Lib. 5. v. 450.
(26) Ibid. Lib. 11. v. 119.
(27) Seneca epistol. 18. pag. 418.
(28) Epist. 110. pag. 641.
(29) Lib. 4. cap. 8.
(30) Lib. 1. cap. 4.
(31) Plautus Bacchid. Act. 4. Scen. 5.
(32) Martial. Lib. 1. epigr. 104.
(33) De Art. Poet. v. 249.
(34) Martial. Lib. 1. ep. 42.
(35) Fastor. Lib. 6. v. 170.
(36) Horat. Serm. Lib. 1. Sat. 6. v. 114.
(37) Martial. Lib. 5. ep. 79.
(38) Serm. Lib. 2. Sat. 3. v. 182.
(39) Hilc. Schabbat. cap. 7. §. 1.
(40) Massec. Schabbat. cap. 7. §. 2.
[41] Hilc. Schabbat cap. 8. §. 3.
[42] Hilc. Tamidin cap. 7. §. 13.
[43] Hilc. Tamidin §. 17.
[44] Menachot cap. 10. 8.
[45] Cap. 4. §. 8.

(46) Ge-

[46] Gemara Menachot fol. 71. col. 1.
[47] Menachot cap. 10. §. 7.
[48] Ibid. §. 9.
[49] Hilc. Tamidin cap. 10. §. 15.
[50] Menachot. l. c. §. 5.
[51] Gemara Menachot fol. 68. col. 1.
[52] Menachot loc. cit. §. 7.
[53] Hilc. Meocelot Afurot cap. 10. §. 4. Tom. 2. fol. 181.
[54] Hilc. Tamidin l. c. §. 19.
[55] Hilc. Tamidin §. 17.
[56] Ibid. l. c. §. 6.
[57] Hilc. meocelot afurot cap. 10. §. 3.
(58) Tamid. loc. cit. §. 21.
(59) Tamid. l. c. §. 20.
(60) Comment. in Leg. ad h. l.
(61) R. Obad. Sephorno Com. ad h. l.
(62) Comment. in Legem fol. 146. col. 3.
(63) Hilc. meocelot Afurot cap. 10. §. 3.
(64) Mifna Rofch Hafchana cap. 4. §. 3.
(65) In Libro Efperanza de Ifrael.
(66) Lettres de Mr. William Pen, l' etat prefent des Terres des Anglois dans l'Amerique, pagin. 143. & 156.
(67) Hiftoire des Juifs. Livr. 7. chap. 4.

CAPUT VII.

§. I. *Mundum Terramque ob infignia ab iis recepta bona Numina conftituere Gentiles*. II. *Telluri Fana confecrarunt Græci*. III. *Oraculum Fanaque ejus antiquiffima*. IV. *Omnium eam vocarunt Matrem Nutricemque*. V. *Nec non Romanorum gens*. VI. *Utrique eam facrificiis coluere*. VII. *Cererem Terram vocantes Divinum ei exhibuere cultum quicquid boni illi acceptum ferentes*. VIII. *Inde Primitiis omnis generis Deos placare ratum duxere*; *Comæ Primitias iis devovere*. IX. *Nec non Frugum, facultatum, fpoliorum &c. Decimas*. X. *Græci Terræ frugum Primitias obtulere Dianæ, fundofque Diis facrare*. XI. *Primitias devovere Cereri*. XII. *Et Ifidi*. XIII. *Romani eundem Cereri exhibuere cultum*. XIV. *Fefta Græci oblationis Primitiarum caufa inftituere*. XV. Θαργήλια, Εἰρεσιώνη, Πυανέψια *quid fuerint*. XVI. *Delon Apollini Gentiles frugum attulere Primitias*; *ejus Infulæ in horum Religione celebritas*. XVII. *Hyperborei Primitias Delon ferentes quinam, ex Scriptoribus Græcis*. XVIII. *Ex Clemente Alex. & Latinis*; *non Gentis unius nomen*. XIX. *Summo hæ Gentes ftudio colebant Apollinem*. XX. *Primitiæ quas Delon mittebant, qua ratione ac ceremoniis illuc perlatæ*. XXI. *Num Sacrorum victimarumque num frugum Primitiæ fub iis intelligendæ*. XXII. *De Pelafgis frugum Decimas Primitiafque Diis devoventibus*. XXIII. *De Primitiis oblatis Neptuno, Apollini Delphico, Baccho, Vertumno &c.* XXIV. *Romanorum in urbis natalibus oftenfa Religio*. XXV. *De Primitiis menfæ, hominum, &c.* XXVI. *Quid apud Plutarchum de Cretenfibus hominum primitias offerentibus fit intelligendum*. XXVII. *Antiquiffimus Nationum ritus ac Religio offerendi Primitias*.

I. ABS re forte non erit abfoluto nunc in Sacris ftadio in profana excurrere, ritufque offerendi Primitias a Deo populo fibi peculiari inculcati veftigia quædam non obfcura inter Nationes Deo vero non fœderatas paucis oftendere; Meffem ingredimur uberrimam, in quam licet falx jam fit immiffa aliorum, uti Cl. Spenceri & Rev. Crameri (1), fat parce tamen factum, nec omnia ita demeffa, quin egregium adhuc fieri poffit Spicilegium, nec mergites adeo funt anxie collecti, ut defperandum fit nec ullos nos ligaturos manipulos; Paulo altius rem repetamus a generalioribus ordientes inde progreffuri ad fpecialiora.

Effe Ens Supremum, Creatorem, Suftentatorem, Benefactorem omnium, Gentibus firmiter perfuafum erat, id docet e Platone Philofophus (2); Ἀναθαῤῥῶ δὲ πάλιν αὐτοῦ Πλάτωνος ἀκούων πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦ τε κόσμου καὶ τῶν ἄλλων γεννητῶν, τὸν ἀγέννητον καὶ ἀΐδιον θεὸν ὀνομάζοντες, οὐ διὰ σπέρματος δή που γενόμενον, ἀλλὰ δὲ δυνάμει τοῦ Θεοῦ τῇ ὕλῃ γενόμεν ἀρχὴν ὑφ' ἧς ἔπαθε καὶ μετέβαλεν, ἐντεκόντος. *Recipio tamen animum, audiens ab ipfo Platone, Deum non natum & æternum nominari Patrem, opificemque mundi & aliarum rerum natarum, non fane quod femine ifta genuiffet, fed alia quadam vi materiæ principium genitabile, quod affecerit & mutaverit eam, inferuiffet*; quod idem accumulatis teftimoniis evincere uti facillimum ita & fuperfluum hic loci effet; fed inde quidam Gentilium Mundum univerfum Deum conftituere non dubitarunt, rationem docet M. Tullius (3); *Placet enim illi*, Epicuro, *effe Deos, quia neceffe fit præftantem effe aliquam naturam, qua nihil fit melius. Mundo autem certe nihil eft melius; nec dubium, quin, quod animans fit, habeatque fenfum, & rationem, & mentem, id fit melius, quam id quod his careat*; Undé Terram in Deorum numerum relatam nemo ignorat, ob innumera, quibus homines mactabat, beneficia, de quo ita *Deus Philofophorum*, uti eum vocare amat Cicero, ratiocinatur [4]; Γῆν δὲ τροφὸν μὲν ἡμετέραν, εἱλουμένην δὲ περὶ τὸν διὰ παντὸς πόλον τεταμένον, φύλακα καὶ δημιουργὸν νυκ-

νυκτός τε ϗ ἡμέρας ἐμηχανήσατο, πρώτην ϗ πρεσβυτάτην σωμάτων ὅσα ἐντὸς οὐρανοῦ γέγονε. *Terram vero matrem & altricem omnium terrestrium animantium, constrictam limitibus per omnia vadentis & cuncta continentis poli, diei noctisque custodem locavit, antiquissimam ac præcipuam eorum, qui intra mundi ambitum continentur, corporum;* Id vero Cicero interpretatus est *antiquissimam Deorum*, uti eandem alibi vocat, *Sacram Deorum omnium focumque domiciliorum* (5), quare & inutile censet agros Diis consecrari; Dicta quoque est, *Mater omnium*, (6), & pro Numine reputatum diserte prodit Plutarchus [7]; οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰ κοινὰ, ϗ διήκοντα τῆς χρείαις, ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκθειάζουσι, ὡς τὸ ὕδωρ, ὡς τὸ φῶς, τὰς ὥρας, τὴν δὲ γῆν, οὐ μόνον θεῖον, ἀλλὰ ϗ Θεὸν ὑπολαμβάνουσιν. *Etenim ab hominibus quæ vulgata sunt, suisque usibus inservientia, quam plurimum Deos effecerunt, uti aquam, lucem, tempestates, Terram vero non modo Divinum quid, sed Deum esse arbitrantur.*

II. Hac opinione pervulgata, nil tam anxie curabant, ac a Diis accepta bona beneficiaque debito modo proque viribus referre, uti Cap. I. quodammodo vidimus; inde fusus pecudum cruor, extructæ aræ, immolatæ Hecatombæ, inde donaria omnis generis Diis dicata Delubrisque illata &c. Huc præsertim facit cultus Divinus Terræ exhibitus ab Antiquis, ob ingentia imo fere omnia ab Ea humano generi porrecta vitæ & necessitatis & suavitatis commoda, qui cultus ideo propius nobis lustrandus erit. Ignaræ quippe Gentes extra Dei Fœdera positæ veri omnis boni Largitoris, summæque victus alimentorumque procreationis Causæ, ad causas ministrantes potius attendentes, iis omne hac ex parte bonum attribuere, Creaturæque cultum ac gratitudinem Creatoris loco exhibuere, quod haurire licet e Plutarchi verbis, ubi inquirit in causas quæ mortalibus Dei notitiam suppeditarunt; ita ille [8]; Θεοῦ γὰρ ἔννοιαν ἔσχον ἀπὸ τῶν φαινομένων ἀστέρων, ὁρῶντες τούτοις μεγάλης συμφωνίας ὄντας αἰτίους, καὶ τεταγμένας ἡμέραν τε ϗ νύκτα, χειμῶνά τε ϗ θέρος, ἀνατολάς τε ϗ δυσμάς, ϗ τὰ ὑπὸ τῆς γῆς ζωογονούμενα ϗ καρπογονούμενα· διὸ πατὴρ μὲν ἔδοξεν αὐτοῖς ὁ οὐρανὸς ὑπάρχειν, μήτηρ δὲ ἡ γῆ. τούτων δὲ ὁ μὲν οὐρανός, πατὴρ, διὰ τὸ τὰς τῶν ὑδάτων ἐκχύσεις σπέρματ᾽ ἔχειν τάξιν. ἡ δὲ γῆ μήτηρ, διὰ τὸ δέχεσθαι ταῦτα ϗ τίκτειν. *Dei enim notionem habuere ab adparentibus astris, cum viderent illa tantæ haberi concinnitatis causas, ac disponere diem & noctem, hyemem ac æstatem, ortum ac occasum, & vivificare ea ac fructificare illa quæ in terra sunt. Itaque pro Patre acceperunt cœlum ac pro matre Terram. Cœlum pro Patre, eo quod effusio aquarum quam facit sit ad instar seminis, Terram vero pro matre, eo quod conciperet ac pareret.* En totam rationem Religiosi cultus Terræ exhibiti pulcherrime ac verissime proditam. In Religionis Veterum Mysteriis cernuntur fana Telluri dicata imo Oracula tributa, ita tale fanum memorat idem (9); τὰς δὲ Μούσας ἱδρύσαντο παρέδρους τῆς μαντικῆς ϗ φύλακας αὐτοῦ παρὰ τὸ νᾶμα, καὶ τὸ τῆς γῆς ἱερὸν, ἧς λέγεται τὸ μαντεῖον γενέσθαι τῆς ἐν πέτροις ϗ μέλεσι χρησμῳδίαν. *Musas vero vaticinio collocaverunt adsidentes, ejusque custodes ibi ad aquam & Telluris templum, cujus dicitur ipsum fuisse Oraculum versibus carmineque contentam divinationem.* Strabo Derbices populos ad Caucasum habitantes asserit Terram colere religiose [10]; Σέβονται δὲ γῆν οἱ Δέρβικες, θύουσι δ᾽ οὐδὲν θῆλυ οὐδὲ ἐσθίουσι. *Derbices terram colunt religione, nil fœmellum immolant neque comedunt.* Herodotus inter Scytharum Numina numerat & Tellurem (11); Θεοὺς μὲν μόνους τούσδε ἱλάσκονται, Ἱστίην μάλιστα, ἐπὶ δὲ Δία τε ϗ Γῆν, νομίζοντες τὴν γῆν τοῦ Διὸς εἶναι γυναῖκα. *Deorum solos hos placant, Vestam ante omnes, deinde Jovem ac Terram, existimantes Terram Jovis esse Conjugem*; alibi de Persis hæc narrat (12): οἱ δὲ νομίζουσι Διῒ μὲν, ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν ὀρέων ἀναβαίνοντες, θυσίας ἔρδειν, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες. θύουσι δὲ ἡλίῳ τε ϗ σελήνῃ καὶ γῇ ϗ πυρὶ ϗ ὕδατι ϗ ἀνέμοισι. τούτοισι μὲν δὴ μούνοισι θύουσι ἀρχῆθεν: *moris habent editissimis conscensis montibus Jovi sacra facere, omnem gyrum cœli Jovem appellantes; soli sacrificunt, Lunæ, Terræ, igni, aquæ, ventis; hisque solis Numinibus sacra faciunt jam antiquissimo tempore.* Idem narrat Strabo [13]; De Phlyensibus narrat Pausanias magni fecisse eos terram (15); Φλυεῦσι δέ εἰσι ϗ Μυῤῥινουσίοις, τοῖς μὲν Ἀπόλλωνος Διονυσοδότου ϗ Ἀρτέμιδος Σελασφόρου βωμοὶ, Διονύσου τε Ἀνθίου ϗ Νυμφῶν Ἰσμηνίδων, ϗ Γῆς, ἣν μεγάλην θεὸν ὀνομάζουσι. *Phlyenses vero Apollinis Dyonysodori & Dianæ Luciferæ uti Myrrhinenses ostendunt aras, Bacchi etiam Floridi, & Ismenidum Nympharum, & Telluris, quam magnum dicunt Deam.*

III. Lacedæmonii eidem Divæ Fanum struxere referente eodem Pausania (15) Λακεδαιμονίοις δὲ ἐστὶ μὲν Ἀπόλλωνος Ἀρχεβωμός, ἐστὶ δ᾽ ἐπονομαζόμενον Γάσηπτον ἱερὸν

ρὸν Γῆς. *Lacedæmoniis est Apollinis Akritæ ara, est item Telluris fanum Gareptum dictum.* Pervetustam Telluris ac famigeratissimam aram prædicat idem (16), cum qua Oraculum conjunctum prope thesaurum Sicyoniorum, ἐπὶ δὲ τῷ Γαίῳ καλουμένῳ βωμός ἐστιν ἐπ' αὐτῷ Γῆς, πέτρας καὶ οὗτος. τὰ δ' ἔτι ἀρχαιότερα καὶ μαντεῖον τῆς Γῆς, αὐτόθι εἶναι λέγουσιν. *In ea parte quam terræ dicatam vocant est ara Telluris, eaque ex cineris aggere, antiquitus enim Oraculum Telluris ibi fuisse tradunt.* Imo Celebratissimum Apollinem Pythium in Oraculis edendis non nisi Deæ Telluris partes occupasse, hujusque antiquissimæ Divæ successorem fuisse, idem ex veteri traditione narrat, ubi hæc notatu dignissima leguntur (17); φασὶ γὰρ δὴ τὰ ἀρχαιότατα Γῆς εἶναι τὸ χρηστήριον, καὶ Δάφνην ἐπ' αὐτῷ τετάχθαι πρόμαντιν ἀπὸ τῆς γῆς. εἶναι δὲ αὐτὴν τῶν περὶ τὸ ὄρος νυμφῶν &c. πεποιημένον οὖν ἐστιν ἐν τοῖς, Ποσειδῶνος ἐν κοινῷ καὶ Γῆς εἶναι τὸ μαντεῖον. καὶ τὴν μὲν χρᾶν αὐτὴν, Ποσειδῶνι δὲ ὑπηρέτην ἐς τὰ μαντεύματα εἶναι Πύρκωνα. καὶ οὗτος ἔχει τὰ ἔπη.

Αὐτίκα δὲ χθονίης σοφὸν δὴ πινυτὸν φάτε μῦθον,

Σὺν δέ τε Πύρκων ἀμφίπολος κλυτοῦ Ἐννοσιγαίου.

Ajunt enim fuisse antiquitus Telluris Oraculum, & Daphnen ab ipsa terra fuisse delectam ut præsideret; fuisse vero eam unam ex Nymphis montanis. In ea quoque traditur, Neptuno ac Telluri commune fuisse illud Oraculum, Tellurem quidem ipsam ore proprio responsa dedisse, Neptunum vero Interpretem habuisse Pyrconem, itaque sonant versus.

Telluris cuncti sanctas cognoscite voces,

Et magno Pyrcon Neptuno sacra ferebat.

Unde & Peleadæ fatidicæ apud Dodonæos mulieres cantu suo Tellurem cum Jove jungentes æque ac hunc celebrarunt hisce versubus [18];

Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἐστί, Ζεὺς ἔσσεται, ὦ μεγάλε Ζεῦ,

Γᾶ καρποὺς ἀνίει, διὸ κλῄζετε ματέρα γαῖαν.

Jupiter est, fuit, atque erit; o bone Jupiter alme,

Quæ tribuit fruges, Tellurem dicite Matrem.

Mira sane cantilena, quæ veræ traditionis reliquias non uno solum in verbo præ se fert, cum tam arcte Jovem æternum cum Bona Matre Terra jungit, ut hæc illius bonitati debita, & quidquid boni ex illa fluit ad illum referendum esse innuisse videatur. Atheniensibus a Theseo in civitatem ex agris adductis pervetustum erat Telluris uberrimæ solertissimæque Nutricis Templum (19); ἔστι δὲ καὶ Γῆς κουροτρόφου, καὶ Δήμητρος ἱερὸν χλόης. τὰ δὲ ἐς τὰς ἐπωνυμίας ἐστὶν αὐτῶν διδαχθῆναι τοῖς ἱερεῦσιν ἐλθόντα ἐς λόγους. *Est & Telluris puerorum Nutricis & Cereris pubescentis fanum, cognominum vero causas a sacerdotibus qui sciscitant discent.* In Achaia 30. stadiis a vastata urbe Ægæ idem perhibet, esse fanum Telluris Euristernæ (20); ὁδὸς δὲ ἀπὸ τοῦ τάφου σταδίων ὅσον τριάκοντα ἐπὶ τὸ καλούμενον Γαῖον, γῆς δὲ ἱερόν ἐστιν ὁ Γαῖος ἐπίκλησιν εὐρυστέρνου. ξόανον δὲ ἐν τοῖς μάλιστα ὁμοίως ἐστὶν ἀρχαῖον. *Ab eo tumulo 30. circiter stadiis via est ad Gæum ita dictum [Terræ sacratum], Gæum enim est fanum Telluris quam vocant lati pectoris, simulacrum enim ejusmodi est vetustissimum ei.*

IV. Vatum Græcorum Pater ac Princeps Terram vocat μητέρα πάντων, eamque peculiari collaudans hymno θεῖον quid ipsi manifeste tribuit [21];

Γαῖαν παμμήτειραν ἀείσομαι ἠυθέμεθλον,

Πρεσβίστην, ἣ φέρβει ἐπὶ χθονὶ πάνθ' ὁπόσ' ἐστίν.

Ἠμὲν ὅσα χθόνα δῖαν ἐπέρχεται, ἠδ' ὅσα πόντον,

Ἠδ' ὅσα πωτῶνται τάδε φέρβεται ἐκ σέθεν ὄλβου.

Terram omnium matrem canam bene fundatam,

Prstantissimam, quæ nutrit superiora quotcunque sint,

Et quot per terram diam incedunt,

& quot per Oceanum,

Et quot volant, hæc nutriuntur e tuis divitiis.

Imo Divum Matrem Jovisque Conjugem in sequentibus eam vocat,

Χαῖρε θεῶν μήτηρ, ἄλοχ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος.

Salve Deorum Mater uxor cœli stellati.

Lati Pectoris eam quoque vocat Hesiodus [22];

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα

Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ

Ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου.

Primo omnium quidem Chaos fuit, ac deinde

Tellus lata, omnium sedes tuta semper

Immortalium, qui tenent juga nivosa Olympi.

Et

Et Apollonius Rhodius matrem vocat Deorum (23);

Γαῖα θεῶν μήτηρ, ὅσσον σθένος ἐστὶν ἐμεῖο.

Alma parens superum Tellus, mea robora quanta.

Propterea nomen Reginæ Telluri non raro tributum uti in illo Comici (24);

Σύ τ' ὦ κάτω γῆς ἀνοσίως οἰκῶν πάτηρ,

Καὶ γῆτ' ἄνασσα χεῖρας ἣ δίδωμ' ἐμάς.

Et tu Pater locos profanos incolens Telluris, ac Regina Tellus cui manus trado.

V. A Romanis Tellurem in Deorum numerum relatam fuisse Author inter tot alios est M. Tullius, qui inter Magnos Deos eandem numerat [25] *De ea re scriptum est, postulatione esse Jovi, Saturno, Neptuno, Telluri, Diis cœlestibus*. Ædes illi extructas idem memorat [26] & Valerius M. qui ita famorat [27] *Senatus enim Populusque Romanus, non contentus capitali eum* (Sp. Cassium) *supplicio afficere, interemto domum superjecit, ut Penatium quoque strage puniretur; In solo autem Ædem Telluris fecit. Itaque quod prius domicilium impotentis viri fuerat, nunc religiosæ severitatis monumentum est*. In Telluris Ædibus Senatum Romanum conscriptum fuisse demonstrant Ciceronis verba [28] *Nec vero usquam discedebam, nec a Republica dejiciebam oculos, ex eo die, quo in ædem Telluris convocati sumus; in quo Templo, quantum in me fuit, jeci fundamenta pacis*; quod infra confirmat; *Tu autem M. Antoni, unum illum diem, quo in æde Telluris Senatus fuit* &c. & ubi violentiam M. Antonii extollit [29] *Post diem tertium veni in Ædem Telluris, & quidem invitus, cum omnes aditus armati obsiderent* &c. Genitricem terram agnoverunt omnium, calorisque vitalis causam, uti Bucolicus (30);

Omniparens æther, & rerum causa liquores,

Corporis & genitrix Tellus vitalis & aer.

Quod Martialis in petulanti Tonsoris Epitaphio scribit [31]

Sis licet, inde sibi, Tellus placata, levisque,

Artificis levior non potes esse manu.

Vulgarem indicat mortuis bene precandi formulam, *sit tibi Terra levis*, tam a Græcis quam Latinis usurpatam, ad incantationes amovendas, quæ noxiæ essent sepultis quibusque Terra ipsis implacata ac gravis admodum reddita, uti persuasum sibi habuit cæca superstitio, de quo videatur Celeberr. Brissonius (32), quæ tam vim occultam humana majorem Telluri adscriptam non obscure indicant; sed de Tellure prima ex elementis in Deorum relata numerum videri possit Cel. Vossius (33).

VI. Agnam nigram olim Telluri immolatam fuisse docet Homerus (34).

Οἴσετε δ' ἄρν', ἕτερον λευκὸν ἑτέρην δὲ μέλαιναν,

Γῇ τε, καὶ Ἠελίῳ. Διὶ δ' ἡμεῖς οἴσομεν ἄλλον.

Adferte agnum, alteram album alteram vero nigram,

Terræque & Soli. Jovi vero afferemus alium.

Nec non suem perhibet Aristophanes (35);

Ὦ πότνια πολυτίμητε Δήμητρος κόρη.

Ὡς ἡδύ μοι, προσέπνευσε χοιρείων κρεῶν.

O Veneranda Cereris filia Proserpina:

Quam suavis odor suillarum me afflat carnium.

Ad quæ Scholiastes notat; παρόσον χοῖροι τῇ Δήμητρι καὶ τῷ Διονύσῳ ἔθυοντο, ὡς λυμαντικοὶ τῶν θεοῖν δωρημάτων. *Consuetum porcos immolare Cereri & Libero, eo quod porci essent destructores munerum horum Deorum*, vitis & segetis sc. De Agricolis prisci Temporis refert Romanus Vates, quod Telluri porcos immolarint. (36)

Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,

Floribus & vino Genium, memorem brevis ævi.

& Ovidius (37),

Nec Tellus captas miserat ante feras.

Sus erat in pretio; cæsa sue festa colebant.

Terra fabas tantum, duraque farra dabat.

& quidem gravidam immolare suem Cereri eosdem in more habuisse idem docet (38)

Vana laborantis si fallat vota Coloni,

Accipiat gravidæ cur suis exta Ceres.

Quod amplius exponit Macobius (39) *affirmant quidam, quibus Crrnelius Labeo consentit, hanc Majam cui mense Majo res divina celebratur, Terram esse, hoc adeptam nomen a magnitudine, sicut & Mater magna in sacris vocatur; assertionemque æstimationis suæ etiam hinc colligunt, quod sus prægnans ei mactatur, quæ hostia propria est Terræ, & Mercurium ideo in sacris illi adjungi dicunt, quia vox nascenti homini terræ contactu* da-

datur. Ob ingentem ac pene miraculosam fœcunditatem videtur hæc bestia Telluri fœcundissimæ Matri immolata, *hac enim pecude nil genuit natura fœcundius* ait Cicero (40) vel primum ex omnibus animantibus sus immolatus Cereri, ob damnum ab eo segetibus illatum genere, asserente Ovidio (41) ubi in victimarum species inquirit,

> *Longius inde nefas abiit, & prima putatur*
> *Hostia sus meruisse mori; quia semina pando*
> *Eruerit rostro, spemque interceperat anni.*

Veneris in sacrificiis quoque porcum fuisse adhibitum docet Strabo [42], quod tamen negatur ab Aristophane [43] eo quod porcus Veneri sit exosus ob interfectum Adonidem; Aliisque Diis præterquam Lunæ & Baccho suem immolare nefas duxit Ægyptiorum gens, docente id Herodoto (44).

VII. Tellurem ergo cum Gentiles, ob ingentia quæ quotidie ab illa recipiebant bona, Divino cultu prosequuti sint ejus nomine comprehendere vim universæ naturæ, a sole ac æthere quasi concipientem semina, quare diversis admodum nominibas diversæ gentes hocce Numen compellarunt, uti Cybele, Dindymene, Berecynthia, Pessinuntia, Mygdonia, Asporene, Phasiana, Cimmeris, Cybeba, Vesta &c. imo Magnam celebratissimamque Cererem aliud Numen haud fuisse ac Terram eamque frugiferam, adeoque omnem hisce Deastris exibitam Religionem ad Terram benefactricem esse unice fere referendam, multis comprobare opus non est, cum id abundanter factum a Cel. Vossio (45), Cereremque Romanorum, Græcis Δημήτηρ dictam, eandem cum Tellure fuisse Divinitatem, vel unicus probat locus Comici (46)

> ——— ——— Δημήτηρ θεὰ
> Γῆ δ' ἐςὶ, ὄνομα δ' ὁπότερον βούλει καλει.
> ——————— *Ceres Dea est*
> *Tellus, utrum magis nomem libet, voces.*

unde *Reginam frugiferam* eam vocat alius (47);

> Ἄγε νῦν ἑτέραν ὕμνων ἰδέαν τὴν καρποφόρον βασίλειαν
> Δήμητρα θεὰν ἐπικοσμοῦντες Ζαθέαις μολπαῖς κελαδεῖτε.
> *Age nunc alio genere hymorum, Cererem frugum genetricem,*
> *Magnam exornate Deam, divinis carminibus celebrantes.*

Omnia ergo Cereris sacra omnes ei oblatæ fruges ad Terram respiciebant, Illi bona messis segetisque accepta ferebant moratiores imo sæpe ferociores populi: Illi vota hostiasque ideo persolvebant; Videtur ergo gentibus Mundi aliquid de ratione rituque hujus Judæorum moris, Deo ob uberrimum terræ proventum debitas reddendi gratias, innotuisse, quod magis adparebit, ubi demonstratum erit gentiles præcise frugum *Primitias* Diis obtulisse, quod uti operæ pretium erit, ita od id evincendum nos nunc accingimus, cum id specialiter institutum nostrum exigit.

VIII. Primitias qualescunque Idololatriæ deditæ Gentes Numinibus sacras facere Religioni duxere, uti e monumentis tum Historiæ tum Poeseos earum constat; Ita pueri impuberes Comam summo studio non raro alebant, eamque nuces relinquentes detondebant, Numinique cuidam in ara consecrabant, ad hæc alludit Tragicus (48);

> *Pars adhuc currit melioris ævi,*
> *Virgines nondum thalamis jugatæ,*
> *Et comis nondum positis ephebi,*
> *Matris & nomen modo doctus infans.*

Et Lucanus (49)

> *Illa genæ florem, primævo corpore vulsit,*
> *Illa comam læva morienti abscidit ephebo.*

Unde Satyricus Jovem Ganymedem sic adloquentem introducit [50]

> *At tibi si dederit vultus coma tonsa viriles,*
> *Quis mihi, qui nectar misceat, alter erit.*

Quod & Græcis in usu fuisse docet a Thesei exemplo comprobat Plutarchus [51]; ἔθους δὲ ὄντος ἔτι τότε τοῖς μεταβαίνοντας ἐκ παίδων, ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς κόμης, ἦλθε μὲν εἰς Δελφοὺς ὁ Θησεὺς &c. *Cum solenne tum esset, ut ii, qui ex pueris excedebant, profecti Delphos sacrificarent primitias Comæ Deo, adiit Delphos Theseus*, &c. qui inciput tantum totondit, quod indicat alias integram comam devovere in more fuisse positum. Fluminibus quoque sollenni admodum ritu comæ primitias deposuere, uti Author nobis est Pausanias (52) Ἀγάλματα δὲ ἐπὶ τῷ ποταμῷ Μνησιμάχης, τὸ δὲ ἕτερον, ἀνάθημα κειρομένης τὴν κόμην τοῦ παιδός οἱ ἐπὶ τῷ Κηφισσῷ. Καθεστάναι δὲ ἐκ παλαιοῦ καὶ τοῖς πᾶσι τοῦτο Ἕλλησι, τῇ Ὁμήρου τις ἀντεκμαίροιτο ποιήσει, ὃς τὸν Πηλέα εὔξασθαί φησι τῷ Σπερχειῷ κερεῖν ἀνασωθέντος ἐκ Τροίας Ἀχιλλέως τὴν κόμην. *Juxta flumen simulacra sunt, Mesimaches unum, alterum vero, filii, devotam ponens comam*

mam Cephisso fluvio. Ab antiquo tempore enim Græcis in more positum fuisse omnibus hoc ipsum, ex iis Homeri conjicias versubus, in quibus ait, Peleum Sperchio pro felici a Troja Achillis reditu vovisse comam, filii sc. non propriam, quod votum ipsemet Achilles irritum redditit in acerbo Patrocli funere illam abscindens uti ait Homerus (53);

Στὰς ἀπάνευθε πυρῆς ξανθὴν ἀπεκείρατο χαίτην,
Τὴν ῥα Σπερχειῷ ποταμῷ τρέφε τηλεθόωσαν.
Ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπεν ἰδὼν ἐπὶ οἴνοπα πόντον.

Stans seorsim a pyra flavam abscidit comam,
Quam sane Sperchio fluvio alebat florescentem,
Ingemiscens autem dixit conversis oculis in nigrum pontum.

Quod uti Græcis ita Romanis more receptum fuisse eo in casu nemo forsan qui ignorat; Fluminibus comam non raro alebant, uti de Memnone narrat Philostratus [54]; σκόπει γὰρ ὅσος μὲν κεῖται κατὰ τῆς γῆς, ὅσος δὲ ὁ τῶν βοστρύχων ἄσταχυς, ὃς οἶμαι Νείλῳ ἔτρεφε. *Vide enim quantus humi jaceat exporrectus, quantaque cincinnorum spica sit, quos Nilo, ut opinor alebat*. In Delo comæ primitias tum Virgines tum Ephbi dicarunt, de quo Poeta (55);

Ἤτοι Δηλιάδες μὲν, ὅτ' εὐηχὴς ὑμέναιος
Ἤθεα κουράων μορμύσσεται, ἥλικα χαίτην
Παρθενικαὶ, παῖδες δὲ θέρος τὸ πρῶτον ἰούλων
Ἄρσενες ἠιθέοισιν ἀπαρχόμενοι φορέουσιν.

Etenim Deliades, cum suaviter cantatus Hymenæus
Thalamos puellarum terret, coætaneos capillos
Virgines puellis, at Juenes messem primam lanuginis
Masculi Juvenibus primitiarum loco offerunt.

Hyperboreis istis puellis, Upi Loxo, ac Hecaergæ Virgines Deliades comæ primitias ad illarum sepulcra loco inferiarum offerebant; Juvenes vero Hyperboreis Juvenibus qui hasce puellas in Delum adduxerant primam languinem inferias mittebant; Videri possunt quæ fuse commentatus est h. l. Illust. Spanhemius; De Troczeniis Virginibus memoriæ idem prodidit Pausanias [56] δρῶσι δὲ καὶ ἄλλο τοιόδε. ἑκάστη παρθένος πλόκαμον ἀποκείρεται οἱ πρὸ γάμου, κειραμένη δὲ ἀνέθηκεν ἐς τὸν ναὸν φέρουσα. *Præter cæteros sacrorum ritus virgines ante nuptias succisum sibi capillum in Templum* (Hippoliti) *seponere, referunt*. Eadem de Deliarum Virginum ritu quæ Callimachus, idem refert Pausanias (57) De Megarensibus puellis; τὸ δὲ Ἰφινόης Ἀλκάθου θυγατρός. ἀποθανεῖν δέ φασιν αὐτὴν ἔτι παρθένον. Καθέστηκε δὲ ταῖς κόραις, χοὰς πρὸς τὸ τῆς Ἰφινόης μνῆμα προσφέρειν πρὸ γάμου, καὶ ἀπάρχεσθαι τῶν τριχῶν, καθὰ καὶ τῇ Ἑκαέργῃ καὶ Ὤπιδι αἱ θυγατέρες ποτὲ ἀπεκείραντο αἱ Δηλίων. *Jam ad Iphinoes Alcathoi filiæ tumulum, quam virginem decessisse memorant, patrio ritu puellæ ante nuptias inferias mittunt, capillique primitias detondent, non aliter quam Hecaergæ & Opidi Deliorum filiæ*. De Nestore Palladi sacra faciente ita Homerus (58)

——— ——— γέρων δ' ἱππηλάτα Νέστωρ
Χέρνιβά τ' οὐλοχύτας τε κατήρχετο πολλὰ δ' Ἀθήνῃ
Εὔχετ' ἀπαρχόμενος, κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλων.

——— *senex eques vero Nestor*
Aquamque molasque spargere primas cæpit, multis Minervæ
Supplicavit, primitias offerens capitis pilos igni injiciens.

Comæ primitias non raro in prægrandi luctu ad sepulchra defunctorum ac cognatorum inferiarom loco vel simul atque cum iis deponebant, ita Helena Hermionem filiam ad Clytemnestræ tumulum ad ferendas inferias mittens loquitur apud Euripidem in Oreste, vers. 96.

Κόμης ἀπαρχὰς καὶ χοὰς φέρουσ' ἐμάς.
Ferens primitias comæ meæ, & meas inferias.

Nec non Antigone apud eundem in Phœniss. v. 1523.

Τίν' ἐπὶ πρῶτον ἀπὸ χαίτας σπαραγμοῖς
Ἀπαρχὰς βαλῶ, ματέρος ἐμᾶς ἐν διδύμοις.
Γάλακτος παρὰ μαστοῖσιν.
Ἢ πρὸς ἀδελφῶν οὐλόμεν' αἰκίσματα νεκρῶν.

Ad quem primum a laceratione comæ
Primitias jaciam; an ad gemina matris meæ
Ubera lactis?
An ad mortuorum fratrum vulnera perniciosa?

IX. Fruges olim Diis fuisse oblatas partim jam supra a nobis ex occasione hordei observatum, & a multis qui Gentilium sacra illustrarunt demonstratum est; Decimas Terræ frugum ac fa-

facultatum Diis quædam gentes dicarunt, non obscuro indicio, se frugum ubertatem Numinum debere benignitati. Opum suarum victoriæ jure Cyro traditarum Decimas Jovi consecrare Croesus victus suasit Victori, uti refert Herodotus (59). κάτισον τῶν δορυφόρων ἐπὶ πάσῃσι τῇσι πύλῃσι φυλάκους, οἳ λεγόντων πρὸς τοὺς ἐκφέροντας τὰ χρήματα ἀπαιρεόμενοι, ὥς σφεα ἀναγκαίως ἔχει δεκατευθῆναι τῷ Διΐ. *Siste ad singulas portas aliquot ex tuis satellitibus custodes, qui auferentes vetent exportare opes, tanquam earum decimæ Jovi necessario reddendæ sint*. Spoliorum consecrare decimas pervulgatum erat, uti videri potest apud eundem [60] Pausaniam [61], Plutarchum (62) Valerium M. (63), ac Historicus passim. Ex aurifodinis Syphniorum Decimas poscere sibi sumsit Apollo Pythius referente Pausania (64); ἐποιήθη δὲ καὶ ὑπὸ Σιφνίων ἐπὶ αἰτίᾳ τοιᾷδε θησαυρός. Σιφνίων ἡ νῆσος χρυσοῦ μέταλλα ἤνεγκε, καὶ αὐτοῖς τῶν προσιόντων ἐκέλευσεν ὁ θεὸς ἀποφέρειν δεκάτην ἐς Δελφούς· οἱ δὲ τὸν θησαυρὸν ᾠκοδομήσαντο, καὶ ἀπέφερον τὴν δεκάτην. ὡς δὲ ὑπὸ ἀπληστίας ἐξέλιπον τὴν φορὰν, ἐπικλύσασα ἡ θάλασσα ἀφανῆ τὰ μέταλλα σφίσιν ἐποίησεν. *A Syphniis etiam tali ex causa factus est thesaurus: Syphniorum insula aurifodinas habet, de quarum proventu jussit Deus sibi offerri decimas Delphis. Illi vero thesauro condito Decimas obtulerunt; postea vero avaritia moti intermissa est hæc oblatio, tunc maris alluvie metalla penitus ablata sunt*. En Deastros neglectæ Decimarum oblationis acerrimos vindices. L. Corn. Syllam universi patrimonii decimas consecrasse narrat Plutarchus [65]; ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης ὁ Σύλλας τῷ Ἡρακλεῖ δεκάτην, ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς. *Consecrans Patrimonii totius Sylla Decimas Herculi, præbuitque splendidum epulum populo*, idemque narrat de M. Crasso (66); Herculem præcipue inter Deastros hacce prærogativa honoratum fuisse a Veteribus indicat Macrobius (67); *Testatur etiam Terentius Varro in ea Satyra, quæ inscribitur* περὶ κεραυνοῦ *majores solitos Decimam Herculi vovere, nec decem dies intermittere quin pollucerent ac populum* ἀσύμβολον *cum corona laurea dimitterent cubitum*. Athenis Decimas Minervæ & quinquagesimas aliis Diis fuisse sacratas docet Demosthenes, & de Dianæ fano, in Scilunte extructo consecratisque illi agri proventus Decimis, Xenophon, uterque citatus ab Illustr. Spanhemio (68); plura de hac materia videantur apud Ill. Potterum. (69)

X. Decimas frugum proventum facultatumque Diis Ethnicos non raro sacrasse, mirari non debet, id quod, æque ac oblatio ab iisdem observata primitiarum annonæ ac terræ frugum, vel rectus notionum naturalium usus, vel quædam obscurior notitia Legum Divinarum ipsis persuadere valuit. Videndum nunc proprius quo modo ac ratione primitias consecrarint. Apud Pap. Statium non unius generis Primitias Diis devotas pro recepto more invenimus, uti *operum*, quas Tydeus, si Thebis potiretur, Palladi vovet solenni precatiuncula, cujus ultima verba sic sonant. Thebaid. Lib. 2. v. 742.

Tu bellis, Tu pace feres de more frequentes
Primitias operum, non indignante Diana.

Apud eundem Eurydice quasi furiis agitata ob acerbam nati cladem, Diis quasi eam exprobrans ita nudo vocem de pectore rupit, Theb. Lib. 6. v. 145.

——— *at tua nondum*
Cadme domus, nullus Tyrio grege plangitur infans.
Primitias egomet lachrymarum & cædis acerbæ
Ante tubas ferrumque tuli. ———

Armorum Primitias idem vocat prima artis bellicæ pugnarumque specimina Lib. II. v. 185.

Hei mihi primitiis armorum & rite nefasto
Libatus jussusque mori. ——— ———

Ritum hunc perantiquum fuisse extra dubium est, cum ejus vestigia apud Antiquissimos Authotes de gentibus ultimam jactantibus antiquitatem reperiantur, quod ultimo paucis notandum nobis reservamus loco. Apud Porphyrium de abstinent: reperitur antiqua Draconis lex, quæ inter Leges Atticas a Cel. Viris Petito ac Pottero vulgatis secundum occupat locum, hisque verbis concepta est. θεσμὸς αἰώνιος τοῖς Ἀτθίδα νεμομένοις κύριος τὸν ἅπαντα χρόνον, θεοὺς τιμᾶν καὶ ἥρωας ἐγχωρίους ἐν κοινῷ ἑπομένους νόμοις πατρίοις, ἰδίᾳ κατὰ δύναμιν σὺν εὐφημίᾳ καὶ ἀπαρχαῖς καρπῶν πελάνοις ἐπετείοις. *Lex esto antiquissima ac æternæ auctoritatis in Attica, venerandos esse Deos ac Heroas patrios & indigenas publice secundum patrias sanctiones, privatim vero bonis verbis, frugumque primitiis, libis annuis, pro facultatum modulo.* Homerus jam Dianam introducit irascentem de neglecta sibi debita primitiarum oblatione [70];

Καὶ γὰρ τοῖσι κακὸν χρυσόθρονος Ἄρτεμις ὦρσε

Χω-

Χωσαμένη, ὃ οἱ οὔτι θαλύσια γουνῷ ἀλωῆς
Οἰνεὺς ῥέξ', ἄλλοι δὲ θεοὶ δαίνυνθ' ἑκατόμβας,
Οἴῃ δ' οὐκ ἔρρεξε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο,
Ἢ λάθετ', ἢ οὐκ ἐνόησεν. ——

Etenim inter hos malum aurea sede
Diana excitavit,
Irata, quod sibi non primitias post
fruges comportatas in ubere solo.
Oeneus sacrificasset, alii vero Dii
epulati essent Hecatombas,
Soli vero non fecisset Jovis Filiæ
magni,
Sive oblitus sit, sive non animad-
vertisset.

Variis Diis certas agrorum portiones a Græcis antiquis consecratas fuisse idem variis in locis docet, quæ dictas asserit τεμένεα *amputatas* q. d. τετμημένας. Sic Jovi sacrum agrum in Ida monte ostendit (71);

Γάργαρον, ἔνθα δέ οἱ τέμενος βωμός τε θυήεις.

Ad Gargarum, ubi ei ager sacer ac
ara odorata,

Et Cereri (72);

Οἳ δ' εἶχον Φυλάκην καὶ Πύρρασον ἀνθεμόεντα,
Δήμητρος τέμενος, Ἴτωνά τε μητέρα μήλων.

Qui vero tenebant Phylacen & Pyr-
rhasum floridam,
Cereris sacrum, Itonaque feracem
ovium.

Nec non Veneri Paphiæ (73);

Ἡ δ' ἄρα Κύπρον ἵκανε φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη,
Ἐς Πάφον· ἔνθα δέ οἱ τέμενος βωμός τε θυήεις.

Hæc vero ad Cyprum pervenit risus
amans Venus,
In Paphum, ubi illi sacrum araque
odorata.

Et alibi proprius rem ostendit (74);

—— —— τεμένη δέ ἑ κικλήσκουσιν
Ἀθανάτων, τὰ δ' οὔ τι βροτοὶ κείρουσι σιδήρῳ.

—— —— *Delubra autem ipsas*
vocant.
Divorum, hæc non tondent morta-
les ferro.

Agrorum sacrorum quoque mentionem facit Pausanias, uti ejus, qui a Temessensibus impuro Ulyssis socio, lapidibus ob violatam virginem obruto, consecratus fuit (75); τὸν δὲ Ἥρω σφᾶς ἐκέλευσεν ἱλάσκεσθαι, τέμενός τε ἀποτεμομένους οἰκοδομήσασθαι νεών, διδόναι δὲ κατὰ ἔτος αὐτῷ γυναῖκα τῶν ἐν Τεμέσῃ παρθένων τὴν καλλίστην. *Jussi sunt* (Oraculo Pythii Apollinis) *Heroen placare. & consecrato ei agro ædificare Templum devovere ei præterea quotannis Virginem ex Temessensibus puellis formosissimam.* Τεμεῖν alias est vox usurpata potissimum de inferiis, cum in iis hostiis mactandis in terram projectis caput amputabatur, unde ἔντομα dictæ, quod & usurpatum de inferiis devotis quibus genitalia amputata, juxta Scholiasten Apollonii Rhodii (76); Τεμεῖν invenies apud Philostratum [77], χέασθαί τε καὶ ἐπενεγκεῖν σφίσιν ὁπόσα νόμιμα, πλὴν τοῦ τεμεῖν τι ἢ καταγίσαι. *Libamina vero & alia jure manium præscripta obtulisse, non tamen mactasse vel sacra cruenta fecisse*: ubi conferatur Commentarius Cl. Olearii; Τέμενος Æsculapii & Jovis invenies apud comicum (78)

Ἔπειτα πρὸς τὸ τέμενος ᾖμεν τοῦ θεοῦ.
Ἐπεὶ δὲ βωμῷ πόπανα καὶ προθύματα
Καθωσιώθη, πέλανος Ἡφαίστου φλογί.

Post in Delubrum Æsculapii conces-
simus,
Et aræ impositis sacrificii præludiis
& popanis,
Igni præterea Vulcanio admotis libis.

Et alibi (79);

Ὅ, τι βουλόμεναί ποτε τὴν Κραναὰν
Κατέλαβον, ἐφ' ὅ, τι τε
Μεγαλόπετρον ἄβατον
Ἀκρόπολιν ἱερὸν τέμενος.

Quid enim cranai urbem ut ita ac-
ciperent
Adigere potuit has?
Et ingenti petra inaccessibilem
Acropolin ubi sacrum Delubrum.

Ubi nil melius forte ad hujus vocis expositionem quam quæ notat Vet. Scholiastes, τέμενος, τεμένη, ναοί, ἱερά, ἄλση, ἢ τὰ ἀφωρισμένα κατὰ τιμὴν χωρία, *Templa, fana, lucos, dicatasque ex Religione terras s. fundos*, ex Suidæ sententia, citatque locum Homeri insignem (80);

Καὶ μέν οἱ Λύκιοι τέμενος τάμον ἔξοχον ἄλλων
Καλὸν φυταλιῆς καὶ ἀρούρης, ὄφρα νέμοιτο.

Quin & ei Lycii portionem agri
dederunt separatam cæteris præ-
stantiorem,
Bonam arboribus & arvis ut coleret.

Sermo est de Lyciæ Rege qui post superata pericula Bellerophonti filiam cum Imperii regionisque portione tradidit; quod Eusthatius inde accipit dici tam de hominibus concesso quam de Diis consecrato agro, quicquid terræ S. agri alicui in usum tradatur proprium illud vocari τεμένη & τέμενος; πᾶν τὸ περιωρισμένον, ἤτοι ἀποτετμημένον τῆς πόλεως, καὶ εἰς κτῆσιν ἰδίαν τινὸς ἀφωρισμένον χωρίον. παρὰ δὲ τοῖς ὕστερον μόνα τὰ τοῖς θεοῖς ἀφωρισμένα χωρία, τεμένη λέγονται; improprie de quavis

vis privato usui tradita terra, proprie solum de Diis sacrato agro de jure sumi, inde & significat Templa, fana &c.

XI. Illustrissimus est locus Calimachi, qui edocet Cereri frugum primitias, primas spicas, sacros offerre maniplos antiquis in more positum fuisse, ita canit (81);

Κάλλιον, ὡς πολίεσσιν ἑαδότα τέθμια δῶκε.
Κάλλιον, ὡς καλάμην τε καὶ ἱερὰ δράγματα πρᾶτα
Ἀσταχύων ἀπέκοψε, καὶ ἐν βόας ἧκε πατῆσαι.

Pulchrius dicta, ut civitatibus gratas Leges dederit,
Pulchrius dicta, ut civitatibus gratas Leges dederit,
Pulchrius, ut culmum & Sacros manipulos primos
Spicarum absciderit, & boves calcare immiserit.

Mirum est Gentilem eadem uti locutione qua Judæus qui rationem oblationis frugum primitiarum optime in perspecto habuit [82], πέμπτη δ' ἡ τῶν ἀσταχύων ἀπαρχή. τὸ ἱερὸν δράγμα: *quinta feria est, spicarum primitiæ, sacer manipulus.* Conferri hic omnino merentur quæ adnotavit ad Callimachi locum Ill. Spanheim. Cereri primitias fuisse oblatas quoque enarrator apud Theocritum indicat (83);

——— ἁ δ' ὁδὸς ἅδε Θαλυσιάς.
ἦ γὰρ ἑταῖροι
Ἀνέρες εὐπέπλῳ Δαμάτερι δαῖτα τελεῦντι,
Ὄλβω ἀπαρχόμενοι. μάλα γάρ σφισι πίονι μέτρῳ
Ἁ δαίμων εὔκριθον ἀνεπλήρωσεν ἀλωάν.

——— ——— *Iter vero hoc nobis est ad Thalysia, sane enim sodales*
Viri epulum parant pulchræ Cereri,
Opum offerentes primitias, nam ipsis sat pingui mensura
Dea egregio frumento implevit horreum.

Thalysia festum erat Græcorum, quo Liber Pater & Ceres communi venerabantur cultu, iis gratias persolvebant post fruges comportatas, læti ob εὐθαλίαν anni fertilitatem, de quo Menander Rhetor apud Cel. Vossium (84) τῶν λόγων τὰς ἀπαρχὰς ἀνατιθεὶς τῇ πατρίδι, καὶ τοῖς πολίταις, ὥσπερ τῇ Δήμητρι, καὶ τῷ Διονύσῳ, οἱ γεωργοὶ τὰ θαλύσια. *Primitias Orationum dedicans Patriæ & Civibus, ut Agricolæ Cereri & Baccho Thalysia;* alias vocatur συγκομιστήρια ob comportationem frugum, cum *comportare* Græcia dicat συγκομίζειν. θαλύσια videtur dici a θάλλω *germino*, ab eo ἄρτος θαλύσιος *panis ex novis frugibus paratus*, qui & dicitur θάργηλος; θαλύσιας vero Hesychius dicit αἱ τῶν καρπῶν ἀπαρχαί, & Eusthatius ad 1. Iliad. Θαλύσια δὲ αἱ ἀπαρχαί, ἤγουν αἱ μετὰ συλλογὴν τῶν καρπῶν διδόμεναι Θεῷ, ὑπὲρ τοῦ καὶ ἐς ἔπειτα θάλλειν τὰς ἀρούρας. *Thalysia vero primitiæ sunt, quæ post collectionem frugum Deæ penduntur, ut in posterum quoque arva florescant;* De hoc festo amplius videatur Cel. Meursius (85).

XII. Isis Ægyptiorum eadem Dea quæ Græcorum Δημήτηρ testante Herodoto (86), Ἶσις δέ ἐστι κατὰ τὴν ἑλλήνων γλῶσσαν Δημήτηρ: eam vero ab antiquissima hac gente frugum primitiis fuisse veneratam illustris demonstrat Diodori Sic. locus jam a Cel. Spencero & Cl. Cramero allegatus, quem tamen nec hic legisse pigebit. Μαρτύριον δὲ φέρουσι τῆς εὑρέσεως τῶν εἰρημένων καρπῶν τὸ τηρούμενον παρ' αὐτοῖς ἐξ ἀρχαίων νόμιμον· ἔτι γὰρ καὶ νῦν τὸν θερισμὸν τοὺς πρώτους ἀμηθέντας στάχυς θέντας τοὺς ἀνθρώπους κόπτεσθαι πλησίον τοῦ δράγματος, καὶ τὴν Ἶσιν ἀνακαλεῖσθαι καὶ τοῦτο πράττειν ἀπονέμοντας τιμὴν τῇ Θεῷ τῶν εὑρημένων κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῆς εὑρέσεως καιρόν. *Pro testimonio inventarum* [ab Iside] *frugum afferunt ritum, qui ab antiquo apud illos servatur. Nam etiam nunc messis tempore, oblatis spicarum primitiis, incolæ juxta manipulos plangere, Isidemque invocare solent, id quod idcirco faciunt, ut honorem pro inventis Deæ sub primæ inventionis tempus retribuant* [87]. Fabarum novarum primitias eosdem eidem dicasse Divæ narrat Plutarchus simul addita ejusmodi ritus ratione (88); Διὸ καὶ λέγεσθαι, τὴν Ἶσιν αἰσθομένην ὅτι κύει, περιάψασθαι φυλακτήριον, ἕκτη μηνὸς ἱσταμένου φαωφί. τίκτεσθαι δὲ τὸν Ἁρποκράτην περὶ τροπὰς χειμερινὰς, ἀτελῆ καὶ νεαρὸν ἐν τοῖς προανθοῦσι καὶ προβλαστάνουσι. διὸ καὶ φακῶν αὐτῷ φυομένων ἀπαρχὰς ἐπιφέρουσι. *Ideo dicitur, Isin, cum sentiret se gravidam esse, appendisse sibi amuletum, sexta die mensis Phaophi, & genuisse Harpocratem circa solstitium hybernum, quod tum prævii flores & germina prima enascuntur; idcirco ei lentium* [f. fabarum] *nascentium offerunt primitias.* Ad Cereris aram primitivos attulisse manipulos rusticorum gentem declarant versus Philippi a Nat. Comiti adlegati (89);

Δράγματά τοι χώρου μικραύλακος, ὦ φιλόπυρε
Δηοῖ, Σωσικλέης θῆκεν ἀρουροπόνος.
Alma Ceres parvo, ut potuit, de rure maniplos
Hos tibi Sosiklees dedicat agricola.

XIII.

XIII. Ad Romanos Cereris cultum e Græcia venisse Author mihi est M. Tullius ita differens (90). *Sacra Cereris, Judices, summa majores nostri religione confici, cæremoniaque voluerunt; quæ cum essent assumta de Græcia, & per Græcas semper curata sunt sacerdotes, & Græca omnia nominata*; a Romanis præsertim prisci ævi Cereri primitiæ fuerunt oblatæ e Terræ frugibus, ubi Bucolicus canit [91];

Ille dat, ut primas Cereri dare cultor aristas
Possit, & intacto Bromium perfundere vino,
Ut nudus ruptas saliat calcator in uvas.

Et alibi ruris incolæ sua jactant sacrificia ceu incruenta (92)

Nos quoque pomiferi Laribus consuevimus horti
Mittere primitias, & fingere liba Priapo;
Rorantesque favos damus, & liquentia mella.
Nec fere gratia minus, quam si caper imbuat aras.

Ita Ovidius canit de sacrificiis incruentis Cereri aliisque Numinibus libatis (93);

Cenea namque ferunt pleni successibus anni
Primitias frugum Cereri, sua vina Lyæo,
Palladios flavæ latices libasse Minervæ.
Cœptus ab agricolis superos pervenit ad omnes
Ambitiosus honor; solas sine thure relictas
Præteritæ cessasse fuerunt Lotoidos aras.

Festum Cereris oblatione Primitiarum celebratum idem memorat (94);

Festa piæ Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus nivea velatæ corpora veste,
Primitias frugum dant spicea serta suarum.

De farre Primitias cessisse Cereri alibi docet (95);

Farra tamen Veteres jaciebant farra metebant;
Primitias Cereri farra resecta dabant:
Usibus admoniti flammis torrenda dedere.

Ceres itaque hanc ob causam spicea corona ab Agricolis donabatur docente Horatio (96);

Fertilis frugum pecorisque tellus
Spicea donet Cererem corona;
Nutriant fœtus & aquæ, salubres
& Jovis auræ.

Quod confirmat Tibullus [97];

Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona
Spicea quæ Templi pendeat ante fores.

Vini novi quoque Primitias s. mulsum Cereri libasse Veteres testatur Macrobius (98), *Poeta enim æque in rebus doctrinæ & in verbis sectator elegantiæ sciens Cereri mulso libari adjecit, miti Baccho favos dilue, scil. mitescere vinum dicens, cum mulsum cœperit fieri*. Pietatem eorundem in Primitiis offerendis quoque prædicat Plinius (99), *ac ne degustabant quidem novas fruges aut vina, antequam sacerdotes primitias libassent*; nec non in recensendis moribus quibusdam religiosis Romanorum memorat primitiarum ex pomis consecrationem (100), *cur ad primitias pomorum, hæc vetera esse dicimus, alia nova optamus:* de qua & Tibullus loc. cit.

Et quodcumque mibi pomum novus educat annus,
Libatum agricolæ ponitur ante Deo.

XIV. Aliam primitivarum frugum consecrationi destinatam solennem invenimus in Græcorum Sacris Feriam dictam Θαργήλια; De eo sic Suidas; ἥψυν τὰς ἀπαρχὰς τῶν πεφυκότων καρπῶν, τῷ θεῷ, θαργήλιος ὀνομαζομένῳ, ἀπὸ τοῦ θέρειν τὴν γῆν, τῷ ἡλίῳ: *coquebant frugum proventus primitias, Deo vocato Thargelios, a calefaciendo terram, qui est sol*. Mentio ejus fit apud Scholiasten Aristophanis, verba sic sonant [101], Πυανεψίοις καὶ Θαργηλίοις Ὥραις θύουσιν Ἀθηναῖοι. φέρουσι δὲ οἱ παῖδες τὰ προκατειλεγμένα ἀκρόδρυα, καὶ ταῦτα πρὸ τῶν θυρῶν κρεμῶσι: glossa est ad vocem εἰρεσιώνη quæ non raro apud Comicum occurrit [102], fuit ramus, oleastri utplurimum, lana obvolutus, unde spicæ, ficus, poma, aliaque frugum genera pendebant, qui solenni pompa circumferebatur; de hoc ritu sic disserit Strabo (103), ὡς ἂν εἴ τις, φησὶν ὁ Ἵππαρχος, Ἀττικῆς εἰρεσιώνης κατηγοροίη, καὶ ἃ μὴ δύναται φέρειν μῆλα καὶ ὄγχνας, οὕτως ἐκείνης πᾶν μάθημα καὶ πᾶσαν τέχνην: *est enim, ut Hipparchus ait, perinde ac si quis rami Attici mala etiam ac pyra, & alia quæ ferre nequit, adesse dicat, si quis in Poeta omnes disciplinas artesque requirat*. Optime negotium explicat Suidas, Εἰρεσιώνη. θαλλὸς ἐλαίας ἐστεμμένος ἐρίοις, καὶ προσκρεμαμένους ἔχων παντοδαποὺς τῆς γῆς καρπῶν. τοῦτον δὲ ἐκφέρει παῖς ἀμφιθαλὴς καὶ τίθεσι πρὸς ταῖς θύραις τοῦ Ἀπόλ-

Ἀπόλλωνος ἱερᾶ τοῖς πυανεψίοις: *est Oleæ ramus lana velatus, habens omnigenos terræ fructus dependentes, hunc autem efferebat puer utroque parente vivo florens, ponebatque ante fores Templi Apollinis in Pyanepsiorum festo*. Festum hoc dici putat quasi Κυαμέψια a Κύαμος *faba*, quæ olim πύανος dicta, & ἕψειν *coquere*, quod adeo festum sit novarum fabarum; quid vero de ramo factum statim indicat: μετὰ δὲ τὴν ἑορτὴν ἔξω τῶν ἀγρῶν τιθέασι παρ' αὐτὰς τὰς θύρας: *festo peracto extra agros ad templi fores illum collocant*; Mox vero ex Cratis Atheniensis libello de sacrificiis hæc ait; εἰρεσιώνη δὲ θάλλος ἐλαίας, ἢ δάφνης ἐξ ἐρίων πεπλεγμένος, ἔχων ἄρτον ἐξηρτημένον, καὶ κοτύλην, ὅ ἐστιν ἡμίξεστον. καὶ πάντα τ' ἀγαθά. ταύτην δὲ πρὸ τῶν οἰκημάτων ἐτίθησαν, καὶ κατ' ἔτος αὐτὴν ἤλλαττον. *Eiresione vero est ramus oleæ vel lauri lana velatus, habens panem dependentem, & cotylam, hoc est dimidium sextarium, ficusque ac omnia bona; hunc autem ante ædes ponebant, & quotannis ipsum mutabant*. Ejus meminit quoque Statius (104)

> *Vittatæ Laurus & supplicis arbor olivæ*.

Insignis est Plutarchi locus de hoc ritu, qui manifeste indicat Athenienses frugum eo libasse primitias, ita enim narrat de Theseo (105); Θάψας δὲ τὸν πατέρα, τῷ Ἀπόλλωνι τὴν εὐχὴν ἀπεδίδου τῇ ἑβδόμῃ τοῦ πυανεψιῶνος μηνὸς ἱσταμένου. ταύτῃ γὰρ ἀνέβησαν εἰς ἄστυ σωθέντες. ἡ μὲν οὖν ἕψησις τῶν ὀσπρίων λέγεται γενέσθαι διὰ τὸ σωθέντας αὐτοὺς εἰς ταυτὸ συμμίξαι τὰ περιόντα τῶν σιτίων, καὶ μίαν χύτραν κοινὴν ἑψήσαντας συνεστιαθῆναι καὶ συγκαταφαγεῖν ἀλλήλοις. τὴν δὲ εἰρεσιώνην ἐκφέρουσι, κλάδον ἐλαίας ἐρίῳ μὲν ἀνεστεμμένον, (τότε τὴν ἱκετηρίαν) παντοδαπῶν δὲ ἀνάπλεων καταργμάτων, διὰ τὸ λῆξαι τὴν ἀφορίαν, ἐπᾴδοντες

> Εἰρεσιώνη σῦκα φέρειν καὶ πίονας ἄρτους,
> Καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ, καὶ ἔλαιον ἀναψήσασθαι,
> Καὶ κύλικ' εὔζωρον, ὡς ἂν μεθύουσα καθεύδῃ.

Ἔνιοι ταῦτα τινὲς ἐπὶ τοῖς Ἡρακλείδαις γενέσθαι λέγουσιν, οὕτως διατρεφομένοις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἱ δὲ πλείονες ὡς προείρηται. *Sepulto Patre Apollini vota reddidit die septimo mensis Pyanepsionis, eo enim sospites urbem invivere; ac legumina memorantur elixari, quod incolumes cibariorum reliquias in unum confuderint, unaque coctas communi olla epulati simul inter se manducaverint. Eresionem ferunt, oleæ ramus est lana obvolutus (uti tunc erat moris) variis vero fructuum primitiis distinctus, quia tunc desierat sterilitas, cantabant autem*

> *Eresiona fores, ficus & pinguia farra,*
> *Et pateram mellis, cum fructu dulcis olivæ,*
> *Fœcundum calicem, sopiaris ut ebria somno.*

Quamvis hæc quidam in memoriam facta dicant Heraclidarum, qui ita ab Atheniensibus sustentati fuere, sed plures adstipulantur antedictis.

XV. Meminit hujus ritus quoque Clemens Alex. [106], Ἣ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν κυρίαν ἔχουσιν οἱ τῶν ὑπομνημάτων Στρωματεῖς, ἀτεχνῶς κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἀπηνθισμένην προσφορὰν, περὶ ἧς ὁ Σοφοκλῆς γράφει.

> Ἦν μὲν γὰρ οἰὸς μαλλὸς, ἦν δὲ κ' ἀμπέλου
> Σπονδή τε, καὶ ῥὰξ εὖ τεθησαυρισμένη.
> Ἐνῆν δὲ συμμιγὴς ὄλαις παγκαρπία,
> Λίπος τ' ἐλαίου, καὶ τὸ ποικιλώτατον
> Ξανθῆς μελίσσης κηρόπλαστον ὄργανον.

αὐτίκα οἱ Στρωματεῖς ἡμῶν, κατὰ τὸν γεωργὸν Τιμοκλέους τοῦ Κωμικοῦ, σῦκα, ἔλαιον, ἰσχάδας, μέλι προσοδεύουσι, καθάπερ ἐκ παμφόρου χωρίου. δι' ἣν εὐκαρπίαν ἐπιφέρει.

> Σὺ μὲν εἰρεσιώνην, οὐ γεωργίαν λέγεις.

ἐπιφωνεῖν γὰρ εἰώθησαν Ἀθηναῖοι

> Εἰρεσιώνη, σῦκα φέρει καὶ πίονας ἄρτους,
> καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ, καὶ ἔλαιον ἀναψήσασθαι.

Unde etiam propriam habent inscriptionem Stromata commentariorum, similem plane illi veteri undique decerptæ oblationi, de qua scribit Sophocles:

> *Ovisque vellus, vitiumque illic erat*
> *Libamen, uvaque optime recondita.*
> *Eratque fructus, & quidem haud modi unius,*
> *Et pingue olivum, defuit nec flavæ apis*
> *Molimen, olim quod sibi ex cera struxit.*

Proinde Stromata nostra, ut inquit agricola Timoclis Comici, ficus, oleum, caricas, mel proferunt, tanquam ex agro feracissimo, propter quam feracitatem subjungit:

> *Tu quidem Iresionem non agrum cultum refers.*

Consueverunt enim acclamare Athenienses:

> *Fert ficus pingues & panes Iresione,*
> *Mella quoque in catino, ac oleum quo te ungere possis.*

Mensem penultimum, qui cum Majo nostro conveniebat, Attici vocarunt θαργηλιῶνα, ejusque sexta die multa evenisse secunda universæ Græciæ narrat Ælianus (107) uti nativitas Socratis, Alexandri M. victoriæ ad Platæas ac ad Mycalen &c. quæ ergo dies pro admodum

dum læta, fausta, ne dicam sacra habita sit, ea ergo ut plurimum sacra θαργήλια peracta fuisse perquam verosimile est, cum festum a mense, hic vero a calefaciendo solum nomen sit sortitus. Oblatio vero hæc nostra non hoc mense Attico quarto, qui dictus Πυανεψιὼν ac cum Octobri Romanorum coincidebat, peracta, quod colligi potest ex Thesei historia antea ex Plutarcho allata, nec non ex etymologia data a Suida, πυανεψία enim hoc festum vocatum a fabis, & inde mensis quoque adpellatus, uti jam observavimus; Scholiastes Aristophanis quoque admodum sollerter duas hasce ferias distinguit, non ergo confundendæ sunt. De illa observat Jul. Pollux, Prætori Atheniensium ejus ordinationem fuisse quondam demandatam (108) Ὁ δὲ Ἄρχων διατίθησι μὲν Διονύσια, καὶ θαργήλια μετὰ τῶν ἐπιμελητῶν. *Prætor vero Orgia disponit & Thargelia cum suis Procuratoribus;* De hac autem ita fatur [109], Κύαμοι, οἱ καὶ πύαμοι. ἀφ' ὧν καὶ τὰ πυανέψια ἑορτή. Pro duabus ergo dimaxime distinctis accipit Feriis cum diversimode ac diverso loco earum faciat mentionem. Harpocration de utraque loquitur, de priori [110], ἑορτή ἐστὶ τὰ Θαργήλια. ἄγεται δὲ Θαργηλιῶνι μηνὶ, ὅς ἐστιν ἱερὸς Ἀπόλλωνος, *Festum est Thargelia, quod celebratur mense Thargelioni, qui Apollini sacer est:* de altera hæc tradit; δεῖν δὲ φασι λέγειν πυανέψια, καὶ τὸν μῆνα πυανεψιῶνα, πύανα γὰρ ἕψουσιν ἐν αὐτῇ, καὶ ἡ εἰρεσιώνη ἄγεται. *Oportet enim dici, inquit Apollonius, Pyanepsia & mensis Pyanepsiona, fabas enim elixant in illa feria, ac oleæ ramus circumagitur.*

XVI. Insigne Testimonium de oblatis a Veteribus frugum Primitiis extat apud antiquum Poetam, qui de Delo insula sic fatur (111)

> Ἀλλά τοι ἀμφιετεῖς δεκατηφόροι αἰὲν ἀπαρχαὶ
> Πέμπονται· πᾶσαι δὲ χοροὺς ἀνάγουσι πόληες,
> Αἵ τε πρὸς ἠοίην, αἵ θ' ἕσπερον, αἵ τ' ἀνὰ μέσσην
> Κλήρους ἐστήσαντο, καὶ οἱ καθύπερθε Βορείης
> Οἰκία θινὸς ἔχουσι, πολυχρονιώτατον αἷμα.
> Οἱ μέντοι καλάμην τε καὶ ἱερὰ δράγματα πρῶτοι
> Ἀσταχύων φορέουσιν. ἃ Δωδώνηθε Πελασγοὶ
> Τηλόθεν ἐκβαίνοντα πολὺ πρώτιστα δέχονται,
> Γηλεχέες θεράποντες ἀσιγήτοιο λέβητος.
>
> *Sed tibi quotannis decimiferæ semper Primitiæ*
> *Mittuntur; omnesque tripudia agunt civitates,*
> *Quæque ad Auroram, quæ ad Vesperam, quæ ad Austrum*
> *Sedes posuerunt, & qui supra Boream*
> *Domicilia littus habent, valde longævum genus.*
> *Hi quidem tibi aristas & Sacros Maniplos primi*
> *Spicarum afferunt, quos e Dodone Pelasgi*
> *Procul exeuntes, omnium primo accipiunt,*
> *Terricubæ ministri perstreperi lebetis.*

Sacram fuisse Delon Insulam ob refugium Latonæ gravidæ præstitum natosque ibi Apollinem & Dianam sat notum est, patetque ex primo Hymni versu

> Τὴν ἱερὴν, ὦ θυμὲ, τίνα χρόνον ἢ πότ' ἀείσεις
> Δῆλον, Ἀπόλλωνος κουροτρόφον ——
>
> *Sacram, o anime, quo tempore aut quando celebrabis*
> *Delum Apollinis nutricem* ——

Ac e Strabone, qui narrat quatuor stadiorum a Delo spatio sitam esse exiguam Insulam Rheneiam dictam, ubi tumuli sint Deliorum, hac addita ratione (112), οὐ γὰρ ἔξεστιν ἐν αὐτῇ τῇ Δήλῳ θάπτειν, οὐδὲ καίειν νεκρόν. οὐκ ἔξεστιν δὲ οὐδὲ κύνα ἐν Δήλῳ τρέφειν, *nefas enim in Delo sepelire aut cremare mortuum; nefas quoque est canem ibi alere.* In Delo instituisse Athenienses & Jonios Ludos quinquennales, Δήλια quos vocabant, magnoque spectatorum concursu fuisse celebratos, tradunt Thucydides [113] & Homerus (114)

> Οἱ δέ σε πυγμαχίῃ, τε καὶ ὀρχηθμῷ, καὶ ἀοιδῇ
> Μνησάμενοι τέρπουσιν, ὅταν στήσονται ἀγῶνα.
>
> *Hi autem te pugilum certamine, & tripudio, & cantu*
> *Memores exhilarant, cum dixerint certamen.*

Delum ab omnibus fere finitimis gentibus quotannis eo missis oblationibus, Apollini ac Latonæ litandis, honoratam fuisse, e versubus jam adductis Callimachi patet; idem adstruit Homerus [115)

> Αἱ δὲ κ' Ἀπόλλωνος ἑκάεργου νηὸν ἔχησθα,
> Ἄνθρωποί τοι πάντες ἀγινήσουσιν ἑκατόμβας,
> Ἐνθάδ' ἀγειρόμενοι, κνίση δέ τοι ἄσπετος αἰεὶ.

Donec eris Phœbi felix atque incly-
ta Templo,
Omnes sacra ferent tibi , Dele am-
plissima, gentes,
Et semper gratus tibi surget ad
æthera nidor.

Et Strabo (116); ἔνδοξον δ᾽ ἐποίησαν αὐτὴν αἱ περιοικίδες νῆσοι καλούμεναι Κυκλάδες , κατὰ τιμὴν πέμπουσαι δημοσίᾳ , θεωροὺς τε, καὶ θυσίας, καὶ χοροὺς παρθένων, πανηγύρεις τε ἐν αὐτῇ συνάγουσαι μεγάλας. *Celebrem eam fecere circumjacentes Insulæ Cyclades vocatæ , honoris causa publice mittentes , qui Sacra frequentarent , tum victimas , tum choros Virginum , solennes ibi magnos agitantes conventus .* Messeniorum Delon erga Religionem s. potius superstitionem memorat Pausanias (117) , ἐπὶ δὲ φίντα τοῦ Συβότα πρῶτον Μεσσήνιοι τότε τῷ Ἀπόλλωνι ἐς Δῆλον θυσίαν καὶ ἀνδρῶν χορὸν ἀποστέλλουσι . τὸ δέ σφισιν ᾆσμα προσόδιον ἐς τὸν θεὸν ἐδίδαξεν Εὔμηλος . *Regnante Phinta Sybotæ filio, primum Messenii Apollini hostiam cum virorum choro Delum miserunt ; Illud vero canticum salutatorium Dei ipsos docuit Eumelus.* Sed mirum magis , quod & longissime dissiti populi Delio Apollini sacra attulerint.

XVII. Inter tot gentes enim Delio Numini sacra facientes etiam innuit Vates quasdam , οἳ καθύπερθε Βορέης οἰκία ἔχουσι , *quæ vel ultra Boream domicilia collocaverint* , quarumque in veterum monumentis non infrequens occurrit mentio , quibus audiunt *Hyperborei* , quasi ultra Boream mundique cardines collocati , quam vero nominis Originem rejicit Rudbekius (118) , autumans , eos a Sueonum Rege antiquissimo *Borea* id nominis sortitos *Oserbone* , quasi celsissima genitos stirpe ; de quo litem impræsentiarum non faciemus contenti id de hisce gentibus brevissime referre quod Veterum Libri nobis tradunt. Constanter Græcis vocantur Ὑπερβόρεοι ac Latinis inde *Hyperborei*, quod eos accepisse de situ supra v. trans Aquilonem patet ex Callimachi verbis, qui vocem s. nomen sejungit , aliisque qui etymologiam subjiciunt , quorum verba mox recensebimus . De *Hyperboreis* multa narrat Herodotus (119) quæ huc transcribere non vacat , ipsemet tamen ea ridet, cum dicit, εἰ δὲ εἰσὶ τινες ὑπερβόρεοι, εἰσὶ καὶ ὑπερνότιοι ἄλλοι: *si enim sint quidam supra aquilonares homines sunt & alii supra australes*; ridet opinionem eam nonnullorum qui perhibent , horum regione non spirare Boream, quod ortum ex fabulosa descriptione Poetarum, præsertim Homeri ac Hesiodi, quorum meminit Herodotus ; hoc autem sano sensu accepit Strabo ideoque Herodotum notavit , fretus testimonio Eratosthenis (120) Καὶ γὰρ εἰ οἱ ποιηταὶ μυθικώτερον οὕτω φασὶν, οἵ τ᾽ ἐξηγούμενοι τὸ ὑγιὲς ἂν ἀκούσαιεν , ὑπερβορέους τοὺς βορειοτάτους φασὶ λέγεσθαι . ὅρος δὲ τῶν μὲν βορείων ὁ πόλος , τῶν δὲ νοτίων ὁ ἰσημερινός , καὶ τῶν ἀνέμων δ᾽ ὁ αὐτὸς ὅρος . *Nam licet fabulosius Poetæ hæc dicant , Interpretes illorum saniora audire debuissent , scil. Hyperborei , ut ajunt , illi dicuntur , qui omnium sunt maxime septentrionales ; porro septentrionalium terminus est Polus , meridionalium æquinoctialis , idemque est ventorum terminus.* Pro generali nomine ultimos , aquilonarem Polum versus , populos, maximaque ex parte ignotas terras designante sumi debere apud Veteres Scriptores *Hyperboreos* , ex hoc Strabonis dicto conjicere licet ; ita omnes qui extant Veteres Geographi de iis fantur , uti Marcianus (121) , μετὰ δὲ τὸν χέσιυνον ποταμὸν ὁ ἄγνωστος καὶ ὑπερβόρειος ἑξῆς ἐστὶν ὠκεανὸς συνάπτων τῇ ὑπερβορέῳ καὶ ἀγνώστῳ γῇ. *Ultra Chesunum fluvium deinceps est ignotus & Hyperboreus Oceanus , contiguus Hyperboreæ ac incognitæ terræ .* Pro Scythis indefinite eos sumit Clemens Alex. cum eorum sacrificia ita describit (122) Σκύθαι δὲ τοὺς ὄνους ἱερεύοντες μὴ παυέσθων, ὡς Ἀπολλόδωρός φησι καὶ Καλλίμαχος

Φοῖβος ὑπερβορέοισιν ὄνων ἐπιτέλλεται
ἱροῖς.

Scythæ asinos immolare ne desinant , cujus sacri meminit Apollodorus & Callimachus

Phœbus Hyperboreis asinorum immolationibus exoritur.

quod & testatur Pindarus (123),

παρ᾽ οἷς ποτε Περσεὺς
ἐδαίσατο λαγέτας δώματ᾽ ἐσελθών,
κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας,
ἐπιτόσαις θεῷ
ῥέζοντας ὧν θαλίαις ἔμπεδον
εὐφαμίαις τε μάλιστ᾽ Ἀπόλλων
χαίρει. —— ——

Apud quos olim Perseus Dux
epulatus est ædes ingressus,
inclytas Asinorum hecatombas,
nactus Deo
sacra facientes : quorum festis dapibus
lætisque plausubus gaudet maxime
Apollo.

XVIII. Ex Latii Scriptoribus Pompon. Mela hæc de iis tradit (124) ; *In Asiatico littore primi Hyperborei super Aquilonem Rhiphæosque montes sub ipso siderum cardine jacent , ubi sol non quotidie , ut nobis , sed primum verno*

æqui-

æquinoctio exortus, autumnali demum occidit; & ideo sex mensibus dies, & totidem aliis nox usque contiuua est. Terra augusta, aprica, per se fertilis. Cultores justissimi, & diutius quam ulli motalium & beatius vivunt; Quippe festo semper otio læti non bella novere non jurgia. Apud Ptolomæum bis conspiciuntur (125) vocanturque *Hyperboræi Sarmatæ*, situsque illis adsignatur inter fluvii *Rha* fontem orientalem ac occidentalem, supra Sarmatiam plaudesque Mæotides, ultra Alexandri columnas ejusdemque ac Cæsaris aras, ultimusque Terminus habitabilis orbis, Polum Arcticum versus, videtur esse eorum regio, cum ultra Hyperboreos montes Geographus iste ponit *Terram incognitam*. Maxime vero notanda sunt quæ Plinius de hac gente narrat, ita ille (126); *Pone eos (Rhiphæos) montes, ultraque Aquilonem, gens felix, (si credimus) quos Hyperboreos appellavere, annoso degit ævo, fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi, extremique siderum ambitus, semestri luce & una die solis aversi; non ut imperiti dixere, ab æquinoctio verno in autumnum. Semel in anno solstitio oriuntur iis soles, brumaque semel occidunt. Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxio carens. Domus iis nemora, lucique, & Deorum cultus viritim gregatimque, discordia ignota & ægritudo omnis. Mors nonnisi satietate vitæ, epulatis delibutoque senio luxu, ex quadam rupe in mare salientibus. Hoc genus sepulturæ beatissimum. Quidam eos in prima parte Asiæ littorum posuere, non in Europa, quia sunt ibi simili consuetudine, Attacorum nomine. Alii medios fecere eos inter utrumque solem, Antipodum occasum exorientem nostrum: quod fieri nullo modo potest, tam vasto mari interveniente. Qui non alibi quam in semestri luce consituere eos, serere matutinis, meridie metere, occidente sole fœtus arborum decerpere, noctibus in specus condi tradiderunt. Nec libet dubitare de gente ea, cum tot Authores prodant frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis gentium per annos aliquot venerabiles; donec violata fide, in proximis accolarum finibus deponere sacra ea instituere, hique ad conterminos ferre, atque ita Delon usque. Mox & hoc ipsum exolevit*. Jul. Solinus integrum de iis habet caput, quod eadem fere, cum iis ex Plinio mox attulimus, continet, vocat eos quoque gentem beatissimam, sedes habentem ultra Aquilonem (127) Macrobius quoque ultra Scythiam Hyperboreorum gentem collocat (128); *Rursus quæ usque ad frigidæ fines pressius accedunt, ut est palus Mæotis, ut regiones quas præterfluunt Tanais & Ister, omniaque super Scythiam loca quorum incolas vetustas Hyperboreos appellavit, quasi originem Boreæ introrsum recedendo transiissent, adeo æterna pene premuntur pruina, ut non facile explicetur, quantum sit illic frigidæ nimietatis injuria*. Hecatæus a Diodoro Sic. allegatus (129) insulam ab Hyperboreis habitatam ultra Galliam in Oceano sitam indicat, hoc vero contra tot Veterum testimonia; Heraclides vero quidam Gallorum exercitum, qui Brenno Regulo Duce Romam vastavit, ex Hyperboreis egressum asserit, ideo a Plutarcho (130); apud Ælianum (131) Silenus Midæ narrat, novi mundi incolas aliquando trajecto Oceano cum exercitu mille myriadum ad Hyperboreos usque penetrasse, quos comperti sint beatissimos esse inter universi habitatores. Latii Poetis Hyperborei semper audiunt ultimæ Aquilonem versus gentes, monstri horridique nescio quid præ se ferentes; Ita eorum Princeps [132] Orpheum Conjugem quærentem sic introducit.

Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque nivalem,
Arvaque Rhipæis nunquam viduata pruinis
Lustrabat. —— —— ——

ita alibi,

Qualis Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris
Incubuit, Scythiæque hiemis atque harrida differt
Nubila. —— —— ——

Ad quæ Servius notat; *Hyperborei montes sunt Scythiæ, sic dicti, quod supra, id est, ultra eos flet Boreas*. & Poeta alibi,

Talis Hyperboreo Septem subjecta trioni
Gens effræna virum Rhipæo tunditur Euro,
Et pecudem fulvis velatur corpora setis.

Servius Ad Æneid. XI. v. 858. notat Græcorum traditionem, *Opin & Hecaergon* οὐλοφόρυς, *ex Hyperboreis, qui & ipsi sunt Threci, in insulam Delum venisse* Ovidius Herodoti narrationem sequutus canit (133)

Esse viros fama est, in Hyperborea Pallene;
Qui soleant levibus velari corpora plumis;
Cum Tritoniacam novies subiere paludem.

Horatius cum ultimis eos conjungit tractubus (134)

Jam Dædaleo ocyor Icaro
Visam gementis littora Bosphori,
Syrtesque Getulas canorus
Ales, Hyperboreosque campos.

Martialis Dumitianum Imp. ait risisse nives (135)

Sidus Hyperborei solitus lassare Bootæ,
Et madidis Helicen dissimulare comis.

Innuit tamen Germanorum fines ultimos in quibus bellum gessit Domitianus adhuc Juvenis, asserente Suetonio [136] & idem Martialis alibi Domitiano plaudit de triumpho quem de Sarmatis tulit (137),

Ecquid Hyperboreis ad nos conversus ab oris
Ausonias Cæsar jam parat ire vias.

& de eadem Victoria [138]

Sæpe recusatos Parthos duxisse triumphos,
Victor Hyperboreo nomen ab orbe tulit.

Marcellinum in Scythiam abeuntem ita adloquitur [139]

Miles Hyperboreos modo, Marcelline, Triones,
Et Getici tuleris sidera pigra Poli.

Satyricus fucatas delicatulasque mulierculas, quæ ingenti sumtu asinarum lacte ad præservandam a rugis cutem utebantur, ita perstringit [140],

His emitur quicquid graciles huc mittitis Indi.
Tandem aperit vultum, & tectoria prima reponit;
Incipit agnosci, atque illo lacte fovetur,
Propter quod secum comites educit asellas,
Exul Hyperboreum si dimmittatur ad axem.

Lucanus opponit Zonam torridam tractumque Hyperboreum, quem prope Arcticum Polum locat [141],

Nam vel Hyperboreæ plaustrum glaciale sub Ursa,
Vel plaga qua torrens, claususque vaporibus axis,
Nec patitur noctes, nec iniquos crescere soles.

Ex iis quæ hactenus ex Latii Græciæque compilavimus scriniis apparet, Hyperboreorum nomen haud fuisse gentis unius proprium, sed commune quoddam omnium nationum ignotarum longiusque remotarum versus mundi Polum Aquilonarem, quod & aliud Strabonis dictum firmat, ubi de Scythis Nomadibus loquitur (142); οἱ δ᾽ ἔτι πρώτερον διελόντες, τὰς μὲν ὑπὲρ τοῦ Εὐξείνου, καὶ Ἴστρου καὶ Ἀδρίου κατοικοῦντας, Ὑπερβορέους ἔλεγον, καὶ Σαυρομάτας καὶ Ἀριμασπούς. τὰς δὲ πέραν τῆς Κασπίας θαλάττης τὰς μὲν Σάκας, τὰς δὲ Μασσαγέτας ἐκάλουν &c. οὐκ ἔχοντες ἀκριβῶς λέγειν περὶ αὐτῶν οὐδὲν &c. διὰ τὴν τῶν συγγραφέων ἁπλότητα καὶ τὴν φιλομυθίαν. *Antiquiores autem ita diviserunt eos, ut qui supra Euxinum, Istrum, & Adriam incolerent, eos omnes Hyperbores, Sauromatas & Arimaspos appellarent; qui trans mare Caspium, Sacas & Massagetas; neque vero de iis quicquam potuerunt accurate scribere &c. idque ob Scriptorum simplicitatem & fingendi studium.* Alias fictiones quibus fabulosa Vetustas gentes hasce celebres reddere studuit, uti de victus regiminisque forma aureum referente seculum, de comestis ægrotantibus, de vitæ termino ad mille annos usque perducto, impræsentiarum missas facimus, videatur Herodotus l. c. nec non Strabo [143].

XIX. Hi Hyperborei summo studio colebant Apollinem, qui & inde inter cognomina centum & illud Hyperborei tulit teste Æliano (144); Ἀριστοτέλης λέγει ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν τὸν Πυθαγόραν Ἀπόλλωνα Ὑπερβόρειον προσαγορεύεσθαι. *Aristoteles dicit a Crotoniatibus Pythagoram Hyperboreum cognominari.* Ad quæ Cel. Perizonius annotat, quod Abaris Sacerdos Apollinis Hyperborei in Italiam veniens Pythagoram adsimilarit Apollini suo, adfirmaritque ipsum illum esse Apollinem. M. Tullius varios recensens Apollines inter alia dicit; *Tertius Jove tertio natus & Latona, quem ex Hyperboreis Delphos ferunt advenisse* [145]; Ratio ergo culti Apollinis a gentibus hisce videtur fuisse, quoniam existimaverint, illum ab ipsis quondam & ortum duxisse, & variis beneficiis populares suos affecisse; Religionem eorum erga Apollinem recenset Diodorus Sicul. (146); Sacram eos gentem vocat Pindarus (147) Apollini,

δᾶμον ὑπερβορέων πείσαις, Ἀπόλλωνος θεράποντα λόγῳ
πιστὰ φρονέων, Διὸς αἴτει πανδόκῳ
ἄλσει σκιαρόν τε φύτευμα.

Populo Hyperboreorum cum persuasisset,
Apollinis cultori, ipse
Amica cogitans, Jovis petit omnes excipienti
Luco umbrosamque plantam &c.

Apollinis ob cultum ac Templum versusque Pherenicos a Scholiaste ejus citatos refert Cel. Vossius [148]

Ἀμ-

Ἀμφὶ θ' ὑπερβορέων οἵ τ' ἔσχατα ναιετάουσι
Ναῷ ὑπ' Ἀπόλλωνος, ἀπείρητοι πολέμοιο.

Circa Hyperboreos apud quos ultimum incolitur.
Templum ab Apolline, quique ignari sunt belli.

Aurum Apollini sepositum ab iis fuisse tradit Jamblichi locus apud Ill. Spanhemium, sic sonans; ἦλθε μὲν γὰρ Ἄβαρις ἀπὸ ὑπερβορέων, ἱερεὺς τοῦ ἐκεῖ Ἀπόλλωνος, πρεσβύτης καθήκων, καὶ τὰ ἱερατικὰ σοφώτατος, ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀποστρέφων, εἰς τὰ ἴδια, ἵνα τὸ ἀγερθέντα χρυσὸν τῷ θεῷ ἀπόθηται εἰς τὸ ὑπερβορέων ἱερόν. (149) *Siquidem Abaris ex Hyperboreis venit, Sacerdos illic Apollinis, ferme senex, & eorum quæ ad sacra spectant callentissimus, e Græcis ad suos revertens, ut aurum collectum Deo reponeret in Hyperboreorum fano.* Videtur Græcos sua vice Phœbum Aquilonarem donis placare studuisse, uti Hyperborei Deliacum Primitiis.

XX. Sacras Primitias eosdem Delum misisse præter Callimachum perhibet & Plutarchus (150), qui, dum de Musica in Apollinis cultu adhibita differit, ita fatur; Ἀλλὰ μὴν καὶ τῷ κατακομίζοντι παιδὶ τὴν Τεμπικὴν δάφνην εἰς Δελφοὺς παρομαρτεῖ αὐλητής. καὶ τὰ ἐξ Ὑπερβορέων δὲ ἱερὰ μετὰ αὐλῶν καὶ συρίγγων καὶ κιθάρας εἰς τὴν Δῆλον φασὶ τὸ παλαιὸν στέλλεσθαι. *Sed & puerum, qui Tempicam laurum Delphos fert, comitatur Tibicen. Qui & Hyperboreorum Sacra adhibitis tibiis, citharis, & fistulis in Delum missa ferunt antiquitus.* A quibus vero hæc sacra in Delum deportata sint docet Pomp. Mela loc. c. *Sacris operati maxime Apollinis; quorum primitias Delon misisse initio per Virgines suas, deinde per populos, subinde trndentes ulterioribus, moremque quamdiu, & donec vitio gentium temeratus est, servasse referuntur.* Traditionem hanc Primitiarum successivam indicat quoque Pausanias (151) ἐν δὲ Πρασιεῦσιν Ἀπόλλωνός ἐστι ναός. ἐνταῦθα τὰς Ὑπερβορέων ἀπαρχὰς ἰέναι λέγεται. παραδιδόναι δὲ αὐτὰς ὑπερβορέους μὲν Ἀριμασποῖς, Ἀριμασποὺς δ' Ἰσσηδόσι, παρὰ δὲ τούτων Σκύθας ἐς Σινώπην κομίζειν, ἐντεῦθεν δὲ φέρεσθαι διὰ Ἑλλήνων ἐς Πρασιάς. Ἀθηναίους δὲ εἶναι τοὺς ἐς Δῆλον ἄγοντας. *In Prasiensibus autem* [pago Atticæ] *Apollinis est Templum quo Hyperboreorum primitias mitti tradunt; eas enim Hyperborei Arimaspis committunt, Arimaspi Issidonibus, ab iis acceptas Scythæ Sinopen portant; inde ad Prasienses Græci ferunt, eas deinde Delum Athenienses mittunt*; hoc vero est, quare Callimachus dicit primitias hasce a Dodonæis Pelasgis Delum deportatas fuisse, quas sc. a vicinis acceperant in suum deponendas locum; conferri hic omnino merentur quæ adnotavit Ill. Spanhemius quæ tamen, ad nostrum institutum cum minus faciant, Lectori consultanda relinquimus; Plinius eadem de traditione hæc habet, uti vidimus; ejus Epitomator Solinus hæc tradit (152); *ajunt etiam solitos per Virgines probatissimas primitiva frugum Apollini Delio missitare. Verum hæ quoniam perfidia hospitum non inlibatæ revenissent, devotionis quam peregere prosequbantur, pontificium mox intra fines suos receperunt.* Herodotus sat longam ex Veterum traditione de hac in Delum Sacrorum aduetione narrationem instituit, nos summam ejus tantum recensuisse contenti erimus; Ita ille (153); πολλῷ δὴ πλεῖστα περὶ αὐτέων Δήλιοι λέγουσι, φάμενοι ἱρὰ ἐνδεδεμένα ἐν καλάμῃ πυρῶν, ἐξ ὑπερβορέων φερόμενα, ἀπικνέεσθαι ἐς Σκύθας. *Sed multo plurimum de his* (Hyperboreis) *Delii memorant, narrantes sacra illigata in stipula triticea ex Hyperboreis delata venisse ad Scythas*, ab his vero gradatim per quoslibet vicinos ad primos Græcorum Dodonæos, ab his per Eubœos, Carystios, Andrios tradita Peniis, qui illa in Delum portarint; Causam quare ita tradita sint ab una gente semper vicinæ, eandem reddit quam Solinus, primis sc. temporibus Hyperboreos misisse castas Virgines binas ac una tutelæ causa quinque Viros, illas sacra portantes, hos vero ea cum portatricibus protegentes; Puellis autem Hyperoohe ac Laodice quadam vice non revertentibus, indigne populares hoc tulisse facinus, sibique de alia hæcce Sacra transmittendi prospexisse via, οὕτω δὴ φέροντας ἐς τοὺς οὔρους τὰ ἱρὰ ἐνδεδεμένα ἐν πυρῶν καλάμῃ, τοὺς πλησιοχώρους ἐπισκήπτειν, κελεύοντας προπέμπειν σφέας ἀπ' ἑωυτῶν ἐς ἄλλο ἔθνος; Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω προπεμπόμενα, ἀπικνέεσθαι λέγουσι ἐς Δῆλον. *Ita ferentes ad fines suos sacra in stipula tritici illgata, mandavisse vicinis, jubentes illos deducere ad aliam nationem; atque ita hæc gradatim missa ajunt devenisse tandem in Delum.* Hyperboreæ Puellæ vita in Delo functæ summo honore adfectæ fuerunt, uti vidimus, monumentumque ipsis erectum sat sumtuosum in Dianæ fano, supra quod oleam sponte natam ramos extendisse, idem refert.

XXI. Primitias hoc modo Delon allatas præcise e frugum terræ quotannis primo proventu constitisse in dubium

vocat ſummus Vir Claud. Salmaſius (154), qui refellit Plinium, Solinum ac Callimachum laudatque Melam, eo quod illi ἱερὰ δράγματα ac ἱερῶν ἀπαρχὰς acceperint ac uſurpaverint de *præmetivis frugum ſ. præmetiis*, cum tamen revera fuerint, uti hic accepit, *ſacrorum primitiæ*, ſtipula triticea involutæ; eas V. C. nil aliud fuiſſe dicit quam θυμάτων ἀπαρχὰς *Proſicias* ex immolata hoſtia extorumque partes, cum *Proſicias* ἀπαρχὰς θυμάτων καὶ ἀπαρχὰς ἱερῶν explicent Veteres Grammatici. Conjecturam hanc non leviter firmare conatur e loco Servii a ſe allegato [155]: *quidam dicunt, Opim & Hecaergen primas ex Hyperboreis ſacra in Inſula Delum occultata in faſcibus mergitum pertuliſſe*: & Pauſanias l. c. ſic pergens adſtipulatur, τὰς δὲ ἀπαρχὰς κεκρύφθαι μὲν ἐν καλάμῃ πυρῶν, γινώσκεσθαι δὲ ὑπ' οὐδενός. *primitias vero abſconditas eſſe in triticea ſtipula, agnoſcique a nemine*. Videtur tamen lis omnis verſari circa vocem ἱερὰ quæ & de aliis quam ſæpiſſime dicitur quam ſolum de victimis extiſque ſ. cruentis ſacrificiis, uti nemo ignorat, nec Servius neque Pauſanias verbum de cruenta hoſtia memorant; præterea Ill. Spanhemius locum e Laertii vita Pythagoræ adducit, qui docet Delium Apollinem incruentis etiam ſacris placatum fuiſſe, aram hauiſſe ibi ἀναίμακτον, διὰ τὸ πυροὺς, καὶ κριθὰς, καὶ τὰ πόπανα μόνη τίθεσθαι ἐπ' αὐτῆς, *incruentam, cum tantum triticum, hordeum, placentaque ſuper ipſa ſint oblata*, qualem & meminit Clemens Alex. ἀλλὰ τὸν μὲν ἀρχαιότατον βωμὸν ἐν Δήλῳ ἁγνὸν εἶναι τεθρυλλήκασι. πρὸς ὃν δὴ μόνον καὶ Πυθαγόραν προσελθεῖν φασὶ, φόνῳ καὶ θανάτῳ μὴ μιανθέντα. *Sed antiquiſſimam quidem aram in Delo ſanctam vulgo jactarunt; ad hanc autem ſolum dicunt etiam acceſſiſſe Pythagoram, cæde morteque minime inquinatam* (156) Sat longo Commentario hæc proſequitur Salmaſium refellendo Magnus Spanhemius (157); nobis ſufficiet notaſſe, ἱερὰ δράγματα ita diſtincte a Callimacho notari, ut pro involucris ſ. thecis ſacrorum ſolum ac unice accipi vix poſſint; facile tamen concedi poteſt, uti e locis adductis invicte apparet, eos manipulos adhibitos fuiſſe ad primitiat ſacrorum occultandas ſed quid vetat quin credamus, ſpicas frugum in iis latuiſſe fuiſſeque has ipſasmet primitias; Poeta certe ævo vixit, quo diſtincte hæc comperire poterat, ſatque ridiculum eſt ſibi fingere velle, proſicias ex hoſtiis immolatis ac exta eorum ſpicarum mergitibus involuta per tot regiones tantaque ſpatia ſine corruptione aliqua vel putrefactione ab Hyperboreis puellis Delon deportata fuiſſe, præſertim cum ne minima quidem neceſſitas eo refugere ſuadeat, nec ipſemet Mela, cujus præſidio tamen Vir Magnus fortiter ſe tueri exiſtimat, vel verbulum habeat, quo neceſſario cruentam victimam intelligere oporteat; Non vero nos δράγματα unice pro Primitiis ſacrorum accipimus, ſed tamen eos mergites nil niſi involucra ſanctiorum oblationum ſignificare, neque qualicunque modo in cenſum oblationis veniſſe, veroſimile neutiquam putamus; quin magis duplicem hic habemus dicationem Numini factam, primitias ſc. ſacrorum in manipulis ſpicarum abſconditas, & primitias frugum in manipulis ſpicis oneratis oblatas. Herodotus affirmat, paleam triticeam in Thraciarum fœminarum ſacris adhibitam ſe vidiſſe (158) Οἶδα δὲ αὐτὸς τούτοισι τοῖσι ἱροῖσι τόδε ποιεύμενον προσφερές. τὰς Θρηΐσσας καὶ τὰς Παιονίδας γυναῖκας, ἐπεὰν θύωσι τῇ Ἀρτέμιδι τῇ βασιληΐῃ, οὐκ ἄνευ πυρῶν καλάμης ἐχούσας τὰ ἱρά. καὶ ταῦτα δὴ οἶδα ταύτας ποιεύσας. *His ergo ſacris ſimile quiddam fieri animadverti a mulieribus Thraciis ac Pæoniis, quæ in ſacrificando Regiæ Dianæ non ſine ſtipula triticea habent ſacra, ac ipſe vidi eas hæc facientes*. Veteres ergo de his inter ſe non pugnant, e recentioribus autem Cel. Salmaſius non immerito notatus a Cel. Spanhemio ac Magni Grævii Eruditiſſimo Filio.

XXII. De Pelaſgis Numinibus frugum Decimas voventibus [159]; Οἱ γὰρ Πελασγοὶ, ἀφορίας αὐτοῖς γενομένης ἐν τῇ γῇ πάντων χρημάτων, ηὔξαντο τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ τοῖς Καβείροις, καταθύσειν δεκάτας τῶν προσγενησομένων ἁπάντων. τελεσθείσης δὲ τῆς εὐχῆς, ἐξελόμενοι καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων ἁπάντων τὸ λάχος, ἐπέθυσαν τοῖς θεοῖς, ὡς δὴ κατὰ τούτων μόνων εὐξάμενοι. *Cum enim Pelaſgi etiam antea rerum omnium ſterilitate premerentur, Jovi, Apollini & Cabiris, eorum omnium, quæ ſibi naſcerentur, Decimas voverant; ideoque voti compotes facti eximias fructuum ac pecorum univerſorum Decimas Diis conſecravere, quaſi ſuis eas tantum nihilque præterea votis incluſiſſent*; factum memorat a Pelaſgis antea perpetratum, hac vero occaſione, de qua loquitur, narrat, eoſdem cum novis calamitatibus vexarentur, refugiſſe ad Oraculum ad diſcendam malorum cauſam, reſponſum autem tuliſſe, ὅτι τυχόντες ὧν ἐβούλοντο οὐκ ἀπέδοσαν ἃ ηὔξαντο, ἀλλὰ προσοφείλουσι τὰ πλείστου ἄξια: *cum votorum ipſi compotes evaſiſſent*,

ſua

ſua Diis vota haud reddidiſſe, quæ enim
prætio prævalerent ea maxima ex parte
eos adhuc debere ; Neſcientes vero quo-
nam de debito verba Oraculi accipien-
da, cum frugum decimæ Diis ſolvendæ
dudum eſſent ſolutæ , Senator quidam
eorum Grandævus mentem Oraculi aſſe-
quebatur, hæc proferendo de votis illo-
rum ratiocinia ; χρημάτων μὲν γὰρ ἀπιδε-
δόσθαι τὰς ἀπαρχὰς αὐτοῖς ἁπάσας ὀρθῶς
τε καὶ σὺν δίκῃ. ἀνθρώπων δὲ γονῆς τὸ λά-
χος χρῆμα παντὸς μάλιστα θεοῖς τιμιώτατον,
ὀφείλεσθαι. *Facultatum enim omnium red-*
di Primitias Diis omnes æquum juſtumque
fuiſſe ; ſed natorum per id tempus homi-
num ſortem, quæ maximi ab iis omnium
fieret , etiam tum deberi ; quæ docet
Oratio , a Pelaſgis non ſolum Decimas
ſed Primitias ipſas Diis fuiſſe devotas ,
ac rationem ſuadere ipſammet , Divos
iis eſſe honorandos. Ita Celſus rem con-
cipit , Deorum beneficia in conferenda
annonæ ubertate , quaſi eſſe exoranda
(160), Δαίμοσι τοῖς τὸ ἐπὶ γῆς εἰληχό-
σιν, εὐχαριστητέον, καὶ ἀπαρχὰς καὶ εὐχὰς
ἀποδοτέον, ἕως ἂν ζῶμεν, ὡς ἂν φιλανθρώ-
πων αὐτῶν τυγχάνοιμεν: *Gratiæ ſunt agen-*
dæ Divis rerum terrenarum præfecturas
ſortitis, eiſque preces offerendæ ac Primi-
tiæ, quoad vivimus, ut ipſos habeamus
præſentes ac propitios. Ita & Porphyrius
[161] a Spencero allegatus , ἀπ' ἀρχῆς
μὲν αἱ τῶν καρπῶν ἐγίνοντο τοῖς θεοῖς θυσίαι:
a rerum exordio quidem Diis frugum of-
feruntur oblationes , quod Vir Cel. per
primitias reddit, cujus quidem neceſſita-
tem nullam video , cum vox ἀπαρχὴ
adeo Græcis eſt familiaris, ut ab ea
minime abhorreant quando præciſe de
Primitiis ſermo eſt , rarius vero θυσίας
eo ſenſu adhibeant , quod ex mox di-
cendis ex Euſebio ac eodem Porphyrio
apparebit ; locus vero hicce ſolum de-
monſtrat terræ frugibus jam inde ab ul-
tima Antiquitate Deos fuiſſe placatos ;
magis memorabilis eſt Ariſtotelis locus
ab eodem Spencero citatus (162) ; Αἱ
ἀρχαῖαι θυσίαι καὶ σύνοδοι φαίνονται γίνε-
σθαι μετὰ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδὰς, οἷον
ἀπαρχαί. μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐσχόλα-
ζον τοῖς καιροῖς. *Priſca ſacrificia & con-*
ventus habita videntur poſt fructuum col-
lectiones , quaſi primitiæ quædam ; nam
illis maxime temporibus a negotiis feria-
bantur.

XXIII. Spartiatas jam Lycurgi ævo
Primitias Diis voviſſe e Plutarcho col
ligimus, ubi enim τὰ φιδίτια ſ. commu-
nia Civium epula a Legiſlatore ſat ſa-
pienter inſtituta tradit , caſus quoſdam,
quibus a convivio abeſſe licebat enarrat
(163) ; ἄλλως δὲ καὶ θύσας τις ἀπαρχὴν,
καὶ θηρεύσας, μέρος ἔπεμψεν εἰς τὸ συσσί-
τιον , ἐξῆν γὰρ οἴκοι δειπνεῖν ὁπότε θύσας
τις ἢ κυνηγῶν ὀψίσειε , τοὺς δὲ ἄλλους ἔδει πα-
ρεῖναι. *Ad hæc qui ſacrificaverat primi-*
tias vel qui venatus erat mittebat portio-
nem ad convivium ; nam ei qui ſacrifi-
caſſet vel venatus eſſet liberum erat do-
mi cœnare , reliquos oportebat adeſſe ;
Neptuno frugum Primitias voviſſe Troe-
zenios idem narrat [164] ; ἦν δὲ λόγος
ὑπὸ τοῦ Πιτθέως διαδοθεὶς ὡς ἐκ Ποσειδῶνος
τεκνωθείη. Ποσειδῶνα γὰρ Τροιζήνιοι σέβουσι
διαφερόντως, καὶ θεὸς οὗτος ἐστιν αὐτοῖς πολιοῦ-
χος, ᾧ καὶ καρπῶν ἀπάρχονται, καὶ τρίαιναν
ἐπίσημον ἔχουσι τοῦ νομίσματος. *Rumor au-*
tem erat per Pitheum ſparſus , quod ex
Neptuno ſit genitus Theſeus ; Neptunum
enim Troezenii colunt eximie , hicque
Deus ipſis eſt Tutelaris , cui etiam fru-
gum primitias offerunt , & tridentem no-
tam habent in nummo. Communia Mi-
nervæ ac Neptuni apud hunc populum
fuiſſe ſacra , cum enim de loci tutela
diſceptarent Jovem ita litem diremiſſe ,
ut communis utrique exhibeatur cultus,
ac ea propter gentis monetam una par-
te tridentem , altera Palladis oſtendiſſe
caput , narrat Pauſanias (165). Athe-
nienſes Draconi Minervæ ſymbolo in
adyto nutrito Primitias libaſſe Plutar-
chus prodidit (166) ; σημεῖον μὲν λαμ-
βάνων τὸ τοῦ δράκοντος, ὃς ἀφανὴς ἐκείναις τὰς
ἡμέραις ἐκ τοῦ σηκοῦ δοκεῖ γενέσθαι. καὶ τὰς
καθ' ἡμέραν αὐτῷ προτιθεμένας ἀπαρχὰς εὑ-
ρίσκοντες ἀψαύστους οἱ ἱερεῖς, ἐξήγγελον εἰς
τοὺς πολλοὺς, Θεμιστοκλέους λόγον διδόντος, ὡς
ἀπολέλοιπε τὴν πόλιν ἡ Θεὸς ὑφηγουμένη πρὸς
τὴν θάλατταν αὐτοῖς. *Oſtentum mutuatus eſt*
Themiſtocles a Dracone , qui per eos dies
non fuit in adyto viſus & primitiis, quæ
ei proponebantur quotidie , intactis reper-
tis , Sacerdotes enuntiaverunt pro concio-
ne, dicendi poteſtate iis a Themiſtocle fa-
cta , dereliquiſſe Minervam urbem , &
ducem ſe civibus ad mare præbere. Apol-
lini Delphico Primitias oblatas fuiſſe
colligimus ex Clemente Alex. qui rur-
ſus id habet ex Eumelo, ita ille [167];
Ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν Εὐρωπίαν ποιήσας, ἱστορεῖ τὸ
ἐν Δελφοῖς ἄγαλμα Ἀπόλλωνος κίονα εἶ-
ναι, διὰ τῶνδε.

> Ὄφρα θεῷ δεκάτην ἀκροθίνια τε κρε-
> μάσαιμεν.
> Σταθμῶν ἐκ ζαθέων, καὶ κίονος ὑψη-
> λοῖο.

Quin etiam qui compoſuit Europiam ,
ſignificat eam, quæ eſt in Delphis Apol-
linis imaginem eſſe columnam ; per hæc

> *Ut Decimamque Deo primos fructuſ-*
> *que dicemus ,*
> *Sedibus ex Sacro ſanctis celſaſque*
> *columnas.*

Pri-

Primitias devotas memorat Comicus [168];

Ἔασον εἰπεῖν πρῶθ' ὅλον με τὸν στίχον.
Οἰνεύς ποτ' ἐκ γῆς πολύμετρον λαβὼν
στάχυν,
Θύων ἀπαρχάς. ——— ———

Sine me prius versiculum totum absolvere.
Oeneus ab agro colligens spicam uberem,
Sacransque primitias.

Ad quæ Scholiastes; Οἰνεὺς δὲ τῆς αὐτοῦ γῆς ἀφορησάσης ἀπαρχὰς πᾶσι θεοῖς θύσας. Et alibi Libero Patri eas esse oblatas perhibet (169);

Ὦ Ξανθίας τὸν φαλλὸν ὀρθὸν στησάτω.
Κατάθου τὸ κανοῦν, ὦ θύγατερ, ἵν'
ἀπαρξώμεθα.

Tu, serve Xanthia, oscillum rectum erige.
Depone cistam, filia, ut primitias solvamus.

De Bacchi sacris sermonem misceri ostendit φαλλὸν cujus mentio fit, uti observat Scholiastes. Alibi idem Primitias in sacrificio introducit (170);

——— ——— Καλῶς δῆτ', ὦ ποτνί
Εἰρήνη φίλη.
Ἄγε νῦν ἀπάρχου, κατὰ δὸς τὰ πάργ-
ματα.

——— ——— *Multum bene; Amica Diva Pax.*
Nunc ergo peimitias liba, ac da prosicias.

Πάργματα Scholiastes dicit esse, τὰς ἀπαρχάς, ἃς εἰώθασιν οἱ ἱερεῖς λαμβάνειν. Vertumno Romanos variarum frugum dicasse primitias Author est Propertius (171);

Vertumnus verso dicor ab amne Deus.
Seu quia vertentis fructum percepimus anni,
Vertumni rursus creditur esse Sacrum.
Prima mihi variat liventibus uva racemis,
Et Coma lactenti spicea fruge tumet.
Hic dulces Cerasos, hic autumnalia pruna
Cernis, & æstivo mora rubere die.
Insitor hic solvit pomosa vota corona,
Quum pirus invito stipite mala tulit.

XXIV. Memoratu quoque dignissimum est, quod de Primitiis oblatis Plutarchus prodidit, ubi urbis Romæ natalia investigat, quæque observata narrat jussu Romuli Conditoris urbis (172); βόθρος γὰρ ὠρόγη περὶ τὸ νῦν Κομίτιον κυκλοτερὴς, ἀπαρχαί τε πάντων ὅσοις νόμῳ μὲν ὡς καλοῖς ἐχρῶντο, φύσει δ' ὡς ἀναγκαίοις, ἀπετέθησαν ἐνταῦθα. καὶ τέλος, ἐξ ἧς ἀφῖκτο γῆς ἕκαστος ὀλίγην κομίζων μοῖραν, ἔβαλον εἰς ταῦτα καὶ συνεμίγνυον. καλοῦσι δὲ βόθρον τοῦτον ᾧ καὶ τὸν ὄλυμπον ὀνόματι, μοῦνδον. *Nam fossa rotunda eo loco quem nunc Comitium vocant est circumducta, in eam primitias detulerunt omnium, quibus de more ut bonis, natura ut necessariis utebantur. Deinde ex qua quisque advenerat regione ejus terræ portiunculam collatam eo conjecerunt ac commiscuerunt, fossam hanc eodem quo cœlum nomine vocarunt mundum.* Non obscurum certe gratitudinis Diis debitæ opisque ac auxilii illorum implorationis argumentum, ritusque quem procul dubio a majoribus quisque suis acceptum habuit. *Comitium* posthæc in Romanorum rebus sat celebre evasit, hoc nomen sortitum a secato ibi cum P. Tatio ac Sabinis fœdere, teste eodem Plutarcho [173]; Videri poterit de ejus celebritate Præstantissimus inter Romanos Historicus (174).

XXV. Mensæ Dapumque Primitias Diis offerre Veteribus in usu positum erat, ita Horatius [175];

Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui Salinum.

Ad quæ observat Vetus Scholiastes; *Salinum est patella in qua Diis primitiæ cum sale offerebantur*; quæ illustrat Arnobius [176], *sacras facitis mensas salinorum appositu & simulacris Deorum.* Diis Laribus quippe hæc fiebat Dapum primitivarum libatio s. ciborum ἀπαρχαί, quas de mensa ferebant rursus in focum, ita Tibullus (177);

Adsitis Divi, nec vos e paupere mensa
Dona, nec e parvis spernite fictilibus.

Fictilia esse patellas quibus Dapes libatæ docet Persius [178]

——— ——— *Cultrixque foci secura patella.*

Cornutus Scholiastes ait; *cultrix foci, quia delibandæ dapes in ea positæ ad focum feruntur Diis domesticis*; alio loco Horatius Laribus debitam oblationem eam memorat [179];

O noctes cœnæque Deum! quibus ipse, meique,
Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces,
Pasco libatis Dapibus. ——— ———

De maximi nominis Romanis Civibus narrat Valerius M. (180) eos in suppellectili habuisse duo instrumenta ad Dapum libationem requisita; *In C. ve-*

ro

ro Fabricii & Q. Æmilii Papi principum sæculi sui Domibus argentum fuisse oportet, uterque enim patellam Deorum & salinum habuit. Patellas quandoque fuisse Numinum figuris ac iconibus ornatas docet Cicero [181] ubi de vasis locupletum Siciliæ incolarum sic fatur; *Patella grandis cum sigillis ac simulacris Deorum; Patera, qua mulieres ad res Divinas uterentur*. Nec non egregie de Patria meritis Civibus libasse Dapes, docet nos plebis Romanæ factum respectu C. Marii post victoriam Cimbricam, docente Plutarcho (182); μάλιστα δὲ οἱ πολλοὶ κτίστην τε Ῥώμης τρίτον ἐκεῖνον ἀνηγόρευον, ὡς οὐχ ἥττονα τοῦ Κελτικοῦ τοῦτον ἀπεωσμένον τὸν κίνδυνον εὐθυμούμενοί τε μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἕκαστοι κατ᾽ οἶκον, ἅμα τοῖς Θεοῖς καὶ Μαρίῳ δείπνου καὶ λοιβῆς ἀπήρχοντο; *Atque adeo illum plebs urbana tertium Romæ conditorem appellavit, quod Gallico hoc non levius avertisset discrimen; lætique cum liberis & conjugibus quisque domi in cœna Diis & Mario primitias Dapum libavere*. Athenienses Vini novi Primitias Diis libasse idem perhibet (183); τοῦ νέου οἴνου Ἀθήνησι μὲν ἑνδεκάτῃ μηνὸς κατάρχονται, Πιθοιγίαν τὴν ἡμέραν καλοῦντες. καὶ πάλαι γε (ὡς ἔοικεν) εὔχοντο, τοῦ οἴνου πρὶν ἢ πιεῖν ἀποσπένδοντες, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τοῦ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι. παρ᾽ ἡμῖν δὲ ὁ μὲν μὴν καλεῖται Προστατήριος. ἕκτῃ δ᾽ ἱσταμένου νομίζεται θύσαντας ἀγαθῷ δαίμονι γεύεσθαι τοῦ οἴνου μετὰ ζέφυρον. *Athenis undecima die mensis Anthesterionis* [octavus erat nostro Februario respondens] *primitias novi vini delibant, diemque illum a doliis reserandis Pithoegiam vocant; utque apparet antiquitus de vino antequam gustarent libantes, vota faciebant, ut sibi usus ejus medicamenti salutaris ac innoxius foret; apud nos vero mensis dicitur Prostaterius, sextaque ejus die statutum est sacris Bono Genio factis gustare vinum post flatum Favonii*. Varium Vini ad Idololatriam abusum in Liberi Cererisque mysteriis nunc non tango, cum sat frequenter occurrat. Hominum Primitias Diis quandoque dicatas idem Scriptor observat (184); ἐγὼ δὲ καὶ Μυριναίους ἐπαινῶ καὶ Ἀπολλωνιάτας, θέρη χρυσᾶ δεῦρο πέμψαντας. ἔτι δὲ μᾶλλον Ἐρετριεῖς καὶ Μάγνητας, ἀνθρώπων ἀπαρχαῖς δωρησαμένους τὸν Θεόν, ὡς καρπῶν δοτῆρα, καὶ πατρῷον καὶ γενέσιον καὶ φιλάνθρωπον. *Ego autem Myrinæos & Apolloniatas laudo, qui aureas messes huc* (Delphos) *miserunt; magis etiam Eretrienses ac Magnetas qui hominum primitiis Deum donavere, ut frugum datorem, paternum, genitalem, ac humani generis amatorem*.

XXVI. Cretenses coloniam quondam Delphos misisse ut votum solverent, quo hominum Primitias Apollini voverant idem Author narrat (185); Καί ποτε Κρῆτας, εὐχὴν παλαιὰν ἀποδιδόντας, ἀνθρώπων ἀπαρχὴν εἰς Δελφοὺς ἀποστέλλειν· τοῖς δὲ πεμπομένοις ἀναμιχθέντας ἐκγόνους ἐκείνων συνεξελθεῖν. *Et Cretenses aliquando ad vetera vota persolvenda primitias hominum misisse Delphos, ac cum his qui mittebantur mistam eorum progeniem una emigrasse*. Sat obscurum est quid sibi velit hæc narratio, rem tamen, ex eodem Scriptore, si probe confero, ejusmodi esse censeo. In antecedentibus narrat, Androgeo in Attica regione dolo interemto, Minoam bello Atticos vexasse, Deosque ipsos, sterilitate, defectu fluminum, morbis &c. regionem vastasse; Ex consilio autem Pythii Apollinis Minoam sustinentes placare, ei post pactum fœdus stipulatos esse tributum novem annorum pendere, septem videlicet pueros totidemque puellas, quos a Minotauro interfectos credant nonnulli; Aristotelem vero dicere, pueros eos mercenariam agentes vitam in Creta consenuisse; Cretenses vero hominum Primitias vicissim Delphos misisse, quibuscum puerorum illorum Atticorum sobolem una emigrantem Delphis victum non invenisse, in Italiam ac inde rursus in Thraciam delatam Bottiæos audivisse. Eorum puellis sacram choream ducentibus mos fuit exclamare *eamus Athenas*, eo quod permixti fuerint majores ipsarum cum hac gente Attica, a Minoa enim pro servis detenti cum reliquis Cretensium Primitiis Delphos & inde ultra pervenere; Idcirco Creticæ Primitiæ aliæ vix videntur fuisse, quam juventutis delectus tam ex pueris Atticis quam Cretensibus Delphos ablegatus, ad gratitudinem Numini pro tributariis ipsis redditis Atticæ incolis testandam; quod non obscure apparet, si conferantur ea quæ Plutarchus narrat in via Thesei cum iis quæ leguntur ab eodem memorata in quæstionibus Græcis (186).

XXVII. Antiquitatem tandem moris ejusmodi Numina variis Primitiarum generibus placandi quod attinet, memoratu dignissimum est illud testimonium quod ex Philosopho Gentili acutissimo, Porphyrio scil. profert Eusebius, quo patet, quæ priorum mundi incolarum fuerint primitiæ Numinibus consecratæ, & quænam fuerint posteriorum; ita ille (187); Ἀνάριθμος μέν τις εἶναι ἔοικε χρόνος, ἀφ᾽ οὗ τό γε πάντων λογιώτατον γένος, ὥς φησι Θεόφραστος, καὶ τὴν ἱερωτάτην ὑπὸ τοῦ Νείλου κτισθεῖσαν χώραν κατοικοῦν, ἤρ-

ἤρξαντο οἱ πρῶτοι ἐφ' ἑστίας τοῖς οὐρανίοις
θεοῖς θύειν, οὐ σμύρνης οὐδὲ κασίας καὶ λιβα-
νωτοῦ κρόκῳ μιχθέντων ἀπαρχάς (πολλαῖς
γὰρ γενεαῖς ὕστερον παρελήφθη ταῦτα καὶ
πλάνης ἐρ[illegible]ντὴς μαστὴρ ὁ ἄνθρωπος γιγνό-
μενος, τῆς ἀναγκαίας ζωῆς μετὰ πολλῶν πό-
νων καὶ δακρύων σταγόνας, ἀπήρξαντο τοῖς
θεοῖς) οὐ τούτων οὖν ἔθυον πρότερον, ἀλλὰ
χλόης οἱονεὶ τινα τῆς γονίμου φύσεως χνοῦν τῶν
χερσὶν ἀράμενοι. δένδρα μὲν γὰρ δὴ πρὸ ζώων
ἀνέδωκεν ἡ γῆ. τῶν δένδρων δὲ πολὺ πρόσθεν
τὴν ἐπέτειον γινομένην πόαν. ἧς δρεπόμενοι
φύλλα καὶ ῥίζας, καὶ τοὺς ὅλους τῆς φύσεως αὐ-
τῶν βλαστοὺς κατέκαιον, ταύτῃ τοὺς φαινομένους
οὐρανίους θεοὺς τῇ θυσίᾳ δεξιούμενοι, καὶ τοῦ
πυρὸς ἀπάθανα τίζοντες αὐτοῖς τιμάς. *Infini-
tum plane videtur fluxisse tempus, ex
quo genus hominum longe sapientissimum,
ut loquitur Theophrastus, sanctissimam il-
lam & a Nilo conditam regionem incole-
ret, ad focum domesticum sacra Diis cœ-
lestibus facere cœpit, non myrrhæ, non
casiæ thurisque cum croco mixtorum pri-
mitiis, (nec enim istorum usus nisi post
multas ætates obtinuit, cum homo curiosus
erroris indagator effectus, post multorum
laborum ac lachrymarum guttas, necessa-
riæ vitæ primitias Diis obtulit;) non il-
larum rerum, sed virentis herbæ, cujus
sic tanquam naturæ genitalis primævam
quandam lanuginem manibus sublatam
offerebat. Quippe enim priores animanti-
bus arbores, multoque ante ipsas gramen
annuum terra procreavit, cujus folia ra-
dicesque carpentes cum integris earum na-
turæ germinibus Veteres illi comburebant,
eoque sacrificii genere, qui cœlestes Dii
videbantur, sibi placabant, ac sempiter-
nos ignis honores ipsorum Divinitati con-
secrabant*; Ad hæc Philosophi verba ad-
dit Eusebius, ex ἀναθυμιάσεω earum re-
rum quas terra produxerat, ortas esse
voces θυμιατήρια, θύειν, θυσίαι, quæ
accipi dein cœperint de cultu Diis ani-
mantium mactatione præstito, cum pro-
pria origine non nisi de sanioribus illis
ritubus usurpari debuissent; quam cor-
ruptionem Porphyrius in proxime se-
quentibus ita tradit. Πόῤῥω δὲ τῆς περὶ
τὰς θυσίας ἀπαρχῶν τοῖς ἀνθρώποις προϊου-
σῶν παρανομίας, ἡ τῶν δεινοτάτων θυμάτων
παράληψις ἐπεισήχθη ὠμότητος πλήρης. ὡς
δοκεῖν τὰς πρόσθεν λεχθείσας καθ' ἡμῶν
ἀρὰς νῦν τέλος εἰληφέναι, σφαξάντων τῶν ἀν-
θρώπων, καὶ τοὺς βωμοὺς αἱμαξάντων. *Ubi
vero illæ sacrificiorum primitiæ in majo-
rem impietatem hominum vitio prorupis-
sent, tandem usus teterrimarum victima-
rum crudelitate plenus invaluit, ut quas
ante conceptas nostrum in caput impreca-
tiones diximus, eæ hoc demum tempore,
quo homines ipsi vivas ac spirantes ani-
mantes jugulant, earumque sanguine alta-
ria cruentant, exitum sortitæ videantur*:
Hæc priscus Philosophus tam ex sua
quam Theophrasti refert sententia, quæ
multum lucis affundunt Veterum Genti-
lium Theologiæ, eorumque ritui varia
Primitiarum genera offerendi. Observa-
tio unica restat de voce ἀπαρχῇ in ge-
nere quam mihi suppeditat Scholiastes
Euripidis Orest. v. *96.* extat explicatio
vocis ἀπαρχῆς hunc in modum. Ἀπαρ-
χὴ ἐλέγετο οὐ μόνον τὸ πρῶτον τῇ τάξει, ἀλ-
λὰ καὶ τὸ πρῶτον τῇ τιμῇ, ὅθεν καὶ ἀπαρ-
χὰς καρπῶν προσῆθον οἱ παλαιοὶ, καὶ ὠνό-
μαζον, τὰ κρείττονα ἐκλεγόμενοι· καταχρη-
στικῶς δὲ καὶ τὰς θυσίας ἐκάλουν ἐπὶ τοῖς τεθ-
νεῶσιν οἱ παλαιοὶ, καὶ ἀπαρχὰς ἐκάλουν.
Longe frequentius tamen priori sensu
apud Veteres Scriptores occurrere nemo
negabit, nempe pro eo quod primum
est ordine s. temporis ac productionis
ratione, præsertim ubi sermo est de co-
mæ barbæque lanuginis primitiis; ubi
autem de fructubus terræ adhibetur
æque præstantissimos quam primos s.
præcoces fructus designare poterit.

(1) Ille de Leg. Hebr. Lib. 3. cap. *9.* Hic in notis ad Maimon. de primitivis.
(2) - - - -
(3) De Nat. Deorum Lib. 2. §. 17.
(4) Plato in Timæo cap. 25.
(5) L. c. §. 12. & de Legib. Lib. 2. §. 18.
(6) Pro Cluent. Orat. §. *68.*
(7) Sympos. Lib. *6.* pag. *685.*
(8) De Placit. Philosoph. Lib. 1. pag. 880.
(9) De Pythiæ Orac. pag. 402.
(10) Lib. 11. pag. 520. ed. Paris.
(11) Lib. 4. cap. 59.
(12) Lib. 1. cap. 131.
(13) Lib. 15. pag. 733.
(14) In Atticis cap. 31. pag. 77.
(15) In Laconicis cap. 12. p. 237.
(16) Eliacor. priori cap. 14. p. 413.
(17) In Phocicis cap. 5. pag. 809.
(18) In Phocicis cap. 12. pag. 828.
(19) In Atticis cap. 22. pag. 51.
(20) In Achaicis cap. 25. p. 591.
(21) Homerus Hymno in matrem omnium v. 1.
(22) Theogonia v. 116.
(23) Argonaut. Lib. 3.
(24) Euripides in Electra.
(25) De Harusp. Resp. §. 10.
(26) Pro domo sua §. 38.
(27) Lib. *6.* cap. 3.
(28) Orat. Phil. I. §. 1. 13.
(29) Philip. 2. §. 35.
(30) Nemesianus Eclog. I. v. 35.
(31) Lib. *6.* epig. 52.
(32) De Formulis Lib. I.
(33) De idolol. Gent. Lib. 2. cap. 51.
(34) Iliad. 8. v. 103.
(35) In Ranis v. 340.
(36) Horatius epist. Lib. 2. ep. 1. v. 143.
(37) Fast. Lib. *6.* v. 178.
(38) Epist. ex Pont. Lib. 2. ep. 9. v. 39.
(39) Saturnal. Lib. 1. cap. 12.
(40) De Nat. Deor. Lib. 2. §. *64.*
[41] Metam. Lib. 15. v. 111.
[42] Lib. 9. pag. 438.
[43] Acharnens. v. 793.
[44] Lib. 2. cap. 47.
[45] L. c. Lib. 2. cap. 51—62.
[46] Euripides in Bacchis.
[47] Aristoph. in Ranis v. 385.

(48) Se-

[48] Seneca Hercul. fur. Act. 3. v. 851.
[49] Pharf. Lib. 6. v. 562.
[50] Martialis. Lib. 9. epig. 37.
[51] In Thefeo. pag. 4. edit. Londin. 1729.
[52] In Atticis cap. 37. pag. 90.
[53] Iliad. 4. v. 141.
[54] Lib. Iconum. 1. cap. 7. pag. 773. edit. Lipf. 1709.
[55] Callimachus hymn. in Delum v. 296.
[56] In Corinthiacis cap. 32. pag. 186.
[57] In Atticis cap. 43. pag. 104.
(58) Odyff. 7. v. 444.
(59) Lib. 1. cap. 89.
(60) Lib. 1. cap. 77. & Lib. 7. cap. 27.
(61) In Eliac. prior. cap. 10.
(62) In Camillo pag. 32. ed. Francof.
(63) Lib. 1. cap. 1. & Lib. 5. cap. 6.
(64) In Phocicis cap. 11. pag. 823.
(65) In Sylla pag. 474.
(66) In Craffo pag. 543. edit. Franc.
(67) Saturnal. Lib. 3. cap. 12.
(68) In Callimachum pag. 486.
(69) Archæol. Gr. Lib. 2. cap. 4.
(70) Iliad. 9. v. 529.
(71) Iliad. 8. v. 48.
(72) Iliad. 2. v. 695.
(73) Odyff. 8. v. 362.
(74) Hymn. in Venerem 268.
(75) Eliacorum pofter. cap. 6. pag. 467.
(76) Argonaut. Lib. 1. v. 587.
(77) De vita Apoll. Lib. 1. cap. 25.
(78) In Plut. v. 659. & in Ranis v. 221.
(79) In Lyfiftrata v. 483.
(80) Iliad. 6. v. 194.
(81) Hymno in Cererem v. 19.
(82) Philo de Septen. & feftis pag. 1174.
(83) Idyllid. 7. v. 31.
(84) De Idolol. Gent. Lib. 2. cap. 79.
(85) Græcia feriat. Lib. 4. pag. 142.
(86) Lib. 2. cap. 59. & 156.
(87) Biblioth. Lib. 1. pag. 13.
(88) Lib. de Ifide & Ofiride pag. 377.
(89) Mytholog. Lib. 1. cap. 17.
(90) Orat. pro Cornel. Balbo. §. 24.
(91) Calpurnius Sicul. Eclog. 4. v. 122.
(92) Eclog. 2. v. 64.
(93) Metam. Lib. 8. v. 273.
(94) Metam. Lib. 10. v. 431.
(95) Faftorum Lib. 2. v. 519.
(96) Carm. fæcul. v. 29.
(97) Lib. 1. Eleg. 1.
(98) Saturnal. Lib. 3. cap. 11.
(99) Nat. Hift. Lib. 18. cap. 2.
(100) Lib. 28. cap. 2. §. 5.
(101) Plut. v. 1055.
(102) Equit. v. 725. Vefp. v. 397.
(103) Lib. 1. pag. 16. ed. Parif.
(104) Thebaid. Lib. 12. v. 492.
(105) In Thefeo pag. 10. ed. Francof.
(106) Stromatum Lib. 4. pag. 565. edit. Oxonienf.
(107) Var. Hiftor. Lib. 2. cap. 25.
(108) Onomaftic. Lib. 8. cap. 9. Segm. 89.
(109) Lib. 6. cap. 9. Segm. 61.
(110) Lib. de vocibus, ad h. voces.
(111) Callimachus Hymno in Delum. v. 278.
(112) Lib. 10. pag. 486.
(113) De bello Pelop. Lib. 3. cap. 104.
(114) Hymno in Apoll. v. 150.
(115) Ibid. v. 56.
(116) l. c. p. 485.
(117) In Meffenicis cap. 4. pag. 287.
(118) Atlantica part. 1. pag. 366.
(119) Lib. 4. cap. 32. feq.
(120) Lib. 1. pag. 62.
(121) In Periplo pag. 56. edit. Oxon.
(122) Protrept. ad Gent. pag. 25.
(123) Pyth. Od. 10. v. 49.
(124) Lib. 3. cap. 5.
(125) Tab. 8. Europæ & Tab. 2. Afiæ.
(126) Nat. Hift. Lib. 4. cap. 12. §. 26.
(127) Polyhift. cap. 16.
(128) In Somn. Scipionis Lib. 2. cap. 7.
(129) Lib. 2. cap. 47.

(130) In Camillo pag. 140.
(131) Var. Hift. Lib. 3. cap. 18.
(132) Virgil. Georg. Lib. 4. v. 517. & Lib. 3. v. 196. & 381.
(133) Metam. Lib. 15. v. 356.
(134) Carm. Lib. 2. Od. 20. v. 16.
(135) Lib. 4. epig. 3.
(136) In Domitiano cap. 2.
(137) Lib. 8. ep. 78. & Lib. 7. ep. 5.
(138) Lib. 9. ep. 104.
(139) Ibid. epigr. 46.
(140) Juvenalis Sat. 6. v. 468.
(141) Pharfal. Lib. 5. v. 23.
(142) Lib. 11. pag. 507.
(143) Lib. 15. pag. 711.
(144) Var. Hift. Lib. 2. cap. 26.
(145) De Nat. Deor. Lib. 3. §. 23.
(146) Bibl. Lib. 2. pag. 130.
(147) Olymp. Od. 3. v. 28.
(148) Obf. ad Melam l. c.
(149) De vit. Pythag. cap. 19.
(150) Lib. de Mufica pag. 1136.
(151) In Atticis cap. 31. pag. 77.
(152) Cap. 16.
(153) Lib. 4. cap. 33.
(154) In Solinum pag. 147.
(155) Ad Lib. 11. Æneid. v. 522.
(156) Stromat. lib. 7. pag. 848.
(157) In Callim. pag. 494.
(158) Lib. 4. loc. cit.
(159) Præparat. Evangel. lib. 4. cap. 16. p. 159. edit. Colon.
(160) Ap. Origenem contra Celf. lib. 8. p. 399.
(161) De Abftinentia lib. 2. §. 27.
(162) In Ethica lib. 8.
(163) In Lycurgo Tom. 1. pag. 99. edit. Londin.
(164) In Thefeo pag. 5.
(165) In Corinthiacis cap. 30. pag. 182.
(166) In Themiftocle Tom. 1. pag. 257.
(167) Stromat. lib. 1. §. 24. pag. 419.
(168) Ariftophanes in Ranis v. 1272.
(169) Acharnenf. v. 242.
(170) Pace v. 1055.
(171) Lib. 4. eleg. 2. v. 10.
(172) In Romulo Tom. 1. pag. 49.
(173) Ibid. pag. 63.
(174) T. Livius lib. 1. cap. 36. & lib. 6. cap. 15. & lib. 34. cap. 45.
(175) Carmin. lib. 2. Ode 16.
(176) Lib. 2. pag. 91.
(177) Lib. 1. eleg. 1.
(178) Satyr. 3.
(179) Sermon. lib. 2. Sat. 6.
(180) Lib. 4. cap. 4. §. 3.
(181) In Verrem lib. 4. §. 21.
(182) In Mario Tom. 2. pag. 517.
(183) Sympofiac. lib. 3. quæft. 7. pag. 655.
(184) De Pythiæ Oraculis pag. 402.
(185) In Thefeo pag. 13. ed. Lond.
(186) Quæft. 35. pag. 298.
(187) Præpar. Evangel. lib. 1. cap. 9. pag. 28. edit. Colon.

CAPUT VIII.

§. I. *Varia Primitiarum in V. Oeconomia genera.* II. *Ratio Moralis Primitiarum devotionis indagatur.* III. *Demonftratur fecundum Judæos ex Jofepho & Philone.* IV. *Ex Abarbanele aliifque Magiftris.* V. *Gentiles itidem a naturæ edocti lumine frugum obtulere Primitias, ob agriculturam divinitus edoctam.* VI. *Cereri eam acceptam tulere, unde vocata* θεσμοφόρος *quid* θεσποφόελα. VII. *Num Gentiles Primitiarum devotio-*

tionem a Judæis num vero hi ab illis acceperint ? VIII. *Mysterium V. T. Primitiarum indagatur , primo respectu ad populum Judicum.* IX. *ad Fideles N. T.* X. *Præcipue vero Omer adumbravit J. Christum.* XI. *Probatur testimoniis N.-T. ac quomodo dicatur dormientium Primitiæ breviter investigatur.* XII. *Convenientiæ quædam inter manipulum ejusque antitypum.* XIII. *Translatio mysterii manipuli ad Novam Oeconomiam , ejusque ad pietatis praxim Applicatio.*

I. SAT diu lustravimus Primitiarum oblationem , ejusque ritum tum apud Dei fœderatos tum apud Nationes a fœderibus prmissionis alienas observatum; Ordo rerum nunc poscit, ut aliquid operæ nostræ impēdamus ad investigandas Rationes causasque ejusmodi instituti , una ex parte a Deo O. M. expresse mandati, ex altera aliis ex fontibus, ἐθελοθρησκείας utplurimum promanati . Variæ fuere apud Israelitas Primitiarum oblationes , ex omnibus fere terræ proventus generibus desumtæ , ac Divinitus mandatæ; præter illam enim, in qua demonstranda versamur, reperitur admodum solennis generalis quædam e terræ frugibus Primitiarum separatio, earum ad locum a Jehova in habitationem selectum adductio , ac quotannis cum confessione ac laude bonitatis supremæ oblatio, quæ expresse mandatur Deut. XXVI. de qua Maimonides integrum conscripsit Tractatum quem vocat הלכות הבכורים . Alia erat oblatio duorum Panum fermentatorum in Festo Septimanarum f. Pentecostes die facienda in consecrationem messis triticeæ, de qua mandatum extat Levit. XXIII. Aliud Præceptum de Primitiis e massa farinæ mactraque separandis extat Num. XV. de quo obiter quædam adnotavimus . Aliud quid munus spontaneum tostarum aristarum ac farinæ primitiarum ad modum fere salsæ molæ , de quo Lev. II. Tandem Primitiæ fructus vineæ ac frumenti adipis , cedebant sacerdotibus in sui familiæque sustentationem, quæ perperam a Clar. Spencero pro singulari Primitiarum genere sumuntur , cum revera pertineant ad illas quorum mentio Deut. XXVI. hic vero Num. XVIII. earum usus ac destinatio partis illarum , partim enim a proprietariis cum lætitia comesæ , indigatur , satque primitiarum Israelitæ videri possint devovisse , ut necessarium vix sit novam insuper speciem illis affingere . Rationem particularem unius cujusque harum Primitivarum oblationum separatim investigare, uti institutum nostrum vetat, ita & sat superfluum censeri possit, cum omnibus communis quædam generalisque vel plures quoque in omnes quadrantss fuerint , uti attendenti sat persuasum erit; stricte ergo nos in demonstrandis Paschalis Manipuli Mysterii hærentes , eorum translationem ad ceteras Primitivorum species facile quilibet instituere poterit , quoad moralia sc.; in Typicis enim aliquid speciale oblationi huic constitit , quod cœteris non nisi ingenti molestia convenire videretur . *Primitiarum* vero vocem sumemus aliquando latiori sensu , ita ut nobis notet πρωτότοκα, πρωτογεννήματα & ἀπαρχὰς præsertim ubi recensebimus Scriptorum testimonia in enarrando mysterio , cum v. c. quendam habebimus differentem de Primitiarum mysterio in genere , id ad manipulum ceu earum speciem referre non dubitamus.

II. Superfluum fere esset monere, mandatum Divinum de offerendo frugum Manipulo primitivo duplicem habuisse rationem f. causam , *Moralem* unam , alteram vero *Simbolicam* sive *Tipicam* , cum id cuilibet intelligenti ac attendenti sua sponte in sensus incurrat , ac fere in cunctis Positivarum legum observetur Tabulis . *Moralem* Rationem primo loco paucis demonstrandam jubemur , quæ , licet quidem in obscuro abdita don sit , nonnulla tamen non injucunda nec utilitate carentia nobis præbet , etsi dimicationem omnem effugere vix nobis datum erit. Sanctio de ἀπαρχαῖς Vero Deo consecrandis dubio procul suadere debuit voluitque genti cui data, Boni, uti cujuscunque, ita speciatim annonæ ubertatis frugum abundantiæ , alimentique copiæ solum unicumque largitorem esse Supremum Numen , genti huic Jura Statutaque sua exhibens , eamque in possessionem pinguissimi soli , arvorumque fœcundissimorum Terræ fluentis lacte ac melle collocans, quam Patribus sponderat in pignus gratiæ Fœderisque peculiaris ac melioris adhuc in seculo futuro hæreditatis ; ideoque omne bonum temporale a terra hacce pendens ipsi soli acceptum ferre Israelitarum esse ; cum ii non propriis viribus propriisque freti fultique armis, sed manu elata brachioque excelso Jehovæ terra hacce potiti fuerint antea occupata a gente validissima progenie Nephilim , quam Jehova a facie illorum expulserat , ipsisque in Jus hæreditariæ possessionis concesserat pinguissima

ſima arva, ideoque ſibi ſoli deberi meſſis, qua fruebantur, poſſeſſionem ac collectionem; Ratio hæc particularis erat ac ad beneficia peculiaria, quæ Judæorum gens ſauctiſſimo Numini accepta ferebat, accomodata; remotior vero in eadem erat comprehenſa, qua ejuſmodi oblatione fœderatus Deo Vero populus mundi Nationibus quaſi prælucere ac veritatem hancce digito mouſtrare jubebatur, quod, quicquid nutrimentum capit, ab Omnipotentia largaque manu Benigniſſimi Creatoris ſuſtentetur, quicquid e terra progerminet, in hominum pecorumque commodum ac vitæ neceſſitatem, id unice Ipſius tribuendum providæ curæ largæque munificentiæ; quippe qui *Sionem ſatiat adipe tritici*, *qui jumentis dat cibum ſuum*, *pullis corvorum qui crocitant*, *qui proferre facit montes fœnum*. Pſal. CXLVII. 8. 9. 14. *qui cibum porrigit famelicis*. CXLVII. 7. Nutritionem ac pinguefactionem Jeſchurunis Moſes Spiritu Prophetiæ ſoli tribuit Jehovæ, *qui eum comedere fecerit redditum agrorum adipem tritici*, Deut. XXXII. 13. 14. Deo ſoli adſcribitur productio terræ frugum earumque benedictio, uti e contra vaſtatio earundem, utrumque per cauſas ſecundas ac miniſtrantes; Nec non in memoriam ſibi revocare non poterant Iſraelitæ in collectione uberrimæ meſſis priſcam ſuam conditionem tum in Ægypto durante ſervitute, tum præcipue miſeriam qua tacti in Arabiæ deſertis, ubi adeo meſſe omni frugibuſque cunctis carentes, quotidiano per panem cœlitus datum miraculo ab interitu totalique exitio fuere ſervati; eaque ratione ad comparationem inter modernum priſtinumque ſtatum invitati, non potuere non ſummo Deo ſummas perſolvere gratias pro tam immenſa bonam in partem mutatione, quam vivide ob oculos quotannis ipſis pinxerat frugum demeſſio: animoſque illorum ſurſum ferendi longe erat aptiſſima, quod & teſtatum facere debebant devotione ac ſanctificatione meſſis, gratumque manifeſtare cor; inde & in Judaicæ gentis ritualibus Libris invenitur ſollemnis adeo ac frequens *Aggada* ſive benedictio ac celebratio in conviviis obſervata, quando ſc. Pater familias ſ. alius ſpectabilis Conviva eam ſeparatim ſuper Panem, dein ſuper Vinum cœteraſque Dapes pronunciat, iiſque benedicit Deum eorum omnium Largitorem collaudando. Tacite ſummus Legislator ipſemet hancce Rationem innuit, ubi mandat obſervationem hujus præcepti ſtatim ab ingreſſu Terræ Sanctæ, oblationemque manipuli tam arcto indivulſoqne nexu cum frugum collectione ac agri ſegetiſque poſſeſſione conjungit; idemque demonſtrat Phraſis iu omnibus fere ſacrificiis adhibita, agitari debere manipulum לרצנכם *ad acceptionem ſ. ad beneplacentium veſtram*, non vero uti exponit Aben Eſra *ſecundum beneplacitum veſtrum* id eſt *uti vobis placuerit*, ſicuti verba hujus Magiſtri aperte inferunt, ſed ut Vos meſſiſque Veſtra beneplacentes aceeptabileſque ac benedictione digni coram Jehova evadatis. Nec obſcure eandem rationem indicat annexum mandato interdictum, ne comedatur nova annona קלי וכרמל antequam ejus Primitiæ Deo ſint devotæ, ad docendum Iſraelitas, nullum ipſis jus eſſe in Terram illam niſi ex Divina conceſſione, quoniam Deus pro mero ſuo beneplacito illam Patribus ſpopondiſſet, adeoque voluerit, ut oblatione primitiarum frugum cum Agno Eucariſtico publicam quotannis ederent confeſſionem, quicquid boni ex iſto ſolo reciperent indignos eſſe in privatum adhibere uſum, niſi id unice acceptum ferant Divinæ munificentiæ, ac illi debitas pro eo ſolvant gratiarum actiones, quoniam illa regio Jehovæ fuit ſingulari modo vendicata præ aliis, uti ipſemet docet Lev. XXV. 23. כי לי הארץ *nam hæc Terra mea eſt*.

III. Judæis tum Veteribus tum recentioribus Rationes hæ ſat in perſpecto fuiſſe, dubitare nos non ſinunt Scriptorum ejus gentis teſtimonia. Fl. Joſephus loco jam allato Priſcis popularibus ſuis hanc attribuit ratiocinationem in offerendo manipulo, καὶ τὸν Θεὸν ἡγούμενοι τιμᾷν δίκαιον εἶναι πρῶτον, παρ' οὗ τῆς εὐπορίας τούτων ἔτυχον. *Deum exiſtimabant juſtum eſſe iis Primitiis honorari, per quem ſint ubertate hac completi*. Philo Judæus Magnus Myſteriorum Legis, nec ſemper infelix, inveſtigator, de ratione offerendi Primitiarum munus hæc tradit (1); ὡς εἶναι τὴν ἀπαρχὴν καὶ τοῦ ἔθνους ἰδίαν, καὶ ὑπὲρ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους κοινήν. καὶ τὸν ὄντα Θεὸν θεραπεύειν ὑπέρ τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων, ὅτι πάμφορον γῆν ἔλαχον. ἐν αὐτῇ γὰρ οὐδέν ἐστι λυπρογέων. ἀλλὰ καὶ ὅσα λιθώδη καὶ ἀπόκροτα εἶναι δοκεῖ, φλέψι μαλακαῖς διέζωσται καὶ σφόδρα βαθείαις. αἳ διὰ πιστότητα ζωοφυεῖν εἰσιν ἀγαθαί. πολλὰ μέντοι διὰ τῆς ἀπαρχῆς παρίσταται. πρῶτον μὲν Θεοῦ μνῆμα. ἔπειτα τῶν πρὸς ἀλήθειαν αἰτίων τῆς εὐχαριστίας ἀμοιβὴ δικαιοτάτη. *Ita ut ejuſmodi Primitiæ nationis etiam propriæ ſint, & cum univerſo hominum genere communes, & ut qui vere Deus eſt colatur, pro hac ratione & aliis, quod fæcundiſſimam*

mam Terram obtinuerint; *nil enim in ea est quod triste aut fœdum* ; *imo etiam quæ saxosa ac salebrosa esse videntur*, *venis mollibus cincta distinctaque sunt* , *ac sulcis valde profundis* , *quæ ob fidelitatem ed animalium procreationrm sunt apta* . *Cœterum multa per Primitias repræsentantur* ; *primum enim Dei reminiscentia* ; *deinde remunerario justissima fertilitatis & copiæ fructuum quæ fit Deo*, *ut revera Authori & causæ*. De Panibus Primitiarum eorumque ratione hæc observat, dum quærit, quare e tritico cibo præstantissimo sint oblati , ἢ διότι, πρὶν εἰς τὴν ἀνθρώπων χρῆσιν ἐλθεῖν τὸν ἐπέτειον καρπὸν , τοῦ νέου σίτου πρῶτον γέννημα, καὶ ὁ πρῶτος παραφανεὶς καρπὸς ἀπαρχὴ προσάγεται ἵνα διὰ βραχέος συμβόλου παραφήνωσιν εὐχάριστον ἦθος . ἢ διότι κατ' ἐξοχὴν πρῶτον καὶ ἄριστον γέννημα ὁ τοῦ σίτου καρπὸς ἐστιν . *An propterea quod prius quam fruges annuæ ad hominum usum veniant*, *recentis frumenti fœtus primus spectabilis primitiæ adducuntur* , *ut exiguo signo & indicio gratum & memorem beneficii prodant animum*? *an quia per excellentiam primus optimusque fœtus tritici fructus est* . Alibi Primitiarum ac Primitivorum nec non Primogenitorum Numini devotorum investigans causam, hoc modo in specie de Primitiis verba facit (2); Τὰς δ' ἀρχὰς δογματικώτατα ἀνέθηκεν αὐτῷ . τῷ γὰρ ὄντι καὶ σωμάτων καὶ πραγμάτων αἱ ἀρχαὶ κατὰ θεὸν ἐξετάζονται μόνον . ἐρεύνησον δὲ εἰ θέλεις γνῶναι ἕκαστα, φυτά , ζῶα, τέχνας , ἐπιστήμας &c. εἰκότως οὖν τὸ λόγιον ἀνέθηκεν τὰς ἀπαρχὰς τῷ ἡγεμόνι θεῷ . *Quod autem Primitias postulat* , *id ad erudiendos nos pertinet* ; *nam revera corporum ac rerum Primitiæ Deo debentur soli* ; *Id si velis scire*, *scrutator singula*, *plantas*, *animalia*, *artes* , *scientias &c. maxime ergo rationale est dicare Primitias Deo rerum omnium Principi* . Alia vero occasione Cainum carbone notat, quod solum de fructibus non vero de primo proventu Deo obtulerit munus, idque πρόσαγμα τεθεικότος τοῦ νομοθέτου , ἵνα τὰς ἀπαρχὰς τῶν πρωτογεννημάτων τῆς γῆς εἰσφέροιμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ μὴ ἑαυτοῖς ἐπιγράφωμεν. καὶ γὰρ δίκαιον τῶν τῆς ψυχῆς κινημάτων ὅσα πρῶτα ἢ τάξει ἢ δυνάμει , θεῷ ὁμολογεῖν ; *contra mandatum Legislatoris* , *jubentis primitias de primis terræ fructibus inferri in domum Dei*, *& non converti in usum proprium* ; *Justum enim est* , *motus animæ primos vel sua vi vel ordine dedicari Deo*, *Authoremque eum confiteri* (3) unde & veras Deoque gratas indicat Primitias per frugum ἀπαρχὰς designatas , ὁ ψυχὴ καὶ σῶμα δύο τὰ ἀνωτάτω τμήματα κεκλήρωται , ὧν τὰς ἀπαρχὰς ἀνιερωτέον . ἀπαρχαὶ δὲ εἰσιν , ἅγιαι κινήσεις αἱ κατ' ἀρετὴν ἑκατέρου. διὸ καὶ ἅλῳ παραβέβληνται : *Anima vero ac corpus duæ primariæ partes Primitiæ Deo consecrandæ sunt*. *Sunt vero primitiæ sancti ac ad virtutem pertinentes motus partis utriusque*, *ideoque conferuntur cum area*. In Libro autem quem conscripsit de præmiis honoribusque sacerdotum aliam adhuc allegat Primitiarum in Veteri Oeconomia Deo Devotarum rationem , quam vocare possemus Oeconomiam v. Physicam , scil. cum sacerdotum familiæ innumeræ fere ac maximo virorum instructæ fuerint numero, necessitatem flagitasse, ut Primitiarum omnis generis ingens ad Templum adducatur copia , ut nemo sacerdotum tam pauper foret quin dives videri possit, quæ & docet R. Moses Ægyptius (4); hæc vero quoad Primitiarum rationem in genere apprime dicta; sed in manipulum proprie non cadunt, Quæ autem Judæus Alexandrinus de Primitiis hactenus nos edocuit, sat sana ac elegantia sunt , licet nimium quid , pro more suo , Allegorias sectetur , inque iis arcem ratiocinationum suarum collocet , quod nonnunquam dolendum .

IV. Abarbanel mysterium quoddam deprehedere conatur in eo quod materia oblationis Omer desumta fuerit ex hordeo, esca alias jumentorum, nec tamen abest, significationem eam habuisse gratiarum actionis pro messe , cum duplicatio ferti designarit uberiorem frugibus imponendam benedictionem ; Ita ille loeo jam sæpissime allegato ; ומה שיראה לי מזה הקרבן כדרך הסברה הוא כי הנה צוה יתברך על קרבן העומר להיותו בכורי קציר השעורים שכל הבכורים יבאו בית יהוה וגם כי לרמוז שכל ישראל היו בצאתם ממצרים כבהמות ולכך היה קרבנכם אזי שעור: id est *& hoc est quod mihi videtur de hac oblatione quantum conjecturare possum* , *scilicet quod Deus benedictus præceperit de manipuli oblatione*, *quod constare debeat e primitiis messis hordeaceæ*, *quia omnes Primitiæ adducebantur ad ædes Jehovæ* ; *& sic quoque ad indicandum* , *quod totus Israelitarum populus* , *cum exiret ex Ægypto* , *quasi animal brutum* , *ac propterea munus ejus etat hordeum incensum* . Mira Judæorum stylo minus assuetis videri poterit ejusmodi commentatio, forsanque alia ratione reddita hicce Magister honori propriæ gentis melius consuluisset, quam ita ignominiam ejus revelando, eamque cum brutis comparando , licet sacra historia in commemoranda indole durissimæque cervicis ex Ægy-

Ægypto extorrium Abarbanelis conjecturæ tacite calculum addere videatur Liber, Allegoriis quandoque sat puerilibus refertissimus, dictus *Manus Josephi*, ab Authore *R. Joseph Tzorphati* Judæo Gallo, non male rem concipit, dum hunc in modum glossatur (5) ולכן צוה התורה בפרשתנו דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל ונו׳ להורות שהתחלות והראשית שלו יתברך והאל יתברך נתן לו כח לעשות חיל: ובמדרש דבר אל בני ישראל והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן הלא הוא דכתיב מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש: id est *idcirco mandat Lex in sectione nostra*, loquere ad filios Israel ac dic illis, cum veneritis in terram illam quam daturus sum vobis &c. *ad indicandum, quod initium ac principium ejus* [messis] *sic benedictum, ac Deus benedictus largiturus sit illi vires ad producendum robur*, [id est benedicturus sit annonæ ut nutrimentum validum succulentumque præbeat hominibus] *ac in Medrasc dicitur* (s. explicationis causa adducitur) loquere ad filios Israel, ut afferatis manipulum, primitias messis vestræ ad sacerdotem, *ac illud est quod scriptum legitur*, quid superest homini ex omni labore suo quo ille laboravit sub sole (Eccles. II. 23; indicare vult procul dubio, exiguitatem ac quodmmodo vilitatem hujus muneris ostendisse piis, se parum proficere variis curis improboque nonnunquam ad hanc vitam sustentandam labore, si benedictio cœlestis non accedat; Quæ tamen in sequentibus somniat de agitatione ferti, manifestam verborum Ecclesiastis sapiunt detorsionem æque ac rationis in offerendo manipulo observatæ, זה אמר שלמה המלך עליו השלום הבל הבלים ונו׳ וזה רומז התנופה והתנופה שעושה הכהן לפני יהוה לומר שיניף האדם עצמו ויתנועע וישתדל האדם להרויח פרנסתו: id est *hoc dicit Salomo Rex super quem sit pax, vanitas vanitatum omniaque vanitas &c. & hoc indicat agitatio & commotio quam faciebat sacerdos coram Deo, ad docendum, quomodo agitet homo semet ipsum, ac commoveat sese, occupeturque homo ad lucrum sustentationemque suam*; puerilitatis ac Alleguriomaniæ sat superque hæc præ se ferunt; Optime vero manipuli primitiarumque rationem tetigit R. Obadia Sephorno, qui Commentario ad Lev. XXIII. hæc tradit; בכורים העומר היה בכורי קציר חטים ועל שמם נקרא החג יום הבכורים כאמרו וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה ואמר ליהוה כי בהם הותר החדש לקרבן ובהיות זה בענין הודאה על שבועות חקות הקציר שבהם היתה סכנת התבואה: היו שתי הלחם חמץ קרבות עם כבשי שלמים כמו שהיה הענין בשלמי תודה על חלות לחם חמץ: id est *Primitiæ manipuli fuere primitiæ hordei, nec fuere primitiæ e messe tritici, ac e nomine illarum vocatur ipsum Festum dies Primitiorum, uti dicunt*, & in die primitiarum cum offeretis munus novum, *& dicitur* Jehovæ [offeretis illud] *quia in iis licita fit nova annona ad oblationem* (Deo ex illa faciendam); *& hoc sit in sensum gratiarum actionis propter septimanas præstitutas messi, in quibus periculum imminebat proventui terræ; fuerunt autem duo panes fermentati oblatio cum agnis Eucharisticis, uti hæc erat ratio in Eucharisticis confessionis super placentas panis fermentati*. Doctoris Christiani verba subjungimus, qui eandem primitiarum dat rationem quam nos supra dedimus, ita ille (6); Ὥσπερ ἀπαρχὰς ἅλωνός τε καὶ ληνοῦ, καὶ τέκνων τοὺς ἀληθῶς φιλοτέκνους, ἀνατιθέναι θεῷ, δίκαιόν τε καὶ ὅσιον. ὅτι παρ' αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ τὰ ἡμέτερα. οὕτω καὶ νέας κληρονομίας, ἵνα τὸ μέρος δοθὲν προθύμως, παράσχῃ τῷ πλέονι τὴν ἀσφάλειαν. *Quemadmodum areæ & torculari primitias, & filiorum, eos, qui vere filios amant, Deo consecrare justum piumque est, quoniam ab ipso & nos ipsi & omnia nostra sunt; ita novæ quoque hæreditatis, ut pars, promte ac libenter oblata, majori parte, securitatem conciliet.*

V. Gentilium Idololatrica] Primitiarum oblatio devotioque num eadem de causa, ad gratias Diis pro agri proventubus solvendas, sit facta; quænamque ejus fuerit ansa ac origo, paucissimis, quam fieri poterit, investigabimus; caventes id potissimum, ut scopulum evitemus bicipitem, unum sc. censemus eorum opinionem, quæ quicquid in mysteriis ritibusque sacrorum apud Gentiles cernit, id statim omne (dico, de multis enim nec ipse dubito quin eo referenda) a Veri Numinis cultu mutuo sumtum ac e Tabulis Mosaicis derivat; alterum eam ducimus conjecturam, quæ e contra sanctissimam rituum Typicorum constitutionem ex impuris corruptissimisque non raro falsæ Religionis ac δεισιδαιμονίας deducit fontibus, verum cultum falsi ac dudum depravati imitatorem, turpiterque corruptam rationem inventorem Deumque sapientissimum executorem tantum constituit; suum vero cuique tribuere mediaque incedere via tutissimum utilissimumque ita & longe jucundissimum cum sit, eo quantum fieri licebit declinabimus.

Pri-

Primitias frugum in gratiarum actionem pro earundem ubertate a mundi Nationibus devotas fuisse, dubitare nos non sinunt plurima e testimoniis jam ante allatis; eas obtulere Diis a quibus tanta emanare censuere bona, uti Telluri, Isidi, Cereri &c. quibus immediate ea accepta tulere, vel Divis a quibus insignibus aliis affecti beneficiis, uti inventione agriculturæ &c. quæ manifeste clamant, cultum huncce e reliquiis rationalis luminis ortum suum traxisse; facillime enim id suadebat, uti primo Capite vidimus, quemcunque largum Benefactorem melius honorari vix posse, quam devotione partis eorundem bonorum quorum ipsemet Author ac Largitor existat; quo testatum fiebat omnia tanta quanta ipsi soli deberi, quodque citra dubium maximum gratitudinis argumentum videri possit, ac re ipsa sit. Videamus illorum Testimonia quæ de veritate ac evidentia hujus conjecturæ non leviter forte persuadebunt. Sic Epictetus cap. 38. ceu pietatis officium erga Deos inter alia offerre Primitias numerat Σπένδειν δὲ καὶ θύειν, καὶ ἀπάρχεσθαι κατὰ τὰ πάτρια, ἑκάστῳ προσήκει καθαρῶς, καὶ μὴ ἐπισεσυρμένως, μηδὲ ἀμελῶς, μηδὲ γλίσχως, μηδὲ ὑπὲρ δύναμιν. i. e. *Libandum autem & sacrificandum, & offerendæ primitiæ sunt unicuique, ritu patrio: caste, non incondite, nec indiligenter, nec sordide, nec supra facultates.* Rationes vero ex Gentilis Theologiæ penetralibus ritus hujusmodi nobis petit adducitque Simplicius in Commentario ad hunc locum Epicteti, ita enim ille: καὶ γὰρ δίκαιόν ἐστι τοῖς δεδωκόσιν ἀπάρχεσθαι, οὐχ ὅτι δεῖται τούτων ὁ Θεός, οὐδὲ γὰρ τῆς δόξης δεῖται τῆς ἡμετέρας, οὐδὲ τῶν ὀρθῶν περὶ αὐτοῦ ἐννοιῶν, ἀλλ' ἡμεῖς διὰ τούτων, κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς μέτρον ἐπιτηδείων γινομένων πρὸς τὴν θείαν ἔλλαμψιν ὑποδεχόμεθα τοῦ Θεοῦ ὅτις ἄξιος — — — ὅπερ δὲ εἶπον, δι' ὀλίγου τοῦ προσφερομένου καὶ τὸ ὅλον εἶδος ἐκεῖνο ἀνατίθεσθαι, καὶ ἀφιεροῦται τῷ Θεῷ, καὶ τυγχάνει τῇ ἐπιβαλλούσης αὐτῷ θεόθεν ἐπικουρίας. i. e. *Nam jus fasque postulat, iis offerri primitias, qui dederunt; non quod egeat his Deus; (neque enim probitate nostra eget, neque rectis de se opinionibus) sed nos per hæc, pro ea mensura quæ nobis convenit, illustrationis Divinæ facti capaces, Deum suspicimus, qui dignus est &c. Quod vero dixi, per exiguas istas primitias totum genus illud dedicatur & consecratur Deo, & convenientem ipsius Dei opem consequitur*; & quæ sequuntur lectu vere digna. Ante omnia Agriculturam Divinam ac a Diis acceptam Gentiles censuisse artem Author nobis est Callimachus qui de Cerere hunc in modum canit (7);

Κάλλιον, ὡς πολίεσσιν ἑαδότα τέθμια δῶκε.
Κάλλιον, ὡς καλάμην τε καὶ ἱερὰ δράγματα πρῶτα
Ἀσταχύων ἀπέκοψε, καὶ ἐν βόας ἧκε πατῆσαι,
Ἁνίκα Τριπτόλεμος ἀγαθὰν ἐδιδάσκετο τέχναν.

Pulchrius est, ut civitatibus gratas Leges dederit;
Pulchrius, ut culmum & sacros manipulos primos
Spicarum absciderit, & boves calceare immiserit,
Cum Triptolemus bonam doceret artem.

Triptolemus iste quis fuerit docet nos Pausanias, Cereris scil. Mystes ab ipsa mysteriis suis imbutus eaque mortalibus tradens, hancque in rem citat versus Dysaulis (8);

Δεῖξεν Τριπτολέμῳ τε Διοκλεῖ τε πληξίππῳ,
Εὐμόλπου τε βίῃ, Κελεῷ θ' ἡγήτορι λαῶν,
Δρησμοσύνην ἱερῶν, καὶ ἐπέφραδεν ὄργια πᾶσιν.

Mystica sacrorum Diva didicere magistra,
Triptolemus Dioclesque simul frænator equorum,
Eumolpus, Celeusque Duces Populique Parentes.

Alibi quoque Arcades ab isto sacerdote edoctos fuisse frumenti sationem asserit (9); Μετὰ δὲ Νύκτιμον ἀποθανόντα Ἀρκὰς ἐξεδέξατο ὁ Καλλιστοῦς τὴν ἀρχήν. καὶ τόν τε ἥμερον καρπὸν ἐσηγάγετο οὗτος παρὰ Τριπτολέμου, καὶ τὴν ποίησιν δίδαξε τοῦ ἄρτου, καὶ ἐσθῆτα ὑφαίνεσθαι, καὶ ἄλλα τὰ ἐς ταλασίαν μαθὼν παρ' Ἀδρίστας. *Mortuo Nyctimo Arcas Callistus filius Regnum suscepit; hic & frumentum a Triptolemo acceptum popularibus tradidit, panemque facere eos docuit; vestium texturam totumque lanificium, quod ab Arista didicerat, monstravit*; Quæ non parum illustrantur a Fabularum Scriptore ac Commentatore Hygino, qui ita de Triptolemo [10]; *Ceres Triptolemum jussit, omnium nationum agros circumeuntem, semina partiri, quo facilius ipsi posterique eorum a fero victu segregarentur.* Romanos novæ annonæ frugumque abundantiam Cereri acceptam tulisse, novasque fruges ipsi sacratas censuisse, discimus hinc quod eas gustare religioni duxerint, hac Diva nondum placata; ita A. Gellius lib. 4. cap. 6. porca *etiam præcidanea appellata, quam piaculi gratia*

tia ante fruges novas captas immolari Cereri mos fuit, si qui familiam funestam aut non purgaverant, aut aliter eam rem, quam oportuerat, procuraverant; quæ confirmat Festus. Præcidanea agna *vocabatur, quæ ante alias cædebatur: item* porca, *quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo justa non fecisset, i. e. glebam non objecisset; quod mos erat eis facere prius, quam novas fruges gustarent.*

VI. Hinc Athenis Θεσμοφόρια mense Pyanepsione sationis tempore indicta fuit Cereris Feria, quæ & Drymæis observata tradente Græciæ Descriptore (11) Δήμητρος δὲ θεσμοφόρου Δρυμαίοις ἱερὸν ἐστιν ἀρχαῖον, καὶ ἄγαλμα ὀρθὸν λίθου πεποίηται, καὶ αὐτῇ Θεσμοφόρια ἑορτὴν ἀπάγουσιν ἐπέτειον. *Cereris Legiferæ apud Drymæos est fanum pervetustum, imago autem ejusdem lapidea facta stantis habitu; ac Thesmophoria ei celebrant festum anniversarium.* De Atheniensibus festum hoc celebrantibus memoriæ hæc tradit Theocriti de sententia Thelyti Methymnæ ad Bacchica carmina enarrator, (12) a Natali Comite citatus (13); Νόμος γὰρ ἦν Ἀθηναίοις κατ' ἔτος τελεῖν τὰ θεσμοφόρια ταῦτα. παρθένοι γυναῖκες, καὶ τὸν βίον σεμναὶ, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελετῆς, τὰς νομίμους βίβλους καὶ ἱερὰς ὑπὲρ τῶν κορυφῶν αὐτῶν ἀνετίθεσαν, καὶ ὡσανεὶ λιβανεύουσαι, ἐπήρχοντο εἰς Ἐλευσῖνα. *Lex enim fuit Atheniensibus ut hæc Thesmophoria quotannis celebrarent mulieres virgines ac vitæ honestæ, quæ per solemnitatis diem legitimos sacrosque Libros super vertice gestantes, tanquam supplicantes Eleusinem contenderent.* Quinque dierum hanc feriam occupasse spatium conjicitur ex ex loco Aristophanis (14);

> Ἐπεὶ τρίτη 'στὶ Θεσμοφορείων ἡ μέση.
> *Quia tertius est Thesmophoriorum dies qui medius.*

Ubi Bisetus annotat, ἐκ τούτων τινὲς ἀξιοπίστως τεκμαίρονται τὴν τῶν Θεσμοφορείων ἑορτὴν πέντε ἡμερῶν γενέσθαι, ἐπείπερ ἡ τρίτη ἦν μέση. Medius hicce dies vocabatur Νηστεία, eo quod Virgines ad festum celebrandum selectæ jejunio diem hunc celebrabant, teste Athenæo [15]. Ceres ac filia ejus Proserpina vocatæ sat communiter Θεσμοφόροι uti apud eundem (16) Comicum,

> Κἀν Θεσμοφόροιν μέλλουσι περὶ μοῦ τήμερον
> Ἐκκλησιάζειν ἐπ' ὀλέθρῳ. — —
> *Et in (æde) Thesmophorarum constituerunt de me hodie*
> *Concilium habere in perniciem meam.*
> Ἀλλ' ὦ περικαλλῆ Θεσμοφόρω, δέξασθέ με
> Ἀγαθῇ τύχῃ καὶ δεῦρο πάλιν οἴκαδε. [17]
> *Sed o Sepulchræ Thesmophoræ recipite me*
> *Bonis avibus, & huc rursus domum.*
> Εὐφημεῖτ' ἔστω.
> Εὔχεσθε τοῖν Θεσμοφόροιν,
> Τῇ Δήμητρι καὶ τῇ Κόρῃ. (18)
> *Favete Linguis,*
> *Vota facite Thesmophoris*
> *Cereri ac Proserpinæ.*

Ad primum locum adnotat Bisetus, Θεσμοφόρους δὲ αὐτὰς καλεῖ, ὅτι ἡ Δημήτηρ πρώτη τοῖς ἀνθρώποις θεσμοὺς, εἴτε νόμους ἐνεγκεῖν πεπίστευται. ὁ δὲ τῆς μητρὸς ἴδιον, τοῦτο κατά τινα κοινωνίαν τιμῆς τῆς ἀμφοῖν κοινῆς καὶ τῇ τῆς Δήμητρος θυγατέρι προστάττεται. i. e. *Legiferas eas vocat, quoniam Ceres prima hominibus Leges ponens sive Leges introduxisse fertur; Quod autem Matri proprium id per communem ambabus honorem quoque Cereris Filiæ tribuitur;* Orpheus Cereri arationis inventionem attribuit in Hymno ad laudem ipsius composito,

> Ἣ πρώτη ζεύξασα βοῶν ἀποτῆρα τένοντα,
> Καὶ βίον ἱμερόεντα βροτοῖς πολύολβον ἀνεῖσα.
> *Colla boum quæ prima gravi subjecit aratro,*
> *Felicemque dedit victum mortalibus ægris.*

Et Ovidius [19];

> *Prima Ceres unco glebam dimovit aratro,*
> *Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris,*
> *Prima dedit Leges, Cereris sunt omnia munus.*

& alibi eadem docet (20);

> *Prima Ceres docuit turgescere semen in agris.*
> *Falce coronatas subsecuitque comas.*
> *Prima jugo tauros supponere colla coegit,*
> *Et veterem curvo dente revellit humum.*

Alia bene multa, præsertim Latii Vatum, testimonia facili negotio cumulare possemus; unum solum addimus Philosophum, qui secundum Græcorum traditionem agriculturam ab Atheniensibus, qui uti vidimus illam a Cerere accepere, derivat [21];

> *Primæ frugiferos fœtus mortalibus ægris*
> *Didicerunt quondam præclaro nomine Athenæ,*
> *Et recreaverunt vitam Legesque rogarunt;*

Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ.

Alibi tamen experientiæ indefessoque labori hanc artem vel saltem ejusdem tribuit perfectionem (22)

Navigia, atque agri culturas, mœnia, Leges,
Arma, vias, vesteis, & cætera de genere horum &c.
Usus, & impigræ simul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredienteis.

Priorem vero conjecturam firmat M. Tullius (23), *adsunt Athenienses, unde humanitas, doctrina, Religio, fruges, jura, Leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur*; Hinc spicea Corona Ceres picta, uti notissimum, ac imago ejus manipulos manu gestans notatur a Theocrito (24)

Οἷον δὴ τόκα πῶμα διεκρανάσατε νύμφαι,
Βωμῷ πὰρ Δάματρος ἀλωάδος; ἇς ἐπὶ σωρῷ
Αὖθις ἐγὼ πάξαιμι μέγα πτύον. ἃ δὲ γελάσαι,
Δράγματα καὶ μάκωνας ἐν ἀμφοτέρῃσιν ἔχοισα.

Quale tunc poculum miscuistis Nymphæ,
Apud aram Cereris arealis? in cujus acervo
Utinam iterum magnum ventilabrum figam, & ipsa rideat,
Manipulos & papavera utraque manu tenens.

Inde notabiliter *Ceres* pro *frugibus* sat vulgariter dicta, cum fruges ejus censerentur dona, ita canit Horatius [25]

Vivunt & rigidi Getæ,
Inmetata quibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt.

Et alibi eundem in modum (26);

Nos manet Oceanus circumvagus arva beata,
Petamus arva, divites & Insulas.
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et inputata floret usque vinea.

Saturnum fructuum præsertim arborum inventorem quoad usum a nonnullis habitum fuisse traditur a Macrobio ubi in Saturnalium inquirit originem (27); *simulacrum ejus indicio est, cui falcem insigne messis adjecit. Huic Deo insertiones surculorum pomorumque educationes & omnium cujuscemodi fertilium tribuunt Disciplinas; Cyrenenses etiam, cum rem divinam ei faciunt, ficis recentibus coronantur, placentasque mutuo missitant, mellis & fructuum repertorem Saturnum æstimantes.*

VII. Dubium ergo non restat qua impulsi causa Gentiles frugum primitias optimumque annonæ Diis sacra fecerint, cum messis, agriculturæ &c. bona artemque abs iis accepta crediderint, vel potius homines eos a quibus tam utilissimam hanc edocti culturam in Divorum retulerint censum, nam

Cœptus ab agricolis superos pervenit ad omnes
Ambitiosus honor; [28] ——

Ac terram ipsam vario nomine ob insignem hominibus animantibusque quotidie præbentem utilitatem pro Dea, Nutrice, communi Magnaque coluerunt Matre; ac hac ratione, licet confusio omnis, uti colentis cum subjecto culto, agriculturam docentis cum terra reddente messem, non semper evitata sit, permoti ex proprio impulsu jubenteque rationali lumine, benefactricem Tellurem jam ab antiquissimis ævis cultu Divino prosequentes, ei bona præmiaque vovere quæ ab ipsamet accepta tulere, cum putarent, se nullo oblationum genere gratitudinem suam manifestare posse; hinc cultum in grati animi testimonium Cereri exhibitum demonstrat Vates (29);

Annua venerunt Cerealis tempora Sacri,
Secubat in vacuo sola puella toro.
Flava Ceres, tenues spicis redimita capillos,
Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?
Te Dea munificam gentes ubicunque loquuntur,
Nec minus humanis invidet ulla bonis.

Et alibi suis quosque donis cultos exhibet Deos (30);

At prius arboribus, tum cum meliora fuere,
Tempora, certamen fertilitatis erat.
Cum Domini memores sertis ornare solebant,
Agricolas fructu proveniente Deos.
Sæpe tuas igitur, Liber, miratus es uvas,
Mirata est oleas sæpe Minerva suas.

Accinit Tibullus (31);

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus,
Libatum agricolæ ponitur ante Deo.

Deos agricolas vocant uti & in illo (32);

 Illa

Illa Deo sciet agricolæ pro viribus uvam,
Pro segete spicas, pro grege ferre dapem.

& alibi idem [33];

—— —— *dum carmine nostro*
Redditur agricolis gratia cœlitibus.

Agricolarum vetustatis festa carmine celebrat Horatius (34)

Carmine Di superum placantur, carmine Manes,
Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus & ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum pueris & Conjuge fida;

Lucretius qui Religionem omnem ex timore ortam

Primos in orbe Deos fecit timor ——

asserit, ritum hunc Primitias offerendi ludit, simul tamen indicans undenam derivandus sit, ita ille [35]

—— —— —— *ardua cœlo*
Fulmina cum caderent, discussaque mœnia flammis,
Atque ictus flagraret Athos, mox Phœbus ad ortus
Lustrata dejectus humo, Lunæque senectus,
Et reparatus honos; hinc signa effusa per Orbem,
Et permutatis disjunctus mensibus annus
Projecit vitium hoc; atque error jussit inanis
Agricolas primos Cereri dare messis honores,
Palmitibus plenis Bachum vincire; Palemque
Pastorum gaudere mann. ——

metu ergo potentiarum invisibilium uti omnem ita præsertim hanc pietatem cultumque ortum esse existimat, adeoque rationis tribuit dictamini. Nil enim in hoc primitiis placandi Numina more apparet, quod hominibus revelatione omni destitutis ac a cognitione veri Numinis alienissimis suggerere facili sat nogotio nequivisset residuum licet exiguum rationale lumen; imo inde eos ejusmodi cultus ansam sumsisse testimonia hactenus allata ad unum omne evincunt; ita ui necessitas plane nuila flagitet ad sacra confugete Oracula, ac e Sina monte ritum primitias offerendi ad gentes derivare: præsertim cum ejus antiquitatem ultimam, Naturæ persuasioni non repugnantem ac Divino beneplacito sanctificatam ac revelatione conse-cratam, ostendat primum ac fere in Natalibus mundi peractum sacrificium, vel saltem primum eorum quorum historiam sacra pagina nobis tradit; biga primorum fratrum Deum quisque pro facultatibus suis vitæque conditionis forte colens, alter obtulit מבכורות צאנו ומחלבהן *e primogenitis ac optimo gregis*, alter vero munus attulit *e frugibus terræ* מפרי האדמה, quas e primitiis quoque desumtas fuisse vel ipsasmet primitias fuisse, licet Spiritus S. taceat, probabilitatis tamen non omnem abhorret speciem, nisi forsan quisquam malit eo propter a numine rejectum fuisse Caini munus, quod non ad instar fratris constiterit e primitiis, cujus tamen rationem longe aliam adstruit D. Paulus Hebr. XI. 4. ac Philo Judæus præterea persuasum habet, Caini munus fuisse e frugum primitiis. Quæ vero opinio directe huic opposita sibi persuadet, Gentium morem enarratum sanctissimis Divinis Legibus de Primitiis ac Primitivis vero Numini consecrandis ansam materiamque præbuisse, huncque ritum Legis Positivæ e Cereris ac Apollinis Deastrorum Sacris in Ceremoniarum Legalium arcana ac Divina mysteria transiisse & in familiam Jehovæ quasi adoptatum fuisse, tantum paradoxi præ se fert, præsertim cum statim demonstrabitur longe augustissimam S. S. Mediatoris θεανθρώπου Personam symbolice hac in ceremonia latuisse, ut ei assensum præbere merito religioni ducamus, licet eam adstructam neque insolerter probatam videamus a Cel. Spencero (36); sed cum nec minori sollertia ac forsan majori soliditate ac evidentia confutata ac pessumdata jam sit a viris Celeberrimis Herm. VVitsio (37) ac Rod. Cramero (38), nobis otium hac in re factum non immerito censemus.

VIII. Ad sublimiora nunc assurgere ac a minoribus ad majora procedere animus est; in Ratione enim Morali Legis istius cum Judæis acquiescere Christi nomen gerentibus non datur, melius quippe edoctis non e traditione Magistrorum sæpissime cortici inhærentium ac studio dataque opera cœcutientium, neque instructis tantum traditione Mosis, licet vera, e Sinai, sed sacratissimis Tabulis Novi Testamenti Ministrorum verbisque S. Spiritus fallere fallique omnino nescii, qui non uno in loco Voluminum sacrorum Novi Fœderis sat aperte hunc Veteris Ecclesiæ ad servitutem natæ præscriptum ritum ad sensum spiritualem augustissimaque transfert mysteria, ut ergo Chri-

Chriſtiani animi non ſit in veſtibulo hærere, cum via ad intima tranſeundi ſacrorum Penetralia pateat.

Sacri Codicis Interpretes ſat ſteriles in exponendo demonſtrandoque Primitiarum myſterio invenio, pleroſque cortici tantum adhærentes. Nos tria potiſſimum Primitiarum manipulo figurata fuiſſe deprehendimus. Primo loco quædam adumbravi reſpectu populi a quo oblatus, & cui hocce madatum præſcriptum erat; Id nobis digito monſtrat Oraculum Divinum Jerem. II. 3. קדש ישראל ליהוה ראשית תבואתה *Sanctitas eſt Iſrael Jehovæ primitiæ proventus ejus, quotquot medebant illum, rei efficiebantur, malo affecti ſunt*; manifeſta fit alluſio ad oblationem Omer Primitiarum, qui uti ſegregatus fuit e tota terræ ſegete modoque peculiari plane Deo ſanctificatus; ita ſemen Abrahæ e totius univerſi gentibus Deo ſelectum, repudiatis ad tempus cœteris, relicta quaſi univerſa reliqua meſſe unice Deo erat acceptum gratumque, ceu gens ſancta ac Regium ſacerdotium; ejuſmodi admodum notabilis extat compellatio, quam Jehova adhibuit increpatione Ægyptiorum Tyranni בני בכורי ישראל *Filius meus primogenitus eſt Iſrael* Exod. IV. 22. quem ſolum itaque prærogativis favoreque ſingulari beatum reddere voluit comparatione petita a primogenitis; nec non alibi Deus, ad ſpecialem quo eum proſequebatur amorem teſtandum ait, *ſe inveniſſe Iſraelem veluti uvas in deſerto, ſe vidiſſe Patres illorum* כבכורה בתאנה בראשיתה *uti primitivum fructum in ficu, principio illius*. Hoſ. IX 10. E gentibus univerſi orbis terrarum ceu immenſæ latitudinis ac miræ fertilitatis fundo uberrimaque ejuſdem meſſi ſolummodo ſanctificatos cernimus Jacobi poſteros, ceu quendam manipulum, reliqua ingenti meſſe in uſum profanum ac communem relicta, quæ aliquando in ipſiſmet hiſce Primitiis ſancta cenſenda foret; Metaphora adhuc clarior adjungitur deſumta a novæ annonæ interdicto, huic in Primitiarum manipulo præcepto ſtricte adjuncto, quod itidem hocce loco de Iſraele uſurpatur: reus enim fiebat toſtum vel virentem ſpicam ante manipuli oblationem in uſum proprium ſibi ſumens, idque e mandato Lev. V. 15. & XXIII. 14. ita enim primitiæ adhuc in integra meſſe contentæ, hæc ideo prohibita merito cenſebatur, comedens quippe ex nova annona reputatus erat quaſi comedens Primitias, quæ, utpote Deo unice ſacratæ, ad omnem communem vitæ uſum erant interdictæ. Ita rei pronunciati conſumentes Iſraelitas inimici ad vexationem tyrannidemque in eos exercentes, Ægyptii, Amalekitæ, Cananæi, Madianitæ &c. qui omnes hujus ſacrilegii luere pœnas, adeo ui male eos id habuerit: Temporis quidem ſucceſſu hæ populorum Primitiæ, Judæi ſc., revera a Gentibus ſeculi, Babyloniis, Aſſyriis, Græcis &c. fuere deglutitæ ac nonnunquam peſſumdatæ; a majorum quippe fide ac ſanctimonia longiſſime recedentes, perſecutores tamen pœnam non effugere, poſt abſolutum ab iis a Divina vindicta emenſumque præſcriptum ſtadium, quo decurrere iis conceſſum ſingulari Dei cura, qua indigitare citra dnbium voluit, cum Veteres Primitiæ ſibi quondam ſelectæ ad corruptionem magis magique vergant, ſe mox novas ſibi ſeparaturum, adducturum præcipuum earundem Anti-Typum, reliquam meſſem ſe gradatim ſanctificaturum, ac nationes mundi agri immundi ad inſtar ob infidelitatem habitas, mox uti meſſem jam per Primitias Iſraeliticas ſanctificatam ſe accepturum in eo, qui pleniſſimo ſenſu Primitiæ ac Primogenitus omnium dici queat; adeo ut tandem nil vetitum, nil temeratum, nil rejectaneum amplius futurum ſit, ſed tota ſeges cenſeri in poſtera poſſit uti primus manipulus, univerſaque meſſis æque ac Primitiæ dudum ſanctificatæ.

Huc reſpicit Divus Gentium Apoſtolus, ubi ait ἐι δὲ ἡ ἁγία ϗ τὸ φύραγμα Rom. XI. 16. qui locus in primis eſt Sacri N. T. Voluminis quibus ad Veteres Primitias alluditur. Nexum illius inſtituere loci hujus non eſt, cum probe inſpicienti in oculos incurrat, ac abundanter ab Interpretibus Doctis devolutus ſit. Apoſtolo ſermo eſt de ἀπαρχαῖς ex maſſa fermenti, ſive de Primitiis חלה *placentarum*, non vero de manipulo in ſpecie, niſi in quantum unum ac alterum fuit ſpecies Primitiarum; uti vero oblata placenta primitiarum integra maſſa ſancta, devota, ac benedicta in ipſa חלה cenſebatur, ita Judæi non plane omni pterogativa, qua uti ſemen Abrahæ tam diu gaviſi erant, privandi; nec adeo omnis ac tam ſollemnis promiſſo Patribus facta in eorum poſteris expirabit: cenſeri quippe poſſunt tanquam maſſa quædam in Majorum primitiis Deo jam devota ſanctaque pronunciata; quapropter reliquæ orbis Gentes opinari vix debent, Judæis omnem ad Deum ac Novi Fœderis Mediatorem J. Chriſtum hactenus turpiter ab ipſis repudiatum ſpem eſſe denegatam,

tam, cum ipsi quidem tanquam Primitiarum residua impura impræsentiarum sint relicti, atque oblationes spirituales Deo absque ullo discrimine ex universa messe desumantur, tamen oblato dudum Vero ac spirituali mysticæ messis manipulo ac libato expiationis veræ sanguine fertoque ac libamine gratissimi odoris acceptato, illi, qui hactenus pro Primitiis reputati, nunc cum cœtera recensentur messe, ac una & cum ea in plenitudine dierum tandem sunt consecrandi ac revera in odorem benevolentiæ offerendi; cum jam prioribus mundi ævis in Patribus eorumque fide fuerint sacrati ac in primitias universæ segetis in iis sint selecti, illi scilicet qui Patrum sectabuntur fidem, ac vera fide quærent Jehovam Deum ac Davidem Regem ipsorum. Conferri poterunt celebriores inter Interpretes, inprimis Cl. Coccejus in h. l.

IX. Secundo loco a Veteris Oeconomiæ Primitiis locutio sumitur transferturque ad Fideles Novi Testamenti ac vera fide credentes in ejus sponsorem J. Christum: ita Jacobus ejus Discipulus in epistola a se scripta cap. I. vs. 18. de se ac de Ecclesia quam e Judæis dispersionis plantaverat ait, *Deus Pater luminum &c. quia voluit, progenuit nos sermone veritatis* εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων, *ut essemus nos primitiæ quædam ejus creaturarum*; Sermonem dirigit ad eos, qui quondam partem constituere populi Judaici adeoque Primitiarum e gentibus mundi sub V. Oeconomia, quos nunc vocat Primitias Creaturarum sub Nova: primi e vocatis ad communionem Evangelii vitæ ac gratiæ, omnino erant ex Israelis posteris, quos ceu oves perditas recolligere ad arva prima erat cura Magno Ovium Pastori, iis nunciat fervidus Evangelii Præco, ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ Act. XIII. 46. ut iidem qui in Patrum fide ac promissionibus iisdem factis erant secreti ac sanctificati forent Primitiæ utriusque Oeconomiæ; ut iidem, quibus τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ erant concredita ac quasi custodes positi Oraculorum cœlestium, primi omnium verum ac salutarem ex iis perciperent fructum, ac ex iis accepta pugillatio quasi, residuo ad communem usum relicto ac pro profano reputato. De copia primorum credentium ingenti quidem contradistincte hoc loco Primitiarum venientium nomine ad plenitudinem gentium futuris adhuc seculis subsequendam hic cogitare cum Ill. Grotio minus aptum ducimus, cum sermo fiat ad duodecim tribus tunc in exilio quasi ac dispersione degentibus, qui ex toto hominum genere una cum Fratribus eorum, Palæstinam adhuc inhabitantibus, selecti ad adoptionem Filiorum Dei per Mediatoris sanguinem, primi certiores facti de salute jam parta per ingressum summi Pontificis confessionis nostræ in adytum manu haud factum, primis illis annunciata justitia æterna jam producta, primi vocati ad participationem altaris spiritualis, primi instructi de pariete intergerino sublato, de gloriosissimo Regis Messiæ Triumpho ac spirituali Regno ipsi a Patre in omnes mundi gentes tradito, primique ex eorum cœtu vocati N. T. Ministri ac Apostoli Agni, primaque ex medio eorum desumta instrumenta quibus nomen magnum J. Christi portabatur ad gentes seculi. Hæc erat prærogativa neutiquam contemnenda quæ Judæis minime deneganda, eaque gaudebant peculiari Dei gratia, uti suadet tota primitivæ Ecclesiæ plantationis Historia, primique sermonis vitæ progressus monumenta a Divino Spiritu afflatis Viris literis consignata.

Israel corporalis Ecclesiæ Primitiæ esse debebat in una alteraque Temporum ac dispensationum Oeconomia, ut vel eo ipso distincte adumbraret Israelem spiritualem, Filios Dei gentemque electam, quæ rejectis cœteris sola Deo regeneratur, justificatur ac sanctificatur, ipsi sola est selecta, accepta ac propria.

Inter elogia Beatorum cum Agno Dei in monte Sion mystico versantium ac conspectorum a Johanne, & hoc recensetur, quod hi 144000. emti ex hominibus sint ἀπαρχὴ τῷ Θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ Apoc. XIV. 4. citra dubium numerus hicce symbolicus supra cap. VII. ejusdem libri accurate recensitus Israelem ejusque tribus spirituales, N. T. Ecclesiam ejusque viva membra intrepidos nominis J. Christi confessores designabat, cum agnum dicantur sequi quocunque vadat; emti dicuntur ex hominibus, ad instar Populi ex Ægypto corporali liberati inque gentem peculiarem a Deo assumti, ita hi vindicati in libertatem filiorum Dei ex Ægypto Spirituali ac Babylone mystica, ita Deo consecrati devotique, ut toti forent cultui, timori, confessioni nominis ejus dediti, ac prærogativam hancce in omni vita sua ita præ se ferentes, ut eorum ope ingens hominum multitudo ex reliqua messe, imo universa tandem messis Deo Agnoque consecratura sit, adeoque sancta puraque futura integra massa.

Eo-

Eodem fere ſenſu vocat D. Paulus Epænetum Rom. XVI. 5. & Domum Stephanæ I. Cor. XVI. 15. ἀπαρχὴν τῆς Ἀχαΐας *primitias Achajæ* v. ex Achaja, qui ſcil. e regione iſta primi popularium ad Chriſti Evangelium converſi, ſeſe Deo per lavacrum regenerationis conſecrarunt, Chriſtoque nomen dederunt, qui & dubio procul inſtrumenta fuere, quorum ope & multa reliquorum pars adſtipulati veritati cœleſti, ac ut ſanctificata jam reputati meſſis in iis qui ceu Primitiæ a Spiritu S. ſegregati ad communionem Dei & aræ ſpiritualis adducti & Spiritu ſanctificationis oblati fuere.

De fidelibus N. T. etiam ex gentibus dicit D. Paulus, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, *ſed & ipſi primitias Spiritus habentes*, Rom. VIII. 23. manifeſta ad ritum huncce ac gentilium ἀπαρχὰς alluſione. Quomodo vero N. T. Eccleſia Primitias Spiritus S. accepiſſe dici poſſit, cum jam Veteres Fideles Patreſque etiam ſub Promiſſionis Oeconomia viventes illo gaudebant, dubium ſcrupulumque movere non debet, cum intelligatur, uti & multis aliis in locis, Spiritus adoptionis datus ex promiſſione neque ex menſura ſed ad arrhabonem hæreditatis, uti præcedentia his verba aperte ſat demonſtrant; *Primitiarum* voce deſignare vult Apoſtolus quiddam imperfectius ac ex parte tantum, ſed quod notat certam adductionem integri ac perfecti, uti notat Cel. Coccejus; Quemadmodum enim Iſraelitæ ex oblatione Primitiarum ſpem concipiebant meſſe ingenti ac benedictione abundanti frugum ac annonæ fruendi, ita credentes ex Spiritu S. doniſque ejus, in quantum iis hoc in ſeculo beantur, ſperant gaudii æterni plenitudinem meſſemque valde omnibuſque numeris glorioſam; Spiritum accepere *in Primitiis*, ita quaſi videri poſſunt dum his in terris ſpirant ſperantque, deinde vero illum expectare poſſunt imo firmiter expectant accipiendum *in plenitudine*, cum tranſlati quondam ex fide in Viſionem, Deumque videbunt ſicuti eſt.

Cum in Primitiis integra oblata devotaque cenſebatur meſſis, ita Primitias Spiritus quaſi hæreditatis primitias fideles accipiunt, quibus tota tanta quantaque cœleſtis hæreditas poſſeſſioque adſignatur ac confirmatur, unde idem Spiritus dicitur ἀῤῥαβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν Epheſ. I. 14. In Apoſtolis ſolis haſce primitias reponere non poſſumus, qui equidem prima Spiritus S. prodigiorum operatoris dona accepere mirifica, iiſque omnium in Nova Oeconomia gaudebant; longe tamen latius hic Spiritus Primitias accipi debere ſuadet ſcopus Apoſtoli in integro hocce capite ac verborum nexus, ubi nihil de ſuo ac Cooperariorum miniſterio, nil de ſuis laboribus ac periculis, ſed de hominis peccatoris juſtificatione, de Spiritu S. fidelibus N. T. dato, de adoptione in filios Dei, ac gloriatione in merito Chriſti, ac quibuſcunque bonis in omnes ſine diſcrimine fideles redundantibus; de quibus, cum Commentarium non ſcribamus, ad Interpretes B. L. remittimus.

X. Evidens tandem ac Illuſtriſſimus Typus ac adumbratio fuit Manipulus Primitiarum ſummi ſacerdotis melioris Teſtamenti Jeſu Chriſti, qui in Veteri Oeconomia quam clariſſime per illum adumbratus fuit, uti dubitare nos non ſinunt ſacræ paginæ N. T. loca evidentia ſtatim recenſenda. Parallelismum inſtituere inter utrumque ſignum ac ſignatum, convenientiam demonſtrare figuræ cum re figurata Typumque cum Anti Typo conciliare uti difficilis negotii non admodum eſt, ita & nos ea omnia digito monſtraſſe acquieſcendum putamus, præſertim cum haud ignoramus, ejuſmodi comparationes nonnunquam ſat infeliciter inſtitutas fuiſſe & adhucdum inſtitui, locoque demonſtrandi ac illuſtrandi Anti-Typum illum non raro multo obſcuriorem ac non raro plane inviſibilem reddi, ac pro totidem convenientiis tot vel plures diſconvenientias deprehendi, quibus non raro effectum, ut Theologia Typica apud parum cordatos vileſceret, ac neſcio quæ temeritatis ac ineptiæ nota Divino huic ſtudio inuſta ſit, quæ longe abſit quin detrimentum vel maculam ipſi contrahat, merito in capita imprudentium ac quandoque mera ſomnia ac luxuriantis ingenii productiones vendentium rejicienda, quam Doctrinæ ipſimet impingenda; Iis vero in figuris, perſonis, ritubus, ceremoniis, ſymbolis in Veteris Oeconomiæ Legalis myſteriis occurrentibus, ad quæ in Novi Fœderis Sacra pagina manifeſta ſit alluſio vel etiam nonnunquam expreſſe convenientia indicatur, atque ita Spiritus S. ipſemet ſenſum ac ſignificationem ſymbolicam inveſtigare videtur, ac indigitare hic vel illic latere myſterium, ac auguſtiora quædam quam quæ ſtatim apparent cogitanda eſſe; ibi demum conjecturæ ac ulteriores convenientiarum inveſtigationes legitimæ imo neceſſariæ ac neutiquam contemnendæ reddentur, cum quicquid ponderis hæ habeant unice ad hanc trutinam expenden-

dendum, ac ubi infallibilis ille Doctor viam vel aperte commonstraverit vel saltem nutu indicaverit ibi minime, sed ubicunque alibi cæcutient conjecturæ humanæ, quæ nonnisi illo præeunte secure peti queunt, uti v. c. in hoc, circa quem versamur ritu, quoniam locis N. T. jam allegatis & adhuc allegandis vidimus Spiritum S. locutionem a Primitiis multitudo desumere ac metaphoram inde mutuo petere, viam nobis ipsemet digito monstrat augustissimum quid hac in oblatione adumbratum fuisse respectu Novæ Oeconomiæ ac summum hac in cerimonia latere mysterium, quod partim aperte indicat, reliquum vero piæ animæ meditationi investigandum relinquit; ita omnino conveniens piumque existimamus in ea penetrare, eorumque sensum plenum quantum poterimus percipere. Congruentiarum selectum inter Manipulum Primitiarum & J. Christum, uti in aliis Typis, ita & hic loci non nimis præter verba ipsius S. Scripturæ urgendum censemus; observari tamen sequentes congruentias non abs re erit. Mandatum Divinum huncce manipulum offerendi comparari poterit cum J. Christi munere triplici ipsi divinitus in æterno Pacis consilio a Deo Patre demandato, ac sponsione Fœderis gratiæ quam sponte suscepit; selectus manipuli ex integra terræ messi ac communi proventu agri figurare potest Naturæ carnisque J. Christi humanæ separationem ac sanctificationem e genere mortalium, in hostiam futuram odoris gratissimi; Vile hordeum in oblationem hancce adscitum convenit cum humilitate Mediatoris Divini carentis omni specie ac abjectissimi ac contemtissimi hominum, Viri dolorum; Mergitis ex hordeo admodum sollemnis ad atrium Templi adductio non male repræsentat magnificum adeo ingentique Re turba confluente stipatum ultimum Regis Filiæ Sion ingressum in urbem ædesque sanctas, ad offerendum semet ipsum in ligno crucis maledicto celebrato prius extremo Paschate legitimo. Similtudo institui potest inter purgationem, præparationem, torrefactionem, commolitionem &c. granorum hordei, ac comminutionem multimodam, fractionem, contritionemque corporis ejus, quod cedebat in sacrificium ad sanctificandam ingentem messem populi sui mox per messores spirituales in horrea Veræ N. T. Ecclesiæ congregandam, ac auferre debebat iniquitatem terræ illius uno illo die. Manipuli oblatio pro universo Israelitarum cœtu facta hoc in tertio quoque conveniebat cum sacrificio meliora loquentis præ illo Abelis, sanguineque aspersionis fuso pro peccatis universi credentium mundi, spiritualis Israelis Anti-Typo carnalis manifesto, eumque sanctum ac Deo devotum efficiebat. Interdictum novæ annonæ ante oblatum Omer figurabat, ante Sacrificium corporis Christi nonnisi Judæorum Primitias Sanctas fuisse Deo, post illud vero oblatum totam messem gentium factam esse Sanctam, adeo ut nil amplius nec immundum nec illegitimum. Manipuli residuum unicuique homini mundo in usum communem, si id redemisset, cedebat, inque eo congruisse videri poterit cum merito effectoque oblationis ac obedientiæ perfectissimæ Filii Dei, quæ unicuique appetenti in commodum ac refocillationem animæ, imo in ejusdem sanationem cedit, si vera fide appetatur.

XI. Locus Sacræ N. T. paginæ quo præcipue docemur Jesum Christum Primitiis in V. T. oblatis adumbratum fuisse, quoniam inde manifestam allusionem desumtam cernimus extat 1. Cor. xv. 20. Νυνὶ δέ, *Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν. ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο* hoc dicto continetur tertia Ratio qua D. Apostolus astruere ac evincere conatur veritatem dogmatis de resurrectione corporum nostrorum, argumento longe efficacissimo desumto a resurrectione Capitis nostri J. C. qui per eam ipsam vivificationem corporis sui factus sit *ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων Primitiæ dormientium*. Videmus Primitias V. T. hic transferri ad Novam Oeconomiam ejusque Cardinem ac lapidem summum angularem, & specialiter adhiberi de Christo resurgente ac e mortis sepulchrique vinclis liberato; ostendendum nobis erit qua ratione Spiritus S. J. Christum resurgentem ex mortuis cum Veteris Oeconomiæ Primitiis comparavit. Divinus Novi Fœderis Mediator summo jure hoc Typo adumbratus dici potuit, cum ab æterno non solum Sponsoris munus Ipsi datum ac delegatum, sed & corpus Ejus naturaque humana in plenitudine temporis adaptata, sanctificata, ac ad tam insignem hostiam idonea reddita fuerit, ut per id ipsum sacrificium in ea natura super ara Divinitatis peractum populus suus sanctus, justus, inculpatus efficeretur; Corpus ergo sanctissimum J. Christi, morti traditnm propter offensas nostras ac vitæ redditum ad nostri justificationem, sese habuit respectu mortuorum ex populo suo redemto eodem modo, uti sese habebat Primitiarum manipulus respectu universæ messis; hæc cen-

censebatur immunda, vel potius Deo devota ideoque ad omnem usum interdicta, donec ex ea desumtus manipulus frugum Templi atrio foret illatus ac pugillus ex eo separatus aræ immissus, quo demum integra frugum messis sanctificata vel ad usum quemcunque licita omnique maledictione liberata censebatur; sub messis segetisque emblemate sæpius stylus figuratus Spiritus S. repræsentat genus humanum s. potiorem ejusdem partem, uti Math. IX. 38. XIII. 24. immunda est corruptaque plane hæc messis, omni virtute in statu naturali carens, omni Divina benedictione indigna, Deoque ac Justitiæ ejus in æternum obnoxia, nec alio modo unquam sancta evadere valet nisi per sacrificium corporis Christi, qui nullo alio fine sub servi forma adparuit, humanaque sese circumvestivit carne, quam ut fieri posset Primitiæ hujus messis adeoque illam sanctificare, Devotioneque qua Deo obnoxia illam liberare, Primitiæ enim pro frugum messe oblatæ aliunde quam ex ipsis frugibus desumi non potuere; ita non nisi Christo beata ad vitam resurrectione reviviscent ad ipsum pertinentes, quoniam ipsemet est resurrectio ac vera vita.

Primitiarum manipulo immolato messem demetere ac in horrea colligere licitum erat; Christo oblato ac ad vitam superasque ad auras evaso tota messis pura aptaque reddita, ut ex illa omni loco ac tempore hostiæ vivæ mundæque per cultum rationalem ex quacunque gente sub cœlo Deo sisterentur, liberandæ a vinclis mortis spiritualis & tandem quoque a catenis mortis corporalis; ac uti novus proventus vetitus erat ad sumendum ex illo fertum munusque Deo offerendum ante Omer, ac ita quoque ad usum altaris erat interdictus, post Omer vero statim licitus, ita veris Primitiis oblatis Agno Dei immaculato, statim undecunque hostiæ spirituales ex gentilium messe ad Sionem mysticam confluebant ad offerendum munus purum ac serviendum Jehovæ labiis mundis, gratæ enim ac sacratæ censebantur in Primitiis.

Oblationem manipuli statim subsequebatur abundantissima messis, Christi ita resurrectionem uti veram Primitiarum immolationem sequuta modum ac conceptum omnem superans ad omnes mundi plagas sese extendens messis, per Evangelii præconium ac sonoræ tubæ clangorem promulgata, nullisque finibus quam universi terminis circumscripta, quæ nondum omnibus numeris absoluta sed quandoque longe amplior quam umquam fuerat evasura, quam tandem sequetur per plenissimam resurrectionem credentium universalis in vitæ fasciculos collectio, Christus quippe obedientia sua absolutissima corporis humani proprii resurrectionem & hac etiam nostrorum corporum promeruit vivificationem, cum alias propter generis humani Parentum defectionem ac rebellionem propriamque perfidiam æterno manere debuissemus somno sopiti, ac sua spontanea oblatione postque eam in Cœli sanctuarium æternum ingressu effecit, ut redemti sui, propter ejus Triumphum quo fieri haud poterat ut a morte detineretur, in eorum resuscitatione puri, sancti, ipsique in servatore triumphantes reputari possint, ac ejus virtute in Tabernacula æterna recipi, ut Sacri manipuli devotæque mergites per primum manipulum ejusque perfectionem dudum Domino accepti redditi, ac in gratum beneplacentiæ odorem in æternum evasuri; Adeo ut justissimus ac sanctissimus Jesus, post mortem devictam, inferna prostrata, vi ejus qui mortis possidebat potentiam confracta, e mortuorum statu reversus, omniaque Triumpho suo parta bona unice in selectam sibi gregem redundent, fieri non potest, quin efficacissima causa beatitudinis æternæ, resurrectionis, vitæque plenissimæ deveniat, adeo ut omnium mortis & corporalis & spiritualis somno correptorum & Spiritus sui virtute vivificatorum vel adhuc excitandorum Primitiæ summo dici possit Jure. Simili fere locutione vocatur a N. T. Sancto Vate ὁ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν Apocal. I. 5. unde firmum argumentum deducit pro veritate resurrectionis mortuorum B. Justinus Martyr (39) πῶς οὐκ ἄτοπον τούτοις πιστεύειν περὶ τοῦ μὴ ἀνίστασθαι τοὺς νεκρούς, ὧν ἀρχηγὸς τῆς ἀναστάσεως πρωτότοκος αὐτῶν ἤδη γέγονεν ἐκ τῆς ἀναστάσεως. *Quomodo ineptum non est credere, dicentibus, non resurrecturos mortuos, quorum Princeps resurrectionis primogenitus eorum jam factus est ex resurrectione*. Simili insignitur cognomento Col. I. 18. de quo merito videantur quæ egregie annotavit Vir Rev. & Doctissimus Ern. Evvaldus in elegantissimis de emblematibus Sacris Libris (40), hic nos tantum observamus, quod quicquid resurgat non reviviscat nisi virtute resurgentis Triumphatoris הפורץ *effractoris* illius, ejus merito populus redemtus in umbra lethali sedens ad auram superiorem halitumque vitalem revertetur, imo in habitacula lucis ac caulas pacis transplantandus est, licet jam

jam ante Messiam in carne exhibitum de quibusdam resurgentibus legamus, & sanctos in mortis Servatoris momento e sepulchris prodeuntes, hoc tamen unice virtute resurrectionis adeoque & meriti Christi, licet utrumque adhuc futurum esset, factum, ac quasi in præludium ejus, Christianis persuasum est; De horrenda ac omnibus numeris fœda reproborum resurrectione hic loci non agimus, quæ uti immensum in diversum abit finem, ita ab illa cujus Primitiæ Christus ac Primogenitus est non potest non toto differre cœlo.

XII. Manipulus uti in eo tertio quo censebatur oblatio ad integram messem sanctificandam adumbravit resurrectionem J. C. ita & secure adserere possumus eundem manipulum quoque respectum quendam habuisse ad antecedentes Jesu passiones, cum is necessario, si in oblationem pro terræ frugibus cedere debuit, manipulus abscindi, e terra evelli, a reliquis separari necesse habuerit, ut hac ratione repræsentaret altarique admoveret integram massam; Christus quoque, *si multos filios virtute sacrificii sui in gloriam induci volebat, oportuit ut ille, per quem sunt omnia, hunc salutis nostræ Principem* διὰ παθημάτων *per passiones consummaret*, Heb. II. 10. omnino requirebatur כי נגזר מארץ חיים: *ut exscindatur e terra viventium* Jes. LIII. 8. si voluit videre semen & quoad humanam naturam & in membris mysticis prolongare dies, necesse erat, *ut ponat animam suam* אשם *sacrificium pro reatu* v. 10. Temporis quo hordei Primitiarum manipulus oblatus circumstantia imprimis est notabilis, initio secundi post agnum Paschatis mactatum diei, vel primi post convivium Paschale, accidebat, agnus iste sacramentalis extra dubium omne luculentissimus erat Typus Agni immaculati tollentis peccata mundi hoc sacramento Paschali promissi, nec ergo absque mysterio factum quod Agni immolationem tam prope sequuta sit altera oblatio, ræpræsentans gratiarum actionem pro messe, ac figuram Primitiarum e messe Spirituali futuræ Oeconomiæ, priori adumbrata erat mors & mactatio Agni immaculati pro liberatione populi sui ex Ægypto spirituali, altera vero subsequente priorem oblatione repræsentatum, quomodo a vinclis sepulchri solutus populum sanctificaret, omniumque bonorum spiritualium in hac vita & præsertim in futura ipsis obsignaret communionem. Ab illo die numerabant Israelitæ septem hebdomadas, quibus exactis offerebant Panes Primitiarum munusque novum, totaque messis in utraque hac oblatione Omer & Panum sanctificata ipsique benedictum erat; ita in N. T. primordiis, post oblatas in J. C. corpore vivificato mortuorum primitias ac sanctificatas, offerebantur & Primitiæ ex viventibus eo ipso Panum oblationis die, cum Apostoli Divino uncti Spiritu in Domum Dei amplissimam constituerentur, ac in iis Primitiæ devoverentur messis Judæorum ac Gentium dehinc summa colligendæ copia cujus primi manipuli eodem ligati die in conversione ad Evangelium J. C. bis mille animarum ex Judæis dispersis sub toto cœlo Act. II.

Tempus diesque, Omer Hierosolymam allatus ac altari admotus fuit, apprime convenit diei quo Primogenitus ex mortuis J. Christus semet ipsum per Spiritum æternum Deo immolavit; Modeste hac in cirnumstantia dissentire nobis licitum fore spero a sententia summorum Virorum Salom. Glassii (41) & Joh. Coccei & advertentes in tempus diemque quo manipulus oblatus, statuunt, anno quo Christus crucis supplicium passus, oblationem Omer factam esse postridie Sabbathi hebdomadalis; adeoque die solis, eodem quippe die quo Jesus e sepulchro triumphans surrexit; Nos vero jam in superioribus sat superque existimamus probatum dedisse, Omer secundo Azymorum die s. sexto decimo mensis Nisan oblatum fuisse, ideoque manipulus frugum citra dubium demessus fuit eadem vespera qua Mundi Redemtor animam sanctissimam in crucis ligno efflavit, paucis momentis postea hæc messis juxta nostram supputationem accidit quam ejus Antitypus e terra viventium excisus fuerat, immolatus vero manipulus ipsamet magna Sabbathi die, qua durante Christus jam immolatus a labore animæ suæ quiescens in mortuorum statu Sabbathum hocce transegerat; Licet enim conjectura Clarissimorum Virorum egregie Antitypum quadraret, ac sat emphaseos præ se ferret, si illa evinci posset, tamen ad huic serviendum hypothesi veritas historica neutiquam est negligenda, sed prius omni studio illa, ac omnes facti circumstantiæ, inquirenda, antequam veritas Typica s. symbolica illi instruatur, nec excisio J. Christi e statu viventium & demessio manipuli frugum circumstantiæ adeo leves in ratione utriusque fuere, ut illæ plane negligi queant, cum necessario præire debuerint il-

illius reſurrectioni ac hujus oblationi, neque denique temporis diei que momentum ſemper aliquid eſſentiale inter Typum & Anti-Typum adeo conſtituunt ut neceſſario in utroque præciſe coincidere debeant , cum in pleriſque ſatis magno, reſpectu , v. g. cœterarum anni tempeſtatum , menſium &c. differant intervallo· Nec adeo omnis convenientia ac emphaſis evaneſcit , etſi manipulum non demum die reſurrectionis Dominicæ oblatum fuiſſe dicamus , cum demeſſio , torrefactio , trituratio , &c. reſpectum quoque ad Anti-Typum habuiſſe perſuaſum habeamus , quæ facta fuere immediate poſt extremum ſervatoris halitum in cruce efflatum , & poſtera luce , ipſo in ſubterraneis dulci fruente ſomno , manipulus oblatus fuit in præludium pnſtridie eventuræ reſurrectionis Antitypi ſui , ac pleniſſimæ per eam obſignationis ſanctificationis populi electi . Hæc tamen conjectura noſtra de mortis J. C. momento in meſſionem manipuli incidente nititur hypotheſi quæ pro certo ponit S. ſervatorem uno eodemque die cum Judæorum Eccleſia ſupremum ſuum celebraſſe Paſchale epulum, cui controverſiæ nos impræſentiarum operam noſtram impendere non vacat , cum ea quam amplectimur ſententia minoribus longe prematur difſicultatibus, ac proiixe ſat ſolideqne ſit evicta a Clariſſimis Viris Antonio Bynæo (43) & Joh. Harduino (44) ad quos eruditum Lectorem merito remmittimus.

XIII. Sub novæ Oeconomiæ adminiſtratione mandatum de multifaria conſecratione Primitiarum e facultatibus, poſſeſſionibus fundis , terræ arborumque proventubus abrogatum quidem eſt quippe quod non niſi umbram habuit futurorum longeque inſigniorum bonorum , quibus frui Domeſticis fidei conſortibuſque domus ſpiritualis , conceſſum eſt ; Indigni tamen tanta eſſemus prærogativa, ſi nullæ amplius plane locum apud nos invenirent Primitiaram devotiones , apud nos, inquam, qui quondam fueramus meræ tenebræ , meſſiſque ſumme impura , nunc autem ſanguine J. Chriſti cum propinqui facti ſimus participeſque Fœderis promiſſionum , cum ſimus ſanctificati per abſolutiſſimam oblationem ipſius ſummi Pontificis confeſſionis noſtræ in populum περιούσιον, an omnes inquam Primitiarum devotiones apud nos ceſſare deberent, non ſane exiſtimo nos omni ejuſmodi obligatione ſolutos, imo e contra nos ad devotionem longe excellentiorum Primitiarum eſſe obſtrictos , non quidem per Spiritum ſervitutis ſed adoptionis ac libertatis, nomen alias Iſraelis ſpiritualis minime nobis conveniret ; de cultu miniſterioque ſub Templo myſtico ſub N. T. adornato & ex parte adhuc exornando dicitur, quod ראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל מכל תרומותיכם *Præcipuum omnium primitiarum ex omnibus , & omnis muneris ex omnibus oblationibus veſtris ſacerdotum eſſe debeat*, *etiam* ראשית עריסתיכם *principium conſperſionum veſtrarum dabitis ſacerdoti , ut ſtatuam benedictionem in domo tua* , Ezech. XLIV. 30. Facultatum poſſeſſionumque Primitias id eſt partem aliquam , Deo J. Chriſto , Eccleſiæ membriſque ejus afflictis devovere , egeſtati fratrum præſertim ob Evangelii liberam confeſſionem ſedibus ſuis motorum finibuſque extorrium occurrere, ad exemplum Primitivæ Eccleſiæ quiſque pro facultatibus ſuis, eaque menſura bonorum qua a ſummo Largitore benedictus , in uſum neceſſariæ ſuſtentationis vere pauperum aliquid conſecrare, hæ ſunt Primitiæ ac oblationes quibus delectatur ac in quibus beneplacet Deus , quæque in odorem fragrantiæ coram æternæ majeſtatis Throno adſcendunt . Imprimis vero corpus animuſque noſter , quæ Dei ſunt Chriſtique redemti ſanguine pretioſiſſimo , in oblationem Deo cedere debent , ſi grati & accepti coram Ipſo evadere, ac ſalutis, vocationis, electioniſque noſtræ certiores reddi volumus , hæ ſunt meſſis noſtræ primæ mergites ſacriqui manipuli hoſtiæ vivæ quæ Deo in λογικῶ λατρείαν ſub N. T. inprimis ſiſti ſummo Jure debent; Indignum ſane nomine Chriſtiano ſummoque foret dedecori, ſi hac in parte homines a Chriſti vocati nomine ac a ſummo Doctore edocti a cœcutientibus mundi olim rationibus ſe ſuperari ſinerent , quæ quocunque fruerentur ac gauderent bono, id unice Numinibus acceptum ferebant , ideoque eadem bonorum eorundem devota parte ſumma gratitudine venerabantur; quanto autem dignius nobis, vocationeque noſtra celeſti in ſpem vivam , præcipua noſtra , quæ citra dubitationem ſunt animus & corpus noſtrum , illa Deo Creatori , Conſervatori, Benefactori, imo Redemtori pro tot tam immenſis beneficiis quibus vita animali, Chriſto Servatori , Sponſori , Capiti noſtro pro inexhauſtis gratiæ theſauris , quibus ſpirituali vita mactamur, penitus offerre , conſecrare, devovere , noſque integros Spiritui , ejus in Templum vivum ſiſtere.

Primitiæ oblatæ Deo fuere gratiſſimæ,

mæ, quibus enim offerentes longe melius quam aliis hoſtiarum generibus dependentiam ſuam, ac agnitionem gratuitam Divinæ munificentiæ largæque manus teſtatam dedere. Quanam re nos qui nil habemus quod non acceperimus efficacius aptiuſque intimam teſtari poſſemus gratitudinem, meliuſque commonſtrare nos agnoſcere dependentiam ſubjectionemque noſtram coram ſumma Divina Majeſtate; niſi devovendo Primitias facultatum corporis, animi &c. ſacrando Jehovæ prima optimaque noſtra molimina, primam Juventutem, primævas vires, ac adipem ex omnibus quæ ad nos pertinent? Minime Iſraelitæ accepti fuiſſent coram facie Jehovæ, ſi frugum Primitias in proprium uſum adhibuiſſent, vel ad aras Baalim, Aſtharot, adduxiſſent, Deum vero fœderatum eorum non niſi ultimis meſsis venerati fuiſſent manipulis. Parum æque conveniens homini, qui Deo fœderatus audire vult, vitæ, virium, facultatum &c. Primitias, ſibimet ipſi, depravatis cupiditatibus, mundo, peccato, ne dicam Satanæ, devovere, Deo autem nil niſi putidas reliquias a mundo jam aſpernatas, non niſi quiſquilias offerre, quæ ſeræ oblationes admodum raro ſeriæ boſeræ oblationes admodum raro feriæ boſeræ oblationes admodum raro feriæ noque ſuperſtructæ fundamento, ſed ſænoque ſuperſtructæ fundamento, ſed ſæpiſsime longe ex aliis promanant fontibus; Qui ergo Deum in Chriſto Jeſu placatum invenire vel talem Illum jam ſibi eſſe certior fieri cupit, is implorato Divino Spiritu ejuſque afflatu, qui ſolus ſal, thus imo anima ejuſmodi eſt victimæ, ſeſe exploret, cuinam vitæ Primitias devoverit, vel cuinam in poſterum eas offerre conſilium ceperit, ille Spiritus citra dubium nos de vero hujuſmodi cultus objecto, de vera ſub N. T. offerendi ratione edocebit, Primitiaſque noſtras & vitæ, & actionum, & facultatum & precum ſanctificabit, Deoque acceptabiles reddet, ac denique noſmet ipſos ceu veras in J. C. Primitias ad aram ſanctuarii cœleſtis & æterni adducet.

Deo vero Triuni, Creatori, Servatori, ac Sanctificatori pro præſtito ſuo auxilio ſumma ſit laus, honor ac gloria, Illique ſoli hæc qualiacunque molimina ceu Laborum noſtrorum Primitias devota ſacraque facimus.

(1) De Septenar. & Feſtis ubi ſupra.
(2) Lib. quis rerum Divin. hæres pag. 496.
(3) De Sacrificiis Caini & Abelis pag. 142. 149.
(4) Hilcot Biccurim cap. 4. §. 14.
(5) יד יוסף ad ſectionem אמור fol. 219. col. 2. 3.
(6) Gregorius Nazianz. epiſtol. 80. pag. 833. edit. Colon.
(7) Hymn. in Cererem v. 19.
(8) In Corinthiacis cap. 14. pag. 143.
(9) In Arcadicis cap. 4. pag. 604.
(10) Fabula 47.
(11) Pauſan. in Phocicis cap. 33. pag. 885.
(12) Ad Idyllid. 27.
(13) Lib. 6. cap. 14.
(14) In Theſmophoria. v. 86.
(15) Lib. 7. cap. 16.
(16) L. c. v. 89.
(17) Ibid. v. 289.
(18) Ibid. v. 302.
(19) Metam. Lib. 5. v. 341.
(20) Amorum Lib. 3. eleg. 10.
(21) Lucretius Lib. 6. v. 1.
(22) Lib. 5. v. 1447.
(23) Orat. pro Flacco §. 26.
(24) Idyllid. 7. v. 154.
(25) Carmin. Lib. 3. Od. 24. v. 12.
(26) Epodon 16. v. 41.
(27) Saturnal. Lib. 1. cap. 7.
(28) Metamorph. Lib. 8. v. 276.
(29) Amor. Lib. 3. eleg. 10.
(30) Nux elegia v. 8.
(31) Lib. 1. eleg. 1.
(32) Ibid. eleg. 5.
(33) Lib. 2. eleg. 1.
(34) Epiſtol. Lib. 2. epiſt. 1. v. 138.
(35) Satyric. pag. 239. edit. Gabbem.
(36) De Leg. Hebr. Lib. 3. Diſſertat. 1. c. 9.
(37) In Ægyptiacis Lib. 3. cap. 1.
(38) In notis ad Maimon. Hilc. Biccurim cap. 4. §. 17.
(39) Quæſtion. & reſp. ad Græcos pag. 212. edit. Colon.
(40) Lib. 2. exercit. 2.
[41] Philolog. S. Lib. 5. tractat. 1. cap. 13.
[42] Comment. in Joh. cap. XX.
[43] De morte J. C. Lib. 1. cap. 1.
[44] Peculiari tractatu de ſupremo J. C. Paſchate.

BLASII UGOLINI
DISSERTATIO
DE RITIBUS IN CŒNA DOMINI
Ex Antiquitatibus Paſchalibus illuſtratis.

QUantum lucis ex monumentis veterum Hebræorum utrique Teſtamento impartiri poſſit, clariſſime demonſtrabitur ex hac noſtra diſſertatione, in qua ritus in Cœna Domini ex Antiquitatibus Paſchalibus illuſtrandos ſuſcepimus; Quamvis non ignorem eſſe nonnullos, qui hæc priſca Judæorum monumenta rejicienda, & contemnenda cenſeant, tamen non eſt mihi hoc loco tantum otii, ut hanc cauſam ſummorum virorum doctrina atque autoritate confirmatam defendam: Satis erit ea referre quæ de hoc ipſo argumento a *Joſepho Scaligero* lib. VI. de emendatione temporum dicta ſunt: Si Chriſtus (*inquit*) ut quidam hoſtes bonarum literarum pertendunt, non obſtrinxit ſe ritibus Judæorum, quare igitur omnia hic fiunt, quæ in rituali Judaico extant? Quare omnia ſimillima ſunt? Et tamen illis Criticis videtur impium, Chriſtum illis legibus obnoxium facere. Sexcentis argumentis confutari poſſent, ſi tanti eſſent, ut illorum ſententia aliquid apud nos ponderis haberet: Sed cum ſciamus hoc ab illis dici magis odio bonarum rerum, quas ignorant, quam veritatis amore, illos miſſos faciamus; æquos autem lectores ad geſta Paſchatis Chriſtiani, cum ritibus priſcorum Judæorum contendenda, invitamus; ut cum viderint ea omnia quæ in Evangelio traduntur, in ritibus Judæorum ſine ulla diſcrepantia eodem modo præcepta eſſe, tunc vere judicare poſſint, utra verior ſententia eorum qui omne antiquitatis ſtudium oderunt, an noſtra, qui hæc ad illuſtrandum Evangelicam hiſtoriam ſedulo collegimus. Hoc facile conſequemur, ſi ſingulos Evangelii verſiculos, in quibus agitur de Cœna Domini Paſchali, explanandos, illuſtrandoſque ſuſcipiamus.

I. *Marc.* XIV. 12. dicitur: *Et primo die azymorum, quando Paſcha immolabant:* Et *Luc.* XXII. 7. *Venit autem dies azymorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha*. De tempore mactationis agni Paſchalis docemur cap. V. *Peſachim*; תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה בערב פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת חל ערב פסח להיות בער בשבת נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה והפסח אחריו. Sacrificium juge mactabatur hora octava cum dimidia, ac offerebatur nona cum dimidia; at veſpera Sabbathi mactabatur ſeptima cum dimidia, ac offerebatur octavâ cum dimidia, tam in die profano, quam in Sabbatho. Si veſpera Paſchatis incideret in Sabbathum, mactabatur ſexta cum dimidia, & offerebatur ſeptima cum dimidia, & deinde Paſcha. Ubi *Gemara Hieroſalymitana Peſachim* 31. 3. תמיד נשחט כו׳. כתיב וזה אשר תעשה על המזבח וגו׳. הייתי אומר יקרבו שניהן בשחרית ושניהן בין הערבים. תלמוד לומר את הכבש אחד תעשה בבקר. הייתי אומר יקרב של שחר עם הנץ החמה. ושל בין הערבים עם דמדומי החמה תלמוד לומר בין הערבים: נאמר כאן בין הערבים. ונאמר להלן בין הערבים מה בין הערבים שנאמר להלן משש שעות ולמעלן. אף בין הערבים שנאמר כאן משש שעות ולמעלן. מה חמיר מימר בין הערבים משש שעות ולמעלן אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב. מה ערב שנאמר להלן משש שעות ולמעלן. אף ערב שנאמר כאן משש שעות ולמעלן. ויהא כשר משש שעות ולמעלן. רבי יהושע בן לוי אמר בין הערבים כיצד חלוק בין הערבים ותן לו שתי שעות ומחצה לפניו ושתי שעות ומחצה לאחריו. ושעה אחת לעיסוקו. נמצאת אומר שהתמיד קרב בתשע שעות ומחצה. אמר רבי יוסה שבק רבי יהושע בן לוי רישא ואמר סופה דלכן כהדא דתני חנניה בן יהודה אומר שומע אני בין הערבים בין ערבו של ארבעה עשר ובין ערבו של חמשה עשר יכול היום והלילה בכלל תלמוד לומר יום. כשהוא אומר יום יצא לילה אי יום יכול בשתי שעות ביום תלמוד לומר בערב. אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בין הערבים הא כיצד חלוק בין הערבים ותן שתי שעות ומחצה לפניו ושתי שעות ומחצה לאחריו ושעה אחת לעיסוקו.

לעיסוקו . נמצארת אומר שהתמיד קרב
בתשע שעורת ומחצרה . אמר רבי יוסרה
הדא דתימר למצורה אבל לעיכוב הדא
היא דתנינן שחטו קודם לחצורת פסול
לאחר חצורת מיד כשר . קודם לתמיד
כשר. ויימר אף בשחרירת כן. הבא כתיב
בין הערבים . אירת לך מימר תמן בין
הבקרים. רבי יהושע בן לוי אמר תפילות
מאבורת למדו . אב בירת דין. מאן תנא
בין בחול בין בשבת . רבי ישמעאל דתני
כסידרו בחול בחול כך סידרו בשבת דברי
רבי ישמעאל . רבי עקיבא אומר כסדרו
בערב שברת כך סידרו בשבת . הא רבי
ישמעאל מאחר שעה לפילפולו ורבי עקיבא
מקדים שעה אחת לעיסוקו. כדי שלא יכנסו
למצוה משוכרין ויקרב פסח תחילה ותמיד
אחריו. סא אומר את כן נמצאת מבטל בין
הערבים של פסח. אם מקיים את בין הערבים
של פסח לא נמצאת מבטל בין הערבים
של תמיד. תמיד אם מבטלו את עכשיו
ארת מקיימו לאחר זמן. פסח אם מבטלו
ארת עכשיו אימתי ארת מקיימו . ויקריב
פסח תחילרה ותמיד אחריו . יאוחר דבר
שנאמר בו בערב בין הערבים לדבר שלא
נאמר בו אלא בין הערבים בלבד . רבי
ירמירה בעי מה חמיית מימר ערב מאוחר
או נאמר ערב מוקדם אלא כיני יאוחר
דבר שנאמר בו בין הערבים כבוא השמש
לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים
לבד מתניתא מסייערה לרבי ירמירה שם
תזבח ארת הפסח בערב . בערב אתה זובח
כבוא השמש אתרה אוכל . מועד צאתך
מארץ מצרים אתרה צולרה . אית תניי
תני בערב אתה אוכל. כבא השמש אתה
זובח מועד צאתך מארץ מצרים אתרה
צולרה . ויקרבו שניהן כאחרת . אמר רבי
יוסה כבש שני אין פסח שני . תני רבי
נתן אומר בכל יום ויום תמיד נשחט
בשמונרה ומחצה וקרב בתשע ומחצה. מהו
בכל ערב פסח ופסח. אמר רבי יוסרה בי
רבי בון טעמירה דהדין תנייה כדי ליתן
חצי שערה בין כרת לכת . תני דם התמיד
ואיבריו קודמין לפסח ופסח לקטרת והקטרת
להטברת נירורת. אירת תניי תני דם תמיד
ואיבריו קודמין לקטורת והקטורת לפסח
ופסח להטברת הנירורת כדי שיקרבו נסכי
תמיד עמו. ואין מוקדם לתמיד של שחר.
ולא מאוחר לתמיד של בין הערבים
אלא הפסח והקטורת בערבי פסחים . מנין
שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר
תלמוד לומר עלירה עולה. ומנין שלא יהא
דבר מעכב לתמיד של בין הערבים תלמוד
לומר עלירה שלמים . רבי שמעון בן לקיש
אמר וערך עלירה עולרה אין כתיב כאן
אלא וערך עלירה העולרה שלא תהא
העולרה קודמרת לתמיד של שחר . תני
רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה
אומר מחוסרי כפררה מביאין כפרתן אחר
התמיד של בין הערבים כדי שיטבלו
ויאכלו פסחיהן לערב. אמר רבי יודן הדא
דתימר במצורע עשור אבל במצורע עני
לא עוף הוס מביא . אמר רבי שמואל

בר אבודמא אינו מביא אשם. Sacrificium juge mactabatur &c. Scriptum est *Et hoc est, quod facies super altare* &c. Dicerem licuisse mactare ambos mane & ambos inter vesperas? Idcirco dictum est: *Et agnum unum facies mane*. Dicerem mactandum fuisse matutinum scintillante sole, & vespertinum in occasu solis? Idcirco dictum est: *Inter vesperas*: Dictum est hic: *Inter vesperas*; Et dictum est ibi: *Inter vesperas*: Sicut inter vesperas eo loco dictum designat tempus ab sexta hora & ultra; ita pariter inter vesperas hoc loco dictum designat tempus ab sexta hora & ultra: Quid vidisti ut diceres, quod inter vesperas designet tempus ab sexta hora & ultra? Licet non sit rei demonstratio, est tamen rei monimentum: Dictum est enim: *Væ nobis, nam dies recessit, & umbræ vesperi se extenderunt*: Sicut vespera eo loco dicta designat tempus ab sexta hora & ultra, ita pariter vespera hoc loco dicta designat tempus ub sexta hora & ultra; & erit legitimum ab sexta hora & ultra. R. Jehosua ben Levi dicit: *Inter vesperas*. Quomodo? Divide tempus inter vesperas, eique assigna duas horas cum dimidia ante illud, totidemque post illud, & horam unam ad ejus operationem. Deprehendetur, quod dicas, quod sacrificium juge offeratur, hora nona cum dimidia. Dicit R. Jose: Deseruit R. Jehosua ben Levi principium, & disseruit de fine; Etenim juxta illum ita extat traditio: Chananjah ben Jehuda dicit: Crederem inter vesperas, tam in vespera diei quartæ decimæ, quam in vespera diei quintæ decimæ, crederem noctem & diem comprehendi? Idcirco dictum est: *Die*. Quando vero dicit *die* excluditur nox: Si dictum est *die*; crederem in secunda diei hora? Idcirco dictam est: *Vespera*. Si *Vespera* crederem post obortas tenebras? Idcirco dictum est: *Inter vesperas*: Quomodo? Divide tempus inter vesperas eique assigna duas horas cum dimidia ante illud, totidemque post illud, & horam unam ad ejus operationem. Deprehenderis quod dicas, quod sacrificium juge offeratur nona hora cum dimidia: Dicit R. Jose: Quod dicis intelligitur ad impediendum: Hoc est quod legimus; Si illud mactaverit ante meridiem, est illegitimum post meridiem statim erit legitimum: Et dicit similiter vel in sacrificio jugi matutino. Hic scriptum est *Inter vesperas*. Tu potes ibi dicere: *inter vesperas*. R. Jehosua ben Levi dicit: Preces ex patribus doceant pater domus ju-

judicii : Iſte doctor , qui dicit : Tam in die profano , quam in Sabbatho eſt R. Iſmael : etenim extat traditio: Qualis erat ejus ordo in die profano talis erat ejus ordo in Sabbatho , verba R. Iſmael: R. Akiba dicit: Qualis erat ejus ordo in veſpera Sabbathi , talis erat ejus ordo in Sabbatho . R. Iſmael poſtponit horam ad ejus operationem : & R. Akiba anticipat horam ad ejus operationem, ne ebrii ingrediantur ad præceptum : Et offeret Paſcha in principio, & poſtea ſacrificium juge ; ſi ita dicas, deprehenderis, quod aboleas tempus veſpertinum Paſchatis ; ſi obſerves tempus veſpertinum Paſchatis , nonne deprehenderis, quod aboleas tempus veſpertinum ſacrificium jugis? Si ſacrificium juge nunc aboleas , quando obſervabis ? Poſt tempus : Si Paſcha nunc aboleas , quando obſervabis ? Et offeret Paſcha in principio, & poſtea ſacrificium juge. Poſtponatur res, de qua dictum eſt: *In veſpera, & inter veſperas:* Rei, de qua non dictum eſt niſi *inter veſperas* duntaxat. R. Hiermias quæſivit: Quid vidiſti ut diceres , *veſpera* ad retardandum, aut dictum eſt *veſpera* ad anticipandum? Sed ita dicendum eſt. Poſtponatur res, in qua dictum eſt: *Inter veſperas in occaſu ſolis* , rei , de qua non dictum eſt niſi *inter veſperas* duntaxat: Miſna favet R. Hieremiæ : Dictum eſt enim . *Ibi immolabis Paſcha in veſpera*: In veſpera immolabis, & in occaſu ſolis comedes. *Tempore egreſſionis tuæ de terra Ægypti* tu aſſabis: Eſt qui docet: In veſpera tu comedes ; In occaſu ſolis tu immolabis; *tempore egreſſionis tuæ de terra Ægypti* tu aſſabis : At ambo ſimul offerantur. Dicit R. Joſe: Dictum eſt: *Agnum ſecundum*: Non autem Paſcha ſecundum: Traditio: R. Nathan dicit: Singulis diebus ſacrificium juge mactabatur hora octava cum dimidia , & offerebatur nona cnm dimidia : Quid in toto veſpere Paſcha , & Paſcha ? Dicit R. Joſe diſcipulus R. Bon: Ratio hujus doctoris hæc eſt , ut aſſignaretur dimidia hora inter claſſem & claſſem. Traditio : Sanguis ſacrificii jugis & ejus membra præcedebant Paſcha & Paſcha ſuffitum , & ſuffitus concinnationem lucernatum: Eſt qui docet : Sanguis ſacrificii jugis & ejus membra præcedebant ſuffitum , & ſuffitus Paſcha , & Paſcha concinnationem lucernarum , ut libamina ſacrificii jugis cum eo offerrentur, & nihil præcedebat, neque poſtponebatur ſacrificio jugi veſpertino niſi Paſcha & ſuffitus in veſperis Paſchalibus; Unde probatur, quod nihil præcederet ſacrificium juge matutinum ? Ex eo quod dictum eſt : *Super eo holocauſtum*. Unde probatur, quod nihil differretur poſt ſacrificium juge veſpertinum ? Ex eo quod dictum eſt : *Super eo pacifica*. R. Simeon ben Lakiſch dicit : *Et componet ſuper eo holocauſtum*: Non ſcriptum eſt hic niſi *& componet ſuper eo holocauſtum* : Ne holocauſtom præcedet ſacrificium juge matutinum : Traditio : R. Iſmael ben R. Jochanan ben Beroka dicit: Indigentes expiationis adducebant expiationem ſuam poſt ſacrificium juge veſpertinum , ut lavarent ſe , & veſpera comederent Paſchata ſua. Dicit R. Jodan : Quod dicis intelligitur de leproſo divite , at de leproſo paupere minime; etenim ille afferebat volucrem. Dicit R. Samuel bar Abduma: Non afferebat ſacrificium pro delicto.

II. Dicitur *Matth.* XXVI. *Prima autem die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Jeſum dicentes*: Ubi *vis paremus tibi comedere Paſcha? At Jeſus dixit : Ite in civitatem ad quendam , & dicite ei : Magiſter dixit ; Tempus meum prope eſt , apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis:* Et *Marc.* l. c. *Dicunt ei diſcipuli: Quo vis eamus , & paremus tibi , ut manduces Paſcha : Et mittit duos ex diſcipulis ſuis , & dicit eis : Ite in civitatem, & occurret vobis homo , lagenam aquæ bajulans , ſequimini eum : Et quocumque introierit dicite Domino domus , quia magiſter dicit : Ubi eſt refectio mea ubi Paſcha cum diſcipulis meis manducem ?* Et *Luc.* XXII. 8. *Et miſit Petrum & Joannem dicens: Euntes parate nobis Paſcha , ut manducemus : At illi dixerunt : Ubi vis paremus ? Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in civitatem : Occurret nobis homo quidam amphoram aquæ portans , ſequimini eum in domum , in quam intrat : Et dicite patriſamilias domus : Dicit tibi magiſter : Ubi eſt diverſorium , ubi Paſcha cum diſcipulis meis manducem ?* Domos Hieroſolymæ peregrinis Judæis venientibus ad Paſcha celebrandum , atque ſolennitates, patuiſſe probatur ex *Gemara Babyl. Joma* 12. 1. במאי קא מפלגי תנא קמא סבר ירושלם לא נתחלקה לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה לשבטים ובפלוגת דהני תנאי תניא מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימן אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה לחלקו של בנימן ובה היה מזבח בנוי ובנימן הצדיק היה מצטער לבלעה בכל יום שנאמר חופף עליו כל היום לפיכך זכה בנימן הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה שנאמר ובין כתפיו שכן

והאי

והאי תנא סבר ירושלם לא נתחלקה דתניא אין משכירין בתים בירושלם לפי שאינן שלהן רבי אלעזר בר צדוק אומר אף לא מטות לפיכך עורות קדשים בעלי אושפיזכנין נוטלין אותן בזרוע אמר אביי שמע מינה אורח ארעא למשבק איניש גולפא ומשכא לאושפיזיה . In quo dissentiunt ? Doctor primus putat non fuisse divisam Hierosolymam tribubus; at R. Jehuda putat divisam tribubus ; & in dissensione horum doctorum: Etenim extat traditio: Quid erat in portione Juda ? Mons domus , conclavia , & atria ; Et quid erat in portione Benjamin ? Vestibulum , & Templum , & domus sancti sanctorum : Et ligula egrediebatur ex portione Juda in portionem Benjamin , ubi erat ædificatum altare , & Benjamin justus de hoc ablatione afflictus erat: Dictum est enim : *Protegit illum tota die* . Idcirco factus est dignus Benjamin justus , ut fieret hospes Dei: Dictum est enim : *Et inter humaros ejus habitabit*. Et iste doctor putat Hierusalem non fuisse divisam tribubus : Etenim extat traditio : Non mercede conduci domos Hierosolymis, quia propriæ non sunt. R. Eliesér bar Zadoch dicit ; Ne lectos quidem : Idcirco patresfamilias violenter auferebant ab hospitibus pelles sacrificiorum: Dicit Abai: Hinc discas quod sit consuetudo, ut relinquat homo urceum, ac pellem hospiti suo ; Et *Babyl. Megillah* 26. 1. Non fuit divisa Hierosolyma tribubus ; Etenim extat traditio : Non mercede conduci domos Hierosolymæ, quia propriæ non erant : R. Eliesér bar Zadoch dicit : Ne lectos quidem : Recepit ergo pater familias ab hospitibus pelles sacrificiorum: Abai dicit : Hinc dicas : quod sit consuetudo , ut homo relinquat urceum , & pellem hospiti suo.

III. Dicitur *Marc.* l. c. *Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande*, *stratum*, *& illic parate nobis* . Et *Luc.* l. c. *Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum* , *stratum*, *& ibi parate:* Cœnaculum erat pars ædium superior : Hebraice dicitur עליה: *Judic.* III. 23. *Et clausit januas* עליה sc. *cœnaculi* : Ibid. III. 20. *In cœnaculo domus æstivæ*. 2. *Sam.* XVIII. 33. *Et adscendit in* עליה s. *cœnaculum portæ*. 2. *Reg.* I. 2. *In cœnaculum suum*, *quod erat in Samaria*. Ibid. IV. 10. *Cœnaculum parietis parvum*. *Hierem.* XXII. 13. *Et cœnacula sua*. Ibid. vers. 14. *Et cœnacula spatiosa*. Vid. *Dan.* VI. 10. Dicta sunt cœnacula , quod in iis epulari consueverint: *Donatus* in *Terent.* Adolph. Act. III. sc. 3. Veteres ganeum meretricum tabernam esse dixerunt, ἀπὸ τῆς, γῆς, τοῦτ᾽ ἐστι γῆς quod ipsa sit in terra, non ut cœnaculum superius : Glossarium vetus : Cœnaculum superius : *Varro* lib. IV. de Ling. Lat. hujus vocabuli aperit originem: Ubi cubabant, cubiculum, ubi cœnabant , cœnaculum , vocitabat : Et paucis interjectis : Ut etiamnum Lanuvii apud ædem , posteaquam in superiori parte cœnitare ceperunt, superioris domus universa cœnacula dicta: *Strabo VValafridius* lib. VII. de rebus Ecclesiast. Potest enim fieri, ut ædes ad edendum in eis, sicut cœnacula ad cœnandum primo sint facta, & postea longo usu in aliud verterentur . *Vitruvius* lib. II. Architect. cap. 8. In ea majestate urbis infinita civium frequentia , innumerabiles habitationes opus fuit explicare; ergo cum recipere non posset area plana tantam multitudinem ad habitandum in urbe, ad auxilium altitudinis ædificiorum res ipsa coegit devenire; itaque pilis lapideis, structuris testaceis, parietibus cementitiis, & altitudines extructæ contignationibus crebris coaxatæ, & cœnaculorum summas utilitates perficiunt, & despectationes. *Tertullianus* lib. adversus Valentinianos cap. VII. Primus omnium Ennius poeta Romanus cœnacula maxima cæli simpliciter pronunciavit, elati situs nomine, vel quia Jovem epulantem illic legerat apud Homerum , etiam Creatori nostro Enniana cœnacula in ædicularum disposita sunt forma , aliis atque aliis pergulis superstructis, & unicuique deo per totidem scalas distributis , quot hæreses fuerint . Quod scribit *Lucas* Act. XX. ἔπεσεν ἀπὸ τριστέγου: vetus interpres reddidit : Cecidit e tertio cœnaculo. *Horatius* lib. I. epist. I.

—— ride, mutat, cœnacula, lectos
Balnea, tonsores.

Juvenalis Sat. X.

—— Lateranorum obsidet ædes
Tota cohors, rarus venit in cœnacula miles.

Martialis lib. I. epigr. 109.

At mea Vipsanas spectant cœnacula laurus.

Scalis admotis ascendebatur: *Livius* Decad. IV. lib. 9. Cœnaculum super ædes datum ferentibus in publicum scalis obseratis. *Fest. Pompejus* lib. III. Cœnacula dicuntur ad quas scalis adscenditur : *L. Apulejus* lib. IX. Miles. Meque per scalas complicitis pedibus in superius cœnaculum attracto. *Martialis* lib. I. epigr. 119.

Longum est, si velit ad pyrum venire,
Et scalis habito tribus , sed altis :
Quod quæris, propius petas licebit.

Idem lib. VII. epigr. 19.

Hæc

Hæc per ducentas cum domum tu-
lit ſcalas,
Seque obſerata clauſit auxius cella,
Guloſus ille poſtero die vendit.

Sidonius Apollinaris Carm. XXII. v. 207.

Alta volubilibus patet hinc cœna-
tio valuis.

Et paucis interjectis;

Undoſa inveniunt nantes cœnacula
piſces,
Comminus erigitur vel prima, vel
extima turris.

Cauſarum patroni cœnacula habitare di-
cuntur apud *Juvenalem* Sat. VII. v. 118.

—— Rumpe miſer tenſum jecur,
ut tibi laſſo
Figantur virides ſcalarum gloria
palmæ.

Et apud veterem poetam.

—— Licet exercere togatæ
Munera militiæ, licet & ſine ſan-
guinis hauſtu
Mitia legitimo ſub judice bella mo-
vere:
Hinc quoque ſervati continget glo-
ria civis,
Altaque victrices intexent limina
palmæ.

Judæi cum de lege, aut de religione
diſſererent, in cœnaculum adſcendere
ſolebant: *Schabb.* I. 7. Hæ ſunt tradi-
tiones, quas docuerunt in cœnaculo Ha-
naniæ ben Hezechiæ, ben Garon: *Hie-
roſ. Sanhedrin* 24. 3. Adſcenderunt ſe-
niores in cœnaculum in Hiericho: Ad-
ſcenderunt etiam in cœnaculum in Jab-
neh. *Juchaſ.* 23. 2. Rabi Jochanan, &
diſcipuli ejus adſcenderunt in cœnacu-
lum, & legerunt & expoſuerunt. Con-
fer. *Marc.* XIV. 15. *Actor.* I. 13. &
XX. 8.

IV. *Matth.* XXVI. 20. dicitur: *Veſpe-
re autem facto*. Et ſimiliter *Marc. Ve-
ſpere autem facto*. *Luc.* l. c. *Et cum fa-
cta eſſet hora*. Non licebat Judæis ante
obortas tenebras, in veſpera Paſchatis
quicquam guſtare: Miſna *Peſachim* x.
ערבי פסחים סמוך למנחה לא יצכל ארכם
עד שתחשך: Veſpera Paſchatis prope
Mincham non comedet homo niſi poſt
obortas tenebras: *Hieroſ. Peſachim* fol.
37. 2. מהו לוכל מיני זכיסנין מהו לוכל
מיני תרוגימה רבי יורן נשייא סחה וצהא
שאל לר' מנא בנין ראתא צהי מהו נישיתי
אמר ליה תני רבי חייה אסור לאדם לטעום
כלום עד שתחשך אמר רבי לוי האוכל
מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית
חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה
תני רבי יורה בן בתירה אומר בין חמץ
בין מצה אסור רבי סימון בשם ר' יהושע
בן לוי רבי לא היה אוכל לא חמץ ולא
מצה לא מצה מן הרא דרבי לוי ולא חמץ
מן הרא דרבי יודה בן בתירה וגו' רבי
איסתנים הוה כד הוה אכיל בימםא לא
הוא אכיל ברמשא ולמה לא הוא אכיל
הכא בימםא כדי שייכנס לשבת בתאוה:
Quid ut comedat ſpecies placentarum
ſiccarum? Quid ut comedat ſpecies tra-
gematis? R. Jodan princeps laboravit,
& ſitiit, quæſivit a R. Mena: quoniam
ſitio, num bibam? Reſpondit ei: Do-
cet R. Chijah: Interdictum eſt homini
quicquam guſtare ante obortas tenebras.
Dicit R. Levi: Siquis comedat azyma
in veſpera Paſchatis, reputatur perinde
ac congrediatur cum ſibi deſponſata in
domo ſoceri ſui; & qui congreditur cum
ſibi deſponſata in domo ſoceri ſui, va-
pulat: Traditio: R. Jehuda ben Bethera
dicit: Sive fermentatum fuerit, ſive azy-
mum eſt interdictum. R. Simon nomi-
ne R. Jehoſua ben Levi: Rabi non co-
medebat neque fermentatum, neque
azymum; non azymum, ex opinione
R. Levi; neque fermentatum ex opinio-
ne Rabi Jehuda ben Bethera &c. Rabi
ægrotavit aliquando, & interdiu come-
dit, at in veſpera non comedit; At
cur hoc loco non comedit interdiu? ut
ingrederetur in Sabbathum cum deſi-
derio.

V. Dicitur Chriſtus cum diſcipulis
menſæ accubuiſſe. *Matth.* l. c. Ἀνέκειτο.
Marcus: Ἀνακειμένων δὲ αὐτῶν. *Lucas*:
Ἀνέπεσε: *Johannes*: Ἀναπεσὼν πάλιν.
Atque iterum *Matth.* XXVI. 7. Κατέ-
χεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνακειμένου.
Quibus reſpondet Hebraicum הסב,
quod uſurpatur pro *accumbere*, *diſcumbe-
re comedendi cauſa*; unde accubitus מסבה
היסבה, fortaſſe quod accubitus in forma
circulari fieret, ut exponit R. Hai, uti
docet R. Jona in Alpheſi. Sedentes ali-
quando comediſſe demonſtrari poteſt ex
nonnullis Scripturæ locis, præſertim *Ge-
neſ.* XXVII. 19. & XXXVII. 25. *Judic.*
XIX. 6. & I. *Sam.* XX. 18. XXV. 34. &
I. *Reg.* XIII. 20. Licet hæc loca *On-
kelos*, & *Jonathan* per Chaldæum אסחר
accumbere tranſtulerint: In Miſchna *Be-
rachoth* VI. diſtinguitur ſeſſio, & accu-
bitus היו יושבין כל אחד מברך לעצמו הסבו
אחד מברך לכולן. Si ſedeant unuſquiſque
benedicit ſeorſim, ſi accumbat, unus be-
nedicit pro omnibus. Verumtamen *ſede-
re* pro *accumbere* legitur *Ezech.* XXIII.
42. וישבת על מטה כבודה. *Et ſediſti ſu-
per lectum honorabilem, & menſa in-
ſtructa eſt ante ipſum*: Præcipue come-
dentes Paſcha accumbere debuiſſe proba-
tur cum ex jam allatis Hiſtoriæ Evan-
gelicæ locis, tum ex perpetua Hebræo-
rum traditione. *Peſachim* cap. x. ואילו
עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. Vel
pau-

pauper in Iſrael non comedet niſi accumbens: Ubi *Hieroſ. Peſachim* ſol. 27. 2. אמר רבי לוי ולפי שדרך עבדים להיות אוכלין מעומד וכאן להיות אוכלין מסובין להודיע שיצאו מעבודות לחירות רבי סימן בשם רבי יהושע בן לוי אותו כזית שאדם יוצא בו בפסח צריך לאוכלו מיסב רבי יוסי בעא קומי רבי סימון אפילו עבד לפני רבו אפילו אשה לפני בעלה. Dicit R. Levi: Quia ſolent ſervi ſtantes comedere, at hoc loco ſolent accumbentes comedere, ad demonſtrandum, quod exierint de ſervitute ad libertatem. R. Simon nomine R. Jehoſua ben Levi: Ipſam quantitatem olivæ, qua homo ſatisfacit debito ſuo in Paſchate, debet accumbens comedere. R. Joſe quæſivit coram R. Simone; Num vel ſervus coram domino ſuo, & uxor coram marito ſuo? *Gemara Babyl. Peſachim* 108. 1. Dicitur, quod azyma requirant accubitum, herbæ amaræ non requirant accubitum; De vino dicitur nomine R. Nachman, quod requirat accubitum; pariterque dicitur nomine R. Nachman, quod non requirat accubitum: Attamen hæc non ſunt contraria: Nam illud dicitur de duobus poculis prioribus, & hoc de duobus poculis poſterioribus. *Ubi Gloſſa*: Azyma comedunt nocte prima recumbentes, quia memoria eſt redemtionis; herbæ amaræ non requirunt accubitum, quia memoriam ferunt ſervitutis: *Maimonides* cap. VII. 8. Chametzumazza. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב אשה אינה צריכה הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה וכן אצלו אביו והשמש בפני רבו צריכין הסיבה אבל תלמיד בפני רבו אינו מיסב אלא אם כן נתן לו רבו רשות ונו׳ ואימתי צריכין הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבע כוסות האלו ושאר אכילתו ושתייתו אם היסב הרי זה משובח ואם לאו אינו צריך. Vel pauper in Iſrael non comedet niſi poſtquam accubuerit; Fœmina non obligatur ad accubitum; at ſi fuerit fœmina illuſtris obligatur ad accubitum; Filius quoque apud patrem, & ſervus coram Domino obligantur ad accubitum; At diſcipulo coram magiſtro non licebat accumbere, niſi quando magiſter ei facultatem dederit &c. Quandonam debebant accumbere? In tempore comeſtionis quantitatis olivæ de azymo, & in bibendis his quatuor poculis. In reliqua comeſtione & potatione, ſi accumberet, laudabatur, ſi minus, non erat neceſſe.

Ceteras etiam gentes comedentes accubuiſſe paſſim legitur: De Medis & Perſis præter ceteros ſcriptores legitur *Eſther* I. 5. 6. *Et juſſit ſeptem diebus convivium præparari in veſtibulo horti & nemoris &c.* מטות זהב וכסף. *Lectuli aurei & argentei ſuper pavimentum ſmaragdino, & pario ſtratum lapide, diſpoſiti erant*. Ibid. VII. 8. *Reperit* והמן נופל על המטה: *Haman ſuper lectum corruiſſe, in quo jacebat Eſther*. De Græcis Macedonibus, Ægyptiis ceteriſque populis orientalibus paſſim extant monumenta: De Tyriis & Carthaginenſibus *Virgilius Æneid.* lib. I.

—— Tu das epulis accumbere divum.

Idem ibid.

Jam pater Æneas, & jam Trojana juventus
Conveniunt, ſtratoque ſuper diſcumbitur oſtro.

Et paulo poſt.

—— Thoris juſſi diſcumbere pictis

De Maſſiliis *Livius* Decad. III. lib. 8. Cœnatumque ſimul apud regem eſt, eodem etiam lecto Scipio, atque Haſdrubal, quia ita cordi regi, accubuerunt: De Romanis innumera extant teſtimonia, qui in eodem lecto cum fœminis accumbere conſueverunt, quod probroſum id Græcis ſemper habitum. *Cornelius Nepos* in præfat. Contra ea pleraque noſtris moribus ſunt decora, quæ apud illos turpia putantur; quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? aut cujus materfamilias non primum tenet ædium locum, atque in celebritate verſatur? Quod multo fit aliter in Græcia; nam neque in convivium adhibetur, niſi propinquorum, neque ſedet, niſi interiore parte ædium, quæ gynæconitis appellatur, quo nemo accedit niſi propinqua cognatione conjunctus. *Cicero* in Verrem I. Poſtquam ſatis calere res Rubrio viſa eſt; quæſo, inquit, Philodame, cur ad nos intro filiam tuam non vocari jubes? homo & qui ſumma gravitate, & jam id ætatis, & parens eſſet o obſtupuit hominis improbi dicto: inſtare Rubrius: tum ille ut aliquid reſponderet; negavit eſſe moris Græcorum, ut in convivio virorum accumberent mulieres. *Terentius* Eunucho Act. IV. ſc. I.

—— Heus, inquit, puer Pamphilam
Accerſe, ut delectet hic nos; illa exclamat; minime gentium
In convivium illam?

Romani uxores gremiis impoſitas, & in ſe reclinatas habere ſolebant. *Cicero* II. Catilin. In convivio accubantes conſplexi mulieres impudicas. *Apulejus* lib. VI. Miles. Accumbebat ſummo thoro maritus, Pſychem gremio ſuo complexus. *Svetonius* in Calig. cap. 25. Liviam Hore-

restillam C. Pisoni nubentem, cum ad officium & ipse venisset, ad se deduci imperavit; intraque paucos dies repudiatam bienno post relegavit, quod repetisse prioris mariti medio tempore usum videbatur; alii tradunt adhibitum cœnæ nuptiali mandasse ad Pisonem contra accumbentem; noli uxorem meam premere; statimque a convivio abduxisse eam secum. *Svetonius* ibidem: Sorores pleno convivio singulas infra se vicissim collocabat, uxore supra cubante: *Ovidius* lib. I. Amor. eleg. 4.

Nec premat ille suis finito tua colla lacertis,
Mite nec in rigido pectore pone caput.

Idem lib. II. Amor. eleg. 18.

Sæpe meæ dixi, tandem discede puellæ,
In gremio sedit protinus illa meo.

Et lib. III. Amor. eleg. 2.

En revocant, at ne te turbet toga mota capillos,
In nostros abdas te licet usque sinus

Juvenalis Sat. 2.

Signatæ tabulæ, dictum feliciter, ingens
Cœna, sed in gremio jacuit nova nupta marito.

De Lectorum Hebræorum forma referemus, quæ collegit Cl. *Dassovius* in differt. de accubitu ad agnum Paschalem veterum Hebræorum. Nempe lecti [*inquit*] erant ex funibus texti, ut funes ultra lectos prodirent (uti scribit R. *Simson* in titulo *Celim* fol. 26.) & quidem texti per crucem, ut funes in longitudinem, & latitudinem extenderentur (fol. 30. I.) & lectus ita funibus textus facile dissolvi in suas partes posset [fol. 30. 2.] quibus lectis imponebantur primo omnium tapetes lanei, qui, si viri præcipui accumberent, supponebantur stratis, & ad multorum palmorum longitudinem infra strata prominebant [fol. 31. I.] quos tapetes etiam ex lino aut pilis constitisse *Maimonides* in h. l. asserit. Deinde insternebantur tapetibus strata, quæ itidem ultra lectorum prominebant longitudinem (fol. 31. I.) Stratis ejusmodi imponebantur pelles [fol. 38. 2. & fol. 54. 2.] Crura autem lectorum perforata erant utrinque, ut longitudo, & latitudo lecti ingrederetur in crura, quæ erant quatuor (fol. 30. I.) solebatque cruri alicui alligari agnus Paschalis, antequam mactaretur, ut eo melius præcaveri immundities ejus posset (fol. 31. I.) Particulæ quoque ligni, quæ vocabantur Malbessim, supponebantur cruribus, ne putrescerent, si immundum esset pavimentum [fol. 29. 2.] Quæ ulterius a Judæis explicantur: Nam idem *Simson* lectos fuisse funibus inter textos repetit in *Michnam Obolotb* fol. 55. I. & fol. 61. 2. Et *Nathan* in Lex. *Aruch* fol. 142. 2. lectos fuisse oblongos scribit. Annulum quoque ferreum lecti pedes constrinxisse statuit *Maimonides in Mischnam Obolotb* fol. 273. 2. Denique lectorum altitudinem non nisi decem palmorum fuisse asseritur in *Piske Tosephoth* subnexis tit. *Menachoth* 80. Pulcherrime his congruunt, quæ leguntur in *Zachariæ Bogan Archæologiis Atticis* lib. VI. sect. 2. cap. 3. ed. Oxoniensis Anglico Idiomate scriptis in 4. p. 278. ubi pellibus fuisse tectos etiam Græcorum lectos ex *Aristophane*, tapetibus autem fuisse stratos ex *Homero* & denique accubitum ex inclinatione in cubitum sinistrum factum ex *Euripide* docte eleganterque probat. Strata autem lectis imposita qualia fuerint, discitur ex doctrina de Carim, & Cesathoth sive Hebræorum pulvinaribus majoribus, & minoribus: Erant illa ex corio, ut docet *Simson* in *Celim* fol. 25. 2. & 32. I. Unum substernebatur capiti, alterum corpori, fidem faciente *Bartenora* in tit. *Celim* cap. 16. 4. & cap. 20. I. Ubi asseritur quoque quod lana vel plumis replerentur; & in tit. de *Lavacris* cap. 10. 2. Quæ confirmantur in Lex. *Aruch* fol. 81. 4. & a *Maimonide* in tit. *Celim* cap. 20. 2. Implebantur etiam stramine, vel Muchin, sive mollibus linteis juxta *Simsonem* in tit. *Obolotb* fol. 60. I. Si autem sciscitemur super quid sternerentur ista strata, non existimandum est, quod super tabulata altiuscula fuerint extensa, uti *Hieronymus Mercurialis* de arte gymnastica p. 8. arbitratur. Nam illa strata sive pulvinaria majora & minora imponebatur lectis in funibus contextis; neque sola illa pulvinaria vocabantur lecti, sed illæ funium texturæ una cum pulvinaribus lecti appellabantur. Hactenus Cl. *Dassovius*.

Pellibus primis temporibus stratos fuisse lectos scribit *Juvenalis* sat. VI. in principio.

Silvestrem montana thorum cum sterneret uxor
Frondibus, & culmis, vicinarumque ferarum
Pellibus

Propertius lib. III. eleg. 12.

Atque hinuli pellis totos operibat amantes,

Alta-

Altaque nativo creverat herba thoro.

Eugeria poetria.

Sericeum tegemen gemmania tecta Laconum
Pellibus hircinis æquiparanda loquar.

Ælianus lib. XIII. var Histor. ἦν δὲ ἄρα τῇ Αταλάντῃ στρωμναὶ μὲν δοραὶ τῶν θερηραμένων, τροφὴ δὲ τὰ τούτων κρέα, ποτὸν τε τὸ ὕδωρ. Stratis autem, lectoque utebatur Atalanta ferinis pellibus, cibo earundem carnibus, & aqua. *Cicero* pro L. Murena. Tubero ille homo eruditissimus & Stoicus, in funere Scipionis Africani, cum epulum populo Romano nomine Q. Maximi daret, stravit pelliculis hædinis lectulos punicanos, & exposuit vasa Samia. In stragulis pelliceis cubasse docet *Cornelius Nepos* Agesilaum: Quod ei usu venit, cum annorum octoginta subsidio Thaco in Ægyptum ivisset, & acta cum suis accubuisset sine ullo tecto, stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis, neque ni amplius quam pellis esset injecta, eodemque comites omnes accubuissent, vestitu humili atque obsoleto, ut eorum ornatus non modo regem in his neminem significaret, sed hominis non beatissimi suspicionem præberet. Deinde invalescente luxu, tapetibus, aulæis, & peristromatis Babylonicis ornari & sterni lectos coeptum est: *Heliodorus* lib. v. Histor. Æthiop. ἐξεφόρυν τραπέζας, κρατῆρας, τάπητας, παραπετάσματα, Σιδωνίων ἔργα, καὶ Τυρίων χειρῶν, τ' ἄλλα οἷς δεῖπνον ὑπερετῶνται. Efferebant mensas, pocula, tapetes, aulæa, Sidomiarum opera, & Tyriarum manuum, & alia, quorum in instruendo convivio usus est. *Hyperidrs* in Patroclo apud *Jul. Pollucem* lib. IV. cap. 19.

οἱ δ' ἐννέα, ἄρχοντες ἐστιῶντο ἐν τῇ στοᾷ
πεφυρξάμενοι τι μέρος τῆς αὐλαίας.
Novem principes convivabantur in stoa,
Circumsepti alterutram partem aulæis.

Virgilius Æneid. lib. I.

— Aulæis jam se regina superbis
Aurea composuit sponda.

Idem lib. IX.

—— Qui forte tapetibus altis
Extructus toto proflabat pectore somnum.

Idem lib. VIII.

Præcipuumque thoro, & villosum pelle leonis
Accipit Æneam, solioque invitat acerno.

Varro in Hercule Socratico

In omnibus rebus bonis quotidianis
Cubo in Sardinianis tapetibus.

Statius lib. v. Thebaid.

Evinctum ramis, altaque mole tapetum
Efflantem somno crescentia vino.

Idem lib. I.

—— Pars ostro tenues, auroque sonantes
Emunire thoros, altosque inferre tapetas,
Pars teretes lævare manu, ac disponere mensas,

Bacchilides apud *Atheneum* lib. II. cap. I. Dipnosoph. οὐ βοῶν πάρεστι σώματ' οὔτε χρυσὸς, οὔτε πορφύρεοι τάπητες, ἀλλὰ θυμὸς εὐμενὴς, μοῦσα τε γλυκεῖα. Non adsunt bovum corpora, neque aurum, neque purpurei tapetes, sed animus benevolus, musaque dulcis.

Lucretius lib. IV.

Somno devincti credunt extollere vestem
Totius hummorem siccatum ut corpore fundant
Tunc Babylonica magnifico splendore rigantur.

Plinius lib. VIII. cap. 48. Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertium octigentis millibus venisse jam tunc posuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies sestertio nuper stetere. A Babylone, ubi inventa, dicta sunt Babylonica: *Plinius* ibid.. Colores diversos picturæ intexere Babylon maxime celebravit, & nomen imposuit. Stragulis purpureis, sericis & aureis, lecti sternebantur. *Plato* apud Athænaeum lib. II. cap. 6. Dipnosoph.

Κἆτ' ἐν κλίναις ἐλεφαντόποσι καὶ στρώμασι πορφυροβάπτοις
Κἀν φοινικίσι σαρδιανικαῖσι κοσμισαμένοις κατάκεινται.
In lectis deinde eburneis fultis pedibus, stragulis
Tinctis purpura, ostro Sardiniano dormituri cubabant.

Apulejus lib. II. Miles. Opipares cibi & ebore nitentes lecti, aureis vestibus intecti. Idem lib. x. Miles. Lectus indica testudine perlucidus, plumea congerie tumidus, veste serica floridus.

Varro in quinquatribus

Cum eborato lecto, ac purpurei operis
Thoro cubare videam ægrotum.

Virgilius Æneid. lib. I.

Jam pater Æneas, & jam Trojana juventus
Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro.

Statius lib. I. Thebaid.

Certatim accelerant, vario ſtrepit icta tumultu
Regia, pars oſtro tenues auroque ſonantes
Emunire thoros, altoſque inferre tapetes.

Sil. Italicus lib. X.

Ipſe demum cultu, & ſacro dignatus honore
Præcipuus, multoque procul ſplendentibus oſtro
Excipitur ſublime thoro

Lecti citrei apud veteres celebrati: *Perſius* Sat. I.

——— Non quicquid denique lectis
Scribitur in citreis.

Lectorum fulcra laminis putaminum teſtudineorum minutim ſectis obducta *Plinius* lib. IX. cap. II. Teſtudine putamina ſecare in laminas, lectoſque, & repoſitoria his veſtire, Carvilius Pollio inſtituit prodigi & ſagacis ad luxuriæ inſtrumenta ingenii. *Philo Judæus* in ſua legatione. Τρίκλινα, καὶ περίκλινα χελώνης ἢ ἐλέφαντος κατεσκευασμένα, καὶ πολυτελεστέρας ὕλης. ὧν τὰ πλεῖστα λιθοκόλλητα: Triclinares lecti, & ſtibadia, teſtudine aut ebore adornata, & meliori etiam in materia, atque ea pleraque gemmata. *Clemens* Alexandrinus. χελώναις πεποικιλμένας λοίτας. Teſtudine variegatos lectos. *Lucianus* in Aſino. Κλίνη ἦν μεγάλη ἀπὸ χελώνης ἰνδικῆς: Lectica magna ex teſtudine indica. *Seneca* lib. VII. cap. 9. de Beneſ. Video elaboratam ſcrupuloſa diſtinctione teſtudinem, & fœdiſſimorum pigerrimorumque animalium teſtas, ingentibus pretiis emtas, in quibus ipſa, quæ placet varietas, & ſubditis medicamentis in ſimilitudinem veri coloratur. *Plinius* lib. XVI. cap. 42. Excogitatæ ſunt & ligni bracteæ, nec ſatis cæpere tingi animalium cornua, dentes ſecari, lignumque obore diſtingui, mox operiri placuit deinde materiam & in mari quæri. Teſtudo in hoc ſecta; nuperque portentoſis ingeniis Neronis principatu inventum, ut pigmentis perderet ſe, pluriſque væniret, imitata lignum. *Martialis* lib. XII. eqig. 67.

Gemmantes prima fulgent teſtudidine lecti
Et Mauruſiaci pondera rara citri.

Et lib IX. epigr. 60.

Et teſtudineum menſus quater hexaclinon
Ingemuit citro non ſatis eſſe ſuo.

L. *Apulejus* lib. X. Miles. Lectus Indica teſtudine perlucidus, plumea congerie tuomidus, veſte ſerica floridus.

Juvenalis Sat. XI.

Qualis in Oceani fluctu teſtudo nataret
Clarum Trojugenis factura ac nobile fulcrum
Sed nundo latere, & parvis frons ærea lectis,
Vile coronati caput oſtendebat aſelli,
Ad quod laſcivi ludebant ruris alumni.

Vetus Scholiaſtes ad h. l. Ut lectum teſtudineum haberet: Nam lectos antiqui teſtudine Oceani ornabant. Eburneos quoque veteres habuiſſe lectos paſſium legitur apud ſcriptores. *Plato* poeta apud *Athanæum* lib II. cap. 6. Dipnoſoph.

Κἀτ' ἐν κλίναις ἐλεφαντόποσι, καὶ
στρώμασι πορφυροβάπτοις
Κἀν φοινικέσι σαρδιανικοῖσι κοσμησαμένοις κατάκεινται

In lectis deinde eburneis fultis pedibus, ſtragulis
Tinctis purpura, oſtro Sardiniano, dormituri cuaabant.

Plautus in Sticho.

Di. Lanam purpuramque multam:
Ge: Qui ventrem veſtiam
Di. Lectos eboratos, auratos: Ge:
Accubabo regie.

Catullus in Epithalamio Juliæ, & Manlii

O cubile, quod o nimis
Candido pede lectuli,
Quæ tibi veniunt bona,
Gaudeas.

Propertius lib. II: eleg. 13.

Nec mihi tunc fulcro ſternatur lectus eburno,
Nec ſit in Attalico mors mea nixa thoro.

Varro in quinquatribus.

Cum eborato lecto, ac purpurei operis
Thoro cubare videam ægrotum.

Apulejus lib. II. Miles. Opipares cibi & ebore nitentes lecti, aureis veſtibus intecti. *Baſilius* Magnus oratione ad divites. ἐλεφάντιναι στιβάδες: Eburnea ſtibadia: Deinde invaleſcente luxu lecti argentei & autei celebrati: Loco memorato *Eſther* מטות זהב וכסף *Lectuli aurei & argentei*. *Papinianus* l. 9. ff. de ſupell. leg. Supellectilis menſas eſſe cujuſcunque materiæ, ſcilicet vel argentea, vel argento incluſas, placet: Num & argenteos lectos, & argentea candelabra ſupellectili cedere, poſterior ætas recepit. *Martialis* lib. IX. epigr. 23.

Et crepet in noſtris aurea lamna thoris.

Inclinati ad latus ſiniſtrum menſe accumbebant: *Gemara Peſachim* fol. 18. I.

פרקין

פרקון לא שמיה הסיבה הסיבת ימין לא שמיה הסיבה Superne jacere non vocatur accubitus, neque recumbere ad latus dextrum vocatur accubitus: *R. Salomon* ad vocem ימו *Amos* II. כל מסיבת סעודה בהטיה היא שחוא וסמך על שמאלו. Omnis accumbitus ad epulas fuit cum inclinatione, quia accubens innititur ſiniſtræ ſuæ. *Maimonides* l. c. והסיבת ימין לו הסיבה וכן המיסב על ערפו או על פניו אין זו הסיבה. Neque accubitus in dextrum latus erat accubitus, neque ſiquis accumberet, reclinans ſe ad cervicem, vel in faciem erat accubitus. *Stuckius* lib. II. cap. 34. Antiquit. Convivialium teſtatur Græcos & Romanos cubito innitentes accubuiſſe: *Lambinus* ad illud *Horatii* lib. I. Od. 27.

Et cubito remanente preſſo.

Hoc corporis habitu (*inquit*) ac ſitu cœnabant Græci fere omnes, & Romani illi veteres, accumbentes ſcil. & cubito innitentes, non ſedentes; Cujus rei complures in ruinis, & parietinis Italiæ veſtigia, ac monimenta vidi. Inclinationem corporis in cubitum ſiniſtrum delineat *Jacobus Sponius* in Miſcellaneis eruditæ Antiquitatis in differt. de Tripodibus fig. 5. & 7. probatque ex *Euripide Zachar. Bogan* in Archæologiis Atticis lib. VI ſect. 2. cap. 3.

Accumbendi ordo deſcribitur. *Hieroſ. Taanith.* 68. I. תני סדר חסב בזמן שהן שתי מיטות הגדול שבהן עולה מסב בראש העליונה והשני לו למטה ממנו בזמן שהן שלש מיטות הגדול שבהן עולה ומיסב בראש האמצעית והשני לו למעלה והשלישי לו למטה הימנו. Traditio: Ordo accubitus: Cum duo eſſent lectuli, digniſſimus accubuit in primo, & ſecundus ab eo ſupra eum; cum vero eſſent tres lectuli, digniſſimus accubuit in medio, & ſecundus ab eo ſupra eum, & tertius ab eo infra eum. *Berachoth* fol. 46. 2. אמר ליה ריש גלותא לרב ששת אף על גב דרבנן קשישי אתון פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכן בזמן שהן שני מטות גדול ממנו בראש ושני לו למעלה הימנו בזמן שהן שלש מטות גדול מסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו: Dixit princeps captivitatis ad R. Seſat: Licet vos ſapientes ſenes ſitis, tamen Perſæ in iis, quæ ad convivium pertinent, vobis ſunt peritiores. Quando duo ſunt lecti, maximus accubuit in capite (i. eſt primo loco) & ſecundus ſupra ipſum: Quando tres ſunt lecti, maximus accumbit in medio ſecundus ſupra ipſum, tertius infra ipſum: *R. Salomon* ad hæc verba: *Quando duo ſunt lecti*: Conſueverunt cibum capere accumbendo, ſupra latus ſiniſtrum inclinati & pedibus in terra poſitis, unuſquiſque ſuper peculiari lecto: *& ſecundus ſupra ipſum*: In lecto ſecundo verſus cervicalia vel caput maximi: *Quando tres* &c. *tertius infra ipſum*: ſc. ad pedes ejus. Sequitur in l. c. Gemara. אמר ליה רבי וכי בעי אשתעויי בהדי מתריץ תרוצי ויתיב ומשתעי בהדיה Dixit ei: Itaque ſi velit (maximus ſc.) colloqui cum eo (ſc. cum ſecundo) oportet ut ſe erigat, & aſſurgat, ut cum ipſo colloquatur? (Nam quandiu inclinatus jacet, non poteſt cum ipſo colloqui, quia ſecundus jacebat a capite ejus, & facies ejus ſc. dignioris alioſum, non verſus ipſum eſt converſa. Itaque vult dicere R. Seſat; videtur mihi melius eſſe, ut ſecundus ſedeat infra ipſum, ut verba ejus, etiam cum inclinatus eſt, audire poſſit: שאני פרסאי דמחוי ליה במחוי: Aliam conſuetudinem habent Perſæ; Nutibus & ſignis ei annuunt, & mentem ſuam exprimunt: Paucis interjectis reſpondet R. Seſat: אנא מתניתא ידענא דתניא כיצד סדר הסיבה בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למטה הימנו בזמן שהן שלש מטות גדול מסב בראש שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו: Ego traditionem novi, in qua traditur: Quiſnam eſt ordo accubitos? Quando duo ſunt lecti, maximus accumbit in primo, & ſecundus infra ipſum (ubi *R. Salomon*: Ne ſi primus aliquid velit loqui cum ſecundo, aſſurgere, & erigere ſe cogatur) Quando tres ſunt lecti maximus recumbit in primo, ſecundus ſupra ipſum, tertius infra ipſum: [ubi iterum *R. Salomon*: Sic ſi velit, poteſt loqui cum tertio; & ſi velit loqui cum ſecundo, ſatius eſt ut erigat, quam deprimat ſecundum, coram eo, qui minor ipſo eſt, ut ille ſit infra, & is qui minor eſt, ſupra. Hanc poſtremam recumbendi rationem maxime probat *Maimonides* cap. VII. I. *Berachoth*, aſſeritque hanc conſuetudinem a veteribus ſapientibus fuiſſe uſurpatam. At hæc intelligenda ſunt de cœna vulgari; Nam in cœna Paſchali in qua ſocietates ex pluribus convivis conſtabat, non credendi ſunt ſinguli in ſingulis lectis, ſed plures in eodem lectulo accubuiſſe, uti conſtat ex reliquarum gentium conſuetudine: Tum optime explicari poterit, quomodo *Johan.* XIII. 23. dilectus ille diſcipulus in ſinum Chriſti dicatur recubuiſſe.

Locus, a lecticarum numero, in quibus diſucumbentes epulabantur, triclinium appellatus eſt; *Servius* ad *Aneid.* I. verſ. 701. Antiqui ſtibadia non habe-

bebant, sed stratis tribus lectis epulabantur; unde & triclinium sterni dicitur: Sic *Cicero*: *Sterni triclinia & in ferri jubebat*: Unde apparet errare eos, qui dicunt triclininm esse basilicam ipsam, vel cœnationem: *Juvenalis* Sat. v.

> Tertia cum vacuo cessaret culcita lecto.

Ubi vetus Scholiastes: Apud veteres accubitorum usus non erat, sed in lectulis manducabant discumbentes; tres autem lecti erant, in quibus discumbebant, unde hodie triclinia appellantur. *Isidorus* lib. xv. cap. 3. Etymol. Triclinium est cœnaculum, a tribus lectis discumbentium dictum; Apud veteres enim in loco ubi convivii apparatus exponebatur, tres lectuli strati erant, in quibus discumbentes epulabantur; *κλίνη* enim Græce lectus vel accubitus dicitur, ex quo confectum est, ut triclinium diceretur. *Curopalates* lib. de offic. Aulæ Constanipol. pag. 128. *ἐπεὶ δὲ ὁ βασιλεὺς πεντάκις τὸ ἔτος τρώγει ἐν τῷ τρικλινίῳ, πάντων παρισταμένων ἀρχόντων*. Cum autem Imperator quinquies quotannis in triclinio cibum sumat, adstantibus omnibus principibus. Ibid. 180. *μετὰ τοῦτο τοίνυν ἀνέρχεται ἐπὶ τὸ τρικλίνιον τὸ λεγόμενον Θωμαΐτην*. Postea igitur adscendit triclinium, quod appellatur Thomaites: Varium pro varia anni tempestate erat triclinium. *Vitruvius* lib. VII. cap. 4. Tricliniis hibernis non est utilis hæc compositio.

Judæi asserunt singulos convivas singulas habuisse mensas. *Tosephoth* ad *Babyl. Berachoth* fol. 42. 1. היה להן שלחנות קטנים וכל אחד לפני עצמו אוכל על שלחנו: Habebant parvas mensulas, & unusquisque seorsim comedebat super mensa sua. Et ibid. infra שהם היו רגלים כל אחד להסב על מטתו ועל שלחנו אבל עכשיו כלנו אוכלים על שלחן אחד Quia ipsi solebant singuli accumbere in lecto suo, & ad mensam suam; nunc vero omnes comedunt ad mensam unam. *R. Jona* in Alphesi majori in *Berachoth* fol. 33. 1. בימיהם שהיו השלחן ומפורת לפני כל אחד ואחד היה צריך שיסבו וגו׳ In diebus illorum quando mensa & mappa erat coram unoquoque, necesse erat, ut discumberent, ut conjungeretur &c. Quando autem plures erant convivæ, majores adhibebantur mensæ, ut scribit *Simson* in *Celim* fol. 34. 1. & 36. 2. Neque enim credibile est in cœna Paschali singulos convivas in singulis mensis comedisse.

Hebræorum mensas fuisse quadratas colligitur ex *Simsone* in *Oholoth* fol. 64. 2. ubi differitur pedes habuisse instar arcæ: Reliquarum gentium, præsertim Romanorum quoque fuisse quadratas mensas scribit *Varro* lib. IV. de lingua Lat. Mensam Escariam Cibillam appellabant, ea erat quadrata, ut etiam num in castris, a cibo Cibilla dicta est, postea rotunda facta. *Virgilius* lib. VII. Æneid.

> —— Patulis nec parcere quadris.

Juvenalis Sat. v.

> Ut bona summa putes aliena vivere quadra

Festus Pompejus lib. v. Escariæ mensæ quadratæ vocantur, in quibus homines epulantur. Vid. *Plinium* lib. XXXIII. cap. 2. Postea rotundæ factæ sunt. *Varro* ibid. Mensa vivaria rotunda nominanabatur cilibantum, ut etiamnum in castris, id videtur declinatum a Græco, *ἀπὸ τοῦ κύλικος*, altera vivaria mensa, quadrata, oblonga, una collumella, vocabatur cartibulum &c. Hæc in ædibus ad compluvium apud multos me puero ponebatur, & in ea, & cum ea ænea vasa, & a gerendo, gestibulum, unde cartibulum post dictum: *Etymologicum magnum*: *αἱ τῶν παλαιῶν τράπεζαι τετράγωναι ἦσαν*. Antiquorum mensæ quatuor laterum erant; Deinde orbiculares factæ: *Lucanus* lib. x. Pharsal.

> Dentibus hic niveis, sectoque Atlantide silva
> Imposuere orbes.

Virgilius lib. VII.

> Et violare manu, malisque audacibus orbem
> Fatalis crusti.

Martialis lib. IX epigr. 23.

> Ut mauri Libycis centum stent dentibus orbes.

Statius lib. I. Thebaid.

> Pars teretes lævare manu, ac disponere mensas.

Juvenalis Sat. II.

> —— putere videntur
> Unguenta, atque rosæ, latos nisi sustinet orbes
> Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu
> Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes
> Et Mauri celeres

Mensæ referebant formam Sigmatis Græci, ideoque vocatæ Sigma. *Martialis* lib. x. epigr. 48.

> Stella, Nepos, Gani, Crealis, Flacce venitis.
> Septem Sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

Idem lib. XIV. epigr. 87.

> Accipe lunatum scriptum testudine Sigma.

Octo

Octo capit, veniat quisquis amicus erit

Sidonius Apollinaris Carm. 17.

Non tibi gemmatis ponentur prandia mensis,

Assyrius murex nec tibi Sigma dabit.

Idem Carm. 22.

Mos erat hic dominis hybernum Sigma locare.

Idem lib. I. epist. 2. Ut ministeriorum se non impediente famulatu, tot possit recipere sellas, quot sigma capit personas. Ad extrema cornua præstantiores assidebant: *Gregorius Turonensis* lib. I. de Miraculis lib. 80. Discumbentibus autem ad convivium vir ille cum presbytero dextræ partis cornu occupat, Catholicum ad sinistrum statuens: *Sidonius Apollinaris* lib. I. epist. II. Primus jacebat cornu sinistro consul ordinarius Severinus. *Juvencus* lib. III. Sacror. Carminum.

Sic vos quisque vocat, cœnæ convivia ponet

Cornibus in summis devitet ponere membra,

Quisque sapit, veniat forsan si nobilis alter

Turpiter eximio cogetur cedere cornu.

Hebræorum mensæ primum ex salicibus decorticatis factæ, uti fit mentio a *Simsone* in *Celim* fol. 37. I. Deinde ex lignis construebantur, quæ memorantur in *Pirke Harosch* subnexis tit. *Pesachim* fol. 139. 2. Primum apud Græcos & Romanos in illa paupertate ex cespite compositæ mensæ: *Tibullus* lib. II. eleg. 6.

At sibi quisque dapes, & festas extruet alto

Cespitibus mensas, cespitibusque thoros.

Postea ex acere confectæ. *Plinius* lib. XXIII. cap. II. Ait ante se paulo triclinia lignea, rotunda, solida, nec multo majora quam mensas fuisse, se quidem puero, quadrata, aut compacta, aut acere operta, aut citro fuisse: *Virgilius* Æneid. lib. VIII.

Præcipuumque thoro, & villosum pelle leonis

Accipit Æneam, solioque invitat acerno.

Deinde invalescente luxuria mensæ, lecti, abaci, triclinia argenteis, & aureis laminis obduci cæperunt; sed præ ceteris mensæ citreæ celebratæ. *Plinius* lib. XIII. cap. 15. Confines ei Mauri, quibus plurima arbor cedri, & mensarum insania, quas fœminæ viris contra margaritas regerunt &c. extat hodie M. Ciceronis in illa paupertate, & quod magis mirum est illo ævo emta HS. undecim, memoratur & Asinii Pollii HS. undecim venudata. *Tertullianus* de Pallio cap. V. Nullis vitiis adulor, nullis veternis parco, adigo cauterium ambitioni, qua M. Tullius quingentis millibus nummum orbem citri emit, qua bis tantum Asinius Gallus pro mensa ejusdem Mauritaniæ numerat: hem quantis facultatibus æstimavere ligneas maculas. *Plinius* iterum lib. V. cap. I. Et quidem minus miror incomperta quædam esse equestris ordinis viris, jam vero & senatorii, nil demirantibus quam luxuriam, cujus efficacissima vis sentitur atque maxima, cum ebori citroque silvæ exquirantur. *Juvenalis* vetus Scholiastes ad vers. 138. Sat. I. Mensis citreis, quas antiquitus magno in pretio habebant, aut de ebore. *Cicero* VI. Verrina: Maximam & pulcherrimam mensam citream a L. Lutadio Diodoro omnibus scientibus abstulisti. *Martialis* lib. XIV. epigr. 90.

Non sum crispa quidem, nec silvæ filia Mauræ,

Sed norunt lautas, & mea ligna dapes.

Mensæ citreæ quo majoribus maculis erant conspiciendæ, erant cariores: *Plinius* lib. V. cap. I. Mensis præcipua dos in vena crispis, vel in cortice variis illud oblongo evenit discursu, ideoque tigrinæ appellantur; hoc inserto, & ideo tales pantherinæ vocantur; sunt & undatim crispæ, majore gratia, si pavonum caudæ oculos imitentur &c. Postea muræna nigro transcurrens limite, variisque corticum punctis apprehensus papaverum modo, & in totum atro propior color, maculæque discolores. *Seneca* de tranquillitate animi cap. I. Placet minister incultus, ac rudis vernula, argentum grave, rustici patris, sine ullo opere, & nomine artificis, & mensa non varietate macularum conspicua, nec per multas elegantium dominorum successiones populo nota, sed in usum posita, quæ nullius convivæ oculos, nec voluptate moretur, nec accendat invidia. Idem lib. VII. de benef. cap. 9. Video isthic mensas, & æstimatum lignum, senatoris censu, eo pretiosius, quo illud in plures nodos arboris torsit infelicitas. *Petronius* in Satyrico

Citrea mensa, greges servorum, ostrumque renidens

Ponitur, ac maculis imitatur vilibus aurum,

Quod

Quod censum trahat hoc sterile,
ac male mobile lignum;
Turba sepulta mero circumvenit.

Lucanus lib. IX.

—— Tantum Maurusia genti
Robora divitiæ, quarum non noverat usum,
Sed citri contenta comis vivebat, & umbra.
In nemus ignotum nostræ venere secures,
Extremoque epulas, mensasque petivimus orbe.

Martialis lib. XIV. epigr. 89.

Accipe felices, Atlantica munera silvæ,
Aurea qui dederat dona minora dabit.

Ibid. epigr. 138.

Nobilibus villosa tegant tibi lintea citrum
Orbibus in nostris circulus esse potest.

Quoties epulæ inferebantur, toties mensæ mutabantur; & cum cibis onustæ mensæ illatæ, & cum ipsis iterum sublatæ; uti constat ex *Athenæo*, & *Macrobio*; *Servius* ad lib. I. *Æneid.* Apud Romanos etiam cœna edita, sublatisque mensis primis silentium fieri solebat: *Virgilius* l. c.

Postquam exemta fames epulis,
mensæque remotæ.

Cœnantibus mensæ apponebantur: *Plautus* Asinar.

—— —— Agedum
Pueri mensam apponite.

Homerus Iliad. lib. ult. vers. 476.

Ἔτι καὶ παρέκειτο τράπεζα
Tunc enim apposita erat mensa

Post cœnam remotæ. *Plautus* in Amphitru.

Te dormitare ajebas, mensa ablata est, cubitum hinc abimus.

Petronius Satyr. Simul oblitus officii, mensam, quam humanitate posuissem, contumelia tollerem: Vid. *Athenæum* lib. I.

VI. In historia Evangelica dicitur *Matth.* l. c. *Et edentibus illis*. Ordinem cœnæ Paschalis primum ex *Maimonide* cap. VIII. Chametz umazza, describemus, deinde singula sigillatim explicabimus : סדר עשיית מצות אלו בליל חמשה עשר כך הוא בתחלה מוזגין כוס לכל אחד ואחד ומברך בורא פרי הגפן ואומר עליו קדוש היום וזמן ושותה ואחר כך מברך על נטילת ידים ונוטל ידיו ומביאין שלחן ערוך ועליו מרור וירק אחר ומצה וחרוסת ונופו של כבש הפסח ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר ובזמן הזה מביאין על השלחן שני מיני בשר

אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה. מתחיל ומברך בורא פרי האדמה ולוקח ירק ומטבל אותו בחרוסת ואוכל כזית הוא וכל המסובין עמו וכל אחד ואחד אינו אוכל פחות מכזית ואחר כך עוקרין השלחן מלפני קורא ההגדה לבדו ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל ואומר הקורא מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אין אנו מטבלין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה והלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל והלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרורים שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין. בזמן הזה אינו אומר והלילה הזה כולו צלי שאין לנו קרבן ומתחיל בגנות וקורא עד שגומר דרש פרשת ארמי אובד אבי כולה. מחזיר השלחן לפניו ואומר פסח זה שאנו אוכלין על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא ליהוה ומגביה המרור בידו ואומר מרור זה שאנו אוכלין על שם שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים שנאמר וימררו את חייהם ומגביה המצה בידו ואומר מצה זו שאנו אוכלין על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא ונאלם מיד שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו׳ ובזמן הזה אומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים על שם שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו וכו׳. ואומר לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר להדר לרומם לגדל ולנצח למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה ומאפלה לאור גדול ונאמר לפניו הללויה. הללויה הללו עבדי יהוה וכו׳ עד חלמיש למעינו מים וחותם ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו ללילה הזה לאכול בו מצה ומרורים ובזמן הזה מוסיף כן יהוה אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך לאכול מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון ונודה לך שיר חדש על גאולתינו ועל פדות נפשנו ברוך אתה יהוה גאל ישראל ומברך בורא פרי הגפן ושותה הכוס השני. ואחר כך מברך על נטילת ידים ונוטל ידיו שנייה שהרי הסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה ולוקח שני רקיקין חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם ומברך המוציא לחם מן הארץ ומפני מה אינו מברך על שתי ככרות כשאר ימים טובים משום שנאמר לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה ואחר כך כורך מצה ומרור כאחד ומטבל בחרוסת ומברך ברוך אתה יהוה

יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה ומרורים ואוכלן ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. ואחר כך מברך ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הזבח ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה ומברך ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח ואוכל מגופו של פסח ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח ולא של זבח פוטרת של פסח. בזמן הזה שאין שם קרבן אחר שמברך המוציא לחם חוזר ומברך על אכילת מצה ומטבל מצה בחרוסת ואוכל וחוזר ומברך על אכילת מרור ומטבל מרור בחרוסת ואוכל ולא ישהה אותו בחרוסת שמא יבטל טעמו וזו מצוה מדברי סופרים וחוזר וכורך מצה ומרור ומטבל בחרוסת ואוכלן בלא ברכה זכר למקדש. ואחר כך נמשך בסעודה ואוכל כל מה שהוא רוצה לאכול ושותה כל מה שהוא רוצה לשתות ובאחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו מאכל אחר כלל ובזמן הזה אוכל כזית מצה ואינו טועם אחריה כלום כדי שיהיה הספק סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתן היא המצוה. ואחר כך נוטל ידו ומברך ברכת המזון על כוס שלישי ושותהו ואחר כך מוזג כוס רביעי וגומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר והיא יהללוך יהוה כל מעשיך וכו. ומברך בורא פרי הגפן ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה חוץ מן המים ויש לו למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול מהודו ליהוה כי טוב עד על נהרות בבל וכוס זה אינו חובה כמו ארבע כוסות ויש לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה אף על פי שאינו מקום סעודה:

Ordo obſervationis præceptorum iſtorum in nocte xv. ita eſt : In principio [inquit] inundunt ſingulis poculum, & recitatur conſecratio vini : *Benedictus* &c. *qui creas fructum vitis* : Deinde additur ei ſanctificatio ſeu conſecratio diei. Et lotum bibit : Poſthæc benedicit ſuper lotione manuum & manus lavat ; Dehinc afferunt inſtructam menſam , eique imponunt πικρίδας , olera alia , azyma, embamma , corpus Agni Paſchalis , & carnem Chagigæ diei XIV. Hoc vero tempore adducunt ſuper menſam duas ſpecies carnium , alteram memoriale Paſchatis, & alteram memoriale Chagiga. Tum incipit, & benedicit: *Benedictus* &c. *qui creas fructum terræ ;* & ſumit olus , & intingens in embamma, comedit in quantitate olivæ , ipſe & omnes accumbentes cum eo. Singuli non comedent minus quantitate olivæ . Poſtea removent menſam e conſpectu illius, qui legit Huggadah, & infundunt poculum ſecundum ; & hoc loco filius quærit , & reſpondet ei lector : Quam diverſa nox iſta a ceteris noctibus? Nam in reliquis noctibus ne ſemel quidem intingimus , hac vero nocte bis ; in reliquis noctibus edimus fermentatum, & azymum ; at nocte iſta tantum azymum ; In reliquis noctibus edimus carnem aſſam, toſtam & elixam , hac nocte non niſi aſſam ; reliquis noctibns edimus tam ſedentes, quam diſcumbentes ; hac nocte omnes diſcumbimus . Hoc tempore non dicuntur iſta verba : Quia non eſt nobis ſacrificium . Et incipit a vituperatione, & legit, donec compleverit explicationem illius ſectionis: *Syrus perditus pater meus* : Totum. Et reponit menſam coram eo, & dicit : Paſcha hoc quod edimus , ideo eſt , quod tranſilierit Deus domos patrum noſtrorum in Ægypto ; Dictum eſt enim: *Et dicetis*: *Sacrificium Paſchatis eſt Domino* : Deinde extollit manu ſua herbas amaras & dicit : Amarum iſtud comedimus , propterea quod amaritudine affecerunt Ægyptii vitam patrum noſtrorum in Ægypto ; Dictum eſt enim; *Et amaritudine affecerunt vitam ipſorum*: Et extollit azymum manu ſua , & dicit. Azymum iſtud comedimus, propterea quod non ſatis fermentata fuiſſet maſſa patrum noſtrorum , antequam Deus S. B. ipſis apparuiſſet, eoſque credemiſſet; Dictum eſt enim: *Et coxerunt paſtam, quam eduxerant ex Ægypto*: At hoc tempore dicit: Paſcha quod comederunt patres noſtri ſtante adhuc ſanctuario , quod tranſilierit Deus S. B. domos patrum noſtrorum &c. Et dicit: Idcirco debemus confiteri laudare, celebrare , decorare , honorare , exaltare, magnificare glorificare eum , qui fecit patribus noſtris , & nobis omnia iſta miracula, & nos eduxit de ſervitute in libertatem, ex mœrore in lætitiam, & ex caligine in lucem magnam : Dicemus coram eo; *Laudate Dominum*, *laudate ſervi Domini* &c. Uſque ad hæc verba : *Silicem in fontem aquarum* : Et concludit : Benedictus Dominus Deus noſter rex mundi qui redemit nos & patres noſtros ex Ægypto , & pervenire fecit nos ad noctem iſtam, ut in ea comedamus azymum , & amara . Hoc vero tempore addit : Ita nos adducet Dominus Deus noſter, & Deus patrum noſtrum ad ſolennitates , & feſta alia nobis obventura in pace , lætos ob reædificationem urbis tuæ, & hilares incultu tuo, comedemuſque illic de ſacrificiis, & de agnis Paſchalibus, quorum ſanguis pertinget ad parietes altaris tui cum

cum beneplacito; & gratias agemus tibi cantico novo propter redemtionem noſtram, & propter liberationem animæ noſtræ; Benedictus ſis Domine liberans Iſrael: Et recitat benedictionem vini; & bibit poculum ſecundum: Poſthæc benedicit ſuper lotione manuum, & lavat manus ſuas ſecunda vice; quia animus ejus alienatus fuit tempore lectionis Haggadah; ſumitque duas placentas; & alteram dividens, collocat diviſam ſub integra; & benedicit: Qui educit panem de terra. Cur non benedicit ſuper duabus tortis panis ſicut in reliquis diebus feſtis? Ex eo quod dictum eſt; *Panis paupertatis*: Quænam eſt conſuetudo pauperis? Fruſtum panis, ita pariter hoc loco adhibetur panis diviſus: Poſtea convoluit azymum, & amarum ſimul, eaque intingit in embamma & dicit: Benedictus &c. qui ſanctificavit nos præceptis ſuis, & præcepit nobis edere azymum, & amarum: Eaque comedit: Si azymum ſeorſim comedit, & amara ſeorſim, benedicit ſuper hoc ſeorſim, & ſuper illis ſeorſim. Poſtea benedicit; Benedictus &c. qui præcepit nobis comedere ſacrificium; & comedit de carne Chagigah diei XIV. in principio, & benedicit. Benedictus &c. qui præcepit nobis comedere Paſcha: Et comedit de corpore agni Paſchalis: Neque benedictio Paſchatis liberat benedictionem ſacrificii, neque benedictio ſacrificii liberat benedictionem Paſchatis: Hoc tempore quo non eſt oblatio poſtquam benedixit: Educens panem: iterum benedicit ſuper comeſtione azymi; & intingit azymum in embamma, ipſumque comedit; atque iterum benedicit ſuper comeſtione amarorum, & intingit amara in Embamma, atque comedit: Neque finit illa diu in embammate morari; ne forte ſaporem ſuum perdant: At hoc præcepum eſt ex verbis ſcribarum: Et rurſus convoluit azymum & amara, eaque intingit in embamma, eaque comedit ſine benedictione in memoriam ſanctuarii. Et poſtea producitur convivium, & edit & bibit, quantum edere & bibere libuerit: & poſtremo edit de carne Paſchatis vel in quantitate olivæ, nec poſtea quicquam aliud guſtat; At hoc tempore comedit azymum in quantitate olivæ, & poſtea nihil guſtat, ut hic ſit finis ejus convivii, & ſapor carnis Paſchatis aut azymi ſit in ejus ore, quia eorum comeſtio eſt de præcepto. Et deinceps lavat manus ſuas, & benedicit benedictionem cibi ſuper poculo tertio, & poſtea infundit poculum quartum, & abſolvit ſuper eo Hallel; & recitat ſuper eo benedictionem cantici: *Laudent te Domine omnia opera tua* &c. Et benedicit: Benedictus, qui creas fructum vitis: Et tota nocte nihil amplius guſtare licet excepta aqua: Poteſt tamen infundi adhuc poculum quintum, & recitari ſuper eo Hallel magnus: *Confitemini Domino, quia bonus eſt*: Uſque: *Ad flumina Babylonis*: Hoc vero poculum non eſt ex debito, ſicut quatuor pocula: Licet abſolvere Hallel in quocunque loco voluerit, vel extra locum convivii.

Scribit *Maimonides*, quod in principio ſingulis infunderetur poculum, & recitaretur conſecratio vini, & deinde benedictio diei. De quo diſſentiunt in Miſchna *Peſachim* x. 2. מזגו לו כוס ראשון בית שמאי אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום. Infundunt poculum primum, ſchola Schamai dicit: Benedicit diei, & deinde benedicit vino: ſchola Hillel dicit: Benedicit vino, & deinde benedicit diei: Ubi *Gemara Hieroſolymitana* 37. 3. מה טעמא דבית שמאי שקרושת היום גרמה ליין שיבא וכבר נתחייב בקרושת היום עד שלא בא היין מה טעמא דבית הלל שהיין גורם לקרושת היום שתיאמר דבר אחר היין תדיר וקרושה אינה תדירה אמר רבי יוסי מדברי שניהן יין ואבדלה היין קודם כלום טעמא דבית שמאי שקרושת היום גרמה ליין וכאן הואיל ואבדלה גרמה ליין שיבוא היין קודם כלום טעמא דבית הלל אלא שהיין תדיר וקרושה אינה תדירה וכאן הואיל והיין תדירה ואבדלה אינה תדירה היין קודם אמר רבי מנא מדברי שניהן יין ואבדלה אבדלה קודם כלום טעמא דבית שמאי אלא שכבר נתחייב בקרושת היום עד שלא בא היין וכאן הואיל ונתחייב בארלה עד שלא בא היין אבדלה קודמת כלום טעמא דבית הלל אלא שהיין גורם לקרושת היום שתיאמר וכאן הואיל והיין גורם לאבדלה שתיאמר אבדלה קודמת אמר רבי זעורא מדברי שניהן אמר מבדילין בלא יין ואין מקדשין אלא ביין. Quænam eſt ratio ſcholæ Schammai? Quod ſanctificatio diei efficiat, ut vinum afferatur; & jam obligatur ad ſanctificationem diei priuſquam afferatur vinum. Quænam eſt ratio ſcholæ Hillel? Quod vinum faciat, ut dicatur benedictio diei. Alia expoſitio: Vinum eſt juge, at ſanctificatio non eſt jugis. Dicit *R.* Joſe: Ex verbis amborum; Si vinum & ſeparatio; vinum præcedit. Fortaſſe ex ratione ſcholæ Schammai ſanctificatio diei, non efficit, ut afferatur vinum, at hoc loco ſeparatio facit, ut afferatur vinum ideoque vinum præcedit. Fortaſſe ratio ſcho-

scholæ Hillel hæc erit, quod viuum sit juge, & sanctificatio non sit jugis; & hoc loco quoniam vinum est juge, & separatio non est jugis, vinum præcedet. Dicit R. Mena ex verbis utriusque; si vinum, & separatio, separatio præcedit: Fortesse ratio scholæ Schammai hæc est, quod obligetur ad sanctificationem diei, priusquam afferatur vinum; & hoc loco quoniam obligatur ad separationem priusquam afferatur vinum separatio præcedit: Fortasse ratio scholæ Hillel hæc est, quod vinum efficiat, ut dicatur benedictio diei; & hoc loco quoniam efficit, ut recitetur separatio, separatio præcedet: Dicit R. Zehera; Ex verbis utriusque separabant sine vino, at non benedicebant sine vino.

Species omnes vini idoneæ erant, sed rubrum præ ceteris requirebatur: *Gemara Hierosolymitana* l. c. מהו לצאת ביין של שביעית תני רבי הושעיה יוצאין ביין של שביעית מהו לצאת בקונדיטון מן מה דתני בר קפרא קונדיטון כיין הוא אמרה יוצאין בקונדיטון מהו לצאת בהן מזוגין מן מה דתני רבי חייה ארבעה כוסות שאמרו יוצאין בהן בין חיין בין מזוגין והוא שיהא בהן טעם ומראה יין אמר רבי ירמיה מצוה ביין אדום שנאמר אל תרא יין כי יתאדם תני מבושל כדי תבל מהו לצאת ביין מבושל רבי יונה אמר יוצאין ביין מבושל. Quid ut satisfaciat debito vino anni septimi? Tradit R. Oschaja. Satisfaciunt debito vino anni septimi. Quid ut satisfaciat debito vino condito? Ex eo quod tradit bar Kaphra: Vinum conditum est sicut vinum. Hoc dicit, quod satisfaciant debito vino condito: Quid ut satisfaciat debito vino temperato? Ex eo quod tradit R. Chijah: In quatuor poculis, de quibus dixerunt, satisfaciunt debito tam mero, quam vino temperato, dummodo sit in iis sapor & color vini. Dicit R. Hieremias; Præceptum est ut satisfaciat debito vino rubro: Dictum est enim: *Ne intuearis vinum, quando rubescit*. Traditio: Coctum, ut condiatur: Quid ut satisfaciat debito vino cocto? R. Jona dicit: Satisfaciunt debito vino cocto. In *Levusch* in constitutionibus *Pesach* num. 172. II. מצוה לחזור אחר יין אדום שדרכו להיות משובח הלבן. Præceptum est inquirere, & comparare vinum rubrum, quia illud præstantius esse solet, quam album. Unde: אם ידוע שהלבן הוא משובח מהאדום הוא קודם: Si constet album esse præstantius quam rubrum, illud præferatur. *Corippus* recenset omnia vini genera apud veteres celebratata lib. III. num. 3.

—— —— dulcia Bacchi

Munera, quæ sarapta ferax, quæ Gaza crearat
Ascalon, & lætis dederat, quæ Græca colonis,
Quæve antiqua Tyros, quæ fertilis Africa mittit,
Quæ manibus propriis Ithacus plantavit Ulysses,
Arce sub Ibalia Laertia lumina servans,
Nondum Trojani vitans discrimina belli,
Quæque Methymnæis expressit cultor ab uvis,
Pocula —— ——

Seraptæ vinum memorat *Plinius* lib. v. cap. 19. & *Sidonius Apollinaris* Carm. 17.

Quæque Serapteno palmite missa bibas.

Meroe vinum regum conviviis adhibitum. *Lucanus* lib. x.

Nobile sed paucis senium cui contulit annis
Indomitum Meroe cogens spumare Falernum.

In sexto versu vites ab Ulysse plantatæ memorantur, de qua re ipse Ulysses, ὁμολογεῖ αὐτὸς πολλὰ εἰδέναι, καὶ τεχνίτης αὐτῶν εἶναι, fatetur multa se scire, & quæ sciat manibus exequi: *Ælianus* Var. Histor. lib. VII. cap. 5. *Methymnæum* vinum celebrat *Horatius* lib. II. sat. 8. *Virgilius* lib. II. Georg.

Quæ Methymnæo carpit de palmite Lesbos.

Sil. Italicus lib. VII. Punicor.

Methymna ferax Latiis cessura Falernis.

Vetus apud Romanos præcipue celebratum *Ovidius* lib. II. de arte amandi

Qui properant, nova musta bibant, mihi fundat avitum
Consulibus priscis condita testa merum.

Martialis lib. III. epigr. 61.

Centenis quod emis pueros, & sæpe ducentis,
Quod sub rege Numa condita vina bibas.

Idem lib. VII. epigr. 78.

Potavi modo consulare vinum
Quæris quam vetus, atque liberale?
Ipso consule conditum, sed ipse
Qui ponebat, erat, *Severe*, consul.

Plautus Aulular.

—— —— at ego jussero
Cadum unum vini veteris a me afferrier.

Tibullus lib. III. eleg. 2.

Et primum annoso spargant collecta lyæo.

Lucanus lib. IV. Pharsal.

Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.

Mos erat in condendo hujusmodi vino, ut pice, aut gypso diligenter oblinerent: *Porphyrion* ad oden 30. lib. I. *Horatii*: Dicit hoc vinum per semetipsum inveteratum, *levisse* ergo se gypso utique vult intelligi poeta

—— Græca quod ipse testa
Conditum levi.

Horatius lib. III. od. 8.

Hic dies anno redeunte festus
Corticem astrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.

Primus autor picandi vini fuit L. Opimius Consul, unde & Opimianum vinum dictum. *Plinius* lib. XIV. cap. 4. Anno fuit omnium generum bonitas L. Opimio Consule, cum C. Gracchus seditionibus plebem agitans interemtus, ea cœli temperies fulsit, quam cocturam vocant solis opere, Natali urbis 634. durantque adhuc vina ducentis fere annis jam in speciem redacta mellis asperi; Etenim hæc natura vini in vetustate est, nec potari per se queunt, si non pervincat aqua, usque in amaritudinem carie indomita. Et cap. 14. Apothecas fuisse, & diffundi vina solita anno 633. urbis apparet in consulatu Opiminiani vini argumento, jam intelligente suum bonum Italia. Notabantur autem cadi inscripto nomine & autoris & consulis: Vetus Scholiastes ad vers. 34. sat. V. *Juvenalis*: Vinum (*inquit*) de montibus Albanis ita vetus ut non possit ex superscriptione antiquitate delata cognosci quanti sit temporis. *Petronius* satyric. Statim allatæ sunt amphoræ vitreæ diligenter gypsatæ, quarum in cervicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo: *Falernum Opiminianum annorum centum*; dum titulos perlegimus, complosit manus Trimalcio; & heu inquit, ergo diutius vivit; Verum est vinum Opimianum præsto. *Acron* ad lib. I. sat. 10. *Horatii*. Ideo quod aut vina notantur in laganis aut consules: Ipse *Horatius* ibid.

—— Rhodio quod Pitholoenti
Contigit, at sermo lingua concinnus utraque
Suavior ut Chio nota si commista Falerni est.

Juvenalis sat. V.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam titulumque senectus
Delevit multa veteris fuligine testæ.

Plautus in Pœnulo

Ibi tu videas literatas fictiles epistolas
Pice signatas, nomina insunt cubitum longis literis
Ita vinariorum habemus nostræ delectum domi.

Vinum vetus percolabatur, hoc illud est, quod σακκίζειν, & σακχελίζειν appellant Græci, quasi *sacco liquare*. *Pomponius* IC. l. 21. ff. de auro & arg. leg. In argento potario (*inquit*) utrum id duntaxat sit, in quo bibi possit, an etiam illud, quod ad præparationem bibendi comparatum sit; veluti colum vinarium, & urceoli dubitari potest: De his mentionem faciunt *Chares* Mitylenæus historicus, *Strattis* poeta in Psychastis, *Lysippus* in Bacchis, *Protagorides* lib. II. Comicarum historiarum, & *Diphicus* in Mnematio apud *Athenæum* lib. III. cap. 21. Dipnosophist. *C. Lucilius* apud *Ciceronem* lib. II. de Finibus.

Cui nil demsit nix, & saccus abstulerit nil.

Martialis lib. XIV. epigr. 103. de colo vinario.

Setinos moneo nostra nive frange trientes,
Pauperiore mero tingere lina potes

Et in epigrammate sequente, cujus lemma est saccus nivarius.

Attenuare nives norunt, & lintea nostra,
Frigidior colo non salit unda tuo.

Et lib. XII. epigr. 61.

Natali pallere suo ne calda Sabelle
Desinat & liquidum potest Alauda merum
Turbida sollicito transmittere cæcuba sacco,
Atque inter mensas ire redire suas

Lucretius lib. II.

Et quamvis subito per colum vina videmus
Perfluere, at contra tardum cunctatur olivum.

Horatius lib. II. sat. 5.

Massica si cœlo supponas vina sereno,
Nocturna siquid crassi est, tenuabitur aura,
Et decedet odor nervis inimicus, at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem,
Surrentina vafer, qui miscet fæce falerna,

Vina

Vina columbino limum bene colligit ovo.

Hoc vinum percolatum admixto melle dulce fiebat. *Proculus* IC. l. *16*. ff. de tritico, vino, & oleo leg. mulſum inter potus dulces reponit. Cui dulcia (*inquit*) legata eſſent, ſi nihil aliud teſtamento ſignificetur, omnia hæc eſſe legata, mulſum, paſſum, defructum, & ſimiles potiones. *Cajus* l. 7. ff. de acquir. rer. domin. *mulſum ex vino & melle* conſtare ſcripſit. *Macrobius* lib. VII. cap. 12. Mulſum (*inquit*) quod probe temperes, miſcendum eſſe novo hymettio, & vetulo falerno. *Apulejus* Mileſ. lib. x. Lautum (*inquit*) diligenter ecce illum aureum cantharum mulſo & muſto contempera. *Plinius* lib. XXII. cap. 14. Semper [*inquit*] mulſum ex veteri vino utiliſſimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit, ex auſtero factum non implet ſtomachum, neque ex decocto melle, minuſque inflat. *Varro* περὶ τροφῆς. Quare (*inquit*) Heraclides Ponticus plus ſapit, qui præcepit ut comburerent, quam Democritas, qui ut in melle ſervarent, quem ſi vulgus ſecutus eſſet, peream, ſi centum denariis calicem mulſi emere poſſimus.

Aqua frigida & calida, deinde glacie, & nive dilutum vinum legimus. De aqua paſſim extant teſtimonia, de nive & glacie nonnulla recenſebimus. *Plinius* lib. XIX. cap. 4. Hi nives illi glaciem potant, pœnaſque montium in voluptatem gulæ vertunt, ſervatur algor æſtibus, excogitaturque, ut alienis menſibus nix algeat. *Plinius* junior lib. I. epiſt. 15. Promittis (inquit) ad cœnam, nec venis, dicitur jus, ad aſſem impendium reddes, nec id modicum, paratæ erant lactucæ ſingulæ, cochleæ ternæ, ova bina, alica cum mulſa, & nive; nam hanc quoque computabis, imo hanc inprimis, quæ perit in ferculo. *Latinus Pacatus Drepan.* in Panegyrico Theodoſii Auguſti. Nam (inquit) delicati illi, ac fluentes, ac quales ſæpe tulit reſpublica, parum ſe lautos putabant, niſi luxuria vertiſſet annum, niſi hybernæ poculis roſæ innataſſent, niſi æſtivam in gemmis capacibus glaciem falerna fregiſſent. *Seneca* epiſt. 78. O infelicem ægrum, quare? Quia non vino nivem diluit, quia non rigorem potionis ſuæ renovat fracta inſuper glacie. Epiſt. *96*. Quid tu illam æſtivam nivem non putas callum jecinoribus obducere? Idem lib. IV. Nat. quæſt. Multo magis nobis dici a te pertineat, quare emendæ non ſint nives, cum luxuria jubes me litigare. Et lib. de Provident. cap. 3. Quibus exoletus omnia perpeti doctus, ſuſpenſam auro nivem diluit. Denique lib. II. de ira cap. 25. Perpetietur hic famem, & æſtivæ expeditionis ſitim, qui puero male diluenti nivem iraſcitur? *Martialis* lib. V. epigr. *65*.

Sextantes Calliſte duos infunde falerni
Et ſuper æſtivas, Alcime, funde nives.

Et lib. IX. epig. 23.

Nec labris niſi magna meis cryſtalla terantur,
Et faciant nigras noſtra falerna nives.

Et lib. XII. epigr. 17.

Ebria Setino ſit ſæpe, & ſæpe falerno,
Nec niſi poſt niveam cæcuba potat aquam.

Et lib. VI. epigr. *66*.

Setinum, dominæque nives, denſique trientes,
Quando ego vos medico non prohibente, bibam?

Denique lib. XIV. epigr. 117.

Non potare nivem, ſed aquam potare rigentem,
De nive commenta eſt ingenioſa ſitis.

Poculi, quo uſus eſt Chriſtus in cœna Paſchali, quænam fuerit materia, & forma, ignoramus. *Beda* de locis ſanctis cap. 2. refert Chriſti poculum ſuo tempore Hieroſolymis viſum, argenteum ſextarii Gallici capax, & ἀμφωτὸν, ſi e. ex utraque parte anſatum fuiſſe. Fides eſto penes illum: Poculorum materies apud veteres pro varietate temporum varia fuit: Primum fuerunt fictilia. *Antiphanes* in Myſtide apud *Julium Pollucem* lib. x. cap. 19. ἐξ ὀξυβαφίων κεραμίων ἐπίνομεν. Ex acetabulis fictilibus bibebamus. *Plinius* lib. XXXV. cap. 12. In ſacris quidem (*inquit*) etiam inter has opes hodie non murrhinis cryſtallinisve, ſed fictilibus prolibatur ſympuviis. *Juvenalis* ſat. v.

Et quis tunc hominum contemtor numinis, aut quis
Simpuvium ridere Numæ, nigrumque catinum,
Et Vaticano fragiles de monte patellas
Auſus erat?

Ubi vetus Scholiaſtes: Simpuvium [*inquit*] vas ſacrificiis aptum, in quo pontifices ſolebant lavare; Simpuvium autem, quia omnes ſacerdotes ſimul bibebant, inde ſimpuviatrix illa dicitur, quæ

magis quam aurea & argentea frangerentur; Cum ergo phialam hujuſmodi de vitro puriſſimo, & ſolo, ut putabat dignum Cæſare fabricaſſet, cum munere ſuo Cæſarem adiens admiſſus eſt; laudata eſt ſpecies muneris, commendata manus artificis, acceptata eſt devotio donantis, faber vero ut admirationem intuentium reſteret in ſtuporem, & ſibi plenius gratiam conciliaret Imperatoris, petitam de manu Cæſaris phialam recepit, eamque validius, projecit in pavimentum toto impetu, ut nec ſolidiſſima, & conſtantiſſima, æris materia maneret illæſa. Cæſar ad hæc non magis obſtupuit, quam expavit. At ille de terra ſuſtulit phialam, quæ quidem non erat fracta, ſed colliſa, ac ſi æris ſubſtantia vitri ſpeciem induiſſet; deinde malleolum de ſinu proferens correxit aptiſſime, & tanquam colliſum vas æneum crebris ictibus ſeparavit: quo facto ſe cœlum Jovis tenere arbitratus eſt, eo quod familiaritatem Cæſaris, & admirationem omnium ſe promeruiſſe credebat; ſed ſecus accidit; quæſivit enim Cæſar, an alius ſciret hanc condituram vitrorum? quod cum negaret, eum decollari præcepit; dicens, quia ſi hoc artificium innoteſceret, aurum & argentum vileſcerent quaſi lutum.

Deinde ex cryſtallo confecta pocula, tantique habita, ut aurum & gemmas pretio ſuperarent. *Plinius* lib. XXXVII. cap. 2. Nero amiſſarum rerum nuutio accepto duos calices cryſtallinos in ſuprema ira fregit illiſos; hæc fuit ratio ſeculum ſuum punientis, ne quis alius ex his biberet. *Juvenalis* ſat. VI.

Grandia tolluntur cryſtallina.

Martialis lib. III. epigr. 82.

Opimianum morionibus nectar
Cryſtalliniſque, murrhiniſque propinas

Idem lib. IX. epigr. 60.

Et turbata brevi queſtus cryſtallina vitro
Murrhina ſignavit ſepoſuitque decem

Plinius præfat ad lib. XXXIII. Murrhina, & cryſtallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret ipſa fragilitas; hoc argumentum opum, hæc vera luxuriæ gloria exiſtimata eſt, habere quod poſſit ſtatim perire totum. *Seneca* lib. III. de ira cap. 40. Fregerat unus ex ſervis ejus cryſtallinum; rapi eum Vedius juſſit, nec vulgari periturum morte &c. Motus eſt novitate crudelitatis Cæſar, & illum quidem mitti, & cryſtallina omnia coram ſe frangi juſſit.

Murrhina quoque in primis celebrata: *Plinius* lib. XXXVII. cap. 2. Eadem victoria primum in urbem murrhina induxit, primuſque Pompejus ſex pocula ex eo triumpho Jovi Capitolino dedicavit, quæ protinus ad hominum uſum tranſiere; abacis etiam eſcariique vaſis inde expetitis, excreſcitque in dies ejus rei luxus; murrhino octoginta ſeſtertiis emto, capaci plane ad ſextarios tres calice, potavit ex eo ante hos annos conſularis ob amorem abraſo ejus margine. *Seneca* epiſt. 119. Illa hoc unum jubet ſitim extingui, utrum ſit aureum poculum, an cryſtallinum, an murrhinum, an Tiburtinus calix, an manus concava nihil refert. Idem epiſt. 123. Omnes jam mulos habent; qui cryſtallina, & murrhina, & cælata magnorum artificum manu portent. Idem lib. VII. de benef. cap. 9. Video illic cryſtallina, quorum accendit fragilitas pretium; omnium enim rerum voluptas apud imperitos; ipſo quo fugari debet, periculo creſcit; Video murrhina pocula, parum ſcilicet luxuria magno furit, niſi quod vomant, capacibus gemmis inter ſe propinarent. *Martialis* lib. III. epigr. 26.

Aurea ſolus habes, myrrhina ſolus habes.

Idem lib. XI. epigr. 71.

Argentum, menſas, myrrhina, rura, domum.

Idem lib. XIII. epigr. 110.

Surrentina bibis, nec myrrhina, picta, nec aurum
Sume, dabunt calices hæc tibi vina ſuos

Ælius Lampridius in Heliogabalo. In murrhinis (*inquit*) & onychinis minxit. *Julius Capitolinus* in Marco Antonio. Vendiditque aurea pocula, & murrhina, & cryſtallina.

Electrina pocula maximo in pretio habita. *Juvenalis* ſat. V.

—— —— ipſe capaces
Heliadum cruſtas, & inæquales beryllos
Virro tenet phialas, tibi non committitur aurum

Q. Serenus Sammonicus lib. de Medicina cap. 72.

Produnt electri rorantia pocula virus.

Trebellius Pollio. Quietus [*inquit*] tyrannus electridem pateram, quæ in medio vultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem hiſtoriam contineret, ſignis brevibus, & minutulis pontifici propinavit. *Lampridius* in Alexandro: Helene (*inquit*) dicitur Minervæ *Lindiæ* calicem ex electro conſecraſſe. Ex Electro fa-

facti annuli, teste *Artemidoro* lib. I. cap. 5. & vasa quælibet teste Neratio IC. ex Proculo ad Paulum l. 32. ff. de auro & argen. Et vites ut testatur *Sidonius Apollinaris* Carm. 24.

Quis pomaria prisca regis Indi
Hic nunc comparet, aureasque vites
Electro viridante pampinatas

Et ædificiorum columnæ teste *Claudiano* lib. I. de raptu Proserpinæ

Atria cingit ebur, trabibus solidatur ahenis
Culmen, & in celsas surgunt electra columnas

Invalescente luxu primum ex puro, deinde cælato argento facta pocula. *Plinius* XXXIII. cap. 12. Quid hæc attinet colligere, cum capuli militum contempto ebore, aut etiam fastidito, cælentur argento: vaginæ batillis, balthei laminis crepitent? Jam vero pædagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento, fœminæ laventur, & nisi argentea solia fastidiant, eademque materia & cibis & probris serviat. *Plinius junior* lib. III. epist. I. Apponitur cœna non minus nitida quam frugi, in argento puro, & antiquo; sunt in usu & Corinthia, quibus delectatur, nec tamen afficitur. *Virgilius* Æneid. lib. I.

Jugens argentum mensis, cælataque in auro
Fortia facta patrum.

Juvenalis sat. I.

Argentum vetus, & stantem extra pocula caprum.

Mela IC. apud *Ulpianum* l. 7. ff. de in rem verso. Illud (*inquit*) verum non est, quod Mela scribit; si servo meo argentum dederis, ut pocula tibi faceret ex quolibet argento; mox factis poculis seruus decesserit, esse tibi adversum me de in rem verso actionem, quoniam possum pocula vindicare. De cælatura poculorum argenteorum *Paulus* IC. l. 13. ff. de condict. furtiva. Ex argento (*inquit*) surrepto facta condici posse Fulcinius ait; ego in condictione poculorum, etiam cælaturæ æstimatio fiet, quæ impensa faris facta est: *Ulpianus* IC. lib. 19. ff. de auro & arg. leg. Si escarium argentum legatum sit, id solum debebitur, quod ad epulandum in ministerio habuit, id est ad esum & potum. Argentea vasa & pocula maximi ex fama artificis æstimata. *Seneca* lib. de Tranquillitate animi cap. I. Placet argentum grave, rustici patris, sine ullo opere, ac nomine artificis. Idem in consolatione ad Helviam cap. II. Si desiderat aureis fulgentem vasis supellectilem, & antiquis nominibus artificum argentum nobile, & paucorum insania pretiosum. *Plinius* lib. XXX. cap. 12. Mirum in auro cælando inclaruisse neminem, argento multos, maxime tamen laudatus est Mentor. *Martialis* lib. VIII. epigr. 51. de phiala Rufi

Quis labor in phiala? docti Myos anne Myronis?
Mentoris hæcmanus est? an Polyclete tua?

Propertius lib. III. eleg. 8.

Argumenta magis sunt Mentoris addita formæ,
Et Myos exiguum flectit acanthus iter.

Idem iib. IV. eleg. 2.

At tibi Mamuri formæ cælator ahenæ,
Tellus artifices ne ferat Ossa manus

In antiquis marmoribus memorantur, qui Cæsaribus ministrabant ab argento potorio.

ANTHUS. AD. ARGENTUM.
POT. L. CÆSARIS.

Aliud

VIBIÆ. SUCCESSÆ. LIVIÆ
AUG. SER. AB. ARGENTO.
POTORIO.

Aliud

PARTENIUS. CÆSARIS. N.
AB. ARGENTO. POTORIO.

Quartum

TI. CLAUD. AUG. LIB.
GRATIO. LIVIÆ. AUG. SER.
N. A. POTIONE. ET
ARGENTO.

Deinde aurea confecta. *Cicero* in Verrem 4. Exponit multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro, quæ ut mos est regibus, & maxime in Syria gemmis erant distincta clarissimis. Scævola IC. l. 36. ff. de auro & arg. leg. Sejæ (*inquit*) dulcissimæ poculum aureum quod elegerit, fidei hæredum remitto, ut darent; quæro cum in hæreditate non sint, nisi truellæ, scyphi, modioli, phialæ, an Seja de his speciebus eligere possit: respondit; cum omnia potui parata pocula dicunt, posse eam ex his eligere. *Virgilius* lib. I. Aneid.

—— —— Non una ministri
Turba greges posuisse dapes, his addita cura,
His adolere focos, his ordine pocula ferre
Necnon & certis struitur aspera mensa
Pondere cælati fulgent antiquitus auri.

Sta-

Statius lib. I. Thebaid.

—— Postquam ordine mensæ
Victa fames, signis perfectam, curoque nitentem
Jasides pateram famulos ex more poposcit,
Qua Danaus libare diis, seniorque Phoroneus.
Assueti, tenet hæc operum cælata figuras,
Aureus anguicomam præfecto Gorgona collo
Ales habet ——

Aureis poculis insaniente luxu gemmæ inserebatur. *Juvenalis* Sat. X.

—— Sed nulla aconita bibuntur
Fictilibus, tunc illa time, cum pocula sumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Ulpianus l. 19. ff. de auro & arg. leg. Perveniamus & ad gemmas inclusas auro, argentoque: & ait Sabinus, auro argentoque cedere; ei enim cedit cujus major est species; quod recte expressum: semper enim cum quærimus quid cui cedat, quid cujus rei ornandæ causa adhibetur, ut accessio cedat principali. *Paulus* IC. lib. 3. ad *Sabinum*. Si ut habiliter gemmæ geri possint, inclusæ auro fuerint, tum aurum gemmis dicimus cedere. Scholiastes *Juvenalis* Sat. V. Venia danda est, si custodiaris, cum acceperis phialam; quoniam gemmæ pretiosæ in poculo sunt, & calices gemmati. *Plinius* in præfat. ad lib. XXXIII. Nec hoc fuit satis, turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices, ac temulentiæ causa tenere Indiam juvat, & aurum jam accessio est. *Luctatius Placidius* ad lib. V. Thebaid. Nondum eis luxuria suaserat pocula habere gemmata. Hinc dicitur *gemma bibere*. *Virgilius* lib. II. Georg.

Hic petit excidiis urbes, miserosque penates,
Ut gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro.

Lucanus lib. X.

Non mandante fame, multas volucresque ferasque
Ægypti posuere deos, manibusque ministrat
Niliacas crystallus aquas, gemmæque capaces
Excepere merum.

Ovidius lib. VIII. Metamorph.

In gemma posuere merum.

Propertius lib. III. eleg. 4.

Non tamen inviso pectus mihi carpitur auro,
Nec bibit e gemma divite nostra sitis.

Martialis lib. XI. epigr. 12.

Tolle puer calices, tepidique toreumata Nili,
Et mihi secura pocula trade manu,
Trita patrum labris & tonso pura ministro
Antiquus mensis restituatur honos.
Te potare decet gemma.

Statius lib. I. Thebaid.

—— Nec cura mero committere gemmas.

Seneca lib. de provid. cap. 3. Quanto magis huic invidendum est, quam illis, quibus gemma ministratur? Et lib. VII. de Benef. cap. 9. Capacibus gemmis inter se propinarent. *Hieronymus* epist. ad Macharium: Beatioresve tibi videntur, qui purpura fulgent, qui gemma bibunt. *Ciprianus* lib. II. epist. 2. Suspiret ille in convivio, bibat licet gemma. A Græcis χρυσένδετα *Chrysendeta* appellantur. Male *Isidorus* lib. XX. c. Etymolog. *Chrysendeta vasa deaurata*. Etenim non erant deaurata, sed auro solido facta, & gemmis exornata. *Martialis* lib. II. epigr. 43.

Innumeri tibi flava tegunt Chrysendeta mulli.

Idem lib. VI.

Ponuntur semper Chrysendeta Calpetiano.

Idem lib. XI. epigr. 30.

Accipe vina, domum, pueros, Chrysendeta, mensas.

Tandem lib. XIV. epigr. 97.

Grandia ne viola parvo Chrysendeta mullo.

Immo ex gemmis ipsis facta pocula. *Cicero* in Verrem IV. Erat autem (*inquit*) vas vinarium ex una gemma prægrandi, trulla excavata, manubrio aureo. *Apulejus* Miles. lib. II. Pueri calamistrati, pulchre indusiati, gemmas formatas in pocula vini vetusti frequenter offerre.

Denique ex ossibus capitis humani, quo horret animus, a barbaris pocula facta. De Scythis testantur *Strabo* lib. VII. & *Herodotus* lib. IV. αὐτὰς δὲ τὰς κεφαλὰς οὔτοι πάντων, ἀλλὰ τῶν ἐχθίστων ποιεῦσι τάδε ἀποπρίσας ἕκαστος ἀπαχείσας ἔνερθεν τῶν ὀφρύων ἐκκαθαίρει, καὶ ἢν μὲν ᾖ πένης ὁ δ' ἔξωθεν ὠμοβοέην μούνην περιτείνας, οὕτω χρᾶται, ἢν δὲ πλούσιος, τὴν μὲν ὠμοβοέην περιτείνει, ἔσωθεν δὲ περιχρυσώσας, οὕτω χρᾶται ποτηρίῳ: Non tamen de omnium, sed de inimicissimorum capitibus hoc faciunt, ut quisque illud, quod est infra supercilia, recisum prorsus excutiat, & crudo tantum bovis corio, si pau-

pauper sit, sin dives non modo exterius inducat bovino corio, verum etiam interius inauret, & sic uterque pro poculo utatur. De *Scordiscis* testatur *Ammianus Marcellinus* lib. XXVII. Scordisci [*inquit*] longe nunc ab iisdem provinciis disparati, saevi quondam, & truces, ut antiquitas docet, hostiis captivorum Bellonae litantes, & Marti, humanumque sanguinem in ossibus capitum humanorum bibentes audivi: *Paulus Varnefridus* de *Avaribus*, *Hunnis*, *Gepidisque* lib. I. de gestis Longobardorum cap. 27. asserit. In eo praelio (*inquit*) Alboin Cunimandum occidit, caputque illius sublatum, ad bibendum ex eo poculum fecit. *Plinius* de quibusdam gentibus septentrionalibus lib. VII. cap. I. Priores (*inquit*) Anthropophagos, quos ad septentrionem esse diximus, decem dierum itinere supra Borysthenem amnem ossibus humanorum capitum bibere, cutibusque cum capillo pro mantilibus ante pectora uti. *Solinus* idem asserit de *Essedonibus* cap. 19. Essedonum [*inquit*] mos est parentum funera cantibus prosequi, & proximorum corrogatis coetibus cadavera ipsa dentibus laniare, pecudumque carnibus mista dapes facere, capitum etiam ossa auro incincta, in poculorum tradere ministerium. De *Celtis* testantur *Sil. Italicus* lib. XIII.

At Celtae vacui capitis circumdare gaudent
Ossa, nefas, auro & mensis ea pocula servant.

Hactenus de materia, nunc dicendum erit de forma poculorum. Quaedam pocula habebant duos fundos, quale erat Nestoreum apud *Homerum* & *Athenaeum*, & *Martialem* lib. VIII. epigr. 6.

Hi duo longaevo censentur Nestore fundi,
Pollice de Pylio trita columba nitet.

Erant, quae tympanum referebant, parva, & cava, *Clemmateres* dicta, quia Graeci κλέμμυδα vocant formam operimenti testudinis. *Plinius* lib. XXXIII. cap. II. Mox [*inquit*] additum argentum in angulis, lineasque per commissuras, tympana vero se juvene appellata stateras & lances, quas antiqui *magidas* appellaverant. *Plautus*

—— ipsum etiam
Pauxillum argenti levibus tensum tympanis
Limari, commutari qua semper credit, quia
Semel factum est.

Poculorum alia erant ansulis ornata, alia ansis carebant: *Julius Pollux* lib. VI. Onomastic. cap. 18. Ἀμφίθετον δὲ φιάλην, ὡς Ὅμηρος, καὶ χρύσεον ἄμφωτον ἀπὸ τοῦ σχήματος τὸ δὲ μόνωτον, κοτυλίσκος ὠνομάζετο. Phialam vero ancipitem, & aureum poculum utrimque ansatum *Homerus* a forma appellat, sed unicam ansam habens, cotyliscus nominabatur. *Philemon* apud *Athenaeum* lib. XI. scribit *Cissibium* esse poculum una parte tantum auritum. *Macrobius* lib. V. Saturn. cap. 21. Patera [*inquit*] & ipsum nomen indicio est, planum ac patens est, carchesium vero procerum, & circa mediam partem compressum, ansatum mediocriter, ansis a summo ad infimum pertinentibus. *Cicero* in Verrem IV. Erat autem vas vinarium ex una gemma praegrandi, trulla excavata, manubrio aureo. *Virgilius* Ecloga VI.

Serta procul tantum capiti delapsa jacebant,
Et gravis attrita pendebat cantharus ansa.

Ovidius epist. XV.

Dum stupeo visis (nam pocula forte tenebam)
Tortilis a digitis excidit ansa meis.

De speciebus poculorum agit *Athenaeus*, *Julius Pollux* lib. VI. cap. 16. *Nonius Marcellus* cap. 19. *Isidorus* lib. XX. cap. 5. & *Jurisconsultus* l. 36. ff. de auro & arg. leg. enumerat *trullas*, *scyphos*, *modiolos*, phialas; *Macrobius* commemorat *Carchesia*, *cymbia*, *cantharos*, *scyphos*, alii *pateras*, *crateras*, *emisses*, *Bacchia*, *calathos*, *calices*, & *ampullas*.

Trullam, sive *truellam* volunt esse *scyphum profundiorem*, & *oblongiorem*. Acron ad Horatii lib. II. sat. 3. *Trulla deformis calix*, & *rusticanus*. *Cato* de re rustica cap. X. Villicum [*inquit*] habere oportet urnam quinquagenariam unam, trullas tres. Idem cap. XIII. Trullae aeneae tres, amphorae oleariae duae. *Et paulo post*. Urceos urnales fictiles duos, trullas ligneas duas. *Plinius* lib. XXXIV. cap. 2. Sunt ergo vasa, tantum Corinthia, quae isti elegantiores nunc aes sculpendo transferunt modo in lucernas, modo in trullas. *Plautus* in Amphytruone Act. VI. sc. 4.

Junterea dum illi certant, in popinam divertendum est mihi
Lances detergam omnes, omnesque trullas
Hauriam.

Horatius lib. II. sat. 2.

Qui Vejeretanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, vappaque profestis.

 pau- Phia-

Phiala inter vaſa potoria numeratur a Græcis, Latiniſque ſcriptoribus; *Juvenalis* ſat. v.

Virro tenet phialas.

Athenæus lib. II. Dipnoſophiſt. cap. 6. & lib. XI. cap. 16. memorat *auream phialam* : *Ælianus* Var. hiſtor. lib. I. cap. 32. εἰς χρυσῆν φιάλην ἐδέξαντο ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸ ὕδωρ in auream phialam de manibus ejus exceperunt aquam. Erant etiam ex argento phialæ. Idem ibid. cap. 22. φιάλαι δύο ἀργυραῖ *phialæ duæ argenteæ*. Phialis in ſacrificiis præcipue ad libandum utebantur. *Chriſtodorus* poeta Thebanus Copita in Antholog. lib. v. epigr. 29.

—— ἣν μὲν ἀείρων
δεξιτέρῃ φιάλην ἐπιλοίβων
—— Et attollebat quidem
Dextra phialam libatoriam.

Pindarus Olympic. ad 7.

φιάλαν ὡς εἴ τις ἄ
φνειᾶς ἀπὸ χειρὸς ἑλὼν
ἔνδον ἀμπέλου καχλάζοι
σαν δρόσῳ δωρήσεται
νεανίᾳ γαμβρῷ προπίνων.
Phialam ut ſi quis
E divite manu ſumtam
Intus rore uvæ ebullientem
Rore donet
Inveni genero præbibens.

Vide eundem *Pythior.* od. 4. & *Iſthmior.* od. I. & alibi. *Heliodorus* lib. II. Æthiopic. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπέχει τῆς φιάλης ἄκρατον τὸ ὕδωρ, τοῦτο καὶ σπένδω μὲν ἔλεγε Θεοῖς ἐγχωρίοις καὶ ἑλληνίοις, καὶ αὐτῷ γε Ἀπόλλωνι πυθίῳ, καὶ προσέτι Θεαγένει καὶ χαρικλείᾳ. Hæc locutus effundebat ex phiala meram aquam; & libo, dicebat, diis hujus regionis, & Græcis, & ipſi Apollini Pythio, ac inſuper Theageni, & Charicleæ.

Cymbium formam navis referebat: *Varro* lib. I. de vita populi Romani. Item erant vaſa vinaria, ſyni, cymbia, aquilinæ pateræ, gutti, ſeptarii, ſimpuvium. *Simariſtus* ſcribit fuiſſe *exiguum*, & *cavum poculum*. *Dorothæus altum*, & quod *auribus careat*. *Ptolomeus* Ariſtonici filius *gibboſum*, *Dionyſius* Samius non diſtinguit a *Cyſſibio*; *Dydimus* vult fuiſſe *oblongum*, *anguſtum*; Eratoſthenes ſimile cyatho facit; Meminere *Alexis* in equite, *Ephippus* in Ephebis, *Anaxandrides* in Ruſticis, aliique apud *Athenæum*. Virgilius lib. III. Æneid.

Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & ſacri pateras.

Et lib. v. Æneid.

Cymbiaque argento perfecta, atque aſpera ſignis.

Propertius lib. III. eleg. 7.

Cum furibunda mero menſas propellis & in me
Projicis inſana cymbia plena manu.

Martialis lib. VIII. epigr. 6.

Ficta ſaguntino cymbia malo luto.

Scyphus memoratus apud Græcos, & Latinos Scriptores: *Homerus* lib. XIV. Odys.

Καὶ οἱ πλησάμενος δῶκε σκύφος ᾧπερ ἔπινεν.
Et ei impletum dedit ſcyphum, quo bibebat.

Videatur *Julius* Pollux lib. VI. cap. 2. *Suetonius* in Nerone cap. 47. Duos [*inquit*] ſcyphos gratiſſimi uſus, quos Homericos a cælatura carminum Homeri vocabat ſolo illiſit. *Plautus* in Aſinaria:

Scyphos, quos utendos dedi Philodamo, retulitne?

Horatius lib. I. od. 27.

Natis in uſum lætitiæ ſcyphis

Idem epodon od. 9.

Capaciores adfer huc puer ſcyphos
Et Chia vina, aut Lesbia.

Herculanium ſcyphum memorat *Macrobius* lib. v. Saturnal. cap. 21. Scyphus (*inquit*) Herculis poculum eſt, ita ut Liberi petris cantharus. Herculem vero fictores veteres non ſine cauſa cum poculo fecerunt, & nonnunquam caſabundum & ebrium, quod is heros bibax fuiſſe perhibetur; ſed etiam quod antiqua hiſtoria eſt Herculem poculo, tanquam navigio, ventis immenſa maria tranſiiſſe. *Plutarchus* in Alexandro οὔτε σκύφον Ἡρακλέους ἐκπιών. Non exhauſit Herculis Scyphum. *Curtius* lib. x. Iiſdem fere diebus convivium apad Theſſalum Medicum inſtitutum eſt, ad quod rex cum ſodalibus vocatus venit; ibi nondum epoto Herculis ſcypho, repente velut telo confixus ingemuit. *Seneca* epiſt. 83. Alexandrum cujus modo feci mentionem, tot itinera, tot prælia tot hiemes, per quas victa itinerum, locorumque difficultate tranſierat, tot flumina ex ignoto cadentia tot maria tutum dimiſerunt, intemperantia bibendi, atque ille Herculaneus & fatalis ſcyphus condidit. *Nicetas Choniates* de *Camatero* logotheta edaciſſimo, & bibaciſſimo, homine: καὶ τὸν σκύφον εἶχον ἀεὶ ἐπιδείπνιον τὸν Ἡράκλειον. Et habebant ſemper poſt cœnam illum ſcyphnm Herculaneum. *Cicero* in Verrem Act. VI. Duo pocula Herculea manu Mentoris ſummo artificio facta. *Servius*: Legitur (*inquit*) in libris antiquis Herculem magnum poculum ligneum attuliſſe quo utebatur: Ad lib. VIII. Æneid.

Et sacer implevit dextram scyphus.

Ciborium inter vasa potoria numerat *Hesychius* Grammaticus: *κιβώριον Αἰγύπτιον ὄνομα ἐπὶ ποτηρίου*. Ciborium Ægyptium nomen de poculo. *Porphyrion* ad lib. II. od. 7. *Horatii*. Ciborium est poculi genus in modum foliorum colocasiorum factum: Hactenus de poculis quorum pleraque ex *Thomæ Demsteri* addit. ad Antiquit. Rom. lib. v. descripsimus. Quale ex his, quæ recensuimus fuerit poculum, quo usus est Christus, plane ignoramus; de ejus capacitate ex constanti traditione veterum Hebræorum certi sumus; Poculum continebat quartarium vini Italicum. *Gemara Hierosolymitana* l. c. רבי זעורה שאל לרבי יאשיה כמה הוא שיעורן של כוסות אמר ליה נלמוד סתום מן המפורש דתני רבי חייה. ארבעה כוסות שאמרו ישנן רביעית יין באיטלקי תמן תנינן מפנין אפילו ארבע וחמש קופות רבי זעורה שאל לרבי יאשית כמה היא שיעורה של קופה אמר ליה נלמוד סתום מן המפורש דתנינן תמן בשלש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלישכה רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי יוחנן דרבי יורא היא דתני מים כדי נמייה רבי יהודה אומר כדי מזיגת המזוג מזוג בכמה נישמעינה מן הדה מים כדי נמייה רבי יהודה אומר כדי מזיגת הכוס יין כדי נמייה רבי יהודה אומר כדי מזינת הכוס כמה הוא שיעורן של כוסות רבי מנא אמר טיטרטון ורביע מהו לשתות בברך אחד מן מה דאמר רבי יוחנן הלל אם שמע בבית הכנסת יצא הדא אמרה אפילו שתיין בברך אחד יצא מהו לשתות מפוסקין כלום אמרו שישתה ולא שישתכר אם שותה הוא מפוסקין אינו משתכר. R. Zehera quæsivit a R. Josia: quanta erat mensura poculorum? Respondit ei; Explicetur obscurum a manifesto; Etenim extat traditio R. Chijah; Quatuor pocula, de quibus dixerunt, legimus continuisse quartarium vini Italicum. Ibi legimus: Evacuant vel quatuor & quinque cistas. R. Zehera quæsivit a R. Josia. Quanta erat mensura cistæ? Respondit ei: Explicetur obscurum a manifesto: Etenim ibi legimus: Tribus cistis, quorum unaquæque contineat novem sata, separant conclave. R. Jose discipulus R. Bon; R. Jochanan; R. Jehuda est; Etenim extat traditio: De aqua, quantum absorberi possit. R. Jehuda dicit; quantum infundendo infundi possit. Infusio quanta? Ex hoc eruitur, de aqua quantum absorberi possit. R. Jehuda dicit; quantum temperari possit poculum; De vino quantnm absorberi possit: R. Jehuda dicit; quantum temperari possit poculum. Quanta est mensura poculorum? R. Mena dicit: Quartarium cum quarta parte. Quid? ut potentur una vice? Ex eo quod dicit R. Jochanan; Si audiat Hallel in domo congregationis, satisfacit officio suo; Hoc dicit; Vel si bibat una vice, satisfacit officio suo: Quid? si bibat interrupte? Fortasse dicent; Bibet ne ebrius fiat; Si bibat interrupte, ebrius non fiet. Et nonnullis interjectis. כמה הוא שיעורו של כוס רבי יוסה בשם רבי יודה בר פזי רבי יוסי בי בון בשם שמואל אצבעיים על אצבעיים על רום אצבע ומחצה ושליש אצבע. Quanta erat mensura poculi? R. Jose nomine R. Jehuda bar Pazi. R. Jose discipulus R. Bon nomine Samuelis; Duorum digitorum quaquaversum in altitudine digiti, & dimidii, & tertiæ partis digiti.

Quatuor pocula in cœna Paschali singuli debebant bibere. *Misna Pesachim* cap. x. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי. Neque diminuent de quatuor poculis vini, vel ex Tamchui. Ubi *Gemara Hierosolymitana* 37. 2. מנין לארבעה כוסות רבי יוחנן בשם רבי בנייה כנגד ארבע גאולות לכן אמור לבני ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לעם וגו' והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי רבי יהושע בן לוי אמר כנגד ארבע כוסית פרעה וכוס פרעה בידי ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על יד פרעה ונתתה כוס פרעה בידו וגו' רבי לוי אמר כנגד ארבע מלכיות ורבנן אמרי כנגד ארבעה כוסות של פורענות שהקדוש ברוך הוא עתיד להשקות את אומות העולם כי כה אמר יהוה אלהי ישראל אלי קח את כוס היין החימה וגו' כוס זהב בבל ביד יהוה כי כוס ביד יהוה ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם מהו מנת כוסם רבי אבון אמר דיפלי פוטירין בריפלי פוטירין אחר המרחץ וכנגדן עתיד הקדוש ברוך הוא להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמות יהוה מנת חלקי וכוסי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה והדין כוס ישועות אשא וכו'. Unde probatur de quatuor poculis? R. Jochanan nomine R. Benaja contra quatuor redemtiones: Dictum est enim: *Quapropter dices filiis Israel: Ego Dominus educam vos* &c. *Et accipiam vos mihi in populum* &c. *Et educam, & liberabo, & redimam, & accipiam*. R. Jehosua ben Levi dicit contra quatuor pocula Pharaonis. Dictum est enim. *Calice autem Pharaonis in manu ejus, & expressi uvas in calicem Pharaonis, & dedi calicem in manu Pharaonis. Dabitque calicem Pharaonis in manu ejus*. R. Levi dicit: contra quatuor regna. Et sapientes dicunt contra quatuor calices castigationum, quibus Deus S. B. potaturus est nationes mundi; Dictum est enim. *Quia sic* di-

dicit Dominus Deus Israel ad me: Sume calicem vini furoris &c. *Calix aureus Babylon in manu Domini. Quia calix in manu Domini: Pluet super impios laqueos ignis & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.* Quid מנת כוסם*?* R. Abun dicit: Duplex poterium in duplici poterio post balneum. Et contra id, quod Deus S. B. potaturus sit Israel quatuor poculis consolationum: Dictum est enim: *Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo. Tosaphtha Pesachim* cap. x. ולא יפחתו לו מארבעה כוסות של יין שיש בהן כרי רביעית בין חי בין מזוג בין חדש בין ישן רבי יהודה אומר ובלבד שיהא טעם יין ומראה. Et non diminuet de quatuor calicibus, qui singuli contineant quartarium, sive fuerit merum, sive aqua dilutum, sive recens, sive vetus. R. Jehuda dicit: Dummodo habeat gustum & colorem vini.

Post benedictionem primi poculi, adducebant in mensam olera, azymum, lactucam & pulmentum, & agnum Paschalem. *Mischna Pesachim* cap. x. 3. הביאו לפניו מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין אף על פי שאין חרוסת מצוה. רבי אלעזר בר צדוק אומר מצוה ובמקדש מביאים לפניו גופו של פסח. Adducint coram eo olera, intingit (*sc. comedit*) lactucam, donec perveniat ad bellaria panis: Adducunt coram eo azymum, lactucam, & pulmentum, & duas cocturas, etiamsi pulmentum non sit ex præcepto. R. Eliesfer bar Zadoch dicit: Ex præcepto est pulmentum; & in Sanctuario adducebant ei corpus Paschatis. Ubi *Gemara Hierosolymitana* 37. 3. חבריא בשם רבי יוחנן צריך לטבל בחזרת שני פעמים רבי זעורה בשם רבי יוחנן אינו צריך לטבל בחזרת שני פעמים רבי שמעון בן לקיש אמר אם לא טבל פעם ראשונה צריך לטבל פעם שנייה מתניתא פלינא על רבי שמעון בן לקיש שבכל הלילות אנו מטבלין פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים סבר רבי שמעון בן לקיש על הדא דבר קפרא מתניתא פלינא על בר קפרא שבכל הלילות אנו מטבילין אותו עם הפת וכאן אנו מטבילין אותו בפני עצמו מתניתא פלינא על רבי יוחנן יוצאין במצה בין שכיוון בין שלא כיוון והכא מכיון שהיסב חזקה כיון מתיב רבי ירמיה קומי רבי זעורה מתניתא פלינא על רבי שמעון בן לקיש הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת אף על פי שאין חרוסת מצוה חזרת מצוה אמר ליה שכן רב מטבל בתורדין תגרי ירושלם היו אומרים בואו וטלו לכם תבלי מצוה בני ביתיה דאיסי בשם איסי ולמה נקרא שמה רובה שהיה רבה עמו רבי יהושע בן לוי אמר צריכה שתהא עבה מילתיה אמר זכר לטיט אית תניי תני צריכה שתהא רכה מילתיה אמר זכר לדם תני ובנבולין צריכין שני תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה. Socii nomine R. Jochanan: Oportet intingere in lactucam bis: R. Zehera nomine R. Jochanan; non est necesse, ut intingat bis in lactucam. R. Simeon ben Lakisch dicit: Si non intingit prima vice, necesse est ut intingat secunda vice. Misna contraria est R. Simeon ben Lakisch. Etenim cunctis noctibus nos intingimus semel, & hac nocte bis. Consentit R. Simeon ben Lakisch cum bar Kaphra: Misna contraria est תש bar Kaphra: Etenim cunctis noctibus ipsam intingimus cum pane, & hoc loco ipsam seorsim inttngimus: Misna contraria est R. Jochanan: Satisfaciunt debito azymo, sive animum attendant, sive non attendant; & hoc loco postquam accubuit, præsumitur, quod animum attendant. Respondit R. Hieremias coram R. Zehera: Misna contraria est R. Simeoni ben Lakisch: Apponebant ei azymum, & lactucam, & pulmentum, licet pulmentum non esset ex præcepto, tamen lactuca erat ex præcepto: Filii domus Issi nomine Issi; & cur vocatur ejus nomen רובה? Quia erat multum cum eo R. Jehosua ben Levi dicit: Necesse est, ut sit crassum. Traditio dicit: Memoriale luti: Est qui docet: Necesse est ut sit tenue: Memoriale sanguinis: Traditio. Et in terminis requiruntur duo decocta, alterum memoriale Paschatis, & alterum memoriale Chagigah.

Initium cœnæ Paschalis fiebat a comedendis oleribus, quæ intingebant in חרוסת sc. *Embamma* seu *pulmentum* confectum e pomis, pyris, nucibus, ficubus, amygdalis, malis citreis, & his similibus, cui vinum, vel acetum immiscent cum multis aromatibus, quibus spissabatur, ut lateris speciem præ se ferret, cui super injiciunt cinamomum, zingiber, & hujusmodi crasse contusa, ut paleam & lutum referret; ut ita reminiscerentur majores suos in Ægypto lateres confecisse. Embamma describitur e *Maimonide* cap. VII. 11. in constitutionibus Chametz umazzah, & in commentario ad cap. x. 3. *Pesachim* חרוסת (*inquit*) est mixtura quædam, in qua similitudo est in modum luti. Nos autem hoc modo facimus pulmentum, macerantes ficus, aut dactylos, quos coquimus, conterimus, & deprimus in aceto, in quod injiciamus nardum, aut hys-

hyssopum, & similia, non comminuta: Et a *Bartenora Pesachim* l. c. חרוסת (*inquit*) Pulmentum quod conficitur ex ficubus, avellanis, pistaciis, amygdalis, aliisque fructibus, quibus adjiciunt poma, quæ omnia in mortario contundunt, & miscent cum aceto, cui adjiciunt condimenta, ut aromata, cinnamomum, in forma fasciæ filatæ oblongæ in memoriam paleæ, necesse est ut sit admodum crassum in memoriam luti.

Deinde remota mensa ab eo solo qui legebat Haggadah infundebatur poculum secundum, & paterfamilias a filiis aut a convivis interrogabatur de institutis cœnæ Paschalis. *Misna Pesachim* l. c. מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה. Infundunt ei poculum secundum, & hic filius interrogat patrem; sin autem filio non fuerit intelligentia, docebit eum pater dicens; quare hæc nox differt ab aliis noctibus omnibus? Nam in omnibus noctibus comedimus fermentatum, & azymum, & hac nocte totum azymum: Nam omnibus noctibus comedimus alia olera, sed hac nocte amaritudinem: Nam omnibus noctibus comedimus carnem assatam, elixatam, & coctam, at hac nocte omnia assata: Nam omnibus noctibus intingimus olera semel, at hac nocte bis: Et juxta capacitatem filii docebit eum pater; primo incipiet cum vituperatione, & finiet cum laude, & exponet á versiculo: *Aramæus perditus pater meus*. Donec absolverit totam sectionem. Ubi *Gemara Hierosolymitana*. תני רבי חייה כנגד ארבעה בנים דברה תורה בן חכם בן רשע בן טיפש בן שאינו יודע לשאל בן חכם מהו אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אותנו אף אתה אמור לו בחוזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים בן רשע מהו אומר מה העבודה הזאת לכם מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה מכיון שהוציא את עצמו מן הכלל אף אתה אמור לו בעבור זה עשה יהוה לי עשה לאותו האיש לא עשה אילו היה אותו האיש במצרים לא היה ראוי להיגאל משם לעולם. טיפש מהו אומר מה זאת אף את למדו הילכות הפסח שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שלא יהא עומד מחבורה זו ונכנס לחבורה אחרת. בן שאינו יודע לשאל את פתח לו תחילה אמר רבי יוסה מתניתא אמרה אם אין דעת בבן אביו מלמדו רב אמר מתחילה צריך להתחיל בעבר הנהר ישבו אבותיהם וגו' ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר וגו' Traditio R. Chijah contra quatuor filios loquitur lex, sc. filium sapientem, filium impium, filium stultum, filium, qui nesciat interrogare. Filius sapiens quid dicet? *Quæ sunt ista ministeria, statuta, & judicia, quæ præcepit Dominus Deus noster nobis?* Tu quoque dices illi: *In manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto ex domo servorum*. Filius impius qui dicet? Quod ministerium istud vobis? Quæ molestia ista est, quæ nos affligitis singulis annis? Quoniam seipsum eduxit ex genere; tu quoque illi dices: *Propterea quod hoc fecit Dominus mihi*. Mihi fecit, illi viro non fecit; Si fuisset vir ille in Ægypto, non fuisse dignus, ut inde unquam redimeretur. Stultus quid dicet? Quid est hoc? Tu quoque illum docebis constitutiones Paschatis; sc. Non dimittunt (cœtum) post Pascha cum bellariis; ne surgens ex hac societate transeat ad alteram societatem. Filius qui nesciat interrogare; tu declarabis ei a principio. Dicit R. Jose; Mischna dicit. Sin autem in filio non fuerit intelligentia docebit eum pater. Rab dicit: Incipiendum est: *Trans fluvium habitaverunt patres vestri* &c. *Tuli ergo patrem vestrum Abraham ex trans fluvium*.

Deinde reponebatur mensa instructa acetario & lactucis, & acetario hedera, raphanis petrosolino chærephyllo, & nasturtio confecto, & patella cum aceto, ut in eamhalce herbas intingant, & sibi in memoriam revocent majores suos Agnum Paschalem cum herbis amaris comedisse; præterea apponebantur in mensa azyma, & caro de sacrificio Chagigah quod oblatum erat die XIV. Nisan, & Agnus Paschalis; tum pergebat legens memorare, quod recensetur in Mischna l. c. רבן גמליאל היה אומר מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו פסח מצה ומרורים פסח על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים מצה על שם שנגאלו אבותינו במצרים מרור על שם שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאלו הוא יצא ממצרים שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים האילו והוציאנו מעברות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב

טוב ומאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה ונאמר לפניו הללויה עד היכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד אם הבנים שמחה ובית הלל אומרים עד חלמיש למעינו מים וחותם בגאולה רבי טרפון אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה ואינו חותם רבי עקיבא אומר כן יהוה אלהינו יגיענו לרגלים הבאים לקראתינו לשלום שמחים בבנין עירך ששים בעבודתך ובחידוש בית מקדשך ושם נאכל מן הפסחים ומן הזבחים אשר הגיע דמם על קיר מזבחך לרצון ונודה לך על גאולתינו ברוך אתה יהוה גאל ישראל.
Raban Gamaliel dicit : Siquis non dixerit hæc tria in Paſchate , non ſatisfacit debito ſuo ; & hæc ſunt: Paſcha, azymum , & herbæ amaræ . Paſcha eo quod Deus tranſivit ſuper domos patrum noſtrorum in Ægypto. Azymum; eo quod patres poſtri redemti ſunt ex Ægypto ; herbæ amaræ , eo quod Ægyptii vitam patrum noſtrorum amaritudine affecerunt in Ægypto. In ſingulis generationibus homo debet ſe conſiderare ac ſi exiret ex Ægypto: Dictum eſt enim : *Et indicabis filio tuo dicendo : Propter hoc fecit mihi Dominus , quando exirem ex Ægypto* . Propterea nos debemus confiteri , laudare , glorificare, condecorare, exaltare, celebrare, benedicere, extollere, & magnificare eum , qui fecit patribus noſtris , & nobis omnia hæc miracula ; eduxit nos e ſervitute ad libertatem, e triſtitia in gaudium , ex luctu in diem feſtivum , ex tenebris in magnam lucem , & ex ſubjectione in redemtionem ; dicamus coram eo : *Laudate Dominum* : Uſque ad hæc verba dicit: Schola Schammai dicit uſque ad locum . *Matrem filiorum lætantem*. Et ſchola Hillel uſque ad locum : *Petram in fontem aquarum* : Et concludit in redemtione . R. Tarphon dicit : Qui redemit nos & redemit patres noſtros ex Ægypto , & pervenire fecit nos ad noctem iſtam ; & non concludit. R. Akiba dicit: Ita nos Dominus Deus noſter adducet nos ad ſolennitates nobis obventuras in pace , lætos ab reædificationem urbis tuæ , lætos in cultu tuo , & in renovatione domus ſanctitatis tuæ , & ibi comedemus de agnis Paſchalibus, & de ſacrificiis, quorum ſanguis pertingat ad parietem altaris tui cum beneplacito , & confitebimur tibi propter redemtionem noſtram : Benedictus tu Domine redimens Iſrael.

Deinde benedicebat , & potabat poculum ſecundum : Inter legendum *Haggadah* extollebat manu ſua herbas amaras dicens : Amarum iſtud comedimus, propterea quod amaritudine affecerunt Ægyptii vitam patrum noſtrorum in Ægypto : Dictum eſt enim : *Et amaritudine affecerunt vitam ipſorum* : Deinde tollens in altum manu ſua azymum dicebat . Azymum iſtud comedimus , propterea quod non ſatis fermentata fuiſſet maſſa patrum noſtrorum , antequam Deus ipſis apparuiſſet, eoſque redemiſſet. Dictum eſt enim: *Et coxerunt maſſam , quam adduxerant ex Ægypto* : Poſtea accipiens azymum benedicebat , frangebat , dabatque ex eo particulam ſingulis convivis . Hæc conſuetudo obtinuit in cunctis conviviis Judæorum: *Gemara Berachoth* fol. 39. 2. מברך ואחר כך בוצע : Benedicit pater familias , & poſtea frangit . *Maimonides Berachoth* VII. 4. מן המובחר לבצוע ככר שלימה : Optimum eſt ſi frangatur panis integer Item ibid. בעל הבית מברך המוציא ומשלים הברכה ואחר כך בוצע . Paterfamilias recitat benedictionem illam; *Qui producis* &c. eaque abſoluta frangit . Et alibi legitur הבוצע יטול רשות אפילו הוא גדול ויאמר ברשות מורי ורבותי וגו' Frangens poſcit veniam licet ſit maximus, & dicet: cum venia doctorum , & dominorum meorum &c. Item אינו בוצע לא פרוסה קטנה וגו': Non frangit particulam parvam, ne videatur invidus , neque particulam majorem ovo, ne videatur famelicus. Item: Accumbentibus non licet edere vel guſtare quicquam , עד שיטעום הבוצע donec guſtaverit frangens: Item הבוצע frangens non franget , donec accumbentes omnes dixerint Amen. Hinc J. Chriſtus primo dicitur *Panem accipiſſe* : λαβὼν ὁ Ιησοῦς τὸν ἄρτον . Judæi benedicentes panem , eum in manum ſumebant: In *Levuſch hattecheleth* Num. 167. 3. לא יברך עד שיתפוס הלחם בידו שיראו הכל שעליו הוא מברך : Non benedicit , donec aſſumſerit panem in manum ſuam , ut omnes videant , quod ſuper eo benedicat : Item in *Sulchan Aruch* . אין לברך קודם שיתפוס הלחם: Non eſt benedicendum antequam apprehenderit panem . Secundo dicitur: Καὶ εὐλογήσας : *Et benedixit* . Judæi nihil comedebant ſine præcedenti benedictione ; *Berachoth* fol. 35. 1. אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. Prohibitum eſt homini ulla re frui in hac mundo ſine benedictione. Et col. 2. כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא. Quicunque fruitur re aliqua ex hoc mundo ſine benedictione , perinde ac ſi ſpoliaret Deum S.B. Formula benedictionis panis hæc erat: ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ

Be-

Benedictus tu Domine Deus noster rex mundi, qui producis panem de terra. Christum nequaquam vulgari hac, sed singulari ἐυλογίᾳ per quam symbola sacramentalia sanctificavit, atque ab usu communi ad usum mysticum separavit, usum fuisse non est dubitandum. Hinc scribit *Rabanus Maurus* in institut. Cleric. lib. I. c. 32. Cum benedictione & gratiarum actione primum Dominus Corporis, & Sanguinis sui sacramenta dedicavit, & Apostolis tradidit, quod exinde Apostoli imitati fecere, & successores suos facere docuerunt. Tertio dicitur *fregisse* panem. Ἔκλασε *fregit*: De fractione panis a patrefamilias in principio convivii apud Judæos facienda jam diximus. Christus in frangendo pane corporis sui fractionem præfiguravit: Id quod aperte a *Paulo* confirmatur, dum pro διδόμενον substituit κλώμενον *frangitur*: Hinc *Venerabilis Beda*. Frangit ipse panem, quem discipulis porrigit, ut ostendat corporis sui fractionem, quem discipulis porrigit, non absque sua sponte, aut procuratione futuram. *Severus* Alexandrinus Patriarcha in Rituali Syrorum pag. 125. הכנא שרירא ית הוא חש אלהא מלתא בבסר ואתרבח ואתקצי בזקיפא ואתפרשת נפשה מן פגרה וכו'. Sic vere ipse passus est Deus Verbum in carne, & immolatus, & fractus est in cruce, & separata est anima ejus a corpore, quamvis omnino Divinitas ejus separata non fuerit: Apostoli quoque in eundem quoque modum Eucharistiam celebrantes religiose fractionem observarunt: *Paulus* I. ad *Corinth.* x. 16. *Panis, quem frangimus; nonne est communio corporis Christi?* Et *Actor.* II. 42. & xx. 7. ἐυχαριστία ipsa *panis fractio* nuncupatur; ubi Syrus habet קציא דאוכרסטיא *Fractio Eucharistiæ*. Quarto dicitur. Καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς. *Et dedit discipulis* singulis particulam de pane fracto, imitatus vel in hoc consuetudinem vulgarem: Etenim *Berachot* l. c. dicitur; הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד והאחר נוטל בידו ואין הבוצע נותן ביד האוכל אלא אם כן היה אבל: Frangens dat particulam coram singulis, & alter tollit vel accipit eam manu sua; neque frangens dat in manum comedentis, nisi fuerit lugens: Item in *Levusch hattecheleth* Num. 167. 14. מכל לא יזרוק הפרוסה משום בזוי אוכלים וגם אינו לכבוד המקבל הפרוסה שיתן לו דרך זריקה. Attamen non projiciendo dabit particulam illam, quod id faceret ad contumeliam ciborum, neque conveniens esset honori accipientis, si projiciendo ei daretur. *Cajetanus* citante *Cassandro* in Liturgicis fol. 81. scribit particulas sacri panis ex patina a singulis propriis manibus fuisse acceptas: Non est verisimile (*inquit*) quod singulorum ori imponendo singulas partes porrexerit, vel manu sua ad manus eorum, sed exhibuit & obtulit particulas sacri panis in patina, a singulis particulam propriis manibus accipiendam. Postremo dicitur: Καὶ ἔιπε λάβετε, φάγετε: τοῦτο ἐςι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον: *Quod pro vobis datur*: *Paulus*: τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. *Quod pro vobis frangitur*. Lingua Aramæa, vel Syriaca sanctificasse panem Christum credibile est, cum lingua Syriaca lectio illa Paschalis, quæ est antiquissima, expressa sit: הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכחן יתיי ויכיול כל דצריך יתיי ויפס: Ecce panis paupertatis, quem comederunt patres nostri in terra Ægypti, qui esurit veniat, & comedat; & qui opus habet, veniat, & Paschatizet: Præterea lingua Syriaca illis temporibus Judæis in terra Israel degentibus pene fuit vernacula, & peculiaris. Panis, quem consecravit J. Christus, proculdubio fuit azymus: Tum temporis panis nisi azymus non poterat in Judæorum domibus deprehendi, etenim fermentatus interdictus erat præcepto Divino *Exod.* XIII. 7. *Non conspicietur, non invenietur*. Præterea cap. I. *Pesachim* legimus, quanta cura, seu potius superstitione die XIV. Nisan fuerit inquisitum fermentatum, ut omnino ex domibus removeretur. Qui fermentatum panem tuentur, contendunt Christum anticipasse Pascha. Quod fieri nullo modo potuit: Etenim cum Agnus Paschalis mactandus esset in templo, Sacerdotes non permisissent ante statutum tempus immolari. Etsi vera esset istorum sententia de anticipato a Christo Paschate, tamen cum Christus celebrarit Pascha, ut legi satisfaceret, in qua extabat præceptum de azymis, & agno, dubium non est Christum utrique præcepto satisfecisse, sive eodem die cum Judæis Pascha comederit, sive diem anticiparit.

Post hæc intingens azyma, & amara in acetarium comedebat. Hinc *Matth.* XXVI. 23. dicitur: *Qui intingit manum mecum in parobside*: Et *Marc.* XIV. 20. *Unus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino*. Et *Joan.* XIII. 26. *Ille est, cui ego intinctum panem porrexero; & cum intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Iscariotis &c. Cum ergo accepisset ille bucellam, exivit continuo*.

Deinde recitata benedictione comedebat de carne sacrificii XIV. Comedenda erat antea caro sacrificii Chagigah ut sa-

ſaturi comederent de carne agni Paſchalis. *Gemara Hieroſolymitana Peſachim* 33. 3. תני חגיגה הבאה עם הפסח היתה נאכלת תחילה כדי שיאכל הפסח לשבע ולא יאכל הפסח לשבע רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי יעקב בר דסיי שלא יבא לידי שבירת עצם תני חגיגה הבאה עם הפסח היתה מתעברת עמו איתא חמי חגיגה נאכלת לשני ימים ופסח נאכל עד חצות ותימר הכין. Traditio: Sacrificium ſolennitatis, quod afferebatur cum Paſchate, comedebatur in principio, ut comederetur Paſcha poſt ſaturitatem; Nonne comedebatur Paſcha poſt ſaturitatem? Rabi Joſe diſcipulus R. Bon nomine Rabi Jacob bar Daſai; ne eo deveniat, ut frangat os: Traditio: Si ſacrificium ſolennitatis afferatur cum Paſchate, cum eo erit removendum: Veni & vide: Sacrificium ſolennitatis comedebatur biduo, & Paſcha comedebatur uſque ad mediam noctem. Et tu ita dicis? Poſtremo producto convivio comedebat de carne Agni Paſchalis circa mediam noctem juxta id quod dicitur *Exod.* XII. 8. *Comedent autem carnem nocte ipſa*. ויהי בחצי הלילה: *Et fuit in medio noctis percuſſit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti. Nox cuſtodiarum eſt Domino, ut educeret eos e terra Ægypti; ipſa ergo nox Domino obſervantiæ omnibus filiis Iſrael. Quaſi media nocte ego egrediar*. Poſt eſum agni Paſchalis nihil erat comedendum. *Mordechai* in *Levuſch hachor*: וכיון שאפיקומן הוא זכר לפסח הנאכל על השובע נוהגים שלא לאכול שום דבר אפילו פירות אחר אכילת אפיקומן כדי שישאר טעם האפיקומן בפיו כמו שנהגו אבותינו באכילת הפסח. Quandoquidem Aphicomen [*placenta iſta*] eſt memoriale Agni Paſchalis, qui comedi ſolitus fuit poſt ſaturitatem, inde conſueverunt nil quicquam amplius, ne fructus quidem poſt eſum Aphicomen comedere, ut ſapor Aphicomen remaneat in ore, quemadmodum patres noſtri circa eſum Agni Paſchalis idem quoque olim obſervare ſolebant. Vide *Maimonidem* l. c.

Lotio pedum in cœna Paſchali peracta a J. Chriſto, quæ memoratur *Joh.* cap. XIII. a verſ. 4. ad 18. extraordinaria fuit, neque inter ceremonias uſitatas vel Paſchatis vel cœnæ referenda. De hac lotione in cœna Paſchali peragenda in veterum Hebræorum traditione conſtans eſt ſilentium: Hæc apud illos fuit antiquiſſima conſuetudo, ut hoſpitibus peregre adventantibus aqua ad pedes abluendos, & ad detergendum pulverem itinere contractum fuerit præbita & exhibita; uti patet exemplo Abrahami *Geneſ.* XVIII. 4. Lothi *Geneſ.* XIX. 2. *Judic.* XIX. 21. Qua de cauſa *Luc.* VII. 44. Chriſtus merito objicit Phariſæo, a quo cœna exceptus erat, quod ex itinere recens adventanti hoſpiti, *diſcubituro ſibi aquam ad pedes datam non fuiſſe*. Exemplum hoc humilitatis præbere voluit Chriſtus diſcipulis ſuis; uti aperte explicatur verſ. 12. uſque ad 17. unde recte Theophylactus ſcribit; *Lex humilitatis hoc loco præcipitur*.

Poſt peractam cœnam, & eſum agni Paſchalis, benedictione recitata ſuper poculo tertio, eoque epoto, infundebat poculum quartum, ſuper quo abſolvebat hymnum, uti clare docet *Maimonides* l. c. ומאחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו כלל וגו' ואחר כך נוטל ידיו ומברך ברכת המזון על כוס שלישי ושותהו ואחר כך מוזג כוס רביעי וגומר עליו את הלל יאומר עליו ברכת השיר והיא יהללוך יי' כל מעשיך וכו' ומברך בפ"ה ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה חוץ המים Et poſtremo edit de carne Agni Paſchalis in quantitate olivæ, nec poſtea quicquam aliud guſtat &c. Et poſthæc manus lavat, & recitat benedictionem cibi ſuper poculo tertio, & bibit illud; exinde infunditur poculum quartum, & abſolvit ſuper eo hymnum; & recitat ſuper eo benedictionem cantici, quæ eſt: *Laudent te Domine omnia opera tua &c.* Et benedicit: Benedictus qui creas fructum vitis; & tota nocte nihil amplius guſtare licet, excepta aqua.

Sicut in pane, uti vidimus, ita pariter in vino J. Chriſtus Judæorum conſuetudinem in cœna Paſchali imitatus eſt. Primo dicitur: Καὶ λαβών: *Et accipiens*: Paterfamilias poculum benedictionis מקבלו בשתי ידיו ambabus manibus ſuis accipit illud. Cum incipit conſecrare יוטלו בימינו tollit illud dextra. Καὶ εὐχαριστήσας: *Et gratias egit*: εὐχαριστεῖν & εὐλογεῖν idem valent: Formula benedictionis vini hæc erat: ברוך אתה יהוה אלהנו מלך העולם בורא פרי הגפן: *Benedictus ſis Domine Deus noſter rex mundi, creans fructum vitis*: Tertio: Ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες: τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν: *Dedit eis, & biberunt ex eo omnes: Hic eſt enim ſanguis meus, novi teſtamenti, qui pro multis effuditur in remiſſionem peccatorum*. *Matth.* ſic apud *Marc.* niſi quod deſint verba *in remiſſionem peccatorum*. *Lucas*: Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. *Hoc poculum eſt novum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis effunditur*. Apud Judæos de po-

poculo primus sanctificans, deinde accumbentes omnes gustabant. In *Levusch* num. 271. 14. ומצוה מן המבוחר הוא שיטעם המקרש תחלה שהוא המברך ואחר כך יטעו כל שמסובים כל אחר מלא לוגמיו. Præceptum est optimum, ut benedicens primo gustet, ac postea omnes accumbentes gustent, singuli haustum. Patres, Christum quoque de pane, & calice sanctificato gustasse volunt: *Hieronymus* epist. ad Hedibiam quæst. 2. Nec Moyses [*inquit*] dedit nobis panem verum, sed Dominus Jesus: ipse conviva, & convivium, ipse comedens, & qui comeditur: *Augustinus* lib. 11. de Doct. Christ. cap. 3. Et sacramento (*inquit*) corporis & sanguinis sui prægustato, significavit, quod voluit. *Chrysostomus* hom. 83. in *Matth.* Ipse quoque bibit ex eo, ne auditis verbis illius dicerent: Quid ergo sanguinem bibimus, & carnem comedimus? ac ideo perturbarentur &c. Ne igitur id quoque accideret, primus ipse hoc fecit, ut tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. *Basilius* in Anaphora de calice. Benedixit (*inquit*) sanctificavit, ac gustavit, & dedit discipulis suis.

Post typicam cœnam, continuo, mensis non sublatis sacram cœnam institutam fuisse credibile est. Concordat *Lucas* & *Johannes*: Prior enim dicit cap. XXII. 20. Christum poculum sumsisse μετὰ τὸ δειπνῆσαι. *postquam cœnasset*. Cum quo consentit *Paulus* 1. *Corinth.* 11. 24. Quo spectare videntur verba *Johannis* cap. XIII. 2. Καὶ δείπνȣ γενομένȣ *&* *cœna facta* sc. agni Paschalis. Et vers. 4. ἐγείρεται ἐκ τȣ̃ δείπνȣ. *Surgit a cœna* sc. agni Paschalis. Lotio pedum intercessit inter cœnam Paschalem & Dominicam; quod iterum clarissime innuit *Johannes* vers. 12. ὅτι ȣ̃ν ἔνιψε τȣ̀ς πόδας αὐτῶν καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτȣ̃, ἀνεπεσὼν πάλιν. *Postquam ergo lavisset pedes eorum, & vestimenta sua recepisset, rursum discumbens*, sc. ad cœnam suam instituendam.

Postremo dicitur: Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. *Et cum hymnum dixissent, exiverunt in montem olearum: Syrus* expressit: ושבחו: *Et dixerunt hymnum:* Hymnus iste complectebatur *Psalmos* 113. 114. 115. 116. 117. & 118. Hujus hymni duas constituerunt partes; prima continet Psalmos 113. & 114. usque ad למעינו מים, quam recitabant in festo Paschatis antequam accumberent, & cibum sumerent: Alteram post sumtum cibum, quando quartum & ultimum poculum biberunt: Vel ex hoc uno argumento de Cœna Dominica clarissime patet, quantum lucis ex veterum Hebræorum monumentis Novo Testamento comparari possit.

M O N I T U M.

Cum summa Typographorum incuria in tribus tractatibus *Tosaphta*, in titulis utrimque perpetuo *Tosaphta* impressum sit; In primo tractatu legendum est ab altera parte *Tosaphta* & ab altera *Schabbath*; in secundo ab altera *Tosaphta* & ab altera *Erbubin*; in tertio ab altera parte *Tosaphta* & ex adverso *Pesachim*. Similiter cum erratum sit in titulis *Gemaræ Hierosolymitanæ*, legendum est ab altera parte Codex *Pesachim* & ex adverso *Gemara Hierosolymitana* &c.

IN-

INDEX
CAPITUM OPUSCULORUM,
Quæ in hoc volumine continentur.

CAP.